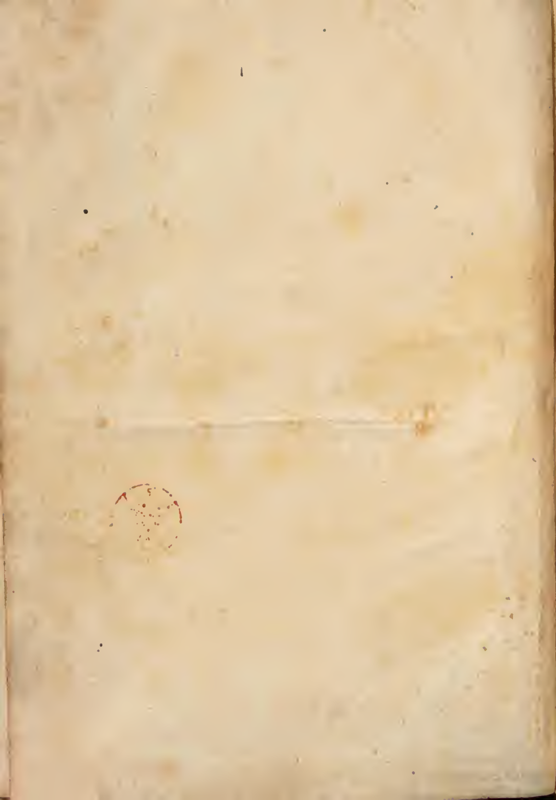

HIPPOLYTI RIMINALDI FERRARIENSIS,

IVRISCONS. CELEBERRIMI,

in almo Patriæ suæ Gymnasio publice profitentis,

COMMENTARIA ELEGANTISSIMA in primam Digesti veteris partem,

NVNC CVM SVMMA DILIGENTIA EXCVSA, ad communem omnium studentium vtilitatem in lucem prodeunt.

Summarijs eiusdem authoris, & Indice locupletissimo decorata.

CVM PRIVILEGIO.

Venetijs, apud Franciscum de Portonarijs.
M D L X X.

BIS PRISCO, HVIC VITA PERENNIS

ILLVSTRISSIMO, REVERENDISSIMOQ.
IN CHRISTO PATRI
D. IVLIO FELTRIO DE RVERE
S. R. ECCLESIAE PRESBYTERO CARDINALI DIGNISSIMO, ET S. RAVENNATENSIS ECCLESIAE ARCHIEPISCOPO MERITISSIMO

Hippolytus Riminaldus Iureconsultus S. P. D.

PTIMA ratione à maioribus est institutum, Cardinalis amplissime, vt quæcunque lucubrationes ederentur, alicuius celeberrimi viri nomini dicatæ exirent in publicum; quòd ea sit litterarum dignitas, vt qui diuulgantur libri ob maximam vitilitigatorum (quod Cato dicebat) infectationem, caninamq; facundiam patrono, defensoreq; indigeant. Quod cum & ipse animo meo diu versarem, nullum in locum mihi visus sum, qualescunque hos ingenij mei fructus, posse tutius reponere, quàm si sinui tuo commendarentur. Et id sanè quamfacillimè demonstrare possem tuas virtutes laudando ac prædicando, & sicut æquum esset in latissimo de te bene dicendi campo vagando, quod etsi tuæ gloriæ; quæ supra captum ingenij nostri versatur, nihil conferret, posteris tamen exemplo multum profuturum videretur; dum vnusquisque optimos tuos mores respicere, te imitari quæreret, te vti Speculum sibi proponere inprimis curaret. Sed id efficere minime necessarium existimaui, quoniam tua quoque humanitas talis est, vt celebranda facere, quàm celebrari malis, & cum ad virtutis & dignitatis summum gradum perueneris, nihil tamen te supra cæteros extollis, quæ incomparabilis humanitas, & prudentia tua omnium animos in sui admirationem erexit. Excipias igitur hoc Opus meum serena fronte, & sicut forensibus causis, ac negocijs Archiepiscopatus tui Rauennatensis Ferrariæ tractandis me defensorem ac protectorem præposuisti, tu quoque qui me tueri absque alicuius præstantissimi viri suffragio non possem, tui nominis autoritate labores hos meos defendas, & aduersus accusatores, & eos quidem non vulgares viros protegas, quam personam vt sustineas etiam, atque etiam rogo. Sic te cœlorum moderator ad nestoreos annos incolumen seruet, & totius orbis Antistitem faciat. Vale.

NOBILISSIMO, ATQVE DOCTISSIMO V. I. C. HIPPOLYTO RIMINALDO

Baptista Guarinus Iun. S. D.

A demum ueræ uirtutis conditio est (Hippolyte uir doctissime) ut qui ad honestos labores suscipiendos non inani ambitionis studio, sed tantum honestatis causa compellitur, quominus illiberalem illam, & nimis anxiam bonorum contentionem affectare uidetur, eo magis ab omnibus honores ipsos,& gloriam consequatur: Nec mehercle iniuria fecisse mihi uidetur M. Tullius, qui cum gloriam ipsam uirtutis umbram appellasset, ueram quodammodo eius imaginem unico quidem uerbo, sed mysterij pleno nobis expressit: Vmbra enim si tu opposita fronte aduersus solem incesseris, rametsi eam non uideris, ubique tamen te etiam inuitum subsequetur: Si uerò ipsi soli terga dederis, iam tu illam præcedentem, imo uerius fugientem frustra sectaberis. Laudaui sæpius,& mecum ipse uirtutem, ingeniumq; tuum non solum qua debui obseruantia sum admiratus, sed summo etiam desiderio, ut quicquid de tuis laudibus mente conceperam uoce tandem, aut scriptis exprimendi facultas aliquando mihi daretur: Ab hoc tamen animi mei instituto seuera quædam, & constans doctrinæ, uitæq; tuæ ratio me reuocauit; Vix enim mihi persuadere poteram ullam tam amplam, aut tam magnificam laudem inueniri posse, quæ uiro optimo, non laudis, sed ueræ uirtutis auido non sordesceret. Sed cum nuper quæ tua incredibilis fuit humanitas ea mihi, abs te quidem petenti, uolumina tradidisses, in quibus (Dij boni) quàm amplos, atque uberes utriusque iuris thesauros doctissime contulisti; ut primum legi, non uocem solum, sed nec manum etiam ipsam, ut uides, continere minime potui, quin protinus, & quasi certatim utràque in tuas laudes erumperet: Tantam enim ac tam eximiam in omni quæstionum genere doctrinam, tot, laboribus uigilijsq; comparatam, ad communemq; omnium utilitatem liberaliter elargitam, tacitus nullo modo præterire potui: In iis enim non modo perplexæ ueterum obscuræq; sententiæ, oraculo potius quàm interprete dignæ, quibus tota ferè iuris ciuilis scientia referta est, enodantur, atque è tenebris eruuntur; Diffidentes uerò inter se loci summo iudicio conciliantur, copiosaque tum ueterum, tum recentium scriptorum authoritate illustrantur; sed etiam, quod in iure ciuili primum sibi uendicat locum, tantis prudentiæ luminibus aspersa sunt omnia, ut siue in publicis rebus tractandis, siue in priuatorum causis agendis, summa semper tum loci, & temporis, tum personarum ratione habita, lex à Na

tura

tura nunquam discedat, nec omnino ius ab æquitate separetur. Quæ quidem omnia etsi maxima sunt, & præcipue digna, ut omnium ore, ac scriptis celebrantur, in te tamen Hippolyte non sunt admirabilia: ex eo enim fonte, & quasi fecundissimo nostræ ciuitatis seminario originem trahis, à quo multi in iure ciuili præstantissimi homines emanarunt: ut mirum nemini uideri debeat, si te naturalis ille tuus ad uirtutem instinctus, tot præclaris maiorum exemplis excitatus, ad auitas, & quasi hæreditarias artes tantopere inflammare potuerit. Felix certe nobilitas, non solum ad multam hominum posteritatem fecunda semper progenie conseruata, sed generosa quadam uirtute ad memoriam tui nominis commendandam diuinitus etiam illustrata: Multum enim apud omnes homines in omni tempore fuit ex ea familia ortum ducere, quæ per longam annorum seriem mediocribus etiam ciuilis gloriæ studiis nobilitatis nomine gauisa sit: sed illis florere artibus, in quibus multi, & fere cuncti maiores tui excelluerunt, hoc tanto magis splendorem auget, quantum illud Naturæ, hoc uirtutis beneficium censeri debet. Quàm uero tu auitum nomen egregie sustinueris, quid mihi pluribus ad demonstrandum opus est uerbis? Testes sunt celeberrima huius Vrbis Gymnasia, in quibus tu tanta auditorum frequentia per tot annos humani, nunc uero diuini iuris præcepta doces: Testis est curia, totiens in defendendis, accusandisq; reis eloquentiæ tuæ uires experta: Testis est Magistratus, non minus singulari tua uirtute, quam tu eximia eius dignitate insignitus. Testes denique sunt tua scripta, & hæc in primis uolumina ad memoriam hominum sempiternam nunquam interitura. Iam uero tu omnes numeros impleuisti, nec est in iure ciuili locus, ad quem tua uirtus, industriaq; non permanauerit: non enim in sterili semine ingenii tui uis delitescit, sed felici partu undique edito, fecundo semper pectori facunda lingua deseruit, & docta manus obtemperat: In docendo copiosus & facilis: in disputando promptus & alacris: in forensibus causis grauis & eloquens: in iudiciis, ubi tota uis doctrinæ consumitur prudens, & æquus: in omnibus denique summa animi integritate præditus. Hæc apud te doctissime Riminalde, ludebam potius, quàm uere laudabam, cum mihi uenit in mentem, te non ideo laudis illecebras aspernari solitum, ut ab imperito homine ineptissimam laudem assequatis. Hoc tamen scias uelim, nullum abs te maius contemptore gloriæ testimonium afferri posse, quàm si tuas laudes indigna uoce celebratas, uel potius obscuratas æquo animo tuleris. Vale.

DE INSIGNI HIPPOLYTO RIMINALDO
ERVDITISSIMO LEGVM PROFESSORE,
FLAVIVS ANTONIVS GYRALDVS, LECTORI.

RECTAM Hippolyto mentem, cupidamq; decori
Nominis, insigni Riminalda stirpe creato
Concessere Dei, quem non studia alta fatigant,
Non euoluendæ leges, immensus, & asper
Ille labor quamuis, quod mille volumina verset,
Nam multa ingenij cum iam monumenta per orbem
Sparserit, hincq; sibi sit gloria parta perennis,
Delicijs, curarum expers, blandaq; quiete
Quicquid erat reliquum poterat deducere tempus.
Et famæ inuigilans semper, circum ardua suetus
Exercere animum, uitamq; perosus inertem
Vlterius mortale genus detur ne iuuare
Cogitat, officijs aliquidq; adiungere primis:
Ergo opus hoc vitæ, causisq; perutile agendis
Edidit, ostendens, vt vim, vesanaq; verba
A se quisque, domo, carisq; auertat amicis,
Vt Pyladesq; suo præsto sit semper Oresti.
Quas delegato causas committere Princeps
Seu iudex, quibus atque modis, quoue ordine possit.
Quod proprium illius munus mox lite recepta.
Monstrat, & obscuris in rebus quanta potestas
Sit data iudicibus, si fors nec, testibus ullis,
Nec scripto, indicijsue licet secernere verum,
Siue velint æquum causæ penetrare forensis,
Celatamue vafri sontis deprendere noxam.
Rem similem agnouit Solomon, recteq; resoluit,
De nato ancipiti, geminis & matribus, ambæ
Quæ simul innuptæ partum, crimenq; tegebant
Paupere sub tecto solæ, angustoq; cubili
Aegræ instaurantes vires, corpusq; iacebant.
Vna suum nocte oppressit sub pectore fætum.
Callida id aduertens, ne sic foret, orba, reponit

Ad

Ad latus alterius furtim, viuumq; cubanti
Surripuit sociæ, atque auide complexa tenebat.
Postquam illa exanimum trepidans penes vbera sensit,
Credidit esse suum, magno ac perculsa dolore est.
Phœbea vt vero lux est immissa fenestris,
Remq; videt melius totam, fraus cognita turpis,
Et permutatæ nocturna iniuria prolis,
Sicut erat tunc sparsa comas, oblita pudoris,
(Hinc vires pietas, illinc dabat ira) volanti
Nuda pedes passu Solomonis tendit ad aulam.
Delatas voluit Rex ipse audire querelas,
Culpatamq; ex aduerso sua iura tuentem:
Sed signis nequeunt, aliqua aut dignoscier arte.
Lingua vtrique potens, eadem fiducia vultu,
Fœtæ nuper erant, ambabus lacte recenti
Turgebant pariter nullo discrimine mammæ,
Successus non testis adest, nox conscia sola est,
Quid faciat iudex tanta in caligine? mentes
Fœmineas astu statuit tentare, iubetq;
Abscindi puerum, donec pars æqua daretur
Vtrique, hunc liti dicit se imponere finem.
Arrisit simulatæ olli sententia Regis.
Altera, vt impendere ad iussa horrenda securim
Conspexit lachrymans, huic, huic permittite totum,
Monstrabatq; ream, nil sæua euenta morantem,
Ipsa ego in hoc posthac haud ius, partemue requiram,
Sæpius exclamat, totoq; expalluit ore
Semianimis, stupuere intus præcordia matris,
Tum Rex, ac reliqui veram agnouere parentem,
Traditur huic infans, alia at delusa recessit,
Difficilem ingenio nodum sic arbiter ex se
Sæpe aperire potest, & mox dissoluere apertum.
Præterea præstans virtute, ac nobilis author
Admonet, incumbens recto, vitæq; beatæ,
Obtineas si aliquem aduersus noua iura, memento
Cum tu illas partes sumes quandoque tuendas.
Hæc quoque iudicio simili in tua damna reflecti.
Quam iudex sancit legem, patiatur & ipse,
Sæuaq; inhumani extiterint si facta per urbem
Sæuitiæ populus mox præmia digna ferentem
Conspiciat; iactetq; pari par esse relatum,
Ignito an ne aliquis tauro gemuisse Perillum
Iure neget, contraq; alios tormenta parata

Supplicium inuentori atrox, mortemq; tuliſſe:
Quæ fuerant promiſſa, docet, pacta altera nunquid
Irrita conficiant, illis ſi aduerſa repugnent.
Sed quid ego anguſto comprendere ſingula verſu
Proſequor? innumeris verbis, multaq; papyro
Hic opus eſt; intus plura, ac meliora pateſcent.
Tu modo perdiſcas doctum tractare volumen,
Pulcraq; ab Hippolyto medijs excerpta tenebris
In ſeriem digeſta ſuam præcepta videre;
Iam, iam ſi officium exactum, gratumq; laborem
Mente tenes memori, ſi ſtant ſua præmia laudi,
Laudibus, ingentiq; virum decorabis honore.
Hunc ego virtutis ſtudio, mihi ſemper amicum
Et conſanguineum. Phœbus modo iuſta precanti
Annuerit, ſuper aſtra graui ſic carmine tollam,
Quod morſum inuidiæ, longinquaq; tempora temnet.

Ad clariſs. ac longe præſtantiſs. Iure conſ. Hippolytum Riminal.

Pauli Bancati Iurecon. Berg. Carmina.

QVAE *decus Italiæ celſis Ferraria muris*
Neptuni errantes proſpicit alma greges,
Illa Tuis fulget radijs, atq; omine Læto
Explicat Ingenij ditia dona tui
Et mirata nouos gaudet Riminalde labores
In celebri nomen pagina habere tuum.
Læta opus oſtentat, charisq; amplectitur vlnis,
Lethææ mergi, nec ſinet illud aqua.
Sic Tua præciderit cum ſtamina dira ſororum,
Fama voles nigro Te ſupereſſe rogo.

Laurentij Gambaræ.

HOC *opus egregium Riminaldi candide lector*
Hippolyti, manibus verſa, noctesq;, dieſque:
Ille etenim mentem legum latoris, & omnes
Abſtruſos ſenſus mira grauitate recludit;
Et iuuat, haud aliter, quàm cæli roſcidus humor
Aegyptum, vel riuus aquæ ſitientia prata
Quæ ſolis coquit arua calor: linguaque diſertus
Romana paſſim elucet; animoſque legentum
Paſcit, & infuſa depellit luce tenebras,
Iam ſcriptis clarus, cauſiſque forenſibus, & iã
Elatus fama ad ſummi faſtigia cæli,
Ciuica Ferrariæ dum iura exponeret vrbi.
Hoc ſolo duce res ipſas, ipſumque clientem
Cauſidicus cito defendet: nec principis vnquã
Horreſcet ſæuas ſententia lata ſecures:
Quæ Riminaldi monumẽta hæc docta ſequetur.

Aelij Iulij Crotti.

CLAROS *Sardonychas, & uniones,*
Myrrhites, Garamanticas, Pyropos,
Et Gemmas animi nitentiores,
Meandris modò ſubdolis latentes,
Acri Turbine vorticum retentas
Legum, & ſyrtibus euoluminoſis,
Doctus viribus hinc, & indè, & uſque
Reuellens, ſtudio ſereniore
In lucem tribuis meridianam.
Fulgent Syrmate nobili, ſuoq;
Candori omnia reſtituta clarent.
Cæleſti rutilant nitore cuncta.
Nulli non licet haſitare uſquàm.
Felicem Genij perennis auram,
Euentumq; bonum, labore tantò.
Diuinam tibi quis negabit eſſe
Vim, mentemq;, Animumq;, Spiritumq;
Diuine, ingenioſe Riminalde?
Tam ſcitè, & luculenter, & decenter
Orbi commoda tanta qui Vniuerſo
Fers hoc Gemmeo, & Aureo Libello?

Renati Cati I.C. Ferrarien. Carmen de Excellen. Riminaldo.

PERSAEPE *in capitalibus Reorum*
Cauſis adſuit, Innocentiumq;
Qui aggreſſoribus intulere mortem
Sui corporis ob tuitionem,
Patronus fuit acer, & redemptor.
Nemo ergo melius docere, quàm Auctor
Poteſt, qua ratione quis repellat
Vim ui, Nemo iterum docere, quàm Auctor,
Iuriſdictio quomodo explicetur,
Quam ipſe ſuſtinet optimam, & potentem.
Quæ enim prælegit in ſcholis, politq;
Ad ſubſellia perficit, coquitq;.

INDEX ELEGANTISSIMVS IN COMMENTARIOS HIPPOLYTI RIMINALDI CELEBERRIMI FERRARIENSIS IVRISCONSVLTI,

Singulas quasuis materias explicans, ad insigniores & notabiliores Decisiones inueniendas, summo studio fideliter editus, Incipit.

¶ *Ami-*

In

Cui

¶ Cre-

Quem

G

H

I

L

Lex

Merum

¶*Multa*

Q

R

Rem

S

T

V

LAVS DEO.

D. HIPPOLYTI RIMINALDI FERRARIENSIS. IVRISCONS. CELEBERRIMI.

Commentaria perelegantia, In primam ff. ueteris partem,

QVAE FERRARIAE PVBLICVS PROFESSOR DIGESSIT, ET COMPOSVIT,

NVNC SVMMA DILIGENTIA EXCVSA.

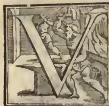
SVMMARIA.

1 *Casus in lege diuisionem ponente non cadit.*
2 *Defensio nunquid sit contra legem Christi.*
Et quomodo procedat illa lex. nu. 11.
3 *Percussus in maxilla præbeat aliam.*
4 *D. Andreæ exemplum in martirio.*
5 *Florentinus sub Alex. floruit.*
6 *Defensio iure nat. gentium & diuino nu. 10.*
Ex Platonis sententia nu. 7.
Augustini nu. 8.
Terentij & Ciceronis nu. 9.
12 *Textus expositio in uerbum atq; iniuriam.*
13 *Præliantibus se malè gerentibus scutū perforatur.*
14 *Vim illatam legitimè non propulsari.*
Voluntas distinguit delicta, nu. 14.
Malitiam ex inuoluntario non dari, nu. 15.
16 *Licitum esse cuius contrarium est illicitum.*
Offensione prohibita defensionem concedi nu. 16.
17 *Argumentum à contrarijs procedere.*
Offensione permissa defensionem prohiberi, nu. 17.
18 *Bannito num liceat se defendere?*
Nellus & alij passim quod non, nume. 20.
Contra tamen Baldus & Zasius nu, 21.
Sed Author cōmunem sequitur, & probat, nu. 23.
Quam Castrē. distinguendo limitat, nu. 29.
Sed Decius eum confutat num. 30.
Et aliam Castrensis opi. refert, nu. 31.
19 *Resistentem familiæ publicę rectè occidi.*
21 *Defensionem statuto non tolli.*
Nec à principe nu. 25.
Secus ex causa ut in bannito, nu. 26.
22 *Sāguinē suū redimere licere pecunia, uel trāsactione*
Nec inde oritur confessio uel indicium. nu. 27.
Non tamen alium offendendo, nu. 28.
24 *Defensionem perdit ea suo ordine non utens.*
31 *Delictum impunitū reddi ut maius malū uitetur.*
32 *Offendens bannitum dicitur executor iuris.*
33 *Iudici iustè procedenti non licere resistere.*
34 *Bannitus se defendens quomodo puniendus.*
Quidam de culpa tantum.
Nellus etiam de dolo nu. 36.
Quem sequitur, & confirmat Author. nume. 38.
35 *Excedēs modū defensionis de excessu tātū punitur.*
Nisi fuerit auctor rixę nu. 37.
36 *Dans operam rei illicitę dolosus.*
38 *Principium bonum attendi.*
39 *Captum extra domū in eam fugiens. inde extrahi.*
40 *Captum extra ecclesiam per eam ductum eius priuilegio non uti.*
Quid de nō capto in eā ingresso, an inde extrahi possit?
41 *Bannitum occidi posse quomodo procedat.*
42 *Debitorē fugiētē capi posse ut ad iudicē ducatur.*
43 *Defensionem iuris gentium esse per hunc textum.*
Sed an etiam iuris naturalis sit?
Id omnes concedunt ex alijs iuribus & confirmatur, num. 50.
Et in solutione textus nostri laborant.
Vt Moderni quidam quos Dec. refert. num. 44.
Et eos damnat, nume. 45.
Deinde aliter soluit. numer. 47.
Quem taxat Auctor.
Sicut & Baldum nu. 48. & 49.
Connanumq; numer. 50. & 51.
Vnde Zasius cæteris melius sentit nu. 52.
Quem latius declarat Auctor. nu. 53.
46 *Ius naturale quod instinctu regitur iusgē. nō esse.*
47 *Iniuriam tantum hominibus conuenire.*
48 *Natura dedit animalibus arma defensionis*
51 *Dictio ueluti, & ut, sunt exemplificatiuæ.*
52 *Zasius laudatur ab Authore.*
53 *Ius naturale duplex esse.*
Et quomodo declaratur. nu. 54.
55 *Defensionem unicuiq; permitti & occidendo aliū.*
Rationesq; plures adferri. nu. 57. & 58.
Proceditq; si quis etiam stultum occidat num. 59.
Item clericum nume. 60.
Et Cardinalem nu. 66.
56 *Ciceronis laus.*
57 *Defendentē se delictum non committere. nu. 77.*
58 *Aggressor occisus uidetur a se ipso occisus.*
59 *Arma stultorum ut & sapientū offendere.*
60 *Clericū pro defensione occidēs nō excōmunicatur.*
61 *Armorum terrorem sufficere defensioni. nu. 83.*
62 *Defensionem à nemine tolli posse.*
Et nemini denegandam esse, nu. 63.
64 *Iudices confesso dant terminum defensionis.*
65 *Iudex ex officio debet quærere defensionem rei.*
67 *Defensionem semper intelligi reseruatam.*
68 *Statutum puniens homicidium qualitercunq; commissum, procedit etiam in commisso sine dolo.*
Secus si ex causa defensionis.

69 *Defendere licet patrem, dominum, uxorem, & id genus.*
70 *Offendere licet Ticium me non offendentẽ, si timeo ab alio offendi, nisi illum occidam.*
Quod declaratur, & limitatur, nu. 79, & 80.
71 *Intell. l. is qui aggressorem. C. de sicarijs.*
72 *Mediatorem causa defensionis occidi posse.*
73 *Ordinata caritas incipit à se ipso.*
74 *Intell. l. scientiam. §. qui cũ aliter. ff. ad leg. Aquil. num. 77.*
75 *Peccatum mortale pro nullo metu debet incurri.*
76 *Mala omnia potius pati debere, quàm malo consentire.*
78 *Defendens se malo non consentit principaliter.*
80 *Occidere licet minantem mortem solitum minas exequi.*
81 *Defensio probatur ex insultu tantum cum armis.*
Etiã non probato ꝙ quis statim percusserit, nu. 82.
At idem Bar. contra ꝙ ẽt probari debeat me aliter tueri non potuisse, nec euadere, nume. 84.
Quem Corneus conatur concordare, nu. 85.
Sed malè secundum Auctorem, nume. 86.
Sicut & Florianus, nu. 87. & 88.
Bonifacius de Vittali, num. 89. & 90.
Et Augustinus de Arimino, num. 91.
Vnde melius Auctor rem soluit, nume. 92.
83 *Armorum terrorem quem in discrimine uitæ constituere.*
93 *Testes quorum unus plus alio dicit nõ contrariari.*
94 *Defensionis probandæ latior modus.*
Aggressor quis fuerit quomodo probetur.
95 *Percusso non licere fugientem insequi, & percutere.*
Aliàs irregularis fit, nume. 96.
Non tamen tenetur ordinaria pœna temporali, numero 97.
98 *Prouocatus ad uindictam ex iniusta causa percutiens tenetur ordinaria pœna.*
99 *Lapide prætereuntem percutiens tenetur lege Aquilia.*
Propter culpam quæ sufficit eo casu, nu. 100.
100 *Percutiens Seium pro Ticio punitur.*
Non tamen ordinaria pœna secundũ plures, nu. 105.
At Bar. & Auctor post alios, contrà nu. 108,
101 *Iniuria mihi pro Titio faciens tenetur iniuriarũ.*
Licet me notum fortè coluisset contrà Zas. nu. 111.
102 *Furans rem licet nesciat cuius sit, furti tenetur.*
Et rem sacram sacrilegus est, nu. 103.
104 *Factum in prohibitis attendi nõ attento cogitato.*
106 *Actus erroneus gerenti non nocet.*
107 *Bartoli sensus in l. respiciendum. §. delinquunt. ff. de pœn. per aliquos.*
Quos Auctor confutat, nume. 108.
109 *Dictum doctoris intelligi secundum legem citatam, & nu. 216.*
110 *Dolum in genere sufficere in delictis, licet sit error in corpore.*
111 *Inuadens castrum cum exercitu tenetur de homicidijs secutis.*
112 *Dolus in uno quando porrigatur in alium.*
113 *Ignis usus non est prohibitus.*
114 *Intellectus & lectura l. si cum seruo. ff. in iniur.*
115 *Intell. l. contrahit. ff. ad leg. Iul. maiest.*
116 *Bannitos non licere offendere de iure communi, eosque se tueri posse.*
Quod putat Dec. etiam si ciuitas eis bellũ indixit,
Sed Auctor, contrà nu. 119.
117 *Transfugam offendi posse.*
120 *Bannitus an perdat beneficia iuris cõmunis in loco statuti.*
Castrensis & alij ꝙ sic, num. 146.
At Bartolus & alij multi secus, nu. 127.
Nisi statutum dicat ꝙ perdat iura communia, numero 135.
Vel ꝙ sit exclusus ab omni actu legitimo, nu. 136.
Vel quando positus esset extra protectionem communis secundum Bal. & Dec. nu. 138.
Quod Auctori non placet.
Aut in bannitis ab Imperatore uel Papa, numero 139.
Secundum Alex. & Ripam, quos tuetur Auctor, num. 140.
121 *Bannitum hostem ciuitatis esse.*
Et à legitima patris repelli, num. 122.
123 *Banniti filium admitti excluso fisco.*
Quod declaratur quare procedat, num. 147.
124 *Bannitum desinere esse ciuem.*
125 *Bannitum testari non posse secundum formam statuti, nu. 149.*
Et tutorem esse desinere, num. 126.
128 *Bannum unius ciuitatis non abest in alia.*
Bannitum captum extra territorium, & per dim ductum intra id relaxandum esse, nu. 128.
129 *Banniti bonis confiscatis in uno loco, alia non confiscari alterius loci.*
130 *Bannitum in alia ciuitate dignitatem habere posse.*
131 *Collegio priuatum perdere tantum iura collegij.*
132 *Bannum est ficta confessio.*
Et ad instar excommunicationis, nume. 133.
134 *Prætor suum non tuum tibi denegat auxilium, num. 144.*
137 *Relatum est in referente cum omnibus suis qualitatibus.*
136 *Imperator & Papa habent potestatem legis condendæ.*
141 *Statutum in dubio non censetur derogare iuri communi.*
Priuationẽ nisi expressè non induci, nu. 141.
142 *Statutum si aufert ius quo ad personam, fortius quo ad res, secundum Rutnum.*
Quod Alex. non admittit, nu. 143.
145 *Princeps hosti põt auferre quæ sunt iurisgentiũ.*
148 *Bannitus licet desinat esse ciuis, non tamen amittit quæ aliunde deferuntur.*
150 *Bannitum deportato æquiparari.*

Bannitus

Defen-

VTVM. Ista lex ut exorditur Dec. habet elegantem, & lucrosam materiam. quin & amenam. & delectabilẽ licèt non difficilem prout Ias. & Fortunius Garzia Hispanus tradunt. Nec
1 summatur. † cuius ratio reddi potest: nam cum in ea cum præcedentibus, & sequentibus ponatur eorum diuisio quæ fuerunt Iuris Naturalis, Gentium, Ciuilis, & Prætorii, meritò non cadit in ea summarium, nec etiam casus, nisi sicut litera iacet, ut post Iacob. Butrig. tradit Ang. in l. i. infra de rer. diui. Cyn. & Alber. in l. ex hoe iure. infra eo. Cacial. in l. Imperium. infra de iur. omniũ iud. & Aemilius Ferretus. in l. iurisgẽtium.
2 infra de pact. † Nihilominus, cum ut refert hic Zasius, Erasmus in Enchiridio miretur unde hoc iniquum ius inuaserit mores Christianos, contra legem Christi, qui iussit non esse resistendũ malo. Non mediocrem dubitationem recipere
3 uidetur ista lex in qua casus fundari possit. † Si enim Euangelica lege dicitur relata in c. ꝙ militare. xxiii. q. i. & habetur Lucæ. cap. vi. *Si quis te percusserit in una maxilla, præbe ei & aliam*, & Ioannis, & Matthęi cap. vi. *Qui angariauerit te mille passus uade cum eo duo millia*, cumque ad Romanos cap. xii. dicat Paulus, *non uos defendẽtes charissimi, sed date locum iræ*, & cum Petro gladio Magistrum defendenti Christus dixerit, *conuerte gladium tuum in uagina*, prout habetur Matthęi cap. xxvi. Quid aliud prohibemur, quã propriæ personę iniuriam repellere? quas auctoritates adducit inferius Claudius Aquensi. le-
4 ctura ii. num. 72. † Quibus & addo quod de beato Andręa legitur. Qui cum fieret concursus populorum, ut de manibus iniqui iudicis eum eriperent, & ab iniuria mortis eum defenderent, contra, & exemplo. & uerbo patientiã docens rogabat eos, ne suum martyrium impedirent. hinc enim planè non aliud monemur quàm sicut proprias, ita & sociorum iniurias patienter tolerare nec ad arma concurrere. Accedit quod & Christus dixit, *diligite inimicos uestros, benefacite his*
5 *qui oderunt uos*. † Postremo quę ꝙ Florentinus huius legis auctor sub Alexandro floruit satis propitio Christianis. & qui templum Christo ædificari, eumque inter Deos recipi noluit. si Orosio, Eusebio, & aliis Historicis credimus, quos refert Cagnoll. in rubr. proęmii ffórum. nume. 18. Et Budeus hic. unde magis congruũ uidebatur, ut Florentinus uis repulsionem detestaretur, & inhiberet Christi semitas imitatus, quàm ꝙ eam concederet.
6 Istis † tamen non obstantibus contrarium determinauit ea ratione quam subiicit, *nam iure hoc euenit ut quod qui'que ob tutelam sui corporis fecerit iure fecisse existimetur*. quàm rationem latius explicat hic Fortunius ex Cicerone lib. I. de Offi. dicente quòd, *principio generi animantium hoc est à natura tributum, ut se corpusque suum tueatur*. Siquidem diuina prouidentia artificio naturę, eos cuique rei ingessit motus, uel inclinationes, quibus se conseruet, stat igitur & manet natura omnibus rebus sibi constans hoc principio defensionis, quo unum quodque se ip-
7 sum conseruat. † Et si diuinitus hæc ipsa Platonis more considerare uelimus, Deus est Principium omnium, & in quem omnia reducuntur, unde amandus est super omnia, tanquàm à partibus totum. ea uerò quę ab ipso procedunt, necesse est ut amentur, & conseruentur secundum rationem, qua participant Deum, unde inclinatio nos ipsos diligendi est etiam propter ipsum.
8 † Et hoc est quod dicebat Augustinus lib. pri. de doctrina Christiana. *Si te ipsum non propter te debes diligere, sed propter Deum, ubi dilectionis tuæ rectissimus finis est, non succenseat aliquis alius homo, si te ipsum propter Deum diligas*. Itaque nos ipsos etiam diligimus & conseruamus propter Deum. at in nobis ipsis magis participamus Deum quàm in aliis. Et ideo natura etiam innatum est, ut nos ipsos potius amemus. & cõseruemus quàm reliquos. Et hoc non solum insitum est homini qui imagó Dei est. sed omnibus animantibus, quorum conseruatio ad commune bonum, id est, ad Deum se confert.
9 † Hinc ait Terentius, *natura ità comparatum est ut omnes sibi melius esse malint quã alteri*, Ciceroque Orat. in Vatin. *nemo (inquit) est tam demens tamq; parum de se cogitans, qui alienam uitã aut commoda magis quàm sua diligat*. Et idem Philip. xii. *Qui multorum (inquit) custodem se profitetur cum sapientes sui primum capitis aiunt custodem esse oportere*, & rursum tertio Offi. *nostræ (inquit) utilitates omittendæ non sunt, & alijs tradendæ*, quæ dicta memoratu digna recenset Fernand. Vasquius Hispanus. lib. pri. cõtrouersiarum. cap. xviii. num. 9. & cap. xxxxii. nu. 7. Sed cęteris locis elegantius Cic. pro Milone de defensione loquens sic scribit, *est enim indices hæc non scripta sed nata lex quàm non didicimus, accepimus, legimus, uerũ ex natura ipsa arripuimus, hausimus, expressimus, ad quã nõ docti, sed facti, non instituti, sed imbuti sumus, ut si uita nostra in aliquas insidias, si in uim, in tela aut latronum, aut inimicorum incidisset, omnis honesta ratio esset expediendæ salutis. silent enim leges inter arma, nec se spectari iubent cum ei qui expectare uelit, ante iniusta pœna luenda sit, quàm iusta repetenda*. de quo loco meminit Didac. Cou
10 uaru. in iii. par. relect. §. unico. † Vnde intelligimus iure naturali gentium. & diuino uim ac iniuriam

Casus huius legis.

iuriam propulsare licere. Et hoc est quod dicitur, *Vim ui repellere omnes leges & omnia iura permittunt.c.significasti. de homicid.l. scientiam.§. qui cũ aliter.infra ad leg. Aqui.c.dilecto. de sent. exco. in vi. si enim omnes leges & omnia iura defensionem cõcedunt: ergo & diuinæ nedum humanæ leges,ut eleganter tradit hic Claud. Aquens.le cti.ii.num.72. Vnde Francis. Zoanetus Bononiensis hic refert ex Cicerone nulla re propius ad Deum homines accedere quàm salutem hominibus dando, unde consequens nimirum uidetur eũ improba mente agi qui cum homo creatus sit, alterius hominis uitæ studet insidiari*. Et rursus idem alibi dixit *nihil esse æquitati tam contrarium atque infestum quàm conuocatos armatosque homines, nihil iuri tam inimicum quàm uim ipsam, meritò operæ pretium facere Romana lex putauit si lacessitis & periclitantibus attulisset tutelam, si tutelæ modum aduersus iniurias (quo ad eius fieri posset) sanctissimè præscripsisset*, & ait bene lex nostra consimilesque iustificantur.

11 Nec obstant † in contrarium deducta, nam illa præcepta magis sunt ad præparationem cordis quàm ad opus quod in aperto fit ut teneatur in secreto animi patientia cum beneuolentia. In manifesto autem id fiat quod eis uidetur prodesse.c.paratus.xxiii.q.i. ubi sic illa præcepta declarantur. sequitur Gloss. in d. c. quod militare. in uerbo præbe. Et Francis. Aluarot.consi.lxxiiii. num.21.uol.i. crimi. patet ergò φ ad uirtutem patientiæ conseruandam illa fuerunt instituta, non autem φ si quis non possit esse sic patiens & tantæ tolerantię quin iniuriam propulset,id facere non possit. Et ad hoc tendit quod inquit Alberic. hic φ illa præcepta procedunt in perfectis perfectione Euangelica, non autem necessitatis sunt ut addit Dominicus Sotus hoc titu. lib.v.q.i.art.viii.quem refert Fernand. Vasquius in d.c.xviii. num. 11. Et Didac. Couuaru. in ii. parte Epito.cap.viii.num.17. unde respexit Florentinus hic factum,non eor, nec animi toleran
12 tiam. † Exponunt hunc textum Cyn. Ang. & Dec. ibi, *uim atque iniuriam*, id est, uiolentiam iniuriosam,sicut in l.1.infra de tutel.exponitur, *uis atque potestas*, id est,uiolenta potestas. Et hoc ideò dicitur: nam si uis inferatur absque iniuria,non licet eam propulsare,prout infra uidebimus post Gloss.ueluti si rectè inferatur, & iure licito à Magistratu iure honoris quem sustinet.l.iii.infra.quod met. causa. Exemplum afferri potest in l. quod reipublicæ. iuncta Gloss. infra de iniur.ubi Paulus dicit. *Quod Reipublicæ uenerandæ causa secundum bonos mores fit etiam si ad contumeliam alicuius pertinet. Quia tamen non ea mẽte Magistratus facit ut iniuriam faciat, sed ad uindictam maiestatis publicæ respiciat, actione iniuriarum nõ tenetur*, ut si iudex inquit Glo. alicuius scutum perforet: quia in bello malè se
13 gesserit. † Vnde subdit Angel. caueant iostratores,& torniatores Florentini & Bononienses ut non intrent campum si credunt malè agere cum forensibus tenentibus tabulam : quia poterit
14 eorum scutum perforari si malè gestant. † Nec sanè mirum uideri debet si uim illatam legitimè propulsare non licet:quia uoluntas distinguit delictum à non delicto, & peccatum à non peccato discernit ut ibi in cap.cum uoluntate. de sent. excom. & in l.qui iniuriæ.infra de furt.quæ iura citat ad hoc Petrus à Plaza in Epitomes delicto
15 rum lib. pri. cap. x. sub nume. 9. † Vnde cũ malitia nequaquam detur ex inuoluntario Marsi.in Li. §. diuus. infra de sicar. Et in singula. clxxvi. peccatumq́; non dicatur absque malitiosa uoluntate peccandi cap.i.§.i.xv.q.i. Gomes. in cap. ii. num. 2. de consti.in vi.Cephal. consi. lxxvi. nu. 29.Et Magistratus iuris minister sit alienus à uoluntate delinquendi,non licet eius uim repellere
16 quam exequendo ius inferat. † Colligunt dein de Bart. Angel.& Castrens. ex hoc textu id esse licitum cuius contrarium est illicitum. Et φ ubi prohibetur offensio ibi defensio conceditur. Nam cum hominem homini insidiari nefas sit, per consequens fas est se defendere, & iniuriam repellere prout perpendit Alberic. hic. Quin immo si hominem homini insidiari nefas est, ut hic dicitur. Ità nedum sibi, sed cuicunque homini periclitanti uim aut iniuriã patienti, non auxiliari nefas est,ut Fernand. Vasquius argumẽtatur.lib.pri.controuersiarum cap. xxxxi.nume.
17 34. † Parique modo sumpto à contrariis argumẽto quo Castrensis hic utitur, & latius Euerardus probat in Centuria sua loco xxxxvi. ubi permittitur offensa, defensio prohibetur, quod etiã prior Castrense præsensit hic Gloss.i. exponens uim, scilicet iniustè illatam ab aliquo priuato. Si enim à tali ui licet de se defendere. secus esse debet ubi iustè inferatur. Et ita ponderat hanc Glosam Claud. Aquens. hic lectura i.nume. 23.
18 & in ii.nu.44. Fortun.nu.6.† Vnde Bart.& omnes inferunt ad statutũ permittens offendi Bannitum.(Quod extat hic Ferrariæ) quòd non liceat bannito se defendere, & si se defendendo offendentem occidat,puniri debeat. quam sententiã latè tenet Nellus in tract. de Bannit.in ii.parte ii.tempo.q.49.Franc. Aluaro.consi.lxxiiii.vol. i.criminal.nu.23.Castr.consi.cxciiii. uiso suprascripto puncto.coll.ii.in antiquis post Iacob Bu
19 trig.in l.ii.C.de his qui latro. † ubi dicit quòd si aliquis se defendit, nec permittit se capi à familia publica quæ ipsum iustè capere potest, & propter hoc contingat ipsum interfici à dicta familia tale homicidium impunitum esse: quia non licuit illi se defendere aduersus dictam familiam.unde sic idem esse debet in casu banniti: quia quidquid fiebat contra eum fiebat auctoritate statuti.& ultra Castrensem idem tradit Ludo-

An bãnito permisso offendi liceat se tueri.

Ludouic. Bologni. consi. lxiii. uiso igitur. ubi sic eleganter arguit. Si enim licitum est familiæ potestatis occidere capiendum se defendentem, prout inquit Iacob. Butrig. in d. l. ii. cui familiæ non licebat offendere sed tantum capere reum; quę captura est actus à se licitus, & non actus ad mortem, multo magis permissum esse debet occidere se defendentē qui ex forma statuti nedum capi, sed uulnerari & offendi poterat. quare dici debet illi defensionem non esse licitam. Et cum prædictis allos citās residet etiam Marsil. in practi. crimi. §. aggredior. num. 75. cum se

20 quentibus. † Hancq; communem apppellant Fulgos. & Claud. Aquens. hic & sequitur Benincasius inst. de actio. in princ. num. 399. & probabiliorem appellat Zoannet. num. 33. pro qua missis auctoritatibus citatur text. in l. si seruus. C. de his, qui ad ecclesi. ubi seruus armatus ad ecclesiam confugiens à domino potest inde abstrahi. & si resistat impunè occidi, quo fit ut idem

21 dicamus in bannito. † Contrariam tamen partem tenent hic Bal. & Zas. absurdum esse putans ꝙ homini non liceat corpus suum uindicare à damnis, quod etiam brutis animalibus licet. Idē que tenet Carrerius in pract. crim. §. circa. num. 28. mouentur: quia defensio est de iure naturali l. l. §. uim. infra de ui & ui arm. Et auctoritate statuti ius naturale tolli non potest, l. ii. infra de

22 usufr. ear. rer. † Secundò quia unicuique licitū est redimere sanguinem suum licet per uiam iniustam, & corruptellam, l. i. infra de bon. eor. qui mortem sibi consci. Vnde dicit Grammat. decis. xxxvi. num. 51. ꝙ iuris naturæ est ut in crimine quis se defendat per fas & nefas. Et naturalis est uiuendi dulcedo, multoque amplior est causa defensionis quàm uindictæ, ut tradit Aret. in l. pro hærede. §. fi. ff. de acqui. hæred. defendenti que se & iniuriam illatam postulanti omne defensionis genus permissum est, ut tradit Igneus in l. i. §. iuxta. nume. 71. infra ad Syllani. quare dicendum uidetur bannito licere se defendere.

Et ad tex. in d. l. si seruus. respondet hic Bald. ꝙ ibi dominus id facit pro executione iuris sui. unde non peccat. & ideo non potest offendi.

23 † Ego tamen ab opinione cōmuni non recedo pro qua est casus. in l. ii. C. quando lic. se sine iudi. uind. ut testatur Nellus loco præallegato, & rectè quidem. ibi enim permittitur facultas cuicunque opprimendi desertores militię, qui si resistere ausi fuerint, in his uelox ubicunque iubemus esse supplicium dicit textus. Ita ꝙ Baldus ibi clarè summans illum dicit ꝙ nō est permissa defendendi facultas ubi offendendi est data libertas.

Secundò confirmatur per l. quemadmodum. §. magistratus. infra ad l. Aquil. quem ad hoc citat Castrens. in d. consi. cxciiii. ubi dicitur. *Si quid tamen magistratus aduersus resistentem uiolentius fecerit non tenebitur aquilia*, ex quo colligitur ꝙ non licebat alteri resistere & se defendere aduersus magistratum iuridice procedentem.

24 Tertiò accedit † ꝙ ille qui defensione suo ordine non utitur, illam perdit, l. Pomponius. §. rati. infra de procur. Ioan. monach. in cap. si is cui. de accus. in vi. at hic bannitus extra ordinem utitur defensione postquā statutum permittit eū offendi. meritò eam perdere debet, nec illa sibi concedi debet.

Quartò comprobatur ex l. milites. §. irreuerens infra de re mili. ubi dicitur ꝙ *Irreuerens miles à Centurione coercendus est. Nam eum qui Centurioni castigare se uolenti restiterit ueteres notauerunt*, si enim notatur infamia resistens Cēturioni eum castiganti, patet sibi non licere se defendere ex quo permititur Centurioni eum offendere. meritò sic & in bannito dici debet.

Quintò corroboratur per l. i. infra de furib. balnea. ubi dicitur ꝙ *si se telo fures defendunt, uel effractores, uel cæteri his similes, nec quemquam percusserunt, metalli pœna, uel honestiores relegationis afficiendi erunt*, si enim ob defensionem quam fecerunt puniuntur, deprehenditur id eis fuisse prohibitum, cum permitteretur eos offendi, quare, & in bannito idem iuris esse debet.

Vltimò confirmat hanc partem Zoanet. ratione, nam cū ex statuto cuilibet sit facta potestas bannitum occidendi, intelligitur quisquis in locum magistratus eo nomine subrogatus, ut per Glo. & Doctor. in l. accusationem. C. de his, quæ ui met. idcirco si offensio iusta est, necesse est defensionem iniustam esse atque prohibitam propter locum à contrario, l. i. infra de offic. eius.

25 † Et tenendo hanc partem non obstant contraria. Namque ad primum respondet hic Dec. ꝙ licet defensio naturalis à statuto tolli non possit, ut per Barto. in l. cum mulier. colum. pen. infra sol. matr. & in l. i. §. & parui. infra quod ui aut clam. Rui. consi. cxlvii. nu. 7. uolum. v. Natta. consi. cxx. num. 13. Rollan. à Valle consi. xxix. num. 40. Francis. Marc. q. dclxi. in fi. Nec à principe clemen. pastoralis. uersi. cęterum. de re iud. Francis. Aluaro. consi. lxxiiii. num. 19. uolum. i. criminal. Plottus consi. cx. num. 4. uolum. ii. crimi. Francis. Cason. in xi. tracta. ne reus &c. num. 19. & plenius eis Marsil. in practi. crimi. §. quo-

26 niam, num. 77. cum sequent. † Tamen id ex causa fallit propter quam tolli potest ut tradit Angel. & Alex. in l. si sic. infra de leg. i. cum aliis de quibus per Decium, quibus addo Rodericū Suarez in l. post rem iudicatam. limitatione xii. colum. iii. infra de re iud. causa autem subesse dicitur in offensione bāniti permissa propter quietem

tem communem secundum Bar. Bal. Fulgos. & cæteros. in d. l. ii. C. quando lice. se sine iudi. uindi. sicut in latronibus & desertoribus militiæ dicit Imperator ibi. uel ut homines abstineant à delictis timore ne bâniti occidantur, ut in simili casu tradit Ant. de Bongis. consi. lxvii. in fi. uolum. ii. Criminal.

27 Ad secundum respondet † Nellus loco citato ꝙ uerum est esse licitum redimere sanguinẽ suum etiam per corruptelam, putà per pecuniam iudici datam, ut not. in d. l. i. de bon. dam. uel alio modo, putà transigendo quod in tantũ procedit ut inde non oriatur confessio, nec indicium de delicto de quo quis erat accusatus, ut not. Bar. Bald. Alex. Ias. D. meus Riminal. & alii in l. transigere. C. de transf. Marsi. in pract. crimi. §. diligenter. nu. 178. Blanch. in l. fin. nume. 306. infra. de quæstio. & Iacob. Nouel. in tracta. suo

28 ad defensam. nume. 58. cum sequen. † Attamen nõ licet sanguinem suum redimere alium offendendo, prout in q. nostra. Cum enim in hoc conflictu de conseruatione sanguinis agatur. magis fauetur sanguini iustè agẽtis qualis est offendens bannitum, quàm eius qui iniustè agit, ut est bannitus qui se defendendo offendentem offen

29 dat, & ita communis opi. defenditur. † Eam tamen limitat Castrens. hic procedere quando statutum diceret quòd liceat bannitum occidere, tunc enim faceret offensam licitam, & sic non esset delictum, sed executio iuris, meritò non liceret bannito se defendere. Secus autem dicit Castrens. si statutum solum redderet offensam impunitam, ut: quia diceret quòd bannitus impunè possit offendi, tunc enim quia offensio non esset permissa, licèt esset impunita, ideò aduersus eam posset bannitus se defendere, & si se defendendo offendentẽ occideret, nõ puniretur, & ita uoluit Ioann. de Lignano in tracta. de bello. c. lxxxviii. quem citat Castr. sequitur Nellus loco præallegato col. fina. confirmatque Dec. hic ex doctri. Bal. in l. decuriones. ad fi. C. ex quib. cau. infa. irrog. ex qua colligitur plus esse ꝙ aliquid licitè fieri possit, quàm quòd impunè permittatur. & cũ prædicta Castrensis opinione residet Careri. in pract. crim. §. circa sub. nume. 70. & Petrus à Plaza. in epitomes delictorum cap. xxviii. col. iiii.

30 † Sed tamen aduersus eam Dec. hic insurgit per tex. in cap. ii. de præben. à contrario sensu, ubi probat illud licere quod tamen fit cum pœna; nam licet Episcopo clericos facere dando eis alimoniam, & sic soluendo pœnã, quæ reddit licitam illam creationem clericorum: igitur à fortiori, si quid impunè fieri potest, debet esse licitum, & per consequens sicut in primo casu uult Castrensis bannito non licere se defendere; quãdo statutum dicit quòd liceat eũ offendere, Ità pariter & in secundo casu: quando statutum dicit quòd bannitus possit offendi, hunc enim secundum casum doctores exequant primo, ut tradit Ioann. And. in addi. Specul. de consti. addi. fin. in fine. Ray. & Bart. in l. 3. §. fi. infra. de ali. & cib. leg. & alii quos cumulat Petr. Duennas. re-

31 gu. lxviii. nume. 4. † Vnde reiecta tali differentia Decius adducit Castrens. qui mutauit opinionem in consi. cxciiii. uiso suprascripto puncto, col. iii. uersi. nec obstant. in antiquis, ubi distinguit aliter quòd quandoque delictum redditur impunitum, ut maius malũ uitetur, & tunc actus non dicitur licitus, sed toleratur. exemplum tradit Glo. in c. omnis. iii. distinc. dicens ne fiat homicidium uxoris adulteræ, adulterium permitti alteram ducendo, quæ potius appellatur tolerantia, quàm permissio secundum Glo. ibi. Quãdoque uerò offensa redditur impunita propter eius culpam in quem offensa committitur, ut in bannito de quo agitur. & tunc nõ est differentia an statutum dicat quòd bannitus possit impunè offendi, uel quòd licitè offendatur, neutroque ca

32 su licita est defensio bânito, † cùm. n. ꝑ delictũ fuerit in culpa, & ꝑ quietẽ cõem statutum inducat ꝙ offendi possit, ut supra dictũ fuit, nu. 26. offendens dicitur executor iuris & publicæ uindictæ, quæ iuris executio nõ habet iniuriã. l. iniuriarum. §. primo. infra, de iniur. meritò bannito non licet ex parte sua, facere aliquam resistentiam uel defensionem. & cum hac Castrẽsis opi. præter Decium residet insuper hic Claud. Aquens. lect. ii. nume. 46. pro qua benè facit lex Gracchus. C. ad leg. Iul. de adulter. quam Dec. & Aquens. citant, & prior eis Castrens. in d. consi. cxciiii. ubi si maritus in adulterio noctè deprẽsum occiderit, si eius conditionis fuerit ut is impunè occidi potuerit, puta: quia uilis erat persona (subdit Glo.) quod legitimè factum est nullam pœnam meretur. inquit tex. ecce quòd homicidium impunè permissum, legitimè factum appellat. & sic licitum ad denotandum nõ esse discrimen, nunquid lex aut statutum dicat quem impunè uel licitè offendi posse.

33 Secundò confirmatur: † nã ut infra uidebimus post Castrensem & cœteros. iudici uel officiali legitimè procedenti nõ licet resistere, ergo nec priuato loco iudicis statuto ad offensionem banniti. Quoniam uigore subrogationis factũ illius dicitur factũ à iudice, l. si eũ. §. qui iniuriarum. infra, si quis cauti, & ità Felyn. arguit in c. quæ in ecclesiarũ. col. v. in prin. de consti.

34 Sed pulchrum, † est pro complemento huius quæstionis scire, cum tali bannito non liceat se defendere, quomodo punietur si se tuendo offendentem occiderit, hoc enim Dec. & Claud. Aquens. omittunt cum tamen opus erat discutere. reperio quòd quidam Do. Thomas de Azoguidis, quem refert Nellus in allegata q. xlix. col. fin. tenuit istum puniendum esse de homicidio tantum culposo, non autem doloso: *Bannitus se defendens qualiter puniatur.*

argu-

argumēto, tex. cũi bi not. p Glo. in l. i. C. ad leg. Cor. de sicar. ubi dicitur quòd crimen legis Corneliæ de sicar. contrahitur si & uoluntas nocendi intercedat: secus si ex improuiso casu potius quàm fraude quid accidat culpa, tamen subdit Glo. contrahitur etiam sine uolūtate delinquendi. Sic enim uidetur in casu nostro. hic enim bannitus non uidetur habuisse animum & uoluntatem nocendi, sed defendendi se ex improuiso casu. unde non incidit in crimen legis Corneliæ de sicar. in culpa tamen fuit, meritò teneri debet de homicidio culposo tantum.

35 Simile uidemus in eo † qui excessit modum defensionis, qui de excessu tantum punitur, non autem de homicidio, ut notat Ioann. Andre. in addi. Specul. in rubr. de homici. Bal. in cap. i. de pace tenen. Florian. in l. scientiam. §. qui cum aliter. & in l. si ex plagis. §. tabernarius. infra ad leg. Aqui. Butri. & Abb. in c. olim. de rest. spol. Felyn. in cap. significasti. col. fi. de homici. Marsi. in l. ii. nume. 15. C. de sicar. & singul. e. Bologn. singul. xxxvii. Gramma. decis. v. xxiii. & xcviii. cum aliis quos citat Careri. in pract. crimi. titu. de homici. §. vi. nume. 153. Petrus de Sonc. consi. xcvi. nume. 3. uol. primo, crimi. Didac. Couuaru. in iii. parte relectio: §. unico. nume. 3. & Bossius in tract. de homicid. nume. 91. qui mouentur etiam per tex. in l. si adulterium cum incestu. §. imperatores. infra, de adulter. & in capit. significauit, de pœniten. & remissi. & insuper ratione quam deducit Iacob. Nouell. in tracta. ad defensam nume. 16. quia homo intenso dolore permotus non est in plenitudine intellectus, nec insultatus habet stateram in manu ut dare posit ictus, percussiones, & uerbera ad mensuram, ut inquit hic Bald. col. iii. & infinitos cumulat Tiraquel. in tracta. de pœn. causa prima. nume. 6. cum sequentibus, unde pariter

36 in bannito uidetur idem terminandum. † Nellus tamen loco citato contrarium tenet, uidelicet quòd puniri debeat lege Cornelia de sicar. quia cum sibi non liceret alium percutere causa defensionis, operamque rei illicitæ daret cum sciret se impunè offendi posse, uidetur in dolo fuisse, meritò pœna homicidii plecti debet.

Nec obstat allegatum simile Ioannis Andr. & sequacium de modum excedente: quia ibi dabat operam rei licitæ, cùm sibi defensio permissa esset, ut hic.

37 Hinc uidemus † quòd si modum excedens fuit auctor rixæ, uerisimiliterque potuit cogitare succedere posse, quod secutum fuit, tenetur ad omnem pœnam prout Aret. dat exemplum. in consi. xxxiiii. ad fin. de quodam Billio to qui pugno quem percusit, & ille cesoriam arripuit, unde Billiotus euaginauit gladium, & aduersarium fugientem percusit, debet enim teneri pœna ordinaria: quia fuit insultator, & ab initio operam rei illicitæ dabat, debuitque considerare quòd incepta rixa per eum, licèt sine armis, quæ tamen ad latus habebat, faciliter euenire posse ut de pugnis perueniretur ad arma: citat tex. in l. quoniam multa ad fi. C. ad leg. Iul. de ui. & eum sequitur. Claud. Aquens. hic nume. 135. & Bossius loco citato. nu. 92.

Comprobaturq; nam defendēs se qui fuit causa rixæ non dicitur ad tutelam facere. dict. l. quoniã. & tradit Modestus Polentonus, consi. lxxxiii. nume. 38. uolum. ii. crimin. unde nimirum si de toto tenetur, nam etiam ex Aristotelis sententia non incipit qui ira aliquid facit, sed qui ad iram prouocat l. in. tribus. infra. de iud. ille enim est princeps culpæ à quo incipit malitia l. quicunque. C. de ser. fugi. Bal. consi. viii. uol. i. Boer. consi. iiii. num. 25. Et huius opinionis in bannito de quo tractamus fuit etiam Castrens. hic. quatenus dixit quòd si bannitus se defendendo occiderit offendentem punietur iterum in banno de persona, ubi fortè prius erat in banno pecuniario. Si enim lege Cornelia de sicariis non teneretur malè diceret Castrensis eum puniri in banno de persona.

38 Hecque sententia † Castrensis & Nelli mihi magis placet. Nam uidemus quòd longè refert an actus à bono principio fomentum cœperit uel non, exemplum in filio iant nato præterito, qui licet uiuo patre decedat: tamen inutile testamentum est mortuo patre: quia à principio non constiterit, & ita caruit bono principio. l. si filius eius qui in potestate, infra, de lib. & post. inst. de exhære. lib. in prin. At secus in posthumo præterito qui si uiuo testatore natus decedat eo superstite derelicto, testamentum reconualescit, & ualet. l. posthumus, infra de iniust. testamento. Quod totum fit ratione boni principii: quia ante natiuitatem posthumi ualebat testamentum. §. i. inst. de exhær. lib. unde cessante impedimento quod medio tempore superuenerat debet reconualescere: quia res de facili reddit ad pristinam naturam, l. si unus. §. pactus ne peteret. infra, de pact. Ità Bar. Ang. Imol. Castrens. & omnes declarant, in d. l. posthumus. Cyn. Alberic. Salyc. Ias. & alii. in l. ii. C. de post. hæred. insti. Ioan. Fabr. Porcius. & Tol lent. instit. de exhęr. lib. in princ.

39 Sed & aliud exemplum pulcrum † adduci potest. Nam clarum est quòd pro debito ciuili nemo de domo sua inuitus extrahi debet: quia domus sua cuique tutissimum refugium esse debet. l. plerique, infra, de in ius. uoc. & ideo si extraheretur captura esset nulla: quia careret bono principio. Secus autem si debitor captus fuerit extra domum, qui postmodum euaserit manus executorum, & in domum suam confugerit. poterit enim inde extrahi ratione boni

initii

initii. & ità iudex inde capturum creditori debebit concedere. ita pulcre tradit Bal. in l. cunctos populos, circa med. C. de summa Trinita. Ioann. de Arno, cautela. xxvii. Marsil. in pract.
40 crimi. §. ulterius. col. ii. † ubi nu. 4. subdit aliud exemplum simile de capto extra ecclesiam per eam ducto, qui non gaudet priuilegio seu immunitate ecclesiæ. sed poterit licite extrahi, ut per Oldra. consi. liiii. an fugiens. & Archidi. in cap. antiquitas. xvii. q. iiii. Idemque si quis deliquit extra ecclesiam & officiales eum sequentes capere non potuerūt, isque in ecclesiam se recipit, poterunt enim eum inde extrahere, ut per Cyn. in auth. si quis. C. de adulter. per tex. in §. sed neque. in auth. de mand. prin. sequitur Alex. cons. xxiii. animaduersis. coll. viiii. uol. ii. quod ultimum mihi uidetur dubium sicut Alex. & Iasoni. in d. l. plerique & Bossio in titu. de captura. nume. 22. nam delinquens non fuit captus & persecutio ius non tribuit. §. illud. institu. de rer. diui. repugnatque decisio Nelli in tracta. de bannit. in ii. par. ii. temp. q. xxviiii. post. Ioann. Andr. in tit. de accus. §. sequitur. uersi. quid si quis, de bannito in secuto, & in alienum territorium ingresso & detento ibi, quòd licite detineri non posit. Et plura de bono principio quòd attenditur cumulat Marsil. ibi, quæ breuitatis causa non resenseo.

Et ad id unde digressus fui rediens dico ꝙ quando quis licitè se defendit, & in defensione modum excedit excusatur si non à toto saltem à tanto. & ideò non punitur nisi de excessu propter bonum principium, & occasionem ex initio iusto sumptam prout in specie perpendit hic Fortun. nume. viii. Sed quando bannitus se defendit, & se defendendo offendit alium, puniri debet in totum, prout offensionis qualitas dictat: quia res caruit bono principiò, ex quo defensio sibi non permittebatur. & hæc omnia benè nota uelut in praxi quotidiana.

41 Quibus & illud adiicias ualde singulare, † si uerum est quod de bannito tradit Igneus in l. si deicommissum. nume. xx. infra ad Syllani. inquit enim quòd quemadmodū qui impunè occidi potest si sine uitæ apprehendentis discrimine apprehendi non potest, adhuc publicè contestari seu protestari debet. l. itaque. infra ad leg. Aqui. sic in bannito dicendum esse putat: qui per statutum impunè occidi potest, ut intelligatur si sine uitæ periculo apprehendi non potest, & iudici præsentari, de quo copiosius alibi se docuisse tradit. Hoc enim maximum est temperamentum ad id statutum, & quidem probabile: nam cessante periculo uitæ, & captura facili præsuposita ipsius banniti, satis esse uidetur si capiatur & ad iudicem ducatur, qui iuxta delictum commissum eum puniet, non autem propria auctoritate debet illum occidere. Quòd etiam confirmatur in eo capto & ad patibulum ducto, quem non licet occidere. Bald. in l. addictos. C. de epis. aud. cū simil. per Marsi. in pra. crimi. §. aggrediar. nume. 41. & Petr. Duennas reg. lxviii. nume. 5.

42 Sic † & in creditore uidemus qui debitorem fugientem sequi & capere potest, non tamen ut sibi ius dicat, & auctoritate propria satisfaciat, sed ut eum ad iudicem perducat, eique præsentet, à quo ius consequatur. l. ait prætor. §. si debitorem. & ibi notat Bar. infra de his, quæ in fraud. cred. Glo. insti. de act. in prin. ubi Ang. Aret. Ias. & cœteri sequuntur.

43 Sed nec aliud † ommitto quod ponit hic Fortunius bānitum offensum non posse se ipsum defendere, stante dicto statuto; quando ex causa publica offenditur: secus si odio particulari: qđ latius probat in l. conuentionum, infra de pact. ad quem locum se remittit. ubi mouetur inter cętera auctoritate Tulii lib. iii. de offi. cap. i. dicentis. *Nam si quid ab homine ad ullam partem utilitatis tuæ causa detraxeris inhumanè feceris contraque natura legem. Sin autem is tu sis qui multam utilitatem reipublicæ atque hominum societati, si in uita remaneas afferre possis, si quid ob eam causam alteri detraxeris non sit reprehendendum*; Itaque ponderandum est ex qua causa id fiat, an utilitatis propriæ uel indignationis particularis, uel reipublicæ causa, atque idem tradit Petr. Gerar. singula. xiiii. & plures cumulat Marsil. consi. viiii. nume. 18. unde consequens est in his duobus casibus bannito licere se defendere. Alia uero plura de bannito quando posit impune occidi, uel nō, ponit Petr. Duennas reg. lxviii. & Sebast. Vantius in tract. de nulli. sent. tit. quotiens & intra quod tempus, nu. 44.

Primò notat † ex hoc textu Decius iuncto. §. fin. legis primæ. supra eo. quòd propulsare uim atque iniuriam est de iure gentium, quod etiam tradit Bart. in l. filiusfamilias. infra, de dona. & per huc tex. Ang. de Vbald. consi. xxv. nume. 9. uol. i. crimi. Subdit tamen Dec. quòd imò talis defensio uidetur esse de iure naturali: quia competit etiā brutis. l. i. §. cum arietes. infra, si quadr. pauper. fecis. dicatur, & l. i. §. uim ui. infra, de ui & ui arma. Clemen. pastoralis. §. cœterum, de re iudi. unde Bal. in l. liberorum. in fi. infra, de uer. sign. (si tamen eo loco scribit) ut refert Zoanet. hic. neme. 18. naturaliter non homo tantum, sed & cœtera animantia sunt prona, cum ad sui generis, tum ad propriæ uitę conseruationem, atque hinc dicimus iustā in lite defensionem iuris est naturalis, præsertim ubi de pœna sanguinis agetur, l. defensionis facultas. C. de iure fis. lib. x. & hęc ante Decium fuit oppositio Bald & Albe *Defensio quo iure fit.*
44 rici hic † ad quam plures dantur solutiones. Quidam enim Moderni quos refert Dec. sub incerto nomine respondent quòd tale ius gentiū

satis

satis dici potest ius naturale:quia ex instinctu naturæ procedit.& ita reperio quòd Claud. Aquensis hic,lectura prima formaliter respondet & forte fuit ille Modernus de quo sensit Dec. cum possit esse quòd ante Decium primo loco legé istam fuerit interpretatus, & ad manus Decii
45 scripta sua peruenerint † Sed utcunque sit hanc responsionem confutat Dec. Et post eum Zoannet.dicens ꝙ est uana. quoniam tex. in l.1. §. fin. supra eo. distinguit ius naturale à iure gentium & in iure gentium postea ponitur propulsatio iniuriæ:ergo dici non potest quòd ius gentium dicatur ius naturale, cũ tanquã separata,& omnino diuersa ponantur hic, & ideo si defensio est de iure gentium,ut hic,uidetur impossibile ꝙ sit de iure naturali,prout in contrariis dicitur. licq;
46 adhuc uiget oppositio prædicta. † Tantoq; magis:nam ius naturale quod instinctu naturæ procedit, de quo loquuntur Moderni citati per Decium , est in effectu ius naturale primæuum quod est commune cum brutis,quæ solo instinctu naturæ mouentur ad multa , ut uidemus in coitu, procreatione, & educatione liberorum, inst. de iure.nat.in prin.l.1.§. ius naturale supra. eo. & hoc nequaquam ius gentium appellatur, cum illud sit, quod ratio naturalis inter omnes homines constituit.§.quod uerò inst.de iur.nat. idque separatur à iure naturali memorato. in l.1. §.fin.supra eo.& exemplis docet Fernand. Vasquius in prefatione tractatus de Success.progressu.col.prima. quare tantum abest ut ius naturale prædictum dici possit.
47 Secundam † igitur dat solutionem Decius hic ꝙ propulsare uim atque iniuriam simul, est iurisgentium,ut hic dicitur:quia iniuria conuenit tantum hominibus non autem brutis,ut inquit hic Gloss.per l.1.§.1. infra si quadr. pau. sed propulsare uim simpliciter est de iure naturali,ut in legibus in contrarium citatis Et hanc solutionem probat Zoannet.nu 22.cum enim iniuria ex animo agentis proficiscatur.l. qui iniuriæ. in prin. infra de furt.l.2. §.1.l. si quis seruum. §. sed hoc.infra de iniur. consequens est animalia bruta quę cuncta animo & ratione carẽt iniuriã non inferre,at propellere uim sine iniuria immunentem iuris est naturalis quo uniuersa generatim animantia quantumuis etiam ratione carentia,ad cõseruationem sui nihilominus feruntur. Sed & hæc solutio periculosa redditur ex his quę ponit hic Fortunius nu. 11.dicens ꝙ propulsaré iniuriam dicere possumus esse etiam de iure naturali,non quòd animal iniuriari possit:sed quia hominis proprium & naturale sit iniuriam propulsare.hoc enim sine aliqua constitutione natura constat. Et hoc ego confirmo licet ipse non citet per tex.in l.1. §. uim ui.de ui & ui. arma. qui loquitur de ui atque iniuria illata ab homine, ut patet in principio ex edicto prætoris dicentis *Vnde tu illum ui deiecisti. aut familia tua deiecit* subditque textus quòd ad solam uim atrocem pertinet illud edictum,hoc est quæ dolo fit cum armis , uel sine , ut exponit Gloss. & sic cum iniuria quoque,& tamen postquam dixit ille tex. quòd *Vim ui repellere licet* subdit *idque naturæ comparatur* & ita uult quòd repulsio uis & iniuriæ sit de iure naturali,quod apertè Decius inficiatur.
48 Tertiam † ponit solutionem Bal. hic. quòd licet dicatur hic defensionem sui corporis esse de iure gentium , non tamen negatur quin sit etiam de iure naturali omnium animantium: quia naturaliter homo & cætera animalia prona sunt ad conseruationem sui esse. et hoc idem uoluit Angel.de Vbald.cons.xxv.col.4. uol. 1.crimi.nu.ix.dicens, quòd ista defensio est nedum iurisgentium,ut hic,sed etiam de iure naturali. & ideo natura ordinauit cuilibet animali arma defensionis secundum quòd congruentia existimauit. Vnde quædam animantia rostris, quædã dentibus,quædam ore, quędam flatu, quædam alis. quædam pedibus aptis ad fugam se defen-
49 dunt. † Sed & ista resolutio stare non potest,cũ illud ius naturale omnium animantium separauerit textus in l. 1. §.fin.ab isto iure gentium in quo posuit hanc defensionem & propulsationẽ uis atque iniuriæ . Vnde hic negat illam esse de illo iure naturali omnium animantium.
50 Quartam reperio † solutionem subtiliter excogitatam fuisse per Connanum Commentariis iuris ciuilis lib. primo.cap. iiii. dicentem ꝙ sine dubio defensio iuris naturalis est. Nam ut inquit Plinius. Si uis inferatur bestiarum nulla est cui non sit ira, non sit animus iniurię impaciens,& prompta si noceas ad se defendendum alacritas. Vnde Brasidas quidam ut est apud Plutarcum,cum manus in caritas misisset & à mure qui in eis latebat morsus fuisset, exclamauit papæ quam nullum est animal tam pusillum, quod non se ulciscatur lacessitum. Nec uero alia de causa datum est apibus aculeum,arbores etiã si incuruentur nituntur in contrarium. Et palma repellit omne impositum,nec quicquam est rerũ omnium,quæ gignuntur in terra, ꝙ non habeat aliqua natura adiumenta quibus se uindicet ab externis offensionibus.
Sentit enim uim quisque suam qua possit abuti.
Cornua nata prius uitulo quam frontibus extant.
Illis iratus petit, atque infensus inurget
Vt ait Lucretius. uim ergo ut repellamus iure naturæ licet.itaque Tull.lib. primo officio.principio generi animantium omnium à natura tributum esse dicit , ut se uitam corpusque tueatur declinetque ea quæ sibi nocitura uideantur Et hunc textum Connanus interpretatur hoc modo

modo. Nā cū Vlpianus. in l.i. suprà primò tradiderit quid sit ius naturale. Secundò uerò quid sit ius gentium, cui continuò supponitur ex Pōponio exemplum religionis erga Deum, ut parentibus & patriæ pareamus. deinde lex nostra Florentini cum duabus sequentibus, quæ tractant de iure gentium, putauerunt Doctores omnia, quæ post primum afferuntur capita, solius iurisgentium esse, quibus Connanus non assentit, cum enim de utroque iure dixisset Vlpianus, de utroque posteà interiecta sunt exempla ex aliis Iurisconsultis petita, quo utriusque iuris uim naturamque facerent illustriorem. hæc igitur sunt iuris naturalis, maris & fęminæ procreandi causa coniunctio, procreandorum edu-
51 catio, uis depulsio, cætera iurisgentium, † Sed huic intelligentiæ repugnant dictiones ueluti, & ut in l. præcedenti & hac posita, quæ ueniunt ad exemplificandum. §. finalem. in l. prima. ubi de iure gentium dixit. Igitur hęc exempla tribuuntur ei non autem iuri naturali, cum potissimè relatio fieri debeat ad proximiora, l. talis scriptura. in fin. infra de leg. primo, quare quærenda est alia solutio.
52 Zazius hic † ut omnium Germanorum doctissimus, & disciplina iuris ciuilis eruditissimus, ità quoque iurisperitorum eloquentissimus, eloquentium iurisperitissimus, quintò loco cęteris melius mea quidem sententia respondet obiecto superiori. colligit enim regulam ꝙ uim ui repellere licet, quam dicit etiam in animalibus inueniri, l.i. §. cum arietes, infra si quadru. & sic esse iuris naturalis primo loco positi. subditq; ꝙ ista regula est iuris naturalis & gētium: sed differunt: quia respectu hominum requiritur moderamen inculpatæ tutelæ. & hoc est i[illegible] naturale secūdo loco positum, in animalibus uerò istud moderamen non requiritur. hactenus Zazius qui bonū habuit sensum declarando hoc
53 modo, quę ipse dicit. † Nam ius naturale dicitur duplex primęuum & secundarium. Ius naturale primęuum fundatur in solo instinctu naturæ, & ideò conuenit etiam brutis quæ istius iuris peritia censentur, l.i. §. ius naturale, suprà eo: ius uerò naturale secundarium fundatur in dictamine rationis, ideòque conuenit hominibus tātum. Vocaturq; pariter ius gentium ueluti rationi naturali subnixum. §. quod uerò. instit. de iure nat. isti sunt notissimi & communes termini Doctorum in l. ex hoc iure, infra eo. in l. si id quod. infra de cond. indeb. De quibus ēt tradit Fernād. Vasqui. in pręfatione sui tracta. de successio. progressu. col. i. & lib. i. controuersiarum cx.. nu. 17. ubi loquens iure naturali hominum (quod erroneè tamen primęuum appellat, cum uerius secūdarium dicatur) inquit ꝙ nihil aliud erat quàm quidam naturalis instinctus, & ratio non datiua sed natiua suadens honesta, dissuadens cōtraria, & id ius naturale Cicero naturā appellauit, qui in cato. mai. ait, *natura dux optima*. Et iii. Tuscula. ait, *sunt enim ingeniis nostris semina innata uirtutum*. Et lib. i. de natura Deorū, *omnes natura duce ueḥimur*. Et i. offic. ait, *naturam ducem si sequamur nunquam aberrabimus*. idq; ius naturale primæuum ius gentium Vasquius appellat (& in hoc bene cū cæteris locis citatis) quod simul cū ipso genere humano proditum fuit. nec de ipso
54 tam latè locutus est, † quin eo longè latius rem ipsam, & ut dici solet, finbrias dilatauit Rodericus Suarez in repe. leg. quoniam in prioribus. C. de inoffi. test. limitatione ii. nu. 4. cū sequētibus, ubi ius naturale strictissimo modo sumptum putat, qđ brutis & hominibus cōmune est, uelut ius quodam bestiale, alterum uerò quod hominibus tamen conuenit, ius naturale gentium appellat. primumq; propriè loquādo uocatur quidam stimulus siue instinctus naturæ: nam licet omniū animaliū, quę ratione carent, sit aliquis proprius & determinatus finis, & contingat eis illum consequi, non tamen cognoscūt rationem finis, nec proportionē operis ad finē. homo aūt qui ratione utitur, habet hoc specialiter, quia cognoscit finē sicut cætera cognitiua, & insuper cognoscit rationē finis, & proportionē operis ad finem. & plenius ibi prosequitur Roderi. Ad quem in causam breuitatis me refero. & ad institutū primum me conuertens infero, ꝙ quādo Zazius dixit, ꝙ uim ui repellere conuenit ēt animalibus, & in eis inuenitur, diciturq; iuris naturalis primo loco positi, intellexit de iure naturali primæuo, ꝙ solo instinctu monetur, non aūt ratione. Et pro[illegible]dixit ꝙ animalia in tali repulsione uis nō [illegible]oderamē inculpatæ tutelę. Id. n. mode[illegible]men non aliud est quā ratio & dictamen rationis naturalis, quo carent animalia.

Dum uerò subiunxit Zazius ꝙ respectu hominum talis propulsatio iniuriæ est de iure naturali secundo loco positi, noluit intelligere de iure naturali secundario quod à ratione regitur, & propterea dixit ꝙ requiritur illud moderamen, & rectè dixit tali casu defensionem esse iurisgentium, cum ius naturalę secūdarium iusgentium quoq; dicatur. Et inquantum textus in l.i. §. fi. suprà eo iusgentium a iure naturali disiungit, loquitur de iure naturali primęuo, at secus in secūdario quod est etiam iusgentium et ius naturale gentium appellatur ut suprà declaraui post Rodericū Suarez. Et ita resoluitur hæc difficultas.

Secūdò notandū est ex hoc textu † ꝙ unicuiq; Defensio cui quę licita.
permissū est se defendere ēt aliū occidēdo ut hic & in multis iuribus p Dec. cumulatis. quā regulā latè quoq; cōfirmat Mars. i l.i. in prin. col. 9. & sequēti, ifra, de sicar. & aliis exornat auctoribus Petrus à plaza Epitomes delictorū li. i. c. 28. Ferna. vasquius li. i. cōtrouersiarū. c. 18. & ut cęteros cōsultò pręteream testis est i ea re Cicero osum

56 præstantissimus † nec immeritò. Quid enim nõ
explicare potuisset illa uis ingenii? non illustrare
ille orationis splendor? quid denique non enar-
rare exuberans illa rerum omnium præsertim
politicarum copia? is enim non uno in loco pre
ter adductos supra nume.9.& nume.50. pro mi
lone scribit, *hæc ratio doctis & necessitas Barba
ris, & mos gentibus. & feris natura ipsa præscri-
psit, ut omnem semper uim quacumque ope pos-
sent, à corpore, à capite, à uita sua propulsarent*.
Et quartò de finib.bono.& malor. in hæc uerba
ait. *Omnis natura uult esse conseruatrix sui ut &
salua sit, & in genere conseruetur suo*. Iterúq;
ait, *omne animal se ipsum diligit, ac simul ut or-
tum est, ita agit, se ut conseruet*. Et offici. pri-
mo dicit, *fortes & magnanimi sunt habendi, non*
57 *qui faciunt, sed qui propulsant iniuriam*, † huius-
que conclusionis plures rationes adferuntur, pri
ma quidem: quia occidens aliquem se defenden
do non dicitur committere maleficium, Bald.in
l.data opera. colum. iiii. C. qui accus. Marsi. in
d.l.prima, infra de sicar. Carreri. in pract.crimi.
§.circa, num.28. & probatur in l. iii. C. de sicar.
ibi, *Quia defensor propriæ salutis in nullo peccasse
uidetur*, adeò quòd nullam contrahit irregula-
ritatem.clemen. unica de homi. quidquid aliqui
contra senserint, quorum meminit Gloss. in ca.
sicut dignum.eod.titu. quorum sententia, & de
hac re controuersia sopita est. antiquata, omni-
noque ea constitutione sublata. ut testatur Pe-
trus à Plaza loco citato.num.5. & Didacus Cou
uaru.in 3.par.relectionis. §. unico in principio.
58 † Secunda ratio est: quia occisus uidetur a se-
ipso occisus & nõ ab aggressore ut tradit Abb.in
cap.clerici.primo de uit. & honest.cleri.Carreri.
Marsi.& Petrus à Plaza supra citati, atque idem
Marsi.consi,31.consi.81.& consi.126.

Sed & tertiam adiungunt, ꝙ cum occidens ad
sui defensionẽ prouocatus ulciscitur, ei sit igno
scendum.l.qui cum maior.§.si libertus, infra de
bon.libert. ibi, *Ignoscendum est enim ei qui pro-
uocatus noluit se ulcisci*. Demumque quia diffi
cillimum est iustum dolorẽ temperare.l.si adul-
teriũ cũ incestu.§.Imperatores, infra de adulter.
Et has rationes insuper commemorat Blancus
in prac.crim.in uer.iuris permissione. ubi defen
sionis materiam tractat. quibus & aliam addere
possumus ex diametro tex. nostri colligendam
dicentis, *& cum inter nos cognationem quandam
natura constituit*, quæ uerba post Cicero lib.i.
Offi.sic explicat hic Zoannet.nu.23. ꝙ eadẽ na
tura ui rationis hominẽ cõciliat homini, & ado-
rationis, & ad uitæ societatem, ingeneratque in
primis præcipuũ quendã amorẽ in eos qui pro-
creati sunt, impellitq; ut hominũ cætus & cele-
brari inter se, & sibi obedire uelit, sic .n. uinculũ
& cognationem ostendit Cicero, qua homines
inuicem natura coniungit in sola ui rationis per
quàm iunguntur homines inter se, colloquũtur
inuicem, conuersantur simul, & uiuunt, actus ce
lebrãt, & sibi parẽt, ideò bene subdit tex, noster,
*consequens est hominem homini insidiari nephas
esse*, si enim id attentare nepharium est, igitur
aduersus tales insidias, se præmunire, & tueri li-
citum esse debet.

59 Ampliatur † autem dicta conclusio primo lo
co nedum procedere si quis hominem prudentẽ
sanẽq; mentis occidat defensionis causa: sed etiã
stultum contra eum irruentem cum armis: nec
iuuatur ex eo ꝙ sit stultus: quia stultorum arma
sic incidunt & offendunt hominem, sicut arma
sapientum. Ita pulchrè uoluit Bal.in l.i.colu.xi.
uersi.quid de furioso.C.unde ui. Marsi. singula.
375.id cõmendans ut menti tenendum.& prior-
eis Bar.hic sub nume.5.Dec.num.29.Gomesi.
tomo iii. delicto. cap. iii.num.20. Petrus à Pla-
za epitomes delicto, lib.i.cap.28.num.7.

60 Secundò ampliatur ut † percutiens clericum
pro sua defensione non incurrat excommunica
tionem, cap.iii.de sent.excom.citato per Dec.&
Zoanne.num.11.quod intelligit Abbas ibi, quã
do clericus uolebat iterum percutere: secus si de
stitit: quia non esset iniuriam repellere sed exer-
cere uindictam minimè concessam. Idemque
tenet Cardinal.in casu certo ut abiecto baculo,
uel ense per clericum: secus in dubio nunquid
uellet repercutere, tunc enim pariter est licita de
61 fensio. † Quod sane confirmatur. Nam si suffi-
cit terror armorum uel iactatio ut dicatur factũ
ad defensionem necessariam, nec est expectan-
da percussio, Gloss.magistralis in l.i.C.unde ui,
& ibi omnes. Calefat.consi.lxxxix.num.3.uolu.
ii.criminal.& latè Petrus à Plaza d.cap.xxviii.nu
me.15.Iacob.Nouell.in tracta.suo ad defensam.
nume.20.per l.iii.§. qui armati, infra de ui & ui
arma. & ibi notat in specie Barto. Marsi.in pra-
cti.crimi.§.constante.num.57. multò magis ex
cusandus est iam percussus si post incontinenti
percutiat, uel occidat percussorem.

62 Tertiò ampliatur ut † adeò præualeat defen-
sio, tantique ponderis existat, quòd à nemine
tolli possit, clemen. pastoralis. §. cæterum.de re
iud.unde citatio tolli non potest cum per eam
parti copia defensionis detur, ut in notab.quæst.
tradit Nellus de Sancto Geminiano, in tractatu
de banni. in tertia parte primi temporis, nume.
4. & in alia Rube.in tracta.de potes. procu. nu.
63 314. † Et sicut defensio tolli nõ potest.ita nemi
ni deneganda est licèt excõicato, & criminoso.
C.cum inter. de excep.Gontissal.in tract. de hæ
reti.quæst.xi.nec Diabolo quidem ut post Albe
ric. tradit Nellus loco citatò.num.62.nec spon-
tè confesso. l.prima.§.si quis ultrò infra de quæ-
stio.Guid. de Suza.in tract, de indic.& tortu.nu.
64 49. † Imò uerò spõt è cõfessũ iudices mittũt ad
carceres. & apud acta præfigũt ei terminum ad
omnem

omnem defensionem suam faciendam totusq; mundus seruat hanc practicam, ut testatur Saly. in l.ii.colum.pen.C.de custo.reo. Ang.Aret. de malefi.in uers.qui iudex statuit terminum ad eorum defensiones. Bossius in tit. de confess. ubi disputat etiam nunquid reo petente tantum uel
65 non dari debeat, † Subditq; num. 12. q iudex ex officio potest & debet quęrere defensionem reorum. idque sine controuersia quando uidet reũ indefensum, l. & si non defendantur.infra de pę ni.eodemque modo quando defenditur sed minus perfectę per causidicos & aduocatos: quoniam illi deficiũt in aliqua re, potest enim ac debebit id supplere etiam per examen testium ad ueritatem eruendam, iux.l.i.C.ut quæ desf.aduo. cum aliis quos Bossius citat.
66 Quartò ampliatur † dicta conclusio ut etiam cardinalẽ causa defensionis occidere liceat, Glo. in c.felicis.de pę.n.in vi ubi Ioan.Andr.cęteriq;. Curt.consi.xx.num.29. Ange.& Dec.hic.nu.8. Zoannetus xi.Carrer.in d.§.circa.num.87.quod præter eos confirmatur. Nam cum aduersus ẽt Imperatorem defensio permissa sit, clemen. pastoralis.§.cęterum.de re iudic. Et Papam ut tradit Capitius decisio.cxxx. Carrerius loco citato. Petr. à Plaza in dicto capitu. 28. sub numero 7. fortius & contra cardinalem concedi debet.
67 † Quintò ampliatur q adeò permissa sit defensio, ut sẽper intelligatur esse reseruata. unde statutũ tollẽs exceptiones, nõ intelligitur tollere exceptionẽ defensionis & innocẽtiæ, ut notat Bal. in l.edita.col.pen.in repet.Patauina.C. de eden. cum simil hic à Decio cumulatis. nume.9. quod etiam ponit consi.viii.colum.vi.& in ca. quoniã contra.notab.iii.de proba. latéque plures cumulat Marsil.singula.lix.Bossius in tit.de fauoribus defensionis, num.5. & pulcrè Nellus in tract.de banni. in prima parte secundi tempor.q.lxii. ubi concludit statutum quo cauetur querelas bannitorum non audiri, non impedire quominus ban
68 nitus in iudicio uocatus possit se defendere † & hoc insuper confirmatur. Nam uidemus q si statutum puniat homicidium qualitercumque commissum, quo casu locum habet etiam in cõmisso sine dolo. Saly.in l.ii.C.de noxal. Al x in l. & si seuerior.C.ex quib.cauf. infa. irrog. Natta citans alios consi.clx.num.32.non tamen includit homicidium commissum causa defensionis, ut tradit Caccialup.in l.omnes populi.infra eod. sequitur Dec. in c. cognoscentes,num.xi.de constitu.cum aliis quos citat Fernand. Vasqui. controuers.lib.primo, c.xxxvii.num.5.
69 Sextò ampliatur, † ut nedum seipsum sed & aliãs personas tueri liceat, quarũ iniuria ẽt ipsius est, ut patris. Domini. uxoris. & aliorum quorũdam. Itá Innocen.in capitu. si uerò. de senten. excommuni. latius Blancus in pract. crimin. in uerbo iuris permissione. numero 9.cum sequẽtibus, Petrus Follerius in practica crimi. in secunda parte secundę partis, in rubri. recipiantur defensiones, numero 17. & Carrerius in dicto §.circa, nume. 41. per plures quæstiones, & inferius Dec. numero 32. ubi post eum latius dicemus, ut eius ordinem quantum fieri potest seruemus.
70 Septimò ampliatur † secundum Dec. ut etiã alium me non offendentem, putà Titium occidere possim, si alius potens cui resistere non possum me occidere uelit nisi illum Titium occidam. Itá uoluit Bald.in cap.primo, §. iniuria. ad finem de pace iura. fir. & in l. prima, columna vi. quæst.xi. C. unde ui cum aliis per eum citatis, & Zoannetum, numero 14. fundatur ista conclusio per Gloss. in l. si familia. in uer. poterit, infra si fami. furtum. ibi enim est text. q si seruus communis alterius iussu damnum dederit, & alter qui non iussit aliquid præstiterit cum quo agi potuit ex lege Aquilia, uel ex lege xii. tabul. utique à socio repetere poterit. Quandoque tamen inquit Gloss. ad fin.non potest agi contra alium ignorantem, & qui non iussit, putà si omnino inuitus seruus paruit periturus si non paruisset. hic enim nullum est serui delictum, & sic dominus ignorans eius nomine non tenetur. Sic igitur in qu. st. nost. a. si ego Titium occidi mandato Gaii omnino periturus si Gaio non paruissem: quia me occidere uolebat. utique nullum debet reputari delictũ quod ego feci Titium occidendo, meritò licitum fuit.

An liceat alium non offendentem occidere timore offensionis ab alio.

71 Secundò confirmatur † ex l. is qui aggressorem. C. ad leg. Corn. de sica. ubi dicitur quòd qui aggressorem uel quemcunque alium in dubio uitę discrimine constitutus occiderit, excusatur, nullamque ob id factum calumniam metuere debet. Illa enim uerba, *Vel quemcunque alium*, possunt in casu nostro uerificari quã do Titium occiderim: quia uolebas me interficere nisi illum occiderem.

Tertiò corroboratur ex l. si quis fumo.§. fin. infra ad leg. Aquil. ubi excusatur qui iusto metu motus q ignis ad eũ accederet, ędes uicini intercidit. & ibi Florian. dat exemplum de famulo, quod refert hic Dec. cui dominus minatus fuit mortem nisi eius uxorem interficeret suspectam de adulterio, qui famulus excusatur si eam necauerit, ut se saluaret. Cui exemplo & aliud adiungi potest de quo per Angel. Aretin. in disputatione sua incipiente Attolus Gaium. qui cum esset aggressus ab altero, aprehendit Titium. & illo usus fuit uti clipeo. Si enim interfectus est Titius non tenetur aggressus de homicidio.

72 Quartò bene facit † doctrina Angeli in d. l. is qui aggressorẽ post Gl. q. quę dicit causa defen-

sionis quem posse licitè occidere nedum aggressorem, sed et alium etiam non socium. dat enim Angelus exemplum si quis in insultu bono proposito motus ad mediandum uenit, & quia uires insultantis preualebant, nisi insultatus talem mediantem occidisset, fuisset occisus ab insultante, teneri non debet de homicidio: quia causa defensionis sue fecit, cum aliàs fuisset periturus ab insultante. & illam decisionem pro singulari refert, & sequitur Augusti. de Arimi. in addi. Angeli Aret. in tracta. de malefi. in uer. & dictus Titius se defendendo. num. 35. Claud. Aquens. hic lect. i. num. 55. post Iaso. Carerius in pract. crim. §. circa. num. 89. & in l. obseruare curabis. num. 64. C. quor. appella. non recipiun. Franc. de Capitibus listæ inter consilia Cepole. consi. ii. Martil. in l. de minore. num. 37. infra de quæst. cum aliis per Boer. decisio. lxxxiii. num. 9. & Ferdinã. Vasqui. libro primo, controuersi. capitu. xviiii. num. 19.

73 Quintò confirmatur † namque ordinata caritas incipit à se ipso, l. præses. & ibi notat. Bald. C. de serui. & aqua. Sed si quis uult me occidere nisi Titium occidam, ordinata caritas dictat ꝙ prius me conseruem quàm Titium. ergo cau causa conseruationis uitę meę debeo illum occidere posse impunè.

74 Contra tamen † hãc opinionem communem quædam obstant quæ refert hic Dec. & primò tex. in l scientiam. §. qui cum aliter. infra ad leg. Aquil. ibi, *illum enim solum qui uim infert ferire conceditur*. ergo non alium prout in q. nostra.

Secũdò tex. in l. exceptione infra de fideiusso. ubi iniuria uni facta alteri nocere non debet, si enim fideiussor conuectus exceptionem sibi profi cuam opposuerit, & iniuria iudex nihilominus eum condemnauerit, non potest à principali repetere: quia debet illa iniuria apud eum remanere, non autem ad alium transire. Sic ergo iniuria uni illata per alium de illo occidendo, nisi Titium occidat, non debet Titio nocere ut impunè interfici posit.

75 Tertiò † facit tex. in c. sacris. quod met. causa ubi pro nullo metu quis debet mortale peccatũ incurrere, ut est communicare cum excommunicatis. & si metu inductus communicat incurrit exeommunicationem. Sic ergo & in proposito nostro nullo metu alicuius quis induci debet ad occidendum alium, & si occidit puniri debet.

76 Quartò accedit: † quia melius est omnia mala pati, quàm malo consentire: arg. leg. isti quidem pen. resp. infra quod met. causa, sed malum est occidere insontem, & non offendentem: ergo quis potius pati debet à minante occidi, quàm ob id alium occidere.

77 Decius tamen † ab opinione communi non recedit, contrariis respondens. Et primò quidẽ quòd loquitur respectu alterius in quo non erat aliqua culpa nec causa percussionis, eum esset quidam præteriens. Vnde si causa defendendi me uelim in aduersarium lapidem iacere. & illum prætereuntem percutiam teneri debeo: quia nulla culpa, uel causa suberat in illo, propter quam eum percuterem. At in q. nostra licet in percusso culpa non cadat, subest tamen causa percussionis ne percutiar, & occidar à minante nisi illum occidã unde termini non sunt pares.

Secundò respondet etiam Zoanet, hic nu. 15. quòd ibi quis illo iactu lapidis non defendebat se dum lapide prætereuntem alium quedam læderet, quin ex imperitia lapidem iacientis, sicque exculpa innocens læditur, & ipse tali iactu suam personam non tuetur, idcirco legi defensionis impunitatem concedenti non est locus.

Et eodem modo respondet Dec. ad secundum. Nam uerum est iniuriam uni collatam, alteri nocere non debere, nulla cupa uel causa subsistente, at hic causa subest cur noceat ne occidar causa defensionis meę.

Ad tertium respondet Dec. non esse peccatũ occidere causa defẽsionis, quod probatur in l. iii. C. de sicar. ibi (*Quia defensor propriæ salutis in nullo peccasse uidetur*) at secus est communicare cum excõmunicatis, ut in d. c. sacris. unde ni mirum si nullo metu quis debet illud facere, hic secus: quia faciendo peccat ibi, secus hic.

78 Ad quartum respõdet † Cy. & Saly. in d. l. i. col. fi. C. unde ui, quòd hic non consentit malo noluntariè sed necessario, nec principaliter aut immediatè, sed in consequentiam boni cui principaliter & immediate consentit. Vt enim seipsũ defendat principaliter (quòd est bonum) & mortem declinet, quam aliàs euitare non posset consentit homicidio alterius per eum cõmittendo, necessario tamen & in consequentiam quod non debet esse considerabile, l. i. infra d. auc. tut. & ita

79 cõmunis opi. remanet defensata, † quam tamẽ Petr. Cyn. & Salyc. intelligunt in d. l. i. C. unde ui. quando quis aliter manus minantis, & uolentis eum necare, non poterat euitare nisi Titium occideret, patet per exemplum domini seruo iubentis ut uxorem occidat, aliàs occidet eum. & ex alio Baldi col. 6. q. xi. de occidente quem metu Tyrãni ne occidatur ab eo. quod repetit Sozi. consi. 2... nu. 40. inter cõsilia. Curt. & idẽ. Bald. in l. seruos. C. ad leg Iul. de ui. Dec. cõs. 536 col. fi. & Gramma. uoto. 38. nã domini tales aut Tirãni minas exequũtur. Ideque si strinxerãt ensẽ dicentes ꝙ me occident nisi Titium occidam,

80 tunc enim id † faciens excusor ob causam defensionis meæ. Sicut enim mihi licet alium minantem mortem occidere quando solebat minas exequi, Cyn. in d. l. i. Butri. & sequaces. in c. i. de rest. spol. Aret. in §. ius autẽ gẽtium. inst. de iure.

iure. nat. uel quando minans erat in actu percu-
tiendi me. Bald.in l.i.ad fi.C.quando lice.se sine
iudi. Ias. hic nume. 14. pari modo mihi licere
debet alium occidere, quando quis mihi mortẽ
minatur, nisi illum occidam: quia militat eadem
ratio defensionis. Sed si minans me occidere ni
si Titium occidam nõ erat persona consueta mi
nas exequi, nec quando minabatur erat in actu
percutiendi. itã ꝙ non dicebatur uerisimiliter
imminere periculum, tunc dicendum non esset
mihi licere Titium occidere. Ratio in promptu
est: quia ego timens dictas minas potui alia uia
mihi consulere adeundo iudicem, uel superiorẽ
loci, & petere ab eo cogi illum minantem mihi
cautionem pręstare de me non offendendo iux-
ta notata per Bart. & sequaces. in l. illicitas. §. ne
potentiores. infra de offi. pręsid. & tradit Claud.
Aquens. hic lectura pri. nu. 72. Vel & secunda ra
tio adferri potest: quia indiciũ mali animi quod
minę facere solent, ut not. in l. fi. infra de q. Gan-
di. in tit. de præsump. & indubi. indi. colum. pen.
Marsi. in pract. cri. §. diligenter. num. 85. tollitur
& purgatur si is qui minatus est, est uir impo-
tens, uilis ac timidus, & non solitus minas exe-
qui, ut not. Bald. & Imo. in l. fin. infra de hære.
inst. Ias. in l. i. C. de ser. fug. Fely. in cap. cum
oporteat. nume. 9. de accus. Nam facilitas se ia
ctandi & lubricum linguæ non debet ad pœnam
trahi, Imol. in d. l. fin. & sæpe minus faciunt ho-
mines qui magna minantur, Bald. consi. lxxv.
uolum. i. Alber. in iii. par. statu. quæst. lxiiii. So-
cin. consil. iiii. uolum. iii. cum simil. per Iacob.
Nouell. in tract. ad defensam, num. 50. cum se-
quentibus. & ita in hoc articulo notabili conclu
dendum puto.

81 Successiuè subiungit † Dec. quòd defensio di
citur antequam quis offendatur, unde si probo
quòd aliquis ueniebat contra me cum armis &
eum occidi statim: uidetur probata defensio, l.
sed & si quencũque. in prin. & ibi Bart. infra ad
leg. Aquil. Si enim se ferro petentem quis oc-
ciderit non uidetur iniuria occidisse. Dicit tex-
tus: quia probato quòd ueniebat contra me cum
telo, & ego eum occidi statim. dicitur probata
defensio mea: secundum Bartol. qui idem tra-
dit. in l. in multis. ad fin. C. de lib. causa. Corn. &
Alex. in consiliis hic cumulatis per Dec. & in
consil. cccclix. in prin. Iacob. Nouellus in tracta.
ad defensam, ubi loquitur de responsionibus reo
rum. num. 33. Petrus Follerius. in practi. crimi.
in secunda parte, secundæ partis. in uerbo om-
nibus. num. 12. Blanc. in tertia parte defensio-
nis. num. 27. Alexan. de Neuo. consi. lxxvii. nu-
82 3. uolum. i. criminal. † Quin imò licet Bartolus.
in d. l. sed & si quencumque. uelit quòd testes di
cant quòd statim quis post insultum sibi factũ
percussit aut occidit, & ità Decius hic eum refe
rat, & Felyn. in cap. significasti. ii. col. pen. de ho-
mic. tamen etiam sine uerbo, statim, sequitur ta
lis probatio quæ sufficit, ut colligitur ex doctri-
na Bartoli. in l. non solum. §. sed ut probari infra
de oper. no. nunc. & ibi ponderat Alex. in §. scien
dum. in fine. & Claud. Aquens. hic, sequitur
Bossi. in tract. de homic. num. 82. uult enim Bar
tol. quòd in delictis in dubio debemus intellige-
re factum tempore quo licet, ut sic quis excuse-
tur à delicto, l. meritò. infra pro soc. Hinc ergo
subdit Alexã. si probetur per accusatorem quòd
Titius occiderit Seium, & Titius ex aduerso
probat quòd Seius fecerat insultum contra eum
cum armis, satis dicitur probatum quòd Titius
incontinenti post insultum Seium occidit ad de
fensam, quàmuis non fuerit specificè probatum
quòd fuerit incontinenti. Et non obstante ꝙ
illud quod dicitur uim ui repellere licere, intelli
gitur si incontinenti fiat, l. iii. §. cum igitur. infra
83 de ui. & ui arma. † Et ratio huius conclusionis
esse potest: quia eo ipso quòd quis uenit contra
me cum armis, dicitur mihi terror armorum in
ferri propter quem dicor in discrimine uitæ con
stitutus, l. iiii. §. qui armati. eo. titu. iuncta. Gloss.
dicente quòd non debet quis expectare se percu
ti: nec ullus inuenitur quem arma non terreant,
Bald. consi. lxxxii. quidam insultatus, quem re-
fert Veronens. consi. xxviii. quod repetitur in cõ
silio iii. nume. 2. uolum. iiii. ut refert Iacob.
Nouell. in tract. ad defessam. nume. 20. Et insu
per tradit hic Zoannet. nume. 48. dans exem-
plum si quis post iactas minas gladium strinxit
& in me ferebatur, l. sed & quencunque. in prin.
infra ad leg. Aquil. & l. is qui aggressorẽ. C. de si
car. meritò nimirum si occidendo dicor ad de-
fensionem meam fecisse: quia ubicunque in di-
scrimine uitæ constitutus aliquem occidi, dicor
causa defensionis fecisse. l. ii. C. ad l. Corn. de si-
car. Et alias insuper rationes annectit Blanc. in
pract. crimi. in iii par. defens. nu. 8. cum sequent.
ad quem lectores remitto.

84 Quoniã me reuocat † aliud non omittendum.
Nam Bartolus in l. sciẽtiam. §. qui cum aliter. in
fra ad l. Aqui. sibi contrarius fuisse uidetur dicẽs
non sufficere probare ꝙ quis uenerit contra me
cum armis: sed etiam debeo probare ꝙ aliter
me tueri non poteram, nec euadere, nisi cum ui
repellere. idq; per illum textum Barto. docet in
quo dicitur *qui cum aliter tueri se non possent dã-
num culpa dederint innoxii sunt*. debent ergo
probari quòd aliter se tueri non poterant, non
tantum quòd alius contra se uenerit cum ar-
mis. Confirmatur hoc idem per clemen. i.
de homi. ubi dicitur quòd furiosus, infans, aut
dormiens hominem mutilans, uel occidens,
nullam incurrit irregularitatem. Et idem de
illo censemus, subdit textus, qui mortem aliter
uitare non ualens, suum occidit uel mutilat
inuasorem. non sufficit ergò quòd sit inuasus,

Defensio quãdo dicatur.

An contrarietas Bart. in l. sed & quencumq; in princ. & in l. scientiã §. qui cum aliter infra ad l. Aqui. sedari possit.

sed requiritur ꝙ aliter euadere non poterat, nec se iuuare clamore uel aliter: quia sic erat angulatus uel arctatus ꝙ fugere non poterat, ut ibidem tradit Glossa quàm Doctores sequuntur.

85 Circa hanc † contrarietatem Bartoli quam Dec. hic non perpendit, sed bene Iason. col. ii. uarii uaria dixerunt, & quot capita tot fuerunt sententiæ. Corneus enim in primis. consi. clxii. ad finem uol. i. uolens Bartolum concordare cum intellexit in d. §. qui cum aliter, loqui de insultato ab altero sine armis, tunc enim non sufficit probare ꝙ contra se uenerit, sed etiam probare debet ꝙ aliter se tueri non poterat. At in d. l. sed & si quencunque. loquitur de insultato cum armis, & tunc sufficit probare quòd contra se ueniebat cum gladio, ut ipse clare loquutur eo loco.

86 Sed ista resolutio Cornei meo iudicio diuinat super intelligentia Bartoli in d. §. qui cum aliter. qui non dicit ꝙ ibi quis fuerit insultatus sine armis. Imò uerò textus potius suadet arma inter uenisse, cum textus dicat quòd ille aliter se tueri non poterat, quàm damnum dando. Si enim aduersarius arma non habuisset, facile sibi fuisset illius manus euadere se retrahendo, uel aliter eum uitandò, & sic aliter se tueri potuisset, quàm illū percutiendo & occidendo.

87 Florianus † quoque secundo loco ibidem ponit aliam opinionem dicens ꝙ præsumitur quis in discrimine uitę constitutus eo ipso ꝙ terror armorum infertur, per glo. in l. iiii. eo. titu. ex quo colligitur ipsum sentire non esse necesse articulare & probare ꝙ quis aliter se tueri non poterat: nec aliter euadere, ut docet Bartolus ibi. Sed illud potius fieri ad abundantem cautelam

88 quod etiam clare dicit hic Ias. col. ii. † Sed & hęc intelligentia repugnat uerbis Bar. qui notat ex illo. §. faciendum esse articulum ad probādum defensionem. Nam non sufficit dicere ꝙ quis est aggressus unde tu percussisti, sed dicere debes ꝙ aliter te tueri non poteras. hæc enim uerba & hic loquendi modus denotat necessitatem sic probandi.

89 Tertiò Bonifacius de Vittalinis † in dicta clemen. i. de homic. nume. 33. ubi est textus consimilis dicto. §. qui cum aliter. ꝙ quis aliter se tueri non poterat, hoc perpendens, & ad idem citatus cap. sicut dignum. de homic. deinde considerans hunc textum & consimiles simpliciter dicentes quòd uim ui repellere licet, nec requirūt quòd quis aliter se tueri nō possit, respondet ꝙ quantum ad pœnam spiritualem, prout est quòd quis fiat irregularis, uel non habet locum illa clemen. prima, tunc enim demum non incurritur illa pœna aduersarium necans quando aliter mortem uitare non poterat, quo uerò ad pœnas corporales habet locum textus noster & consimiles, qui non requirunt quòd quis aliter se tue-

90 ri nō posset. † Sed nec ista resolutio mihi satisfacit quia textus in dicto §. qui cū aliter. requirit illud quòd quis aliter se tueri non posset, & tamen nec ille, nec Bart. loquuntur de pœna spirituali, sed de corporali.

Quartò Augustinus de Arimi. in addi. Ang. Aret in tract. de malefi. in uersicu. & dictus Titius se defendendo. nume. 14. aliter inquit quòd ubi non apparet quis prius alterum fuerit aggressus, opus est probare quòd quis aliter mortem uitare non posset, uel se tueri, ut quia sic esset angulatus & arctatus: secus ubi constat de aggressore: quia eo ipso quòd probo quòd tu me aggressus es cum armis euaginatis, & ego offendi statim, probata dicitur defensio mea. primò igitur casu procedit dictum Bartoli in d. §. qui cū aliter, secundo in dicta l. sed & si quēcunque. Et hanc conciliationem notat, & sequitur Claudi. Aquens. hic lectura prima, num.

91 55. † Sed uerè repugnat uerbis Barto. in dicto §. qui dicit quòd non sufficit alicui dicere quòd ipse fuerit aggressus ab aliquo, sed probare debes quòd aliter te tueri non poteras, nisi eum ui repelleres, loquitur ergo quando constabat de aggressore: nam si uim repellebas aduersarius eam inferebat & erat aggressor, & tamen uult ea probanda esse, meritò corruit concordia prædictorum Doctorum.

92 Cogitabam † post alios in hac re dici posse quòd si consideremus hæc iura quæ Bartolum induxerunt ad scribendum diuerso modo ea procedunt narrando factum. textus enim in dicta l. sed & si quemcumque. dicit ꝙ *si quemcumque se ferro petentem quis occiderit, non uideri iniuria occidisse*, Cui conformis est alius in l. iii. C. de sicar. ubi dicitur *si quis percussorem ad se uenientem gladio repulerit non tenetur de homicidio* Textus uerò in dito §. qui cum aliter. dicit *qui cum aliter tueri se non possent damnum culpa dederint moxij sunt* cui conuenit alius in l. ii. C. de sicar. ubi dicitur *is qui aggressorem in dubio uitæ discrimine constitutus occiderit, nullam, ob id factum callummam metuere debet* Parique modo textus in di. Clementina prima de homici. dicit eum non incurrere irregularitatem *qui mortem aliter euitare non ualens suum occidit, Vel mutilat inuasorem.* hęc enim omnia iura sic narrando factum decidunt, non autem se fundant ꝙ ità demum quis sit innoxius, duntaxat fuerit ferro petitus, & aggressorem occiderit, uel ità demum si mortem aliter euitare non

93 potuerit, aut se tueri † unde in effectu ista iura non sunt contraria: quia quędam ex eis plus aliis dicant, prout in testibus dici solet, qui contrarii non dicuntur ob id quòd unus plus alio dicat, ut tradit Butri. in cap. i. de offi. lega. Marian. consilio xxvi. colum. iiii. Dec. consil. clxiii. col. vi. Dominicu. Rimi. consi. cclxxxv. nu. 34

Siue

Siue igitur quis aliter se tueri nō ualens aggres
sorem occiderit id probando,quia sic euenerit,si
ue quòd ferro se petentē occiderit id tantū pro
bando,securus esse debet : quia utroque ca-
su dicitur se defendendo fecisse . & ideo Bar
tolus in d.§. qui cum aliter , qui uidetur de
necessitate requirere probari debere quòd
aliter se tueri non poterat : nec sufficere
probare aggressuram cum armis non uidetur re
ctè locutus,quæ omnia diligenter nota ut opti-
mè declarata.

94 Nec illud omittas,† quòd si latius capitulari
possint & probari quæ dicit Petrus Follerius in
pract.crim.in ii.par.secundæ par.in rub.recipiā
tur defensiones.nume.12.dubium non erit pro
batam esse defensionem, parique modo si non
cōstet quis fuerit aggressor,& probētur ea quæ
ponit Blanc.in pract.crimi.in iii.parte defensio
nis.nome.14.cum pluribus sequentibus,ille prę
sumetur aggressor fuisse in quo ea, uel aliquod
eorum concurrant,ad quorum dicta in gratiam
breuitatis me cum lectoribus remitto.

An percus-so liceat fugientem occidere.

95 Succesiuè subiungit Dec.quòd † si post per
cussionem quis aufugeret,non liceret percusso
eum prosequi,percutere,& occidere:quia id nō
diceretur factum ad defensam,sed ad uindictā,
quod minimè licet, per textum. in d.§. qui cum
aliter,ubi tunc demum eum qui uim infert feri-
re conceditur,si tuendi duntaxat causa, non au-
tem ulciscendi id sit factum. Quando ergo quis
sequitur fugientem patet,de animo ulciscendi,
meritò licita non debet esse percussio,atque idē
tradit Zoann.in ii parte,nume.50. dicens quòd
oportet moderamini defensionis celeritatem
temporis inesse,ne si quid postea ex interuallo
fieret,ultionem magis quam defensionem sa-
peret,& ita tradit.Bar.in l.si ex plagis. §. taber-
narius.infra,ad leg.Aqui.cum aliis per Dec.qui
secus subdit esse quando qui primo percussit ad
huc staret non autem recederet aut fugeret.tūc
enim si percussus eum percuteret,uel occideret
impunè id faceret:quia præsumeretur quòd ite-
rum uelet percutere,ut tradit Bar.loco citato,&
in aliis locis doctores quos cumulat Dec quod
etiam uoluit.Glo.in cap.significasti,secundo,de
homicid.Claudius Aquens.hic lect.prima, nu-
me.56.Dec.consi.ccccclix.colum.i.Craue. con-
sil.cxix.nume.8.Alex.de Neuo.consi.lxxvii.nu-
me.2.uolum.i.crimal.Calefat.consi.lxxxviii.co-
lum.pen.uolum.ii.crimin.& hæc circa defensio
nem personę procedunt,si uerò res defendimus
obseruandum est ut subdit,Zoannet. nume. 53.
dum earum defensioni incumbimus, dici defen
sionem incontinenti à nobis adhiberi etiam si
post biduum aut triduum adhibeatur, ut per
Glo.in l.iii.§.eum igitur,infra,de ui.& ui arma.
tex.in c.olim.primo.in si.de rest.spo.idque sum
ma æquitatis ratione non caret:nam si me ui ex
pulisti de fundo neque pro defensione siue re-
cuperatione possessionis meę solus sim tibi par
utique mihi licere debet amicos ob eam re con
uocare.& cum in cogēdis hominibus aliquod in
teruallum temporis exigatur,nec illud lege defi
nitum sit,ex æquitate iuris arbitrio iudicis sta-
tuetur,ut per Saly.in d.l.i. C. unde ui.num. 10.
96 † Et cum percussorem fugientem non liceat oc
cidere,infertur occidentem irregularitatem in-
currere, ut in specie determinat Didac. Couua
ru.in §.unico.tertię partis relectionis.colum.vi.
motus ea ratione,quia satis est ad irregularita-
tem contrahendam,homicidium non esse com-
missum ad necessariam occidētis defensionem,
ut Cardin. tenet in clem.prima,de homici.quę
97 stio.xxvi.quod in prędicto casu continget, † li-
cet secus dicendum sit in aliis pœnis temporali-
bus ordinariis, ut per eum. Quod & hic con-
cludit Dec.& in l.quidquid calore.infra,de reg.
iur.Iacob.Nouell.in tract.ad defensam,nu. 64.
Marsi.singul.c.Gramma.consi.xxix. nume. 24.
Francis. Alua. consi.lxxiiii. nume. 18. uolum.i.
crim. Calefa.consi.lxxxviii. num.8. & 9. uol.2.
crim.mouentur omnes per tex.in l.si adulteriū.
§.Imperatores.infra,ad l.Iul.de adult.ubi si ma
ritus uxorem in adulterio deprehensam impetu
tactus doloris interfecerit,ultimum supplicium
sibi remittitur,difficilimum enim est iustum do
lorem temperare: sed mitius punitur ut ibi di-
98 citur,unde sic & in hoc casu dici debet.† Istud
tamen esset limitandum quoties ex iniusta cau
sa quis ad uindictam prouocatus esset ex accu-
satione puta blasphemiæ in ludo dictæ. tunc
enim pœna non minueretur. c. inebriauerunt.
xv.quæst.i.tradit Abb.& Ioann. de Ana.in c.ii.
de maledi.Ias.in l.si filiam.colum.ii.C. de inoff.
test.Cagnoll.in d.l.quidquid.nume. 12. idemq;
si modum excedens fuisset auctor rixæ , prout
supra declaraui,nu.37.

Defensio nū quid liceat aduersum alium quā offendentē.

99 Vlterius subiungit † Decius quòd licet defen
sio permissa sit contra offendentem,non tamen
aduersus alium,dat exemplum, si iaciendo lapi-
dem in aduersarium,non eum sed prætereuntē
quis percutiat:quia tenetur lege Aquilia l.scien
tiam.§.qui cum aliter.infra,ad leg.Aquil. quod
mirum uidetur,ut subdit Dec. cum enim ope-
ram daret rei licitæ : quia se tuendi causa lapi
dem iaciebat, uidebatur excusandus per doctri.
Bar.in l.respiciendum.§.delinquunt.in fin.infra
de pœn. ubi si quis uenando uolens in ferram
tellum mittere hominem interfecerit casu dici-
tur deliquisse,unde nō tenetur:quia dabat operā
rei licitę , ut est uenari secundum Bartolum.
Hinc proditum est cum Adrastus phryx Gordii
filius uibrato in aprum iaculo,non illum sed fru
strato ictu Atym filium Crœsi Lydorum Regis
interemisset.ei Crœsus Rex (quod imprudens
fecisset)pepercit.licet nihilominus Adrastus se

se super bustum Atydis cōfoderit.ut auctor est
Herodotus lib.i.& refert Tiraquell. in tract. de
pœnis legū causa.xiii.in prin.Vnde sic uidebatur
dicendum in casu.d.§.qui cum aliter.Secundò cō
firmatur per tex.in l.si cum seruo.infra de iniur.
ubi si cum seruo meo pugnam ducere uelem, te
in proximo stantē percutiam,non teneor iniuria
rum.Tertio per textum in l. nō contrahit, infrà
ad leg.Iul.maiest. ubi si quis iactato lapide in cer
to loco.fortuito statuam principis attigerit non
tenetur crimine læsæ maiestatis: ergo nec in ca-
su dicti. §. qui cum aliter.ille deberet teneri.
100 † Decius tamen ex illo textu se ressoluit quòd
cum teneatur lege Aquilia necessariò fuisse ui-
detur in culpa: quia debuit cautius lapidem ia-
cere,meritò nimirum si tenetur lege Aquilia in
qua sufficit culpa etiā leuissima.l.in lege Aqui-
lia.eo.tit.

Sed quia Decius contrariis non respon-
det,in quibus pariter dici posset quòd ille de-
buit cautius lapidem iacere, & tamen si loco
ferre alium,uel statuam principis percusserit,nō
tenetur, pro pleniori declaratione, tractanda
est quæstio quam ponit Bar.in d.§. delinquunt.
& in l.diuus.infra,de sicar.& quam indecisam re
liquit,in d.l.si cum seruo. Si ego uolens percu-
tere Titium, percussi Seium & occidi,nunquid
puniri debeam,determinat enim quòd sic,quem
simpliciter sequitur Ange.Aret.in tract.de male
fic.in uerbo scienter & dolosè Ioann. de Ana.
in cap.ii.de malc.Claud. Aquēs.hic lect. prima,
nume.78.& Cur.Iun.in l.in actionibus. nu.13.
infra,de in lit.iur.Andrę.de Isern.in consti.Nea
po.lib.i.rubr.xiii.de homi.puni. nume.5. & ibi
Matthę.de Afflic. nume.23.Carol. Moline. in
consuetu.Paris.tit.i.§.xxx.quæst.xli.nume.153.
& Didac.Couuaru.in consti. alma mater,de sen
ten.excom.in vi.prima parte.§.x.nu.14.quæ im
101 pressa est post suas epitomes. † Fundatur ista
conclusio per tex.in l.eum qui.§.si iniuria.infra,
de iniur.ubi si quis mihi iniuriam intulerit pu-
tās me Lucium etiam cum Gaius sim:tamen prę
ualet ꝙ principale est iniuriam mihi facere uel-
le:nam certus sum ego,licèt ille putet me alium
esse quam sim.& ideo iniuriarum actionem ha
beo contra illum. Sic igitur in quæstione no-
stra teneri debet hic percussor: quia principalis
intētio sua fuit percutiendi & occidēdi licet unū
putauerit esse alium.
102 Secundò † comprobatur ex l.cum quærebatur.iunc.Glo.C.unde ui.ubi si quis alterius rē
furatur tam etsi nesciat cuius sit, nihilominus
furti actione teneri constat,& ut furti criminis
reus puniendus est, siquidem furtum commit-
tens dolo non caret. Sic igitur & in homicidio
dicamus quòd licèt personam præmeditatā non
percusserit nihilominus reus homicidii sit fa-
ctus, atque ideò ratione doli pœna sit afficien-
dus,& ità considerat illum texū Petrus à plaza
epitom.libr. primo.cap. xxvii. col.iii. ubi tenet
hanc partem post multos quos allegat, & prior
eo Carerius in pract.crim.§.homicidii, nu.58.
103 † ubi dat & aliud exemplum de illo qui furtò
subtrahit rem sacram de sacro: nam licèt in mē
te cogitauerit committere simpliciter furtum
& non sacrilegium:tamen tenetur ut fur sacrile
gus,l.i.C.de interd.matri.& tradit Angel. Aret.
in tracta. de malefi. in uer. & apensatè. co-
lum.iii.
104 Tertiò † mouentur Carerius.& Pet.à plaza
locis citatis: nam quando cogitatum est de ge-
nere prohibitorum,tunc factum & ueritas attē-
ditur, non autem cogitatum & opinio,l.diuus.
& ibi Bart.infra, de sicar.Cyn.Salyc.& alii in l.
quoniam multa.C.ad leg.Iul.de ui pub. Et quā
do cogitatum tendit uerisimiliter ad finem se-
cutum, tunc punitur licèt aliter fuerit secutum
quàm cogitauerat quis, in his quæ sunt de gene
re prohibitorum dando operam rei illicitæ.c.fi.
de homici.lib.vi.l.i.§.ex incendio.infra,de incē.
rui. & naufra.cum simil. per Careri.at hic co-
gitauit occidere quod est prohibitum, occidit,
ergo teneri debet licet unum pro alio occiderit
& ità secus quàm cogitauerit finis secutus fue-
rit.
105 † Sed contrariam partem tenuit,Ang.in d.l.si
cum seruo.infra, de iniur. & in d.§. delinquūt.
Bal.in l.iii.§.quacùnque.infra,de iure iuran.uer
si.quo ad tertium.Florian.in d.§.qui cum aliter.
colum.fin. Veronens. consi.xxxiii.Ias.in l.i. nu-
me.18.infra,de legib.Care.in d.§. homicidii.nu
me.59.Ripa.in l.fin.quæst.xxi.C.de reuo. dona.
& Dec.hic post Veronen.in d.consi.xxxiii.mo-
uetur in effectu: quia occidens non fuit in dolo
sed culpa potius,feriendo eum quem nolebat:
sed ad hoc ut pœna legis Corneliæ locum ha-
beat dolus requiritur, nec sufficit culpa etiam la
ta.l.in lege Cornelia,infra,de sicar.ergo illa pœ
106 na teneri nō debet sed mitiori. † Secūdo:quia
omnis actus ex errore factus minimè gerenti
nocet. l. si per errorem, infra, de iur. omnium
iud.& in dolo uersans circa unum, minimè por
rigitur ad alium.l.Fulcinius.§.quid ergo.uersic.
quòd si aduersus.infra.ex quib.caus.in poss.Ter
tio facit tex.in l.qui ædes.infra,de incend.rui. &
naufra.ubi dicitur quòd si quis sciens & prudēs
& sic dolo ædes,aceruumve frumenti iuxta do-
mum positum conbusserit,uinctus & uerbera-
tus igni necari debet.si uerò casu, id est,negli-
gentia& sic culpa sua id fecerit,aut noxam sar-
cire debet,aut si minus idoneus sit leuius casti-
gatur, & sic non tenetur pœna ordinaria deli-
cti; meritò nec percutiens in quæstione no-
stra.
107 Et † ad doctrinā Bartoli in d.§. delinquunt.
ubi tenet si percussi Titium loco Seii mę tene-

An uolens p[er]cutere Titium, si Seium percussit teneatur.

ri

ri respondent tenentes hanc partem quòd non dicit Bar. istum puniri pęna ordinaria, sed quærit an puniatur, & dicit ꝙ sic. Quod uerum est; sed extraordinem, & mitius: quia fuit in culpa, nō autem in dolo, sicq; dicunt ipsum fore intelligendum ut Ioannes de Ana. in d. cap. ii. de malef. Veronens. in d. consi. xxxiii. colum. penul. & Blanc. in practi. crim. in uersic. casu. colum. fin.

108 † Sed certè Bartolus uidetur uoluisse ꝙ imò teneatur hic de occiso pęna que ordinaria, sicq; perpendit Claud. Aquens. hanc quæstionem ponens in d. l. i. infra, de legib. nume. 31. & benè iudicio meo: quia uidemus Barto. moueri ex d. l. eum qui. §. si iniuria. infrà, de iniur. ubi in simili casu pro iniuria illata uni sub alterius comtemplatione, uult textus eum teneri actione iniuriarum, & sic pęna ordinaria delicti. Sic igitur

109 & in q. sua sensit Bar. † cum dictum suum debeat intelligi secundum legem quam allegat, ut idem docet in l. non solum. §. liberationis uerbo. infra, de lib. leg. D. meus Rimi. cōsi. xxiiii. nu. 13. consi. 163. nu. xiii. cōsi. ccxxxii. nu. 16. Roma. consi. cciI. Dec. consi. lxxxix. colum. i. Paris. consi. lxxi. nume. xii. uol. iii. Cephal. consi. lii. nume. xxiiii.

Confirmatur ex dictis eiusdem Bar. in d. l. diuus, ubi dicit ꝙ quandoque quis deliquit in plus circa alias personas, putà cum uelet unum percutere duos percussit, tunc de utroque tenetur, clarum enim est ꝙ respectu eius quem uolebat percutere, & quem percussit, tenetur ordinaria pœna. Idem ergo sentit Barto. respectu alterius quem nolebat percutere. Vnde Careri. in dicto §. homicidii, nume. lxvi. clarè dicit eum teneri. de duplici homicidio. Et ista concl. Bartoli mihi uidetur de iure probabilior sicut & Carolo Moli. in consue. Paris. tit. primo, §. xxx. q. xli. nume. cliii. licet alia sit humanior, & quandoque pro illa fuerit iudicatum in continentia facti secundum Cur. Iun. in d. l. in actionibus.

110 Nec obstat † hanc partem tenendo fundamentum illud partis contrariæ quòd iste non fuit in dolo, sed in culpa, quæ non sufficit ad pœnam corporalem imponendam, ut per Doctores, supra relatos qui sic argumentantur. Quoniam colligitur ad illud responsio ex notatis per Bal. in l. si quis non dicam rapere. colum. pen. in prin. C. de epis. & cler. ubi dicit quòd in delictis sufficit dolus in genere, licèt sit error in corpore, ut not. Ioann. Andr. in cap. cum quis, de reg. iur. in vi. sequitur Cur. Iun. in d. l. in actionibus. & Petrus à Plaza epito. lib. primo, cap. xxvii. nume. iiii. licèt ergo non affuerit dolus in specie ꝑcutiendi Seium percussum: tamen istud non refert: quia hoc non est necessarium, sed satis est, quòd interuenerit dolus in genere percutiendi qui sufficit. Et quòd iste dabat operam rei illicitę licet alium percusserit quam eum quem uolebat percutere. Et ita formaliter respōdet Cur.

111 Iun. loco citato. † Et Bossius in tit. de homici. num. 73. cum sequenti ubi pulcrum tradit exemplum dicens quòd nullus excusare potest à dolo inuadentem cum exercitu in castrum alterius quo ad homicidia quæ hinc inde sequuntur, unde concludit quòd quando sumus in casu in quo primum delictum tendit ad ea quæ sequuntur, faciens dicitur quo ad omnia in dolo. principaliter quo ad delictum quod facere intendebat, & successiue quo ad alia ad quæ directè tēdebat principale delictum, & ita statutum puniens homicidas comprehendet tales sicut lex Cornelia. hoc que præterea cōfirmat Didac. Couuaru. in d. cō sti. alma matr. de sent. excom. in vi. in prima par. nume. 14. quis enim non uidet, inquit ille, hunc homicidam habuisse animum occidendi hominem. & in id crimen consensisse; ut tandem plane compertum sit istud homicidium uoluntariū fuisse, atque ideo homicidii pęnam huic infligendam esse? nec uerum est, nec id rectò iudicio congruit quòd hic homicida dolo caruerit: nam & si uerum sit eum ignorasse quis fuerit occisus, & uerè si sciret quis is erat, non occidisset, hoc parum refert quò ad generalem pœnam homicidii, cum hic non tractetur de puniendo eo qui occidit Sempronium aut Titium, sed qui hominem occidit puniendus est, alioqui sequeretur esse necessariam scientiam specialem occisi, & eius cognitionem apud homicidam ut is puniatur pœna communis homicidii: quia si cognouisset occisum abstinuisset forsan ab homicidio, quod falsum est omninò. satis enim equidem est quòd uoluerit hominem occidere, & hominem occiderit, quamuis in persona errauerit ut puniri iustè ualeat pœna homicidii communis quod uoluntate & actu commisit, nec circa id aliquam habuit ignorantiam quæ actum reddat inuoluntarium. Sed & hanc partem tenet Fernan. Vasquius. lib. iii. controuer. cap. xcvi. nume. 32. motus: quia talis homicidium fecit re & animo, quòd re ponimus pro constanti, ꝙ animo probatur: nam iste habuit animum homicidium faciendi, & licet noluerit me occidere sed te, tamen nihilominus occidere uoluit, idque fecit. nec est curandum quòd me noluerit occidere: nam lex homicidium in quacumque persona factum punit: unde cum & re, & consilio, sit factum homicidium, licèt extrinsecus sit erratum, id non impedit pœnam homicidii, quæ ut locum habeat duo tantum requiruntur, factum & consilium, confirmatque Vasquius hanc opi. per tex. in l. si quis seruo. C. de furt. & §. sed etsi credat. insti. eo. ubi quando delictum est perpetratum animo & facto meo, licèt ex uoto non successerit, punior acsi etiam re & ex uoto delictum perfectum esset: ergo tanto

to magis in casu nostro, ubi non modo habui animum delinquendi,animumque ad factum deduxi,sed etiam delictum re fuit perpetratum, licèt non ex animo & uoto meo sed aliter quàm uolebam. Et si in dictis iuribus punitur ille propter exemplum, quanto magis in casu nostro quando delictum est grauius? ità Vasquius ibi. Hincque periculosa redditur opinio Zasii. libro secundo,intellect.circa l.eum qui.§.si iniuria infra,de iniur. ubi tenet quòd si tu mihi iniuriaris credens esse Titium,non iniuriaturus nisi errasses, imò si me nosses coluisses fortassè te non teneri,nec illum tex. procedere.nam satis est te uoluisse hominem iniuriari. idque fecisse iniuriamque uoluntariam fuisse.

Ex prædictis etiam secundum tollitur de facto erroneo quod gerenti non nocet, ut in delictis non procedat ubi dolus in genere sufficit, et

112 rore corporis reiecto:† Et ad illud quod dolus circa unum non porrigitur ad alium d.l. Fulcinius. §.quid ergo.solutio colligitur ex notatis per Alberic.in §.quid sit latitare,ad finem, ubi opponit de l.eum qui.§.si iniuria.infra,de iniur.ubi iniuria facta uni pro alio punitur: igitur & dolus latitantis quo ad unum, debet ad alios,porrigi,de inde soluit quòd in d.§.si iniuria. Si iniuriam committens non teneretur iniuriarum, delictū suum remaneret impunitum: quia non fraudauit eum quem cogitauit fraudare, ideò tenetur ei quem in ueritate fraudauit:at in d.l. Fulcinius, fraudatus est ille quem cogitauit fraudare, merito dolus suus circa illum adhibitus punitur: nec ad alium porrigitur,hæc Alberici solutio nobis deseruit in primo capite: nam & iste non occidit eum quem cogitauit occidere, meritò ne delictum suum remaneat impunitum tenetur de homicidio ratione alterius quem in ueritate occidit, & ita dolus extenditur de uno ad alium: quia in personam cogitatam non habuit effectum.

113 Ad † tertium,de l.qui ędes,infra,de incend.respondetur quòd usus ignis non est de se prohibitus,alioqui esset denegare unum ex quatuor elementis,ut tradit Salice.in l.quæ fortuitis. col.ii. C.de pigno.acti.& sic ille dabat operam rei licitę quando utebatur igne bona mente, meritò si domum uel frumentum conbusserit, non debet teneri pęna ignis ordinaria sed mitius,ut ibi propter aliqualem culpam, at hic dabat operam rei illicitę: quia percussiones regulariter sunt prohibitæ, meritò debet ordinaria pœna teneri.

Hinc pari modo ressoluitur textus in l.respiciendum.§.delinquunt. & ibi Bar.infra,de pęn. de quo per Dec. nam & ibi quis dabat operam rei licitæ ueluti uenationi,unde si in uenando telo in ferram misso hominem necauerit, non tenetur lege Cornelia. mitius tamen punitur ut ibi concludit Bar.ea ratione ut declarat Blanc.in pract.crim.in uerbo casu: quia proicere tella, lapides,& id genus in publicū piculū habet, unde nisi cōstet de diligētia iaculātis;quia proclamauerit, de culpa tenetur.l. si putator. infra, ad leg. Aquil.& plenius explicat Fernand.Vasquius. cō trouers.lib.i.c.xix.plures casus distinguens ut pcum,ad quem lectores delego.

114 Ad textum † uerò in l.si cum seruo.infra, de iniur.pariter à Decio citata, responsio patet secundum literam Pandectarum Florentiæ, dicit enim textus *Si cum seruo meo pugnum ducere uelem in proximo te stantem inuitus (non inuitum) percusseri n iniuriarum non teneor*. Si quidem rectè reiciunt Pandectæ uerbum inuitum,ponendo uerbum,inuitus,ut insuper facit Didac.in cō sti.alma mater.de sentē.excom.in vi. prima par. sub.nume.13.colum.pen.nam non haberet dubium textus ille cum semper percussus, percutiatur inuitus. Sed uerbum inuitus, respicit percutientem, & sensus est quòd ego inuitus percussi. Sic enim eras proximus seruo meo & illi cōmixtus quòd ego uolens eum percutere,euitare non potui quin te percuterem,licèt inuitus id fecerim,meritò non teneor iniuriarum,cum potissimè percussionis actus in seruum meum destinatus non esset prohibitus, ut declarat Ang. in l.non cōtrahit,infra,ad leg.Iul.maie.nam moderatè mihi licebat etiam sine causa seruum meū percutere,ut legitur & notatur.in §.sed hoc tempore.instit.de his,qui sunt sui.

115 Ad d.l.† non contrahit.qualitas loci respōnsio nem acommodat, cum enim statuæ principis in foro,& patenti,publicoque loco poni consueuissent liberè pro spectaculis destinato:sicut in agitatione taurorum in quos hominum turba sua tela coniicit,si quis telo fixit hominem dum taurum figere properabat reus uulneris nō est:quia omnes ibi sibi pręcauere debent, & ad hoc esse parati.ut tradit Fernand. Vasquis.in d. cap. xix. nume.11.Pari modo si lapide iacto quis statuā principis attigerit fortuito, prout dicitur in eo textu.& ex his remanet hæc cōnclusio quotidiana satis utiliter expedita.

116 † Ommisso tertio notabili quod nihil habet, aggredior comentum Decii super dictis Bartoli,ex quo prima colligitur conclusio quòd cum defensio sit de iure gentium, prout hic, & supra uidimus, non licet de iure cōmuni bannitos nostri temporis offendere, cum enim non perdant ea quæ sunt de iure gentium, ut in deportatis tradit textus, in l.quidam ad finem, infra, de pęnis,quibus eos ęquiparat Bar.hic post Glo.in §.relegati.inst.quib.mod.ius patr.pot.& defensio sit de iure gen.sequitur eam sibi licitam esse, & offensionem eorum prohibitam,& hæc conclusio cōmunis est,ut testatur hic Claud,Aquēs. *An banniti de iure communi liceat offendere.*

117 lect.prima,nume.8.† quam & confirmat ex eo,

quod

quod est speciale in transfuga ꝙ offendi possit l. iii. §. transfuga. infrà, de sicar. propter periculũ reuelationis secretorum, secundum Bar. hic & sequaces, quibus addo Blanc. in pract. cri. in uer. iuris permissione. nu. 50. Mar. in l. i. infra, de Sicar. nume. 24. & Iacob. Nouell. in tract. ad defens. nume. 97. ubi limitat nisi esset in carceribus uel in manibus familiæ, meritò secus in bannito esse debet. Et ita pariter arguit Ioan. Brunel. in c. i. de homici. nu. 70. cum sequen.

118 Sed in alio † uersatur dubium quod subdit hic Decius, uult enim dictam conclusionem, procedere, dato ꝙ bannitus occidi posset, ut quia ciuitas ei publicè bellũ indixit statuẽs eũ impunè offendi posse, iuxta l. amissione. infra, de capi. dimi. qđ statutum ualere dicit hic Zoann. nu. 32. quãuis enim in decalogo præceptum sit ne quis occidat, alibi tamen legitur, qui occidit occidatur, igitur ex causa poterũt leges & stat. fieri ut quis impunè possit occidi, ut exul, aut agrorum populator. l. i. & ii. C. quando lic. uni. adhuc enim ut subdit Dec. non perdit ea quæ sunt de iure gẽtium, & ita se tueri poterit, citat Bartolum in l. ex facto. §. ex facto. infrà, ad Treb. qui hoc non dicit, sed disputat duntaxat an talis bannitus, qui ex forma statuti potest impunè offendi, perdat beneficia statuta à ciuitate, unde bannitus est, an uerò & alia quæ inducta sunt à iure communi Romanorũ. Sed quo ad ius gentium ne uerbum quidem, & sic quò ad defensionem nil proponit ibi Bartolus. Benè uerum est quòd Castrensis hoc ibi dicit referens opinionem Iacobi de Are. plenius quã Bartolus faciat. Volebat enim Iaco. de Are. ꝙ talis bãnitus æquiparetur deportato quantum ad perdendum beneficia iuris communis, sicut deportatus perdebat ciuitatem Romanam, & omne beneficium iuris ciuilis Romanorum, non autem iurisgentium, unde poterat facere contractus iurisgentium. l. si tibi mandauero. §. si is cuius. infra, mand. Si deportatus ergo non perdebat beneficium iurisgentium, & illi talis bãnitus æquiparatur, sequitur nec eum tali beneficio priuari. sicq́ue licere se tueri, nec licere eum

119 offendere. † Sed hęc opinio conuincitur ex dictis. supra, numo. 18. cum sequentibus, ubi conclusum fuit ꝙ si bannitum licet offendere permissione statuti, illi defensionem esse prohibitam, neq́ argumentum procedit hoc casu de contractibus ad defensionem, contractus enim res respiciunt quæ non peccarunt, defensio uerò personam quæ peccauit, unde nil mirum si bannito cõceditur contrahere, non autem se tueri.

Bannitus an perdat beneficia iuris communis & loco banniti.

120 Subdit † deinde Decius talem bannitum perdere beneficia iuris communis, nedum ciuitatis in territorio ciuitatis unde bannitus est: quia statutũ sic offuscare potest in territorio suo ius commune ꝙ effectum non sortiatur, ut eleganter uoluit Castr. post Rainer. Romanus. & Ias. in l. prima. C. de hær. insti. ubi etiam. Salyc. in repe. quẽ refert Corn. col. pe. motus ea ratione, ut sic tantum operetur tale bannum particulare respectu sui territorii, quantũ uniuersale respectu uniuersi. l. quæ de tota. infra, de rei. uendi. Idemque tenet Imola in l. Gallus. §. ille casus. colum. i. in-

121 fra, de lib. & post. † dicens, quòd hæc opi. uidetur rationabilis, ex quo est hostis illius ciuitatis per. l. amissione. §. qui deficiunt. infra, de capi. dimi. ubi deficiunt & capite minuuntur quos hostes Senatus iudicauit. Sic igitur & bãnitus quẽ ut hostem statutum permittit offendi. Idemq́ue firmat ipsemet Imola. in l. ex facto. §. ex facto. colum. ii. infra, ad Treb. nam qua ratione dicit ipse bannitus qui effectus est hostis ciuitatis perdit iura municipalia, & iura ciuitatis, eadem ratione perdere debet ius commune quo ad illam ciuitatem, ex quo ciuitas illa potestatem habet super utroque iure. & dispositio statutaria uidetur uniformiter respicere utrumque ius, & sic in distinctè debet intelligi quòd utrumq́ue tollat: arg. leg. primæ. §. & generaliter. infra, de lega. præstan. & hanc opi. pariter tenet Alex. consilio xxiii. colum. iiii. uolum. i. dicens quòd ita consuluit per plures rationes apud Mutinam. quod arbitror esse consi. lxxv. colum. iii. & iiii. uol. i. & firmat Rui. consi. xlviiii. colum. ii. uolum. iiii. ibiq́; Alexan. inter cœteras ponit rationem proximè

122 relatam Imolæ † atq́; insuper citat Castrensem idem consuluisse, consi. xxx. aliàs, xxxii. omisso ordine, in anti. quod est consi. ccxii. uolum. ii. in nouis. ubi tenet filium bannitum etiam à legitima patris sibi postea contingente repelli, ut de medio subductum uelut mortuum. & posito ꝙ illa successio deferatur ei de iure communi, non autem ex forma statuti, attamen sibi deferri non potest: quia statutum prædictum est generale in quacumque acquisitione, & sic habetur pro mortuo. quam decisionem de legitima cõmẽdat Cattelia. Cotta. libro memorial. in uerbo bãnitus ex

123 crimine capitali. † Mouetur etiam Castr. ex doctrina Guilielmi de Cunio, Bartoli, Baldi, ac cœterorum, in l. si qua pœna, infra, de his, qui sunt sui, qui dicunt quòd si pater banniti moritur, uel aliqua persona proxima bannito cui succedere posset, & fiscus uelit ex persona banniti bona defuncti capere excluso filio banniti uelut delata bannito, non potest: sed filius admittitur loco patris banniti per illum textum. patet ergo bannitum incapacem reddi successionis etiam delatæ de iure communi in loco ubi bannitus est: alioqui si esset capax fiscus uendicaret ab eo dicta bona, & filium illius excluderet. Hanc etiam partẽ tenet Sigismond. Lodofred. consi. xlv. nu. 9. Mar. si. consi. cxxxi. nume. 42. & Ias. consi. clxvi. colum na iii. uolum. ii. ubi dicit quòd ista uidetur magis communis opi. Doctorum à qua non est in iudicando recedendum, citatq́ue Angelum in q.

per

per eum disputata incip. duo ad inuicem litigá-
124 tes.idem tenere. † Ibique in.vi. fundamento
uult talem bannitum desinere esse ciuem, & ob
id esse incapacem bonorum immobilium ex alio
statuto prohibente non ciuem acquirere quod
etiam uiget hic Ferrariæ sub rub. quod non fiat
alie.Idemque repetit.consi.clxvii.colum.ii.& ul
tra Iasonem quòd desinat esse ciuis talis bannitus
asserit Bart.per illum tex.in l.fi. infra,de legatio.
quem citat Mars. latius id sequens.consi.lvii.nu
mero 22.& prior eo Nellus in tract.de banni.in
prima parte.secundi tempo.q.xlv. quem sequi-
tur Petrus Folleri.in pra.cri. i.parte,secundæ par
tis. in uerbo,bániantur.nu.37.& Guil.Benedic.
in c.Raynutius.in uer.in eodẽ testamento relin-
quens,primo,num.141.de testa.Bonus,à Curti.
in tract.de nobili.par.vii.nume.22. ubi declarat
hoc procedere quantum ad utilitatem:secus quo
ad onera & incommoda.Hanc insuper opini.te-
net Rui.consi.xlviiii.colum.i.& 2. uolum.4. &
125 consi.xxvi.colum.ii.nume. v. † quo loco citat
Speculatorem eiusdem mentis in tit. de instru.
editi.§.compendiosè,uersi.quid de bannito, ubi
tenet quòd testari non possit ad instar deporta-
ti.l.eius.§.qui in insulam.infra,de testa.& in tit.
de cessi.act.§.i.uer.illud etiam quæritur,ubi uult
quòd cessionem facere non possit.& in tit.de ar-
bitro.§.differt.uersi.quid de bannito, ubi quòd
in eum non potest compromitti.ex quibus fit ta
lem bannitum priuari beneficiis iuris communis
in loco statuti quod eum permittit offendi pos
se.& Speculatorem sequitur Alberic.in iiii. par-
te statu.quæst.xiii.nume.7.& xiiii.ubi subiungit
126 quòd desinit esse tutor. † Idemque tenet Cor.
consi.lviiii. (si tamen suum est) uol.i. Petr. de
Vbal.in tra.de pace const. nu.83.Bellam.in c.ex.
parte.de alie.iud.mut.nume.37. Signor. consi.
cxviiii.in fi.Barbat.consi.xlii.colum.iiii.uers. ca-
pio nunc.uolum.iii.Roma.in l.i.infra, de acqui.
poss. Vigli.in §.fi.inst.quib.non est permiss. fac.
testa.Fortun.Garz.in l.Gallus.§.et quid si tantú,
nume.20.infra,de lib.& post. Ias.insti.de acti. in
prin.nu.36.Soc.cons.xxviii.in fi.uol.3.Bartho.
de Capua.Singul.ci.Dec.cõsi.ccccxxxviii.nu.8.
Gaspar Vallascus in l.Imperium.nume.178.in-
fra,de iur.omni.iudi. Robertus Marantan. in l.
is potest.nume.119.infra, de acq. hæred. quos
& alios citat Ioann.Baptista.Asinius in l.i.ad fi.
infra,de relig.& sump.fun.concludẽs hanc opi.
ni fallitur, esse communiorem, quam reperio
quoque tenere Tiraquellum in tracta. de pœn.
causa xx.nume.9. dum tenet tales bannitos ho-
stes patriæ perdere ea quæ sunt iuris ciuilis,licèt
nõ ea quæ sunt iuris gẽti.si enim uult Tiraquel.
eos amittere simpliciter iura ciuilia,ergo nedum
municipalia:sed etiam cõmunia Romanorum.
Idemque clarè tenet,& latè Ioann.Baptista Fer-
ret.consi.169.post D.Anto.Franc.de Doctori-
bus,Parisium.Dom.Achillem Senens. & Ioan.
Franc.Burlã. consulentes in eo casu,& insuper
Alcia.respons.lviii.nume.9.dicens quòd ita sem
per uidit seruari Mediolano.
127 † Plerique tamen alii non defuerunt tenentes
talem bannitum non amittere ea quæ sunt indu
cta de iure communi in loco statuentium, sed ea
tantum quæ sunt inducta ab eorum statutis un-
de bannitus est.sic enim uoluit Bar.Ang.& Ale
xand.in l.ex facto.§ ex facto,infra,ad Treb. ubi
Claud.Aquens.& Ripa testantur hanc esse com
munem,& magis communem. Vnde Bar. elegã
ter,in q.sua incipi.statu.Lucanæ ciuitatis,nume-
ro 11.dicit quòd aut talis bannitus fecit testamẽ
tum secundum ius commune,& ualet testamen-
tum,aut secundum ius proprium ipsius ciuitatis,
putà:quia statuto cauebatur quòd posset fieri te
stũm cum iiii.testibus iux.tex.in l.si non specia-
li.C.de testam. & tunc tale testamentum non
ualet:quia tale ius perdit.parique modo si insti-
tuitur in testamento,de iure communi ualido ca
pere potest:si uerò in testamento de iure muni-
cipali tantum illius ciuitatis,secus. Rursus si quæ
ritur an ab intestato succedere possit. Aut loqui
mur inquit Bart.de successione quæ uenit de iu
re cõmuni,& potest succedere:aut de delata ex
statuto,fœminarum forsitan exclusiuo, secus:
quia huius iuris municipalis est incapax. & hanc
opi.repetit. Bar.in l.amissione.§.qui deficiunt,in
fra,de capi.dimi.sequitur Anch.& Imol. in cap.
secundo,de testa.Cur.consi.59.colum.10.Idẽq;
tenent Iacob.de Are.Bar.Bal.Ang.Saly.in lectu
ra.Corn.& Alex.in d.l.prima.C.de hered. insti.
qui quidem Alex.testatur hãc esse communem.
Idemque dicit Aret.& Soc.in l.Gallus.§.ille ca-
sus.in primis uerbis,infra,de lib.& posth. atque
idem tenet Alex.consi.xxvi.colum.prima, & se-
cunda,uolum.primo,ubi pariter testatur com-
munem.Castrens.sibi contrarius consi.lvi.uol.
primo,in nouis.in prin.Corn.consi.lv.col.3.uo-
lum.secundo,post Imol.sibi contrarium in l.eius
qui apud hostes.infra,de testa. subditque quòd
hæc est communis opi.quæ seruatur in practica.
eãmque tenet insuper Ripa,in l.fin.q.23. nume.
86.C.de reuo.don,& latè Marsil.in pract. crim.
§.aggredior.numero 100.Ang.Aret.in tract.de
testamen.in prin.numero 29.& in §.cum autẽ
inst.quib.mod.ius patri. pot.sol.ubi relata opi-
nione Ioannis ab Imola contraria,subiungit. Tu
autem cum casus occurrerit non recedas à com
muni sententia Bartoli & aliorum in iudicando
& consulendo: quia faceres litem tuam, &
post eum christo. Porcius idem tenet. & Al-
drobandi.numero 59.qui dicit esse cõmunem.
Idemque præterea tenet Guiliel. Mayner.in l.ea
sola.numero 23.& in l.non debet.nume.7.infra
de reg.iur.Dom.meus Vbertin.qui dicit esse cõ-
mũ.in l.prima,Glo.i.numero 54.C.qui admi. la

tè.Nenizan.consi.lxxii. ubi sub numero 8. pu-
tat hanc partem tanquàm communiorem ten-
endam esse in iudicando, prout etiam Socin.
Iun.consi.clxxiiii. numero 20.uolum.ii. Corn.
consil. xxviiii. uolum. ii. ubi dicit quòd de-
cidendo ab ea uti communi non est recedendú.
Nell.in tract.de bannit.in i.par. secundi tempo.
q.v.ubi cóem testatur. Bossius in tract. crim. in
tit.banniti quid amittant.nu. 13. per duas coll.
ubi pari modo testatur esse commu.contra Ca-
strensem,& ideò de eius opinione curandú nó es
se. Idemq; tradit Hiero.Alban.consi.viii.nu.28.
ubi dicit hanc esse magis cómuné scriptorú sen
tentiá eamque pariter probat Vantius in trac.de
nullita.ex inhabili seu defectu,nu.51.ubi in ban
nito nó ab Imperiali culmine, sed à sua ciuitate,
concludit eú perdere quæ sunt iuris municipalis
illius ciuitatis à qua eiectus est retéta sibi pote-
state à communi lege concessa.Hácque dicit es
se communem doctorum sententiam. Idemq;
concludit ad ungem Petrus à Plaza epitomes
delictorum lib.i. cap.xliiii.nu.3. conformisque
redditur distinctioni Bartoli de qua suprà Fer-
nand.Vasquius controuers.lib.iii.cap.xcvi.nu.6.
& cum prædictis residet etiá Capr.consi.lxxvii.
nume.20.Ioann.Cepha.consi.22.nu.19.& Cla
rius Tiraquell.quàm superiore loco à me ponde
ratus,de utroque retract.in ti.de retract. lignag.
§.i.Gl.9.nu.27.ubi præter alios,suprà memora-
tos citat Baldum consi.xxv.ad dictum condem-
natum.uol.iiii.Saly.in l.i.C.de hæret.& Bollog.
consi.lxx.in prin. & cú prędictis à remotis: pro
ximus idem tenet Clau. Aquens.hic in repeti.
nume.19. unde patet longè pluribus numero
128 & pondere suffultam esse hanc partem † quæ
de plano procedit nedum quo ad iura aliarum
ciuitatum & iurisdictionum non subiectarum
ciuitati qua bannitus est:sed etiam quoad ius có
mune in illis ciuitatibus & iurisdictionibus:
quoniá bánú unius ciuitatis distinctæ nó pôt af
ficere nec tollere iura in loco sibi non subiecto.
l.fi.infra,de iuris.omni.iud.Et ibi Ias.Dec.& Ca
gnoll.nu.18.dicentes statutum de bannito impu
nè occidendo,locú non habere ultra territoriú
statuétiú sicq; occidi nó posse sequitur Io.de Ar
no.Epitoma.lxviiii.& Cattella.Cotta.lib.memo
rialiú in uersi.bannitus ad mortem.Imò uerò si
captus fuerit extra territorium, & per uim du-
ctus ad locum banni,puniri non debet,nec exe-
qui bannú cótra eum:sed debet relaxari ut reuer
ti possit ubi prius erat.Bal.in auth.Item nulla.C.
de epis.& cler.in fi.Butrig.in addi.suis ad Gan-
di.de malefi.in rubr.de banniti.Marsi.consi.xvi.
nume.43.& in pract.crim.§.aggredior. nume-
ro 43. ubi de Iulio secundo dicit admiratam
summè fuisse totam ciuitatem Bononiæ qui.
xv. bannitos inde,Mirandulæ captos, illuc con-
129 ductos suspendi fecit contra iustitiam. † Con

fiscatisque bonis banniti in loco statuti unde
bannitus est,non intelliguntur alibi confisca-
ta bona sua.Bar. & alii in l. cunctos populos.in
ultima quæst.C.de summa Trin. Paris. consi-
lio li.uolum.primo,post Marsil.in dicta l.fin. nu
me.186.ubi latè tangit hunc articulum, & plu-
res opi.refert.sed tamen in terminis statuti con-
sentit cum prædictis.
130 Sic † etiam uidemus quòd bannitus in una ci
uitate potest habere dignitatem in alia: quia
non est in ea bannitus, ut notat Bal.in l.ii.§.exa
ctis.uersi.posteà,infra,de orig.iur. Mart. Laud.
in tract.de dignita.quæst.xx.redigitur ergo tota
quæstio ad iura communia respectu ciuitatis &
loci unde quis est bannitus: nam si deferatur ei
eo in loco successio secundum ius commune,
capax erit, secundum Bartolum & sequaces,
qui solum considerant beneficia quæ deferun-
tur ex legibus ipsius loci, respectu quarum di-
cunt bannitum priuari,in aliis uerò secus. Er-
go licet agatur de bonis ibi sitis dum modo
non deferantur ex statutis loci, pro comperto
tenent bannitum admitti,& ità considerat Ale-
xan.in specie.in dicta l.prima,C.de hæred.insti-
tu.opinionem Bartoli,& post eum Ripa in d.
§.ex facto.post Corn.in d.consi.lv.numero 10.
uolum.ii.qui damnat Castrensem & Imolá di-
centes quòd Bartolus non declarauerat respe-
ctu bonorum sitorum in loco statuti: quia di-
cunt quòd imò satis Bartolus, hoc declarat,
ex quo generaliter dicit quòd non perdit
bannitus iura communia, ergo nedum ex-
tra locum sed nec in loco statuti unde banni-
tus est.
131 Et hanc † opi.confirmant doctores primo, per
tex.in l.milites.C.de quæsti.ubi priuatus colle-
gio solum perdit iura collegii: in reliquis uerò
retinet iura communia,sic ergo dicamus in ban-
nito quòd amittat iura prouisa per statuta,unde
bannitus est, non autem cętera iuris commu-
nis.
Secundò fundatur per textum in l.certa for-
ma,C.de iure fis.lib.x.inducendo ut per Barto,
ibi.
Tertiò confirmatur ratione de qua per Ripā
in d.§.ex facto,quæ fuit.Saly.in lect.d.leg. pri-
132 mę † quia cum bannum sit ficta confessio re-
sultans ex contumacia,bannitus ex contumacia
propter eius fictam confessionem non debet
perdere nisi iura suæ ciuitatis: quia in banno
non dicitur nisi quod sit à ciuitate bannitus, &
ut addit Cor. colum. pen. talis ficta confessió
nó debet trahi ultra suam causam sed restringi,
cum de natura contumaciæ sit non plus tollere
uel maiorem pœnam inferre quàm disponatur
in lege uel dispositione iudicis,ut per Glossa.in
leg prima. §. finali. infra; si quis. iudi-
centi, in reprobatione secundæ expositionis

& in l.eius qui delatorẽ, infrà, de iure fiſ. Et hoc
eſt qđ ẽt deducit Neuiza. in d.conſi.lxxiii.nu.6.
ubi citãdo Cynum in l.reos.C. de accuſ.& Ang.
in diſputa.incip.Bono.dicit ꝙ bannũ nihil aliud
133 eſt quàm poſitio extra beneficia ciuitatis.† At
que inde Bal.in l.i. C. de hær. inſti. dicit quòd
bannire in foro ſeculari eſt ad ſimilitudinem ex
cõmunicationis in foro eccleſiaſtico: quia ſicut
excommunicatio eiicit excommunicatum à cõ
munione fidelium, itá bannum in foro ciuili ſe-
parat bannitum à beneficiis quæ competunt per
ſonis ſecularibus: ſequitur Petrus Follerius in
pract.crim.in prima par. ſecundæ par.titulo ban
niatur.in uer.fiſcus. colum.i.& Iacob.de Belui.
conſi.viiii.nume.22.uol.i.crim.& Nell.latius in
tract.de banni.in prima par. ſecundi temp.q.iii.
Cũ ergo ſubdit Neuizanus (ad quem reuertor)
bannitus non conſequatur legatum, uel aliud ex
beneficio ciuitatis: ſed ex diſpoſitione teſtatoris,
aut aliunde, bannum non debet eum excludere à
tali beneficio: ſed illud debet obtinere.
134 Quartò † concurrit & alia ratio Neuizani, ab
ſurdum enim & incõueniens eſſe uidetur quòd
per bannum iniunctum à ciuitate bannito, ciui-
tas uelit derogare & priuare eum beneficio , &
iure quod ipſa ſibi non contulit. cum ut dici ſo-
let. Prætor ſuum non tuum tibi denegat auxiliũ.
gl.in l.i.C.ſi aduer.uend. difficiliusq; iura, benefi
ciaq; cõmunia adimuntur, quàm ciuitatis ſpecia
lia, l.eius militis.§.militia miſſus, infra, de teſt.mi
li. meritò quod ſtatutum expreſsè non dicit, nec
135 nos dicere debemus.† Vnde Ripa.in d.§.ex fa-
cto. benè dicit hanc opinionem cõmunẽ proce-
dere: quando ſtatutũ nõ dicit expreſſẽ ꝙ banni-
tus in loco ipſius ſtatuti ꝑdat iura cõmunia. hoc
enim ſtante ſuccedit ꝙ dictis iuribus iuris cõis
priuari non debeat. atq; idem tradit Aldroban.in
d.§.cum autem, dicens hanc opi. intelligẽdam eſ
ſe in tali forma banni in qua non ſit expreſſum
ꝙ banniti perdant etiam iura communia: nam ſi
ue ex forma banni ſiue ex forma ſtatuti hoc ex-
primeretur, ut eſt Florentiæ. utique tunc ban-
nitus perderet etiam iura communia quo ad il-
lam ciuitatem. Et in his terminis procedit etiam
Dom. meus Riminal.conſi.cclxvii. de feudo lo-
quens, & de bannito illius incapace. iuriſque
communis in ciuitate Mantuæ unde bannitus
erat uigore duorum ſtatutorum quæ illum à
ſucceſsione ex teſtamento, & ab inteſtato remo
uebant. Et ita de beneficiis iuris cõis exprime-
bant. Sicque alibi loquitur etiam Boſsius in tit.
de bonorũ publicatione circa finem, nu.lxviiii.
uel quando declaratus eſſet rebellis ut per eum,
136 † Idem planè dici poſſet quando ſtatuto ca-
ueretur quòd bannitus ſit excluſus ab omni
actu legitimo, ut dicebat ſtatutum Mutinæ, ſu-
per quo conſuluit Alex.in dicto conſi.lxxv.uo-
lum.primo, ſicque perpendit Boſsius, loco cita-
to ſub.nume.xiiii.ſubditque ſic etiam loqui Ca
ſtrenſem, conſi.ccxii.uolum.ii.in nouis.aliàs.32.
antiquis. uolentem quòd reſpectu bonorum ter
ritorii bannitus ſit incapax. loquitur enim ſtanti
bus ſtatutis per quæ bannitus non poterat in
effectu petere, tunc enim perdit etiam iura com
munia in loco ſtatuti, quod etiam tradit Lancel
lo. Conradus lib.i.capit.viiii. de prætore. §. iii.
titu.ultimo, nume.xxxviii. licèt idem Caſtren. in
dicta l.prima, C.de hæred. inſti. loquatur má-
gis generaliter: tamen itá debet intelligi: quia
dicit ſe ſępius conſuluiſſe , ideo cum conſilia
137 ſua ſic loquantur, ſic & intelligi debet, † Quia
relatum eſſe ſolet in referente cum ſuis quali-
tatibus. Bart.in l.prima, infra, de recepta. in l.pri
ma, §. fi. infra, ſi fami.furt. Dec.conſ.cccxxxiiii.
numero v. Paris.conſi.xvi.nume.v.uolum.ii. &
conſi.v.nume.xvii.uolum.iiii. demumque Imo
la. & ſequaces qui tenent bannitum audiri non
debere, procedunt & intelligendi ſunt quando
ſtatutum prohiberet rationem fieri bannito,
ut per Alex.in l.ſi dotem.§.ſi patri. infra ſolu.
matrimo. quem ſequitur Hiero. Alban. conſi.
138 viii.numero xxviii.† Sed & alio caſu non pro-
cederet hæc communis opi. quando bannitus
eſſet poſitus extra protectionem communis, ut
tradit hic Dec.poſt. Bald.in l.iii.colum. fin.C.
ſi pend.appell. nam intelligitur poſitus extra
protectionem communis tam quo ad leges cõ-
munes , quàm quo ad municipales. l.prima.§.
quod autem, infra, de aleator. Quæ decisio mi-
hi periculoſa uidetur. Sicut enim ſtatutum quem
piam protegit circa diſpoſita per ipſum ſtatu-
tum, non autem quo ad ius commune: quia ſa-
tis eo iure communi protegitur. Itá quando
ponitur extra protectionem communis ab ipſo
ſtatuto, excluſus cenſeri debet quo ad diſpoſita
per ſtatutum: quia limitata cauſa limitatum effe
ctũ producit. l.in agris, infra, de acq.rer.dom.
139 Procedit † inſuper hæc communis opi. in
bannitis ab inferioribus principibus non autem
ab Imperatore uel Papa. ab illis enim banniti per
dunt iura communia cum habeant poteſtatem
legis condendę. l.i. de conſti. prin. Itá declarat
Alex.in d.l.ſi cum dotẽ.§.ſi patri. infra ſol. mat.
& Ripa.in d.§.ex facto. quos Aldrob. confuta-
re conatur, in d.§.cũ aũt.nu.65. nã eorũ banna ſi
militer regulantur quo ad eorũ iuriſdictionẽ, ſic
que ſeruatur ut inquit ille ꝙ ab Imperatore ban
niti ꝑdunt benè iura cõmunia quo ad iuriſdictio
nẽ ſuam, non aũt quo ad iuriſdictionẽ Sũmi Põ.
140 uel aliorum principum.† Sed tu conſidera ꝙ
& idem ſentiunt Alex.& Ripa qui locuti ſunt in
tra iuriſdictionẽ Imperatoris bannientis, non au
tem pręter. uolueruntq; limitare cõem cõcluſio
nem de bannito, qui retinet iura communia, in
loco ſtatuti unde bannitus eſt, ut locum non ha-
beat in bannito banno Imperiali. perdit enim
dicta

dicta iura in loco Imperatoris. Sic enim limitatio dicitur esse de regula ut esse debet d. l. cum ibi not. per Dec. Cagnoll. & alios. in l. i. infra, de reg. iur.

141 Et tenendo † hanc partem sic ut suprà declaratam, non obstant contraria. Et primò quòd statutum possit ita offuscare ius commune in suo territorio quòd effectum non habeat, id enim nõ negatur. l. omnes populi. infra. eo. sed benè dicitur quòd in dubio non est credendum nec dicendum id ab eo factum: quia ex dicta offuscatione induceretur priuatio iuris communis in bannito. quæ nisi fuerit expressa induci non potest, ut tradit Glo. Butr. Abb. & alii. in cap. fin. de iure patr. Bald. in authen. ex testamento. colum. ii. C. de secund. nup. Dec. in rubr. de iudi. colum. ii. & ista responsio fuit de mente Alex. in dict. l. prima. & in dicto §. ex facto. prout inquit Rui. in

142 dicto consi. xlviii. licet non ita deducat. † Benè uerum est quòd idem Rui. conatur eam subuertere: nam si statutum uult quòd impunè possit occidi manifestè aufert illi beneficium iuris communis quo non posset offendi, ut per Bar. & omnes hic, igitur si illi aufert beneficium iuris communis in his quæ personam respiciunt, fortius & circa res. l. in seruorum, infra, de

143 pœn. † Nihilominus hanc consequentiam de personis ad res non admittit Alex. in d. l. prima, colum pen. licet enim bona ipsorum occupari possit, non sequitur ut priuati sint acquisitione hæreditatis obuenientis de iure communi: quia poterit bannitus acquirere dominium adeundo hæreditatem. Et si ab alio non occupabitur, uel sibi damnum non inferetur erit sua per aditionem. l. cum hæredes, infra, de acquirenda possessione. Præterea ut Alban. addit in dicto consi. viii. numero xxviii. ex quo statutum ei bona non aufert, neque actiones, censetur ei permittere, ut per Glo. in l. certa forma. C. de iure fis. libro x. pleniusque confirmare conatur Alban. hanc priuationem bonorum nõ induci, quem, cum uideri possit, non transcribam.

144 Non obstat † insuper quòd iste dicatur hostis ciuitatis ex quo statutum permittit illum offendi. hinc enim benè infertur quod amittat beneficia ciuitatis, & inde prouenientia. Sed non quod amittat ea quæ competunt aliunde, ut à iure communi quod ei bellum non indixit. Militat enim quod inquit Neuiza. in d. consi. lxxiii. de prætore qui suum non alienum denegat auxilium. pleniusq; deducit. Corn. in d. consi. lv. col. iii. uol. ii. nam statutum indicens bellum, non tollit specificè seu generaliter beneficia, sed solum indicit bellum, ex quo in consequentiam inducit quòd nõ uult eum beneficiare, nec sequitur quòd ei ue-

145 lit auferre omnia quæ auferre potest. † Sic princeps potest hosti in territorio suo auferre ea quæ sunt iurisgentium, prout ea denegat seruis pœnę. l. quidam, infra de pœn. & tamen in dubio non censetur fecisse, ut in deportatis, quibus iura sua denegat. Sic & prætor denegare posset sua & aliena iura uel remedia: tamen non denegat nisi sua. l. i. cum ibi no. C. si aduer. uend. Vnde pari modo licet statutũ posset auferre iura communia bannito cui bellum indixit, non tamen censetur uelle denegare nisi iura statuentium prout facit princeps: arg. sumpto de similibus ad similia. l. non possunt, infra, de legib. cap. inter cęteras. de rescrip. hæcque maximè dicenda sunt, ut cõcludit Corneus: quia pęnę sunt moliendæ non ampliandæ per iura uulgaria. Ad rationem uerò Saly. in repe. dictæ leg. primę solutio colligitur ex alia sua in lectura supra relata, numero cxxxii. prout ibi perpendit Corn. colum. pen.

146 Non obstat † etiam quod inquit Imola, in dicto §. ex facto, quòd sicut bannitus perdit iura ciuitatis, eadem ratione perdere debet ius commune quo ad illam ciuitatem, ex quo illa potestatem habet super utroque iure. Quia respondet Alex. in d. l. prima. C. de hæ. insti. colum. penul. quòd sicut deportatus qui deportari debet auctoritate Imperatoris iux. l. prima. §. deportatus, infra, de leg. primo, non perdit nisi ea iura quæ sunt imperii Romani seu ciuium Romanorum, non autem ea quę sunt iurisgentium, dicta l. quidam, quamuis Imperator habeat potestatem tollendi ea quæ sunt iurisgentium condendo legem generalem, ut per Bart. in l. fi. C. si quando ius. & in proœ. digestorum, colum. ii. Ita etiam esse debet in bannito à rectore ciuitatis uirtute statuti ut perdat iura, beneficiaque in ducta per statuta illius ciuitatis non autem iura communia, quamuis ciuitas haberet potestatem tollendi iura communia per statutum iux. l. omnes populi. infra, eo. Ad doctrinam Castrensis in d. consi. ccxii. uolum. ii. in nauis iam suprà, respondi post Bosſium, nume. cxxvii.

147 † Et ad aliam Guilielmi de Cun. Bartoli ac sequacium in l. si qua pœna, infra, de his, qui sunt sui, qua mouetur Castrensis ultra quòd eam tetat Rui. consi. cxxiii. uolum. iiii. respondetur eos loqui de bannito banno capitali, hoc est in ere & persona, ut per Alex. d. cõs. lxxv. uol. ii. & apertè Dec. cons. cccccxxxviii. col. ii. Rursus dici potest esse speciale eo casu fauore nepotis filii banniti quod ipse bannitus habeatur pro mortuo, ut nepos sit eo loco eius succedat ut ibi dicitur ad exclusionẽ fisci: secus igitur si nepote filii banniti non extate.

148 Ad illud uerò † quod bannitus desinat esse ciuis, ut per Bar. in l. fi. infra, de legatio. cum similibus suprà citatis dico inde quidem sequi quod amittat iura ciuitatis: sed non alia quæ iuris communis sunt, & aliunde deferũtur quá ab ipsa ciuitate. & ita se ipsũ declarat Bar. in l. amissione. §. qui desi-

ciunt,

ciūt,infra,de cap.dimi.cęteriq; qui eū sequūtur.
149 Non † obstat insuper ꝙ testari non possit ex
Speculatoris sententia de instr.editi.§. compendiosè. Nam procedit in testamēto condito ex
forma statuti ciuitatis, Secus ex dispositione iuris cōmunis,ut per Bar.in d.q. stat. Lucanę ciuitatis,& alibi. Et ad illud quod Speculator dicebat bannitū testari nō posse ad instar deportati,
quasi ꝙ bannitus nec de iure cōni testari posset,
sicut nec deportatus.l.eius.§.qui in insulā,infra,
150 de test. † missa disputatione talis ęquiparationis,
sed ea potius admissa in bānito ex delicto ex quo
ueniat imponenda pęna mortis,ut cōcludit. Bal.
in l.i.C.de hęr.inst.col.viii.uers.sed Fed.de Senis.quem sequitur,Cur.Iun.in cōs.clxxxii. nu. 8.
dico ressolutionem patere p Alex.ibi col.pen.suprà relatū,nu.146.nā sicut deportatus Imperatoris auctoritate perdit iura tantū imperii Romanorū,nō aūt iurisgentiū.Sic & bānitus iura ciuitatis tantū nō autem iuris cōis.unde non impedit ęquiparatio memorata quominus bannitus
ea retineat beneficia quæ iuris communis sunt.
151 quod † uerò de cessione dicebat alibi Spec.in
tit.de cess.acti.§.i.uersi.illud etiam quæritur, sic
adeò cōtrouersū est ut ex uariis opinionibus patet à Nello relatis in tracta.de bannit. in prima
parte secundi temp.q.lxxiiii.quòd periculosa reddit illa concl.Speculatoris,& ubi cessio facta fuerit à bannito ex causa onerosa, ualidam eam supponit ex communi sententia Bossius.in tit.banniti quid amittant.nu.15.
152 Postremò † ꝙ in bannitum compromitti non
possit,sicut & ꝙ desinat esse tutor,ut Spec.& Albe.uoluerunt,nō tam ex incapacitate,quā ex eorum copię defectu procedere diudicādū cēseo.
hic.n.coactus exilium pati.huc atq; illuc trahi
quo iudicio assistet,partes audiet,& de causa cognoscet,aut quo nam pacto rebus pupilli superesit eumque tuebitur?quare muneribus his absoluitur necessitate quadam potius,quā ꝙ inhabilis
ex banno factus fuerit,& ex his hęc conclusio tū
diligenter cum luculenter remanet explicata.
Subdit deinde Bar. & post eum Dec. quòd
153 † licèt bannitus de iure communi non possit
personaliter offendi:tamen in bonis offendi pōt,
secundū Glo.in c.i.in fi.in uerbo depredare, de
mil. uasall.quæ dicit nedū uasallū sed aliū quemcumq; depredare posse dominū bānitum pp sui
contumaciam,cui conformis est alia in c.i.hic finitur lex.in prin.uolens ꝙ interim dū quis est bānitus possit sibi damnū impunè in eius bonis dari,cū aliàs nihil ei noceret bannū,eamq; dicit ibi
Bal.alibi non esse,licèt in ueritate superior ēt re
154 periatur.† Eam tamē impugnat,Bal.ibi & rectè quidē,ut Afll.addit,nu.136. refertque Dec.
hic,quoniā nec lege nec ęquitate cauetur ꝙ bona bannitorum possiot ab aliquo deuastari.Imò
uerò si iudex ēt uelit id in sentētia declarare,nō

An bannitus in bonis offendi possit.

posset:quia bona nō deliquerunt p tex.in aut. ut
nulli iud.§.it aūt,ubi pro criminibus in quibus
leges mortem aūt deportationē imponūt, si qui
conuincantur,aut condemnētur,prohibet Imperator substantias eorum fieri lucrum iudicibus,
fiscove aplicari,sed ad eorum posteros pertinere
uult,& sic licet persona delinquentis offendatur
bona tamē secus.Vnde sic & in bānito dicamus.
155 Secundò † mouetur Bal.ibi: quia bannito index ius reddit de bonis.l.Papi.exuli,infra, de minor.si enim minor in contractu læsus fuerit, &
factus maior,incontinenti factus fuerit exul ad
quinquennium propter delictum commissum,
non debet ei reuerso prorogari tempus ad petendam restitutionem in integrum duplici ratione secundum Papi. quarum secunda est:quia
propter irrogatam pęnam , & delictum non est
hoc dignus,ne ex pęna pręmium reportet,quā
Iulianus damnat;non enim petit restitutionem
propter delictum,sed propter lęsionem incursam in minori ętate.Et clarum est ꝙ nihil communionis habet delictū cū uenia ętatis: Sed benè ex prima rōne repellitur:quia potuit dimittere procuratorem qui dictam restitutionē implòraret,qđ cū non fecerit sibi debet imputare. patet ergo in decisione Iuliani contra Papinia. per
eum concludi exulem illum ex delicto non priuari bonis suis:sed sibi de illis ius reddi, nisi sibi
præiudicauerit prout ibi contigerat, quo fit ut
idem dicamus in bannito,sicque refert Bald. ibi
secunda lectura Martinum de Fa.notare ad hoc
illum textum.
156 Tertiò confirmatur hæc opinio † per Aluar.
in d.cap.i.colum.iiii.de mil.uas. per tex. iuncta
Glo.in l.ad cognitionem,infra quib.ex caus. in
poss.ibi,namq; dicitur quòd exilio temporario
puniti si defensor nō exiltat bona ueneūt: quòd
intelligit Glo.si finito tempore relegationis latitet fraudulènter aliis facta uenditio non tenèret inquit Glo.sic ergo uult quòd non possit pēdente exilio bonis priuari,quo fit ut idem dicendum sit in bannito secundum Aluarotum.
Quartò conprobatur & alia ratione quam ponit Nellus in tract.de ban.in ii.par. secundi tēp.
157 q.lv.† Nam dominia rerum & eorum defensio iurisgentium sunt,l.ex hoc iure,infra, eo. meritò non perdunt eā banniti , cum retineant ea
quæ sunt de iuregentium.& hanc rationē Clau.
Aquens.hic in utraq; lec.quibusdam nouissimis
attribuit quæ tamē Nelli fuit ibi,residetq; Dec.
in hac opinione.Sed Aquens.ab opi.Bart.Glossarumque non recedit lect.i.nume.x.secunda uero,nu.18.citatque Bald. idem tenentem in l.i.
C.de hæred.insti.quod & Ioann.Brunell.tradit
158 in c.i,de homici.iiii.par.num.71.† mouturq;
Claud.Nam falsum est in primis fundamentum
Baldi dicentis quòd reddatur ius tali bannito
respectu bonorum;nam uerius id sibi denegatur

l.sed

l. sed & si per prætorem. §. sed si cũ decreto. infrà ex quib. caus. maio. & ibi Bar. in terminis notat. Si. n. dicit tex. dum auctor decreto prętoris non obtemperat: quia forsitan ut Glo. subdit, statuit ei tempus, infra qđ de suo iure proponeret, qđ non fecit, iurisdictionẽ suam ei denegauerit, nõ debet restitui. Idemque subdit tex. si ex alia iusta causa non fuerit auditus, puta: quia bannitus uel excommunicatus secundum Bart. cui denegari debet audientia, nõ ergo ius de bonis suis ei adedi debet, & idem tradit Bar. in l. amissione, §. qui deficiunt, infra, de capi. dimi. ubi concludit quòd licèt bannitus retineat ea quæ sunt iuris communis, tamen uolens ea petere coram iudice non audiretur, per tex. in d. §. sed si cum decreto, patet ergo quòd ius ei denegatur non autem redditur occasione bonorum suorum.

159 Et ad tex. in d. l. Papini. respondet Aquens. & Zoann. nu. 30. ꝙ non loquitur in tali bannito: sed in relegato, ut exponit. Glo. probatque: quia uerbum *exilium*, importat etiam relegationem. Lexi lium. infra, de interd. & releg. Et ad rationẽ Nelli. nouissimorumq; subdit, Claud. uerum esse ꝙ bannitus ex bannimento non perdit dominium: sed in eius odium cuicumq; permittitur illud occupare, uel res illas quas habent bãniti accipere, nec illis bannitis competit actio secũdum Bart. in tract. qui sint rebelles, in uer. rebellando. col. 2. & per Alex. in d. l. i. col. pe. sicq; residet hic Claudius Aquensis.

160 † Ego uerò licèt articulus sit disputabilis, ab opinione Decii non recedo, in quam pariter inclinat Zoannet. moueor per illud fundamentum Baldi in dicto cap. primo, hic finitur lex, quòd bona banniti non deliquerunt, ergo sibi auferri non possunt, prout habetur in dicto. §. ut autem. Baldumque sequitur. Afflic. ibi. notab. v. nu. 4. Nec benè respondet Clau. ad l. Papi. Nam dato ꝙ ille textus non loquatur in bannito sed in relegato, parũ refert, mouetur. n. Iulianus ad dicen dũ contra Papi. ꝙ ille non debeat priuari bonis suis pp delictum: quando læsus fuit in ętate minori: quia nihil commune habet delictum cũ uenia ętatis. hæc. n. ratio pari modo militat in bannito sicut in relegato: nam delictum & bannum non debet eum in bonis afficere, meritò decisio textus utroq; casu locum habere debet. l. illud, in

161 fra ad l. Aqui. l. à Titio. infra, de uerb. ob. † Nã decisio particularis ex ratione fit generalis. Bart. Bald. & alii in l. iii. §. regula. infra, de iur. & fac. igno. Ias. in l. id quod. nu. 7. infra, de leg. i. Dominicus Riminal. consi. ccclxxi. nu. 2. Crane. consi. cxxvii. col. ii. cũ uulgaribus. Minus ẽt benè respondet rationi Nelli, si enim bannum, quod fit auctoritate publica magistratus l. prima, §. publicum, suprà eo. non priuat bannitum dominio rerum suarum, minus priuatis licere debet eum priuare, cum potentius sit ius publicum priuato. l. ius publicum, infra, de pact. iuncta. l. pen. C. eo. tit.

162 Non † obstat etiam textus in d. §. sed & si cũ decreto: quia loquitur in bannito in cõtumaciã in quo concurrit inobedientia iudicis in nõ cõparendo, & illi non obediendo, ideo in pęnã cõtumacię suę sibi denegatur audiẽtia à iudice quẽ offendit, secundum Bal. Fulg. Alb. & cęteros ibi. Nam & contumaciam pleriq; delictum esse uoluerunt, ut Glo. in l. si filius. infra, de inter. act. Soci. in cap. ueniens, de accusa. numero 47. Imo. in l. penul. §. ad crimen, numero 25. infra, de pub. iud. & non umquam animaduersione dignam, ut latè ponit Didac. in cap. alma mater, de senten. excõmunicationis, in sext. par. i. §. viii. sub. nume. iii. Sed ista ratio cessat in alio bannito qui ex forma statuti, uel à iudice propter delictum bannitur, de quo nos loquimur, in quo non cadit ista contumacia. hic enim benè auditur, d. l. Papinianus, & ita opinio Decii & sequacium benè defenditur.

163 Quæ sanè procedit, † ut ille subdit in bannito simpliciter: secus si statutum dicat quòd possit impunè occidi: quia tunc & uerberari, & bonis etiam poterit spoliari, ut notat Ang. Alex. & Ias. per illum textum in l. in suis. infra, de lib. & post. cum aliis de quibus hic per Dec. qui idẽ ponit in l. non debet. infra, de reg. iur. & in c. cum non ab homine, nume. 9. de iudic. & sequitur Zoannet. hic nume. 30. Ioann. Lup. in rubr. de dona. inter uirum, & uxorem. §. lxxviii. colum. 3.

164 † Probaturq; hæc limitatio per argumentum de maiore ad minus, quod est in iure nostro ualidissimum, c. cui licet quod est plus, de regu. iur. in sexto, tradit Euerard. in centuria sua loco. xxxvii. Si enim fieri potest occisio, quæ maior est, multò magis uerberatio uel rerum ademptio, quæ minor est, l. in seruorum. in fine, infra, de pęn. & probatur. in l. nec in ea. uer. sed qui occidere; infra, ad leg. Iul. de adul. ubi qui põt adulterum occidere, multò magis eum contumeliis afficere. & ibi Bar. illum textũ notat ad hanc. q. de statuto permittẽte aliquos impunè occidi, ut multò magis uerberari & contumeliis affici possint. & ita in terminis nostris arguit. Glo. in c. in literis. uersi. prædo. & ibi Cano. de resti. spol. uolens eum qui potest offendi in persona posse & bonis spoliari. sequitur Dec. in cap. quia in tantum. nume. 8. de pręben. & in consi. lxxvi. colum. fin. Dixi insti. per quas. pers. in §. primo, nume. 4. & ut refert Ripa in l. si constante. numero 74. infra sol. ma. identitas seu maioritas rationis surgens ex dicta regula cui licet quod est plus, licere debeat quod est minus, operatur ut statutum permittens bannitos occidi posse, locum habere debeat & potestatem dare uulnerandi, & spoliandi bonis. Imò uerò hæc non est tam extensio quàm compręhensio

ſpecificam, quo dicitur de iure ciuili cum per il
lud ſit limitata forma defenſionis per modera-
173 minis interuentum, † Et cum prædictis etiam
conſentit expreſſè Fortunius hic. num. 4. dicens
ꝙ non ſolùm de iure gentium ſed etiam iure na-
turę, locum habet ratio moderaminis inculpatæ
tutelæ. quod eſt quando id agitur ad defenſionē
quo omiſſo uiolentia repelli non poſſet, ut tra
dit Glo. in d. c. ſignificaſti. Et ita non plus quis
reſiſtit quàm patiatur. nec aliud quàm ut opreſ-
ſionem repellat. Id enim iuriſgen. eſt. nec enim
quis dicitur defendere dum moderamen exce-
dit. Nam apud quaſcunque gentes, ſi quis tu-
telam excederet uideretur culpa, non iuſtè egiſ
ſe: ergo ut modum adhibeat iuriſgentium eſt.
ſubditq; Fortun. ꝙ ità Barto. parum ſibi conſtās
firmat in ii. colum. ubi concludit ꝙ propulſare
uim cum moderamine inculpatę tutelæ eſt de iu
re gent. quo ſolum humanę gentes utuntur. ſim
plex autem defenſio iuris naturalis eſt. Et ità
reſidet in hac re Fortun. poſt Dec. & Aquenſ.
174 † Sed eorum ſententia mihi non placet ſicut nec
Connano uiro diſertisſimo, in ſuis comentariis
iuris ciuil. lib. i. cap. vi. colu. v. & vi. Inquit enim
quòd iuris naturalis eſt etiam uis depulſio, uel au
thore Gratiano c. ius naturale. i. diſtin. quod ſic
accipere oportet, ut non modo uenientem iniu
riam propulſare liceat, ſed & acceptam uel lon-
go poſt interuallo, uindicare, eſt enim uindica-
tio pœnæ loco, ut ne impunitas inuitet alios ad
delinquendum, & cum natura iubeat ut ſuum
cuique tribuatur contra iuſſum eius fecerint, qui
nollent præmiis bonos augere, pęnis malos affi
cere. Item iuſtitię primum munus eſt, ne quis
cui noceat, niſi laceſſitus iniuria, ut ait Tullius,
ergo iniuria laceſſitus poterit nocere, ſed cum
non ſeruaretur is qui pęnarum conſtitutione
modus requiritur, itum eſt ad leges ut ſcribit Lu
cretius, ex quo liquet quam allucinentur inter-
pretes noſtri qui reſponſo huic Florentini quo
dicit iure naturæ conceſſum eſſe ut uim atque in
iuriam propulſemus, afferunt exceptionem ex l.
i. C. unde ui ubi Imperatores defenſionem non
permittunt uiolentam niſi cui iuſtæ tutelæ mo-
deratio coniuncta ſit, hancq; exceptionem di-
cunt eſſe tanquam theriacam huius reſponſi, ſic
enim loquitur Baldus. nos enim de iure naturæ
loquimur. Et illa lex prima longo poſt conſtitu
tas leges tempore facta eſt, quæ leges priuatis ſe
quidem defendendi poteſtatem dederunt, ulci-
ſcendi ademerunt, cuius utriuſque fuit facultas
iure illo primo naturali. quapropter Tullius lib.
ii. de inuent. in iure naturali uindicationem po-
ſuit dicens, naturæ ius eſt quod nobis non opi-
nio, ſed quędam innata uis afferat, ut religionem
pietatem, gratiam, uindicationem, obſeruantiā,
ueritatem, & poſtea ſubiungit, uindicatio eſt
per quam uis & iniuria, & omninò omne quod
obfuturum eſt defendendo aut ulciſcendo pro-
pulſatur, defenſio tuetur nos à futura & immi-
nenti iniuria, uindicatio iam factam & acceptam
ulciſcitur, ſed non alio animo quam ut ne qui in
tulit, impunitate propoſita, factus audatior, pec-
cet in poſterum. ſic igitur patet ex prædictis per
Cōnanum ſubtiliter excogitatis Decium, Aquē
ſem, ac Fortunium deceptos fuiſſe cum potisſi-
mè, quia non probant ꝙ iſtud moderamen eſſet
de iure gen. quoquo modo adhibendum in de-
fenſione. Et leges quæ de hoc iure gent. men-
tionem faciunt in materia defenſionis, aut de ta-
li moderamine nullam mentionem faciunt, aut
id iuris ciuilis inuentionem eſſe ſentiunt. primū
probatur hic ubi dicitur. *nam iure hoc euenit ut
quod quisque ob tutelam corporis sui fecerit iure
feciſſe exiſtimetur*, cum enim loquatur indefinitè
de facto ob tutelam ſui corporis, æquipollet uni
uerſali, iux. not. in l. ſi pluribus infra de leg. ii. &
ſic ſiue cum moderamine, ſiue ſine factum fue-
rit. Secundum uerò iuſtificatur in l. 1. §. uim ui.
infra de ui & ui. arma. ubi poſtquam dixit. *uim
ui repellere licere, Caſſius scribit idque uis natura
comparatur*, ſubdit Iuriſconſ. referendo Casſiū,
*apparet autem inquit ex eo arma armis repellere
licere*, ſic enim ſic interpretatus eſt Casſius illud
inuentum iuris naturalis de ui, ui repellenda, ꝙ
175 armis arma repellantur, † Et aliqui dixerunt
eodem armorum genere, ſic ut in armis non fiat
exceſſus licet minui posſint, ut per Ioan. de An
na. conſil. lxxvii. Gramma. conſil. lxiii. Ioan. de
Amic. conſi. lxxvii. Marſi. conſi. xxi. Lanfranc. in
c. quoniam contra. in uer. confesſiones. uerſ. quę
ro iuxta de prob. Carrer. in prac. crim. §. circa. nu
me. 96. & Blanc. in prac. crimi. in uerbo tertia
pars defenſionis. nu. 3. niſi detur exceſſus in per-
ſona inſultantis, ut quia fortior & robuſtior: nā
tunc inæqualibus armis licet ſe defendere, Cyn.
Bart. & Bal. in l. i. C. unde ui. Ang. de maleſi. in
uer. & dictus Titius, uerſicu. quid ſi robuſtus.
Gramma. conſi. xxix. cum aliis per Carreri. loco
citato. num. 96. & 99. de quo latius hic in ii. par-
te Zoannetus. apparet id moderamen iuris ciui
lis eſſe, & ab eo cogitatum, non autem de iure
gentium. unde uerior eſt ſententia Bar. Iaſonis
& ſequacium.
176 Vlterius † circa duo conſiderandum eſt, pri
mum eſt quod perpendit hic Iaſon, ꝙ Bartolus
in hac lege ſibi contradicat. nam colum. i. uerſic.
item dicitur nult ꝙ hoc moderamen introdu-
ctum fuerit à iure ciuili, & ante de iure gent. nō
requireretur, at inferius colum. ii. uerſic. & ideo.
tenet ꝙ propulſare iniuriam cum moderamine
inculpatæ tutelæ, ſit de iure gent. quo ſolum gen
tes humanę utuntur. & ſuper hac contrarietate
177 Iaſon cogitandum relinquit † ſed eam Claud.
lec. i. num. 38. conatur ſoluere dicens, ꝙ attenta
ratione generali quæ eſt ut nemo alteri faciat
quod

quod sibi non uult fieri.moderamen dicitur esse de iure gent.quo uerò ad formã specificam redactum, iuris ciuilis esse, & ita Bartoli diuersis respectibus intellectus saluari potest. Quæ resolutio non conuenit dictis Bartoli, qui primo loco abnegat in totum id moderamẽ quoquo modo consideratum esse de iure gent. ultra ꝙ illud præceptum ꝙ nemo alteri faciat quod sibi non uult fieri, respicit potius offensionem quàm defensionem. Sicut enim non uis offendi, ita non debes alium offendere. at in defensione secus: quia sicut tu putas æquum te defendere ab alio, ità putare debes æquum ꝙ alius contra te se defendat. unde patet ꝙ Claud. Aquens. non bene

178 resoluit hanc contrarietatem Bartoli. † Certè ut dicam quid sentio si diligenter uerba Bartoli respiciamus, impossibilis redditur eius concordia: nam primò dicit ꝙ existente iuregentium priusquàm superueniret ius ciuile, concedebatur ista defensio simpliciter, & sic etiam sine moderamine. postmodum uerò superueniens ius ciuile moderauit eam. uult ergo Bar. ꝙ quandiu durauit iusgentium usque ad ius ciuile, tale moderamen non fuerit introductum pro iustificatione defensionis: sed duntaxat de iure ciuili. postmodum uerò secundo loco Bart. subdit ꝙ licet propulsare uim cum iniuria uel sine sit de iure naturali: quia etiam brutis datur. l. 1. §. cum arietes infrà si quadru. pauper. tamen propulsare uim cum moderamine inculpatæ tutelæ est de iure gen. quo solum humanę gentes utuntur & sic hoc moderamen quod primò negauit esse introductum de iure gen. secundo loco uult esse de illo iure inuentum atq; consideratum, quæ duo sic manifestè repugnant ut Bart. concordari non possit.

179 Alterum est † quòd uenit ultra Dec. & alios hic considerandum cur lex prima. C. unde ui. induxerit hanc defensionem fieri debere cum moderamine inculpatæ tutelæ. cum de iure digestorum tale moderamẽ esset inductum. Sic enim uidetur seruiuisse nobis Imperator de uento. ut alibi dicit Bar. in l. 1. in pri. infrà de leg. 1. Quod autem tale moderamen esset ante consideratum

180 † probatur. Nam ut declarat Glo. in d. l. 1. C. unde ui. & Blanc. in practi. cri. in uer. tertia pars defensionis. Francisc. Aluar. consilio 74. num. 14. uol. primo crimi. uersatur circa tria. primò ꝙ si armis inferatur uiolentia, & armis repellatur, si uerò sine armis simili modo. l. 3. §. eum igitur. infrà de ui & ui. arma. Consistit enim ut inquit Zas. hoc moderamen in æquilibrio ciuili ut nõ fit oppugnatio atrocior quàm insultus, cui non potest dari certa lex. animus enim efferuescens & inflammatus nescit legem, quare hoc totum in arbitrio boni uiri. id est, iusti iudicis est ponẽdum. hinc Bartolus Pisanum allegat. qui pugno fortius percusserat quàm alius armis. secundo ut in continenti flagrante adhuc maleficio uiolentus inuasor repellatur. d. §. cum igitur. tertiò ut ad defensionem non ad ultionem uel uindictam fiat. l. scientiam. §. qui cum aliter. infrà ad leg. Aqui. Superflua uidetur ergo dispositio d. le

181 gis pri. C. unde ui: † quæ sanè superfluitas uidetur omnino fugienda in iure nostro. §. quibus. prima Const. Codic. l. 1. cũ Glo. infrà quod met. causa. Et ideo dicebat Bald. in l. ampliorem. §. in refutatorijs. C. de app. semel capitulatum non esse ulterius capitulandum, nec interrogatum interrogandum. Et si in prima causa sit responsum capitulis, non respondens eisdem rursus in causa appellationis factis non habet pro confesso: quia semel respondendo satisfecit legis pręcepto.

182 Hanc difficultatem † quam nullus hic aut in d. l. prima quem uiderim proponit, possumus in hunc modum dissoluere, ꝙ ubicunque eadem lex ad uerbum nullo addito nec diminuto repeteretur. superflua fortè dici posset. sed ubi uerba differunt aliusque sit dicendi modus, licèt idẽ sit sensus, non censetur superflua. Ita declarat Abb. & Ioann. de Ana. in c. fi. per illum tex. de homic. Dicuntur enim tunc dissimilia & diuersa quo ad formam uerborum, ut pulchrè tradit Ias. in l. qui liberis. in prin. infrà. de uul. & pup. sequitur Cagnol. in l. omnia quæ iure. infrà de reg. iur. sed in casu nostro leges digestorum nõ utuntur his uerbis *cum moderamine inculpatæ tutele* quibus utitur. d. lex. prima, sed quòd armis arma repelluntur, in continenti non ex interuallo, non ad uindictam sed ad defensionem Ergo licèt idem sensus colligatur, non dicitur aliquo modo superfluitas causari

183 Secundò responderi potest † quòd sicut quando quid fuit decisum in genere si idem decidatur in specie, non potest de superfluitate redargui, ut est Glo. notab. & ibi Cur. in l. fin. infrà quod quis. iur. Cagnol. in d. l. omnia pariter ecõtrà, quando quid fuit decisum per species, si postea decidatur in genere, non debet superfluum reputari, ut contrariorum sit eadem disciplina. l. fi. §. contra quoque. infrà de leg. iii. quod in casu nostro uerificatur. leges enim digestorum per species separatas hoc moderamen considerarunt. quod simul d. lex. prima introduxit. nam dicendo *cum moderamine inculpatæ tutele*, comprehenduntur omnes species requisitæ ad illud: fecitq; Imperator ibi prout & in l. 1. C. communia de lega. ut declarat Bar. in d. l. 1. infrà. de leg. 1. col. ii. leges enim digestorum æquipararant legata fideicommissis, & econtrà sparsim & per uarias species hoc declarauerant. id uerò simul induxit Imperator in d. l. ii. meritò non fuit superflua talis eius dispositio.

184 † Vlterius circa materiam defensionis quærit hic Dec. an sufficiat probare defensionem simpliciter, *An sufficiat probare de-*

fensionē simpliciter uel probanda sit necessaria.

pliciter,uel probari debeat ꝙ etiam fuerit necessaria. Et in primis arguit post Ias. probari debere ꝙ fuerit necessaria, ut uoluit Bal. in l.i. C.de confess.col.xi.uersi. Itē tu assessor. inquit enim ꝙ si quis excipiat ꝙ fecit ad sui defensionem, utiq; talis exceptio non proponitur aptè.& si testes hoc tantum dicerent, non probarent sufficienter, sed debet inseri. ꝙ fecit ad necessariam defensionem:nam defensio debet esse proportionata, puta pugnū pro pugno, baculū pro baculo, & ad idem Bartolus accedit in l.scientiam: §.qui cum aliter.infrà ad leg. Aquil.ubi notat ex illo textu formandum esse articulum ad probandum defensionem. Nam non sufficit dicere ꝙ ipse est aggressus à tali, & ideo percussit. Sed dicere debet, quòd aliter se tueri non poterat, nec ab eo euadere, nisi eum ui repelleret, ut inquit textus ibi.

Tertiò confirmatur ex l.ii.C.ad leg.Corn.de sica.ubi si quis aggressorem in dubio uitæ discrimine constitutus occiderit,nullam ob id factam calumniam metuere debet:si ergo requiritur ꝙ fuerit in dubio uitæ discrimine constitutus,patet ꝙ defensio probanda est non simpliciter, sed necessaria.

Quartò comprobatur per textum in clemen. prima de homicid. ubi qui mortem aliter euitare non ualens suum mutilat, uel occidit inuasorem,nullam incurrit irregularitatem,sentit ergo dictam qualitatem probandam esse.

185 quintò † mouetur Dec.hic ratione.Nam præsumptio est contra occidentē l.i.C. ad leg.Cor. de sica.ubi quis probare debet non animo occidendi fecisse. sicut nec animo conuicij inferendi iniuriasse.l. si nō conuicij.C.de iniur.meritò clariores probationes requiruntur,ut not. Bar. per illum textum in l.fi.in prin. infrà quod met.causa.ubi præsumptio agrauat onus probandi. Abb. in c.quia uerisimile.secundò notab.de præsup.& consilio xi. colu. ii. secundò dub.uolum. primo ubi dicit ꝙ probationes debent esse apertissime, & tales testes de quibus non sit aliqua uerisimilis dubitatio,ꝙ debeant deierare: quando contra aliquem est præsumptio iuris, notant Gloss. & doct.in l.transactione.C.de trans.Soci.consi. cclxiij.col.vj.uersi. secundò respondeo. uol. secundò Ias.in l.si extraneus.notab.vj.infrà de condi.ob.causam.Dec.consi.cv.col.iii. consi. clxxv. colum.v.consilio.clxxvii.colum.i.Cur.Iun. consilio lij. col. iii. Craue. consilio lxxv. nume. 12. Paris.consilio xxix.nume. 10.uol.ii. Ergo non sufficit probare defensionē simpliciter, nisi pro
186 betur etiam ꝙ fuerit necessaria † Et ista fuit consideratio Baldi in simili.q.quem Dec. non citat in l.matrem.C.de proba.quis enim fuit bannitus.xv.die mensis, alius eum uulnerauit, nec apparet an ante bannum uel post eum uulnerauerit, & de hoc fuit accusatus, ipse uerò opposuit exceptionem banni propter quod poterat impunè uulnerari ex forma statuti,nunquid absolui debeat quia in aliqua parte mensis licitè potuit id fieri:arguit in primis Baldus ꝙ sic. demū contrarium decidit:quia iste uulnerans allegat aliquid sibi licere de iure communi prohibitum ideo probare debet tempus ex quo appareat id sibi facere licuisse, l. ab ea parte.infrà de proba. sufficit enim de iure communi sit accusatio fundata contra eum maximè de iure naturali quo non licet aliquem offendere ut hic.patet ergo ꝙ sicut Decius hic arguit non sufficere ꝙ dicatur factum ad defensionem propter præsumptionē quam quis habet contra se de iure communi.d. l.i. C. de sicar.Ita Baldus ibi uult non sufficere ꝙ quis dicat se percussisse talem qui erat bannitus.nisi etiam probet ꝙ tunc erat bannitus: quia habet præsumptionem contra se ex quo percussiones sunt prohibitę.& sic ex prędictis hæc cōclusio. bene iustificari uidetur ꝙ defensio non simpliciter sed necessaria probanda sit,quam prę ter superius allegatos tenet Cardin. in Cle. i. q. xxvi.& ibidem Anch.de homi.Fely.in c.significasti.secunda conclu.eo.ti.Ang.de malef.in Gl. & dictus Titius uer. quomodo possit probari. Mars.in rub. C. de prob. nume. 353. Ioann. de Ami. consilio. lxxvii. Roma. singu. 28. & Fernand. Vasqui.lib. iii. de successi. creati .§. xxiii. numero xxiiii.

187 Contrariam tamen † partem tenent hic Ias. & Dec.per doctrinam Baldi in l.solam.C. de testib.col.fi.uersiculo secundò hic quæritur.ubi dicit ꝙ testes qui deponunt simpliciter ꝙ homicidium fuit commissum ad defensionem probant, licèt aliter non fuerint interogati de ratione uel causa:quia in defensione adest quædam necessitas quæ potest uideri inesse per coarctationem loci & temporis, Vnde non deponunt de mero iudicio intellectus,cum uisus sit proxima & immediata causa huius iudicij: nam ex eo quod fieri uidit testis in rixa,cognoscitur an quis fecerit ad defensionem sui uel non Et ita quoque uoluit Bar.quem Bal.citat in consilio lvij. aliàs cx. in meo libro quidam Masfiolus. uolu. primo ubi tamen præsuponit ꝙ testes fuerint interogati de causa scientiæ, ꝙ factum fuerit ad defensionem,& ꝙ illi respōderint quia uiderunt, id enim sufficit secundum Bar.eandemq; sententiam uoluit Bal.in l.& si certus.§. si petitus,infrà ad Sylla.in l.is qui aggressorem. C. de sicar. in l.i.§.cū arietes. infrà si qua. pauper. & in l.in multis C. de liber.causa. quem citat & inducit hic Zoannet.in secunda par.nume.36.Et hanc Opi.sequitur Cor.& Alex.in consilijs cumulatis per Dec. qui concludit hanc esse comu. prout etiam Ca-
188 reri.in practi.crimi.§.circa.sub nume.126.† Et pro hac parte citat etiam Ias.hic textum in l. sed & si quemcunq;.in prin.infrà ad leg. Aquil. ubi

si quis

si quis quemcunque se ferro petentem occiderit, non uidetur iniuria occidisse, & sic sufficit probare quòd quis ueniebat contra me cum gladio uel telo. & ego eum occidi, ut dicatur probata defensio mea licet non probetur q esset necessaria talis defensio secundũ Bartol. ibi. hocq; modo pariter loquitur textus in l. iii. C. ad leg. Cor. de sica. ubi si quis percussorẽ ad se uenientẽ gladio repulleris nõ tenetur de homicidio; quia defensor propriç salutis in nullo peccasse uidetur. patet enim simili modo probari factũ ad defensionẽ probata alterius aggressura, licèt non probetur defensionẽ fuisse necessariã, & sic præsens articulus in utranq; partẽ redditur disputabilis. Et ut subdit Zoannet. hic in 2. parte. nu. 38. huic secundæ opi. repugnat q probatio debet necessario excludere, aliàs non prodest. l. non hoc C. unde legi, l. neque natales C. de prob. at defensio duplex est, altera legitima & moderata, altera iniusta sine moderamine. l. i. C. unde ui. Et solum in ea probatione recipitur defensio moderata ut ibi cauetur, meritò si probet aliquis simpliciter defensionis gratia homicidium commisisse, non propterea docet, ut oportet, se ob iustã defensionem occidisse. priori uerò sententiæ contradicit tex. in l. sed & si quemcunque. in prin.

189 infrà ad leg. Aqui. cum similibus. † Vnde Dec. hic istud fortè considerans resoluendo se dicit q communis opi. bene procedit in reo prout loquitur cuius fauore testes simpliciter deponentes de defensione eam probant ut reus absoluatur, quod est fauorabile. l. fauorabiliores. infrà de reg. iur. sicut etiam domestici, & deponentes de credulitate in eius fauorem probant ex cumulatis per eum. Contraria uero procedunt secundum. Dec in accusatore in quo bene clariores probationes requiruntur in criminalibus. l. fi. C. de probatio.

190 Sed ista † resolutio contradicit ad unguem decisioni Bal. in d. l. i. C. de confess. inquit enim Bald. q si quis excipit fecisse ad sui defensionem (exceptio enim reo conpetit) l. i. & ii. infrà de excep. & tamen subdit Bal. q talis exceptio non proponitur, aptè. testesq; simpliciter id dicentes non probarent defensionem sufficienter, sed debet inseri q fecit ad defensionem necessariam. loquitur ergo Bald. in reo, & tamẽ negat sufficere probari defensionem simpliciter. Præterea respectu accusatoris non conuenit probari simpliciter uel necessariò defensionem, cum accusator instet ut reus puniatur, non autem q absoluatur. unde meliori opus est resolutione in præsenti controuersia.

191 Reperio † q Blancus in practica. crimi. in iii. parte defensionis. nume. 31. hanc. quęst. pertractans iuribus de quibus suprà per eum relatis, dicit animaduertendum fore, quòd in primis. textus. in d. l. scientiam. §. qui cum aliter. infrà ad leg. Aqui non facit ad propositum huius. q. nec probat id ad quod allegatur. debet enim iungi cum uersiculo præcedenti, qui loquitur de duobus qui cum transirent stramenta ardentia concurrerunt amboq; deciderũt & alter flamma cõsumptus est. ambo enim erant in culpa transeundo stramenta ardentia, & ideo requiritur q aliter se tueri non possent, ut subdit textus, & hoc est quod ibi dicitur. *damnum culpa dederint*, non enim ille qui aliter se tueri non potest dicitur esse in culpa, nisi sic intelligatur. Ibique dubitari poterat nunquid superuiuens teneri deberet: uidebaturque quòd sic: ex eo quia fuit in culpa, tamen quia aliter se tueri non potuit, non tenetur ut ibi concluditur. Sed ubi quis in culpa præambula non fuisset, ut in q. nostra supponitur, non requirit ille textus ad probandam defensionem, necessarium esse probare, quòd aliter se tueri non posset, & sic defensionem necessariam, meritò nihil facit ille textus ad hanc. q. secundum Blancum.

192 Pari modo † subiungit textum in d. l. sed & si quemcunque, in pri. pro communi citatum non debere allegari ad decisionem huius. q. quia ille textus loquitur in seruo, & iungi debet cum d. l. si seruus. quæ præcedit, in qua dicitur q ad hoc ut quis teneatur de seruo occiso oportet quòd eum iniuria occiderit. posteà uerò dicitur in d. l. sed & si quemcunque. quòd si occiderit seruum uenientem contra se telo, non uidetur iniuria occidisse. quæ sanè dispositio non procederet in persona libera, minor enim est ratio in seruo qui pecudibus æquiparatur, quam in libero. Et ut inquit Iacob. de Aren. in l. i. infrà de quæstio. dispositio de seruo loquens in criminalibus non tra-

193 hitur ad liberum. † Nec dicat aliquis imò idem esse in libro per textum in d. l. iij. C. de sicar. qui textus loquitur in libero, & tamen idem disponit quòd dicta lex. sed & si quemcunque. namq; respondet Blanc. quòd imò nec ille textus ad propositum facit quæstionis nostræ: quia ibi ille aggressor non fuit occisus, sed tantum repulsus ut probatur ibi. *Si quis percussorem ad se uenientem gladio repulerit*, aliàs sequeretur quòd Imperator ibi bis idem determinasset in eodem casu quem ponit in l. ii. ne igitur sit superflua d. lex. iij. non debet intelligi quando fuit occisus aggressor, sed tantum repulsus. & ille repellens non tenetur: quia aggressor fuit in culpa ambulans cũ telo. l. is qui cum telo. C. eo. Et ità circa Intelligentiam nouam dictorum Iurium residet Blanc. concludens totam hanc. q. pendere à lege secunda ibi posita. quæ clarè dicit nec cauillari potest, quòd ad hoc ut interficiens aggressorem non teneatur, requiritur quòd sit constitutus in discrimine uitæ.

194 Sed tu † considera quòd Blancus longè latèque deceptus fuit in intelligentia dictarum legum.

gum. quatenus enim pertinet ad d. §. qui cum aliter. erronea satis est coniunctio illius. §. cum præcedenti. Nam in illo. §. præcedenti dicitur ꝙ cum duo stramenta ardētia transillirent concurrerunt. quod uerbum notat Florian. ibi denotans ꝙ simul currebant. Ita quòd nullus fuit aggressor, sed potius in currendo obuiam facti fuerunt, amboque deciderunt, Quod etiam comprobatur ibi, *si non intelligitur uter ab utro euersus sit*, alioqui aggressor teneretur de damno alterius. l. i. §. cum arietes. infrà si qua. pauper. textus uerò in §. qui cum aliter. loquitur quando alter alterum fuerat aggressus. patet in ratione quam subdit, *uim enim ui defendere omnes leges omniaq; iura permittunt*, propriè enim uim defendimus quando alter nos aggreditur. igitur est impossibile connectere illum textum cum uersiculo præcedenti. si primo loco loquitur quando nullus erat aggressor. in secundò uerò
195 sic † Nec quicquam faciunt illa uerba, *damnum culpa dederint*, quibus adductus fuit Blanc. ad superiorem sensum: quoniam si uidisset Baldum ea exponentem, non ita dixisset. exponit enim illud uerbum, *culpa*, scilicet aduersarij, & sic noluit dicere textus ꝙ qui cum aliter se tueri non possent damnum culpa aduersarij dederint innoxij sunt. nec enim dicit Bald. & bene qui se defendit est in culpa. Ideòq; non potest dici dare damnum culpa sua, sed aduersarij. Falsum est ergo quòd prosequatur ibi casum illum de transeuntibus stramēta ardentia, sed nouum proponit, & ita quoque omnes tenent, & separant illos contextus, unde remanet adhuc ille textus ut suprà deductus ꝙ defensio necessaria probanda sit.

196 Quo uerò † ad tex. in d. l. sed & si quemcunque. minus placet intelligentia Blanci. Primò: quia textus ille ponit aduersatiuam, Sed, cum copula, cuius natura est ponere diuersitatem in facto non autem in iure, ut tradit Castrens. in l. sed & si lege. in prin. infrà de pet. hæred. at ibi totum contrarium sequeretur: quia poneret identitatem in facto loquendo de seruo pariter ut in d. l. si seruus. diuersitatem autem in iure deciden do occidentem non teneri, suprà uerò sic, quod esset contra naturam suam omnino. Secundò suprà locutus fuit de seruo. Item de fure nocturno diurnoq; qui possunt impunè occidi. posteà subdit, *sed & si quemcunque alium se ferro petentem occiderit*, cum ergo dicat de quocunque alio præter suprà commemoratos, ergo non de seruo amplius fureq; loquitur, & sic intelligentia Blanci. perniciosa redditur ad illum textum: qui pro altera parte uidetur adhuc efficaciter substituere.

197 Rursus † respectu legis iij. C. de sicar. adhuc malè locutus fuit Blancus, cum enim dicat ille textus ꝙ si quis percussorem ad se uenientem gladio repulerit, non tenetur de homicidio. nō est dubium ꝙ ille repellens gladio illum percussorem eum occidit. si enim eum non occidisset, frustra diceret & ineptè satis eum non teneri de homicidio; quia si quis non occidit, non debet de homicidio teneri; quia ergo occiderat dubiū fuit an teneretur de homicidio, & decidit quòd non ratione quam subdit. Nec inde uerum est in eodem casu bis idem decidi propter legem secundam: quia falsum est eundem casum in ea po
198 ni, qui ponitur in l. iii. † lex enim secunda loquitur de aggressore non percutiente (quod appareat) uel quocunque alio ueluti mediatore, ut Angelus intelligit occiso à constituto in dubio uitæ discrimine. lex autem tertia loquitur de percussore ad se ueniente, & sic de aggressore & percutiente simul ociso à percusso. Vnde patet quòd diuersos casus ponit utraque lex.

199 Superest nunc † postquàm reiecti sunt isti noui sed erronei sensus dati per Blancum dictis Iuribus, ut hunc articulum pro ueritate resoluam. Dico igitur, prout & suprà conclusi resoluendo doctrinam Bartoli in d. l. sed & si quemcunque. & in d. §. qui cum aliter. quæ uidebatur contraria. ꝙ iura in hac materia non contrariē
200 tur, sed unum plus alio dicit † Et quo ad testes probantes defensionem concludo ꝙ si dicant factum ad defensionē quia uiderunt, certè, si aliud non subdant, non probant. ratio in promptum est: quia dicuntur deponere de iure potius quàm de facto, sicut inquit Bal. in l. solam. col. 2. C. de testi. si testes dicant ꝙ uiderunt talem præscripsisse non probant, quia deponunt de iure, cum præscriptio non uideatur sed intellectu percipiatur, at si dicant ꝙ uiderunt talem possedisse tanto tempore, puta x. aut xx. annis, bene resultat probatio præscriptionis. unde sic in q. nostra si testes dicant quòd quis aliter euitare non poterat, nec se tueri nisi percuteret, & occideret aduersarium, dicuntur indubitanter probare defensionem. d. §. qui cum aliter, & d. Clemen. i. de ho
201 mic. † Idem si dicatur quòd quis fuerit aggressus ab alio cum armis, siue addant quòd erat in dubio discrimine uitæ constitutus, d. l. ii. C. de sicar. siue non d. l sed & si quemcunque, quia tale periculum præsumitur fuisse imminens, cum terror armorum sufficiat. l. iii. §. qui armati. infrà de ui & ui. arm. iunc Glos. Et ita signanter reperio ꝙ Zoannet. hic in secunda par. num. 39. concludit & tenet, licet ab initio eum non uidissem. Idemque tanto magis si dicant ꝙ fuit aggressus, & percussus. ut habetur. in l. iij. C. de sica. Et ad istos casus reduci possunt argumenta hinc inde suprà facta.

202 Successiuè Decius hic † ad supradicta dicit esse notandum ꝙ si defensio nō sit facta cum moderamine inculpatæ tutelę, & homicidium fuerit inde secutum, nō tamen punitur occidens de homici- *Excedens modum qualiter puniri debeat.*

homicidio simpliciter sed duntaxat de excessu, prout notat hic Bal.colum.penul. quam conclusionem tenent alij plerique superius à me cumulati.nu.35. & hi quos congerit Dec. nu.18. Zoannet. in secunda parte num. 63. post per eû citatos,& Claud.Aquens. lectura secunda num. 129.quibus addo nouiter August. de Arimi.in addi. Ange. de malefi. in uer.& dictus Titius se defendendo. numer. 29. pleniusque Marsil. in pract.crimi.§.quoniam.nume.64.& in l.i.num. 40. infrà sicar.ubi citat inter alia Illud uulgare *homo assaltato mezo perduto*, post Aug.de Ari. in addi Ang.de malef.in uer. & dictus Titius se defendendo.colum.ii. pluresquæ alios cumulat idem Mars.in l.ij.num.15.C.de sicar. Et dixi suprà,num.97. unum uerbum sed nunc plenius est attingendum. mouentur omnes per textum in l.si adulterium cum incestu. §.Imperatores. infrà ad leg. Iul.de adult.ubi si maritus uxorem in adulterio depræhensam impetu tactus doloris interfecerit, non tenetur pœna legis Corneliæ de sicariis.quia dificilimum est iustum dolorem temperare , magisque puniendus est quia plus fecerit.hoc est, quia modum excesserit, quam ꝙ se uindicare non debuerit.debuit enim se uindicare sed non adeo uxorem occidendo. merito si humilis sit in opus perpetuum dari debet, si uerò honestior in insulam rellegari.

203 Secundò confirmatur hæc † opi.per tex.in simili in l. ex Iulia. in fin. infrà ad leg. Iul. repe. ubi Iudex qui cadore iracundiæ innocentem dânauerit extraordinariè punitur , prout sic illum Blanc.intelligit in practi.crim.in uer.Iustus dolor.in princ.

Tertiò corroboratur per tex in argumentum in l.i.§.quæri possit. infrà ad Turpil. ubi temere accusans incõsulto calore motus calumniæ uitio caret,& ob id nullam pœnam subire debet:ergo nec iste modum transcedens teneri debet ordinaria pœna delicti.

204 Quartò † iustificatur etiam ratione quam ponit Mars. in d.§.quoniâ.quia semper prouocatus uel insultatus præsumitur ad suam defensionem fecisse secundum Bal. in l. i.§.cum arietes. infrà si quadr. paup. Bar.& Bal.in l.si.ex plagis. §.tabernarius.infrà ad leg. Aquil. cum similibus per Marsi. ibi.quibus annecti potest alia conclusio similis, ꝙ insultatus in dubio nunquam præsumitur in dolo. ideòque solum punitur de excessu.Bal.in l.i.colum.vii. q.x. C. unde ui. cum aliis per Claud.Aquens.hic lec.ii. nu. 140. unde si cessat dolus. succeditque præsumpta defensio, propter excessum tantum puniri debet, & non ultra Sed & aliam rationem magis singularem addicio.Nam defensio quamquam iniusta sit.nõ tamen censetur propriè maleficium cum proueniat à natura. l.i. infrà de bon. eo. qui mor. Ita Car. Alexand.in c.i.colum.4.hic fini. lex. Marsi. in pract.cri.§.aggredior.nume.82.meritò consequens est ut minus puniatur excedens modum qui ob id se defendit iniustè quàm uerè delinquens.

205 Ampliatur hæc conclusio † ut procedat etiâ si quis dolo modum excedat, ad huc enim de excessu tantum punietur, non autem de toto, secundum Bal.hic col.pen.inquit enim ꝙ quando exceditur modus malo dolo, punitur excessus, minori tamen pœna , quàm si non esset occasio data delinquendi. sequitur Anch.& Alex. in locis adductis per Dec. quibus addo Mars. in d.§. postquam.numero 92.Et in l.ii.nume.20.C.de sica D. meum Riminal.consil.4.nume. 7. Petr. Folleri.in fragmentis suis post prac. crim. num. 58. & Carrer. in practi.crimi.§.circa num. 152. & sequen.ubi testatur hanc esse comu. quam tenet etiam Tiraquell.in tract. de pœn. causa pri-
206 ma num.8.† Huiusque rei notabile tradit exêplum Fran.de Captibus litæ inter consilia criminalia Veronensis consilio xxxxij. columna.i.ubi proponit casum de percusso se cum armis defendente contra percussorem tandemque percussor timens percussum fugam arripuit, iamq; sic remotus erat ut percussus uerisimiliter dubitare non potuerit se debere repercuti, imò uerò poterat in tuto remanere:quia fortè arma de manibus percussoris arripuerat.nec ibi aderant alia tela quibus à percutiente posset ostendi : tamen lacessitus ira,& ità ut erat sanguinolentus incôtinenti iusto dolore commotus currens insecutus fuit percussorem,& propinquans eum percussit & occidit. hic enim sine dubio dicitur dolo & animo ulsciscendi fecisse; tamen quia dolus iste causatur à dolo deteriori aduersarii insultantis,meritò uenit puniendus citra mortem,& sic est mirabile ꝙ dolo occidens non teneatur ad morté,Iudicis igitur arbitrio ueniet puniendus, Et pro hac ampliatione Ancharanus in clemen. prima de homicid.adducit textum in c. olim.primò in fine de restit.spol.& ibi nat.Butri. columna fin. sequitur Alexand. consilio 6. colum. ij. uolu.primo.& consil. 140. uidetur in casu proprio colum.penul.uolum.ii. Ang. Aret.in §. Ius autem gentium colu. 3.inst.de iure nat. & in tracta.de malefi. in uer. defendendo. Aret. consilio xxxiiij.uisis diligenter. & consil. 80.sicut decet. Ias.hic & alii quos cumulat Mars. in l. ii. num. 18.C.de sicar.

207 Subdit tamen † hic Dec.hanc ampliationem dubitabilem reddi per textum in l. prima C. de emend.seruo.ubi si Dominus immoderatè seruum percusserit & occiderit, reus est homicidii. Ibique Bal.dicit per illum textum ꝙ ratione excessus pœna homicidij imponitur. & in terminis hoc tradit Sa'y. in l.Gracchus. infrà de adult. colu.penul.ubi ponit.q.de magistratu qui adeò quem torsit ꝙ mortuus fuit,si enim modo dolosè

losè

loſè exceſsit, tenetur lege Corn. de ſicar. ſecundum Cy. & Iacob. de Are. quos Saly. refert. Idem ergo in materia noſtra defenſionis dicendum uidetur, quod ſi dolo modus fuerit exceſſus, quis de homicidio teneatur: ut etiam fuit de mente Butr. in c. ſignificaſti. i. col. penul. de homi. ubi dicit quod ſi inſultatus non fuit adeò precipitatus quin uerisſimiliter intelligeret ſe excedere modum punitur in totum. Atque ibidem Glo. ſi. circa medium dicit eum qui non ex propoſito ſed aliàs modum defenſionis exceſsit, puniendum non eſſe, uoluit igitur ibi Gloſſator, ut ſi quis modum ſtudioſè exceſſerit indiſtinctè ſit puniendus. ſicque pro toto illo facto decernitur, facit tex. in §. in iuris. inſtitu. de leg. Aqui. ubi qui caſu interficit lege aquilia non mulctatur, qui uerò dolo ſeu culpa ictus, ſic quoque indiſferenter tenetur in ſolidum.

208 † Vnde Decius hanc cõtrarietatem perpendens, conatur opiniones concordare. Aut enim inquit in tali exceſſu apparet de animo occidendi, ut quia illum percuſsit cum gladio, & tunc tenetur de homicidio. l. i. §. diuus. uerſicu. nam ſi gladium. infrà de ſicar. & hoc tradit Bald. ſecundum eum in l. ſed & ſi quemcunque. §. ſi magiſter. infra ad leg. Aqui. Aut uerò non conſtat de animo occidendi, & tunc ſecus ſecundum Decium quem ſequitur Carerius in pract. crim. §. circa. nu. 152. circa finem.

209 † Sed ut ſubdit Zoannet. hic in 2. par. nume. 75. ad fin. Dec. in hoc uacillat, nihilque prorſus conſtanter adfirmat. uerum quia non aperit Zoannet. quomodo uacillet Decius, ideò melius hanc eius declarationem Boſsius taxat in tract. crim. titu. de homici. numero 91. ueluti contra communem, & mentem Doctorum, qui loquuntur ſemper quando offendens habet animum occidendi, ut tamen ſe defendat & uolunt quòd ſi non excedit, ſit ſecurus ab omni pœna, ſi uerò excedit mitius teneatur. Et ad tex. in d. §. diuus. reſpondet Boſsius quod non loquitur in excedente, ſed in percutiẽte ſimpliciter, agit enim de uulnerante animo occidendi, pro homicida damnando, quod ex re conſtituendum eſt ſubdit tex. *nam ſi Gladium ſtrinxerit, & in eo percuſſerit indubitatè occidendi animo, id eum admiſiſſe, non*

210 *immeritò* † quoniam animus occidendi colligitur ex armorum genere quo quis percutit, ut ibi not. Marſil. numer. 13. poſt Bart. in l. diuus. eodem titul. & alios quos citat. ſed quod dicta percuſsio cum gladio fuerit exceſsiua, ueluti in actu defenſionis emanata, non aperit ille textus.

Quin & ultra Boſsium conuincitur Decius in utraque membro ſuæ declarationis, incipiendo namque à ſecundo ordine retrogrado tam

211 quam minus dubio † ideo quòd cum dolus indicijs probetur, l. dolum. cum ibi not. C. de dolo. cap. ſecundò de renunt. in 6. Alexand. conſilio 78. ad fin. uolumine ſecundo. Socinus conſilio 93. column. 4. uolumine iiij. Corn. conſilio 178. colum. 5. uolum. 2. Boſsius in titul. de pœna ſuppoſito. nume. 35. certè ſi non conſtat de animo occidendi quando quis modum exceſsit, puta quia cum calce uel cum haſta quem percuſsit. l. 1. C. de emend. ſeruo. uel manu uacua in faciem, ut per Cuma. conſilio. cxxxiiij. uel pugno ut per Dec. conſilio. viiij. in prin. Aretin. conſil. cxlvi. uel cum pomo enſis, ut pe Ang. Areti. in tracta. de maleſi. in uerbo ex interuallo dictus Titius. uerſi. ſed aduertas. Marſi. in dicto §. diuus. nume. 32. & Blan. hos & alios caſus commemorans in practi. crimin. in prima parte defenſionis. numero. 54. cum ſequent. dici non poteſt adeſſe dolum in tali exceſſu, quia ceſſant indicia ex quibus probari ſolet dolus, meritò tale membrum eſt impertinens ad hanc ampliationem, in qua ſupponitur modum dolo fuiſſe exceſſum. & ſic in iſto membro Decius errauit. Quo uerò ad primum membrum quod ad rem bene facit, quia conſtando de animo occidentis ex genere & qualitate percuſsionis, dicitur conſtare de dolo ex indicijs ſumpto. Dico pa-

212 riter Decium malè loqui † cum enim dolus in quo modum excedens reperitur, non ſit purus & ſimplex dolus, ſed culpæ mixturam habeat: quia propter inconſultum calorem talis mouetur, utique non tamquam dolus, ſed tamquam culpabilis puniri debet, & ſic citra mortem, non autem de homicidio. & ita tenet Iacob. de Arena quem refert, & ſequitur Butri. in c. olim. primo col. ſi. de reſt. ſpo. ubi pariter Abbas. ſequitur Aret. conſ. 34. ulti. in fi. & conſ. lxxx. ſicut decet. in fi. cũ ſimil. & uerſ. cumulatis. in l. i. num. 42. in-

213 frà de ſica. † Et certè talis diſpoſitio pœnalis, & odioſa loquens de puniendo dolo ſimplici, non debet habere locum in dolo culpa commixto. Quia in odioſis ſub ſimplicibus non cõprehenditur caſus mixtus, ut not. Bar. Ang. & cæteri paſſim in l. ii. in prin. infrà de uer. obli.

214 Nec † obſtat doctrina Baldi. in d. §. ſi magiſter. quam citat hic Dec. quia non dicit, quod iſte putat, ratiſque modo Blanc. errauit loco citato præſupponens Baldum dicere quod debet occidi magiſter qui diſcipulum percuſsit cum inſtrumento apto ad mortem. hoc enim Bal. non dicit. ſed hoc modo loquitur, quod magiſter inobedientem diſcipulum poteſt corrigere correctione moderata, ſi autẽ excedit modum tenetur non tanquã doloſus: quià non præſumitur in eo dolus, ſed tamquam culpabilis. Et hoc eſt uerum ſubdit Bal. niſi ex genere inſtrumẽti præſumeretur animus & atrocitas maleficij, & ſic dolus.

215 Sed an teneatur de homicidio, non clarè Baldus explicat, ſed bene colligitur ex textu quem citat in c. ſignificaſti. ſecundo de homici. ad finem eum ſentire quod non teneatur de homicidio:

cidio: quoniam in casu de quo ibi, ubi clericus ille modum excesserat in percutiendo percussorem suum dicit, quod non uidetur à pœna homicidij penitus excusari. in parte igitur excusatur ab ea pœna, & sic ut eam non subeat sed mitiorem:
216 † meritò sic intelligendo Baldum secundum textum quem allegat iuxta doctrinam Barto. in l. nō solum. §. liberationis uerbo. infrà de lib. leg. patet eum non probare quod de homicidio ueniat talis excedens modum doloso puniendus. Imò contrarium potius sentit Baldus, & ita quoquo modo non probat intentionem Decij neque Blanci.
217 Sola † maior difficultas remanet in respondendo ad tex. in d. l. i. C. de emend. ser. & ibi Bal. dū qui bene clarè id dicit; ut eum citat Decius, sed ad eum subtiliter dico quòd loquitur in domino uoluntariè & immediatè seruum percutiente, qui tenetur de homicidio si occidit, quia talis excessus omnino reprobatur in furore
218 peritur † nō enim minus punitur dominus seruum suum occidens sine causa, & sic modum excedens, quàm si alienum seruum occiderit, inst. de his qui sunt. sui uel ali. iur. in §. sed hoc tempore. at occidens alienum seruum dolo tenetur lege Corn. de sicar. l. inde Neratius. §. si dolo. infrà ad leg. Aqui. l. i. §. i. & ibi Glos. infrà de sicar. ergo & dominus. nos autem loquimur in percussione nō omnino prohibita nec uoluntaria; quia habuit originem ab offensa recepta, quo respectu permittitur ut hic, in qua si modus excedatur tā & si puniri debeat, non tamen ordinaria pœna puniri debet. & ita diuersa ratio resultat inter casum illius legis, & q. nostræ meo iudicio, meritò diuersa quoque debet resultare decisio: quia de diuersis ad diuersa non fit illatio l. Papinianus exuli. infrà de minor. Et quatenus ibi Bal. not. ratione excessus modi imponi posse pœna homicidij si ex tali immoderatione secutū sit homicidiū. debet restringi dictū suū ad limites & terminos illius textus, non autem passim procedere, per allegatam doctrinam Bar. in d. §. liberationis uerbo.
219 Non † obstat etiam doctrina Salyceti post Cyn. & Iac. de Are. in d. l. Gracchus. loquuntur enim quando iudex torquendo dolosè excedit. ex quo enim non prouocatus id facit, sed ex mera malignitate. cum potius quæstionis modum deberet arbitrari, l. quæstionis. l. de minore. §. tormēta. infrà de quæsti. meritò tenetur lege Cor. de sicar. uerum in casu nostro quis prouocatus id agit excedendo tamen, ideò non in totum teneri debet. Ita formaliter respondet Bossius in d. ti. de himicid. num. 92. quod eo nondum uiso mecum præcogitaueram. Et ita remanet hęc ampliatio Doctorum defensata.

Non omitto tamen quod nouiter in eam Zoannet. hic insurgit in 2. par. num. 76. per tex. in l. i. §. diuus. infrà de sicar. siquis enim claua percussit aduersarium in rixa, & sic etiam ad defensionem cum generaliter tex. loquatur. & inde periit uulneratus, quoniam ex genere instr. coniecturas summitur percussionē non fuisse illatam animo occidendi, sed casu magis, quā uoluntate homicidium admissum, meritò dicitur leuiandam esse percussoris pœnam, quo fit (ut arguit Zoannet.) si dolo malo hoc est animo occidendi percussio facta sit, pęnę leg. Cor. locū esse debere. secundo mouetur per l. si ex plagijs. §. tabernarius. infrà ad leg. Aqui. ubi si tabernarius flagello percussus in rixa modum excedens data opera furi oculum foderit, damnum iniuria dedisse dicitur, & sic in totum punitur. Tertiò citat doctrinam Bart. in l. diuus. uer. secundo quæro. infrà de sicar. ubi uolens occidere Titium, si per errore Caium occidit, tenetur ac si non errasset: quia ab initio proposuerat hominem necare. unde licet errauerit in persona, tamen dolo malo deliquit. sic igitur & multo magis in casu nostro dici debet ubi non erroneè sed consulto modus excessus fuit. Denuum proposito casu distinguit Zoannet. Titius adoritur uirga Sempronium percussurus, Sempronius se defendens ab imminenti percussione utitur gladio, & uno ictu Titium interficit, quæritur qua pœna Sempronius plectetur. & si quidem uirga pariter se tueri potuit tamē gladio maluit uti censebitur dolo malo fecisse, & reus erit pœna leg. Corn. de sica. bis enim peccauit, & ob id durius est puniendus, arg. l. capitalium. §. solet. infrà de pœn. primum quod armis pro tenui baculo usus fuit. rursus quòd inimicum interemit quem minore ui potuit ab inferēda iniuria prohibere, Si uerò Sempronius nil præter gladium in promptu habuit tunc pœna iudicis arbitrio leuiāda, erit licet enim moderatam tutelam excesserit lætaliter & acerbè nimis inimicum uulnerando; quia tamen id cum defensione & iusto metu coniunctum fuit, nec facile ab ipsa defensione & instanti periculo offensionis distingui potest meritò qualicunque uenia dignus erit. nisi dolus malus alijs perspicuis indicijs euidentissimè probaretur. Quod si Sempronius bis & pluries Titium uulnerauit & per primum uulnus illatum sic extenuatæ uires Titij uidebantur ut ab eo tutus foret Sempronius, nihilominus ille processit ulterius uulnerando, capite puniendus erit, cum absque defensionis necessitate animo occidendi non obscuro hominem interemerit. at si post primum uulnus illatum Titius rursus instarent percussurus Sempronium posset ille Titium denuo uulnerare pro sui defensione, si aliàs uim ingruentē propulsare nequieret. Et ad l. si adulterium. §. Imperatores. infrà de adult. quo doctores suprà citati moti fuerūt, respon. Zoan. quod nō dolo malo nec ex proposito maritus uxorē occidit,

sed

sed impetu doloris tactus qui debet excusare,& hoc concludo (ut ille concludit) iustitiæ & æqui tatis esse plenissima, quando quidem delicta non punire, nihil aliud sit quàm bonis nocere. §. quod si delinquentes.& ibi Glos. in aut. de mand. pri. quare Pytagoras dicebat qui de malis pœnas non sumunt bonos effici uolūt iniuriis. Porrò si huic doloso transgressori tantum indulgeatur quantum Doctores præstant occasio transgrediendi fines inculpatæ tutelæ delinquendique materia cæteris concedetur. quod leges non probant: l. ait prætor prima in prin. infrà de iure iur. l. i. §. sed & si quis. infrà de carb. edic. Et ita subtiliter

221 resideret Zoannet. † Cui tamen assentire non possum nā §. diuus non loquitur de defensione cum excessu, sed quando citra defensionem quis hominem occiderit perscrutando animum uulnerantis ex armis, ut si gladium strixerit, dicatur animo occidendi id fecisse, si claua percusse rit in rixa secus: quia casu magis quàm uoluntate homicidium admisit. sic enim animus occidē di uel non perpenditur ex armorum qualitate, sicut ex loco percussionis, ut Bar. ibidem tradit Aret. consi. 80. col. 2. Gramma. consi. 29. nu. 20. Marsi. in l. i. num. 36. C. de sica. Dec. consi. 9. nu. 3.

Ad tex. in §. tabernarius. respondetur illa uerba, *nisi data ad hoc opera effodisset oculum*, non intelligi quòd ex proposito sicq; dolo fecerit, ut Flori. ibidem tenet post Glo. in summa. 23. q. in fi. & Gramma. consi. 29. num. 33. sed culpa ut in fi. concluditur, quæ culpa sufficit in pœna legis Aquiliæ. §. i. inst. eo. at secus in lege Cornel. quę dolum requirit. l. in lege Corn. intra de sica.

Quo uerò ad doctrinam Bar. in d. l. diuus. respondetur ibi dolum ab initio fuisse, hic secus sed posteà contigisse mixtum cum culpa meritò puniri non debet ut simplex dolus, ut dixi supra nu. 212. Idē planè dici potest primo casui distinctionis Zoanneti, quoniam licet dolo nitatur non tamen purus, nec simplex est, sed culpa commixtus, & totus in excessu fundatus, ideò punibilis, sed non tantisper ut esset si ex proposito fecisset. Idemque de tertiò casu suo dici potest, cū Sempronius ab initio prouocatus, iram quam concepit, ita tēperare non potuerit, ut intelligeret, aut discernere posset uires & animū inimici.

Nec responsio data. §. Imperatores. est tuta. nā dolor iustus principiū dedit, dolus autē finē delicto cū dicat tex. q̄ ille maritus magis puniendus est: quia plus fecerit quā quia se uendicare nō debuerit. si enim animo se uendicādi fecit apparet in eo excessu dolum fuisse, sed tamē ob doloris initiū purus non fuit, & ideò pęna leuiatur.

220 Vnum † tamen casum proponit hic Claud. nu. 128. in quo quis teneretur in totum: quando debilis pugno percuteret uirum robustum, qui cum non esset multum iracundus gladio eum occidit sine animi magna perturbatione maximè si præcedebat inimicitia uel aliæ coniecturæ subessent animi dolosi, iux. l. dolum. cum Gl.

221 C. de dolo † Sed & eum damnat Bossius loco citato, quauis enim sim inimicus illius si tamen eum occidam prouocatus ab eo, dicor ob prouocationem facere. Imò magis prouocor quando est mihi inimicus. & licet non sim natura iracundus: tamen fio repente præcedente iniuria. Est bene uerum ut subdit Bossius q̄ posset esse tanta patientia in homine ut non aliter iudex posset iudicare quàm q̄ fecerit non iracundia prouocatus sed ex mera animi malignitate, quod raro cōtingere potest, nisi I o s reuiuisceret à melius igitur alius casus recenseri posset in quo modū excedens tenereur de toto de quo suprà dixi. nume. 37. post Areti. Aquens. Et Bossium. ad quem in gratiam breuitatis lectorem delego.

222 Postremò † quæ de excessu dicuntur aliquo modo punibili non procedunt durante rixa, tūc enim nullo modo punitur. l. si ex plagis. §. tabernarius. & ibi not. Florian. infrà ad leg. Aqui. Gl. 23. q. i. in sūma. D. An. de Alex. in l. i. C. unde ui, Grā. cōs. xxix. nu. 33. Carer. in d. §. circa. nu. 157.

223 † Successiuè quærit hic Dec. an confessus simpliciter fecisse homicidium possit ex interuallo suam confessionē interpretari, q̄ fecerit ad defensionem Et refert Baldum in c. i. §. item si uasallus. ad fi. de contro. inuest. tenentem q̄ sic per tex. in c. cum dilecti. de accu. ubi uidemus q̄ post confessionem quis auditur proponens excusationes & eas probans quæ confessionem nō perimunt sed exponunt. Et subinde absoluituri ergo & istę licēt ex interuallo, debet posse suam cōfessionem interpretari, cum nō perimatur sed exponatur ex qualitate defensionis adiecta. *Confessus homicidiū num quid possit declarare quod fecit ad defensionem.*

224 Sed † aduersus hanc decisionem Bald. Ias. hīc nu. 13. citat in oppositum doctrinā Bar. in l. Aurelius. §. idem quęsijt. infrà de lib. leg. ubi qualitas defensionis adiecta per reum tempore confessionis reiicitur, & ex confessione simplici condemnatur propter præsumptionē contrariā l. i. cū ibi not. G. de sicar. Ergo tanto minus addi potest prædicta qualitas ex interuallo. sicq; contra

225 Bal. residet Ias. † At Dec. & post eum Claud. Aquens. sequuntur Baldum ueluti Bar. non contrarium non enim uoluit dicere Baldus q̄ posit dicta confessio ex interuallo interpretari quantum ad hoc ut illi interpretationi sit standum, & credendum q̄ fecerit ad defensionem. Sed quātum ad hoc ut probari possit dicta qualitas defensionis, prout etiam quando allegatur tempore cōfessionis, reijcitur enim nisi probetur & ita Bar. intellexit, sed non negat quin probari possit, & eam probatā prodesse. Imò supponit id fieri posse & ita cōtra Ias. Dec. & Aquens resīdēt Et insuper Bossius in ti. de confes. nu. 31. Gram. cōs. lxix. nu. 3. Et hęc in ueritate fuit intētio Bal. quæ præterea cōfirmatur ex his quę tradit. in l. i.

col.ti. C. de confess. ubi dicit quod etiam *i.* post cõfessionem & sententiam liquet de innocentia nõ debet executio fieri, & allegat Innocētiū idē tenentē per illū tex in c. ii. de purg. uulg. Idemq; notat Bar. in l. i. §. si quis ultro. uerti. itē nota. infrà de q. sequitur Dec. in c. quoniā contra. notab. iij. & ibi dixi de prob. Hiero. Gig. in trac. de crim. læsæ maiest. lib. i. q. xvi. nu. 3. & latè Marf. sin. lxxij. ad fin. Patet ergo quod interuallū tēporis post confessionē nō impedit quominus innocētia possit allegari & probari. meritò dictum Bal. in d. §. Itē si uasallus quod ex interuallo possit quis dicere se occidisse ad defensionem ut illā probet

227 de plano procedit: † quia exceptio defensionis dicitur exceptio innocentiæ, cum defensio quē reddat innocentem. l. iiii. C. de sicar. Et ita non uidetur in hoc esse probabilis difficultas.

228 Sed bene † uenit aliquid insistendū super doctrina Bart. in d. §. idem quæsiit. quatenus dicit quod si quis confitetur occidisse hominem ad sui defensionem, potest curia stare dictæ confessioni quatenus ille dicit se occidisse, non autem cogitur illi stare quatenus dicit ad defensionem fecisse: quia ius præsumit aduersus eum l. i. C. de sica. Vnde reiicitur illa pars de defensione loquēs & ea non probata fundata remanet intentio curiæ de delicto contra reum confitentem, quam decisionem testatur in pract. se seruasse Ang. Aret. in tracta. de malefi. in uer. comparent inquisiti & partem negant. Et quam communiter sequuntur Doctores ut testatur hic Claud. Aquēs. lect. ii. num. 103. Ias. num. 13. Fernar. Vasqui. de succes. creati. lib. iij. §. xxij. nu. 23. Bolsi, in tit. de confess. nu. 19. Io. Lup. in c. per uestras §. 7. de don. inter. uir. & uxo. colum. 1. & Blanc. in pract. crim. in iij. parte defens. num. 42. ubi dicit quod Docto. communiter tenent quod iste talis de

Confessus se occidisse ad defensionem et ea nō probata an teneatur pena ordinaria

229 beat puniri de occiso. † Nam Abbas in c. auditis. de præscrip. quē sequitur hic Ias. hanc doctrinam Bart. declarat hunc in modum quod licet fundata sit intentio curiæ contra reum tali cautamen non potest eum de homicidio sicq; ordinaria pœna condemnare, ut pœna capitis sed mitiori pœna ueniet condemnandus ueluti pecu-

230 niaria, uel exilio tēporali ut ibi per eum, † mouetur in effectu col. pen. quia in pœna capitis in ferenda probationes luce clariores requiruntur, l. fi. C. de prob. quod non uerificatur in isto casu cum illa confessio non emanauerit purè, sed qualificatè. Nec ex præsumptione licet uehemēti debet quis de tanto crimine condemnari, c.

231 literas. de præsum † Adducit insuper Abbas dictū Innocentij in c. quia uerisimile. de præsump. ubi dicit quod quando iudex procedit super delicto ex præsumptionibus debet multum temperare sententiam suam non condemnando nisi ero & modicè ad pœnā corporalem uel pecuniariam sequitur Bal. in l. non est uerisimile. infrà quod met. causa Castren. consilio cxcvii. uisa inquisitione in antiquis, & latè Marf. in l. repeti. nu. 18. infra de quæst. Hiero. Gig. in tractat. de

232 crimi. læsæ maiest. lib. 2. q. xxix. nu. 4. † At Dec. hic aduersus rationem Abbatis & doctrinam Innocentij mouetur ex distinctione eiusdem Abbatis in c. accedens. de accus. ubi distinguit inter præsumptionē iuris & hominis, quādo .n. procedit ex præsumptione à lege approbata tūc imponitur pœna ordinaria delicti secundū Abba. qd etiā tradit Nico. de Mata. & Bal. in l. sciāt. C. de prob. argumento tex. in l. si quis adulterij. C. de adult. & tradit et Dec. in c. tertiò loco. col. fi. de prob. sed præsumptio de qua agitur quod animo occidendi quis percusserit est talis, quia à lege est approbata, d. l. i. C. de sicar. ergo debet ordinaria pœna delicti imponi. Et ratio Abbatis in d. cap. auditis. dictumque Innocentij debet procedere & intelligi in præsumptione hominis non autem legis. Et licet Dec. hic nō dicat istafuit ratio Fely. contra Abbat. in dicto c. auditis. quam repetit, & sequitur Soc. in l. non utique. colu. 3. infrà de excepti. de quo meminit hic Dec.

233 Secundò præter † relata per eum hic, mouetur Fely. in d. c. auditis. quia attenta opi. Abbatis sequeretur quod in quocunque delicto semper imponeretur extraordinaria pœna, cum ex præsumptione iuris semper constet de delicto quòd præsumatur factum animo occidendi. d. l. i. C. de sicar. quod esset absurdum dicere, & de medio tollere pœnam legis Corneliæ de sicariis.

234 Tertiò fortificatur hæc † opi. per Soc. in d. l. non utique. & in l. i. colum. 6. infrà de uulg. & pup. nam confessio qualificata procedit à pari cum simplici, & probat contra confitentem sicut simplex confessio, quando contra talem qualitatem militaret præsumptio iuris, casus est & ibi not. Abbas & Imol. in c. cum uenissent. de instit. Sed ex confessione simplici de homicidio pœna

235 ordinaria sine dubio imponeretur. † nam confessio spontanea sola est ualida ad condemnandum in criminalibus, Bar. in l. ii. infrà de custo. reo. post Cy. & alios in l. 2. C. eod. Gramma. decis. 34. num. 58. Et in actis facta inducit probationem delicti notoriam, l. ictus fustium. infra de infami. Bal. in l. properandum. in fi. C. de iudic. Gramma. decis. xxxvi. num. 37. meritò pariter ex ista confessione qualificata debet ordinaria pœna constitui, cum aduersus qualitatem defensionis sit præsumptio iuris, d. l. i. C. de sicar.

236 Quartò cōfirmat † hanc opi. Paris. in d. c. auditis numero 28. nam talis confessio continet duo præcepta non inseparabilia, sed diuisibilia; primum quòd occidit, secundum quòd ad sui defensionem. Et hoc secundum non est adeò connexum quin possit separari primò remanente incorrupto: nam qualitas defensionis separari potest ab actu occisionis. Facta er-

ſeparatione dicitur eſſe probatum homicidium uerè & plenè. ex qua probatione, poſteà inſurgit præſumptio iuris ꝙ dolo fecerit, & per conſequens imponi debet ordinaria pœna.

237 Quintò † corroborat hanc partem Blanc. in pract. crimi. in 3. parte defenſi. colu. penul. Nam ſemper lex quæ imponit pœnam extraordinariam, requirit hoc quòd reus probet qualitatem annexam confeſsioni, citat inter cętera pro meliori textum in l. eum qui, C. de ſicar. ubi aſſertio rei quòd quem calce interfecerit conſtare debet & extraordinariè tunc punitur ſicq; pariter ſentit ad illum tex. Petrus à Plaza epito. lib. i. ca. x. num. 5. Sed in q. noſtra non conſtat aliquo modo de hac qualitate: ergo ceſſare debet extraordinaria pœna, & ordinaria debet imponi.

238 Sextò † addit idem Blancus quòd præſumptio quæ oritur ex iſta confeſsione homicidij Iuris eſt igitur eſt liquidiſsima probatio. Gloſ. in l. pen. C. de peric. tut. Alex. in l. i. C. de teſt. mil. & in l. licet Imperator. infrà de leg. primò, meritò debet imponi ordinaria pęna, d. l. fin. C. de prob.

239 Septimò † mouetur Vaſquius loco citato. Nam probatio confeſsionis eſt omni alia præſtantior, & concludentior. l. fi. C. de fideicom. §. fi. inſt. eo. Vnde contra præſumptionem iuris & de iure non admittitur probatio, niſi per confeſsionem, Gloſſ. communiter recepta in l. in contractibus. in prin. C. de non num. pec. & in §. aliud. in auct. de ęqual. dot. Alex. in l. i. §. ſi is qui cccc. infrà ad Treb. cum ſimilibus per Didac. epito. prima par. §. i. cap. quartò num. 3. meritò cum per confeſsionem rei conſtet liquidiſsimè eum deliquiſſe, condemnari debet.

240 † Ego tamen ab opinione Abbatis temerè recedendum non puto, quam late commendat Ferrat. cautela. v. Marſ. in practi. crimi. §. poſtquam. num. 24. & in ſing. 185. Claud. Aquenſ. hic. lect. 2. nume. 104. Decius ſibi contrarius in l. i. num. 16. infrà ſi cert. peta. & latius in c. cum uenerabilis. de excep. ad quem locum ſe remittit hic. Idemque tenet Fely. ſibi contrarius in c. ſignificaſti. ſecundò de homic. colum. penul. ſecutus Abbatem in d. c. auditis. & idem probat Calcſat. conſi. cij. num. 10. uolu. i. crimi. & conſ. lxxxviij. num. 10. uolum. 2. crimi. Boſsius in d. tit. de confeſſ. num. 20. & Vaſquius in d. §. xxiij hancq; partem pariter ego aliàs ſecutus fui in apoſt. ad D. meum Rimina'dum. conſ. cclxxxvij. poſt Alexan. in l. non ſolum. §. ſcribendum. infrà de oper. no. nunc. & Marſilium conſi. 53. uolu. i. quibus addo Gramma. conſ. lxix. in fi. dicentem ꝙ ita ſemper in practica fuit obſeruatum. Idem

241 que ponit uoto ſecundo nume. 3. † Quorum ſententia confirmatur in ſimili per doctrinam Angeli conſi. 27. quam uictor. col. 2. quē refert Crau. conſi. 2. ad fi. ubi dicunt ꝙ quando nō conſtat de homicidio niſi per confeſsionem dicentis ꝙ occidit nō tamen ex propoſito, ſed caſualiter. pro tali confeſsione non poteſt imponi pœna ordinaria legis Corneliæ de ſicar. ſed pro culpa tantum iudicis arbitrio. Sic ergo dicamus in q. noſtra quando dictū fuit homicidium fuiſſe factum ad defenſionem, nec aliter de illo conſtat quàm per confeſsionem. Poſtremoq; non omitto Bartolum conſ. 228. Cathermia. qui fuit huius ſententiæ atque ibi Tomas Diplo. in ſecunda additione notat eum diſcrepantem à notatis per eundem in d. §. idem quęrit.

242 Et hanc partem † tenendo uelut humaniorē pro uita hominis conſeruanda. non obſtant contraria, namque ad primum miſſo quod inquit Dec. in d. c. cum uenerabilis. ante nume. 14. ſe ſatis inuoluens ſicut & Aquenſ. hic lec. ii. nu. 104. quem ſequitur Boſsius loco cit. num. 20. dico ꝙ quando de homicidio conſtat aliunde, putà, per teſtes qui uiderunt quem percutere, & ille confitetur ſed addit ad defenſionem feciſſe, & tunc ordinaria pœna debet imponi: nam delictum teſtibus eſt probatum, Et qualitas adiecta defenſionis non attenditur ex præſumptione iuris in contrarium ſubſiſtentem, ſed ubi de homicidio non conſtat aliunde quàm per confeſsionem, tunc illa confeſsio debilitatur ex qualitate defenſionis adiecta, nec aliunde fomentum recipit dicta cōfeſsio, poſtquā nō aliter cōſtat ꝙ ille deliquerit, meritò puniri nō debet ordinaria pœna.

Et hoc medio quoque tollitur ſecundum: nā conſtito de delicto aliter quàm ex confeſsione qualificata debet ordinariæ pęne locus eſſe: aliàs ſecus, & ita non eſt uerum ꝙ ſemper extraordinariæ ſit locus: ſed ubi non conſtet aliter de delicto quā ex cōfeſsione qualificata, ut in q. noſtra.

243 † Eodem modo tollitur tertium. Nam confeſsio qualificata procedit à pari cum ſimplici, quando actus in confeſsione deductus aliunde probatur, ut erat in caſu d. c. cum ueniſſent. ubi de confeſsione confeſſata per Archiepiſcopum cōſtabat ex longa & continuata poſſeſsione archidiaconorum ſecundum Abb. num. 7. ſecus ubi itō aliunde conſtat de actu confeſſato, tunc enim non procedit à pari confeſsio qualificata ſimplexque cum prior debilitetur ex qualitate, nec aliunde uires ſuſcipiat, ut ſuperius dixi.

Ad quartum reſpondetur ꝙ licet cōfeſsio ſeparetur, nō ſequitur ꝙ delictū dicatur uerè & plenè probatum ex tali cōfeſsione qualificata: quia illa qualitas defenſionis tollit in totum delictū ut hic. Et confeſsio qualificata nihil ponit in eſſe ſimpliciter. l. i. §. ſi quis ſimpliciter. infrà de uer. ob. & tradit Aquenſ. hic nume. 105.

244 Ad quintum † aduertendum cenſeo ꝙ in d. l. cum qui. nec extraordinaria pęna imponitur, uſuadent uerba textus, *omni metu ac ſuſpitione uolumus liberari*, quod etiam comprobatur nam ſi caſu fortuito id euenit nulla cauſa uel

culpa impingi potest, ut not. Bal. in l. i. ad fin. eo. titu. igitur omni culpa semota, debet & omnis pęna uacare, quantum igitur ut nulla pęna imponatur fateor ꝙ qualitas allegata probanda est ut ibi dicitur. *si hoc ita est neque super hoc ambigi poterit*, sed quantum ad hoc ut ordinaria pœna cesset, & extraordinaria subintret, sufficit allegatio sola qualitatis, si aliter quàm ex confessione nō appareat quòd quis occiderit, ut in quęst. nostra.

245 Ad sextum dico † quòd præsumptiones legum sunt liquidissimæ probationes in terminis suis, unde si apparet aliter quàm ex confessione mea quòd quem occiderim, puta per testes, tunc præsumptio iuris quòd animo occidendi fecerim quam lex inducit, l. i. C. de sicar. est liquidissima probatio. sed quando non apparet de homicidio à me facto aliter quàm ex confessione mea, tunc excedimus terminos consuetos in qui

246 bus lex præsumptionem inducit, † meritò eo casu non idem iuris esse debet ad imponendam ordinariam pœnam: quia in odiosis & pœnalibus non fit extensio, l. cum quidam. infrà de lib. & posth. c. odia. de reg. iur. in 6.

Ad ultimum respondet idem Vasquius loco citato regulam stare quòd quis confessionem suam potest declarare. d. c. cum dilecti. de accus. quæ tametsi limitetur quando præsumptio uiget contra declarantem. tamen id fit adhibito temperamento quòd declaratio non prorsus excludatur à præsumptione contraria, sed excludatur sic ut capitaliter declarans non puniatur, sed mitius arb. iudicantis.

Et ex his Abbatis & sequacium sententia re-

247 manet optimè defensata. † quæ tamen uno casu non procederent, quem licet concisè ponit hic Claud. numero 108. quando contra confitentem occidisse ad defensionem subesset alia uehementior præsumptio, puta quòd aliàs esset rixosus, & solitus committere alia homicidia, tunc enim quia nedum subesset præsumptio generalis quòd homicidium dolo fieri præsumitur. Sed etiam concurreret alia specialis quòd semel malus semper præsumitur malus in eodem genere mali. c. semel malus. de regul. iur.

248 in 6. † Et ab hominis consuetudine ualidum est argumentum. l. si seruus plurium. in fin. infrà de leg. i. l. plenum. §. equitij. infrà de usu. & habi. & de homine malo nisi malum præsumi potest, ut ique non probata defensione allegata, pœna ordinaria deberet imponi, ut hic per Claud. post Fely. in d. c. auditis nu. 22. qui mouetur ex notatis per Hostien. in summa de Iudę. §. & in quibus. ubi loquitur de iudæo qui iratus coram iudice coram quo cum alio reddiderat computus extendens manum uersus Crucifixum dixit malè esse suspensus sicut fuit ille qui pendet ibi, quàm rursus reddere computus corā uobis. Et cum accusaretur de blasphemia, probauit ad suā defensionem ꝙ ab illa parte ad quam uergebat Crucifixus, aderat alius homo suspensus in furca de quo intellexerat. Sed excusari non debuit cum iudæus esset: quia de malo homine non potest præsumi nisi malum. Ideò præsumitur dixisse illa uerba animo blasphemandi, & in uilipendium Christi. Vnde fuit cōdemnatus de blasphemia pœna taxata à statuto. Sic ergo dicamus in q. nostra, quando quis esset malus homo, & consuetus occidere quòd ex dicta confessione, non probata qualitate, puniri deberet ordinariè Et ita quoque concludit Franciscus Casonus in tra cta. de tormen. c. 18. num. 15. licet de Fely. Claudioq; nullam faciat mentionē. Cōprobaturq; d. conclusio. Nam cū dubiū est an quis interfecerit animo occidendi propter forsan præsumptiones hinc inde, si constat ꝙ aliàs aliquem interfecerit, præsumptio resultat ꝙ animo occidendi illum interfecerit, ut uoluit singul. Gandi. in tra cta. de malefi. sub rubr. de homici. colum. fi. uer. istud autem sequitur Mars. in l. i. §. diuus Hadrianus. num. 39. infrà de sicar. & Petr. Foller. in pra cti. crim. 2. par. secundæ par. in uer. recipiantur defensiones. nu. 28. quo fit ut & in casu nostro talis ordinaria pœna teneri debeat.

Sed & in alio casu non procederet conclusio

249 † memorata; quando quis iurasset super inquisitione dicere meram & plenam ueritatem, & confessus esset occidisse, posteà uerò diceret ꝙ ad defensionem fecit. non enim audiretur nec admitteretur talis declaratio in pœnam periurij. Ità notab. tradit Aret. in c. cum dilecti. de accus. per illum tex. nota. x. Sequitur Bossius in tit. de confess. num. 32. cum enim uerū sit dicere ꝙ totam & plenam ueritatem non dixit, confitendo simpliciter occidisse, quod fecit ad defensionē, si posteà id addit, uenit contra iuramentum suum meritoq; non auditur. quod propter dolum suum inducitur ut præsumptio quæ oritur ex cō fessione sua contra eum purgari non possit, uel excludi per contrariam probationem; sicut uide mus in minore qui dolosè asseruit se maiorem, l. si alterius. C. si min. se maio. Ita pulchrè Aret. & Bossius locis citatis & ità plenè & utiliter habes optime lector hunc articulum discussum.

250 † Sequenti loco transitum facit Dec. ad Glo. Et in quantū prima dicit nō licere nobis propulsare uim nobis illatā ab eo cui subditi sumus. dat exēplū Dec. in patre qui filiū corrigere potest. l. 3. C. de patr. pot. quā legē aureā pro patribus cō tra filios appellat Alb. ibi. n. dicitur ꝙ si filius pietatē patri debitā non agnoscit, castigare eum iure patriæ potestatis non prohibetur. Et ita loquitur de filio in potestate qui potest à patre corrigi, nec illi licet resistere. Imò uerò si in pari cō tumacia pseuerauerit eū pręsidi prouincię offer *An licita sit defensio aduersus eum cui subditi sumus.* *Et an pater filium corrigere possit.*

re poterit

re poterit dicturo sententiam quã uoluerit pa-
251 ter.† Cuius rei notabile tradit exemplum Se
neca lib. primo, de clemen. quem refert Conna-
nus in commentariis suis iuris ciuilis lib. ii. cap.
xiii. colum. ii. de quodam Tario, qui depræhen
sum filium in parricidio non grauius damnauit,
quã ut iuberet eum exulare Massiliæ annua illi
præstans quanta præstare prius solebat, & cum
de filio cogniturus esset Cęsarem Augustum ad
uocauit, qui uenit in priuatos penates & pars
alieni consilii fuit. auditaque causa, & excussis
omnibus dixit relegandum esse filium quo patri
uideretur, nec culeum, nec serpentes, nec carce-
rem decreuit, memor non de quo censeret, sed
cui in consilio esset, & molissimo genere pęnę
contentum esse debere patrem dixit. Et hanc
conclusionem pariter firmat Careri. in pract.
crimi. §. circa, nume. 71. Florian. in l. scientiam. §.
qui cum aliter, infra ad l. Aquil. Albe. & Aquens.
hic in repe. nume. 31. Zoanet. num. 34. & Marsi.
in pract. crimi. §. aggredior, nume. 78. uersi. &
ex suprà dictis. inferens quòd si filius resisteret
patri eum castiganti, & pater eum occiderit nõ
teneretur, secundum Bar. hic, de quo disputat.
Carer. loco citato: Et prædictis accedit quòd pa
ter potest ad correctionem filium detinere in
priuato carcere. l. iii. §. i. & ii. infra, de lib. hono.
exhi. Cyn. Alber. & Saly. in l. i. C. de priua. car. &
tradit Hiero. Gig. in tract. de crimi. lęsę maiest.
lib. primo, cap. xxxv. nu. 7.

Quid de filio emancipato.

252 Sed pulcrum est † quid in emancipato filio di
cendum sit? Et Bal. in d. l. iii. subdit eam legem
in emancipato locum non habere, nil tamen al
legans. Quod ob id falsum puto per tex. in l.
prætor §. sed & si quis, infra, de iniur. ubi dicitur
quòd si quis ex liberis, qui non sunt in potesta-
te, cum parente uelit experiri actione iniuria-
rum propter iniuriam à patre receptam, non te-
merè hoc est passim sibi iniuriarum actio dan-
da est, nisi atrocitas illatæ iniuriæ suaserit. Si
ergo pro mediocri iniuria, denegatur actio in-
iuriarum filio emancipato, datur intelligi lice-
re patri eam inferre filio emancipato, nec illi li-
cere resistere. Et illum textum notat Ang. ibi
dicens quòd nullum conuicium parit actionem
iniuriarum filio contra patrem, sicut nec liber-
to contra patronum siue filius sit in potestate si
ue non: quia in solis uerbis atrocitas iniuriæ
esse non potest contra prædictos. Sustinere
enim debent omnia uerba quantumcunque in
iuriosa patroni uel patris libertus & filius: quo-
niam eorum persona filio libertoque sancta &
honesta semper uideri debet, l. honor. C. de ob
sequi. Et licet ille textus de iniuria uerbali tan-
tum loquatur, idem tamen in reali esse debet
cum enim castigatio patri concedatur aduersus
filium propter pietatem reuerentiamque patri
debitam non agnitam filio, prout dicitur in d. l.
iii. & hæc reuerentia omnibus parentibus debea
tur, licet in potestate non habeant, ut sunt natu-
rales. l. parentes, infra, de in ius uoc. Cõsequens
est ut si filius emancipatus eam patri non exhi-
bet, liceat patri illum corrigere & castigare, nec
illic resistere.
253 Confirmatur † & secundo: quia si hoc licet ma
tri, ut subdit hic Dec. & Carer. in d. §. circa. nu. 71.
per l. congruentius, C. de patr. pot. & l. ueluti. su-
prà eo. quæ filios in potestate non habet. §. fœ-
minæ. insti. de nup. pariter & emancipanti patri
debet concedi. Et ita contra Bal. concludo, atq;
hinc eadem ratione pietatis & reuerentiæ omni
bus parentibus præstandæ idem dici potest in
patre naturali tantum, quòd filium suum natu-
ralem liceat corrigere.

Quid de filio in sacris

254 Quid autem † in filio clerico, & in sacris or-
dinibus constituto dicendum sit. Dec. hic omit-
tit, Claud. uerò lect. prima, nume. xx. se remittit
ad notata per Archid. in cap. cum beatus. 45. di-
stinct. ubi licèt Tancredus teneret quòd si pater
animo corrigendi uerberaret filium in sacris or
dinibus constitutum, non esset excommunica-
tus: quia manus illa non est iniuriosa, cum non
faciat animo iniuriandi, tamen ipse tenet oppo-
situm per tex. in cap cum uoluntate, ad fin. de
senten. excommu. ubi tunc demum licet patri fi-
lium clericum corigere quando in minoribus
ordinibus est constitutus: secus si in superio-
ribus & sacris: quia excommunicationem incur
255 rit. † Idque confirmat Archidi. inquit enim ha-
bemus regulam generalem quòd uerberans cle-
ricum incurrit excommunicationem. c. si quis
suadente. xvii. quæst. iiii. Et ab ista regula pater
excipitur quando uerberat filium in minoribus
constitutum. d. c. cũ uoluntate. Ergo si est in sa-
cris remanemus sub regula.

Nec obstat argumẽtum Tancredi: quia licet
illa manus patris iniuriosa dici non possit, cum
animo corrigendi moueatur, tamen negari non
potest, inquit Archid. quin sit temeraria: quia fa
256 cit contra ius † & manus temeraria in clericũ
iniecta facit incurrere excommunicationem. c.
uniuersitatis, de senten. excom. & per Gloss. in
c. tua. eo. tit. Et in hac quoque sententia residet
Abb. in d. ca. cum uoluntate, post Butri. Sed hęc
procedunt quo ad pœnam spiritualem incurren
dam. Fateor enim quòd clericum in sacris con-
stitutum percutiens incurrit excommunicatio-
nem prout ibi cauetur.
257 Sed punctus † est quid iuris quo ad pœnam
temporalem incurrendam secundum qualitatẽ
percussionis illatæ. Et licèt hoc decisum in spe-
cie non reperiam, puto tamen id patri non lice-
re, namque reprobata reperitur percussio in cle
ricum in sacris constitutum, ut deferatur ordini
sacro prout concludit Abb. in d. c. cum uolunta-
te. ad finem, ergo propter hanc rationem dici

debet

debet non esse licitam percussionem & correctionem patris in filium suum in sacris positū. Id enim licet in filium laicum: quia nihil est in eo cur pater illi deferre debeat. Ergo cum in clerico in sacris ista dellatio reperiatur, consequens est ut offendi non possit impunè.

258 Confirmatur & secundò. † Nam priuilegiatus propter aliquam qualitatem non utitur priuilegio suo cōtra alium eiusdem qualitatis. l. sed & milites. in prin. & ibi not. Bar. & alii, infra, de excus. tut. milites enim qui honestè cōpleuerint militiæ tempus, remissionem habent tutelarum aduersus omnes priuatos: sed contra filios commilitonum uel ueteranorum non habent remissionem post annū missionis. coęqualitas enim honoris militiæ fortior uidetur olim militum priuilegio. dicit tex. Et sic patet quòd cum filii commilitonum seu ueteranorum participent de priuilegio militiæ quo decorantur dicti milites, meritò milites priuilegiati propter militiam nō utuntur priuilegio suo contradictos filios eo-

259 dem priuilegio militiæ decoratos. † Hinc dixit eleganter Bald. in c. i. colum. 2. de prob. quòd priuilegium fisci quod habet ut ab aduersario sibi edatur. iux. l. nec quisquàm, infra, de eden. non habet locum aduersus alium fiscum. Et priuilegia quæ scholaribus tribuuntur ut habetur in aut. habita. C. ne fil. pro patre, non competunt quando scholaris agit contra scholarem, Bal. in l. ii. per illum tex. C. de priui. fisc. nisi respectu fori, secundum Bald. in d. auth. col. xi. hæcq; & id genus alia pro ornamēto dictæ regulæ cōgerit Dec. in c. in præsentia, nu. 5 1. de prob. at in proposito nostro filius in sacris reperitur priuilegiatus ut ratione ordinis sacri sibi ueniat deferendum, sicut & pater reperitur priuilegiatus ut sibi ueniat à filio deferendum, & reuerentia prę standa sit, merito pater non debet uti posse priuilegio suo quod habet regulariter in filios laicos eos corrigendi cōtra filium in sacris, cui pariter sicut ipsi debet præstari reuerentia, quod benè notandum est.

Quid de patre spirituali. Rursus subiungit Dec. quod suprà de patre

260 dictum fuit, † quòd filium suum possit impunè corrigere, idem esse in patre spirituali, qui filium suum spiritualem potest castigare, ea ratione: quia tali patri spirituali maior debetur reuerentia quàm naturali secundum Glo. in c. qualis. ii. q. vii. Et hoc nedum procedit in patre spirituali, qui legatione Dei fungitur, ut est confessor de quo loquitur textus in d. cap. qualis. Sed etiam procedere debet in patre spirituali mediante regeneratione sancti spiritus, hoc est sacri fontis lauacro cita & sequenti. xxx. q. iii. ubi sicut nuptiæ prohibentur inter eos qui natura filii sunt, multò fortius inter eos qui per celeste sacramentum Baptismi iunguntur & eorum filias. Et sic dispositum in parentibus naturalibus locū habet in istis spiritualibus per baptismum. merito sicut illi filios suos possunt impunè corrigere, sic & isti.

261 Confirmatur, nam & uidemus † quòd sicut parentes naturales in ius sine uenia uocari non possunt. l. iii. §. primo, l. parentes, infra, de in ius uoc. Ita pariter & iste sanctulus seu pater spiritualis, ut per illum tex. quem sic exemplificant, tenēt Guil. de Cun. Bal. Ang. Cast. Rom. Alex. & Ias. in l. generaliter, infra, de in ius. uoc. Ang. & Fulg. in l. adoptiuum. eo. tit. ergo pari modò sicut pater naturalis potest filium corrigere, sic & iste.

262 Sed dubitari potest † quid in uitrico dicendum sit, an priuignum suum possit impunè corrigere? Quod sanè primò dicendum uidetur, cum loco parentis sit, & priuignus loco filii. §. affinitatis. instit. de nuptiis. contrarium tamen teneri potest: quoniam cautum hoc iure non reperitur, ergo standum est regulę prohibitiuę per- *Quid de uitrico.*

263 cussionis & correctionis alterius: † quia in casibus non determinatis fundatam habet intentionem ille qui habet regulam pro se, Glo. in l. omnis diffinitio, infra, de reg. iur. Dec. in l. i. nume-

264 ro 8. eo. tit. Craue. consi. lxxvii. nume. 4. † Et secundum regulam pronunciandum est nisi contrarium probetur, Bal. in c. i. col. 2. de alien. iud. mut. & in l. si tutor. in fi. C. de ser. commu. manu. Alberi. in secunda par. statu. q. clviii. Dec. in d. l. i. Nec quicquam facit quòd sit loco parentis: quia non inde sequitur quòd sit propriè parens. sed abusiuè & impropriè. l. merces, secunda, infra de uerb. signi. meritò in hac materia odiosa prout est alium percutere & castigare, nō debet extensio fieri de proprio patre ad improprium. c. odia. de reg. iur. in vi. l. cum quidam, in-

265 fra, de lib. & pos. † confirmatur. Nam uidemus contra talem uitricum famosam actionem de furto instituti posse. l. si nondum. l. de his. C. de furt. parique modò eum in ius uocari posse sine uenia, ut contra Glo. tenent Fulg. Alex. & Ias. in l. parentes, infra, de in ius uoc. Quæ sanè nō alia ratione procedunt, nisi: quia cessat in eo illa ratio reuerentiæ, quæ militat in uero patre, meritò non idem iuris habere debet quod uerus pater in castigando priuignum impunè.

266 Postremò superest, † dicere quid de patre adoptiuo censeri debeat. Et breuiter si talis sit qui filium habeat in potestate ut auus paternus qui nepotem ex filio emancipato adoptauerit, uel maternus passim. §. sed hodie. insti. de adop. uel quia sit arrogator. l. ii. in fi. infra, de adop. utique dicendum est ius corrigendi filium sibi competere ratione superioritatis. Si uerò filium non habeat in potestate, ut quando extraneus quem adoptat, tunc secus censeri debet, enim nihil iuris ad eum transeat præter ius successionis ab intestato, prout dicitur in d. §. sed hodie. Et ita hęc paren-

parentum materia remanet in terminis nostris benè discussa.

Quid de marito.

267 Sed ultra † eos plures alii sunt quibus idem ius conceditur, quos congerit hîc Dec. atque inter ceteros maritis in uxores, quod & Marsi. probat in d. §. aggredior. nume. 81. & Careri. in d. §. circa. nume. 71. per tex. in l. consensu. & aut. sed nouo iure. C. de repud. quæ potius oppositum probant: quoniam dicitur ibi quòd si mulier probauerit maritum se uerberibus afficientem, quę ab ingenuis aliena sunt, potest ab eo diuertere. Imò uero de sua substantia maritus tenetur tantum dare quantum fuit tertia pars donationis ante nuptias. ex his ergo patet pęnis maritus incurrit ob uxoris percussionem, sibi non licere

268 eam castigare † citat insuper Decius Glo. in c. quemadmodum. in fi. de iure iur. quæ dicit quòd maritus uxorem adulteram potest in uinculis tenere & castigare, cum hoc ei permissum sit per c. placuit. xxxiii. q. ii. qui textus loquitur in uxoribus clericorum peccātibus quas custodire possunt, & in domo ligare ad ieiunia salutaria eas cogentes, de laico uerò Glossa ibi secus tenet remittendo se ad dicta per eam in c. sicut alterius. vii. q. i. ubi dicitur quòd potest eam corrigere sed non uerberare, de qua re non satis se explicat Abb. in d. cap. quemadmodum, in fine.

269 † Sed apud nos res est clara per statutum. quod liceat uerberare. uolum. iii. ubi conceditur Dominis, parentibus, & maritis, seruientes, filios, & uxores impunè uerberare, dum modo modum castigationis non excedant. Quod pro temperamento in omnibus necessario quibus ius corrigendi alterum datur refert & ponit hîc tandem Dec. aliàs si in corrigendo modum excederent tenerentur de excessu Bal. in l. sed & si quemcunque. §. si magister, infra ad l. Aqui. cum similibus

270 de quibus per Dec. † Et hoc ratione pulchra cōfirmatur. Nam quando dispositio continet noui actus concessionem, tunc recipit restrictionē de habilitate, l. i. C. de sacrosanc. eccl. cum enim prius collegio relinqui non posset. l. collegium. C. de hær. insti. meritò lex illa prima, contrarium nouiter inducens in collegio catolico recipit restrictionem ut intelligatur de habilibus ad testādum. Declarant Bar. & alii in l. i. §. nunciatio. infra, de oper. no. nunc. Sed lex concedens parentibus & aliis de quibus hîc per Dec. castigationē filiorum & aliorum impunè, cōtinet noui actus concessionem, cum regulariter castigatio esset prohibita, ut hîc ad fi. meritò recipere debet restrictionem de habilitate ut moderatè fiat. Cetera uerò quæ subdit Dec. occasione Glo. de bānito qui ex quo potest impunè offendi ex statuto, non potest se tueri, missa facio, cum superius de hac re satius fuerit à me tractatum, quo me remitto.

An officiali

In eadem Gloss. ibi, *Sed quid si à potestate,*

271 † Quærit Glo. quid si à potestate & iniustè uis illata fuerit, an liceat ei resistere? & concludit Glo. quòd non sed pati debet, l. iniuriarum. §. si quis primo, infra, de iniur. ubi dicitur quòd si quis, quod decreto prætoris non obtemperauerit ductus sit, scilicet ad carceres uel tribunal non est in ea causa ut agat iniuriarum propter prætoris præceptum, unde subdit Ang. quòd nec miles nec alius de familia rectoris ponens aliquem ad torturam de sui mandato, forsan de aliquo crimine difamatum, puniri potest siue iustè, siue iniustè rector eū torqueri iusserit, hinc ergo patet non esse licitum ui iudicis resistere, pluraq; id genus sicut & plures auctores huius sententiæ citat Petrus à Plaza epit. lib. primo, capit. xxviii. sub nume. vii. uersic. quinto itidem, & tradit Zoan. hîc in iii. parte motus ex Plutarcho quòd magistratus siue princeps imago Dei est cuncta administrantis. unde AEschylus existimabat decere bonum uirum obedientem esse magistratui, quod & ab Eusebio alibi traditum est dicente, quòd ciuitatis decus custoditur, & conseruatur, cum magistratui reuerentia, & honor debitus integri manent, & sicut patri filius cum uerberanti resistere aut cum propulsare prohibet in l. iii. iiii. & ult. C. de pat. pot. ita magistratui non est desistendum, qui subditis loco patris est, §. eos. in auth. ut iud. sine quo. suf. unde Cherondes ob id dicebat in principes quoque sicue magistratus nostros uelut in parentes beneuolentia nos affectos esse debere obedientes ac uenerantes ipsos.

licet resistere.

Decius tamen hîc sumpta occasione ab hac Glo. latius examinat post Castr. & Abbatem in c. si quando. de off. dele. an, & quando liceat of-

272 ficiali resistere † & primam colligit ex eorum dictis conclusionem, quòd si iudex extraiudicialiter alicui facit iniuriam non est ei parendum, sed illi resisti potest, quam conclusionem pariter firmat Careri. in pract. crimi. §. circa. nu. 7 . uersi. & primo limita & Claud. Aquens. hîc lectu. prima. numero 27. & secunda, nume. 48. dicens q̄ in hoc omnes concordant: Mouentur Dec. & alii per Glo. in l. non uidetur. §. qui iussu, infra, de reg. iur. quæ dicit q̄ ubi iudex non exequitur officium suum quando quid iubet nullatenus ei parendum est, non enim dicitur officium suum exequi quando procedit extraiudicialiter.

273 † Et ad hoc benè tendit qd̄ tradit Hier. Gig. in tract. de crimi. lęsę maie. lib. iii. q. xxiiii. dicens quòd rebellans contra Principis officialem, tunc demum crimen læsæ maiestatis incurrit, ut habetur in extra. qui sint rebelles. quando sumus in his, quæ ad commissum sibi officium pertinent: nam si præter eius officium quid egerit, ei legitimè resisti potest. l. prohibitum. C. de iure fis. lib. x. l. deuotum. C. de meta. lib. xii.

274 Simile uidemus † in nuncio cui creditur in per-

pertinentibus ad officium ſuum, puta quem ci-
taſſe,& id genus,ut per Glo.Butr.Bal. Abb. &
alios potiſsimè Dec.in c.cum parati,de appella.
non etiam in aliis puta citatum ſe uerberaſſe,uel
aliam ſibi intuliſſe iniuriam quæ ſunt præter
eius officium, Ioann. Andr.in addi. Specul. in
tit.de contumа.§.i.uer.circa ſecundū. But.Abb.
& Imol. in d.c.cum parati. Petrus Iacob.in tit.
de conſti.pec.Caſtr.conſi.clxv.uiſis,& pondera
tis,col.ii.uol.ii.Corn.conſi lxxviii.uol.iii.Ang.
Aret.in §.quadrupli.colum.v.inſt.de act.cum ſi
milibus per Tiraquell.de utroque retra.in ti.de
retra.lignagier.§.viii.Glo.ix.nu.14.

275 Atque idem † uidemus in ſtatuto uel conſue.
tudine de fide libro mercatoris adhibenda, quæ
quidem intelliguntur in pertinentibus ad artem
& exercitium mercatoris,ueluti ſi ſit mercator
pannorum. & in libro ſcriptum ſit aliquid de
mercantia pannorum:Secus ſi ſcriptum eſſet de
aliquo depoſito uel mutuo quod non eſſet de ar
te ſua. Ità Ioann.Andr.in addi.Specul.tit.de in-
ſtru.edi.§.nunc dicendum.in addi.magna.uerſi.
priuatorum. Roma. conſi. cciiii.cum ſequen.
Aret.conſi.xxxiii.conſult.præmiſſa.& conſi.84.
in propoſita. Alex.in l.admonendi,infra, de iu-
re iuran.& poſt eum Iaſ.in repe.nume.123.Do.
meus Riminal.conſi.xxxv.nume.12.conſi.279.
nume.primo,conſi. ccxcvii. & conſi. ccci. nu-
mero 3.

276 Parique modo † ſi ſtatutum diſponat cum
filio non poſſe contrahi niſi mercator ſit,uel ar-
tifex,intelligitur quando contrahitur in cauſam
illius mercantiæ uel artis quam profitetur,& nō
extra.Bal.in l.fin.colum.ii.C.ad Maced. & in l.
4.§.ex hoc edicto,infra nau.caup.Caſtr.in l. pri.
ma,§.in filio.colum.i.infra ad Maced.Iaſ.in d. l.
admonendi.nume.124. quibus ſuadetur officia
li demum non poſſe reſiſti ſuper ſpectantibus
ad officium ſuum,ſecus ſi extra, prout quando
extraiudicialiter procedit.

Secundò confirmat hanc opi.Dec.quia factū
à iudice quod ad eius officium non pertinet ra-
tum non eſt l.factum à iudice,infra,de reg. iur.
277 †Tertiò quia iudex dicitur quaſi ius dicēs.c.fo
rus.§.iudex,de uer.ſi.at quando procedit ſine
cauſæ cognitione ut extraiudicialiter , uidetur
procedere ut priuatus , & illi non eſt obedien-
dum,Card.in Cle.i.§.fi.de celeb.miſſ.meritò illi
reſiſti poteſt: quartò comprobat idem Guil.
Mayner.in d.§.qui iuſſu. nume. 58. ſicut enim
iuſdicenti non paretur impunè extra territoriū.
l.fi.infra,de iure.om.iud.pari modo quando nō
ut iudex ſed ut alius iubet,idem dici debet.argu
278 mento l.illud infra ad l. A qui.† Et hinc eſt ꝙ
factum à iudice procedente extraiudicialiter re-
tractatur.unde ſpoliatus à iudice tali caſu reſti-
tuitur, c.conquerente. & ibi not. Abb. de reſti.
ſpol.& in notab.caſu Anch.in conſi.ccxlviiii. ad
prædicta dubia,primo dubio. Dec.conſi.cxxv.
& in l.factum à iudice,infra,de regu.iur. Marſi.
in l.i.nume.lxviiii.infra, de ſicar.horumq́ue om
nium baſis eſſe poteſt: nam maieſtas iudicis ad
locum iuris reſtringitur,ut eſt tex.in l.pen. in-
fra,eo.meritò cum extra illum ceſſet,ſi quid in-
iuſtum facit ei reſiſti poteſt.

Poſtremò confirmatur ut hic tradit Zoan. in
iii.par.nume.18.nam defenſio inſtinctu ac ſti-
mulo naturali cunctis animantibus eſt ingenita
ut hic, in l.i.§.cum ui.infra,de ui & ui arma & l.
prima,§.cum arietes,infra ſi quad.pauſ.ſed ma-
giſtratus à iure ciuili dumtaxat eſſe uidētur.l. ii.
§.poſt originem,ſuprà,de orig.in.l.unica, infra,
ad leg. Iul. de ambi. ergo defenſio quæ iuris
nat. eſt , non poteſt extingui per magiſtratum:
qui à iure ciuili proficiſcitur.§.ſed naturalia.inſ.
de iure nat.Aut ſi nec à iure ciuili magiſtratus
ſuam ducerent originem, ſed ab ordine naturæ
potius,attamen aduerſus illorum uim atque in-
iuriam nobis propterea non eſſet adempta de-
fenſio,inſtituti ſunt etenim Magiſtrus, ut ſubdi
tis ſeu ciuibus proſit,nō ut obſint,ut iuſtiæ ſint
ſacerdotes,non iniuriarum auctores,ut bonum
ęquumq́ue amēt,illicita reprobent.Et ita prima
concl.benè iuſtificatur.

279 Secunda eſt conclu.ſecundum Dec.† ꝙ ſi iu
dex procedit iudicialiter & grauament quod in-
fert ſit irreparabile per appellationē,putà : quia
mādat aliquē torqueri, uel ſuſpendi, tunc illi re
ſiſti poteſt, Cy.in l.i.C.unde ui.ad fi.Bal.q.xii.
& hic.vii.Marſi.in d.l.prima,nume.68.Gramm.
conſi.li.& alii cumulati per Carer.in dicto §.cir
ca,nume.80.& 85.Abb.in d.ca.ſi quādo.& poſt
eum Fely.Dec.& alii.Caſtr.Dec.& Aquenſ.hic
mouētur per tex.in c.non inferenda.xxiii. q. iii.
ibi,*erripe eum qui ducitur ad mortem*, ſi enim al
teri hoc conceditur ut euitetur damnum mor-
tis irreparabile,multo fortius ipſi met reo. Ad
idem tex.in l.ſi quis prouocatione.C.de appell.
ubi conceditur appellatio in capitali iud.& for-
tunarum diſpendio.

280 Et ultra † memoratos Doctores idem tenet
Abb.per illum tex.in cap.ex literis,de off.deleg.
ubi ampliat hanc concluſionem procedere etiā
in tertio,qui poteſt reſiſtere iudici in fauorē gra
uati.Sicut enim quilibet quamuis non coniun-
ctus grauato poteſt appellare pro eo à iudice, l.
non tantum,infra,de app.Fulg.conſi.43. nu.4.
uolum.primo,crim,ſic etiam poteſt reſiſtere iu-
dici pro grauato: quia quilibet homo poteſt ad
iuuare proximum ſuum quando opprimitur,l.ſi
quis in ſeruitute,infra,de furt.& ita ſecutus Ab
batē tenet & Guil.Mayner.i d.§.qui iuſſu.nu.8.

281 Confirmatq́ue † præterea hæc concluſio quo
niam ſi magiſtratus exceſſerit capiendo uel car-
cerando iniuſtè,tenetur actione iniuriarum,nec
non ad damna intereſſe & expenſas,l.nec magi

ſtratus

ftratus, infra de iniur. Gloss. in l. ii. §. fin. infra si
quis caut. & in l. quemadmodum. §. magistratus,
infra, ad L. Aqui. Gramma. decis. 40, nu. 12. &
18. ex quo colligitur sibi prius licere resistere,
alioqui post factum non teneretur. Accedit
nam tempore necessitatis omnia permissa sunt
aliàs de iure prohibita. l. prima, & ii. C. de patr.
qui. fil. distr. ubi pater ex causa necessitatis po-
test uendere filios aliàs uendi prohibitos. Hinc
pulchre uidemus quod statutum prohibens re
immobilem in forensem alienari, prout hic Ferr.
locum non habet quando uenditio fieri debe-
ret ex præcepto testatoris, uel ubi debitor con-
uentus & coactus in iudicio rem daret in solu-
tum creditori, cum non uoluntarie sed ex ne-
cessitate fiat utrunque, prout tradit Alber. in ii.
parte statu. q. ii. Roma. per illum tex. in l. si tibi
pecuniam, infra, si cer. peta. Repeten. in l. filius
fami. §. diui. infra, de leg. primo, & aliàs dixi in
insti. quib. alie. licet in prin. nu. 147. & nu. 166.
282 † A qua sententia tam tui deuiauerit Andr.
Barbat. in rubri. de reb. eccl. non alie. nu. 62. quã
do statutum prohiberet alienationem quo quo
modo: arg. tex. in l. quidam in test. iunc. Glo. in-
fra, de fideic. liber. Et post eum Plottus, consi-
lio cviii. nume. xlviiii. uolum. primo, crim. me ta
xans in dicto loco. Et in constitutione Medio-
lani loquens prohibente alienationem in non
subditum fieri directe uel per indirectum. Nihi
lominus uerius puto quod aliàs dixi, motus ex
alio statuto puniente homicidium quoquo mo
do commissum, quod tamen locum non habet
in commisso ex causa necessariæ defensionis, ut
ibi dixi, & supra in hac lege comprobaui. nu. 68.
nec illis auctoritatibus quicquã respõdet Plott.
sed eas dissimulans silentio inuoluit. quod ego
de suis non feci respondens d. l. qui in test. iunc.
Glo. illud esse speciale fauore libertatis: quare
non immutor a dictis ibi.
283 Remque nostram † prosequens addo pariter
aliud statutum nostrum Ferrariæ de mulieribus
quæ non possunt obligari sine consensu propin
quorum, id enim locum non habet in obligatio
ne necessaria quæ inducitur ex lege uel statuto,
ut tradit Castr. consi. cccexxxv. nume. 6. uolum.
primo, in nouis. Roma. consi. cclxxx. Ias. in l. si
unus. §. pactus ne peteret. colum. viiii. infra, de
pact. cum simil. á me cumulatis in dicto prin. nu
mero 148. dat exemplum Castrens. quando mu
lier dotem alienaret pro soluendo debito bona
fide contracto. Sicut etiam uidemus bona resti-
tutioni subiecta propter famem, & redeptionẽ
personæ alienari posse Bar. in l. quemadmodum.
C. de agri. & censi. lib. xi. Castr. & Ias. in aut. res
quæ. C. communia de leg. Alex. in l. quamuis. in
fra sol. mat. & Ioan. Lup. in rub. de dona. inter ui
284 rum, §. xvi. nume. 6. † Et pro regula constitu-
tum est quod magis succurratur facienti actum
ex necessitate, quàm ex uoluntate. l. cum posta
lassem. in fi. & ibi not. infra, de dam. infec. l. quòd
si minor. §. restitutio. & ibi Bar. infra, de minor.
l. si fideiussor. §. si necessaria, & ibi not. Alex. So-
ci. & Ias. infra, qui sat. co. cum aliis á me cumula
tis, in d. prin. num. 149. Quibus addo Bossium
in tract. crimi. in tit. de remed. ex sola clementia
principis, nume. 61. unde ni mirum, redeundo
unde digressus sum, si potest grauatus uel alius
pro eo resistere iudici quando grauamen esset
irreparabile per appellationem, ut in exemplis
Decii. quia sic necessitas suadet cum post gra-
uamen illatum, sero sapèrent friges, ut est in pro
uerbio, ex quo grauamen illatum non posset re-
tractari, nec pro infecto haberi.
Simile uidemus in executione sentententiæ
quæ impeditur per restitutionem in integrum
petitã: quãdo executio esset irretractabilis ut de
carcerando, ut tradit Bal. in l. unica. C. in inte. res.
postu. & post eum Castr. Alex. consi. xvii. uol. i.
Abb. in ca. suscitatã. colu. fi. de in inte. rest. Fel.
in c. cum super, colum. penul. de re iud. Bertran.
consi. xliii. uolum. primo, Sigismon. Lofred. con
si. vi. numero 17. Castr. Alex. & Ias. in l. quarta,
§. condemnatum. ff. de re iud. Decis. Neap. 356.
ad fi. & Roderic. Suarez in declaratione l. secun-
dæ tit. de los Gouernos. in 4. q. colum. fin. nam
carceratio respectu præteriti temporis & igno-
miniæ est irreparabilis cum fieri non possit, q
quis non fuerit in carcere, & passus illam igno-
miniam, unde sicut illi executioni fit resistentia,
pariter & iudici propter grauamen irreparabile
quod intendit. Et ut inquit hic Zoan. nume. 20.
sero nimis accusaretur in iud. magistratus iniu-
rius qui iam tormenta, uel necem alicui dudum
intulisset. Vnde Eusebius non insulse iudicem
monet morte damnandi potestatẽ nõ in eo sitã
esse quòd quis dominus sit sententiam contra
aliquem ferendi, sed in hoc quòd qui potestatẽ
habet sibi imperet, & ita circumspectus sit iu-
dex ne peccet, cum si quid peccatum fuerit, non
reuocare, nec emendare liceat.
285 Ampliatur ista conclusio † secundum Dec.
procedere nedum quando certum esset graua-
mẽ esse irreparabile per appellationem, sed etiã
quando esset dubium nunquid futurum esset ir
reparabile. adhuc enim licita esse debet resisten-
tia facta iudici secundum Castr. hic, & Decium
id comprobantem in simili ex notatis per eun-
dem Castr. in l. prima, infra si quis caut. ubi tenet
quòd si dubium sit an appellatio sit deserta uel
non propter rationes hinc inde, iudex pronun-
tiare debet non esse desertam: quia iura partium
non læduntur: secus si pronuntiaret esse deser-
tam; quia ius appellantis esset extinctum, sequi-
tur alibi Dec. consi. cccexxxviiii. in prin. consi.
dxxiiii. Decis. Neap. cclxxiii. in fi. Dom. meus
286 Rimi. consi. xc. nume. 17. † Sed hoc simile nõ
disser-

deseruiens, ubi eligitur ibi per iudicem uia repa rabilis partibus pronuntiando, appellationem non esse deferendam, at in casu nostro concedendo resistentiam iudici non eligitur uia reparabilis per iudicē, sed à parte quæ diuersa sunt, quin imò Zoannet. hic in tertia par. nu. 40. & 48. cōtra Castr. & Decium insurgit per l. addictos, C. de episc. audi. & C. de appel. ubi damnatos, & ad supplicium ductos nullis licet eximere, sicque iudici resistere: ergo parendum est in dubio iudici iux. Gl. in c. qui iustus. xi. q. iii. Confirmatque nam in dubiis causis præsumptio est pro iudice quòd rectè agat. l. ii. ibi *quod non arbitramur*, C. de offi. ciui. iud. & nos autem, inst. de acti. tut. c. in præsentia, de renunc. merito tunc publicæ utilitatis gratia parēdum est omnino illi, l. seruo inuito, §. cum prætor, infra ad Treb. si quidem nō secus magistratui obediendum est, cum dubitatur num iustè, uel iniquè agat, quam si certum esset illum iusta præcipere. Sed tamen adhuc defendi potest opi. Castrensis & Decii. Nam ad hoc ut liceat alicui uim inferenti resistere, non requiritur quòd solum modo sit certum grauamē, puta quòd quis aliter se tueri nō posset, uel mortem euitare. l. si iemtiam, §. qui cum aliter, infra ad l. Aquil. Clemen. i. de homic. sed sufficit quòd in dubio discrimine sit constitutus, l. ii. C. de sic. car. Igitur etiam quòd dubium sit an grauamen illatum sit irreparabile debet esse licita resistentia facta iudici. Nec obstant iura Zoanneti, nam loquuntur in grauamine reparabili per appellationem cuicunque permissam, ut in eis dicitur, meritò resistentia non conceditur, hinc est quòd si post appellationem iudex pergat in exequendo, licet ei resistere, ut in sequenti concl. dicemus. Et licet in dubio pro iudice præsumatur, nō est quominus ei resisti possit, cum grauamē detegi possit irreparabile: nam in dubio debet eligi, quod minus est præiudiciale secundū Dec. sicque secunda conclu. defenditur.

287 Tertia conclusio est secundum Decium, † quòd si præiudicium reparari potest per appellationē, tamen grauamen iudicis notoriè sit iniustum, resisti potest iudici secundum Abbatem, in d. c. si quando, cum aliis de quibus ibi, & hic per Decium qui subdit, quòd ubi iniustitia notoria est, receditur à regulis iuris communis ex allegatis per eum. Et hæc conclusio comprobari potest

288 optimo simili. † Nam uidemus quòd appellatione remota per statutum, non tamen remota uidetur quando quis manifestè grauatur. Gl. in c. ex eōquestione, de rest. spol. Abb. in statuto loquens, consi. xliiii. colum. ii. Dec. consi. xlviii. colum. fi. Ias. inst. de acti. in prin. nume. 95. Imò uerò nec nocet pactum de non appellando; quando subest manifesta & notoria iniquitas. Ang. in consi. incip. A. & B. conuenerunt. D. m. Riminal. consi. ccclxiiii. nume. 19. ubi in apostill. de primo dixi. pariter ergo stante grauamine iudicis notorio debet illi resisti posse quod aliàs non liceret.

289 Accedit † & illa regula quòd circuitus inutilis est euitādus l. dominus test. & ibi not. Bar. & alii, infra, de cond. ind. unde si notorium grauamē est, & ob id tale quòd per appellationē ueniret reuocandum, consequens est ut recto tramite prius illi quis resistat, quā post uulneratam causam mederi. l. ii. C. quando lic. se sine iud. uend. Et ad huius conclusionis confirmationem, accedit quod ueteri lege constat Daniel. iiii. non obtemperasse Nabuchodonosor Regi Babiloniæ Sidrac, Misac, & Abdenago uiros Iudæos qui nulla ui potuerunt adduci ut auream eius statuam contra præceptum Dei uenerarentur, & in sacris libris legitur, si is qui præest, prohibet uobis quod à Domino præceptū est, aut imperat quod Dominus prohibet, execrabilis sit omnibus qui diligunt Deum. c. si is qui præest. xi. q. iii. & ob id plurimum laudant Ambrosius & Augustinus christianos milites Iuliani Imperatoris apostatæ iniquissimi, & Idolatræ, quòd ubi iubebātur pro Repub. aciem producere, dicto erant Imperatoris audientes, & arma protinus ferebant in hostes, quando uerò imperabat eis arma in christianos summere detrectabant Cæsaris imperiū & soli Deo non Cæsari obtemperandum existimabant, c. Imperatores, §. Iulianus, xi. q. iii. & c. Iulianus, eō loco. Hinc Hierony. & alii uerbo Dei commoniti docent magistratui seu cuiuis supremæ potestati subditos contra diuina præcepta parere non debere; quoniam timentes hominem magis quàm Deum, iram Dei in seipsos prouocant, itaque dicunt illi si bonum est quod præcipit Imperator, si aduersum sanctis scripturis non sit, iubemus exequere uoluntatem, sin uerò malum id sit atque illicitum, responderi debet oportere Deo magis obedire quàm hominibus, c. si dominus. xi. q. iii. & hoc idem sensit Imperator in aut. habita. C. ne fil. pro patre, ibi *ad obediendum Deo & nobis*, quo loco Bal. notab. v. dicit inde colligi ex ordine uerborū prius Deo quam Cæsari parendum esse, idcirco si Cæsar præciperet quod esset contra conscientiam, illi nec in pace nec in bello obediendum esse. Idemque Bal. in proœ. digestorum. nu. 19. asserit subditos parere Domino debere nisi sæuè ac Tyrannicè in illos Dominus uteretur iurisdictionem, & hæc & alia tradit hic Zoannet. in tertia par. ubi nume. 45. citat Baldum, in d. l. prohibitum. C. de de iure. fis. lib. x. notantem quando factum officialis non uellatur præsumptione iustitiæ, quòd ei potest de facto resisti.

290 Quarta est conclusio secundum Dec. † quòd licet grauamē non sit notoriè iniustum, si tamē appellatum est, resisti potest iudici uolenti exequi, ut notat Innoc. in d. c. si quando, & post eū

Bal.

Bal. in l. addictos, C. de epis. audi. ubi dicunt quod si iudex uult exequi sententiam criminalem à qua fuerit appellatum, amici & consanguinei ipsius condemnati possunt de facto impunè resistere: quia per appellationẽ suspensa fuit iudicis iurisditio. Idemq; plures alii sequuntur, quos cumulat Dec. hic, & in d. cap. si quando. quibus addo Iasonem in. §. pœnales. inst. de acti. Mars. in prac. crim. §. diligenter. nu. 53. & in §. attingam, nu. 39. cum simil. per Carrer. in d. §. circa, nu. 85. Franc. Marc. q. ixcvii. nume. 1. sed hanc conclusionem Zoan. hic, nume. 54. neque prorsus refellit, nec omnino recipit: nam uidetur repugnare tex. à Doctoribus non animaduersus, in l. lege Iulia, prima, infra, ad l. Iul. de ui pub. ubi si post prouocationem iudex ciuem Romanum necauerit, uerberauerit, aut torserit lege illa punitur, quòd autem liceat ei priuata auctoritate resisti, nec illa, illa lege nec alia comprẹhensum est. At ego libentius amplector sententiam Decii. quo-
291 niam † pro hac conclusione Castrensis in l. episcopale, ad fi. C. de epis. audi. citat textum in l. quoniam iudices. C. de appella. ubi si iudex appellationem suscipere recusauerit uolens exequi sententiam à qua extitit appellatum, punitur in xxx. ponderibus auri, & in tãtundem eius officiales, nisi ei restiterint, & contradixerint executioni. Et ratio est secundum Saly. ibi: quia iudex in illa causa post appellationem interpositam quæ illius iurisdictionem suspendit censetur priuatus. Ideo notarii debent ei contradicendo resistere. Si ergo notarii & officiales alii quos principaliter negocium & grauamen illud non tangit possunt, imò uerò sub pœna tenẽtur resistere iudici tali casu, multò magis pars quæ grauatur quam principaliter tangit grauamen.

292 Secundò confirmatur ista conclusio † præter alios per textum in l. i. infra, nil noua app. pend. ubi appellatione interposita nihil innouari debet, puta executio uel simile subdit Glo. unde si quis fortè relegatus fuerit, & appellauerit non arcebitur neque in italia, neque in prouincia in qua relegatus est. integer enim status esse uidetur interposita appellatione, dicit tex. cum ergo prohibita sit executio iudici post appellationem, licita debet esse resistentia parti ne fiat per regulam textus nostri, quòd defensio conceditur ubi reprobatur offensio. Et ita benè iustificatur hæc conclusio, conuincitque Zoannet. ex dicta l. quoniam iudices. à fortiori deducta prout suprà.

293 Ampliatur ista conclusio procedere † siue appellatio simpliciter admissa fuerit ut tenetur iudex, aliàs punitur, dicta l. quoniam iudices. & tradit Speculum aureum in secundo actu principali ultimæ partis iudicii, nume. 199. siue eam admiserit cum clausula, si & in quantum, prout communiter admitti consueuit, nam, d. clausula refertur ad iuris dispositionem, ut pro admissa censeatur appellatio, si fuerit ex iusta causa interposita, ut tradit Fely. in cap. cum contingat. col. pen. de offi. deleg. Peruf. & Card. in c. sæpe, de app. Roma. consi. 501. cum simil. per Speculum aureum loco cita. nume. cc. meritò non alterat iuris formam. sicut nec ubi simpliciter admissa fuit.

294 Limitatur uerò † per Dec. hic post. Abba. in dicto cap. si quando. procedere quando certum sit appellationem procedere: secus si dubium sit de uiribus eius, quam limitationem Dec. hic & ibi reprẹhendit: quoniam in dubio iurisdictio per appellationem suspenditur, nisi sit manifestè friuola, ut not. in cap. pastoralis. de appella. Et in dubio pro appellatione prẹsumitur, ut admittatur & habeat effectum Glo. in c. ut debitus, de appel. Et ultra Dec. benè iustificatur ex d. l. i. nil. noua. donec enim deliberatur per iudicem ad quem secundum Bar. Angelum & alios ibi, utrum recipienda sit appellatio an non. prohibet ille textus iudici à quo procedere, & tamen poterat esse dubium nunquid appellatio ualeret cum deliberatione indigeret eius admissio, uel non.

295 Secundò limitatur dum modo † resistens sit ille qui grauatur: secus si esset alius nisi uocaretur à grauato secundum Abb. in d. c. si quando. sed & hanc limitationem mordet & benè Dec. ibi, Aut enim agitur de præiudicio irreparabili, puta de pœna corporali, & clarũ est quòd quilibet resistere potest, ut per Glo. in c. non inferenda. xxiii. q. iii. l. non tantum, infra, de appel. Bal. in d. l. addictos. Aut tractatur de præiudicio reparabili, & idem dici debet: quia quilibet aliũ potest adiuuare secundum Bal. hic. columna fi. Bar. in l. prohibitum. C. de iure fis. libro x. & in l. deuotum. C. de meta. libro xij. per l. si quis in seruitute. in fin. infra, de furt. Florian. in l. scientiam. §. qui cum aliter, infrà, ad l. Aquil. & ita conclusio firma manet sine fallentiis.

296 Et quo magis † istæ quatuor conclusionẽs, suprà discussæ confirmẽtur, placet duas rationes adiicere, quæ præter adducta superius illis multum deseruient. Prima est: nam magistratus & iudices tenentur futuris delictis obuiare, Bald. & Florian. in l. ii. infra, de noxal. Dec. in l. nullum crimen. ad fi. infrà, de reg. iur. Cagnol. in l. culpa caret. ec. ti. unde si magistratus ciues in arma ruentes uidet, & familiam ad talẽ seditionem sedãdã nõ mittit, tenetur, nisi familia uel impar erat uel alibi occupata. Cy. Bar. & Bal. in d. l. 2. Fely. in c. quantæ, de sent. ex. Cagnol. loco. cit. Fernan. Vasqui. lib. 1. de succes. resolu. §. ii. nu. 20. & sequen. Si ergo iudex malo cæterorum debet obuiare, fortius illi malè operanti resisti potest.

297 Secunda † ratio est paulò prolixior, quæ colligitur ex traditis per Dominicum Sotum lib. 3. de iust. & iure. q. 4. arti. ii. ubi ad iudicium rectũ tria requirit maximè necessaria, nempe ut procedat & ex iudicis auctoritate, & ex affectiõe iustitiæ, & ex prudẽtię rectitudine, quorũ quolibet deficiẽte, iudicium erit uitiosũ ac subinde illici
298 tũ. † Primũ probatur: nã iudicium eatenus est rectum, quatenus est actus iustitiæ. propria uerò iustitiæ uis est coactiua, nec quis alterum cogere potest, nisi sit illi subditus. Quod exemplo naturalium constat. Agens namque passum nõ uincit, nisi sit sibi intra suæ actiuitatis periodũ subiectũ, meritò requiritur Principis, & iudicis auctoritas, unde Paulus ad Roma. xiiii. Tu quis es qui iudicas alienum seruũ, Domino suo stat,
299 aut cadit. † Atq; adeo cum sit uniuersalis oium dominus, nemo inter mortales legitimus est iudex, nisi qui ab ipso iudicãdi auctoritatem acceperit, quocirca ad Rom. xiii. non est, inquit, potestas nisi à Deo. Et qui potestati resistit, ordinationi Dei resistit. Et infra, quemcunque iudicem ait esse Dei ministrum, uindicem in iram ei qui malè agit. Quę potestas quomodo à Deo in homines per legem naturæ deriuetur, alibi
300 se dicturum Sotus pollicetur. † Secundũ uerò ad rectitudinem iudicii requisitũ quòd ab affectu iustitiæ proficiscatur, nulla alia indiget probatione, quã ꝙ iudicium est proprius huius uirtutis actus tamquàm animum ad iustum afficiẽtis, quo circa si quis iudicum iuri alterius partis quidpiam adimat, quod alteri tribuat. substantiam, iustitiæ subuertit. Tertium deinde qđ iudicii rectitudo postulat, officium prudentiæ, colligitur inde quòd eius munus est iudiciũ
301 proferre, † qua propter qui ius dicit, iustũq; inter litigantes cõstituit, nõ tamẽ quãdo ubi, & quãdo secundũ leges oportet. hac parte demolitur iustitiæ uirtutem. unde iudicium cui auctoritas deest præsidentis dicitur usurpatum, cui uerò iustitiæ substantia, nuncupatur iniquum, sed quod sit absque prudentia, si absit iuris ordo censetur suspectum, si uerò ex leuitate, & absque legitimis probationibus proferatur est temerarium.

Quibus, ad rem nostram deueniens, infert ꝙ cum in prima conclusione tria requisita deficiant, in aliis secundum, & tertium, mirum uideri non debet, si tali iudicio abusiuo resisti potest, ut Doctores suprà relati uolunt.

Officiali cui resisti non potest.

302 Vlterius subiungit Dec. post Castren. † ꝙ in quantum Glo. dicit hic non licere resistere officiali, debet intelligi de temporali, qui finito officio conueniri põt: secus in perpetuo cui benè põt resisti. mouetur Castr. argum. tex. in l. nisi finita. §. cũ furiosi. infra, de tutel. & rati. distr. ubi cum curatore furiosi cõpetit actio negociorũ gestorũ ẽt dũ negocia gerit, licet secus sit in tutore, & in actione tutelæ. quæ dum impubes est qui sub tutela est, nõ intentatur contra tutorem, sed ea finita tantũ, & ratio differentię est secũdum Glo. ibi, quam Bar. & Bal. comẽdãt: quia in pupillo certũ est tempus quãdo fiet adultus. Ideoque debet expectari: sed in furioso, & prodigo nõ est certum tempus quando sanę mẽtis aut moderatus erit, & ideò non est expectandũ. Et ille tex. secundũ Bal. est argumentum ꝙ licèt officiales temporales nõ debeant syndicari nisi in fine eorum officii: tamen perpetui officiales possunt per superiorem syndicari, etiam officio durante. Sic igitur in magistratu distinguendũ uidetur in casu nostro, prout fit in terminis il-
303 lius. §. † Sed tu considera quomodo procedere posit hoc dictum Castr. ubicunq; enim sumus extra conclusiones positas hic ꝑ Dec. in quibus licet resistere iudici, uersamurque in conclusione Glossæ negatiua, certè non debet fieri differentia inter magistratum temporalem, & perpetuum, sed neutro casu licita debet esse resistentia, hocque comprobatur: nam resistentia conceditur ubicũque factum alterius reperitur prohibitum ut hic. Sed quando iudex procedit extra casus conclusionum quas ponit hic Dec. iustè procedit, ergo non debet esse licita partis resistentia, siue magistratus sit perpetuus siue tẽporalis.
304 Secundò confirmatur. † Nam iudicium redditur in inuitum, l. inter stipulãtem. in prin. infra, de uer. ob. ergo neutro casu siue iudex sit perpetuus siue temporalis debet posse resistere pars, aliàs in eam uolentem demũ redderetur iudiciũ cuius contrarium dicitur. & not. ibi: Non obstat tex. in d. §. cum furiosi. aliud enim est an magistratus conueniri & syndicari posit de gestis in officio, & quo ad hoc adhibetur illa distinctio de qua ibi inter tutorẽ pupilli, & curatorem furiosi, an sit magistratus temporalis uel ꝑpetuus. aliud uerò est an magistratui quid facienti resisti posit, extra cõclusiones relatas hic ꝑ Deciũ, primo enim casu agitur de his quæ iudex tenetur, & conueniri potest, ut sunt gesta in officio, L. i. C. ut omn. iud. tam ciuil. Ideo si temporalis est expectatur finis officii, si perpetuus, secus propter incertitudinem temporis. at secundo casu agitur de his ad quæ iudex non tenetur: quia potest iustè procedere, meritò qualiscunque sit temporalis uel perpetuus, non licèt ei resistere. & ita tenet etiam Dec. hic in effectu contra Castrensem, quatenus inquit ꝙ regula dicens parẽdum esse magistratibus, l. i. infra, si quis ius. dic. l. iniuriarum. §. i. infra, de iniur. Ita uidetur procedere in perpetuo sicut in temporali. licet quo ad facultatem cõueniendi fieri posit illa distinctio, utrum sint temporales an perpetui secundum ipsum post adductos per eum.
305 In eadem Gloss. in fine. subdit ipsa † quòd

etiam

An defensio brutis competat.

etiam brutis competit defensio, l. i. §. cum arie-
tes. infra, si quadr. pauper. ubi uidemus quòd si bo
ues uel arietes cōmisissent uidelicet cornua cō
miscuissent, & alter alterum occiderit. siquidem
is perijt qui aggressus est, cessat illa actio de pau
perie, non alia sanè ratione, quā ut declarat Bal.
ibi, quia cū Bos aut Aries insultatus occiderit,
præsumitur ad defensionem fecisse, quæ cum sit
licita de iure naturæ, ità licita est animalibus si
cut hominibus. Benè igitur dicit hic Glo. quòd
etiam brutis competit, quàm cęteri sequuntur
hic. Mar. in pract. crimin. § quoniam. nu. 76. &
in l. unius. §. cogniturum, nu. 48. infra, de quæ-
stio. Blanc. in pract. cri. in uer. iuris permissio-
ne, nume. 4. Nellus. in tract. de banni. in secunda
par. primi temp. in viii. q. Franc. Alua. consilio
lxxiiii. numero 18. uolum. primo. crimi. & Pe-
trus à Plaza Epito. delictorum lib. primo, c. 28.
colum. iiii. ubi citat locum Ciceronis uulgatum
lib. primo, Offici. in hęc uerba, *omni generi ani-
mantium à natura tributum est ut se, uitam, cor-
pusque tueatur.* Insitus est enim à natura uiuen
di appetitus, & quęlibet species se cōseruandi in
esse proprio, unde super hoc nulla cadit diffi-
306 cultas. † Sed in alio quod subdit Glo. quòd
ista bruta non dicuntur iniuriam facere, uel pa-
ti per d. l. i. in prin. ubi dicitur quòd pauperies
est damnum sine iniuria facientis datum. nec
enim dici potest animal iniuriam fecisse, quod
sensu caret, quasi uoluerit Glossa restringe-
re textum nostrum quòd locum habeat in offen
sione iniuriosa quæ in hominibus cadit. hanc
enim licet propulsare, non autem in offensio-
ne sine iniuria quæ cadit in brutis. Ex quo in-
tellectu Glossæ Bartolus infert hoc sequi, quòd
non liceat propulsare uim illatam à furioso, uel
dormiente, prout erat quidam Pisanus qui se ar
mabat de nocte & ibat per ciuitatem cantando,
quod est satis absurdum. Et ideo Bar. talem
restrictionem non admittit, concludens licere
propulsare uim etiam non iniuriosam.
307 Et ad tex. nostrum † copulatiuè loquentem
quòd licèt propulsare uim atque iniuriam, re-
spondet Bar. quòd talis copula ponitur pro pun
cto orationis separatę, magisque continuatiuè,
quàm copulatiuè. Ità ut hæc uerba duos casus
compręhendant, uidelicet, propulsare uim absq;
iniuria, & propulsare uim iniuriosam, Sic enim
& alibi plura copulantur ut separati casus non
autem ut omnium requiratur, imò sufficiat unū
quodque eorum. l. prima, infra, de his qui not.
infa, ubi notantur infamia ignominiæ causa di
missi à militia, prodeuntes in scænā, qui lenoci
nium fecerint, et id genus alij quorū unum qđ
que sufficit, non autem omnium concursus
desideratur: et ita pariter in hoc tex. dicen-
dum est.
308 At Decius † in primis mordet intelligentiā
Bartoli quæ non infertur ex uerbis Glossæ. illa
enim solum dicit quòd propulsare uim compe-
tit etiam brutis, quę non dicuntur facere iniu-
riam, non enim per hoc dicitur Glossa restrin-
gere textum quòd tantum loquatur in ui iniu-
riosa, imò uidetur illum ampliare dum inquit
Glo. quòd etiam brutis hoc permittitur. quasi quòd
textus habeat locum nedum quando uis est in-
iuriosa, sed etiā quādo nō ut in brutis cōtingit.
309 Sed tu † considera intelligentiam Bar. fuisse
de mente huius Glo. licet enim dixerit. *Item &
brutis hoc permittitur*, uolens dicere quòd licet
etiam brutis se defendere, tamen subdit Glossa.
non dicuntur iniuriam facere, de qua loquitur
textus noster. Ergo clarè uoluit textum nostrū
de illa ui sine iniuria illata non loqui: & ita uiget
obiectum Bar. contra Glo. quem cęteri commu
niter sequūtur, ut testatur Claud. in repe. nu. 64.
310 † Putat igitur ipse Glossam defendi posse ca-
piendo iniuriam ex parte offensi, non autem of
fendentis: arg. l. sed & si quemcunque, infra, ad
leg. Aqui. quasi uelit dicere Glo. quòd hic loqui
tur de defensione quæ cadit inter homines, in
qua considerandum est an fiat respectu uiolen-
tiæ iniuriosę saltem ex parte recipiētis. unde sic
intelligendo complectitur hic tex. etiam uim
dormientis aut furiosi, cum licet ex parte sui nō
sit iniuriosa, tamen ex parte recipientis eam
311 benè dicitur iniuriosa. † Ego uerò Clau-
dio consentire non possum. primò, per hunc
tex ibi. *iniuriam propulsemus*, si enim prius erat
& dicebatur iniuria quam propulsaretur, igitur
ex parte inferētis erat. Secundò: quia subdit tex
tus, *consequens est homine in hominem insidiari ne-
phas esse*, quę uerba pariter inferentem respiciūt
ut insidiari dicatur. Tertiò: quia respectu offēsi,
iniuria dicitur passio, l. illud, infrà, de iniur. de
qua passione non loquitur hic. Nec tex. à Clau-
dio citatus ei seruit, sed uerius obstat ibi. *magis
est ut iniuriā fecisse uideatur*, Et ita considerat in
iuriā respectu facientis, prout & lex prima, in-
312 fra, de iniur. in prin. & per totū. † Melius igitur
arbitror dici posse, quòd licet hæc Glo. restrin
xerit hunc tex. ad uim iniuriosam, non tamen
abnegare uoluit uim sine iniuria reflecti posse,
nec cōsequentia fieri debet quòd id uoluerit, ut
putat Bar. cum id à contrario tātum sensu Glos
sæ colligatur, quod argumentum non ualet ubi
resultat absonus intellectus, & cōtra alias leges,
ut tradit Bal. in l. conuenticula. C. de epis. & cle.
& not. in l. i. infra, de offi. eius. ubi suo loco dicā.
At uidemus defensionē permitti aduersus uim
illatam sine iniuria, d. §. cum arietes. ergo non li
cet argumentari de lege nostra à contrario sen-
su: quia de ui iniuriosa loquatur, sed concludi de
bet licere se defendere aduersus uim illatam
cum iniuria ut hic. Et etiam sine ut in d. §. cum
arietes. Et sic utroque modo.

313 Insuper circa declarationem Bartoli ad hunc textum ponentem duos casus ut suprà retuli, quod probat Dec. considerans duas rationes, primam ibi, *nam iure hoc euenit ut quod quisque ob tutelam sui corporis fecerit, iure fecisse existimetur*(ut Pãdectæ Florentinæ dicunt)quæ militare uidetur etiam contra bruta, dormientes, & furiosos. arbitror intelligentiam Decii periculosam esse: nam in fine legis primæ suprà eo. dixit,*Ius gentium est quo gentes humanæ utuntur, quod à naturali recedere facilè intelligitur: quia omnibus illud animalibus, hoc solis hominibus inter se commune est*, & sic intendit eo loco Iurisconsultus uelle tractare de iure gentium distincto, & separato à brutis. Incipitque statim dare exempla gentibus tantum congrua dicens, *ueluti erga Deum religio, ut parentibus & patriæ pareamus*. postea subdit, *ut uim atque iniuriam propulsemus*, quòd etiam conuenit hominibus tantum, cum bruta non inferant iniuriam, l. prima, §. primo, infra, si quadru. Ergo dum subiungit huius dicti rationem, *nam iure hoc euenit. ut quod quisque ob tutelam sui corporis fecerit, iure fecisse existimetur*, de hominibus intellexit non de brutis, quod etiam denotat illa dictio, quisque, masculini generis, hominibus quadrans, non etiam brutis quæ sunt generis neutri.

Circa uerò secundam rationem quam tex. subiicit ibi. *Et cum inter nos cognationem quandam natura constituit &c.* quam dicit Dec. hominibus tantum conuenire, ueluti respicientem uim iniuriosam, considerandum est quòd illa ratio benè respicit homines tantum. sed ex parte offendentis ut suadent uerba sequentia. *Consequens est hominem homini insidiari nefas esse*, non autem respicit homines ex parte offensi, meritò dici non potest, ut facit Dec. duas rationes hic apponi defensionis permissæ, alteram respectu brutorum, alteram respectu hominum: sed unam tantum ex parte offensi, & aliam respectu offendentis. sicque non probatur satis intentio Bar. hic ut tandem concludit Decius se ipsum corrigens ut hic per eum, quæ pro intelligentia benè nota.

314 Existimat etiam Decius † considerandum esse quod post Glo. dicit hic Bar. animal: quia sensu caret, iniuriam non facere neque recipere, dicta l. prima, infra, si qua. Nam tex. ille solum dicit quòd non dicitur iniuriam facere, non autem quòd possit recipere. Imò uerò in contrarium uidetur esse textus in l. illud, infra, de iniur. ubi dicitur, quòd impubes, & furiosus nõ possunt iniuriam facere, & tamen eam recipere possunt & pati. Sed breuiter saluando Gloss. & Bartolum respondet Dec. illum text. procedere in hominibus qui habent animum iniuriandi: igitur iniuriando pupillum uel furiosum, dicitur ille pati iniuriam licet si ille pulsaret, uel cõuitiũ diceret iniuriam non diceretur facere. At secus est in animalibus inquit Dec. in quibus etiam ex parte inferentis non cadit iniuria, meritò nec ex parte illius animalis quod damnificatur dicitur recipi iniuria. Et ita procedit tex. in d. l. i. §. primo, infra, si quadru.

315 Confirmatur ultra † Dec. namque iniuria cõsiderari solet ex qualitate, & dignitate eius cui confertur, ueluti si magistratus iniuriam fuerit passus, uel si Senatori ab humili persona iniuria facta fuerit. §. atrox. institu. de iniur. sed hæc cessant in brutis, nec considerari possunt, nec adaptari, ergo nec receptio iniuriæ in eis cadere potest. † Sed ulterius circa tex.

316 in dicta l. illud. in quo dicitur quòd pupillus iniuriam pati potest, animaduerti debet quòd in contrarium uidetur urgere textus in l. in eo. §. pupillus, infra, de regulis iuris, ubi dicitur quòd pupillus pati posse non intelligitur. Sed ille textus procedit respectu obligationis quæ ex patientia & consensu inducitur, cum enim deficiat in pupillo consensus. hinc allegoricos dicitur pupillum pati non posse quantum ad hoc ut obligetur, & ita Dec. Cagnoll. & Ferrarius ibi declarant. unde si pupillus colonum in fundo esse ultra conductionis tempus passus fuerit, non ex integro intelligitur locasse cum desit consensus quo huiusmodi contractus conualescunt, non secus atque si furiosus sit qui patitur id fieri, l. qui ad certum, infra, loca. Et alia id genus exempla tradit Ferrar. loco citato. At respectu iniuriæ quæ sibi inferatur benè pupillus pati dicitur, ut agere possit actione iniuriarum, dicta l. illud, secundum Dec. & alios, suprà citatos. Et ratio differentię esse potest: quia primo casu quo agitur de obligando pupillum, tractatur de conditone sua deteriori facienda, secundò uerò de meliori. meritò nimirum si facilius inducitur consensus, secundo casu quã primo argumento tex. institu. de aucto. tuto. in princ.

317 Postremò † concludit Bart. quòd dormiens, uel furiosus non dicitur iniuriam inferre: quia affectionem non habet, l. prima. §. primo, infra, de acquiren. possessione. meritoque excusatur à delicto, nisi culpa sibi imputari possit, ut Dec. hic subdit post Bar. in l. pen. infra, de parric. Card. in Cle. prima, de homi. Floria. in l. si seruus. §. si fornicarius, infra, ad l. Aqui. dicunt enim Doctores, actum dormientis peccatum nõ esse per se: nam quoties quis somno utitur ut uinculo naturali. ex uirtute nihil agit, teste Aristo. lib. primo. Ethic. cap. v. quo fit si dormiens aliquẽ occiderit, minimè puniẽdum esse, si quidem parcendum est uitio naturali, l. flumi num. Dormiens an excusatur à delicto.

nũ.§.uitium.infra,de dam.infec.Rursus is intel
lectu & ratione caret,ac furioso similis est,c.me
ritò.c.sanè.xv.q.i. c. maiores.§.item quæritur,
de bap.meritò teneri non debet homicidij pęna.
318 † Et prædicta procedunt quando dormiens
nesciebat hoc sibi euenire, quòd si uigilans sa-
tis perspectum habebat,quòd dormiens insur-
gebat, arma capiebat, & homines persequeba-
tur.si quidem non adhibuit diligentiam proui-
dendo, præcauendoque quòd hostium cubicu
li sui clauderetur,nullusque secum in camera ia
ceret,utique tenebitur tamquam culposus ex-
traordinaria pęna ad instar putatoris qui mini-
mè transeuntes ut præcauerent admonuit, l. si
putato.infra ad leg. Aqui. prout tradunt Bart.
Roma.Alexan.& Ias.in dicta l.prima,§. primo,
infra,de acqui.poss. præter citatos hic per Dec.
quibus addo pariter ego Marsi.in l.i.x.limi.in-
fra,de sicar. Bonifac.in tract.de malef. in rubr.
de insult. & percuss.ad fi.Ang. Aret.in eodem
tract.in uer.scienter.Gomes.in epito. delicto,
cap.primo,nume.74. Blanc.in pract. crimi. in
uer.dormiens.Guil.Mayner.in l.libertas.§. Pe-
rè in omnibus,nume.3.infra,de reg.iur.Carrer.
in pract.crim.in §.circa, nume.25.Ioann.Brun.
in c.primo,de homi.par.iiii. nume.68. & Petr.
319 à Plaza.epito.delic. lib.primo.cap.31. † Quin
addunt aliqui quòd si consulto,dolosèque som
no incumberet apertis ianuis sciens hoc uitium
sibi euenturum & aliquem occideret, reum esse
criminis homicidii. Ita Bonif. Carer, & Petrus
à Plaza locis citatis. Similis ferè fit distinctio p
Doctores in ebrio. qui hominem necauerit.
Aut enim dicunt ebrietas fuit leuis,& non excu
sat. Ant grauis, tuncque non excusat à toto,
sed mitius punitur.Ità Bal.in l.data opera,uersi.
nunc de tertio c.qui.accus.& alii plerique cumu
lati per Carreri.in d.§.circa.num.22.& plenius
etiam per Petrum à Plaza epito.lib.primo,c.30.
320 sub nu.2. † ubi subdit quòd si sciens ebrietatẽ
euenire ex potatione uini, & ut occideret quẽ-
piam,esset inebriatus,occidendo,pœna ordina-
ria eum teneri, citat Cardin. in Clemen. unica
de homici. Quod est notabile, confirmarique
potest nam solitus inebriari.si fiat ebrius peccat
mortaliter,quod aliàs non faceret prima uice,
peccatum enim ueniale propter assiduitatem fit
mortale. Ità Glo.in §.criminis.xxv.distinc. Hie
ro.Zanet.in tract.de foro consci.& contem. nu
me.260.Rochus de Curte.in tract.de consuetu.
nu.64.Cephal.consi.139.nu.23.Marcus Blanc.
in tract.de indiciis.nu.196.Et iteratum delictũ
magis aggrauat,iteratũq; dicitur ex bino actu,
Glo.Bal.Alber.& Castr.in l.3.C. de epis. aud.
Franc.Marc.q.504. nu. 19. collegium Pataui.
consi.i.nu.11.Iacob.Butrig.consi.2.nu.10.Fer
rant.Gargiar.consi.cxxvi.nu.6.tomo.primo cri
mi.sic etiam uidemus quòd dicens bis alicui cõ
uitium non præsumitur id ex iracundia dixisse
sed deliberatè, ut est Glo. ualde singul.in cap.
si quis iratus.secunda q.tertia, quàm multum
commendat Henric.in cap.statuimus.de male-
di.& sequitur Io.Lup.in rubr.de don.inter. uir.
§.xvii.nu.12.meritò solitus in ebrietatem incur
rere si bibens inebriatur ut occidat uel aliter de
linquat,grauius maleficiũ dicitur facere si post-
modum occidat,quam si ad primam ebrietatem
occidisset.maritòque reus esse debet ordinariæ
pęnę delicti.
321 Nunc succedit † Glossa ii.quæ in primis uer-
bis,*nam iure fori non cęli*,uelle uidetur,ut inquit
Dec.quòd in foro conscientiæ non liceat homi
nem occidere etiam pro sui defensione, sed dun
taxat id permittatur in foro contentioso. Simi-
lis distinctio recitatur in c.fi.17.q.iiii. de quo-
dam filios non habente nec sperante,qui res suas
omnes donauit ecclesiæ,deinde nati sunt ei filij
cui nec opinãti reddidit Episcopus res donatas
quas in potestate habebat non reddere iure fo-
ri,non iure poli.Quippe q̃ cã donationẽ retine
re liceret in foro contentioso tãtum,nõ aũt con
322 scientię.† Eadẽq; fit alibi distinctio in q.de mo
ra purgabili de ęquitate canonica, prout uoluit
Bal.in l.qui crimẽ.q.xi.C.qui accus.id enim in-
telligitur in foro.pęnitentiali non autem con-
tentioso secundum Alex.in l. si insulam. nu-
mero 38. infra,de uerbo.obli,& post eum Mo-
der.Bono.numero 78.Corn.consilio 121. co-
lum.penul.uolum.primo,Roma.consilio 527.
numero septimo.singul.ccccxliiii.Dec. consilio
cccclii.numero 15.Gozad.consilio lvii. nume-
ro 18. Catel.Cotta.in uersi.mora.non obstan-
te.lib. memorial. Lancell. & Aquens. in l. si
quis maior.C.de transa. Paris.consilio 19. nu-
323 mero 241.uolum.secundo, † Et pro hac opi.
Glossæ, Decius hic citat aliam Gloss.in c.inter
hæc,33.quæst.secunda, quæ tenet quòd pro-
pter concessionem iuris ciuilis quis non ex-
cusatur à peccato homicidii. Et ut addit A-
quens.numero 69. Glossa posuit hanc exposi-
tionem timore illius capi.ubi dicitur quòd le-
ges permittentes in certis casibus quempiam
occidere, non habent locum in foro pœni-
tentiæ, atque illum tex.pro singulari citat Ro-
ma. in aut. similiter, in 34. specia. piæ causæ
inter ultimas uoluntates, C. ad l. Falc. sicut
& Glossam ibi notat Abbas.in capitulo secun-
do,de homic.quòd in omnibus casibus in qui-
bus iure ciuili uel canonico permittitur homi-
cidium, quamuis in aliquo foro non posset pu
niri; tamen occidens peccat mortaliter, & te-
netur in foro conscientiæ.& ità refert Fortun.
hic sub nu.12.
324 Quibus † præter adducta superius in positio-
ne casus,accedit q̃d ait Aug.ad Publi.de occidẽ-
dis hoĩbus, ne ab eis quisq; occidatur, non mihi

Defensionis causa non permittatur in foro conscientiæ hominem necare.

placet consilium, nisi fortè sit miles, aut publica functione teneatur, ut non pro se hoc faciat, sed pro aliis accepta legitima potestate. Siquidē negare uidetur cuipiam ne occidatur licere priuatim occidere. Quin & precisius in primo, de libero arbitrio dicit. Quomodo apud diuinam prouidentiam à peccato liberi sunt qui pro his rebus quas contemni oportet, humana cęde polluti sunt: quo loco censet Augusti. illas res in uniuersum condemnendas esse quas homines inuiti amittere possunt, in quarum numero est uita, sicque illum interpretatur, & refert Domi nic. Sotus. de iust. & iure. lib v. q. prima. art. 8.

325 † Subiiciens & aliud argumentum quòd homicidium grauius est quā simplex fornicatio. sed nemini hæc ad seruandam uitam est licita: ergo neque homicidium facere. Quin & aliud potentius refert, col. 2. nā necessarius ordo charitatis exigit uitā spiritualem proximi proprię corporali præferre, quandoquidem spiritualis non solum perfectior est, uerum & finis ipse ad quem temporalis refertur: quisquis autem priuata auctoritate alterum ui aggreditur est in peccato mortali: quia id nemini licet, ergo alterum idem ordo charitatis stringit ut mori se citius permittat, quàm alterum in infernum obtrudat, atque ideo neutiquam licet eum occidere, quod argumētū nō modo multos sciolos cogit ut huic cōclusioni fidem adhibeant. uerum & Gersonem grauem auctorem, qui in trac. de Eucharist. eam habet pro confessa. Sed hæc omnia quantacumque sint, aduersus hanc conclusionem Glossæ, tenet Castr. Dec. Aquens. & Fortun. hic dicentes eam communiter esse reiectam. sicut etiam dicit Franc. Aluar. in consi. 74. nu. 21. uol. ii. crimi. atque idem tenet Careri. in pract. crim. §. circa. nu. 17. dum concludit quòd nullam pœnam temporalem, sed nec etiam spiritualem talis incurrit, & cum prædictis etiam concordat Petr. à Plaza. capito. delicto. lib. primo, cap. xxviii. nume. 2. &. Didac. Couuaru. in 3. parte relectionis. §. unico, nume. primo, moti ex sententia diui Thomę in secunda, secundę q. lxiiii. art. 7. dicētis quòd non patitur humana cognitio iuris naturalis non ignara, quidquam naturali ratione permitti, quod apud Deum, qui ipsa met natura est, non sit permissum. sed defensio iure naturali pmittitur, igitur & iure poli. sicque. diuini, Nec est necessariū ad salutē ut quis actum moderatæ tutelæ prætermittat ad cultandam occisionem alterius: quia plus tenetur homo uitæ suæ prouidere, quàm uitæ alterius, idcirco apud Theologos hæc est receptissima sententia ut illi dicunt, cui suffragatur etiam quod Cicero pro Milone scribit quem, suprà relatum, nu. viiii. missum nunc facio.

326 Comprobatque † Claud. hanc partem: nam ius naturale & diuinum æquiparatur. cap. primo, prima distinc. meritò cum permissa sit defensio iure naturali, permittitur etiam de iure diuino, sed & accedit expresius tex. in c. dilecto. de sen ten. excom. in 6. dicens quòd hanc defensionem omnes leges omniaque iura permittunt, igitur & lex diuina secundum Claud.

327 † Sed & addit Fortuni. numero 13. peccatum esse quod est contra rationem naturalem non secundum ipsam, ut est sententia diui Thomæ in prima secundę. q. xxi. art. primo, & secundo, & quæst. lxxi. art. vi. quòd clarè probatur ex cap. fi. de consuetu. naturalium namque transgresio inducit peccatum, non quando quis utitur iure naturali. quin imò in naturalibus iurisgentium nihil est quod non proueniat à diuina uoluntate, & in quo possit inesse peccatum, Deus enim humano generi ingenuit rationē qua rectè & secundum suam uoluntatem agerent. & hoc est quod dicitur in inst. de iure nat. §. sed naturalia. naturalia iura quæ apud omnes gentes peręque obseruantur diuina quadam prouidentia constituta esse. Vnde cum defensio iuris naturalis sit, & unusquisque diuina uoluntate se defendat, est impossibile eum peccare, prout concludit Fortunius.

328 Adde † præter istos quòd si secus diceremus, esset contra charitatem quæ est diligere proximum sicut se ipsum, §. ergo si charitatem, de pœnit. distin. ii. sed si aduersus proximum non liceret se defendere, urgeremur diligere proximum plusquam nos ipsos, quod esset absurdum. Imò uerò prima charitas incipit à se ipso, l. præses. C. de serui. & aqua. capit. si non licet. 23. quæst. quinta, ideo dicitur, *Apibus ille canit qui se plus diligit ullum*, Bal. consilio cxcviiij. Dicunt Petrus. colum. prima, uolum. primo, & dicit idem Bald. consilio 312. uisis actis. colum. prima, uolum. quarto, quòd charitas ordinata plus amat se in ungue pedis, quàm aduersarium in uertice capitis. refert Craue. consi. sexto, numero 25. quibus infertur ubi alter in periculo uersatur ut offensus liceat aggressorem occidere præponendo propriam salutem alienę. Et hanc rationem licet non ita plenè deducit ad hanc partem Ioan. de Ligna. in tract. suo de bello. cap. 80. quem refert hic Dec. & Aquens.

329 Confirmatur insuper † hæc opi. per tex. in l. iii. C. de sica. ubi dicitur quòd defensor propriæ salutis in nullo peccasse uidetur, illa enim dictio, *nullo* uniuersalis negatiua in totum negat l. is qui. cc. § utrum, infra, de reb. dub. ergo nec quo ad mundum, nec quo ad Deum peccat se defendens.

330 Accedit † etiam quòd clericus celebrans occidens aggressorem, statim redire potest ad altare. Et officium consummare. Abb. in c. clerici. de uit. & hone. Cler, Claud. hic, Marf. in l. ij. nu-

nume. 3. C. de sicar. & Calefat. consilio ciij. nu. 5. uolum i. crimi. Et econtrà clericum occidens ad sui defensionem non est excommunicatus. Innocen. in c. si uerò. de sent. excommu. Francis. Aluar. consilio lxviij. num. 5. uolum. i. crimi. ex quibus denotatur nil eum peccare: aliàs nec ad sacrificium redire posset & excommunicatus esset.

331 Præterea † facilius conceditur defensio de iure canonico, quã ciuili. Nam de iure ciuili non tenetur quis alium defendere nisi subditum. Velut pater filiũ, maritus uxorẽ, & socius sociũ: at de iure canonico quis tenetur quemcunque defendere: aliàs peccat quo ad Deum, latè Boeri. decisio. lxxxiij. num. 6. & 7. Ergo si licita est defensio iure fori, multo fortius iure poli. Velut ab eo dilatata.

332 Postremò † cõfirmat hãc partẽ Dominic. Sotus. in d. artic. viij. motus per illud Exod. xxij. ubi dicitur, *Si effringens fur domum siue suffodiens inuentus fuerit, & accepto uulnere mortuus fuerit percussor non erit reus sanguinis*, quæ decisio Sacræ scripturæ militat à fortiori. Nam si pro defensione rerum id licet, à fortiori pro defensione personæ licere debet l. iustissimè. infrà de ædil. edic. & not. inst. de iure. nat. in fi. Et in hac quoque sententia descendit nouissimè Fernand. Vasquius controuersi. lib. i. cap. xviij. nume. 11. qui de Soto mentionem facit. eumque doctissimum Theologum appellat.

333 † Quam conclusionem tenendo superest id tantum laboris contrarijs respondere, quę modico negocio Vasquius tollit dicens quòd procedunt de perfectione, non de necessitate secundum Sotum. sed plenius, & distinctè magis ad primum d. Gloss. in d. c. inter hæc. respondeo ꝙ loquitur in homicidio patris in adultero cum filia inuento, de quo in l. patri. cum duabus sequentibus. infrà de adulter. quod homicidium uindictam respicit ad instar mariti, qui & illud faciat, l. si adulterium. §. Imperatores. eod. ti. propterea licet illud toleretur iure fori: quia difficilimum est iustum dolorem temperare, ut ibi dicitur, non tamen iure poli securus est à labe peccati secundum Glos. memoratam. at nos loquimur in homicidio non ad uindictam, sed ad tutelam corporis perpetrato, quod sanè licitum esse debet omni iure tam diuino quam humano.

Ad Secundum quod inquit Abb. in c. secundo de homi. pręter responsum Fortunii. nume. 34. dicas illud argumentum non esse perpetuum: quoniam fallit in homicidio causa defensionis commisso, prout patet ex suprà deductis.

334 Ad ea † quæ tradit Augusti. locis citatis solutio colligitur ex Soto, qui considerat in homicidio causa defensionis facto primæuam intentionem agentis, qualis est conseruatio propriæ uitæ, rursus & aliud contingens præter eius intentionem ut exitium alienæ uitæ. & hoc ad instar eius qui fodiens ut uitem plantet thesaurum reperit, at morales actus ex eo speciem sortiuntur quod in intentione agentis propositio continebatur, ab eo uerò quod accidentarium fuit nihil laudis uel uituperii recipiunt. ut si uenator intendens sagittam in ferram dirigere, hominem transuerberet, non est censendus homicida meritò, cum primæuus actus occidentis ad defensam nullam habeat rationẽ rei illicitæ, quippè cum hoc sit ius naturale unicuique propriũ, meritò nullo iure teneri debet ex actu accidentali præter intentum suum subsecuto.

Ad illud ꝙ homicidium grauius est fornicatione, licet id concedamus, non tamen admitti debet consequentia quòd ex causa defensionis non permittatur, cum primo casu peccatum sit, secundo nullo modo, dicta l. tertia C. de sicariis.

335 † Quod uerò Gerson tam potens argumentum censebat, Sotus particulariter soluit præmittens tamen quòd id sequendo non solum ius naturale peruerteretur, uerum & Christi iugum quod suaue est & leue, acerbum faecre. Quænã enim Iustitia esset in legę quę subditos cogeret ut uitam quam mortales tanti ęstimant, cuiuscunque temeritati & audatiæ dono darent? si me tyrannus ad malum urgeret, uitam pro uirtute deberem ponere. sed tamen quòd cuicumque uolent, me iniquissimè occidere. id permittere cogar, res esset intolerabilis Imo non solum uitam non cogar illi dare, uerum neque honorem neque famam, neque bona mea.

336 Inde ad † argumentum Gersonis descendit Sotus dicens quòd ordine charitatis quidem cõceditur magis esse diligendam salutem spiritualem proximi, quam naturam temporalem. sed hęc charitatis lex obligat solum, ut quoties ad huiusmodi spiritualem salutem mea temporalis fuerit necessaria, debeam illam periculo offerre, exempli gratia, laborat ciuitas aliqua ignorancia uincibili quam ego solus possum tollere, deberẽ certè ordine charitatis cum periculo uitę ueritatem detegere. Idem si mihi incumbit ex officio; nam tempore pestis tenetur prælatus, & tempore belli princeps non deserere populũ quia non sola charitas uerum & iustitia concurrit. ubi autem uita mea non est necessaria. Sed ipsi sciunt se male agere & cessare possunt. & sua culpa non abstinent ego non teneor. licet ad perfectionem charitatis id quandoque pertineret. Et hoc expresè docet S. Thomas loco citato in solutione ad. iii. & ix. xxv. articulo viii. dicens quòd licet dilectio inimici in præparatione animi sit necessaria quando necessitas occurrerit ita men extra talem necessitatem diligere inimi-

cum

cum non est nisi de perfectione charitatis: Vnde ad rem nostram. qui me ui armata priuatim adoritur, sua culpa id facit, quare mea uita non est illi necessaria, & ideò nec teneor illi succumbere: aliàs occasio porrigeretur nefandis hominibus iustos inuadendi, cùm certi essent ab illis occidendos non esse. Simili enim audacia Macchabæorum hostes Sabbatis eos adoriebatur, arbitrantes tunc eos non posse pugnare: quare ut legitur i. Maccabæ. ii. decreuerunt etiam diebus illis sanctis se se armis defendere. non ualet ergo consequentia, teneor diligere salutem proximi spiritualem præ mea corporali, ergo teneor illam præter causam necessitatis plus seruare, unicuique namque mandata est cura suæ uitæ, suorum bonorum non autem alienorum, etiam si pretiosiora sint. Sicuti seruare pater tenetur magis filium suum quam extraneum longe meliorem, sicque cessat Gersonis argumen-

337 tum. † Quod & duobus uerbis Vasquius tollit loco citato. uoluit enim Gerson ostensum potius mortem pati quàm percutiendo aggressorem & occidendo illum ad inferos mittere, at inquit Vasquius, & si eum letaliter uulneraueró, inter moras spiritus efflandi poterit pœnitere, & id facturum uerosimillimum est, quòd si dabitur tempus procedere potest, at si quamprimum pereat, secus aut certè periculosum, unde tutior est ut & prolixior solutio Soti. Et ex prædictis remanet hic articulus discussus & contra Gloss. comprobatus.

338 In eandem † Gloss. ibi, *Sed quid si ob tutelam rerum suarum*, Glossa tenet ꝙ etiam propter defensionem rerum suarum liceat hominem occidere, iuribus per eam citatis, quam communiter Doctores sequuntur, ut refert Dec. nume. 31. Claud. nume. 72. Zoannet. nume. 38. & Fortuni. nume. 17. quod facile patere potest ex copiosè deductis per Marsil. in l. furem. infrà de fur. & consil. iiii. per Caren. in practi. crimi. §. circa. nume. 29. Cassaneum in consuetu. Burgund. rubri. i. §. v. Francis. Marc. q. declxxi. & Didac. in tertia parte relectio. §. unico. nume. 6. Et rationem huius conclusionis adducit Zoannet. hic nume. 37. quoniam res nostræ siue bona patrimonium sunt hominis substantia & uita, l. aduocati. in uer. uitam. & ibi Gloss. Bal. & alij. C. de aduo. di uer. iudi. merito licita debet esse offensio pro de-

An propter defensionem rerum liceat hominem occidere.

339 fensione bonorum † Sed in primis ut refert Dec. in contrarium ponderat Abbas illum tex. in c. secundo de homici. ubi dicitur ꝙ, *si tu sine odij meditatione, te tuaque liberando, furem aut latronem interfecisti, si aliquid ieiunare uolueris, bonum erit tibi et eleemosynam facere*, Cũ enim copulatiuè loquatur de interficiente quem se & sua liberando, datur intelligi quòd pro liberatione rerum suarum tantum id facere non conceditur.

340 Dantur † ad illum tex. plures solutiones defendendo communem, quas refert hic Dec. & post eum Claud. & Fortunius. unamque ex illis ponit Didac. loco citato sub nume. 6. uersic. sed & ad textum. super quibus non intendo nunc disputare, tum quòd in longum nimis protrahe rer tum quòd omnes forte periculosę sint. Et plures earum refellit Zoannet. hic. numer. 39. Sed nouam subiicio per alios non excogitatam, cum enim inductio illius textus aduersus communẽ fiat per inclusionem illius casus quando quis se & sua liberaret, ad exclusionem alterius casus quando sua tantum uellet liberare. ut primo casu liceat occidere, secundo secus, utique si probari possit alibi concessum occidere quem pro liberatione rerum suarum tantum, talis inductio

341 periculosa est, nec admitti debet † quia inclusio unius casus non est exclusio alterius casus, qui alia uia includitur, ut tradit Saly. in l. de crimine. infrà qui accusare. sequitur Dec. consi. xi. nume. 18. D. meus Riminal. consi. dxxix. nume. 26. dixi. insti. de dona. in prin. nume. 42. & insti. quibus. alie. licet. in prin. num. 328. in l. prima. C. qui admi. num. 198. & in l. posthumo. num. 100. C. de bon. poss. contra tab. ꝙ autem pro defensione rerum tantum liceat alium occidere statim Deo dante probabitur, ergo cessat inductio illius. tex.

342 Ad huius † igitur conclusionis ueritatem deueniens, dico quòd Ioannes de Ana. in c. suscepimus de homic. & post eum Iaf. hic fuerunt illius sententiæ quòd iura per hanc Gloss. citata pro communi, nullatenus eam probarent, quippè ꝙ nihil de occisione dicant lex. iii. §. eum igitur. infrà de ui, & ui arma. Et lex prima C. unde ui, sed priore loco tantum quòd uenientem cum armis, ut me deiiciat, armis repellere possum, secundò uerò ꝙ ad tuendam possessionem licet illatam uim propulsare.

343 At † Decius uerius putat ex d. Iuribus intentionem Glossæ iustificari. Nam si quis potest uenientem cum armis, armis repellere, uidetur quòd si sequatur homicidium illud impunè cōmittatur. parique modo si ad tuendam possessionem licet propulsare uim cum moderamine inculpatæ tutelę, satis uidetur homicidium permitti: quia illa moderatio consideratur respectu homicidij.

344 † Cuius sanè dictis assentiri nō possum. Nam quod attinet ad §. cum igitur. considero ꝙ postquam dixit, *eum qui cum armis uenit possumus armis repellere*, subiungit, *Deum modo sciamus non solum resistere permissum ne deiiciatur, sed & si deiectus quis fuerit, eundem deiicere non ex interuallo, sed ex continenti*, Sicut enim præsupponit deiectum à ueniente cum armis non fuisse mortuum, uel occisum, alioquin non posset suum deiectorem deiicere. Ita quando dicit illum

deiectum

deiectum armis posse resistere. Et si deiectus est
tandē qui deiecit deiicere, debemus intelligere
deiectore illo remanente uiuo, ut sic eadem fiat
æqualis determinatio, l. nam hoc iure, infrà de
345 uul. & pup. † Nec ualet consequentia Decij ꝙ
si conceditur ibi quòd uenientem cum armis
quis repellere posiit, si sequatur homicidium, de
beat esse impunitum, quia id contingit, & uerisi
militer sequitur ex natura & qualitate armorū:
argumento tex. in c. fi. de homici. lib. 6. Quia po
test ex illomet textu retorqueri argumentum
Decij aduersus eum. sicut enim ibi si quis man-
dat aliquem uerberari tantum prohibendo ne
occidat: tamen si mandatarius excedat tenetur,
cum hoc euenire posse debuerit cogitare, fuit
enim uoluntas indirecta ad homicidium pro-
pter illam culpam mandatoris, non præcauendo
quòd ex his percussionibus, & actibus soleat im
mediatè mors contingere. idcirco non omnino
eius incauta incuria excusare debet eo prætextu,
quòd non habuerit animum occidendi, prout
signanter ad illum tex. sic declarat Didac. in se-
cunda parte relectionis. §. primo. nume. 2. Ita di-
ci debet ꝙ cum lex concedat repulsionem tan-
tum uenientis cum armis. si quis in repellendo
modum excedat, ut occidendo debeat teneri:
quia fuit in culpa non temperando repulsionem
ne sequeretur homicidium quod euenire posse
debuit cogitare. Fuit enim potius casus improui
sus quem culpa præcedere solet, quam fortui-
tus qui sine culpa contingit, ut post Glos. decla-
rat Bal. & Mars. in l. i. ad fin. C. de sicar. & sic ap-
paret quòd ille tex. nō probat intentionem Glos
sæ quidquid dicat Decius. Non omitto quoque
Zoannetum hic melius ut ille putat responden-
tem ad illum tex. quòd loquatur de possessore in
discrimine, & periculo uitæ constituto ob defen
sionem suæ rei à qua ipsum armis deiicere aduer
sarius eius conabatur, & hoc innuunt uerba tex.
*Eum qui cum armis in nos uenit possumus armis re
pellere*, unde cum possessor defendendo suam
possessionem uita periclitatur, uelut quòd in ip-
sum infesta arma feruntur, potest armis contra
rijs inimica tela repellere, id est inuasorem suum
(si aliter intentus defensioni suę possessionis, sa-
luti propriæ uitæ consulere nequit) occidere. At
pro sola rerum nostrarum defensione (ni &
periculum uitæ concurrat) interimere inuaso-
rem earum nobis non licet. At hic sensus mihi
non placet primò quidem: quia illa uerba *in nos*
communiter in libris non habentur sicut nec in
Pandectis Florentiæ, sed uerba communiter di
cunt, *eum qui cum armis uenit*, quæ uerificari
possunt licet is in nos armis non irruerit. secun-
do quia de periculo uitæ nostræ nil dicit ille tex.
quod alibi Paul. expressit in l. scientiam §. qui cū
aliter. infrà ad l. Aquil. unde tutior est præce-
dens responsio.

Non placet insuper quod inquit circa l. i. C.
unde ui. quia illa moderatio non consideratur re
spectu homicidii ut putat Dec. cum de illo ne
uerbum quidem, sed respectu uis illatæ propul-
sandę de qua bene loquitur. & quæ stare potest
ac uerificari sine homicidio.
346 Sed † ulterius addebat Ioan. de Ana. in c. ii. de
homic. communem opi. iure non probari. Nā
iura quæ citantur se ad personam referunt indu
cendo ut per Decium, quòd & latius explicat
Petrus à Plaza. epito. delict. lib. i. c. xxviij. pen.
car. usque in finem. Et licet Ias. hic conetur com
munē ueri per l. iiij. §. i. in fi. infra ad l. Aqui. ubi
fur diurnus occidi potest si telo se defendat: er-
go nocturnus de quo suprà dixit, absolutè po-
test occidi. sicque pro rebus occisio conceditur.
Tamen Decius hic retorquet illum tex. contra
Ias. quia si fur diurnus occidi potest demum si
telo se defendit, ubi se telo non tuetur, occidi
non potest, ut pro rebus tantum. Quod tamen in
nocturno toleratur propter periculū uitæ: quia
præsumitur uenisse non ad furandum tantum,
sed & ad occidendum. c. si perfodiens. de homi-
ci. & sequitur Aquens. num. 72. pleniusque For
tun. nume. 18. referens sententiam Augustini su
per Exodo. dicentis quòd ideò lege ueteri per-
missum erat occidere furem nocturnum, quia
discerni non poterat, an ueniret ad furandum,
uel occidendum. Ideò propter personam defen
dendam permissum erat hoc facere. Diurnum
uerò non licebat: quia distingui poterat an fur
esset. Vnde cum damnum esset temporalium re
rum erat iustum eum occidere.

Adde quòd ut inquit Zoannetus hic numer.
43. Gaius ibi recitat nudam & rude legis. xii.
tabul. dispositionē in furem nocturnum, sed il
la prudentum interpretationem admittit, ut sci-
licet ita demum furem nocturnum impunè
quis possit occidere si parcere ei absque suo pe-
riculo nō potuit. sic Vlp. interpretatur in l. furē.
infrà ad l. Corn. de sicar. Et eandem prorsus illi.
xij. tab. legi addidit expositionem Sex. Cęcilius
iure cons. eximius, ipsam legem ac uim eius &
sensum quādoque docens Phauorinum philoso
phum ut Gellius refert lib. 20. nocti. Attica. c. i.
Quare tex. ille sic interpretatus communem non
probat, cum quis ibi non solum bonis sed etiam
uita periclitabatur. Et in hanc. opi. tandem de-
scendit Dec. distinguens & concludens in effe-
ctu, non licere quempiam occidere pro simplici
rerum defensione, quando periculum uitæ non
347 imminet: † Et hanc sententiam pariter probat
Fortun. hac ratione. Nam anima cæteris rebus
est præferenda l. sciamus. C. de sacrosanct. eccle.
& quamuis quicunque iure naturæ, diuinaque
ratione plus diligat se ipsum, quam alium, & ob
id se iustè tueatur ut hic: tamen ratio dilectio-
nis maior haberi debet ad uitam proximi, quàm
ad

ad bona temporalia, ut Theologi tenent & probatur in c. suscepimus, de homic. nō enim est iusta comparatio à rebus temporalibus, & transitoriis ad uitam hominis, nec rerum iactura commouere debet animum ad occidendum hominem, qui imago Dei est, ut ibi dicitur, quare tenet Fortun. ex ista ratione cōtra communem ultra quem pariter insistit Zoannet. hic numero 44. per tex. in l. si ex plagis. §. tabernarius, infra, ad leg. Aquil. ibi, *si ab eo non prior ualupasset*, uult enim tali casu non licuisse tabernario alteri qui lucernam sustulerat oculum fodere, & sic negat pro defensione rerum suarum alium offendere, adducit etiam, cap. si perfodiens. & capit. suscepimus, de homici. in quibus deciditur non licere fures occidere causa rerum suarum.

348 At † Claud. Aquens lect. prima, nume. 48. & in secunda, nu. 76. communem sequitur per tex. in l. quoniam multa, C. ad l. Iul. de ui. & ibi not. Sal. colum. iiii. ubi probatur quòd si fiant homicidia pro defensione rei, imputantur uim inferenti, non autem defendenti. & sic patet quòd defendens suam possessionem, si occidat licitè facit. Secundò mouetur p l. i. C. quando lice. se si ne. iud. uindi. dū loquitur de depopulatore agrorum, & sic auferente res quem impunè permittit offendi, & sic pro defensione rerum suarum. Tertiò p l. ex hoc iure. infra. eo. quæ dicit quòd pro defensione rerum orta sunt bella, ex quibus sine dubio sequuntur homicidia etiā licita, prout ibi declaratur.

349 Ego † uerò puto quòd nec ex istis probetur communis opi. textus enim in d. l. quoniā multa, solùm decidit autorem uiolentiæ, & rixæ teneri de homicidio sequuto, uel ex parte sua, uel altera, eumque pœna mortis teneri sine refugio appellationis. an uerò defendens possessionem suam & occidens aliquo modo priuatur, uel nullo, nō decidit, nec de eo quicquā querit ille tex. meritò nihil ad rem facit.

350 Quo † uerò ad textum in l. prima, C. quando lic. se sine. iud. dico quòd loquitur in eo qui ad agros nocturnus depopulator intrauerit, aut itinera frequētata insidiis aggresionis obsederit. & sic animo necandi trāseuntes, & eos spoliādi rebus quas secum haberent. Idemque comprobatur ex uerbis quæ sequuntur ibi, *Digno illicò supplicio subiūgetur, & mortem quam minabatur excipiat, & id quod intendebat incurrat*, & idem notat Bal. ibi dicens, quòd qui minatur mortem alteri, potest in ipso actu ab illo occidi: quia non debet expectare se percuti. Nimirum ergo si defendenti licitum est illum occidere; quia pro tutela sui corporis id facit, non autem pro defensione rerum suarum tantum, & sic nec ille textus procedit in terminis. q. nostræ.

351 Ad † tex. uerò legis ex hoc iure, infra, eo dico uerum non esse quòd pro defensione rerum nata sint bella, nec ille tex. hoc dicit: sed potius ex communione bonorum, quæ tunc temporis erat, ex qua benè discordię solent excitari, l. cum pater. §. dulcissimis. infra, de leg. ii. l. in re communi. & ibi not. Florian. infra, de serui. urb. prædio. Et ad illa bella sedanda postmodum dominia fuerunt distincta, ut subiicitur in d. l. ex hoc iure. unde nec ille textus pro communi deseruit.

352 Licèt tamen † hucusque cōmunis hæc opi. nō probetur ex prædictis, reperio quòd Fernand. Vasqui. lib. primo, controuersi. ca. 18. colum. ii. pro ea citat auctoritatem Exodi ca. xxii. quo loco dicitur. Si effringens fur domum, siue effodiens inuentus fuerit, & accepto uulnere mortuus fuerit, percussor non erit reus sanguinis. ibi enim non de corporis sed de rerum tantum defensione agebatur, & tamen conceditur occisio. Quòd enim de rerum defensione tractaret, colligitur tametsi Vasquius non probet. colligitur ex effractione, uel suffosione domus ueluti præambulo quodam furandi res domus, nō occidendi quempiam, cūsi fur ille uoluisset occidere, potuisset foris expectare, & occidere, atque hinc me parum mouet intelligentia illius tex. per Augusti. relata in c. C. si perfodiēs. de homi. quòd in fure nocturno procedat, ut etiam latius prosequitur Fortu. hic. nu. 19. Quoniam utcunque sit non agebat de periculo uitæ sed bonorum dumtaxat, ex effractionis & suffosionis domus signo.

Secundò comprobat hanc partem Vasquius per tex. in l. aduocati. C. de aduoc. diuer. iud. ubi dicitur quòd aduocati qui suæ defensionis uiribus in rebus sępe publicis & priuatis lapsa erigunt, fatigata reparant, non minus prouident humano generi, quam si præliis, ac uulneribus patriam, parentesque saluarent, ęquiparat enim textus defensionem rerum & personarum. Ergo sicut secunda conceditur. Itā & prima concedi debet.

353 Tertiò non omitto † rationem quam deducit Dominic. Sotus lib. v. de iust. & iure. q. prima, art. viii. colum. iii. tenens enim licere furem etiam diurnum in defensionem bonorum occidere, si aliter eripi ab ipso nequeant, rationem annectit. quòd bona mea media sunt ad uitæ sustentationem & status & honoris, quapropter sicut uita fundamentum est omnium bonorū, itā est & eorum tutrix. Et ad Augusti. qui aliter sensit, respondet cum locutum fuisse ueluti philosophum moralem: quia uix accidere consueuit quin possint bona eripi à diurno latrone cīra eius mortem. Et tenendo hanc partem solutio patet ad rationem Fortunii supra relatam, nume. 347. ex alibi suprà relatis, nume. 336. post Domini. Sotum ad Gersonis argumentum tollendum.

tollendum: quoniam cum ratione Fortunii con uenit, sic ut uno sublato & aliud cesset medio iudicio.

Ad tex. uerò in l. si ex plagis. §. tabernarius, infra, ad l. Aqui. quo Zoannet. motus fuit, respondetur infra, nume. 364. & interim quòd tabernarius non percussit illum pro defensione lucernæ, nam penes eum non erat lucerna quam defenderet, sed cum illi lucernam eripere uellet, quam præteriens ille sustulerat, rixatus fuit tabernarius, & illi rixando oculum effodit, quod ei non licuit sicut inquit Bald. si malefactor nō patitur se duci, non licet ei oculum effodere. unde nec tabernario licuit oculū fodere recusanti lucernam reddere, non agebatur igitur ibi de rei defensione cum res penes dominum non esset ideo ad rem non facit ille tex.

Ad tex. in c. si perfodiens. dicitur quòd loquitur, de fure occiso qui perfodiens inuentus est, & si qui nondum erat in actu furandi unde defensio rerū cessabat. Tex. uerò c. suscepimus. loquitur de furibus cunctis occisis ab illis fratribus timore, ne se soluentes eos occiderent. potuerunt enim cum rebus furatis inde recedere & eos dimittere, meritò non licuit eos occidere: quia periculo uitæ rerumque facile consulere poterant si uoluissent. & de hoc uideas, infra, nume. 362.

354 Hæc autem conclusio † communis sic ut suprà comprobata extenditur hic à Barto. quem sequitur Ias. ut procedat ex iteruallo, licet enim possessionem rei ex interuallo recuperare ut not. Glo. in l. iii. §. eum igitur, infra, de ui, & ui armat. & ibi latius tradit Bar. dicens illud uerbum, confestim. arbitrio boni uiri sanè interpretandū fore ex qualitate deiiciētis & rei ex qua quis deiectus est. Nam si unus homo priuatus aliū deiecit, modicus apparatus requiritur ad recuperandam possessionem: sed si unus nobilis expelleret aliquem de uno castro, certè ad hoc recuperandum requiritur magnus apparatus, qui forte non posset fieri in vi. mensibus, unde in continenti fieri dicitur secundum quòd commodè fieri potest ex qualitate personæ & rei. iux. l. cōtinuus. §. cùm ità, & §. item qui insulam. infra, de uerb. obli. & in l. ii. §. confestim, infra, ad Tertul. ubi confestim accipitur ubi primum potuit.

355 † Imò uerò Bal. in l. fi. C. si à non domino. post Glo. Hugol. in c. ius naturale. l. dist. plus dicit licitum esse recuperare quandocunque se facultas obtulerit etiam post decennium, quem sequitur Imol. in l. prima, §. qui præsens. infra, de nerbo. ob. & Carreri. in pract. crimi. §. circa, nu. 31.

356 † Sed utcumque dicant doctores mihi uidetur nimis eis obstare tex. in d. §. cum igitur. ubi clarè dicitur. *Sed & si deiectus quis fuerit, eundem deiicere non ex interuallo sed ex cōtinenti.* Et ita in recuperatione possessionis rerum conclu dit etiam Bald. per illum tex. in l. prima, in iiii. q. rerum. C. unde ui. comprobatque ex notatis hic per. Aquens. in repet. nume. 80. ubi uult ꝙ si ad recuperandam rem mihi potest esse succursum: quia adsunt testes per quos probare possum furtum, tunc mihi non licet occidere. l. furem. iunc. Glo. infra, de sicar. Abb. & alii. in c. secundo, de homic. sic igitur & tanto magis dici debet in recuperanda possessione rei immobilis, cum uia iuris possit esse succursum remedio reintegrandæ, uel alio, non uidetur esse permissum ex interuallo pro recuperanda possessione, illius occupatorem occidere, & hoc tradit Abbas. in specie. in c. olim. colum. fi. de rest. spol. ubi dicit ꝙ in recuperanda re ex interuallo, quis debet adire iudicem. non enim debet auctoritate sua rem adire l. non est singulis, infra, de reg. iu. l. si quis in tantam, C. unde ui. Si autem non potest ius suum coram iudice prosequi, potest auctoritate superioris arma mouere & bellum indicere ad sua recuperanda. Si uerò non habet copiam superioris, tunc potest propria auctoritate sibi ius dicere, & sic in subsidium tantum. Et quæ de recuperatione castri dicūtur extra priuatos, sunt & inter principes, qui bellum inducunt, & inde sequuntur occisiones quę non pertinent ad præsentem materiam: unde hanc extensionem non admitto. Cęteras uerò quas prosequitur Carrer. loco citato, & Petrus à Plaza epito. lib. primo. capit. 28. sub nume. 31. missas facio, postquàm cęteri non tangunt eas hic, ne in nolumen immensum crescat huius legis interpretatio.

357 Limitatur † uerò conclusio prædicta multis modis hic per Claud. Et primò quidem ut procedat in foro seculari, & quantum ad imponendam pęnam corporalem: secus autem in foro conscientię per superius dicta secundum eum de quo mirandum est, cum suprà quando tractauit de defensione personæ determinauit cum cōmuni contra Glo. eam licere etiam in foro conscientiæ, ut apud eum uideri potest in repe. nume. 70. cum sequent. & post eum latè dixi, nume. 325. Sed præter eum reperio quòd hanc limitationem Carrerius. in d. §. circa, num. 30. post Abba. Ioann. de Ana. & Felynum. in c. secū do, de homici. qui sumpta occasione illius textus dicentis excusari clericum ab homicidio, si se suaque liberando fecerit, inferunt eum pro rebus tantum occidentem non excusari. sicque illum textum ad hoc notare Glo. xxiii. q. iii. in sūma, unde leges ciuiles excusant occidentem pro defensione rerum in foro contentioso, non autem in foro conscientiæ uel canonico. Quin addit Ioan. de Ana. talem non excusari etiam in foro ciuili in terris subiectis ecclesiæ, quod est mi-

358 rabile secundum Fely. † & si est uerum idem uidebitur in terris Imperii, si hoc uocatur peccatum, per doctrinam Glo. in c. possessor. de reg. iur.

iur.in 6. & Doctores in c. primo, de oper.no. nunc.& Bal.in l.priuilegia.C.de sacrosan.eccle. uolentes stari iuri cano.etiam in terris Imperii in materia concernente peccatum,de quo tradit etiam Alex.in l.prima,nume.12.& in l. si cum dotem.nume.12.infra sol.matr.sicut in materia iuramenti secundum Doctores in d.cap.primo, per Alex.consi.xxvii.colum.v.uolum.primo.cō si.liii.uolum.iii. decis.Neapol. 263. colum.2.& 322.num.5.parique modo circa matrimonium. Paris.consi.xxviiii.nume.3.uolum.iii.Et in materia præscriptionis ut per eundem,consi. xxvii. nume.115.uolum.primo,Calca.consi.lxxiiii. colum.viiii.cum simil.per Craue.consilio cxlvi.nume.5.

Et ut ad rem nostram reuertar quòd de iure canonico non liceat pro rebus tantum conseruandis quempiam interficere, tenent Abb. & Imol.in cap.clerici.primo,de uita.& hon. cleri. Cardi:post Paul.in clemen.prima.q.xxiiii.de homic.Abb.& Ioann.de Ana. in c.suscepimus, de homicid.ubi dicit esse optimum textum Fely.in
359 d.cap.secundo,qui prædictos & alios citat.† Ipse tamen in uia disputandi recedit ab hac limitatione motus ex notatis per Innocen.in c.nisi pridem.§.pp.de renunc. dicentem quòd contra inuasores rerum ecclesiæ non ponat se prælatus inermis sed armatus defendat.& ibi latius Imol. colum.xiii.modo sic inquit Felyn.concesso principali ueniunt accessoria,c.præterea.de offi. dele. Et ubi datur licentia uerberum cogitari debet peric.mortis.c.fi.de homic.lib.vi.meritò attento quòd in resistentia deuenitur ad offensionē personæ,si primum excusatur.idem in secundo. & ita si conceditur resistere pro defensione rerum,pariter concedi debet etiam alterum occidere qui eas auferat.
360 Secundò † confirmatur ultra Fely.nam si licita est defensio rerum,& ob id alterum conceditur occidere de iure ciuili,ut supra uisum est ex communi doctorum calculo,pariter idem iuris esse debet de iure cano. tum quia sacri canones leges imitantur, ut si deficiant canones, posset iudicari secundum leges.c.i.cum ibi notatis. de noui.oper.nunc.tum pariter quòd induci differentia non debet inter ius ciuile & canonicum, nisi quatenus reperitur expressum Bar. Bal. & & alii in l.priuilegia.C.de sacrosanc.eccle.Ias.in auth.nouissima,nume.32.C.de inoff.testam. Et hoc utitur argumento Petr.à Plaza epito. delic. lib.primo,cap.xxviii.sub,nume.31.colum.v.nec aliter illi respondet in discursu . Quinimo citat textum in ca.olim.primo,de resti.spol.qui meo iudicio probat hāc opi.nam pro defensione rei conceditur offensio in personam dum modo modus non excedatur.Si igitur resistens armis forsitan occidatur pro defensione rei, nulla incurritur pœna de iure cano.secundum illum tex tum . Et ita per illum tenet hanc opi.Didac. in tertia parte relecti.§.unico.sub nume.6. subiungens quòd si non liceret pro defensione rerum aliquem occidere in diuino iudicio,eadem ratio ne non liceret in exteriori humano,nec enim concilio iniusta ex Dei & naturæ instituto potest licere,aut licita esse in iudicio exteriori uel lege humana.Sed & Caieta.secunda secundæ, q. 64. art.vii.multis rationibus contendit ostendere ad huc in animę iud.ex diuino instituto licitum esse hominem priuatū occidere pro rebus defendendis,iccirco qui contrarium ex nostris tenuerunt habent non admodum sibi propitiū Theologum magni profectò nominis.Ità Didac. ibi
361 hanc partem defendens latius ut per eum,† Et ita tenendo respondetur ad tex.in cap. secundo, de homic.præter aliam solutionem datam, supra,nume.340.quòd dat consilium non autem præcipit,ut probatur ibi.*Si ieiunare uolueritmus bonum est tibi*,quasi dicat non teneri.& ita respōdet in terminis Dominic.Sottus in d.art.8. colum.fi.in prin.quare tantum abest illum teneri siue se suaque, siue sua tantum defendēs occiderit.

Ad alium uerò in c.suscepimus, quem Fely. optimum putat.& Abbas apertissimum notabileque, ubi damnatur homicidium pro confer-
362 uandis rebus commissum.† respondetur secundum primum intellectum quem colligit Abb. ex Glo.i.nume.3.quòd ideo imputatur illud homicidium sequens,licet defensionis causa factū: quia culpa præcessit in ligando fures illos: nam ex quo fratres illi res suas saluas habebant, non debebāt illos ligare,sed eos extra monasterium mittere.remota igitur culpa licitum fuisset id homicidium.Et ut ad illum tex.subnectit Petr. à Plaza epito.lib.i.cap.8.colum. fin. maximus excessus ibi contigit defensionis rerum.cuius ratione non potuit illud homicidium , neque ob defensionem personæ, nec rerum à culpa excusari secūdum Glo. Abbatem.& alios ibi,qui quidem excessus colligitur in occidendo ligatos. unde non probatur hæc limit.in eo textu.
363 Secundò † limitatur communis opi. de qua supra,quòd procedat in laicis, at secus in clericis quibus non licet occidere pro defensione rerum suarum.tantū citat tex.in d.c.suscepimus.& ibi not.Abb. Sed & hanc limitationē refellunt hic Dec.& Fortun.& Carreri.in d.§.circa.num.35. quia ratio defensionis æqualis est inter omnes & generalis.nec insuper fundatur illius tex. decisio:quia essent clerici qui fures ligarunt, & alter eorū necauit,sed ita contigit in facto quòd erant clerici.quòd ministerium iuris non denotat.l.unica cum ibi nota , per Glo. & alios ubi alias dixi.C.quando non pet.part.Quin imò textus in d.c.olim,de resti. spol. loquitur in clericis,& tam illis concedit offensionem pro recuperatione

peratione rerum, modo non excedant modum prout suprà deduxi.

364 Tertiò † limitatur d. conclusio quòd procedat in defensione rei magnæ, & sic magni ponderis & momenti: secus si parui ueluti uilis & abiectæ: quia pro ea conseruanda non liceret hominem occidere. Ità Bal. in l. i. C. loca. Matesilla, notab. 135. nota quòd leges. Carreri. in d. §. circa, nume. 33. qui & alios citat. Ias. & Gomes. instit. de acti. in prin. nume. 55. Marsi. in l. furem, nu. 8. infra, de sicar. Petrus à Plaza epito. delict. cap. 28. col. pen. ad finem. & Didac. in 3. parte relectio. § unico, col. pen. uer. decimo nō est. citat Aquens. textum in l. si ex plagis. §. tabernarius. infra, ad l. Aqui. ubi tabernarius pro lucerna sibi ablata, oculum euulsit auferenti, qđ ei non imputatur si prior ab auferente percussus fuerit nisi data opera, id est, ad uindictam id fecerit, si uerò prior ab eo non ualupasset, sed cū ei lucernam eripere uellet rixatus esset, tabernarii culpa factum uideri. Ergo patet quòd pro recuperatione rei uilis non licet alterum ꝑcutere & offendere.

365 Secundò † confirmatur ex l. si oleum, in fin. cū sequen. infra, de dolo ubi pro modica summa non licet agere de dolo, ad infamandum, ergo multo minus licebit occidere, & sic si parcitur famæ hominis pro re uili, multò magis eius uitæ parcendum est. Et hanc consequentiam facit elegans tex. in l. si adulterium cū incestu. §. liberto infra, de adulte. ubi dubitat iurisc̄o. & pro duro reputat, an libertus uti maritus, patronum in adulterio uxoris depręhensum occidere possit, inclinatque non posse ea ratione, *nam cuius fama multò magis uitę parcendum est*, & hoc argumento Matesillan. utitur, in d. notab. 135.

366 Tertiò † comprobatur: quoniam in his quę contra regulas iuris communis & de iure speciali conceduntur, de minimis non est curandum l. scio. & ibi Bar. infra, de inte. resti. not. omnes in l. si proprietarius, infra, de dam. infec. Et hanc esse communem testatur Dec. in c. de appellationibus, de app. Cur. Iun. in aut. præterea, colum. tertia. C. un. uir. & ux. at occisio causa defensionis conceditur contra regulas communes quę illam prohibent ut hic, & l. i. C. de sicar. meritò pro re minima tuenda concedi non debet. Nec istud argumentum benè diuellit Aquens. hic dicens quòd cum ista defensio sit iurisgentium, meritò non conceditur iure speciali seu ex priuilegio, meritò de minimis curandum est in his quæ conceduntur de iure communi. secundum Bar. in d. l. scio. Quoniam tam & si defensio sit iurisgen. & illud sit ius commune, nou aūt speciale, nihilominus non concedit talē defensionem secundum ius commune & eius regulas. Imò uerò contra eas: quia dictæ regulæ prohibent occidere. Ius autem gentium id permittit ex causa defensionis tantum, non autem

367 simpliciter & absolutè, † unde dispositio iurisgentium in hac parte dicitur limitatoria, uel exorbitans iuris communis, cum non illud in totum tollat aut colligat sed in parte tantum, ut per Cor. consi. 174. colum. 2. uol. quarto, Crottū in l. omnes populi. nu. 121. infra, eo. Ripam, in l. si constante. nu. 78. infra, sol. matr. & Craue. in tract. de antiqui. temp. in 4. par. nu. 37. demūque Iacob. Menochium in. xiiii. remedio recuperandę possess. num. 13. meritò cum sit de iure speciali, minima non debent attendi ad concedēdum occisionem.

368 Et † ex his etiam cessant duo quæ ponit hic in contrarium Claud. Aquens. Alterum quòd datur actio iniuriarum pro uerbali iniuria quantumcunque minima. c. cum te, de re iud. cum. ibi not. & per Bar. in l. infamem. colum. fin. infra, de pub. iud. Item secundum quòd pro re minima competit actio furti, ut not. in §. gallinarum. instit. de rer. diui. namque procedunt in his quæ cō ceduntur de iure communi ut actio iniuriarum & furti, unde nil mirum si minima considerantur.

369 Vlterius quærit Glo. † nunquid ob alterius tutelam liceat aliquem offendere, & respondet affectionem debere considerari, iuxta tex. in l. isti quidem. in fi. infra, quod met. causa. ubi quantum ad hoc ut competat illud edictum quod metus causa, nihil interest, inquit tex. an in se quis ueritus sit, an in liberis suis, cum pro affectu parentes magis in liberis terreantur: unde similiter si persona quæ offenditur sit nobis affecta, dicendum est quòd pro illius tutela licitū nobis esse debeat illius percussorem offendere, exemplum tradit hic Bar. & post eum Dec. de patre qui pro filio potest defensionem suscipere, sicut & pro uxore maritus eadem ratione: quia iniuria quæ fit filio fit patri, & quæ uxori marito. l. prima, infra, de iniur. §. patitur, institu. eo. Idemque tradit Bal. in l. prima, C. un de vi. nume. 19. uersic. circa personas de filio loquens: quia est pars uiscerum patris & matris, & commune bonum coniugatorum: nam in filio saluatur pater, et diuturnitas paterni nominis conseruatur, l. liberorum, l. pronunciatio. §. fi. infra, de uerbo. signi. & ut plenius per. Bal. quem sequitur Aret. de malef. in uer. & dictus Ticius se defendendo, num. 30. uersi. quæro sicut potest. Gandi. in rubr. de defens. à reo. fac. & alii cumulati per Blanc. in pract. crimi. in uers. iuris ꝑmissione. colum. secunda, & per Carrer. in practica crimi. §. circa, nume. 41. Demumque Zoannet. hic idem confirmat. nu. 57. Platonis exēplo dicentis unum quodque animal pro suis fœtibus fortiter dimicare. unde dicebat Euripides uehementem in liberos amoris affectum Deum dedisse hominibus. Et Antipha-

An liceat quem offendere ob tutelam alterius.

Antiphanes philosophus dicere solebat cum aliquid in gratiam dilecti filii facio, hunc ad me fructū pertinere mihi persuadeo, utq; Themistius scribit, amor liberorum cœlitus est naturæ alligatus, & planè ab aurea illa intractaque catena pendet, quam natura perpetuò contexēs, & obeuntibus nascentia coniungens, ne in nihilum relabatur sibi cauet. mirum igitur uideri non debet si parentibus filiorum tutelam assumere licet, quinimò contra stimulos naturales is faceret (si Paulo credimus) qui filiorum tutelam subire recusarēt. l. amicissimos. §. Lucius. in fi. infra, de excus. tut. Et pro hac sentētia citat hic Ange. textum quem suum inuentum dicit in l. prima, §. item diuus, infra, de sicar. ubi, *Diuus Hadrianus rescripsit eum qui stuprum sibi uel suis per uim inferentem occidit, dimittendum.* Id. n. uerbū, suis, optimè filiis adaptatur. §. i. instit. de hær. qual. & differ. & de hæred. quę ab intest. defer. facit etiam tex. in l. prima, & 3. infra, de lib. causa. ubi pater etiam naturalis potest in libertatem filium uendicare: quia semper parentis interest filium seruitutem non subire, pariter ergo posse debet eius uitam protegere ab eius offensore.

370 Sed † an e contra filius pro defensione patris possit eius aggressorem occidere. Decius hic omittit, non autem Fortunius, nu. 23. qui idem tenet, & indubitatum appellat. Idemque longe prior tenet Bal. in l. prima, nu. 20. C. unde ui. subdens etiam filium puniri si patrem non defendat: argumento, tex. in l. utrum, infra, de parric. & in §. aliud quoque capitulum. in aut. ut cū de app. sequitur Ang. Aret. in d. uers. quæro sicut. nu. 31. Gand. in rubr. de defens. à reo. fact. Bonifa. in rub. quis alium poss. offen. col. i. dicēs istud non solum habere locum in filio, uerū ēt in nepote, motus. Quia sicut filii & nepotes tenentur patrem & auum ab hostibus redimere, in aut. captiui. C. de epis. & cler. aliàs priuantur successione. l. i. C. de his. quib. ut indi. ità multò magis tenentur eos defendere. Item: quia sunt una caro, c. hac auctoritate. 25. q. iii. sequitur Blanc. loco citato, nu. 16. cum sequen. & Petrus à Plaza epito. delic. lib. i. cap. 28. nu. 22. Et in eandem sententiam transit Zoann. hic nu. 62. citans illud Diogenis, qui quandoque interrogatus quo mò do patres & filii se inter se gerere deberent, respondit, rectè se gerent, si ea quibus opus est, exhibendo, petitiones inuicem præueniātur, merito pater ut qui prior beneficia contulerit, nisi uicissim recipiat, statim tristatur: itaque filius suos iustè parentes tuebitur, illorum aggressorem (si aliàs defendi non possint) occidendo. Et hoc in simili probat tex. in l. i. infra, de lib. causa, ubi sicut pater pro filio licet inuito de libertate filii litigare potest, sic & filius uersa uice pro libertate patris, quoniam seruitus eorum ad dolorem & iniuriam nostram porrigitur, ut in l. 2. subiicitur, sicut enim defensio status patris filio conceditur, pariter & defensio uitæ concedi debet, & sicut pro patria dimicandum est iuxta illud Catonis secundum Glo. in l. fallaciter, uer. si. prodita. C. de aboli. multò magis iustum uidetur pro defendendis parentibus, nonnihil filiis in hoc genere defensionis permitti debere, & quatenus ad uxorem pertinet, quam licet marito defendere secundum Bar. Confirmat hoc Zoannet. nume. 65. quoniam socia est rei humanæ, atque diuinæ domus, l. aduersus. in prin. C. de cri. expil. hæred. unde Euripides iudicauit æqualem calamitatem uiri esse liberis priuari, & patria, & uxore sedula, nam si Musonio credimus nec sodalis sodali, nec frater fratri, uel filius parenti tam gratus & amicabilis fuit, quam uxor est marito suo, coniugibusque com munia sunt omnia, & corpora, & affectus, & opes, quas ob causas uiri ac mulieris amicitiam omnes antiquissimam iudicant, unde Hierodes philosophus putat alias amicitias & beneuolas animorū inclinationes, similes esse mixtionibus leguminū, aut aliorum huiusmodi quę inuicem apponuntur, uiri autem & uxoris amorem mixtioni quæ tota per totū fit ut uini cum aqua. Idcirco mirum uideri non debet si pro tutela uxoris certamen & pugna uiro ad instar defensionis proprii corporis sit ineunda.

371 Idémque † de seruis erga dominos tradunt Doctores allegati, per tex. in l. cum dominus, infra, ad Silla. ubi cum dominus occiditur, auxilium ei familia ferre debet, & armis, & manu, & clamoribus, & obiectu corporis. Si ergo occidant alium pro tuendo domino, non tenentur. Et hoc insuper clarius comprobatur, in l. sed si unius. §. planè. infra, de iniur. ubi si defendendi domini gratia aliquid fecerit seruus: rationem ei constare oportet, ut non teneatur secundum glo. & ita tenet

372 Innoc. in cap. si uerò, de senten. excom. † unde pariter infert Franc. Aluar. consi. lxxiiii. numero 40. uolum. primo, crimi. quòd si uilla tenetur occurrere iniuriam passo, & capere malefactorem, & in occursu sibi contingat eum occidere, non tenetur. Idemque tandem de eo niuncto concludit hic Dec. qui pro defensione coniuncti potest occidere: quoniam iniuria facta uni consanguineo cęteris consanguineis facta uidetur, secundum Bar. in l. lex Cornelia, infra, de iniur. cum aliis per Dec. Et cum prædictis concordat etiam Franc. Alua. consi. 74. numero 43. uolum. primo, crimi. ubi ampliat in uolente defendere concubinam, famulum, uel alium de fam. sua, nam e contra, familia debet assumere defensionē domini sui, l. dominus infra, ad Sylla. Ideq; latius ponit Pet. de Soncino con-

consi.xcvii.nume.27.uolum,primo,crimi.Et in
patre & filio tradit Modestus.Polent.consi. 83.
colum.prima,& pen. Et de conuictis Calefat.
consi.xc.nume.tertio,uolum.secundo crimi. Et
de his & aliis Zoannet.hic.quem uide.
373 Sed † unum est quod in prædictis uniúquéq;
facile turbare posset,Glossa scilicet in cle.unica.
de hom.in uer.suũ,quç sumpta occasione illius
tex.dicentis irregularitatẽ non incurrere illum
qui mortem aliter uitare non ualens suum occi
dit inuasorem, à contrario illius tex.sensu,des-
sumit secus esse si quis occiderit uolentem
occidere patrem,filium, coniugem, & id ge-
nus ; quos aliter iuuare non poterat,& ità il-
lum irregularem fieri,quam Gloss. singularem
prædicat Card. ibi. quæst.28. sequiturque Io.
ab Imò. Abb. & alii in cap.si uerò , primo , de
senten.excom.colum.fin.& in c. clerici. primo,
de uit.& hon.cleri.& in c.olim.primo, de resti.
spol. Aufrer.in clemen.prima,de offi. ord. reg.
iii.falla.v.cum simil.cumulatis per Petrum à Pla
za in d.cap.28.nume.21.& Didac.in d.§.unico,
nume.5.Si enim pro defensione patris filius,aut
e contra,pater pro defensione filii, uel maritus
pro tutela coniugis,occidentes alterum non ex
cusantur à pena irregularitatis , ità pariter nec
immunes uidentur esse debere à pçna tempora
li quæ homicidis iure communi, uel municipali
374 præfigitur † Sentit hanc difficultatem Petrus
à Plaza,non tamen soluit. Didac. uerò in illam
Glo.insurgit,& erroneam putat eius opi.post
Fortun.hic colum.9.uersi.sed aduerte, quia eo
casu occidens non incurrit excommunicatio-
nem, ut tenent Inno. Abb.Henric. & alii in d.
c.si uerò,igitur nec irregularis fieri debet. sed
nec in eius audaciam concurro sciens illam
conclusionem communem Glossæ nunc esse
præsuponendam, postquàm de illius ueritate
375 principalis nõ est disputatio nostra: † ubi enim
de uno quærimus,cçtera extrema habilia suppo
nenda sunt,l.qui testamento,infra,de testam.c.
Petrus, de homic. l.cum Arthemidoram. C.ut
in possess.leg.Dec.cuius peculiaris fuit regu-
la in cap.tertio loco,colum.quarta, de prob. in
cap.cum omnes.lect.secunda,in c.quæ in eccle-
siar. in prin. de consti.& alibi ut per Cagnoll.
in l.uinum.nume.3.infra,si cer.pe.
376 Quare † defendendo conclusionem nostram
simulque memoratam Glossæ, post eam dico,
quòd cum irregularitas contrahatur sine culpa
etiã ex meritò, ut in iudice iustè occidente, mi
rum non est si occidens aliũ pro defensione pa
tris,aut e contra,uel maritus irregularis fit , at
non incurrit excommunicationem:quia ad eam
incurrendam præcedere debet diabolica sua-
sio, c.si quis suadente. 17.quæst.quarta,quç ces-
377 sat eo casu. † Sic enim & ad unguẽ dici debet
in.q.nostra, cum enim pœna culpam præsup-
ponat,l.si qua pœna,infra,de uerbo.signi.l. san-
cimus , C. de pœn. Craue. consil.v.nume.23.
Imò quis non punitur corporaliter sine dolo.
Cy.in l.si quis non dicam rapere.C.de epis.& cle
ri.Dec.consi.83.col.2.Craue.consi.2.nu.15.Et
faciens quod credidit sibi licere nullo modo pu
niri debet,Bal.consi.243.tempore in fi.uolu.4.
Hiero.Tortus in consi.suo posito post cons.Bu
trii.col.viii.Craue.consi.8.ad fi. sequitur quòd
istè occidens pro defensione prædictorum, qui
dolo & culpa caret,& licitũ faciẽs pçnã pati nõ
debet.Et ità oĩa de plano procedũt rectè consi-
derata.
378 Alterum est quòd & hanc † conclusionem
molestat, textus noster, ibi, quòd quisquç ob
tutelam sui corporis fecit , quasi sentiat esse se-
cus si ob tutelam corporis alieni factum sit, ut
in exemplis supra commemoratis. Sed respon-
det Bar.satis factum dici pro corpore suo,si fa-
ctum sit pro filio, uxore, uel coniuncto, quorũ
iniuria patris,filii,uel coniuncti esse dicitur. &
ità latè tex.noster uenit interpretandus,quod &
Fortun.hic confirmat.nume.24.nam ratio ex-
pulsionis iniuriæ quæ est ad personam pro-
priã,est ad alienã,maximè si pater est,aut filius,
aut uxor,quod humana cõiunctio,& ratio na-
turalis ostendit,dicta l. prima,§. item diuus,in-
fra, de sicar. Et hoc insuper probari uidetur ex
cap.dilecto, de senten.excom.in sexto,ubi tex.
ille adducit regulam tex. nostri , quòd uim ui
repellere licere,omnia iura & omnes leges pro
clamant. Et hanc regulam extendit ut etiam in
iuria proximi intelligatur compræhensa.Et hçc
interpretatio confirmari potest. Nam quemad-
modum causa propria dicitur quæ nos tangit
cura ac sollicitudine , l.prima, §. biduum. infra,
quando app. sit. Ità pariter ob tutelã corporis
nostri factum circa corpus filii,coniugis,aut cõ
iuncti quorum cura,sollicitudo, bonusq; status
& conseruatio nos tangit.
379 Plus † Bar.ita defensioni pronus fuit quòd
eam ad extraneos dilatauit, uolens pro illis lice-
re defensionem suscipere , quod eo probat ar-
gumento. Nam si licet defensionem pro re-
bus assumere,l.iii.§.cum igitur,infra,de ui & ui
arm.& suprà dictum fuit,multò fortius pro cor
pore tuendo:arg.l.sancimus.in fi.C. de sacro-
san.eccl.ubi dicitur animam quibuscunque cau
sis.& uestimentis prçferri,sic igitur & corpus
rebus.facitque benè tex.in l.iustissimè.infra, de
çdil.edic.quç dignitatem hominis commendat
Et post eam Glo.citans Ouidii carmina.

Pronaque cum spectent animalia cœtera ter-
ram
Os homini sublime dedit, cœlumque uide-
re.

Sicut & illud uirgilii.

Cœlestisque illi origo est : unde conse-

quens est quòd pro homine tam digno conser uando liceat alteri licèt extraneo eũ tueri aduer
380 sus alium qui uelit eum offendere.† Sed hanc rationem confutat Dec. nam in propria perso na benè procederet argumentum, uidelicèt quòd si pro defensione rerum suarum licita est defensio, fortius pro defensione suę personæ. Sed de rebus propriis ad personam alterius non benè uidetur inferri posse, prout arguit Barto.
381 † Tu uerò considera si Bart. defendi potest: nam pro defensione rerum licitum est conuoca re amicos, & possessorem offendere ac occide re.l.iii.§.i. infra, de ui & ui arma. Paris. de Put. in tract.syndic.uer.pone, Bonifa.in rub.de in sultu.nume.11.Marsi.singul.456.Ang.Aret. in tract.de malef.in uer. et dictus Titius. colum. penul.cum simil.per Carrer.in d.§.circa,nu.37. Si ergo possunt amici pro defensione rerum al terius, occupatorem earum occidere, pariter & illius personæ offensorem, & sic procedit ar gumentum Bart.de rebus alienis ad alienam personam.
382 Sed † quoniam sępe contingit defensioni re rum dominum sufficere, nec opus esse præsidio alieno, meritò non procedit ratio Bartoli uelut minimè generalis, & ideò minus bona iuxta no tata per Roma.& Alex.in l.cum hæredes.§.pri mo, infra, de acqui.poss.Et per Ias.in l. si is qui pro emptore, nume.74.infra, de usucap.ubi pari ter damnant rationem de qua per eos: quia non est generalis. dixi.instit. quib.alie.licet. nu.25.
383 Rursus† quando amici conuocati defendunt res amici sui uocantis eos, actus ille defensio nis attribuitur uocanti, l.prima, infra, quòd ius su. prout in simili quoque uidemus de personis conductis ad laborandum in domo uel fundo, quorum factum attribuitur illi cuius nomine suas operas exhibuerunt. Ità quòd eo nominato non tenentur. Bar.in l.rem.§.tignum, infra, de rei.uend.de qua materia tradit Guil.Mayner.in l.uelle non creditur.ad fi.de reg.iur.Rui. consi. 59.colum.2.uol.i.Do.m. Riminal.consi.cclxx. nume.10.& latè Plotus, in l.si quãdo.nu.780.C. unde ui.unde uidetur agi de defensione rerum suarum, si quòd amici faciunt amici nomine & ab eo uocati, dicitur ille fecisse, at non idem quã do quis non uocatus de se mouetur ad defensio nem alterius, tunc enim uerè dicitur, & omnino personam alienam defendere, meritò patet argu mentum Bartoli periculosum esse.
384 Transit † igitur ad secundum argumentum de l.Gracchus.C.de adult.ubi nedum patri sed et filiis iussu patris licet occidere adulterum no ctu deprehensum, sicq; filiis pro defensione ho noris alieni ueluti patris, licet id facere, ergo & extraneo pro defensione alterius extranei. Sed illũ tex.Decius hic dicit nihil facere cum non lo quatur in defensione, sed i uindicta. quæ solutio magis argumentum confirmat, nam si licet ad uindictam fortius ad defensionem, unde melius responderi potest quòd actus attribuitur patri iubenti, d.l.i.infra, quod iussu. Et sic ille fecisse dicitur ad defensionem honoris sui. Rursus in fi liis est speciale, secus autem regulariter. l. ius singulare, infra, de legibus.
385 Tertiò mouetur Dec.† per tex.in c. dilecto, de sent.excom.in 6.ubi dicitur quòd licet cui libet suo uicino uel proximo pro repellenda ip sius iniuria suum impartiri auxilium. imò si po test & negligit uidetur iniuriam fouere, sed ut subdit Dec.nec ille textus de homicidio loqui tur quòd permissum sit pro defensione alterius, nec uidetur iure probari quòd quis possit ho minem occidere ad defensionem alterius extra nei. Imò uerò tex. noster contrarium suadere uidetur ibi, *quod quisque ob tutelam sui corporis fecerit iure fecisse existimetur*, secus ergo si ob
386 tutelam corporis alieni † Tandem uerò con cludit Dec. quòd hæc communis opi. uidetur hoc modò posse iustificari; quia cum quis possit alienam defensionem suscipere per iura de qui bus, suprà, certè dum eam suscipit litem alienã facit suam, unde si aduersarius resistat: quia de fendens alium constituitur in periculo, poterit aduersarium occidere: quia ob tutelam sui cor poris fecit. Et hanc rationem pariter facit aucto re tacito, Calefat.consi.90.colum.2.uol.2.crim.
387 Sed † hæc consideratio Decii periculosa red ditur ut pote non generalis, ut de altera Bar. su prà dictum fuit. si ponamus aduersarium alte rius debiliorem esse illum defendente, tunc enim defendens illum non constituitur in pe riculo. Secundò quia debet attendi principalis intentio, non quæ in consequentiam uenit. l. si quis nec causam. infra, si cer.pet.sed qui moue tur ad defensionem alterius contra aliquẽ, prin cipaliter intendit hoc agere pro persona illius non autem sua, unde licet ex hoc in consequen tiam se possit in periculo constituere, & illum occidendo dicatur se pariter tueri: tamen istud non est in cõsideratione, nec ob tutelam sui cor poris fecisse dicitur, ex quo principaliter ad hoc illud factum nõ fuerat ordinatum. sed ob tutelã
388 corporis alieni.† Licet tamen ex prædictis non uideatur bene defendi posse hæc conclusio, quã tenet etiam Claud. Aquens.hic.nu.161.Zoanne. nu.86.& Dec.consi.469.in prin.& nouissimè Petrus à Plaza epito.lib.i.c.28.sub.nu.28.uersi. rursus ut ad propositam. Carrer.in d.§.circa.nu me.62.tamen eam puto defendi posse per tex. in l.deuotum.& ibi Bar.C.de meta.lib.12.ubi si quis uult me expellere de poss.mea. amici mei & uicini imò et pegrini possunt pcutere uolẽtẽ ex pellere, ut non expellat. sequitur Corse. in singu. suo incip. aliquis uult, in uerbo defensio. & sic patet q illi possũt me iuuare ne offẽdar. plus uo luit

luit Abb. post Innoc. in c. si uerò, de sent. exco. & ibi Fel. col. fin. q pro defensione prox. liceat per cutere etiã clericum inuadentem, nec talis incurrit excommunicationem: quia si licet se defendendo, ita & defendendo proximum. Secundò moueor nouiter per hunc textum secunda ratio ne consideratum. cum enim dicat q cognationem quandam inter nos natura constituit. hominem homini periclitanti, iniuriamve patienti non subuenire indecorum inhumanum, & impium est, ut in specie tradit Fernand. Vasqui. con trouersi. lib. primo. cap. xxi. nu. 29. pro quo facit tex. in cap. dilecto. de sent. excom. in vi. ubi qui potest uicino uel proximo pro repellenda ipsius iniuria suum impartiri auxilium, & negligit, uidetur iniuriantem fouere, ac esse particeps eius culpę. Sed & ultra Vasquium pondero textum nostrum, nam cum dicat q hominem homini in sidiari nephas est, sequitur quòd tales insidias repellere licet, & ità defendere hominem ab offensione alterius. Et ita probat hic tex. ad finem. qui latissimè loquitur etiam de extraneis; & ad illa uerba ob tutelam corporis sui. quibus Bart. supplet. maximè, quę sol. diuinat ut tradit Dec. in cap. i. de offi. deleg. nec ipse bene sentit, ut su prà dixi. respondeo de tutela corporis sui dictũ fuisse ratione maioris frequentiæ prout contingit sępius se quàm alium tueri. meritò non cen setur negatum. Idem de tutela corporis alieni secundum Glo. Butri. & Imol. in clem. i. de rescr. Fel. in cap. nonne. limit. v. de præsum. Iaso. in l. prima. numero 33. infrà sol. mat. quod bene nota.

389 Quæritur † deinde Bartol. an quis teneatur alterum defendere? quòd enim possit iam uidimus, sed an id teneatur discutiendum est. Et in partem negatiuam descendit ea ratione quam deducit ex Gloss. in cap. quantæ. de sent. excom. quia licitè potest quis accipere pecuniam pro defensione alterius. l. metum. §. sed licet. infrà quod met. causa. ubi si quid à te sumpsero, uel te obligauero, ut te de ui hostium uel latronum liberarem, non teneor tibi eo edicto quod metus causa. igitur hinc infertur quòd non tenebar te adiuuare, alioqui licitè pecuniam non accepissem. l. idem. infrà de condi. ob tur. causam. ubi condicere possum quod tibi dedi ne mihi iniuriam faceres; quia illicitè recepisti. & ita tenet. Bartol. in dicto §. sed licet. & alii per Decium cumulati. quod etiam firmat Barto. in l. prima. §. sed in eo. infrà ad Sylla. & in l. utrum. infrà de parric. Alberic. in l. secunda. C. de commerc. & merca. in l. prima. c. unde ui. colum. iii. & in l. si quis non dicam rapere. numero 18. C. de episco. & cler. Angel. in l. prima. c. de Nili. agger. non rumpen. Dyn. & alii quos cumulat hic. Aquef. numero 168. & communem testantur Decius, Ferrari. Guil. Mayner.

An quis teneatur aliũ defendere.

& Cagnoll. in l. culpa caret. infrà de reg. iur. Bald. hic in viii. quæst. & in l. i. columna iii. C. de seruis fugi. quem Zoannet. hic citat. numero 100. sicque pro regula iuris ciuilis firmat Carreri. in d. §. circa. numero 63. plures ex prę-

390 dictis, & alios accumulans ut per eum. † At Dec. hic contrarium tenet per tex. in d. l. culpa caret. à contrario sensu. ubi culpa caret qui scit sed prohibere non potest. ergo qui scit & prohibere potest, & id non facit, culpa non caret. si culpa non caret, ergo facere tenetur. & prohibere iuuando alterum si potest. & ita ponderat eum quoque Cagnoll. ibi. nume. 19. dicens quòd in secreto iuris hæc opi. uerior uidetur.

Secundò pręter Dec. confirmatur in l. nullum crimen. eod. titu. ubi dicitur quòd nullum crimen patitur is qui non prohibet cùm prohibere non possit. Igitur à contrario sensu si prohibere potest, uidetur esse in crimine. & ita tenetur ut ibi perpendit Decius.

391 Tertiò † comprobatur ex l. seruus. infrà de seru. expor. & ibi Gloss. ubi habetur quòd homo homini officium debet, & quilibet intentus esse debet ut alii prosit, & non noceat: ergo inde sequitur quòd obuiare debet alteri uolenti alium occidere uel offendere.

Quartò accedit text. in cap. non satis. lxxxvi. distin. ubi succurrere egenti, captiuo, uel aliquod damnum passo reputatur debitum, ibi, *nam & si omnibus debetur misericordia iusto am plius*, contra uerò hæc non facere reputatur peccatum, ibi, *non est leue peccatum*, rursus in cap. pasce. ead. distin. præceptiuè dicitur. *pasce fame morientem*, ex quibus patet quem teneri alteri succurrere: ergo pari modo obuiare si potest ne illi damnum fiat, & ita non uidetur necessaria distinctio doctorum inter ius ciuile, & canonicum, scilicet quòd primo casu procedat pars negatiua, secundo uerò affirmatiua, tantoque magis in foro conscientiæ, ut per Aquens. hic, latè Carrer. in d. §. circa. numero 63. & Petrum à Plaza dict. cap. xxviii. numero 29. quoniam quocunque iure, & foro iustificatur opi. affirmatiua, eamque primum probat hic Zoannet. numero 102. de iure canonico esse uerisimam per plures textus. sed & insuper de iure ciuili per leges hic à Decio deductas à contrario sensu, demumque Ciceronis auctoritate lib. primo Officiorum qui existimat tales, qui alios non defendunt, nec obsistunt, si possunt iniuriæ aliis inferendæ, tam esse in uitio, quàm si parentes, aut amicos, aut patriam deserant, unde hinc defendi potest hominem homini debere, iure quoq; ciuili (si possit) opitulari, sicq; sententiam Decii ueriorem esse.

Quam tenendo non obstat ratio Bartoli quoniam respondet illi Dec. duobus modis ut hic per eum, uerum quia Berous in cap. primo, de offi. deleg. nume. 50. Decio contradicit, & in
392 hanc discordiam nunc ingredi non curo† me ritò puto aliter dici posse post Beroum ibi. & in cap. primo, de rest. spol. nume. 56. quòd tex. in dicto §. sed licet, loquitur quando tu per te poteras te tueri, uel liberare à latronibus, sed quo melius & facilius ab eis euaderes quicquam mihi dedisti uel dare promisisti, utique hoc casu licitè recepi, cur non tenerer tibi succurrere. Et hoc indicant illa uerba, *si quo magis te tuerer*, nā illud comparatiuum supponit positiuum, l. ubi autem non apparet. infra, de uerb. ob. Et sic q̄ etiam te poteras tueri sed ex abundanti uoluisti quoque opem meam, at nos loquimur quando quis se tueri non poterat, alienoque p̄sidio omnino indigebat, quo casu benè tenetur quis illi præsidium ferre aduersus alium illum opprimere uolentem. Hecque differentia casuum probatur in simili. Nam uidemus patrem teneri filios alere, si non habent aliunde: secus si se possint exhibere. l. si quis à liberis. in prin. iun. §. sed si filius, infra, de alend. lib. meritò sic, & in q. nostra dici potest alteri quē debere succurrere & eum defendere, quando per se non potest: aliàs secus. unde secundo casu datum uel oblatum licitè capitur, dicto §. sed licet. Possem quasdam limitationes attingere de quibus hic per Aquens. quibus ostenditur quem teneri alium defendere in certis casibus. sed cum conclusio generalis à nobis firmata sit talis obligationis, frustra uidetur casus aliquos disputare, quos & Dec. hic omisit.

393 Vnum † tamen non prætereo maximè necessarium, quòd Dec. Aquens. & alii. silentio inuoluunt, ponas enim quòd Titius Seium oppressū non adiuuauit cum posset, & ob id Seius occisus est si dicimus Titium fuisse obligatum eum defendere, quo modo ueniet puniendus: considerandum est in hac re quòd Titius in culpa leui fuit quæ desidia uel negligentia nominatur. §. præterea. insti. quib. mod. re contra, ob. unde succedere uidetur doctrina Cy. in l. si quis non dicam rapere. in fin. C. de epis. & cler. qui dixit pro culpa leui quem minus puniri quam pro dolo, nec criminaliter sed ciuiliter tantum, at contrariū uoluit Bar. in l. respiciendā. §. delinquunt, p illū tex. infr. de pœn. & est. tex. in l. qui ędes. infrà, de incēd. rui. & naufra. ubi qui ædes uel aceruū frumenti casu conbuserit, si animus idoneus ē leuius castigatur, & ita criminaliter
394 punitur. † Sed breuiter recurrendū est ad distinctionem Baldi. in l. data opera, col. 4. C. qui. accus. aut enim loquimur de culpa quæ consistit in faciendo, & procedit opinio Bar. legesque per eum citatæ, aut de illa quæ consistit in non faciendo, & procedit opi. Cyni. pro qua distinctione Claud. Aquens. in l. prima, nume. 26. infra, de legib. citat textum in l. si usufructus. §. i. infra, de usufru. ubi tenetur usufructuarius etiā de præteritis damnis per eum commissis in faciendo, non autem in negligendo, prout etiam notat Bar. ibi, at nos uersamur in secundo casu. quia qui non adiuuauit alium fuit in culpa in omittendo: ergo criminaliter puniri nō poterit. & in hoc erit sibi utile: quia non poterit inquiri secundum Aquens. in d. l. i. nume. 37. & Blanc. in pract. crimi. uer. uisis. indicijs. nu. 157. Quod menti teneas ut scias annullare processū si iudex ex officio procederet per inquisitionē.

395 Vlterius † circa dictum Bartoli de auctoritate Glossæ quæ præualet & præfertur aliis, Decius hic refert Felynum in c. primo, colum. penul. de consti. hoc ampliantem licet opinio communis sit in contrarium. Quod sanè Decio hic & ibi lectura prima, non placet, nam Butrigarius quē citat Fely. in l. i. C. qui pro sua iurisd. hoc non dicit, sed loquitur quando sunt diuersæ opiniones. & nulla communis, tunc enim præualet illa quæ habet auctoritatem Glossæ, & ita refert illum Angelus, & alii plures sequūtur in locis per Decium cumulatis, quibus addo Decis. Neap. xxi. nume. 4. ubi propriè citat Butrigarium in d. l. i. tenentem quòd ab opi. Glo. non sit recedendū quando doctores communiter non cōcludunt contra eam. stante igitur communi opinione in *Auctoritas Glo. quanta*
396 contrarium secus uult Butrigarius † multa de auctoritate Glo. præter Aquens. hic, cumulat, Curt. consi. 42. nume. 16. potissimè quòd in dubio standum est eius opinioni, quòd idolum ad uocatorum appellatur, quòd doctores somniāt uolentes infringere opiniones Glo. prout euenit Bartolo. Et qui nescit iudicare debet sequi opinionem Glossarū: quia sunt naues per quas nauigamus per hoc uastum pellagus iuris ciuilis, & quæ nos dirigunt in portū claræ ueritatis. Et cum prædictis etiam concordat Andr. Sicul. consi. viii, colum. 6. uolum. 4. & consi. primo, nume. 17. uolum. primo, Bermond. in tract. de public. concubi. in rub. de adult. nume. 50. & 53. Bollogni. in repe. aut. habitam, nume. 334.
397 C. ne fil. pro. pa. † ubi postmodum subdit nec quorundam auctoritates spernendas esse ut Azonis qui fuit pręceptor Accursii secundum Glo. instit. de interd. in prin. fuit enim fons legum & uas electionis, ut per Bal. in l. eam quā. colum. x. C. de fideico. Item nec Ioannis Andreæ qui fuit fundamentum iuris. ut per Bald. in c. cum olim. de re iud. Et speculum iuris canonici, ut per Abba. consi. iii. quidam potens, uolum. primo, nec Innocentii & Hostiēsis qui fuerunt patres & lumina iuris. quorum memoria fulget sicut stellæ, & incomparabili excellentia alios transcendunt, ut per Specul. in prin. operis

ris sui col. secunda. Nec postremo Bar. cum fuerit lucerna iuris, ut inquit Abb. in c. cum nobis. colum penul. de præscrip. Et in quo solet esse substantia ueritatis. ut dicit Roma. consi. 469. in fi. Boerius consi. 4. nu. 11.

398 Et † postquàm in Doctorum auctoritates incidimus, addo tria pulcherrima dicta, Primum est quòd si Doctor incidenter quid dixerit non auget numerum aliorum ad constituendum communem opinionem, ita tradit Alcia. pareg. lib. iiii. cap. xvii. Secundum est quòd Doctores qui referuntur ab aliis, nec eorum dicta in fonte uideri possunt: quia monumenta eorum impressa non habentur, non debent aliorum numero cumulari pro constituenda communi sententia. Ita Dec. consi. cclviiii. colum. iii. in fin. Tertium est quod inquit Anch. consi. ccvi. inter contraria, quòd quando sunt opiniones hinc inde probabiles laudatur iudex qui diuidit per medium materiam diuisibilem, sequitur Fel. in d. c. primo, de consti, colum. fin. Boer. latius Decius, 42. colum. fi. sed nec illud omittendum censeo, permissum esse contra communem iudicare quæ non habeat casum legis. Ita Butri. in ca. tua nos, colum. ii. de usur. Andr. Sic. consi. x. uolum. ii. & incertus auctor. in trac. de cri. læsæ ma. q. i. nu. 8.

Fugere num quis teneatur.

399 Vltimò † quærit Bar. an quis teneatur fugere si potest, quando quis uult eum offendere, & distinguit personas. Nam si nobilis sit, fugere nõ debet: quia timet honorem, sed resistere potest usque ad actum occisionis. Si uerò ignobilis est secus, cum non curet uerecundiam. Quin plenius Zasius Gallis, & Italis fugam tribuit, Germanis, nequaquam, quod etiam tradit Zoannet. in secunda parte, nume. 19. dicẽs quòd in honoris & audaciæ genere non est uiris Germanis gens ulla sub cęlo firmior. Raro, quippe seu uerius fortè nunquam uir Germanus uel in aperto marte, uel in singulari certamine res illi benè uel malè cedat uisus est hostem fugere. Et hanc distinctionem pariter uoluit Bal. in l. prima, colum. v. C. unde ui. in c. primo, §. primo, de pace tenen. Aret. in §. ius autem gent. inst. de iure nat. quos Aquens. citat hic, nume. 123. dans exemplum de rustico insultato à milite, qui rusticus fugere debet, non autem resistere, cum fuga non sit ei ueluti nisi ignominiosa, at econtra, secus. Idemque in clericis addit Aquens. hic. nume. 124. post Glo. Abbatem. & Ana. in c. suscepimus, de homic. & probat Dominic. Sotus. de iusti. & iure. lib. v. q. prima, artic. 8. colum. 4. quippe quòd honor eorum non sit conflictum expectare, cum eos armorum usus nisi in extrema necessitate non deceat. & cum prædictis etiam concordat Fernand. Vasqui. controuers. lib. primo, cap. 18. nume. 14.

400 † Sed tamen ut subdit Dec. Bar. in l. prima, C. unde ui, passim tenet fugiendum non esse, quam opi. indubitatam appellat hic Zoannet. in secunda parte, nume. 25. probaturque, quia aliquem fugatum esse, iniuria est l. itẽ apud Labeonem. §. l. infra, de iniur. Et hæc est communis Doctorum sententia, quos latè cumulat Carreri. in pract. cri. §. i. circa, nu. 131. & prior eo Mars. in l. prima, nume. 45. infra, de sicar. & in §. quoniam. nume. 86. nec desunt huius opinionis rationes: nam quilibet debet honorem suũ tueri, & omni lucro præferre. l. Iulianus. infra, si quis omissa. causa. test. Et conseruatio famę & personæ æquiparantur. l. iusta, infra, de manu. test. sed fugere ab hostis conspectu quemadmodum Demosthenes orator, & Archilocus poeta fecisse dicuntur qui hoste conspecto, abiectis clypeis aufugerunt ignominiosum est, infame, & criminosum. l. 3. §. is qui exploratione. cum sequẽti. l. omne delictum. §. qui in acie. infra, de re mil. l. prima, §. cum dominus, & §. tulisse. l. cum dominus, infra, ad Sylla. meritò non tenetur quis fugere. Secundo nam stare & expectare inimicum si culpæ ascribi debet, est in omittẽdo uidelicet in non fugiendo. Inuasoris autem culpa est dolus in committendo commissus, uidelicet in percutiendo seu in uo-

401 luntate percutiendi, † Vnde dolus illius præpõderare debet culpę istius, adeò quòd dolosa aggressione ille est puniendus, & iste de culpa nequaquam. l. item si obstetrix. in fi. infra, ad leg. Aqui. meritò si aggressio illius damnatur, resistentia istius & propulsatio iniuriæ permittitur ut hic. & ita iusta expectare põt, nec tenetur in fugam se conuertere. Tertio nam fugienti potest imminere periculum, uel casuræ, uel uelocioris cursus insequentis, qui & audacior fuga factus posset de facili fugientem retro percutere, & in terram prostratum interimere, meritò ne dictum periculum incurrat, fugere non tene-

402 tur. † Tantoque magis, nã satis leue uidetur dicere quòd uidens aggressorem fugere potuit, quia animus pertimescens. uel circa aliud tunc cogitans non habuit istam prouisionem fugiendi: arg. l. hac consultissima. §. at cum humana fragilitas. C. qui test. fac. pos. uel forte potuit dubitare ne fuga facilius esset causa mortis suæ quã stare. unde uim repellẽdo potuit se impunè tueri. quartò comprobat hanc opi. Zoannet. hic in secunda par. nume. 28. ponderando tex. in l. sciẽtiam. §. qui cum aliter, infra, ad l. Aqui. ubi dicitur *qui cum aliter se tueri non posset*, id enim uerbum, tueri, non aliud ac defensionẽ ipsam significat, quemadmodum ex propria significatione illius uerbi constat, & probatur, in l. prima, in prin. infra, de tutel. ibi, *ad tuendum eum qui propter ętatem se defendere nequit*, sed defensio nulla est in fugiẽdo, sicut ex sono uocis & proprietate uerbi quisque depręhendit, idcircò Iuriscõs. dum scribit, qui cum aliter se tueri non possent,

non de fuga sed de pugna intellexit. & hoc etiã ratio subiecta suadet dicens; *Vim enim ui defendere omnes leges omniaque iura permittunt*, quæ soli pugnæ conuenit non autem fugæ, si enim uis ui defenditur non ergo fuga: Et ita ex prædictis rationibus optimè comprobatur hæc opi. quas deducit Ioann. de Ana. in d. c. suscepimus, nume. 8. cum sequent. ubi hanc. q. latè discutit omnium opiniones recitans. Et hæc conclusió passim procedit exceptis clericis & his qui reuerentiã debent quibus fugientibus nulla est iniuria, secundum Dec. Aquens. & alios, in uariis locis, quos in gratiam breuitatis prætereo.

An liceat pro defensione honoris iniuriã uerbalem repellere.

403 Vltimò † quærit hic Ias. quem refert Dec. an liceat pro defensione honoris iniuriam uerbalem repellere, puta si quis me latronem appellet, eum lenonem aut falsarium esse dixerim. & tenet quòd sic. Sicut enim hoc conceditur pro defensione uitæ ut hic, pariter & pro defensione honoris licere debet: argumento l. iusta infrà, de manu. uind. ubi dicitur quòd iusta causa manumissionis est si seruus dominum liberauerit à periculo uitæ, uel infamiæ. & sic æquiparantur ibi periculum uitæ, & infamiæ, ut notat Alberic. ibi, meritò si pro tuenda uita licet iniuriam repellere, sic & pro tuendo honore.

404 Secundò confirmatur auctoritate Bartoli in l. quæ omnia, infra, de proc. ubi improperanti mihi aliquod crimen, responderi potest eum mentiri, nec ille replicare potest quòd ego mentiar. Castr. Alex. & alii in l. fi. infra, quod quisque iur. Bœcii. consi. 4. nume. 29. Alex. & Ias. in l. si quis extraneus, infra, de acqui. hære. & latè Soci. Iun. consi. edito post Alclat. in tract. de duello. nume. 12. quod habetur inter consilia ipsius Soci. Iun. consi. cxxxii. uolum. secundo. ergo patet

405 licitam esse defensionem honoris. † Tertiò præter Iasonẽ facit doctrina Cy. in l. prima, C. unde ui, ubi & Alberi. colum. iiii. uersi. Item quęrit Cy. de nobili insultato à rustico, qui potest rusticum percutere cum euadere aut fugere nõ posset sine detrimento famæ: si licet ergo factis eo casu resistere honoris tuendi gratia, pariter hic iniuriam uerbalem licere debet alio conuitio reflectere. Accedit elegans consilium Castrẽsis. cclxxvii. in causa incarceratorum. colum. penul. uolum. secundo, in nouis. de marito qui cũ fratribus uxoris percussit eius amasium, qui pudicitiam illius insequebatur, quod sibi licuit honoris sui tuendi causa. sequitur Gramma. consi. 29. nume. 29. qui loquitur in propulsatione iniuriæ uerbalis. & Calefa. conf. lxxxviiii. nu. 8. uolum. ii. crimi. Et in hanc quoque sententiam descendit Carreri. in d. §. circa, nume. 101. post allegatos per eum. Et Fernan. Vasqui. lib. primo

406 controuer. cap. xviii. nume. 13. † motus ex l. ii. §. initium fuisse, infra, de orig. iur. ubi recitatur Virginius quidam qui honorem filiæ eius uitæ præponendum putauit, cui deseruit & illud, honorem meum nemini dabo, signum permissæ defensionis honoris causa: non minus enim honorem debemus æstimare, quam uitam. secundum Alex. in l. si uictum. colum. 2. infra, de re iu

407 di. & in l. sæpe. nume. 10. eo. tit. † ubi post Bal. quem citat inquit idem esse iudicandum de infamia quod de pœna corporali. Et periculum infamiæ, periculo mortis ęquiparãdum esse. Hinc Andr. Sicul. in addi. Bal. in cap. primo, in princi. quib. mod. feud. ami. dicit quod sicut uasallus ex eo feudum amittit, quòd non defendit uitam domini. pariter illud perdit, quòd non defenderit eius famam, quoniam famæ periculum ęquiparatur periculo uitę. sequitur hęc omnia Cephal. noster conciuis, consi. 39. nu. 40. cum sequent. Et post eum do. Iulius Scarlatinus, consi. 120. colum. secunda, primo tomo, crimin. Et in hanc quoque sententiam descendit Iacob. Nouellus, in regula. xii. tenens sicut honestum est defendere uitam propriam, sic & honorem. per ea quæ citat ibi. Et quia honor est cunctis rebus præferendus, ut per Gramma. decis. 98. nume. 3. & ideò crudelis ille dicitur qui famam suam spernit. c. nollo. 12. q. 2. Gramma. consi. xviiii. nu. 32. Marsi. in pract. crimi. §. quoniam. nume. 89. ex quibus ista conclusio Iasonis uidetur optimè cõ

408 probari. † At Dec. hic ab ea recedit: quia defensione corporis ad defensionem honoris ut arguit Ias. non est tutum argumentum: quia termini non sunt pares: nam pro uita tuenda agitur de defensione, sed in iniuria uerbali agitur de uindicta: quia si mihi iniuriam dicis, iam illata est iniuria. & si aliam tibi dico, dictum uidetur ad uindictam quòd non licet. Et huius opi. quoque Felynus est, in c. dilecti. nume. 10. de excepti. post Ang. hic Baldum. in l. prima, C. unde ui. & Abb. in cap. primo, colum. prima, de iniur. uolentes quòd dicenti mihi iniuriam, non licet aliam dicere quasi defendendo. sicut etiam in iniuria corporali, non licet percutere percussorem, quando non fit defendendo, sed potius uindicando, c. significasti. secundò de homic. Mouetur insuper Fel. quia nemini fas est propriam iniuriam ulcisci l. prima, C. ut nemini lic. se sine

409 iud. uind. † Et ex eo quod notant Butri. Abb. & Imola. in ca. peruenit. ii. de iureiuran. limitantes regulam de qua ibi. quòd frangenti fidem liceat fidem frangere, nam procedit ita demũ si obligationes respectiuę sint, id est, reflectentes, uel ad idem factum: secus si ad diuersum: quia frangere fidem in eadem materia sapit defensionem. sed in diuersa offensionem. unde sic & in q. nostra si mihi latronem esse dixeris, ego uerò tibi falsarium. diuersa est iniuria non reflectens nec ad idem factum, sed ad diuersum tendens. meritò non defensionem, sed offensionẽ sapit. & ob id non est permissa: Et in hac opi. tesidet

fidet etiam Claud. Aquenf. hic. nume. 125. &
410 Zoannet. 54. † Quam tenendo non obstat do ctrina Bartoli in d. l. quę omnia. quoniam respondet & bene Dec. hic, ꝙ eo casu agitur de defensione, uidelicet de repellendo delictum improperatum, & negando quod dictum fuit, per uerbum mentiris. tic enim iniuria uerbalis quæ fuerat illata tollitur, & purgatur, eaque exoneratur iniuriatus dicēdo ꝙ aduersarius mentitur, ut etiam tradit Dec. consi. cccclxxxvij. nume. 5. ubi dicit ꝙ uerbum. mentiris, profertur ad expurgandum innocentiam criminis obiecti, & itá quoque tradit Fel. in d. cap. dilecti, num. xi. sed aliud est quando me latronem dixisti, te uero falsarium appello: nam iniuria mihi illata nō tollitur sed illa remanente, alia tibi infertur. quod non licet.

Ad doctrinam Cy. respondetur ꝙ agitur ibi de iniuria facti, uidelicet de percusfione illata uel inferenda quæ propulsari potest occidendo aduersarium ne percutiat, aut repercutiat, prout facere posset, & ita fit ad defensionem corporis insultati talis occisio. Eodem modo procedit consilium Castrensis cclxxvii. uolum. ii. & illud homicidium sequutum toleratur ob iustum dolorem mariti quem sibi difficillimum fuit temperare, iux. textum & ibi not. Ang. in l. si adulterium cum incestu. §. Imperatores. infrà de adul-
411 ter. † sicut etiam prouocatos uerbis excusatur occidens quantum ad hoc ut mitius puniatur, ut per Ang. Aret. & Aug. de Arim. in tract. malef. in Glo. & uerba contumeliosa. Gramma. consi. xxix. & uoto xxiij. Cairreri. in d. §. circa. numero 102. & Mar. in pract. crim. §. quoniam. num. 62. cum simil. Et licet honorem magnifacere debeamus, & eum defendere per ea quę postremo loco deduxi, tamen modus eum tuendi à uerbis iniuriosis non est noua contumelia in iniuriantem reflexa, sed percutiendo uel per nerbum
412 mentiris tantum: † quod etiam recipit temperamentum modo mentiens dicat uerum, ut tradit Fely. in d. c. dilecti. per l. eum qui nocentem. & quod ibi Bar. infrà de iniur. & Aquenf. hic. numero 125. alioqui secus: nam si quis uerbis contumeliosis prouocatus, quæ uera sint, mentiri prouocantem dixerit malè excipit, melioremq́; actoris causam responsione sua facit, ut eleganter tradit Alciat. in tract. de duello. cap. viiii. & ex his ad laudem Dei: nec non & Virginis almę re manet expedita ista lex.

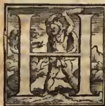
SVMMARIA IN RVB. ff. de offic. eius.

1 DELEGATIONIS *materia difficilis.*
2 *Continuatio prima, Glossę communis.*
Quam tuetur auctor à Decano Senense.
3 *Titulus de testibus quomodo procedat.*
4 *Continuatio secunda, Glossæ reiecta per Castren.*
Quam defendit Alexander, nu. 5.
Et Orianus.
Sed Dec. & alij Castrensem sequuntur. nu. 7.
Nec est de mente Glo. ut tenet auctor, nu. 9.
5 *Dignius est quod prius inuentum, num. 38.*
6 *Opi. ultima uidetur approbata.*
Nisi dicatur, alij sic, nu. 9.
7 *Rubrica continuari debet secundum principalem tractatum.*
8 *Responsio positioni quomodo intelligenda.*
10 *Mandare iurisdictionem, & delegare idem sunt.*
11 *Rubricam poni sufficit super principali.*
12 *Ordinarij digniores sunt delegatis.*
Quod procedit in delegatis ab ordinario, nu. 13.
14 *Delegati principis absolutè sunt digniores ordinarijs secundum communem.*
Sed contra Siculus & auctor, num. 28.
Berous uerò distinguit, nu. 71.
A quo recedit auctor, nu. 74.
15 *Ordo hic & in decretalibus qualis.*
Calefatus declarat, num. 61.
Quem taxat auctor, & melius tradit, nu. 62.
16 *Ordin. & deleg. à quo iurisd. habet, nu. 37. & 42.*
17 *Dignitatem habens à maiore præfertur.*
Miles papalis alios præcedit, nu. 17.
Et ordinatus à Papa.
18 *Canonici Papę alijs præferuntur.*
19 *Ambassiatores maiorum præferuntur.*
Doctoratus ab Imperatore post præfertur.
20 *Honor idem debetur repræsentanti qui repræsentato.*
Intellectus cap. fi. 93. distin. num. 20. 65. 66.
21 *Dictio nisi, ponit si præcedit oratio negatiua.*
22 *Dignitatis signum sedere altiori loco.*
23 *Dictio sicut denotat omnimodam similitudinem.*
24 *Ratio generalis ampliat dictum.*
25 *Delegato principis competunt illi reseruata.*
Et eo mortuo causa reddit ad principem.
26 *Intellectus l. i. C. de offi. uic. nu. 69.*
27 *Restit. coram minore non petitur.*
28 *Iurisdictio dignior quæ capacior, nu. 30.*
29 *Patriarcha Regi æquiparatur.*
31 *Argumentum à secundum quid ad simpliciter non ualet, nu. 51.*
32 *Verba non secundum quid sed propriè capi debent.*
33 *Lex & princeps æquiparantur.*
34 *Ordinarius est minister legis.*
35 *Iniuria illata magistratui censetur illata principi.*

Percu-

Commu-

122 *Communis usus loquendi excusat à blasphemia.*
Et præfertur propriæ significationi, nu. 123.
Quorum ratio adfertur ex Aristotele, nu. 124.
126 *Intellectus l. hos accusare, infrà de accusa. numero. 132.*
127 *Appellatur ad præsidem à iudice per eum dato.*
128 *Genitiuus denotat causam efficientem.*
129 *Verborum proprietas omnia complectitur quatenus significat.*
130 *Statutum communis Ianuę, quòd officiales xenia non recipiant, locum habet in alibi missis.*
131 *Dictio uel, inter genus & speciem, pro id est.*
132 *Speciebus enumeratis generale uerbum subiicitur.*
133 *Statutum de occidente non compræhendit mandantem, nec eum qui causa mortis fuit, aut opē dedit.*
Nisi loquatur in rem, nu. 134.
135 *Percutiens baculo, uel cum sagitta tenetur.*
136 *Romæ uerbum usque ad continentia ædificia porrigitur.*
137 *Commune Florentię, latè patet ut uerbum Paduani.*
138 *Officialis communis Florentiæ respicit creationem.*
Officialis Florentiæ locum.
139 *Mandare iurisdictionem, & iudicem dare, diuersa.*
Vt omnes uolunt, sed Auctor, contrà, nu. 146.
140 *Mandata cui est iurisdictio iudicem dare potest.*
Sed Dec. & Auctor contrà, numero 148. 162. & 167.
141 *Appellatur à iudice dato ad dantem.*
Sed non ad mandantem iurisdictionem.
Cuius rationem reddit Vaconius.
Sed non bonam, num. 168.
142 *Dans iudicem non abdicat iurisdictionem.*
Sed mandans iurisdictionem sic.
Quod Auctor refellit, nu. 170.
143 *Mandata iurisdictione; nunquid statim quis uti possit imperio, nu. 171.*
144 *Mandare iurisdictionem, est omnem transferre.*
Sed Auctor contra, nu. 171.
145 *Iudex datus sententiam non exequitur.*
Sed nec is cui mandata est iurisdictio, contra Purpuratum, nu. 172.
147 *Dictio ex exprimitur magis dubium.*
149 *Intellectus l. 1. §. qui mandatam infrà eo. & l. à iudice. C. de iudi.*
150 *Delegatus non habet proprietatem iurisdictionis.*
Sed usum quem non potest transferre, nu. 151.
152 *Dans iudicem debet esse magistratus.*
153 *Lex cum prætor. §. is quoque. infrà de iudi. ponit casum specialem in legato proconsulis.*
Sed Alci. Purp. & Calef. contrà nume. 154. 155. & 156.
Quibus Auctor non assentit, nu. 157.
154 *Exempla non restringunt regulam.*
Eam tamen declarant, nu. 158.
157 *Intellectus l. cum prætor. §. is quoque. infrà de iudi. nu. 160. & 161.*
159 *Vicarius Episcopi iure canonum tantum cognitus.*
161 *Præcedentia declarant sequentia.*
163 *Lex imperium, in fi. infrà de iurisd. omni. iud. quomodo legenda.*
Intellectus l. primę. §. an autem. infra de susp. tut.
164 *Intellectus l. prima infrà quis & à quo.*
Vbi traditus à Zoannetto reijcitur, numero 165. & 166.
Et alius datur per Auctorem, nu. 167.
166 *Appellatio non fit de maiore ad minorem.*
169 *Exemplum Persarum de Rege.*
172 *Delegatio stricti iuris.*
Procurator an executionem petere possit.

1 ANC † materiam Fulgosius in l. i. infrà de iur. omnium iud. extraneam esse dicit tam iuuenibus, quàm prouectis. & in l. ii. C. de peda. iudi. addit ꝙ in ea nunquàm habuit intellectum clarum nisi à uoce magistri, cum tamen in cæteris per se studēs aliquid intellexerit. unde nō immeritò Decius hic exorditur eam intricatam esse ac difficilem, & Iacob. Nigri speculatiuam. Sed & Cāciuncula in proœmio, secundi libri tractatus sui de offi. iud. inquit uix alium articulum, & à iuris Auctoribus æquè breuibus responsis exhibitum. & à Doctoribus nostris per summam diligentiam infęlicius explicatum. Imò uerò Alciatus Parado. lib. secundo. cap. primo. in fine lernęam hydram hunc tractatum delegationis uocat. ꝙ tot exurgat ceruicibus ut una auulsa, altera non deficiat. At hæc utcumque sint, si quis audacior esse uelit ut inquit Ioan. Gillotus in tract. de iurisd. & imperio. lib. secundo. ca. xxiiii. & à Doctorum opinionibus deficere. iureconsultorum uerò responsis adhærere, Herculem facile præstabit. Et sicut hic tradit Decanus Senensis nec à scribendo philosophia deterruit Aristotelem, ita nec huius tituli difficultas aut Glossarum & commētariorum congesta sylua terreat uos opinatissimos commilitones ab audiendo, aut me à legendi munere iam ter in eo repetito: sed omni diffidentia reiecta, fęlici numine, ad interpretationem Glossæ Rubricę tituli nostri descen-

Quanta sit huius materiæ difficultas.

descendamus, in cuius progressu facile patebit labor noster.

De prima cō tinuatione Glossæ. 2 Diuiditur † in duas partes hæc Gloss. prout duas continuationes ponit, secunda est ibi, *alia sic*, & in prima sic continuat, *dictum est de officio ordinarij, nunc delegati, licèt & de ordinario aliqua leges dicant*, Quæ continuatio communiter approbatur, ut refert Decius, & Cagnoll. nume. 28. at eam Decan. damnat ex l. prima, secunda, & fina. quæ loquuntur de causis, quæ delegari non possunt. quo fit ut hæc continuatio non includat omnes leges huius tituli, & hoc idem prior eo præcogitauit Cur. Iun. hic, cuius laudes abundè prædicat Ferdinan. Loaz. in l. filiusfami. §. diuu. nu. 109. infra, de leg. primo. Et in hunc modū tuetur Glossam, quòd hic ponitur de off. delegati uidelicet in causis delegabilibus; quia cognito uno de contrariis, cognoscitur aliud,
3 inst. de his qui sunt sui, in prin. † Sicut & (præter eum) ponitur, infra, de testibus. respectu personarum, quæ possunt testificari, ad quarum cognitionem subiiciuntur aliquę leges tractantes de personis quæ testes esse non possunt, ut in l. testis. cum sequen. in l. repetundarum. Et in l. ob carmen. quoniam de his cognito, scimus cœteros in testimonium admitti. † Secundò conti-
De secunda 4 nuat Glossa quòd, *dictum est de iurisdictione ordinaria quæ est in cognoscendo, nunc de ea quæ est in delegando*, quam continuationem taxat Castrens. eo quia rubrica hæc pollicetur tractatū de off. eius cui mandata est iurisd. & sic de offi. delegati. Sed delegare causam pertinet ad of-
5 ficium delegantis. † Alex. uerò eam tuetur per l. ii. & l. cognitio, infra, eo. ubi legislator etiam plenè tractat de ordinariis delegantibus ut de Preside, Prætore, & proconsule iurisdictionem mandantibus, quod & Orianus confirmat. Nā cum dignius sit illud quòd prius inuentum fuit l. prima, infra, de acq. rer. do. Et delegans prius inuentus fuerit delegato, sequitur quòd cum suprà tractatum fuerit de iurisdictione ordinaria in cognoscendo, prius etiam tractari debeat de ordinaria quæ est in delegando, quam de delegata: arg. l. primæ, infra, de alb. scrib. & tā
6 quàm prius de causa, quàm de causato. † concluditque pariter Oria. quod Glossa uidetur tacitè hanc continuationem probare uelut postremo loco positam, iuxta Glo. in l. qui filium. §. Sabinus. infra, ad Treb. & per Bar. in l. bona fides. in-
7 fra, depoli. † Decius tamen Castrensem sequitur sicut & Aquēsis, & Calcfatus, & plenius eis D. meus Riminal. quia rubrica cōtinuari debet secundum illud quod principaliter in ea tractatur, l. si quis nec causam, infra, si cer. pet. & per
8 Glo. in rubr. infra, de iurisl. omnium iud. † Simile uidemus (hoc illis addens) quòd responsio simpliciter facta positioni uel accusationi, intelligitur quo ad ea quæ principaliter continentur in positione, uel accusatione, non quo ad alia accessoria, nec quo ad alias qualitates. Bar. i l. si cui. §. si à filio. p illum textum, infra, de leg. i. Bal. in c. prudētiam, de mut. peti. Butr. in c. i. de plus peti. Ias. in d. l. si quis nec causam. nume. 19. Aret. in l. gerit. colum. vi. infra, de acqui. hær. Cur. Inn. cō si. 119. colum. pen. nume. 11. At in l. 2. & in l. cognitio, quas citat Alex. non tractatur principaliter de ordinariis, sed incidenter ad cognitionem & effectum officii delegati, meritò de ipsis ordinariis non est habenda consideratio in hac rubrica, sed de delegatis, de quibus in ea principaliter tractatur, unde corruit continuatio Glossæ.
9 Quin etiam † falsum est quòd hæc Glossa tacitè probet hanc continuationem licet secundo loco positam. Imò uerò potius eā censetur reiicere cum dicat, *alij sic*, ut Ias. & Purpur. tradunt in l. si idem cum eodem. §. fi. infra, de iur. omniū iud. Fely. in cap. primo, colum. fi. de consti. Moder. in aut. habita. nume. 355. C. ne fil. pro. pa. D. meus. Zucchar. in rubri. infra, si cer. pet. nu. 49. & prior eis Fulg. in l. 2. C. si aduer. donat. Corn. consi. 70. nume. 4. uolum. 4. quia dictio, *alii*, loquentem excludit, sequitur Io. Lup. in c. per uestras, super secundo notab. §. sequenti. nume. 6. de don. inter. uir. & uxo. Et ita residet etiam Decan. hic quòd Glossa tacitè recedat ab hac continuatione secundo loco per eam relata, pri- *Secundā cō tinuationē tacitè reijcit per glo.*
10 mam sequuta quæ omnino tenenda est. † Ex qua primò notandum est ibi, *nunc delegati*, quòd illa uerba rubricę, *cui mandata est iurisd.* significant delegatum. Sicque mandare iurisdictionē & delegare sunt synonima secundum Purpur. hic, & Orianum, colum. iiii. demumque Cagno. nume. 23. per Glo. in l. nec mandante. infra, de tut. & cur. dat. de quo melior est alia declarans hanc rubricam in extrauagantibus communibus in tit. de off. deleg. in uerbo, *iudices*, ubi dicit quòd iudex delegatus est propriè is qui mandatam sibi iurisdictionem uice delegantis exercet, dictus à delego delegas, quod idem est quòd mando. quare rubrica hæc nostra dicit, *De eo cui mandata est iurisd.* Et de illa Glo. meminit Bellonus in tract. de offi. eius, colum. prima, pro quibus etiam Glossis ponderat textum in l. cognitio. §. primo, infra. eo. dum loquitur de damno infecto iunc. l. prima, infra, de dam. infe. nam in d. §. primo, dicitur mandari. Et in d. l. pri- *Mandare & idem esse.*
11 ma. delegari, quod arguit identitatem. † Secundò colligitur ex dicta continuatione ibi, *licet de ordinario aliqua leges dicant*, quòd sufficit poni rubricā super eo de quo tractatur principaliter in nigro, licet non ponatur de eo de quo loquitur incidenter. iuxta reg. leg. si quis nec causam, infra, si cer. peta. & ita colligit Purp. hic. nu. 18. Orian. colum penul. & Iacob. Nig. numero 5. dicentes quòd istam Glo. comendat ad hoc Andre.

12 dre. Sicul.in tub.de offi.dele.colum.2.† Tertiò
colligitur ut inquit hic Dec.ex dicta continua-
tione de ordinariis prius tractatum fuisse quàm
de delegatis:quia digniores sunt delegatis qui
ab eis dependent.l.iudicium soluitur,infra,de iu
dic.Et digniora præmitti debent.§.aliam.inst.de
13 bon.poss.l.i. & ii.infr.de alb.scrib.† Quod be-
ne procedit in delegatis ab ordinario : secus
si à principe,tales enim sunt digniores ordi-
nariis : quia principem repræsentant , ut per
eum.

Delegatus princ[ipis] an dignior sit ordinario.

Hinc igitur nos apposite duas conclusiones
disputabimus ex uisceribus Decii colligendas:
quarum prima erit an delegatus principis sit ab
solutè dignior ordinario.secunda erit nunquid
in causa sibi commissa dignior censeri debeat or
14 dinario.† Circa primam receptissima est om-
nium sententia quòd sit dignior, ut ex Oriano
colligitur colum.penul.Iacob. de Nigris , nu-
mero 13.& clarè testatur Decan.in rubr.de of-
fi.deleg.nume.13.eamque tenet hic Dec. fun-
dans illam in repræsentatione Principis quam fa
cit delegatus.c.sanè secundo,de offi.deleg. ubi
Summus.Pont.dicit,*Iudex à nobis delegatus ui-
ces nostras gerit*,meritò debet absolutè dignior
reputari,facitq; tex.in cap tuas,de maio.& obe.
ubi debet episcopus deferre electo ad subdia-
conatum per Summum Pontificem , & textus
in l.ii.infra,de Alb.scrib.ubi præferuntur in Al
bo dignitates à principe consecuti cæteris qui
tantum municipalibus honoribus functi sunt.
Quæ arguunt eos esse digniores qui à principe
pendent,quam qui aliunde.

Communis opinio.

15 Secundò † confirmatur ex ordine titulorum
in decretalibus ubi uidemus secundum Castr.
Alexan. Ias. & Dec.quos & alios cumulat Ca-
gnoll.hic.numero 34.præpositum fuisse titulum
de offi.deleg.Titulo de offi.ordi.quia tractatur
ibi de officio deleg.à principe , hic uerò posi-
tus fuit titulus noster post ordinarios:quia tra
ctatur in eo de delegatis ab ordinariis.
16 Tertiò † comprobat D.meus Riminal. nam
ordinarius iurisdictionem habet à lege.Delega
tus autem à principe, qui supra leges est l.prin-
ceps,suprà,de legib. dignior ergo seu maior or
dinario censeri debet. qui enim dignitatem
habet à maiore præfertur habenti dignita-
17 tem à minore. † Abb. in capitu. postulasti. de
conc. præb. ubi dat exemplum de milite Pa-
pali, qui alios præcedit. prout & ordinatus à
Papa per dict. cap. per tuas. sequitur Sapia.
in addi. ad eum. Idemque tenet Andre. Sic.
in cap.quod clerici. colum.penul. de foro com
pe.Felyn.in rubr. de maio. & obe.colum.secun
da, numero quarto,Dec.in l.cum quid. colum.
quarta,in prin.infra,si cer.pet. ubi pariter Do-
minus meus Riminal.colla.5.Martin. Laudens,
in tracta.de dignita.quæst.xvi.Boer.in tract.de
auctor.mag.consi.nume.81.post alios quos ibi
18 citat,† maxime Bartolum in l.ii.infra, de alb.
scrib.ubi dicit quòd canonici recepti auctorita-
te papę pręferuntur in sententiis dicendis aliis
canonicis electis auctoritate legati uel alterius
inferioris.Et Bartolum sequitur Bonus de Cur
tili in tracta.de nobili.3.parte.nume.25. & in 2.
par.nume.27.subiungit quòd ab auctore effi-
19 ciente res denominatur dignior.† Et ultra Bar-
tolum Alberic.in d.l.ii.idem tradit in contentio
ne sedis inter Ambasiatores: quia pręferri de-
bent & magis honorari à maioribus ordinati.
Imò singularius Alex.in addit. ibi post Roma.
in l.si uerò.§.de uiro,infra,sol.matr.fall. 49. di-
cit quòd posteà doctoratus ab Imperatore præ
fertur antiquiori, qui aliunde ab inferiore di-
gnitate fuerit consecutus,quod & tradit Marti.
Laudens.in tract.de dignita.q. 32. ubi loquitur
de consecuto dignitatem à papa.
20 Quartò † mouetur etiam D. meus Riminal.
nam idem honor repręsentāti debetur, qui re-
pręsentato,cap.grandi.de supl.negli.præla.in 6.
& pulcher est tex.in cap.si.93.distinc.quem nō
citat, tumque sic induco. Nam pręcipitur ne
Diaconus quamuis in dignitate positus sedeat
ante presbyterum nisi cum locum habuerit patri
21 archæ † pondero dictionem , nisi , contra ubi
præcedit oratio negatiua , affirmat Bart. Ca-
stren.Alex.Ias.Dominus meus Rimi.& alii in l.
actione,C.de trans.unde cum primò neget sim-
plicem Diaconum pręcedere pręsbyterum,secū
dò.uerò excipit nisi cum locum habuerit Pa-
triarchæ.sedere debet ante pręsbyterum,ergo di
22 gnior hinc censeri debet.† quia inter alia signa
maioris dignitatis illud est potissimum sedere
altiori loco.§.aliam,inst.de bon.poss.Ioan.And.
Domi.& alii in cap.fin.de offi.leg. Fely.in ru-
bri.de maio.& ob.colum.sexta , confirmatur ex
ratione quam subdit ille tex.dicens,*tunc enim si-
23 cut illius locum tenens honorabitur*,† nam illa di-
ctio,sicut,denotat omnimodam similitudinem,
ut de dictione,perinde,uniformi tradit Bar. in
extraua.ad repri.in uer.perinde.Et cum illa ra-
tio sit generalis sequitur quòd sit dignior,& ma
gis honorandus pręsbytero nedum in actu sedē
24 di.sed simpliciter & absolutè,† quia ratio gene
ralis ampliat dictū & legem reddit generalem,
Bar.& Bal. in l.tertia,infra,de iur. & fac. igno.
Ias.in l.id quod,nume.7.infra,de leg.primo,Do
meus Rimi.consi.371.nu.2.Craue.consil. 227.
col.2.
25 Quintò † confirmat hanc partem pariter do-
minus meus Riminal.nam ex delegatione com-
petunt huic delegato principis illi reseruata de
quibus in l.prima.§.de qua autem,infra,de po-
stul.at secus in ordinariis. Castren. in l. pri-
ma, infra , eo. eoque mortuo , uel aliàs eius
finita iurisdictione ordinarius se de illa

causa non interponit, sed ad Principem reddit. cap. pastoralis. §. præterea. de offi. ordi. Bal. in c. primo. §. ad hęc. de pace. iur. fir. quæ ponit hic etiam Iacob. Niger. nu. 13. tacito tamen aucto re. Et signa sunt satis perspicua dignitatis maio ris in eo quam ordinario.

26 Sextò † uidetur esse casus in l. i. C. de offic. ui car. perpensus ab Alciato. parad. lib. ii. cap. xii. ubi dicitur in causis uicarium comiti militum preferri. Et si societas in iudicando contingat, *priore loco Vicarius ponetur, Comes adiunctus accedat*, dicit text. Ecce uicarium præferri qui tamen ordinariam iurisdictionem iure ciuili non habet, licèt Pontificum decretis aliter sit constitutum.

27 Septimò † accedit: nam restitutio in integrũ aduersus sententiam iudicis non potest peti coram minore. l. minor autem, infra de minor. Sed aduersus sententiam delegati principis ordinarius non potest restituere. l. aduersus. C. si aduer. rem iud. ergo minor est ordinarius illo. sicque notat in terminis Fulgosius, & sentit Albericus ibi. & ex his pars hęc affirmatiua uidetur iustificari.

28 Contrariam uerò † tenet Andr. Sicul. in rub. de offic. deleg. mouetur primo quia una iurisdictio dicitur altera dignior in quantum est capacior & maioris compræhensionis Glo. in ca. in nouo. xxi. distic. quæ dicit ꝙ Archidiaconus dicitur maior Archipresbytero ratione maioris administrationis, & probatur in cap. perlectis. 25 distinc. in uerbo, *Archipresbyter*, tradit Abbas in cap. ecclesia. colum. fin. de elect. Dec. in c. cum uenerabilis. col. ii. de excep. & in d. c. sanè. num. 5. Felyn. in rubr. de maio. & obed. colu. vi.

29 † Vnde Bald. in l. i. suprà. de offic. præfec. præt. dicit ꝙ Patriarcha ęquiparatur Regi: quia regit multas prouincias. Sed iurisdictio ordinaria capacior est, & uniuersalior delegata quæ particularis est respectu causæ sibi commissæ, meritò sequitur ꝙ inferior est delegatus Principis ordi

30 nario. † Nec istam ratione͂ bene diuellit Dec. dicens eam procedere data paritate terminorum, uidelicet, quando utraque iurisdictio procederet ab eodem fonte. Secus in casu nostro in quo delegatus habet causam à Principe, ex cuius persona dicitur dignior, d. cap. sanè. procedit enim quod inquit Dec. non absolutè ut Sicul. loquitur, sed secundum quid, uidelicet, in illa causa.

31 † quod argumentum non procedit à secundum quid ad simpliciter secundum Orian. Nigrum, & Moder. Pataui. hic Corras. miscellane. lib. iii. cap. xix. D. me. Zucc. in rubr. infra si cer. pet. nume. 20. Et prius eis Sicul. loco citato. Ergo non est simpliciter nec absolutè maior ordinario, l. hoc legatum. infrà de leg. iii. Sozi. consi. primo.

32 uolum. iii. Goz. consi. ix. nume. 26. † Nec uerba secundum quid sed propriè capi debent. l. Titiæ textores. ubi Bald. infra de leg. primo. Soc. in l. prima. columna prima. infra de uul. & pupil.

Secundò mouetur Andrę. Sicul. nam si delegatus Principis dignior reputatur: quia repræsentat Principem. Idem uidetur in ordinario qui creatur à lege. cap. cum ab ecclesiarum. de offi. ord. l. more, infra de iur. omnium iud.

33 † quia lex & Princeps æquiparantur, cum Princeps sit lex animata in terris. §. fin. in aut. de consul. tantoque magis: quia ordinarius repræsentat legem generaliter & uniuersaliter, delegatus uerò principem particulariter. Et licèt Decius respondere conetur quòd ordinarius non repræsentat legem sicut delegatus principis. quòd inde patet: nam ordinarius iure proprio habet iurisdictionem d. l. more. delegatus autem proprium nihil habet: sed utitur iurisdictione delegantis. l. i. §. qui mandatam, infra eo. tamen mi

34 hi non placet ressolutio sua, † cum ordinarius minister legis dicatur. Glo. in l. Celsus. in princip. infra de arbi. Barto. in l. amplius, infra rem. rat. hab. Imò uerò, & ipsum principem dicitur repræsentare eiusque uices gerere. §. simili. ibi, *vice sacri cognitoris*, iuncta Gloss. in aut. de app. pel. per quem sic inquit Alciat. in rubr. de offic.

35 ord. colum. ii. † quod etiam comprobatur: nam iniuria illata magistratui censetur illata ipsi principi. l. iii. infra ad l. Iul. maiest. Castr. & Alex. in l. quamuis, infra de in ius uoc. Carrer. in practica crimi. §. homicidii. numero 51. cum aliis per Petrum à Plaza epitomes lib. i. cap. xxiii. ad finem. quod est: quia in quolibet magistratu repræsentatur persona principis ut tradit Lancellot. Conradus. in §. iii. de offi. præt. in causis criminalibus. in titul. de iniuriantibus, colum. ii ii.

36 † inferens ꝙ iniiciens manus in magistratum, puta dando alapam prętori, capitali pœna punitur. l. omne delictum, infra de re milit. Sicque de pœna mortis firmat Felyn. in cap. ex literis. numero 19. de constitu. Confirmatur adhuc: nam si ordinarius legem repræsentat à principe factam, ergo & ipsum principem per medium legis argumento leg. fin. C. de hæred. institu. & in proposito nostro per Gloss. in l. prima. C. de offic. uicar. quæ dicit vicarium præfecturæ repræsentare principem per medium præfecti, qui principis reuerentiam repræsentat.

37 † Idq; firmat Iacob. de Belui. in aut. ut defun. seu fune. §. primo, per illum textum, ubi tenet quòd ordinarius dicitur habere iurisdictionem nedum à lege: sed etiam à principe, sequitur Alciat. loco citato, meritò dicitur dignior delegato, qui tantum principem repræsentat: argumento textus. in §. cum autem. institut. de adop. & in aut. de consangui. & uter. fra. ubi dicitur, quòd duo uincula magis stringunt quam unum.

Tertiò

38 Tertiò mouetur Sicul.† nam quis dicitur di gnior ratione naturalis, & antiquioris originis, ut tradit Domini.post Gloss.in cap.primo. prima dist.Fely.in rubr.de maio.& obed. colum.3.& unum dicitur altero dignius ex tempore, ut quia primò inuentum ideoque præferendum l.i.infra,de acqui.rer.domi.unde Ruin.consi.19.nume.9.uolum.primo. & in eodem casu Ias.consilio.192.colum.3.uolum.secundo, tenent Albertum Pium qui prius adeptus fuerat dignitatem dominiique administrationem,Gi-
39 berto præferri in dignitate posteriori. † Et primò doctoratus posteriori præfertur,ut tradunt Andræ.de Barul.& Nicol.de Neap.in l. prima, C.de consul.lib.xii.Dec.in l.cum quid, infra, si cer.pet.& consi.161.colum.prima,Purpur. in l. procurator.C.de edend.Boer.in tract.de auct. mag.cons.nume.80.& 90.Et idem pro regulari firmat Franciscus Marc. q.808.in prin. quòd in dignitatibus præferatur qui prior est in ordine & tempore.Grat.respon.116.numero 6.uolum.primo. Et apud Gellium.lib.xiiii.*quotiens usu uenisset ut duo plures ue magistratus eodem tēpore Romæ essent,qui eorum prior abis esset, ei po*
40 *tissimum Senatus consulendi ius fuisse*, † Hinc refert Franciscus Connanus uir undequaque literatissimus,in cōmētariis iuris ciuilis.lib.primo, cap.9.colum.2.quòd tam crebræ legum nouationes aut nouarum constitutiones,omnem sibi ipsis abrogant auctoritatem, quòd omnis lex nascens facilè contemnitur, aut negligitur, inueterata uerò maiorem adfert admirationem, nam antiquitatem proximè accedere ad Deum uulgò arbitrantur,adeò sola eius effigies uidetur esse ueneranda. Ideòque latinis antiquum uocatur quod charum est: quia antiqua omnia
41 & admiramur.& amamus.† In quo Massilienses tantopere laudati sunt, ut nulla ciuitas moratior celebraretur,quam quæ antiquitatis retinentior esset, usque eo ut à condita urbe unum haberent,eundemque semper gladium quo ferirentur capite damnati,rubigine quidem & longo usu exesum, nec satis rei cui destinatus erat idoneum, sed qui ut ait Valerius indicio esse posset, uel in minimis rebus omnia ueteris moris momenta esse conseruanda.

At unde digressimus ad rem nostram
42 † redeuntes ordinarius originem ducit à lege,quæ altera natura est.§.minorem, institu.de adop.& antiquus est: quia ab initio Romæ esse cepit.l.ii.§.quod ad magistratus.suprà, de orig. iur.delegatus uerò per accidens fit à Principe. & iunior est cum detur ad derogationem iurisdictionis ordinariæ in causa delegata, ut not. in cap.sedes.de rescri.Et priuatio presupponit habitum.l.manumissiones,suprà,de iust.& iu. ergo ordinarius dignior censeri debet.

Quartò confirmat hāc partem pariter Sicul.
43 in dicta rubrica.† nam omne quod irradiat & coruscat ex se. & propria uirtute dignius est eo quod coruscat uirtute aliena.l. quod principi. cum sequen.& ibi Bart.& alii,infra,de leg. secundo,Cy.in l.si quis.C.de testibus. Marti.Lauden.in tract.de digni.quæst.34. cum similibus quæ cumulat Natta.consi.163.nume.14. & cō si.179.nume.8.Sed ordinarius coruscat uirtute propria & formali. Delegatus autem uirtute alterius,dicto §.qui mandatam.d.cap.sanè,ergo ordinarius dignior est simpliciter delegato principis.& ità pariter arguit Bellon.in tract. de offi.eius,nu.58.

44 Quintò Sicul.addit quòd † iurisdictio ordinaria fauorabilior est delegata.Glo.in cap. primo, de rescri.in 6.Bal.in l.fin.col.1.C.de iudic. ergo dignior reputari debet, & hæc fundamenta præter primum & secūdum dissimulatione quadam Decius hic prætermisit quòd ea forsan sentiret aculeos nimis acutos habere quibus resisti non posset.

45 Sed † & sextò preter eum confirmat hanc partem Alciat.in rubr.de offi.ordi.col.2.nā magistratus ordinarii alii sunt super illustres,alii tā tum illustres,alii spectabiles, alii clarissimi, qui sunt gradus dignitatum, Glo.est in §. cumque hoc.in proę. insti.& not. in l.prima,infra, eo. Sed delegati non comprehenduntur in aliquo dictorum graduum iure suæ delegationis: ergo non dicuntur habere aliquam dignitatem ui gore illius,meritò nō possunt ordinariis digniores dici. Et hoc idem tradit auctore tacito Beros in rubr. de offi. dele.nume.38.dicens quòd quem esse in dignitate cognoscitur ex regulis quas ponit Abbas.in cap.multa.de preb.& Bar. in l.prima. C.de digni. lib.xii. Sed nulla regula delegato principis conuenit: quia eius nomen non est dignitas,nec in loco dignitatis reputatur:sed potius dicitur officium:ut hic & ibi, nec eius officium est perpetuum, sed temporale.c. de causis.eo.tit.ergo delegatus non potest esse dignior ordinario.

46 Septimò corroborat hanc opinionem Corras.loco citato.Nam ordinaria iurisdictio propria est,delegata uerò minus propria, quo fit in dubio iurisdictionis uerbo de ordinaria intelligatur, ut Butrius Abbas. & alii tradunt in c.tua nobis. de offi.uica. atque hinc Federi. de Sen.consi.205.factum tale est,respondit actum dubium factum censeri in uim ordinariæ iurisdictionis.meritò cum illud altero sit dignius qđ magis propriè tale est.ordinaria ut magis propria dignior censeri debet.

47 Octauò succedit, & illa ratio quam proponit Bero.in dicta rub.nume.39. Nam à delegato Imperatoris appellatur ad ordinarios, ut ad præfectum prætorio,& questorem.l. præcipimus. §.huic.C. de appel.Glo.in l.prima,in-

frà quis & à quo. in fine Gloss. magnæ: ergo sal tem ordinarius ad quem à delegato Principis appellatur, dicitur maior & superior delegato:
48 † quia appellationis substantia consistit in hoc quòd semper de minori ad maius tribunal fiat, non autem ad par, uel inferius. cap. secundo. de consue. in vi. iunct. Glo. in l. i. §. si quis in app. el tione. & §. si quis ergo. infr. de app.
49 Nonò pręter alios accedit † quod labor intensior aut maior quē digniorem facit, sic ut pręferri de beat, l. ii. in fin. C. de offi. mag. offi. l. unicuique. post prin. C. de prox. sacr. scrin. lib. xii. l. catra pu blicam. C. de re mil. eo. lib. sed hoc in ordinario plusquam in delegato contingit, meritò dignior delegato reputari debet.
50 Decimò temporalem habens & fortuitam iu risdictionem minor dicitur habente perpetuam & consuetam. tradit exemplum Ioann. And. & Domini. in cap. fi. de offi. leg. in vi. Fely. in rubr. de maio. & obed. col. vi. uersi. *Signa maioritatis*, si quis sedeat immediatè post Episcopum, sub scribat primo loco, imponat litteras sigillari, ser uare iura capituli, alteri uerò competat plena administratio uacante sede Episcopali. Primus enim dicitur maior uelut habens perpetuam & consuetam iurisdictionem. Secundò tempora lem & accidētalem habente. Sed delegatus tem poralem & accidentalem habet iurisdictionem. ordinarius uerò perpetuam & consuetam, me ritò dignior censeri debet ipso delegato. Plura alia fundamenta referre possem pro hac parte contra communem, de quibus hic Moder. Pa ta. sed hęc ut magis præcipua satis superque suf ficiant cum multiloquio ueritatem potius offus scari contingat, quam propalari.

Id tantum laboris superest, ut contraria tol lantur, & congruis responsionibus sedentur. ad quorum primum responsum patet ex supra di ctis circa defensionem primæ rationis Siculi
51 † quod repręsentatio particularis Principis respe ctu causæ commissę delegato, nō facit eum sim pliciter & absolutè digniorem, cum à secundum quid ad simpliciter, argumentum non ualeat. Idque confirmatur per regulam leg. in agris. infra de acquir. rer. do. quòd limitata causa limi tatum producit effectum, meritò repræsentatio principis limitata ad causam commissam non de bet ipsum absolutè reddere digniorem.
52 † Accedit ut inquit Purpur. nu. lvi. tacito ta men auctore D. meo Riminaldo, num. vi. quem bene recitat Cagnoll. nu. xlix. quòd hęc dignitas repræsentationis Principis non attenditur extra causam sibi commissam, cum alibi non sit ut de legatus: sed uti priuatus, ut tradit Abb. in cap. post cessionem. de prob. num. 9. Sicut in simili dicit Abb. in cap. auditis. de prescrip. de Episco po qui est in studio quem Rector pręcedit, ex quo non est ibi uelut episcopus: sed ut scholaris.

53 † Et hac ratione si delegatus Principis uocare tur in ius præter illam causam delegatam, licèt eius occasione: quia deliquisset in ea, suamque litem fecisset, subiiceretur ordinario, nec illo di gnior esset, ut tradit Bal. in aut. qua in prouin cia. colum. iii. uersi. ultimò. C. ubi de crimi. quia extra exercitium causæ sibi commissę non dici tur habere quasi possessionem sui officii, cum sit nudi facti secundum Bald. in l. prima. C. de sent. & interl. Sed non sic est in ordinario qui ha bet proprietatem officii. d. l. more. & quasi pos sessionem iurisdictionis, pro qua sibi datur in terdictum retinendæ possessionis. cap. licet cau sam. de prob. Barto. in l. i. infra. uti possi. in prin.
54 Corn. consi. clxxxix. col. pen. uol. iiii. † Et cū prędictis etiam concordat Bellon. in tract. de offic. eius, nume. 58. ubi loquens in causa commissa de legato, uult quòd proprietas sit apud ordinariū. exercitium uerò duntaxat apud delegatum. qua re sentit extra illam causam, dicto exercitio eum carere.
55 † Adde post Bero. in d. rub. num. 36. quòd si delegatus Principis diceretur maior propter re præsentationem illius, sequeretur quòd delega tus unius ordinarii diceretur maior quolibet alio ordinario qui esset minor delegāte propter repręsentationem sui ordinarii. quod tamen est falsum: quia delegatus ab aliquo ordinario cen setur minor quocunque ordinario, licèt mini mo l. fin. C. de peda. iudi. Gloss. in l. quod quis
56 infrà ne quis. eum. † Præterea dici potest ut hic per Calefatum. nume. 21. quod etiam iurisdictio or dinaria uenit à Principe cum magistratuū crea tio hodie ad eius curā pertineat. l. i. infrà ad leg. Iul. de ambi. per quem tex. Dec. in rub. de appe. circa fin. dicit quod princeps facit magistratus ordi narios: & re ipsa uidemus quòd papa creat Le gatos, præsides, gubernatores. & alios magi stratus, sicut & Imperator, qui eos mittit in par tibus ad gubernandum, ut dicitur in proę. insti. ad fin. unde cadit eadem repræsentatio in ordin. quæ in delegato.
57 Non omitto † pariter quod tex. in d. cap. sanè. a quo desumitur hæc repræsentatio retorqueri potest aduersus Decium. dicit enim Sum. Pont. *quod iudex à nobis delegatus uices nostras gerit. vnde in illa causa superior est & maior*, non er go extra illam, talem prærogatiuam superiori tatis sibi arrogare potest. eumque textum sic ego perpendi priusquam Calefatum uidissem eiusdem spiritus. licetque consequentiam & illa tionem nō probet, ego sic eam faciliter deduco,
58 † nā causa prędictę maioritatis est causa sibi de legata, illa ergo cessante cessare debet ipsa cōces sio maioritatis. c. relinqui. & ibi not. Abb. de cu sto. Euch. Afflict. in c. primo, §. moribus, nu. 3. si de feu. fue. cōtro. inter. dom. & agna. Tiraquell. in tract. cessante causa, prima, par. nu. 50. & uno concesso

conceſſo cenſentur alia denegata, c. nonne. de præſump.l.cum prætor,infra,de iudi.Corn,con ſi.xlviii.nume.5.uolum.2.Paris.conſi.viiii.nume.8.uol.4.

59 Nec † tex.in capit.per tuas. de maio. & ob. quē Dec.citat abſolutè dicit deferendum eſſe per epiſcopum electo ad ſubdiaconatum per Sum. pontifi. ſed addit illud temperamentum, *quantum conuenit*,Imò uerò ſubdit illum non eſſe abſolutum ab obedientia quam aliàs debet epiſcopo,unde ſenſus eſt ſecundum Abba.quòd inter alios ſubditos epiſcopus ei deferre debet, cumque cętet is pręferre, non autem ſicut ille præferatur epiſcopo.Sed ultra Abba. ego conſidero quòd cum textus dicat quòd per illam col lationem ſubdiaconatus à Papa conceſſam ille non abſoluitur ab obedientia quam aliàs epiſcopo debet,datur intelligi quòd extra cauſam ſub diaconatus tenetur epiſcopo parere,& ità præter illam cauſam dignior & maior eſt epiſcopus illo,quod & ad unguem de ordinario dici poteſt per illum tex.ut extra cauſam delegatam ſit dignior delegato.

Textus † uerò,in l.fi.infra,de al.ſcri.nõ facit ut animaduertit hic Calcfat. inquit .n. creatos à Principe digniores eſſe creatis à populo.Et in albo præferendos eſſe cum inter eos eſt conten tio prout exemplificat Albcric. unde præſtat argumentum quòdo delegatus principis ſit dignior delegato ordinarii, non autem quòd dignior ſit ordinario.

61 Ad † ſecundum argumentum de ordine titu lorum in decretalibus reſpondet Calcfat.hic nõ ratione dignitatis id factũ fuiſſe: ſed quia cũ de legato ſpecialiter cauſa cõmiſſa ſit.prius tractari debuit de officio delegati, quam de officio ordi narii,cum per ſpeciale mandatum derogetur generali.c.ſtuduiſti.de off.deleg.atque hinc Bero. in d.rubr.num.37.dicebat Legatum Papæ non poſſe ſe intromittere in cauſa delegata per Papam alteri,d.c.ſtuduiſti.non autem ratione dignitatis maioris in delegato quam ſit in legato Papæ.

62 Sed hæc † reſponſio Calcfati mihi non placet,ſiquidem ea attenta debuiſſet hic titulus prę poni ſuperioribus de ordinariis loquentibus.un de melius dici poteſt quòd poſt titulum de off. uica.poſuit de off.deleg. ut compleret eorum tractatũ qui ſeruiunt alieno nomine, qualis eſt vicarius,& delegatus,ut per Glo.Gofre.& alios in rubr.de offi.uica.unde titulus ille de offi.deleg.poſitus fuit in confinio uelut de eodem penè loquẽs ut fieri docet textus.in l.2.§.quartus, C.de uet.iure enucle.

63 Ad tertium dico † quòd licet princeps ſit ſupra leges,eis tamen ſubiicit Imperium in reuerentiam legis Regiæ quæ fuit Imperii cauſa l.digna uox.C.de legib.& ibi Caſtr.& alii. meritò delegatus Principis dici non poteſt dignior ordinario,qui creatur à lege,quam princeps reueretur eique ſe ſupponit profitendu legibus ſe uiucre uelle.§.fin.inſt.quib.mod teſta.infir.l. ex imperfecto.C.de teſt.

64 Ad quartum † reſpondetur quòd delegatus honorari quidem debet tamquam repræſentans principem:ſed non tantum quantum princeps, maior enim reuerentia principi debetur,l.ſed ſi hac.§.fi.infra,de in ius.uoc.ubi reuerẽtia quæ debetur patrono,non debetur adminiſtratori. Et ideò Bal.in §.prætor ait.d.legis.dicit quòd maior honor debetur epiſcopo,quam eius uicario. Et ità declarat Dec.in d.c.ſanè.poſt prin.

65 Nec † in hoc repugnat textus in d.cap.fin.dicit enim,quòd ille Diaconus locum tenens Patriarchæ,ſicut illius locum tenẽs honorabitur, non enim,dicit quòd honorabitur ut patriarcha ſolet honorari:ſed ut illius locum tenens, quòd non infert eundem honorem illi deferendum

66 eſſe qui Patriarchæ defertur,† uel & ſecundo loquitur ille tex.in locum tenente generali,non autem ad aliquem actum particularem,ut in de legato contingit.Et ratio differẽtiæ ſubeſt:quia talis uicegerens eſt ordinarius ſecundum Glo. in c.ſtatũ.§.inſuper,in uer.*moderatus* , de reſc. in vi.cum ſimilibus hic per Alex.Cur.Iun.& Sapiam,uel quatenus delegatus diceretur , ut uoluit Glo.in clem.ſecunda,de reſcr.in uerbo, *foraneo*,non ſimpliciter ordinarius,ut delegatus dici deberet.ſed uti tertiam ſpeciem conſtituens , id eſt,ut delegatus ad uniuerſitatem cauſarũ, ſicq; declarat latius Bellon in trac.de offi.eius,nu.33.

67 † Dignior autem eſt habens iuriſdictionem in uniuerſo , quam qui eam habet in particulari,Glo.in c.i.inueſti.in march.fact.unde de illo caſu ad noſtrum non benè uidetur inferri poſſe.

Ad quintum dico ea ſibi competere ne iuriſdictio ſibi conceſſa nullius momenti uideretur,ſi ea non haberet.c.paſtoralis.in prin. ff. de off.dele.Et quia omnia ſibi conceſſa uidentur ſine quibus iuriſdictio explicari non poſſet.l. 2. infra,de iur.omnium.iud.non autem ratione dignitatis id contingit.

68 Et ad illud † quòd mortuo delegato ordinarius non ſe intromittit,dico id euenire: quia illa cauſa ſpecialiter fuit exempta ab ordinario,unde ſpecies derogat generi.dicto.capit. ſtuduiſti.Et ad res extinctas non datur regreſſus.l.qui res.§.aream.infra,de ſolu.laſ.in l. inter ſtipulan tem.§.ſacram.notab.iiii.infra,de uerb.ob. cum ſimi.à me deductis in l.poſthumo.nume. 240. C.de bon.poſſ. contra tab. unde cum reſpectu cauſæ delegatæ fuerit in ea prorſus extincta iuriſdictio ordinarii , mortuo delegato,

non reuiuiscit in ordinario: sed ad principem reddit.

69 Ad sextum de l.i.C. de offic. vic. respõdetur ibi quæstionem uersari inter ordinarium. Vicarius enim de quo ibi ordinarius est etiam de iure ciuili: secundum Albericũ. Odofre. & alios in rubr. illius tituli Gloss. & Doct. in l. secunda. C. de offic. eius. qui vic. alter. Castr. in l. prima. C. ubi, & apud quem. Corras. Miscellanea. lib. iii. capitu. xviii. Alex. hic & Calefat. & Alcia. sibi contrarius. in rub. de offi. ord. nume. 2. hic uerò quæstio est inter delegatum & ordinarium. unde termini non sunt pares. Secundò respondetur quòd ille vicarius Præfecti generalem habet iurisdictionem in prouinciales, sicut præfectus comes autem in milites tantum. l. i. C. de offic. mag. mil. ubi probatur utrunque, meritò præfertur dicto comiti, cum dignior sit habens iurisdictionem in uniuerso habente eam in particulari ut suprà dixi, at delegatus habet iurisdictionem in particulari, ordinarius uerò in uniuersali; meritò ordinarius illi præferri debet ex intentione illius textus, qui sic consideratus contra communem retorquetur.

70 Ad ultimum dico † quòd illud non contingit ex eo quod ordinarius sit minor: sed quia causa fuerat exempta de manibus suis, meritò non potest aduersus sententiam delegati restituere. Et ita contra communem resideo quòd delegatus principis non sit absolutè dignior ordinario, in qua residet etiam Cagnoll. nume. 47. & Claudi. Aquens. hic dicens quod extensiuè dicitur dignior iurisdictio ordinaria, quam delegata, & sic extra causam sibi cõmissam delegatus non est æquè dignus ut est ordinarius. Intensiuè uerò, id est, in eo in quo habet iurisdictionem, ut in causa sibi cõmissa secus quia dicitur habere maiorem auctoritatem. cap. prudentiam. §. fin. de offi. deleg.

71 Non † omitto tamen pro complemento huius articuli referre distinctionem Beroi quam facit in dicta rubr. nume. 40. autenim dicit ipse, delegatur causa per Principem ordinario illius causæ, prout fieri potest, & uidetur inferre textus in cap. preterea. de offic. deleg. ibi, *iudici de legato non ordinario*, & probatur in cap. pastoralis. §. i. eo. titu. ibi, *personis superioribus*. Et tunc talis dicitur dignior quocunque ordinario. aut uerò delegatur illi qui aliàs non erat ordinarius: sed priuatus, & tunc non dicitur maior ordina-

72 rio. † Pro primo membro dicit esse textum in d. cap. fanè. nam dicitur ibi quòd delegatus Papæ uices eius gerit, ***unde in causa illa superior est & maior illis quorum causam suscepit terminandam***, quorum intelligit Berous, iudicum ordinariorũ uidelicet Episcoporum & aliorum, & sic intelligit de causa quæ dicitur illorum respectu iurisdictionis & cognitionis, non autem respectu proprietatis. Idque suadetur ex uerbis sequentibus textus inferentis, *ideoque si Episcopus uel alia persona quæ non sit de iurisdictione illius in causa quam ei delegamus rebellis aut contumax fuerit secundum qualitatem facti poterit, uel interdicti, uel suspensionis sententia à iudice delegato compelli*, ergo constat quod ille tex. loquitus de delegato Papæ, qui aliàs iurisdictionem habebat, & sic erat ordinarius, id enim uerbum, *iurisdictione*, licèt non dicat Berous apostillat Cardin. Zabar. & Bellamera. scilicet ordinaria aut in rescripto sibi directo specificata.

73 Huius autem primi membri ratio est secundum Berouum: quia in eo concurrit duplex repræsentatio, duplexque qualitas, uidelicet ordinaria item & delegata, meritò dignior esse debet simplici ordinario: argumento aut. itaque capitu. communia de succes. & §. sed hodie. inst. de adop. quæ ratio modo cessat in simplici de-

73 legato, aliàs non ordinario. † Ego uerò talem distinctionem probare non possum, sed & in primo membro resideo contra communem, ex doctrina Baldi in l. spadonem. §. qui iura, infrà de excusatio. tuto. ubi per illum textum dicit quòd quædam sunt quæ requirunt certam speciem, & tunc diuersæ species imperfectæ nihil operantur: quia ex pluribus concurrentibus non augetur effectus cum non ueniant ad integrationem unius speciei. exemplum patet in eo textu de tutore plures executiones habente; sed imperfectas, puta duas tutelas, duos filios, & annos lx. non enim coniunctæ sufficiunt: quia sumus in actu requirente certam speciem, hoc est, quòd persona certam speciem executionis habeat. puta tres tutelas. tres, quattuor, aut quinque filios secundum diuersitatem locorum, uel annos lxx. meritò singula imperfecta nec iuncta iuuant. At in proposito nostro, si demus iudicem delegatum qui sit etiam ordinarius, non tamen sit maior aliis ordinariis, exemplum in iudice communis Ferrariæ, quem x. librarum uulgò nuncupamus cui Princeps noster eminentissimus causam commiserit, utique cum nec sola qualitas ordinariæ iurisdictionis: nec sola qualitas delegatæ sufficiat ad causandum eum digniorem cæteris ordinariis, ueluti Prætore, consiliariis iustitiæ, & id genus: nec dictæ qualitates simul unitæ sufficient, nec ex eis augebitur effectus, ut dignior illis dicatur.

75 Nec intellectus † Beroi conuenit dicto capitu. sane. nam posito quòd illa uerba, *quorum causam suscepit terminandam* paterentur expositionem suam de delegato, qui suscepisset causam terminandam ad alios ordinarios

dinarios ſpectantem: tamen inde non infer-
tur quòd ille ordinarius eſſet illius uel alterius
cauſa cum poſſet eſſe priuatus: nec uerba quæ
ſequuntur adiuuant intentionem Beroi cum lo
quatur de iuriſdictione delegati in cauſa ſibi cō
miſſa, non autem quòd prius iuriſdictionem ha
beret. dicunt enim, *Ideoque ſi epiſcopus, uel alia*
perſona quæ non ſit de iuriſdictione illius in cauſa
quam ei delegamus, nam epiſcopus ille, uel alius
cauſam nullam habebat coram dicto delegato:
tamen iuriſdictionem delegati impediebat ut
exponit Glo. & Doctores ſequuntur, nam eum
poteſt punire, cum ratione impedimenti & mo
leſtiæ fiat de illius iuriſdictione, ut Abb. Guido
Pap. cęterique ibidem declarant. ſed tantū abeſt
ut ille textus dicat quòd ille delegatus aliàs iu-
riſdictionem haberet. Imò ut inquit Card. Za-
bar. ſenſus eſt litteræ, quòd citra delegationem
non habebat delegatus iuriſdictionem inter pa-
res, quo fit ut non eſſet ordinarius illius cau-
ſæ ſibi commiſſæ, & ita concludo paſsim con-
tra communem in hac pulchra concluſione.

An delegatus principis ſit dignior ordinario in cauſa ſibi commiſſa.

76 Nunc † ad ſecundā deſcendo numquid dele-
gatus principis in cauſa ſibi commiſſa ſit di-
gnior ordinario? in qua fatentur omnes eum
proculdubio digniorem eſſe, ſicque tenet in ſpe
cie Bal. in l. ſi ut proponis, prima, colum. ſecun-
da. C. quo. & quando iud. Alex. & Dom. Rimin,
hic uterque. nume. 6. Cagnollus, nume. 47. cęte-
rique Moderni. Franc. Marc. q. 72. nume. 3. fun
datur in primis. quia in tali cauſa repræſentat
principem delegantem, prout habetur in c. ſa-
nè. de offi. deleg. ubi dicitur, *uices noſtras gerit*
unde in cauſa illa ſuperior eſt & maior, Et hinc
dicit Syluan. conſi. 45. num. 33. quòd factum ui
detur à principe, geſtum à tali delegato, cum au
ctoritate principis illud faciat. l. prima, §. omnia,
C. de uete. iure enucl.

77 Secundò † citat hic Dec. textum qui hoc ad
litteram dicit ut ille putat, in c. paſtoralis. §. præ-
tereà de off. ord. ibi, *cum delegatus quantum ad il*
lud ſit maior ordinario.

Tertiò confirmatur: quia in illa cauſa præci-
pit ordinario c. ſignificaſti. de off. dele. eique te-
netur ordinarius obſequi, licèt enim ſciat ſenten
tiam quam tulit delegatus iniuſtam eſſe, nihilo
minus tenetur eam exequi ut inquit textus in
cap. paſtoralis. §. quia uerò, de offi. dele. quem
78 Dec. non citat, † quod eſt ſignum maioritatis
cum par in parem non habet imperium. l. ille à
quo. §. tempeſtiuum, infra, ad Treb. & ità repe-
rio Abbatem & quendam in addi. Cardin. Za-
bar. in d. c. ſignificaſti, dicentem quòd ratio illius
poteſtatis delegati Papæ in mandando ordina-
rio quòd exequatur ſententiam ſuam ea eſt: quia
delegatus Papæ eſt maior ordinario in cauſa ſi-
bi commiſſa. Ideo quo ad illam eſt honorandus
ut Papa.

r

Quartò comprobatur: quia in dicta cauſa le-
gatus etiam nullam habet poteſtatem, c. ſtudui-
ſti, de off. de leg.

79 Quintò † pro hac parte Caſtrenſ. in l. à iudi-
ce, C. de iudic. citat. textum in l. minor autem. §.
pen. infra, de minor. ubi à ſentētia delegati prin
cipis nullus reſtituit niſi ſolus princeps: ergo or
dinarius non eſt maior in dicta cauſa, aliàs ipſe
poſſet in tali reſtitutione ſe interponere.

Sextò confirmatur ex. l. prima, C. de off. uic.
ubi ſi cauſa communis contingat uicario & co-
miti militum. *priore loco uicarius ponetur, ſecun-*
do uerò comes adiunctus accedet, inquit textus. Si
cut ergo uicarius ille comiti præfertur in dicta
cauſa. ità pariter & delegatus uti dignior cenſe-
ri debet ordinario in cauſa ſibi commiſſa.

80 At contrariam † partem tenet Bellon. in tra-
cta. de off. eius, nume. 57. motus inter alia: quia
iuriſdictio. ordinaria eſt naturalis, delegata ue-
rò accidentalis, & naturalia præualent acciden-
talibus. l. 3. infra, de tutel. Secundò pręter eum
confirmatur per textum in l. ii. C. ut digni. ord.
ſerue. lib. 12. ubi ſi magiſtro militum uacantiū
quid ordinariæ dignitatis committatur per Im-
peratorem, ut cura belli, inter adminiſtratores
numeratur, & ſic in actu commiſſo æquipara-
tur alijs ordinariis, non autem maior. aut di-
gnior illis dicitur eo loco. Ad idem tex. in l. ii.
C. de comi. rei milit. lib. 12. ubi miſſus ab Impe
ratore cum militibus in prouincias loco magi-
ſtri militum, ducibus in prouinciam admini-
ſtrantibus æquiparatur, non autem maior illis eſ
ſe dicitur: ergo nec delegatus ordinario.

81 † Et ſi tibi placeret hæc ſententia, contrariis
ſic dici poſſet ac reſponderi. Et in primis ad tex.
in c. ſanè, de offi. deleg. quòd ille quidem dicit
illum maiorem eſſe illis quorum cauſam ſuſce-
pit terminandam, & ſic quòd dignior eſt illis
quorum factus eſt iudex, non autem dicit quòd
ſit maior ordinario. Ità Calefat. hic. & Bero. in
d. rub. nume. 39. ad fi. dicens ex hoc quòd ille
tex. non meretur allegari. Et licet ipſi non di-
cant. ante ipſos Cardin. Anchar. & Imol. notāt
ex illo textu quòd delegatus Papæ in cauſa ſibi
commiſſa iuriſdictionem habet in ordinarium,
& quemcunique alium inter quos datur. unde
dat exemplum Abbas, quòd ſi cauſa delegatur
per Papam Præpoſito Senenſi contra epiſcopū
Senenſem, Prępoſitus eſt maior epiſcopo quo
ad illam cauſam, licèt ſit minor in cœteris, cum
82 ſit ſubditus epiſcopo. † Idemque iure meritò:
quia ille in cauſa propria eſt ut priuatus, cū ſibi
ius dicere non poſsit, l. qui iuriſdictioni, infra, de
iur. omnium. iud. Et ſicut maior ſe ſubiicere po
teſt iuriſdictioni alterius, l. eſt receptum. eo. titu.
ità princeps delegare poteſt cuiuſcunque cau-
ſam quantumcumque digni alicui, eumque de-
legatum in ea maiorē facere perſona cuius cau-

ſam

ſam delegauit illi. Sed non inde ſequitur ut aliis ordinarius dicatur maior in illa cauſa de quibus nō cognoſcit, & ita habes uerum intellectum ad d.c. ſanè.

83 Ad † tex. uerò in cap. paſtoralis. §. prætereà, de off. ord. quem ad litteram dicit Dec. & expreſſum Calefatus hic. & ubi eſt caſus ut inquit Bellon. in tract. de offi. eius. nume. 50. puto ſecus dici poſſe nouiter illum declarando. Dicit enim *quod cum delegatus quantum ad illud ſit maior ordinario*, quòd intelligo quo ad excommunicationem & abſolutionem rei contumacis de qua loquitur. & ita ſenſus eſt quòd de geſtis per delegatum Papę alius ſe non intromittit, ut Abb.

84 Cardi. Zab. & alii notant. † ciuſque rei ratio particularis adferri poteſt: quia unumquodque eo dem uinculo quo colligatū eſt, eodem ſolui debet. Lius naturale, infra, de reg. iur. unde benè cōuenit quòd ſi delegatus excommunicauit, idem abſoluat, & non ordinarius: ſed non inde ſequitur quòd ſit maior ordinario in illa cauſa: nec iſtud dicit ille tex. & ita nil ad rem noſtram facit.

85 Ad † tertium de cap. ſignificaſti, de off. deleg. ubi delegatus mandat ordinario quòd exequatur ſententiam ſuam, reſpondetur quòd id procedit particulari ratione, uidelicet fauore litis finiendę quod reipublicę intereſt. l. properandū. C. de iudic. Et quia ad ordinariū recurritur propter faciliorem expeditionem ut inquit Dec. ibi, colum. ſecunda, in prin. Quia (licet non dicat) ordinarius habet ſuos nūcios, & executores ſibi promptos & faciles, quos ita non habet delegatus, nec armatos officiales habere poſſit ut poſt Inno. tradit Abb. & alii. in c. ſignificaſti. colum. fin de offic. deleg. Franc. Marc. q. 72. nume. 7. non autem procedit illud mandatum ratione maioris dignitatis delegati in ea cauſa ipſo ordinario.

86 Ad † cap. ſtuduiſti. de off. leg. dico quòd licèt non poſſit legatus ſe immiſcere illi cauſæ, nō eſt inde dignior eo delegatus in dicta cauſa: nec id tex. dicit ſed inde prouenit quòd mandatum ſpeciale derogat generali, ut ibi dicitur. & in c. generi. de reg. iur. in vi.

Ad quintum reſpondeo quòd illud non euenit ratione maioris dignitatis delegati in illa cauſa ordinario: ſed quia cum cauſa illa ſemel exempta fuerit ab ordinario, non poteſt in ea ſe amplius ordinarius intromittere. Ad ultimum dico quòd ille textus procedit in uicario pręfecti Pretorio deputato ad uniuerſitatem cauſarum, de quo ad delegatum particularem non ualet argumentum. Ideò licet ille præferatur illi comiti in cauſa communi, non æquè dici debet idem in alio delegato ad unam cauſam contra ordinarium.

87 Hactenus † patet ex prædictis hanc concluſionem, quam Dec. hic, & Bellonus in d. tracta. de offi. eius, nume. 50. indubitatam dixerunt, lōgè dubitabilem reddi. Me tamen multum mouet quòd ambo ſubiiciunt, in tali cauſa commiſſa delegato comparationem non dari inter eum & ordinarium, cum ſit exempta de manibus ordinarii, id enim eo pertinere uidetur, quòd cum ordinarius ab ea cauſa remotus, nullum in ea participium habeat ad inſtar exhæredati. §. exhęredatos, in aut. de hæred. & Falcid. meritò cum delegato cui commiſſa ſuit, de dignitate contendere non poſſit in dicta cauſa in qua iure priuati fungitur, ſed potius ei delegatoque conuenire uidetur illud Virgilianum, *Diuiſum Imperium cum Ioue Cęſar habet*, ut de cauſa ſibi commiſſa delegatus cognoſcat, de cęteris ordinarius.

88 Sed † diligentius adhuc conſideranda uidetur illa ratio, nunquid cauſa commiſſa delegato uerè dicatur exempta de manibus ordinarii, textus enim in cap. ſtuduiſti. de off. leg. unde eam deſumunt. Dec. & Bellon. tantum dicitur quòd *legatus commiſſionem alij factam ſpecialiter impedire non poteſt*, quæ uerba non negant quin ipſe legatus inſimul cum delegato cognoſcere poſſit. Sic enim non impediet, imò res ſortientur meliorem exitum iudicio plurium diſcuſſæ c. prudentiam. de offi. dele. Ità Andręas Sicul. ibi. nume. 20. ponderat illum textum taxans Ancharanum qui colligebat ex eo, quòd & Decius & Bellon. cauſam ſpecialiter delegatam exemptā uideri à iuriſdictione ordinaria: quia imò non uidetur exempta, cum enim dumtaxat dicatur quòd non poteſt impedire, non tollit quin poſſit procedere ſimul cum eo.

89 Sed † hic intellectus, licet ſubtilis, repugnat quæſito ſuperiori, dicit enim Cœleſtilus. iii. *Studuiſti à nobis quærere utrum de cauſa quam alicui delegamus, alius qui ſit in prouincia legatus ante cognitionem, uel poſteà, cognoſcere ualeat. uel commiſſionis noſtra proceſſum quem iudici delegato tranſmittimus taliter impedire*, pondero quòd nedum quæritur an legatus impedire poſſit delegato cognitionem cauſæ ſibi commiſſæ: ſed inſuper ante cognitionem uel poſt, id eſt, ante ſententiam, uel poſt, ut exponunt Gloſſę. de illa cauſa cognoſcere poſſit legatus. Imò uerò non quęrit an ſimpliciter poſſit impedire, ſed, *taliter impedire*, quòd intelligi debet, per ſe cognoſcendo de cauſa & ab ea remouēdo delegatum, ut mox. ſuprà ſenſerat dum de ſola cognitione legati quæſiuerat: quia præcedentia declarant ſequentia. l. ſi ſeruus plurium. in fi. infra, de leg. primo, meritò dum reſpondet quòd, *legatus commiſſionem alij factam ſpecialiter impedire non poteſt*, debet intelligi modo quo ſuprà quæſitum fuit per ſe cognoſcendo, non autem quòd ſimul cum eo poſſit procedere ut prætendit ſicul. imò uerò repugnat intelligentiæ ſuæ ratio illa, qua tex-

tus

tus mouetur, *Cum mandatum speciale deroget generali*, qua depræhenditur legatum, nec per se nec unà cum delegato de illa causa cognoscere posse: aliàs non diceretur derogatum mandato, iurisdictionique suæ generali.

90 Ex his apparet uerificari dictum Decii † quod non posit dari comparatio inter delegatum principis & ordinarium in causa delegato commissa, si quo ad eam remouetur ordinarius omnino. Quod insuper comprobatur. Nam tunc demum comparatiuum facit comparationem quando reperitur aliquid ad quod comparetur, aliàs secus, ut declarat Bar. in l. si seruus legatus. §. si ita scriptũ, infra, de leg. primo, sequitur Ias. in l. stipulationum quædam. colum. ii. infra, de uerb. ob. dantes exemplum statuti de quo per eos. At ordinarius nil dignitatis habet in causa alteri commissa respectu cognitionis, meritò frustra contendit cum delegato de dignitate.

91 Nec † obstat ratio Belloni de naturalibus quæ prȩualent accidentalibus, l. qui habet, infra, de tutel. procedit enim quando non repugnant nisi quo ad effectum, ut ibi: secus uerò quando inuicem repugnant, tunc enim præualet causa accidentalis cum natura alteretur, l. prima, §. bestias, infra, de postul. sed iurisdictio ordinaria & delegata simul repugnant cum secunda, primæ detrahat, meritò delegata præualere debet ordinariæ. Non obstant & illȩ duȩ leges per me citatæ, dant enim duntaxat concursum delegato procedendi simul cum ordinario, uel ad eius similitudinem: sed an sit dignior, non deciditur ibi, & ita resideo in hac secunda conclusione, quam tamen aliquibus modis declarat & restringit hic Cagnoll. ut per eum, quos, cum Dec. nõ attingat, omittemus eius ordinem sequuti.

An ordinarius habeat firmiorem iurisdictionem delegato principis

92 Tertia nunc quæstio succedit, † An ordinarius habeat firmiorem iurisdictionem delegato Principis? in qua communis est quòd sic, ut ex pluribus tradit Alex. hic, Cur. iun. & D. meus Riminal. Fely. in d. cap. sanè. Moder. Pataui. latissimè, num. 43. Claud. Aquens. & Purpur. nu. 38. Et præter eos hanc opi. confirmat Dec. nu. 5. nã plures ordinarii singuli in solidum, habent potestatem, ut post Glo. not. Bar. in l. si uni ex pluribus, aliàs incipit Pomponius, infra, de re iud. si enim sint plures ordinarii ad idem officium, uelut in ciuitate nostra Ferrariæ plures factores generales, plures ȩdiles. & plures consiliarii iustitiæ. quilibet solus potest audire, incipere, & finire, cũ in solidum iurisdictio uideatur eis cõcessa secundum Glo. per tex. in l. prima, suprà, de offi. consul. ubi dicitur quòd consules & seorsum singuli manumittunt. Idem quoque tenet Glo. in c. secundo, de arbi. in 6. uolens quòd alter alterum posit præuenire, & est uerior & cõmunior opi. prout testatur Abbas in c. prudentiam. nume. 10. de offi. dele. quam tenet etiam
Bar. in l. prima, §. si in plures, infra, de exerc. acti.
93 † Et ultra confirmat eam Decius hic per textũ
in c. fi. de re iud. ubi si ordinarii iudices proferant contrarias sentẽtias præualet fauorabilior, non alia ratione, nisi quia in solidum singuli habent potestatem. Et licet utraque sententia deberet ualere: tamen propter contrarietatem fauorabilior eligitur, ut sic illum textum declarat
94 idem Dec. in d. cap. prudentiam, nume. 10. † Et
hæc conclusio de plano procedit, licèt Dec. non dicat: quando unus solus ordinarius fuit aditus: secus si plures simul, tunc enim non potest unus solus pronuntiare, ut est textus. in d. l. si uni. fortè singularis ut inquit Alexan. post Imol. ubi demum iudicant alii, si unus iurauerit sibi de causa non liquere. Idemque pro ualde notabili pro
95 bat Abb. in d. cap. prudentiam, num. 13. † An in
pluribus delegatis est secus ut subdit Dec. quia singuli non habent iurisdictionem in solidum, siue simpliciter constituti fuerint. & sine illa clausula, *quòd si non omnes*, c. causam matrimonii, de offi. dele. siue illa adiecta: quia uno non ueniente, nec per litteras se excusante, alii non possunt procedere, d. c. prudentiam. & ibi tradit. Abb. & alii. Ratioque per Glo. & cȩteros adfertur: nam plures delegati dati ab uno super eodem articulo repræsentant unius personam delegantem apud omnes, meritò cum sint loco unius, & unica sit iurisdictio, non possunt separatim procedere, quæ ratio cessat in ordinariis, & hinc patet iurisdictionem ordinarii firmiorem esse illa delegati.

96 Sed † hæc differentia Decii non procedit data paritate terminorum: nam plures ordinarii deputantur ad uniuersitatem causarum, plures uerò delegati ad unam tantum causam, at si demus plures delegatos ad uniuersitatem causarum pariter deputatos, tunc ita singuli in solidũ habent potestatem sicut plures ordinarii ut tradit Glo. Bar. & Alex. qui communem testatur, in d. l. si uni. & Calefat. hic, nume. 33. meritò fallax redditur conclusio Decii: quia non procedit data paritate terminorum.

97 Quin immò † contra hanc opinionem communem mouentur hic Moder. Pata. nam Princeps cuius personam delegatus repræsentat est ordinarius omnium ordinariorum. c. cuncta per mundum. c. per principalem. 9. q. iii. habetque non solùm iurisdictionem digniorem, uerum
98 etiam firmiorem, † unde uidemus quòd si aga-
tur causa coram principe, pactum nudum paratam habet executionem, ut tradit Alex. in l. iuris gentium. §. sed cum nuda. prope fi. infra, de pact. & post eum Ias. nume. 15. sequitur Bossius. in tracta. suis criminalibus. in tit. de principe, nume. 11. meritò & delegatus principis eum reprȩsentans talem iurisdictionem firmiorem habere debet.

Secun-

99 Secundò præter † istos Moder. adduco textũ in c. per hoc. de hæret. in vi. ubi pluribus iudicibus discordãtibus in sententia super hæresi proferenda, nõ magis attenditur sententia ordinarii, quam delegati. igitur inde depræhenditur iurisdictionem ordinarii firmiorem non esse alioquin eius sententia deberet præualere.

100 Tertiò confirmatur. Nam iurisdictio delegati facit cessare iurisdictionem ordinarii. cap. studuisti, de offi. leg. meritò potentior uidetur illa ordinarii.

Quartò accedit. Nam uicarius qui ordinarius est secundum Alex. & Ias. hic per deputationem successoris reuocatur ad instar procuratoris. c. non iniustè, de procur. tradunt. Lapp. Dom. & Perusi. in c. secundo, de offi. uica. in vi.

101 † At delegatus per dationem secundi non reuocatur, nisi in secundis litteris de primis fiat mentio. c. ceterum. de rescri. c. ex litteris. de offi. deleg. Ergo colligitur hinc iurisdictionem delegati firmiorẽ esse, ordinarii uerò debiliorem, cum facilius tollatur illa, sicut exempli gratia si diceremus firmiorem parietem debiliori difficilius expugnari.

102 Quintò † comprobatur. † Nam Legatus Sũmi Pont. concurrit cum quolibet ordinario existente in prouincia sua qualiscumque sit, uel Abbas. uel Episcopus. uel Archiepiscopus. uel Patriarcha. unde potest exercere ea quæ per istos exerecentur ratione ordinariæ potestatis, & conferre beneficia ad eos spectantia. Ità tradit Specul. in tit. de lega. §. nunc ostendendum. uersi. legatus. sequitur Abb. & alii in c. primo, de offi. legat. Franc. Marc. quæst. 343. num. 7. & melius. q. 351. & tamẽ non concurrit cum delegato Sũmi Ponti. qui de causa illi commissa se intromittere non potest. c. studuisti, de offi. leg. ergo uidetur hinc iurisdictionem delegati firmiorem esse iurisdictione ordinarii, si legatus aduersus ordinarium potest, quod aduersus delegatum non potest.

103 Istis tamen non obstantibus † communem libentius sequor, quam inter ceteros confirmat hic Cur. Iun. ratione satis colorata: nam ordinaria iurisdictio competit de iure communi, delegata uerò ex priuilegio seu de iure speciali, meritò firmior prima reputari debet quam secunda, l. eius militis. §. primo, infra, de test. mil. nec tanti effectus est quòd cõceditur ex priuilegio, quanti est illud quod ex conuentione seu iure communi. l. cum uero, in prin. & ibi notat. Alberic. infra, de fideic. libert. cum aliis per Boer. con si. 24. nu. 31.

104 Et † ita tenendo non obstant contraria, nãq; ad primum respondetur quòd illud ad dignitatem respicit de quo suprà dictum fuit, non autẽ ad firmitatem. Et licet Princeps habeat iurisdictionem firmiorem ordinario, non idem tamen est in suo delegato: quia iurisdictio in principe est iure proprio, in delegato uerò iure alieno, hoc est à principe. quæ prima debilior est, l. quod principi. cum sequenti, infra, de leg. secundo, unde dici non potest iurisdictionem delegati firmiorem esse illa ordinarii, quę pariter est iure proprio. l. more, infra, de iur. omni. iud.

105 Ad † secundum de cap. per hoc. de hær. in 6. respondetur quòd ille textus loquitur ante factum: nam si non conuenerint in ferenda sententia recurritur ad Papam, idque procedit ea ratione secundum Ancha. ibi: quia in tali casu ubi iurisdictiones diuersorum iudicum commiscentur quæ habent diuersam naturam, debemus sequi naturam iurisdictionis dignioris, & sic ad Papam recurrere qui est ordinarius, sicut erat Diœcesanus episcopus discrepans à delegato in ferenda illa sententia. sed quid si tulissent duas sententias contrarias, utra præualere deberet, aut quod agendum foret, textus ille non aperit unde non possumus inde colligere quæ sit corũ firmior iurisdictio.

106 Ad † tertium, de c. studuisti, de offi. leg. dico iurisdictionem delegatã non esse quæ faciat ordinariam cessare: sed factum principis qui ubi manum apposuit ligat manus ordinarii. c. ut nostrum, de appella. Idque probatur: nã ante præsentationem literarum principis delegantis ille dicitur delegatus, & tamen ab ordinario non aufertur iurisdictio, c. audita, de resti. spol. Bal. in l. prima, ut lit. pend. C. D. meus Rimi. hic nu. 6. nec delegatus exercere potest iurisdictionem Innoc. in c. ex conquęstione, de rest. spol. Bal. in l. falsus, C. de furt. cum aliis per Are. consi. 68. colum. 2. Literę igitur principis delegãtis, ita factum suũ faciunt, & faciunt cessare iurisdictionem ordinariam, non autem delegatus uti potẽtior.

107 Ad † quartum respondetur illud procedere in ordinario qui pendet ab alio, nec per se stat ut uicarius episcopi, iux. not. in rub. de offi. uic. eius enim iurisdictio reputatur debilior illa quæ iure proprio competit ordinario, ut per Alex. in l. more. col. 1. in fi. infr. de iur. omni. iud. Itẽ debilior est illa quæ competit delegato principis, hic. n. principẽ repræsentat, nõ aũt uicarius, sed episcopum qui eũ constituit. Facit quod inquit Alciat. in rubr. de offi. ordi. nu. 28. ubi uult priuilegium delegantis competere delegato qui

108 eum repræsentat, secus in uicario, † unde legatus missus à Republica habet præscriptionem biennii post officium, l. si filius, infra, delegat, nõ tamẽ eius uicarius: quia nõ iuit respectu Reipu. sed eius qui eum destinauit, l. uicarius. eodem titu.

Ad ultimum dicitur quòd legatus concurrit cum ordinario: quia uterque mandatum habet generale. at non concurrit cum delegato: quia dele-

delegato: quia delegatus mandatum habet speciale quod derogat generali ipsius legati, ut dicitur in d. cap. studuisti. Et ita remanet defensata communis opinio, quòd ordinaria iurisdictio
109 sit firmior delegata: † Quæ declaratur à Bello no in tracta. de offi. eius, nume. 52. quomodo sit intelligenda, si enim de causa commissa loquimur, & delegatus in ea non modo habet digniorem, sed potentiorem & firmiorem iurisdictionem: nam compellit & coercet ordinarium, c. significasti. de offi. dele. si verò loquimur de aliis causis ei non commisis, & tunc habet debiliorem. quod & indubitatum uidetur cum in illis se intromittere non posit, & sit earum respectu persona priuata, & sic non cadit comparatio inter eum & ordinarium ne utro dictorum casuũ per se considerato. Debet igitur hæc conclusio intelligi sano modo quòd delegatus à principe, habet debiliorem iurisdictionem in causa sibi commissa: quàm habeat ordinarius in suis causis. Et ità considerandus uterque respectu causarum suarum. Et ita procedunt omnia quæ tradit hic Alex. ut concludit, & benè Bellonus.

An delegatus à papa dicatur officialis papæ.

110 Expedita † Glossa rubrice. Decius hic infert ex illis uerbis, *De officio eius*, ad duas quæstiones, quarum prior est an delegatus Papæ dicatur eius officialis ità quòd ordinarius non possit cõtra eum procedere, per. C. cum Matthęus, de hæreti. & c. diuina, de priuil. in extrauag. communibus Ioannis xxii. quibus cauetur ordinarios nõ posse procedere contrà officiales Papæ. & concludit Dec. post Lappum in cons. impresso post consilia. Oldradi in secundo dubio quòd delegatus Papę non debeat gaudere tali priuilegio: quando causa sibi commissa est inter priuatos, quia licèt habeat commissionem à Papa, non tamen dicitur officialis papæ, ex quo non agitur de re spectante ad Papam. nec usus hoc est interpretatus, at secus est in nunciis qui mittuntur pro negociis Sedis Apostolicæ, unde subdit Lappus quòd Paulus Bononiensis in c. studuisti. de off. lega. tenet quòd licèt delegatus Papæ mandare possit legato papæ quòd sententiam suam exequatur, non tamen potest in eum animaduertere, si non pareat: quia ipse legatus est officialis Papę, & sic contra eum procedi non potest sine speciali licentia papæ, prout expeditum est in d. c. cum Matthęus.

111 Et † hanc opi. Decii tenet insuper Orian. hic, colum. 2. & Iacob. Nig. nume. 3. motus ea ratione: quia illa materia non est proportionabilis, nec conuenit istis delegatis: quia illa extrauagans emanauit ad utilitatem Sedis Apostolicæ ne officium iniunctum nunciis Apostolicis, & aliis missis à Pontifice ualeat impediri à locorũ ordinariis. Idemque tenent Moderni Patani. colum. 2. moti: quia officiales papæ motu proprio destinantur, delegati uerò ad partis postulationem, quæ duo longè differre uidentur, c. si motu proprio. de præb. in vi. Et in hanc quoque partẽ residet Decan. Senens. in rubr. de offi. deleg. põderans uerba dicti c. diuina. quæ loquuntur de officialibus Sedis Apostolicę. & inferius dicitur *in nostris, & Sedis Apostolicę obsequiis nunc & pro tempore existentes*, quæ non conueniunt istis delegatis in causis priuatorum. Rursus aduersatur istis delegatis ratio: qua mouetur Eugenius ibi, *ut officiales Sedis Apostolicæ tutius & quietius se promptiores ualeant exhibere*, meritò non possunt ordinarii contra eos procedere. hæc enim ratio nõ procedit in delegato qui potest subdelegare, c. si pro debilitate, de offi. dele. & subdelegãdo, non impeditur munus delegationis iniunctum delegato, licèt ordinarius contra eum procedat. meritò cessante in eo ratione prædicta, debet etiam cessare dispositio illius extrauagantis, l. adigere. §. quamuis. infra, de iure patro.

112 Addit, † & postremò Decan. quòd si secus diceremus, de facili fieret fraus, quæ tollenda est secundum Glo. in c. quanquam, de usur. in vi. nã canonicus procuraret causam sibi committi ad habendum hanc exemptionẽ, & esset maxima limitatio ad omnium prælatorũ iurisdictionem maximè: quia sunt delegati, conseruatores, & alii qui omnes niti uellent dicta prærogatiua.

113 Hanc † insuper opi. sequitur Berons in rubr. de offi. delega. licet enim delegatus Papę dici posit eius officialis, sicut uicarius episcopi, dicitur officialis episcopi, Clemen. ii. de rescr. c. Romana, de app. in 6. tamen subiecta materia debet attendi, ut si dicatur quòd officiales Papę teneantur stare syndicatui, seruare canones & non statuta, & id genus, cõpræhẽdatur delegatus papę. Si uerò quòd conueniri non posint coram ordinariis, sed immediatè subsint sedi Apostolicæ, & tunc secus, quia delegatus in his priuatus censetur uelut extra cognitionem causæ sibi cõmissæ.

114 Et pro hac parte uidetur esse decisio pulchra Baldi. in aut. qua in prouincia. colum. 3. uersi. ultimò istud. C. ubi de crimi. ubi uult quòd si delegatus principis in causa sibi delegata delinquit & faciat litem suam, posit de hoc conueniri coram ordinario loci: quia cum delinquit efficitur sub eo, & reatus omnem honorem excludit, secundum Petrũ & Cynum. sic ergo patet dictas extrauagantes in delegato principis non attendi, licèt sit delegatus papæ: quia pasim Baldus loquitur. Et ratio sua conuenit etiam delegato Papæ, de reatu qui omnem honorem excludit.

115 Demumque † pro hac sententia considero textum in l. legatus. suprà, de offi. præsi. & in l. hos accusare. in prin. infra, de accusa. ubi præses prouinciæ,

uinciæ,legatus Cęsaris,uel Imperatoris appellatur:quia in prouinciam regendam mittebatur, & sic pro negociis spectantibus ad Cęsarem uel Imperatorem. §. fin. in proœ. insti. ubi Iustinianus dicit,*nostram rempublicam in partibus nobis credendis gubernari*,& est pulchrior tex.in l.prima,suprà,de offi.præfec.præto.ibi,*Regimen tis reipublicæ ad Imperatores perpetuò translatus*,si enim regimen reipublicæ pertinet ad Imperatorem,præsides ad eam regendam missi in prouinciam,dicebantur missi pro rebus principis,ideoque dicebantur eius legati.hinc est ꝙ si excedebant prouinciam nec in ea essent amplius,priuati dicebantur. Et ità legati nomen amittebant,ut est tex.in l.3.suprà,de offi.præsi. unde sic ad uuguem dicamus in delegato Papę, quòd cum pro rebus aut negotiis Papę non sit destinatus:sed inter priuatos,non possit officialis papę rectè dici.meritò si agatur extra causam sibi commissam posit ordinarius aduersus eum procedere,non obstantibus dictis extrauagantibus.Solus tamen Cagnoll.hic nume. 111. dicit hanc decisionem sibi ueram non uideri in puncto iuris:quia cum tales habeant officium à Papa,& officialis nomen sit formatum, & descendens ab ipso officio necessariò uidetur, & probabiliter dici posse,eos esse officiales Papæ, dato ꝙ causa per eos expedienda pertineat da alios,unde si secus accipitur id potius est ex usu & stylo curiæ(ut sensit Lappus)quã de iure cõmuni. Ego uero idem arbitror esse de iure communi,nam licèt uerbum officialis ut descendēs ab officio,prout Cagnol.asserit,sit uocabulum generale tam ad publicum quam ad priuatum officium conueniens,tamquē ad priuatas quam ad publicas personas,& tam ad habentes dignitatem quàm non,ut per Glo.in l.legatis seruis, §.primo,infra,de leg.3.Barb.in cap.dilectus filius,de rescr.D.meus Rimi.Dec.& Cagnol.hic alios citans,colum.prima, nihilominus adiectio uerbi papæ restringit in quæst.Lappi eius significatum,& in causa est ut eum dumtaxat officialem denotet qui papæ inseruiat immediatè non autem aliis.Et clarum est quòd ubi præcedit aliquod uerbum generale deinde subiicitur ei uerbum speciale, per illud restringitur significatus generalis uerbis præcedenti , ut notat Barto. in l.sed si adiiciatur.infra,pro soc.Goza. consi. 60.colum.fi.Rubc.consi.50.colum.pen. Paris. consi.cxii.nume.12.uolum. primo, unde patet opinionem Cagnolli deuiare à communi doctorum sententia , nec defendi posse.

An statutum,de officialibus cõmunis Florentiæ procedat i prætore pistory.

116 Secunda † quæstio est ad quam Dec.hic infert, An statutum faciens mentionem de officialibus communis Florentiæ locum habeat in potestate Pistorii qui præturam ibi gerit pro cõmune Florentiæ ibidem dominãte , quòd inde pendet an dicatur officialis communis Florentiæ.& in hac q. residet Decius cum Nello in tracta.de bannit.in secunda parte secundi temporis.q.66.quòd nõ.per tex.in l.uoluit,infra, de interacti.in l.iii.infra,quod.met.causa , & in l. hos accusare, infra, de accus. ubi fit mentio de magistratibus populi Romani,deinde de præsidi busprouinciæ per dictionē,uel,tãquàm de diuersis iuxta not.per Glo. & Doctores in l.ubi pactum,C.de trans.Ias.in aut.qui rem , colum. prima,C.de sacrosan.eccle.Imò uerò in d.l.hos accusare ponitur primo,de præside.& de legato prouinciali.Posteà uerò de magistratu populi Romani,quod manifestam inter eos denotat differentiam.Et tamen prouincia suberat populo Romano.& sic magistratum gerentes in loco populi Romani non per hoc dicuntur magistratus populi Romani,ergo nec prætor magistratum gerens Pistorio,ubi commune Florentiæ dominatur,debet officialis communis Florētiæ dici.

117 Secũdò confirmant † hanc opi.Moder. Pata. colum.3.& eis non citatis Cagnol.colum. fina. quos tamē potuit ut iam diu impressos uidere. nam causa immediata non autem mediata uel remota debet attendi,l.si mulier.iunc. Glo. infra,quod.met.causa.l.qui domum,infra , loca. pulchrè Fely.quem non citant in cap.de cętero, de homici.Bal.in l.cum antiquioribus, col.pe. uersi.sexto.c.de iure delib.Iacob. de Alba.consi.60.nu.7.

118 Hic † si statutum prohibet uxorem capere proprietatem sibi per maritum relictam , non prohibetur illa capere proprietatem sibi delatam per ius accrescendi ex repudiatione mariti cohæredis: quia ius accrescendi descendit principaliter à lege, secundario uerò & occasionaliter ex tacito iudicio testatoris , l. si in testamēto.infr. de uul.& pup.iuncta l.si Titio & Męuio.§.Iulianus,infra,de leg.secundo.& propterea talis acquisitio non censetur prohibita, cum effectus attribuatur magis causæ proximæ, quã remotæ,iux.Glo.in d.c.de cętero.Abb.in cap. quia diuersitatem,de conc.præb. & ita tradunt Moder.in rubr.C.quand.non pet.part. sequitur

119 Natta,consi.468.nume.15.† Et in alio statuto Fulg.consi. 102.quòd forenses institui uetebat in bonis immobilibus,quòd non prohibet institutum in mobilibus consequi pariter immobilia sibi delata iure accrescendi propter cohęredis mortem præambulã morti testatoris: quia uenit ex legis dispositione. Sed causa proxima potestatis Pistorii non est commune Florentię. Sed commune Pistorii,quamuis per commune Florentiæ sit creatus,meritò dici debet officialis Pistorii non autem Florentiæ.

120 Tertiò† considero textum in l.sed licet.suprà, de offi.præsi.ubi dicitur præsidem fungi uice & officio magistratuum Romę.sentit ergo ipsum

non

non uerè dici officialem Romanum, si uice eius fungitur, iuxta.not.in l.mercis, secunda, infra, de uer.si.Bar.in l.si maritus.§.legis, infra, de adult. unde sic in potestate Pistorii dicamus ꝙ licèt fungatur uice officialis communis Florentiæ, non tamen dicatur eius officialis, meritò compræhendi nõ debet in dicto statuto, cum uerba in statutis propriè capi debeant nõ autem fictè. l.3.§.hæc uerba, & ibi Bar.infra, de neg.gest.

121 Quartò † accedit. Nam statuta debent intelligi secundũ commu.usum loquendi, Bar.in l. libellorum.§.sed si aliud, infra, de accus.& in rub. infra, de noui oper.nunc.cum similibus ibi cumulatis per Alex.Ias.& cęteros modernos. Imò uerò tanti ponderis est cõmunis usus loquendi, quòd hic unus omni regulę, omnique constitutioni in exaudiendis uel examinandis sermonibus derogat, ut eleganter tradit Bar.in l.oẽs populi.nu.58. ad finem.suprà, de iust.& iure Prosper. Carrauita in ritibus magnæ curiæ.ritu. 25.

122 nu.4.† Vnde uoluit Bal.in consi.476.ille qui dicit.uol.3.ꝙ cõmunis usus loquendi quẽ excuset à blasphemia, de quo per Ias.in l.3.§. iurari. col.pen.infra, de iureiur.Soz.consi.119.col.i.ad fi.uol.i.Craue.consi.6.nu.103.

123 Et in quacũq; materia cõis usus loquẽdi præfertur propriæ significationi uerborũ, siue propria significatio proueniat ex diffinitione, siue ex ethimologia, siue ex iuris auctoritate, Abb. in c.i.col.pen.de iudi.per l.librorum.§.quod tamen Cassius, infra, de leg.3.Butri.in l.2.§. appellata.infra, si cer.pet.ẽt si materia sit stricta. Butr.ĩ proę.Decretal circa fin.& plura id genus cumulat ad comprobãdum uim huius cõis usus loquendi. D.Ant.de Bongis.consi.67.in ii.uol. criminal.Venetiis impressorũ.nu.44.cũ seq. Et

124 idẽ tradit Soz.Iun. cõs.35.nu.14.uol.i.† Idẽq; præualet ubiq; cõmnnis usus loquendi: quia oportet rebus de quibus loquimur cognitos, id est, familiares & consonantes esse sermones secundũ philosophũ primo, ethico.quẽ citat Bal. in l.fi.q.14.C.de hęr.inst.qui subdit hoc inter alios casus cõtingere: quãdo cõis usus siue intellectus sic prolata uocabula intelligit. sequitur. Soc.Iun.consi.158.nu.9.uol.ii. At in proposito nostro quando dicimus officialem cõis Florentiæ, statim cõis usus loquendi uidetur significare illum qui gerit officium ubi reperitur, & est commune Florentiæ, & sic in ipsa ciuitate Florentiæ. sicut & prętor urbanus appellatus est eo ꝙ in urbe ius diceret.l.ii.§.cumq; cõsules, suprà, de orig. iur.& inst.de Atti.tut.in prin. meritò sic & istud statutum debet intelligi non aũt de potestate Pistorii, si quidem ille non gerit officiũ ubi est commmune Florentiæ. licèt pro eo dominãte Pistorio prętura fungatur ibi, Postremò põderat Cagno. hic naturã genitiui cõis Florẽtiæ, quæ requirere uidetur immediatè curam Florentiæ reipublicę, iux.not.in rubr.infra, de noui.oper.nunc.ubi genitiuus ille domini Iustiniani, significat causam efficientem, & sic immediatam.

Ex his † ergo sententia Nelli iustificari uide-

125 tur, † contra quam tamen plura deducit Decanus, quæ uelut non satis accommodata missa faciam subiiciens, & primo tex. in l. ii.§. post deinde Claudius, suprà, de orig. iur. ibi, *& hac omnia quoties in republica sunt magistratus, obseruantur, quoties autem proficiscuntur &c.* patet enim ex eo textu quòd idem magistratus appellabantur, non modo qui Romæ manebant, uerum hi quoque qui in prouincias mittebantur. ergo pari modo officialis cõmunis Florentię dici debet non modo ibi constitutus. sed & alibi ab ipso communi Florentię creatus.

126 Secundò retorqueo † textum in d. l. hos accusare.ubi præses prouincię legatus imperatoris appellatur, ibi, *legatum imperatoris, id est, præsidem prouinciæ*, quia ab imperatore mittebatur in prouinciam: ergo pari modo potestas Pistorii debet dici posse officialis communis Florentiæ: quia mittitur à dicto communi in ciuitatẽ Pistorii.

127 Tertiò confirmat † hanc opini.tex.in l.fi.infra, quis, & à quo.ubi dicitur iudice dato à quocunque magistratu populi Romani, ad ipsum magistratum esse prouocandum, cum enim reperiatur hoc in iudice dato à præside: quia ad presidem appellatur.l.Imperatores.§.i.infra, de appella.manifestè patet præsidem fuisse de magistratibus populi Romani, licèt Romæ non esset. Sic ergo dicamus potestatem Pistorii à cõmune Florentiæ illuc missum, de officialibus cõmunis Florentiæ dici posse.

128 Quartò † moueor ratione is .n. genitiuus, *cõmunis Florentiæ*, positus in dicto statuto significat causam efficientem, ut notat Bar.& cęteri ĩ rubr.infra, de noui oper.nun.ut cum dicitur liber D.Iustiniani, uel Aristotelis, id est, ab eis factus, sic & officialis communis Florentiæ, id est à communi Florentiæ creatus, quę uerba sic intellecta comprehendunt etiam missum Pistorium, uel ut à commune Florentiæ creatum, me-

129 ritò debet sub eis contineri † quando enim proprietas uerborum potest multa complecti, ea in dubio continẽtur, ut per illum tex. tradit Aret. in l.cum lege, infra, de testa.Calder.consi.i.de affi.& consang. Ang.in l.fin.tertia limit. suprà, de const.prin.Dec.consi.5.ad fi.consi. cxxviii.ad fi.cõsi.cccxliiii.in prin.Craue.cõsi.118.nu. 12.

Quintò facit textus in c.cum aliquibus.de rescr.in 6.ubi canonici qui non poterant recipi à capitulo dicũtur canonici Papę, licèt missi sint à Papa. Sic ergo cũ põtas Pistorii nõ posset recipi à ciuitate Pistorii, debet appellari officialis cõis

Florentiæ licèt missus fuerit ab eo Pistorium.
130 Vltimò adduco decisionem Baldi.consi.fi.uolum.4.in antiq. ubi uult statutum communis Ianuæ,disponens quòd officiales non possint accipere xenia,locum habere in transmissis ad regimen aliorum locorum subditorum, sicq; eos uenire appellatione officialium communis Ianuæ.ergo dicamus etiam potestatem Pistorii uenire appellatione officialium communis Florentiæ.
131 Et tenendo † hanc partem non obstant contraria,& primò iura Decii.Nam dici potest illam alternatiuam,*uel*,uelut inter genus & speciem positam resolui in expositiuam,id est, l. ii. & ibi Bar.infra,ad leg.Aqui.d.l.ubi pactum.ubi notant omnes.Rui.consi.91.nu.3.uol.4. unde sensus est,*apud magistratus populi Romani, uel id est,præsides prouinciæ*,& sic exponẽdo retorquẽtur illa iura quòd pręsides essent magistratus populi Romani,licèt Romæ non essent ut etiam suprà,probaui per d.l.2.§.post deinde Claudius, de orig.iur.unde & potestas Pistorii dici potest officialis communis Florentię,licèt non sit ibi sed Pistorio.
132 Et † ad tex.in d.l.hos accusare,dico quòd ibi incœpit enumerare species magistratuum populi Romani,ut pręsidem, & legatum, deinde subiunxit,Item magistratuum populi Romani, non quia supradicti non essent tales magistratus: sed ut enumeratis speciebus quibusdam,generale uerbum subiiceretur quod omnes alios complecteretur,iuxta textum in l.si seruus.§. in quit lex,infra,ad leg.Aquil.
133 Ad † secundum respondetur quòd causa proxima & immediata debet attendi:quando de se potest operari absque uirtute causę remotæ: aliàs secus exemplum de primo , mando Titio quòd Caium occidat, certè quia potest Titius liberè de se illud facere sine mandato meo,actus secuti homicidii uerè attribuitur Titio , & sic causæ proximę, non autem mihi mandanti qui fui causa remota dicti homicidii,ideo non compręhendor sub statuto puniente occidentem, Ita tradit Bar.in l.sed si unius.§. primo. colum. secunda,infra,de iniur.in l.aut qui aliter.§.fi.infra,quod ui aut clam.& in l.hæc uerba,infra, de adulter.Bal.in l.non ideò minus. C.de accus.colum.sexta,copiosè D.Vincentius de Palleot. inter consilia,Alex.consi.62.uolum.4. Dec. in c. primo,nu. 19.de offi.deleg.Decis.Neap.fin. nume.6.D.meus Rimin.consi.11.nume.12. consi.55.nume.13.Ruin.consi.17.nume.13.uol.3.
134 † (nisi tamen mandatarius cogebatur exequi, uel statutum loqueretur in rem , per ea quæ tradit Dec.in l.is damnum dat.infra,de reg.iur.) atque hinc eo deuentum est,quòd is qui fuit causa mortis,uel opem morti dedit,non compræhendatur sub statuto occidentem puniente, ut tradit Bar.in l.is qui opem.colum.prima,infra, de furt.Alex.consi.clxviii.colum.3.uolum.ii. D. meus.Rimi.consi.59.nume.8.& Marf.consi. 7. nu.52.Et ideò cum misterio statutum nostrum Ferrarię sub rubr.pęna homicidium committentis,nedum loquitur de occidente: sed etiam de mandante,ut utrunque complectatur.
135. Exemplum † uerò de secundo, percutio te cum baculo: quia baculus agit in uirtute mea nec de se quicquam operari potest, meritò actus ille percussionis attribuitur mihi causæ remotæ,non autem baculo qui fuit causa proxima , secundum Bal.loco citato. Similiter in mittente lanceam,sagittam,uel lapidem , nam ipse uerè fecit licèt non tetigerit propriis manibus,ut tradit Abb.in c.mulieres , nume. 9. de sent.excommu.Et cum prædictis exemplis latius residet Carrerius in practi. sua crimina. in §.circa,nume.58.addens Ang.Aret.in tract. de malefic. in Glo. Sempronium mandatorem. quæst. 10.

Modo ad rem nostram deueniẽs dico quòd licèt ciuitas Pistorii sit causa proxima prætoris ibi constituti à commune Florentiæ; tamen in eo nil de se potest absque uirtute causæ remotæ,uidelicet communis Florentiæ dominantis, ad quod pertinet ibi prætorem destinare,meritò dictus potestas attribui debet causæ remotæ,non autem proximę. Et sic officialis communis Florentię debet appellari.
136 Ad tertium † de.l.sed licet,suprà,de offi.præsi.do nouum intellectum quo clarè cessabit,dicit,enim quòd, *præses prouinciæ omnium Romæ magistratuum uice, & officio fungitur*,pondero illud uerbum,*Romę*, quod usque ad continentia ædificia porrigitur.l.ii.& ibi Glo. Veronens. & Alciat.infra,de uerbo.signi. unde si quærimus an pręses prouinciæ dicatur magistratus Romæ,& certè dici debet quòd non , cum nec Romæ,nec in suburbiis uersetur: sed uice huiuscemodi magistratuum fungitur. Aut uerò quærimus an dicatur magistratus populi Romani , & sanè dici debet quòd sic, ut in iuribus suprà commemoratis. Quo fit & in proposito nostro quòd potestas Pistorii dici potest officialis communis Florentiæ, licèt non
137 dicatur officialis Florentiæ † uelut quòd illa uerba , *communis Florentię* , latè pateant ad totum dominium,sicut de uerbo Paduanorum tradit Veronens.in d.l.ii.post Glo.in c. Rodulphus,de rescrip. quo continentur non solum qui sunt de ciuitate: sed etiam qui sunt de territorio & Diœcesi. Et hoc medio respondetur ad argumentum Cagnolli de quo suprà dixi postremo loco.
138 Ad ultimum † uerò de communi usu loquẽdi secundum quem statuta sunt intelligenda. respõdetur id esse uerũ:sed dũ dicitur officialẽ cõ

munis

munis Florentiæ significari secundum communem usum loquendi, gerentem officium ubi est: dictum commune, negatur hoc, cũ uerba illa nõ locum sed creationem potius respiciant. & significant officialē cõis Florentię, hoc est à cõmune Florentiæ creatum. Nec exẽplũ prætoris urbani repugnat, sic appellati ꝙ in urbe Romæ ius redderet: quia idem cõcederem in hoc statuto, si de potestate aut officiali Pistorii loqueretur, qđ esset intelligendum de gerente officium Pistorio, at secus est in officiali communis Florentię, quibus uerbis benè deseruit communis usus loquẽdi, ꝙ intelligantur de deputato & creato ꝑ commune Florentię in ciuitate sua Pistorii. Sicut dicimus in dominio principis nostri potestatẽ Sãcti Felicis, commissarium Lugi, capitaneum Bagnacaualli, significantes loca ubi gerunt officia, ꝙ si dicamus Potestatem, Comissarium, Capitaneum Ducalem, creationem denotamus. hoc est ꝙ ab inuictissimo Duce nostro creati sint tales officiales, tametsi Ferrariæ non morentur, ubi sedem suam ille constituit. & ex istis remanet opinio Nelli. Deciique confutata.

Ad mandate iurisdictionem, & dare iudicẽ differant.

139 Postremò loco † notanda sunt illa uerba rubricæ nostræ, *cui mandata est iurisdictio*, nam differentia est inter mandare iurisdictionem & dare iudicem, secundum aliquos quorum Decius nomen non pandit. sed fuerunt Albericus. Cuman. Imol. & Soci. in l. prima, infra, quis, & à quo. quos posteà secutus fuit Alciatus parado. lib. secundo, cap. v. & in rub. de offi. ordi. nu. vii. Canciuncula lib. secundo, de offi. iudi. cap. ii. Purpur. Niger. & Corras. hic.

Differunt enim primò, Nam is cui mandata est iurisdictio, iudicem dare potest, l. cum prę-
140 tor, §. is quoq;, infra, de iudi. † Comprobaturq; quia si iurisdictio sibi mandata est, ergo sibi cõpetit, meritò iudicem dare potest: quia iurisdictio est iudicis dandi licentia, l. imperium. in fi. infra, de iur. omnium. iud. confirmatur ẽt ratione textus in l. i. §. an autem, infra, de susp. tut. ubi postquàm dixit quòd legatus procõsulis potest cognoscere de suspecto tutore, rationem annectit, *quia mandata iurisdictione officium ad eum totum iurisdicendi transit*. Sed ad officium iurisdicentis pertinet dare iudicem. l. i. in fi. infra, de iur. omnium, iud. ergo is cui mandata est iurisdictio iudicem dare potest. Et ista ratio fuit de mente Fulgosii in l. more. eo. titu. sicque eã deducit Soci. in d. l. prima, infra, quis. & à quo, colum. x. at iudex datus iudicem dare non potest, l. à iudice. C. de iudi. ergo inter se differunt dare iudicem, & iurisdictionem mandare.

141 Secundò differunt: † Nam à dato iudice appellatur ad dantem, ab eo uerò cui mandata est iurisdictio ad superiorem mandantis. l. i. in prin. iunc. §. ab eo. infra, quis, & a quo. Exemplum si Titius ordinarius mandauit iurisdictionem Sempronio, & appelletur à Sempronio, non debet appellari ad Titium: sed ad eius superiorem, hoc est ad principem, huiusque rationem explicat Vaconius à Vacuna lib. vi. declarationum. c. ccxxxviiii. quia cum Sempronius delegatus nil proprium habeat, sed utatur iurisdictione Titii ordinarii. l. prima, §. qui mandatam. infra, eo. ferendo sententiam, perinde est ac si Titius eam tulisset. cap. qui per alium. de reg. iur. in sexto, & probatur. in l. fi. C. ubi, & ap. quem. ubi si iudex delegatus ab alio restituat, *uidetur ipse qui iudicem dedit restituere*, dicit tex. meritò iustum nõ fuit ut ipse Titius ordinarius à se ipso prouocaretur: sed superior eius ut princeps.

142 Tertiò differunt. † Nam quando ordinarius dat iudicem, censetur tantum cognitionem causæ delegare, & nolle à se abdicare iurisdictionẽ in illa causa: sed tantum illam speciem iurisdictionis mandare, sine qua communis cognitio expediri non potest: argumento leg. secundę. in fra, de iur. omnium. iud. unde tali casu iudex datus dicitur fungi munere iudiciario, d. l. a iudice. hoc est habere potestatem cognoscendi & iudicandi, non autem delegandi. Sed quando ordinarius mandat iurisdictionem, censetur eam a se abdicare. unde nil mirum si iudex cui mandata fuit iurisdictio potest dare iudicem, hoc est delegare, & hanc differentiam particulariter tradit Soci. in dicta l. prima, infra, quis, & a quo. nume. 10. licet Decius hic non ita benè eam deducat. eamque sequitur Didacus Couuaruuias uaria. resol, cap. xx. numero 11.

143 Quartò differunt, † ut tradit Ioann. Gillot. de iurisd. & imper. lib. ii. c. 10. ad fi. nam mandata iurisdictione imperium mixtum transit ipso iure tamquam iurisdictionis cui cohæret accessorium, perinde quasi legatis lancibus uel phialis aureis, argenteisve inclusæ gemmę legato cedunt. l. & si non sint. §. perueniamus, infra, de aur. & argu. leg. idque probatur in l. prima, in fine, & in l. fi. infra, eo. ubi dicitur, *mandata iurisdictione imperium quod non est merum, & quod iurisdictioni cohæret transire*, eoque ante litem contestatam uti potest, cum ante motam controuersiam talis cui mandata est iurisdictio eam in habitu habeat, at iudex datus demum lite contestata hoc imperio uti potest. §. si uerò etiam quidam, in aut. de exhib. reis.

144 Quintò † differunt ut addit hic Corras, nam mandare iurisdictionem est omnem in uniuersum iurisdictionem suam alteri committere, d. l. i. in fin. quis, & a quo. sicque quando ordinarius mandat iurisdictionem suam circa uniuersitatem causarum. At dare iudicem est propriè in certa & speciali causa ius dicendi potestatẽ alteri delegare. l. sępe, supra, de offi. pręsi.

& hæc fuit intelligentia Cumani.ad dictã l.primã,infra, quis, & a quo.inferentis ex ea primo casu non appellari nisi ad superiorem.ut ibi tradit col.fi.

145 Sextò † differunt secundum Purpur.col.2.ad fi.Nã iudex datus sententiam suam nõ exequitur;sed qui eum dedit.l.à diuo Pio.in prin.infra de re.iud.cum tamen secus sit in eo cui mandata est iurisdictio,quę singularis est limitatio ad illum textum. Plus igitur est iurisdictionem mãdare,quam dare iudicem,ut ex prędictis patet,& hæc sufficiant in hanc partem deducta pro diuersitate prędictorum comprobanda.quibus addenda seriatim non puto quæ Decanus Senens. Calefat.& Moder.Pata.latius scribũt,cũ si quid erit boni non omittam, ęstera uelut rem denigrantia refellam.

146 Decius † igitur hic inquit quòd ista deuiant à communi sententia quam tenet insuper & probat Cagnoll.hic.nu.15.& 23.mouetur Decius: quoniam differentia inter mandare iurisdictionem,& iudicem dare, iure non probatur. Imò uerò,(licèt ipse non dicat) primum non est plus secundo,ut probatur in l.i.infra,tit.ii.ubi textus ostendit amplitudinem officii iudicis,ex iudicis datione, non autem ex mandata iurisdictione, de qua mentionem facere debuisset,si uerum esset mandare iurisdictionem plus esse,quam dare iudicem,nec illud tamquàm notabile uelut neglectum prætermisisset l.item apud Labeonem. §.hoc edictum infra,de iniur.

147 Secundò pondero tex.in l.imperium,in fine, infra,de iur.omnium.iud.ubi dicitur quòd, *Iurisdictio est etiam iudicis dandi licentia*,non enim dicit mandandæ iurisdictionis:sed iudicis dandi, quod expressit tamquàm magis dubitabile,ut patet ex dictione, *etiam*, iuxta notata per Fulgo. Dec.D.meum Rimin. & alios, ubi dixi,in l.qui se patris.C.unde.lib.sed si mandare iurisdictionem plus esset,quam iudicem dare, de illo magis fuisset dubitandum,& ità debuisset id exprimi.

Tertiò bene facit tex.in l.& quia,ifra, de iur. omni.iud.qui arguit de mandato procuratoris ad mandatum iurisdictionis,ut utrumque re integra per mortem concedentis finiatur.Si ergo aliud esset iurisdictionem mandare, & dare iudicem,sequeretur quòd ille tex.locum non haberet in iudice dato,quòd est contra scribentes.

Quartò mouetur inter cętera Cagnoll euidẽti ratione,cui Doctores non respondent : nam delegatus & sic iudex datus,seu ille cui mandata est iurisdictio non subdelegat;quia is demum delegare potest qui iure proprio iurisdictionẽ habet; non autem alieno beneficio.l.more,infra,titu.secundo,sed delegatus,& sic iudex datus, & ille cui mandata est iurisdictio alieno beneficio eam habet.l.prima,in fin.l.& si prætor, infra,eo.ergo patet eos non differre, proceditq; ratio prædicta quibuscũq; uerbis usus fuerit cõcedens,siue iurisdictionẽ mandãdo, siue iudicẽ dãdo, magisq; debet attendi substantia rei, quã denominatio.l.insulam,infra,de præscr.uerb.

148 Nec obstant † differentiæ de quibus supra, nam Dec.primam taxat ea ratione motus: nam ille cui mandata est iurisdictio proprium nihil habet. ideoque utitur iurisdictione mandantis. dicto §.qui mandatam,ex quo sequitur quòd delegare non possit,cum id competat habenti tantum iurisdictionem suo iure proprio, non alieno,l. more.infra,de iur.omni.iud. Sed hoc idẽ est in iudice dato:nam delegare non potest, dicta l. à iudice.ergo corruit illa prima differentia, remanetque paritas, & consonantia quædam inter mandare iurisdictionem & iudicem

149 dare.† Sed istis iuribus respondet Purpur. quòd bene negant mandatam iurisdictionem mandari posse, non tamen dicunt eum cui man data est iurisdictio iudicem dare non posse.sicut dicitur de iudice dato in dicta l. à iudice.Tu uerò considera Decium saluari posse per illa iura sic nouiter inducendo, textus enim in dicto §.qui mandatam.loquens de illo cui mãdata est iurisdictio dicit quòd,*proprium nihil habet sed eius qui mandauit iurisdictione utitur*, textus uerò in dicta l.à iudice loquens de iudice dato dicit quòd, *iudicem dare non potest cum ipse iudiciario munere fungatur*,id est, honore competenti alii ordinario,non autem sibi, prout exponit Glo.quàm ueram appellat Fulgos. & doctores

150 sequuntur secundum Iasonem.† Et ut declarat Castrens. ibi,illa ratio sumitur ex dicto. §. qui mandatam,quia delegatus non habet propriam iurisdictionem,id est,non habet proprietatem iurisdictionis qua utitur, sed usum tantũ iurisdictionis ordinariæ quæ radicatur in persona delegantis.& iste usus dicitur iurisdictio dele

151 gata,& munus seu potestas iudicandi. † Sicut ergo usurarius non potest ius quod habet in alium transferre,§.finitur.inst.de usufr. ità neq delegatus usum iurisdictionis,quem habet transferre pôt, & ideò iudicẽ dare non potest. Sicq; prior Castrẽsi declarat insuper Ang. in l.more, infra,de iur.om.iud.multumq; gloriatur,ut refert Ias.in d.l.à iudice,cum ergo in hoc conueniant illa iura quòd is cui mandata est iurisdictio,& iudex datus ius proprium nõ habent,sed alieno funguntur,consequens est ut sicut iudex iudicem dare non potest,ità nec ille. Et hęc consideratio subtilis est,& ingeniosa.

152 Sed & † ultra Decium reprobatur dicta prima differentia. qui enim uult dare iudicem Magistratum esse oportet,l.cum qui.infra, de iure om.iud.sed habens mandatam iurisdictionem non consideratur ut magistratus,l.& si prætor. infra,eo.ubi prętor alienã iurisdictionẽ exercẽs

non

non agit pro suo imperio, & sic non uti prætor: ergo iudicem dare non potest, sicut nec iudex datus. & ita prima differentia confutatur omnino.

153 Sola uis est ita tenendo † respondere ad dictā l. cū prætor. §. is quoq; infra, de iudic. quo uidetur illa tueri. Decius hic inquit quòd loquitur in legato proconsulis in quo est speciale, l. legatus, suprà, de offi. procon. secundum literā affirmatiuam quæ reperitur in Pandectis Florentinis, & testatur Politianus libro Miscelaneo. ca. 78. quem citat Alciat. in dicta rubr. de offi. ord. nu. 9. dicitur enim primò ibi quòd iudicem dare possunt, quibus à lege conceditur, sicut est proconsul, quod statim ampliatur idem esse in legato Proconsulis cui sit à proconsule mandata iurisdictio: quia hoc sibi à lege conceditur. unde non bene infertur secundum Dec. de illo textu. & casu ubi lex concurrit, ad nostrum in quo iurisdictio est mandata tantum ab homine, quo casu delegari non potest, d. l. à iudice. Et hanc solutionem inter cæteras ueriorem testatur Fulgos. ibi comprobaturq;, nam fortius est illud qd duplici iure nititur, eo quod uno tantum §. sed hodie. inst. de adopti.

154 Sed † tamen aduersus eam insurgit Alciat. in dictis locis, cum enim textus exemplificat in legato proconsulis, non potest in eo ius speciale constitui: quoniam exempla non restringunt regulam, l. i. §. quod uulgo, infra, de ui, & ui arma, & ita quoque clarè dicit Fulgos. in l. fin. in prin. infra, eo. quem non citat Alciat.

155 Ponderat † & præter eum Purpur. implicatiuam, *quoque*, quasi dicat textus quòd iudicem non tantum dare possunt qui habent à lege concessionem sicut proconsul, sed etiam illi quibus ab homine mandata est iurisdictio, ut sunt legati proconsulum.

156 Confirmat † insuper hic Calefatus nō esse speciale in legato proconsulis: quia procedit argumentum de illo ad alios legatos, l. i. §. damus. infra, de susp. tut. ubi sicut legatos proconsulis cognoscit de suspecto tutore, sic & is cui prætor mandauerit iurisdictionem. Sicut ergo legatus proconsulis potest dare iudicem, sic & alius cui sit mandata iurisdictio, & ita uidetur ex prædictis responsio Dec. periculosa.

157 Ego † uerò puto ab his eam defendi posse, quam præterea confirmat Ioan. Gillot. de iur. & imper. lib. secundo, cap. xxii. ponderat enim in princ. illius textus sic esse scriptum, *iudicē autem dare possunt quibus à lege, uel constitutione, uel Sen. Consulto conceditur. lege sicut proconsul,* deinde sequitur, *Is quoque cui mandata est iurisdictio iudicem dare potest, ut sunt legati proconsulum,* iis enim lex specialiter cōcedit, d. l. legatus. suprà, de offi. procon. ergo non de omnibus qui bus ab homine mandata est iurisdictio loquitur ille textus ut dicit Purpur. Et implicatiua quoq; stat in implicando personam specialem cui mandata sit iurisdictio, quæ iudicem dare potest, quā exemplificat in legato proconsulis uelut loco proconsulis subrogato, de quo mox dixerat.

158 Et ad † obiectum Alciati dici potest quòd & si textus intelligatur constituere ius speciale in legato proconsulis, non tamen restringetur regula, quin habeat locum in aliis similibus legato proconsulis: sed nō inde fieri debet ut passim procedat in omnibus quibus mandata sit iurisdictio, licèt enim exempla non restringant regulā, eam tamen declarant in quibus terminis intelligenda sit, Gl. in l. nunquàm plura, infra, de priu. delict. Bar. & alii in l. damni infecti, infra, de dā. infec. & ita Calefat. & Deca. Senens. hic tradūt. Et confirmat Cagnoll. nu. 16. & sequenti. sed ante ipsos declarat illum textum Bellon. supputati. lib. 3. c. x. quòd mihi placet. † licèt exemplū

159 quod ponit de uicario episcopi pro denotanda persona simili legato proconsulis non cōueniat ad illum textum, cum eo tempore non esset cognitus uicarius episcopi, sed posteà de iure canonico. unde melius exemplificari potest in legato prætoris, alibi legato proconsulis æquiparato, in d. l. prima. §. damus. circa cognitionem suspecti tutoris, quod specialiter est constitutum propter utilitatem pupillorum, ut inquit tex. in l. cognitio, infra, eo. per quem confunditur quod dicebat hic Calefat. ut suprà, retuli non esse speciale in legato proconsulis, cum de illo ad alios delegatos arguat ille textus: quia non passim sit illud argumentum: sed in materia suspecti tutoris speciali ut dixi per d. l. cognitio.

160 Quo † uerò ad ponderationem Purpurati de uerbo, quoq; responsio patet ut suprà dixi, & ulterius ex Ful. in l. solet. col. 2. infra, de iur. omnī. iud. ubi loquendo de dicto, §. is quoq; cōsiderat q ille tex. primò dicit iudicē dare posse quibus à lege concessum est, sicut proconsulē, deinde sequitur, *is quoque cui mandata est iurisdictio iudicem dare potest ut legatus proconsulis*, unde dictio, quoque, implicat q legato proconsulis à lege concessum sit dare iudicem, quando sibi mandata est iurisdictio, sicut proconsul pariter iudicem dare potest. Et sic implicatio stat eorum respectu quibus dare iudicē lex cōcedit, nō passim ut putat Purpur. & ita præter Fulg. uult etiam Cur. Iun. in l. fi. col. 2. infra, eo.

161 Et hoc idem † præter eos cōfirmo. Nā textus statim subdit, *Item hi quibus id more cōcessum est ꝓpter uim imperii sicut ꝓfectus urbis.* cū enim ī prin. dicat iudicem eos dare posse, quibus id à lege cōceditur, in fine uero eos quibus id more cōcedītur, hoc est consuetudine secundum Gl. benè cōsonat q uersiculus, is quoq; intermedius loquēs dē illo cui mandata est iurisdictio, qui iudicē dare pōt, intelligatur stāte eodē themate principii

quando sibi à lege conceditur, non autem quicū
que sit: quia ex præcedentibus, & sequentibus
sumitur declaratio, l. si seruus plurium. §. fi. in-
fra, de lega. Et hinc tollitur quod inquit Cagnol.
hic, nume. 20. ibi poni unam aliam generalem re
gulam in uerbis, is quoque. Comprobatur hoc in
super si enim proconsuli non competebat hoc
ius dandi iudicem sine legis concessione, multo
minus eius legato. Et ita defenditur omnino
quod sit in eo textu casus specialis, ut hic Decius.
162 Ad textum † uerò in d. l. imperium, cui Dec.
non respondet dico quòd non sufficit alicui iu-
risdictionem mandatam esse, ut iudicem dare
possit, nisi lex concedat, ut dixi circa §. is quoque.
Secundò dici potest quòd iurisdictio in ordina-
rio est iudicis dandi licentia, sed non in delega-
to: quia uerba per prius nō autem per posterius
sunt intelligenda, l. qui liberis. §. hæc uerba, cum
163 ibi not. infra, de uulg. & pup. † Tertiò respōde-
tur locū illū Vlpiani deprauatum esse neque, *Iudi
cis dādi*, sed, *Iurisdicēdi*, legēdū ut tradit Vigilius,
in §. præterea. inst. quibus nō est permi. fac. test.
& Corras. hic unde nihil obstat sic eū legēdo.
Quo uerò ad rationem textus in l. prima. §.
an autem, infr. de susp. tut. dic quòd illa restricta
reperitur ad personam legati proconsulis, tamet
si Soc. in l. prima, infra, quis & à quo, sub nu-
me. 81. dicat quòd illud procedit generaliter sed
malè, quoniam dicit ille textus: *quia mandata iu
risdictione officium ad eum totum iurisdicendi trā
sit*, quasi quòd non ad alium quemcunque, idq;
confirmatur in quæsito quod præmittit Vlpia-
nus dicens: *An autem apud legatum proconsulis
suspectus postulari possit dubium fuit*, uidebatur
enim quòd non; quia regulariter mandata iuris-
dictione, totum officium iurisdicendi non tran
sit. Sed tamen secus iure speciali decidit in eo le
gato, non ergo possumus ex illa ratione illatio-
nem facere, quòd quicunque cui mandata sit iu
risdictio iudicem dare possit. & ex prædictis pri
ma differentia remanet sopita.
164 Nunc ad secundam accedo, quæ fundatur in
l. prima, infra; quis, & à quo. circa quam Decius
hic laborem recusauit dicendo quòd habet ua-
rios intellectus, unde super ea non potest fieri
fundamentum, debuit enim perscrutari quem
sensum iurisconsultus habuerit, cum de uno tā
tum sentire uoluerit, ut inquit Bar. in l. in ambi-
guo. infra, de reb. dub. quem citat. Secundo quo
que parum curandum est quod dicunt hic Mod.
Pata, nu. 29. & Gillot. de iuris. & imper. lib. se-
cundo, cap. 22. quòd ille textus nihil dicat eum
cui mandata est iurisdictio iudicem dare posse.
Nam tametsi id uerum sit, non tamen tollunt il
lam differentiam appellandi ad diuersos propter
165 quā citatur ille textus. † Tertiò Fran. Zoan. Bo
noniensis libro restitutionum c. 9. casum ponit
in præfecto urbis qui causas delegauit iuxta l. so

ler, infra, de inf. omni. iudi. deinde iudicauit in
una prout pōt l. iudicium, infra, de iudi. & ab eo
fuit appellatum, dubium enim fuit exortum nū
ad ipsum delegatum appellationis cognitio per
tineret, quod uidebatur ex eo cum ad eum cau-
166 sam datus fuisset, at secus decretum est. † Sed
nec ista declaratio mihi placet. Nam ridicula fu
isset talis dubitatio, cum de maiore ad mino
rem non appelletur, l. si quis in appellatione.
infra, de appel. & consentit ipse Zoan. ad finem.
Nec quòd ad eum causam fuisset datus faciebat
dubium, cum in prima instancia duraret, nō etiā
in secunda qualis est appellationis causa datus
fuisset. Ex industria nulla facio quæ Calefatus
& Decianus hic dicunt, sic enim se illaqueant &
inuoluunt in eo textu ut planè referri non ua-
leantur, tot insuper alia sunt quæ Alberic.
Ang. Aret. Cuman. & Sozin. ibidem tradunt, ut
quocunque me uerto, est celum undique, & pō
tus, nec satis uideo in tanto, tanquam turbulento
fluctu opinionum, ne uentorum dicam dextror
sum ne, an sinistrorsum nauis ducenda sit, quo
in portum satis tutum conferre nos possimus;
tamen omnibus non oscitanter perspectis, quæ
sit dubiæ sentententia mentis expediam.
167 Arbitror † igitur dici debere, quòd aut consi-
deramus actum iudicis, & non sit differentia in-
ter mandare iurisdictionem, & iudicē dare: quia
nec is cui mandata est iurisdictio iudicem dare
potest. l. fi. infra, cū nisi lex concurrat. d. §. is quo
que. & d. l. legatus. nec iudex datus, d. l. iudice.
Aut consideramus actum partis: quia contingat
appellare à iudice dato, & ab eo cui mandata est
iurisdictio, & in tali casu benè subest differentia:
quia à iudice dato appellatur ad dātē. Sed ab eo
cui mādata est iurisdictio appellatur nō ad man
dantē: sed ad eius superiorē, ut in d. l. i. in prin. &
§. i. dicitur, stat ergo differētia respectu partis,
nō aūt respectu iudiciū. Solū superesset rationē
168 talis differentiæ perscrutari † audistis istā Vaco
nii relatā, suprà, nu. 141. cui non acquiesco, quo
niā secundū eā, nec à iudice dato esset appellan-
dū ad dantem, cum iudex datus nil proprium ha
beat. d. §. qui mandatam. sed delegantis uice fun
gatur, c. sanè. de offi. deleg. & tamen ad dantem
appellatur, d. l. i. in prin. & l. fi. infra, quis, & à
quo. Ne tamen me pariter ab aliis taxari contin
gat noua in medium allata, & ut eis latior exco
gitandi campus relinquatur. Interim conten-
tus ero Iuliani responso dicentis, suprà de le-
gibus: *non omnium quæ à maioribus constituta
169 sunt ratio reddi potest.* † Vnde preclara multa re
feruntur Persarum instituta: sed illud præclaris-
simū quod Regi suo facti obuii, manus cōtrahebāt
in tunicæ manicas, qđ signum erat, nihil eos in il
lū aut uelle aut posse facere. Si hoc in Regibus,
qui cū hoīes sint, multa pro hominū imbecillita
te secus cōmittunt quid in legibus, quę uerę sūt
reginę

reginæ & dominæ? Laudatū est Pausaniæ dictū, qui interogatus cur apud Spartanos nullam legem mutare liceret: respondit quia leges oportet hominum dominos esse, non homines legū. hinc igitur discamus, non nimis diligenter in legum rationem esse inquirendum. Itaque Cretensium hāc unam legem Plato laudat maximè, qua notabatur ne iuuenes, aut coram iuuenibus senes de legibus disputarent, sed si quid iis uideretur esse dubium, referretur ad Principes ciuitatis. atque id secretò, ne quid ea de re manaret in uulgus quod leges adduceret in contēptū.

170 His igitur † ad hanc rem satis quæ ponit Frāciscus Connanus in cōmentar. iuris ciui. lib. primo. cap. viii. col. fi. descendam ad tertiam differētiam supra relatam, de qua me breuiter extricādo: dico nec eum qui iurisdictionem mandat, eam à se abdicare, l. legatus. secundum communem intellectum Gloss. & Doctor. suprà de offic. præsid. quia ista renunciatio tenderet in præiudicium subditorum, ut ibi concludit Alberic. Et licèt super hoc efundat multa Socin. in d. l. i. infr. quis, & à quo. nu. 80. potissimè quod nō pōt abdicare iurisdictionē per modū illicitū: sed per modū licitū ut delegādo: secus tñ sicut alia quæ dicit ita & hoc præterea ueluti per generalitatē illius tex. qui sine cauillo restrictionē Soxi. nō patitur.

171 Circa † quartā differentiā non probat Gillot. quod is cui mādata est iurisdictio possit uti illo imperio ante lit. cōtestatā: meritò nō incōuenit ut dicamus talē usū sibi cōcedi lite cōtestata tantū, prout in iudice dato dicitur. in d. §. si uerò quidā.

Ad quintam Corrasii, post Cuma. in d. l. i. dico quod ille tex. eam non probat. inquit enim tantum, ab eo cui quis mādauit iurisdictionem, nō appellari ad mandantem: sed quod mandat iurisdictionē sit eā in totū transferre. non dicit ille tex. Imò cōtrariū supponit tex. in l. i. §. an aūt, infr. de susp. tu. à speciali per me suprà cōsideratus. n. 163.

172 Postremò † quoque Purpurati ueram nō puto sicut eam non probat, nam rationes, quibus iudex datus non exequitur suam sententiam, suadent ut nec ille cui mandata est iurisdictio id facere possit, ut est quòd delegatio sit stricti iuris c. cū dilecta. de rescr. nec delegatus se intromittere potest in rebus non expressis in delegatione. c. cum olim. C. P. & G. de offi. del. merito nō potest delegatus in causa principali se extendere ad causam executionis ab ea diuersam. rursus quod procurator in causa maius ius habet delegato. nā non pōt lite contestata per Dominū reuocari. l. post litē, l. quæ olim. infr. de proc. at secus in delegato l. iudicium. infr. de iud. sed lata sententia procurator nō pōst executionē petere in persona sua. l. hoc iure, infr. de solu. ergo tāto minus delegatus. & has rationes tradit Ias. in d. l. à diuo pio. col. iii. quibus infertur idem in eo cui mandata est iurisdictio. Et ita finit Rubrica.

SVMMARIA IN L. I. ff. de offic. eius.

1 Lex ista commendatur à Doctoribus.
Papinianus multis nominibus clarus.
2 Casus in hac lege per Calesa.
Qui non placet Auctori, nu. 3.
Alium ponenti, nu. 4.
3 Iurisdictionis omnimodę appellatione quæ ueniant.
4 Iurisdictio in genere sumpta quę comprehendat.
5 Iurisdictio est quoddam uniuersale.
6 Multa cum uniuersitate transire, nu. 7.
Vniuersitas quid sit, nu. 6.
8 Fundum dotalem per uniuersitatem transire.
9 Vasallos inuitos non alienari.
Sed cum castris transeunt.
10 Iurisdictione concessa merum & mixtum imperium concessum uideri.
Si à Principe concessa sit, at in delegatione secus, nume. 25.
11 Merum & mixtum imperium specialiter tribui.
12 Expressio quando requiritur speciali fauore alicuius non sufficit mentio generalis.
13 Expressum specialiter ubi requiritur non sufficit in genere.
14 Mandatum speciale quando requiritur, non sufficit generale.
15 Generalia uerba non comprehendunt digna speciali nota.
16 Iurisdictione mandata quæ ueniant.
17 Transitus de maiori ad minus conceditur, non e contrà.
Substitutio obliqua non trahitur ad directam, numero 17.
18 Substitutio directa se habet in plus quòd obliqua.
19 Intellectus tex. nostri in principio.
20 Merum imperium specialiter mandari non posse.
Generali in dispositione non uenire quæ à disponente fieri non possunt, nu. 20.
21 Statutum de declinante iurisdictionem cessat in clerico.
23 Statutum prohibens forenses acquirere cessat in ecclesia.
24 Intellectus l. quędam. ff. de acqui. rer. domi.
25 Beneficia Principum latissimè interpretanda.
26 Causæ iure magistratus quales.
Filio rem datam in dubio non censeri non donatam.
27 Retorcutionem procedere in statutis, et inualidis.
28 Moderator in re sua quilibet.
29 Magistratus iure competentia delegari.
30 Magistratus minores maioribus non esse conditionis melioris.
31 Merum & mixtum imperium quomodo competant.
32 Facti mutatione ius uariari.

Specialiter

101 Formæ fauore partium inducta per eas derogari.
102 Iuramentum testis remitti posse.
103 Intellectus capit. fin. §. i. de offic. deleg. contrà Purpu. 104.
106 Naturam potius quam accidens attendi.
107 Causa mixti imperii quid respiciat.
108 Principi reseruata delegari non posse.
Legitimandi potestas num delegabilis, nu. 108.
109 Absolutio ab excommunicatione solita concedi, num. 112.
110 Dispositio qualibet respicit interpretationẽ a consuetudine.
111 Consueta fauorabiliora.
113 Purp. deceptus super text. ca. quòd translationẽ. de offi. lega.
115 Causæ meri & mixti imperij quando ueniant in generali concessione.
116 Intellectus c. quòd translationem, de offi. ord. contrà Nigrum.
117 Causa semel delegata durat delegabilis.
118 Constitutiones personales non extendi.
119 Absolutio ab excommunicatione quorum respectu concedatur.
120 Episcopi quomodo potestatem haberent absoluendi ab excommunicatione.
121 Intellectus c. quòd translationem, de offi. leg. contrà Abb. nu. 122.
123 Intellectus cap. fi. de offi. ord. nu. 124.
125 Intellectus l. pater. §. xv. ff. de leg. iii.
126 Delegatus à lege num possit delegare.
Causas meri & mixti imperij. & quare, nu. 129.
127 Causa maioritas sola non impedit delegationẽ.
Contra Decium, nu. 128.
130 Delegatus Principis fit de maioribus.
131 Delegatus Principis & legis, an æquiparentur, numero 142.
132 Princeps adæquatur legi affirmatiuæ.
Et etiam negatiuæ, contrà Decium, nu. 133.
134 Actus hominum intelliguntur secundum consuetum.
135 Textus noster, in uer. & ideò, num de delegato loquatur?
Et an legi debeat delegatam uel delatam? numero 137. & 138.
136 Princeps delegat causam indelegabilem.
139 Iurisdictio legalis an delegata uel ordinaria.
140 Suum intelligi quantum ad curam.
141 Sen. consi. Syllanianum, quando procedat.
143 Causa meri & mixti propter absentiam possunt delegari.
Modo sit necessaria, non autem uoluntaria & procurata, nu. 148.
Item longa non breuis, nu. 149.
Sed an ea cessante cesset delegatio, nu. 151.
144 Litigiosa res ex necessitate alienabilis.
Statutum de muliere non obliganda cessat in obligatione necessaria, puta legali.
145 Statutum quòd alienare uolens teneatur requirere consortem, cessat in alienatione necessaria.
146 Formam requisitam propter necessitatem remitti.
147 Laico permittitur baptizare in casu necessitatis.
148 Absentia procurata non suffragatur.
150 Statutum quòd mulier non possit contrahere sine præsentia duorum consanguineorum, locum habet illis absentibus mox reuersuris.
151 Necessitate cessante quando dispositio duret.
152 Prætor an haberet merum imperium, nu. 166.
Communis est quòd sic, sed Fulg. & Auctor contrà, nu. 153.
Casij tribunal scopulus reorum dicebatur, numero 152.
153 Dictio ex denotat causam proximam.
154 Inimico familiari nulla pestis maior.
155 Testes familiares quando admittantur.
156 Intellectus l. i. ff. de offic. præt. urb.
157 Iurisdictio cumulatiuè quando detur.
Et quando non, nu. 159.
158 Dictio omnino, denotat in totum.
160 Intellectus l. i. & ibi Bar. C. de offi. præfec. urb.
161 Commissione facta alicui super hæresi Episcopi potestatem non esse sublatam.
162 Præfectus Vrbis quam potestatem haberet.
Et quando procederet in causis, nu. 163.
Et qualis esset magistratus, nu. 164.
165 Tutor accusatus apud Prætorem remittitur ad præfectum urbis puniendus.
167 Intellectus l. libellorum. in prin. infr. de accusa.
168 Adulterij crimen multa continet specialia propter eius frequentiam.
Argumentum de minori ad maius non procedit in iurisdictione. nu. 168.
169 Intellectus. §. præconamus. in aut. de leno.
170 Argumentum à contrario sensu numquid inducat nouam dispositionem? Dec. quòd non. & Orian. nume. 171. & 172.
Sed alij contra quos Auctor sequitur, nu. 173.
173 Argumentum à contrario sensu dicitur mens legis.
174 Coniectura legis dicitur euidens.
175 Decius in hoc textu deceptus.
176 Negatiua non tollit omnem potentiam.
177 Argumentum à contrario sensu fortissimum.
178 Verbum est, denotat ueritatem.
179 Intellectus l. ex eo. ff. de testib.
180 Intellectus c. cum uirum. de regular.
Et Dec. in eo confutatus, nu. 181.
182 Intellectus c. cum apostolica. de his quæ fiunt à prela.
183 Dictio per, denotat perfectionem.
184 Intellectus l. cum prætor. ff. de iudic.
185 Argumentum à contrario sensu prouenit ex mente disponentis.

Aliter

Argumentum

quando resultat prauus intellectus, & correctio iuris, & de ratione, nu. 450.
Limitatur quando in sensu directo dispositio nihil operaretur nu. 451.
Vel quando ageretur de fauore includedo, nu. 454.
Aut fieret reditus ad ius cōmune uetus, nu. 455.
430 Intellectus l. fi. § filijs. C. de bon. quę liber. p Dec.
Quem confutat Auctor. nu. 431. & 432.
432 Ex prohibitione ad permissionem inferri.
433 Intellectus l. conuenticula. C. de episcopis. et cle.
Vnus cum implicatiua etiam. nu. 434.
Alius fine. Salyc. et. nu. 435.
Et ultimus Baldi quem probat Auctor, nu. 436.
434 Casus implicitus pro expresso habetur.
435 Argumentum à contrario sensu non sumi ab appositis causa dubitationis tollendæ.
Sed à positis ex causa fina. sic. nu. 436.
437 Patronus cogens iurare libertum ne nubat, quando ius patronatus amittat.
438 Intellectus l. ne mo, C. de iur. omn. iud. per Dec. sed malus.
Qui Martini fuit, sed damnatus, nu. 439.
Alius uerò relatus ab Alber. nu. 440.
Cui nec acquiescit Auctor. nu. 441.
Et alium nouum tradit. nu. 442.
439 Ordinarius nullo tempore recusabilis in totum.
440 Declinatoriā ante litem contestatā opponi posse.
441 Per missum ad tempus post illud prohibitum.
442 Eligens iudicem non potest ab eo recedere.
443 Præfectus prat. & omnes orientis maiores iudices.
444 Intellectus cap. 2. de for. competen. per. Dec. malus.
Sicut & alius Glossa. nu. 445. & 446.
Nec aliquorum quos Abb. refert. numero. 447. & 448.
Andreę Siculi meliorem esse, nu. 449.
446 Argumentum à contrario sensu ubicunque sumi potest fortissimum esse.
448 Papam non simpliciter pontificem dici, sed summum uel Romanum.
450 Leges legibus concordare promptum.
453 Verba intelligi contra earum naturam & impropriari, potius quam quòd nihil operentur.
455 Fauorabile dici quando fit reditus ad ius commune.
456 Argumentum à contrario sensu non procedere in uerbis negatiuis secundum aliquos.
At Alex. contra nu. 459. quem sequitur Auctor. nu. 464.
AEmilius uerò distinguit, nu. 493.
Quem taxat Auctor, nu. 494.
457 Exhered. filij si non redierit non inducit institutionem illius redeuntis.
458 Intellectus c. quòd dicitur, de uer. si. nu. 492.
460 Intellectus l. si quis libertatem in fi. ff. de stat. lib. per Dec. & per Oria. nu. 461. Quos taxat Auctor. nu. 462. & 463.
464 Contrariorum eadem disciplina.
465 A priuatione ad habitum non fit regressus.
Fallit primo statu nō extincto, sed uelato. nu. 466.
467 Intellectus l. Titia, in fi. ff. de manu. test. per Dec.
Qui fuit Alex. post Petrum & alios. nu. 468.
Quem damnat Belloni. nu. 469.
Et Alciat. & AEmil. Ferret. nu. 470.
Alius uerò Nigri non bonus. nu. 471.
Sed & tertius eiusdem post Riminaldum, numero 472.
Non tolerandus, nume. 473.
Sicut nec quartus Oriani, numero 476. & 477.
Item nec quintus eiusdem, nu. uero. 481. & 482.
Vnde cæteris preualet Alciati sextus, nu. 463.
Quem confirmat auctor. nu. 486.
468 Priuatio præsupponit habitum.
471 Inducta ad unum effectum non debent contrarium operari.
472 Dictio nisi, prolata in ultima uoluntate importat conditionem, & nu. 485.
473 Argumentum à contrario sensu ualet in dispositione, conditionali.
474 Et quomodo procedat in casu Glo. leg. lucius. infra, de hęred. insti.
475 Filius cui substitutum erat si decederet sine liberis, eos habens potest alienare.
476 Libertatem dare ualens non censetur eam per coniecturam dare.
De quo an uerum sequenti, nu. 477.
478 Seruus tutoris munus obire non potest.
479 Seruus institutus præsumitur liber relictus.
480 Intellectus l. seruus. ff. de cond. insti.
481 Verbum diligenter, denotat perfectionem.
482 Rationes perfectè reddi debere.
484 Intellectus l. quibus diebus, §. quidam Titio, infra, de cond. & de.
486 Dictio ex, denotat causam proximam.
487 Intellectus l. ex facto, prima, ff. de hęr. inst, per Alex.
Quem damnat Auctor, nu. 488.
Alius uerò Belloni pariter confutatus, numero 489.
Alium meliorem ponit Auctor, nu. 490.
491 Pars uacans alijs accrescit.
492 Maria semper uirgo.
495 Regula & exceptio differt à contrario sensu.
496 Argumentum à contrario sensu an procedat in uerbis narratiuis, & à causa impulsiua, communis quòd non.
Fallit in rescriptis ad beneficia, nu, 500.
Et in cæteris gratiosis, nu, 501.
Decius tamen aliter sentit, nu. 502.
Didacus uerò distinguit, nu. 504.
497 Verba narratiua quando non probent.

Filius non excusatur à muneribus personalibus.
558 Propter infirmitatem patris.
559 Timor infirmitatis suorum excusat.
Impedimentum probabile sufficit ad delegationẽ, nu.559.
560 Intellectus c.communis filius.23.dis. per Calefa. malus.
561 Pestis fugienda,& longè eundum.nu.562.
Locumque saluberrimum quarendum,nu.563.
564 Restitutionem minori concedi ad fundum uenditum maiorum,& in loco salubri positum.
565 Vendens pradium in loco ameno prasumitur nõ habuisse animum id uendendi aliis cõcurrentibus.
566 Delegationem propter occupationes tantum nõ concedi.
568 Mulier excusatur qua non stetit in iudicio: quia grauida, uel in puerperio fuit.
Intellectus l.fi.C.qui morbo,lib.x.nu.567.
570 Febris leuis sententia prolationem non impedit.
571 Statutum puniens uulnus in uulnusculo cessat.
572 Minimum non attenditur in extraordinariis.
Et ubi diuersa ratio subest qua in magnis, numero 573.
574 Iudex propter occupationes non potest delegare causas meri imperij, quod auctor probat,nu. 577.
At Dec.contra,sed malè.nu.575.
576 Restitutio conceditur aduersus eum qui non patitur secum litem contestari.
578 Causa delegata propter absentiam, an ea cessante cesset delegatio? communis est quòd sic.
Sed Dec.& plerique contra,nu.579.
Auctor uerò tenet communem.nume.583.
579 Rem integram esse uel non, quando cõsideretur.
De quo etiam,nu.587.588.& 589.
580 Actus non tollitur ex casu superuenienti qui tendit ad idem.
581 Curator furiosi non desinit nisi sit notorium illum esse sanę mentis factum.
582 Multa impediunt fieri, qua facta tolerantur, ubi diuersa est ratio secus si eadem,nu. 599.
583 Cessante causa cessat effectus habens tractum successiuum. Et ita nõ consummatus, nu.584.
Initium pro consumatione non haberi nisi in certis casibus,nu.583.
585 Delegatio liberè uel necessario facta differt.
587 Contractus ab initio uoluntarij.
588 Mandatum iurisdictionis, quandocunque reuocabile.
589 Intellectus l.iudicium soluitur.ff.de iudic.
590 Delegatus reuocatur facta sibi notific. tantum.
591 Voluntas mutata non pręsumitur,sed durare.
592 Voluntas coacta dicitur uoluntas.
593 Causa cessante, cessat effectus consummatus.
594 Reuersus in dubio pręsumitur mansurus.
595 Potestatem habere ab impedito, uel ab alio differt.
596 Interest nostra plures debitores habere.
597 Interesse iudicis propter sportulas an cõsiderabile.
598 Incertum est scire quando furiosus resipuerit.
600 Gillotus causas meri imperij nõ reperiri tradit.
Quem confutat Auctor.nu.601.
601 Furari licere propter necessitatem.
Nec propriè furtum dicitur,nu.606.
Fallit si quis furetur alteri in pari necessitate constituto,nu.609.
Et si ad pinguiorem fortunam fur redigatur tenetur reddere quatenus potest.nu.610.
Adulterari non licet propter necessitatem.numero.602.
Et de ratione,nu.603.
603 Res fit communis propter necessitatem & etiã sua.nu.605.
Necessitas legi non subiacet,nu.603.
604 Necessitatis tempore quis cogi potest uendere res etiam uiliori pretio.
606 Furtum est contrectatio rei alienę.
607 Fęmina non fit communis propter necessitatem.
608 Furari puellę num liceat ob periculum perdendi pudoris ex causa inopię.
611 Filium uendere licet ex causa necessitatis, nisi tamen sit clericus.
612 Dispositio generalis & uniuersalis an differant?
Decius quòd sic id confirmans,nu.613.
Sed Auctor post alios contra,nu.614.
Alio tamen respectu,quòd sic.nu.619.
613 Legato generali uenalia non continentur.
614 Generalis obligatio dicitur p dictionẽ omnis, nec in ea cõtinetur domus prohibita obligari sub pęna,nu.615.
616 Bar.declaratur in l.generali.§.uxori.ff.de usufru.lega.
617 Intellectus l.cum plures.ff.de euicti.
618 Genus tantum operatur quo ad genus, quantum species quo ad speciem.
619 Dispositio uniuersalis quomodo cognoscatur à generali.
620 Dispositio uniuersalis comprahendit futura.
621 Intellectus l.quadam.ff.de acqui.rer.do.
622 Princeps potest delegare causam meri imperii.
623 Delegatus principis an causam meri imperii delegare possit.
Auctor tenet quod non,nu.645.
624 Intellectus l.prima.c.qui pro sua iurisdi.per Sapiam, quem damnat Auctor.nu.625.
Et alium latè ponit,nu.626.& 630.
627 Ordinarius merum imperium non delegat.
628 Delegari non potest pupillus, aut furiosus.
629 Appellatio à subdelegato principis ad quem interponatur.
631 Iurisdictione mandata de tota intelligitur.
632 Causa meri imperij semel delegata nunquid perpetuò duret delegabilis?
Et an apud Principem sit indelegabilis?
Intellectus l.pater filium.§.xv.de leg.iii.nu.632.

Super quo Alex.& Niger,nu.634.
Et Bellon.nu.635.& per Auctorem,nu.638
Auctoritas superioris nõ cẽsetur exclusa,nu.633.
635 *dispositio in rem uel personam an differat?*
637 *Similitudinem in genere uersari sufficit.*
639 *Princeps uidetur committere causam secundum qualitatem sui delegati.*
640 *Princeps in dubio non uidetur concedere alteri facultatem cum omnimoda potestate quã habet.*
641 *Delegatus repræsentat personam Principis.*
In sibi commissis,non ultra,nu.642.
643 *Subrogatũ sapit naturã eius cuius loco subrogat. Nisi de iure speciali quid concedatur.*
644 *Differentia inter delegatum Principis & inferioris qualis.*
645 *Delegatus Principis quare potest subdelegare.*

1 VAECVNQVE, †Ista
lex laudatur, à Iaso-
ne,Cagnollo,& Pur
pu. post Bal.& Mar
ti. Laudens. ꝙ oẽs
philosophi natura-
les nõ potuissent ele
gantiorem,& melio
rem legem compo-
nere. & quòd est to
ta plena difficultatibus. nec Immeritò sic eam
commendant, cum Papiniani sit. quem Iustinia
nus in proœ.ftorum.§.in tertio,subtilissimum ap
pellat, & inferius in §.tertii. accutissimum, pul-
cherrimum, maximum.& in l.i.§.cunque. C.de
ueter.iure.enuel.splendidissimum, & summi in
genii. sicut & in l.cum Papinianus.C.de sent.&
interl.Carus autem & Cari.in l. cum uirum. C.
de fideico.prudentissimum,atque idem Iustinia
nus in l.cum acutissimi.eo. titu. cum acutissimi
ingenii uirum. & meritò ante alios excellentem
nominat. quos Imperatores sequutus Spartia-
nus in Antonino cum iuris asylum, & doctrinę
legalis thesaurum prædicat. demumque uirum
nunquam satis laudatũ. Cagnoll.in dicto proœ.
ftorum.§.itaque.nu. 131. huic tamen uiro pro-
pe diuino eximia uirtus, eius non profuit, quan
ob temporum malignitatem ac hominum per-
uersitatem à sęuissimo Imperatore Antonio
Caracalla crudelissimè interfectus fuerit, nam
cum roganti Caracallæ ut ipsum de cede fratris
sui Getæ. quem recedi fusserat, excusaret apud
senatum, recusaret dicens,parricidium non tam
facile excusari posse quàm fieri atque id cum se-
mel atque iterum ac sępius Tyráno rogãti per-
negasset,securi percussus est.cuius sepulchri pars
argẽtea post annos circiter.1200.Romę reperta
fuit tempore Mariani Soccini, in qua talia uer-
ba legebantur, *Aemilij Papiniani Iuriscõsulti, ac præfecti prætorio requiescunt hic ossa cui infelices*
pater & mater sacrum fecerunt mortuo suę ætatis anno xxxviij. quę refert Soc.in l.cũ aus. in prin.
infr. de cond. & de. & Soc. iun. in l. ita stipula
tus.infr.de uerb.ob.in prin. Sed eo tamen exem
plo omnium laudibus eelebratur ut inquit Con
nanus in cõmentariis Iuris ciuil.l.i.c.xvi. co. ix.
2 †Summatur & diuiditur hæc lex. ut per Bar.
& Doctores, casum uerò licet Cagnoll.hic non
figuret: quia cum ponantur hic regulæ, & artis
principia in materia delegationis, casus nõ est
aliter ponendus quàm ut iacet litera,ut post Cy.
& Bar.tradit Cacialup.in l.imperium.col.i.infr.
tit.primo.nihilominus cum, sic Calefat. fingit.
Prætor, uel Proconsul mandauerat omnem suã
iurisdictionem,ꝙ tẽpore huius legis facere po-
terat.l.solet.infr.de iur.omn.iud. quęrebatur an
talis delegatus posset de causis ẽt meri & mixti
3 imperii cognoscere? † Quæ positio casus mihi
non placet uelut indubitata: nã quando dicitur
in cõcessione omnẽ, uel omnimodã iurisdictio
nẽ, ueniunt ea quæ sunt meri & mixti imperii,
nedũ quæ simplicis iurisdictionis,ut est Gl.no-
tab. in clemen.i.in uersi.omnimodã.de foro,cõ
pet.quam sequitur Roman.in l.si duo.infr.de aç
qui.hære.Abb.in c.quod sedẽ.nu.5.de offi.ord.
cũ similibus per D.meũ Rimin.hic.col.ii.nec in
super cõuenit ista positio casus, textui dicenti,
mandata iurisdictione non transferuntur, & ibi,
Iurisdictionẽ suã mandans, nulla de dictione,om
ni,mentione facta. quare illa recunscripta,casus
4 est situandus. † inquo dubiũ primò faciebat: nã
iurisdictio in genere sumpta compræhendit ea
quę nedũ sunt simplicis iurisdictionis,sed etiam
meri & mixti imperij,Bar.in l.imperiũ.nu.4. in
fra,de iur.om.iud. Abb.in d.ca.ꝙ sedẽ.Dec.hic.
nu.25.Petr.Loriot.de iure. & imper.axioma.ii.
& Gillot.lib.ii.c.ii.meritò mandata iurirdictio-
ne,uidebatur mandatũ merũ & mixtũ imperiũ.
5 Secũdò difficultatẽ augebat:†nã iurisdictio est
quoddã ius uniuersale,ut tradit Bald. in l. more.
col.iiii.infr.de iur.om.iud. & ideò sub se citatio
nẽ continet,ut partẽ istius uniuersalis,ut per eũ.
ergo mãdata iurisdictione merũ & mixtũ impe
riũ uidebatur mãdari:quãuis sui natura mãdari
6 nõ potuissent,† cũ multa cũ uniuersitate trãseãt
de quibus aliter in specie nõ potuisset disponi ut
patet in iure patronatus quod in specie uẽdi nõ
põt.C. de iure. patr. & tamen cum uniuersitate
tẽporaliũ transit.c.ex literis.& ibi not.oẽs.eo.ti.
ubi cõcludũt ꝙ uniuersitas in proposito nostro
dicatur illa quæ absq; alia expressione continet
in se iura uniuersitatis,sicut est uilla, uel castrũ,
quæ in se cõtinet iurisdictionẽ, honorem,distri
ctum,& ius patronatus. uel aliter dicitur uniuer
sitas illa quæ in se continet corporalia & incor-
poralia, ut est territoriũ,quo uẽdito continetur
iua patronatus,ut tradit Bal.cõs.xxxii.quidã no-
bilis.uol.iii.in antiquis.& latius Roch.de Curte.
in tract.

in tract.de iure patro.in uerbo, *Ipse uel is*, nu.4i.
Et hanc opi.tenet insuper Alex.hic.nu.77.& te
statur esse communem Lāberti.in eodem trac.
in secunda parte primi libri,q.v.artic.xv. nu.ii.
7 Quæ procedit etiam quando uniuersitas trans-
fertur per titulum in quo requiritur particula-
ris rerum traditio, ut contingit in hæreditatis
uenditione,uel alterius uniuersitatis,iuxta l.qui
tibi. C.de hæred.uel acti.uend. Itá tenent Ioan.
And.Card.& communiter alii in d.c.ex literis.
Feli.in c.causam. colum.4. de præscr.ubi dicit
hãc esse cõmuniorē opi.sequitur Roch.de Cur.
loco citato, nu.40.& nouissimè Dida.Couuar.
uariarū resoluti,lib.ii.c.xviii.nu. 8. respondens
quibusdam rationibus cõtrariis ut ibi per eum.
8 Idem † uidemus in fundo dotali qui per uni
uersitatem transit,l.quędam,infra,de acq.rer.do
mi.l.i.infra,de fund.dot.& tamen in specie non
potest alienari,inst.quib.alie. lic.in prin.ubi ra-
tionē assignaui,nu.181. quoniā quando dispo
sitio est uniuersalis,corpora cōpręhēsa sub uni
uersitate,non cõsiderantur de per se.sed ut pars
uniuersitatis,& sic accessoriè,meritò cum uni-
uersitate transeunt quamuis per se transire non
possint. Itá Saly.& Castr.hic ad fi.prin. Alex.nu
me.76. Dec.nu.81.& in c.quanto,nu.10.de iu-
dic.& probatur,in l.in modicis, infra,de contr.
emp.ubi in uēditione uniuersali rerū inter quas
est locus sacer,ipse cõpręhēdi^t, *qa nō specialiter*
uenit:sed emptioni maioris partis accedit, ĩqt tex.
9 Demum † quoque comprobatur exemplo
uasallorum qui licet inuiti non possint per do-
minū alienari,Glo.in l.inuitus,infra, de fideico.
liber.Specul.in tit.de feud.§.quoniam.uers.29.
cum similibus copiosè deductis p Ias.consi.56.
col.i.uol.i.& consi.227.col.i.uol.ii.tamen cum
uniuersitate,hoc est cum aliis castris in quibus
existunt,possunt in alios alienari & trāsferri, ut
tradit Roma.cons.16.ad fi.per d.legem in modi
cis.& d.leg. quędam.& pulchrè declarat Bal.cō
si.97.col.i.uol.3.in nouis,nā talis alienatio per
mitta uidetur tāquàm inseparabilis, & per se nō
stans.Itaq; concesso castro, & uasalli ueniunt in
consequentiam territorii cuius glebis sunt af-
fixi:quia eos uniuersitas territorii terret & cir
cumscribitur: arg.l. quēadmodum,& l. cumsci-
mus. C. de agricol. & cens. lib. xi. unde sic ex
prædictis uidebatur ꝙ mandata iurisdictione,
merum & mixtum imperium uenirent in con-
sequentiam uniuersitatis concessę,hoc est iuris
dictionis quæ sapit uniuersitatem.
10 Tertiò magis † in specie dubitationem con-
firmabant hi qui uoluerunt ꝙ si concedatur ali
cui iurisdictio simpliciter in loco, etiam merum
& mixtū imperium concessum uidetur, sic enim
uoluit Oldr. consi.252. ad quæstionem. uersi.
mihi aūt Oldrado. Bal.in l.fi,col.2.uers.itē. not,
suprà,de const.pr.Io.And.in addi.Spec.in rubr.
de iur.omnium.iud.col.5.in addi. incip. uidisti
duas opi.Bal.in tit.de capi.qui cur. uend.col.4.
nu.5. Alex.consi.34.col.i.in fi.uol.4.Castr. con
si.134.notandum est ꝙ ista,col.2.in antiquis. Si
gismond.Lofre.consi.24.col.i.Dec.in l.impe-
rium,nu.26.infra de iur.om.iud.& post cū Val
la,nu.24.& Sapia.nu.14.qui communem testan
tur.sicut & Didac.Couuar.practica.quæst. cap.
primo,column.pen.& fi.ubi & alios citat.& no-
uissimè defendit eam Gillot.de iur.& imper.li-
bro ii.c.xx.à quibusdam rationibus Iasonis &
Longaualii quibus aduersus eam nituntur in d.
l.imperium. sic enim dicendum uidebatur man
data iurisdictione alteri per prætorem,aut pro-
consulem,merum & mixtum imperium cōcces-
sum uideri,& in eum delegatum transferri.
11 Istis tamen non obstantibus † contrarium
respondet Papini. hic dicens, *Quęcumque specia-*
liter lege,uel Sen.consulto,uel constitutione prin-
cipum tribuuntur, mandata iurisdictione non
transferuntur, intelligendo de causis meri &
mixti imperii quę inde proficiscuntur. Ratio-
que decidendi potuit esse: quoniam merum
& mixtum imperium specialiter,hoc est expres
sè & in priuilegium (secundum glo.& Docto
res) lege,Sen.cons.uel constitutione princi-
pum tribuuntur maioribus magistratibus.
12 † At quando requiritur expressio speciali fauo
re alicuius personæ non sufficit mentio gene-
ralis.Glo.est in c.inquisitores, in uer.expressè,
de hær.in vi.& ibi Gemin.& cœteri, ubi nō pos
sunt inquisitores hæresis inquirere contra epi-
scopos, nisi in litteris hoc expressè cōtineatur,
unde subdit Glo.quòd licèt uerba sint genera
lia, putà quòd procedere possint contra quos-
cunque cuiuscumque conditionis, dignitatis,
aut status,non tamen possent inquirere contra
episcopos propter eorum prærogatiuam, & sic
quoniam particulari eorum fauore requiritur
expressio,non sufficit mentio generalis. Sequi-
tur Ripa plura cumulans in l. prima, nu. 56. in
13 fra,de uul.& pup.† Imò uerò latius ubi iura re-
quirunt aliquid specialiter exprimi, non suffi-
cit illud generaliter exprimi,Bar.in d.l.i.q.2.in
l.si quis ĩprin.infra,de leg.3.& in l.fi.C. si con.
ius. & in notab.casu Natta.consi.474.nu.13.
14 Hinc uidemus† in requirentibus speciale mā
datum,non sufficere expressionē generalis mā
dati,Bal.in l.i.c.etiam per procur.rest. in integ
Dec.consi.20 nu.4.Grat.respon.159.nu.6.uo-
lum.ii.meritò cum specialiter tribuantur istę
causæ maioribus magistratibus in priuilegium
eorum,& quod specialiter exprimendum est nō
sufficiat generaliter exprimere,sequitur manda
ta iurisdictione tales causas cōmissas nō cēseri.
15 Nam per uerba generalia non compręhendun
tur ea quę sunt digna speciali nota ut dixit Bal.
cons.443.factum tale est.in fi uol.i.in antiquis.

Hinc idem Bal. in l. à procuratore. C. mand. dicit ꝙ si quis in præsidiis habeat domos in qui bus solet exigere uectigal, uenditis prędiis non censetur uéditum ipsum ius uectigalis. demũq; in c. quanto. de iudic. inquit ꝙ ista suprema requirunt supremum, id est, speciale mandatum. sequitur D. meus Riminal. hic in secundo notabi. latius hoc exornans. Vnde post cum Orianus num. 25. uersiculo bene infero. pulchrũ dat exemplum, ꝙ si Serenissimus Dux Venetorum mittendo aliquem, in literis suis diceret, mittimus talem in quem uolumus abesse omnem suspitionem. per hoc ille missus non habebit cognitioné causarum meri & mixti imperii: quia in generali concessione non ueniunt ea expresse & in priuilegium concessa, sed debet specialis métio interuenire, quod est bene notádũ.

16 Secunda ratio † decidendi esse potuit: quia mandata iurisdictione ea quidem ueniunt, quę sunt etiam iurisdictionis maioris, dum tamen sint eiusdem speciei, & hoc operatur generalitas uerbi iurisdictionis, ut comprahendat omnes species iurisdictionis postquam una species magis quàm altera non fuit expressa: sed simpliciter mádata fuit iurisdictio: sed tamé nõ debét cótineri ea quæ sunt alterius speciei, ut de mero & mixto imperio. Ita Bar. in l. ij. infr. de iur. omnium iud. colum. ii. quem cæteri sequuntur ibi, & defendit Dec. nume. 25. à contrario legis solemus. §. latrunculator. infr. de iud. ubi latrunculator incidéter cognoscit de causa ciuili: tamé quę est diuersæ speciei à criminali cuius est ordina-

17 † rius. Ná respódit Dec. ibi fit transitus de maiori specie ad minorem, ut de causa criminali ad ciuilem. At Bart. loquitur quando fit transitus de minori specie ad maiorem, ut de causis iurisdictionis, ad causas meri & mixti imperii, quorum secundum non ita fieri potest. ut primum. Et hoc præter Decium comprobatur ex his quę tradit Castré. in l. uerbis ciuilibus. colum. ii. infr. de uul. & pup. occasione Gloss. dicentis ꝙ obliqua substitutio non trahitur ad directam. l. cohæredi. §. cum filiæ. eo. tit. l. Antoninus. infr. de fid. liber. quæ iura citat ad id Castren. E contra uerò bene directa trahitur ad obliquam, l. Scæuo

18 la. infr. ad Treb. † Ratio enim diuersitatis est ut subdit Castrens. quia directa substitutio se habet in plus quã obliqua. Vnde de facili potest descendere, iuxta illud, *Facilis descensus Auerni*, Sed obliqua se habet in minus quam directa, unde sic de facili pót ascendere. Iuxta aliud carmé qđ sequitur dicens. *Sed reuocare gradũ superasque euadere ad auras. Hoc opus hic labor est.* Et hoc idem uel simile ponit idem Castren. in l. si à te. §. i. infr. de excep. rei iud. ubi notat ex illo tex. ꝙ ius facilius descendit ex persona Auctoris ad successoré singularé, quã e conuersò ascédat de persona successoris ad Auctoré, citat illa carmina de quibus, suprà. Pariter ergo sic in casu nostro dici pót ꝙ mádata iurisdictione, nõ intelligatur mádatũ merũ & mixtũ imperiũ: quia fieret trãsitus de minori specie ad maioré, & cócessio ascéderet, qđ nõ ita cócedi tur sicut descésus.

19 Tertia † quoq; ratio decisionis huius textus esse potuit, hęc. n. uerba, *quæcunq; specialiter lege, Sen. consf. uel constitutione Principũ tribuũtur*, significant causas de quibus in indiuiduo facta est lex. Sen. consf. uel constitutio Principis eas quibusdam iudicibus cómittés; quas enumerat hunc textũ declarans Vaconius à Vacuna. declaradib. vi. c. ccxxvii. & Ioann. Gillot. de iur. & imper. lib. secundo. c. xxiiii. col. v. meritò concludũt ꝙ alii mádari nõ possunt: quia uni iudici concessũ, cęteris prohibitũ uidetur, l. maritus. C. de procur. Gl. in l. cũ prętor. infr. de iud. cũ similibus.

20 Et ita † patet ex prædictis hoc primum respõsum Papiniani bene defendi. Nec obstant contraria. namq; ad primũ respondetur ꝙ cum merum imperium specialiter mandari non possit. l. nemo potest gladii. infr. de reg. iur. pariq; modo nec mixtum, ut de utroq; notat Gl. in uerbo, *iurisdictione*, communiter recepta, meritò nec in generali cócessione iurisdictionis uenire debẽt; quia in generali dispositione nõ ueniunt ea, quę à disponéte fieri non possunt. Bar. in l. si quis sub conditione. infr. de cond. insti. Bal. in l. fi. §. in cõputatione. in fi. C. de iure deli. cum aliis hic per Dec. col. vi. notab. i. quibus addo. Lucá de Pena in l. fi. C. de exactio. trib. lib. x. eundem Dec. in c. i. lectio. ii. in Gl. ab omnibus. de consti. Crau. consi.

21 cvi. nu. vi. † Si enim statutũ mandat ꝙ quicunq; declinauerit iurisdictionem Domini potestatis, possit ostédi. utiq; hoc nõ intelligitur de clerico declináte. quia id in specie statutũ facere nõ posset. meritò nec sub generalitate cõprahenditur.

22 Similiter † si statuto laicorũ cauetur ꝙ contractus mulierum non ualeat sine consensu propinquorum, prout extat Ferrariæ. locum non habet in cótractu mulieris ad pias causas celebrato, ut notat Bal. in l. generali. circa finé uersi. quæro primò. C. de sacr. sanc. eccl. sequitur Abb. in c. relatũ i. de testa. Dec. cóf. diiii. col. i. & in d. c. i. de cóst. Craue. in d. consi. cvi. nu. 6. quia nec particulariter id à statuto disponi posset.

23 Rursus † uidemus ꝙ si statutum prohibeat forésés acquirere bona immobilia in loco, prout extat Ferrariæ, tale statutũ non includit clericũ: nec ecclesiã, Bar. in l. fi. C. de sacro. sanc. eccl. & in l. dudum. C. de contr. emp. Ioan. Andr. in c. fi. de immu. eccl. lib. vi. Abb. c. relatũ. de testa. Bar. & alii. in l. filius fam. §. diui. infr. de leg. i. ubi Ferd. Loazes. nu. 82. Crot. nu. 88. & Ripa. nu. 81. testátur esse cõmunem. sicut etiam Fely. in c. ecclesia S. mariæ. nu. 88. uersi. nonò quæro. de cósti. & nouissimè Plottus. cóf. cviii. nu. xi. uol. i. criminaliũ Venetiis impressorũ: qui plures cumulat. cum. n.

laici

laici nō possint in specie statuere de clericis:nec de eccle.iis.c.fi.de reb.eccl.non alie.nec in gene re uidentur uoluisse eos cōprehēdere,per illam doctrinam Bar.in d.l.si quis sub cōditione,pro ut sic in specie deducit Crot. loco citato. unde pariter in casu non dici debet quòd illa generalitas iurisdictionis mandatæ restringatur ad ea quæ sunt simplicis iurisdictionis , non autem cōprehendat merum uel mixtum imperium: quia specialiter mandari non potuissent.

24 Ad secundum respondetur declarando pulchrè textum in d.l.quædam.secundum Dynum & Alberi.non enim ponit ille textus regulam, quòd ea quæ specialiter alienari non possunt, cum uniuersitate trāseant:sed dicit, *quædam sunt* quasi dicat regulariter esse secus,quòd quæ specialiter non possunt alienari : nec per uniuersitatem possunt. tamen in casibus quædam sunt, quæ licet specialiter non possunt transferri: tamen per uniuersitatem possunt,ut postmodum exemplificat. Et quòd ille tex.non ponat regulam,facit ille textus à contrario sensu, quod est argumentum fortissimum,ut hic in lege nostra dicitur.Si enim quædam sunt, non igitur omnia ; sed pauca,& regula in oppositum constituitur. At in proposito nostro non probatur quòd mandata iurisdictione in genere transeat merum & mixtum imperium. Ergo stādū est regulæ,quòd sicut in specie mandari nō potest, ità nec in generali concessione iurisdictionis ueniat.Et ita cessant hæc duo argumenta superius facta per Mod. Pata.& Calefa. quidem promota:sed non satis benè per eos resoluta.

25 Ad tertium† respondetur quòd Doctores loquuntur in concessione iurisdictionis facta per principem quæ fauorabilis est ; quia beneficia principis latissimè sunt interpretāda.l. fi.suprà, de consti.prin.at nos loquimur in delegatione iurisdictionis facta per magistratum,quæ reputatur odiosa,cum ueniat ad derogationem iurisdictionis ordinariæ,Glo.in cap.primo,de rescr. in 6.& dixi superius in rubr.nume. 44. meritò de uno ad aliud non ualet argumentum : quia odia restringi conuenit,& fauores ampliari. c. odia.de reg.iur.in vi.& hic est casus in prima regula textus nostri secundum communem intellectum.

26 Succedit † nunc secunda regula super qua dubitari contingit , an causæ quæ iure magistratus competunt ut mittere in possessionem ex primo decreto ob contumaciam,uel ei denegare audientiam.seu condemnare ad refectionem expensarum,& id genus de quibus per Bar. in l.magistratibus,infra,de iur.omnium.iud.delegari possint? Et uidebatur dicendum quòd nō, ne melioris essent conditionis hoc modo magistratus inferiores maioribus,ut in simili notant Doctores maximè uerò Decius. in l.si donatione,nume.38.C.de colla.de re data simpliciter filio emancipato : quæ donata non censetur in dubio.Sicut nec filio in potestate ne melioris

27 sit conditionis emancipatus suo. † Et pulchrè tradit alibi Bar. in l.prima,quod quis.iur. quòd retorcutio de qua ibi.non solum locum uendicat in statutis ualidis & habentibus effectum de iure:sed & in inualidis habentibus tamen effectum de facto:ne melioris sit conditionis qui facit seruare statutum de facto,quàm qui de iure, At maiores magistratus merum imperium mādare non possunt.d.l.nemo potest gladii.ergo nec minores ea quæ sibi iure magistratus competunt,debent alteri mandare posse.

28 Hac tamen † ratione non attenta contrariū determinat Papinianus dicens . *Quæ uerò iure magistratus competunt mandari possunt*, Ratio decisionis esse potuit:quia si ea sibi concessa sunt ad libitum,non autem in speciale priuilegium, consequens fuit ut ea possent delegare, & de illis disponere,cum quilibet in re sua sit moderator & arbiter.l.in re mandata.C.mand.l. etiā.§. primo,infra,sol.ma.

29 Vel & secūda ratio †adferri pōt:quia si ea quæ specialiter lege, Sen.consf.uel constitutione principum tribuuntur,mandari non possunt, ut in prima regula dicitur,cōsequens est ut ea quæ iure magistratus competunt, id est,cum primū creatus est quis magistratus sibi competunt sine legis interuentu,possint ab eo delegari,unde quia eo ipso quòd quis magistratū accepit', omnium causarum,quæ iure actionum expediuntur iurisdictionem habet:igitur eas mandare potest.Ità declarat Vacon.à uacu. declara.lib.vi.capit.226.

30 Ad contrarium de quo,suprà respondet † hic Calefat.sub.nume.59.minores magistratus nō esse ex hoc melioris cōditionis maioribus: quia idem & multò magis poterant maiores magistratus,qui hoc tempore poterāt delegare quascumque causas maximas simplicis iurisdictionis,licet posteà talis facultas fuerit restricta,l.fi. C.de peda.iudic.Sed hæc responsio nihil ualet. Nam si minores magistratus poterant delegare causas simplicis iurisdictionis, uelut eis iure magistratus competentes.dicere quòd idē multò magis id possent maiores , est indubitatum proponere.sicut si dicerē si possum soluere decem,multò magis Princeps.Sed non est tollere obiectum de meliori & deteriori conditione quæ uersatur in eo,quòd minores causas simplicis iurisdictionis possint delegare, maiores aūt causas meri & mixti imperii delegare non possent.

31 Vnde † melius contrarium prędictum tolli potest dicendo,quòd si merum & mixtum imperium simpliciter,& ad libitum competeret, ut sunt ea quę iure magistratus competunt, nō autem

autem specialiter & in priuilegium à lege daren
tur, utique procederet illud contrarium, dispari
tas ergo terminorum diuersitatem illã consti-
tuit. Nam causæ meri & mixti imperii non ita
competunt maioribus magistratibus, sicut aliæ
32 simplicis iurisdictionis minoribus. † Vnde pro-
pter facti mutationem ius uariatur. l. si is. infra,
de excusa. tuto. l. si emptor. infrà, de contr. emp.
cum similibus, de quibus per Sigismon. Lofre-
duni. consi. xi. in prin. nume. secundo. Et hic est
casus in secunda regula huius legis in principio
in quo quidem tametsi permittant Doctores
ordines quinque siue gradus magistratuum la-
tius super eis differentes, attamen cum parum
seruiant materiæ legis nostræ, eaque satis
onerata sit sua dote, latius esse duxi præmissis
huiusmodi prætermissis ad notabilia huius tex
tus me transferre de quibus per Dec. col. 6.
33 Notanda † uenit igitur in primis regula ne-
gatiua, quòd ea quæ specialiter tribuuntur mã
data iurisdictione non transferuntur, cuius ra-
tionem subnectit Dec. quia in generali manda-
to non uenit illud quod specialiter tributũ fuit:
argumento textus in c. quod translationem, de
offi. leg. ubi legatus ex generali commissione
non potest porrigere manus ad reseruata sum-
mo Pontifici, ut unam ecclesiam alteri subiice-
re, uel duos episcopatus unire, deinde taxat Dec.
34 rationem prædictam † Quę præter eum cõfun
ditur, quoniam est eadem cum dicto. illud enim
continet, quòd ea specialiter tribuuntur manda
ta iurisdictione non transferuntur, at hæc ra-
tio idem uult, uidelicet quòd in mandato gene-
rali iurisdictionis non ueniat illud quod specia
liter tribuitur. solum enim primò ponit, quod
secundò ponitur in textu. & sic est eiusdem ser-
monis. Et sensus conuersio, meritò talis ratio
quæ est eadem cum dicto, de iure non proce-
dit, ut tradit Bar. in l. fi. suprà, de offi. proc. Cęs.
Et in l. qui interrogatus, infra, de pet. hære. Dec.
consi. 6. nume. secundò, Dom. meus Riminal. cõ
si. 99. nume. 56. unde melior adserri potest ra-
tio prout secũdò putat Dec. quòd ideo quę spe
cialiter tribuuntur, mandata iurisdictione nõ
transferuntur, quia generali commissione non
includitur, quòd specialiter mandari non potest
c. à nobis, de senten. excom. cap. primo, de iure
iur. in sexto, cum similibus per eum, & Cagnol.
nume. 20. qui subdit hunc intellectum non esse
de mente huius legis propter uerba tex. quæ se-
quuntur ibi, *Quæ uerò iure magistratus compe-
tunt, mandari possunt*, cum enim aduersatiua in
iure & in facto aduersetur, l. hoc amplius. §. de
his, infra, de dam. infect. si iurisconsul. posuisset in
prin. regulam collectam per Dec. debuisset hic
dicere, quæ uerò iure magistratus competunt,
ueniunt in generali delegatione. unde ad alias ra
tiones recurrendum est, quæ fuerunt per me

suprà relatæ in ratione decidendi, ad quas me re
mitto.
35 Ex hoc primo responso † textus nostri Dec.
hic refert Alexandrum, in l. à iudice, C. de iudi.
damnare unam communem Doctorum senten
tiam; qua cauetur quòd ordinarius potest cau-
sam delegare, cum potestate subdelegandi. sic
enim tenent Cyn. Rayner. Guil. Bal. Sal. & Ful
go. ibi Glo. fin. in c. is cui, de offi. deleg. in sexto,
Bar. in l. more, infra, tit. secundo, ubi Fulg. com
munem testatur. Imol. in Cle. prima, de offi. de-
le. ubi pariter dicit hanc esse communem, sicut
& Alex. consi. 156. uiso instrumento, colum. fi.
uolum. secundo, hæc enim communis senten-
tia confunditur per regulam huius textus. ubi
dicitur quòd quęcunque specialiter competunt
maioribus magistratibus, aliis delegari non pos
sunt. Sed posse delegare competit specialiter il
lis quibus id à lege, Sen. consulto; uel constitu-
tione principum conceditur, l. cum prætor, in
prin. infra, de iudic. ergo talis potestas speciali-
ter ordinariis concessa, non debet per eos con-
cedi posse suis delegatis. Subditque Ias. hic, nu-
mero 26. quòd per hoc ita tenet Cardi. in Cle.
secunda, q. 12. de offi. dele. Imol. sibi contrarius
in c. super quęstionum. §. porro. eo. titu. Specul.
& antiqui plures de quibus per eum.
36 Sed tamen † ut ille dicit, Doctores allucinan
tur super intellectu huius regulæ. Nam ut pro
cedat, duo copulatiuè requiruntur. Primum, quòd
causæ tribuantur maioribus magistratibus, secũ
dum, quòd specialiter & in priuilegium, ità quòd
inferioribus denegentur, ut hic per Glo. & cęte
ros, at potestas delegandi non competit specia
liter, & in priuilegium maioribus, ita quòd mi-
noribus denegetur. Imò quilibet ordinarius
potest delegare, dicta l. cum prætor. §. pri-
mo, l. more. infra tit. secundo, ergo non sumus
in prima regula, sed in secunda, textus nostri di
centis, quòd ea quæ competunt iure magistra-
tus, mandari possunt, quare sequitur quòd si-
cut quilibet ordinarius minor, potest dele-
gare, ita poterit à maiore delegati cum po-
37 testate subdelegandi. † Decius uerò putat
quòd tota uis conclusionis Alexandri consi-
stat in hoc, an uerum sit quòd magistratus infe-
riores possint delegare, ità quòd id maioribus
non sit reseruatum in priuilegium, præsuppo-
nens ut addit Calcfa. nume. 62. ex hoc pendere
resolutionem dictæ conclusionis. Si enim pos-
sint magistratus inferiores delegare. poterit
etiam superior eis hanc potestatem subdelegan
di concedere. sin minus secus.
38 Quòd autem possint magistratus inferiores
delegare Decius in primis adducit illud Alex.
in l. more, infra, tit. 2. qui uariauit à dictis in d. l.
a iudice, inquit enim quòd potestas delegandi
competit etiam magistratibus inferioribus, ut
defen-

Ordinarius an possit delegare cum potestate subdelegãdi

An magistratus inferiores possint delegare.

defensoribus ciuitatum,& magistratibus municipalibus,nō habentibus merum & mixtum imperium.§.si uerò etiam.iunc.Glo.in aut.de exhib.re.quem textum ponderat insuper Calefat. hic.in uer.etiā,quod implicat casum magis dubitabilem de minimo magistratu.& uerbum,aliquo.quod in eo uerificatur,ut intelligit ibidem Glossa.

Secundò monetur Dec.per hunc tex.in secūda regula,iunc.l.imperium,in fi.infra,tit.secundo,etiam delegare causam, est simplicis iurisdictionis ut ibi.ergo delegari potest ut hic in secunda parte.

Tertiò per d.l.cum prætor.§.primo, ubi nedum nominati,sed & cęteri Romæ magistra-
39 tus possunt delegare,& sic etiam minimi:† quia cęterorum appellatione ueniunt omnes.l.cęterorum,infra,de uerb.sig.unde dicit Alciat. ibi post Roma.singul.35.quòd legata Titio optione seruorum. & cęteris Sempronio relictis, si Titius non optet,omnes ad Sempronium pertinebunt.l.cum optio.infra,de opti.leg. non tā iuris accrescendi quàm uerborum.

Quartò citat Dec.tex.in d.l.more,ubi quilibet habens iurisdictionem iure proprio eā mandare potest, qualis est ordinarius licet inferior.

Quintò textum in l.eum qui,infra,tit. secundo,ibi,*uel is qui in aliqua potestate sit*,& sic etiam minima iux.Glo.in Cle.prima,de for. compe. confirmat hoc Soz.in d.l.eum, nam iurisdictio simpliciter dicitur esse potestas,ut patet ex diffinitione Glo.in l.prima,infra,tit.secundo, sed ille qui habet potestatem potest delegare ut in d.l.eum,ergo id facere potest habens simplicem iurisdictionem.

Sextò addit Dec. tex. in l.fi.infra, quis & à quo qui loquitur de iudice dato à magistratibus populi Romani cuiuscunque ordinis,& sic etiam minimi.

Septimò monetur Sapia.nam delegare potest is cui mandata est iurisdictio,d.l.cum prætor.§.primo,multò magis igitur ordinarius qui propriam habet iurisdictionem.Et his argumētis hæc pars affirmatiua fundatur.

40 Quibus tamen non attentis † in contrariam mouetur Dec.post Fulg.in d.l.eum qui. per illum tex.ubi dicitur,*eum qui iudicare iubet magistratum esse oportet*,intelligendo de maioribus, prout exempla subiecta docent de proconsule, prætore,& pręside.ergo patet id omnibus magistratibus concessum non esse sed maioribus
41 tantum.† Bene uerum est quòd Purpur.hic,nume.404.dicit quòd ille textus contrarium probat ibi,*uel is qui in aliqua potestate sit*, ad quę uerba non referuntur exempla de proconsule & aliis:quia illi non sunt in aliqua tantum, sed in maxima potestate.l.si in aliquam.§.fin.suprà, de offi.procon.ibi,*cum plenissimam autem iurisdictionem proconsul habeat*,sed est facienda relatio ad primum dictum ibi, *magistratus autem*, uel & secundò,dicit Purpur.si uolumus ad omnia relationem facere,dicendum est quòd post quàm Iurisconsultus dixit,cum qui iudicare iubet magistratū esse oportere,declarat quis magistratus sit dicens, *magistratus autem est uel is qui in aliqua potestate sit*,quæ dictio,uel ibi stat implicatiuè.l.2.in prin.iunc.Glo.infra, de exhib. re.& explicare soleat casum magis dubium, minusque dubium implicare,sequitur illum textum uoluisse non solum maiores sed etiam minores delegare posse. Et quantum ad maiores dedit exemplum in proconsule,& pretore:quātum uerò ad inferiores exemplificauit in aliis qui prouincias regunt,& nō simpliciter in pręside ut omnes ordinarios complecteretur.l. cos in princ.C.de mod. mult. ibi,*eos qui ordinario iure prouincias moderantur*.

42 Ego uerò † libertinus ex illo textu sequor opinionem Decii,dicit enim. *magistratus autē uel is qui in aliqua potestate sit*,pondero illa uerba,*magistratus autem*,multum generalia , cum complecti possint habentes imperium & potestatem,uel non l.nec magistratibus,infra,de iniur.rursus & illa uerba,*uel is qui in aliqua potestate sit*,magis specialia,cum de potestatem habentibus tantum loquantur. quo stante dictio illa,uel,ut inter genus & speciem posita,resoluitur in expositiuam. id est.l.2.& ibi Bar,infra,ad l.Aqui.& notant omnes in l.ubi pactum. C.de transl.Sensus est ergo.Magistratus autem,uel id est is qui in aliqua potestate sit ut puta proconsul,uel prætor &c.sicque referuntur exempla,nedum ad uerbum. magistratus,sed etiam ad illa sequentia,*uel is qui in aliqua potestate sit*, quod
43 Purpur.primo,negat † nec illud impedit uerbum,*aliqua*, adiectum uerbo ,*potestate* , quod etiam de minima uerificatur secūdum Purpur. quæ fuit ponderatio Iasonis ibi,nume.2.quem tacet Purpur. quoniam respicienda est subiecta materia,ut secundum illam dictio, *Aliqua*, quandoque uel addat, & ampliet , intelligendo de minima,quandoque uerò nihil addat,sed uerbum cui adiicitur in sua propria significatione relinquat. Itā tradit Corn.consi.xv.uolumine.3.uersi.quod uerbum.uolum.primo,consi.iiii.uolum.3. Soz. consi.54.colum.3.uersi.secundo loco,uolum.4. Et post eos Tiraquel.in l.si unquam.in uer.omnia uel partem aliquam,nume.20.ad fi.C.de re
44 uo.dona.†Sed in proposito nostro cum procōsules plenissimam potestatem haberent dicta l. si in aliquam.§.si.Item prætores. §. prætorum quoque iunc.Glo.inst.de iure nat.Sed & præsides.l.4.suprà,de offi præs.ibi, *maius imperium habet omnibus post principem* , meritò propter subiectam materiam cōuenit id uerbum,*aliqua* nihil

nihil addere, uerbumque, *potestate*, in sua propria significatione relinquere, quod in persona magistratus ut ibi significat imperium. l. potestatis uerbo, infra, de uerb. signi. & l. imperium, infra. tit. secundo. respon. secundo, tamque ma gis in hanc opi. deducor. cum textus. in l. prima, si quis iusdicen. de magistratibus loquens dicat *secundum ius potestatis suæ*, nec adiicit uerbum
45 aliqua. † Imò uerò magistratus inferiores dicũtur esse sine potestate. l. nec magistratibus, infra de iniur. unde textus, in d. l. eum qui. de talibus intelligi non potest, cum loquatur de illis qui sunt in aliqua potestate, & propter exempla quę ponit, constare uidetur quòd de aliqua potestate magna loquatur ut cõcludit Calefat. Et hinc cessat consideratio Soz. quæ fallatiam continet; nam uerbum potestas in diffinitione iurisdictionis positum, stat ut genus, sicut quælibet diffinitio, constat ex genere. Barto. in l. prima, infra, de testa. ad dum refertur ad magistratum significat imperium, nec cadit in magistratibus inferioribus, meritò non possunt delegare. Et ita prima consideratio Purpurati remanet confutata, quæ pari modo confunditur ex intellectu Gilloti post Glo. in tracta. de iuris. & imper. lib. 2. cap. xxii. textus enim dicit, *eum qui iudicare iubet magistratum esse oportet*, scilicet ordinarium, quare rectè ab Accursio traditum est, priusquam delegatio teneat iudicem ordinarium esse, eum qui delegat oportere, at nec delegatus nec iudex datus sunt tales magistratus, er
46 go iudicare iubere non possunt. † Minus ẽt me mouet secunda, consideratio Purpurati, quoniã in eo textu addit uerbum, *est*, post illa, *magistratus autem*, quod est secundum literam Aloandri ut refert hic Calefat. Sed sicut ei. nec mihi placet: quia communiter non habetur in codicibus, nec in pandectis Florentiæ reperitur. unde corruit illa ponderatio dictionis, uel, pro implicatina, etiam, positæ, ut dicebat Purpur. Imò uero noluit principaliter ibi decidere quis esset magistratus, sed quòd iubens iudicare, debeat esse magistratus, nec id facere possis eo die quo priuatus futurus esset, obiter tamen dedit exempla istorum magistratuum qui iubent iudicare. requirendo quòd habeant potestatem ut proconsul. prętor & præsides.

Nec uerum est quod dicebat Purpur. textũ fuisse locutum de inferioribus quatenus dixit, *uel alij qui prouincias regunt*, Imò uerò de præsidibus tantum, & aliis quibuscunque similibus aptis compræhendi sub eis uerbis, ut sunt legati Cęsaris licet Senatores sint. l. prima, supra, de offic. præsid. qui uniuersas prouincias regentes ius gladii habent, & sic merum imperiũ & potestatem in metallum dandi. l. illicitas. §. qui uniuersas. eo. tit. & quæ magistratibus non conceduntur, ut ibi not. Glo. per textum in l. magistratibus, infra, tit. ii.
47 Nec † allegata lex eos, C. de mod. mulct. per Purpur. quicquam facit. Dicit enim, *eos qui ordinario iure prouincias moderantur*, ad differentiã delegatorum secundum Glo. non tamen ut omnes ordinarios etiam inferiores complecti uellet. Imò uerò de maioribus sensit ut patet dum subdit de proconsulari potestate, & cęteris spectabilibus iudicibus qui uice imperatoris gubernacula susceperint, ad exclusionem magistratuum municipalium, ut ibi tradit Glo. possunt enim eo loco numerati, mulctas seueriores imponere contra reos, quod magistratibus municipalibus non conceditur. l. defensores. C. de defens. ciuita.

Non omitto quoque sensum quem Soz. accomodauit ad d. leg. eum qui, quòd ibi requiritur quòd sint de maioribus, non ad finem ut teneat delegatio, sed ad finem ut delegans possit iubere & compellere delegatum, unde subdit Soz. q licet ad ualiditatem delegationis sufficiat simplex iurisdictio modo ad hoc ut delegatus possit cogi per delegantem requiritur imperiũ, sed nec ista consideratio mihi placet, nam satis cautum erat subdito innito, causam delegari posse. l. prima. c. qui pro sua iuris. & licet illa lex sit posterior & de iure codicis. tamen suberat ratio quam ponit Abb. in c. pastoralis. colum. prima, de offic. deleg. dicens quòd superior potest inuito subdito delegare causam. & eum compellere ad acceptandum, ratio est quia iudicare, est publici iuris. unde est munus necessarium. l. munerum. §. iudicandi, infra, de mun. & hon. quando ergo dixit Vlpian. eum qui iudicare iubet magistratum esse oportet, non respectu compulsionis tantum, sed delegationis quoque locu tus fuit. Stat ergo uera conclusio Decii per. d. l. eum qui, quòd istud ius delegandi maioribus tãtum magistratibus sit cõcessum, idque eum textum probare, reiectis & confutatis considerationibus ad eum Purpurati: Sozinique.

Secundò mouetur Dec. per textum in l. cum
48 prętor. §. primo, infra, de iudic. † ubi dicitur, q illi possunt dare iudicem quibus a lege conceditur, & exemplum subdit de proconsule, & pręfecto urbis, qui sunt de maioribus magistratibus, ergo minoribus id non uidetur competere. Et hoc argumenti genere pariter utitur. Soz. in l. prima. colum. 6. infra, quis, & à quo, & Gillot. lib. secundo, de iuris & imper. cap. 24. colum. 5. dicens, per illum tex. quòd si pluribus magistratibus nominatis, aliquibus quid nominatim cõcessum sit, cęteris derogatũ, & illis specialiter datum esse intelligitur, unde in principio. d. capitis primum axioma format, quòd magistratus nullus delegandi potestatem habet, nisi cui specialiter ea lege concessa sit, idque de genere prohibitorum esse, per d. §. primum, quem ad idem

indu-

inducit, cap.xxii.colum.secunda, dicens quòd iudicem dare is demum potest, cui id à lege specialiter datum est, nam id de genere prohibitorū est, at nulla lege specialiter cautū est, ut delegatus aut iudex datus, iudicē dare possint. nullo igitur modo possūt. Quin et subdit Dec. illū textu dicere, talē potestatē delegandi concessam fuisse propter uim imperii, quæ quidē uis imperii nō est in minoribus magistratibus. l. nec magistratibus, infra, de iniur. Et hæc fuit etiā consideratio Sozi. in dicta l.prima, colum.7. quem

49 Dec. subticuit.† Quibus inductionibus conatur Purpur. respondere dicens, quòd exempla de quibus ibi, non stant restrictiuè l. damni infecti. infra, de dam.infe. Et illa uerba, *propter uim imperii*, exponit, id est, propter uim magistratus ut hic per Glo. in uer. iure magistratus. Et quod subdit de magistratibus Romæ, non infert eū de maioribus tantum loqui, quasi quòd ibi tantum essent maiores magistratus; ut dicit Dec. per l.secundā, §. post originem, supra, de origin. iur. cum etiam minores adessent, ut ędiles. §. itemque ut essent. quos minores appellat Cicero de legib.lib.ii.

50 Sed hæc dicta Purpurati parum faciunt, nā quo ad primum, licet exempla non restringant regulam, tamen eam declarant, quomodo sit intelligenda, ut not. in d.l.damni. Glo. in l. nunquam plura, infra, de priua.del. & in cap. quod Dei timorem. de sta.monac. Natta, cōsi.409.nume.7. Neuiza. consi.56.nume.3. & sic de maioribus similibus expressis ibi, non etiam de minoribus, & illis interioribus. & illa expositio, *propter uim imperij*, id est, magistratus, non conuenit cū dentur magistratus sine imperio, d.l.nec magistratibus. Et in textu nostro procedit: quia de imperio nullum uerbum, sed tantum dicit *Quę uerò iure magistratus competunt*. unde facilis est expositio, id est, propter uim magistratus quam facit Accursius:†

51 Ad ultimum uerò licet admittam Romæ quoque fuisse minores magistratus, nego tamen illum textum de illis loqui cum non dicat, & Romę magistratus, seu cęterique Romę magistratus municipales, ut dicit Fulg. in d.l.eum qui. & Soz. in d. l. prima, colum.sexta, infra, quis & a quo. Sed simpliciter dicit cœterique Romæ magistratus, unde de similibus expressis, & sic de maioribus debet intelligi, propter illam dictionem, *cęteri*, repetitiuam similium, ut not. in c.sedes, de rescrip. secūdum Decium.

52 Nec releuat dicere prout facit Purpur. hoc non esse semper uerum, sufficit enim sic esse regulam ad fundandam intentionem nostram ut per Glo. in l.omnis diffinitio, infra, de regu. iur. Dec. & Cagnol. in l.prima, eo.titu. Craue. consi. 77.nume.4. quin etiam quando dici posset illum textum debere intelligi de minoribus magistratibus, considerandum esset illum loqui, quando more, id est consuetudine, hoc esset concessum, ut inquit tex. iunc. glo. sicque Castrensis interpretatur ibi. & sequitur Claud. Aquens. hic, dicens ex eo limitari legem à iudice. C. de iudic. ut delegati ab inferiore à principe possint subdelegare, si hoc est de consuetudine, idemque tradit Io. Lupp. in c.per uestras, super secundo not. nume.18. de dona. inter. uirum &

53 uxo.† Nec sanè mirum, tali casu siquidem uidemus equi conductorem uolentem illum domino reddere, si hostium domus clausum inuenit & in pascuis equum dimiserit, in quibus dominus consuetus erat eum dimittere, non teneri si lupus eum occiderit: quia fecit illud quod dominus facere consueuerat. Itā Bal. in l. si negocia, infr. de neg.gest. sequitur, Io. Lup. in d.c. per uestras. §.7. nume. 12. & ulterius consuetudo tres habet uirtutes. nam imitatur legem, interpretatur legem. & derogat legi. Glo. in §. ex non scripto. inst. de iure, nat. Bar. in l. de quibus, in ultima oppo, suprā de legib. Abb. in c. cum dilectus, de consue. & in c. clerici. de iudic. Curt. in tract. de consuetu. nume.428. Imò ęquipollet ueritati, Glo. in l. prima, per illum tex. C. de serui. Dec. consi.586.num.5. & in loco quo uiget dicitur ius commune. Bal. in titu. de pace. Constan. colum.7. uersi. ius Romanorum. Dec. consi.685. colum. secunda, Datque auctoritatē, Bal. in cap. primo, qui feud. dare. poss. per l. domini prędiorum. c. de agri. et censi. lib.xi. Dom.

54 meus Riminal. consi.310. nu. sexto, † et quod maximè confert ad rem nostram, quo ad officia et dignitates plus attenditur consuetudo, quam ius commune, Glo. in c. ad hæc. de excess. prælа. Card. consi.62. Ioan. Staphi. in tract. de priui leg. et expecta. quos refert Gramma. decis.64. nume.17. unde hic patet et rectè delegatum ab ordinario posse subdelegare, stante consue

55 tudine loci sic faciendi.† Ea igitur remota et non probata prout debet cum sit facti. l. in bello. §. factæ, infra, de captiu. Dom. meus Rimi. cōsi.307. nume.16. Paris. consi.25. nume.18. uolum. primo, sequitur tale ius subdelegandi non concedi. Et ita sublatis his quæ dicit Purpur. ad d.l.cum prætor, §. primo, probatur ibi sententia Decii contra communem. Quæ tertio loco cōfirmatur et nouiter in eo tex. in §. non autem. ubi dicitur, *non autem omnes iudices dari possunt ab his qui iudices dandi ius habent*, si enim passim maiores magistratus possent delegare malè dixisset. *ab his qui iudices dandi ius habent*. ex quibus planè uerbis colligitur aliquos esse qui id ius non habent, illud enim relatiuum, qui, qua litatem adiiciens, quæ non probatur cuilibet de genere competere, restrictiuè ponitur. Bar. in l. omnes populi. colum. prima, suprā, de iust. & iure, & in l. ea tamen adiectio, infra, de leg.iii. decis.

56 cis.Neap.403.nume.16.† quartò,quo magis hæc conclusio iustificetur addo quòd ita demū mandata iurisdictio tenet,si fiat causarum ad delegantem pertinentium,quòd si quis alienæ iurisdictionis causam delegauerit nihil agit. tex. est in l.prima,C.qui pro sua iurisdic. at quidquid delegatus, iudexue datus habent, alienæ iurisdictionis est.§.primo,infra,ea lege.ergo nihil mandare possunt. Et hoc est argumentum Gilloti in d.c.22.quo nihil apertius, aut clarius aut uehementius putat.

57 Et tenendo hanc partem † superest contrariis respondere.unde ad.§.si uerò, etiam.in aur. de exhib.reis,in uerbo,*aut etiam ab aliquo administratore*,iuncta Glo.quæ exponit.id est,minimo.Et confirmat Calcfat.dico quòd cum subdat textus,per eum auctorem mitti in possessionem reo non ueniente,datur intelligi textū loqui de magistratu maiore quia minor nō pōt in possessionem mittere l.ea quæ,infra,ad munici.& ita Fulgos.considerat in d.l.cum qui.& Soz. in l.prima,quis & à quo.Nec casus,minimi magistratus esset implicitus,sed expressus contra Calefatum qui deceptus est in hoc. & implicitus esset de maiore magistratu, sed ut dixi de

58 minore loqui nō pōt ratione prædicta.† quòd si uelimus omninò textum illum intelligere de administratore minimo propter dictionem, aliquo,respondeo rursus quòd sicut suprà loquitur de dato à quodam iudice siue ex sacra forma,aut iussione.pariter dum subdit, *aut etiam ab aliquo administratore*,debet intelligi,ex sacra forma aut iussione:quia una pars alternatiuæ dubia declaratur per aliam partem claram.l.prima,ubi Bar.Soz.& alii,infra,de reb. dub. Rui. consi.clxxiii.nume.20.uolum.secundo, dixi, in l.qui se patris.numero 127.C.unde.libe.& tunc mirum uideri nō debet si quilibet iudex aut simplex administrator possit delegare, rescripto uel iussu principis accedente,quod de se facere non posset.Et sic est casus specialis qui denotat

59 potius regulam in contrarium. † Prout etiam uidemus in delegato Papæ,qui potest subdelegare.Clemen.prima,de offi.deleg.c.super quęstionum.eo.titulo,id enim speciale est in eo sicut in delegato principis l.à iudice.C.de iudic. unde inde confirmatur hæc opinio in aliis delegatis ab ordinario,secundum Gillottum sic arguentem d.c.22.col.2.

Secundò ad tex. nostrum in secunda regula

60 † respondet Dec.& prior eo Soz.quem tacet in l.prima,infra,quis & à quo,colum.8. in principio,cum de maioribus magistratibus intelligendum,quod patet ex aduersatiua,*uerò*, quæ præcedentibus aduersatur hoc modo,licet ea quæ specialiter conceduntur maioribus non possint delegari,tamen quæ competunt eis iure magistratus,ab ipsis possunt delegari: quia in aduersatiua intelliguntur repetita præcedentia, exceptis his quibus aduersatur,ut per Bar.in l.mariti.§.fi.infra,de adulter.Bal.in l. omnes populi. colum.8.suprà,de iust.& iure.Rui.consi.xxi.numero sexto,uolum.tertio,Alex.consi.9.numero quarto,consi.70.numero 9.& consi,99.num.9. uolum.6.Dixi.in l.qui se patris. C. unde. libe.

61 † Purpurato tamen non placet hæc resolutio: quia textus noster in primo responso loquitur impersonaliter,& etiam minores magistratus complecti potest,quibus aliquid specialiter tributum sit,& tamen id non delegant,exemplum datio tutoris ei soli competit cui nominatim hoc lex,Sen.consultum, uel princeps dederit.l. muto.§.tutoris datio,infra, de tuto. hique sunt omnes magistratus municipales.l.ius dandi,infra,de tutor. & curat.& tamen non delegatur. l.nec mandante.eo.titulo,cum ergo prima pars textus nostri de minoribus etiam magistratibus

62 intelligi possit:sic & secunda. † Sed ab his dictis Purpurati,Decius defendi potest & prius etiam confirmari per d.l.cum prætor,secundo responso,ubi exemplificando personas quibus quid à lege conceditur,nominat proconsulem qui est de maioribus magistratibus, ergo benè conuenit de illis pariter intelligi textum nostrum, lex enim una declarat aliam.l.si seruus plurium, in fi.infra,de leg.i.

Nec obstat quod de tutoris datione tradit Purpur.quod enim dicit id magistratibus municipalibus competere.procedit iussu præsidum, & sic maiorum magistratuum, secundum Glo. ibi per.§.sed hoc iure.inst.de Atti.tut.non autē iure suo.ergo talis datio potius præsidi tribuen

63 da est l.prima,in prin.infra,quod iussu.† uel & secundo ius dandi tutores competit magistratibus municipalibus iussu presidum,præuio uigore consuetudinis quæ id approbauit,ut probatur in d.l.ius dandi,ibi,*eoque iure utimur*, & in dicto §. sed hoc iure utimur. nam communis usus facit ius,ut ibi notat Aldrobandinus i. de quibus,suprà,de legib.& minimè mutanda sunt quæ longam interpretationem habuerunt.l. minimè,eo.tit.inspicere enim debet in primis iudex quod consuetum est,c.cum dilectus.de consue.non enim recedendum est à practica præsertim antiqua,ut notat Bal.per illum tex.in l.illud,infra,de excus.tut.uera namque interpretatio ab ea summitur,ut inquit Bal.in c.primo, in prin.de feu.sine cul.non amit.licēt ergo datio tutoris competat magistratibus uigore consuetudinis,tamen non inde sequitur ut competat iure magistratus,quod patet:quia mandari non potest d.l.nec mandante.& ita declarat pulchrè Vaccunus à Vaccuna lib.sexto,declarationum,

64 cap.229.† idque præter cum confirmatur ex notatis per Balduinum,in d.§.sed hoc iure, dicit enim tutoris dationem,neque imperii, neq; iurisdi-

iurisdictionis esse, sed ei soli competere cui nominatim hoc dedit lex, uel Sen. consultum, uel princeps.l.muto.§.tutoris datio., infra, de tutel. ut intelligamus dationem tutelæ esse meræ, nudeque potestatis, quæ à lege datur, ut si lex patiatur, etiam priuato competat, ueluti parenti, nec cuiquam aliter competat, quam si lex permittat. Imperium & iurisdictio ad magistratum pertinent, at magistratus cum dat tutorem non id agit tanquam iudex, sed tamquam is cui nominatim id ei à lege concessum est, ut etiam si nihil haberet imperii uel iurisdictionis ęquè posset tutorem dare. Huiusque rei exemplum extat in tribunis qui nullam habebant iurisdictionem, & tamen tutorem dabant. Contra pręses prouincię, licet omnem iurisdictionem & merum haberet imperium, non potuisset tamen tutorem dare. nisi nominatim id ei fuisset certa lege tributū. quam rem diligentius Balduinus se inculcare dicit: quia parum uulgo nota sit.

Quare ad rem nostram reuertens non conuenit illud exemplum ad tex. nostrum in secunda parte, ubi loquitur de his quæ competunt iu
65 re magistratus, & quę mandari possunt.† Et ad l.imperium. in fin. dicunt aliqui quòd delegare causas non est simplicis iurisdictionis. cum expediatur officio iudicis nobili, non autē iure actionis residentis apud partem, imò dantur iudices inuitis partibus, c.pastoralis de offi.deleg. sed est mixti imperii.l.i. infr. titulo secundo, ubi dare bon.possessionem. & iudicem ęquiparantur, de quo continuatiuè loquitur dicta lex imperium. in fi. nam primo, dicit quòd, *mixtum imperium est cui etiam iurisdictio inest*, deinde subdit, *Iurisdictio est etiam iudicis dandi licentia*, & ita declarat Alciat. parado.lib.iii.cap. 8. & Bellon. supputa.lib.3.c.4. Qui sensus meo iudicio periculosus est ex traditis ibi per me, num. 143. ubi talem intellectum reiicio, quare melius dicas quòd ille tex. non loquitur de delegatione, sed de licentia delegationis, quæ iurisdictionis est, hoc est dicitur actus iurisdictionalis, quis autem eam dare posit & quis delegare, non decidit Vlpianus ibi. & ita non facit ille textus.

Ad tertium de l.cum pretor, §.primo, infra, de iudi. ibi, *cęterique Romæ magistratus*, respondet Dec. de similibus intelligi debere propter uerbum, ceteri, ut not. in c.sedes, de rescrip. quod & suprà, dixi, nu. 51.

66 Ad quartum † de l.more. infra, titu. secundo respondet Dec. & Cur. iun. nume. 40. quòd illud est unum de requisitis in delegatione, & negatiuè ualet argumentum, non habet iurisdictionem iure proprio, ergo non potest delegare, sed affirmatiuè non procedit: quia licet habeat iurisdictionem iure proprio, tamen tantum abest ut posit delegare, nisi etiam sit de maioribus magistratibus. Quæ solutio confirmatur ex dicta l.cum prætor. §.primo, ubi dicit, quòd hi possunt dare iudicem quibus id more concessum est, propter uim imperii sicut præfectus urbis, non ergo sufficit quòd quis suo iure iurisdictionem habeat, ut posit delegare, sed ut id quoque more concessum sit propter uim imperii sui. per illum textum qui glossat dictam legem more, ut perpendit Soz. in d.l.prima, colum.7. subdens quòd cum magistratus municipales non habeant imperium.l.nec magistratibus, infra, de iniur. sequitur eis ius delegandi nō competere, & quia Purpuratus non tollit hanc solutionem, nihilque boni dicit in hoc, meritò eum consultò prætereo, sicut & Calefatum qui parum calet. demumque Cagnollum, numero 23. licet enim dicat illum tex. ineuitabilem esse cum ratione sua, nam clare traditur ibi affirmatiuè quòd habens iurisdictionem iure proprio delegare potest, & sic omnibus ordinariis iudicibus iure proprio iurisdictionem habentibus id conceditur, non autem specialiter, hoc est expressè & in priuilegium. & ita per illum tex. declarantur alia iura in hac materia, tamen non aduertit Cagnollus ad Sozin. in dicta l.prima, col. septima, dicentē, quòd imò dicta lex more. glossatur per dicta. l.cum prætor. §.primo, unde rectius Cagnollo, Decius, & Curt. iun. dixerunt, quòd affirmatiuè non procedit argumentum, ut suprà retuli, nec rationes assignatæ in l.& quia leruiunt primo responso, de iudice habente iurisdictionem iure proprio, sed secundo, de habente eam iure alieno.

Ad quintum de l.eū qui. solutio patet ex suprà dictis circa inductionem Decii contra communem.

67 Ad sextum † de.l.fi. infra, quis & à quo quam de maioribus Decius interpretatur & Soz. in d. l.i.col.x. propter alia iura quæ de illis loquuntur, replicat Purpur. uerbum, *cuiuscunque*, non pati talem restrictionem, per Glo. in cap.si tibi absenti. de prȩben. in sexto, quod præter eum confirmatur, nam uidemus quòd licet statutum imponens pœnam mortis pro homicidio debeat intelligi dum modo dolo, & ex proposito fuerit commissum. Bal. in l. data opera, colum. quarta, uersi. item statutum, C. qui accus. Bald. & Saly. in l.secunda, C. de noxal. Alex. in l. & si seuerior. C. de infami. consi. 140. colum. tertia, uolum. 2. cum aliis copiosè deductis per Dec. in cap. cognoscentes, numero 11. de consti. Marsi. consi. 4. cōsi. 25. & 77. & cōsi. 91. tamen quando statutum loquitur de homicidio qualitercunque commisso, locum habet etiam in homicidio sine dolo perpetrato, nec patitur restrictionem prędictam, ut uoluit Sali. in d.l.ii. Alex. in d.

l.& si seuerior. Goza.consi.5.nu.7.nisi tamẽ homicidiũ factum fuisset ad necessariam defensionẽ,ut p Cacial.in l. oẽs populi,supra, de iust. & iure,uersi.quarto infertur. Dec.in d.c.cognoscẽ
68 tes,unde sic & in d.l.fi.dicendũ uidetur.† Sed tamẽ hæc replicatio Purpurati sic roborata tolli potest:quia cum satis constet ex d.l.cum qui.& ex d.l.cũ pretor.§.i.hoc ius dãdi iudicẽ maioribus tãtum competere,utique uerba illa *cuiuscunque ordinis*, debent recipere interpretationem de habilitate,ne aliàs generaliter intelligendo, inducatur aliarum legum correctio,quæ omninò uitanda est,l.unica.C.de inoffi.dot.sic enim docet fieri Bal.in l.fin.colum. prima, C. sine censu.sequitur Ias.in ulib.feud.nume. 49. Rui. consi.cxi.in prin.uolum.primo,consi.150. nume. 3. uolum.3.consi. 161.nume.35. uol. 5. & D.m.Riminal.consi.575. & quod inquit Purpurat.& ego post ipsum, de statuto loquente de homicidio qualitercunque commisso procedit:quia non reperitur in dictis casibus lex con-
69 traria quæ restrictionem suadeat,† Vnde generalitas uerborum debet attendi quatenus patitur eorum proprietas, ut tradit Aret. per illum textum in l.cum lege,infra, de testa. Dec. consi.128.in fi.consi. 344.iu prin.Craue. consi. 118.nu. 12.cum similibus.

Ad ultimum Sapiæ respondetur quòd ibi loquitur textus de legato proconsulis in quo est speciale,unde inferri non potest ad alios ordinarios inferiores, & ex his remanet opinio, contra communem defensata,ꝙ ordinarii tantum maiores possint delegare , non autem cœteri passim minores, & inferiores magistratus. Ex qua supponit Dec. hic alteram resolui,nunquid ordinarius posit delegare cum potestate subdelegandi : sentit enim quòd non, si magistratus inferior delegare non potest.

70 Sed ut ingenuè fatear, † hæc consequentia Decii non concludit, stant enim simul quòd magistratus inferiores delegare non posint ex auctoritate sua, uique iurisdictionis suę, & tamen quòd magistratus maiores, illos uel alios delegare possint, cum potestate subdelegandi , prout Bar.& pasim Doctores tenent, in dicta l.more.& in dicta l à iudice. sicque pariter damnat hanc consequentiam Calefat. hic numero 71.sed ultra eum mibi probatur ratione colorata,quam Bellon.adducit in tracta.de offi.eius,numero 74. & prior eo Fely. in cap. super quæstionum.§.si uerò. colum.2, fall.4. de offi. dele.nam tali casu delegatus nõ dicitur subdelegare , sed ipse ordinarius qui hoc sibi commisit , argumento l. unum ex familia. §. si de falcidia, infra, de leg. secundo. Sed in uno tantum debet aduerti , uidelicet circa conceptionem uerborum delegationis, non enim debet ordinarius dare potestatem subdelegandi nomine ipsius delegati, puta sub delega nomine tuo. hoc enim non admittere-tur cum sit impossibile homini fundare potentiam delegandi in particulari delegato , qui non habet propriam iurisdictionem sed usum tantum,§.primo,infra,ea. lege, debet ergo dicere expedias per te uel per alium : quia tunc semper intelligitur nomine delegãtis. Ità Fel. & Bellon. locis citatis post Perusi.& Seuerinũ quos allegant , & ita tenet Ang. ante omnes in l.& quia,infra,tit.ii.

71 Secundò notat hic Dec. † in ner. *& ideò*, secundum communem intellectum, quòd causæ meri.& mixti imperii non delegantur cuius ratio communis assignatur : quia in talibus causis,uidetur electa industria personę,cum tantum competant maioribus magistratibus, unde ex magnitudine dignitatis eorum uidetur electa industria personæ:arg.l.i.supra , de officio præfec.prçto.quam rationem præsensit Bar.in l. nec quicquam.§.ubi decretum. in repe.col.pen. suprà,de offi.procon.& hic,col.2. q.i. ut Alex. Fulg.& Cur.iun. dicunt,& D.m. Riminal. no- *De ratione cur causę meri et mixti imperii nõ delegantur.*
72 tab.primo.†Sed hãc rationem Dec. impugnat: quia secundum eam isti maiores magistratus nibil possent delegare , si propter eorum dignitatem diceretur electa industria personæ.Tu uerò eam defende, dicitur enim in talibus causis electam uideri industriam personę, meritò eas delegari non posse ut in simili casu dicitur in ca pit.fin.§.i.de offi.deleg.quòd si committitur à Papa inquisitionem fieri,uel ecclesiis de prælatis prouideri,aliis delegari non possunt,cum sub dit tex. *in his omnibus casibus industria persona uideatur electa* , sed non inde benè infertur quòd ultra dictas causas,delegatio fieri non possit de aliis causis per dictos magistratus ut argnit Dec. quia de diuersis ad diuersa non fit illatio. l. Papinianus exuli , infra , de minor.

73 Secundò damnat hanc rationem.†quo ad causas mixti imperii Lancellot. hic, & habetur in addi.Alex.nam secundum eã sequeretur , quòd dictæ causæ possent delegari uc lentibus partibus,contra Glo.communiter receptam,in l.prima,C.de peda.iudi.probatur: quia mixtum imperium consistit in his quæ concernunt priuatã utilitatem,secundum Bar.in l.imperium, infra, de iur.omni.iud.sed in his quæ concurrunt priuatam utilitatem admittitur delegatio uolentibus partibus.licet electa fuerit industria psonæ. c.fi.§.i.de offic.deleg.[ergo non ea ratione causę
74 mixti imperii prohibentur delegari.† Sed huic obiecto præter Lancello. respondet hic Claud. Aquens.colum.prima,& post eum Cagnoll.nume.36.ꝙ tex.in d.§.i.procedit quãdo electa est industria personæ ex forma rescripti, quo casu

uidetur

uidetur hoc fieri solum ad utilitatem partium, meritò illis uolentibus cōceditur delegatio, nos autem loquimur quando electa est industria psonæ ex natura causæ, quo casu uidetur potius concernere fauorem publicum & auctoritatem magistratus, quàm fauorem partium, meritò delegatio nō conceditur etiam illis uolentibus. l. priuatorum, infra, de pact. ubi priuatorum

75 consensus iu iure publico nihil ualet † Alio tamen respectu mihi non placet prædicta ratio: quia eo ipso quòd quis est magistratus, & in officio publico pro eo præsmitur. l. 2. c. de offic. ciuil. iud. ibi, *quod non arbitramur*, quam ad hoc notat Bal. in l. unica. in fi. c. ne quis in sua causa, sicque regulam constituit Alciat. in tracta. de præsump. regula 3. præsump. 9. dicens quòd ad officia ut plurimum eliguntur literari & honesti uiri. & ideo textus in c. in præsentia. de renū. benè dicit quòd tanta est iudicialis auctoritas ut semper pro ipsa præsumi debeat, ergo secundū rationem prędictam non daretur aliqua causa, quæ per magistratus posset delegari, eum semper uidetur electa industria personæ, quod tamē est contra textum nostrum in secunda regula, ubi quæ iure magistratus competunt, mandari possunt.

76 Addit ergo Decius † prædictæ rationi, grauitatem causarum meri & mixti imperii, quę iūcta cum dignitate iudicum dictum effectum operatur electionis industriæ personæ, propter quod post modum causa alteri mandari non potest. l. inter artifices, infra, de solutio. & licet non dicat Dec. Alexander hic post Guil. de. Cun. & Rayner. sic eam deducit, dicens quòd ex magnitudine dignitatis & pōderis rei, præsumitur electa industria psonæ. & ita tradit etiam D. m. Rimi. hic ut animaduertit Calefat. sub numero 74. nam similiter etiam grauitas causarum hoc inducit: quia iu illis de magno præiudicio tractatur, C. si pro debilitate, de offi. deleg. & ut per eum plenius.

77 Sed nec ista ratio mihi satisfacit, † quoniam quod quid delegari non possit pendere uidetur à qualitate rei quæ non transit de subiecto in subiectum, & à uoluntate superioris, quæ id prohibet, ut inquit tex. in l. unica. §. ne autem. C. de. cad. tollen. exemplum si testator iusserit quem in certum locum abire, uel liberalibus studiis imbui, uel domum suis manibus construere, uel pingere, uel uxorem ducere, utique talia non transeunt in alium, ad quem transit legatum: quia per alium equè explicari non possunt, nec id uoluit etiam disponens fieri per alium. & hinc pulchrè declarat Orian. sub, nume. 18. Sed hæc in casu nostro non concurrunt cum possit alius magistratus æquè doctus & idoneus esse ad cognoscendum de dictis causis, sicut illi quibus specialiter tribuuntur unde deberent posse delegari, quod tamen non conceditur. Ergo ratio prædicta non est bona neque concludenti iure probatur, ut inquit Purpur. nu. 466, damnatque pariter eam Cagnoll. hic ut per eum, nu. 26.

78 Secunda igitur ponitur ratio per Bal. lectura secunda, quòd esset contradictionis implicatio, si secus diceremus. Nam astrueres delegatum esse pedaneum, & non pedaneum. si mero imperio potiretur. quæ tamen Purpuraso, non placet, nume. 465. nec mihi præter eum, nam si uera esset tota materia delegationis corrueret: cum enim delegans in actu delegationis sit superior delegato, delegatusque personam illius repręsentet. c. sanè. de offi. deleg. nullus delegatus dari posset ratione prædictæ repugnantiæ, sic enim idem inferior & superior esset, cuius tamen contrarium uerius est.

79 Tertiam rationem subtiliter excogitauit Alciat. parad. lib. secundo, cap. 6. ad finem dicens merum imperium ideo non transire iu delegatum: quia apud solum principem est, & cęteris magistratibus mera eius exercitatio tantum competit, ut probatur hic. iu uersi. & ideo. ubi dicitur magistratus, publici iudicii exercitationem habere, lege, uel Sen. consulto delatam: quibus uerbis significatur ius ipsum principi, exercitium uerò aliis competere, nimirum ergo si dictum imperium aliis mandare non possunt, cum is cui usus relictus fuit, alium usuarium constituere non possit, inst. de usu. & habi. post prin. & hanc rationem probat hic. Purpur. & præter eum comprobat Petrus Loriotus in tract. de iurisdict. & imper. axioma. xii. inferens quòd uidemus etiam maiores, administratores plerunque uocari ut in rubro & nigro. C. ut omnes. iud. & execut. l. fina. C. ut nemo. priua. solenteque tradi illius administrationis occasione, se fidem Cæsari seruaturos iurare, in aut. iusiurand. quod præsta. ab his. quæ omnia non imperii proprietatem, sed exercitium significant.

80 Sed ista ratio † tametsi colorata sit, mihi non placet: sicut nec Cagnollo, numero 33. quia est contra communem Doctorum sententiam, post Azo. in summa Codic. de iur. omni. iudi. uolentium magistratibus ordinariis ius & proprietatem meri imperii cōpetere, non autem usum uel exercitium tantum, quod inter cętera probatur, hic, in §. i. ubi loquens de delegato, dicit quòd, *proprium nihil habet*, mandans igitur, qualis est ordinarius, proprium habet, ergo non usum tantum, qui in alienis consistit, inst. de usufr. in prin. secundo, quia textus subdit, *sed eius qui mandauit iurisdictione utitur*, non autem dicit quòd utatur exercitio

citio iurisdictionis mandantis.

Tertiò ibi, *merum imperium, quod lege datur*, non enim dicit magistratibus usum meri imperii dari, sed ipsum imperium, & sic ius & proprietatem illius.

Quartò confirmatur ex l. iii. infra, eo. ibi, *pro suo imperio agit*. Et in l. pen. suprà, de iust. & iu. ibi *ubicunque prætor salua maiestate imperij sui*. ergo de proprietate loquitur: quia si de exercitio & usu, non esset imperium suum sed alienū. d. prin. de usufr. uersic. accedit. l. 3. suprà, de offi. præsi. ibi, *imperium habet*, non ergo usum imperii tantum, quæ quidem iura malè restringit Loriot. loco citato ad solam administrationem, nec id probant alia quæ citantur.

Et cum de illa quæstione nunc non dispute-
81 tur † præsupponi debet. l. qui testamento, infra, de testa. utque concludit hic Cagnoll. citans alia iura, nume. 33. uniuersaliter considerando imperium est penes principem post translationem in eum factam, iux. l. i. suprà, de consti. prin. particulariter uerò considerando & communicatiuè, est etiam penes alios magistratus. Et ad textum nostrum in quo se fundat Alciat. responderi potest considerando duo in magistratu, imperium scilicet in se residens. & imperium deductum ad actum & exercitium. Si quidem magistratus habent utrumque, probatur in l. fin. suprà, de offi. proconsul. iunc. l. i. eo. tit. dicit enim textus ꝙ *proconsul portam Romæ ingressus (redeundo à magistratu secundum Glo.) deponit imperium*, si deponit. igitur illud habebat: quia priuatio præsupponit habitum, l. decem, infra, de uer. ob. Et ibi dicit de imperio, non autem de exercitio. & usu illius. in l. uerò prima dicit quòd, *statim atque urbem egressus est potestatem non exercet nisi in ea prouincia quę ei decreta est*, ibi enim loquitur de exercitio potestatis, hoc est imperii. l. potestatis uerbo, infr. de uerb. sign. in proposito igitur nostro nō sequitur magistratus habent exercitationem imperii, ergo non habent ius & proprietatem imperii, habent etenim quod exercēt deducendo ad actum. & ita subtiliter considerat hunc textum cōtra. Alciat. Bellonus supputa. lib. primo, cap. primo, cuius sententiæ fuit ad unguem Loriot. sibi contrarius d. tract. axio. primo, dicens quòd iurisdictio quandoque ponitur pro ea iurisdicendi potestate quam iudex habet Glo. in. l. 3. in. de iur. omn. iud. Interdū ipsam causę cognitionē & decisionē significat l. quamuis. infr. de in ius. uoc. hancq; utranque significationē in eodem responso iurisconsultus complexus est in. l. 2. infra. de iu. om. iud. Sic & uerbum iudex tam in habitu quam in actu, in eadem lege usurpatur, l. iudex, infra, de re iud. similiter & utrunque imperium tam merum quā mixtum nunc in habitu consistit. l. imperium, infra, de iur. om. iud. nunc. in actu l. quod iussit, infra de re. iud. hinc ergo patet dictam rationem non esse bonam, cum sit in falso præsupposito fundata. ponit & aliam Lancello. quam re
82 fert & confutat Cagnollus, numero 34. † Melior igitur tandem adferri potest quam ponit hic Dom. meus Riminal. quoniam ea quæ non sunt communiter expedibilia, per alios non delegantur, ut tradunt Cardin. & Abbas. ex mēte Innocentii in dicto capitulo fina. de offi. deleg. Sed causæ meri & mixti imperii non sunt communiter expedibiles per omnes, quia sunt specialiter attributæ maioribus magistratibus. & minoribus denegatæ, propterea non delegantur, & hæc ratio non patitur spinas. & aculeos de quibus suprà.

83 Retenta tamen communi ratione † quòd causæ meri & mixti imperii delegari non possint: quia uidetur in eis electa industria personæ, surgit difficultas an talis ratio militet de iure canonico, & passim concluditur quòd non, ut hic per Deciu. cum eo iure tales causæ possint delegari. Gloss. in capitulo quod sedem. de offic. ordin. cum similibus adductis per Iason.

84 † Ipse tamen Dec. adhuc tenet rationem prædictam considerari debere de iure canonico: quia eo iure si effecta sit industria personæ, causa non potest delegari. dicto cap. fin. §. i. & capit. is cui eod. tit. lib. vi. & sicut de iure ciuili causæ graues reseruantur in priuilegium, nec delegantur ut infrà post Gloss. uidebimus. pariter idem esse debet de iure pontificio. meritò concludit Dec. unà cu Immola in dicto. cap. quod sedem, contra communem quòd non sit differentia inter ius ciuile & canonicum, sed utroque iure causæ meri & mixti imperii delegari non possint.

† Pro qua sententia preter eum adduco tex-
85 tum in capit. si pro debilitate. de offic. deleg. ad fin. ubi uult tex. quòd causæ graues non possint subdelegari à delegato Papæ: quia propter grauitatem sine presentia ipsius delegati terminari non possunt. Sic ergo patet ex illo textu, quòd ex grauitate causæ etiam de iure canonico dicitur electa industria personæ, propter quam impeditur delegatio, & ita consideratur eo iure ratio prædicta communis, quemadmodum consideratur de iure ciuili.

86 Secundò confirmatur † nam de iure canonico tales causæ meri & mixti imperii non delegātur nisi in quibusdam casibus particularibus. Primus est in c. in archiepiscopatu. de rapto. ubi Rex Sicilię mandauit Episcopis causam quorūdam Sarracenorum qui mulieres Christianas & pueros rapuerant, & illis abutebantur, quosdam uero occidebant: illa enim delegatio tolleratur uel tamquam facta a Rege Siciliæ, qui licet sit subditus Papæ. clemen. pas-

toralis

toralis, de re iud. iura tamen principis habebat, 87 & illi competebant omnia reseruata. † Quia, quando Papa creat Regem statim illi queruntur etiam reseruata, ex quo talia solent competere regibus, ut inquit Bal. in tit. quæ sint rega. c. infr. in fi. Sicque Fely. & Alciat. declarãt in d. c. quod sedẽ. nu. 77. Et latius eis Didac. Couarruuiaria. resolu. lib. iii. cap. xx. qui plus addit eã delegationem defendi posse per aliam rationẽ. Nam quemadmodum & inferior à principe iudex ordinarius ex causa potest ea quæ sunt meri & mixti imperii delegare, ut hic, nulla maior causa ad ea deleganda esse potuit, quàm quòd Rex Siciliæ minimè posset ea expedire quæ pertinebant ad animaduersionem scelerum tot negociis ad reipublicæ commodum impeditus. Et maximè quòd ibi causa illa iustissimè per Regem fuit episcopis delegata: quia quodammodo ad religionem pertinebat. Et ideò per prælatos ecclesiasticos poterat diligentius & utilius examinari & expediri. unde patet quòd rationibus specialibus procedit illa delegatio.

88 Secundus est casus † ubi uenit imponẽda pœna sãguinis, c. fi. ne cler. uel mona. lib. 6. ubi prælati iurisdictionem temporalem obtinentes, causam homicidii uel alterius maleficii commissi in ea possunt aliis delegare, neque mirum est inquit Fely. in d. cap. quod sedem. quia illam pœnã non imponit ecclesia, meritò cadit delegatio. idemque dicit Didac. loco citato sub nu. iii.

89 Tertius est casus in c. licet. de offi. uica. lib. 6. ubi potest episcopus uicario delegare potestatem inquirendi, corrigendi, & puniendi excessus, quod est meri imperii. Id enim specialiter est constitutum in uicario, cum multa competant istis uicariis, quæ non conceduntur cæteris delegatis. c. constitutus, de concef. præben. in sexto, & ita declarat Fely. in d. cap. quod sedem, quod etiam probat Alciat. nume. 77. licèt addat eos æquiparari legato proconsulis, de quo in l. solent. in prin. suprà, de offi. procon. quod taxat & benè Didac. nume. quarto, ut per eum qui latius persistit in resolutione Felyni. ex quibus & aliis quibusdam casibus specialibus quos Fely. & Didacus prosequitur in locis prædictis apparet quòd nec de iure canonico causæ meri uel mixti imperii delegantur, sicut nec de iure ciuili, sicque tenet hic etiam Iacob. nigri. nume. 2025. & per consequens ita uidetur eo iure cõsiderari dicta ratio sicuti de iure ciuili.

90 Sed tamen † his non attentis à communi sententia recedendum non puto: quoniam uideo quòd sum. pontifex committit aliquando causas hoc modo, quòd delegatus personaliter negocium exequatur, c. fi. §. i. de offi. deleg. uel conscientiam suã onerãdo, aut tu tu cognoscas. & id genus ut hic per Iaso. Orianum. Purp. & alios Iul. in l. à iudice. colum. iiii. C. de iudic. Fely. in d. c. fi. §. i. col. 3. ex his enim casibus specialibus apparet, quòd ex grauitate causæ non censetur electa industria personæ, alioquin non esset opus dicta conceptione uerborum in actu delegationis: quia semper facta commissione licèt simplici causæ grauis diceretur electa industria personæ. Et ob id benè dixit Fely. in d. §. i. col. 3. ꝙ ista ratio parum curatur de iure canonico.

91 Rationem autem differentiæ † inter ius ciuile & canonicũ tradit Orian. hic sub. nu. 18. quoniam de iure canonico, causæ non committuntur nisi existentibus in dignitate; nec alibi possunt audiri quàm in ciuitatibus & locis insignibus, ubi copia peritorum haberi potest. c. statutum. de rescr. in 6. canones ergo confidentes de personis, non considerarunt magnitudinem causæ. at secus de iure ciuili: quia etiam priuatis causæ possunt committi. l. fi. infra, eo. nec aliqua distinctio loci habetur, meritò ex grauitate causarum præsumitur electa industria personæ, & 92 delegatio earum impeditur. † Sed hæc ratio periculosa est, eamque taxat Cur. Iun. hic: quia tex. in d. cap. statutum procedit in Summo Pontifice per litteras causam committente, uel eius legato, & locum non habet in ordinariis secundũ Glossam. Domini. Anchar. & alios ibi, qui non arctantur quominus possint etiam simplici clerico causam cõmittere, ut per Glo. ibi. quia magis noticiam habent clericorum suæ diœcesis, quàm Papa clericorum totius orbis. Nec ita absurdum est quòd aliquis etiam rudis. & pannosus gerat uices episcopi, sicut esset quòd gereret uices Papæ, ut inquit illa Glo. unde cum quæstio nostra sit de ordinariis, meritò ratio prædicta differẽtiæ sumpta ex illo textu nõ est bona.

93 Melius igitur † dici potest, ut subdit Cur. Iun. differentiam aliunde colligi, cum enim ius canonicum non curauerit causas meri imperii, quæ consistunt in gladii potestate. l. imperium. infra, tit. 2. quia pœnam sanguinis non irrogat ius canonicum, imo uerò prohibet clericis, c. sententiam sanguinis ne cler. uel mona. non curauit etiam causas mixti imperii, at secus fecit ius ciuile. ideò facilius ius canonicum concessit delegationem dictarum causarum quàm ius ciuile.

94 † Sola uis superest ita tenendo in respondendo textui in d. c. fi. pro debilitate, ubi uidetur grauitas causæ omninò ponderari, ex qua surgit electio industriæ personæ, prout ibi notat in specie Barba. nume. 18. & Bellame. post Ioannem de Ligna. in positione casus. Decius ibi nu. 9. dicebat ꝙ ille tex. non loquitur simpliciter de causis grauibus, sed ponderat qualitatem grauitatis dũ dicit, *nisi fortè causæ ita graues sint*. Quæ consideratio mihi non placet, cum quæ differunt per plus & minus, non differant specie. l. fin. infra, de fun. instru. unde si considerantur causæ ita graues, fateri oportet graues

 quoque

quoque simpliciter considerabiles esse, cum sint & censeantur eiusdem speciei.d.l.fi.

95 Alia † datur responsio per Orianum hic, quã dicit audiuisse uiua uoce à domino suo, quòd ille tex. quatenus excipit causas graues uolens eas subdelegari posse, debeat exemplificari in casibus ubi electa fuerit industria personæ expressè ex conceptione uerborum, tunc enim ex quo sine præsentia delegati determinari non possunt, dicuntur causæ ita graues ut delegari non possint. Sed iste sensus aduersatur positioni casus in quo simpliciter dicitur de causis quæ alicui à sede apostolica committuntur. Nec dicit, personaliter, aut alio loquendi genere sic utitur ut censeatur ex eo selecta industria personæ, meritò maxima est diuinatio uelle id confingere, quod non licet. C. ut nostrum ut eccle. benefi.l. si putator, infra, ad leg. Aqui. Corn. consilio cxcii. in princip. uolum. tertio,

96 † Dico igitur quòd ille textus non loquitur de ordinario ut nos agimus sed delegato Papæ in quo regulam ponit, quòd si pro debilitate, hoc est infirmitate, aliaue necessitate & causa non possit interesse causis sibi commissis à sede apostolica, eas aliis magistratibus committere possit, nisi subdit tex. *ita graues sint ut sine præsentia sua non possint terminari*, quia tali casu etiam cum causa non possunt delegari, non ergo consideratur ibi, quòd industria personæ censeatur electa propter grauitatem causæ, sed quòd cum delegatus ille papæ non posset regulariter causas delegare, nisi cum causa (quod satis est cum delegatus ab inferiore non possit etiam cum causa id facere. Bar. in l. legatus, suprà, de offi. proconsul. cum aliis hic per. Nigrum, nu. 47. consequens est ut quando causę sunt graues, eas nec causa subsistente possit delegare: quia Papa noluit eum tam priuilegiare, ita pulchrè Decius ibi, col. 2. præter alios illum textum declarat. sicque remanet. conclusio communis uera.

97 Quæ quidem ampliatur ut refert Dec. procedere etiam de consensu partium, qui licet interueniat, tamen causæ meri & mixti imperii delegari non possunt, Glo. fi. l. prima, C, de ped. iud. quæ uult delegationem non ualere, factam de consensu partium à congruo iudice in causa nõ delegabili, ut exemplificat Saly. in casibus meri & mixti imperii, de quibus in l. secunda, quia cõsensus partium non potest facere causam delegabilem quæ non est, nec in prohibitis a iure quicquam operari. l. non dubium. C. de legib. l. quos prohibet, infra, de postul. Idemque sequitur Castrens. licet enim partes facere possint iudicem competentem ex prorogatione qui prius nõ erat competens, & sic sibi dare iurisdictionem, tamẽ facere non possunt ꝙ causę prohibitę de iure delegari, possint delegari: quia fauore
publico emanauit prohibitio, cui renunciare nõ
98 possunt. l. ius publicum, infra, de pact. † Hæc tamen ampliatio procedit ut refert Dec. de iure ciuili, secus de iure cano. quo casu non delegabilis propter industriam personæ electam consensu partium potest delegari, c. fi. §. primo, de officio deleg. ubi negocium personaliter alicui per Papã iniunctum potest (dummodo partes consentiant (per illum aliis delegari: quòd enim personaliter esse iniunctum denotat illius industriã electam fuisse, ut Hosti. Abb. & Barbat. notant
99 † iux. Glo. in Cle. prima, de uit. & hon. cler. in uer. personaliter, quæ uult quòd si constitutio punit aliquem exercentem quid personaliter, locum non habet si exercet per alium. Hinc Baldus in l. unica. §. ne autem, C. de cad. toll. col. prima, dicit quòd si testator mandat alicui quòd accedat personaliter ad uisitandum aliquod monasterium, hoc alteri committere non potest. parique modo Bartolus, in l. per hanc, C. de erog. mil. anno. lib. xii. occasione textus dicentis quòd stipendiarii debent accipere salarium suis manibus, infert secus per substitutum: quia dicta uerba inducunt industriam personę. Et hæc, & alia similia congerit Barbat. in dicto §. primo, ad demonstrandum quòd ibi diceretur electa industria personæ, & tamen causa delegatur de consensu partium.

Sed hanc differentiam iuris ciuilis & canoni-
100 ci † taxat hic Dec. aut enim loquimur de causis meri imperii, in quibus uersatur publica utilitas, & rectè procedit Glo. in d. l. i. quia consensus partium iuri publico derogare non potest, at secus contingit in casu d. §. primo: quia ibi agitur, de causa quę respicit priuatam utilitatẽ illius qui rescriptum impetrauit, ut ibi declarat Abb. meritò receditur ab illa forma de consensu partium: quia quilibet potest fauori suo re-
101 nunciare. l. pen. C. de pact. † Ex quo Dec. infert quòd etiam causæ mixti imperii in quibus agitur de utilitate priuatorum, de consensu partium poterunt delegari, & sic glo. in d. l. prima, restringi debet ad causas duntaxat imperii meri secundum Dec. cuius opinio cõfirmatur ex eiusdem dictis, in c. secundo, col. 2. de testib. ubi dicit quòd formæ introductæ fauore partium renunciari potest, licet apponatur clausula annullatiua in dispositione, probatur inst. de exhæ. lib. in prin. ubi filius debet institui, uel exhæredari, aliàs testamentum annullatur. & tamen renunciari potest per filium de cuius fauore agitur, approbando testamentum. l. filio præterito, & ibi Bar. infra, de iniust. test. subditque Dec. ꝙ hoc idem notat Abb. in c. fi. §. i. de offi. deleg. & ita confirmat hoc idem Dec. ibi. quod hic dicit
102 ꝑ illud exemplum † quòd etiam sequitur Rui. cõs. 46. ad fi. uol. 5. subdẽs aliud de iuramẽto testis qđ est de forma. l. iurisiurãdi. C. de testib. &

tamen

tamen: quia respicit fauorē partium remitti pōt, c.tuis.cum ibi notatis eo.tit. Purpuratus tamen hic. nume. 485. pati non potest restrictionem Decij ad Glo.in d.l.i. cum loquatur de causis appellationum quæ communiter non sunt meri imperii, sed prohibetur earum delegatio propter maius periculum quod in appellatione uersatur, ut inquit Salyc. in authen. ad hæc. C. de iudic.

Nec uerum est ut inquit Purpur. nume.483.
103 ꝙ in d.§.i.causa esset indelegabilis propter electam industriam personæ,ex uerbo,*personaliter*, Imò textus probat contrarium: quoniam postquam permisit delegationem causæ commissæ personaliter (modò partes consentiant) statim excipit causas inquisitionis, & mandati de prouidendo ecclesiis de prælatis. uel ministris. cuius exceptionis rationem adducit: quia in his uidetur electa industria fideíque personę. ex qua ratione datur intelligi ꝙ supra ubi permittitur delegatio, non uidetur talis electio facta de industria personæ.

104 Sed ab his dictis Decius defendi potest.nam quo ad glo.prædictam licèt loquatur in appellationis causa, nihil tamen impedit quominus de causa meri imperii possit intelligi. de qua loquitur lex secunda. ut de causa ingenuitatis. & libertinitatis, ubi de statu hominis tractatur. quo uerò ad intellectum d.§.i. datum per Purpur. nō consentio. nam licèt in sequenti casu exceptionis adducat illam rationem industriæ personæ electę, tamen tantum abest quin & illa diceretur electa in primo casu propter uerbum perso-
105 naliter. cui non respondet Purpur. † Benè uerum est inter primum, & secundum id discrimē esse; quia loquitur in primo quando erat electa industria personæ ex forma rescripti: quia commissum erat alicui ꝙ negocium personaliter exequeretur: tunc enim quia causa solum commitebatur ad priuatam utilitatem, meritò consensu partium potest alteri delegari, prout tradit hic Claud. in secūdo casu, ulterius ex natura causæ censebatur electa industria personæ ex grauitate dictæ causæ, quæ tendebat ad publicam utilitatem, ut illa inquisitio criminum l.ita uulneratus.infr. ad l. Aqui. Et prouisio ecclesiæ de prælatis ad idem tendens.l.i.§. publicum. supra, de iust.& iu. Et quia huiusmodi inquisitiones, & collationes beneficiorum maximi momenti sunt, & requirunt sedulam & diligentissimam prælatorum examinationem & curam, ut tradit Didac. lib. iii. varia. reso. capitu. xx. sub numero 6.

106 † Alio tamen respectu mihi non placet sententia Decii. Nam natura potius quam accidens attendi solet.l.si quis posthumos.in prin.infr.de lib.& post.l.qui habet.in prin.& ibi Bart.infr. de tutel.difficiliusque limitatur potētia causæ naturalis, quā accidentalis. Bal.Imol. Cuma.& Alex. in d.l.si quis posthumos. nam substitutus pupillariter à patre naturali, habet indistinctè,& sine illa limitatione omnia bona pupilli undecunq; prouenientia. secus autem in substituto pupillariter ab arrogatore, & sic à patre accidentali: quia dumtaxat habet bona quæ peruenerunt à patre arrogatore. vel eius contemplatione ad arrogatum.

107 Modo in proposito nostro † causa mixti imperii naturaliter respicit ipsum Magistratum,& eius dignitatem: quia sibi à lege specialiter tribuitur ut hic dicitur, per accidens autem respicit fauorem partium: quia contingit in ea tractari de re spectante non priuatos, ut de mittendo in possessionem, dando tutores, & id genus, meritò præualere debet natura accidenti: & ita partes consensu suo non debent huiusce modi causas mixti imperii delegare posse.

108 Vlterius in quantum, suprà dixit Dec.† reseruata principi non posse delegari secundū Butr. Imol.Fel.& alios in cap.quod sedem.de offi. ordi. infertur ut ille subdit, potestas legitimandi & creandi notarios delegari non potest, sicque tenet Fely.ibi & Alex.hic post multos allegatos per eum, und comes Palatinus cui talis potestas concessa sit, non poterit illam alteri delegare. sed in contrarium facit tex.in cap.fi.de offi.ord. ubi facultas absoluendi percussores clericorum ab excommunicatione delegari potest, & tamē est de reseruatis Papę. c.si quis suadente.xvii.q. iiii. ubi tales non possunt absolui sine speciali mandato Papæ.nisi in mortis articulo, sed summo pontifici debent præsentari: meritò pariter dici debet idem de potestate legitimādi,& creandi notarios. Et ista fuit cōsideratio Martini Lau-
109 dēsis hic ut refert Lancell. Et Niger. † Sed ad illum textum respondet Decius,ꝙ cum talis absolutio solita sit aliis concedi, merito ratione cōsuetudinis reputatur de non reseruatis. c. quod translationem.de offi. leg. ubi dicitur quædam ex reseruatis Papæ, sæpe fuisse legatis indulta, deinde dat exemplum in absolutione prædicta, idque tradit Cardin. ibi num.3. quem Dec. non citat, dicens illum text.sentire,ꝙ quia sæpe hoc fuit concessum legatis, inualuit ꝙ uideatur licere ex officio legationis, & hoc insuper confir-
110 matur. † Omnis enim dispositio siue legalis, sine ultimarum uoluntatum, uel contractuum, recipit interpretationem à consuetudine & ab eo quod fieri solitum est: ut tradit Abbas in ca. certificari.in prin.de sepultu. & quod consuetū est, tacitè actum intelligitur: quia per consuetudinem tacitè pactum uidetur.l.licet.C.loca. Ita Bal.in l.i.q.ii.infr. pro soc. & quod est de consuetudine habetur pro facto.Bal.in rub.de consuetu.colūm.iii. sicut etiam pro expresso. Bald. in l.i. C.de fruct.& lit.expen. imò quod consuetum

De Principi reseruatis quæ delegari non possunt et quod de potestate legitimandi & creandi notarios.

tum est. quasi natum reputatur: & sicut non se-
paratur natura à subiecto, ita nec consuetudo.
Bal.in l.contractus. colum. iiii. C. de fid. instr.
111 † demũque illa quæ quotidiana sunt & sic con
sueta, fauorabiliora sunt, & fauorabilius in eis
proceditur. ut per illum text.notat eleganter D.
meus Riminal.in l.certi condictio.§.si nummos.
infr.si cer.pe;ubi Ias.plura congerit exempla, de
monstrans à solitis & consuetis argumentũ pro
cedere. sicut & Veronens.in l.ꝙ si nolit.§. qui as-
sidua.infr.de ędil.edi.& infinita Nicol. Eucrard.
in centuria sua loco xxxvi. quare bene iustifica-
ri uidetur responsio Decii supra relata.
112 Nihilominus † aduersus eam Purpur.hic in-
surgit,nume.495. non enim probat Dec. ꝙ illa
facultas absoluendi ab excommunicatione pro-
pter iniectionem manuum in clericos,sit solita,
concedi à Summo Pontifice, imò uerò hoc est
contra textum.in cap.porrò.& in c. ea noscitur.
de sent.exco.ubi dicitur ꝙ nec episcopus nec
alius sine speciali mandato Papę potest tales ab
soluere.& dato quòd aliquibus quandoque com
mittatur. ut dicitur in d.c.quòd translationem.
per Decium citato: tamen non infertur ꝙ dica-
113 tur solitum concedi, † Sed Decius saluari po-
test ex illo textu dicente, quòd, *quędam ex his (uidelicet reseruatis principi) de speciali concessio-
ne Papæ sæpe fuere legatis indulta*, non enim di-
cit, *Quandoque*, ut loquitur Purpur. tunc enim
significaret ꝙ raro id contingeret. sed dicit.
Sæpe, quod totum contrarium denotat. Et
posteà dat exemplum in dicta absolutione,ergò
patet quòd dicitur solita seu consueta concedi
ut inquit Dec. Nec iura Purpurati repugnant
Decio: quia benè dicunt ꝙ nec episcopus nec
alius potest tales absoluere sine speciali manda
to Rom. Pontificis, ut etiam dicitur, in d. capi.
si quis suadente. sed non dicunt quòd si Rom.
Pontifex id alicui concesserit. ille commissa-
rius non possit illud alteri delegare. imò uerò
poterit tanquam solitum concedi; prout arguit
Dec.ex d.c.fi.de offi.ord.quia ratione consuetu
dinis in concedendo reputatur de non reserua-
114 tis. † Alio tamen respectu mihi non placet quod
inquit Dec. nam si illud procedit in absolutione
prædicta quòd possit alteri comitti: quia conce
di consueuit, sequitur ꝙ idem quodque dicen-
dum sit in potestate legitimandi,uel creandi no
tarios, concessa à Summo Pontifice uel Impe-
ratore alicui comiti Palatino, ꝙ per d.comitem
poterit alteri delegari, cum ex communi consue
tudine, soleant Principes prædicti, talem pote-
statem diuersis concedere. & ita per hanc ra-
tionem tenet ad unguem sententiam Martini
Laudens. hic D.meus Riminal. licèt de ipso mẽ
tionem non faciat. pro qua considerat aliter tex
tum. in d.cap.quod translationem. inquit enim
textus, ꝙ ex quo quędam de reseruatis Papæ de
speciali concessione sępe fuere legatis indulta
ut dicta absolutio,id iam licere uidetur legatis
ex ipso legationis officio, hoc est talis potestas
absoluendi uigore dictæ consuetudinis, quòd
solita fuerit sępe concedi,uidetur uenire in mã
dato generali legationis: quia consuetudo po-
115 test ampliare talem potestatem † Et hoc idem
latius ponit Fel.in cap.quæ in ecclesiarum. col.
12.limit.iiii.de consti.dicens quòd causæ meri
& mixti imperii ueniunt in generali concessio-
ne,quæ sunt solitæ delegari & concedi,sequitur
Ias.in l.ut liberis.C.de colla.colum.3.& in d.§.si
nummos.& hic Sapia,nume.28.ergo pari mo-
do in casu nostro, quando Papa,uel imperator
dat facultatem legitimandi,uel creãdi notarios
alicui,dicendum uidetur,quòd illi quoque dica
tur data facultas eandem potestatem delegandi
alteri,ex quo consueuit Papa,uel imperator ta-
lem potestatem legitimandi, uel creandi noto-
116 rios concedere.† Et licet huic obiecto conetur
hic Niger respondere, dicens quòd ille tex. in
d.cap.quòd translationem,non probat secundũ
Abba.ibi,qui dicit quòd illa facultas de his quæ
sunt reseruata principi, quæ transit in legatos
apostolicos, transit ex approbatione Romanæ
ecclesiæ.non autem uigore consuetudinis:tamẽ
ista responsio reiicienda est ueluti tendens ad
scopum,contra illum textum qui dicit,iam licè-
re legatis ex officio suo facere illam absolutio-
nem;quia specialiter sępe fuit legatis indulta, &
sic se fundat in consuetudine. meritò uiget ad
huc fundamentum Dom.mei Riminaldi.
Quin & secunda ratione mouetur idem Ri-
117 minaldus,quam sibi Decius usurpat,† inquit
enim quoties aliquid de reseruatis principi, per
eum specialiter alteri committitur, utique de-
bet illud p talẽ delegatũ posse subdelegari: quia
ex quo princeps semel illud cõmisit,& sic semel
ẽ factũ delegabile,datur ꝑpetuò delegabile, pro
ut,infra,declarat Bar.de principis delegato, cui
causã meri imperii delegauerit, nã eandẽ põt al
teri delegatus subdelegare. Idemque Bar.infert
per illum textum in l.pater.§.quindecim, infra,
de leg.iii.ubi probatur,quòd res semel alienata
legitimè,durat perpetuò alienabilis,inquit enim
quòd si merum imperium est delegatum à prin
cipe,de cętero poterit delegari, dicens quòd
Guil.de Cun.hic citat ad hoc illum tex. Sic er-
go Comes Palatinus potestatem legitimandi si
bi delegatam poterit alteri subdelegare, ex quo
enim semel dicta potestas est facta delegabilis
per commissionem sibi factam à principe,durat
perpetuò delegabilis in aliam personam. Et sic
èx prædictis opinio contra communem satis
uidetur optimè comprobari per Dom.m. Ri-
minal.

Quibus tamen non obstantibus à commu-
118 ni sententia recędendum non puto.† Nam
consti-

constitutiones personales non extenduntur, quoniam princeps hoc nō uult, §. sed quod prin cipi.uersi.planè.insti.de iure.nat.hinc mariti be neficium quòd conueniatur quatenus facere po test,non extenditur,l.maritum,cum sequen. infra,sol.ma.& aliud prælationis qđ habet uxor. §.fuerat.inst.de actio.& in l.prima, C. de priui. do.At his comitibus princeps dictam facultatē coucedit,ut de ipsis benemeritis, meritò non debent hoc aliis delegare posse. Sola difficultas est contrariis respondere.Et in primis ad tex.in d.cap.fi.reperio quòd Lancellot. hic Niger.& Sapia.dicunt illud esse speciale, quòd ibi dicitur fauore animæ ut ille absoluatur à nexu excommunicationis,sicut uidemus aliàs quòd causa dā ni infecti potest delegari ratione speciali : quia celeritatem desiderat.& sic est periculum in mo ra.l.iii.§.duas,infra,de dam.infec.Bar.& alii. in

119 l.iubere cauere,infra,de iur.omnium iud.†Sed hæc responsio mihi non placet:quia conceditur dicta facultas absolution s sine speciali mandato sedis apostolicę duntaxat, quo ad mulieres, senes,ualetudinarios,& alios impeditos ad eam accedere,uel in articulo mortis,aliàs secus. ut di citur,in c.ea noscitur de sent.exco. & ad hoc al ludit textus.in d.cap.fi.ubi non absolutè conce dit delegationem in causa dictæ absolutionis. sed eum uiderit expedire.& sic in dictis casibus. quòd sint mulieres.senes.& id genus,meritò sicut præter illos casus speciales fauor animæ nō consideratur, ad hoc ut talis absolutio fieri possit:ita nec eo respectu considerari debet,nt dele gatio dictæ absolutionis fieri ualeat. & ita corruit dicta solutio.

120 Alio & secūdo modo respōdet Aquē.hic † ꝙ episcopi benè habebant in habitu illam potesta tem absoluendi,sed eius exercitium solum reser uatum erat Papę,non in signum supremæ pote statis,sed ad maiorē terrorem propter grauitatem criminis: Sed nec ista solutio mihi placet: quia in duobus peccat. Primò : qnia repugnat uerbis d.cap.fi.dicentis,*his quibus ex officio com petit illos absoluere*, patet enim quòd nedum in habitu,sed in exercitio quoque competit illa facultas,ex quo ad actum absolutionis deuenire possunt, secundo repugnat uerbis. dict. cap. qđ translationem.ubi dicit quòd legati nō possunt extendere manus ad ca,quæ in signum priuilegii singularis,sunt tantum summo pontifici reseruata,ut absolutio ab excommunicatione pro pter manuum iniectionem. patet ergo quòd ille textus clarè dicit illam absolutionem esse reseruatam Papę in signum supremæ porestatis propter illa uerba,*in signum priuilegij singularis*, meritò solutio Aquensis confunditur apertè ex

121 uerbis illius textus.† Benè uerum est quod Abbas ibi , colum.2.differentiam constituit inter ea quæ sunt reseruata papę in signum priuilegii singularis, ut ea de quibus ibi,& ea quę pertinent ad eius supremam potestatem, ut quòd omnes ei subiiciantur: nam nemo pręscribere potest ut non subiiciatur Papæ, secus in his quę competunt ei in signum specialis priuilegii.Sed ego talem differentiam non admitto ueluti inre

122 non probatam per Abbatem,† Quin imò Bar batius ibi,colum. iii. signanter notat illa nerba, *in signum priuilegij singularis*, quæ denotaut plenissimam Papæ potestatem. nam textus alii de illa loquuntur. ut in cle.i.ut lit.pend.in c.per ue nerabilem. qui fil.sint leg.& in c.innotuit.de ele ctio.cum similibus non autem ntuntur illis uer bis. nec de singulari priuilegio Papę loquuntur præter illnm ibi.Cui tamen conformē citat aliū iuris ciuilis, uidelicet in l. bene à Zenone. circa fi.C.de quadr.pręscrip. in uerbo , *imperiale esse priuilegium*, nam Angel.in l.ii.eo. tit. imperiale priuilegium esse dicit uti potestate absoluta, ex quo datur lumē præcipuum ad illud capitulum, quòd singulare priuilegium Papæ dicatur illud, quod est nierum,liberum, & absolutum, nullisque legibus subnixum . unde reiicitur sensus Abbatis, & remanet ꝙ ille tex. loquatur de reseruatis summo Pontifici in signum supremæ potestatis aduersus eum , & Claud. Aquensem .

123 † Tertia fuit etiam solutio Didaci loco citato,quòd illa delegatio facta fuerit in d.c.fin.quo ad quendam actum & nudum ministerium, nēpe simplicem absolutionem. quod quidem nudum ministerium absolutionis, episco pus quoties uiderit , id expediri, poterit delegare,quem admodum deducitur ex ratione textus in cap. su per quæstionum.§.nos autem.de offi.deleg.Sed nec ista responsio teneri debet , ut pote contra ceextum in cap.fi.§.fi.de offi.deleg.ubi de dicto met casu loquens, dicit ꝙ tales quibus commissum est aliquos absoluere, nō possunt id aliis de mandare, citatque rationem penitus ei quod in quit Didac. contrariam, *quia non sibi iurisdictio sed certum ministerium potius committitur in hac parte*, nec ad rem nostram facit.§.nos autem. per Didacum citatus ut intuenti patet .

Melius ergo tandem dici potest & responde-

124 ri † ꝙ textus in d. cap. fin. loquitur. in his quibus ex officio legationis secundum. Glo. competit illa facultas absoluendi,sicque perpendit il lud uerbum ex officio Cagnoll.hic.num.40. un de quando ex natura officii talem habet potesta tem ut est legatus, potest alteri eam delegare,& sic eo casu est speciale, ꝙ aliàs reseruata principi per talem cui competunt,possint alteri commit ti ratione officii & dignitatis. licet enim de nu do ministerio agatur, tamen id non agit ut simplex executor sed in uim dignitatis . Et hæc intelligentia probatur ex d.c.quod translationem. quod ibi citat Glo.ibi. *quæ de speciali concessione sæpe*

sæpe fuerunt legatis indulta. Et in dicto §. fin. ibi, *Salua semper legatorum sedis apostolicæ auctoritate*, quæ iura uolunt hoc esse speciale in legatis Sūmi pontificis, ut tales absoluere possūt. Quare non idem bene infertur ad alium delegatum prout, in q. nostra, ad comitem palatinum, quòd actum legitimationis sibi commissum possit alii mandare. Et hinc cessat argumentatio prima, Dom. mei Rimi. quam facit de legato Papę de quo in d. cap. quod translationem, ad comitem palatinum, quod non licet ut ibi. & in d. §. fin.

125 Non obstat † insuper & secunda illius consideratio quòd semel delegabile, durat perpetuò delegabile iuxta not. i. l. pater. §. quindecim, infra, de leg. iii. quia procedit illa regula in prohibitione alienationis facta limitatè, ut erant illi coliberti prohibiti alienare partem suam in extraneum, non autem inter se. Si enim emāt ab uno ex eis, non prohibentur postmodum id emptum extraneo alienare; at secus est quando prohibitio alienationis fuit generaliter facta tunc enim quis prohibetur alienare etiam partem, quam fuit ab alio consecutus, ut tradit Castren. in l. uoluntas, ad fi. C. de fideicom. ubi dicit se sic consuluisse. sequitur Dec. consi. 88. in fi. at in proposito nostro potestas legitimandi est absolutè reseruata principi. & generaliter prohibita per alios exerceri, unde licet sit alicui commissa, & inde facta delegabilis, non est dicendum quòd duret delegabilis ex parte comitis palatini. & ita resideo cum communi in hoc articulo satis ex dictis iuribus intricato.

Delegatus à lege nunquid possit causas meri & mixti imperii delegare.

126 Tertiò † notat Dec. ibi, *lege uel sen. Consulto delegatam*, secundum literam Codicis Bartoli, & quæ reperitur in pandectis Florentinis, quòd delegatus à lege non potest alteri causas meri & mixti īperii delegare, ex quo idē infert Alex. & eo prior Alb. col. 7. uer. itē quęro si princeps, ꝙ nec delegatus principis id facere possit: quia princeps dicitur lex animata in terris. §. fi. in aut. de cōsul. Sed huic argumento respōdet Ias. nam ideò delegatus à lege nō pôt causas meri, & mixti imperii delegare: quia duo concurrunt, primò grauitas causæ, secundo dignitas personæ: quia est de maioribus magistratibus, cui tales causæ fuerunt à lege delegatæ, unde propter hæc duo censetur electa industria personæ, & ideo prohibetur delegatio, sed hæc duo non cōcurrunt in delegato principis, cum possit princeps alicui priuato causam delegare, l. fin. §. primo, infra, eo. ideò non ita censetur electa industria personæ delegati principis, unde nimirum si non prohibetur delegare causas meri, uel mixti imperii, sic termini non sunt pares.

127 † Decius tamen Alexandrum tuetur aduersus Iasonem, quia licet delegatus principis non sit de maioribus, tamen maioritas causæ sufficit, ut uideatur electa industria personæ, sicque ꝙ alteri delegari non possit. Quin imò subdit hic Sapia. nu. 29. ꝙ argumentum Iasonis fortificat dictum Alexandri. Si enim delegatus legis debet esse de maioribus magistratibus, & tamē non potest delegare causas meri & mixti imperii, ut hic, à fortiori non poterit delegatus prin-

128 cipis id facere qui priuatus est aliàs. † Sed tu considera ꝙ hæc non tollunt fundamentum Iasonis; quod enim dicit Decius sufficere maioritatem causæ ad impediendam delegationem, est contra Glo. in uersi. specialiter. quæ requirit insuper maioritatem magistratus, subditque ꝙ ista duo sunt necessaria, & alterum non sufficit, eamque sequuntur omnes ut infr. uidebimus, meritò nunc illa supponi debet. l. qui testamēto.

129 infr. de testa. † Quod uerò dicit Sapia. parum sapit nisi fallatiā, nam quòd delegatus à lege nō possit delegare, contingit: quia stante grauitate causæ & eius dignitate, uidetur electa industria personę quæ impedit delegationem: at in delegato principis cessat electio industrię personæ, meritò locus esse potest delegationi. militat igitur adhuc fundamentum Iasonis aduersus Alexandrum.

130 † Niger hic igitur aliter ei respondet, ꝙ delegatus principis licet esset de minoribus, tamen quia reprę̄sentat principem, fit de maioribus, unde militat in eo textus noster, ꝙ sicut delegatus à lege causas istas delegare non potest ut hic, ita nec delegatus principis, & ista resolutio satis tolerari potest, argumento. text. in l. & si prætor. infr. eo. Sicut enim uidemus ꝙ si prętor sit ab alio iudice delegatus, duntaxat attenditur illa iurisdictio delegantis non autem sua, & imperiū suum quod habet ut prætor: quia dicit textus, *partibus eius (hoc est delegantis) fungitur*, ita quoque si princeps priuatum delegat, non debet attendi qualitas sua, sed ipsius principis, meritò satis de maioribus debet reputari. Vnde quod in delegato à lege dicitur, debet in eo procedere,

131 prout tenet Alexander. † Confirmatur hoc ut hic per Cur. iun. num. 41. uolentem ꝙ delegatus legis & principis equiparentur, quia sicut quando lex mortua specialiter, & in priuilegiū aliquas causas alicui committit. impeditur delegatio ut hic: ita est in principe si committat alicui specialiter, & in priuilegium causas: quia nō potest talis delegatus eas committere, cap. fin. in fin. de offi. deleg. ubi legatis exceptis alii commissarii summi pontificis, ei reseruata, non possunt aliis delegare.

Licet tamen hucusque reperiatur Alexander

132 à Iasone defensatus. † Decius hic conatur aliter ex duobus eius inductionem confundere. Primò quidem, quia princeps adęquatur legi affirmatiuè, quòd enim potest lex, à fortiori potest & princeps, sed negatiuè secus. princeps enim potest quod lex non potest, quo secundo

modo

133 modo & malè arguit Alex. † Sed de hac consideratione Decii dubitari potest, nedum enim de lege ad principem uidetur argumentum procedere affirmatiuè, sed etiam negatiuè. cum.n. princeps legibus subiiciat imperium, in reuerentiam legis Regiæ quæ de imperio lata fuit.l. digna uox. & ibi tradit Castren.C. de legib. sequitur φ sicut ab eo delegatus ad causas meri & mixti imperii, eas non potest delegare, ut per hunc textum dicit Alexander. ita nec à principe
134 delegatus id facere possit.† Confirmatur, nam actus hominum intelliguntur secundum quòd est solitum fieri.l. quòd si nolit.§. qui assidua. infr. de ædil.edic.l.si.cum Hermes.C.loca.ideo statutum de dote loquens, interpretatur eam cõstitui secundum morem patriæ ubi uiget statutum, Corn.consil.108. nume.15. uolumi.2. & equus commodatus in pascuis dimissus unde sumptus fuerat, non imputatur dimittenti si furatus fuit, aut à lupis occisus, quando communis usus loci dominique fuerat, illum & alios equos ibi dimittere, secundum Cy. Bal. Saly. & alios in l.iii.C.de episco.audi. Bar. Bal. Ang. & Castren.in l.si negocia.infr. de neg. gest. Euerard. in centuria sua.cap.xxxvi.colum.xi. sed cõsuetum est quòd delegatus à lege non possit dictas causas delegare, ut hic. igitur & actus delegationis factus à principe, sic factus censetur ut delegatus ab eo, tales causas delegare non possit, unde patet & ista prima consideratio Decii facilè subuerti potest.

135 Quare de secunda uidendũ est † inquit enim φ iste tex.non potest intelligi de iudice delegato: quia uerba quæ sequuntur repugnant ibi, *iurisdictionem suam mandant*, nam delegatus nõ habet propriam iurisdictionem.§.i.infr. eo. ergo non procedit inductio Alex.de hoc textu.ad delegatum principis.& ratio diuersitatis esse potest: quia qui habet potestatem à lege ordinarius est, l.& quia.infr.ti.secundo. ubi qui iurisdictionem alieno beneficio habet, dicitur delegatus: quia lex ei non defert. Si ergo deferret diceretur ordinarius. meritò talis habet potestatẽ delegandi secundum naturam causarum. ut non delegabiles quales sunt meri & mixti imperii non deleget. alias uerò sui natura delegabiles de
136 leget, ut hic in secunda, & tertia parte, † sed quando princeps delegat causam indelegabilem prout potest.l.fi.C. ubi sena. ubi delegat causas criminales in quibus non licet per procuratorẽ respõdere: quia transcendit naturam talium causarum in delegando, uidetur pariter uoluisse φ ab ipso delegato possint subdelegari. Et in hãc sententiam Decii pariter transit Purpur.nu.431. quoniam in dubio uerba debent intelligi in firmiore significato. l. i. §. qui perpetuum. infr. si ag. uectig. sed ordinaria iurisdictio est firmior delegata ut suprà uisum fuit. in rubrica, ergo quando lex defert iurisdictionem, censetur in dubio uoluisse ordinariam deferre, sicque talis à lege delegatus ordinarius dici debet, accedit ẽt prætoris exemplũ de quo subiicitur in uer.& à familia. qui ordinarius est.& ita quoque tenet Cagnoll.nu.52.

137 Verum † quia Dec. non respõdet illis uerbis, *lege uel Sen.Consulto delegatam*, dicit hic Sapia. Cagnollusque.nume.52. quòd ueri Codices nõ habent delegatam. sed delatam. prout & meus liber habet, quæ lectura comprobatur per l. & quia.infr.titu.ii.iuncta l. prçcedenti, ubi declarã do illum esse delegatum nec eum iurisdictionẽ mandare posse, quam alieno beneficio haber, reddit rationem, *quia lex ipsa sibi eam nõ refert*, ubi ergo lex defert iurisdictionem, ille non dicitur delegatus, sed ordinarius. Ergo textus noster loquens de magistratibus qui iurisdictionem lege delatam (quod uerbum descendit à uerbo deferre) manifestè loquitur de ordinario. non autem de delegato ab ipsa lege.

138 † Confirmatur etiam ratione: quia quando iura loquuntur de delegato ab aliquo, ponunt personam delegantis in ablatiuo cum præpositione à, patet in l. à iudice.C.de iudic. *à iudice delegatus iudex*. in cap. super quæstionem.§. porrò. de offi. deleg. ibi, *cum delegatus à nobis*, & in cap. pastoralis. in prin.eo.titu.ibi, *delegato à principe*, si ergo de iurisdictione delegata legis ministerio uoluisset loqui textus noster, dixisset uerisimiliter, *à lege uel Sen.Conf. delegatam*, non autẽ posuisset uerbum lege sine dicta prępositione à meritò magis conuenit uerbum. delatam.

139 † Sed nec ista secunda consideratio Decii licet ita corroborata mihi satisfacit. licèt enim regulariter iurisdictio quæ datur à lege dicatur ordinaria, d.l. & quia cum ibi notatis. tamen illud locum non habet quando per legem specialiter committitur alicui iudici ordinario aliqua causa quę non sit naturaliter de sua iurisdictione ordinaria. tunc enim talis iurisdictio nõ dicitur esse ordinaria. licèt per legem sit collata, atque ob id illa causa delegari non potest. ita probatur. in l. i.iunct. Glo.& ibi tradit Castren.C.ne lic.potẽ. idemque tradit Castren.Cur.Iun.& D.m.Riminal.hic. Nam in d.l.i. præses prouinciæ per constitutionem diui Claudii iudex constituitur specialiter in causa etiam contra potentiores magistratus, quorum patrocinium fuerit receptum ad terrorem aduersarii, licèt tales potentiores non subessent regulariter illius prǽsidis iurisdictioni: & sic quia talis causa non erat ordinaria iurisdictione prǽsidis. merito in ea causa iurisdictio sua dicitur delegata, licet à lege sibi committatur, ut Glo.& Castr.dicunt: Corruit ergo consideratio Decii qui uoluit hunc textum intelligere de iurisdictione ordinaria: quia uerius est delegata. cum specialiter à lege Sen. Consulto. uel constitu-

constitutione principum tribuantur istis magistratibus in priuilegium: quia maiores sunt causæ meri & mixti imperii. non autem ex natura iurisdictionis ordinariæ. Nec super lectura textus nostri uis fieri potest, ꝙ legatur, *Delatã*, aut meus liber. & Sapię, cum liber Bartoli, & Pãdectæ Florentinæ legant, *Delegatam*, nec etiam tutum est præsidium in præpositione à. deficiẽte cum suppleatur. ut in prin. ibi, *Quacunque spe*
140 *cialiter lege tribuuntur*, id est, à lege. † Minus etiam stringit textus noster ibi, *iurisdictionem suam mandant*, quia debet intelligi quantum ad curam & solicitudinem licèt à lege descendat. ut in colono & famulo dicente campum, uel equũ suum, secundum Bar. in l. quintus. §. argento. in fra de auro. & arg. lega. Parique modo non obstat exemplum de prætore, consideratum per Purpuratum: quoniam tametsi ordinarius sit prætor. ut ille dicit, Sen. cons. Syllanianum ci quæstionum de familia domini occisi committit specialiter, extra naturam iurisdictionis ordi-
141 nariæ. † Procedit enim Sen. consultum illud quando dominus quidem fuit occisus, sed ignoratur à quo ut habetur, in d. l. i. in prin. per Alberic. & notat Glo. in §. item illum. quo stante si ponamus nel dominum uno tantum ictu & uulnere periisse, uel pluribus, quorum quædam lętalia sint, quædam secus. utique propter incertitudinem nemo de familia puniendus erat. ut per Glo. in l. item Mella. §. sed si seruum. infr. ad l. Aqui. quam sequitur Alexand. consi. xv. colum. ii. uolum. i. & alii plures cumulati per Marsi. consil. xxiiii. num. 8. & consi. cx. nume. 21. Nihilominus uult illud Sen. consultum quæstionem de familia haberi ad eruendam ueritatem quis occisor fuerit, ut puniatur. ergo patet ꝙ illa causa Prætor aliàs ordinarius dicitur delegatus: quia sibi delegatur à lege specialiter, quæ non erat naturaliter de sua iurisdictione ordinaria, secundum declarationem Castr. hic & D. mei Rimi. & in d. l. i.
142 Melior † ergo tandem resolutio adferri potest argumento Alexandri, ꝙ aliud est in delegato principis ueniente per speciale rescriptum, talis enim potest delegare, l. à iudice. in fi. C. de iudic. aliud in delegato ueniente per constitutionem generalem, ut delegatur à lege, Sen. consul. uel constitutione principum, is enim non potest delegare causas meri & mixti imperii sibi specialiter delegatas. Ita Castr. post Glo. distinguit. in d. l. i. C. ne lic. poten. ratioque diuersitatis colligitur. nam primo casu iudex est simpliciter delegatus. Secundo uerò casu etiam ordinarius est. & sic mixtę naturæ, meritò prior facilius delegat quàm secundus tales causas meri & mixti imperii: quia in habentibus simbolum facilior est transitus, ut delegatus simplex alium simplicem delegatum faciat, non autem delegatus & ordinarius simul simplicem faciat delegatum qui dissimilis illi foret. & ita resoluitur illatio Alexandri. nam licèt delegatus a lege non possit dictas causas delegare, potest tamen id facere delegatus principis. cum de uno ad alium non ualeat argumentum.
143 Quartò notat Decius † ꝙ causę meri & mixti imperii delegari possunt propter absentiã, quod propter publicam utilitatem constitutum est, ut declarat Cagnol. num. 64. quod impediretur si magistratus habentes proficisci, delegare non possent, & sic causæ non possent expediri l. ita uulneratus. infr. ad l. Aquil. & istud intelligitur de absentia necessaria secundum Glo. & doctores ut per eum. pro qua facit textus. in l. pen. C. de peda. iud. ubi si contingat iudices datos in aliud iudicium necessarium dirigi, uel ex causa reipub. abesse, datur alius iudex in eorum locũ. Et hinc infert Decius multa concedi ex causa necessitatis quæ aliàs prohiberentur ut per eum. quam regulam comprobaui in l. ut num. nume. 68. & 281. cum sequentibus. supra. de iust. & iu-
144 re. & ibi dictis addo: † quòd res litigiosa quæ non potest alienari regulariter. l. fi. C. de litigio. ex causa necessitatis potest, ut notat Bar. Imol. & cęteri. in l. inter quos. §. i. infr. de dam. infec. Firma. in uer. uitium litigiosi. Alex. in l. si constã te. §. fi. infr. solu. matr. Statutũq; prohibens mulierem obligari sine consensu duorum proximiorum (quod extat Ferrarię) locum non habet, ubi necessariò mulier teneretur ad sic agẽdum. Bal. Ang. & Roma. in d. l. si constante. in prin. Bald. Angel. & Castrens. in l. itemq; quia. infr. de pact. Bald. nouell. in tract. de dote. 48. speciali. in vi. parte. Roman. consi. cccxciiii. D. meus Rimin. consi. lxiii. nu. 8.
145 Item statutum † quòd uolens alienare rem teneatur consortem requirere, locum non habet in alienatione necessaria, puta si quis per sententiam condemnetur ad rem dandam alteri Rom. consi. cvii. ad finẽ. Dec. cõsi. ccc. col. iii. Crau. cõsil. ccxv. col. i. pariq; modo solennitas testiũ in testamentis requisita, tempore necessitatis ut peſtis, relaxatur, & quinq; sufficiunt. l. fi. & ibi not. C. de testa. latè Dec. consi. cclxxxiiii. Paris. consi.
146 xxxii. uol. ii. † & forma requisita stante necessitate prætermitti potest, Alex. & Ias. in l. i. infra. de lib. & pos. Abb. consi. xxv. uol. ii. Alex. consil. ccvi. uol. vi. in ulti. dub. Craue. consi. xii. nu. 2. Paris. cõsi. xxxiii. nu. 29. uol. ii. unde si requiritur ex forma statuti mariti cõsensus in uxoris contractu, intelligitur quando maritus est præsens, secus si absens in lõginquo cuius cõsensus haberi nõ possit, nã ualebit cõtractus sine consensu mariti. Et sic nõ seruata forma statuti Bald. consil. ccccl xxxviii. sequẽs. q. uol. i. & cõs. cccxciiii. statu
147 to cõis Papię. uol. v. Cra. i d. cõs. xii. n. 4. † hinc & in casu necessitatis permittitur laico & idiotæ personę

An causa meri et mixti imperii propter absentiam possint delegari.

personæ baptizare quod aliàs non liceret. Feli. in cap. cum dilecta. colum. xvi. de rescrip. sicut & furari. Glo. & alii in cap. iii. de furt. cum simi libus per Cassaneum in consue. Burgum. rubr. i. §. v. in tex. S'il n'a grace. nume. 15. unde Ambro sius. xlvii. distin. dicit esurientium panis est quẽ tu detines. nudorum indumentum quod tu recludis. miserorum redemptio, & absolutio, pecunia quam tu in terra defodis, quæ & alia ad id comprobandum tradit Domini. Sotus de iusti. & iure. lib. v. q. iii articu. iii. & illud insuper accedit quod uulgo dicimus necessitas legem non habet. cap. secundo. circa fin. de obseru. ieiu. cap. sicut. de consecra. distinct. prima. Ias. in l. si ex toto. in fi. prin. infr. de leg. i. & sicut non subiacet legi communi, multo minus priuilegio quod est ius speciale, & iure communi debilius. l. eius militis. §. militia missus. infr. de test. mil. & ita arguit Natta. consilio lxiii. numero vi. demumque uidemus quòd necessitas coactionis tollit meritum, laudem & uituperium, ut inquit Aristo. in fin. v. ethicorum. sequitur idem Sotus de iust. & iure lib. iii. quæst. ii. articu. iii. quare bene comprobatur ex prædictis illatio Decii.

Et ad notabile suum post alios redeundo
148 † de causis meri & mixti imperii delegabilibus propter absentiam necessariam, secus esse dicas in uoluntaria, & procurata. quæ non solet aliquid tribuere l. qui data opera. infr. ex quib. caus. maio. Et ideo dicit Barto. in l. mercatores. C. de comer. & mercat. quòd Ambasciatores si perfecta legatione sua defferunt ex loco discedere. non gaudent priuilegio, & ita D. m. Riminal. hic declarat, nume. 23. in Glo. proficisca-
149 tur. & sequitur Niger. numero 46. † qui pariter & alio modo limitant hunc textum. non procedere in absentia breui, propter quam causa non erit deleganda, sed aduentus iudicis expectandus l. pen. in fin. infr. de uaca. mune. l. si lõgius. in prin. à contrario sensu. infr. de iudic. & ut plenius confirmat. D. m. Riminal. & post eum Decium. numero 68. pro quo bene facit quod inquit Castr. & Iacob. a Sancto. Georg. in l. transactionem. C. de transf. & Alex. in l. cum an
150 tiquitas. colum. ii. C. de testa, † quòd si mulier non possit contrahere sine præsentia duorum proximiorum. & illi reperiantur ablentes, breui tamen sint reuersuri, debebunt expectari, nisi periculũ esset in mora. unde sic in casu nostro dicamus, & hæc conclusio de plano procedit ut subdit Decius durante necessitate. secus ea cessante. Nam quod pro necessitate statutum fuit, cessante necessitate remouetur. capi. quod pro necessitate. i. quæst. i. cum similibus per eum. meritò causa delegata propter absentiam necessariam iudicis, eo reuerso sicque remota dicta necessitate, remoueri debet à delegato, & ad eum redire, quod etiam tenet Cagnoll. hic, nu-
151 mero 67. † Sed hæc declaratio Decii periculosa est, nam regula fallit signanter ubi succedit utilitas in locum nessitatis cessantis, ut est Glo. in cap. in argumentum. de reg. iur. in vi. tradit Archid. in cap. statuimus. lxi. distin. & Tiraquel. in tract. cessan. causa. prima par. nume. 179. Sed in locum deficientis necessitatis hoc est absentiæ magistratus, succedit utilitas, uidelicet quòd causa delegata citius expediatur l. properãdum. C. de iudic. quod delegatus ut instructus nec in aliis occupatus citius faciet ordinario, nec instructo de meritis illius causæ, & in pluribus aliis intricato. meritò dicta causa debet durare delegata reuerso iudice, propter hanc utilitatem loco necessitatis deficientis succedentem: & in hanc opi. pariter descendit Decius. infr. nu. 77. cum sequenti motus ex aliis ut per eum.

152 Sextò notandum est † ommisso quinto notabili in quo Decius remissiuè loquitur, quòd prætor urbis iurisdictionem habebat in causa criminum. nec istud erat in casu textus nostri speciale, ut putat Fulgos. sed in alio quocunque uerũ secundum Dec. post Alberic. in l. fin. supra de offi. præt. & Alexandrum hic. Idemque tenet Purpur. num. 441. Claud. Aquens. num. 8. Curt. iun. num. 45. Et communis ut refert Niger, & insuper Cagnol. in l. ii. §. cũque cõsules. nu. 392. supra. de orig. iur. ubi se remittit hic. & ideo refert ex Ciceronis testimonio ꝙ Cassius cũ prætor esset, ita dicitur in criminibus fuisse inexorabilis, ut tribunal suũ scopulus reorum diceretur. Pro qua facit ulterius ratio quam D. m. Rimin. hic adducit, quia si merum imperium conceditur præsidi qui erat clarissimus. l. illicitas. §. qui uniuersas. supra. de offi. præsi. à fortiori prætori qui erat spectabilis, & illustris. Secundò accedit tex. in l. pen. ad fin. supra. de iust. & iure. ubi, *ius dicitur (inquit textus) locus in quo ius dicitur, quẽ locum determinare hoc modo possumus ubicunque prætor salua maiestate imperij sui ius dicere constituit*, habet igitur imperium: ergo cognitionẽ criminum. l. imperium. infr. titu. secundo. & in dubio de mero debet intelligi. l. i. in fin. infr. si ager. uectig. Tertiò facit tex. in l. iii. §. fin. infr. de arbitr. ubi prætor non cogit alium prætorem arbitrũ, officio quod susceperit fungi, quoniã in hoc imperium nõ habet inquit textus. in aliis ergo sic. & sic in criminibus. Et hæc duo iura citat hic Niger licet non ita deducat. Vltimò cõprobatur per text. in §. præconamus. in aut. de leno. ubi leno nes puniuntur ultimo supplicio per prætorem. Nec insuper omitto tex. in l. ii. §. capta deinde supra. de ori. iur. ubi dicitur de Cornelio Sylla qui quæstiones publicas constituit ueluti de falso, de parricidio, de Sicariis. & prætores. iiii. adiecit, ergo
153 patet ꝙ utebatur imperio mero, † Cõtrariam

An prætor haberet merum imperium.

tamen partem tenet Fulg. hic dicens hic esse speciale quando dominus occisus esse dicitur à familia. Idque persuaderi potest ultra Fulgo. dum textus dicit, *cognitionē prætor quam ex Sen. consf. habet*, quasi dicat non enim aliter haberet nisi. Sen. consultum eam sibi concederet. & licet Moder. Pataui. non probent hanc inductionem, mihi tamen satis placet propter dictionem. ex. quæ denotat causam proximam & immediatam. l. ex hoc iure. & ibi Bar. in prin. suprà de iust. & iure. l. i. §. ex incēdio. & ibi Barto. infr. de incend. rui. & naufr. Roderic. Suarez. in l. i. de Todo homc. nu. 20. non ergo aliunde uenit hæc potestas. nec eam habet aliunde prætor. quàm ex dicto se. cō sulto quod quidem defendit. C. Cassius apud Corn. tacitum lib. xiiii. ut refert Alciat. lib. i. de uerb. sig. colum. i. Suadet enim seruos cæso domino, ultimo supplicio afficiendos etiam si dura calex uideatur. Libet, inquit, argumēta cōquirere in eo quod à sapientioribus deliberatū est. sed & si nunc primum statuendum haberemus. creditis ne seruū interficiēdi domini animū sum psisse ut non uos minax excideret? nihil per temeritatem præloqueretur? sanè consilium occuluit. telum inter ignaros parauit. num excubias transiret? cubiculi fores recluderet? lumen inferret. cædem patraret omnibus nesciis? multa sceleris indicia præueniunt, serui si prodant, possumus singuli inter plures. tuti inter anxios. postremo si percundum sit non multi inter nocentes agere.

154 Et ratio specialitatis esse potest. † ut refert Orian. hic post Glo. in l. i. in prin. in uer. à domesticis. infr. de Sen. consf. Sylla. quia nulla pestis efficatior est ad nocendum, quàm familiaris inimicus: quoniam uix ab eo cauere possumus ut ibi tradit igneus post Boetium. num. 85. meritò cōgruum fuit quòd etiam prætor se intromitteret in tali crimine, licet in aliis regulariter secus

155 esset: † Vel secunda ratio adferri potest sicut enim aliàs in crimine sic occultè intra domum celebratum, quæstio familiæ ut seruorum & ancillarum habetur. quia actu & habitu uerisimiliter alii testes interuenire non potuerunt prout in crimine adulterii & lesæ maiestatis tradit imperator, & ibi declarant Doctores in l. cō sensu. § seruis. C. de repud. Fel. & Dec. in capitu. tertio loco. de prob. Alexā. consi. cli. colum. ii. uolum. v. Soz. consi. xvii. colum. i. uolum. i. Ias. in l. cunctos populos. in fin. C. de summa Trini. Marsi. Singula. lxxiii. & consi. xxii. nume. 12. ita dari potuit speciali iure facultas prætori cogno-

156 scēdi de hoccrimine. † Secundo cōfirmat hanc opinio. contra cōmu. Fulgo. per tex. in l. i. supra. de offi. præfe. ubi dicit, *omnia omninò crimina præfectura urbis sibi uendicauit, nec tantum ea quę intra urbē admittuntur, uerum ea quoq; quę extra urbem intra Italiam*, ergo patet ꝙ regula-riter prętor cognitionem criminum nōn habebat. ad quem textum respondet hic Dec. post Alberic. in d. l. fin. supra de offi. præto. & sequitur Caccialup. in l. imperium. colum. viii. infra titu. ii. Cagnoll. in l. 2. §. eumque consides. colum. in. supra. de orig. iur. quòd per hoc non excluditur prætor nec alii qui haberent potestatē quominus de talibus criminibus cognoscerent,

157 iuxta not per Bar. in l. i. C. de offi. præf. urb. ubi dicit ꝙ licet fiat in ciuitate unus officialis specialis super damnis datis, uel super abundantia. non tamen propter hoc tollitur iurisdictio quā habet potestas, qui habet uniuersalem iurisdictionem, & latius hoc exornat Dec. consi. iii. colum. iii. ut per eum. hancque responsionem confirmat hic per textum in cap. per hoc de hæretic. in vi. ubi ex aliquibus deputatis super hęresi non censetur derogatum Diœcesanis Episcopis. sic igitur ex deputatione præfecti urbis super criminibus non censetur derogatum prę-

158 tori. † Sed replicari potest secundum Laucello tum & Nigrum hic, quòd ille textus dicit omnia omninò crimina præfecturam urbis sibi uendicasse. illa enim dictio, *omnino*, affirmatiuè posita, denotat quòd in totum sibi uendicauit. sicut negatiuè posita denotat in nihilum ut per Gl. Bar. & alios. in l. grecè. §. illud. infr. de fideiuss. ergo sequitur id prætori concessum non esse. Confirmatur hoc idem per textum. in d. l. i. C. de offi. pręf. urb. ubi facta commissione annonæ iudici particulari subdit imperator, *& ne præfectura urbis aliquid sibi abrogatum putaret. si totum ad officium annonarium redundasset, eidem præfecturæ sollicitudinem annonæ mandamus*, sentit ergo textus, quòd ubi quid in totum cognoscendum ab uno committitur, aliis censetur ablatum & ademptum nisi quoque eis committatur. merito si omnia omninò crimina. & sic in totum sibi præfectura uendicauit. datur intelligi præto-

159 ri ea esse denegata. † Et hoc benè iuri consonum est: qui inter cęteros casus in quibus iurisdictio censetur alicui data priuatiuè quo ad alios, ille connumeratur quando dictum fuit, quòd solus talis iudex cognoscat ut tradit Ang. in l. i. C. ubi. & apud quem. sequitur Fel. in cap. pastoralis. colum. iii. limit. iii. de offic. ordin. sic ergo quando omnia omninò crimina sic in totum sunt commissa præfecto urbis, prætori adēpta censeri debent.

160 Nec obstat quòd inquit Bart. in d. l. i. C. de offic. præfec. urb. quòd si fiat in ciuitate unus officialis specialis super damnis datis uel abundantia non tollitur iurisdictio uniuersalis potestatis: nam debet intelligi quando statutum ultra processit declarando prout ibi reperitur in præfecto urbis cui ne censeretur abrogatum circa curam annonæ si totum ad officium annonæ id redundasset, ideo de ipso

ipso prouidit; & declarauit,eidem præfecturæ solicitudinem annonæ demandando,si ergo nô declaralsset ulterius bene fuisset detractum ibi præfecto urbis,ut eleganter declarat illum textum Ang.in l.cum prætor,in prin.infra, de iudic. Alex.in l.Gallus.§.ille casus,infra,de lib. & posth.Rui.pulchre,consi.7.nu.6.uol.iiii. sequitur

161 Dec.in c.cæterum,col.3.de iudic. † Parique modo non obstat tex.in c.per hoc. de hæret.in 6.de quo Decius hic,ubi ex commissione generali super hæresi facta alicui,non censetur sublata potestas episcopis diœcesanis cognoscendi de tali crimine;quia loquitur in casu speciali illius criminis ut tradit idem Dec.in d.c. cęterum, col.5.In contrarium est ergo regula quo ad alia crimina.& ex his corruit responsio sua ad d.l.i.

162 supra,de offi.præf.urb. † Aliam quoque dat solutionẽ Claud.Aquens.& Cur.iun.hic, quòd præfectus urbis habebat merum imperium in habitu tantum super omnibus criminibus , sed non poterat exercere nisi in absentia prætoris & aliorum magistratuum,ut probatur,in l.ii.§. & hæc omnia supra,de orig.iur. unde quod ibi dicitur in casu absentiæ pretoris,non arguit nec tollit eum præsentem de criminibus cognoscere potuisse,sed hæc solutio nimis restringit textum d. legis,primæ, ut solum procedat in casu absentiæ prætoris,cum generaliter loquatur, ut

163 inquit Ocian.hic † respondens insuper ad.§.& hęc omnia.ę; licèt constitueretur unus qui pręfectus urbis appellaretur & cognosceret quando alii proficiscebantur , non tamen negatur quòd ubi aderant,non posset cognoscere. imò uerò aderat etiam in casu præsentiæ illorum ut subdit textus ibi, *qui præfectus olim cõstituebatur;* igitur etiam cognoscebat . Vel & secundo dici potest ut tradit Cagnol.in d.l.ii.§. cumque consules.nu.408.cum sequẽtibus. & supra.nu.393. quòd ille tex. loquitur secundũ tẽpora Reipub. adhuc liberæ.quibus præfectus urbis absentibus magistratibus ius reddebat,ne urbis sine Imperio foret, ut Cornel.tacitus lib. v. clarius docet.

164 † Ceterum successu temporis hunc magistratum continuum fuisse cornel. idem testatur dũ Pisonem præfecturę urbis xx. annos præfuisse tradit. longo postmodum tempore tantum sibi pręfectura uendicauit cęsarum temporibus, ut crimina omnium cognosceret,& demum cum cæsares ab urbe abessent, pręfectus uelut alter cæsar imperabat , & de omnibus rebus quæ ad urbem pertinebant censebat, ut testatur Pompo. nius lætus eiq; conformis Vlpian.in d.l.i.suprà. de offi.præfeç.urb. unde concludit cagnoll. ibi claudium Aquensem hic malè intelligisse illum textum restringendo eum ad casum absentiæ cæterorum magistratuum per d.§. & hæc omnia. cum ille. §. loquatur longe ante tempora Reipub.Romanæ liberæ. lex uerò prima tempore cæsarum , remanet ergo satis efficax fundamentum inde sumptum contra communem.

165 Tertiò pro hac parte restringit textus † in l.i. §. fi. infr.de susp.tut. ubi tutor apud prætorem accusatus ob facta atrociora in tutela admissa , remittitur qđ pręfectũ urbis grauiter puniẽdus. hinc ergo patet,quòd prætor non poterat eum corporaliter punire,prout considerat hic D. m. Riminal. Decius tamen respondet quòd loquitur ille textus in casu speciali quando tutor com miserat delicta atrociora ex quo datur intelligi , quòd regulariter prætor habebat talem potestatem puniendi, sed confunditur hæc solutio per cagnollum loco citato : quia si prætor habuisset gladii potestatem, potuisset grauiter illum punire, nec opus fuisset remissione illius ad præfectum urbis. fit ergo remissio illiùs, quia prætor de crimine illo , sicut de aliis regulariter cogni-

166 tionem non habebat. † Et ideò Lancellotus Conradus lib.i. cap. ix. de prætore post Specul. Ioã.Andr. & Bald. in tit.de iur.omn. iud. dicit quòd potestates nostri temporis mutilantes mẽbra,capita amputantes, usurpant sibi merum imperium, quæ usurpatio potest à concessione principis descendere,uel consuetudine: & idem tradit Cassane.in consuetu. Burgud.rub.i.num. 86.in fin

167 Et tenendo hanc partem † non obstant contraria,& tex.in l. libellorũ primò in prin.infr.de accusa. ubi apud prætorẽ cognoscit de crimine adulterii: quia primò respondetur illud procedere respectu cõceptionis libelli,cognitionis de crimine tantum. non autem punitionis. imò prætor remittit ad præfectum urbis prout in crimine suspecti tutoris, pariter obseruatur,l.i. in fin. infr. de suspect.tut.& l.i.§.item solent. supra de offic.præf. urb. ita respondet Nicola. de Neap. in §.cũ autem.inst.quib.mod.ius.patr.pot. & sequitur hic Niger. Quod ut diuinatiuum nõ ad-

168 mitto. † Vnde melius dici potest secundum D.m.Riminaldum illud esse speciale in crimine adulterii , in quo etiam multa sunt alia specialia propter frequentiam dicti criminis iuxta l. transigere. & ibi Barto. & alii. C. de transf. sequitur Nig.& Oria. Ad tex. uerò. in l. ii. infr.de in ius uoc.cum similibus , in quibus dicitur quòd prætor habet imperium, inter cæteras responsiones placet illa Lancelloti quam refert Niger, quòd intelliguntur de mero imperio in casibus specialibus prætori competentibus , ut in casu serui occisi, ut hic. & adulterii. ut in d. l. libellorum. in quibus est speciale, quòd prætor habeat imperium. Et hæc solutio potest tolerari cum non dicant illa iura, quando & in quibus casibus prætor habeat Imperium.

Vnde uenit declarandum ex aliis iuribus quæ in casibus tantum quibusdam dant id ius prætori, regu-

ri, regulariter uerò præfecto urbis. Ad rationem D. m. Riminaldi, dico quòd in materia iurisdictionis strictè proceditur, nec procedit argumentum, de minore ad maius, neque de uno ad aliū, ut not. in l. imperium, infra, tit. ii. & ponit, infra, Dec. sub. nume. 40. post Dy. in c. cui licet. de reg. iur. in 6. meritò non ualet consequentia, præsidi concedebatur gradu minori, ergo & præ-
169 tori gradu maiori, † Postremò ad §. preconizamus, in aut. de leno. placet illa solutio Nigri, q̄ speciale sit in illo prætore urbis Constantinopolitanæ, de quo loquitur ibi dicens, *hunc lenonem necesse est à spectabilibus prætoribus populi huius felicissimæ ciuitatis comprehensum, omnium nouissima sustinere supplicia*, sentit ergo nō idem esse in aliis prætoribus cęterarum ciuitatum. Comprobatur hoc per rationem quam subdit dicens, *Si enim pecuniarum eos furtorum, & latrociniorum emendatores eligimus, quomodo non multo magis castitatis, furtum, & latrocinium, eos cohercere permittimus*, sentit enim quòd ante Iustinianum, nec illi prætores Constantinopolitani habebant auctoritatem circa furta & latrocinia, cum dicat eos elegisse, ergo tanto minus alii prætores aliarum ciuitatum. Ad §. capta. deinde respondeo quòd ibi quidem dicitur quattuor prætores adiectos fuisse, non tamen dicitur adiectos ad cognoscendum de falso, parricidio, & sicariis, imò post alios prætores adiectos, subdit tex. *ita decem & octo prætores in ciuitate ius dicunt*, quæ uerba potius alludunt ciuilibus quàm criminalibus. Et ita remanet opi. contra communem defensata.

170 Vltimò notat Dec. illud † ad quod passim citatur hic tex. ualidum esse argumentum à cōtrario sensu in legibus ut hic, & in aliis iuribus cumulatis per eum, quòd tamen ipse nouiter declarat in hunc modum, quòd per argumentum à contrario sensu cessat illud quod in sensu directo disponitur, sed non inducitur ex eo noua dispositio contraria dispositæ in sensu directo, cum strictè ad limites uerborum sumi debeat, ut not. Butr. in c. cum apostolica, de his quæ fiunt a præla. & ea non sit intentio legis, & inducta ad unum finem, non debent operari contrarium. l. legata inutiliter, infra, de leg. primo, quam conclusionem pariter ponit. in consilo cx. columna secunda, consilio ccxvi. columna fina. & in consilio ccclxxxvi. columna secunda & utrobique. Moline. in addit. Craue.

De argumē to à contrario sensu.

171 consilio cciii. columna secunda, † & ut inquit Orian. hic, numero 40. quidam consocius suus argutè dicebat hic nullatenus probari argumentum à contrario sensu: nam ex illis uerbis legis Iuliæ, *ut is cui contigerit exercitio possit eam si proficiscatur mandare*, quidem colligitur permissio delegandi propter absentiam, sed non inde sequitur quòd si non proficiscatur, prohibeat delegationem, & hoc est quod ad unguem dicit hic Dec. quòd hic tex. à contrario sensu non permittit delegationem si magistratus non proficiscatur, non autem illam prohibet, unde puto q̄ rōd Orianus intellexerit de Decio, quando de con-
172 socio suo locutus est. † Demumque ad hanc opinionem ponderant hic Mod. Pataui. numero 65. doctrinam Bal. in l. conuenticula. in prin. C. de episco. & cleri. dicentis, quòd argumentum huiusmodi procedit tamquam à cessante ratione finali, id est, cessat illud quod in sensu directo disponitur: quia si lex permittit, à contrario sensu cessat permissio, si prohibet, cessat prohibitio: non autem quòd aliquid de nouo inducatur, sed ab hac opinione recedunt ipsi Moder. Pata. atque insuper Calef. nu. 106. quorum sententiam libentius sequor.

173 Primò quidem † nam tale argumentum à contrario sensu, dicitur mens legis uel statuti, ut est Glo. ordinaria, in l. qui testamento, §. mulier, infra, de testam. quæ dicit sensum contrarium pro lege sumi, ita quòd istud quod uenit à contrario sensu perinde habetur ac si esset expressum in lege, de qua Glo. faciunt festum Bald. & Castrens. ibi, cum aliis cumulatis per Eucrard. in centuria sua, capit. quarto, columna prima, Corras. hic & idem uoluit Bar. per illū tex. in l. si quis locuples, infra, de manu. test. dicens argumentum à contrario sensu, esse ex expressa significatione, id est, apertissima, & fortius Bal. consi. 7. uol. i. in antiquis, quidam do. Pasinus. inquit hoc argumentum dici textum legis, atque idē Bal. consi. 143. punctus quæstionis, uol. 2. quē citat hic Cur. iun. nu. 43. uult quòd quemadmodum legi renūtiari nō potest, ita nec argumento à contrario sensu: quoniā cōtrarius sensus uidetur esse in textu. unde pactum quod loquitur contra contrarium sensum legis, loquitur contra legem ipsam, scilicet contra textum, meritò nedum per argumentum à contrario sensu cessat dispositio sensus directi, sed inducitur noua dispositio illi contraria.

174 Secundò accedit † textus in L. iurisgentium, §. pactorum, infra, de pact. suprà dixerat prætor se pacta seruaturum sine dolo facta, unde à contrario sensu sequebatur, dolo facta non esse seruanda, quod textus attribuit prętori subdens, *de lo malo ait prætor pactum se non seruaturum*, ergo patet illud disponi pariter per prætorem, nō quòd id expressè dixerit, ut ibi Bar. tradit, sed q̄ ex cōiectura prętoris accipiatur, quę dicitur euidens ut ibidē declarat Aemil. Ferret. p. d. licet, infra, de leg. i. sieq; tantę uis est contrarius sensus, q̄ Iurisconsultus ibi dicit, id pretorem dixisse.

175 Tertiò cōprobatur hoc † in tex. nostro ubi nō ponit uerbū ꝑmittitur ut putat Dec. sed postquā

dixit

dixit tex. ꝙ, *lege Iulia de ui, nominatim cauetur ut is cui contigerit exercitatio, possit eam si proficisca tur mandare*, ad limites uerborum subdit ut Calefat. perpendit, *non aliter itaque mandare poterit quam si abesse cęperit*, & ita Papi. ipse col ligit argumentum à contrario sensu disponens quòd non possit mandare si præsens sit, ut etiā
176 perpendit Cagnoll. nume. 62. † quæ negatiua non præposita uerbo poterit, tollit omnem po tentiam ab actu, secundum Bar. in l. cum lex. in fra, de fideiuss. per eū & alios, in l. Gallus in prin. infra, de lib. & post. & in l. i. per Moder. infra, de uerb. ob. potissimè Moline. qui pariter addit ꝙ inducit necessitatem præcisam, & designat actū impossibilem quando lex absolutè prohibet. nec ultra procedit prouidendo de remedio, secundū Bar. in l. non dubium. col. 4. C. de legib. & Ias. in l. stipulatio ista. §. alteri. nume. 17. infra, de uerb. ob. quos ille citat, quod hic ad unguem uerifica tur dicente Papin. *non aliter itaque mandare poterit quam si abesse cęperit, cum aliàs iurisdictio etiam à præsente mandetur*, & ita denegat & pro hibet absolutè præsentem has causas meri & mixti imperii delegare, unde nedum cessat potentia delegandi, sed inducitur prohibitio id peragendi, quando iudex est præsens, qui casus est sensus contrarius.
177 Quartò confirmat † ex eo quòd textus hoc ar gumentum fortissimum appellat, & cum eo. cę teri. Eu erard. in d. c iiii. Alciat. respon. 778. nume. 3. Iacob. Leonissa. consi. 49. nume. 72. lib. i. matrimonialium, qui optimum illud affirmat, id enim satis ineptè dictum fuisset, si non dispo neret, sed ex eo tantum cessaret illud quod in sen su directo disponitur.

Quintò stringit benè textus in l qui testamen to. §. mulier, infra, de test. ubi dicitur, ꝙ lex Iulia de adulteriis, quæ uetat damnatam de adulterio testem produci, argumento est à contrario illius
178 casus posse mulierem esse testem. † pondero il lud uerbum est, quod denotat ueritatem seu ue ram dispositionem. l. mercis, secunda, & ibi Gl. Bar. & alii, infra, de uer. si. ergo disponit in illo sensu contrario, atque hinc corruit quod inquit Decius extra illum casum benè colligi, quòd nō damnata non prohibetur testificari. Sed hoc ibi non disponitur à contrario sensu. quinimò imò disponitur ut dicit textus à me consideratus, & id ulterius comprobat Ferret. ibi. nam ex sensu Decii argumentum illud à contrario sensu prohibitionem tantum remoueret, non autem permitteret mulieri dicere testimonium, quod est falsissimum ex illis uerbis, *aliàs autem posse esse testem mulierem argumento est lex Iulia*, quæ clarè permittunt ei reddere testimo-
179 nium. † Eodem planè modo potest considerari text. in l. ex eo. infra, de testib. quatenus in quit, *ex eo quod prohibet lex Iulia de adulteriis testimonium dicere condemnatam mulierem, colligitur etiam mulieres testimonium in iudicio dicendi ius habere*, nam uelle dicere secundum Decium quòd cesset illa prohibitio per argumentum à contrario sensu. sed non inducatur noua dispositio, est ad scopum dicere contra uerba illius textus meo iudicio, qui dicit, *ex eo colligitur*, & sic immediatè disponitur ut denotat illa dictio. ex Bar. in l. ex hoc iure. su prà, de iust. & iure, & ut addit Cagnoll. numero 60. probant illa uerba mulieres habere regulariter ius dicendi testimonium, ex eo quòd illas in casu speciali lex prohibet, sicque id non probatur aliunde ut diuinando dicit Decius.
180 Sextò accedit ad hāc rem tex. optimus in c. cū uirum, de regular. quidquid super eo Dec. dicat. quoniam propriè refert ille textus argumentū à contrario sensu quod sumitur ex cap. puellę. xx. q. i. in quo dicebatur quòd puellæ, quæ non coactę parentum imperio habitum susceperunt, nubendo præuaricantur, ex illa enim per contra rium sensum sumitur (inquit textus, in d. c. cum uirum) ꝙ puellæ, quæ coactæ parentum imperio habitum susceperunt, nubendo non præuarican tur, Si ergo sumitur illud argumentum per con trarium sensum ex illa constitutione. cap. puellę, datur intelligi ꝙ ex illo argumento inducitur noua dispositio contraria illi quę continebatur in sensu directo, quod erat ut nubēdo fieret prę uaricatio, nunc autem secus fit, & hoc etiam cō firmatur, quoniam Clemens. iii. posito illo casu de filia intra annos discretionis à parentibus mo nasterio tradita, & post annos. xii. uelata, quæ re cedens & nubens præuarieatur, inquit ꝙ, *non obloquitur*, idest, non contradicit secundum Gloss. *quod sumitur de constitutione Leonis Papæ per cō trarium sensum*, hic enim manifestè patet, quòd illud sumptum à contrario sensu illius constitutionis disponebat, & illo poterat argui dispositiuè, alioquin frustrà dubitasset Sum. Pontifex an illud sumptum argumentum a contrario sen su ex dicta constitutione, contradiceret consti-
181 tutioni suæ, † Et dum conatur Dec. hic osten dere, ꝙ sumptum à contrario sensu ex illo. c. puellæ. inducebatur ex communi regula, ꝙ metu factum non ualet ut infra, ꝙ met. causa. unde si filia coactè suscepit habitum, cessat illa prohibitio sensus directi, ꝙ non possit nubere sine prę uaricatione, & subintrat regula communis ꝙ fa ctum per metum rescindatur. Dico ꝙ Dec. malè loquitur & contra textum, in d. c. cum uirum, ubi dicitur ꝙ per contrariū sensum sumitur, ut il la puella coacta possit habitum sine præuaricatione deserere. & sic nedum cessat prohibitio de qua in sensu directo. Imò uerò noua dispositio contraria inducitur, & surgit, quæ benè fundatur in illa regula communi, ꝙ factum per metū

non ualet, est enim ratio illius decisionis, tamen ipsa decisio continet illud particulare, quòd illa filia coacta nubendo non præuaricetur, quæ est contraria penitus expressę in sensu directo.

182 Septimò † deseruit etiam tex. in capitu. causa apostolica de his quæ fiunt. à præla. ubi dicitur quòd, *ex quo prohibitum fuit in Lateranensi concilio ne religiosi decimas perciperent à laicis sine consensu episcoporum, per hoc indirectè datur intelligi, quòd sufficit consensus episcopi ut licitum sit ecclesię decimas de manibus recipere laicorum,* quòd enim disponatur illud argumentum a contrario sensu, non autem tantum cesset prohibitio sensus directi prout prætendit & malè Dec. patet dum, textus dicit. *per hoc datur intelligi.* Si enim non disponeret contrarium eius quod in sensu directò fuerat inductum, non daret hãc

183 intelligentiam, † Rursus illa dictio, *per*, denotat perfectionem. l. urbana familia. §. pernoctare, infra, de uerb. signi. unde denotat quòd illud argumentum à contrario sensu totum facit, & in causa est ut illud dicatur concessum, non autẽ aliunde ueniat. Cõfirmatur ex alio dũ, subdit textus, *ut licitũ sit ecclesiæ decimas recipere de manibus laicorum*, hæc enim est propriè decisio contraria, quæ per indirectum datur intelligi, & sic à contrario sensu desumpta illius quod in sensu directò disponebatur: nam prohibitum erat illas decimas sumi de manibus laicorum sine cõsensu episcopi, sed per argumentum contrariũ sumitur ut cũ episcopi consensu id liceat, quod est contrarium prohibitioni prædictæ.

184 Octauò † facit etiam l. cum prætor, infra, de iudic. ubi si prætor unum ex pluribus iudicare uetat, cęteris id committere uidetur, quod & si Dec. intelligat, non uetando: quia remota prohibitione illi poterant iudicare, & concesio surgit ex priori permissione, cui non fuit derogatum, unde textus utitur uerbo, uidetur quod arguit improprietatem, sed non inde sequitur noua concesio. Et ad hoc poterat Dec. adducere glossam ibi, in uerbo committere, quæ exponit hoc est, iam commissum relinquere, sicq; in sensu contrario nil de nouo disponitur, tamen Sophisma est quod inquit Dec. non ratio, prout tradit Aemili. Ferret. in d. §. mulier. & præter eũ repugnat hæc intelligentia uerbis illis textus, *cęteris id committere uidetur*, scilicet prætor. Ergo patet quòd inducitur noua dispositio seu permissio contraria prohibitioni eorum iudicum, de quibus in sensu directò fuerat dictum confirmatur, quia detracto uno iudice noua forma datur, argumento l. sicuti, infra, de recep. arb. si noua forma datur, ergo noua commisio. l. ius ciuile, suprà, de iust. & iu. & ibi Ias. & alii, & ita cõsiderat Bal. tex. in d. l. cũ prætor. per hẽc rationẽ.

185 † Benè uerum est quòd hæc noua dispositio non est uerbis expressa, sed ex mente tantum prætoris. ille enim prohibens aliquibus iudicare, sentit & mente sua agit ut aliis id concedatur, propterea usus fuit uerbo uidetur, ad differentiam casus expresi, & hoc sufficit ad uerificandum argumentum à contrario sensu: quoniam prouenit semper ex mente disponentis. l. apud antiquos. C. de furt. l. si qua locuples, infra, de manu. testamento. & tradit hic Dom. m. Rimi-

186 nal. † pro tamen expresso habetur cum id ex legibus dicatur, nedum quod uerbis exprimitur, sed etiam quod ex mente seu legum sententia sumitur. l. nominis & rei. §. uerbum ex legibus, infra, de uerbo. signi. & ibi Alciat. & alii.

Nonò probat nouiter hanc cõclusionem textus quem me docuit Alciat. respon. 778. numero 3. in l. pater, §. quindecim, infra, de leg. tertiò, ubi prohibitio ne liberti alteri uendant, inducit permissionem ut sibi mutuo uendere possint, testatrix enim quindecim libertis prædium legauerat, ea lege ne quis eorum partem suam alteri uendat, quòd si contra factum esset tunc eas partes ad rempub. Tusculanorum pertinere iuo luit. Quidam ex libertis partes suas duobus col libertis uendiderat, emptores autem Gaium extraneum instituerant. quęsitum fuit an locus esset reipub. respõdet minimè, attenta persona emptorum, qui secundum uoluntatem defunctæ ex illis fuerint quibus permiserat testatrix uendi. pondera nim argumenti à contrario sensu, nam testatrix prohibendo libertis, aliis uendere, sensit è contrario sensu, inter se eos uendere quod Iurisconsultus inquit esse secundum uoluntatem testatricis, & id permisisse, unde patet quòd per contrarium sensum inducitur noua dispositio contraria expresse, & dispositæ in sensu directò. meritò cum disponat licitum est ab eo argumentari in quacunque materia regulariter, ut infra, patebit. & ita damnat opinionẽ Decii in d. consi. 386. signanter Rui. consi. 13 3. colum. 2. & iii. uolum. secundo, sicut Aemil. Ferre. loco citato. Moder. Pata. & Calesatus. hic.

Decimò confirmat hanc opi. Card. Alexã. in c. sacerdos, 50. distinct. dicens quòd argumentum à contrario sensu, est assumptio probabilis rationis ex aliqua auctoritate, ad dubium decidendum facta, hinc enim colligitur quòd disponit si decidit.

187 Et ita tenẽdo † non obstat decisio Baldi. in l. prima, C. de inut. stip. citata per Decium ubi tenet, quòd si statutum dicat, quòd minor annis. xv. non possit obligari sine certa solennitate, post illud tempus non uidetur illum habilitare: quia licet cesset prohibitio statuti, remanet tamen dispositio iuris communis quod requirit aliquam solennitatem, non enim sumitur ibi argumentum à contrario sensu, uidelicet quòd post illam ętatem possit absolutè obligari pro-

pter

pter euitandam correctionem iuris communis, quod alias solennitates requirit præter illam statuti, quo casu non procedit tale argumentum, ut per Bal.in l.2.C.de cond.insert.& notant hic omnes Doctores inter cœteras limitationes, ut infra,uidebimus post Glo.in uer. fortisimum, sed ubi sumus extra periculum correctionis iuris communis,tunc sensus contrarius benè indu
188 cit nouam dispositionem,† eodem modo procedit quod hic in fine tradit Dec.de l. fi.§. filiis autem,C.de bon.quæ lib.ubi filiis non permittitur testari de bonis in quibus patri quæritur usufructus, inquit enim Dec.quòd ex hoc non conceditur filio testandi uis,ubi patri non quæritur usufructus. Sed illa prohibitio cessat,& remanet casus in terminis iuris communis, quo filius absolutè testari non potest.l.pen.c.qui test. fac.poss.nam secundum Calefat.hic, uerum uidetur quòd ibi resultet argumentum iuxta conceptionem uerborum,si enim dicit quòd filiis in his casibus duntaxat in quibus usufructus pertinet ad patrem,nec testari, de eisdem rebus permittimus:sequebatur extra dictos casus ubi non quæritur usufructus de quibus in ant.excipitur. & sequitur.eo.tit.eis testari permitti per imperatorem,sed tamen sumi non debet id argumentum à contrario sensu,ad correctionem iuris communis quo filii passim de aduenticiis testari nõ possunt,d.l.pen. quæ frustra emanasset nisi fortisimum argumentum à contrario sensu,& dictio taxatiua difficultatem fecisset imperiali de-
189 claratione dignam. † Similiter adaptari potest textus in c.indecorum.de eta.& qual. quẽ Dec. citat,quòd enim prohibeat minori, xiiii. annis personatum concedi,non sequitur à contrario sensu quòd post illam ætatem statim quis admittendus sit ad personatum cum resultaret correctio iuris id ulterius prohibentis usque ad annos.xxx.c.cum in cunctis.de electi.per Glo. ibi sed ubi non est timor correctionis iuris communis argumentum à contrario sensu benè disponit.

De textus expositione in uerbo specialiter.

190 † Explicitis tandẽ notabilibus ad Glossas me transfero, & omissa prima iuxta ordinem Decii,capio secundam in uer.specialiter quę primò id uerbum exponit,id est expressè,sed malè secundum Decium,quia non sequitur causa à lege specialiter,hoc est expresè alicui committitur,ergo non potest delegari. patet in l. prima, §.si quis seruum,suprà,de offi.præf.ubi causa interdicti quod ui aut clam.uel unde ui,committitur expresè præfecto urbis.parique modo in l.in causæ.§.hæc autem cognitio,infra, de procur.dicitur quòd cognitio procuratoris mutandi prætoris est, & sic expressè committitur prætori,& tamen dictæ causæ possunt delegari cum simplicis sint iurisdictionis : quia expediuntur iure actionis ad priuatam utilitatem.

191 At Purpuratus hic,nume.345. dicit † dicta iura Glossæ nostrę,non obstare,nam in d.§.si quis seruum.nihil expressè committitur præfecto urbis,sed tantum dicitur ex interdictis quod ui aut clam.& unde ui eum adiri posse, de quo sicut de aliis positis in eo titulo, dubium erat an ei competerent urbanis primum negociis, dein de Cęsarum temporibus criminibus præposito, ut tradit Fenestella, unde dubium illud uoluit Vlpianus remouere,non autem id expressè pręfecto urbis committere. & ratio fortè decisionis esse potuit; nam cum dicta interdicta restitutoria sint. l.prima,infra,quod ui aut clam. in uer.restituas.& in l.prima,unde ui.ibi ad recuperandam possesionem. & §.restitutoria. insti. de interd.sicque plerunque manus militaris est necesaria.l.qui restituere,infra,de rei,uend.meritò consentaneum fuit præfectum urbis de illis se interponere posse. quo uerò ad textum in d.§.hæc autem cognitio,dicit Purpur. quòd ibi prętor accipitur pro quocunq; magistratu corã quo pẽdet causa. iux.l.ubicunq; infra,de reg.inr. ubicũq;.n.causę cognitio est ibi prętor desideratur, inquit textus, hoc est iudex,sic ergo, in d.§. unde sustinetur prima expositio Gl. dicẽtis spe
192 cialiter, idest, expressè. † Sed hæc dicta Purpurati mihi non placent.licet enim ꝙ in d.§.si quis seruum. remoueatur dubium competentiæ illius causæ interdicti, non tamen negari potest quin in remouendo tali dubio committatur expresè à lege illa causa præfecto urbis. Quo uerò ad textum,in d.§.hæc autem,dico quòd strictè capi debet uerbum prætoris , ut textus loquitur; quia in illa mutatione procuratoris potest agi de nota illius uel domini illius,si dominus uelit eum mutare : quia suspectum uel inimicum prætendat.l.uel iudicio. cum sequen.eo. tit.domini si dicat procurator eum mentiri.l. quæ omnia. secundo responso. eo. titulo.unde grauitas causæ quę sic esse potest mixti imperii, nos astringit ut intelligamus de prętore strictè eo loco,prout etiam tandem consentit.Purpur. numero 349.& ita patet quòd in dictis iuribus causæ tribuuntur expressè,& tamen possunt delegari.meritò corruit expositio Gl. Specialiter, id est,expressè.

Quare transit ad secundam expositionẽ Glos
193 sa dicens † specialiter, id est, in priuilegium: quia de maioribus,quam approbant Dec.& scribentes,dicentes quòd istę causæ de quibus textus intellexit,conceduntur à lege.sen. consulto, uel constitutione principum specialiter,hoc est in priuilegium maioribus magistratibus : ita ꝙ denegantur inferioribus quasi lex solum considerit de maioribus,& elegerit industriam personæ suæ,argumento,l.primę,suprà,de.offi. pręfec.præt.meritò mandata iurisdictione tales causæ non transferuntur ut subdit textus. & hanc

expositio

expositionem breuibus probat post Decium 194 Cur.iun.hic,nume. 47.† dicens quòd propria uis & energia huius uerbi,specialiter.nil aliud denotat nisi in priuilegium, illud enim dicitur ius speciale,quod est exemptum à communibus regulis.l.si non speciali.C.de testa.l.ius singulare, suprà,de legib.& ideò tex.noster in uerbo specialiter, probat quòd ad hoc ut procedat prima regula textus nostri.necesse est quòd causa sit in priuilegium concessa prout hic per Cur. iun. hancque communem & receptiorem sententiã Cagnoll.appellat.nu.73. per d. l. si non speciali. C.de testa. & l. ius singulare, suprà, de legib. ex quibus ostendit dictam communem expositionem ad uerbum. specialiter.non esse extraneam nec nouam, confirmaturque per hunc text. in uersi. quæ uerò magistratus, ex quo datur intelligi, quòd in præcedenti parte Iurisconsultus loquitur quando non omnibus sed in aliquibus tãtum, in singularemque prærogatiuam quid concedit, sicque uere specialiter ut inquit textus noster.

195 Sed aduersus hanc expositionem † mouetur Paul. Turonensis in quadam disputatione sua in 3.membro quã refert hic Niger. inquit enim non esse uerum,ꝙ aliquid dicatur competere in priuilegium: quia maioribus concedatur, & inferioribus denegetur, probatur. Nam causæ ex cedẽtes.ccc. aureos denegantur defensori ciuitatis.§.& iudicare. in aut. de defens. ciui. ubi potest usque ad dictam summam tantum iudicare. abinde, suprà, præles secundum Glo. qui maior est, & ita sibi tanquam maiori causa committitur,& minori denegatur, & tamen non sequitur quòd ei competat in priuilegium.patet,quia potest eas delegare.l.ii.C.de ped.iudi.iunct.Gl. ibi 196 quæ dat exemplum in dictis causis.† Vnde ipse Turonensis. secundo loco dat alium sensum. nam intelligit causam in priuilegium dici concessam, quando competit uni magistratui,ita ꝙ nõ alteri, exemplum in l.ii.§.exactis. secundo. iuncto.§.& quia diximus.supra,de orig.iur. *exactis Regibus (inquit Pompon.) Cõsules creati sunt,quibus Populus Romanus, ne regiam potestatem occuparent, noluit concedere gladij potestatem, sed creati sunt Quæstores parricidij, qui præessent rebus capitalibus,* illis ergo quæstoribus causa meri imperii fuit in priuilegium concessa: quia ipsis solis competebat, ita quòd non consulibus nec aliis.non autem quia consules eis essent mi-

197 nores.† Et hinc declaratur textus noster in secunda regula dicens, *Quæ uerò iure magistratus competunt mandari possunt*, quid enim dicitur cõpetere iure magistratus, quando competit eo ipso quod est magistratus, ita quòd uni sicut alteri competit. Sed hanc declarationem Niger hic damnat: quia multa sunt (inquit ille) quæ in priuilegium concessa sunt, & tamen non sunt uni magistratui concessa specialiter,ita quòd nõ aliis ut prætendit Turonẽsis.l.ea quę.§.i.infra.ad municipale. ubi magistratibus municipalibus non permittitur in integrum restituere,nec in possessionem mittere rei seruandæ causa. hinc enim sequitur quòd hæc maioribus magistratibus competant in priuilegium,non tamen specialiter illis concessa sunt, sed errat Niger meo iudicio:quia imò particulariter & hæc illis concessa sunt, l. i. infr. titu.secundo.ubi declarando officium latissimum iurisdicentis,dicit particulariter quòd potest bonorum possessionem dare,in possessionẽ mittere, & alia facere de quibus ibi. quæ magistratibus municipalibus, & inferioribus denegãtur,ut dicitur in d.§.i.ergo bene sustinetur declaratio Pauli Turonen.

198 Alio tamen respectu mihi non placet. † simulque Glossæ & cæterorum: quia cum ius speciale seu priuilegium, sit debilius iure communi.l. eius militis.§.si militia missus.in d.test.mil. non uideo cur causa concessa alicui specialiter, hoc est in priuilegiũ: quia de maioribus sit, uel quia non alteri sit concessa, delegari non possit. si enim ea causa quæ iure magistratus competit, & sic de iure communi conceditur, potest delegari,ut hinc in secunda regula.& ita ius commune (quod est fortius priuilegio) non impedit delegationem: multo magis quę competit alicui in priuilegium (quod est debilius) deberet posse delegari. Si ergo non potest ut hic dicitur. opus est alia declaratione,& expositione ad hũc textum in uerbo specialiter,quã quòd dicamus id est,in priuilegium. Et sic Glossæ Turonensis 199 & omnium expositio periculosa redditur.† vnde tertio loco idem Turonen. exponit specialiter,lege.Sen.cons.uel constitutione principum, ea tribui quæ præter iurisdictionem sui magistratus alicui tribuunt, ut in casu.l.i.C.ne lic. poten. Sed hanc expositionem Niger hic damnat uelut nimis textus restrictiuam. quin adde nec illi congruam qui de pluribus causis loquitur ut denotat uerbum, *Quæcunque*, pluralis numeri. & de tributis lege.Sen.cons.nedum constitutione tantum prout in d.l.prima.

200 † Quartò præterea Turonens.idem forte uidens has suas expositiones periculosas esse,nouiter hanc legem declarat ut refert Niger, quòd quæcunque specialiter lege tribuuntur non iudici (ut omnes intelligunt) sed parti petenti. ut alienatio rei minoris, uel decretum super transactione, non delegantur,quæ uerò iure magistratus competunt hoc est in eo resident sic.

201 Sed Niger,& bene,hunc sensum tollit † ex illatione quæ sequitur ibi, *& ideo uidentur errare magistratus, qui cum publici iudicij exercitationem habent lege uel Sen.cons.delatam*, loquitur ergo de his.quæ lege Sen.cons.ue,conceduntur iudici,non autem parti, merito uanus est dictus sensus.

sensus, nec illatio textus esset ad propositum si de parte, non autem de iudice textus intelligere tur in princ. Item confunditur ibi, *mandata iurisdictione*, scilicet per eum cui specialiter tribuuntur, ergo iudex erat non autem pars, quæ nullã habet iurisdictionem.

202 Quintò reperio quòd Gillotus † in tract. de iurisd. & imper. lib. 2. cap. xxiiii. colum. iii. aliter huc textum declarat, quòd specialiter lege quid quam dari dicatur, cum in constitutione magistratus certa negociorum genera tribuuntur, dat exemplum statuti dicentis, quòd prætor liberale iudicium examinet, decreta interponat, in integrum restituat, manumittat etc. iure magistratus competunt quęcunque sub generali clausula continentur, ut si dicatur prętor omnium causarum ciuilium iudex esto, seu quòd statutum dicat, pręfectus urbi de omnibus criminibus ius dicat. Idem legis Iuliæ de adulteriis, de ui publica, priuata, legis Corn. de sicariis iudex sit. iure magistratus ea omnia competunt, quæ sub illa generali constitutione continentur. præfectus urbi & quę specialiter autem sequentia cõceduntur, idem legis Iuliæ etc. Sunt enim certa negociorum genera in specie illi concessa non in genere. iure igitur magistratus illa generalia competunt, quasi magistratus de quo agitur illis constitutus ac præfectus esse uideatur, idque ius illius sit ac propria uelut natura ac ordinaria, reliqua uerò specialiter quasi ad eum magistratum de quo agitur non nisi ex speciali, concessione de priuilegio pertineant & quodam-

203 modo extra ordinem. † Sed hanc expositionẽ non admitto, nam cum fateatur idem Gillot. ꝙ specialiter expressa in utroque exemplo statuti sub generali clausula continebantur, quod & probatur ex not. per Bar. in l. serui electione. in fi. infra, de leg. i. talis expressio eorum quæ tacitè inerant nihil debet operari. l. iii. eo. titu. & sic non debet operari, quominus etiam iure magistratus dicantur competere.

204 Nec quidquam facit † quod inquit Gillot. generi per speciem derogari. l. in toto, infra, de reg. iur. id enim uerum est, ubi species contraria generi reperitur, & secus uult. Secus ubi tendunt ad idem genus & species, ut in exemplis Gilloti, de statuto generaliter & specialiter causas alicui committente, secundo, non placet hæc expositio, quia secundum eam clarius potuisset Papin. in secunda parte dicere, *quæ uerò generaliter competunt*, non autem, *iure magistratus*, quod denotat aliud cum sensisse in prima parte in uerbo specialiter, quàm quòd ad differentiam generalis commissionis fuerit locutus.

Puto igitur postremo loco ueriorem esse cę-

205 teris intellectum † quem ponit ad hunc textum. D. Alciatus, parado, lib. secundo, cap. i. inquit enim, quęcunque lege, sen. consul. uel constitutione principum specialiter tribuuntur, non delegari, specialiter accipiendum esse non in signum magnitudinis, priuilegiique causarum ut passim recipitur contra uocis naturam, sed nominatim & in specie: quæ autem hoc modo concedantur facile doceri potest, & in primis merum imperium quod aliqua lege, puta Iulia. Põpeia, Cornelia. Sen. consulto ut Syllaniano competit delegari, prohibetur, ut hic in uersiculo, & ideò, & in fine principii. In mixto quoque imperio quædam specialiter tribuuntur ut, alienatio rusticorum prædiorum, Diuorum Seueri & & Antonini oratione prohibita minoribus. l. i. infra, de reb. eo. & eius cognitio specialiter prætori commissa. l. ii. infra, eo. meritò demandari non poterit, ut ibi dicitur. Item transactio super alimentis testamento relictis prohibita sine causæ cognitione, l. cum hi. in prin. & l. de his. infr. de trans. cũ eius cognitio nominatim prętori, & præsidi concessa sit, delegari nõ põt. d. l. cũ hi. §. nec mãdare. Idẽ in datione tutoris, quibusdã speciatim tributa est, meritò mandari nõ põt. l. muto. §. tutoris, infr. de tutel. l. nec mãdate, infr. de tut. & cur. dat. & hęc introducta sunt propter specialem quendam fauorem in dictis casibus, ut propter utilitatem pupillorum, fauore alimẽtorum. & periculum quod in cognitione meri

206 imperii uersatur. † Et præter Alciatum, hunc intellectum probat ad unguem Ioannes Gillotus in dicto cap. 24. colum. iiii. pariterque Vaconius à Vacuna. declara. lib. 6. cap. 227. dicẽs quæ cunque specialiter tribuuntur mandari non possunt, hoc est ea de quibus specialiter, id est per se & indiuiduo facta est lex. sen. consultum, uel cõstitutio principis. & exempla superiora Alciati. & Gilloti. & alia id genus plura recenset. ut ibi per eum. Sed & Corras. hic licet de Alciato. Gilloto ue mentionem non faciat amplectitur hũc sensum, dicens quòd hunc textum per se clarũ doctores suis interpretamentis inuoluunt. uult enim breuiter hic Vlpianus, ea quæ nominatim expresse, & in specie certis magistratibus concessa sunt, mandari non posse, adferens exemplum in exercitatione publicorum iudiciorum nominatim, & in specie præsidibus prouinciarum commissa, quæ ideò demandari non po-

207 test, nisi ex causa iustę absentię. † Nec est littera nostra coangustanda, sed ut generaliter loquitur accipienda, ut cum dixerit, *quæcunque*, intelligendum sit proculdubio siue imperii sint, siue iurisdictionis, in omnibus enim in uniuersum negociis, quæ specialiter alicui tribuuntur hoc obseruamus, ut alteri non mandentur. Sed & quædam sunt causæ quæ nec imperii sunt, nec iurisdictionis, ut tutoris datio. l. muto. §. tutoris, infra, de tutell. quia tamen illis tantum competit quibus lex, princeps, aut. Sen. consultum specialiter tribuit. dicto §. tutoris, non mandatur, l. nec

l. nec mandante.infr.de tut.& cur.unde speciali
ter. id,est,nominatim & expresse sumi debet. l.
ꝙ in rerum.§.fi.infr.de leg.i. Vlpiann etiam in-
terprete. qui apud Papini. hic appellat speciali-
ter tribui. in eadem prope quęstionis specie no
209 minatim concedi dixit. d. §. tutoris.† Et idem
strictius hic exemplificans uerbum specialiter.
subdit, *quòd lege Iulia de ui nominatim cauetur*,
ut denotet nil aliud uerbum specialiter quàm no
minatim significare. quod etiam probatur in l.
i. infr. de lib. & pos. in §. aliud. in aut. ut cum
de appel. & in clemen. appellanti. de app.in vi.
& ultra prædictos hunc sensum Cagnoli. ample
ctitur in libello suo exercitationum. c. vi. uelut
germanum, meramque, & puram ueritatem;
quòd omnia quę specialiter à lege.Sen.consul.uel
constitutione principũ tribuuntur cuiuscunque
speciei iurisdictionis sint, delegari non possunt,
quæ uerò iure magistratus competunt cuiuscũ
cunque qualitatis & gradus iurisdictionis
sint mandari possunt, & ita nullo modo re-
restringi debet uirtus illius uniuersalis dictionis
quæcunque, hic positę, sed generaliter intelligi
debet ut iacet, ac sonat in quauis specie iurisdi-
ctionis, siue sit meri imperii, siue mixti, siue sim
plicis iurisdictionis. Vnde Iurisconsultus appo-
sitè dixit mãdata iurisdictione non trãsferuntur,
uolens nobis ostendere quòd non loquebatur
de imperio tantum,sed usus fuit uerbo iurisdi-
ctione, quod in sui generalitate aptum est com-
plecti tam imperium quàm simplicem iurisdi-
ctionem, ut per omnes.in l.imperium.infr.titu.
secundo. & sic dicere uoluit hic Papi. causas cu
iuscunque speciei iurisdictionis specialiter com
municatas per delegationem non posse transfer
ri. & pariter generaliter, & indistinctè intelligi
tur uersi. quæ uerò in competentibus iure magi
stratus siue sint imperii,siue iurisdictionis ut mã
dari possint.
209 Et licèt isti non dixerint,† hæc expositio:quã
tradiderunt nõ tam sua fuit quam Fulgosii, quẽ
latè refert D.m.Riminal.hic, num.8. prout in-
ferius dicam,num.270.cum sequent. ubi cã tue
bor. & ante omnes fuit Glossæ nostræ primo lo
co dicentis specialiter. id est,expressè. quę com
probatur. in l.fi.iunct.Glo.C.de neg.gest. cum
aliis per Purpur.hic.num.344. qui tandem eam
sequitur, addens quòd eam ueriorem dicere ui-
detur Alciat.in d.cap.ii. sicque reputat Purpur.
idem quod Glossa hic & Alciat. ibi dixerunt.
210 Ratioque particularis huius expositionis ad-
ferri potest. Nam quæ specialiter,id est,expressè
alicui magistratui sic dantur, cęteris ne illis co-
gnoscere possint, prohibetur. l. cum prætor
cum ibi not. infr. de iudic. & loco citato, tra-
tradit Gillo.colum.v.nec ita tenendo repugnãt
illa de quibus per Dec. & post eum Cagnoli.
nume.73. uidelicet quòd expressè committitur
Præfecto urbis, causa interdicti quod ui aut
clam,& unde ui.l.i.§.si quis seruum.supra de of
fic.præfec.urb. & cognitio procuratoris mutan
di prętori.l.in causę.§.hęc autem.infr.de procu.
& tamen dictæ causæ delegantur ut per eum.
211 † Nam ad hæc, quæ Decius habuit hic à Do-
mino meo Riminal. respondet Alciat. in d. c. i.
col.fin. dicens, ꝙ si proponatur uel principem
nominatim causam aliquam concedere, uel iu-
ris interpretem nominatim eam alicui magistra
tui tribuere, non tamen prohiberi eam deman-
dari dicendum est. cum nos in generali lege lo-
quamur, non in principis simplici delegatione,
uel Iurisconsulti alicuius interpretamento.quod
quamuis uti lex obseruetur, lex tamen non est.
Nam & Pretor ex Iureconsultorum lectione bo
norum possessionem decernit, cuius cognitio
212 non idcirco minus delegari potest;† & hoc idẽ
latius explicat Vaconi.à Vacu.lib.vi. declara.ca.
ccxxvi.dicens hic tenendum esse regulam Iuris-
consulti, prout scripta est, ꝙ quæ specialiter le-
ge.Sen.consul. uel constitutione principum tri-
buuntur mandari non possunt. Quæ uerò iure
magistratus competunt quia nec lege, nec Sen.
consul. nec cõstitutione principum tribuuntur,
mandari possunt. Subditq; Vaconius pro decla
ratione textus nostri plura esse quę nec lege,nec
Sen.consul. nec constitutione principum inuen
ta sunt, sed à gentibus ut conuentiones & alia
de quibus.in l.ex hoc iure.supra.de iust.& iure.
& licet mille leges de illis loquantur, ut infr. de
contra. emp.de loca. & id genus, tamen uerè le
ges non sunt, sed responsa,seu prudentum inter
pretationes super eis emanarę, ut probatur in l.
i.supra.de orig.iur.ibi, *facturus uetustarum legũ
interpretationem*, & infr.ad l.Iul.de adult.de Si-
213 car.&c.† Nam præpositio,ad,significat super,
quasi dicere uelit, interpretationes super l.Iulia,
super l. Cornelia,& id genus.cum enim leges es
sent breues & earum uerba nonnunquam ambi
gua, ideò, uarii iuris prudentes super unoquo-
que uerbo interpretationes fecerunt, sicut & su
per.Sen.cõs. Treb.Vlpianus.in l.i.infr.ad Treb.
ibi, *transeamus nunc ad interprętationem Trebel-
liani*, leges enim propriè fiebant à populo in co
mitiis interrogante aliquo ueluti cõsule. §. lex.in
stitu.de iure natu. Omnia igitur quæ lege. Sen.
cons.uel constitutione principum,specialiter id
est expressè, magistratibus tribuebantur, man-
dari non poterant. Quæ uerò aliunde fluebant,
ut ex moribus gentium, uel Iureconsultorum
responsis, mandari poterant. merito cum quòd
præfectus urbis de illis interdictis cognosceret,
aut prætor de procuratoris mutatione, descen-
dat ab Vlpiani repsonsis, nimirum si potest mã
dari, nam etiam si quæ sunt quæ ex edicto præ-
tori proueniant,tametsi specialiter, mandari pos
sunt ut missio in possessionem damni infecti
causa.

causa, l. iiii. §. duas. & ibi not. infr. de dam. infec.
& in bonorum poss. decretum. l. fi. C. qui admi.
l. cognitio. §. ut bonorum. infr. eo. & pulchre tra
dit Alciat. in d. cap. secundo. quia talia nec à le-
ge. nec Sen. cons. nec constitutione principum
specialiter tribuuntur, & hinc patet ambo non
esse necessaria, quod Gl. putauit in secunda par
te nec secundum sufficere. sed primum contra
scribentes hic, quæ bene nota. & tene menti.

Nunc transitum facio ad Glo. constitutione
214 † quæ quattuor exempla ponit. circa primum.
de l. placet. C. de peda. iud. Decius nihil scribit.
at Barto. illud probat uelut ad hanc legem con-
ueniens. quod ibi constitutione principum ca-
uetur ut de ingenuitate & de libertinitate Præsi
des ipsi diiudicent. hinc enim colligitur, quòd
talem causam mandare non possint: quia dictio
(ipsi) personalis est. l. i. §. adipiscimur. & ibi not.
Aret. & Ias. infr. de acqui. poss. ergo bene per il-
lũ tex. noster exẽplificatur, quòd quæcunq; spe-
cialiter constitutione principum tribuuntur mã
dari non possunt. Idemque Iason & Cur. iun. cõ
firmant, nam tales causæ ad maiores iudices per
tinebant, ut refert Paul. in l. non distinguemus.
§. de liberali. infr. de arbi. & sic ad præsides, ut ẽt
clarè dicitur in d. l. ii. ibi, *dum tamen de ingenuita*
215 *te super qua poterant & ante cognoscere*, † sed
hoc exemplum non est bonum secundum Iaco-
bum Nig. quia causæ liberales, non sunt meri
& mixti imperii sed simplicis iurisdictionis se-
cundum Bar. in l. imperium. colum. ii. infr. titu.
secundo, uersic. tertiò, est imperium magnum.
ibique colum. fi. dicit, quòd est causa iurisdictio
nis, quia expeditur officio iudicis mercenario,
& sic iure actionis. §. præiudiciales. instit. de act.
meritò non conuenit hoc exemplum dictæ le-
gis placet. huic principio quod tractat de causis
meri & mixti imperii secundum communem in
tellectum. & idem tradit hic Purp. nume. 394. &
216 Sapia. nume. 48. † quin etiam plus subdit idẽ
Niger, ꝙ in alio falluntur omnes Doctores, in
intelligentia istius legis, qui putant quòd causæ
simplicis iurisdictionis possint delegari per uer
siculum, *Quæ uerò iure magistratus*, nam causa
ingenuitatis & libertinitatis est simplicis iurisdi
ctionis, & tamen delegari non potest ut in d. l.
217 placet, † Ego uerò puto Doctores in hoc de-
fendi posse. nam textus noster in secunda parte
regulam ponit, ꝙ quæ iure magistratus compe-
tunt mandari possunt. & sic causę iurisdictionis.
Quę regula modo limitatur iure codicis, per Im
peratores autores dictæ legis placet. in fi. in cau
sa ingenuitatis & libertinitatis, uelut causa sta-
tus. & magni præiudicii iuxta not. per glo. Ias.
& alios in d. §. prędiciales. Quin addo per illud
exemplum comprobari regulam primã textus
nostri loquentis de mero & mixto imperio, nã
si causa ingenuitatis & libertinitatis quæ speciali
ter tribuitur constitutione principum præsidi,
non potest delegari ut in d. l. placet. licet sit iu-
risdictionis: à fortiori causæ meri & mixti impe
rii, quæ tribuuntur constitutione principum.
non debent delegari posse ut hic dicitur in pri-
ma regula: quia duo uincula magis stringunt. in
aut. de consang. & uter. fratr. in prin.
218 Vnum tamen adnotandum est † quòd licèt
causa ingenuitatis & libertinitatis delegari non
possit ut in d. l. placet. secus est causa libertatis &
& seruitutis. ut siquis dicat alium esse seruum
suum, ille uerò se liberum contendat. nam be-
ne talis causa delegabilis est l. iam dudum. C. ubi
causa stat. & tradit Bald. in d. l. placet. in 4. oppo
sitio. & Bar. in l. nec quicquam. §. ubi decretum.
suprà de offi. procon. in repeti. illius textus. co-
lum. pen. uersi. quæro quæ est. ubi rationẽ addu
cit: quia quando incidit quæstio de ingenuita-
te, & libertinitate causa est inextimabilis. l. liber-
tas. infr. de reg. iur. at quando quis dicit alium
esse seruum suum. quæstio est extimabilis, sicut
bos, nel equus. ideò primo casu delegatio impe
219 ditur. secundò non, † Sed de hoc Cur. iun. hic
admiratur. nam ex parte conuenti dicentis se li-
berum tractatur de causa libertatis. unde non
debet attendi potius interesse agentis quàm con
uenti. cum & reus in exceptione dicatur actor.
l. i. infr. de except. & lex magis reo fauere solet
quàm actori. l. Arrianus. infr. de act. & oblig. Ni
hilominus memoria teneo quòd aliqui dixerunt
Bartolum defendi posse in ratione sua differen-
220 tiæ, † quoniam in principio causæ magis at-
tenditur actoris persona quàm rei iuraque sibi
magis fauent quàm reo. l. de die. & ibi Bar. infr.
qui sat. cogan. l. si quis intentione. infr. de iudic.
Dec. in l. fauorabiliores. infr. de reg. iuris. Vnde
nil mirum si potius consideratur actoris petitio
qui seruum dicit, quàm rei qui liberum conten
dit. at secus in causa ingenuitatis & libertinita-
tis: quia utrinque magnum uersatur præiudiciũ
quomodocunque sit. nam si libertus est libertus
est, potens eum habet ius patronatus quod mul
tum refert. inst. de oper. libert. per totum, si li-
ber secus. meritò causa non ita delegabilis esse
debet, sed eorum sententiam non probo, per ea
quæ latè dicam. in l. imperium. infr. de iur. om.
iud. potissimè sub. num. 569. & ante & post ubi
diffusius examinabo uelut commodiore loco.
221 † Secundo Glo. nostra ponit exemplum. in l.
i. C. ne lice. poten. ubi diuus Claudius princeps,
specialiter præsidi prouinciæ tribuit illam cogni
tionem causę, quando quis patrocinium poten
tiorum sibi aduocauit, quam Glossam Bar. dam
nat: quia illa est noua lex, de qua Papini. hic co-
gitare non potuit. eam tamen Alex. hic & Dec.
saluant, ut & Riminal. & Cur. iun. tradunt. Idẽq;
Riminal. & Dec. in l. i. C. de eden. ad saluandum
Bartolum ibi, ꝙ exemplificatur illum textum in
clemen.

An exemplũ l. placet. C. de peda. iud. huic legi conueniat.

An exemplũ leg. i. C. ne lic. pot. huic legi conueniat.

clmen.prima.§.cęterum.de usur. in 6.prout etiã
222 refert.hic Dec. † nam Iurisců̃sultus hic potuit in genere cogitare de eo quod dicitur in dicta l.i.& ideò debet quod ibi dicitur in hac lege con tineri, arg.l.qui iure militari.infr.de test. mil. & ad hoc inducit doctrinam eiusdem Bart.in l.fin. C.in quib.cauf.integ.rest.ubi quærit an præscri tio statuti currat contra minores. Innocentius dicebat quòd sic, licet legalis non ut ibi: quia il la lex de statutis non potuit cogitare. sed contra tenet Barto.quòd illa statuti currat: quia lex illa potuit in genere cogitare, licet non in specie de quacunque præscriptione,& sic etiam statutaria ut per eum. & ita pariter dicit Bar.in alio ca-
223 su in l.i.colum.i.de cond.ex lege. † Sed tamen ista saluatio communis periculosa est meo indicio,quod enim dicitur de cogitatione in genere, quam lex antiqua facere potest, de his quæ sibi non erant in specie nota: quia nondum erant introducta, iux.dictam l. qui iure militari. procedit quando licet hoc non expresserit in dispositione sua, tamen aliter de hoc constat, ut tradũt Dynus, Iacob.de Are. Bal. & Alberic.exponendo illum textum ibi, *hoc tamen animo fuit*, ut quia miles ille extra testamentum dixerit si filiũ quempiam in futurum haberem, nellem omninò illum exhæredem esse. & sic hoc animo fuit non in testamento, sed extra illud expresso. Certe tali casu faciendo testamentum, & posthumũ exhęrendando siue ignoraret uxorem esse prægnantem, sine tunc non esset, sed postea facta fuerit, & nascatur posthumus, non rumpitur testamentum : quia cogitauit in genere de illo, & hoc animo fuit de quo aliundo constat, licet non expresserit in testamento, sed in casu nostro non apparet quòd Papinianus hic quando dixit, *quacunque specialiter constitutione principum tribuuntur*, habuerit animum ad aliquam constitutionem futuram Imperatorum iuniorum, qui quid specialiter alicui cognoscendum tribuerent. non enim Papinianus hoc dicit hic, nec aliunde iustificatur hic animus suus. imò cũ facti sit non præsumitur.l.in bello.§.factæ.infr. de capti. & postlimi. ergo corruit hæc saluatio. proceditque motiuum Barto. quòd lex nostra
224 posfit in illa l.i.exemplificari, †.& dato ꝙ semper lex loquatur.l. Arriani.C. de hæret. & futura respiciat.l.leges.C.de legib. ut dicit Alexã.& Dec. non inde tamen fit ut ad non cogitata respiciat. loquitur ergo pariter hodie textus noster, quo ad constitutiones cogitatas,& futuros casus respicit si contingant hodie, sintque de dispositis per leges uel constitutiones suo tempore non autem post, unde si hodie contingat alienari bona minorum,super alimentis transigi,lex ista loquitur & locum habebit, ut tales causæ delegari non possint: quia suo tempore per constitutiones tales causæ erant commissę, per iura de quibus in Glo. nostra. sed non inde infertur ut ad constitutiones nouas respiciat de quibus non cogitauit.

225 Alio tamen respectu † saluari potest Glo. nostra in hoc exemplo à motiuo prædicto Bartoli, nam clarum est, ꝙ leges nouæ recipiunt extensionem passiuã, hoc est ꝙ ad illas leges ueteres se porrigũt, & in dispositis ab illis locum habẽt. exemplum in l.i.§. lex falcidia, infr. ad leg. falc. post legem falcidiam & aliàs leges testamentarias superuenit lex Cornelia quæ cępit confirmare testamenta eorum qui decesserunt apud hostes, facto prius ante captiuitatem testamento.l.lex Cornelia.infr.de testa.§.fi.inst. quib. nõ est permi.fac.testamentum.hoc à lege Cornelia introducto cępit lex Falcidia,& alię testamẽtariæ locum habere in tali testamento confirmato per legem Corneliam iuniorem ut dicitur. in d.§.lex Cornelia. lex igitur Falcidia dicens ul tra dodrantem legari non posse, quoniam quarta pars penes heredem remanere debet. instit. de leg.Falci.in prin.potest exemplificari in testamento cõfirmato per legem Corneliam, non ꝙ lex Falcidia de hoc cogitauerit, nec de lege Cornelia, quæ tale testamentum foret cõfirmatura, sed per extensionem passiuam: quia hoc inuento à lege Cornelia cępit lex Falcidia se extendere ad dispositionem illius. & in testamento per eam confirmato locum habere. ita declarat Bar. in l.omnes populi.in 4. q.vi.q.prin.num.60. supra.de iust.& iure, quẽ cęteri sequũtur ibi. & in d.§.lex falcidia.& tradit Alex. consi. xx. colum. iii.uolum.i.Gozad.consi.xix.num.7. D.m. Riminal.consi.cxxv.num.12.cum simil. Sic in proposito nostro post hanc legem facta fuit illa constitutio dictæ leg.primę.C.ne lic.poten.specialiter tribuens in illo casu cognitionem præsidi prouinciæ. quo facto cępit lex nostra ad illũ casum se extendere. vnde lex nostra dicẽs quòd, *quacunque specialiter cõstitutione principum tribuuntur, mandata iurisdictione non transferuntur*, potest exemplificari in illo casu, non quòd de illo nondum inuento cogitauerit:sed per extensionem passiuam : quia eo introducto, se ad illum extendit, & in eo cæpit locum habere. Vnde si præses generaliter mandaret iurisdictionẽ suam alicui, non transferretur ille casus in eum cui mandasset iurisdictionem suam per hanc legem, & ita tenet unico. uerbo Purpur. hic sub nume.393. licet eo nondum uiso mecũ præcogitaneram.

In Glos. tribuuntur ibi, *ergo multo magis*,
226 † fit per eam consequentia,ꝙ sicut ea quæ sunt de mero & mixto imperio dantur præsidi.l.illicitas.§. qui uniuersas. supra.de offi. præs. ubi ius gladii habet, & in metallum dandi, multò magis dentur spectabilibus & illustribus qui sunt digniores ipso pręside,qui est clarissimus tantũ, l.i.C.

An cõsequẽtiã Glo. tribuũtur procedat.

l.i.C.de priua.carcer. quam consequẽtiam damnant Angel. & Fulg. ut refert Dec. quia consul
est illustris ut supra dictum fuit, & tamen non
habet merum imperium, imò nec iurisdictionẽ
contentiosam Glo.in l.i. supra de offi. conf. ubi
dicit quòd habet tantum uoluntariam, & idem
est in præfecto uigilum qui est spectabi is.l.iii.
supra de offi.pr. fec.uig.ibi, *præpositus Tribunis,
et super omnes spectabili uiro, qui præfectus uigilũ
appellatur*, & tamen non habet merum imperiũ:
quia ad præfectum urbis capitales causas remittit, ut ibi dicitur, §.i.nam cognoscit de incendiariis, & aliis modicè puniendis secundum Gloss.
Si uerò atrox & famosa persona sit, præfecto ur
bis remittit, idemque clarius dicitur, in l.i.C. de
offi.præfec.uig. quòd capitalibus causis nihil statuere debet ex auctoritate sua. Sed referre de-
227 bet præfecto prætorio. † Alexander uerò conatur Glossam tueri, nam imò consul habet merum imperium licèt non in omnes, l.ii.§.exactis,
supra de orig.iur.ibi, *ut in caput ciuis Romani*, igitur in alios poterat animaduertere, & penes eos
erat summum ius & Regiam habebant potestatem quibusdam exceptis, ut ibi dicitur, & apud
consulem erat imperium, l.ii. infr. de in ius uoc.
ubi consul prætor & alii qui habent imperium,
non possunt in ius uocari, idemque confirmat in
præfecto uigilum quod imponit pœnam fustigationis, d.l.iii.§.& quia ubi fustigat eos qui negli
228 gentius ignem adhibuerunt, † quod repetit
Vlpian.in l.fin.subiungens, & insularios fustibus & flagellis cedere posse, quod dominus domus intelligit Glo. uel de seruis ad eius custodiam præpositis, ut Franciscus Connanus interpretatur in commentar. iur.ciuil.lib. secundo,c.
ii.colum.v.per l. urbana, infr.de uerb. signi.ubi
Pomponius seruum insularium seruis urbanis ad
scribit, quòd huic nil operis rusticani mandaretur, sed domus custodia, quæ insula dicebatur,
quando uicinorum parietibus communibus nõ
cõiungebatur, ut ait Festus, quarum magna fuit
Romæ multitudo, ut tutiores essent incendio,
à similitudine insularum, quæ circumquaque aliquo amne ambiuntur, insulæ appellatæ.

Ex quibus ad rem redeundo patet præfectũ
uigilum merum imperium habuisse, si poterat
ita prædictos fustibus cedere ut ibi dicit Bald.
229 † Idemque confirmat Dec. per l. pen.infr. de
cond.ob causam, ubi, *cum seruus tuus in furti
suspicionem uenisset actio*, (ut legunt & bene pandectæ Florentinę nõ aũt à Titio) dedisti eum in
quæstionem ut si no esset repertus in eo tibi redderetur, is cui dederas eũ tradidit præfecto uigilum quasi depræhensum in facinore, quem præfectus uigilum summo supplicio affecit, ergo
merũ imperium habebat. Idemque tex.sentit in
l.interdum.§.qui furem, infr.de furt. ubi damnato fure ad præfectum uigilum deducto, & recepta pecunia in simplum, sublata uidetur quæstio
furti, si enim præfectus ille da[illegible]u[illegible] furem, im
230 perium habebat, † licet tamen hæc pro A ex.
faciant, & quod consul & præfectus uigilum haberet merum imperium, per ho[illegible] non [illegible]r
consequentia Gloss. [illegible] secundum De[illegible]ium. quoniam si uera esset ratio Glo. quod ex quo præsi[illegible]a
tur merum imperium, multo magis dari de[illegible]at
maioribus magistratibus, dici deberet, quod omnia quæ præsidi competerent, omnibus eo [illegible]aioribus magistratibus concederentur, quod est
falsum: quia unus potest esse maior a[illegible]ro digni
tate, minor tamen administratione, secundum
B[illegible]n [illegible].si quis, infr.de appell.& quia in iurisdictione quando est facta diuisio potestatis, nõ
ualet argumentum a min[illegible] ad maius, ut not.
D[illegible]n.in c.[illegible] licèt, de reg.iur.in 6.per l.[illegible].
§.latrunculator, infr. d[illegible] iu lic. ubi latrunculator
habet merum impe[illegible] & tamen no[illegible]o-
231 scit de causa pecuniaria [illegible] minor est, † & hæc
dicta Decii [illegible] D.m R[illegible] ip
sum subiiceat, & præter ipsos a[illegible] dit se[illegible] du[illegible]
Cur.iun.& Oria.nã absurdũ est prom[illegible]
bus rerum turbari offi[illegible], & [illegible] od al[illegible] cr[illegible]n
est alius subtrahat, ut [illegible] tex. in l.con[illegible]ulta [illegible]iua
lia.C.de test. sed attẽta c[illegible] gl.tu[illegible]ur
officia: quia sic inferiori d[illegible]tũ, oibus ma[illegible]dicere cõcessũ, ergo ta[illegible]s cõsequẽtia nõ ual[illegible]t.
232 Itẽ præfectus Augustalis † est maior pr[illegible]side,
l.i.C.de offi. præfec. Au[illegible]. ubi à præside [illegible]it
tributa, nec habet merũ imperiũ, l.[illegible]i.C.[illegible]o.& tamen id habet præses.d.§.qui uniuersas, ergo corruit cõsequẽtia Gl.nostr[illegible]rtio, ac[illegible]cd[illegible]t secundũ
Nigrũ, nã præses potest dãnare in metallũ, d[illegible].
qui uniuersas, quod est plus, & tamẽ no[illegible]p[illegible]st
deportare licèt sit minus, l.i.§.hi quibus [illegible]. de
leg.[illegible] l.ii.infr.de pœn.l. inter pœnas. infr. de in-
233 terd.& releg. † cuius differentiæ rat[illegible] Par.
& sequaces adferre co[illegible]antur, in d.§.qui uniuersas, & [illegible] l. releg[illegible]to[illegible]ũ, i[illegible]r.de i[illegible]te[illegible].& rel[illegible]g. quia
insulas nõ habebãt in prouinciis quibus præerat
se[illegible] referuatæ erant, q[illegible] ra[illegible]o Zoãnetto non placet libro resti[illegible]ut[illegible]n[illegible] [illegible]arũ, c.x[illegible]ii.
nã & quandoq; præsidi[illegible]us [illegible] pr[illegible]uinciis
demãdabãtur, ut ibi, & [illegible]m[illegible] di[illegible]itur, in d[illegible],
nulla dubitatio est ip[illegible] deportare nõ p[illegible]sse. si nulla
dubitatio est, ergo siue prouincia h[illegible].
234 † Rursus præfectus urbis † in insulam poterat
deportare, quam tamen sub se non ha[illegible] l.
[illegible].§.[illegible]andi. supra de offi[illegible]. pr[illegible]fec. [illegible] de
aliam rationem adfert, quod pœnę [illegible]
etiam eiusdem generis, non ex[illegible]m [illegible]is
omnibus infliguntur, sed uariæ secundum cuiusque peccantis prærog[illegible]uam au[illegible]tatem,
l.pedius.infr.de incend.rui. & n[illegible] ufr l. [illegible]pital[illegible]i
§.& ut generaliter, infr.de p[illegible].u[illegible]nt de[illegible]u
riones ob capitalia crimina [illegible] insulã deportari, l.
inter pœnas in fin. infr. de pœn. inferioris ue ò

conditionis homines pena capitis plecti, uel bestiis subiici, l.iii. in fi. infr. de sicar. ideò præses deportationis pœnam non imponit aduersus Decuriones, & alios in urbe primates, iniunctá, ut aduersus tales homines graues, huiusmodi pœnam irrogando, animaduerteret, quod principi reseruatum erat l.pen.eo.tit.l.diui.§.i.infr.de pœn.

135 † & hæc ratio confirmatur: quia si præses in prouincia maius imperium habebat omnibus post principem l.iiii.supra de offi.præsi.bene conuenit ut in dicta pœna principi reseruata se non ingereret, alias etiam rationes attingit Valla.in l. imperium, nu. 103.& ibidem Cagnoll. nu. 172. infr. de iur. omn. iud. sed meum non est omniũ sententias hic ponere. patet ergo de minore ad maius consequentiam quam Glo. facit non ualere, sicut etiam uidemus. Nam magistratus municipalis non cognoscit de causa præter.ccc.aureos.§.& iudicare.in aut. de defens.ciui. & tamẽ potest coercere personam.l.magistratibus.infr. tit.secundo quod est plus.l.in seruorum in fi. infra de pen.attenta ergo consequentia Glo. si potest quod est maius, deberet posse quod est minus, & tamen non potest, ergo dicta consequentia nec in uno nec de uno ad aliũ uidetur iuridi a.

136 Sola remanet difficultas † in tollendis iuribus Alexandri per quæ conatur saluare consequentiam Glossæ, & quibus Decius non respondet. Igitur ut & hoc expediá, dico quod illud de consule qui habebat merum imperium per l.ii.§.exactis secundo. supra de orig. iur. procedit ab initio rei publicæ Romanæ liberæ, secus post Cæsares & potestatem in eos translatam: quia uoluntariá tantum iurisdictionem habebat ut per Glo. in d.l.i.supra de offi.consul.

Ad legem secundam, infr. de in ius. uoc. reiecta solutione Angel. ibi, & Nigri hic, quæ diuinant & impropriant, respondetur quòd licet enumerato consule, prætore, & proconsule, dicat textus, *cæterosque magistratus qui imperium habent*, non sequitur quod uoluerit dicere supra specificatos illud habere sed aliunde probari debet.

137 † Quod autem de præfecto uigilum dicit Alexan. ex l.i. supra eo. tametsi concedam illi fustigationem, quæ est meri imperii minimi gradus, non tamen merum imperium absolutum sibi debet arrogare. sicut præses d. l. qui uniuersas, & d. l. pen. infr. de cond. ob causam, dico cum Gl. ibi quòd male fecit ille damnando ultimo supplicio, cum de hoc non esset iudex, sed debuerit præfecto urbis remittere, d.l. supra de offi.præf. uig. & ad l. interdum.§.qui furem, infr. de furt. dico furem damnatum esse a præfecto uigilum in pecunia, non autem corporaliter, nisi forte quo ad uerbera tantum, ut ibi, *sed amplius aliquid in eũ iudex constituerit*, iuncta Glo. quæ sunt minimi gradus imperii meri ut mox dixi, & ita pariter concludit Calcefat.hic, num. 121.

138 In Glo. quę uerò iure magistratus † ibi, *ut auctoritatẽ præbere manumittentibus*, tenet Glo. quòd præstare auctoritatem manumissioni possit delegari, quod intelligit Decius regulariter quia causæ cognitio non requiritur, l.non est.infr.de manu.uind. secus ubi causæ cognitio necessaria sit, ut quando minor manumittit.l.si minor secunda, cum sequen.eo. titu. tunc enim delegari non potest, sic intelligens textum in l. ii.infr.eo.post Glo.ibi. Idque confirmat ex notatis per Brto.in l.imperium.infr.titu.ii.in gradibus mixti imperii, ubi concludit secundum decretum, de quo est Glo.magistralis in l.si finita. §.si plures.infr.de dam.infec. quia requirit causæ cognitionem, delegari non posse, sequitur Dec.in l.omnia quæcunque, inf.de reg.iur.idem ergo dicendum in auctoritate manumittendi

An auctoritas manumittendi possit delegari.

139 quando requirit causæ cognitionem, † & hoc etiam corroborat Alex.hic, nam ea quæ nullam aut modicam causæ cognitionem requirunt, possunt per delegatum expediri, l.cognitio.§.ut bonorum.infr.eo. quod enim bonorum possessio detur (ius non tribuens ut Carboniana, secundum Glo. quæ locum habet, quando pupillo mouetur quæstio, quòd non sit de liberis, mittitur.n. in possessionem dilata quæstione in tempus pubertatis, l.i. in princip. infr. de Carb.edic.) uel si cui damni infecti non caueatur, aut uentris nomine mulier in possessionem mittatur, mandari potest, inquit tex. Sed ubi plena causæ cognitio requiritur, tunc mandari non potest.l.nec quicquam.§.ubi decretum, secundum communem sensum supra de offi.proconsu.ubi enim decretum requiritur, id est, causæ cognitio per libellũ, id est, per iudicem datum, id proconsul expedire non potest, sic ergo pariter distingui debet in manumissione.

140 Contrariam partem passim † quod causa manumissionis delegari non posit, siue requirat causæ cognitionem siue non, tenet Fulg.in d.l.secũda, per illum text. infr.eo. nam textus ibi dicit quod, *mandata iurisdictione à præside, consilium non potest exercere is cui mandatur*, hoc est auctoritatem manumittenti præstare, & sic in delegatione præsidis non uenit, ut apud delegatum manumissio fieri possit, & licet Niger hic restringat illum textum ad manumissionem, in qua requiritur probatio causæ, ut quæ fit à minore propter illud uerbum, *consilium*, per tex. in §. eadẽ. inst.quib.ex caus.manu.non poss.tamen est ali-

141 qualis uiolentia, † nam & consilium dicitur exerceri ubi non est probatio causæ, l.i. in princ. supra de offi.cons.ubi dicitur quod, *officium consulis est præbere consilium manumittere uolentibus*, deinde subdit, *consules apud se seruos suos manumittere posse*, denique si, *minor, xx. annis consul sit apud se manumittere non poterit, cum ipse sit qui ex Senat. consulto*,

consilij causam examinat, apparet ergo quòd cō
silium poterat interuenire,nedum in manumis-
sione minorū,ut ibi, uerū etiam maiorum, ut in
principio,prout etiam habetur,in l.an manumit
tere.infr.de manu.uind. licet non esset necessa-
rium in ea, sed remitti poterat, quod secus erat
in manumissione minorum, tunc enim queren
dus erat alius manumissionis auctor, qui de il-
la cognosceret, ut per illa iura latius declarat
Francisc.Connan.in commentar. iuris ciuil.lib.
ii.cap.iiii.colum.iii.unde stare uidetur pro Ful-
242 gosio tex.in d.l.ii.infr.eo.† Sed & secūdo mo
uetur ille per text. in l.ii.supra.de offic. procon.
ubi postquam dixit, quòd apud proconsulem
manumitti possunt tam liberi quā serui, subdit,
*apud legatum uerò proconsulis nemo manumitte-
re potest*, ergo patet quòd hæc causa non est de
legabilis. & licet intelligant aliqui illum textum,
antequam sit ingressus prouinciam, per text. in
l.apud procōsulem.infr.de manu.uind. qui hāc
manumissionem fieri posse concedit apud talē
legatum,ex quo in prouinciam ingressus est,ta-
men inquit Fulgos. sic intelligendo, illum textū
careret dubitatione: quia tunc non esset legatus
243 antequam ingrediatur prouinciā, † Imò uerò
præter Fulgosium,considero quòd textus dicit,
sed & apud legatum eius manumittere possumus,
nam illa dictio sed cum copula, denotat identi
tatem iuris & facti.l.sed & si lege.ubi Castr.in-
fra de pet. hæred. ergo etiam ante ingressum in
prouinciam ut supra de proconsule dixerat. Cō
firmatur dum subdit, *& ex quo prouinciam in-
gressus est*, nam dictio. &. ibi posita, implicat ꝙ
ante ingressum in prouinciam possit apud eum
manumitti, nam dicendo, & ex quo in pro-
uinciam ingressus est posse apud eum manu-
mitti, sentit quòd ante ingressum suum in eam,
id apud eum fieri possit,licèt enim non sit lega-
tus re ipsa, est in habitu & destinatione. Confir
matur ultra Fulgosium: quia textus in d. l. ii. se
fundat in hac ratione, *quia non habent iurisdi-
ctionem talem*, scilicet manumettendi non au-
tem quia nondum esset ingressi prouinciam, &
eodem modo redditur periculosa solutio Alex.
hic ad illum textum, quam probat Niger dum
illum intelligit, ubi requiritur causæ cognitio,
secus ubi non, per d.leg.apud proconsolē: quia
ratio memorata militat uniformiter utroque ca
244 su.† Cōprobatur quia dum suprà de procōsu
le locutus fuit, quòd apud eum manumitti pos-
sunt tam liberi quàm serui, sine dubio procedit
siue requiratur causæ cognitio siue non, ergo
subiiciendo apud legatum uerò proconsulis ne
mo manumittere potest, debet intelligi utroque
casu,de quo suprà, quia aduersatiua uerò, repe-
tit qualitates præcedentium, excepto eo in quo
aduersatur Barto. in l.mariti.in fi.infr. de adult.
tantoque magis; quia dictio. Nemo, in totum
negat l.is qui.cc.§.utrum.infr.de reb.dub. ergo
siue sit in casu cognitionis causæ siue non,
245 † Tertiò mouetur Fulgos. ex l.apud præfectū.
infr.de manu. uind. ubi dicitur quòd apud præ-
fectum Aegipti possum manumittere seruum,
ex constitutione diui Augusti. patet ergo quòd
ille casus specialiter tribuitur præfecto Aegipti.
ex dicta constitutione principis, ergo non
est delegabilis per regulam textus nostri dicen
tis quòd quæcunque specialiter constitutio-
ne principum tribuuntur, mandata iurisdictio-
ne non transferuntur, & ut inquit Cagnoll.nu-
me.87.si apud omnes magistratus illa manumis
sio posset expediri,inepta fuisset & superflua spe
cialis prouisio Augusti in præfecto Aegipti, cū
esset de maioribus imperium habentibus. l.i. cū
Glo.rubr.supra.de offi.præfe.Aug.

Et licèt Orianus hic faciat uim in uerbo, spe
cialiter, de quo hic, quòd ibi non ponitur, ta-
men hoc nihil est, exponendo uerbum speciali-
ter,id est,nominatim, & in specie, ut supra dixi-
mus post Alciat.& sequaces, nā uerum est illud
nominatim concedere dictam constitutionem
246 diui Augusti præfecto Aegipti. † Quartò &
ultimò confirmat Fulg.hanc opi. ex l.fin, C. de
uind.lib.ubi apud magistratus quibus huiusmo
di ius est, fieri potest manumissio. Sentit ergo
quòd non omnibus passim competit: quia rela-
tiuum illud, quibus,sine copula restringit. l. ea
tamen adiectio.& ibi Bar.infr.de leg.iii. Bar.&
alii in l.omnes populi.supra de iust. & iure.sicq;
latius ponderat Cagnoll. à me postmodum
animaduersus,num.88. & ita sequitur quòd nō
est delegabilis.
247 † Tertiam opinionem quòd manumissio sit
indistinctè delegabilis siue requirat causæ cogni
tionem siue non, sentit Orian. hic dicens,quòd
competit iure magistratus per tex.in l.manumis
sio,infr.de manu.uind. ubi dicitur ꝙ manumis-
sio fieri potest per lictores, quos tamen constat
fuisse magistratus infimos, sic ut officio carnifi
cis fungerentur, ministrique consulis, procon-
sulis, & id genus erant, portantes uirgarum fa
sciculos, cum securibus legatos, magistratusq;
præibant,ac quotiens iussi erant, fasciculos sol-
uentes primo uirgis reum cedebant, mox secu-
ri feriebant, ut Liuius refert, hosque primus in
stituit Romulus, dictique sunt aliquando licto
res, quòd uirgarum fasciculos legatos gerebāt,
ut Gellius tradit.
248 Ex quibus apparet quā fuerit † allucinatus Ac
cursius.in d.l.manumissio,dicens,lictores eos es
se qui deseruerunt insignia magistratus, & me-
lius conuenit alia sua expositio, in l.ego. eo. tit.
ubi lictores appellat qui deferebāt insignia ma-
gistratus, alludit enim ad illos fasciculos cum
securibus, quæ poterant appellari insignia ma-
gistratuum quibus præibant. Si ergo tales in-

fiui manumissioni poterant auctoritatem præ-
stare, dubitari non debet hanc causam passim
delegabilem esse censert.
249 Nec quicquam facit † consideratio Moder-
norum Pataui. ad illum textum, ibi, *domino ta-
cente*, quem intelligunt, id est, prȩsente magistra
tu: quia uana est, cum loquatur de domino ser
ui ut uerba sonant. Quoniam hodie loqui, & uer
ba solennia per eum proferri non est necessariũ,
sed dummodo constet de uoluntate sua, ipso ta
cente potest expediri manumissio, per illos li-
ctores, & hoc optimè cõfirmat Franciscus Con
na. in commentar. suis iuris ciuil. lib. secundo. c.
250 iiii. colum. iii. † qui post Britanicum refert, ꝙ
cum seruus manumittebatur, imposita eius ca-
piti manu, uertebatur à domino quo significa-
ret eum iam liberum esse, ut ei quocunque libe
ret, abire liceret impunè, quem morem notans
Seneca ad Lucilium, philosophiæ seruias, inquit
oportet, ut tibi contingat uera libertas. non dif
fertur in diem qui se illi subiecit, statim circum
agitur. & Appianus libro iiii. bellorum ciuilium
scribit. Labeonem quendam, Labeonis Iuriscõ
sulti consanguineum, uni ex seruis suis dextera
appræhenso, & ad se conuerso (qui mos est Ro
manorum in manumittendis seruis) gladius
simul, & iugulum obtulisse, ut libertatis ac-
cȩptæ beneficium domini cȩde compensa-
ret, posteà uerò hæc solennia absoluerunt,
& sine fraude potuerunt omitti, siquidem Her-
mog. in l. manumissio. de manu. uind. scriptum
reliquit, *manumissio per lictores hodie domino ta
cente expediri solet, & uerba solennia licet non di
cantur, ut dicta accipiuntur*, hinc enim patet, ꝙ
applicante Connano textum illum solennibus il
lis dominorum priscis in manumittendis eorũ
seruis, quòd illa uerba, *Domino tacente*, de Do
mino uidetur seruorum, non autem de magi-
stratu sint intelligenda.
251 Secundò præter Orianum † confirmatur hȩc
opinio, nam manumissio inter amicos, per epi-
stolam, testamentum, uel aliam quamlibet ul-
timam uoluntatem potest explicari, sine ullo ma
gistratus interuentu. uel serui manumittendi. §.
multis autem modis. inst. de liberti. cum episto-
la dirigatur ad absentem. l. miles ad sororem. iũc.
Glo. infr. de leg. secundo. & sit literata loquu-
tio absentis ad absentem intentionem declarãs
ut auctor est Calepi. ergo & coram delegato po
252 terit expediri, † & hinc non procedit simplici
ter restrictio Connani loco citato quòd manu-
missio requireret præsentiam magistratus & ser
uorum: nam procedit in manumissione tantum
per uindictam: secus si inter amicos. test. uel epi
stola fieret.
Tertiò moueor: quia libertas est multum fa-
uorabilis, & eius fauore multa contra commu-
nes regulas statuta sunt. §. fi. inst. de dona. igitur
idè esse debet in manumissione, quæ est prȩam
bulum libertatis, cũ sit datio libertatis, inst. de li-
253 berti. in prin. † Idem enim iuris esse solet in prȩ
paratorio quod in præparato, ut not. in rub. C.
de eden. merito conuenit speciali fauore liberta
tis, ut actus iste manumissionis sit delegabilis.
Quartò confirmatur: nam coram uice geren-
te potest emancipatio fieri. l. ii. C. de offi. eius
qui uic. alter. ergo & manumissio quæ à pari pro
ceduut. l. ii. supra. de offi. procons. ibi, *tam liberi
quam serui manumitti*. Quintò accedit text. in l.
apud procõsulem. infr. de manu. uind. ubi apud
legatum proconsulis potest manumitti. ergo
causa est delegabilis, & sic apparet hanc opini.
multum fundari, licet Cagnol. super ea non fir-
met pedes ut per eum num. 91.
254 † Sola difficultas uersat si uelimus hanc partẽ
tenere, in respondendo contrariis supra dedu-
ctis pro prima, & secunda opinione. Nõ obstat
igitur in primis tex. in l. ii. infr. eo. damno enim
in primis communem illam expositionem Do-
ctorum post Glo. qui dicunt eum cui mandatur
iurisdictio non posse cõsilium exercere, hoc est
auctoritatem manumittendi præstare. de hoc
enim exemplo bene sciuisset textus exprimere,
sicut de aliis fecit, de quibus subdit argumento.
l. unicȩ. §. sin autem ad deficientis. C. de cad. toll.
cum igitur illud exemplum nõ dederit, nec nos
255 illud adferre debemus. † Dico igitur dando no
uum intellectũ, quòd ille tex. ponit primo regu
lam, quòd mandata iurisdictione à præside, con
silium non potest exercere is cui mandatur. Quã
regulam posteà exemplificat dicens, *si tutores
uel curatores uelint prædia uendere, causa cognita
id prætor, uel præses permittat, quòd si mandaue-
rit iurisdictionem, nequaquam poterit mandata iu
risdictione eam quæstionem transferre*, sed de ma
numissione nullum dedit exemplum, igitur in
ea locum non habet ille textus, & hunc intelle-
ctum posteà reperii fuisse traditum per Vaco-
nium à Vacuna. lib. vi. declara. capitu. ccxxviii.
256 † ubi uerbum, consilium, capit pro consulta-
tione, hoc est indagatione. quæ commissa præ-
tori reperitur in alienatione rerum minoris de
qua subdit, nam cum specialiter ei commissa sit
à lege. l. magis puto. §. non passim. infr. de reb.
eorum. propterea mandata iurisdictione à præ-
side, is cui mandatur hoc est delegatus non po
test consilium exercere, hoc est deliberare & in-
dagare super ea alienatione, uelut indelegabili.
& ita uult Vaconius in principio poni regulam,
statimque illius exemplum prout mecum præ-
cogitauerã (ita me Deus amet) eo nondũ uiso.
257 † Ad secundũ de l. cognitio. §. i. infr. eo. iunct.
l. nec quicquam. §. ubi decretum. supra. de of-
fic. proconsl. dico respectu. §. i. uanam esse inter-
prætationẽ Glossæ de bonorũ possessione, quæ
non tribuit ius. sed passim debet intelligi, licet
ius

ius tribuat, ea enim solum mādari non possunt, quæ specialiter lege, Sen.consul.uel constitutione principum tribuuntur ut hic. sed nulla missio in possessionem sic tributa reperitur, ergo man dari potest, quod insuper patet: quia solo prætorum edicto tribuitur bonorum poss. ut patet in omnibus titulis ubi de bon. possessione tractatur. sed prætorum edicta non sunt lex. Sen. consultum. nec constitutio principis, imò differunt ab his specie. §. scriptum. inst. de iure natur. ergo mandari potest. ita Vacon. à Vacu. declarat illum textum. lib. 6. declarati. capitu.
258 ccxxxi. sicque pro hac opinione facit. † Respectu uerò. §. ubi decretum. pariter eum Vacon.interpretatur cap.sequenti sic,ut nō obstet, inquit enim, quòd ubi decretum requiritur, ut in alienatione rei minoris, in danda bonorum possessione iuris, per libellum hoc est per supplicationem non potest expediri rescribendo, sed debet adhiberi causæ cognitio ante decreti interpositionem iux. textum. in l. cum hi. §. si prætor.infr.de transf.sed non dicit quòd delegari non possit, meritò ad rem non facit, nec minus non obstat ille textus.

259 Sed nec repugnant alia † quæ pro secūda opi. adferunt ut lex ii. supra.de offi. proc. quia concordari debet cum d. lege apud proconsulem hoc modo ut tradit Fulgo. ibi. quòd si proconsul est præsens. non potest quis apud eius legatum manumittere d.l.ii. quia ubi est remedium ordinarium, non debet extraordinarium dari. Sed potius illud cessare debet.l.in prouinciali.§. i.infr.de oper.nu.nunc.& ibi Bart.& omnes. Si uerò proconsul est absens. tunc apud eius legatum possit fieri manumissio d.l.apud proconsulem: quia utilitas prouinciæ id exigit. non ergo primo casu cessat manumissio coram dicto legato: quia regulariter coram eo fieri non possit: sed quia superioris auctoritas facit eum cessare,
260 † Et si dicatur hanc solutionem uideri diuinatiuam ad illa iura, replicari potest ratione contrarietatis euitandæ id licere, ut tradit Barto. in. l.ita stipulatus.la grande,nu.27.uersi.& si opponis.infr.de uerb.ob.Ias. in l. ii.§.prius. col. pen. infr.de uulg.& pup.& in l.huiusmodi.§.si cui.in fin.infr.de leg.i.Butigella.in rubr.infr. de uerb. ob.nume.36.Gomes.in cap.i.de rescr.in vi.nu. 17.& dixi inst.de dona.in princ.nume. 189.unde cum pugnent ex diametro iura prædicta sic oportet dicere: Ad textum in d.l.apud præfectū consideratum, iuncta regula textus nostri breui ter dici potest,hanc regulam in libertate & manumissione illius præambula,debere limitari fauore speciali libertatis, d.§.fin.inst.de dona.ut scilicet sit delegabilis tametsi specialiter ex illa cōsti
261 tutione tribuatur præfecto Aegipti.† Ad ultimum de l.fin. C. de uind. liber. dico quòd uerbum, quibus non stat restrictiuè ut uult Fulgo.

sed declaratiuè: quia qualitas manumissionis adiecta conuenit cuilibet de genere etiā lectoribus,ut ostēdi iuxta doctrinā Bar.in d.l.oēs pop.
262 In eadem Glo. in fin. colligitur † communis intellectus adhunc textum supra relatus in posi tione casus, & per Dec. hic quòd causæ quæ competunt maioribus magistratibus ex eo: quia sunt de maioribus,& interioribus denegantur, prout sunt causæ meri & mixti imperii delegari non possunt, sed illæ causæ quę conceduntur omnibus magistratibus: & quæ propter hoc dicuntur competere iure magistratus, ut sunt causæ simplicis iurisdictionis delegari possunt. Sed hunc intellectum Decius damnat ponderando uerbum, *quæcunque*, uniuersale sui natura quod non patitur hunc textum restrin-
263 gi ad causas meri & mixti imperii, † & licet Moder.Pataui, nume. 71. & Cagnoll. num.93. dicant huic uerbo, *quæcunque*, adiectum fuisse uerbum, *specialiter*,quòd maioribus tantum magistratibus adaptatur. metoque & mixto imperio non autem iurisdictioni, licet enim illa tribuatur à lege, non tamen specialiter tribuitur ut merum & mixtum imperium. unde ex causa restringi debet hoc uerbum quæcunque: tamen allucinantur capiendo uerbum. Specialiter ut supra. dixi. numero 295. cum sequen. non in signum magnitudinis priuilegiique causarū. sed nominatim & in specie siue causæ sint imperii meri uel mixti siue iurisdictionis ut eo loco exempla dedi.

De cōmuni intellectu huius tex.

Secundò mouetur Dec.aduersus hunc intel-
264 lectum communem ponderādo † quòd textus impersonaliter loquitur ibi, *quæcunque tribuuntur*, & de magistratibus nullum uerbum, unde nō uidetur absque diuinatione si dicatur, tribuū tur maioribus magistratibus in priuilegium, & licet respondeant Moder.Pata.diuinationem nō esse, cum certum sit id tantum maioribus competere. tamen non probant quòd certum dicūt. & dato quòd illa uerba quæcunque specialiter tribuuntur,ad magistratus referentur,magna tamen est restrictio si de maioribus duntaxat in-
265 telligamus.† Cū enim Papin.passim fuerit locutus,indistinctè debet intelligi,l.de pretio. infra.de publi.in re.acti.tantoq; magis:quia inferendo subdit. *Et ideo uidetur errare magistratus*, nec addit uerbum maiores uel minores, & licèt subiungat, *qui cum publicii iudicii habent exercitationē ueluti legis Iuliæ de adulterijs &c.* quæ uerba minoribus magistratibus cōuenire nō uidentur qui carent imperio & potestate l.nec magistratibus.infr.de iniur. Tamē ponderandū est ꝙ addit. *lege uel Se.con. delatā* quæ uerba nō excludūt,quominus ēt minoribus adaptari possint quæ dicūt ibi,quibus lex. uel Se.cōs.qui diferat. unde patet interionem Decii firmam manere.
266 † Sed & tertiò mouetur nā secūdum cōmunē sensum

ſenſum tota uis eſt quòd maioribus tribuuntur cauſæ, minoribus uerò denegantur, non igitur an generaliter, an ſpecialiter contra textum qui totam uim conſtituit in uerbo ſpecialiter. nec quicquam relcuat quod dicunt illi Moder. fuiſſe expreſſum illud uerbum eo modo quo inerat, unde nihl operatur.l.iii.infr. de leg. i. quoniam non probant quod dicunt, imò textus ponderat eius miſterium magnum: quia quæ ſpecialiter tribuuntur lege, Sen.conſ. uel conſtitutione principum, mandata iuriſdictione non transferuntur. quæ uerò iure magiſtratus competunt abſque particulari tributione, nec ſpecialiter mandari poſſunt.

267 Quarto mouetur Dec. quia communis intellectus reſtringit illa uerba, *uerò uidetur magiſtratus competunt*, ad minores, contra eorum uim quæ abſoluta ſunt, & in maioribus quoque procedunt quibus aliqua competant ſub generalitate magiſtratus, nominatim non expreſſa nec tributa. Et licet dicant Iidem Moderni aduerſatiuam, *uerò*, præcedentibus aduerſari in iure & in facto.l.hoc amplius.§.de his.infr.de dam.infec. tradit Caſtr.de dictione ſed. ſine copula.in l.ſed & ſi lege in prin.inſr.de peti.hæred.ergo conſonat ut illi dicunt, quòd illa uerba, *quæ uerò iure magiſtratus competunt*, de minoribus loqui & ſicque competunt iure magiſtratus ſimplicis.

268 † Attamen replicari poteſt alio reſpectu dictionem illam, uerò. ſeruare officium ſuum ad uerſandi in iure & in facto. nã in prima parte loquitur de his quæ ſpecialiter tribuũtur lege &c. maioribus uel minoribus, quòd nõ delegantur, in ſecunda uerò de his quæ iure magiſtratus cõ petunt, & ſic generaliter occaſione magiſtratus: non autem quia lex ſpecialiter tribuat maioribus uel minoribus. in hoc igitur eſt diuerſitas facti: quia primo caſu lex ſpecialiter tribuit, ſecundo non, Diuerſitas autem iuris in eo uerſatur, ꝙ primò caſu non delegantur ea, ſecundo ſic. ſed quo ad qualitatem magiſtratuum non eſt ius inter unum caſum & alium, imò uniformitas,

269 † quia ut dicit hic Dec. dictio. uerò. aduerſatiuè loquitur ad præcedentia retento eodem themate, iuxta doctrinam Barto. in l.mariti.§.fi. infra. de adulter. dum dicit ſcholares leguut. Petrus autem currit. nam intelligitur de Petro ſcholari, ut aduerſetur in his quæ ſunt eiuſdem generis. Sic igitur in caſu noſtro. ſi uerum eſt principium de quibuſcunque loqui quibus quid lege tribuitur. ut id non ſit delegabile, dum poſteà ſubdit, *quæ uerò iure magiſtratus competunt mandari poſſunt*, debemus intelligere de quibuſcunque ut & principium. ſic aduerſando in his quæ ſunt eiuſdem generis in iure, & in facto. ꝙ primo caſu non delegantur quæ ſpecialiter tribuuntur, ſecundò uero ſic quæ iure magiſtratus competunt, & ita communis intellectus corruit ex fundamentis Decii. ſed ex aliis quoque Cagnoll. eum reprehendit in libello ſuo exercitationum, cap.vi. ad quem ſe remittit hic. primò quia ſit uis uerbo quæcunque uniuerſali, reſtringendo illius uirtutem ad cauſas meri imperii, cõtra. l.i.§.& generaliter.infr.de leg.præſt. ſecundò: quia nec in prin.de imperio nec in uerſi.quæ uerò, de iuriſdictione tex. loquitur. ut quid ergo uolumus principium de cauſis meri ac mixti imperii intelligere. & uerſi. quę uerò, in cauſis ſimplicis iuriſdictionis? hęc ſanè non ſine magna diuinatione dici non poſſunt. Quibus & aliis rationibus adductu Cagnoll. inuehitur aduerſus d. communem ſenſum.

270 † Alium ponit intellectum Fulgoſius, quem Decius tueri conatur à multis obiectis per eum relatis, & eſt ille quem ſupra tetigi. nume. 205. poſt Alciat. Gillot. & Corraſium. & quem meo iudicio præſenſit Glo. ut ibi dixi. num. 209. hũc enim textum Fulgoſius interpretatur reſpectu cauſarum quæ fuerunt in hoc priuilegiatæ quia lex, Sen.conſultum, uel conſtitutiones principũ tribuerunt eas ſpecialiter alicui magiſtratui, ſiue maiori ſiue minori, & iſtæ tales cauſę delegari non poſſunt per magiſtratus quibus ita ſpecialiter tribuuntur. Illæ uerò cauſæ quę non ſunt ſpecialiter commiſſæ ſed ueniunt ſub generalitate magiſtratus. unde dicuntur iure magiſtratus cõpetere, bene mandari poſſunt, ut in ſecunda, parte textus dicitur,

271 † probatur hic intellectus. Nam uidemus quòd ex quo cauſa alienationis bonorum immobilium minoris ſpecialiter prætori committitur. l. i. infr. de reb. eo. l. ii. ſufr. eo. ibi, *id prætor uel præſes permittat*, meritò delegari non poteſt ut ibi ſubiungitur. Item quia datio tutoris illis tantum competit quibus lex. Se. conſultum, uel princeps dat l.muto.§.tutoris datio.infr.de tutel. meritò non delegatur. l.nec mãdante. infr. de tut. & curat. & tamen patet quòd non competit ratione maioritatis magiſtratus, imò uerò omnibus magiſtratibus municipalibus, ut inquit tex. in l.ius dandi. infr. de tuto. & cur. dat ab his. quæ cum aliis ſuperius poſui ad huius intellectus confirmationem, adeoque ſenſus iſte complacuit ipſi Fulg. ut ſedem in cęlo empireo ſibi dari, ſi uerus eſſet optauerit, ſi falſus in inferno cruciari, prout Iaſ. & Cagnoll. referunt.

272 † Sed tamen aduerſus eum mouetur hic Alexan. ex l. ſecunda. C. de peda. iudi. in uerſi. quòd non ita. ubi uidemus quòd cauſæ. quæ expediũtur officio iudicis nobili, ut ſunt cauſæ meri & mixti imperii, delegari non poſſunt paſſim, ſiue ſpecialiter tribuantur lege. Sen. conſul. uel cõſtitutione principum, ſiue non, & tamen attento intellectu Fulgoſii ſecus eſſet dicendum, ubicunque non tribuerẽtur ſpecialiter lege. Se. conſul. uel conſtitutione principum, quod eſt contra

tra generalitatem illius textus.

Intellectus Deci ad l.ij. C. de peda. iudi. confutatur.

273 † Huic fundamento respondet Decius dicēs, q̄ ille textus intelligitur per Glo. ibi secundum illum, quando lege, Se. consulto, uel constitutione principum specialiter causæ tribuuntur. Quæ responsio uidetur esse periculosa, dicit enim tex. ille. *Quòd non ita conuenit accipi ut in his casibus in quibus solebant ex officio suo cognoscere dandi iudices licentia permissa credatur*, illa enim uerba, *solebant ex officio suo cognoscere*, uidentur denotare causas quæ non tribuerentur specialiter, lege, Se.cons. uel constitutione principum. Sed ex natura officii competerent prædictis. Et sic sub generalitate magistratus sui continerentur.

Secūdus Rimi. pariter.

Aliter ergo secundo loco respondet. D.m. Ri 274 minal. hic Alex. † quòd intentio Fulgosii non fuit negare, quòd causæ meri imperii delegari non possint, hoc enim sibi notum esse poterat, per l.nemo potest gladii. infr. de reg.iur. & l.solet. suprà de offi.procon. sed intentio sua fuit dicere, quòd hoc non probatur per istum textum. Sed pace Domini mei puto, quòd imò Fulg. uoluerit negare causas meri uel mixti imperii non posse delegari, ubicunque non tribuuntur specialiter lege, Se. cons. uel constitutione principum: quia dicendo quòd iste tex. dicere uoluit quascunque causas quæ specialiter tribuuntur lege &c. non delegari, sensit indubitanter eas quæ specialiter non tribuuntur delegari posse, esto quòd sint meri uel mixti imperii, quod esse uidetur contra textum in d.l.ii. unde remanet

Tertius Alciati simul.

275 adhuc irresoluta. † Reperio quòd tertio loco nouo sensu declarat eam. D. Alciatus. parad. lib. secundo, cap. secundo. errāt enim scribentes, inquit ille, principium illius textus intelligentes in causis supra, ccc. aureos, quas olim possent iudices delegare, hodie uerò non, nisi propter publicas occupationes uel multitudines causarum, eas enim possunt delgare, siue cognoscere non possint, siue nolit. Rursus de illa distinctione causarum à ccc. aureis supra, uel infra, textus ille particulariter cogitare non potuit. cum, longè post illud à Iustiniano fuerit inductum, in §. & iudicare. in aut. de defens. ciui. minus etiam uoluit alludere textus ad causas meri imperii in uersicu. quod non ita. cum de causis loquatur, in quibus solebant ex officio suo cognscere, non ergo loquitur de causis meri imperii, cum proditum sit accusationes quæ meri imperii sunt ab officio iudicis separari, secundum Petrum, Bal. Ias. & alios. in l. imperium. infr. titu. secundo,

276 † Meritò dicit Alciat. sensum esse, quòd cum solerent antea iudices causas meri imperii quacunque re occupati delegare, uetant Imperatores ibi id eis licere, nisi in duobus casibus ubi nō possint eas cognoscere, uel ob publicas occupationes, uel ob causarum cumulum. & quia qui unum negat, aliud concedere uidetur. l.cum prętor. infr. de iudic. uidebatur causas mixti imperii passim eos delegare posse, quod negat textus licere etiam in prædictis casibus. & sic in principio de causis meri imperi tantum fuit locutus. at in uersi. quòd non ita. de causis mixti imperii tantum.

277 † Et ratio differentiæ uidetur illa: quia in causis meri imperii reus quàm primum debet absolui uel condemnari, ideò si præses sit absens, uel grauioribus negociis implicitus iudicem alium cōstituere debet, ne interim fortè in carceribus reus diu nimis expectet, quod in causis mixti imperii cessat.

Sed nec iste sensus ultra Calefatum hic, num. 154. mihi placere potest: quia uidetur absurdū dicere, quòd præsides causas meri imperii possent in illis duobus casibus delegare, mixti uerò imperii non, quæ sic graues non erant, arg. l.in seruorū, in fi. infr. de pęn. cum cui quod est plus, licet, quod etiam minus est licere soleat. c. cui licet. de regul. iur. in vi. & ratio differentiæ considerata leuis uidetur. cum Imperator intendat etiam ciuiles causas nedum criminales cito finiri. l.properandū. C. de iud. Sed ultro absurditatē prædictam non est etiam uerum suppositum Alciati, quòd ante illam legem secundam, causę meri imperii possent delegari, repugnat enim tex. in l.nemo potest. infr. de reg. iur. & hic text. permittens delegationem in casu absentiæ tantum. quod arguit regulariter esse secus. & istæ leges fuerunt ante d. legem secundam. quę fuit Diocletiani, & Maximi. Imperatorum, qui regnarunt multis mediis Imperatoribus, post Alexan. Seuerum, sub quo floruit Vlpianus auctor huius legis, & d. legis nemo potest. ut apparet ex Orosio lib. vii. cap. xi. & cap. xvi. absonū est ergo dicere uelle, quòd ante illam legem secundam, merum imperium delegari posset ex causa cuiuscunque impedimenti magistratus, sicque signanter intellectum Alciati taxat Cagnoll. in l.imperium. infr. de iur. omn. iud. nu. 152.

278 † Aliter ergo declarandus est ille textus, prætermittendo quòd præsides ex officio suo poterant explicare causas meri & mixti imperii, & iurisdictionis, probatur in l.illicitas. §. qui uniuersas. in l.ex omnibus. & in l.omnia. supra. de offi. præsid. Quædam uerò erant causæ quarum præsides cognitionem non habebant ex officio suo, sed ex principis rescripto: nam ad præsidem princeps per rescripta negocia remittebat. & in his præses existimabat an ipse cogniturus esset, uel iudicem potius eum dare expediret. l.sæpe. l.generaliter. supra. de offi. præsi. *Nouus ab auctor uelatus.*

279 His ita stantibus † Imperatores in d.l.ii. dixerunt, *placet nobis præsides rationis suæ examen adhibere*, id est, cognoscere, *de his causis in quibus ante hac pedaneos iudices dabant quod*, id est, quia,

quia, *ipsi non possent cognoscere*, uoluerunt enim
dicti principes intelligere de remissis sibi per re
scripta quas ante passim præsides delegabant d.
l.sæpe.d.l. generalitor. hodiè uerò secus per illã
legem. uerum quia poterant esse occupati,ideò
temporant illud subiicientes, *ita tamen ut si uel*
propter occupationes publicas. uel propter causa-
rum multitudinem, huiusmodi omnia negotia non
potuerint cognoscere, dandi iudices habeant pote-
statem, unde somnia sunt quòd ibi loquatur de
causis a.cce.solidis suprà, ut Glo.Bar. & plerique
uoluerunt. Vel de causis meri imperii ut Alcia-
tus. sed de causis per rescriptum commissis. Ve
rum ne potestas delegandi propter occupatio-
nes passim uideretur data, subdunt Imperatores
illi moderamen dicentes, *quòd non ita conuenit*
accipi ut etiam in his casibus in quibus solebant
ex officio suo cognoscere, dandi iudices licentia per
missa credatur, quibus significare uoluerunt cau
sas meri & mixti imperii, quæ ex officio suo sibi
competunt: quoniam eas delegare non possunt
etiam propter publicas occupationes, uel cumu
lum causarum, & hoc dixerunt ad differentiam
causarum quæ ex rescripto sibi competebant,
quas benè poterant delegare in dictis causis. Et
quoniam causæ iurisdictionis pariter ex officio
suo præsidibus competebant, ne uiderentur pro
hibiti eas delegare, meritò subiungunt Impera
tores, *quod usque adeò in præsidum cognitione re-*
tinendum est, ut eorum iudicia non diminuta ui-
deantur, id est, quia bene causas iurisdictionis
possunt delegare ut & ante poterant ut hic. Ve-
rum quia causa ingenuitatis & libertinitatis ne
iure magistratus competens: quia neque lege,
Sen.cons.nec cõstitutione principum tribuitur,
uidebatur comprehendi. meritò illam excipiũt,
dicentes, *dũ tamen de ingenuitate, & libertinita-*
te, præsides ipsi diiudicent, & sic eam non pos-
sint delegare. hic est sensus totius dictæ legis se
secundæ, enucleatus partimque traditus à Vaco-
nio à Vacu.declara.lib.6. c. ccxxxv. quia in aliis
ei non assentior, nempe quòd loquatur ille text.
specialiter de lege, Sen.cons.uel constitutione,
principum tributis: quia uerè de his nil dicitur
ibi, meritò non facit pro Alexandro.

Secundò contra Fulgosium, Iason, & Ca-
gnoll.in d.libello exercitationum, cap.vi.ponde
rant textum nostrum in aduersatiua, quæ uerò.
280 † quibus respondet Decius ut per eum, præter
quem addo. Nam principalis intentio fuit Papi
niani de causis loqui, quod patet ex illis uerbis,
quæcunque specialiter lege tribuuntur, licèt in cõ
sequentiam quoque de magistratibus quibus tri
buuntur senserit, sed unum magis quàm alium
non designauit, prout de causis fecit. Sed de ip-
sis in confuso locutus fuit aut sensit. Aduersati-
ua igitur, *uerò*, debet aduersari in eo de quo po
suit principaliter textus, & sic respectu causarũ,
non autem quo ad qualitatem magistratuum.
281 † Simile uidemus in positione continente quid
principaliter, cum aliquibus incidentibus seu
qualitatibus. Nam siquis illi respondeat simpli-
citer, credit, intelligitur confiteri principale nõ
accessoria, seu in consequentiam posita, ut de-
clarat & dat exẽplũ Bart.in l.si cui.§.si à filio.in-
fr.de leg.i.sequitur Ias.alios citãs in l.si quis nec
causam, nu.19.infr.si cer.pe. Aret.in l.gerit.co-
lum.vi.infr.de acqui.here. & Cur.Iun. consilio
cxix.colum.pen.nume.11. Igitur & in proposi-
to referri debet hoc responsum Papiniani ad po
sita principaliter, hoc est causas, non autem ad
incidentia, & sic ad personas magratuum ut pu-
tat Iason. Et ita defendit ab eo Fulgosius, con-
tra quem pariter quædam mouet Dec. & soluit
ut per eum.
282 Sed ulterius insurgit D.m.Riminal.† per hũc
tex. in uersi.& ideò.& in uersi.huius rei.quibus
in locis ad probandum quod fuit dictum in prin
cip. Papin. infert. unde secundum intellectum
Rapha. deberemus dicere, quòd illi magistra-
tus de quibus in illa illatione qui habent publici
iudicii exercitationem legis Iuliæ de adulteriis,
& similiũ essent tales quibus ea specialiter essent
commissa, ita quod nõ generaliter quod est falsum,
quoniã cognitio legis Iuliæ de adult. & similes
causæ criminales cõmittuntur præsidi, & præfe-
cto urbis, & proconsuli sub generalitate. l. i. in
prin.& §. cum urbem.supra.de offi.præf.urb.l.il
licitas.§.qui uniuersas.supra, de offi. præsi.l.si in
283 allam.§.fi.supra.de offi.procon.† Cui conside
rationi responsio patet ex dictis supra numero
211.cum sequen.post Alciatum, & Vacon.à Va
cu.locis ibi citatis. Qui textus noster loquitur
de habentibus exercitationem publici iudicii. le
ge, uel Sen.cons. delatam, at in casibus allegatis
a Domino meo Riminal. commissio prouenit
à responsis iurisconsultorum, & eorum inter-
pretamentis, quæ differunt. Nam primo casu
facta commissione delegatio prohibetur. Secun
dò secus, ut ibi dixi, sicque cessat obiectum: sicut
284 & secundum, ad idem tendens, † quanquam
præterea negari potest defensores ciuitatum po
tuisse delegare causas illas de quibus in §. & iu-
dicare, in §. audient, & in §. sed neque. in aut. de
defen.ciui.cum specialiter eis essent cõmissæ me
ritò delegare non poterant dictas causas, per re
gulam huius textus.

Nec obstat lex imperium. in fin.& lex.more.
infr.titu. secundo, quia procedunt in habẽtibus
iurisdictionem suo iure, & sic ex natura officii,
non autem alieno beneficio, hoc est ex speciali
285 commissione, qualis erat in eos collata.† Ad-
ducit etiam D. m. Riminal. contra Fulgosium
textum, in l. fi. C. ubi, & apud quem, ubi non fa-
cit differentiam nunquid specialiter quid fuerit
mandatum uel generaliter, meritò uidetur alius

sensus

sensus textus nostri fuisse, quam differentiam constituere inter causas quæ specialiter lege, Se. cons. uel constitutione principum tribuũtur aliquibus, & eas quæ cum generalitate magistratus ueniunt & conceduntur. Sed sustinendo sensum Fulgosii considerandum est, quòd diuersus est casus illius legis fin. ibi enim determinat personas iudicum qui de causa restitutionis in integrũ possint cognoscere, ut delegatos ab Impetore, uel à suis Reipublicæ administratoribus, nou autem delegatos ab aliis ordinariis, nec arbitros. Posteà subdit in fine, commemoratas personas quibus concessit de dicta causa restitutionis in integrum cognoscere, posse de illa se intromittere, siue specialiter hoc eis fuerit mandatum, siue generaliter dati sint iudices, igitur habetur ibi respectus ad personam magistratus ut si sit deputatus à principe uel à rectoribus reipublicę, de restitutione cognoscat, siue ad id specialiter siue in genere sit deputatus, hic uerò considerantur causæ priuilegiatę, & in hoc quòd specialiter conceduntur lege, Se. cons. uel constitutione principum, uel iure magistratus tantũ cõpetunt, ut primo casu delegari non possint, secundo sic, quæ sunt inter se diuersa, ut patet ad sensum.

Ad alia quædam fundamenta Domini mei Riminaldi. de l. à iudice. C. de iud. & l. magistratibus. infr. tit. secund. & d. §. audient. quę repetit auctore tacito Decius hic, quoniam respondet ipse Dec. pertranseo, quatenus ad primum perti
286 net ne. §. chalimacus sim prolixior. † quo uerò ad secundum, cũ pertineat ad intellectũ leg. magistratibus, infr. tit. secundo. & leg. fin. infr. cod. id non ommittam, dico igitur primò, non esse uerũ, ꝙ magistratibus municipalibus specialiter sit commissa modica cohertio, nec id dicit d. l. magistratibus, sed quòd eis non est deneganda, quod diuersum est à concessione, possunt enim habere illam ut habent iure magistratus. l. i. infr. si quis ius dic. ibi, *secundum ius potestatis sua concessum est*, & de hoc non loquitur, sed quòd illa qua fungitur sibi non est deneganda.

Secundò posito ꝙ specialiter eis esset concessa prout prætendit D. meus Riminal. sciendum est quòd modica cohertio, de qua Paul. ibi, uersat in castigando inobedientes iudici, non ad uindictam aut pęnam: sed ut iusdicenti morem gerant, & obtemperantes fiant, sicut & magistro docenti conceditur in discipulos, ut meliores fiant. l. sedet si. §. si. infr. ad l. Aqui. hæcque iurisdictioni subseruit. sequitur ut sectelles, & ei cohęret, uelut instrumentum ad exercendum opus realis iurisdictionis: sicut enim Sutor calceos cõficere non potest, sine propriis instrumentis, & ars sine proprio instrumento quasi nulla est, ut per Aristot. primo, Politi. ita iudex non potest opus suæ iurisdictionis consumare sine hoc instrumento modicę cohertionis, cum sine ea nulla esset iurisdictio, prout dicitur in d. l. fin. ita Vaconi. à Vacu. declara. lib. vi. cap. ccxx. unde nil mirum si maudata iurisdictione modica cohertio transit in delegatum, dato quòd specialiter magistratibus municipalibus esset commissa, at nõ idem in aliis specialiter eis commisis quę per se stant, nam delegari non possuut per regulam huius textus.

Nec illud flumine Lethis immergi debet
287 quod famulatur intellectui. §. audiẽt citati per D. meum simul cum d. l. magistratibus. nam licèt utrobique de modica cohertione tractetur, differt tamẽ illa de qua in d. §. audient à superius memorata, hęc enim principis constitutione de sensoribus ciuitatum concessa est, ut ibi dicitur & sit ad pœnam & maleficii uindictam, ibi, *audient quoque leuiora crimina, & competenti castigationi tradent*, nec mandari potest cum sit principis constitutione specialiter ipsis defensoribus tributa, nec mandata iurisdictione transit l. si quid erit. supra de offi. procons. at in superiore secus ut supra dixi, sicque declarat etiam Vaconius loco citato, quare D. meo Riminal. non consentio qui simul utranque modicam cohertionem confundit.

288 † Postremo conatur opi. Fulgosii tollere, nã si uera esset nulla ratio reddi posset, quare non possint talia delegari nisi: quia delegando specialiter ipsam causam uideretur committens huiusse eam pro graui, & de ipsa maximam curam gessisse. l. item ait. §. i. infr. naut. caup. demumq; illius industriam elegisse. Sed ista ratio non cadit in minoribus magistratibus quibus specialiter aliquid committatur, ut Fulg. admittit. sed maioribus tantum conuenit qui utique tantam & maiorem industriam haberent, merito consun-
289 ditur opinio Fulgosii: † Sed & hic nodus solui potest: namque Imperator minores causas minoribus iudicibus ut defensoribus commisit, ut curas maiorum iudicum leuigaret, ut dicitur in d. §. audient, quare licèt in minoribus magistratibus ratio de qua supra non cadat, satis est hanc illis conuenire, quæ licèt particulariter non inferat ad prohibendam delegationem, satis tamẽ prohibita censeri debet per regulam text. nostri ꝙ specialiter constitutione principum tributa delegari non possunt.

Non omitto quoque ꝙ & hunc intellectum mordet Cagnol. in d. libello uelut diuinatiuum, quòd loquatur in causis specialiter commisis priuilegio ipsarum causarum sed hoc tollunt illa uerba, quęcunque specialiter &c. quæ causas respiciunt ueluti particulari nota dignas, specialique commissione ne uideretur neglectæ. l. itẽ apud Labeone. §. hoc edictum. infr. de iniur. Adducit etiam Cagnoll. contra Fulgosium text. in l. i. §. si quis seruum. supra de offi. pręf. urb. ubi specialiter

ſpecialiter committitur præfecto urbis, cauſa in
terdicti quòd ui aut clam aut unde ui. Et tamen
delegabilis eſt ut ſimplicis iuriſdictionis ſecun-
dum communes regulas, ut per Alex. hic in Gl.
ii. Sed & hic obex euitari poteſt præter dicta ſu
perius, num. 211. negando concluſionem Alex.
quòd illa cauſa ſit delegabilis, quia ſi ſpecialiter
præfecto urbis committitur, aliis adempta uide
tur. l. cui prætor. infr. de iudic. & à regulis com-
munibus receditur, quæ delegationem conce-
dunt in cauſis ſpecialiter commiſſis lege, Sen. cō
ſul. itē. ut in tex. noſtro: Præterea dicitur ibi, ꝙ
de illis interdictis præfectus urbis audire poteſt,
quaſi dicat ſicut alii poſſunt, unde toleratur in
eis delegatio, quo fortè facilius occurratur eo-
rum calliditati, qui ui aut clam quædam moliun
tur, tueri enim ius ſuum debuerunt, non iniuriā
committere, ut inquit tex. in l. i. infr. quod ui aut
clam. unde caſus ille delegabilis eſt illa particu-
lari ratione, quòd non eſt in aliis ſpecialiter com
miſſis ut hic, cętera uerò quæ dicit Cagnoll. ad
uerſus hunc intellectū Fulgoſii, quia leuia ſunt,
& parti ſe ipſam oppugnant conſulto prætereo,
& ita reiectis omnibus ſpinis remanet defen-
ſatus intellectus Fulgoſii.
290 Non omitto tamen † cum Decio ſimul aliū
intellectum Guidonis de Suzaria in l. i. infr. titu.
ſecundo, quòd principium legis noſtræ loqua-
tur de cauſis meri imperii, quæ delegari non poſ
ſunt, at in uerſi. quæ uerò, loquatur de cauſis mi
xti imperii quæ bene poſſunt delegari, hic-
que ſenſus iuſtificatur per exempla ſubiecta
de mero tantum imperio, ſecundò confirmat eū
Dec. ex §. i. ubi dicitur, mandata iuriſdictione
merum imperium quod lege datur nō tranſire,
ibi enim reaſſumit regulam textus noſtri dunta
xat in mero imperio, ex quo datur intelligi ꝙ
loquitur tantum de illo, ſicque mixtū delegatur.
291 † Tertiò confirmat Orian. nume. 15. ponde-
rando tex. in uerſi. huius rei, nam ſi cauſæ nedū
meri uerum etiam mixti imperii non fuiſſent de
legabiles, ut putant omnes, Iuriſconſultus uſus
eſſet argumento à fortiori, in hunc modum di-
cens, cauſæ mixti imperii non delegantur niſi
in caſum abſentiæ, igitur à fortiori, nec cauſæ
meri imperii, & iſtud fuiſſet argumentum for-
tiſſimum. Sed quia ex cauſis mixti imperii non
potuit arguere nec exempla dare, duntaxat attu
lit quæ erant de mero imperio.
292 † quartò corroborat idem Orian. alio modo
ponderans illum uerſ. huius rei, probat enim
ſcientiam ſuam Papini. per exempla meri impe
rii. Si ergo uera eſſet opinio Doctorum, ꝙ cau
ſæ meri & inſuper mixti imperii non poſſent de
legari, argueret de maiori ad minus hoc modo,
ſi cauſæ meri imperii quę ſunt maiores non de-
legantur, niſi propter abſentiam, ergo nec mix
ti quæ ſunt minores, quod argumentum eſſet
abſurdum ueluti de maiori ad minus ut not. in
293 cap. cum in cunctis. de electio. † quintò ſuade
tur hic intellectus ex l. cognitio, infra eo. ubi co
gnitio ſuſpecti tutoris mandari poteſt quæ eſt
mixti imperii, & tex. in l. noſtra ad fin. quæ dicit,
*mandata iuriſdictione imperium quod iuriſdictioni
cohæret tranſire*, quod in effectu eſt mixtum &
delegabile, prout ita ponderat Aret. in c. ſi quis
contra clericum, colum. fin. de for. compe. ad idē
præterea tex. in l. imperium. infr. tit. ſecūdo, quē
ponderant Alex. hic, ubi, dicitur quòd, *mixtum
imperium eſt cui etiam iuriſdictio ineſt*, igitur id
poteſt delegari cum iuriſdictio ſit iudicis dandi
licentia ut ibi dicitur in fine, ſicque uidetur ex
prædictis intellectus Guidonis di Suzaria bene
iuſtificari, quem ſimpliciter refert Ioann. And.
in addi Speculatoris in tit. de iure omn. iud. co-
lum. vii. in uer. ſuſpenſio, de quo meminit inſu-
per Alex. hic. & D. meus Riminal.
294 Sed aduerſus eum plerique inſurgunt, † ut
Alex. hic per l. ii. C. de peda. iud. in uerſic. quòd
non ita, ubi cauſæ quas ex officio ſuo poterant
præſides cognoſcere (quales erant imperii mix-
ti) delegari non poſſunt, igitur in eis quoque
uerificatur prima regula textus noſtri. Et licèt
Dec. hic poſt eundem Alexandrum, in diſputa-
tione Rex Aragonum, tertio dubio reſtringat il
lam l. ii. ad cauſas meri imperii quod etiam uo-
luit Paul. Toronenſ. de quo meminit hic Niger.
ſub num. 60. colum. ii. tamen talis reſtrictio non
eſt bona ex ſuperius dictis, num. 279. quo loco
patet illum textum pariter de cauſis mixti impe
rii tractare. Poſſem referre Iaſonem qui pariter
inuehitur aduerſus hunc intellectum, ſed De-
cius eum defendit, & neuter eorum reuelat obie
ctum fuiſſe Domini mei Riminal. ſub num. 12.
295 † ſed quæ dicunt miſſa faciam ne mihi dicatur
quod contra uerboſos quorundam commenta-
rios tradit Zaſius. in l. ii. in uerbo in melius
ſupra de orig. iur. in quibus plurima inuenias
per quæ tantum abeſt ut iura in melius pro-
ducantur, ut etiam periculum ſit, ne puriſſima
iuris ciuilis ſanctitas pleriſque in locis pernicio
ſè proteratur. Siquidem dum ſuos quiſque do-
ctores defendere pergit, elegantes iuris textus
uel relinquuntur, uel non probent intelliguntur
quod euenit Decio Suzariam tuenti, nam textus
in principio, cauſas etiam mixti imperii quin ēt
iuriſdictionis complectitur ut ſupra dixi, nume.
205. cum ſequentibus, & num. 270. ad quæ loca
in gratiam breuitatis me remitto.
296 Et ad Paulū Turonenſem me conuerto † qui
loco citato pariter hunc intellectum mordet ex
l. ii. infr. eo. ubi mandata iuriſdictione non uenit
facultas imponendi conſilium & ſic authorita-
tem manumiſſioni quæ tamen eſt mixti impe-
rii ſecundum Barto. in l. imperium. colum. pen.
infr. titu. ſecundo, ergo malè Guido Suz. inquit
mixtum

mixtum imperium delegari posse. Sed ultra so lutiones Iasonis, & Nigri. uerior est quòd illa lex secunda, de manumissione non loquitur ut ex intellectu ad illum textum dato patet, supra, nume. 255. quare Guidoni non obstat in hoc. Sed in alio bene confundit eum quatenus subdit Vlpian. de tutoribus, uel curatoribus qui uelint prædia uendere, dicit enim prætorem causa cognita id permittere, quod si mandauerit iurisdictionem, nequaquam poterit eam quæstionẽ transferre, patet igitur per illud exemplum causam mixti imperii ut est ille casus secundũ Bart. in d. l. imperium, num. 10. delegabilem non esse
297 contra Guidonem. † & ita tenendo non obstat. §. primus hic per Dec. ponderatus, quoniã retorqueri potest aduersus eum, quatenus enim dicit, *iurisdictionem quidem transferri sed merum imperium quod lege datur non posse transfire*, sub mero mixtum comprehendit ea ratione: quia ꝙ causa non delegetur est fauorabile: quia remanet sub ordinario, quòd uerò delegetur est odiosum, cum per delegationem derogetur iurisdictioni ordinariæ Glo. est notab. in cap. i. de rescr. in 6. tradit Andræ. Siccul. in rubr. de offi. deleg.
298 colu. 2. † At in materia fauorabili sub simplicibus mixtũ cõtinetur. l. sita scriptum. infr. de lib. & post Bal. Ang. Alex. & alii. in l. ii. in prin. infr. de uer. ob. Rui. consi. cxlv. nume. 14. uolum. iii. meritò dum dixit Papini. merum imperium nõ transire. idem dictum censeri debet de mixto contra Dec. & Guid. atque hinc tollitur quod ille dicebat exempla tantum hic subiici de mero imperio. quę regulam non restringunt ut Ias. dicebat per l. damni infecti. infr. de dam. infect. eam tamen declarant, in quibus terminis sit intelligenda secundum Cur. iun. & Orian. hic per Gloss. in l. nunquam plura. infr. de priua. delic. quoniã in dubio hæc dici possent & alio non apparente, at secus hic ubi offenderetur regula simplicium quæ in materia fauorabili sub se mixtũ complectitur, unde cessare debent illa fundamenta.
299 Ad tertium dico, † quòd argumentum Oriani est à fortiori, de mixto imperio nõ delegabili, fortius ergo idem de mero, sed hoc argumenti genere non utitur Papini. hic. Sed à contrario sensu, quod fortissimum appellat, fitque retenta eadem re uel specie, in sensu directo uel contrario, ut hic de mero imperio, propter absentiam delegabili, quare à contrario sensu præsens id delegare non potest. Vnde patet quòd Orianus terminos confundit, eosque perperam intellexit. Circa uerò quartum suum pariter inuentum, dico quod si Papini. de mero ad mixtum imperiũ argueret procederet, absurdũ quod prętendit Orian. sed Iuriscõ. ita nõ arguit, sed de mero imperio loquẽs arguit de casu absentiæ ad casum præsentiæ, quare corruit intentio Oriani.
300 Ad ultimum † d. l. cognitio. infr. eo. dico illud esse specia iter constitutum fauore pupillorum, ut subdit tex. ibi, *uerò etiam ex mandata generali iurisdictione propter utilitatem pupillorum eam contingere constitutum est*, maximè enim interest pupilli suspectum tutorem non admitti, uel admissum remoueri, adeò quòd publica est accusatio suspecti tutoris, hoc est omnibus patet,
301 † etiam mulieribus. §. consequens. inst. de susp. tut. quæ alias repelluntur ab accusando. l. qui accusare. in prin. infr. de accus. & hanc specialitatẽ notant, signanter Dec. D. meus Riminal. & Niger. in d. l. secunda dicentes, quòd illa cognitio suspecti tutoris propter utilitatem pupilli potest delegari, ex quo sequitur quòd alias illa causa sui natura fuisset indelegabilis ea ratione: quia fieri debet cum causæ cognitione, non autem temere. l. iii. §. præterea. infr. de susp. tut. ideò regulariter non poterat delegari. l. ii. infr. eod. l. nec quicquam. ubi decretum, supra de offi. procõs. tamen speciali fauore pro utilitate pupillorum, secus fuit constitutum, sicut causa restitutionis in integrum fauore pupilli delegari potest, licèt causæ cognitionẽ desideret l. fin. C. ubi & apud quem, Bar. in l. imperium, colum. pen. infr. titu. secundo, quòd igitur eo casu speciali mixtum imperium delegetur non est ad consequentias porrigendum, l. ius singulare. supra de legib.
302 Ad tex. in l. nostra ad fin. † tum cum intelligas sicut intellexi leg. fin. eo. tit. supra, num. 286. de imperio quod iurisdictioni cohæret, id est, de modica coërtione secundum Glo. ibi, quę non fit ad uindictam, nec pęnam, sed ut quis iudici pareat, unde faciliter transit in delegatum, at non inde sequitur mixtum imperium in eum transire ut ibi latius deduxi. Postremò ad l. imperium in fi respondet Niger hic, quòd etiam mero imperio inest iurisdictio, & tamen non potest delegari. l. nemo potest. infr. de reg. iur. & sic argumentum nõ ualet. Possem multas alias obiectiones Cagnolli referre quas ponit aduersus hunc intellectum Guid. in d. libello exercita. sed quoniam uideri possunt breuitati studens eas omitto, unde reiecto sensu communi Guidonisque Suzariæ tene supra relatum Fulgosii.
303 † Succedit Glo. mandari, quæ primo loco opponit de datione tutoris, iure magistratus competente. l. ius dandi. infr. de tut. & cur. ubi competit omnibus magistratibus municipalibus, & tamen non delegatur. l. nec mandante. eo titul. meritò contra textum in secunda regula, ubi dicitur quòd ea quæ competunt iure magistratus mandari possunt. Deinde soluit negando quòd datio tutoris competat iure magistratus, & ideò nil mirum si non mandatur, & ad l. ius dandi, respondet Glo. quòd competit magistratibus propter iussum legis. quæ uerba qui significent statim dicam, hodie uerò subdit Glo. datio tutoris

competit iure magistratus si substantia populi sit,infr.500.aureos.§.nos autem,instit.de Atti.
304 tut.† Hinc igitur tres conclusiones elici possunt, & quidem disputabiles. Prima nunquid datio tutoris olim competeret iure magistratus. Secunda quid hodie dicendum sit. Tertia nunquid possit delegari,& ita bonus ordo seruabitur quem Decius confundit.

An datio tutoris olim competeret iure magistratus.

Circa primam Decius hic amplectitur partem negatiuam, quæ communis est ut Alex.D. meus Riminal. Purpurat.& alii Moder. testatur, mouetur per tex.in l.muto.§.tutoris datio, infr. de tutel.ubi ius dandi tutorem ei soli competit, cui nominatim hoc lex dederit, Sen.consultum, uel princeps, ergo cum specialiter alicui tribuatur, iure magistratus non uidetur competere, per hunc textum in princip.iuncto uersicu.quæ uerò,ubi quæ specialiter lege tribuuntur, separantur ab his quæ iure magistratus competunt.
305 † Secundò mouetur Dec.per tex.in §. sed hoc iure,inst.de Attili.tut.ubi dicitur quòd magistratus iussu præsidum tutores creabant, ad idē tex. in l.Lucius.secunda.§.cum in testamēto. infr.de admi.tut.ubi mortuo altero de tutoribus datis in testamento,dicitur quòd in locum eius, petēte matre ex præsidis prouinciæ præcepto à magistratibus alius tutor fuit datus, si ergò dicit Dec.ad integrandam personam magistratus, requirebatur iussus præsidis,manifestè patet hanc dationem tutoris iure magistratus non competiisse: quia non simpliciter, sed secundum quid competebat, scilicet ex præcepto uel iussu præ-
306 sidum,† & regula quæ hic ponitur de his quæ competunt iure magistratus, [illegible] igitur scilicet simpliciter ut uerba debent intelligi,l. hoc legatum, & ibi Bar.infr.de leg. iii. & hæc fuit etiam consideratio D.mei Riminaldi, quam sibi Dec. atribuit,& dilatauit ut per eum. Tertiò mouetur D.m.Rimin. quia si iure magistratus competeret ista datio tutoris frustrà fuisset hoc specialiter concessum legato proconsulis ex oratione diui Marci,in l.i.§.legatus.infr.de tut.& cur.dat. quartò confirmat hoc idem Riminal. & auctore tacito, Niger, nume. 62. quia si competiisset iure magistratus delegari potuisset,ut hic, & tamen præses non poterat eam delegare, l nec mādante.infr.de tut. & cur. ubi alius non poterat dare tutorem mandante præside.

Contrariam tamen partem tenet Fulgo. hic
307 † cum quo transit Alex. & Iaf.idemq; tenet ēt Paul. Turonens. in dispu. sua, prout refert hic Niger.fundatur.in l.ius dandi.infr.de tut. & cur. ubi dicitur quod ius dandi tutores competit omnibus magistratibus municipalibus, ad idem tex. in l.ii.§.si mater,in fine infr.ad Tertul.ubi similiter & simpliciter dicitur magistratibus municipalibus necessitatem dandi tutores iniungi,
308 † & licèt Dec. hic post D. m. Riminal. tamen auctore tacito, dicat illa iura debere intelligi iussu Præsidis accedente,per d.§.sed hoc iure. Nihilominus respondet Niger post Turonen. quòd talis subauditio tolerari non potest, potissimè, in d.l.ius dandi. ubi pdstquam dixit magistratibus municipalibus hoc ius dandi tutores competere,subdit, *sed illum qui sit ex eodem municipio uel agro eiu dem municipij*, & sic subiectum, non autem extraneum, uel alienum, hæc enim differentia non fieret, utrum ille subiectus sit iurisdictioni magistratus nec ne, si deberet interuenire iussus præsidis, nam eo interueniente ēt non subiectis iurisdictioni magistratus, poterat per eum dari tutor, l.Diuus Marcus. eo tit. ubi, *quando desunt in ciuitate ex qua pupilli oriundi sunt, qui idonei uideantur esse tutores, officium est magistratuum inquirere ex uicinis ciuitatibus honestissimum quenquam, & nomina præsidi prouinciæ mittere, non autem ipsos arbitrium dandi sibi uendicare*, quod idem ponit ad unguem textus in l.i.§.si quando.infr.de mag.conue. Sic igitur quando præses se interponebat, dabatur etiam alienum & non subditum tutorem magistratus, textus igitur in d.l.ius dandi. qui de subdito loquitur debet intelligi simpliciter ut iacet,non accedente aliquo iussu præsidis, quod est ualde no
309 tabile.† Secundo confirmatur hæc opi.per Nigrum in d.l.diuus.à contrario sensu.ubi deficientibus subditis, magistratus municipalis non poterat dare alios non subditos suo municipio,nisi interueniente præsidis mandato, ergò non deficientibus subditis poterat illos dare iure proprio: Eodem plane modo potest induci tex.quē citat etiam Niger.in l.neque à præside.C.qui dare.tut.ubi dicitur neque à præside alterius prouinciæ,neque a magistratibus municipalibus tutorem ortum ex alia ciuitate, nec domicilium ubi nominatur habentem, tutorem dari posse, si ergo subiectus est, qui dandus est tutor à præside uel magistratu, sentit à contrario sensu textus utrumque per se illum dare posse, & sic apparet necessarium non esse iussum præsidis ex parte magistratus municipalis. Tertiò comprobat hanc partem Niger per l ubi absunt,infr. de tut.& cur.ubi m. gistratus municipalis non poterat dare tutorem collegam suum, ergo innuit quod alium bene dare poterat, & sic quod illa tutelæ datio iure magistratus competebat.
310 † Quarto D.m.eus Rimin.ad hanc opi.Fulgo sii deducit doctrinam Bar. in l. is qui hæres. §. neque filius post medium. infr.de acqui. hæred. ubi concludit, quòd licèt iussus patris requiratur in adeunda hæreditate per filium sibi delata, l.si quis mihi bona.§.iussum.eo.tit. tamen hæreditas ipsa & ius adeundi residet in persona filii, l.ff.ius.infr.de inoffi.test. unde pariter in proposito nostro postquam ius dandi tutorem fuit concessum magistratibus municipalibus,d.l.ius dandi. posito

di.posito quòd etiam iussus præsidis,exigeretur ut uolunt communem tenentes, tamen non inde cessat quominus illa datio tutoris diceretur competere. iure magistratus, uelut in persona magistratuum residens, & ita patet in utramquem parte quæstionem disputabilem reddi.

311 † Vnde pro resolutione diligenter aduerti debet, quòd tota uis uersatur in textu dictæ l. muto.§.tutoris datio.infr. de tutel.ubi dicitur quòd, *tutoris datio neque imperij neque iurisdictionis est*, Gloss.namque exponit, neque imperii tantum neque iurisdictionis tantum, sed ex utroque & sic mixti est imperii. Quæ quidem expositio mihi non placet, cum supplcat dictionem,tantum, quæ non est in textu, imò uerius illa negatiua, neque in totum negat l. is qui cc.§. utrum. infr. de reb. dub. & sic quòd nullo modo participet de imperio & iurisdictione, sed sit ab utroque

312 penitus separatum. † Idque magis etiam declaratur. Nam dum dicit ille textus quòd datio tutoris nec imperii est nec iurisdictionis, datur intelligi quòd si non est imperii, non est meri uel mixti, nam quod remouetur à genere, remouetur à qualibet eius specie,ut si dicam,hoc non est animal sequitur quòd non est animal rationale, nec irrationale, non est etiam iurisdictionis:quia eius finis est ne una pars sit in damno, & altera in lucro: at datio tutoris fit ob hoc solum ut pupillos ille defendat.l.i.infr.de tutel.nō autem ut pupillus non damnificetur, aut tutor lucretur, ità Vacon.a Vacu.declara lib. vi. capitulo ccxxx.

313 Verior igitur est expositio † quam tradit Oldrad.Iacob.de Are.Bar.& Alber.ibi.& idem Alberic.in l.i.infr.de tuto.& cur.& Curt. iun. hic, nu. 55. dicunt enim quòd tutoris datio non est imperii, hoc est non competit alicui, eo ipso ꝙ habet iurisdictionē. Sed ita demū si hoc lex specialiter cōcedit, prout ad unguē declarat Gl. in d.l.i.in Glo. magna. & probatur optimè talis expositio nā uidemus ꝙ præsides in prouincia merū habebant imperiū.l. illicitas.§.qui uniuersas. supra de offic. præsidis.imò uerò maius habebant imperium in ea omnibus post principem. l.iiii.eo.tit.& tamē lex Iulia, & Ticia specialiter eis concedebat dare tutorē ut refert imperator, inst. de Attil. tut. in prin. ibi, *in prouincijs uerò à præsidibus prouinciarum ex lege Iulia & Titia*, quod fuisset superuacancum si habuissent hanc potestatem dandi tutores, eo ipso quòd habuis-

314 sent imperium, † cum lex superfluo non soleat consulere.l. hæc stipulatio. §. diuus. infr. ut leg.no.caue. Similiter si esset iurisdictionis iam priuatus non posset dare tutorem in testamento: quia priuati nulla est iurisdictio.l. priuatorū. C.de iur.om.iud.& tamen potest pater filiis suis in potestate, testamento tutores dare.§. permissum. inst.de tutel. competit ergo cui permittit lex, Se.consul.uel princeps,ut subiicitur in d.§.tutoris datio, extra uim imperii & iurisdictionis,

315 † Et ideò infert Alber. ibi quòd licèt merum uel mixtum imperium concedatur in aliqua uilla uel ciuitate alicui,nō propter hoc dabit tutorem nisi specialiter hoc ei concedatur.

Et hęc nedum à prædictis didici,sed postmodum reperii Balduinum in d. §.sed hoc iure. scitissimè declarantem,inquit enim non esse prętermittendum quod rescriptum est illustribus personis in l.i.C. de illustr. pers. præfectum urbis adhibitis decem uiris e numero Senatus, & prætore Tutelari, debuisse tutores dare uel cu

316 ratores.† Deinde subdit illud in uniuersum tenendum fore quod ait Vlpian.in d.§. tutoris datio. Tutoris dationem, neque imperi,neque iurisdictionis esse,sed ei soli competere cui nominatim hoc dedit lex, uel Sen. cons. uel princeps, ut intelligamus dationem tutelę esse merę uudęque potestatis, quæ à lege datur,ut si lex patiatur, etiam priuato competat, ueluti parenti, nec cuiquam aliter competat, quàm si lex permittat. Imperium & iurisdictio ad magistratū pertinent, & magistratus cum dat tutorem,non id agit tanquam iudex, sed tanquam is cui nomīnatim id ei à lege concessum est, ut etiam si nihil haberet imperii uel iurisdictionis æquè pos-

317 set tutorem dare, † huiusque rei exemplum extat in tribunis, qui nullam habebant iurisdictionem, & tamen tutorem dabant. Contra præses prouinciæ licèt omnem iurisdictionem & merum haberet imperium, non potuisset tamen tutorem dare, nisi nominatim id ei fuisset certa lege tributum. Quam rem diligentius sc Balduinus inculcare dicit, ac protestatur, quia parum uulgo nota sit, hoc est à doctoribus malè digesta,in eius sententiam descendit, pariter Gillot. de iurisd.& imper.lib.ii.cap.xiii.num.5.dicens ꝙ imperium & iurisd.ad magistratum, quasi magistratum ac iudicem pertinent. At & si interim tutorem magistratus det, non id quasi iudex facit,neque enim soli magistratus,sed & decurionum ordo, & præterea nullum magistratum gerentes tutorem dare possunt, cum eis specialiter lege ea potestas concessa sit. Igitur tutoris datio sic competit quasi ędium sacrarum, locorum publicorum & id genus administrationis. cura,quæ nullius,neque imperii neque iurisdictionis est,sed nudæ meręque administrationis. Atque idem Gillot.cap.xxi.in fi. subiungit quòd ea demum iurisdictionis, aut imperii sunt, quę inter partes diuersas actorem & reum fiunt, suntque hæc forensia uerba,at reliqua in quibus actor & reus intelligi non possunt quamuis à iuridicis,magistratibusue fiāt, nō propterea imperii aut iurisdictionis esse dici possunt,qualia sunt tutoris datio, heminarū modiorūq; modū præ-

N scribendi

scribendi potestas, sed hęc simplicis administra
tionis sunt, nam in iuridicis ac magistratibus
non solum iurisdictio & imperium sunt, sed &
simplex & nuda administratio.

Quare benè concludit Aldroband.in d. §. sed
hodie.tutoris dationem nunquam competiisse
iure magistratus, sed iis quibus specialiter fue-
rit tributum, patet, quia primò prætori urbano
unà cum maiori parte tribunorum Romę,& in
prouinciis pręsidibus concedebatur hæc pote-
stas, posteà consulibus, posteà prætori tutelari,
postmodum præfecto urbi, prætorique simpli-
citer. Vnde necesse semper fuit ut demandare-
tur tutoris datio specialiter magistratui,ut hanc
potestatem exercere posset. Et hanc insuper
opinionem confirmat Vacon. à Vacn. declara.
lib.vi.cap. ccxxix. ponderans illa uerba textus,
sed hoc iure utimur, quę denotant consuetudinē.
l.si de interpretatione.supra de legib.quę est lex
quædam. l.i.C.de emanc. lib. iuct. Glo. ex quo
patet, quòd magistratus dabant tutores ex con-
suetudine, sicque tacita lege sic concedente eam
uim,ut tamen sine præsidis præcepto ea uti non
possent, unde iure magistratus tutorem, non da
bant si specialiter consuetudo sic eis cōcedebat
ut hic in prima regula.

318 † His ita stantibus & non minus egregiè quā
uerè propositis uerificatur, communis opinio
quam etiam tenet Cagnol. hic num.97. licèt nil
boni aut noui feri dicat,quòd datio tutoris non
competeret iure magistratus, ut etiam conclu-
dit Aldroband.loco citato, cum daretur à lege
extra uim imperii, & iurisdictionis,quæ cadunt
in magistratu. l. nec magistratibus. infr. de
iniur.

319 † Et ita tenendo non obstant adducta contra
commu.& primò text.in d.l.ius dādi. non enim
dicit ille textus, quòd ius dandi tutores compe-
tat omnibus magistratibus, ut supponunt illum
citantes, tunc enim dici posset, quòd iure magi
stratus competeret si eo uerbo uteretur:quia de
notaret quòd ex ui magistratus & sic imperii,
uel iurisdictionis suæ illud ius haberent magi-
stratus, ut hic in uersic.quę uerò iunct.Gloss.in
in princ.quæ exponit, *iure magistratus compe-
tunt*, id est, propter uim magistratus. Sed dicit,
datum est, & sic uoluit considerare specialem le
gis, Se.consulti, uel principis concessionem de
qua idem Vlpian.auctor illius legis dixerat,in d.
§.tutoris datio.ab ipsomet condito,ut ex inspe-
320 ctione utriusque textus patet. † Et ideo scitis-
simè Glossa nostra hic intellexit illum textum
dicens, quòd datio tutoris non competit iure
magistratus,sed propter iussum legis dicitur cō
petere. Et ideò benè textus in l.ii.§.si mater. in-
fra ad Tertull.dixit quòd magistratibus munici
palibus necessitas dandi tutores iniungit, uo-
lens significare legis dispositionem, quæ id eis
imponit, non autem dicit quòd ius eis compe-
tat. & ita reperio quòd Aldroband. interpreta-
tur illa iura in d. §. sed hoc iure.sub num.21.in-
321 stitu.de Attil.tut. † Et si dicatur in quo con-
sistebat datio tutoris, si neque in imperio
nec in iurisdictione consistebat. Dico quòd
consistebat in nuda quadam administratio-
ne extra uim iudicii ubi imperium & iuris-
dictio solent exerceri, prout in simili uide-
mus in proconsule in l. si in aliquam. §.primo.
supra.dę offi.procon.ubi curare debet procon-
sul ædes sacras, & opera publica circuire,inspi-
ciendi gratia, an sarta, tactaque sint, uel aliqua
refectione indigeant. Et si qua cepta sunt ut
consumentur secundum uires Reipublicę, id
enim pariter consistit in quadam nuda admini-
stratione, præter uim iudicii, & sic imperii,
uel iurisdictionis. Vnde pariter in propo-
sito nostro de datione tutoris idem concludi
potest.

322 Ad l.diuus † quia Niger mouetur à contrario
sensu, dico quòd illud argumentum non benè
deducit, nam sicut Paulus refert in sesu directo,
quòd Diuus Marcus, & Seuerus, Cornelio,Pro
culo rescripserunt,cessantibus idoneis tutoribus
in ciuitate pupilli, officium magistratuum esse
ex uicinis ciuitatibus honestissimum quem-
quam inquirere, & nomina præsidi prouinciæ
mittere, non autem ipsos arbitrium dandi sibi
uendicare. Ita pariter à contrario sensu dici de-
bet, stantibus idoneis tutoribus in ciuitate pu-
pilli magistratus illos dare posse ex rescripto il-
rum Imperatorum,& sic ex speciali eorum prin
cipum commissione, non autem iure proprio
323 ut Niger prætendit: † quia contrarius sensus
ad limites uerborum sumi debet, Butri. in cap.
cum apostolica. in ultimo notab. de his quæ
fiunt, à prælat. & per Dec.supra nume 58.con-
silio cx.colum.ii.consi.cccxxxvi.numero 4.con
silio dcxxvi.nume.7.Cephal.consi.lxii. numero
46. quod sic stante non dicitur iure magistratus
competere datio tutoris ibi, sed propter iussum
principum & eorum rescriptum, id eis con-
cedi.

Ad l naque à præside, dico quòd ille tex.tan-
tum decidit tutorem alienæ ciuitatis dare non
posse, à magistratibus municipalibus, & quate-
nus sentit à cōtrario sensu, per eos magistratus
tutorē ciuitatis pupilli bene dari posse, debet id
intelligi quando lex, Sen.consul. uel constitutio
principis id eis concedunt. d.§.tutoris datio,non
autem suo marte id eos facere si quidem una lex
aliam declarat. l.si seruus plurium. in fin. infr.de
leg.i.& eodem modo declarari debet lex ubi ab
sunt. infr. de tut. & cur. adducta per Nigrum.
324 † Ad ultimū de doctrina Bart.in l.is qui heres.
§.neq; filius.infr.de acqui. hęr. respōdet id: D.
m.Rimin.nume. 15. qui eam deduxit, & latius
Calcfat.

Calcfat. num. 178. quòd hæreditas deferebatur filio purè non conditionaliter si pater iussert, unde eo prædefuncto, uel aliter filio sui iuris facto, poterat adire iussusque patris requirebatur ad integrandam personam filii, sed datio tutoris non aliter cōcedebatur magistratibus municipalibus, quàm iussu præsidum, sicque conditionaliter quod nihil in esse ponit.

Nunc de secunda conclusione discutiendum

325 est † nunquid hodie tutoris datio dicatur iure magistratus competere, in qua Decius pariter tenet partem negatiuam: quia solum loco præsidis episcopus fuit subrogatus. §. pen. inst. de Atil. tut. & nihil aliud immutatum, debet igitur incorrectum remanere l. sancimus. C. de testa. & præcipimus. in fi. C. de appell. & sic non uidetur iure magistratus competere sicut nec olim competebat. Secundò mouetur: quia textus in d. §. pen. dicit defensores ciuitatum habere potestatem unà cum antistite ex qua dictione, *una*, uidetur illa potestas episcopo communicata l. fin. C. de impub. ergo non competit simpliciter iure magistratus. Et ista Decius ad unguem surri

326 puit D. meo Rimin. hic. † Qui plus etiam ponderat dictionem, *cum*, de qua in illo textu, quæ licèt posita inter res soleat coniungere accessoriè, nihilominus posita inter personas coniungit æquè principaliter. l. i. & ibi Bart. infr. de pecul. leg. iunct. l. & si ancilla. eo. tit. nam seruo legato cum peculio, & alienato, manumisso, uel mortuo legatum peculii extinguitur: quia uenit accessoriè ad seruum. Sed ancilla legata cum suis natis, ea mortua, uendita, uel manumissa, nihilominus nati ad legatarium pertinebunt: quia duo legata sunt separata, duo quidem: quia una persona non accedit alteri, secundum Barto. per l. iustissimè. infr. de ędil. edic. & ita dictio, cum, coniungit principaliter, meritò legato unius extincto, non extinguitur legatum alterius, meritò iurisdictio magistratus & antistitis in ea datione tutelæ, debet denominari ab antistite uelut à digniore, ut sic magis dignum trahat ad se minus dignum. c. quod in dubiis, de consecr. eccl. uel alta. ideò iure ma

327 gistratus non dicitur competere. † Tertiò confirmatur hæc opi. tanto magis si sequamur lecturam Teophili ad illum textum dicentis hodie statutum esse ut defensores ciuitatum unà cum eiusdem ciuitatis religiosissimo episcopo, uocatis & aliis publicis personis, id est, magistratibus, uel Alexandriæ iuridico, tutores aut curatores creent. Si ergo patet quòd non iure simpliciter magistratus, dicitur hæc datio tutoris competere, si defensores illi tot personarum conuentum requirunt: quia illud dicitur simpliciter tale quod abstractum est ab aliis qualitatibus, l. hoc legatum. infr. de lega. tertio.

328 † Contrariam tamen partem post Glo. & sequaces tenet Orianus hic, nouiter illum textum declarans, inquit enim Iustinianus, *nos autem disposuimus, nec expectata iussione præsidum, si facultates pupilli uel adulti usque ad ccccc. solidos ualeant, defensores ciuitatum unà cum religiosissimo antistite etc.* Ponderat Orianus uerbum, *ualeăt*,

329 quod significat. Posiint † cuius natura affirmatiuè prolati necessitatem non importat iuxta notata per Bart. & omnes. in l. Gallus. in prin. infr. de lib. & post. & probatur. in l. sæpe. supra de offic. præsid. non igitur arctantur illi defensores episcopi interuentum accipere, sed est in libera eorum uoluntate, ergo iure magistratus dicitur competere talis datio tutoris hodie per illum textum, putatque Orian. hanc esse uerissimam

330 intelligentiam ad illum textum. † Et in hanc opi. quoque descendit Niger, licèt enim interueniat (inquit ille) auctoritas antistitis, interuenit quo ad pleniorem cognitionem, & quo ad maiorem discussionem, non autem quòd hoc non competat iure magistratus. Et ut etiam subdit Claud. Aquens. præsentia episcopi non tribuit iurisdictionem magistratui, nec iurisdictio magistratus dependet ab episcopo sed est ut colle-

331 ga. † Quin addit & Purpuratus sub, num. 666. uersus finem, aliam ponderationem ad illum textum, uult enim quòd extra ciuitates possint magistratus municipales sine iussu præsidis, & præsentia episcopi dare tutores pupillis, quorum facultates non excedunt ccccc. solidos, nam præsentia episcopi solum exigitur eum defensores ciuitatum dant tutores, & hoc ex maiore fauore pupillorum, ut eorum tutores creentur interueniente episcopo, pro quo lex multum præsumit, non autem quia defensoribus iure magistratus non competat datio tutoris, competit enim cum extra ciuitatem competat aliis magistratibus sine episcopo ut tex. subdit, & hunc intellectum Cagnoll. hic, num. 100. attribuit Fulgosi. D. meo Riminal. Decio, Curtio, & Mod. Tauri. qui sequentes Iasonem, in l. magistratibus. infr. titu. ii. credentes magistratus municipales esse potestates uillarum & castrorum, concludunt propterea quòd eis sine episcopo ea datio tutoris competat: quia non esset fauor pupilli, si propter id haberent exire municipium & proficisci ad alium locum.

332 Postremò considero, † quòd olim iussu præsidum, magistratus dabant tutores si facultates pupilli non essent magnæ, hodie autem subdit Imperator, *nos per constitutionem nostram & huiusmodi difficultates resecantes nec expectata iussione præsidum disposuimus, magistratus tutores creare*, si ergo olim iure magistratus non competebat datio tutoris: quia iussus præsidum requirebatur, & hodie sublatæ sunt istæ difficultates ut non expectata eorum iussione, dentur tutores, ergo patet quòd iure magistratus,

giſtratus competit datio tutoris, alias adhuc ho
die idem eſſet quod ante, cuius contrarium uult
Imperator ibi, ut enim tradit Ioan. Ferrar. ibi,
Iuſtinianus ut Reipub. atque adeò minoribus
proſpiceret, conſtituit quemque magiſtratum
etiam minorem per ciuitates, ſine præſidis.
Ego tamen diligentius ſingula perpendens,
Datio tutoris an hodie iure magiſtratus competat.
333 † in primis lecturam Teophili non probo:
quia communem lircram transformat, quæ di-
cit, *defenſores ciuitatum una cum eiuſdem ciuita-
tis religioſiſſimo antiſtite, uel aliàs publicas perſo-
nas, id eſt, magiſtratus*, ut quando ſimus extra ci
uitatem in municipio, ſecundum Glo. *uel iuridi
cum Alexãdrinæ ciuitatis*, quando tutor datur in
ciuitate Alexandriæ, ſecundum Gloſſ. *tutores
creare*. Omnes igitur illi de per ſe ſecundum di
uerſitatem locorum dant tutores, non autem di
cit text. quòd illi defenſores unà cum epiſcopo
ciuitatis, uocatis aliis publicis perſonis, hoc eſt
magiſtratibus, uel iuridico Alexandriæ creent
tutores, nec ita ſituantur uerba prout ea legit
Theophil. unde ſenſus ſuus mihi non placet.
334 † Non inde tamen & ſecundo loco reſideo cũ
Modernorum ſententia, quatenus enim perti-
net ad Orianum, malè interpretatur illum tex-
tum, referendo uerbum, *ualeant*, ad uerbum, *de
fenſores*, & exponendo illud, poſſint, cum ut ẽt
perpendunt hic Moder. Pataui. referantur ad il
la uerba, *ſi facultates pupilli uel adulti uſque ad
ccccc. ſolidos ualeant*, quæ alioquin ſine uerbo
remaneret, & orationem perfectam ſenſumque
non haberent. Et ita poſt illud uerbum ualeant
ſunt duo puncti, ad denotandum quòd finiat ibi
conſtructua, & ſignificat illud uerbum, ualeat,
ut ſonat ualorem & importantiam facultatum
pupilli, illa uerò uerba, *defenſores*, cum ſequen
tibus, habent ſuum conſtructum qui dependet
à principio & fine, ibi, *nos autem diſpoſuimus de
fenſores ciuitatũ unà cũ religioſiſſimo antiſtite etc.
tutores creare*, & ſic omnia de plano procedunt
ut ſtant uerba. Confunditurque ſenſus Oriani,
imò uerò de falſo conuincitur, quatenus inquit
illos defenſores arctari ad accipiẽdum epiſcopi
335 interuentum: † quia illud uerbum, *diſpoſuimus*,
præceptum denotat, ſicut de uerbo decernimus
tradit Dec. in cap. nam concupiſcentiam, ſecun-
da lectura, num. 9. de conſti. præcipiente igitur
Imperatore quòd defenſores unà cum epiſcopo
creent tutores, apparet quòd arctãtur ſic facere,
non autem eſt in eorum libera uoluntate ut di-
cit Ortanus, & ita fallitur undequaque minus ẽt
mihi placet ſenſus Nigri: quia uerbum, *crea-
re*, relatum ad ſuperiora illi repugnat. Si enim
defenſores creant unà cum epiſcopo, ergo non
ſolum epiſcopus interuenit, quo ad cognitionẽ
& inquiſitionem, ſed etiam quo ad totalem con
ſtitutionem tutoris, uel curatoris, ſicque patet,
quòd iure magiſtratus ſimpliciter non compe-
336 tit id defenſoribus: † Et quod inquit Claud. ꝙ
epiſcopus ille eſt collega, non probat & repu-
gnat ei quod inquit hic Dec. quòd fuit ſubroga
tus in locum præſidis, ille enim impediebat ꝙ iu
re magiſtratus diceretur competere, ergo &
ille per l. ſi cum. §. qui iniuriarum. infr. ſi quis
cautio.
Poſtremò quod dicit Purpur. mihi non ſa-
337 tisfacit, † nam licèt Glo. in uerbo uel ſic illum
tex. intellexerit, tamen de magiſtratibus ſimpli-
citer loquitur tex. nec addit uerbum municipa-
les, ultra ꝙ ut inquit Cagnol. hic municipiũ eſt
ciuitas, & magiſtratus municipales, ſunt magi-
ſtratus ipſius ciuitatis, unde ſenſus eſt quòd ſi-
ua defenſores ciuitatum, ſiue magiſtratus mu-
nicipales, qui etiam ſunt magiſtratus in ciuita-
tibus, debet tutorea, id facere debent cum præ-
ſentia epiſcopi. Idque præter Cagnol. compro
batur, nam una pars alternatiuę dubia declara-
tur per aliam, l. i. ubi Bar. Soc. & alii. infr. de reb.
dub. unde cum clarè ſupra dicat defenſores ciui
tatum unà cum epiſcopo tutores dare ſubiicien
do uel aliàs publicas perſonas, id eſt, magiſtra
tus debet intelligi repetita eadem qualitate in-
teruentus epiſcopi, aut ſi uelimus intelligere il-
lum tex. modo Purpurati, quòd tamen allegati
per Cagnol. non dicunt, dici poteſt quòd id ita
ſpecialiter fuit conſtitutum propter epiſcopi
defectum, qui eo loco non adeſt, cum nimis eſ-
ſet graue ſi ad ciuitatem eundem foret, argumẽ
to l. i. C. quando Imper. inter pup. ut dicit idem
Purpuratus. vnde talis caſus non eſt producen-
dus ad conſequentias, ex qualitate enim loci pro
pter defectum perſonarum minuitur aliàs ſolen
nitas. l. fin. C. de teſta. & quod de iuridico Ale-
xandrinæ ciuitatis ſubdit, pariter eſt ſpeciale:
338 quia maximus erat magiſtratus. † Et in eo pa
riter erat ſpecialiter conſtitutum ut apud eum
tantum donationes ubique factæ poſſent inſi-
nuari. l. i. C. de offi. iud. Alexand. ſicut & in urbe
Conſtantinopolitana apud magiſtrum cenſus. l.
in hac. C. de dona.
Ad ultimum uerò reſpondetur, quòd Impe-
rator reſecauit difficultates hominum hoc reſpe
ctu: quia iuſſus præſidum prius requirebatur, &
hoc ſi non erant magnæ pupilli facultates, unde
339 debebat uideri quot eſſent, † & poſtea arbitra
ri: an eſſent magnæ uel paruæ facultates, iuxta
not. in authen. prætereà. C. unde uir. & uxor. &
in l. ſi conſtante. infr. ſol. matr. & ſi erant magnæ
nullo modo magiſtratus poterant ſe intromit-
tere. Has difficultates reſecauit Imperator: quia
iuſſio præſidum non expectatur, & ſumma
taxata eſt ad ccccc. ſolidos, ſicque dictum arbi-
trium ſublatum eſt, quod poterat eſſe diſforme,
ſed non inde fit, iure magiſtratus competat, cũ
requiratur antiſtes, cum iudice, ut ſubdit tex. ceſ
ſant igitur omnes conſiderationes, & remanet
uera

uera conclusio, quòd hodie quoque datio tutoris non competat iure magistratus sicut nec olim, prout etiam concludit Aldroban. in d. §. pen.nu.21.circa fin.nisi fortè dicamus, quòd cũ quod ibi dicitur de interuentu episcopi, de consuetudine non seruetur, ut ibi tradit Nicasius, & Cagnol.hic,sicut & in aliis casibus, in quibus episcopus de iure ciuili adiungitur iudici laico ad expeditionem alicuius actus, id consuetudo non seruat, ut per Ias.in l.rem non nouam.colu. fin.& in authen.si uerò contigerit.C.de iudi. dedignantur enim nunc episcopi id acceptare & peragere, meritò hoc respectu, datio tutoris competat iure magistratus, super quo te interim cogitantem dimittam ut ad alia transeamus.

Datio tutoris an possit delegari.

Superest ut de tertia conclusione disseramus,
340 † an datio tutoris sit delegabilis in qua Gloss. nostra determinat, quòd non, per l.nec mandante.infr.de tutor.& cur.dat. ubi dicitur quòd, *nec mandante præside alius tutorem dare poterit*, sed ad illum textum, respondent D.Hiero.de tortis. Ias.Orian. & Sapia. quòd illa dictio, Nec, referri debet ad uerbum, mandante, ut sit sensus, nec mandante præside, id est, non mandante præside alius tutorẽ dare poterit. Vnde de prohibitione delegationis tutelæ non agit ille textus, imò uult eam delegabilem esse, quando præses eam
341 non mandat. † Nec inconuenit dictionem nec, in non, resolui, Glo.in l.si filiæ. C.de don. ante nup.& hanc interpretationem suadet Orianus: quia relatio fieri debet ad proxima, l.si idem cum eodem.§.fi.& ibi Glo.infr.titu, secundo, ergo condecentius uerbum nec, refertur ad uerbum mandante, immediatè sequens, quam ad
342 uerbum poterit magis remotum. † Alio quoque modo subtiliter Niger hic interpretatur illum textum, quòd dum inquit, *nec mandante præside alius tutorem dare poterit*, intelligatur, alius scilicet præses, nam dictio alius, est implicatiua similium Glo.in l.si fugitiui.C.de serui.fugi.& de præside fuerat dictum. Ideò præses alterius loci altero præside mandante non poterit dare tutorem secundum Vlpianum, & probatur hic intellectus ut subdit Niger per tex. in l. nec à præside.C.qui dare.tut.nam præses alterius loci non potest dare non subditum suum: quia ex quo uertitur causæ cognitio, circa mores & bona tutoris, ideò requiritur quòd tutor detur à iudice suæ iurisdictionis, tanquam magis instructo de personis suę iurisdictionis, non ergo prohibetur tutoris delegatio, sed benè ꝙ de non subdito fiat ibi
343 † Tertiò quoque modo ueteres interpretati fuerunt illum textum ut Glo.Dyn.Bart. & Alberic.ibi, quòd nec mandante præside alius scilicet priuatus & iurisdictionem non habens, tutorem dare non potest, & sic in summa uult ille textus secundũ eos, ꝙ datio tutoris nõ sit delegabilis priuato, sed habẽti iurisdictionẽ sic. Quartò Ias.hic, nume.66.exponit nec mãdante præside, id est, sine mãdato pręsidis alius tutorẽ dare põt.

Sed interpretationes istæ mihi non placent. Siquidem prima tendit ad denotandum, ꝙ quilibet tutorem dare possit contra textum, in l.muto.§. tutoris datio.infr. de tutel. ubi possunt illi tantum tutorem dare quibus lex, Sen. cons. uel princeps dat, & hoc & benè perpendit purpur.
344 nu.669. † Secundus etiam sensus Nigri mihi non satisfacit ultra Purpur. uelut indubitabilis: tum quia pręses extra prouinciam alteri Præsidi mandare non poterat.l fi.infr. de iur. omn. iud. tum quia par in partem non habet imperium.l. ille à quo. §. tempestiuum. infr. ad Trebellia. Tertius insuper intellectus non est tenendus ne luti diuinans & textum coarctans, qui potest intelligi etiam de iurisdictione habente, quartus quoque stare nõ potest ut animaduertunt Curt. & Cagnol.hic,nu.98.nam necesse est dicere, ꝙ dictio nec, determinet uerbum, poterit, sequẽs, non participium mandante, præcedens, quia referendo uerba ut per Ias.decideret magistratus municipales potuisse dare tutores sine mandato pręsidis, quod est contra textum, in l. Lucius. secunda.§. cum in testamento.infr.de admi. tut. ibi ex præsidis pręcepto tutor datus est.
345 Sensus ergo uerus illius textus fuit † ut illa dictio, nec, stet implicatiuè sicut in l. nec auus. C. de eman.lib. & sensus sit ut tradit Purpur. ꝙ nec mandante pręside (nedum alio magistratu) alius tutorem dare potest, & sic ꝙ etiam præses nõ potest delegare dationem tutoris sicut nec alius magistratus, & ita quoque Cagnoll. interpretatur. hic,nu.98. & si dicatur huic intelligentiæ contrariari textum, in d.§.sed hoc iure, ubi iussu præsidum magistratus dabãt tutores, ergo uidetur ꝙ imò præsides dationem tutoris delegabãt, respondetur ꝙ ille iussus non erat delegatio, sed lex ita cauerat ut magistratus iussu præsidum præambulo, tutores crearent. & ita declarat Aldroban.ibi,& Vacon.lib.vi. declara cap.ccxxix. & præter eos Bal. ibi dicens, ꝙ quis non debet ibi delegationem somniare, re uera enim mandari non potest tutoris datio, sed ubi res erat leuior: quia magnæ non essent pupilli facultates, poterat præses inferiori magistratui mandare, nõ quidẽ generalẽ tutoris dationẽ, sed curã dãdi unius alicuius tutoris, quẽ pręsens necessitas desiderabat, meritò probatur efficaciter in illo textu sentẽtia Gl.nostrę quę cõis est, ut hic per Docto.& in l.i.infr.tit.ii. ꝙ datio tutoris nõ sit delegabilis quã Dec. ẽt confirmat hic & plenius eo
346 D.m.Rimi. † Idq; pręter eos suadetur: nã sine dubio requiritur in datione tutoris causę cognitio, & decretũ iudicis, l.fi.c.arb.tut.& tradit Bar. in l.legitimos.infr.de leg.tut.post prin.sequitur hic Purp.nu.671. Sed ubi decretũ necessariũ est

hoc est causæ coguitio nacessaria est, ibi delega
tio prohibetur, l.nec quicquá. §.ubi decrctú, su
pra de offi.procon.secundú cóem intellectú, li-
cèt Barto. ibi conetur eum limitare iu datione
tutoris, sed mihi non placet: quia non probat
eius intentionem.

An in casu l.ii.C.de condi.infer. sumatur, et sumi possit argumentum a contrario sensu.

Glo.in uerbo fortissimum secundum Iaso-
347 nem, † est intricata & obscura, nam uult op-
ponere contra textum, quòd argumentum à
contrario sensu non sit ualidú, de l.ii.C.de cond.
insert. nam ibi pater instituerat filiam nuptam
& quibusdam legauerat in diem uel sub condi-
tiouc, uoluitque quòd filia teneretur cauere de
soluendis legatis si non diuerteret à uiro, unde
illa filia uolebat sumere argumentum à contra-
rio sensu ex ucrbis patris, ergo si diuertam à ma
rito non tenebor cauere. Sed quia istud diuerte
re est turpe, & improbatum à iure, l.repræhen-
denda.C.de insti.& sub.ideò text.ibi uult, quòd
filia debeat cauere prout pater disposuit, & alle-
gatio filiæ procederet quando pater expresse di
sposuisset, quòd non caueret si diuerteret. Patet
igitur quòd ibi sumi non debet argumentum à
contrario sensu cuius contrarium uult textus no
348 stet. † Glossa hic in effectu pluribus modis re-
spondet. Prima solutio est quòd dictio. Si. po-
test capi tribus modis, primò causatiuę pro
quia, & ita capitur hic dum dicit, *is cui contige-
rit exercitatio possit eam. Si*, idest, quia, *proficisca
tur mandare*, & sic Iurisconsultus arguit à ces-
sante causa non autem à contrario sensu.
349 † Sed hanc expositionem damnat Dominus
meus Riminal.& benè, quia dictio.Si. ita demú
capitur pro quia quando adiicitur dispositioni
uel orationi certę, l.uideamus. in prin.infr.de in
lit.iur.ubi pupillus nõ potest in litẽ iurare in cau
sa tutelari.Si.id est, quia impubes est ut exponit
Glo.quia ibi dictio.Si.adiicitur dispositioni cer-
tæ, ut est quòd pupillus sit iumpubes, nam pu-
bertas nou incipit nisi adueniente, xiiii.anno, in-
stit.quib. mod. tut. finitur & usque ad illud tem
pus durat ætas pupillaris.l. in pupillari. infr. de
uulg. at hic dictio. Si. adiicitur ei quod est in-
certum uelut in conditione, uidelicet si magi-
stratus proficiscatur quod à futuris contingenti
bus pendet. Et sic ad esse non esse ut est de natu
ratura conditionis, l. cum ad præsens. infr. si
cert.pet.Bar.in l.i.infr.de cond. & demon. meri
tò non potest exponi. Si. pro quia, quòd etiam
Cagnoll.hic. num. 110. concedir, licèt parum
constans subiiciat, quòd erit argumentum à cau
sa cessante.
350 † Secunda solutio Glossæ est, quòd aliquan-
do dictio. Si. capitur pro quáuis, quasi ꝙ & hic
sic capi debeat, & sensus sit quòd. Si.id est, quam
uis magistratus proficiscatur posit causas dele-
gare, quæ pariter expositio non est bona secun-
dum Fulg. Ias. & Dominum meum Riminal. ná
natura dictionis. Quamuis, est implicare idem,
& multò magis in casu cõtrario, l.quamuis. infr.
solut. matr. unde si dicatur filius succedit patri
quamuis sit emancipatus, sequitur quòd à con-
trario sensu multo magis succedit si sit in pote-
state, unde pari modo dici deberet hic, quòd si
magistratus potest delegare quamuis proficisca
tur, quòd a contrario sensu multo magis idem
facere posit si non proficiscatur, quod ta-
men est falsum in causis meri & mixti imperii,
quæ in casu absentiæ tantum possunt delegari,
iurisdictionis uerò tantum etiam à præsente ut
hic dicitur, pręterea cum dictio. Si. posita sit hic
sine copula pro quamuis, stare non potest ut
mod. Tauri. & Cagnoll. nume. 111. perpen-
dunt.
351 Tertia solutio est Glossæ, † quòd aliquando
dictio. Si. stet conditionaliter, & tunc Glo. te-
net quòd non sit licitum arguere à contrario sen
su, per d.l.ii.C.de cond.inser.ubi in dispositione
conditionali, quòd filia caueat si non diuerterit,
non sumitur argumentum à contrario sensu, ꝙ
si non diuerteris non caueat, & fortè Glo. mota
fuit; quia illud quod est in conditione, non est
in dispositinne, l. si quis sub conditione, infr. si
352 quis omis.causa testamenti. † Sed & in hoc Gl.
malè loquitur, ut Alex. Ias. & Dominus meus
Rimin. testantur: quia imò in dispositionibus
conditionalibus sumitur argumentum à contra
rio sensu, l.aliquando.infr.de cond.& de. l.pecu-
niam.infr.si cer.pet. l. inter socerum. §. cum in-
ter, infr.de pact.dot. quorum sententiam confir
mat etiam Cagnoll.hic, ut per eum & tenet Vi-
uius in suis communibus opi. in uerbo argumẽ
tum.

Quarta est solutio, quam ponit Gloss. nostra
quòd ibi sit casus specialis in quo non sumitur
argumentum à contrario sensu: quia prauus es-
set sensus, id est, resultaret absonus intellectus, se
cundum Bar. Alex. & cæteros passim. Quam ta
men Dec. damnat uelut aduersus illum textum,
qui expræsse dicit, quòd dispositio d.legis reprę
hendenda, locum non habet in illo casu, ut patet
ibi dum formaliter dicit, *nec exemplum legati
uel hęreditatis, in quibus non unquam conditio di
uortij remitti solet, huic rei comparandum est*, si
enim locum non habet, ergo dato quòd expres-
sè testator dixisset, quòd non caueret si diuerte-
ret, illa conditio diuortii non remitteretur in il-
lo casu. Sed Decium Cagnoll. hic taxat, nu. 116.
nam falsum est in primis, quòd si testator expres
sè uoluisset remittere conditionem diuortii, &
cautionem, non potuisset, hoc enim est contra
text. in l.scire.C.ut in poss. leg. ubi quocũq; iudi
cio defuncti prędicta cautio remitti potest, & ad
exẽplú legati relicti sub conditione diuortii quę
remittitur, l.repręhẽdẽda. C.de inst. & sub. qđ nõ
essę simile dicit tex. in d.l.ii, casui ibi proposito,
dicit

dicit Cagnol. id causari: quia nõ fuit ibi facta ex
pressè disposi. de nõ cauẽdo si diuerteret, prout
in d.l. reprȩhẽdẽda. sed solũ id ueniebat à contra
rio sensu, qui non sumitur: quia ut ibi dicitur re
sultaret absurdũ, unde in casu leg. repræhẽdẽda.
remittitur conditio diuortii à testatore expres-
sa, secus in casu d. leg. secundæ, quia non est cen
sendum testatorem à contrario sensu id uoluis-
se, ideò non remittitur: quia uun entis nullæ
sunt qualitates, & ita conatur Cagnoll. intelle-
ctum communem aduersus Decium tueri. Sed
ut mihi uidetur Decius ab eo defendi põt, nã pri
mò Cagnoll. errat dicens, ꝙ testator si uoluisset
potuisset expressè remittere cautionẽ dispositá
sub conditione diuortii: cum enim diuertendo
mulier inuitaretur ad delinquendum, dici debet
id per testatorem disponi non posse, l. conueni-
re. infr. de pact. dot. & d.l. scire. in secundo, respõ
so iunct. Glo. ubi cautio de utendo arbitrio bo-
ni uiri, remitti non potest à testatore: quia usu-
fructuarius inuitaretur ad delinquendum, & cau
tio de soluendo legato de qua loquitur primum
responsum remitti potest: quia per hoc non in
uitatur hȩres ad delinquendum uelut omnino
remanens obligatus ad soluendum legata, licèt
non cauerit de soluendo, secundo dissimilitudo
considerata per Cagnol. inter casum leg. repræ-
hendnda. & leg. secundȩ, uana est. nam si nõ est
censendum testatorem, à contrario sensu uoluis
se remittere cautionem filiæ si diuerteret, fru-
strà quæritur de remissione, ea enim ut priua-
tio quædam eius quod remitti debet, præsuppo
nit habitum, l. deesse. infr. de uerb. ob. l. manu-
missiones, supra de iust. & iure. ergo si testator
non censetur id uoluisse, non est opus remissio
ne aliqua.

Vnde subdit Dec. aliter declarandum esse il-
lum textum secundum Petrum quem refert Al-
353 beric. † ꝙ quando testator legat mulieri si di
uerteret, ualet legatum, & conditio tanquam
turpis remittitur; quia respicit legatum d. l. re-
præhendenda, sed quando testator nõ apposuit
illam conditionem, si diuerteret, legato, sed cau
tioni quæ præstari debet, tunc loquitur textus
in d.l. secunda. qui dicit absurdum esse, quòd ex
eo quòd patris uoluntati non obtemperatur, id
est: quia reiicitur uoluntas testatoris qui appo-
suit conditionem, si diuerteret, debeat negligi
forma edicti, id est, ꝙ cautio non debeat præsta
ri: quia esset multiplicare inconueniens, et dero
gando iuri communi, quod absurdum reputa-
tur ibi. Et secundum istam declarationem nun
uidetur ibi tractari de argumento à contrario
sensu: quia etiam testator expressè disposuisset,
quòd si diuerteret, non caueret, teneretur tamẽ
cauere, & sic argumentum à contrario sensu nõ
attenditur, cum si nun attenderetur expressa di-
spositio, multo minus debet attendi quod à cõ-
354 trario sensu colligitur. † Sed nec hic intellectus
mihi satisfacit: quia primo negat Dec. ibi tracta
ri de argumento à coutrario sensu, posteà sup-
ponit contrarium, dum dicit quòd illud nou at-
tenditur. Secundò malè Decius interpretatur il
la uerba, *quia patris sui uoluntati non obtemperatur*, id est, quia reiicitur uoluntas testatoris qui
apposuit couditionem si diuerteret, namq; imò
pater ibi conditionem apposuit si non diuerte-
ret, uon autem affirmatiuè, si diuerteret. Vo-
luntati autem patris non obtemperabat illa filia,
nolendo cauere ut ille præceperat, quod textus
absurdum putat, ut ex eo forma edicti negliga-
tur, quod caueri iubet: quia filia nolit ex capite
cauere.

355 † Tertius etiam fuit intellectus Ricchardi
Mallumbrȩ, relatus ab Alberico, quòd argumen
tum à contrario sensu non benè colligatur ibi:
quia dum dicit quòd caueret si à marito uon di-
uerteret, non sequitur quòd si diuertat, uolerit
pater eam non cauere: quia inter præceptum de
cauendo & nun cauendo datur medium, nam
quando dicitur præcipio quòd caueas si non di-
uertas, benè sequitur ergo si diuertas non præ-
cipiu: quia diuertendo cessat præceptum limita
tum si non diuerteret. Sed per hoc non infertur
quòd præcipiat ne debeat cauere, & ita malè
Doctures ibi supponunt agi de argumento à
contrario seusu quod posteà non attendatur, &
hunc intellectum uelut meliorem, planioremq;
sequitur Fulg. ibi: quia legata, quæ fiunt ad onus
nunquam debẽt interpretari releuationem, &
coutrarium, l. legata inutiliter. infr. de adi. lega.
unde dato quòd à contrario seusu si filia diuerte
ret, testator uon præcipiat caueri, tamen satis
est superesse edictum prætoris quod mandat
caueri, & ideò omninò tenetur illa filia ca-
uere.

356 † Sed nec iste sensus, placet Cagnoll. numero
56. & num. 118. quia si contrarius sensus, ut di-
cunt Richar. & sequaces, esset si diuertas uihil
diço, uoluntas patris de diuertendo, nec expres
sa nec tacita argui posset, ideò malè diceret Im-
perator negligi formam edicti: quia patris uo-
luntati non obtemperatur; hic enim colligitur
uoluntatem patris tacitam, & à contrario sensu
resultantem fuisse, ut non deberet filia cauere si
diuerteret, & hoc habuerit Cagnoll. à Glo. fi. in
princip. posita, in d.l. ii. licèt id non dixerit. Sed
tamen ab eo defendi possunt prædicti, quouiá
si uoluntas tacita patris, & à contrariu sensu fuis
set, quòd si filia diuerteret non caueret, utique
diuertens, & cauere nolens, obtẽperaret uolun-
tati patris, at contrarium dicit ille tex. absurdum
esse negligi formam edicti, quod mandat caue
ri: quia patris sui uoluntati non obtemperatur,
nolẽdo cauere, ergo nõ loquitur de tacita uolũ
tate patris, non cauendi si diuertat, sed de expres

sa cauendi

ſa cauendi ſi non diuertat, cui nolendo cauere, & ita negligendo edicti formam non obtemperabat.

Alia tamē ratione ſenſus prædictorum, meo iudicio, minimè tollerandus eſt, nam ſi præceptum patris quòd filia caueret, ſi non diuerteret, obligabat eam ad cauendum, ſequitur à contrario ſenſu, ubi illa diuerteret, quòd ceſſante præcepto patris de cauendo, ceſſabat obligatio cauendi uelut eius cauſa ceſſante, ut per Sozin. conſi. xxxi. colum. pen. uerſi. quartò etiam probatur, uolum. i. Tiraquel. in tract. ceſſante cauſa prima parte, nume. 184. at inter obligationem cauendi & eius defectum non datur medium: quia primo caſu adeſt obligatio, ſecundò non, quæ ſunt contraria, meritò uidetur adhuc agi de argumento à contrario ſenſu, & ita conuincitur hic intellectus Ricardi, & ſequacium ſuorum.

357 † Quartus fuit intellectus Fulgoſii præmittendo prius duo, primò quòd ſicut conditio affirmatiua impoſita honorato, puta ſi diuerteris lego tibi centum turpis eſt: quia ſi uult legatum cogitur diuertere. ita negatiua impoſita grauato, puta pręſtes centum ſi non diuerteris, turpis dicitur: quia cogitur diuertere ſi uult liberari à legati præſtatione. Simile uidemus in relicto uirgini ſub conditione ſi non nupſerit, quæ conditio turpis eſt, ut uiduitatem inducens. l. i. cum authen. ibi poſita. C. de indic. uid. toll. nam affirmatiua appoſita grauato, puta quòd præſtet centum ſi nupſerit turpis eſt, l. quoties. infr. de cōd. & de. cum ſi uelit liberari à præſtando legatum, cogatur non nubere & uiduus remanere.

358 † Secundò præmittit Fulg. quòd conditio turpis adiecta honoratæ perſonæ uitiatur, & non uitiat relictum, cum enim is cui aliquid iniuſtum præcipitur debeat ſeruari ſine damno; licèt negligatur præceptum teſtatoris debet habere relictum: econtrario conditio turpis adiecta grauato, totum grauamen uitiat, & hoc modo grauatus remanet ſine damno, l. i. C. de his quæ pę ne, nomi.

His ita permiſſis infert Fulgoſ. ad caſum legis ſecundæ. C. de cond. inſert. ubi filia ſic arguebat dicens, ſicut conditio turpis adiecta honoratæ perſonæ uitiatur: ita pariter adiecta grauatæ debet onus uitiare, & ideò debet eſſe libera, meritò prætendebat illa filia ſe liberam ab onere cauendi: at ei reſpondet Imperator, quòd licèt argumentum filiæ uerum eſſet, & præceptum teſtatoris eſſet iniuſtum, meritoque contemnendum, tamen remanebat edictum prætoris non contemnendum, ideoque tenetur cauere.

359 † Sed certè nec iſte ſenſus deſeruit literæ illius textus, ubi non reperitur aliquod præceptum teſtatoris iniuſtum, ſed illud tantum quòd filia caueret ſi nō diuerteret, quod honeſtam & poſſibilem continet conditionem, ut tradit Odofr. ibi circa fin. Nec exemplum Fulgoſii de præſtā do legato ſi non diuerteris, ad rem facit: quia præſtatio legati non erat à iure diſpoſita, ſi teſtator eam non ordinaſſet, unde uerum eſt eo caſu conditionem negatiuam, ſi non diuerteris, eſſe turpem, quia ut ſe liberet à præſtatione legati cogitur diuertere, at cautio ſoluendi legata erat ab edicto propoſita, meritò ſi teſtator iuſſerit caueri ſi non diuerteris, conditio negatiua non dicitur turpis hoc caſu: quia licèt diuertas non liberaris ſed adhuc ex edicto teneris cauere, remouetque textus exemplum legati ſub conditione diuortii alicui facti: quia non erat illi caſui cōparandum, cum de honeſta, & poſſibili conditione adiecta legato non ualeat argumentum ad conditionem inhoneſtam & impoſſibilem legato impoſitam, ut idem declarat Odofredus.

360 † Quintum intellectum non omitto quem ponit Calefat. hic, nume. 200. præmittens quòd dicta lex ſecunda. fuit Imperatorum Seueri, & Antonini, & ſic antiquior lege repræhendenda. C. de inſtit. & ſub. quæ fuit Valentin. & Galic. Imperatorum, imò & antiquior fuit dicta lex ſecunda. lege ſed neque. §. i. infr. de uſu & habi. quę fuit Vlpiani, qui floruit ſub Alexandro Imperatore iuniore, Seuero, & Antonino. Vnde infert quòd tunc temporis conditio ſi diuerterit, non erat turpis, cum diuortium permitteretur à lege ciuili toto titulo. infr. de diuort. & lex debet eſſe honeſta. c. erit autem lex. iiii. diſtinc. meritò ponit caſum cum pater filiam grauaſſet de dandis bonis in diem certam Titio, ſub præcepto ꝙ caueret de ſoluendo, ſi non diuerteret à uiro, mulier neque diuertere uolebat, neque cauere inſtante legatario quòd caueret: quia ius hoc diſponit, nec teſtator remiſerat cautionem. At mulier contradicebat: quoniam à contrario ſenſu, teſtator uoluit quòd ſi diuerteret non caue-
361 ret, † ſed illa conditio ſi diuerteret non uidetur attendenda, quòd bonis moribus aduerſetur turbare matrimonium benè concordans, l. i. circa fi. infr. de exhib. reis. Contrarium tamen determinarunt Imperatores & ſic filiam teneri cauere: quia ius ita diſponit, nec teſtator cautionē remiſerat, & abſurdum eſſet ex eo quòd filia nō obtemperaret patri: quia non diuertit prout eligebat mulier patrem uoluiſſe à contrario ſenſu quòd non obtemperaret etiam legi. Nec exemplum legati uel hæreditatis huic rei comparan-
362 dum eſſe dicunt Imperatores: † quia mulier ne amitteret hæreditatem uel magnum legatum induci poſſet ad diuortium ſine alia cauſa, cum auariſſimum ſit genus mulierum. Glo. in l. ſed ſi ego. infr. ad Vellei. ſed ubi agitur de cautione tantum pro legatis præſtandis, nullius eſt præiudicii, præſtare cautionem, & ob id ex releuatione ab ea non induceretur mulier ad dirimendum

matrimo-

matrimonium, & ita residet hic Calefatus.

Cuius intellectus tametsi subtilis in multis non tollit contrarium de argumento, à contrario sensu, imò uerò potius illud confirmat aut supponit. Secundò cum diuortia nec olim passim concederentur sine causa, sed tis demum si causa subesset, quæ tamē causæ fuerunt postmodum apertius declaratę, l.consensu.iunct. Gloss. in uerbo apertius. C. de repud. & not. Glo. in rubri. infr. de diuort. Certè conditio diuortii simpliciter adiecta legato nō nisi turpis dici poterat.

363 † Arbitror igitur unà cum Baldo tandem dici posse, quem sequitur Corneus ibi, quòd illa filia iussa cauere, si non diuertit, tenetur cauere, & non diuertendo non dicitur facere contra uoluntatem testatoris: quia qui apponit conditionem uult eam existere, ergo non uult filiam diuertere, meritò argumentum à contrario sensu, quod allegabat filia, testatorem noluisse quòd non caueret si diuerteret, erat falsum argumentum: quia negatur illud per interemptionem, id est: quia negatur patrem id uoluisse, secundò per reductionem ad absurdum de quo dicitur ibi, quod ita declaro, *cū absurdum, sit* inquit textus, *ob id perpetui edicti negligi formam*, quod mandat caueri, *quia patris sui uoluntati non obtemperatur*, hoc est: quia filia non uult cauere li cèt enim ipsa nolit, uult tamen edictum eam cauere debere, quod debet præualere uolūtati simplici filiæ, & ex capite suo formatæ, hinc ergo patet quòd ibi non agitur de argumento à contrario sensu, & ita non obstat.

An argumenti à contrario sensu procedat in ultimis uoluntatibus.

Successiuè Decius aggreditur materiam ar-

364 gumenti à contrario sensu, † an & quando locum habeat, & primò quid in ultimis uoluntatibus, ponens conclusionem affirmatiuam, quòd locum habeat, nam si legatum purè factum Ticio, illi adimatur sub conditione, uidetur eidem datum sub contraria conditione, l. si legatum purè. l. legata inutiliter. infr. de adi. leg. l. aliquando. infr. de cond. & de. l. quod purè. infr. quando dies leg. ced. & l. si quis libertatem. §. fin. infr. de statulib. & ita resident hic Alex. & Ias. ut refert Dec. & firmat Paris. consi. lxix. nume. 30. uol. ii. Corn. consi. cclxx. nume. 1. uolum. i. & consil. ccci. nu. 4. uol. iiii. D. Alciat. responso. dcclxxviii. num. 3. quo loco fortissimum illud appellat in ultimis uoluntatibus, & fideicommissis, sicut & regulariter dicitur in iure fortissimū, ut hic: quia dicitur mens textus, legis, uel statuti ut per Gl. in l. qui testamēto. §. mulier. infr. de testa. quam singularem & celebrem dicunt Bal. & Castr. ibi Bal. in l. conuenticula. C. de episcopis & cler. & in cap. i. colum. iiii. de consti. Viuius in suis com

365 munibus opin. in uerbo argumentum. † Alibi tamen Castren. & Alexan. in l. si mihi. & tibi. §. in legatis. colum. ii. infr. de leg. i. aliter interpretatus ea iura, dicentes quòd in eis argumentum non colligitur à contrario sensu, nam si legatum purè relictum, adimatur sub conditione, uidetur datum sub contraria conditione, non per argumentum à contrario sensu: quia inducta ad diminutionem non debent augmentum operari. l. legata inutiliter. infr. de leg. i. sed uirtute primi legati purè relicti debetur: quia si purè relictum, adimatur sub conditione, ea deficiente, legatum debetur uirtute primi relicti, cui nō fuit derogatum, ex quo conditio ademptionis non fuit purificata.

Sed aduersus hanc intelligentiam Decius perpendit textum in d. l. si legatum purè ubi legatū purè relictum, sub conditione ademptum reddi tur conditionale, & ad hæredem non transmitti tur. Ergo datur intelligi quòd non debetur uirtute primi legati, nam legatum esset purum, & non conditionale, sicque transmitteretur ad hæredem. l. unica. §. i. C. de cad. toll. ad idem tex. in d. l. si quis libertatem. in fin. nam si Stichus liber esse iussus fuerit cum erit annorum xxx. & si decem non dederit, quòd non sit liber, hanc uim scriptura habet, quòd si decem dederit, & ad annos. xxx. peruenerit, sit liber, namque ademptio libertatis, uel legati sub conditione facta, incipit conditionem contrariam legato uel libertati iniicere, & sic facit conditionale legatū, non ergo debetur uirtute primi purè relicti,

366 prout Castrens. & Alexander uoluerunt. † Sed tamen eos tuendo Decius respondet dictis iuribus, quòd licèt legatum quod erat purum reddatur conditionale & ad hæredem non transeat: quia ista sequuntur de necessitate ex ademptione conditionali, non tamen sequitur quòd non debeatur uigore primi legati non purificata conditione ademptionis: quia ademptio conditionalis non inducit legatum cessante conditione: quia inducta ad unum finem non debent operari contrarium. Sed cessante conditione ademptionis legatum remanet in priori statu. Et sic debetur uirtute primi legati, & hæc consideratio Decii confirmatur ex eo: quòd argumentū à contrario sensu non sumitur, quando inducta ad unum effectum operarentur cōtrarium. Bal. in l. i. C. de inut. stipul. Alex. consi. xvii. uolum. iiii. Dec. consi. cx. colum. ii. Crauc. consi. xxxix. num. 8. Dominus meus Riminal. consi. x. nu. 5. igitur ademptio legati puri sub conditione facta, non debet inducere per contrarium sensum eiusdem legati præstationem sub contraria conditione, & sic contrarium effectum.

367 † Ego uerò ab opinione Decii recedo, sicut & Castrēsis & Alexandri. in d. §. in legatis prout eos in specie reprehendit Ruin. ibi. colu. iii. nam ademptio legati puri sub conditione, uidetur adiicere conditionem primo legato, secundum Bar. qui sic declarat. in l. pater familias testamento. infr. de hęred. insti. & istud expressè probatur.

probatur. in d.l. si quis libertatem. §. fi. quã Barto. non allegat. per quam adiectionem conditionis non est amplius idem legatum ut supponunt Castrensis, Alex. & Dec. sed nouum. l. i. §. si quis simpliciter. infr. de uerb. ob. facit lex sus ciuile, supra, de iust. & iure. ideò si legatarius interim decedat non transmittitur illud legat. l. quod pu rè. infr. quan. dies leg. ced. ex his ergo sequitur istud contingere uirtute argumenti à contrario sensu, ut Alexander hic, & Ias. uoluerunt ut legatum ademptum sub una conditione uideatur à contrario sensu datum sub contraria conditione, & pro hac sententia ponderat etiam Cagno, hic, nume. 121. d. legem legata inutiliter, dum in ea dicitur quòd purè legatum si sub conditione adimatur, sub contraria conditione datum intelligitur, id enim uerbum datum demonstrat, quòd debetur tanquam nunc datum non autem uirtute primi legati, & utitur uerbo intelligitur: quia cum id ueniat à contrario sensu, non est propriè ex uerbis, sed ex interpretatione iux. not. per Alex. & alios. in l. pecuniam. quam. infr. si cer. pet. Nec sensus contrarius cessare debet ob id, quòd contrarius effectus inducatur, ut dixi. si quidem totum contingit ex mente disponentis, quæ in ultimis uoluntatibus attenditur l. si seruus plurium in fi. infr. de leg. i. l. cum pro ponebatur. infr. de leg. ii. qua mente cessante cessare deberet & argumentum à contrario sensu, sed ea subsistente debet habere locum cum semper procedat ex mente disponentis, ut supra di-

368 xi, num. 185. † Taleque argumentum potissimè debet habere locum in ultimis uoluntatibus ut subdit Ias. quia si locũ habet in cõtractibus, à fortiori debet habere locum in ultimis uoluntatibus in quibus latior interpretatio fieri debet l. in testamentis. infr. de reg. iur.

369 † Et licèt Orianus hic, num. 50. prædictæ rationi respondeat, dicens esse uerum in ultimis uoluntatibus debere fieri largam interpretationem scilicet in sensu directo, non autem in sensu contrario. Attamen replicari potest dictam rationem non tolli, fundatam in argumento de cõtractibus ad ultimas uoluntates. Si enim procedit in contractibus in quibus stricta fieri solet interpretatio. l. quidquid adstringendę. infr. de uerb. ob. multò magis procedere debet in ultimis uoluntatibus ubi larga fit, hoc enim argumentum deducitur extra sensum directum, & de minori ad maius affirmatiuè, quod ualet authen. multò magis. C. de sacro. sanc. eccle. Remanet ergo uera conclusio, quòd argumentum à contrario sensu ualeat in ultimis uoluntatibus, quam limitat Ias. hic in quibusdam casibus, Iaco. Nigri. nume. 41. & Nicol. Euerar. in centuria

370 sua. cap. iiii. † quorum præ cęteris ille notandus est quem Dec. attingit inferius. nume. 55. sed aptius hic conuenit de quo in l. fin. in prin. infr. de leg. secundo. ubi protestatio surgens ex actu à contrario sensu, non derogat actui sequenti, secundum Barto. dixerat enim testator ibi, *si quid obsignatum reliquero, id uice codicillorum ualere uolo*, igitur à contrario sensu surgebat, quòd ubi aliquid relictum esset non obsignatum, non ualeret, & tamen ibi textus uult q̃ ualeat epistola licèt nõ obsignata, & sic illa protestatio derogatoria surgens ex argumento à contrario sensu non derogat dispositioni subsequenti contrariæ secundum Bar. in l. si quis in principio testamẽti infr. de leg. iii. col. ii. demumque patet quòd argumentum à contrario sensu non sumitur, nec est potens ad tollendum actum contrarium sequentem, & ad hoc, illum textum ualde notat Barto. ibi. Bald. in l. humanum. colum. ii. C. de legib. & in l. filium quem habentem. colum. iii. C. fami. ercis. prout refert & sequitur Ias. hic sub num. 50. & in l. cum quid, num. 6. infr. si cer. pe. aliique plures quos cumulat Didac. Couuar. in suis epithomis secunda parte, rubr. de testamen. ante, nume. 21. uersic. xviii.

371 † Subdit tamen Dec. loco citato, quòd hic intellectus ad illum textum non procedit, quia idẽ fuisset in illo casu si clausula derogatoria fuisset expressa, nam actus subsequens nihilominus ualuisset ea non attenta, casus est in l. diuus. §. licèt infr. de iure. cod. ubi testator expresè noluit ualere codicillos non sua manu signatos, & tamẽ si postea fecit eos non sua manu signatos ualẽt; quia ultima derogant primis, ut ibi dicitur, & ideo secundum Dec. uis non stat in tacita clausula, magis quàm in expressa: sed utroque casu dicendum est quòd fuerit facta expressa derogatio, in actu sequenti illius clausulę derogatoriæ tacitæ uel expressæ, prout intelligit ibi Gloss. & æquiparat dicta iura, hunc que intellectum probat Didacus loco citato uersi. xvii. uelut necessarium cum Iurisconsultus ita supplendus sit, ex l. si quis in princ. infr. de leg. iii. ubi protestatio præcedens demum tollitur ex actu contrario se

372 quenti si de illa fiat mentio. † Deinde subdit Dec. quòd certè negari non potest quin in d. l. fin. in princ. sumi debeat argumentum à contrario sensu, quia illa uerba, quòd uoluit ualere quod signatum esset, in sensu directo nihil operabantur, & ideò necessarium uidetur à contrario sensu quòd noluerit ualere quod signatum non esset, meritò postea factum ab eo & non signatum ualet, ut ista epistola, datur intelligi q̃ illi clausulæ derogatoriæ dicatur per actum sequentem contrarium derogatum: postremò cõcludit Decius ponens alium sensum quòd ibi colligitur argumentũ à contrario sensu in hunc modũ: quia dum dicitur ibi, quòd uoluit ualere iure codicillorum quod obsignatum fuisset ab eo, sequitur à contrario sensu quòd noluerit ualere iure codicillorum, quod signatum nõ esset,

sed

ſed per hoc non tollitur, quin illud ualeat uirtu
te donationis in epiſtola comprehenſæ : quia
iſta uidetur diuerſa diſpoſitio.
373 † Sed ſuper his dictis Decii diligentius aduer
ti debet. Et quo ad primum certè uidetur lon-
ga differentia ſubeſſe inter caſum dictæ legis fi-
nalis, in princ.& dictæ leg.diuus.in§.licet. nam,
in d.l.fi. teſtator in teſtamento ſimpliciter dixit,
ſi quid obſignatum filius recepiſſet id uice codicillo
rum ualere, at in §. licèt teſtator.in confirmatio
ne codicillorum adiecit, *ut non aliàs ualere ne-*
lit quàm ſua manu ſignatos & ſubſcriptos, unde
primò caſu cum teſtator ſimpliciter formam de
ſignauerit, nec ultra proceſſerit annullando
actum,nec expreſſerit quòd actus factus non ua
leat,utique ſi fiat actus dicta forma non ſeruata,
374 ualet & tenet, † per doctrinam Bartoli, quæ
procedit in hoc caſu in l.uniuerſis.C.de precib.
imper. offer. in fi. ubi dicit quòd ſi ſtatutum di-
cat quòd conſilium debeat congregari & præ-
poſita fieri certo modo & forma, ſi aliquid ordi
natum fuerit & obtentum in conſilio, ualet &
tenet licèt in congregatione & in proponendo
petitionem non appareat quòd ſeruata fuerit
forma dicti ſtatuti, ſequitur Caſtrenſ. ibi infe-
rens ad ea quæ fiunt ab uniuerſitate ſcholarium
non obſeruata forma ſtatutorum, & idem tra-
dit Gozad.conſi.xl.colum.i. Rui.conſi.clxxxix.
num.15.uolum.i.Rolland.à Valle.conſi.xe.nu-
375 me.14.† At ſecundo caſu quando deſignata
fuit certa forma, adiecta clauſula quòd actus ali
ter non ualeat, tunc ſi fiat actus illa forma non
ſeruata, nullus eſt prout dictum fuit, quòd ali-
ter factus non ualeat, per doctrinam Bart. poſt
Cy.in l.omnes populi. colum.viii. ſupra de iuſt.
& iure. & hoc idem latius tradit Bald. in l. hu-
manum.uerſic.ſecundo quæro. C. de legib. ubi
cit quòd ſi ſtatuto cauetur quòd reformationes
fieri non poſſunt niſi ſub certa forma, deinde
populus congregatus reformationem facit illa
forma non ſeruata, utique ſi in ſtatuto dictum
fuerit, quòd reformatio aliter facta non ualeat,
illa poſtmodum facta forma non ſeruata, non
376 ualebit. † Idemque ſequitur Caſtrenſ.ibi, ubi
reddit rationem differentiæ, nam quando requi
ritur ſimpliciter aliqua forma in aliquo actu, li-
cèt tacitè intelligatur quòd ſi contrarium fiat,
non ualeat: Attamen quia iſta eſt quædam taci-
ta derogatio, tollitur per actum contrarium ut
probatur in d.l. fin. in prin. de leg.ſecundo. At
quando expreſsè dictum fuit, quòd aliter actus
non ualeat: quia hæc eſt expreſſa derogatio ad
actum ſequentem, meritò uidetur eſſe maioris
efficaciæ, & uirtutis, & ideò actus in contra-
rium factus eſt nullus. Ità pulchrè Caſtrenſ. ibi
quam diſtinctionem ſequitur ipſemet Dec. con
ſilio x.colum.ii.& conſi.ccxxix. Rollād.à Valle.
conſi.90.num.52.Gomeſ.in cap.fin. §. ſi uerò,
377 num.xxii.de iudic.in vi. † Idque confirmat idē
Gomeſ.in cap.i.de conſti.in vi.nume. 156. pro
priè loquens in caſu dictę leg.fin.nam prohibi-
tio teſtatoris tacita ut ibi à contrario ſenſu, non
inducit annullationem actus in contrarium fa-
cti,neque operatur excluſionem eius, ſecus eſt
in expreſſa. Glo. eſt notabilis in l. cum pater. §.
libertis,& ibi Bart.in d.leg.ii. hinc eſt quòd ex-
preſſa ſubſtitutio pupillaris excludit matrem.c.
ſi pater.de teſta.in vi. ſecus in tacita l. precibus.
C.de impub.l.fin. C. de inſti. & ſub. & utrobi-
que not. Ergo pari modo dici debet de clauſula
derogatoria expreſſa, & tacita ſecundum Gome
378 ſium, † cui pariter addo, nam quantum ad ui-
tiandum actum, taciti non eſt par uirtus ſicut
expreſſi,unde uidemus quòd error expreſſus ui
tiat actum, & ſententiam, tacitus autem nequa-
quàm l.ex diuerſo.§.ſi in iudicio. & ibi Gloſſ. in
fra ſolu.matri.& ibi Imol.ſequitur Iaſ.in l. cum
quid,nume.6.infr.ſi cert. pet. unde nil mirum ſi
proteſtatio ſurgens à contrario ſenſu, uelut ta-
cita, non derogat actui ſequenti,nec illum nul-
lum reddit, ſicut expreſſa faceret. Non eſt ergo
probabile dictum Decii nolentis inter tacitam
& expreſſam clauſulam non eſſe differentiam,
unde quòd in caſu dictę leg.fin.in prin.& d.§.li-
cèt actus aliter factus nihilominus ualeat, pro-
cedit alio reſpectu quàm quòd inter clauſulam
derogatoriam tacitam & expreſſam non ſit dif-
ferentia.
379 Minus etiam mihi placet † quod inquit De-
cius in dictis iuribus fuiſſe factam derogatio-
nem expreſſam clauſulę derogatorię poſitę in
teſtemento: quia ſecundum Gomeſium, nume.
160.diuinatiuus eſt hic ſenſus & textum reſtrin
git ut etiam dicit Ruin. in l. ſi mihi & tibi. §. in
legatis colum.x. infr.de leg. i. confirmaturque,
nam in l.dinus.mouetur ea ratione:quia quę po
ſtea geruntur prioribus derogant, non autem
quia in codicillis fecerit mentionem de clauſula
derogatoria. In l. uerò fina. non dubitaſſet an
epiſtola ualeret uel non ſi in ea fuiſſet facta mē
tio de clauſula derogatoria, pręterea dicit text.
deberi contenta in epiſtola, ſi fides eius conſtat,
non autem ſi in ea ſit facta mentio clauſulę dero
gotorię, imò ſi dicta clauſula non fuerat expreſ
ſa in teſtamento, quomodo de illa potuit fieri
mentio in codicillis? certè nullo modo, unde
Dec. omninò malè loquitur primo,loco.
380 Circa † uerò ſecūdū dictū Decii ꝙ ab illis uer
bis, *ſi quid obſignatum recepiſſet, id uice codicil-*
lorum ualere noluit, aſſumi debeat argumen-
tum à contrario ſenſu: quia in ſenſu directo ni-
hil operabantur, meo iudicio decipitur Decius,
nam cum contingere poſſet relinqui non obſi-
gnatū, uidetur de obſignato locutus ad excluſio
nem non obſignati.l.cum prætor.infr. de iudic.
meritò uidentur ea ratione uerba in ſenſu con-
trario

trario operari, non autem quia in sensu directo nihil operarentur ut supponit Dec.

381 Postremò quo ad tertium eius dictum, † considerandum est, quòd eundem sensum ad dictã legem final. posuit in effectu Ruin. in l. ita stipulatus. infr. de uerb. ob. de quo meminit hic Niger. num. 41. dicens ꝙ ibi protestatio facta fuit ad derogandum his quæ in codicillis reliquisset testator, unde à contrario sensu sequebatur, ꝙ si non reliquisset in codicillis obsignatis, dispositio non ualeret. Sed quia illa protestatio sumpta à contrario sensu fuerat facta circa codicillos, non extenditur ad epistolam, quæ differt à codicillis secundum Baldum in l. hęreditas. C.

382 de his in quib. ut indi. † Et protestatio facta in una dispositione non extenditur ad aliam. l. si unus. §. ante omnia. infr. de pact. unde nil mirũ si relictum in epistola licèt non obsignata ualet, & ita reperio quòd Gomesi. in c. i. de consti. in vi. nume. 163. concludit quòd hic intellectus Ruin. est idem in effectu cum isto Decii, nescitque quis eorum alteri subtraxerit, nisi dicamus ani-

383 mam unam fuisse in duobus corporibus. † Sed tamen hic intellectus reprehenditur à Nigro: quoniam ibi non fuit facta protestatio respectu codicillorum, sed generaliter fuit derogatum omni relicto, quod non esset obsignatum, dixit enim testator, *si quid obsignatum recepisset filius id uice codicillorum ualere nolo*, non autem quòd illa protestatio esset facta circa relictum in codicillis de quibus testator non fecerat mentionem, sed de omni relicto non obsignato. Et licèt Gomes. in d. c. i. num. 163. dicat quòd Niger non rectè percepit intellectum Ruini, quia Ruinus non dicit quòd illa clausula, fuerit posita in codicillis, attamen malè Nigrum taxat qui hoc non dicit, sed ut supra retuli ꝙ protestatio non fuit ad codicillos restricta sed generalis.

384 † Alius igitur fuit intellectus ad dictam l. fi. Bartoli in l. si quis in principio. colum. i. infr. de leg. iii. ad quem se remittit hic Decius, nam dicit Bar. quòd in d. l. fin. non agitur de clausula derogatoria expressa uel tacita, sed ibi uerba fuerunt adiecta ad augmentum: quia filio instituto cum uxore pater dixit, quòd si quid obsignatum filius recepisset, id uice codicillorum haberet, & sic illud plus & ultra quàm matri reliquisset, filius haberet per fideicommissum, meritò illa uerba non inducunt diminutionem l. legata inutiliter. infr. de adi. leg. uidelicet quòd si epistola non obsignata quædam reliquit, non ualeat relictum, quia epistola non fuerit obsignata.

385 † Sed & ab eo recedit Gomes. loco citato, nu. 165. quia regula dictæ leg. legata inutiliter procedit quando inducta ad augmentum operãtur & sortiuntur effectum. Et propterea diminutionem non inducunt, secus uerò ubi nihil operantur respectu augmenti: quia tunc ut operentur benè inducunt diminutionem, casus est & ibi not. Bar. in l. denique. §. interdum. infr. de pec. leg. at illa protestatio posita in d. l. fi. inducta ad augmentum uidelicet, *si quid obsignatum erit uice codicillorum ualere nolo*, nihil in augmento operatur: quia (licèt Gomes. non declaret) non dicebat testator, quid esset illud obsignatum,

386 † Sed in genere loquebatur quod obscuritatẽ parit, Glo. in l. ita fidei. infr. de iure fis. meritò debere diminutionem inducere, & annullationẽ epistolæ non obsignatæ cuius contrarium cum dicatur ibi. illa non fuit intentio textus, quam Barto. tradit.

387 Quartus ergo fuit † intellectus Imolæ in d. l. ita stipulatus, quem cum reprahendat Aret. ibi colum. viii. nõ curo aliter eum referre & ad aliũ Gomesii me transfero, inquit enim quinto loco quòd ideò in dicta l. fin. epistola non obsignata ualuit: quia illa clausula derogatoria apposita per testatorem non uelebat de iure, ex quo addebat nouam solennitatem in codicillis, scilicèt sigilla in eis non necessaria, ut per Glo. in §. fin. inst. de codic. & tradit Ias. in l. fin. colum. iiii. C. eo. tit. unde ex quo testator per illam clausulam uolebat addere solennitatem sigilli non necessariam in codicillis, meritò talis clausula non atten

388 ditur. † Nam sicut testator minuere non potest solennitates iuris, ità nec alias addere, Ias. in l. nemo potest. le. ii. colum. iii. uers. amplia de leg. i. Fely. in c. cum dilecta. de rescri. in uer. gesta contra formam. col. ii. Gramma. decis. lxxix. nume. 14. Ideòque ualuit epistola in contrariũ facta uidelicet non obsignata, nulla facta mentione dictę clausulæ, cum de actu nullo non sit opus mentionem facere. Felyn. in cap. ex tenore. de rescri. Sozi. consi. clxiii. colum. iii. uolu. ii.

389 † Et hunc intellectum Gomes. accepit ad unguem à Iasone in dicto §. in legatis. colum. i. licèt, de illo mentionem non faciat, ubi sic resoluit illum. § & §. licèt, quòd in primo, fuerit clausula derogatoria uoluntatis, in secundo uerò solennitatis, ubi dixerat nolo aliàs ualere codicillos nisi sint manu mea scripti & signati, quo fit ut idem dici debeat ad d. legem fin. ubi pariter testator dixerat si quid obsignatum filius recepisset, id uice codicillorum ualere, & sic clausula

390 solennitatem respiciebat. † Et hæc solutio cõfirmari potest ex doctrina Aretini, in l. patris & filii. colum. ii. infr. de uulg. & pup. ubi loquendo de tabulis pupillaribus à patre signatis, cum nõ esset opus: quia sufficiebat testamentum patris esse signatum, ut ibi dicitur. Arguit primò, ꝙ testator eas signauerit: quia noluerit uti beneficio legis, unde si posteà destruit earum sigilla, non deberent ualere, cuius tamen oppositum tenet ibidem Glo. Deinde respondet eam tuendo, quòd illa solennitas adhibita superfluo, non uidetur adhibita animo renuntiandi beneficio

legis,

legis, ſed potius ad cautelam, meritò ſi poſteà tollatur deſtruendo ſigna, non uitientur dictæ tabulę pupillares. Sic enim & in caſu dictę legis final. dici poteſt, quòd illa ſolennitas ſigilli de qua præfatus eſt teſtator, *ſi quid obſignatum filius recepiſſet id uice codicillorum ualere*, ſuperflua adhibenda, conſiderata fuit per eum ad cautelam maiorem, meritò ſi poſteà eam tollat tacitè ſaltem per epiſtolam poſteà factam non obſignatam, dicendum eſt quòd dicta epiſtola non uitietur.

391 Sed † hic ſenſus mihi non placet cum enim iure compertum eſſet, ſigna non requiri præter teſtamentum, & quilibet præſumatur ſcire iura, l. leges. C. de legib. non eſt ueriſimile quòd teſtator dixerit, ſi quid obſignatum receperit ab eo relictum: quia adhibere uellet ſolennitatem, eamque addere licèt à iure non requiſitam: ſed alia ratione motus fuerit ut mox dicam.

Non omitto ſextum intellectum, qui colligi poteſt ex Ruino in d. §. in legatis. colum. x. reſpondendo ad textum in d. §. licèt. illi contrariũ,
392 † dicit enim ꝙ ibi annullatur uoluntas ſub conditione. Nam quando pater in teſtamento dixit, quòd non aliàs ualere uelit codicillos quã ſua manu ſignatos & ſubſcriptos, eos annullat tantum ſi ſignati aut ſubſcripti non erunt manu ſua, & ſic eueniente dicta cõditione. Vnde cum dicta conditio pendeat à uoluntate teſtatoris ſignandi ſcilicet eos, & ſubſcribendi. Si illam poſteà non impleuit faciendo codicillos neque ſignatos neque ſubſcriptos, intelligitur ab illa cõditione receſsiſſe. l. ii. ſecundum communem intellectum. infr. de hęre. inſt. merito ualent dicti codicilli, & hac ratione motus uidetur Marcianus in d. § licèt. dicen, *nam ea quæ geruntur prioribus derogant*, Ruinus eam non animaduerterit. quæ ſolutio cum uera ſit, & intelligentia ſatis clara, reſpectu dicti §. licèt. uidetur applicari poſſe pariter ad dictam legem final. ubi ponitur idem fere caſus in hoc, quòd teſtator dixerat, ſi quid obſignatum reliquiſſet, id ualere iure codicillorum, meritò faciendo poſteà epiſtolam non obſignatam ualet: quia uidetur ab illa conditione tacitę annullationis receſsiſſe. Sed tamen hic intellectus non uidetur illi textui conuenire: quia non mouetur ratione prædicta, *Sed ſi fides epiſtolæ conſtaret*, & ſic quòd probari poſsit eam fuiſſe
393 confectam ab eo. † Dico igitur tandem poſt alios, dando nouum intellectum, quòd quando teſtator in teſtamento dixit, *ſi quid obſignatum recepiſſet filius, id iure codicillorum ualere*, reſpexit ad modum quo probari poſſet, ſcripturam poſteà factam eſſe ſuam, & ab eo confectam: nam mediante ſigillo ſuo id probari poterit, cum ſigillum fidem faciat contra ſe in proprio negocio ut tradit Specula. in titulo de probatio. §. uidendum. columna quinta. uerſiculo ſigillum autem. unde cum poſteà epiſtolam non obſignatam reliquerit, dubitatum fuit, an ea quæ in epiſtola continentur, ad filium pertineant, & reſpondet Scæuolla, *ſi fides epiſtolæ relictæ conſtaret*, id eſt, conſtat eam confectam fuiſſe à teſtatore, licèt non ſit ſignata ut ibi exponit Gloſſ. *deberi quæ in ea dare ſe uelle ſignificauit*, ratioque deciſionis fuit: quia licèt non probetur illam epiſtolam eſſe teſtatoria, per modum ſigilli deſignatum ab eo. ſatis eſt
394 quòd per alium modum id probetur. † Quoniam probationum facultas coanguſtari non debet. l. quoniam. C. de hæret. l. curent. infr. de teſtibus, nec ad unam tantum ſpeciem probationis animum ſuum iudices applicare ſolent, l. tertia. §. primo. eo titulò. Et ſecundum hunc intellectum literæ congruum dico, quòd non licèt ibi ſumere argumentum à contrario ſenſu: nam in uerbis modalibus id non licèt, quando arguitur à defectu ſeu ceſſantione modi, ut tradunt Ioann. Andræ. Butri. Abbas, & Imola in capitulo publicato. de electio. cum aliis per Euerardum in dicto capitulo quarto. uerſiculo ſexto. dicta regula. & eſt textus in l. Titio centum. in princip. infr. de conditio. & demonſtratio. quoniam quando modus ſolum reſpicit fauorem illius cui addiicitur, impulſiuus eſt, ſeu cauſa impulſiua, à cuius defectu non benè arguitur, & hoc reſpectu conueniunt illa lex finalis, & dictus §. licèt, quoniam de modo probandi loquuntur.

395 Similiter ſubdit hic Dec. † quòd argumentum à contrario ſenſu procedit in contractibus ſecundum doctores communiter, quod etiam tradit deſicio Neap. ccxcviii. Dominus meua Riminal. conſilio cclxxvii. numero 19. Euerard. in dicto capitulo iiii. Corne. conſil. cccxxvi. numero 3. uolumine primo. conſilio cvii. numero 2. uolumine tertio. conſilio cv. numero 8. uolumine ſecundo. Bertrand. conſil. primo. numero 42. uolumine primo. Iaſo. conſilio cxv. columna 3. uolumine primo. ubi dicit hoc habere locum in contractibus tam bonę fidei quàm ſtricti iuris poſt Bald. in l. apud antiquos. C. de furt. & Romanum conſilio cccxcix. ut præſens conſultatitio, & idem Iaſo. conſilio clxxxix. numero ſecundo. uolumine 2. Natta. conſilio cix. num. 5. Neuizan. conſi. lxii. nu. 4. Molline. conſi. xxxix. num. 7. Alci. reſpon. cccxviii. nu. 3. D. m. Rimi. conſi. lxxxiii. num. 21. & conſi. cclxxvii. nu. 19. & utrobique in apoſtillis meis alios adnotaui, ſicut & alios Cagnol. hic,

Nunquid argumentũ à contrario ſenſu locum habeat in cõtractibus.

num. 127. laborioſumque potius eſſet alios addere quam ſubtile: quare potius uideamus ubi
396 fundetur hæc concluſio, † Decius igitur adducit textum in l. pecuniam quam. infr. ſi cer. pet. ubi ſi pecuniam quam mihi debes ſine conditione, iuſſu meo promiſeris Titio ſub conditione, cum pendente conditione, tua obligatio aduerſus me ſit in eo ſtatu, tanquam ſi ſub conditione contraria eam mihi promiſeris, meritò ſi pendente conditione petam, uideor ante tempus petere, ergo patet in contractibus argumentum à contrario ſenſu locum habere, poſtquam tu promittendo pecuniam Titio ſub conditione, mihi ante pure debitam, uideris eam mihi ſub conditione contraria promiſiſſe, hoc eſt ſi non uenerit illa coditio ſub qua Titio eam promiſiſti, mihi remaneas obligatus, & ita notat adhoc Alexander illum textum eo loco.

397 Secundò † confirmatur hæc opi. per tex. in l. inter ſocerum. §. cum inter. infr. de pact. dotal. quem meliorem de iure reputat Iaſ. in d. conſi. cxv. uolum. i. & prior eo Bald. in l. conuenticula. colum. ii. C. de epiſ. & clerie. & Abbas ſingularem in c. cum apoſtolica. de his quæ fiunt à prælat. ubi, *ſi inter patrem puella, & generum conuenit, ut in matrimonio ſine liberis defuncta filia, dos patri reſtituatur, id actum inter contrahentes intelligi debet, ut liberis ſuperſtitibus defuncta filia, dos retineatur*, & ſic à contrario ſenſu Paulus arguit ibi, quòd ſi non extantibus liberis dos debet reſtitui, illis extantibus non reddatur, ut adnotat Baldus ibi, quem Decius citat. Et illa duo iura pariter ad hoc notat Euerard. loco citato, ex quibus dicta concluſio uerificatur nedum in cõtractibus ſtricti iuris, ut loquitur dicta lex, pecuniam. ſed etiam bonæ fidei, ut loquitur dictus. §. cum inter. & ita quoque tradit hic Niger, numero 37.

398 Sed † tamen ſubdit hic Dec. aduertendum eſſe circa dicta iura & primò circa dictam l. pecuniam: nam, quando tu mihi purè debes pecuniã, & eam de uoluntate mea promittis Titio ſub conditione, ſiquidem conditio deficiat, illa pecunia mihi debetur uirtute prioris obligationis quę firma remanet, non autem hoc procedit uirtute argumentum à contrario ſenſu, quod patet: quia tu non promittis mihi de nouo ſi conditio nõ purificabitur. Nec inferri poteſt quòd mihi promittas: ſed obligatio ſurgit uirtute prioris obligationis, quæ remanet pura, deficiente
399 conditione, ſub qua Titio promiſiſti. † Et hoc idem plenius declarat Decius ibi, dicens quòd argumentum à contrario ſenſu ſtrictè ſumatur ad limites uerborum, quæ in ſenſu directo proferuntur, ut notatur per Butri. in c. cum apoſtolica. in ultimo notabili, de his quæ fiunt à prælat. Et tu eſſes mihi obligatus purè, Titioq; promiſeris ſub conditione de uoluntate mea, utique ſi conditio non uenerit, benè ſequitur q̃nõ eris obligatus Titio, & hoc benè ſequitur à contrario ſenſu, ſed non infertur, quòd deficiente conditione de nouo mihi promittas, ſed remanes obligatus mihi ex prima obligatione, ſeu promiſſione, ut colligitur dum textus ſub-
400 dit quòd, *pecunia credita eſſe permaneat*, † Et cum Decio ſimpliciter reſidet hic Cagnol. nu. 130. & Cur. iun. num. 59. & ultra Decium confirmari poteſt ſenſus ſuus, ex notatis ibi per D. meum Riminal. colum. i. ubi notat quòd debitũ purum promiſſum per debitorem, alteri ſub cõditione, iudicatur tanquam debitum promiſſum per debitorem mihi ſub contraria conditione, non tamen propriè ut denotat dictio, tanquam, quæ eſt nota improprietatis. l. ſi pater. ſupra de adop. propterea actio & obligatio quæ erat orta ex ipſo debito puro, per hanc promiſſionem conditionalem factam non extinguitur, l. quoties. infr. de nouati, licèt agenti creditori repugnet, & obſtet exceptio, quaſi ante tempus uideatur agere, ut ibi dicitur in fine, cum poſſit euenire quòd conditio ſub qua promiſit, purificetur, & ſic extinguatur obligatio pura, patet ergo ex dictis Domini mei Rimin. quòd ceſſante conditione mihi debetur illa pecunia ex prima obligatione, & actione non autem nouiter ut per argumentum à contrario ſenſu, & ita textus ille non probat opin. communem.

401 Quod † inſuper ergo poſt Dec. & D. m. Rim. corroboro, conſiderando uerba totius illius cõ textus. Si enim pecuniam quam mihi ſine conditione debes, ſub conditione Titio promiſeris, quærit textus, ſi pendente conditione eam petã, an nihil laturus ſim? & Iureconſultus arguit, q̃ uerè nihil ſim conſecuturus ea ratione, cum pẽdente conditione in eo ſtatu ſit obligatio tua aduerſus me, tanquam ſi ſub contraria conditione eam mihi ſpoponderis. Hæc enim ratio ſuadet primam obligationem puram extinctam eſſe, illa autem quæ ſurgere poſſet ex contraria conditione in pendenti eſſe, cum dicta conditio nondum extiterit: poſteà ſe reſoluit Iuriſconſultus dicens, *non dubito quin ea pecunia quam ego ſine conditione ſtipulatus ſum*, & ſic purè, *ſi conditio in persona Titij, qui eandem ex uoluntate mea ſub conditione ſtipulatus eſt, nõ extiterit, credita eſſe permaneat*, & ſic tollit illud dubium quòd diceretur extincta prior illa obligatio pura: imò uerò manſit firma, cum textus dicat, *pecuniam creditam permanere*, quod confirmat ſubdẽs, *perinde eſt enim ac ſi nulla ſtipulatio inter ueniſſet* . poſteà reddit ad quæſitum de petitione mea, pẽdẽte cõditione, dicens, *pẽdente aũt cauſa condi-*

conditionis idem petere non possum: quoniam cum incertum sit an ex ea stipulatione deberi possit ante tempus petere uideor, meritò uerum est quòd tunc nihil laturus sum, ratione dubii euentus ex pendentia conditionis, non agitur ergo de argumento à contrario sensu in eo textu secundum prædicta.

402 Circa uerò textum † in l. inter socerum. §. cū inter. infr. de pact. dot. qui melius uidetur hanc conclusionem probare, dicit Dec. responderi posse, quòd ibi in casu directo & expresso illud pactum nihil operabatur, quòd filia defuncta in matrimonio sine filiis dos patri redderetur: nam etiam tali pacto non apposito, dicta dos à patre profecta debuisset ad eum reuerti. l. dos à patre. C. sol. mat. meritò ut pactum aliquid operetur, actum uidetur à contrario sensu ut ibi dicitur, quòd extantibus liberis mortua filia dos retineatur, & ista fuit consideratio Baldi in l. ob seruare. §. proficisci. q. iii. supra de offic. procon. & lega. & Sozi. consi. cclxxviii. colum. ii. uolum. ii. quos hic citat Cagnoll. nume. 128. in fin. quæ

403 confirmari potest ex eo quòd, † in simili dicunt doctores in statuto, quòd non extantibus masculis filiæ succedant. Cum enim tale statutum in sensu directo nihil operetur, ex eo: quia licèt hoc non disposuisset, tamen filiæ successissent remotis masculis, meritò inducitur à contrario sensu, quòd extantibus masculis filiæ non succedant, ut tradit Alex. hic, & Dec. nume. 49. Idemq; Dominus meus Riminal. consi. cclxiiii. num. 44. latè per Aquens. in l. si cum dotem. colum. pen. infr. solut. mat. post Imol. & Alex. Ias. consi. cxv. colum. iii. uolum. i. Tiraquell. de retract. conuenti. §. i. Glo. i. & unica. nume. 2. & postremò Viuius in suis cōmunibus opinionibus, colum. fin. in uer. argumentum. qui plures citat,

404 & dicit esse communem. † Et adeò uera est hæc conclusio, quòd procedit nedum quando statutum in nulla parte nihil operatur, sed etiam quando in aliqua parte sic, & in aliqua non: quia respectu partis in qua nil operatur, sumitur id argumentum à contrario sensu, ut idem tradit Dec. consi. dvii. sub nume. 2. hæc igitur conclusio de contractibus, in quibus dicunt doctores argumentum procedere à contrario sensu, restringi debet secundum Decium ad eum casum quando uerba in sensu directo nihil operarentur, aliòquin secus.

405 Sed tu † considera quòd hæc intelligentia resolutioque Decii ad illum textum non procedit, tunc enim uerba dicuntur nihil operari, quando superflua sunt, ut quia illis ommisis idem secutum fuisset, & expressio facta fuit per eundem modum qui tacitè inerat, l. iii. cum ibi not. infr. de leg. i. at non ita contingit in casu dicti §. cum inter. nam per legem prouisum erat, ut in omni casu dos à patre data reuerteretur ad eum mortua filia, d. l. dos à patre. & sic siue filia moreretur in matrimonio cum liberis, siue sine liberis. Si ergo pater fecit pactum eum genero q̃ mortua filia in matrimonio sine filiis, dos ad eū redeat, tale pactum dicitur appositum causa sibi prouidendi in uno casu tantum, & ideò sumitur argumentum à contrario sensu, quòd ex tali particulari prouisione uoluerit in cæteris renuntiare dispositioni legis. l. si cum dotem. infr. sol. ma. Ità Oldra. Alberic. & Fulg. ibi & præter eos pulchrè Saly. in l. qui mutuam. infr. mand. dicens q̃ illud pactum fuit appositum limitationis causa, ideò in casu contrario ad expressum habet uim renuntiationis alterius casus, quando filia cum liberis decessisset in quo pariter de iure dos ad eum rediisset, non reddit autem ex pacto in sensu contrario sumpto ex uerbis pacti limitatoriis ad unum casum.

406 Simile † uidemus in conductore, qui certos casus expressit, ad quos uoluit locatorem teneri, & ob eos sibi remissionem facere, uidetur etenim cæteris renuntiasse noluisseque locatorem de illis teneri, ut post Alberic. & Odofred. tradit Ioannes Andr. in addi. Speculat. in tit. de locato. §. iam dicendum. in additione magna. Ruin. consi. lxxxvii. num. 1. uolum. i. Calcane. consi. xxiii. colum. iii. Grat. responso. clxi. nume. 19. uolum. secundo. quare concludendo patet in dicto §. cum inter. benè summi argumentum à contrario sensu in contractu, sicque communem sententiam ibi uerificari. Non omitto tamen quòd Cagnoll. hic. nume. 129. secus putat in eo tex. dicendum, nam contrarius sensus est quòd superstitibus liberis, dos non restituatur, sed retineatur, non autem quòd remaneat apud maritum, uel cedat lucro liberorum, hoc enim à contrario sensu non infertur ponderando uerba conditionis in sensu directo, meritò cum mi sterio text. dicit quòd dos retinetur, sed quis eam lucretur non dicit, ut per Ias. in l. post dotem. colum. xvii. uersicu. quarto, & ultimo. infr. solut. matr. unde retinetur à patre ad commodum filiorum ex præsumpta mente contrahentium, non autem uirtute argumenti à contrario sensu, ut hic per Aquens. num. 51. & latius in l. si cum dotem. num. 15. infr. sol. matr. Sed per hoc à communi sensu non recedas: quia principalis quæstio uersatur ibi de dote restituenda patri uel non, si enim conuenit eum genero quòd defuncta filia, sine liberis dos ipsi patri restituatur, id actum inter contrahentes intelligi debet ut liberis superstitibus defuncta filia dos retineatur, & sic patri non restituatur, quod est à contrario sensu contrahentium, ad cuius autem commodum tendat illa retentio alia est quæstio quæ ad rem non facit, & ità Curt. Iunior. hic duobus uerbis explicat illum textum, sub. num. 59.

An in sentẽtiis procedat argumẽtũ à cõtrario sensu.

407 Similiter † subiungit Decius quòd argumen
tum à contrario sensu locum sibi uendicat in
sententiis, per l. Pomponius. §. sed & his. infr. de
procur. & in l. si inter me & te. infr. de excep. rei.
iud. quibus in locis dicitur quòd cum iudicatur
rem meam esse, pariter iudicatur tuam non esse,
sicque à contrario sensu Iureconsultus argumẽ
tatur utrobique. At Dec. hic aduertendum pu-
tat in dictis iuribus, nam quod ibi dicitur non
uidetur procedere per argumentum à contrario
sensu: sed uirtute cuiusdam necessariæ consequẽ
tiæ: quia si iudicatur quòd res mea sit, necessa-
408 riò sequitur ꝙ non sit tua, nec alterius: † quia
duo in solidum dominium illius habere; nõ pos
sunt. l. si ut certo. §. si duobus uehiculum. infr.
commod.

Confirmat hoc insuper Orianus, nu. 49. alia
ratione: nam quando res iudicatur esse mea, nõ
negatur pariter iudicari eam rem tuam non esse.
Ratio est: quia dum dicitur indistinctè rem meã
esse, tota de necessitate mihi adiudicatur: quia
indefinita æquipollet uniuersali. l. si pluribus. in-
fra de leg ii. sed istud non contingit per argumẽ
tum à contrario sensu, sed ratione impossibilita
tis: quia si mea tota est, impossibile est quòd
sit tua.

409 Ego † uerò puto non attentis his quæ Dec.
& Orianus dicunt conclusionem doctorum de
mente iuris procedere, primò quidem ratione
quã deducit Corn. consi. xlix. col. i. uol. ii. si enim
(dicit ille) in contractibus procedit argumentũ
à contrario sensu. l. inter socerum. §. cum inter.
de pact. dot. pariter & in sentẽtiis in quibus qua-
si cõtrahitur. l. iii. §. idẽ scribit. infr. de pecul. pro
cedere debet, à qua ratione Corneus non satis
bene se ipsum extricat.

410 Secundò † cõprobatur in dictis iuribus maxi
mè uerò in dicta l. si inter me. ubi dicitur quòd,
*si rem meam esse pronuntiatum sit, deinde petas
nocebit tibi rei iudicatæ exceptio. Quia eo ipso ꝙ
meam esse pronuntiatum sit, ex diuerso pronuntia
tum uidetur tuam non esse*, nihil enim aliud uo-
luit significare Iureconsultus per illam dictionẽ,
ex diuerso, quàm argumentum à contrario sen-
su, & sic casum contrarium, mouetur ergo tex-
tus ibi uigore dicti argumenti, non autem ratio
ne, necessariæ consequentiæ ut inquit Dec. nec
ratione impossibilitatis ut putat Orian. Et si pro
cederet sententia Decii tota materia cõtrarii sen
sus destrueretur: quia semper dici posset si iudex
hoc concedit, in consequentiam contrarium
negat, non autem à contrario sensu, quod est
411 falsum. † Rursus ut addit Do. meus Riminal.
h. l. nu. 4. Ideò in ultimis uoluntatibus, in con
tractibus, & sententiis procedit dictum argumẽ
tum: quia prouenit ex mẽte disponentis, l. apud
antiquos. C. de furt. l. si quis locuplex. infr. de ma
nu. test. unde dicit Domini. in c. humanũ genus,
i. distin. ꝙ illud dicitur in lege compræhendi,
quod sumitur ex contrario sensu legis. Quoniã
mens in quacunque dispositione præualet, & at-
tenditur, etiam in sententia. l. & puto. infr. fam.
ercis. unde patet quòd in iuribus prædictis illud
argumentum prouenit ex mente iudicis, nõ au-
tem ratione consequentię, uel impossibilitatis,
quod Dec. & Orian. dicunt.

412 Vno † tamen casu non procederet hæc con-
clusio: quando per huiusmodi argumentum à
contrario sensu tractaretur de corrigẽdo aliquã
partem sententiæ claram & apertam, tunc enim
non admitteretur ad eius correctionem: argu-
mento, l. conuenticula. C. de epis. & cler. Ita
tradit in statuto Corn. consi. cl. num. 9. uol. ii. &
in testamento D. Alciat. respon. dxxxvii. num. 3.
unde sic & in sententia dici potest. Idq́ue con-
firmatur: nam argumentum à contrario sensu
non sumitur contra expressum sensum eiusdem,
nec per illud reuocatur expressa decisio contra-
ria. Glo. in uer. sciuerint, in cle. i. de sent. excõ. &
in c. i. de æta. & qual. lib. vi. & in c. significasti. de
foro compet. Archid. in c. Beatus Ioannes. iii. q.
i. cum similibus per Corn. citatis. consi. cclxx. co
lum. i. uol. i. & consi. cccviii. nu. 4. uol. iiii. Ioan.
Lup. in tract. de confede. prin. nu. 7. Gondiss. in
tract. de lega. q. ix. nu. 18. Lauren. de Palla. in tra-
cta. ꝙ stan. mas. nu. 145. Blanc. in tract. de indic.
nu. 137. Imò uerò nec contra mentem disponẽ
tis admittitur, ut tradit Paris. consi. lvii. ad fi. uol.
ii. meritò tantoq; magis benè conuenit ut aduer
sus uerba sententię clara in aliqua parte, non pos
sit in alia parte contrarius sensus colligi ad eorũ
correctionem: sed ita demum quando in cęteris
partibus sententia non offendatur. Et ita repe-
rio ꝙ arguit Mollinę, consi. vii. nu. 6. dicens ꝙ
hoc argumentum nunquam ualet contra men-
tem etiam uerisimilẽ cum non sit nisi coniectu
ra l. apud antiquos. & ibi Butrig. & Bal. C. de fur
tis. Et sic multò minus contra mentem aper-
tam Innoc. etiam expressam ad calcem principa
lis partis testamenti, de quo loquitur ibi.

413 Rursus † in rescriptis contrarius sensus locũ
habet, ut subdit Decius, per textum iuncta Gl.
in l. si procuratorem. §. si ignorantes. infr. mand.
nam uerba rescripti Diuorum Fratrum dicebant
in hunc modum. *si hi qui pro te fideiusserunt
in maiorem quantitatem damnati fuerint, quàm
debiti ratio exigebat*, quia debitor iam partem
soluerat secundum Glo. *ipsi scientes & pruden-
tes auxilium appellationis ommiserunt, poteris
his agentibus mãdati, ex ęquitate iudicis te tueri.
Igitur si ignorauerunt excusata ignorantia est.*
& sic arguit à contrario sensu rescripti secundũ
Gloss. quam singularem reputat Salycet. hic.
Roma. in dicta l. si cum dotem, circa finem. &
Corletus in suis notabilibus in uerbo argumẽtũ
414 à contrario sensu, † hęcq; cõclusio meritò pro-

Argumentum à cõtrario sensu an in rescriptis locũ habeat.

cedit in rescriptis, ut tradit hic Niger, num. 39. & Euerard. loco citato. colum. xxviii. uersiculo ulterius circa præmissa: quia rescripta redacta sunt ad formam iuris communis ut tradit Bart. in l. Cæsar. infr. de publica. colum. xii. & interpretantur secũdum ius commune, cap. causam, quę. de rescrip. & rescriptũ propriè dicitur quod conceditur ad iuris communis obseruantiam. l. falso. C. de diuer. rescrip. notat Abbas. & Dec. in rubr. de rescrip. meritò nil mirum si licèt in
415 eis argumentari à contrario sensu. † Decius tamen hic respectu textus in d. §. si ingnorantes, dicit quòd in illo casu fideiussores sciẽtes obligãtur igitur ignorantes non obligantur, non uirtute contrarii sensus: sed quia cessat in eis qualitas scientię, quæ facit obligationem cessare. quod certè nhil est: quia textus antequam referat uerba rescripti dicit, quòd si fideiussores ignoranter debitores soluisse, soluerint, actionem habebũt contra debitorem, & hoc ex rescripto Diuorum Fratrum intelligere licèt, hoc autem à contrario sensu dicti rescripti percipitur de quo statim subdit, benè fateor quòd ille contrarius sensus nascitur & inducitur ab ignorantia, sed non inde sequitur quin sit ex mente rescribentis ut Iurisconsultus asserit.

An in mandatis proceda argumẽtum à contrario sensu.

416 Sed † & in mandatis contrarius sensus procedit, ut addit hic Dec. secundum Bartolum per illum textum, in l. eum qui. §. filius. infr. de acqui. hære. filius enim hæres institutus patrem suum certiorem fecit, uideri sibi soluendo hęreditatem, pater rescripsit sibi parum idoneam renuntiari à quibusdam aliis. Itaque debere eum diligentius explorare, & ita adire si idoneam eã perisset. Filius acceptis litteris patris adiit hæreditatem non facta exploratione prædicta, dubitatum fuit an rectè adiisset. Respondet Africanus, probabilius dici patrem non obligasse quandiu sibi persuasum non sit hæreditatem soluendo esse: quia pater mandando quòd adiret si idoneam inueniret, uidetur à contrario sensu denegasse quòd adiret eo non comperto, & sic benè dicit Barto. in mandatis argumentum à contrario sensu locum habere.

417 Sed † ab hac conclusione recedit Decius, & magis expressè Niger, num. 43. per text. in cap. fin. ubi dicit esse casum, Butriumque notare de uerb. signi. nam si detur mandatum de moderando præbendas, & numerum Canonicorum, si facultates ecclesiæ non sunt sufficientes, non intelligitur à contrario sensu concessum ut possit augeri numerus præbendarum & canonicorum, si facultates sint excessiuæ, & ita hoc dictum refert Iason. in l. inter stipulantem. §. sacram. infr. de uerb. ob. qui tenet ꝙ in mandato contrariorum non est eadem disciplina, ꝙ non est aliud dicere, nisi ꝙ non arguitur à contrario sensu in eo, ex quo uerba mandati sunt stricta.

418 Nec † obstat textus in d. §. filius. quia respondet Decius quòd cum natura mandati sit ut diligenter eius fines debeant obseruari. l. diligenter. infr. mand. & mandatum patris fuerit limitatum, quòd filius adiret hæreditatem si eam soluendo comperiisset facta diligenti exploratione. Vtique tale mandatum non extenditur ultra quam sit dictum. Paterque non obligatur ex aditione filii aliter facta: quia cessat mandatum limitatum, non autem à contrario sensu, & sic quia forma mandati non fuit seruata ut uno uer
419 bo concludit hic Niger. † Tu uerò considera quòd Niger hic deceptus est in allegatione textus dicti cap. finalis. de uerb. sign. ad hanc materiam argumenti à contrario sensu, namque de hoc non agitur ibi, sed de materia contrariorũ, quæ diuersa est à materia contrarii sensus. probatur in primis ex doctrina Baldi. in l. conuenticulam, colum. ii. C. de epis. & cler. ubi posito de argumento à contrario sensu subdit, sumpta occasione de argumento à contrario sensu, uelle quędam dicere de aliis argumentis inter quę po
420 nit de argumento à contrariis. † Secundò confirmatur: nam contrarius sensus supponit diuersam iuris dispositionem à sensu directo, prout hic apparet quòd causæ meri, & mixti imperii propter absentiam possunt delegari, quæ à contrario sensu à pręsente delegari non possunt. Vnde benè dicitur quòd argumentum non sumitur à contrario sensu, quando in sensu contrario eadem est ratio, quæ in sensu directo, quia ob paritatem rationis idem ius est in sensu contrario, quod in directo, non autem diuersum. Ita Bal. in l. qui testamẽto. §. mulier. infr. de testa. Imol. in l. si uerò. §. de uiro. circa. fin. infr. sol. ma. Corn. consi. clxxiii. uolum. i. consi. xxii. col. iiii. consi. lxxx. in prin. uol. ii. & consi. cl. colum si. uolum. iiii. Craue. consi. xxxix. nu. 7. & consi. clxxix. num. 11. Antoni. de Rossell. in tract. de succ. ab intest. num. 148.
421 At † cõtraria eadem iuris dispositionem supponunt. Ideoq; dici solet quòd contrariorũ est eadem iuris disciplina casus est, & exemplum, in l. fi. §. contra quoq;. infr. de leg. iii. iuncto. §. pręcedenti. Sicut enim si filius fuerit institutus ex uncia, & grauatus legatis, datusq; illi fuerit substitutus, deinde cõmissum fuerit edictũ, petita bono rũ possessione cõtra tab. per aliũ filiũ prçteritũ, dictus filius acceperit dimidię partis bonorum possessionẽ. Vtique substitutus postmodũ succedens, non ex uncia, sed ex semisse legata præstabit. Ita pariter e contra dicit textus, si ex dodrãte fuerit institutus, & cõmisso edicto semissẽ acceperit, ex semisse tantũ legata substitutus debebit, & sic filium esse institutũ ex unica, uel ex dodrante sunt cõtraria & longè diuersa. Et tamẽ
422 eadẽ iuris dispositio seruatur utrobiq;. † Hinc elegãter Bal. in c. cũ uenissẽt. col. fi. de iud. infert

quòd ubi exceptio non possit ex forma statuti probari per testes, pariter nec actio, nec replicatio per testes probari poterit, atque idem Bal. in l.fin.colum.fin. C. de fideico. dicit quòd si ex forma statuti legatum potest probari per duos testes, pari modo reuocatio legati per duos testes probari poterit, quia contrariorum eadem est iuris disciplina, sequitur Alex. & Ias. dicta exempla, & alia ponentes in rub. infr. de acqui.
423 possess. † De hac igitur materia contrariorum loquitur textus in d.cap.fin. ut perpendit Ias. in d.rubrica. & prior eo Butri.& Card.Zabarel. limitantes ex illo textu regulam prædictam, quòd contrariorum sit eadem disciplina, iurisque dispositio, nam non procedit in his quæ sunt stricti iuris, puta quando agitur de forma mandati, nam contrariorum non est eadem disciplina, quãuis sit eadem ratio, ut ibi est textus solennis, nam mandatum Papę de moderando numerum canonicorum & præbendarum si facultates ecclesiæ reperiantur excessiuę, adeò quòd maior numerus ibi retineri possit, & sic ibi contrariorum non est eadem disciplina, quamuis eadem imò maior ratio militet in augendo numero, maiorque fauor: quia magis augetur diuinus
424 cultus secundum Iasonem, † non loquitur ergo textus ille de argumento à contrario sensu, nec Butrius ibi, prout Niger hic putauit sed de contrariis, quorum ibi non est eadem disciplina, licèt eadem ratio, maiorque militet: quia subiecta materia mandati stricti iuris est, & in eo dicta regula contrariorum non procedit.
425 Secundò † dico unà cum Decio quòd in casu dicti §.filius, non agitur de argumento à contrario sensu. pater enim mandauerat filio quòd diligentius deberet explorare nunquid hæreditas esset idonea, & ita adire si idoneam comperiisset, pondero quòd mandatum illud fuerat limitatum, ut inquit Dec. & probatur licèt non dicat ex illa dictione, *Ita*, quæ habet uim taxationis, & limitationis, tradunt Guil. de Cun. & Ang. in l. nulla. supra de legib. Alex. in l. legata inutiliter. infr. de leg. primo. Rui. consi. xviii. nu
426 me. 2. uolum. secundo. † Item dictum mandatum fuerat conditionale, ut denotat illa dictio, *Si*, quæ importat conditionem, Barto. & alii. in l. i. infr. de cond. & demon. ex qua cõditione forma pariter inducebatur ut per Bal. in authē. matri & auiæ. C. quando mul. offic. tut. Decius consilio vi. colum. 8. forma uerò illius est naturæ ut præcisè impleri debeat. ca. cum dilecta, de rescript. cum ibi not. per Fel. post alios, & per omnes. in l. prima. infr. de lib. & post. his ergo sic cõcurrentibus, mirum non est si filius adeundo præter limites mandati, nec adimpleta conditionem, formaque præscripta non seruata, patrem non obligat: quia non habuit potestatem adeundi nisi post habitam informationem de uiribus hæreditatis. & quod esset idonea, cum tale manda-
427 tum fuerit conditionale † prout in alio notabili exemplo tradit Castren. ibi quē sequitur Fely. in c. secundò de rescri. in uerbo clausula si preces. Nam Papa quotidie mandat aliquibus ad instantiam alterius, quod debeant se informare de aliquo, & si ita reperitur esse ut sibi fuit narratū, sic faciant. Vtrq; talis commissarius non potest procedere ad executionem nisi seruata forma, & habita diligenti inquisitione super his de quibus Papa uoluit quòd se informaret, & antequã hanc informationem fecerit, non habet potestatem exequendi id quod Papa mandauit exequi, post habitam informationem. quia tale mandatum fuit conditionale. Sic & ad unguem contingit in casu dicti. §. filius. non autem de contrario sensu tractatur ibi. unde non facit.
428 Postremò † circa resolutionem huius conclusionis nunquid in mandatis ualeat argumentum à contrario sensu, ego in sententiam affirmatiuam concurro per textum nouum in §. is qui exequitur, inst. mand. postquam enim dixit Imperator quòd is qui exequitur mandatum non debet excedere fines mandati. dat exemplū, *ut ecce si quis usque ad centum aureos mandauerit tibi ut fundum emeres, uel pro Titio spondeas, neque pluris emere debes, neque in ampliorem pecuniam fideiubere, alioqui non habebis cum eo mandati actionem*, cuius ea ratio est licèt non exprimatur quia à contrario sensu, non mandauit hoc. Idque probatur ex casu sequenti quando minoris emisti, quo bene uult actionem mandati tibi dari, *quoniam qui mandat ut sibi centū aureorum fundus emeretur is utique mandasse intelligitur ut minoris si possit pretio emeretur*, ergo superiore casu quo pluris emit, non intelligitur mandatum ut pluris ematur, à contrario sensu casus directi de emendo usque ad centum, & ita per illum tex. deciditur hæc conclusio.
429 Successiuè Decius † considerat, & enumerat plures casus in quibus secundum Doctores cõmuniter non procedit argumentum à contrario sensu, quorum primus est secundum Gloss. hic, quãdo resultat prauus intellectus, et correctio iuris antiqui, ad quem casum præter leg. secundã. C. de cond. inser. de qua supra satis dictum fuit, citantur alia iura de quibus per Decium mox inducenda, quam conclusionem tenet etiam Corn. consi. lvii. num. 23. consi. cxciiii. num. t2. & consi. ccxxxv. num. 3. uolum. ii. Cassane. in cõsuetud. Burgund. rubr. vi. §. v. colum. pen. nu. 13. Ias. consi. cci. nume. 5. uolum. ii. Craue. consilio xxxix. nume. 5. Rui. consi. clxix. nume. 6. uolum. iii. decis. Neap. cccxiiii. num. 3. D. m. Rinal. consilio cclxiiii num. 10. Bartolo. Bellenci. in tract. de charita. subsi. quæst. xxxii. num. 4. & alibi se-
430 pe doctores. † Fundatur in l. fin. §. filiis. C. de bon. quæ liber. cuius intellectum primo. Dec. enucleandum

Argumētū à contrario sensu nō procedere quando resultat prauus intellectus & correctio iuris antiqui.

enucleandum proponit, nam filius ibi testari prohibetur in bonis dutaxat in quibus patri quę ritur usus fructus, unde à cõtrario sensu bene sequitur quòd in bonis in quibus usus fructus nõ quæritur patri, filius non prohibetur testari per illam legem, quia cessat in eis dicta prohibitio. Sed non inde sequitur quòd illa lex permittat filio de illis testari. Et licèt non dicat Dec. de hoc est textus in l.pen.C.qui test.fac.poss.ubi Iustinianus faciens mentionem de illo.§. secundum Glo. dicit, *nemo ex lege quam nuper proaulgauimus in rebus quæ parentibus acquiri non possunt, existimet aliquid esse innouandum, & permissum fuisse filijs testamenta facere*, & sic clarè dicit Imperator quòd ex illa probibitione quam fecit filiis in d.§.filiis testandi de bonis duntaxat in quibus patri quæritur usus fructus, non permisit eis testari de aliis aduenticiis in quibus usus fructus non quæritur patri, sed antiqua lex per omnia conseruetur, quę filiis familias nullo modo condere testamenta concedit nisi in certis casibus, ut in castrensibus, uel quasi, secundum Glo. non ergo tractatur in d.§.filiis. de argumento à contrario sensu respectu permissionis testãdi ut putant doctores, quod tamen non attendatur propter correctionem iuris antiqui, sed respectu nõ prohibitionis, & sic quatenus infertur ex uerbis directis: & ita supra quoque Dec. concludit in eo textu notabili ultimo sub, nu.38.

431 Sed † tu considera præter ibi dicta, num.188. quòd Decius non non rectè sentit in intelligentia dicti.§.filiis. dicit enim textus, *filijs autem in his dũtaxat casibus in quibus usus fructus apud parentes constitutus est, donec parentes uiuunt nec testari de eisdem rebus permittimus*, hinc ergo benè sequebatur à contrario sensu quòd in casibus in quibus usus fructus apud parentes non esset constitutus in aduenticiis, ut in pluribus casibus contingit de quibus in authen. excipitur cũ duabus sequẽtibus eo. tit. quòd permitteret eis testari, idque colligebatur ad limites uerborum positorum in sensu directo, & ex eis necessariò inferebatur: quia textus in sensu directo non utebatur uerbo, prohibemus, ut putat & malè Decius in hoc allucinatus, sed uerbo, permittimus, negatiuè prolato, unde à contrario sensu benè sequebatur uerbum permittimus affirmatiuè prolatum. quapropter Imperator hoc animaduertens, & quem facile existimare posse, permissum fuisse à contrario sensu dictorum uerborum filiis testari de dictis bonis, quando usus fructus non esset parentum, uoluit hanc dubitationem resecare ac extirpare, in d.l.pen. quod certè necessarium non fuisset si illud argumentum à contrario sensu non insurexisset ex illis uerbis, sed tantùm quòd non permitteretur ut inquit Dec. Vnde dixit Imperator, *nemo existimet id esse permissum*, quia tam etsi uerba illa à contrario sensu id innuerent, *nullo modo hoc ei permittimus, sed antiqua lex per omnia conseruetur &c.* non sumitur igitur argumentum à contrario sensu in d.§.filiis. quia non adsit, nec ex uerbis colligatur, sed quia sequeretur prauus sensus & correctio iuris antiqui ut doctores di-
432 cunt, & benè contrà Dec. † quin imò fortius attentari potest aduersus eum dato quòd in dicto.§.filiis adesset uerbum, prohibemus, ut ille prætendit, adhuc à contrario sensu uidebatur sequi quòd filiis permitteretur testari de aduenticiis quorum usufructus patris non esset, & sic ex prohibitione facta in sensu directo uidebatur sequi posse permissio & potestas in sensu contrario, per l. cum prætor. infr. de iudic. ubi cum prætor unum ex pluribus iudicibus iudicare uetat, cęteris id committere, & sic permittere uidetur. Ad idem tex. in l.ex eo.infr.de testib. ubi ex eo quòd lex Iulia prohibet damnatam de adulterio dicere testimonium, colligitur mulieres ius habere dicendi testimonium in iudicio, conformis est etiam textus in l. qui testamento. §.mulier.infr.de testamen.ubi dicitur mulierem posse esse testem, argumento est lex Iulia de adulteriis, quæ adulterii damnatam testem produci uetat, patet igitur ex dictis iuribus quòd ex actu prohibito in sensu directo arguitur ad permissionem in sensu contrario, meritò non est uera declaratio Decii quòd si filii prohibentur testari in casibus ubi patri quęritur usus fructus, quod à contrario sensu ubi non quæritur, tantum non probibeantur, non autem quòd permittatur eis testari. Imò uerò istud uidebatur inferri posse ex d.§.filiis. Sed non licèt sic argumentari propter correctionem iuris antiqui uitandam.

433 Secundò pro dicta † cõclusione citatur textus in l.conuenticulam. C.de episcopis & cleri. quẽ sic etiam Decius interpretatur, nam prohibet imperator conuenticulam extra ecclesiam in domibus priuatis, igitur in ecclesia non prohibet, & hoc bene sequitur à contrario sensu, & infertur ex uerbis prolatis in sensu directo. Sed non sequitur ut prætendunt omnes quod eam permittat nec colligitur ex eis eam permitti, nec mirum cum maior sit ratio prohibendi eam intra ecclesiam quam extra, ut ibi tradunt Odofred. Albe.
434 Salyc. & alii. † Tu uerò primò considera quòd multi codices (ut meus) habent implicatiuam: etiam: nam dicunt, *conuenticulam illicitam etiã extra ecclesiam in priuatis ædibus celebrari prohibemus*, qua lectura sic stante argumentum à contrario sensu sumi non potest, quia casus implicitus habetur pro expresso. Et sic idem ius dicitur dispositum in utroque casu, id est, in expresso, & contrario ad expressum, l. etiam. C. si tut. uel cura. & ita declarat Salyc. in d.l. conuenticulam.
435 † Sed legendo textum prout in eo non adest dictio, etiam, maior insurgit difficultas: quia cum

dicat

dicat textus, *conuenticulam illicitam extra ecclesiam in priuatis ædibus celebrari prohibemus*, benè uidetur à contrario sensu colligi quòd fieri possit intra ecclesiam quòd tamen est falsum, l. ii.C.de summa Tri. Propterea Saly.pulchrè post Butrigar. distinguit, quòd quędam apponuntur in dispositione per modum dubitationis tollendæ, & ab illis non potest argumentum sumi à contrario sensu: quia illa ius commune non lædunt, l.quæ dubitationis.infr.de reb.dub. Quædam uerò apponûtur per modum causæ finalis, & ab illis sumi potest argumentum prædictum: unde quia uerbum, *illicita*, de quo ibi est causa finalis dictæ prohibitionis, meritò ab illo uerbo sumi potest argumentum à contrario sensu, sicque dici potest, quòd si conuenticula illica fieri prohibetur in domibus priuatis extra ecclesiã, quòd à contrario sensu benè conuenticula licita ibi fieri possit: quia cessante causa finali cessat effectus. l.generaliter.cum ibi not.eo.tit. Illa autem uerba, *extra ecclesiam in priuatis domibus*, sunt apposita causa dubitationis tollendę, nam quòd in ecclesia esset prohibita satis erat clarum, cum, *domus mea domus orationis uocabitur*, inquit Seruator noster. Sed quid extra ecclesiam dicendum esset, poterat dubitari, quem casum determinat, dicens eam non posse eo loco fieri, unde non debet sumi argumentum à contrario sensu, quòd in ecclesia permittatur ratione impo-

436 tentiæ ut euitetur legum correctio. † Potest etiam dici prout subtiliter tradit ibidem Bald. post Petrum, quòd argumentum à contrario sensu semper procedit, dum modo ritè formetur ab effectu causæ finalis seu rationis finalis. Exemplũ, lex dicit, quòd si pręses se absentat potest committere causas meri imperii, ergo si se non absentat non potest ut hic. Ratio enim sequitur ad destructionem causæ finalis, quæ erat absentia, sed ubi præsens est destruitur causa, ergo & effectus.

437 Item † dicit lex ꝙ si patrònus coegerit iurare libertum ne nubat, amittit iura patronatus. Ratio finalis est ut nubens filios habeat & ciuitatem repleat liberis hominibus. Pone patronus cogit iurare libertam sterilem ne nubat, lex dicitur quòd non amittit ius patronatus, ratio est per argumentum à contrario sensu: nam ratio prohibitionis destruitur in muliere sterili, l.adigere.§.quamuis.infr.de iure.patro. Sed ibi conuenticula prohibetur in ecclesia, non quòd locus sit causa finalis prohibitionis, nam causa finalis stat in hoc, ut non fiat aliquid ad perditionem fidei, quæ ratio non cessat si fiat conuenticula in alio loco extra ecclesiam, meritò durat dicta prohibitio quocunque loco fiat propter identitatem rationis in sensu contrario & directo, quæ impedit id argumentum sumi, sed illud cessare facit per superius adducta, num.420, & secundum hanc ultimam declarationem textus ille non facit ad rem conclusionis prædictæ.

438 † Citatur insuper ad eam lex nemo. C. de iur. omn.iud. super qua Decius insurgit dicens, ꝙ ibi quidem dicitur, quòd Ordinarius recusari non potest post litem.cont. ex quo benè infertur quòd ante lit.cont.non prohibetur recusari, sed non inde sequitur permissio recusationis, nec id ibi disponitur aut conceditur. Quæ declaratio confunditur ex dictis per me, supra circa l.finalem.§.filiis. C. de bon. quæ lib. quæ hic ad unguem differuiunt.

439 Secundò † dico quòd intellectus ille de recusatione iudicis ordinarii fuit Martini, dicentis, *nemo post litem contestatam ordinariæ sedis declinet examen*, id est, recuset ordinarium, quo fit à contrario sensu quòd ante litem contestatam benè recusari possit. Sed reiicitur quoniam in ordinario constitutum est ut nullo tempore, sicque nec ante lit. cont. possit in totum recusari, sed associatur episcopus, authen. si uerò contigerit. C.de iudic.aut alius iudex. authen.offeratur. C.

440 de lit.contest. † Meritò datur alius intellectus uerbis magis congruus, ut inquit Albericus, ꝙ loquatur de declinatoria fori, & ita sensus sit, *nemo possit declinare forum iudicis ordinarij post litem contestatam*, supponendo illius incompetẽtiam, quo casu benè sumi potest argumentum à contrario sensu, quòd ante litem contestatam fieri possit & opponi talis declinatoria. l. fin. C. de excepti.post autem non uigore prorogationis, quæ inducitur ex litis contestatione, ut ibi declarat Salycet. per legem primam eo. titulo.

441 † Sed nec in dicto sensu satis quiescit animus meus, quoniam cum alibi decisum esset præscriptiones fori in principio litis à litigatoribus opponendas esse, & sic ante litem contestatam tantum, l.fin.C.de except.certè satis prohibitum dicebatur talem declinatoriam post litem contest. opponi posse, quia permissum ad tempus post illud censetur esse prohibitum, l.statuliberum.§. Stichum, & ibi not.Bar.infr.de leg.ii.Bart.in l. scire opportet.§.consequens.infr. de excus. tut. Bar.Imol.Aret.Alex.& Ias. in l. si ita quis. infr. de uulg.& pup.de quo posui.in §.i.inst.de donanum.217.in l.i.nu.451.C.qui admi.& in l. unica.num.169.C. quand. non peten. part. ad quid ergo decidere in d. l. nemo. quòd nemo possit post litem contestatam declinare examen iudicis ordinarii ex capite incõpetẽtiæ? certè superuacaneum fuisset id determinare, satis uulgatum & aduersus Imperatorem illud afferri posset, *occidunt miseros crambe repetita magistros.*

442 Arbitror † igitur alium nouum intellectum ad illum textum adferri posse, pręmittendo tamen unum quod inquit Angel.ibi post.Guil.de Cuneo. ꝙ habens potentiam se ligendi plures iudices, cum porrigit libellum coram uno, ligatur

tur ad prosequendam litem ibi, & ad alium iudicem non potest recurrere: quia non potest mutare consilium in alterius detrimentum. l. nemo potest. infr. de reg. iur. quod sanè dictum interpreor ego procedere, & esse uerum facta litis contestatione per eum, nam ante non dicitur petere, sed petere uelle, l. amplius. infr. rem rat. hab. hunc igitur casum uoluit Imperator decidere in d. l. nemo. dicens, *nemo post litem contestatam ordinariç sedis declinet examen*, & sic ab initio quidem potest eligere quem magis uelit ex pluribus iudicibus ordinariis & competentibus, sed post litem contestatam non potest eum declinare quem semel elegit, & ad alium se conferre. Et hic intellectus confirmatur dum subdit, *nec prius Præfe. prætorio, aut comitis orientis, uel alterius spectabilis iudicis imploret auxilium, sed appellatione legibus facta ad sacrum auditorium ueniat*, uolebat enim prætermissa appellatione ad aliquem de prædictis confugere pro auxilio: quia se grauari prętendebat per iudicem electũ, sed inquit Imperator non potest hic prius id facere, quàm appellet, sed appellatione interposita ad Sacrum auditorium ueniat, hoc est ad unũ de prædictis qui de sua appellatione cognoscet.

443 † Erant enim maiores magistratus præfectus prętorio, ut patet, in l. i. supra de offic. præf. prętor. & ille comes orientis: quia spectabilis erat, l. i. C. de offic comi. orient. Et sic in secundo gradu dignitatis post illustres qui erant in primo, ut supra in Gl. tribuuntur.

Hic est igitur uerus intellectus ad illum textum, secundum quem benè colligi posset argumentum à contrario sensu quòd si post litem cõtestatam quis iudicem competẽtem mutare nõ potest, nec alium adire citra beneficium appellationis, benè tamen ante litem contestatam id facere potest: quia licèt ei pęnitere cum tunc non petere, sed petere uelle dicatur, d. l. amplius, sicut etiam libellum mutare potest, tunc emendare, ut not. in l. edita. C. de eden. sicque non deseruit ille text. ad propositum dictæ con-

444 clusionis: † Adducitur igitur pro illa textus, in cap. ii. de foro competen. in quo Dec. animaduertit dici quòd clericus prohibetur conueniri coram iudice seculari sine consensu episcopi, ex quo benè sequitur à contrario sensu, quòd cum consensu episcopi non prohibetur, sed non inde sequitur quòd permittatur ex illo textu, sed id ex aliis iuribus determinatur, & ita residet ipse Decius, cuius declaratio mihi non placet, quoniam non utitur ille textus uerbo, prohibetur, ut refert Dec. sed præsumat, dicens, *nullus iudicum præsumat clericum condemnare sine permissu Pontificis*, ergo benè uidetur à contrario sensu colligi, quòd cum eius consensu præsumere possit clericum condemnare: quia ad limites uerborũ sensus directi reperitur desumptũ argumẽtũ.

445 Glossa † igitur dicit, quòd hoc argumentum uacat ibi, hoc est non est licitum sumere propter textum in cap. significasti. eo. tit. ubi dicitur quòd clerici non possunt consentire in iudicem non suum, nisi fortè sit persona ecclesiastica, & episcopi diocęsani uoluntas accedat. Si enim nec uolens clericus potest conueniri corã iudice laico cum consensu episcopi sui, multò minus inuitus, meritò non possumus contrariũ inferre ex dicto cap. secundo. à contrario sensu.

446 † Sed nec opinio Gl. prædictæ mihi satisfacit: quia ubicũq; sumere possumus argumentũ à cõtrario sensu, id est, bonum, uelut fortissimum ut hic dicitur, ità tradit Salyc. in d. l. conuenticula. C. de epis. & cler. at aliter declarando illum textum, colligi poterit argumentum prædictũ, nec repugnabit cap. significasti. meritò reiiciendus est sensus illius Gloss. & de alio perscrutandum est.

447 Doctores † aliqui secundum Abbatem conati sunt interpretari illum textum, quòd clerici conueniri non possunt sine permissu Pontificis, hoc est Papæ, n n autem de episcopo loquitur ut alii uoluerunt, & tunc nihil impedit quominus colligi possit argumentum à contrario sensu: quia benè cum consensu Papæ possunt corã laico conueniri. c. Mennam. ii. q. v. e. cum deuotissimam. cum sequen. xii. q. ii. quibus in locis Papa committit causas clericorum Reginæ Frãcorum. Glo. & omnes tradunt in cap. ii. de iudi.

448 & Berous. q. vii. † Sed & iste sensus diuinat ut ibi tradit Andr. Sicul. nam licèt Papa sit Pontifex ut de Caipha dicitur in Euangelio quòd cũ esset Pontifex illius anni prophetauit dicens, *expedit ut unus moriatur pro populo, ne tota gens pereat*, tamen iura Canonica non appellant eum Pontificem simpliciter, sed qualificatè, uidelicet Summum, aut Romanum Pontificem, clem. si Summus Pontifex de sent. excom. clem. si Romanus Pontifex, de præbend.

449 Melior † ergo tandem uidetur intellectus eiusdem Siculi, quòd ille textus non loquatur de iudice laico ut plerique tenent, nam nullum dubium haberet si de illo loqueretur, cum iam decisum esset, in d. c. ii. de iudic. quòd laici ecclesiastica negocia tractare non præsumant, & in cap. si diligenti. de foro compe. ubi clarè dicitur quòd clerici sibi iudicem laicum constituere nõ possunt, cum non sit hoc beneficium personale cui renuntiari ualeat, sed potius toti collegio ecclesiastico sit publicè indultum, cui priuatorum pacto derogari non potest. Item quia hoc esset contra legem Christi dicentis, *nolite tangere Christos meos*, quod intelligit directè & indirectè, sed ille textus loquitur, & est intelligendus de iudice ecclesiastico, non suo, qui non potest distringere, aut condemnare clericum sine permissu sui episcopi, & hoc uoluit dicere textus,

tus, *nullus iudicum*, scilicet ecclesiasticorum nõ suus, *clericũ sine permissu* Põtificis, id est, episcopi diœcesani, *distringere aut cõdemnare præsumat*, & tunc benè colligi potest argumentum à contrario sensu, quòd talis iudex ecclesiasticus nõ suus cum permissu episcopi possit clericum condemnare, prout est tex. de hoc in d. cap. significasti. eo. tit. ubi dicitur, quòd clerici in iudicem non suum consentire non possunt, nisi fortè sit persona ecclesiastica, & episcopi diœcesani uoluntas accesserit. Et ita tenendum est, secundum quod non agitur de aliqua correctione iuris antiqui sumpto ibi contrario sensu, meritoque nõ famulatur ille textus conclusioni superius formatæ ullo modo.

Remanet igitur pro illa duntaxat textus in d. l. fin. §. filius. C. de bonis quæ libe. de quo supra
450 dictum fuit, † & insuper accedit ratio quando iura deficerent: nam si concordare leges legibus promptum est, quando loquuntur expressè, & uidentur contrariæ. l. i. C. de inoffi. doti. & ibi not. Castr. c. cum expediat. de elect. lib. vi. Butri. in c. cum tu. de testib. tantò magis quando lex aut alia dispositio per contrarium sensum desumptum, repugnaret alteri legi uel dispositioni, cessare debet id argumentum, nec sumi posse debet, ut utraque lex & dispositio conueniat, nec inuicem digladietur, ne plus tacitum in effectu (qualis est contrarius sensus ex mente proueniens, l. apud antiquos. C. de furt.) possit & operetur expresso.

451 Hæc † modo conclusio sic formata limitatur ut subdit Dec. quando lex aut dispositio nihil operaretur in sensu directo, tunc enim desumitur argumentum à contrario sensu, licèt inde ius antiquum corrigatur, ut notat Bald. in l. obseruare. §. proficisci. iii. q. supra de offi. procon. & leg. ubi disputat an lapso tempore præfixo à statuto pereat istantia. & distinguit quòd aut præfigitur instantiæ, & tunc perit istantia, aut iudici, & tunc secus, nec posteà uidetur prohibitus expedire, sed punitur de contemptu legis. Et licèt aliqui contradicerent in primo casu: quia quòd concessum uno tempore uideatur in alio probibitum, l. statuliberum. §. fin. infr. de leg. ii. colligitur tantum per argumentum à contrario sensu quod locum non babet in statutis, tamen respondet Bald. id argumentum esse tolerandũ in eo casu: quia limitatio temporis facta à statuto nihil operaretur, unde ut euitetur absurdũ nihil operandi procedit id argumentum. Idemque tradunt Roman. Fulg. & Moder. in authen. ex testamento. C. de colla. Dec. consi. dcxxvi. colum. ii. Craue. consi. cv. nume. 7. & consi. cxviii. nume. 19. cum similibus hic per Alex. & Iasonẽ, & per Euerard. in centuria sua. cap. iiii. colum. v. Et præter illud exemplum Baldi, supra relatum, potest & aliud adiungi, quod tradunt scribentes de statuto q̃ nõ extantibus masculis filiæ succedant, à quo summitur argumentum à contrario sensu quòd extantibus masculis filiæ non succedant: ea ratione quoniam in sensu directo nihil operatur dictum statutum, cum & eo remoto filiæ successissent non extantibus masculis. Ità pluries hic per Alex. cumulati, sed & alii quos supra citaui. nume. 403. quibus addo Iasonem, consi. cci. num. 5. uolum. ii. Rui. consi. lxxxix. nu. 8. uolum. i. & consi. cliiii. nume. 11. eo. uol. Soz.
452 iun. consi. ciiii. colum. ii. uolu. ii. † Et licèt Anton. de Rosell. in tract. de succ. ab intes. nu. 142. cum sequent. contrarium uelit: quia per subauditos intellectus, & tacitos ut ille dicit, non debet induci legum correctio, Glo. in cap. cupientes. §. si per xx. de electi. lib. vi. tamẽ ab opin. communi non recedo: quoniam non perpendit rationem doctorum, quòd statutum nihil operatur in sensu directo, unde sumi debet argumentum à contrario sensu ne sit superfluum, & hoc etiam tradunt Fulg. Roma. & Moder. in authen. ex testamento. iunct. l. i. C. de colla. Castr. consi. clxxv. colum. iiii. uolum. i. Craue. consi. xcii. nume. 5. consi. cv. nume 7. & consi. cxviii. num. 19.
453 † Imò uerba debent intelligi etiam contra eorum naturam, & impropriari potius quàm quòd nihil operentur, l. si stipulatus fuero per te. infr. de uerb. ob. c. si sententia. de sent. excommu. in vi. Bal. in cap. i. de capi. qui cur. und. Craue. locis citatis. Bald. in cap. pastoralis. colum. i. de app. per text. quem singularem esse dicit. in l. hæredibus. §. fin. infr. ad Treb. sequitur Natta. consilio cccclxvii. num. 24. unde mirum uideri non debet si & contrarius sensus assumi possit ex uerbis quotiens eo non sumpto nihil operarentur in sensu directo.

Non omitto tamen quòd Aemilius Ferretus, in l. qui testamento. §. mulier. num. 12. infr. de testa. putat hanc limitationem esse contra textũ, in l. fin. §. filiis. C. de bon. quæ lib. ubi uerba segnia sunt & ociosa, quibus dicitur filiis non permitti testari in his casibus in quibus usufructus apud parentes est, hoc enim & alibi dictum fuerat. l. qui in potestate. iunct. Glo. infr. de testa. in stit. quib. non est permis. fac. test. in prin. & tamẽ quia lex antiquaretur non ualet argumentum. Sed tu dicas quòd imò potuisset sumi argumentum in d. §. filiis. ad correctionem iuris antiqui nisi Iustinianus met. in l. pen. C. qui test. fac. pos. id uetasset ubi remouet id argumentum sumi in d. §. filiis qui fortè motus fuit ex ratione ibi per eum posita fauore particulari filiorum, quæ dicit, *melius est enim coarctare iuueniles calores ne cupiditati dediti tristem exitum sentiant, qui eos post dispersum expectat patrimonium*, remota igitur leg. pen. sumi potuisset id argumẽtũ licèt ad correctionem iuris antiqui, ut supra dixi latius,
454 num. 451. cum sequen. † Quia imò plus aliud addo

addo ualde singulare quòd licèt statutum in sen su directo quod operetur, si tamen ex casu expresso in eo, includitur fauor in tacito à contrario sensu subintellecto, tunc habet locum argumentum a contrario sensu, etiam si ex illo induceretur correctio iuris communis: argumento, l.tale pactum.in fine.infr.de pact. Ita uoluit Benedi.de Plumbi.in l.si quis locuples.infr.de manu.test.sequitur Rui.consi. xlv. nume. 4. uolu-
455 mine iii. † Vbi per hoc infert in terminis statuti de quo loquitur, quòd ex quo sumendo cō trarium sensum uerborum dicti statuti, fiebat redditus ad ius cōmune quod est fauorabile, secundum Glo.in c.statutum. in uerbo dinumerādum, de præben.in vi.& Alex. in l. si constante. in prin.infr.sol.matr. meritò licitum erat id argumentum ex eo sumere, quod est etiam notatu dignum.

An argumentū à cōtrario sensu sumatur in uerbis negatiuis.

456 Similiter † Doctores nolunt ut refert Decius, quòd in uerbis negatiuis nō sumatur argumentum à contrario sensu, ut not.Bal.in l.ii.C. de cond.insert.per tex. in l. Ticia. in fin. infr. de manu.testamento.ubi testator seruo dixerit, *nisi diligenter rationes excusseris liber ne esto*, non sequitur à contrario sensu quòd ille seruus redditis rationibus sit liber, imò subdit Sceuola, *ex his uerbis libertatem adimi potius quā dari*. Vn-
457 unde Bald.quæstionem decidit,† quòd si pater dicat filium exhæredo si non redierit in patriam, à contrario sensu non uidetur eum instituere si reuertatur: quia ex dispositione negatiua non resultat affirmatio.d.l.Ticia.in fi.confirmat & hãc sententiam pariter Bald. per l. ex facto. la piccola.infr.de her.insti.quam Dec.hic omittit,ubi testator quendam instituit uacua parte relicta: quia illum in x.unciis instituerat, & sic uacabat sextans ut dicit Glo.deinde subiunxit, *si mihi Seius hæres non erit*, *Sempronius hæres esto*, quæsitum fuit an hic Seius possit occupare illam portionem uacantem. Respondet Vlpianus post Aristonem, & alios quod non. Patet igitur ex illis uerbis priuatiuis habitum non resultare, prout dicit Bald. in d. l. ii. quia si Seius uelit esse hæres à contrario sensu illorum uerborum, non tamen potest, & ita non sumitur argumentum ex illis uerbis negatiuis.
458 Tertiò † mouetur Dec. & clarius Niger per tex.in c.quod dicitur. de uerb.signi.ubi referuntur uerba euangelii, *antequam conuenirent Maria & Ioseph*, ex qubus aliqui nolebant sumere argumentum à contrario sensu quòd postea cō uenerint, at Hieronymus ea exponens inquit, quòd hoc non sequitur ex eis, sed scriptura ostēdit, quòd factum non sit, hoc est quòd nunquā conuenerunt. Vnde notat Abbas quòd dictiones negantes actum certo tempore, non ponūt actum implicatiuè alio tempore, & sic ex facto negatiuo non ponitur aliquid in esse, & hanc opi. Baldi sequitur Anchar. in repe. cap. canonum statuta,in xiiii.q.prine.de consti. Iaso. D. meus Riminal. hic. & in consil. cccclvi.nume.7. Stephan.de Federic. in tract. de interpreta. iur. secunda parte, nu. 120. & alii passim prout testa-
459 tur Niger,nu.52. † At Alexander hic contrarium tenet per textum in l.si quis ita libertatem. §.fi. infr. de statu. liber. ubi si Stichus liber esse iussus fuerit cum erit annorum,xxx. & si x. non dederit liber non sit, utique si x. dederit, & ad annos xxx.peruenerit, liber erit, sicque Iuriscō sultus arguit à contrario sensu illorum uerborum, *si x.non dederit non sit liber*, quę negatiua sunt,ut si x.dederit,sit liber. Secundò confirmat hanc partem Iacob.Nig.per tex.in l.ex eo. infr. de testib.& in l.qui testamento. §. mulier. infr. de testa. ubi textus arguit ex uerbis prohibitiuis, & sic in effectu negatiuis, quòd ex quo lex Iulia prohibet,& negat mulierem damnatam de adulterio testimonium dicere, colligitur mulieres in iudicio testimonium reddere posse. Tertiò considerat textum in cap. cum apostolica.in fi.de his quæ fiunt à præla. ubi primo negatiuè dicit, inhibitum fuisse religiosis recipere decimas de manibus laicorum sine consensu episcopi, deinde arguit à contrario sensu dicens, *per quod indirectè datur intelligi quòd sufficit consensus episcopi, ut licitum sit ecclesiæ de manibus laicorum decimas recipere*. Quartò mouetur ex l. ii.in prin.infr.sol.mat.iunctis notatis per Gl. Barto.& cęteros, nam dicitur ibi quòd soluto matrimonio dos debet reddi mulieri, nec cogit maritus alii eam ab initio stipulanti reddere, nisi hoc ei nihil noceat, nam si incommodum aliquod suspectum maritus habat,non debet cogi alii quàm uxori promittere, & tamen dicunt doctores à contrario sensu, quòd maritus cogitur alteri promittere, si non habet aliquod incommodum suspectum, & sic colligunt argumentum à contrario sensu ex uerbis negatiuis textus.
460 Ex † his patet hunc articulum in utranque partem disputabilem reddi, quod ex progressu Decii patet qui pedes non firmat, sed hinc inde dicta tantum refellit, nam considerat textum,in d.l.si quis ita libertatem.in fi. infr. de statu. lib. aduersus Alexandrum, dicens quòd ibi non uidetur data libertas à contrario sensu conditionis negatiuę, sed propter primam dispositionē affirmatiuam, nam prius ibi data fuit libertas Sticho si ad xxx.annos peruenisset: deinde dixit testator, si x.non dederit.liber ne esto, hæc ergo conditio negatiua restringit libertatem prius datam, & est sensus quòd licèt perueniat ad annos xxx. non tamen habeat libertatem, tamen dando x.non impeditur libertas prius data, sicque competit uirtute primi legati, non autem

secundi

secundi negatiui à contrario sensu dessumpti
461 ut uoluit Alexander, † & ultra Decium confirmauit idem Orianus ea ratione motus nam si ibi sumeretur argumentum à contrario sensu ex secundo legato negatiuo, non expectaretur annus trigesimus, cuius oppositum dicitur ibi sequitur ergo quòd debetur illa libertas uirtute primi legati affirmatiui, non autem secundi negatiui à contrario sensu.

462 Sed † tu primò considera intelligentiam Decii ad illum textum non esse bonam, dicit enim textus, *hęc scriptura Stichus cum erit annorum, xxx.liber esto.Stichus si x.non dederit, liber ne esto, hanc uim habet*, quam sumit à contrario sensu dicens, *Stichus si x.dederit & ad annos. xxx peruenerit liber esto.* Si ergo scriptura illa uim habet à contrario sensu illorum uerborum, *si Stichus x.non dederit, liber ne esto*, patet ex uerbis negatiuis licitū esse dessumere dictum argumentum ad inducendam dispositionem ut ibi legatum libertatis. Nec uerum est quod inquit Decius illud legatum deberi uirtute primi legati non aũt à contrario sensu, cum textus dicat quòd illa scriptura habet hanc uim, quòd si Stichus x.dederit sit liber, ergo uirtute contrarii sensus illorum uerborum, *Stichus si x.non de-*
463 *derit liber ne esto.* † Nil quoque repugnat quòd expectetur annus trigesimus, ut inquit Orianus quasi quòd ex eo tantum debeatur libertas, quoniam uerius est imò deberi ex secundo legato à contrario sensu dum subdit, libertati prius datæ iniectam fuisse conditionem contrariam ex illis uerbis, *si decem non dederit liber ne esto*, uoluit enim à contrario sensu quòd dando x. sit liber quę adiectio conditionis contrarię, nouum facit legatum libertatis, eamque ex illo, non autem ex primo deberi, ut inquit Ruin. in l.li mihi & tibi.§.in legatis.col.ii.infr. de leg.primo.& latius superius dixi dum de argumento à contrario sensu locutus fui in ultimis uoluntatibus. Et ut inquit hic Alexander, non fuisset opus dare x.nisi à contrario sensu deberetur illa libertas,

464 † Secundò circa conclusionem propositam, & electio, non alterius partis mihi magis placet Alexandri sententia, quòd argumentum à contrario sensu ualeat, & sumi possit ex uerbis negatiuis sicut ex affirmatiuis hac ratione, præter fundamenta de quibus supra quia contrariorum eadem est disciplina & iuris dispositio.l. fi. §.contra quaque.infra de legat.tertio.Alex. Ias. & ceteri moderni in rubr. infr.de aequi. possess. sed in uerbis affirmatiuis hoc concedunt omnes hic & alibi. Ergo & in negatiuis concedi debet.

Et hoc argumento pariter utitur Cagnoll. hic.nume.125.alio modo deducens: nam negatiua fortius negat quàm affirmatiua affirmet l. hoc genus.& ibi Gloss. Castr.& alii infra de cond.& de Fel. in capitu.primò de treu. & pac. Dec. consilio ccccxc. colum.ii.sed ex oratione affirmatiua sumitur argumentum à contrario sensu, ergo etiam ex negatiua data paritate termi
465 norum. † Et licet dici soleat quòd à priuatione ad habitum non fit regressus l. homo liber. supra de sta. homi. ubi homo liber qui se uendidit, manumissus ad statum suum non reuertitur à quo se abdicauit, sed efficitur libertinę conditionis, & notat Angel. Aret.in § quod autem in fine.per illum textum inst.de cap. dimi. unde non uidetur ex uerbis negatiuis utpote priuatiuis affirmationem, *quę habitus est*, induci posse prout dicit Bal. in d.l.ii. C. de cond. insertis.

466 † Attamen illa propositio limitatur per Aret. loco citato quē sequitur Euerar. in cẽturia sua. cap.xlii.ad finem ut non procedat quando primus status non fuit omnino extinctus sed uelatus tantum.l.in tantum.in prin.supra de rer. diui.ubi littus maris propter ædificium in eo factum fit occupantis, sed ædificio dissoluto, littus redit in publicum, at ita contingit in uerbis negatiuis puta si decem non dederis liber ne esto status enim libertatis non fuit penitus extinctus, negatus, aut ademptus, sed uelatus tantum in defectum dandi x.meritò eo defectu sublato per dationem decem resultat à contrario sensu disponentis.

467 Tenendo † igitur hãc partem superest labor in tollendis contrariis, & primo circa textum in l.Titia.in fi.de manu. testamento, quem pro se Baldus induxit. Decius hic eundem contra Bal. retorquet & in sententiam suam trahit in hunc modum, nam illa uerba domini erga seruum, *nisi rationes diligenter excusseris liber ne esto*, intelligi debent, idest, non possis esse liber, nam cum ibi non esset prius data libertas, adimi non poterat: quia priuatio presupponit habitus, l. decem. infra de uerb.obli.meritò illa uerba negatiua operantur prohibitionem libertatis, & ressoluitur hoc modo, ut hæres non possit illum manumittere, nisi rationes reddiderit, unde argumentum à contrario sensu benè procedit, quòd si rationes reddiderit, poterit ab hærede librari, & ita contra Bald. probat ille textus.

468 † Et hęc intelligentia Decii non est sua, sed Alexandri fuit hic, nume.1 t.post Petrum, Cyn. Barto. Bald. & magis communiter doctores. in l.actione.C.de transf.& in l.si eum qui iniuriarum.infr.si quis caut.qui dicunt quòd dictio, nisi, ponit, si præcedit oratio negatiua, ut probatur in dictis iuribus. Vnde si oratio negatiua denegat actũ, dictio, nisi, sequẽs ponit actũ. Si uerò oratio negatiua negat potentiã tunc dictio, nisi, intelligitur ponere potentiam merito in d.l. Titia. illa uerba, *liber ne esto*, quę censentur præcedere illa uerba, *Nisi rationem diligenter excusseris*, quia non poterant ponere priuationem libertatis

libertatis actu. cum non esset liber, & priuatio
præsupponit habitum d.l.x. propterea intelligū
tur priuare potentiam essendi liberum, & ex-
ponuntur, *liber ne esto*, id est, liber esse non pos-
sis, meritò illa dictio, nisi, benè intelligitur po-
nere potentiam essendi liberum à contrario sen
su, uidelicet redditis rationibus. Et hunc intel-
lectum Alexandri latius probat Euerard. in cen
turia sua. cap. iiii. col. xxi. libro meo, ubi dicit cū
uoluisse Baldum sibi contrarium in pluribus lo
cis quos citat, & eum pariter sequitur Benincas
sius inst. de actio. in princ. nu. 44. & nouissi-
mè Cagnol. hic, nume. 125. eum simpliciter re-
ferens.

469 Sed † hæc intelligētia periculosa est eamque
damnat Bellon. suppu. lib. ii. c. xvii. quia est con
tra illum textum in fine, ubi apparet expressè
tractari de datione, & ademptione quo ad actū,
non quo ad potentiam cum dicatur, *ex his uer-
bis libertatem adimi potius quàm dari*, & licèt
non datum, adimi propriè nō possit; largè tamē
induci potest priuatio, ubi nō præcessit habitus,
cum & perdere quis dicatur quod nunquam ha-
470 buit. c. consi. iunc. Gl. xvii. dist. † Rursus Alciat.
parad. lib. v. c. iiii. & latius Aemilius Ferretus in
l. qui testamento. §. mulier. infr. de testa. damnāt
intelligentiā prędictā, per l. si socius. & l. qui ha
bebat, eo. tit. cū pluribus aliis, ubi illa uerba, *liber
esto, liber ne esto*, significant libertatem simplici
ter dare, uel non dare, neque tam infantes fue-
runt Iurisconsulti (ut Ferre. dicit) ut in explican
dis suis conceptionibus egerēt auxilio Bartoli,
471 quare sensus prædictus corruit. † Secundò igi
tur loco Niger hic, nu. 41. col. ii. aliter illum tex.
resoluit, quòd ideò ibi non sumatur argumentū
à contrario sensu: quia uerba, & uoluntas testa-
toris tendebant ad impediendam libertatem, &
sic inducta ad unum effectum non debent con-
trariū effectū operari. l. ex facto etiam agitatū.
infr. de hęr. inst. & ita dicit Niger, quod in terminis
eam legem declarat Bal. in l. quòd fauore. colu. i.
C. de legib. Idemq; uult in effectu Bellon. supp.
lib. ii. cap. xvii.

Sed nec iste sensus teneri debet: quia uerba te
statoris non erant absolutè prolata & ordinata
ad impediendam libertatem; sed in defectū tan
tum rationū non redditarū, meritò nihil impe-
dit quominus redditis rationibus liber esse de-
buisset à cessante testatoris uoluntate, limitata
ad casum contrariū cū limitata causa limitatū de
beat effectū procedere, l. in agris. infr. de acqui.
472 rer. do. † Tertiò quoq; soluit idem Niger post
D. m. Riminal. in d. l. actione. col. iii. quòd illud
est: quia dictio nisi, prolata in ultima uoluntate
importat conditionem, l. quibus diebus. §. Ticio.
infr. de cond. & de. Ideò in uerbis conditionali-
bus non potest inesse dispositio. l. si quis sub cō
ditione. infr. si quis. omi. causa test. Idemq; com-
probat hic ex traditis per Alex. & Ias. post Gl. in
l. Lucius. infr. de hęr. inst. nam quādo pater dixit,
Si filius meus sine liberis decesserit substituo
Caium, non sequitur à contrario sensu: Ergo si
liberos habuerit eos instituo, imò non ueniunt
473 ex testamēto, neq; ex eo dicuntur uocati. † Sed
nec ista solutio tenenda est: quia in dispositioni-
bus conditionalibus factis in ultima uoluntate,
ualet argumentum à contrario sensu. l. si legatū.
in princ. infr. de adi. leg. l. aliquando. infr. de cōd.
& demon. & ita regulam tradit Euerard. in d. ca.
iiii. car. pen. Purpur. hic, nume. 677. & supra
dixi.

Nec obstat quòd cōditio nihil ponat in esse,
nam concedo quo ad sensum directum, sed se-
cus quo ad cōtrarium prout in dictis iuribus ap
474 paret. † Minus facit exemplum Glo. in d. l. Lu-
cius. & quod inquit hic Ias. & Niger. post eam,
nam ut tradit hic Purpur. nu. 684. ineptè loquun
tur: quia in casu dictæ Glo. non potest argumē
tum sumi à contrario sensu modo quo faciunt
Ias. & Niger. Si filius meus decesserit sine filiis
substituo Caium. Ergo si filius decesserit cum
filiis eos instituo: Quia argumentum à contra-
rio sensu desumptū debet esse negatiuè, si ser-
mo directus est affirmatiuus ut hic, at ibi utroq;
casu esset affirmatiuus. Sed alio modo bene in
casu illius Glossæ potest sumi argumentum à
contrario sensu, quòd si instituit filium, & ei si
475 decesserit sine liberis substituit Caium. † Igi-
tur à contrario sensu si filius decesserit cum libe
ris Gaius non admittatur, ideoque filius uiuens
potest alienare pro libito tam respectu filiorū
qui non sunt uocati ex testamento, quàm respe
ctu Gaii exclusi ut de primò tradunt Bar. & alii
in d. l. Lucius. & D. m. Riminal. consi. cccxxvi.
nu. 18. & de secundo Castr. Alex. & Rip. in l. ex
476 facto. §. pen. infr. ad Treb. † Quartò soluit ali-
ter Orianus hic, quòd ibi non prohibetur sumi
argumentum à contrario sensu ui uerborum ne-
gatiuorum, sed ex eo quia quando quis potest
dare libertatem expressè, non censetur per con
iecturam dare l. seruus. cū sequen. infr. de cond.
insti. unde cum dominus posset expressè seruū
illum manumittere, & non fecerit, non uidetur
illum uoluisse liberare ex coniectura contrarii
sensus illorum uerborum, *nisi rationes diligenter*
477 *excusseris liber ne esto.* † Sed nec ista resolutio
mihi satisfacit: quoniam non desunt iura in qui-
bus libertas, quæ poterat expressè dari, data non
fuit, & tamen censetur ex coniectura data. l. &
si non. C. de fid. libert. l. si hæreditas. §. ser-
uus. infra de testa. tuto. ubi si non ascripta li-
bertate testator seruum suum tutorem filiis de-
derit, receptum est & libertatis est pupillorum
fauore ut per fideicommissum eum manumi-
478 sisse uideatur, † talis enim libertas inducitur
ex coniectura, quę inde nascitur, nam sine li-

bertate seruus tutoris munus obire non posset, & administrationis tutoriæ non esset capax, existimarunt que Iurisconsulti ueteres fideicommissariam datam uideri, sic enim fieri ut tutor sui pupilli libertus esset. Quod dupliciter pupillo fructuosum futurum esset: quia ius patronatus habet, & uerisimile sit diligentiorem fore tutorem libertum in administranda re pupilli sui, ut eleganter declarat Fräciscus Connanus in commentar. iuris ciuilis, lib. ii. cap. i ii. colum. vii. ubi latius insistit conciliando illa iura cum Iustiniano, inst. qui testa. tut. ubi dicitur de libertate directa tacitè data, quod ut hic alienum missum facio, cũ utcunq; sit inde probetur pari modo libertatem induci, & ex coniecturis deberi, quã poterat testator expressè dare, & non dedit.

479 Idemque † pariter confirmatur in l. quidam. cum c. de necess. ser. hæred. ubi idem ponitur, ad dicto quòd etiam si seruus proprius à testatore fuerit institutus sine libertate, testatorem præsumi eidem libertatem concessisse, ut etiam repetit Iustinianus inst. de hered. inst. in prin. Quod totum in præsumptione fundatur, ut ille refert, alibique rationem præsumptionis adfert, in §. idemq; iuris. inst. quib. ex caus. manu. *cum nõ est uerisimile eum quem hæredem sibi elegit, si prætermiserit libertatis dationem, seruum remanere noluisse, & neminem sibi hæredem fore.*

480 Nec † obstat textus, in l. seruus. per Orianum citatus quia aliò tendit, dicit enim quòd, *seruus proprius institui non potest cum liber erit*, significans quòd dominus possit dare libertatem seruo, non debet hoc in alterius manu ponere, ut in l. sequenti dicitur, sed non negat quin ipse possit eam dare seruo suo sub conditione. Imò clarè dicit in dicta l. sequenti. Qu d in casu dictæ legis Titia. dicendum uidebatur, ut dicto per testatorem seruo suo, *nisi rationes diligenter excussi ris liber ne esto*, uideretur data libertas à contrario sensu si rationes reddidisset, & sic sub cõ

481 ditione cõtraria. † Quintam quoque solutionẽ subnectit pariter Orian. quòd ibi non competit libertas seruo ex coniectura ta mente testatoris, eo quia difficilem, & ferè impossibilem conditionem adiecerat, ut scilicet diligenter rationes excuteret, nam uerbum, *diligenter*, denotat perfectionem quandam, & uerbum, *excuteret*, idẽ quod uentilare, unde cũ impossibile sit homini ità præcisissimè, ut illa uerba sonãt, rationes reddere, quia hominis memoria fragilis est & caduca, l. peregre. infr. de acqui. poss. ideò ex deficiente mente testatoris non debetur libertas illi seruo.

482 Sed † & ista solutio ueluti uana reiiciẽda est, nam cui dubium quod rationes perfectè reddi debent? & ita diligẽter? certè nulli, alioqui tutores non tenerentur ad id ex impotentia, & tamen in l. i. in princ. infr. de tut. & rat. dis. in princ. dicitur quòd rationem reddere debent præstãdo dolum & culpam, & quia tam in suis rebus diligentiam, & quia sicut ratio minus plenè edita non excusat à noua & perfecta editione, l. uduti. infr. de eden. sic nec rationes imperfectæ reddite. Ideo ergo uerbum, *diligenter*, & aliud, *excusseris*, fuerunt expressiua eius quòd tacitè inerat, quod nihil operari solet. l. iii. infr. de leg. i. &

483 in alio stat difficultas. † Sexto igitur loco subtiliter illum textum interpretatur Alciat. parad. lib. v. cap. iiii. nam in ea quæstione dubium erat, num etiam ante redditas rationes, libertatem seruus adipisceretur, deberetque deinde eas reddere tanquam illa uerba, *nisi rationes diligenter excusseris* modum non autem conditionem faciant, l. quibus diebus. §. Termillius. infr. de cõd. & demon. Nam si dixisset testator, liber esto ita ut rationes reddas, statim manumittendus fuerat seruus, l. libertas. §. i. infr. de manu. testamen. Quamobrem, & in præscripta uerborum formu

484 mula, idem dicendum uidebatur. † Quin & Offilius Iurisconsultus existimauit, in d. l. quibus diebus. §. quidam Titio, hæc uerba, *hæres meus Titio dato centum si mater mea mortetur*, diem non autem conditionem inducere, & statim centum deberi, tametsi nondum mater perisset. Quod dictum Labeo reprobauit, *cum nihil intersit utrum ita scribatur, hæres meus dato si mater mea morietur, an ita nisi mater mea morietur ne dato*, utrobique enim sub conditione datum uel ademptum esse legatum. Sicut igitur Offilius in eo deceptus est & non absurdè pro illo seruo simili casu dubitari potuit.

485 Scæuola † tamen decidit, *ante excussas rationes liberum non esse*, cum exceptiua uox, *nisi*, cõditionalis omnino sit, Barto. in l. i. q. iii. infr. de cond. & demon. quamuis in contractibus modũ respiciat, cum igitur interrogaretur Scæuola, num ex illis uerbis libertas seruo danda esset, respondit ex illis uerbis tantum, non dandam, quoniam ea potius adimeretur ante excussas rationes quam daretur. Quamobrem expectandum erit ut reddat rationes, nam & ex illis uerbis & ex facto, hoc est ex rationũ calculo reddito, tũc libertas competet. Satis itaque Iurisconsulto uisum est secundum ea quæ rogabatur respondere, nũ ex illis uerbis solis liber esset. Quapropter nõ inconsultè interrogationis uerba in responsione

486 replicauit. Ita Alciatus loco citato. † Cuius intellectũ cõfirmo cũ dicat textus, *quæro an Onesiphorus ex his uerbis libertatẽ sibi uẽdicare possit*, & sic immediatè uirtute dictorũ uerborum, & alio per eum non facto, sicque ante rationes redditas, nã illa dictio ex, denotat causam proximã & immediatã, Bar. in l. ex hoc iure. supra. de iust. & iure. Itẽ illa uerba, *an ex eis uerbis libertatẽ sibi uẽdicare possit*, significãt appropriare hoc est sibi propriam facere, & assumere, ut apud Lexicon

iuris

iuris ciuilis traditur. hinc Ambrosius. Aues cę li speciale sibi nihil uendicant, & aptissimè respondit Scęuola, *ex his uerbis quæ proponerentur libertatem potius adimi quàm dari*, uelut irridens aut taxans arrogantiam illius serui, qui sibi libertatem uolebat arrogare ex dictis uerbis, quæ potius eam adimebant. unde debebat prius pro parte sua adimplere quod testator senserat, uidelicet rationes reddere. Et secundum hunc intellectum benè sensus contrarius elicitur q; redditis rationibus ille seruus sit liber. & ita non obstat huic opinioni affirmatiuę. Et licèt Cagnoll. hic, nume. 125. ad fi. non adhęreat huic intellectui: quia fatua fuisset dubitatio & interrogatio Scęuolæ, an ex dictis uerbis tantū onesipliorus non redditis rationibus liber esset, & tali quęsito penitus indubitabili respondendum non erat, ut per eum, tamen ex prædictis apparet aliquam dubitationem ex parte serui interrogantis adfuisse, quę licèt in Scæuola non adesset, uoluit tamen interrogationi respondere ut certiorem redderet illum seruum quid agere deberet si libertatem optatam consequi uolebat, unde tenendus est hic intellectus uelut cęteris subtilior & literę congruentior.

487 Superest † iam respondere ad l. ex facto, prima. infr. de hær. insti. cui respondet Alex. hic, nu. 12. quòd ibi fuerunt uerba merè conditionalia, quæ non inducunt regulariter dispositionem, ut ibi. & notatur in l. Lucius. eo. ti. hancque solutionem sequitur Euerard. loco citato, & eam clarius explicat Bellon. supput. lib. ii. cap. xviii. nam illa uerba *si Seius hæres non erit*, sunt conditionalia, id est, Seius positus est in conditione, & de positis in conditione non censetur dispositū, l. si quis sub conditione. infr. si quis. omi. causa, unde cum de eo dispositum non sit, non potest sumi argumentum à contrario sensu ut ad-

488 mittatur. † Sed ista solutio mihi non placet, quia licèt de posito in conditione, non dicat dispositum quantum sit respectu conditionis appositæ, tamen quantum sit respectu conditionis contrariæ, & sic in defectum expressę, uidetur dispositum de illo ex quo censetur illi datū sub contraria conditione, l. aliquando. infr. de cond. & demon. cum similibus. Aliter igitur Bellon. interpretatur illum textum ponendo casum secūdum communem literam, quòd testator uno uel pluribus institutis reliquerat portionem uacantem hæreditatis de qua non disposuerat, postea subiecit, *si mihi Seius hæres non erit Sempronius hæres esto*, & ille Seius non erat aliter institutus, fuit dubitatum an ex istis uerbis Seius uideretur institutus, & portionem uacantem occupare possit? et uidebatur dicendum quòd sic, quia instituto sine parte censetur data pars uacans. §. sed si plures. inst. de hær. inst.

Contrarium tamen decidit ea ratione, *quia huic pars esset data quę nulla esset*, intellige huic Sempronio, non autem huic, id est, Seio, ut aliqui uoluerunt, nam referendo ad Seium hæc ratio esset absona, & contra iuris terminos, nam si censeretur uocatus Seius, non diceretur ipsi pars data quæ nulla esset, imò quæ esset aliqua, quia uocaretur ad portionem uacantem d. §. sed si plures, ad Sempronium uerò applicatur ratio hoc modo, nam cum testator aliter non instituisset Seium, sed dixerit, *si Seius hæres non erit, Sempronius hæres esto*, eius uoluntas fuit conferre portionem uacantem in Sempronium, quem hæredem instituit expressè, non in Seium quem si uoluisset utique sciuisset dispositiuè instituere, propterea si diceremus Seium admitti censeretur data pars Sempronio, quæ nulla esset: quia per acceptationem Seii expiraret uulgaris substitutio facta de Sempronio. l. post aditam. C. de impub. & al. sub. & Sempronius reperiretur siue parte contra uoluntatem testatoris, & ita intelligendo illum textum non agitur ibi de contrario sensu.

489 Sed † breuiter hic intellectus non est uerus, nam cum quæsitum sit de Seio ibi, *an hic Seius occupare posset partem uacantem*, & de eodem sit responsio Pegasi, dum subdit textus, *& Pegasus quidem existimat ad eam partem admitti*, scilicet Seium, de quo quæsitum fuerat, pari modo quatenus Aristo contra putat, de eodē Seio debet intelligi, ideò ratio quam subdit textus, *quia huic pars esset data quæ esset nulla*, debet intelligi huic, scilicet Seio, cum potissimè illam dictionem supra, Seio adiecerit, ibi, *an hic Seius*, retorquendo inductionem contra Bellonum, quam facit de illa dictione quam applicat Sempronio & malè.

490 Nouiter † igitur & pulchrè quidem textus ille uenit declarandus, nam cum illa uerba, *si mihi Seius hæres non erit, Sempronius hæres esto*, proferri soleant post institutionem Seii l. i. infr. de uulg. ibi, *Lucius Titius hęres esto. Si mihi Lucius Titius hæres non erit, Sempronius hæres esto*, uidebatur in antecedentiam, Seius hæres institutus, nam testator qui uult consequens uidetur uelle suum antecedens. l. illud. infr. de acqui. hęr. meritò probabiliter quærit Vlpian. an hic seius occupare posit portionem uacantem, quæ aliis expressè institutis non fuerat ascripta: & Pegasus existimauit ad eam partem admitti seium, quasi testator consenserit eum hæredem esse uellet, ut inquit Gloss. in uerbo admitti.

Contrarium tamen Aristo. & alii putarunt: quia huic seio pars esset data quæ nulla esset, uolentes dicere quòd si diceremus eum admitti,

491 nihil haberet, † nam cum pars illa uacans sine hærede ad eam expressè uocato, aliis expressè uocatis accresceret. l. j. §. si ex fundo. eo. titu.

§. uideamus. inst. eo. otique si uellemus huic Seio dictam partem applicare, ei daremus partem quæ esset nulla, uelut iam aggregatam iure accrescendi cæteris istitutis ex dispositione iuris, quod non patitur quem pro parte testatum, & pro parte intestatum decessisse, l. ius nostrum. infr. de reg. iuris. Nec obstat ratio dubitãdi, quia loquitur in expressè uocato. & secundum hunc intellectum uerissimum non agitur ibi de aliquo sensu contrario.

492 Vltimò † ad textum in cap. quod dicitur. de uerb. signi. respondet Niger hic & benè, quòd ideò non summitur ibi contrarius sensus ex dispositione negatiua: quia in casu contrario non erat diuersa ratio, sed compatiebatur se cum dispositione, & sensu directo, ut enim summatur argumentum à contrario sensu debet esse ratio contraria necessariò in casu contrario secundũ Baldum in l. apud antiquos. C. de furt. Alex. hic & alii superius à me cumulati, nume. 420. quod ibi non erat, sicut enim non ualet consequentia, ante horam xx. non comedi, ergo post dictam horam comedi, quia esse potest, quòd neque illud tempus comederim, ita contingit in illo capitu. dum dicitur, *antequàm conuenirent Ioseph, & Maria*, nam non sequitur ergo post conuenerunt, cum esse possit & uerum sit, quòd nunquã conuenerunt, sed castè & sanctè uirgines ambo uixerunt, ut de Maria dicitur, *Virgo in partu, ante partum, & post partum*. & ita sublatis contrariis remanet conclusio defensata quòd etiam in uerbis negatiuis ualeat argumentum à contra-

493 rio sensu. † Non ommitto tamen resolutionem quam in hac conclusione facit Aemilius Ferret. in d. §. mulier. ad finem. inquit enim ꝙ si præter uerba nihil apparet, fieri per naturam non potest, ut quę ad negandum instituta sunt, affirmationem concipiant, & nihil inde duci potest, at si ex re aliud appareat, rem sequamur, omissis nugis uerborum, exemplum, in l. actione. C. de transf. ubi dicitur nullam actionem superesse nisi de dolo, cuius legis mens est, omnes extinctas esse excepta actione de dolo quæ sumitur à re, & non à uerbis, idque patet in l. si cum. in fin. infr. si quis. caut. ubi uerba indicant actionem superesse ex stipulatione, & similiter

494 in l. si feriatis. infr. de fer. & infr. de arb. † Sed fallitur Ferret. in primo capite: nam, in l. si quis ita libertatem. §. fin. infr. de stat. lib. & in l. ex eo. infr. de testib. nihil apparet præter uerba negatiua, & tamen inde sumitur contrarius sensus, nã priore lege ducitur ab illis uerbis, *si Stichus x. nõ dederit liber ne esto*, quòd dando x. fit liber, posteriore uerò, quòd ex quo lex negat adulteram testificari, possit aliàs mulier id facere.

In secundò uerò capite Ferret. confundit terminos, nam in iuribus per eum citatis non agitur de contrario sensu, aut illius argumento,

sed de regula & exceptione posita, ut in l. actione. nullam actionem superesse nisi de dolo, sicq; omnes sopitas esse (ꝙ est regula) prçter actionẽ de dolo (ꝙ est exceptio) sicut & in l. si cum. si is cum quo iniuriarum agere uolebam, stipulatione de iudicio sisti commissa decesserit ante lit. cont. mihi non competit aduersus hęredẽ actio ex stipulatu. (quòd est regula) nisi post longũ tempus decesserit: quia si ad iudicium uenisset, litem cum eo contestari potuissem, (ꝙ est exceptio.) Idem planè in l. si feriatis. lege cautũ est, & quidem pro regula, ne diebus feriatis iudicatum sit, nisi ex uoluntate partiũ (ꝙ est exceptio) pariq; modo. infr. de arbi. Si cogẽte prætore sententiã dicat arbiter diebus feriatis, pęnæ quæ petatur ex cõpromisso, nõ obstabit exceptio (ꝙ est regula) nisi aliqua lege eadem dies feriata fuerit

495 excepta (ꝙ est exceptio.) † At hæc longè inter se differunt regula & exceptio, & contrarius sensus, nam primò casu utrunque uerbis exprimitur, ut in d. iuribus patet, secundo secus, cum sensus contrarius uerbis non exprimatur, sed ex directo duntaxat expresso colligatur. c. cum apostolica. in fi. de his quæ fi. à prçla. ibi, *per quod in directè datur intelligi*, Lex eo. infr. de test. ibi. *ex eo colligitur*, meritò reiectis dictis Aemilii Ferreti teneas cõclusionem superius à me firmatã.

496 Similiter † subiungit Dec. argumentum non procedere à cõtrario sensu in uerbis narratiuis legis, nec à causa impulsiua ut tradit Butri. in c. publicato. col. fi. de electi. cum simil. per Alex. hic & Iasonem. qui plus addit unà cum Decio, ꝙ nec ex sensu directo uerborum narratiuorũ licitũ est argumentum, ut per Glo. in l. unica. C. quando nõn pet. par. licèt dicat Ias. ꝙ illa Gl. sibi nihil probat, nec exprimat quare nõ probat. Ego uerò puto satis eam probare, nam cũ textus dicat ibi, *quoties pluribus liberis cessante legitima successione bonorũ possessio defertur, uno omittẽte sua pars alij accrescit*, & Gl. dicat ꝙ sic erat de facto: quia cessabat legitima successio, patet ex illis uerbis narratiuis, directis, & expressis non esse licitum argumentum, & dicere ꝙ ibi pars omittentis accrescat aliis liberis: quia cessabat legitima successio, nam idem esset & si non cessaret, ut inquit Gl. quia in successione prima causa est liberorũ. §. l. inst. de hęr. qual. & differ. in fi. unde d. Gl. benè probat id ad quod passim citatur, ubiq; conformis habetur. in c. auditis. in uerbo ex post facto. de elect. & in c. ii. in uer. nõ teneris. de dol. & cont. lib. vi. cũ aliis per Dec. in d. l. unica. col. pen. & ibi dixi, num. 178. & per Euerard. d. c. iiii. col. xi. unde patet ex uerbis narratiuis non esse licitum sumere contrarium sensum. quod etiã firmat Laurent. de Palla. in tract.

497 quod stant. mascu. nu. 85. † Confirmaturq; nã si uerba narratiua quæ pariter enuntiatiua dicuntur, non probant ẽt inter ipsos regulariter quando

Argumentum à contrario sensu non procedit in uerbis narratiuis.

quando contingit de ipsis disputare: quia enun
tiata refricantur in dubium ut not. Butri. in c.
illud.de presump.Mattesill.notab. lxxix. nota q
quotiescunque.Bald.in l.ad probationem.in fin.
C.loca. Alex.consi.cxxxvi. col.fin.uol.i. Abbas.
consi.xxxiii.col.pen.uol.ii.Dec.consi.ccxiii.co-
lum.fi.consi.cccx.nu.5. Rui.consi.clxvii.nu.25.
uol.i. & consi.xliiii. nu.6. uol.v. D.m.Riminal.
consi.lxxxii.nu.18.& consi.lxxxix.num.24.cum
simil.multò minus contrarius sensus qui sume-
retur inde probare debet, unde nil mirum si con
cluditur non esse licitum eum sumere: quia fru-
strà fit, quod factum non releuat.
498 Similique modo † mirum non est ut subdit
Dec. si licitum non est sumere argumentum à
contrario sensu causæ impulsiuę, cum nil illud
ualeat à causa impulsiua expressa secundú Dec.
per Gl.in l.i.§.sexum.infr. de postul. ubi Gl.pri
mò arguit ab illa improba muliere Calphurnia
quæ causam dedit edicto impudenter postulan-
do, nam inde uidebatur q alia bona mulier id fa
cere posset, sed secus est inquit Glo.cum illa cau
sa improbitatis Calphurniæ fuerit impulsiua;
499 qua cessante non cessat effectus. † Huiusque
rei ratio potissima est ultra scribentes hic, quo-
niam causa impulsiua non est substantialis, ideò
non dependet effectus ab ea, nec aliquid opera
tur nisi ad benè esse, ut tradit Bald.in l.i. colum.
xxvii.uersi.de tertio.igitur.infr.de iure.iuran. at
que idem Bald.consi.cccxl.& præmitto. colum.
i.uol.iii. dicit causam impulsiuam non propriè
causam esse, sed quoddam motiuum ad disponē
dum, sequitur Tiraquell.in tract.cessante causa.
limita.i.nu.3.& 6.meritò nimirum si non liceat
ab ea sumere argumentum, nam & uidemus id
non licere colligere à causa finali quando plures
essent causæ finales, & una cessante remaneret
alia, ut tradit Laurent.de Pallat. in tractat. quod
stant.mas.num.85.per.§.affinitatis.inst.de nup.
& l.si non lex.infr.de hæred.inst.
500 Hęc † tamen conclusio limitatur uno casu
quem Dec.& alii prætermiserunt ualde tamen
scitu ac relatione digno, ut non procedat in re-
scriptis ad beneficia obtinenda: quia cessante
causa impulsiua rescripti corruit etiam rescri-
ptum in odium materiæ beneficialis propter am
bitionem reprimendam, textus est singularis
quem ad hoc ibi ponderat Abbas,& Fel.in cap.
postulasti, circa finem.de rescrip.quod menti te
nendú dicit Euerar.loco citato uers.tertiò.dicta
regula. & idem ponit Dec.in cap.cum cessante.
colum.i.de appel.si quis enim ex rescripto Papę
impetrauerit beneficium secundum formam cō
munem, quæ uult non habenti unde sustente-
tur ei de beneficio prouideatur, c.cum secundú.
de pręben. collatio non ualet si reperitur aliud
habere beneficium, quoniam dicit Sum. Ponti-
fex, *super obtinendo alio beneficio de leui non scri-
bimus, quin faciamus de primo in nostris literis
mentionem*, unde notat Abbas quòd subreptio
fuit causa impellens concedendi rescriptum cú
tacitum fuerit aliud haberi, quod si sciuisset for
tè Papa etiam concessisset, licèt non ita de leui,
tamen detecta illa subreptione uitiatur rescri-
501 ptum & collatio. † Et hęc limitatio generali-
ter à multis intelligitur nedú in beneficialibus,
sed & in cęteris omnibus gratiosis & priuilegiis,
ut Abbas intelligit in c.constitutus.col.ii. uersi.
item nota.de relig.domi. Andr.Siccul.in legiti-
matione loquens.consi.xlix.col.iii.uol.iiii. Cor.
consi.ccxlv.colum.i.uolum.i.consi.ccxxvii. col.
iii.uol. secundo. Alexan. consi. cxiiii.col.ii.uol.
i. Ripa.in l.ex facto.col.iii. nu.15.infr.de uulga.
502 At † Decius in d.c.postulasti. notab.iiii.lon-
gè dissentit à cęteris dicens, quòd si remota cau
sa impulsiua gratia trahatur ad alium casum non
expressum, uerum est quòd cessante causa impul
siua quę limitat gratiam in uno casu, illa non de
beret habere locum in alio casu, c.susceptum.de
rescri.in vi. ubi rescriptum de conferendo bene
ficio uacante per resignationem non extenditur
ad alium casum; sed si cessante causa impulsiua,
gratia remanet in eodem statu, non uidetur q
gratia uitietur propter defectum causæ impulsi
uæ: quia sufficit quòd Papa fuisset omnino con
cessurus.c.dudum.de præben.in vi.ibi, *nihilomi-
nus litteras gratiosas daremus*. Nec obstat textus
in d.cap.postulasti.quia respōdet Dec. quòd ibi
defectus erat in causa finali non autem impulsi-
ua ut dicunt Doctores, nam Papa uerisimiliter
nullo modo literas dedisset pro secundo benefi-
cio, ex quo primum erat sufficiens, ut colligitur
ibi, *pro habente beneficij competentis subsidium
de leui non scribimus*, id est, non solemus scribere
quin faciamus de primo mentionem, & cum
Decio residet Paris.consi.iiii.col.pen.nu.35.uol.
iiii.& in effectu Tiraquell.loco pręallegato.nu.
16. & in hanc sententiam pari modo descendit
Didac. Couuar.uariar.resolu.lib.i.c.xx. licèt de
Decio mentionem non faciat, ubi citat dictú c.
dudum.& textum. in c. super literis. de rescrip.
ad hanc rem sumitur regula quòd impetrans ali
quid à principe, nō tenetur facere mentionem
eius quod & si expressum esset non impediret
impetrationem, & Abbas & Imola eo loco di-
cunt illē conclusionem esse ueram in gratiis, quę
fiunt à Romano Pontifice circa obtinenda ec-
503 clesiastica beneficia, † & quia stat firma regu-
la quòd defectus causæ impulsiuę non obstat, de
qua in d.§.sexum.iunct.Glo.ubi de Calphurnia
dicitur, circa quem nos monet quod meminit
Valerius Maximus lib.viii. cap.iii. Caiæ Affri-
canię quem cum impudentia abundaret, inusi-
tatis foro latratibus assiduè tribunalia exerce-
bat, ut non temerè Alciat. lib. ii. parerg. capi.
xxvii. existimet apud Iurisconsultum legendum

esse Caia Affrania, non Calphurnia, Carfania uerò legunt Pandectæ Florentinæ, quę parum curanda sunt in hoc utcunque sint.

504 Demum † uerò Didac. stans in intellectu cõmuni textus in d. cap. postulasti. distingui ꝙ ubi causa impulsiua notabiliter principem moueret, eumq́; difficiliorem redderet ad concessionem gratię, eam tamen nihilominus absque ullo moderamine uti concessa fuit tandem concessisset, utique gratiam ualere, & firmam remanere per adducta per eum contra communem, sed ubi causa principi significata princeps non ita ut cõcessit, gratiam fecisset. Sed etiam concessioni moderamina quædam adhibuisset, ex quibus cautius petitis prouisum esset, tunc eam gratiã non ualere dicendum est, sicque procedere putat Didac. textum in d. cap. postulasti. latius ad alia progrediens quę uelut extra rem missa facio.

Argumentũ à contrario an procedat quando quis pœnam incurreret.

505 Similiter † etiam nõ procedit argumentum à contrario sensu prout refert hic Dec. quando quis ex eo in pœnam incideret, exempli gratia si dicatur in statuto, quòd quis non possit accipere ultra duos denarios pro libra singulo mense: nam à contrario sensu non uidetur statutum permittere quòd accipiat illos duos denarios, ratio in promptu est: quia statuentes inciderent in pœnam clemen. primę. de usur. quam pœnam incurrunt excommunicationis facientes statuta de soluendis usuris, aut de solutis quæ repetuntur non restituendis, & istud tenet ibi Glo. in uerbo facere, propriè ponens exemplum dicti statuti, quòd nullus recipiat ultra duos denarios pro libra in mense, nam negando de summa ultra duos denarios recipienda, uidebatur statutum permittere dictãm summam duorum denariorum recipi posse, sicque locum esse pœnę illius textus aduersus statuentes qui fecissent statutum permissiuum solutionis usurarum. Contrarium tamen tenet Glo. & sic locum non esse illi pœnę, quàm Stephan. Guil. Card. Imol. Bonifaciusque de Vitali. sequuntur: quia prohibendo de maiori summa, non per hoc permittit de minori. xiiii. distin. cap. i. & cap. hac ratione xxi. q. i. Item quia d. clemen. i. requirit quòd ad hoc ut sit locus pęnę de qua ibi quòd statutũ uelit quòd usuræ soluantur, quod non uult statu-

506 tum præmissum. † At Decius hic subdit idem dicendum, dato quòd non agatur de pœna uirtute uerborum dicti statuti, nam ista prohibitio negatiua tendit ad diminutionem, meritò non debet operari contrarium. Secundò quia statutum quidem præsupponit usuras duorum denariorum aliunde solui, non autem talem solutionem inducit. Tertiò quia prohibẽdo ultra duos denarios solui, benè à contrario sensu sequitur quòd non prohibet duos denarios solui, sed nõ sequitur quòd permittat.

507 Tu † uerò considera primum quod inquit Dec. non esse tutum. quoniam prohibitio statuti non est simpliciter & absolutè prohibiua receptionis quicquam præter sortem, sed cum limitatione præter duos denarios, unde in duobus uidetur permittere cessante limitatione, l. in agris. infr. de acqui. rer domi. Secunda uerò ratio diuinat, & est erronea quòd statutum præsupponat ex alia dispositione duos denarios posse solui, cum nullibi hoc caueatur, & ubique iure canonum reprobentur usurę toto tit. de usur. Tertia quoque conuincitur ex iuribus, supra citatis per me. in l. ex eo. infr. de testib. in l. qui testa. §. mulier. infr. de testa. & in l. cum prætor. infra de iudic. ubi ex prohibitione arguitur ad permissionẽ in sensu contrario, totum igitur fit ratione pœnæ non incurrendæ quòd cesset id argumentum ut dicunt doctores post Gloss. in d. clemen. i. de usur. & alii citati per Decium hic,

508 † nec immeritò, nam contrarius sensus nihil aliud est quàm extensio quædam, nempe quòd lex aut alia quæuis dispositio unum determinãs in sensu directo, decidat & aliud in sensu contrario: at nos habemus quòd in pœnalibus regulariter non est extensio permissa, ut infiniti pro pemodum tenent, quos Craueta cumulat in tracta. de antiqui. tempo. in iiii. parte. nume. 86. & & hanc esse communem testatur Ias. in l. cum quidam. notab. vii. infr. de lib. & post. & in l. fin. infr. de in ius. uoc. Rocc. de Curte. in cap. fin. de consue. nume. 345. parique modo regulam negatiuam constituit Dec. in l. factum. §. in pœnalibus. infr. de reg. iur. Imola. in l. si uerò. §. de uiro. infr. sol. ma. Rui. consi. cliii. nu. 15. uol. iiii. Lauren. Sylua. in tract. de feudi recogni. q. xxx. nu. 2. Gramma. decisio. xxvii. num. 8. qui benè dicit in pœnalibus durum esse legem extra casum expressum porrigere, l. iii. in fi. infr. de præuari. §. cum autem. in uer. optimum. in aut. de non eligen. secundo nuben. & hos omnes aliàs adduxi in rub. C. de ędent. nu. 75. quam cum lege prima cęterisque ad illam partem codicis primam spectantibus fauente Deo in lucem reddam, nunc illis addo Franc. Porcel. in tract. de inuenta. cap. v. nume. 34. Bertran. consi. ccxlviii. ad fi. uol. i. Sozi. cõsilio cclxxv. col. v. uolu. ii. meritò non debet per contrarium sensum lex aut dispositio dilatari ratione pœnæ declinandæ.

509 Postremò † subiungit Dec. secundũ doct. argumentum à contrario sensu non procedere in statutis, quando resultaret correctio iuris communis, sicut nec in legibus nouis, iunct. Gl in c. i. de ęta. & qual. lib. vi. cum enim habeatur in ca. indecorum. eo. tit. ꝙ nemini. infr. xiiii. annũ per sonatus ecclesię cõmitti potest, uidebatur à contrario sensu, ꝙ post illud tẽpus infr. xxv. annũ regimen ecclesię benè concedi posset. Sed contrarium uerius est: quia non nisi post xxv. annos id conce-

Argumentũ à contrario sensu quã do in statutis non procedat.

conceditur. c.cũ in cunctis.§.inferiora.de elect. unde non procedit dictũ argumentum à contrario sensu ne sequatur correctio illius textus. Sic
510 igitur & in statutis dicamus. † Vnde Bal.in l.i. C.de inut.stip.concludit quòd statutũ prohibēs minorem xv.annis contrahere nisi certa forma seruat,anon uidetur à contrario sensu maiorem xv.annis habilitare,sed alias solennitates iuris debebit adhibere,pariq; modo Bart.in l.iii.§.cũ Titio.infr.de adi.leg. dicit φ si aliquo statuto pro delicto quis puniatur in quinquaginta tantum, non excluditur maior pęna de centum, quia corrigeretur aliud statutum, & ad hanc cõclusionem plures citat & dicit esse commun.
511 Cagnól.hic,colum.fin. † Subdit tamen Dec. quòd imò in statutis etiam procedit argumentũ si sumatur ad limites uerborũ in sensu directo, prout fieri debet secundum Butri.in c.cum apostolica.de his quæ fiunt à prelat. nec obstat doctrina.Baldi.in d.l.i. quia non infertur illud à contrario sensu quòd post xv.annos ille sit habilitatus ultra ius commune:quia inducta ad infringendum non debent operari contrarium,ut dicit Bald.sed tantum infertur, quòd non tenetur seruare illam formam statuti, & hoc respectu benè procedit argumentum à contrario sen
512 su.† Quo uerò ad doctrinam Bartoli,in d.§.cũ Titio. dicit Dec. quòd etiam ibi locum habet argumentum à contrario sensu,nam si statutum imponit pęnam quinquaginta tantum, sequitur à contrario sensu quòd non imponit maiorem, & hoc uerum est quantum ad illud statutum, sed non uidetur derogatum alteri statuto, quod imponit pęnam. c.quia hoc nõ infertur ex uerbis,nec dictio tantum excludit alios casus decisos per alia iura ne sequatur correctio l. ob ęs. iunct.Gloss.de præd.min.& l.i.ubi Dec. se remittit.C.de bon.poss.con.tab.Tu uerò uno uerbo dicas quòd in dictis casibus benè colligebatur argumentum à contrario sensu,sed non licèt illud assumere ne sequatur correctio iuris communis uel alterius statuti.
513 Sed † ulterius Orian.hic num.45.ceteris audacior putat argumentum tale procedere in statutis licèt ad correctionem iuris communis.Primò quidem:quia secundum Glo.in l.tale pactũ. §.fi.infr.de pact.pręsumitur statuentes statuisse in casu ommisso,sed argumentum à contrario sensu nihil aliud est quàm casus omissus, ergo censetur statutum.Secundò mouetur.Nam clarum est quòd statuentes possunt corrigere ius commune in sensu directo ut per omnes in l. omnes populi.suprà de iust.& iur.ergo & in sē
514 su contrario. † Sed hęc argumenta puerilia sunt ne dicam uana.Nam quo ad primum Glo. & Doctores. in d.l. tale pactum. dicunt quòd statuentes uidentur idem dispofuisse in casu omisso de quo ita dispofuissent uerisimiliter si fuissent interrogati,at nos per argumentum à contrario sensu intendimus facere quòd statutũ censeatur disposuisse totum contrarium in casu omisso ab expresso,ergo non potest accommodari Gloss.prædicta cum notatis ibi ad rem no
515 stram. † Quo uerò ad secundum dico quòd ad annullandum actum non est par uirtus taciti & expressi,cum actus magis inficiatur ex dispositione expressa quàm tacita, Bal.in l.eleganter. §.siquis post.col.pen.infr.de cond.inde.Dec. in l.expressa.infra de reg. iur.Ias.in l. cum quid mu me.6.limit.iii.infr.si cert.pet.unde licèt statuentes expressè possint ius commune tollere, non idem dici debet tacitè posse fieri ut à contrario sensu.
516 Limitatur † ista conclusio per Decium primo modo,quando statutum in sensu directo nihil operaretur,tunc enim sumitur argumentum à contrario sensu ad correctionem iuris communis ut aliquid operetur.exemplum in statuto quòd non extantibus masculis feminæ succedat declarando ut supra feci, nume. 403. & nume.451.Sed opponit Decius quia agitur de pręiudicio filiarum quę priuantur hęreditate paterna,unde potius debet tolerari, quòd uerba statuti nihil operentur,quàm quòd alteri indebitè damnum inferatur.iux.no.per Glo.Bar.& alios maximè Ias.in.l.fi.§.in computatione.C. de iur.
517 delib. † Et licet Ias. hic dicat quòd filiæ non patiuntur damnum sed lucrum perdunt, ut per Glo.in l.iii.C.de iur.& fac.ignor.Tamen replicat Dec.quòd imò respectu legitimę, hæreditas uidetur debita filię, nam tolli non potest sine causa,§.aliud quoque.in aut.ut cum de app. cogno.Et sicut ille qui perdit legatum dicitur pati damnum,ut per Glo.in l.non amplius.infr.dè leg. primo.Idem est in hæreditate debita filię prout æquiparat Bar.in l.Clodius.infr.de acqui. hæred. & se remittit Dec. ad dicta per eum in
518 l.iuris ignorantia.C.qui.admi. † Sed hæc responsio Decii non est bona, nam Deciusmet ibi tenet in legato tractari de lucro,quod & probatur.in l.qui autem.§. sed et illud. infr. quæ in frau.cred.ubi si quis legatum repudiauit, cessat illud edictum,quod factum est aduersus eos qui minuũt patrimonium suum,ut fraudent creditores ut in princip.legis dicitur, *hic enim agit nè locupletetur,non autem ut perdat*, inquit tex. & ita quoque dixi in d.l. iuris ignorantia. Et Bart. in d.l.Clodius.uult agi de lucro,tã in legato quã in hæreditate filio delata, & sicut illud repudiatione perditur,ita eam abstensione amitti posse,
519 non autē iuris ingorantia. † Et ad illud quod inquit Dec.de legitima debita filiæ respondetur id non procedere supposito dicto statuto, eam excludente ab intestato , à contrario sensu stantibus masculis, cũ enim legitima sit portio portionis ab intestato debitæ.l.cum quæritur.C.de inoffi.

inoffi.test.l.parentibus. infr.eo. titu. sequitur ei nullam deberi legitimam quæ ab in testato non succedit ex dicto statuto, prout tradit Bal. in l. maximum uitium.colum.pen.C.de lib. præt. & in l.si emancipati.colum.iii.oppo.vi.& ibi Alexand.nume.8. C.de colla. Paul. de Castr. consi. cviii. super eo de quo quæritur.in prin.& consi. cxx.si dicta Corn.in prin. in antiquis.latius Alc. in l.Gallus. §. & quid si tantum. colu.vii.& post eum Ruin.nu.114.infr.de lib.& post. Dec. qui dicit esse commu. consi. ccxcvi. colum.i. ad fin. consi.ccxcix.colum.ii. & consi. ccciii. circa. fin. Crauc.plures cumulans.consi.xi.num.13.& Rube.consi.cxxii. cum simil. & ita cessat obiectum Decii.

520 Et † cum hac conclusione residet hic Ias. & Sapia.num.76.quam confirmat Curt. iun. nam quando statutum nouum nos reducit ad ius antiquum licèt corrigat ius medium, dicitur fauorabile & per consequens extendi debet. Glo. est in cap.statutum.iu uer.emendari. de præb.in vi. Fel. in c. cum accessissent. colum. ii. de consti. Ias.in authen.quas actiones.C.de sacr. san. eccl. Sed in lege Mosaica fœminæ excludebantur, ergo tale statutum quod reducit nos ad illud ius debet extendi uelut fauorabile. Et licèt Sapia. non recipiat hanc rationem: quia lex Mosaica nunquam fuit recepta à iure communi, tamen parum sapit cum satis sit illi fuisse contrariam. unde statutum ad illam reducens debet extendi.

521 † Secundò limitatur non procedere quando statutum diceret quòd statuta non recipiant extraneum & subauditum intellectum, tunc enim non procederet argumẽtum à contrario sensu, quod procedit ex intellectu subaudito, ut per Bal.in l.ii.C.de cond. inser. cum aliis per Dec. qui contrarium tenet, cum sit ex mente, & expressum etiam dicatur quod indirectè colligitur ex instrumento.ut not.Abb.in cap.cum olim.de censib. Sed tu limitationem prædictam sequaris, nam argumentum à contrario sensu dicitur subauditus intellectus, cum per indirectum colligatur d.c.cum apostolica.si ergo statutum dicit quòd statuta non recipiant subauditum sensum, non debebit habere locum hoc argumentum quod est subauditus intellectus, & hinc cessat secundum quòd sit ex mente uel expressum: quia utcunque sit satis est quòd uenit per sabau-
522 ditionem quæ remota reperitur. † Tertiò limitatur ut addit Ias.& D.m.Rimi.quando diceretur quòd statuta debeant ad literam intelligi, tunc enim pariter cessaret contrarius sensus, & ita quoque tenet Alciat.respon.lxxviii.circa fin. at contrarium tenet Orian.hic,num.46.motus ex doctrina Bart.in l.omnes populi.in v.q.prin. supra de iust. & iure. ubi dicit stãte statuto quo cauetur ut statuta non recipiant interpretationem Glossandi, nihilominus parum operabitur, nam duntaxat erunt remotæ friuolę interpretationes, & ita in rescripto tradit Bal.in rubr.de rescrip.colum.ii. igitur & in proposito non erit exclusum argumentum à contrario sensu quod dicitur fortissimum hic, Sed tamen defendi potest hęc limitatio, quoniam prędictum obiectum de interpretatione congrua quæ non excluditur, procedit eo casu super uerbis expressis à statuto: at contrarius sensus supponit diuersa uerba & expressis contraria, unde non sumus in materia interpretationis.

523 Vltimò † limitatur ut non procedat in dictis Glossarum à quibus non licèt sumere argumentum à contrario sensu, ut tradit Alex.in l. i. col. xi.sub,nume.28.infr.de leg.i. sequitur Euerard. in d.cap.iiii.colum.pen.& Neuiza.consi.xvi. colum.fin.qui idem dicunt in dictis doctorum.Sed hanc limitationem taxat Bertran. consil. clxxx. nume.10.uol.i.& consi.xxxiiii.nume.2.uolum. iii.motus ex notatis per Ang.in aut.de non elig. ii.nub.colum.iii.uersi.& prædicta uerba.Nicol. de Vbald.in tract.de succ.ab intest.secunda par. princip.colum.v. uersi. prædicta autem omnia. Rom.singu.cclii.tuscis quòd si mulier, qui omnes arguunt à contrario sensu Glossæ positæ in dicto aut.super uerbo copulantur quę dicit inuito filio, & arguendo dicunt secus esse secundũ mentem Gloss. si copulentur. filio non inuito. Adducit insuper & Imolam in l. qui testa. §.mulier.ad fi.infr.de testa.qui assumpto quodam dicto de quo ibi Iacobus de Arc. arguit à contrario sensu, unde patet Alexandrum in d.l.i.deceptum quãdo dixit quoddam dictum Salizeti nõ multum facere: quia sumit argumentum à contrario sensu Glossæ quod fieri non solet, nam doctores supra citati sic facere consueuerunt quos
524 Alexan. non animaduertit. † Nec mirum sanè uideri debet quòd contrarius sensus admittatur in Glo.& dictis doctorum, quoniam iam dictũ est illud ex mente disponentis procedere.l.apud antiquos.C.de furt.& in quacunque dispositione mens præualet & attenditur, ut supra dictum fuit, nume.411.etiam contra propriam uerborũ significationem, ut not.Bart.& Castr.in l.in ambiguo.infr.de reb.dub.Castr.consi.cccli.pręsens dubium.Alex.in l.iii.§.fin.C. de lib. præte. & in consi. cxxxix. uolum. vi. Ruin. consi.xxv.in fin. uol.iii. meritò consequens est quòd contrarius sensus ita procedat in dictis Glossarum, & doctorum sicut legum statutorum, & id genus ex mente disponẽtis, & ita tandem sit absoluta hęc materia contrarii sensus & argumenti quod inde sumitur.

525 Nunc † succedit Glo.in uerbo possit, ex qua colligitur conclusio in sui principio quòd magistratus ex causa absentiæ possit delegare causas meri imperii quo ad cognitionem tantum, nõ autem quo ad diffinitionem per textum,in §. ad

Causæ meri imperij an propter absensiam possint delegari.

hoc

hoc prohibemus. in aut. de collat. de cuius intellectu disputat hic in primis Dec. antequam ueritatem attingat conclusionis Glossæ. nam uidetur ille textus probare contra Glos. cum enim dicat Imperator, *antequam ueniant iudices in prouinciam, damus eis licentiam uices agentes suos instituere, qui debeant omnia usq; ad sua præsentiam agere quę possint ipsi iudices facere, cura tamen nouissimum suppliciũ, & membri incisionem,* datur intelligi quod præter dictos duos casus possunt committere nedum cognitionem, uerum etiam decisionem aliarum causarum meri imperii in quibus de ultimo supplicio & membri ab
526 scisione non agatur † Et hoc confirmat hic Sapia. nume. 83. nam exceptio firmat regulam in casibus non exceptuatis. l. nam quod liquidè §. fi. infr. de penu leg. Sed ille tex. excipit tantum duos casus, ergo secus in aliis. Et licet (ut adit) moderni repetentes in l. imperium. infr. de iur. om. ind. dicant quod exceptio non firmat regulam in casibus similibus exceptuatis, ut notat Abb. in c. cum dilecti. de confir. util. de quo Dec. ibi col. ii. notab. v. Et in l. i. ad fin. infr. de regu. iur. ubi distinguit, unde licet ille §. excipiat duos casus meri imperii, tamen excepti censentur alii similes. Et sic omnes causæ meri imperii
527 † Attamen replicat ipse Sapia. quòd hoc non procedit: quia non possumus arguere de similibus ad similia ubi est diuersa ratio c. translato. de cõstitutio. ubi Doctores, sed sic est quòd aliç causæ meri imperii non sunt ita graues sicut ultimum suppliciũ, ergo non potest argui de una causa ad aliam, stat igitur ille tex. aduersus con-
528 clusionem Glossę. † Propterea Dec. hic refert solutionem Guil. de Cun. dicẽtis quòd ibi loquitur in præside qui nondum uenerat in prouinciam, quo casu cum nondum acquisiuisset iurisdictionem plenam. l. obseruare. §. fi. supra de offic. procons. nil mirum si non potest delegare quo ad diffinitionem merum imperium. At secus esse debet in preside in prouinciam ingresso, uel in alio magistratu illum adepto: nam bene possunt delegare etiam respectu diffinitionis causam meri imperii.

Sed Alexan. hunc sensum refellit, nam statim subdit textus. *sed si quis ex iudicibus secundum iussionem nostram in aliam regionem mittatur, liceat ei per similem modum loci seruatorem suum facere,* Si enim per similem modum, ergo absq; ultimo supplicio & membri abscisione. Et sic apparet etiam post ingressum in prouinciam, & magistratum adeptum nõ posse delegari merum imperium respectu diffinitionis causæ, qd
529 Guilielmus, contra putabat † Bene uerum est quòd Decius ab Alex. recedit: quia textus ille loquitur semper de iudice ante ingressum in prouinciam à uersi. antequam. cum supra loquatur de existente in ea, cui non assentior, nam bene fateor quòd supra primo dixit de existente in prouincia, posteà in uersicu. antequam de nondum in eam ingresso. dum uerso subdit. sed si quis ex iudicibus reddit ad primum casum de existẽte in prouincia. ut aliud in eo decidat quã supra fecerit, dixerat enim quòd tales existentes in prouincia, non possunt loci seruatores facere ex quo in prouinciam accesserint, & in ea administrant sub pœna. v. librarum auri. deinde dicit quòd si quis ex eis secundum iussionem nostram in aliam regionem mittantur: quia Imperator committit præsidi in prouincia commoranti quòd eat in aliam regionem pro aliquo negocio, tunc liceat illi per similem modũ seruatorem loci facere, quod non potuisset facere dum in prouincia mansisset: ergo sensus
530 Decii non est bonus. † Alio tamen respectu non uideo quomodo defendatur conclusio Gloss. nostræ ab illo textu. nam si dicitur ibi quod iudices & ante ingressum in prouinciã & post, possunt delegare causas excepto ultimo supplicio, & membri abscisione; datur intelligi quòd in cæteris diffinitionem earum possunt delegare. quod est contra gloss. quę dicit cognitionem tantum non autem diffinitionem delegari maximè in causa capitali uel membri abscisione: quæ dictio maximè supponit idem in aliis causis meri imperii, licèt non capitalib. nec ubi de mutilatione membri tractetur, unde uidetur obstare contra Gloss.
531 Propterea † planius ad illum textum respondet Alex. in sua disputatione de qua meminit hic Dec. quòd ille textus non loquitur in delegato sed in uices gerente ibi. *damus licentiam uices agentes suos instituere* qui licet aliàs pleniorem habeant potestatem, tamen ibi limitatam habent quo ad cognitionem, uelut deputati ante ingressum præsidis, ut inquit Decius. Quę ratio non procedit: quia sequeretur quod in uersic. seq; ubi deputati sunt ab ingresso in prouinciam deberent habere potestatem absolutam. Et tamẽ
532 textus dicit, per similem modum. † Vnde melior ratio per Nigrum ad fertur. nam talis uicegerens cui regimen totius prouincię committitur, non debet exequi posse pœnam ultimi supplicii, & abscisionis membri, ne magistratus dicatur in totum se exonerasse, iuxta textum. in l. ii. §. exactis deinde. supra de orig. iur. ubi ne consul usurparet Regiam potestatem, fuit ei denegatum ne in caput ciuis Romani animaduertere posset. Sed ista modo ratio cessat in delegato ad unam causam meri Imperii: quia licet cognoscat & decidat eam in absentia magistratus nil tamen usurpatur in cæteris de auctoritate delegãtis nec ille dicitur exoneratus ab aliis cęteris causis, & hæc est satis bona declaratio ad illum textum secundum quam non facit contra
533 Glo. † Deinde Dec. circa cõclusionem Glossæ tenet

fæ tenet aduersus eam, & sic ꝙ propter absentiã
causę meri imperii delegari possint, nedum re
spectu cognitionis sed etiam respectu diffinitio
nis, ponderãdo textum nostrum in uaris locis.
Primò dum loquitur de magistratibus qui publi
ci iudicii habent exercitationem lege delatam,
nam id procedit utroque respectu: ergo dum
subdit quòd errant si mandant iurisdictionem
suam, debet intelligi utroque respectu, unde cũ
posteà excipiat ab hac regula casum absentię, di
cendo quòd possunt eam mandare debet intelli
gi utroque respectu ut exceptio sit de regula:
Secundo quia dicit à præsente iurisdictionem
mandari, quod utroque respectu procedit: er-
go dum negat delegationem in causis meri im-
perii nisi abesse cęperit, debet intelligi in casu
absentię delegationem cõcedi utroque modo.
Tertiò dum subdit de Prætore cognitionem ha
bente ex sen. consul. domino occiso à familia,
is enim habet & diffinitionem, ergo delegatio
propter absentiam debet utroque respectu pro
cedere. quartò quia ratio eadem litis finiendæ
militat in diffinitione quæ in cognitione. c. fi-
nem litibus. de dolo. & con. l. properandum. C.
de iudic. quam citat hic D. m. Rimi hoc argu-
mento pariter utens, meritò delegatio propter
absentiam debet utroque respectu proce-
dere.
534 Tu † uerò considera periculosam esse opi-
nionem Decii per hunc textum, in illo uersicu.
& si à familia, quia clarè loquitur de cognitio-
ne tantum, unde licèt etiam prætor habeat dif-
finitionem, tamen in deneganda delegatione,
de cognitione tantum loquitur habens pro cõ-
perto tanto minus diffinitionem posse delegari:
quia si denegatur ei quod minus est, utique &
quod magis est authent. multo magis. C. de sa-
cro. sanct. eccle. meritò quatenus suprà permit-
tit delegationem propter absentiam, debet intel
ligi respectu cognitionis: quia una pars decla-
rat aliam, retorquendo argumentum Decii cõ-
535 tra eum. † Nec textus suprà repugnat huic in-
telligentiæ, sed uerius famulatur dum loquitur
de exercitatione, nam illa potius pro cognitio-
ne capi debet quàm pro diffinitione: quia in co-
gnoscendo aportet euoluere processus, libros,
& id genus facere quæ in exercitatione consi-
stunt; his demum factis succedit diffinitio secun
536 dum orianum. hic num. 55. † Aliunde tamen
ex hoc textu mihi uidetur opinio Decii com-
probari posse, dum in principio ponit prohibi-
tionem delegationis in omnibus causis quæ le-
ge, Sen. consult. uel const. principum speciali-
ter tribuunt, et sic meri imperii. Secus in illis
quę competunt iure magistratus: nam hoc pro
cedit utroque respectu sine dubio, ꝙ primò ca
su nullo modo mandari posiit, secundo secus.
ergo dum primam regulam limitat inferius pro
pter absentiam, debet intelligi utroque respe-
ctu ut limitatio sit de regula, secundo confir-
matur ex §. primo ubi dicit, *uerius est enim mo-
re maiorum iurisdictionem quidem transferri, sed
merum imperium quod lege datur non transire*
Deinde subdit, *quare nemo dicit animaduersio-
nem legatum Proconsulis habere mandata iuris-
dictione si* enim dicit de mero imperio, & ani-
maduersione non delegata, ergo de diffinitio-
ne sine dubio: merito limitatio de qua suprà pro
pter absentiam, debet intelligi etiam respectu
diffinitionis.

Nec obstat ꝙ suprà de exercitatione & co-
gnitione tantum fuerit locutus: quia non fecit
id ad exclusionem diffinitionis, sed de illis di-
xit tamquam de pręanbulis necessariis ad diffini
tionem, & ita remanet opinio Dec. defensata
per hunc textum, aliter tamen quàm per ipsum
537 fuerit consideratus. † Retenta tamen opinio
ne Glos. limitatur uno casu per Bar. & sequaces
in latrone famoso, tunc enim delegatus posset
nedum cognoscere, sed etiam diffinire. l. si quis
filio §. quid tamen. infrà de iniuf. & irri. testam.
cuius opinionem confirmat Alexand. quia ubi
periculum est in mora receditur à regulis
iuris communis. l. de pupillo. §. si quis riuos. in-
fr. de oper. no. nunc. & facit tex. in l. pen. infr. de
sicar. ubi pęna acceleratur propter scandalum ui
tandum. Sed Alberic. & Dec. hic recedunt ab
hac limitatione: quia text. in d. §. quid tamen lo-
538 loquitur in ordinario, nos in delegato, † & ra-
tio differentię subest: quia iurisdictio ordinaria
fauorabilis est, delegata uerò odiosa. Glo. in c.
i. de rescrip. unde de prima ad secundam, non ua-
let argumentum. Sed huic motiuo respondet
Niger. num. 65. quia in casu absentię & necessi-
tatis non detrahitur ordinariæ iurisdictioni, &
ideò tali casu iurisdictio delegatà non est odio-
sa. Dec. in c. prudentiam. §. adiicimus. de offic.
deleg. Item ex eadem ratione: quia in ordinario
subsistente iusta causa, & dilatione periculum al
latura, disceditur à regulis iuris. d. §. si quis riuos.
eadem fieri debet in delegato, & ita tenenda est
limitatio prædicta.
539 Succedit † Glo. in uer. proficiscatur. quæ tex-
tum exponit, id est, ex necessitate contingat
abesse, & ita uult causas meri imperii delegari
posse ita demum si absentia delegantis sit neces-
saria, citat textum. in §. i. in aut. de indic. ubi di-
cit imperator quòd, *pręsides habent suos assesso-
res occupationes eorum explicantes, quoniam di-
cti præsides multis detenti curis quas apud nos ha
bent merita iudicum complent partem per præsen-
tiam suorum assessorum*, & ita uult quòd præsides
dum sunt apud imperatorem & sic absentes ex
necessitate à prouincia sua, possint deputare as-
sessores ad causas tractandas & expediendas. Ad
idẽ textus, in §. illud. in aut. ut defunct. seu fune.

Causæ meri imperij ex qua absentia possint delegari.

ubi

ubi iudices ordinarii occupati ex necessitate ali
qua, uel iussu principis possunt causas delega-
540 re, ut ibi latius continetur. † Confirmatur
ultra Glo. quia succurri solet actum facienti ex
necessitate, non autem ex uoluntate, l. si fideius
sor. §. si necessaria. & ibi Bar. & alii. infr. qui sat.
cog. Ergo bene conuenit ut causę meri imperii
possint delegari propter absentiam quòd illa sit
necessaria non autem uoluntaria. Et alia tradit
hic D. me. Riminal. & Niger, nu. 46.
541 Ampliat † autem Decius hoc post Cyn. pro-
cedere etiam si absensia fuerit probabilis iuxta
textum in l. nec non. in princip. infr. ex quib. cau.
ma. Quemadmodum enim restituitur absens,
ex necessitate ut supra dixit. Ita ex causa proba
bili uelut studiorum. Ad idem tex. in l. filius fa-
mi. §. fin. cum l. sequenti, infr. de procur. ubi pro
curator non cogitur iudicium accipere, si ei di-
gnitas accesserit, uel reipublicę causa ab futurus
est, uel necessariam peregrinationem alleget,
uel ut addit Gloss. uoluntariam; quia iuit ad S.
Iacobum, hæc enim est probabilis, Et ita tradit
542 hic D. me. Riminal. & Niger. num. 46. † Nam
secundum Bar. in l. fi. col. ii. uers. deuenio ad se-
cundum infr. ex quib. caus. ma. parificatur absen
tia ex causa necessaria, & ex causa uoluntaria pro
babili tamen.

Absens quis dicatur.

543 Subdit † deinde Dec. ꝙ quis dicitur absens
dum se præparat ad absentiam ut tradit Alexan.
hic. per. l. ab hostibus, §. sed quòd simpliciter. in
fi. infr. ex quib. caus. ma. ubi datur restitutio ab-
senti reuerso cuius res usucapta fuit, infra modi
cum tempus, postquam redit, id est, dum ho-
spicium conducit, sarcinulas componit, aduo-
catum quærit: quia uidetur adhuc abesse, ad
idem tex. in l. abesse. eod. titu. ubi abesse rei pu-
blicę causa, intelligitur etiam qui ab urbe reces
sit, licet nondum prouinciam excesserit Italiæ,
ut exponit Glo. Et sic non peruenerit in locum
destinatum causa rei pub. & confirmat Dec. ut
544 per eum: † Imò uerò Niger hic sub num. 68.
ampliat hoc procedere quando de proximo ab
futurus est, etiam quòd non componat sarcinu
las, ut post Gloss. tradit, Ioan. Fab. in §. item hi
qui rei pub. inst. de excu. tut. & idem quando re
uersus est delegans, sed oportet eũ denuo pro
fisisci, & sic abesse; quia poterit delegatus pro-
cedere: argum. l. cum aliis C. de cur. fur. nõ enim
uidetur uenisse qui non stetit. c. si postquam. §.
i. de elect. lib. 6. Idemque plenius eo confirmat
545 hic Dec. nu. 68. † Similiter hic textus de absen
tia loquens locum non habet in breui tempore
duratura, sed expectandus est reditus ordinarii,
Ita Saly. in l. ii. C. de ped. iud. arg. tex. in l. si lon-
gius. infr. de indic. ubi si longius abfuturus est iu
dex datus mutari debet: secus ergo sentit à con
trario sensu. si parũ esset abfuturus: quia firmus
deberet remanere & expectari unde dicamus
idem de ordinario, idq; confirmat Dec. nam nõ
uideturus abesse breui reuersus. ut not. Ang.
per illum textum in l. cum antiquitas C. de testa.
qui melius probat, quòd mox absururus est ex
pectandus, ut de testibus ibi dicit, quibus ex bre
ui temporis interuallo contingat aliqua necessi
tas absentiæ, & separationis à persona testato-
ris, ut illis reuersis testamẽtũ fiat & absoluatur.
546 † Hinc etiam per illum textum decidit Alex.
ibi colum. ii. quòd stante statuto ut hic Ferrariæ
quòd mulier non possit contrahere sine consen
su duorum proximiorum, siquidem sint absen
tes breui tamen reuersuri, sunt expectandi &
aliter factus contractus non ualeret, idẽ Castr.
& Iacobi. à S. Georgio in l. transactionem. C. de
transac.
547 Sed † circa prędicta cadit notabilis difficul-
tas an stetur assertioni iudicis subesse causam ne
cessariam absentię, in qua tenet hic Alberic. ꝙ
sic: quia præsumitur pro iudice qui iurauit offi-
cium. l. fi. C. ad l. Iul. repe. & confirmat Decius:
quia agitur de iurisdictione in qua iudici credi-
tur. cap. prudentiam. de offic. deleg. ubi creditur
uni iudici de impedimento suo, ut alii proce-
548 dere possint: † Sed in contrarium facit: quia
cum iudex non possit delegare sine causa, illa
probari debet nec statur assertioni suæ, Glo. in
l. si donatione. C. de colla. Et per Bar. in l. si fortè
infr. de constit. pec. ubi si fiat donatio pro bene
meritis à persona quæ liberè donare non potest
ut patre, uxore & id genus, non statur assertioni
suę de meritis, sed aliunde probari debent, aliàs
non ualet donatio, unde sic & in proposito no-
stro cum iudex liberè non possit causas meri
imperii delegare, si dicat se id facere propter ab
sentiam sibi contingentem, non est standum
suæ assertioni nisi aliter id probetur.

An stetur assertioni iudicis dicẽtis subesse causam necessariam absentiæ.

549 Simile † uidemus stante statuto ꝙ filius fa-
milias quando mercator est possit efficaciter
obligari, si contrahat filius, & in instrumento di
catur ꝙ est mercator, non statur assertioni suæ
sed id aliunde probari debet cum liberè non pos
set contrahere. Ità Bar. Alex. & Ias. in d. l. si do-
550 natione. num. 3. † Idem uidemus ꝙ si prçlatus
ecclesiæ quem de feudo inuestiat asserens in in-
stru. ꝙ ab antiquo præcessores inuestiti tenue-
runt illud infeudum, non creditur ei cum non
possit quem liberè infeudare nisi de feudo aliàs
infeudari solito. ca. ii. de feud. ita Bal. in prçlud.
feud. in iii. diuisio. feudorum. sequitur Dec. in d.
551 l. si donatione. † Vnde Ioan. Andr. in addi. Spe
cul. in rubr. de reb. eccl. dixit eleganter quòd cũ
permittitur aliquid ex causa, non est sumenda
occasio pro causa, c. solitę. de maio. & obe. l. fa-
mosi. §. i. infr. ad l. Iul. maiest. sequitur Natta cõ
552 sil. cciii. nu. 3. † Facit quod inquit Crauet. con
silio clxxi. num. 7. uolens standum non esse asser
tioni Abbatis ad iustificandum & ualidandum

eius collationem, quæ aliàs sustineri non posset. Sicut nec creditur assertioni iudicis per quã iustificetur eius sententia. citat Sozinum cõsi. xlvii. colum. iii. uolum. iiii. hinc & Castren. consi.xxxviii.uolum.ii.in nouis aliàs.lxxix.in antiquis incip.super eo quod quæritur, inquit, quod si iudex tempore quo decretum interponit super alienationem rerum minoris, asserat in hoc se causę cognitionem adhibuisse, sibi non creditur cum liberè talem actum facere non posset, d.l.si fortè.refert Ias.in l.nec quicquam.§.ubi decretum,nu. 71. supra de offi. proconsul. & Paris. consi.xcviii.num.9. uolum. i. quare sic in q. nostra dicendum uidetur.

553 Sed † breuiter his omnibus & aliis id genus non attentis tenẽdum est quòd stetur assertioni iudicis, si quidem prædicta procedunt in personis ut plurimum priuatis, secus in iudice qui gerit officium de publico, diciturque persona publica, unde illi credi debet, & de hoc est Gloss. solennis, & ordinaria in cap. pastoralis.in prin. in uer.exonerare.de offic. deleg. sequitur Ruin. consi.ccxvii.colum.ii.uol.i.& Natta consi.cxxii. nume.8.Ias.in d.l.si donatione.col. pen. hancque differentiam inter priuatum & iudicem perpendit Alber. hic & Bal. in rubr. de offic. deleg. & hanc testatur communem Orian.hic.nume.61. & quod suprà dixi de iudicis assertione super iustificanda sententia sua, uel decreto, procedere uidetur propter particularem prouisionem cap. quoniam contra.in fin.de proba.ubi noluit stari iudicis assertioni circa iudicialia sed ex actis notarii constare debere, quod in delegatione non reperitur.

Causæ meri imperij propter infirmitatem possunt delegari.

554 Successiuè † subdit Dec. quod dicitur de causa absentiæ locum habere ex causa infirmitatis, ut concludit hic Bar.post antiquos per tex. in l. i.supra.de offic.consul.ubi si consul manumittere non possit ex infirmitate, suus collega poterit inceptam manumissionem expedire, quod aliàs facere non potuisset, adducit & textum in l.licet.infr.de arbi.& ubi arbiter excusatur si nõ tulit sententiam ad mãdatum Prætoris quando sibi contigit infirmitas. Item & textum in c. cum in tua.qui matri.accus. ubi si tempore quo banna fiebant in ecclesia super matrimonio contrahendo inter duos, puta si quis uellet aduersus illud quid dicere compareret, nullus comparuit, sed postea,utique non admittitur nisi alleget infirmitatem, & mentis exilium tempore banni, propter quam non potuit comparere, unde patet in dictis iuribus propter infirmitatem multa concedi quæ aliàs non cõcederentur, quare uidetur in quęstione nostra dici posse pariter delegationem permitti ex causa infirmitatis si-
555 cut conceditur ex causa absentię. † Cum potissimè prout subdit Dec. absentia & infirmitas ęquiparentur ut tradit Barto.in l.ab potesta. col. iiii.num.xvii.infr.de acqui.hęre.cum quo transeunt Imol.D.Alex.& Ias.nume.64. Soz.consi. cliii.colum.pen.uersi.quintò nam mater, uol.ii. quem Dec. hic citat inferens ad alia quędam, deinde de tribus opponens & soluens ut per eũ. Pręter quem dubium facit adhuc aduersus dictã conclusionem textus in l.ii.§.corporis debilitas. inf.de uaca.mune.ubi debilitas corporis nõ præstat excusationem à muneribus quæ consilio uiri prudentis exercentur sed ab his quę tantum corpore implenda sunt. Sed respondet D.m.Riminal. hic, quòd munus iudicandi, non solum mentem requirit sed etiam corpus maximè pro continuo studio quod requiritur pro discernenda ueritate causarum, & idem latius sequitur, &
556 comprobat Calefat.num.268. † Pro quo facit tex. in l.ii.C.de sent.ex breui.recit.ibi, *ut iudices quos cognoscendi et pronuntiandi necessitas tenet, non subitas, sed deliberatione habita post negotium sententias ponderatas sibi ante formarent*, & in l. iii.ibi, *cognitis causis ultimas diffinitiones rescripti recitatione proferant*, nam in eis legibus patet nedum mentis intellectu, sed & corporis ministerio, laboreque opus esse in peragendis & terminandis causis, quare cum infirmus operã labori dare non possit, sed toro iacere tantum, consequens est ut causam meri imperii delegare possit ad instar absentiæ. Et pro hac sententia textus est iunct.Glo.in cap. si pro debilitate. de offi.deleg.ubi dicitur, *si pro debilitate*, id est, infirmitate, *uel pro qualibet alia causa graui*, ut si oportet eum ire ad Regem, & sic propter absentiam, causis quis interesse non possit, liberũ fit ei illas personis idoneis delegare, conceditur ergo delegatio causarum propter infirmitatem sicut propter absentiam per Summum Pontificem ibi.

557 Ampliat † hanc conclusionẽ Iason hic procedere etiam propter infirmitatem suorum, qua stante iudex poterit causam meri imperii delegare.c.communis filius. iunct.Glo.xxiiii. distinct. ubi uidemus propter infirmitatem suorum quẽ excusari si recessit, sic igitur & magistratus excusandus est si propter infirmitatem suorum
558 causam delegauit. † At Dec.Niger.& Aquẽs. insurgunt, & secus putãt per tex.in l. fin. C. qui morbo.lib.x.ubi filius non excusatur à muneribus publicis propter infirmitatem patris, unde notat ibi Ioannes de Platea. quòd sua cuique ęgritudo præstat excusationem, non aliena. & & ad textum.in ca. communis filius. respondet Dec.ibi poni contingentiam facti, uel ut dicũt Niger.& Aquens.loquitur in casu in quo sufficiebat impedimentum probabile, non autem requirebatur necessarium ut hic, uel ut addit Calefat.hic,nume.269.excusatur ille si descessit coactus propter intemperiem loci secundum Glo. qui contagiosus erat, & pestilens, at non idem

de

559 de alia infirmitate non contagiosa. † Ego uerò libentius sequor opi Iasonis, nam uidemus, ut ibi notat Præpositus, quòd timor infirmitatis suorum iustam præbet excusationem ne quis in curia permaneat. Vnde infert ibidem Bellam. ad excusationem Cardinalium, qui cum minæ eis per Romanos inferebantur pro Italico eligendo mortuo Gregorio. xi. cum fuit electus Vrbanus. vi. nolnerunt intrare Castellum Sancti Angeli ad electionem faciendam, timentes ne Romani furorem suum in eorum familias exercerent, & uerè Sum. Pont. ibi dicit quòd ipse mæror incumbens ob infirmitatem suorum non sinebat illum nuncium diutius in curia permanere, deinde petita concedit episcopo qui eum mi serat. Vnde patet ꝙ nedum ponit contingentiã facti, sed super ea disponit, quòd Dec. non perpendit. Falsumque pariter est suppositum Nigri & Aqnensis, quòd hic impedimentum debeat esse necessariũ, nec probabile sufficiat sicut ibi, cum Niger idem, nume. 46. post Cy. Dec. D. m. Riminal. & alios dixerit absentiam probabilem sufficere ad causæ delegationem quod & ego secutus sum. numer. 541. quare sicut illud impedimentum probabile sufficit, & cur istud non sufficiat ratio reddi non potest.

560 Vltimum † uerò qnòd inquit Calefat. cæteris est peius, nam Sum. Pont. refert ꝙ ille nuncius, *hominum suorum infirmitate compulsus festinanter abscessit*, propter quod illum excusat si recessit à curia sua: talis enim discessus à curia non potest intelligi ob intemperiem loci dictæ curiæ: quia diuinat, nec de intemperie loci suorum hominum, ad quẽ discedens à curia se transtulerit, is enim non excusandus: sed uerius damnandus esset qui loco tuto derelicto ad periculosum fuis

561 set. † Vt enim scribit Cornel. Tacitus hæc obseruatio necessaria est qua quis in pestilentia uti debet adhuc integer peregriuari, nauigare, & sub diuo leniter ambulare, uertant homines ergo solum, fugiant infecta loca, c. negociatorem, lxxxviii. distin. recedant. exeant, & immundum quicquam non tangant. cap. recedite. xxiii. q. iiii.

562 † Vulgo enim fertur pestem fugiendam esse ut per Bar. & alios. in l. de ætate. infr. ad Trebel. Bal. & Cast. in l. ii. C. de Sum. Tri. Alex. in l. casus. C. de testa. Dec. consi. cclxxxiiii. Roll. à Valle consi. lxxxi. nu. 35. Imò uerò citò & longè fugiẽdam esse pestem, nam teste Appiano Alexandrino de bellis ciuilibus. lib. v. Antarii populi quadringentorum sexaginta passuum millibus longè à patria pestilenti discesserunt, & Celtę usque ad Pyreneos montes fugerunt.

Quorum exempla Ioane. Fermanus. in tract. de gabell. quęst. xxiiii. secundæ partis inducit cõtra nos Italos qui ex ciuitate contagiosa fugimus in uillas & castella uicina, & ideò parum nobis fuga prodest ad remota, igitur & ad sana loca fugam properemus, ut concludit etiam Ripa. in tract. de peste, in ultima par. de remediis

563 ad curandam pestem. nu. 52. † Et ut ille supra dicit de præseruatiuis remediis contra pestem quoniam morbus ille plerunque procedit ab aeris infectione. quærat ille qui uult à peste præseruari, locum saluberrimum in quo sibi eligat domicilium, nam loci opportunitas mirum in modum confert ad sanitatem corporis conseruandam l. i. §. sed si rem. infr. si quid in frau. patr.

564 † Per quem tex. singulariter decidit Veronen. in tract. serui. rusti. de Aere. quòd sicut minori restitutio conceditur aduersus alienationem rei ex eo quòd res illa fuerat maiorum suorum. l. si emptionem. infr. de minor. pari modo concedi debet eidem restitutio aduersus alienationem prædii situati in loco salubri & quòd magis expediat minori uendere prædium alio loco

565 situm. † Et per eundem textum, Veronens. met in tract. de simula. contr. præsup. xv. dicit ꝙ habens plura prædia si uendat illud in quo cadat affectio propter aeris amœnitatem, ex hoc argui potest qnòd animum uendendi nõ haberit. Ideò additis quibusdam aliis coniecturis argui poterit contractus de simulatione, his ergo stãtibus nullo modo dici debet ꝙ ille nuncius existens in curia uoluisset inde discedere iturus ad locum pestiferum propter infirmitatem suorum hominum si talia loca fugienda sunt, nec cum infectis peste uel de illa suspectis solet haberi commertium, quare talis intelligentia reiicienda est.

566 Hanc † tamen ampliationem paulò restringit & moderatur hic Niger ut procedat in infirmitate suorum absentium, secus si in eadem ciuitate reperirentur, tunc enim non posset merum imperiũ delegare, licèt ex tali infirmitate suorũ puta filii, uel uxoris occuparetur magistratus, cum propter occupationes tantũ non concedatur id delegare l. ii. C. de ped. iud. Bar. hic & alii tradunt, & ad hunc casum redigi potest tex. in l. fin. C. qui morb. lib. x. quem Dec. Nig. & Aquẽ. in contrarium citarunt, & apertum dixerunt

567 Moder. Pata. nu. 221. † Vbi patris infirmitas non excusat à muneribus personalibus filium, quia pater erat in eadem ciuitate, unde filius, & muneribus uacare poterat, & curæ patris, Idque sensit Gloss. dicens, *licèt habeat curare patrem*, non enim utrunque facere potuisset filius absente patre, & alibi constituto, cum eadem persona eodem tempore, duobus in locis esse non possit.

568 Secundò † ampliatur. d. conclusio procedere etiam post transactam infirmitatem puta febre sublata, durante tamen debilitate corporis propter eã cõtracta, fessis adhuc uiribus, & recõ

ualescentia nondum perfecta, posset enim magistratus adhuc causam meri imperii delegare, ut eleganter tradit hic D.m.Riminal.sub. num. 25.arg.tex.in l.ab hostibus.§.sed quod simpliciter.infr.ex quib.caus.mai.ubi restitutio conceditur absenti post reditum si quid ei contigit dum quærit hospicium, sarcinulas componit, aut quærit aduocatum, sic igitur & iudici concessa esse debet delegatio dum nititur reconualescere. Quod etiam confirmat idem D.m. Rimin. ex l. si.§.si quis in iud.infr.si quis.cauti.ubi mulier excusatur quæ non stetit in iud. nedum quòd erat grauida, sed etiam si post partum decubuerit, pariter ergo magistratus delegans post febrem dū uites adhue pristinamq; salutem nondum re-
569 cepit. † Nec hæc ampliatio superflua censeri debet ut putat Niger. quia idem iudicetur de debilitate infirmitate subsequente, quod de ipsa infirmitate, nā satis est eas esse qualitates diuersas & quæ statū diuersum personæ constituunt, tamen quia tendunt ad impedimentum personę quominus labori corporis & mentis uacare possit, studioque ad cognitionem causarum summopere necessario, meritò quòd in infirmitate actuali statuitur, idem post eam ante reconualescentiam determinatur nec superuacaneè, cum non idem sed diuersa sint.
570 Limitatur † deinde prędicta conclusio non procedere in leui infirmitate secundum Dec. & D.m.Rimin.nn.25.per l.quæsitū.infr.de re iud. leuissima febris, uel uetus quartana non impedit sententiam proferri febricitante taliter non comparente, citant & textum in l. i. §. proinde. infr. de ędil.edic.ubi prædicta non reddunt man
571 cipium morbosum. † Atque hinc Bald.in l.fi. C. de ędil.acti.dicit stante statuto φ de uulnere illato in platea sit pœna manus, modicam scissuram, uel scarnaturam non dici uulnus, sicut modica alteratio non dicitur infirmitas, sequitur hic D.m.Rimin.& Veronens.in d.§. proinde. not. xi.Mars. consi.lxxi.num.4.& singul.cclxxvi.ubi per eum, & latius per Veronensem loco citato plura cumulantur exempla in quibus eorū quæ minima sunt ratio non habetur, quare pariter in casu nostro dici debet quòd ob leuem infirmitatem non liceat iudici causam meri imperii delegare.
572 Tantoq; † magis hoc confirmari potest ultra doctores hic, duplici ratione. Prima quidē: quia quando sumus in extraordinariis quæ concedūtur contra regulas iuris cōmunis, non consideratur quod est minimū, meritò pro minimo damno non datur in integrum restitutio, l.Scio.infr. de in integ.rest.Bart.& alii in l. si proprietarius. in prin. infr. de dam. infec. Butr. Abb. & cæteri prout refert Dec.in c.de appellationibus.col.iii. de app.Veronens.in d.§.proinde.nu.133.At ista delegatio propter infirmitatem fit contra regulam iuris communis qua prohibetur delegatio talium causarū ut hic. meritò leuis infirmitas at
573 tendi nō debet in hoc.† Secunda ratio est: quia tunc demum de minimo ratio haberi solet, quando in eo proportionabiliter eadem ratio sit quę in magno, secus ubi ratio dispositionis cessaret: quia tunc nō inspicitur minimum, sic Abbas & Dec.tradunt in d. c. de appellationibus.per tex. in c.& si quæstiones.de simon.cum similibus, de quibus per eos, at hic in infirmitate leui non cadit, sed cessat illud impedimentum studii quod in magna militat meritò de illa non est cutandū ad concedendam delegationem.
574 Quærit † deinde Dec.an si magistratus sit impeditus propter aliàs occupationes publicas, uel propter causarum multitudinem, causas meri imperii possit delegare, & refert Bartolum hic tenentem φ non per l.placet.C. de peda. iudi. ubi propter occupationes publicas uel propter multitudinem causarū delegatio non conceditur in magistratibus in his casibus in quibus solebant ex officio suo cognoscere, hoc est in causis meri imperii secundum doctores. Sed uerius ille tex. loquitur de causis per rescriptum commissis, nō aūt meri imperii, prout latius supra declaraui.nu
575 me.279.quare non facit ad rem. † Mouetur ēt Dec.ex rationis identitate quæ uiget in absentia, & magistratu occupato, licèt enim possit expedire causam quam uult delegare, tamen excusatur in eius delegatione postquam omnes expedire non potest, & hanc rationem desumpsit hic Dec.à D.m.Rimi.sub nu. 26. qui plenius eā deducit. Sed nec ista consideratio mihi satisfacit, nā si contingat abesse clarum est iudicem totaliter impediri: at causarum multitudo nel aliæ occupationes nō penitus obruunt uel impediūt iudicem, imò uerò nihil impedit quin ipse causas ciuiles possit delegare ex ordinaria potestate, l.à iudice.C.de iudi.& causas meri imperii uelut maioris ponderis ac momenti retinere: quia ubi maius periculum ibi cautius agendum.c.ubi periculum.de elect. lib. vi. sicque faciens à totali
576 impedimento se liberabit. † Postremò citat Decius pro sententia Bartoli textum in l. quod quidem.infr.ex quib.caus.ma.ubi conceditur in integrum restitutio aduersus eum qui non patitur secum litem contestari ex iusta causa, quòd multitudine rerū distringeretur, si quid ex hoc quæsiuerit, qui textus non seruit intentioni Decii, quoniam tractatur ibi de onerando illum impeditum ut obtenta restitutione per aduersariū conueniatur, hic autem de subleuando iudicem impedditum mediante delegatione causę per eum facienda. Quare fundamenta Decii non probant opinionem Bartoli. Sed nec etiam textus noster cui Bartolus innititur eum coadiuuat cum delegatione causarum meri imperii tractet ex causa absentiæ, nec aliter

An magistratus propter occupationes possit delegare causas meri imperij.

eam

eam concedat, quam si magistratus abesse cœperit, quasi potius neget aliam causam sufficere.

577 Non † tamen ab opi.Bartoli puto recedendũ
sed eam sequor per textum ad hoc nouum in §.
audient.in aut.de defens.ciui. ubi dicit Imperator de defensoribus ciuitatum loquens, *audient quoque leuiora crimina, & castigationi competenti tradent*, mox subdit, *& eos qui in maioribus criminibus capiuntur detrudent in carcerem, & mittent ad prouinciæ præsidem*, pondero quòd si defensores illi ceptum negocium per capturam, & carcerẽ perficere non possunt aduersus reos, multo minus non inceptum, & adhuc integrum potest eis delegari per præsides, si enim multa aliàs facta tolerantur. l. patre furioso. supra de his.qui sunt sui. (quod tamen ibi secus est) multò minus facienda debent tolerari: confirmatur, nam subiungit Imperator, *sic enim fruitur ciuitas unaquęque cura iudiciali, & omnis gens sub maiori constituta iudice maiorem sentiat prouidentiam*, ex quibus uerbis planè depręhenditur causas illas maiorum criminum per præsides delegari non posse defensoribus, cum sic maiore consilio decidantur quàm si illis committerentur: accedit nam subdit Iustinianus, *& recidentur plurimæ iudicum curæ cum ciuitatum defensores in semetipsis eas imponunt & leuigant præsidum quas pro omnibus habent sollicitudines*, nam & hinc patet causas esse distributas, minores defensoribus, maiores præsidibus nec eas per eos esse delegabiles, alioquin non pro omnibus haberent solicitudines quas refert Imperator.

578 Successiuè † concludit Barto. ꝙ si magistratus causam delegauit propter absentiam, illo reuerso statim expirare iurisdictionem delegati: quia causa delegationis cessat, cum quo magis communiter transeunt doctores ut hic refert D. m. Riminal. nume.27. sed Decius insurgit aduersus eum quando res non esset integra: quia delegatus iam cœpisset de causa cognoscere, tunc enim cessare non debet delegatio per reditum delegantis: argumen.cap.quamuis alicui. de offic.deleg.lib.vi.cum aliis per eum la-
579 tius. † Præter quem Roman. hic etiam tenet
contra Bartolum per tex.in c.cum plures.de offic.deleg.in vi.ubi si plures deputati sint iudices à sede Apostolica, sub illa forma ut omnes, aut duo, uel unus eorum mandatum exequantur, quilibet eorum liberè potest mandatum adimplere, quòd si unus eorum negocium inchoauerit, alii nequibunt se ulterius intromittere. Mouetur insuper ex cap. si duo. §.cęterum.de pręb. in vi.ubi si nullo substituto à procuratore impedito, alter suscepit negocium prosequendum, is qui primitus occupauit, ipsum reassumere postea impedimento cessante nequibit, sicut igitur utrobique negocio cępto, reque non integra, iudex aut procurator alius se non interponit, pariter in casu nostro dicendum uidetur ꝙ delegans reuersus causam reassumere non pos-
580 sit ea cępta cognosci per delegatum. † Sed &
aduersus Bart. cani potest illud carmen, *Heu patior telis uulnera facta meis*, nam Niger hic adducit doctrinam ipsius Bartoli in l.si constante. colum. fin. infr. sol. ma. ubi ponit notabilem regulam in hac materia quòd ubi casus superueniens qui ab initio impediuisset actum geri, tendit ad eundem finem & effectum ad quem tendit actus gestus, ex superuenienti casu non tollitur quod est gestum.l.sciẽdum.§.fi.infr.qui.sat. cog.l.uerbis. infr. ad leg. fal. Sed in casu nostro fuit facta delegatio ex causa absentię, ne causa remaneret indecisa sed expediretur, & casus reditus tendit ad eundem finem, ut causa per delegantem finiatur, igitur non debet delegatio re-
581 uocari. † Quin & Aquensis num. 71. contra
Bar. nititur, ex eodem Bart. in l.is cui bonis.col. i.infr.de uerb.ob.ubi in ea. q. de furioso qui factus est sanæ mentis, requirit quòd sit notoriũ impedimentum cessare, uel declaretur per iudicem, aliàs non desinat curator illi datus, igitur & hic constare debet magistratum sic esse reuersum ut mansurus sit, nec iterum breui recessu-
582 rus ad hoc ut cesset delegatus. † Vltimò con-
tra Bar. mouetur Cur. iun. nu.84. ratione: nam licèt præsentia magistratus delegationem impediat, non tamen inde potest argui quòd facta delegatio propter absentiam reuerso magistratu tolli debeat: quia facilius impeditur actus fieri quàm quòd factus tollatur l. patre furioso. infr. de his.qui sunt.sui.

Causa delegata propter absentiam an ea cessante cesset delegatio.

583 Ego † uerò sequor opi.Bartoli, moueor ratione quam ponit hic Cur. iun. quia quando effectus rei habet tractum successiuum, cessante causa cessat effectus nõdum consumatus, textus est in §.item hi qui.inst.de excus. tut. quem ad hoc notat Bald.in l.generaliter.C.de epis.& cleri.nã si qui fuerit dati tutores, & causa reipublicæ abesse cęperint, à tutela excusarẽtur, quatenus reipu. causa absunt, & interim curator datur pupillo, qui si reuersi fuerint recipiunt onus tutelæ. Sic igitur dicamus in iudice reuerso, & delegato q quandiu iudex ordinarius abest, durat ille delegatus, eo uerò reuerso desinit, & iudex ordinarius reassumit causam: quia cum effectus delegationis habeat tractum successium: quippe quòd delegatus scripturas legit, libros reuoluit, aduocatos audit, dubia proponit, resolutiones considerat, demunq; pręmissa matura discussione rei, sententiam profert, utique per solam delegationem uel cęptum negocium coram eo, non dici-
584 tur effectus consumatus. † Nam initium pro
fine & consumatione non habetur nisi in certis casibus & respectibus, ut tradit Tiraquell. in

595 Ad † argumentum uerò Romani respondet hic D.m.Rimin. num.27. quòd in iuribus allegatis per Roma. ille qui cœpit exercere iurisdictionem seu mandatum, propter impedimentum alterius, illam potestatem non habebat ab eo qui impeditus erat, sed ab eo qui ambobus ab initio dederat potestatem, & cuilibet, sed hic de legatus habebat iurisdictionem ab impedito & proficiscente, cuius iurisdictio per hoc non erat extincta, l. legatus. suprà. de offi. præsi. meritò eo
596 reuerso debet talis iurisdictio cessare. † Ad argumentum Nigri, responderi potest ex mente Aretini in l. pluribus. §. & si placeat. infr. de uer. ob. quem sequitur Ias. in d. l. si constante. col. pe. i. lect. quòd in casu dictę leg. sciendum. §. fi. infr. qui sat. cog. non interest illius actoris quòd retractetur cautio data. Imò uerò potius sibi confert quòd duret: quia interest nostra plures debitores obligatos habere, l. iii. in fi. infr. de lib. leg. unde magis securus est si habet reum factum diuitem & etiam cautionem datam, meritò illa cautio præstita ad eius utilitatem non reuocatur nec cessat superuenientibus diuitiis reo. Pari modo in casu dictę leg. uerbis & dicti. §. ex contrario. non reuocatur legatum purum per aduentum diei uel conditionis, sub quibus res eadem fuerat promissa: quia non interest illius legatarii, imò uerò potius confert illud legatum firmum remanare: quia interest habere plures uias agendi. l. cum filius. §. uarius. infr. de leg. ii.
597 † Sed in casu nostro dici potest interesse magistratus qui delegauit causam propter absentiam unam, uel plures meri imperii, ut eas reassumat, uel propter commodum sportularum casu quo sibi deberentur, ut tradit Castren. in l. i. §. & post operis. in fin. infr. de oper. no. nunci. Vel saltem quia id habet dubium secundum Fely. post Abb. in cap. significasti. colum. ii. de foro compet. ut pristinam auctoritatem recipiat, & in primis terminis reponatur cum uanus quodam modo uideretur si nudo nomine magistratus esset, & delegatus perseueraret in causis sibi commissis.
598 Ad † argumentum Claudii breuiter respondetur, quòd statim reuerso magistratu dicitur notorium constareque eum mansurum alio non dicto, nec apparente ut superius declaraui, & aliud est in casu Bartoli. in dicta l. is cui bonis, nam ut inquit Imperator in l. cum aliis. C. de cur. fur. cum incertum sit in huiusmodi furiosis hominibus scire quando resipuerint uel non, cum impossibile sit & in confinio furoris & sanitatis eum sępius constitui, meritò benè dicit Bartol. quòd debet esse notorium, uel declarari per iudicem illum fuisse factum sanę mentis. Sed in casu nostro quamprimum reuersus est, iuris præsumptione dicitur notorium, uel apparere quòd mansurus sit magistratus, meritò non requiritur alia declaratio & delegatio cesset.
599 Ad † argumentum Curtii iun. de l. patre furioso, respondetur de mente Alberici post Petrum ibi, quòd aut est eadem causa impedimenti in contrahendo & iam contracto, & tunc quod impedit unum impedit aliud. l. post finitam. infr. de suspe. tuto. post enim finitam tutelam cognitio suspecti tutoris licèt iam recepta soluitur, sicut enim nondum recepta impeditur introduci ex quo finita est tutela. Ita iam introducta impeditur durare, & ultra progredi, aut uerò non est eadem ratio impedimenti in contrahendo & iam contracto. Et tunc procedit dicta lex patre furioso. Vbi furor impedit contrahi matrimonium, sed contractum ante non impedit. Ratio est: quia ad contrahendum matrimonium consensus requiritur. l. nuptias. infr. de reg. iur. quo caret furiosus. §. item furiosi. inst. quib. non est permi. at contractum non impeditur per furorem: quia in eo benè consensus interuenit, & satis est ad matrimonium contractum indiuidua uitæ consuetudo, institu. de patr. pot. cuius ita capax est furiosus, sicut & alius, at nos sumus in primo casu: quia ratio impedimenti delegationis causarum meri imperii est præsentia magistratus, qui debet eas tractare non alteri delegare ut hic in princ. & l. nemo. potest gladii. infr. de reg. iur. propter magnum earum præiudicium. Sed hæc eadem ratio militat in cõtracta delegatione post reditum magistratus, ergo pariter debet impediri ne duret ipsa delegatio iam contracta, sicque remanet opi. Bartoli defensata.
600 Postremò † tam etsi plura de causis meri imperii hactenus dicta sint, nihilominus aliud non omitto, quod ausus est in medium proferre Gillotus lib. primo. de iuris. & imper. capitu. ix. circa finem. inquit enim quoties de rei criminalis cognitione agitur, nunquam Iureconsultum imperii meri uerbis uti, quod deducit ex l. ii. §. exactis. supra de orig. iur. ubi Pomponius dicit, *pœnes consules uti summum ius esset lege rogatum est*, nam etiam capitis sententiam ferebant quamuis eam exequi popularis potestatis esset, & tamen imperii uerbis non utitur. Rursus cum de criminali publicorum iudiciorum cognitione agitur in lege nostra. Papinianus semel atque iterum iurisdictionis uerbo utitur imperii meri nunquam. Postremo concludit Gillot. si uel semel causam, litem ue imperii meri, aut mixti, uel iurisdictio-
601 nis reperias, tota hac causa cadere uelle. † Ego sanè de his non possum nõ mirari, Gillot. enim præ oculis habebat Vlpianũ in l. imperium. infr. titul. ii. super qua totam uel maiorem partem tractatus sui constituit, ne illam satis perpendit

dicentem, *merum imperium est habere gladii potestatem ad animaduertendum in facinorosos homines*, merum enim imperium pro causa criminali capitalique uoluit significare ad actum deducta per animaduersionem, id est, pœnā mortis reis inferendā. Rursus agitur in lege nostra communi omnium uoto de causis meri imperii simplicisque iurisdictionis, cumque de prioribus significare uoluit dū de publici iudicii exercitatione uerba fecit Papinia. dicens eas non de legari, subiicit in §.i. confirmans illud idem, *merum imperium quod lege datur non posse transire*, iurisdictionem uerò sic, quare simul omnia connectendo patet, hic causas meri imperii crimina les capi, merumque imperium ad eas referri, & ad eas significandas esse prolatum, quare si nedum uno loco sed duobus id deprehenditur, sua met sententia uictus est Gillotus, nosque à communi doctorū scola minimè debemus recedere.

An propter necessitatem furari liceat.

602 In † Glo. non aliter ibi, *ex necessitate concedi tur*, infert Decius post Dominum meum Riminal. propter necessitatem licere furari. c. si quis de furt. quod idem tradit Dec. consi. dlv. nu. 12. Neuiza. consi. lxvi. nu. 39. & Iacob. Menoch. in x. remed. recuper. possess. nu. 97. non tamen licet committere adulterium l. palam. §. non est ignoscendum. infr. de rit. nup. ubi non est ignoscendum ei quę obtentu paupertatis turpissimam ui tam agit. Rationemque reddit Dec. de mente doctorum in d. c. si quis. quia per furtum immediatè prouidetur necessitati famis, non sic per coitum illicitum, quia fames ex illo non satiatur. Sed tu considera quòd doctores ibi non ponunt hac rationem. Prætereà non est bona, sicut enim per furtum quis accipiendo rem prouidet fami eam comedendo, uel si erat pecunia emendo rem quam comedit, ita mulier coeundo pro quo rem capit uictui propiam aut pecu-

603 niam ex qua eam emit, fami consulit. † Melior ergo ratio per doctores adfertur ut Butr. Anch. Abb. & alios: quia propter necessitatem res fit cōmunis. c. sicut. hi. xlvii. distin. necessitas enim non subiacet legi communi. c. ii. de obserua. ieiun. c. sicut de consecr. distin. i. & quod est illicitum necessitas facit licitū. c. quod non est. de re gu. iur. in vi. eiusque causa multa reperiuntur in ducta contra communes regulas conclusiones, ac formas de quibus per Roma. in l. si uerò. §. de uiro. infr. sol. mat. Fel. in c. ii. in fi. de consti. Rolland. à Valle. consi. lxxxi. nu. 30. uol. i. Et Fernā. Vasqui. lib. iii. cōtrouers. illustrium. c. xc. col. pe. Imò uerò necessitas omnibus legibus derogat, & omnē immunitatem excludit, ut inquit Ioan. de Plat. in l. cum te. ii. C. quemad. ciuil. mu. lib. x.

604 Rolland. à Valle. consi. v. nu. 32. uol. i. † Vnde scribit Ang. consi. cccli. generosus miles. quòd propter necessitates urgentes res publica compellere potest subditos ad uendendum res suas, etiam uiliori pretio, l. uenditor. §. si constat. infr. si ser. uend. cum similibus per Nattā. consi. lxiii. nu. vi. & ut externos scriptores referā. Orpheus in hymno noctis, scribit grauem necessitatem omnibus dominari, aut si mauis omnia fortifica re. Thales Milesius apud Plutharcum lib. i. de Placi. philoso. c. xxv. dicit ualidissimam quidam necessitatem esse, ut quę uniuersę naturę pręualeat. Plato libro de repub. x. atque, Plotinus eiusdem sectæ philosophus necessitatem dcam faciunt, Parcarum matrem, quæ & ipsæ ineluctabiles atque inexorabiles uocantur. Lucius lib. ix. ab urbe. cond. scribit parcatur necessitati quā nec Dii quidem superant, atque idem lib. iiii. facit ita loquentē Vectiū mesliū Volscorū Regē, necessitate quæ ultimum ac maximū telū est, superiores estis. Vnde illud uice prouerbii celebratum est: ingens telum necessitas. Et alia plura cumulat Tiraquel. de retra. lignag. §. xxvi. nu. 19. & sequen. & plura axempla necessitatis ponit etiam Rolland. à Valle. consi. xxi. col. fi. uol. i. & Iac. A emilia. conciuis noster. cons. xxxiii. nu. 22. redacta igitur re ad communionem propter necessitatem, licēt ea uti uelut ad usum destinatum, cum Deus omnia hominum gratia comparauerit, l. in peculio. infr. de usur. ergo nō dicitur hic in dolo si utitur re communi, quoniā poterat credere in tali necessitate dominū permissurum l. meritò. infr. pro soc. unde ibi non potest esse furtum.

Et hanc quoque rationem reddit Fulg. in d. §. non est ignoscendum. Et Cassane. in consuetu. Burgund. rubr. i. §. v. in textu. sil na grace. nu-

605 me. 19. † quo loco plus subdit quòd nec etiam potest dici secundum ueritatem fur, hæc enim res illo tempore facta est sua iure poli, secundū Scottum in iiii. distin. xv. quia ut dicitur in cap. exiit qui seminat. de uerb. si. lib. vi. in extreme ne cessitatis articulo ad prouidendum necessitati naturæ uia omnibus extrema necessitate detentis est concessa. Et ita tenet Riccard. distinc. xxxvii. artic. iii. q. iiii. ubi dicit quòd nullum ius positiuum statuere potest quòd tempore necessitatis extremæ quę non possit aliter releuari, nō liceat furari, quod tamen propriè furtum non di

606 citur: quia furtum est contrectatio rei alienæ inuito domino, sed tali tempore necessitatis extremæ contrectatur res propria facta iure naturali, & cum prædictis conformis est Dominic. Sotus. lib. v. de iusti. & iure. quæstio. iii. articu. iiii. declarans quæ nam censeri debeat extrema necessitas, an ea tantum cum quis iam iam aut fame strangulatur, aut frigore, aut alia calamitate consumitur, nidetur enim nomen ipsum extrema, id significare. Respondet tamen non eam ut uulgus arbitratur expectandam esse, licèt aliqui sint qui eam uocant extremam necessitatem, cuius impossibile

possibile est tunc remedium, à quibus dissentit Sotus, subdesens, quòd ille censetur articulus necessitatis extremæ, quando uides Fratrem periculo propinquari incurabilis infirmitatis, aut alterius miseriæ quæ solet hominem conficere, ille inquam dum præueniri potest, caueriqne sibi aduersus summam miseriam dicitur in extrema miseria, propter quam sibi furari liceret.

607 At † non idem in fornicatione constitutum est, quoniam propter necessitatem fœmina non fit communis, imò potius pati debet omnia ma la quàm malo consentire, c. ita ne. xxxii. q. v.

608 † Vnde Sotus loco citato quærit an puellæ fu rari liceat si uersetur in periculo perdendi pudo ris, ob uictus inopiam, uidetur enim illam cen seri extremam necessitatem: quippe qua non modo honor uerum & salus animæ periclitatur. Deinde respondet quòd quamuis Illustre sit officium misericordiæ, ciusmodi miseris in orphanitate periclitantibus subuenire, non illa tamen adeò censetur extrema necessitas, ut puella possit alienum rapere. Quoniam nulla est necessitas quæ cogere possit illam ut sui copiam alteri faciat, sed perire potius debet quam delinquere, cui decisioni consentio quidem quo ad crimen fornicationis, at furti secus stante uictus necessitate, res igitur subtrahat impunè, corporis uerò pudorem seruet.

609 Limitatur † nunc dicta conclus. de furto licito propter extremam necessitatem ꝙ procedat quando factum fuit personæ non constitutæ in pari necessitate, secus si in eadem uersetur inopia ac calamitate, non enim liceret alteri suum furari, nam tali casu potior esse debet conditio possidentis, l. si ob turpem. §. porro. infr. de cond. ob. tur. causam. Cõfirmaturq; nam duobus concurrentibus præualet quod est potius. l. queritur. suprà de sta. homi. ideo tenetur restituere illi cui rapuit ut tradit Scotus, in iiii.

610 distinct. xv. † Rursus & aliud adnotandum est situ dignum ꝙ si quis existens in extrema necessitate subtraxit alteri rem suam qui non erat in ea necessitate, postea peruenit ad pinguiorẽ fortunam tenetur ad restitutionem, sicut ille qui cessit bonis, l. i. C. qui bon. ced. poss. non tamen tenetur nisi quatenus facere potest, l. iii. infrà de cess. bon. quod intelligitur deducto ne egeat. l. in condemnatione, infrà de reg. iur. Ità post alios tradit sicut & limitationem de qua suprà sequitur Cassan. loco citato nume. 27. &

611 28. † Vltimo sicut propter necessitatem famis licet furari, sic & filiũ uendere l. ii. C. de pa tri. fil. dist. de qua re per Tiraq. de retrac. lignag. §. xxvi. nume. 14. ubi latè declarat illnm rex. & Didacum Couuar. lib. iii. uaria. resolu. cap. xiii. nume. 4. Iacob. Menoch. in x. remed. recuperãd. poss. num. 98. quod tamen limitatur non procedere in filio presbytero quem pater etiam propter necessitatem famis nendere nõ potest, ut tradit Hosti. in c. Iudæorum, de ęta. & qual. Ioann. de Anna. in d. c. si quis. & istud operatur ordo sacer seu clericalis ut tradit Mars. singul. ci. Petr. Ger. de petra. Sanct. singul. c. quod est ulti mum, & sequitur Cassane. loco citato sub num. 30. quæ omnia menti teneas.

612 In † eadem Gloss. in fin. ibi l. qnædam, quia Gloss. non respondet huic contrario Castr. Ale xand. & Dec. respondent ut per eos ponentes differentiam inter dispositionem uniuersalem & generalem, nam sub uniuersitate, ueniunt res de quibus in specie disponi non potuisset. d. l. quædam. secus autem sub dispositione genera li ut hic. & hanc dicit esse communem declarationem Sapia. nume. 97. per qnam infert ad limitationem legis obligatione generali. infrà de pignor. ubi uidemus quòd in obligatione generali rerum non continetur ea quę quis uerisimiliter in specie non fuisset obligaturus, ut suppellex, & uestis debitoris. procedit enim illa lex in obligatione generali ut loquitur: secus in uniuersali secundum Sapiam; quod dixit ad un guem prior eo Decius In l. omnia. infrà si cert. pet. in consi. xxx. col. iii. nersic. secundò, non obstat. in consi. ccclxxxix. colum. fin. & in l. fin. col. pen. C. de pact. quem Sapia. non citat in dictis *An dispos. generalis & uniuersalis differant.*

613 locis sed alibi ubi ho: non dicit, † hancq; differentiam confirmat Dec. nam uidemus quòd in generali legato res uenales non comprehenduntur. l. generali. §. uxori. infrà de usufr. leg. tamen si testator legatum fecit de omnibus rebus, ueniunt etiam uenales propter illam uniuersalem *omnibus*, quæ nihil excludit. l. Iulia. in frà de leg. iii.

614 Sed † considerandum est quòd hęc opi. Decii. Sapieq; de mente non procedit, namq; in primis dicta lex obligatione, procedit in obligatione omnium bonorum, & sic quando in obligatione dictio omnis reperitur apposita, di citur enim tunc obligatio generalis, ut apparet ex doctrina Bar. in l. si ita. num. 4. infrà de auro & argen. leg. ubi dicit quòd oratio generalis est, quando apponitur aliquod signum ut omnes res meas, uel uniuersas res meas quę sunt in tali

615 uilla, † & clarius hoc idem tradit Bar. in l. codi cillis. §. instituto. infrà de leg. secundò ubi ponit quęstionem de filio qui obligauit uniuersaliter omnia bona sua. an uideatur fecisse contra uo lnntatem testatoris seu prohibitionem. Et respondet quòd in obligatione ista generali non uenit domus qnam non esset nerisimiliter obligaturus in specie, propter pœnam adiectam à testatore, citat textum, in d. l. obligatione generali. Bartolus ergo clarè appellat obligationem generalem in qua dictio uniuersalis, omnis

fuit

fuit apposita, uultq; in ea dictam legem obligationem, locum habere, hoc idem uult ipse Bar. & Saly. in l. i. C. quæ res pignor. ubi est tex. conformis ad dictam leg. obligationem. & tamen Bartol. inducendo illum textum ad q. dat exemplum quando quis obligaret omnia bona sua, ut non uideatur obligare suppellectilia sua, & ea quę nullo modo esset specialiter obligaturus ut per eos ibi, & idem tradit Alex. in l. grege. in frà de leg. primo & Negus. in tract. de pignor. in secundò membro secundę par. nume. 37. qui latè taxat hāc opinionem Decii quem refert, & sequitur Cagnol. in l. fin. nume. 255. C. de pact.

616 ubi dicit esse communem contra Dec † Nec etiam probatur opi. sua per Doctrinam Bartoli in d. §. uxori. namq; aliter loquitur quàm Dec. referat. Bartolus enim primo summat illum tex. quòd legatum generaliter, merces & uenalia comprahendit, & sic appellat legatum generale in quo posita erat dictio omnis, ut dicit textus ibi, *uxori usumfructum Domus & omnium rerum quę in his domibus erant legauerat*, & sic idem confirmat quod alibi sępe dixerat. postea subdit Bartolus, ꝙ si testator simpliciter reliquisset usumfructum omnium rerum suarum, utique uenirent etiam uenalia, nec tale legatum reciperet restrictionē, per d. l. Iulia. de leg. iii. Sed si dispositio generalis restringatur ad certum locum puta relinquo omnia quæ in domo sunt, tunc propter illam restrictionem, *quæ in domo sunt*, non ueniunt uenalia: quia limitant illa uerba generalia. l. ea tamen adiectio. infrà de leg. iii. & intelligitur factum legatum de his quæ in domo sunt perpetua destinatione, non autem ad tempus ut sunt uenalia. nisi subdit Bart. loco designato, subiiciatur aliud signum uniuersale. ut quia dixerit testator, quę in domo sunt quo quo modo: quia tunc dicta limitatio non restringeret, Imò uerò tolleretur per illud uerbū uniuersale quoquomodo Et sicut prius comprę hendebantur uenalia quando erat facta obligatio omnium bonorum, seu legatum, nulla adiecta designatione loci, Ità nunc ea facta cum dictione illa uniuersali quoquo modo, & cum Barto. transit Goza. consi. xiiii. nume. 22. Bartolus ergo non facit differentiam inter legatum generale & uniuersale eo modo quo Dec. loquitur & eum citat.

617 Nec † obstat inquantum Decius ad comprobandam hanc suam differentiam inter dispositionem uniuersalem hoc est cum dictione omnis, & id genus factam, & generalem hoc est sine dictis uerbis. ut ipse putat, considerat primò casu res singulares per se non considerari, l. enim qui ędes. infrà de usuc. secundò sic l. cum plures. infrà de euic. quia tex. ille hoc secundum non probat. loquitur enim de uno instrumento continente plures fundos uenditos seu res pro quarum singularum euictione agi potest: quia licet unum instrumentum sit & una uenditio, corpora tamen contenta diuersa sunt, nec mirum: quia illud instrumentum non dicitur quid generale, nec probat hoc ille textus ꝙ sit quid

618 generale. † Et dum rursus conatur hoc Dec. probare per illam regulam ꝙ tantum operatur genus quo ad genus, quod species quo ad speciem. l. si duo. infr. de admi. tut. l. si chorus. infr. de leg. iii. debuit uidisse Bartolum in d. l. i. C. quę res pigno. respondentem post Dynum illam regulam non procedere in his quæ quis in specie non fuisset obligaturus: quia tali casu non tantum operatur speciale quo ad speciem quantum generale quo ad genus, nec econtra. per d. leg. obligatione generali.

619 Non † sum tamen nescius differentiam esse inter dispositionem uniuersalem & generalem capiendo aliter istos terminos, quàm Decius hic & alibi fecerit, nam hoc declarat Bart. in d. l. si ita. num 4. oratio enim uniuersalis est inquit ille, quando apponitur nomen collectiuum de sui natura, ut grex, peculium, & similia, & tunc porrigirur ad futura, l. grege. infr. de leg. i. l. peculiū. infr. de leg. secundò l. si mancipia. in princ. & l. prędia. §. fi. infr. de fund. instr. cum similibus quæ citat Natta. consi. cccxxxx. num. 12. ubi pariter dat exemplum in instrumenti uerbo fundo adiecto, & in uerbo bonis, simpliciter prolato prout etiam facit Bar. in d. l. si ita, ubi de rebus idem dicit, & latè sequitur Neuiza. consi. lxxi.

620 per totum. † ueniunt enim futura ut ille dicit ea ratione, quia uniuersale recipit sui natura incrementum & diminutionem, & tamen semper est idem l. proponebatur. infr. de iudic. l. sicut §. fi. infr. quod cuius. uni nomi. uel quia futura uidentur de accessoriis primę dispositionis uniuersalis, & in his terminis intelligo textum in l. in modicis. cum sua Glos. infr. de contr. emp. quæ intelligit illum textum de uenditione uniuersali forte peculii uel hæreditatis, quæ est quid uniuersale iux Gl. in l. i. infr. de eden. tūc enim locus facer uenit: quia emptioni maioris partis accedit ut inquit textus. aut uero subdit Bar. oratio generalis est ut lego omnes res meas mobiles, uel quæ sunt in tali uilla, & restringitur ad tempus præsēs & ad res meas de præsenti d. l. si ita & l. fi. §. i. infr. de leg. secundò sed quoniam ista perscrutatio non aliter confert ad propositum nostrum circa contrarium dictæ leg. quædam. infr. de acqui. rer. dom. quam Glo. citat hic, ulterius eam non prosequar. & solum deuenio ad solutionem illius contrarii male per Decium explicati.

621 Igitur † dico quòd errant illi qui citant illum textum passim pro regula, quòd ea quæ non possunt transire titulo singulari, transeunt cum uniuersitate: quia hoc non dicit ille textus, imò potius probat contrarium & ponit regulam in contra-

contrarium dicendo, *quædam funt*, quasi dicat in aliquibus casibus particularibus reperitur, ꝙ ea quę non possunt particulariter alienari per uniuersitatem, possunt & ad hæredem transeunt ut fundus dotalis, & res cuius commercium nō potest haberi ut res sacra. Stante ergo regula in contrarium quòd quæ non possunt disponi in specie, nec per uniuersitatem disponuntur, textus noster procedet secundum regulam ꝙ ex quo merum imperium specialiter transferri nō potest. l. nemo potest gladii. infr. de reg. iur. nec mandata iurisdictione in uniuersum, iuxta l. prætor. infr. de iur. omn. iud. transire potest. & dicta lex quædam loquitur in quibusdam, inter quæ non probatur esse casum nostrum, & hunc intellectum ad illum textum ponit Alberic. ibi qui certè nouissimus est, & eum secutus etiam fui

622 supra num. 24. † Vltimò missa quęstione nunquid Princeps possit delegare causam meri imperii in qua concluditur quòd sic: quia solutus est legibus. l. princeps. supra de legib. & quia licèt dicatur in l. nemo infr. de reg. iur. ꝙ nemo potest gladii potestatem quam habet in alium transferre, non tamen censetur exclusa auctoritas superioris, c. uenientes. de iureiur. & sic persona principis unde ipse debet posse delegare: nec de tali quæstione dubitandum est.

An delegatus principis possit delegare causam meri imperij.

623 Videndum est de alia † nunquid delegatus Principis causam meri imperii possit subdelegare, in qua. q. Barto. concludit ꝙ sic lege & ratione super quibus insistit Decius, lex est textus in l. i. C. qui pro sua. iuris. ubi delegatus Principis subdelegat, *nullo personarum causarumq; habito tractatu*, & sic differentia causarum ciuilium & crimnalium non facta, & licèt respondere conetur Alex. tamē eū damnat Decius, & præter eū mihi non placet Alex. responsio uelut diuinatiua; tantòque magis quòd uerbum, *nullo*, uelut uniuersale negatiuum in totum negat. l. is qui. cc. §. utrum. infr. de reb. dub. & sic in causis meri imperii etiam maioris uel maximi gradus. Rursus nec alia responsio Iasonis ad illum textum procedit ut hic per Decium, qui tandem residet in eo probari dictum conclusionemque Barto.

624 † Sapia. uerò nouiter illum textum intelligit quòd uelit tantum ponere differentiam inter delegatum ordinarii & delegatum principis, & sic sensus quòd delegatus ordinarii non potest subdelegare, delegatus uerò principis sic, dicitque probari hunc intellectum referendo illa uerba, *alienæ iurisdictionis*, ad principium, nec quicquā faciunt, inquit ille, uerba generalia de quibus in fine textus ibi, *nullo personarum, causarumue habito tractatu*, quia clausula accessoria in fine posita non alterat naturam præcedentium. clem. i. circa fin. de præb. cum aliis per Fely. in c. licèt. colum. iii. de offi. ordi.

625 Sed † quàm sit insipidus hic intellectus facile cognosci potest. Primò, quia iam diu alibi decisum erat hoc in l. fi. infr. eo. & in l. more. infr. tit. ii. in l. a iudice. C. de iudi. Secundò, quia præsupponit Imperator in d. l. i. potestatem iam concessam iudicibus de quibus loquitur ibi delegandi, sed tantum intendit decidere quas causas possint delegare, probatur ibi, *in causarum delegationibus illud obseruari præcipimus ut ita ualeant si ad iurisdictionem pertineant delegantis*, nō luit ergo decidere quòd possint delegare, sed quas causas, ualentes delegare possint delegare. Tertiò non potest ille textus ullo modo intelligi de delegato ordinarii: quia repugnant illa uerba, *si ad iurisdictionem pertineant delegātis*, delegatus enim iurisdictionem ad eum pertinentem non habet, sed ad alium. §. i. infr. eo. l. & si prætor. cū simil. Nec obstant illa uerba, *alienę iurisdictionis*, noluit enim per ea significare delegatum ordinarii, sed uoluit loqui de ordinario qui delegaret causam alienæ iurisdictionis, & sic quæ sub sua iurisdictione nō continercetur. Et quatenus Sapia in fine dicit poni clausulam accessoriam, quæ non alterat somnium est: quia non ponitur ibi abliqua clausula accessoria sed exceptio seu limitatio particularis ad primum dictum ut patet ex dictione, nisi, quę est exceptiua, dicit enim, *hæc teneant nisi &c.* & sic quę super illo textu dicit Sapia. nihil sapiunt meo iudicio, & de alio sensu quærendum est.

626 Dico † igitur uerum intellectum illius textus esse talem quòd in principio tractat de ordinario dicens, *in causarum delegationibus illud consultissimè præcipimus obseruari ut ita ualeant si ad iurisdictionem pertineāt delegantis*, ex hoc enim demonstratur Imperatore de ordinario loqui delegante, qui benè dicitur habere iurisdictionem propriam. §. i. infr. ea. lege. ut denotant illa uerba, *ad iurisdictionem pertianeant delegantis*, subditque textus, *si quis causam alienæ iurisdictionis crediderit delegandam*, & sic quę nō erat sub sua iurisdictione cōprehensa, subdit & Glo. in hominem non suæ, prouincię, & sic nō subdito iurisdictioni delegantis ordinarii facta fuerit delegatio, tunc inquit textus, *cognitorem datum*, hoc est delegatum, *præcepto non teneri consensum accommodare*, & sic obedire delegationi sibi factæ per ordinarium. Excipit postea ab hoc casu dicens, *hæc ita teneant nisi à nobis specialiter*, hoc est expresse, *delegantibus dati aliis causas delegauerint iudicandas, nam his delegantibus nullo personarum, causarumue habito tractatu*, hoc est tales delegati delegare poterunt nulla habita differentia personarum uel causarum, hoc est an personæ suę prouincię uel alienę fecerint delegationem. Et an causa sit iurisdictionis sibi comissę uel alienæ, quæ benè differentia

627 fit supra in ordinario. † Hoc est quod, merè uoluit Imperator dicere, in quo casu tam regulę quam

legatione causarũ meri imperii facta à Principe dicatur alterari earũ natura cũ nõ possit delegari d.l. nemo. quia textus & illa regula non comprahendit principem, & quatenus exclusiuè dicitur ibi quòd nemo potest gladii potestatem quam habet in alium transferre, non excludit auctoritatem superioris.c.uenientes.de iureiur. quod igitur aliis ibi denegatur principi censetur permissum, sicque sequitur quòd princeps delegando causam meri imperii non alterat naturã dictæ causæ considerata persona ipsius principis cui non reperitur facta talis prohibitio, meritò dicta causa facta semel delegabilis iure licito debet durare delegabilis, ut in d.§.xv.dicitur ad

634 unguem. † Alio igitur modo respondent Alex. hic Niger & alii ꝙ ibi erat affecta persona non autem res, quilibet enim fuerat prohibitus alienare partem suam extra consortes, non autem erat prohibitus alienare partem collegatarii sibi obuentam, secus si fuisset affecta res ut quia fuisset prohibita alienatio impersonaliter extra familiam, ueluti ne prædium illud legatum libertis, aliis alienetur. Sed in quæstione nostra res erat prohibita & affecta: quia causa meri imperii erat indelegabilis, & ita diuersi sunt termini illius.§.xv.& quæstionis nostræ.

635 Sed † nec ista resolutio Alexan. toleranda est: quia non est adhibenda hæc differentia, an persona sit affecta uel res, an dispositio sit in personam, uel rem, directa cum etiam in casu d.§.xv. effectus prohibitionis personæ causetur propter rem quam prohibetur alienare & sic respicit rem, meritò de tali prohibitione uelut in rẽ facta iudicari debet, ut latè post multos in statuto fœminarum exclusiuo tradit Brun. in tract. quòd stant.mas.in vi.articu.princi.q.i. maximè. nume.61.nam ligantur eo fœminæ forenses siue loquatur in rem, puta quòd bona non deuoluantur ad fœminas, siue ꝙ fœminę excludantur stantibus fœminis, unde si quia hic res est affecta, delegatio non debet ultra procedere. Idẽ esset dicendum in d.§.xv.quòd illa alienatio per institutionem non deberet ualere uelut in effectu in rem. ergo dicta resolutio Alex.confunditur & non est bona.

636 Tertiam † reperio resolutionem colligi ex sensu nouo quem tradit ad illum.§.Bellon. supputa.lib.iiii.cap.xii.dicit enim quòd ibi non agitur de re inalienabili, imò uerò illud prędium ex se & sui natura erat alienabile. sed per accidens non poterat alienari propter prohibitionem testatiricis, unde non probatur ibi quòd res inalienabilis, semel alienata duret alienabilis, hoc enim uerum esset si de re sacra uel alia quæ non sit in commercio nostro loqueretur, quæ semel alienata duraret alienabilis, sed in casu de quo loquitur est secus, at in q.nostra loquimur de re indelegabili sui natura, hoc est de causa meri im-

637 perii, & sic termini non sunt pares. † Sed breuiter nec ista resolutio mihi satisfacit, licèt enim ex accidenti res illa facta fuisset inalienabilis, & hic sui natura res esset indelegabilis, tamen uis esse non debet: quia satis est in hoc similitudinẽ esse in genere, quòd utroque casu res est inalienabilis, & indelegabilis, & ideò utrobique sequi uidetur idem ius, quòd sicut illa semel alienata durat alienabilis, ita hic semel delegata durat delegabilis, & satis est in eo de quo quæritur similitudinem uersari, licèt quo ad alia & in omnibus non uersetur. cap. traslato. cum ibi not. de consti. Præterea apud principem causa meri imperii sui natura non erat indelegabilis, imò potius delegabilis sicut & aliæ causæ, cum non censeretur exclusa sua auctoritas per d.l. nemo potest, ut superius dixi, & quatenus causa meri imperii facta est indelegabilis quo ad alios dici potest ex accidenti factum, cum apud principem secus esset, ergo si ipse delegat uidetur delegabilis remanere, & sic adhuc fundamentum Barto. per illum.§.xvi.subsistit.

638 Ego † tandem post alios qui Bartolum taxãt ut Niger.Cur.iun. Purp. & alii puto dici posse non rectè fuisse Bartolum argumentatum ex illo.§.xv.ad q.nostram: quia loquitur ille textus in parte acquisita non ex iudicio testatoris sed ex propria prouisione legatarii, ita declarat illũ textum Alex.in l.Marcellus.§.quidam liberis.infra ad Treb.& Rui.post eum.consi. cxx. nume. 10.uolum.ii. nam testatrix illa non grauauit libertos ut partes quæ peruenissent ad eos ex propria acquisitione facta à collibertis restituerent illi reipublicę. Sed partes suas tantum quas alienassent extra familiam ipsorum libertorum, meritò nil mirum si portio sua intelligitur illa solũ quam testatrix sibi assignauit, & illa duntaxat intelligitur prohibita alienari in extraneos, non autem aliena redempta & ex propria prouisione quæsita per legatarium. Sed in quest. nostra agitur de causa meri imperii quæsita per delegatum principis ex iudicio & dispositione principis, non autem ex propria prouisione iudicis delegati, meritò debet apud ipsum manere nec in alium posse subdelegari, & sic ita considerando diuersi termini sunt inter illum.§.xv & q.nostram, unde in illo textu, non probatur hęc opi.

639 Bartoli. † Decius hic igitur adducit rationem pro sententia Bartoli, quam communem testatur, nam princeps qui committit causam meri imperii, uidetur illam committere secundum naturam & qualitatem sui delegati: argumento l.plenum.§.equitii.infr.de usu.& habi. cum ergo delegatus à principe possit subdelegare.l.à iudice. C.de iudic. sequitur quòd causam criminalem sibi commissam possit subdelegare. Sed & ista ratio subuerti potest, namque natura qualitasq; delegati principis uersatur in subdelegando sed causas

causas ciuiles.d.l. à iudice.at ad criminales infer
640 re non eque licet.† Imò uerò cum princeps non uideatur in dubio alteri concedere facultatem cum illa omnimoda potestate quæ est apud eum, secundum Innocen.in c.dudum. de electi. & in cap. cum ad monasterium. de sta. mona. Bald.in l si testamentum.C.de testa. Rui. consil. cilii.num. 13.uolum.iii. sequitur quòd non commiserit causam meri imperii delegato suo, sicut eam delegatus possit alteri subdelegare.

Mouetur insuper Decius alia ratione, quam
641 desumpsit à D.meo Riminal.num.33.† Delegatus enim principis repræsentat personā principis cap.sanè.de offic.deleg. igitur debet posse delegare causam meri imperii, quoniam in delegando & in exercēdo iurisdictionem principis, ipse princeps, mediante persona delegati, dicitur delegare, & iurisdictionem exercere. l. & si prætor.infr.eo.& c.qui per alium.de reg. iur. in
642 vi.† Sed & ista ratio periculosa uidetur, nam delegatus principis repræsentat quidem principem circa sibi commissa ut cognitionem & decisionem causæ meri imperii, quare cognoscendo & decidendo, princeps uidetur usus iurisdictione: quia omnia nostra facimus quibus auctoritatem nostram impartimur, ut ille dicit. in l.ii.§.omnia.C.de uet.iure.enucl.at princeps nō dedit delegato facultatem subdelegandi causam criminalem, meritò si delegatus eā subdelegat, excedit fines mandati, faciendo quæ sibi nequaquam fuerunt cōmissa, unde nō dicitur in hoc princeps delegare mediante persona delegati.
643 † Et in quantum Decius ad opinionem Bartoli comprobandam addacit regulam de subrogato quod sapit naturam eius in cuius locum subrogatur, l. si cum. §. qui iniuriarum.infr. si quis cauti.respondetur illam non habere locum quādo quid specialiter deciditur. Barto.in l.i.§.hęc actio.infr.si quis testamen.at in principe specialiter constituitur ut causas imperii meri deleget absolutè quod aliis nequaquam licēt, meritò delegatus ab eo, tametsi subrogatus in eius locum, non debet in hoc eius naturam sortiri.
644 Fallax est insuper aliud argumentum quod pro Barto.facit Orian.hic.num.66.dicens quòd si secus diceremus nulla daretur differentia inter delegatum principis & inferioris, nam delegatus inferioris non subdelegat causas etiam ciuiles, principis uerò ciuiles sic.l. à iudice. C. de iudic.& ita benè differunt, & ex his apparet opinionem Bartoli per dicta fundamenta non pro-
645 bari.† quinimò contrarium plerique tenent per Alexand.& Iasonem relati, & hęc opinio negatiua magis communiter est recepta, sicut & altera Bartoli reiecta prout testatur Dec.in cap. si pro debilitate, colum.iii. de offic. deleg. pro qua perpendit Orianus hic doctrinam eiusdem Bartoli,in l.legatus ad finem.supra de offic.proconsl.in ratione quam ponit de principis delegato qui potest subdelegare: quia cum habeat iurisdictionem immediatè ab eo qui dat ordinariam, talis iurisdictio delegati sapit de ui ordinariæ,si.n. hc est, idē iuris de ipso cēseri debet qd̄ de ordinario, at ordinarius causas meri imperii delegare non potest regulariter, meritò nec iste delegatus. Et hęc opinio negatiua tanto magis procedit in tribus casibus annotatis hic per Nigrum colum.fin.positis per eum pro limitationibus opinionis Bartoli, quos prosequi non intendo,sicut nec alios per D. meum Riminal. colum.fin.quoniam Decius eos non tangit, satisque super hac lege uagati sumus. unde dici potest, *Claudite iam riuos pueri sat prata biberunt*.

SVMMARIA IN L. IMPERIVM. *ff. de iur. omn. iud.*

1 Legis *Imperium. laudes.*
2 *Casus & summarium non cadit in regula, nec in lege ponente artis principia.*
3 *Gladij potestas de quo intelligatur.*
Doctores passim de morte, nu.4.
Angelus uerò de quacunque pœna, nu.6.
Auctor tamen communem sequitur, nu.8.
5 *Exempla poni debent quæ commoueant.*
7 *Lex Pompeia pertinet ad merum imperium.*
8 *Intellectus l.aut damnum.§.i.ff.de pœn.*
In quo Longoual.& Corras.uersantur, nu.10.
Quos Auctor taxat, nume. 12. & uerum ponit, nume.15.
9 *Pœna commutari non potest à iudice, sed princeps est consulendus.*
11 *Proprietas sermonis in pœnis seruanda & quomodo, num.15.*
12 *Gladij appellatione, in dubio de minimo debet intelligi.*
13 *Pœna capitalis in dubio de minima.*
14 *Capitale iudicium pluribus modis summitur.*
16 *Intellectus l. illicitas. §. qui uniuersas. ff. de offic. præsid.*
De quo latè Longouallius, num.17.
Sed ab eo recedit Auctor, num.19.
18 *Species quandoque exprimi ne uideantur neglectæ.*
19 *Pœna metali morte minor.*
Præses deportare non potest, nu.19.
20 *Generale uerbum quando specialiter summatur, numero 21.*
Et per speciale relictum restringitur, nu.22.
23 *Intellectus l.nemo potest gladij.ff. de reg. iur. per Purpur.taxatus.*
24 *Verba naturaliter intelligenda.*
25 *Inclusio unius casus ratione maioris fraquentiæ non excludit alios.*

Arma

quod

Quod Sapiæ non sapit, nu. 184.
Nec Gigantis, num. 185.
Tertiò limitatur ob anotomiam, nu. 188.
Etiam ante pęnam illatam. contra Sapiam num. 191.

178 *Iudices malè faciunt iubentes defunctum iam suspendi.*
181 *Bannitus post mortem non potest ad ciuitatem reduci.*
183 *Hæreticus mortuus potest excommunicari & quare, num. 187.*
184 *Reus læsæ maiestatis mortuus non punitur in corpus sed memoria tantum damnatur.*
185 *Mortuus citari non potest.*
186 *Intellectus l. capitalium. §. famosos. ff. de pęn.*
189 *Carnificis offic. fungi quis cogi potest.*
190 *Voluntas distinguit delictum à non delicto.*
192 *Merum imperium circa mutilationem membri uersari.*
193 *Pęna talionis quo iure inuenta.*
194 *Intellectus legis qui manus. ff. de testa. per Cur. Iun. & Castren. num. 195.*
Sed alium ponit Auctor post Ferretum nu. 199.
195 *Membri amputatio non dicitur pęna capitalis.*
196 *Testari non possit cui manus sunt amputatæ per sententiam.*
197 *Lex eius qui. de testa. de quibus loquatur.*
198 *Præcedentia declarant sequentia & quomodo, nu. 202.*
200 *Delictum non præsumi.*
201 *Amittere pertinet ad casum.*
203 *Mixtum quid appelletur.*
204 *Mixto de aliter iudicamus, & aliter de simplicibus.*
205 *Actio mixta quæ dicatur.*
206 *Mixtum fit ex diuersis uel uniformibus simplicibus.*
207 *Sententia super executione instrumenti nunquid sit mera diffinitiua.*
Angelus quòd non.
Castrens. contra, nume. 210. Dec. uerò distinguit, nume. 208.
209 *Diffinitiua dicitur duplici respectu, nu. 221,*
Et quare sic appelletur, num. 211.
212 *Diffinitio causat propriam determinationem,*
213 *Actus primus quando habeantur pro lit. contest. in summariis,*
214 *Instantiam in summariis dari.*
215 *Probatio plena quando requiratur in summariis.*
216 *Solennitates in actionibus sublatas.*
217 *Statutum de mera diffinitiua, nunquid uerificetur in sententia lata in causa summaria, nume 219.*
218 *Masculinum concipit fœmininum in materia indeferenti.*
220 *Ratio eadem omnes casus decidit.*
222 *Sententia totum negocium determinans, uel aliquam eius partem substantialem, dicitur habere uim diffinitiuæ, & secundum diffinitiuam debet regulari, num. 223.*
224 *Iurisdictio unde dicta.*
225 *Argumentum ab etymologia non ualere: quando repugnat diffinitio.*
226 *Dictio iuris, & iurisdictio an idem sunt, uel primum secundo plus significet, nu. 228.*
227 *Magistratus pluribus modis ius dicit.*
229 *Pater in filium, Dominus in seruum, nunquid dicantur habere iurisdictionem?*
230 *Intellectus l. secundè C. de lib. & eorum liber.*
231 *Manus Regia patris in filium qualis.*
Et Domini in seruum:
232 *Pater & Dominus solo facti exercitio, funguntur in filium, & seruum.*
233 *Dictio unde componitur iurisdictio per C. Et T. scribenda nume. 234.*
235 *Merum imperium sub nomine Iurisdictionis in genere contineri.*
236 *Iurisdictione concessa à principe, an merum imperium concessum dicatur. Ias. quòd non.*
At communis est in contrarium, num. 239.
Auctor uerò distinguit post Vasquium nu. 254.
237 *Intellectus l. prime. ff. de off. eius nu. 240.*
238 *Princeps concedens iurisdictione Castri. nunquid dicatur minuere iurisdictione ciuitatis, & nu. 248.*
239 *Iurisdictio tam ad causas criminales, quàm ciuiles pertinet.*
241 *Lex hoc legatum. ff. de leg. tertio quando procedat.*
242 *Barto. doctrina in l. legatum. de legat. tertio. declarata post Castrensem.*
243 *Legando uestes paratas uxoris causa cur communes legare non uidear.*
244 *Actione proposita quæ censeatur proposita.*
245 *Iurisdictio est originaliter in principe.*
246 *Iurisdict. concessa magistratui, non uenit merum imperium.*
Nisi sit magnus magistratus, num. 248.
Vel concedens esset solitus mandare merum imperium, num. 249.
248 *Verba debet intelligi secundum qualitatè personæ.*
250 *Mandatum regulatur à consuetudine Domini.*
Iurisdictione concessa, non ueniunt regalia nume. 250.
Nisi uerba essent ualde pregnantia, nu. 253.
251 *Generali concessione non continetur ea que uerisimiliter non fuissent concedenda:*
252 *Regalia cur instituta sint.*
255 *Cohertio modica non est species iurisdictionis:*
256 *Substituo uerbum commune.*
257 *Compendiosa non est species substitutionis.*
258 *Intellectus leg. fin. ff. de offic. eius. per Dec.*
Quem damnat Auctor, num. 259.

At Bartolum tuetur Auctor ab eis.
336 *Meri imperij genus quod melius iurisdictio, uel imperium.*
337 *Legem condere est meri imperij, nu. 354.*
338 *Officium nobile loco actionis.*
339 *Merum imperium respectu iudicis Bartolus diffinit, nu. 355. & de quo sensit, nu. 351.*
340 *Officium iudicis nullibi nobile appellari in iure nostro.*
Sed Auctor probabilem putat talem denominationem, nu. 341. cum sequen.
341 *Doctorum auctoritas probabilis.*
Sed au sine scriptura aucthentica? nu. 342.
343 *Gentiles quorum maiores non seruiuerunt, & pro nobilibus sumi.*
344 *Officium iudicis nobile per se stare.*
345 *Doctores nobiles appellari.*
346 *Officium nobile, & merum differre.*
347 *Pœnæ maleficiorum meri imperij sunt.*
348 *Reus an sine accusatore puniatur.*
349 *Intellectus l. rescripto. §. si quis accusatorem. ff. de mune. & hono.*
350 *Officium iudicis super accusatione non esse nobile.*
351 *Mittere in possessionem mixti imperij.*
Et quando sit meri, nu. 353.
354 *Pacisci licet ubi lex de iure priuato loquitur.*
356 *Intellectus l. prætor. §. si dicatur. ff. de iniur.*
357 *Accusatio criminum num omnibus concessa.*
358 *Iudicium publicum dici tribus modis.*
359 *Iudicia publica quæ sint.*
360 *Merum imperium hic non diffiniri contra Alciatum.*
361 *Diffinitio ex genere & differentijs constare debet.*
362 *Merum imperium quibus competat.*
Merum imperium pro absoluta potestate sumptũ soli principi competit, nu. 362.
363 *Princeps solennitati non arctatur.*
364 *Principis potestas maxima.*
365 *Præsidi prouinciæ competit merum imperium.*
366 *Prouincia quæ dicatur secundum communem usum loquendi.*
367 *Ciuitas qualibet non recognoscens superiorem dicitur esse una prouincia.*
368 *Ciuitati præfectus non habet merum imperium, nume. 371.*
Quod de maiori debet intelligi, num. 369.
370 *Ciuitatibus quibus competat merum imperium. Intellectus l. si duas. §. est autem. & §. decet. ff. de excus. tut. nu. 370. per Alciatum, nu. 372.*
Quem damnat Auctor, num. 373. & alium ponit, nume. 374.
374 *Ciuitatum quædam celebres, quædam non.*
375 *Ciuitas Romana habet merum imperium.*
376 *Continens pro contento quandoque poni.*
377 *Ciuitates quæ habent immunitatem ex concessione principis, habent merum imperium.*
Et quæ habent id ex præscriptione, uel consuetudine, num. 378.
379 *Prætores hodie habent merum imperium ex consuetudine.*
380 *Ciuitas commissa fidei alicuius, sicut Roma habet merum imperium.*
381 *Merum imperium non habet qui præest castro, uel uniuersitati subiectis ciuitati.*
In quo Bartolum tuetur Auctor à Valla. nu. 386.
382 *Natus à nulla ciuitatis reputatur oriundus ex ciuitate, & capax collegij.*
383 *Legitimare uolens filios per oblationem curiæ, debet offerre eos curiæ ciuitatis in cuius uico nati sunt.*
384 *Castrum subditum non potest alios in potestate habere.*
385 *Minores non possunt esse tutores, uel curatores.*
386 *Ciuitas prouinciæ subiecta tamen habet iurisdictionem, & quare, nu. 387.*
388 *Imperium non habet, qui præest uniuersitati non facienti ciuitatẽ, castrum, nec prouinciam.*
389 *Priuilegiatus non potest declinare iurisdictionẽ consulum mercantiæ, de quibus est.*
Non tamen exemptus est à iurisdictione potestatis loci, qui est iudex uniuersalis, nu. 390.
391 *Doctor habet merum imperium in scholares.*
Sed de consuetudine non seruatur secundum Dec. nume. 392.
Quæ præualet in studijs usitatis, non in nouo, numero 393.
Auctor uerò putat nec de iure id esse merum, numero 394.
Sed iurisdictionem tantum doctores in scholares habere, nu. 397.
Excepta ciuitate Beritensium, nu. 398.
394 *Intellectus aut. habita. C. ne fil. pro patre.*
395 *Clericus de sanguine non iudicat.*
396 *Uniuersaliter loquens nullum excludit.*
399 *Meri imperij sex gradus.*
400 *Legis condendæ uis maximi imperij.*
In quo Bartolus taxatur.
Sed Auctor eum defendit, nume. 401.
402 *Legis condendæ uis an, etiam populo competat.*
Quod Auctor declarat.
404 *Legem condere num possit ad priuatam utilitatẽ competere.*
405 *Plus & minus non differunt specie.*
406 *Appellatio non datur ab iniquitate legis, uel statuti generalis, particularis uerò sic.*
407 *Princeps legem condens quid agat, nu. 408.*
409 *Leges ad quid ordinatæ.*
410 *Senatus an habeat merum imperium, & legem condere possit, in quo Bartoli pulchra ratio, numero 411.*
Et opi. Vallæ recitatur, nu. 412.
Et an de toto cœtu senatorum, uel uno tantum procedat, nu. 413.
414 *Præfectus prætorio, potest condere legem.*

415 *Præfecti pratorio quales, & quot.*
Et an episcopis similes, uel non, nu. 416.
417 *Generale dicitur quid etiam in subalterno.*
418 *Potestas animaduertendi meri imperij maioris.*
419 *Merum imperium consistit in quatuor.*
420 *Abscisio membri de manu intelligitur, nu. 421.*
422 *Manus dextera si amputanda sit, & arida sit uel desit, sinistra erit amputanda.*
423 *Vitę priuatio & abscisio membri æquiparantur.*
424 *Membri mutillatio at sit pœna capitalis.*
425 *Carcer ad custodiam, pœnam, & pœnitentiam.*
Et quandoque prouocatus, nu. 426.
427 *Carcere perpetuo nunquid damnari quis possit?*
428 *Carcer ad pœnam meri imperij.*
429 *Carcer mala mansio.*
Et genus seruitutis, nu. 430.
430 *Pactum de carcerando inualidum.*
431 *Carcerato uictus non debet extenuari.*
432 *Carcer perpetuus num morti æquiparetu? numero 433.*
434 *Pęna carceris perpetui meri imperij.*
435 *Carcer ad custodiam non meri imperij.*
Nisi fiat causa meri imperij, nu. 436.
437 *Iudicamus idem de principio actus, quòd de actu.*
438 *Deportatio meri imperij magni.*
439 *Præses deportare non potest.*
440 *Deportatio num maior cæteris pœnis?*
441 *Relegatio meri imperij parui.*
442 *Relegationis sententia in absentem ferri potest.*
443 *Pœna qua corpus acriter afficitur meri imperij parui.*
445 *Tortura ad ueritatem num meri imperij.*
446 *Tortura in causa ciuili fit quandoque propter indicia.*
Tortura quando iurisdictionis sit, nu. 446.
447 *Iurisdictionis quæ sunt si incidāt in causam meri imperii illius sunt.*
448 *Iudex maleficiorum incidenter de causa ciuili iudicat.*
449 *Nullitas prohibita censetur principaliter, non incidenter.*
450 *Tortura infert uerbera, & cruciatum.*
451 *Modica coertio corporis meri imperij minoris.*
Secus in uerbali, nu. 452.
453 *Abscisio auriculæ & digiti num meri imperij.*
454 *Mulcta leuis meri imperij minimi.*
455 *Diuisio Bartoli meri imperij per Gillotum confutata.*
Sed ab Auctore defensata, nu. 457.
456 *Maius & minus diuersas species non facere.*
458 *Diuisio cuius utilitatis.*
Bartoli laudes, nume. 457.
459 *Fundus diuisus uberioris culture causa no plures fundi fiunt.*
460 *Mixtum imperium unde dictum.*
461 *Mixtum imperium quid sit.*
462 *Mixti imperij sex gradus.*
Mixti imperij maximi quæ sint, nu. 462.
463 *Emancipatio num mixti imperi maximi.*
Distinguitur inter emancipationē minoris et maioris, nume. 465.
464 *Emancipandus si egrotet duo notarij adhibentur.*
466 *Lex final. C. de emancip. libero. declarata.*
Quid senserit ibi de iniuriosis rapismatis, numero 467.
Et pulchrè de d. lege Connanus, nu. 469.
468 *Chrismate uncti cur alapa percutiuntur.*
470 *Abdicatio quid sit, & ubi de illa, nu. 474.*
Et quomodò fieri solita, nu. 471.
472 *Abdicatum filium pater non tenebatur alere.*
473 *Emancipare apud ueteres alienare.*
475 *Veniam ætatis dare, & legitimare, num sit de reseruatis principi.*
476 *Statutum quòd ætas 18. annorum sit legitima, num sit ualidum, num. 478.*
477 *Minor per iuramentum habet uim ueniæ ætatis.*
479 *Legitimatus per statutum, fit legitimus quo ad illos de ciuitate statuti tantum.*
Secus in legitimato per rescriptum.
480 *Legitimatus per rescriptum omnibus agnascitur.*
481 *Legitimandi ius palatinis competere.*
482 *Comites palatini si perperam legitiment, appellatur ad Papam, uel Imperatorem, qui eos deputarunt.*
483 *Comites palatini ius legitimandi aliis delegare non possunt.*
484 *Exempla Bartoli nunquid conueniant mixto imperio maximo, num. 487.*
485 *Verba generalia principis non comprahendunt ea in quibus princeps solet de difficilē reddere.*
486 *Generalis clausula non sufficit propter magnitudinem rei: sed specialis requiritur.*
488 *Rubrica nostra comprahendit etiam mixtum imperium maximum.*
Idemque lex prima in principio, nu. 490.
489 *Generalis locutio quo ad uerba nihil intactum relinquit.*
Verba generalia includunt omnia, nu. 489.
490 *Ius dicere quando quis dicatur.*
491 *Comitum palatinorum potestas ex priuilegio pendet.*
492 *Iusdicētis officium latissimum quomodo.*
493 *Cognitio per modum supplicationis contra sententiam est mixti imperij maioris.*
494 *Præfectus pretorio cur cum principe positus fuerit in primo gradu meri imperij, in mixto secus.*
Iason soluit, quem Dec. & alij damnant, nu. 495.
495 *Præfectus prætorio quæ facere possit, & quæ princeps.*
Et in hoc Cur. iun. damnatus, nu. 496.
497 *Præfectus prætorio porrecta sibi supplicatione post x. dies se intromittere non potest.*
Permissum ad tēpus, post illud prohibitū, nu. 497.

Aquę

Causæ

578 *Causæ criminales delegantur ex causa.*
579 *Attendi quod principaliter agitur. Fallit in delictis, nume.588.*
580 *Soluendo quis esse non potest, & tamen non esse uilem.*
581 *Diuitiæ nec dant nec auferunt paupertatem.*
582 *Intellectus l.hæ operæ.in fi.ff.de oper.liber.*
584 *Index maleficiorum potest incidenter indicare de re pecuniaria: quando reum de crimine condemnauit secus si liberatur, nu.585.*
586 *Intellectus l.quoties.C.de iudi.nu.587.*
589 *Bartolus hic à contrarietate saluatur contra Decium.*
590 *Iurisdictionis tertius gradus quæ magna dicitur.*
591 *Regula probibitiua præualet permissiua.*
592 *Causa ccc.aureorum cuius iurisdictionis sit. Quid si in nummo excedat, nu.593.*
594 *Aurei antiqui & noui differentes. Donatio hodie usque ad 700. aureos ualida sine insinuatione, nu.594.*
595 *Iurisdictio magna delegabilis ob occupationes. Quod Valla comprobat, nu.596.*
597 *Hospes non tenetur hospitari propter multitudinem hospitantium.*
508 *Lex ij.C.de peda.iud.in prin.de quibus causis loquatur.*
599 *Iurisdictionis v.& vi.gradus. In quo Bartolus excusatur, nume.600.*

Legis commendatio.

1
MPERIVM,† Hęc est secundum Bartolum difficilis materia, quæ non habetur communiter, à quo non dissentiunt Bald. Alberic. & Gaspar Valla, dicens quòd est subtilis, diffusa, malè, ac diuersimodè tractata, sic ut addunt Moder. Pata. Ciceronis exemplo ad Trebatium, non facilè absque magistro cognosci possit. Libentius igitur eam debemus aggredi, nam si quòd difficilis est, aut subtilis consideremus, pulchram & formosam esse uidemus, cum quę difficilia sunt, & pulchra sint, quòd si communiter eam nō haberi cum Bartolo fateamur, animos nostros maximè recreabit, nam ex Democriti sententia quem refert Tiraquel.in xv.lege connubiali.nume.55. delectabilium quę rarissima sunt maximè delectant, nec sanè sine omnium nostrum nota declinari poterat hæc lex præclara, cum totius materiæ sit clauis, ut Fulgos. Ias. Purpur. & alii præfantur quibus accedit Cagnollus dicens, quòd hæc lex se habet ad alias uelut ad flumina mare, huc enim confluunt omnes aliæ de hac materia loquentes, hicque per scribentes reuoluuntur, quapropter in alias imperium habere meritò dici potest, & qui hanc ignorauerit, se nihil scire ingenuè profiteatur. Et licèt primę leges titulorum, tanquam primæ filię ad nuptias uenientes ampliori dote per scribentes soleant decorari, ut post Cy.& Alberi.tradit Ias.in l.cunctos populos.ii.lect.C.de Sum.Tri.tamen hæc nostra lex cęteris huius tituli pleniorem dotem fuit consecuta, unde quanta diligentia legēda sit & enucleanda, quantoque studio per auditores uersanda ac relegenda, superfluum narrare puta Cagnollus.

2 Summatur, † diuiditur, & casus in hac lege ponitur ut per Bartolum, cęterosque super his uariantes, tametsi potuit hic labor omitti, nam ut Fulgos.tradit.ubi ponitur diffinitio, non potest ibi conuenire summarium, & quando ponuntur in lege regula, uel artis principia, non est figurandus casus nisi sicut littera iacet, ut tradit hic Caccialup.& Cagnol.nu.38. & in prooe. ffforum.in prin.nu.6.

3 Primò † notandum est sequendo seriem textus, quòd merum imperium est habere gladii potestatem, quòd intelligitur de materiali gladio secundum Decium, hoc est de ense, instrumentoque ferreo, quo damnatorum capita truncari solent. Et hoc confirmatur ex illis sequentibus, *ad animaduertendum in facinorosos homines*, quæ pœnam sanguinis denotare uidentur. l.aut
4 damnum.§.i.infr.de pœnis.† Et hanc opinionē sequuntur magis communiter posteriores hic addentes ut Caccial.colum.i. Gasparque Valla. secunda.quòd cum Iurisconsultus uellet exemplum subdere meri imperii competentis iudicibus posuit exemplum præcipuum in sua specie, de potestate mortis inferendæ, quòd est potissimum in mero imperio: quia mors est ultimum terribiliū. Atq; hinc inoleuit consuetudo, ut subdit idem Caccialup.& Cur.iun.nume.19.quòd officiales habentes merum imperium, sibi faciunt ante ensem deferri, ad denotandum, quòd
5 eorum potestas est usquead mortem. † Vel ut putat Purpur.nume.20.de hoc exemplo potius quam de alio dictum fuit: quia magis commouet dicendo, *merum imperium est habere gladij potestatem ad animaduertendum in facinorosos homines*, quam si dixisset est habere potestatem legis condendæ, uel alio exemplo meri imperii fuisset usus.congruum est enim exempla ponere quæ commoueant.ca.inter cætera. & ibi Fel. de offic.ordi.

De quo gladio sit text. intelligēdus.

6 Angelus † uerò colum.i. dicit quòd potestas gladii de qua dicitur hic non intelligitur de gladio ferreo carnis incisiuo, sed de quacunque criminis punitione, siue sanguinis, siue pecuniaria, & sic de gladio ciuili delictorū punitiuo, prout in Euangelio dicit, *ecce duo gladij*, quo loco si-

gnificatur

gnificatur Papę potestas, & Imperatoris. capit.
nouit. de iudic. cap. per uenerabilem. qui fil. sint
leg. non autem gladii materialiter sumuntur. Et
in hanc quoque sententiam descendit Alciat. pa
rad. lib. ii. cap. vii. circa fi. & lib. iiii. de uerb. signi.
col. ix. dicens non de fabrili gladio materialiter
hic agi, sed allegoricos de iure puniendi facino
rosos homines. Confirmatque Corras. hanc
opinionem Miscellanearum lib. iii. cap. xvii. nu.
7 12. † nam & lex Pompeia ad merum imperium
pertinet, quæ tamen parricidam gladio non pu-
nit. §. alia. inst. de pub. iud. sed illa particulari pœ
na, de insuto culeo cum bestiis, de quibus ibi,
cuius rationem latè ponit Petrus à Plaza epito-
mes delictorum lib. i. cap. xxii. nu. 2.
8 Sed † priorem sententiam sicut communis
est, ita ueriorem censeo post Alexandrum. Do-
minum meum Riminal. Gouean. pagina tertia.
& Corras. num. 14. demumque Ludo. Charond.
in tract. de iur. & imper. in fi. quos refert Iacob.
Menochius in nono remedio recuperandæ pos-
sess. num. 355. plus addens Caracallum impiissi
mum Tyrannum (ut in illius uita scribit Spar-
tianus) increpasse, grauique supercilio reprehē
disse percussorem Papiniani uiri consultissimi
& acutissimi, quod non ita ut iussus fuerat executus
esset mandatum, gladio (inquit) te, non securi
exequi oportuit iussum meum, & hanc opi. latè
quoque defendit Gillotus de iuris. & imper. lib.
i. cap. vii. pro qua facit in primis textus allegatus
hic per Decium in l. aut damnum. §. i. infr. de
pœn. ubi dicit quod, *uita adimitur, ut puta si damna
tur aliquis ut gladio in eum animaduertatur, sed
animaduerti gladio oportet non securi, uel telo, uel
fustibus, uel laqueo, uel aliquo alio modo*, ibi ergo
pro gladio duntaxat Ensem significat, non autē
punitionis quodcunque genus. Vnde sic & hoc
9 loco dicendum est. † Et illum textum quoque
perpendit D. meus Riminal. hic & Alberic. ibi
dicit aliquando uidisse à potestatibus requiri,
quando quis puniri debet suspendio ad furcam,
quòd decapitetur, & similia, idque rectores con
cedere contra illum textum, solus enim prin-
ceps concedere potest facultatem mortis eligē
dæ, non autem iudices ut ibi dicitur. Quod ēt
tradit post Innocen. Feli. in cap. qualiter & quā
do. ii. §. ad corrigendos. de accus. Dec. in cap. at
si clerici. §. i. de iudic. Bossius in titu. de pœnis.
num. 9. uolentes post sententiam consulendum
10 esse Principem. † Sunt tamen qui respondeant
ad illum textum ut Longouallius hic, & Corra-
sius loco præallegato nulla tamen de ipso men-
tione facta, quòd Vlpianus sibi sic gladii signifi
cationem perstrinxit, ut non telum, non secu-
rim, non fustes, non laqueum uerbo gladii ueni
re uoluerit: quia eo uerbo iudex usus fuerat in
sententia sua quam certam eum ferre oportet. §.
curare inst. de act. certitudo autem ex magis pro
pria significatione uocabuli sumitur. l. iii. §. hæc
11 uerba. infr. de neg. gest. † quæ proprietas sermo
nis etiam in ferendis pœnis maximè obserua-
tur. l. cum lege. infr. de testa. per quam sic tradit
Alciat. in l. licet capitalis. Infr. de uer. si. famosius
que gladii significatum est ademptio uitę quàm
alterius pœnę, Sed extra materiam sententiæ se-
cus esse debet ut in hac lege nostra, & hac fortè
ratione Cagnoll. hic. nume. 12. sic ibi capi gla-
dium pro materiali & ferreo, nec aliter intelligi
posse, propter subiectam materiam.
12 Sed † tamen euitari potest prædictorum re-
sponsio, nam licet appellatione gladii omnis ani
maduersionis genus contineretur ut ipsi post
Angelum uolunt, nihil impediret quominus de
minimo gladio sententiam possemus interpre-
tari, uelut de membri abscisione puta naris uel
auriculæ, sicque omnino certa remaneret senten
13 tia. † Quemadmodum cum quis capitali iudi-
cio damnatus est, de minimà capitali pœna, de-
portatione scilicet sententiam interpretamur,
iux. Glo. & Doctores in l. i. C. ne Christi. manc.
uel exilio. Cano. in ca. v. de iur. iur. Ias. in l. diuor
tio. in prin. colum. iii. infr. sol. mat. & in l. transi-
14 gere. C. de trans. Bossi. de pœnis. num. 16. † Et
tamen capitale giudicium pluribus modis accipi
tur, ut ultimum supplicium, metalli coertio, &
deportatio, l. capitalium. infr. de pœn. Idque iu-
re merito dici posset: nam interpretatione le-
gum pœnę molliendę sunt, l. interpretatione. in
fr. de pœn. & in pœnalibus causis benignius in-
terpretandum est. l. factum. §. si. infr. de reg. iur.
non ergo ratione certitudinis sententię gladii si
gnificatum sic accipitur in d. l. aut factum. §. i.
sed quia non omnem punitionem comprehen-
dit, sed eam tantum quæ materiali gladio fieri
15 solet, & uitam tollit † propriaque significatio
sermonis in pœnis attenditur, quæ rem respi-
ciunt, ut actum testandi uel testificandi, de qui
bus loquitur textus. In d. l. cum lege non autem
quæ persona. d. l. i. iunct. Gl. C. ne Christi. māc.
quia personæ rebus sunt digniores, l. iustissimè.
infr. de ędil. edic. meritò conuenit ut à propria si
gnificatione recedamus, ut minus persona pu-
niatur, & licèt famosius gladii significatum sit
ademptio uitæ, nō tamen inde sequitur ut si om
nem pœnam comprehenderet, de priuatione
uitę intelligendum esset, sed de mitiore pœna:
nā & capitalis condemnationis notabilius signi
ficatum præ cæteris est ademptio uitæ, d. l. capi
talium, & tamen capitalis pœnæ condemnatio-
nem solam deportationem interpretamur, ut di
xi. non tollunt igitur Longouall. & Corras. in-
ductionem dictę legis; aut damnum. §. i. sicque
per eam bene iustificatur communis opi. nam
uerissimus illius respōsi sensus uita adimitur &c.
significat hanc sententiam, condemnationem-
que cōdemno Titiū ut in eum gladio animad-
uertatur,

uertatur, continere uitę naturalis ademptionē, uerum eius sententiæ executio non telo aut quacunque alia ui fieri debet, quin imò solo ense, gladioue ipso condemnati caput amputandum est, seruandaque est executionis forma in ipsa sententia præscripta. Et ita d. clarat illum textū pulchrè Gillo. in d. cap. vii. num. 3.

16 Hęcque † conclusio bene pariter secundo loco ex l. illicitas. §. qui uniuersas. supra de offi. præsid. *qui uniuersas prouincias regunt*, inquit textus, *ius gladij habent, & in metallum dandi potestas eis permissa est*, si enim gladius omnem animaduersionem generaliter c ntineret, superfluè addidisset, *& in metallum dandi potestas eis permissa est*, Itē sequeretur quòd sub illis uerbis, *ius gladij habent*, compræhenderetur pœna deportationis, quod tamen est falsum, quoniam pręses deportare non potest, l. ii. §. præsidem. in-

17 fr. de pœn. † Verum est quòd & huic. §. respondet Longouall. hic in secunda parte, concedens satis superque fuisse, si tantum de gladii iure dixisset, nec aliud additum fuisset: quia sub gladii iure id continebatur, non tamen superfluum fuit, sicut nec similis illa locutio, *dicite discipulis eius & Petro. De seruitutibus & aqua, transigere uel pacisci*, quorum primum scribitur Marci. c. xvi. secundum in rubr. C. de serui. & aqua. tertium in l. transigere. C. de trans. satis enim fuerat dicere, dicite discipulis. De seruitutibus. pacisci. sub his enim Petrus, aqua. & transigere, satis continebantur, non tamen superuacaneè sic

18 dictum fuit † Huiusmodi nanque locutiones tūc admittuntur, quoties specialis quædam ratio est, propter quam species, quæ suum genus sequitur, nominatim exprimi debeat, ueluti si quis dicat, nullum animal, sed ne homo quidem fatum uitare potest, nam cætera animantia quæ paulum admodum sentiunt, quod adest, quodque præsens est tantum, facilius creduntur fatū uitare non posse, cum nihil neque prouideant neque præsagiant. Homo autem qui rationis est particeps utrunque facit, proptereàq; si quo quo modo aut à qu squam fatum uitari posset, ab eo maximè p sse uidebatur. Itaque supradicta locutio non inepta est, nam quæ magis notabilia sunt quodammodo censentur omissa nisi nominatim exprimantur, nec satis est ea sub genere complecti. l. Itē apud. §. hoc edictum. infr. de iniur. sic prætor in factum actionem aduersus nautas, caupones, stabularios prodidit, tametsi necessaria omninò non erat, ciuilis enim actio prodita fuerat, quibuscunque casibus competens sed ideo eam prodidit, ut innotesceret eum quoque curam agere reprimendæ improbitatis hoc genus hominū. l. iii. infr. naut. caup. quasi non satis alioquin esset iure ciuili eos reprimi, propterea quòd nulla tam diligens cautio, sanctioue illis opponi posset, ut fraudibus abstinerent, l. i. eo. titu. Similiter in Euangelio Christus ait, Dicite discipulis & Petro, quia cum omnibus quidem, tum uero ac in primis Petro dictum uolebat. Eadem quoque ratione Imperator ita concepit rubricam, de seruitutibus & aqua: quia de omnibus quidem seruitutibus in ea tractat, maximè uerò nec nisi ferè de aquæ seruitute.

19 Sed hæc Longouallii dicta, † licèt & pulchra sint, & eleganter proposita, mihi non placent, sicut nec Gilloto, in dicto cap. vii. quod enim dicitur transigere, uel pacisci, non eo pertinet ut quid præcipui magis in pacto sit, & ob id expressione speciali dignum fuerit, sicut nec in metalli datione, propter quòd specialiter nominatimque à Iureconsulto addendum fuerit in d. §. qui uniuersas, *& in metallum dandi potestas eis permissa est*, postquam ius gladii præsides habere dixerat, nam potestas gladii ius uitæ adimendæ significat, qua minor est in metallum datio, & profectò si gladius pœnarum omne genus nomen esset, satis superque fuisset si tantum Iureconsultus dixisset, *qui uniuersas prouincias regunt ius gladij habent*, nec addidisset, *& in metallum dandi potestas eis permissa est*, imò uerò nimium fa sumque dixisset, nam pręses prouinciæ in insulam deportare non potest, d. l. ii. §. pręsidem. infr. de pœn. quæ capitalium postrema pœna est, l. capitalium. eo. titu. quamuis gladio uitam adimere, & in metallum dare possit (quæ grauiores sunt animaduersiones,) non est igitur gladius cuiuscunque animaduersionis genus.

20 Tertiò comprobatur hęc conclusio per l. nemo potest gladii. infr. de reg. iur. & l. solent. supra de offi. procons. ubi dicitur, *nemo potest gladij potestatem sibi datam uel cuiuscunque alterius coherctionis in alium transferre*, igitur alia quædam sit quam gladij cohercitio, non omnia animaduersionum genera gladius continet. At respondet Longouallius inconueniens non esse uerbum generale aliquando specialiter sumi ratione alterius uerbi adiuncti, ut (inquit) adoptio generis est, complectiturque duplicem speciem, at si adiiciatur ei uerbum arrogatio, ita fortè nulla arrogatio aut adoptio naturalia iura dirimit, hic uerbum adoptio specialiter sumitur, unde sic & in dictis iuribus dici potest, quòd uerbum gladii specialiter sumatur propter alia

21 quæ sequuntur adiecta. † Quæ declaratio mihi quoque non satisfacit ultra Gillot. loco citato, nam quod dicitur uerbum generale restringi ad speciem propter aliud adiectū est speciale, ut in exemplo adoptionis & arrogationis. Cū enim arrogatio sit species adiecta adoptioni, facit eā

22 ad speciem transire † Idque bene conuenit, nam uerbum speciale adiectū alteri uerbo generali, restringit eius significatum, l. sed si adiiciatur. ubi Barto. infr. pro soc. Gozad. consi. 60. col. fi.

Rube.

Rube. consi. l. col. pen. Paris. consi. cii. nume. 12. uolu. i. at in iuribus citatis uerbum coercitionis adiectum uerbo gladii, non est speciale, sed potius generale, cum plures sint coercendi modi, ut carceris, exilii, mutilationis membri præter mortem, meritò potius dici debet in eis fuisse dictum de iure gladii, tamquàm de particulari ensis pęna, deinde de alia quacunque coercitione, tamquam in genere de aliis pęnis: quia *non est nouum ut lex specialiter quibusdam enumeratis, generale subiciat uerbum quo specialia complectantur*, ut inquit Vlpian. in l. si seruus ser
23 uum. §. inquit lex. infr. ad l. Aqui. † Non omitto pariter ea quæ dicit Purpur. hic nume. 27. ad il la iura, nempè quòd ibi non fit mentio de gladio simpliciter, unde ratione adiunctorum uerborum, lex illud uerbum, intellexit de gladio materiali, at hic fit mentio de gladio simpliciter, cuius appellatione simpliciter facta tam materialis quàm ciuilis cuiuscunque delicti punitiuus uenire potest. Nā & hic adiuncta repe riuntur illa uerba, *ad animaduertendum in facinorosos homines*, ut hic per Dec. col. ii. sicut ibi, *uel cuiusuis alterius coercitionis*, meritò cessat suppositum Purpurati.
24 Rursus † quando uerba possunt intelligi ciuiliter & naturaliter, in dubio debent intelligi naturaliter. l. ex ea parte. §. i. & ibi gloss. infr. de uerb. obl. l. fi. C. de his qui uen. etat. impe. & ita superius tradit idem Purpur. num. 19. unde debent intelli uerba textus nostri de gladio mate-
25 riali, sicque probat opi. communem † Ad rationem uerò Corrasii dici potest, quòd Iureconsultus usus est hoc exemplo potestatis gladii, quoniam in eo merum imperium frequentius exercetur, iuxta l. nam ad ea. suprà de legib. ut inquit. Purpur. hic nume. 20. quo casu non excluditur legem Pompeiam ad merum imperiū pertinere, tametsi gladio reus ex ea non puniatur: quando enim unus casus deciditur ratione frequentioris contingentiæ non per hoc alius casus excluditur, ut est Glo. notab. in clemen. i. in uer. præsidentes. in fi. de rescri. quam ibi notat But. & Imola. Ias. in l. l. num. 33. infr. solu. matrimo. & in l. ii. num. 12. infr. de vul. & pup. Feli. in c. nonne. limit. v. de præsum. Bellon. consi. lii. nume. 10. & dixi insti. de dona. in prin. nu. 31. Vltimò comprobatur hæc conclusio per tex. in l. cum uir. C. ad l. Iul. de adult. ibi, *armari iura gladio auctore*, quod uerbum gladio Salyc. exponit de materiali, per quem mors naturalis inducitur. unde sic, & hoc loco capi debet. Quod etiam demum confirmat Cagnol. sub. num. 14. nam si hęc uerba habere gladii potestatem sumerentur pro gladio ciuili, & punitiuo, sensus esset quòd merum imperium esset habere potestatem puniendi, ad animaduertēdū in facinorosos homines, idest, puniendum. quod quantum esset ineptum nemo est qui non uideat, & superfluerent illa uerba ad animaduertendum, melius est ergo dicere quòd terminus gladii stet pro materiali gladio, & erit optimus sensus, q̄ merum imperium sit habere potestatem gladii materialis, ad puniendum facinorosos homines & delicta. Nec ab ista consideratione tex. nostri bene Cagnol. se extricat, dicens nullum esse incongruum sic intelligendo uerba prædicta, merum imperium est habere gladii potestatem punitiuam scilicet, ad castigandum facinorosos: quia nō aduertit Cagno. illa uerba ad castigandum, superfluere, uelut punitionem denotantia.
26 Ex † his etiam patet textum nostrum intelligendum esse de potestate gladii materialis non autem ciuilis. Et licet aliter capiatur in cap. dilecto, de sent. excom. in vi. id est, propter adiunctum, loquitur enim de illo cui temporalis defensio sufficiens non erat, & ob id se defendebat spiritualiter, utendo gladio ecclesiastico, & sic ciuili seu ficticio, uidelicet excōmunicatione, arma enim spiritualia propria sunt ecclesiæ, ut ibi subiicitur, secus ubi de gladii potestate, uel iure dicitur, ut hic, & in iuribus suprà citatis, uel de pęna gladii, ut in l. i. infr. de abige. & in §. item lex Iulia. de adul. inst. de pub. iud. & in l. quamuis.
27 ad fi. C. de adult. † Et si quandoque reperiatur eum cui omissa sit potestas gladii, posse minorem pęnam inferre, non ex eo contingit quòd gladii potestas id significet, sed ex regula legis non debet cui. infr. de reg. iur. & c. cui licet. eo. titu. in vi. ex qua pariter uidemus quòd is cui licet occidere, potest uerberare. l. nec ea. ubi Bar.
28 infr. de adult. † Et ex causa iudex potest minuere pęnam, puta propter ętatem minorem, uel senilem, per ea quæ tradit Dec. & Cagnol. in l. ferè in omnibus, infr. de reg. iur. uel ob maximā peritiam quæ sit in artifice, uel literarum professore. l. ad bestias. infr. de pœn. unde Hostien. in c. de causis. de offic. delega. dicit quòd ubi ueniret abscindenda lingua, uel manus ex aliqua lege, uel statuto propter aliquod delictum, si egregius orator, uel poeta, uel pictor tale delictum commisisset, non deberet. pictori manus abscindi. neque poetæ, uel oratori lingua, sequitur Bosſ. in titu. de pœnis num. 8.
29 Vlterius † Decius hic occasione sumpta ex uerbo animaduertendum, de quo in textu, disputat quęnam dicatur animaduersionis pęna quidue hoc uerbum significet. Circa cuius dicta primo sciendum est, quòd hoc uerbum animaduertere simpliciter prolatum absque præpositione. I N. significat cognoscere, uel cogitare, cum illa uerò præpositione, ad ad personam relatam, significat punire. Ita tradit Laurent. Valla lib. iii. elegan. cap. clxviii. Et Caneiuncula. lib. ii. de offi. iud. cap. vii. primum probatur in l. i. §. igitur.

Animaduersionis pœna de qua sit intelligendum.

igitur. suprà de his qui sunt sui. & in §. item in po testate. cum Glo. inst. eo. ad idem textus. in l. itẽ apud Labeonem. §. ait prætor. secundo de iniur. ibi, *prout quoque res erit animaduertam* idest considerabo, prout colligitur inferius in §. hæc autem ferè. ibi, *ut plenior esset pretoris animaduersio, idest, quocunque eum mouerit*, sic enim patet quòd de cogitatione loquitur. Secundum uero probatur hic & in l. & si certus. in fi. iunc. Gl. infra ad Syllani. quam citat hic Dec. & in l. senatusconsulto. eod. titu. in l. i. inf. de cadau. pun. & in l. quod ad statum. infr. de pœnis: & in hoc res est clara.

30 Sed † in alio subest difficultas, quam pęnam significat uerbum. animaduersio. Ancharanus enim consilio. 1 §. fuit in opi. quòd significet animatum corpus tollere in totum, uel pro parte, prout notatur hic per Gloss. sic intelligendo textum in cap. in nonnullis. de iud. Idemque uoluit Domini. post Ioannem Andreæ. in c. ut inquisitionis. de hæret. in vi. quatenus ibi dicit hæreticos damnatos de hęresi, ab inquisitore dominis temporalibus uel rectoribus relictos, per eos uel eorum officiales animaduersione debita puniendos, inquit enim Dominicus, animaduersionem illam esse pęnam quæ euertit animam à corpore. & ad idem citat textum in c. ad abolẽdam, eo. tit. ibi, *animaduersione debita puniendus*, & cum hac sententia trãsit etiam Feli. in c. ex literis. col. xiii. de consti. ubi dicit quòd animaduersio mortem comprahendit per textum nostrum & per l. respiciendum. in fi. infr. de pęnis. ubi dicitur ꝙ capitis pęna est, uel bestiis obiici, uel aliàs similes pęnas pati uel animaduerti. Oldrad. enim & Alberic. ibi exponunt, idest, gladio puniri, per hũc textum: huiusque sententię fuisse reperitur Marsi. in l. ex. S. Consi. colum. iii. infr. de sicar. post Anc.

31 in d. consi. 11. † At Decius hic & Purpur. num. 221. & idem Dec. in cap. præterea. nume. 4. de offic. delega. tenent hoc animaduersionis uerbũ, pro pęna positum, in iure secundum subiectam materiam sumendum esse. Quandoque uerò pro censura ecclesiastica. c. fina. & ibi. Domi. de except. in vi. ibi, *animaduersione debita castigandi*, idest, censura ecclesiastica. Nonnunquam ponitur pro simplici punitione. l. si quid. supra. de offi. procons. & l. si quis in hoc genus. C. de epis. & cle. & ideò ad denotandum ultimũ suplicium solet addi de animaduersione seuerissima. l. nemo. in fi. C. de Summa Trini.

32 Et † hæc sententia confirmatur in l. congruit. supra de offic. præsid. ubi dicit quòd, *præses sacrilegos, latrones, plagiarios, & fures conquirere debet, & prout quisque deliquerit in eum animaduertere*, illa enim dictio, prout, denotat modũ, ut notat Bar. & alii in l. quibus. §. Termilius. insr. de cond. & de. & sic quòd secundum mensuram delicti quilibet eorum sit puniendus, non ergo pariformiter oẽs amissione uitæ, uti partis plectuntur, sed diuersimodè secundum diuersitatem

33 delictorum. † Secũdò suadetur ex l. i. §. item solẽt. supra de offi. præfe. urb. ubi dicitur, *solent apud præfectum urbis etiam tutores siue curatores remitti, qui male in tutela siue cura uersati, grauiore animaduersione indigent, quàm ut sufficiat eis suspectorum infamia*, intelligit enim Alberic. illã pęnã grauioris animaduersionis, de extraordinaria, per tex. in l. in eos, infr. de tutel. ubi dicit, in eos extra ordinẽ animaduertitur. qui probatur nũmis da

34 tis tutelam occupasse, † Et illud extra ordinem animaduerti Baldus interpretatur, idest, arbitrio iudicãtis pęnã imponi, ex quo datur intelligi de pęna mortis intelligi non posse: quia ubi tractatur de pęna arbitrio iudicis imponenda, non intelligitur de pęna mortis nisi crimen esset graue & hoc desideraret criminis magnitudo, ut tradit Bal. in l. i. in fine. C. de his qui latro. in c. i. §. iniuria de pace. iur. firmam. cum aliis per Dec. post alios. in c. ex literis. colum. penul. de consti. consil. c. ad fin. Craue. consil. ccxx. num. 14. & speculum aureum. in iiii. par. princi. nume. 8. Bossius in tit. de pęn. num. 23 At crimen illud malè uersandi in tutela, uel nũmis datis eam occupando, & id genus, ut dicitur in dictis iuribus. non uidetur graue, cum res non personam respiciat, ergo patet animaduersionis uerbum de quo ibi ci-

35 tra mortem uerificari debere, † Tertio corroboratur hæc opinio per textum in l. quod ad statũ. infr. de pęn. ubi dicitur, *Hi in quos animaduerti iubetur, qui ue ad bestias dantur confestim serui pœnę fiunt*, pondero differentiam inter primum & secundum dictum, nam per secundum mors infertur, ergo per primum secus. & sic in aliquẽ animaduerti, mortem non infert alio non appa-

36 rente. † Vnde iure meritò ad specificandam pœnam mortis, inductum fuit quòd in legibus, uel statuto, fiat mentio de furca, laqueo, gladio, ferro, flamma, igne, grauissimo, nouissimo, amarissimo, ultimo supplicio, ferali peste, obligatione mortis, & id genus. tunc enim reus ad literam est occidendus, sicque procedit Gloss. in l. eius qui. in uerbo aut ferrũ, insr. de test. & declarat Petrus Folcrius in pract. crimi. in iiii. par. tertiæ partis. in uerbo pœnis debitis feriantur. nu. 47. Et ita patet ex prædictis opinionem priorẽ non esse tutam, quam Domini. Anchara. & sequaces tenuerunt.

37 Sola † difficultas est in tollendis eorum iuribus, uidelicet cap. ut inquisitionis. de hæret. in vi. & cap. ad abolendam. eod. titul. ubi dicitur hæreticos animaduersione debita puniendos. Decius hic respondet, ideò illa uerba de ultimo supplicio intelligit quia per alia iura sic fuit declaratum, sed tamen nõ ostendit ubi fuerit hoc declaratum. Ego uerò puto, quòd uerbum, debita. ibi positum, & in ca. excommunicamus. §. primo

sicut

sicut & in cap. ut inquisitionis. eod. titulo. lib. vi.
tollat difficultatem namque animaduersio debita
in hæresi mitior esse non potest quam mortis,
uelut in crimine cæteris grauiore longeque magis
detestabili, eo quòd directò contra ipsum
creatorem Deum Omnipotentem patratur, eius
omnipotentiæ detrahendo, negandoque illius di
uinitatem. ca. primo de summa. Trini. quare dici
potest crimen læsæ diuinæ maiestatis, ut tradit
Paul. Girland. in tract. de hæret. in .
38 Vnde † præsupposito priuilegio Cardinalium
quòd obuiantes ad patibulum ductò possint illũ
à morte liberare, de quo per Bal. & Saly. in l. ad
dictos. C. de appella. Andreas Sicul. in tracta de
prestan. Cardin. q. viii. primæ partis. colum. ii. di
cit illud non habere locum in hæretico: quia si
cessat in crimine læsæ maiestatis imperialis, mul
to magis in crimine lesæ maiestatis Dei uiui,
quale est crimen hæresis ut per eum. Et ex ma
gnitudine tanti criminis proditum est Papam
deponi posse qui sit hereticus, ut tradit Pe-
trus à monte de monarchia conciliorum, in tit.
de cõcilii præeminẽtia nu. 13. quare uerbum ani
maduersio positũ in dictis capitulis de morte in
telligitur, propter uerbum debita cõnexũ, & qua
litatem delicti, non autem ex significatu illius
simpliciter positi, prout nos disputamus.
39 Nõ † obstat etiam textus noster à Felyno cita
tus in d. c. ex literis. quia uerbum gladii adiectũ,
id operatur, ut probatur in l. aut damnum. §. i. inf.
de pœn, ubi dicitur quòd uita adimitur, quando
quis damnatur ut gladio in eũ animaduertatur,
nos. autem loquitur de uerbo animaduersionis
simpliciter prolato. meritò textus noster nõ facit
40 pro sententia prædictorum † Minus etiam facit
text. in d. l. respiciendum in fin. in f. de pœn. à Fely
no citatus secundo loco. Quoniam consideran-
dum est quod ille textus dicit, *capitis pœna est uel bo-
stiys obiici, uel alias similes pœnas pati*, hic enim uo
luit intelligere de damnatione ad furcam, de uiui
concrematione, de capitis amputatione, quæ
omnes sunt capitales pœnæ, l. capitalium. eo. tit.
& sunt similes pœnæ, licet non eędem ut illa
bestiis obiici, iuxta regulam quòd simile non est
idem. l. quod Nerua. infr. depos. quia de mor-
te naturali tractatur in eis, sicut in illa, dum
uerò posteà subdit, *uel animaduerti*, ut à præ-
dictis differat, & illis addat, ne superfluè id
dicat contra. §. quibus. prima consti. cod.
fateri oportet eum uoluisse loqui de pœna me-
talli, & deportatione, quæ pari modo sunt
pœnæ capitales d. l. capitalium, igitur hinc patet
animaduersionis uerbum pro pœna positum,
mortem naturalem non significare. & sic ille tex
tus non probat illam opi. prædictorum, sed iuc-
rius aduersus illam retorquetur.
Iudæus co-gnoscens car-naliter chri- 41 Ex † hac conclusione inferri potest ad aliam
quam Decius hic in discursu tangit sed non
examinat, An iudæus cognoscens carnaliter chri
stianam pœna mortis affici debeat, ex eo quòd Pœnã quæ-liter punien-dus.
in c. in nonnullis. de iudę. dicitur eum animaduer
sione dignum puniendum, in qua quidem quæstio
ne Butrius ibi de mente doctorum dicit, quòd
secundum leges pœna sit capitalis, ut in auth. ut
non luxur. §. i. quam sententiam non probo, quo
niam textus ille loquitur in uitio sodomitico, de
quo ad simplicem fornicationem non procedit
42 argumentum † Id enim uitium quàm sit abomi-
nabile, demonstrat lex cum uir. C. de adulter.
quæ erubescens hac de re uerba facere adeo ob
scurè loquitur ut uix intelligi posit, & deinde de
scendendo ad impositionem pœne his uerbis se-
uerissimis utitur, *iubemus insurgere leges, arma
rique iura gladio ultore, ut exquisitis penis subdan
tur infames qui sunt & futuri sunt rei*, hoc &
ostendunt uerba Bartoli dicentis ibi quòd illa
lex non consueuit legi quia de ea loqui non est
43 honestum, † est enim luxuria ferina non huma-
na, secundum philosophum secundo ethic. quem
refert. S. Thomas in 4. sen. dist. l. xi. q. i. articulo.
iiii. Et in hoc peccato deordinatur ordinatio dei
& naturæ. cap. adulterii, & cap. flagitia. 32. q. vii.
ubi dicitur quòd societas quæ cum Deo esse no
bis debet, uiolatur, cum natura cuius ipse est au-
ctor, libidinis peruersitate polluitur est enim deli
ctum hoc contra ipsam naturam naturantẽ, quæ
est Deus & contra naturam naturatam quæ est
celum, & contra naturam naturatã & eius gene
rationẽ, quæ est homo, & propter huiuscemodi
delictũ fames, pestilentia, & terræmotus fiunt, &
Deus optimus maximus, licet sit misericors, & ip
sa pietas ac misericordia, pro tali tamẽ delicto at
trocissimo fecit subuerti funditus Sodomã & Go
merã. ut in sacra scriptura & tradit Viuius in suis
44 regulis in uerbo Sodomiæ † & maius est hoc pec
catũ, quã cum propria matre peccare. d. c. adulte
rii. Hinc dicit text. in cap. offerebat. eadem cau-
sa. & quæst. quòd Lot obtulit stuprandas suas
filias, ut detestandum hoc facinus in aliis im-
pediret. Atque inter cœtera dicit Andręas Si
cul. in consil. pen. uolum. primo quòd reus talis
criminis posset dari bestiis comedendus, & quod
nemo pro talibus debet præstare patrocinium,
pluraq; id genus addit aduersus illud Boshus. in
ti. de stupro detestabili in masculos p totũ. quare
manifestè patet illũ. §. primũ. de locuitio loquẽ-
tẽ porrigi non posse ad simplicem fornicationẽ.
Cornęus igitur. consil. cxiiii. ad fi. uolum.
primo uoluit pœnam publicationis partis bo-
norum esse imponendam tali reo, & in defectũ
relegationis, cui cõformis est Glo. in c. in nõnul
lis ad fi. de iudę. quę exponẽdo textũ in uerbo ani
maduersionis, intelligit de pecuniaria pœna,
uel alia temporali, qualis est relegatio plerum-
que. l. relegatorum. §. hæc est differentia. infr.
45 de interd. & releg. † At Oldrad. consi. cccxxxiii.

qualiter puniatur iudęus, meminit iudęum fuisse condemnatum in amputatione uirilium quod iu dicium Cynicis potius, quàm Iurisconsultis conuenisse tradit Alciat. parerg. libr. vii. capitu. xxiii. si quidem proditum est Dyogenem cum audisset Dydimenem quendam in stupro deprehensum sic pronuntiasse, at in iure nostro prohibitum est omninò hoc pęnę genus, nec aliqua ratione castrari homines constitutiones sinunt, siue quòd hoc modo fiat iniuria naturæ siue quòd id aduersus publicam utilitatem est, quæ in suscipiendis liberis uersatur, aut quia paucissimi sic affecti sanantur sed omnes ferè pereunt & præter Alciatum Decius quoque in aucthentica sed nouo iure nu. 22. C. de ser. fug. damnat hanc opinionem post Oldrad. & alios quos ibi citat.

46 Quare † alia fuit multorum sententia quòd arbitraria pęna iudæus plectendus sit, ut uoluit Oldrad in d. consi. cccxxxiii. Andræ. Siecul. consil. lxiii. uolum. iiii. colum penul. Petrus de Perus. consi. lxxv. Roma. consi. 155. Calder. consil. 12. de foro compe. Dec. in cap. i. nu. 23. de consti. & in cap. consuluit. tertio. de appella. & ermond. in titulo de publi. concub. in rubr. de adulterio. nu. 29. Francis. de placen. consi. 84. colum. pen. uol. i. criminal. & ut addit pulchrè Paul. Girland. in tract. de pœnis omnifariam coitus. q. xii. nu. 8. ad conditionem personarum potissimum attendi deberet, & maximè mulieris, an esset honesta matrona, siue mulier nobilis, aut uilis conditionis, uel inhonestæ uitæ, uel an iudaus semel tantum nacta occasione in istud crimen inciderit, & an iunior sit ut minor annis. xxv. uel maior ad quadragenarium tendens, an uxoratus, uel solutus. uel talis sit qui alias erat honestæ conditionis, aut potius pluries illud idem comiserit uel ad id perpetrandum longo tempore uacauerat, aut non unam tantum mulierem, sed plures & plures sub eisdem amplexibus subiecerat unde concludit Girland. secundum personarum conditionem, facti contingentiam, & criminis turpitudinem, siue delinquendi consuetudinem quandoque leuem, quandoque grauem, nonunquam uerò grauissimam pęnam mortis imponerent. Quod & ad unguem tradit Marcus Anggelleli Perusinus. in consi. xxv. num. 9. uolum. ii. criminalium. & nouissimè Bossius in titulo de coitu damnato. & punibili. nu. 21. dicēs ꝙ si iudex esset, & iudæus adulterium uel stuprum commisisset cū Christiana, quia dicūtur qualificata delicta ratione personę iudæi, aggrauaret pęnā, tantoque magis quando non semel tantum sed sæpe & sepius. & palam, & non modico tempore iudæus simul cum ea uixisset.

47 Et † hanc opinionem de pęna arbitraria libētius sequor, nam duo iura sūt, quæ de hac re tātū legūtur, alterū ueteris testamenti quod habetur in c. nos si incompetenter. §. his ita ii. q. vii. ubi dicitur ꝙ Phinees iudæum coeuntem cum Madianita interfecit, & ei reputatum est ad iustitiam, alterum uerò ius est ciuile, de quo in l. ne quis. C. de iudęis ubi iudæus prohibetur sub pœna capitis matrimonium contrahere cum Christiana, sed neutrum ex eis in causa esse debet, ut pęna mortis iudæus sit afficiendus, quoniam primum tunc locum habebat, sed hodie non permitteretur, immò uerò prohibetur, ut ibi dicitur & tradit Alexan. consilio xiii.

48 num. 17. uolu. vii. † qui pariter subdit post Immo. in c. fi. col. iii. de consue. quòd præcepta iudicialia ueteris testamenti, tendentia ad decisionem causarum, uel imponentia certam pęnam pro delicto, non obligant, nec seruari debent, nisi quatenus per habentem potestatem legis condendæ, post legem noui testamenti fuerint approbata, quòd non reperitur in prædicto casu factum. Non obstat etiā secundum de l. ne quis. C. de iudæ. quia loquitur ibi de iudęo copulante se cum Christiana in matrimonio, quod se habet ad magis perpetuam consuetudinem, quàm simplex & momentanea forni-

49 catio, † Talisq; comixtio quę uicē obtinet adulterii, uidetur esse deterioris conditionis adulterio: quia sine temporis præfinitione à quocunque poterit accusari talis coitus, quod non est in adulterio proprio, l. miles. §. si pater. simulier. & §. sexaginta. infr. de adul. Item poterit quilibet accusare sine inscriptione talionis pœnę,

50 ut inquit Glo. in d. l. ne quis. † Imò uidetur hoc grauius, quàm coire cum propria consanguinea quia, per coitum consanguineę uiolantur iura cōsanguinitatis tantum, c. i. & ii. de consan. & affi. cum remoto uinculo consanguinitatis, possit inter eos esse matrimonium cum sint ambo Christiani, & hinc est ꝙ sæpe dispēsantur à summo Pontifice. Sed per hanc aliam comixtionem fit iniuria duobus sacramentis, Baptismo primum, & uniuersæ Christianæ religioni, c. caue. c. non oportet, & sequenti. xxviii. q. i. Itē sacramento matrimonii, uelut contra legum institu-

51 tiones d. l. ne quis. & l. i. infr. de rit. nup. † Nec umquam poterit tale matrimonium siue potius adulterina comixtio à sede apostolica dispensari, nisi præcedat baptismatis sacramentum d. c. non opus & ibi Glo. latiusque declarat prædicta ponens Girland. in tractat. de poen. omnifariam coitus: q. xi. columna. ii. quare de tali coitu ad simplicem fornicationem non ualet extensio, cum ergo cesset ius uetus & nouum, remanet quę tale crimen sine particulari pœna præfixa, consequens est ut arbitrariæ sit locus iuxta regulam legis primę. infr. de iure delib. tantoque magis hæc opinio sequenda est ꝙ cum eam non offendat textus, in d. c. in nonnullis, loquens de pœna animaduersionis dignę

dignæ, quod uerbum, animaduersionis, in dubio non porrigitur ad mortem, si aliud non fuerit adiunctum, prout superius dixi.

52 Secundò loco † sequendo ordinem textus notandum est ex eo, quòd merum imperium dicitur potestas ibi, *quod etiam potestas appellatur*, pro quo faciunt plura iura quæ citat hic Dec. ubi uerbum potestas uerificatur in habentibus merum imperium. sequitur hic simpliciter Claud. Vnde subdit Dec. quòd uere & propriè potestas in magistratu de mero imperio intelligitur, prout dicit Castr. in l. eum qui. infr. eo. per illum textum, non enim dicit Castren. potest dici potestas alicuius terræ, nisi quando habet merum imperium: quia hoc uerbum potestatis, uerificatur in habentibus merum imperium tantum, ut in exemplis de quibus ibi de proconsule, prętore. &c.

53 Sed tamen † opponit Decius de l. potestatis uerbo infr. de uerb. si. ubi dicitur quòd potestatis uerbo in personam magistratuum significatur imperium, & sic simpliciter loquitur ille tex. de imperio, non autem se restringit ad merum ut hic facit. Quin etiam contra Castren. tenet Alexander. in d. l. eum qui, de quo Dec. hic meminit Nam uult ibi textus quòd illi possint delegare, qui habent magistratum, & quòd ille dicitur esse in magistratu, qui est in aliqua potestate, clarumq; est quòd quilibet magistratus ordinarius, etiam non habens merum imperium potest delegare secundum communem opinionem doctorum, in l. more. infr. eo. ergo verbum potestas, uerificatur in non habente merum imperium. Et licet ibi specificentur illud habentes ut proconsul, prętor, &c. tamen dicit Alexander quòd exempla non restrigunt. regulam. l. damni infecti. in fi. infr. de dam. infec. & ita per hęc. & alia quędam residet Alexander ibi contra Castrensem.

54 Vnde † Decius uolens eum tueri distinguit hic quòd aut consideramus uerbum. Potestas, in specie, & rectè loquitur Castrens. proceditq; conclusio sua: quia in potiori significato intelligitur. l. i. §. qui in perpetuum. infr. si ager. vecti. Et sic de habente merum imperium, & ita procedit tex. noster & alia iura de quibus per Decium, aut uerò consideramus potestatem in genere, & tunc procedit dicta lex potestatis, & ea quæ dicit Alexander contra Castrensem: quia tunc in quolibet magistratu uerificatur ut per eum. Et Cagnol. nu. 46. considerando potestatem in specie & in potentiori significato, non in genere, tunc enim potestas capitur pro iurisdictione. l. potestatis uerbo. infr. de uer. si. & patet ex diffinitione iurisdictionis, de qua in l. i. supra eo. sed in specie sumitur pro mero imperio Tertiò uerò modo accipitur pro suprema & regia potestate, in l. i. supra de consti. prin. Et notat Aquens. infr. in Glo. potestas.

55 Sed hæc resolutio † mihi non placet in primis quo ad legem potestatis, ubi uult largè potestatem sum[i], hoc est impropriè, id enim non admitto ex natura illius tituli, in quo de significatione uerborum tractatur, & sic de uero & proprio eorum significato, ut inquit Bald. in rubr.

56 C. eo. & Purpur. hic. num. 3 2. ad fi. † Alc. quicquam, fecit quòd ibi dicatur plura significari per illud uerbum: quia id totum esse potest ex propria significatione uocabuli, sicut uidemus in l. cum lege. infr. de testa. ubi uerbo intestabilis plura significantur, & tamen ea omnia sunt ex propria significatione uocabuli secundum Aret.

57 ibi. † Nec etiam secundo loco placet quòd hic uerbum potestas, capiatur in specie, de quo Gillat libr. secundo de iur. & imper. quoniam repugnat implicatiua, etiam aliorum casuum pręter expressum iuxta notata in l. qui se patris. C. unde libe. merito dicendo quòd merum imperium etiam potestas appellatur, sensit aliud esse præter merum imperium expressum quod potestas appellatur, quo fit ut in genere sumatur ueluti quod prędicatur de pluribus differentibus numero

58 Melius † ergo pro resolutione dici potest cõsiderando, prout inquit Gl. in l. legato generali. tet. inf. de leg. i. q. sicut reperitur genus generalissimũ ut ens, & substantia, genus subalternum ut animal, & genus inferius ut homo, bos, equus & id genus. Ita pariter uerbum potestas appellari potest genus generalissimũ, imperiũ uerò genus subalternũ, merum, & mixtũ imperium genus inferius, & sicut Ens, & substantia comprehendit animal, quod est genus subalternum hominẽ & bouẽ. quæ sunt genus inferius ita uerbũ potestas cõprehẽdit imperiũ qđ est genus subalternũ, Itẽ merũ & mixtũ imperiũ quę sũt genus inferius primum probatur. in d. l. potestatis uerbo, ubi potestatis uerbo plura significantur. hoc est continentur. in persona magistratuũ Imperium, & sic genus subalterum, & alia de quibus ibi, ut in persona liberorũ patria potestas, & in persona seruorum dominium. secundum uerò probatur hic, ubi merum imperium dicitur potestas. & in l. i. supra eo. ubi de mixto loquitur, & tamen utitur uerbo. potest. Ibi, *nam et bonorũ possessionem dare potest. & sic uerbum potestas*, compræhendit genus inferius.

59 In proposito † modo uerò declarando noui ter hunc textum dico quòd Vlpianus rectè dixit *imperium aut merum aut mixtum est*. sicut si diceremus animal est, aut bos, aut leo, uel homo, quia sicut genus inferius sub genere subalterno continetur. l. si quid earum. §. inter emptum. infr. de legat. iii. Ita merum & & mixtum imperium. quæ sunt genus inferius imperii quod est genus subalterum, con-

tinentur sub imperio. Dumque subiunxit de mero imperio dicens, *quod etiam potestas appellatur*, uoluit includere imperium simpliciter prolatum, quod sine dubio potestas appellatur. d. l. potestatis uerbo, & exprimere de mero imperio tamquam de casu magis dubitabili, iuxta not. in l. qui se patris. C. unde lib. ubi latè
60 dixi † Videbatur enim quòd cum merum imperium non simpliciter diceretur imperium, sed cum hac adiectione, merum non diceretur propriè tale. l. hoc legatum. infr. de leg. iii. meritoq; quòd potestas appellari non posset. Sed tamen hoc non obstante contrarium determinauit Vlpian. dicens, *quòd etiam potestas appellatur*, qua si dixerit nedum imperium simplex, potestas appellatur, sed etiam merum imperium cuius ratio fuit: quoniam merum dicitur ad disignandum duntaxat differentiam terminorum, hoc est ut dignoscatur & distinguatur à mixto im-
61 perio, † Sicut in simili uidemus fratres dici qui ex utroque parente, uel ex altero tantum sunt nati, tamen ut unus ab alio dignoscatur quosdam appellamus fratres vterinos, quosdam consanguineos, quosdam uerò consanguineos & uterinos simul, ut in auctentico de consangui. & uter. frat. quæ tamen adiectiones non faciunt quominus sint propriè fratres illi qui sunt uterini tantum, uel consanguinei tantum, ut declarat Bar. in l. Lucius §. quæsitum, infra de leg. tertio Sozin. consil. xxv. uol. iii. Bellon. supputa. lib. i. capit. xiiii. & Andreæ ab Exea. in rub. de consti. num. 126. hinc ergo concludendo patet, uerbum potestas hic complecti nedum merum imperium, sed & imperium simplex, & ab omni adictione semotum, ut dicitur in d. l. potestatis uerbo, & ita non contradicit ille textus huic nostro nouo sensui declarato, hactenus non animaduerso.

62 Ad argumentum † uerò Alexandri desumptū ex d. l. cum qui in eo. quòd uerbum potestas uerificetur etiam in non habentibus merum imperium, dico quòd Vlpianus ibi loquitur de quibuscunque magistratibus ordinariis licet inferioribus, ut etiam fecerat in lege præcedenti, qui possunt delegare, postea subiungit, *magistratus autem, uel is qui in aliqua potestate sit ut puta proconsul*, pondero quòd separat per alternatiuam. Vel, magistratus simplices ab eis qui sunt in aliqua potestate, exemplificando de maioribus: ergo non est uerum quod inquit Alexander sed uerbum potestas, uerificatur in habentibus tantum merum imperium, ut sunt proconsul. & prætor de quibus ibi.

Mixtum denominatur à nobiliori.

63 Tertiò † notandum est ex ordine literæ ibi, *mixtum imperium est*, quòd mixtum denominatur à nobiliori, Cum enim mixtum imperium participet de mero imperio, & de simplici iurisdictione. à mero enim imperio, partem capit quia officio iudicis nobili expeditur, à iurisdictione quia uerò repetit priuatā utilitatē, ut declarat inferius Bar. num. 14. & merum imperiū sit nobilius quàm simplex iurisdictio, meritò denominatur ab eo, sicque dicitur mixtum imperium non autem mixta iurisdictio. Quod & alibi uidemus quid à nobiliori parte considerari. l. cum in diuersis. infr. de relig. & sump. fune. ubi locus fit religiosus, ubi pars principalis corporis ueluti Caput reperitur: quia est nobilior pars totius corporis secundum Ioannem Bap. Atinium, ibi post Bar. & Baldum in c. i. §. ad hęc de pac. iur. dicentes caput esse in homine præcipuum cęterorumque membrorum dignissimum. Et ut refert Cęlius Rodiginus. lib. iii. cap. xxiii. at cis quodammodo locum obtineat in humanis corporibus pluresque citat Cagnoll. hic nume. 49. ad nobilitatem capitis humani comprobandam. Sicut & à potentiori fit denominatio l. quæritur. suprà de sta. homi. ubi ermaphroditus ab eo sexu nominatur in quo præ-
64 ualet † Et hoc contingit ut inquit D. meus Riminal. num. 6. post Bald. in capit. quanto. de iudic. propter rationem naturalem, quæ uocatur ęquitas. l. fina. infrà de publica. quæ dictat quòd res respectu denominationis debeat appellari à digniori: quia magis dignum facit cessare minus dignum, l. cum sponsus. §. gener. infra de
65 don. inter. uir. & uxo. † confirmatur & ex alio, quia fit transitus de mero imperio ad mixtum faciliter, cum uerborum significatio non repugnet, quippe quòd utrumque sit imperium, ut in simili. q. tradit Bar. in l. ubi ita donatur. infr. de don. causa mortis, de donatione causa mortis facta, cum hoc ut non reuocetur, quę transit in donationem inter uiuos: quia uerborum significatio non repugnat, cum utraque sit do-
66 natio. † At non ita faciliter fit transitus de imperio ad iurisdictionem, cum uerborum significatio id non patiatur, & diuersitas nominum ut loco citato subdit Barto. de precario concesso, sic ut non reuocetur quod non transit in donationem, cum diuersitas nominum repugnet. sic igitur in l. mirum si mixtum imperium potius à mero imperio denominatur quàm à iurisdictione.

67 Subdit † tamen Dec. hic istud notabile non probari ex hoc textu: quia si uerum est mixtum imperium componi ex mero imperio & iurisdictione in specie, deberet appellari merum imperium, & tunc bene diceretur à nobiliori facta denominatio, sed appellatur mixtum imperium, & sic à tertia specie formali & diuersa nomen capit, non autem ab altera qualitate earum ex quibus componitur, & ita residet Dec. aduersus Alexandrum Iasonem, & alios qui colligunt hoc notabile per hunc

hunc textum, quoniam non probatur ex eo ratio ne prædicta.

68 At moderni † Patauini. numero 38. dicunt in hoc argumento fallatiam uersari quoniam imperium in merum & mixtum diuiditur, ut hic in principio, mixtumque dicitur: quia ei inest etiam iurisdictio, ut textus subdit. propter quod potuisset etiam mixta iurisdictio nominari, tamen dictū fuit mixtū imperiū uelut à nobiliori,
69 sicque notabile iustificatur hic. † Sed hęc consideratio Modernorum non tollit obiectum Decii. scit enim Dec. mixto imperio iurisdictionem inesse, sed cum de mero quoque imperio participet, sicut de illa, debuit à qualitate meri imperii potius denominari, si uolumus quòd à nobiliori fiat denominatio. quod non uerificatur illud appellando mixtum imperium, cum tertia species formalis constituatur.

70 Bellonus † quoque supputa. libr. iii. cap. v. damnat hic Decium, quoniam secundum eum falsum est pręsupositum Decii, Bartoli, cęterorumque, quòd mixtum imperium componatur ex imperio mero, ac iurisdictione, sed componitur simpliciter ex imperio, & iurisdictione. probat hoc per l. iubere. infr. eo. Iubere cauere prætoria stipulatione, & in possessionem mittere sunt mixti imperii. & tamen dicit textus, *magis imperii sunt quàm iurisdictionis*, non autem dicit magis meri imperii sunt, ad denotandum quòd illud mixtum imperium quod est in dictis casibus, componitur ex imperio simpliciter, & iurisdictione. cum igitur imperium sit dignius potins adiicitur uox mixtum, imperio quàm iurisdictioni, & ita mixtum imperium nominatur. Sicque tenet prius eo Cur. Iun. hic numero. 101 licet non ita probetur ut per
71 Bello. Præterea † subdit Bellon. posito quòd mixtum imperium componeretur ex mero imperio & iurisdictione, tamen quia merum imperium non inest mixto totaliter, sed qualitatiuè tantum, & sic ut qualitas, & etiam summit qualitatem iurisdictionis, merito perdit illud nomen meri, & remanet salutum imperium, id est, qualitas imperii, à qua uelut à dignio ri denominatur mixtum imperium. non autem mixta iurisdictio. &c.

72 Sed † istæ subtilitates Belloni mihi placere non possunt, quo enim ad primam loquitur contra communem sententiam Bartoli, & aliorum inferius in hac lege, qui uolunt mixtum imperium componi ex mero imperio & iurisdictione, non autem ex illa, & imperio simpliciter considerato, adduntque rationem quòd participat de mero imperio: quia expeditur officio iudicis nobili, prout contingit in mero imperio, & cum de illa communi conclusione non disputemus nunc. præsupponenda est l. qui testamento. infr. de testamen. Dec.
73 in rubr. de iudic. † Secundò præter Bar. & sequaces quòd mixtum imperium participet de mero imperio & iurisdictione, dico probari per textum nostrum quem scitissimè ponderat hic D. m. Riminal. numero 5. notans illa uerba, *mixtum imperium est cui etiam iurisdictio inest*, nam illa dictio etiam implicat. l. etiam. C. si tut. uel cur. & sic merum imperium mixto inesse, nedum iurisdictionē, quod etiam sequitur Cagnoll. hic nu. 20.

74 Nec † obstat textus in d. l. iubere cauere. infr. eod. quo mouetur Bellon. quia communis est intellectus ad illum textum glossę Doctorumque, quòd illa cautio prætoria stipulatione, & missio in possessionem quæ sunt mixti imperii, magis imperii scilicet meri sunt, quàm iurisdictionis comparatiue: quia mixtum imperium comparatiuæ, magis est meri imperii quàm iurisdictionis cum delegari non possit, sicut nec merum imperium, ut ibi declarat Dec. numero 6. unde communiter ille textus intelligitur de mero imperio, quando dixit, *magis imperii sunt quàm iurisdictionis*. Stante igitur pręsupposito Decii communiter recepto, quòd mixtum imperium componatur ex mero imperio & iurisdictione, militare uidetur adhuc obiectio Decii, quòd si mixtum debet à nobiliori nominari, mixtum imperium debeat appellari merum imperium, non autem mixtum, sic enim à nobiliori fiet denominatio quod hic non fit, ergo dictum notabile non
75 uidetur in hoc textu probari. † Quatenus uerò pertinet ad secundam subtilitatem Belloni, modicè laborandum est. non enim probat quòd merum imperium non insit totaliter mixto imperio, Imò uerò contrarium suadet textus noster hic, iunc. Gloss. nam dum dicit tex. *mixtum imperium est cui etiam iurisdictio inest*, subdit Glost. etiam quasi dicat non solum merum imperium. nult ergo textus secundum Glossa. quòd mixto imperio insit merum imperium, quod totaliter intelligi po-
76 test, sicut etiam totaliter inest illi iurisdictio, † Et probatur in simili in c. iii. de cōsec. ecc. uel alta. ubi dicitur ꝙ oleum non consecratū potest oleo consecrato commisceri, sicut enim oleum illud non consecratum quod inest consecrato, uigore mixturę dicitur inesse totaliter, ita merū imperiū qđ inest mixto dicitur inesse totaliter, & ita reiectis his quæ contra Decium dixit Bellon. adhuc uiget obiectū Decii contra prædictū notabile.

77 Alio † tamen respectu tandem puto quòd Decius malè loquatur præter Cagnollum. numero. 49. sic obscurè loquentem ut capi non possit quid dicere uelit, quoniam ut dicunt hic Moder. Pata. secundo loco & ante ipsos uerè pręcogitaueram licet mixtum imperium participet de mero imperio & iurisdictione,

non tamen debuit appellari merum imperium ex quo non daretur tertia species à mero imperio, & simplici iurisdictione differens. Et licet nō probent isti moderni quòd mixtum debeat constituere tertiā speciem à suis simplicibus differentem, ego tamen id probo, primò per textum in §. cum ex aliena. inst. de rer. diui. & in §. si duorum materiæ. ubi dicitur si quis ex alieno uino & melle miscuerit mulsum, uel ex medicamentis alienis emplastrum, uel collirium composuerit, talis mixtura nomen non capit ab aliquo suorum simplicium, sed tertium & particulare nomen capit, ut dicatur mulsum, emplastrum, uel collirium, & propria species ab illis diuersa fieri dicitur ut subdit tex.

78 Secundò † confirmatur hæc intentio mea: nā cōstat munerum triplicem esse diuisionē, quedā enim sunt personalia, quædam patrimonialia, & sic realia, quædam uerò mixta l. munerum, in princip. infr. de mun. & hono. personalia sunt quæ animi prouisione, & corporalis laboris intentione perpetrantur, ut tutela & cura. Patrimoniorū uerò sunt ea quæ sumptibus patrimonii expediuntur ut ibi dicitur in prin. & in §. patrimoniorū. mixta uerò dicuntur ea quæ requirunt administrationem Reipublicę quo respectu participant de onere reali, ut declarat Alberic. in rubr. eod. titu. nume. 21. hæc autem mixta munera non capiunt nomen ab aliquo suorum simplicium, sed nomen separatum communicatur illis, ut munera Decaprotię, seu Decaprotos appellentur, ut habetur in l. i. §. Decaprotos. & in d. l. munerum. §. mixta. eo. tit.

79 Tertio † confirmatur ex l. rerum mixtura. inf. de usucap. ubi considerat mixturam quandam quæ ex continentibus seu cohærentibus constat ut ædificium quod ex cementis, lapidibus, & tecto constat. Nauis & armarium, quæ ex uariis tabulis, clauis, & aliis fiunt quæ nomen habent diuersum à suis simplicibus. quædam uerò mixtura est, inquit textus, quæ ex distantibus corporibus, constat, ut populus qui ex Petro, Ioanne, Martino & aliis constat, & tamen diuersum nomen capit à suis simplicibus, cum ergo mixtum imperium participet de mero imperio & iurisdictione, non debuit sumere nomen à mero imperio sicut nec à iurisdictione, sed à tertia specie, & sic iure merito fuit appellatum mixtum imperium. & ita ferè tradit licet non ita clarè Vaconius à Vacuna. libr. vi. declara. cc. ccxxii. in prin. Et in hanc quoque sententiam descendit hic Valla nume. 136. dicens mixtum illud esse debere quod componitur ex duobus diuersis, quorum neutrum est ipsum commixtum, l. cum seruus. infr. de cond. & demon. l. ii. ad fi. infr. ad l. Aquil. unde imperium quod officio iudicis nob. expeditur ad pub. utilitatem. dicitur merū, quod uerò expeditur. officio iud. nob. ad pri. utilitatem dicitur esse mixtum propter illam participationem quam habet cum simplici iurisdictione, nec mixtum imperium dicitur esse merum imperium, nec iurisdictio, sed est quædam mixtura ex duobus corporalibus composita, quorum neutrum est alterum, quemadmodum participium secundum Grammaticos dicitur, quòd partem capit à nomine, partem à uerbo, & tamen non est nomen nec uerbum, sed

80 quid de per se distinctum † Et mixtū imperium dictum fuit: quia partem capit à mero imperio cum dicatur imperium, rursus & à iurisdictione uelut conuentum iurisdictioni causęque ac controuersiæ decisioni, secundum Gillot. de iur. & imper. lib. ii. cap. 16. colum. iii. & cui etiam iurisdictio inest, ut hic dicitur meritoque non simpliciter imperiū sed adiecto uerbo mixtum, dicitur mixtum imperium. tertiaque species constituta fuit, quæ tamen partem sui nominis cepit a nobiliori qualitate suorum simplicium, secundum quā uerificatur notabile desumptum ex hoc textu, quòd mixtum dominetur a nobiliori.

81 Et † ulterius utcunque dici possit de hoc textu dictum in se uerissimum est prout subnectit Decius: quia in casu mixto si secundum unam qualitatem debeat iudicari quia qualitates repugnant, a nobiliori fit denominatio, citat Decius textum in cap. quod in dubiis. de consecr. eccle. uel alta. qui textus sic meo iudicio probat intentionem suam Nam dicitur ibi quòd oleum non consecratum commisceri potest oleo consecrato nec alia consecratio requiritur eo casu, pro ut in præcedenti, ex quo datur intelligi q̄ totū fit sacrum, & sic illa mixtura olei nō consecrati, cum consecrato iudicatur secundum naturam consecrati, & sic sui simplicis dignioris repugnantis alteri simplici ut Abbas. & Anchar. notant ex illo textu. hoc idem confirmat Dec. per text. in §. si quis in aliena tabula. inst. de rer. diui. ubi tabula cedit picturæ tanquam nobiliori cū quo ad eā tabula uilissima reputetur, ut ibi dicitur † Tertiò

82 stificatur ex l. si sponsus. §. generaliter, infr. de don. inter uir. quam citat hic D. m. Riminal. ubi si in donatione uiri & uxoris alia persona extranea interuenerit ueluti, quia rem communē & inseparabilem pura seruum maritus & extraneus donauerint uxori, ualet donatio etiam respectu partis mariti uirtute partis alterius extranei, ueluti nobilioris tanquam de iure ualidæ. Et sic reputatur, illa donatio ueluti si penitus esset ab extraneo celebrata confirmatur. & quartò per text. in ca. a collatione, & ibi Domini. de appel. in vi. ubi notat, quòd quando in actu iunguntur diuersi quorum unus est maior altero potius consideramus naturā maioris quā minoris, ut sic magis dignum attrahat ad se minus dignum, nam ab actu capitali potest appellari ad episcopum, secus autem quando factus fuit

fuit actus cum episcopo tanquam prælato, quia tunc actus attribuitur episcopo uelut digniori, & ob id ad eum non est appellandum.
83 Et † ex hac cõclusione seu regula inferri pôt ad casũ occurrentẽ in practica, de debito à pluribus cõmisso, inter quos reperitur unus clericus. nã in tali delicto mixtim commisso erit iudex ecclesiasticus, nedum respectu clerici, sed etiam cęterorum laicorum: quia magis dignum trahit ad se minus dignum, prout si omnes qui deliquerint fuissent clerici. Ita sapia hic infert. post Sozi. in l. cum senatus. ad finem. infra de reb. dub. ubi dicit quòd pluries ita consuluit genitor suus Marianus, & ita reperitur in consil. 12. uolum. i. inter consilia. Sozini. Idemque tenuit ipse Maria. in cap. secundo de mutu. peti. colum. xv. uersicu. viii. fallit. & in cap. primo. colum. ix. uersicul. decimaquinta declaratio. de foro compe. & ita dicit Sozinus uidisse in practica obtentum fuisse idque signandum & notandũ esse, ut possis eua dere amicum tuum: quia iudices ecclesiastici mitiores pęnas imponunt. Hancque conclusionẽ pariter ante prædictos teuuit Anto. de Prato uereri in l. i. infr. quę sent. sine app. Stephan. Aufre. in clemen. i. de foro compe. in addi. in secunda regula fallentia. xv. marl. singul. xviii. Ferrat cautela. x. Socinus. Iun. consi. 34. colum. i. uolum. i.
84 Et postremo † loco D. meus Vberti. Zuccar. in l. posthumo. nu. xxxvi. C. de bon. poss. contra. tab. ubi ampliat hanc conclusionem procedere, nedũ si clericus peteret talem remissionem fieri, quo casu loquuntur prædicti Doctores, sed etiam si ipse non petat, Sed laicus aliquis ex eis qui fuerunt in rixa, quia & petens & clericus, & oẽs
85 remitti debẽt. † Sicut uidemus in filio instituto qui potest petere bõ. possessionẽ contra tabulas beneficio præteriti, licet ille præteritus non petat. l. si post mortem, §. fin. infr. de contra tab. Hinc etiam scribit Neuizzanus consi. xxxx. colũ. iii. uni ex duobus dignori iuramentum fidelitatis esse præstandum, & pulchrè Tiraquell. in titulo. de retractu linagiter. § xxx. Gloss. i. nu. 15. refert medicos dicere quòd si alicuius rei mentio fiat cuius sunt plures species, uidelicet spicæ. Rosarum Cassiæ non adiecta specie debet ea appellatione intelligi species dignior cæteris. scilicet Spicę Nardi. Rosarum Rubearum Cassię lignęę. cuius rei meminit Pharmocopola Saladinus in libro quem compendium aromatariorũ inscribit, quoniam ut ille subdit secundum phi-
86 losophum à digniori fit denominatio † Et hinc fit quod scribit Innocen. & cæteri in capitu. solitæ. de maio. & ob quòd ubi in eadem persona concurrit duplex dignitas, ea debet denominari a digniori siue maiori dignitate, ut si quis sit comes. Dux. Marchio.
87 Limitatur † nunc ista secundum quam fit denominatio à digniori non procedere, quando qualitas dignior accessoriè ueniret, tunc enim principalis licet minus digna attẽderetur, & ab ea fieret denominatio secundum Decium hic, & cagnollum. nume. 50. per tex. in §. si tamẽ alienam. inst. de ter. diui, ubi purpura intexta uestimento, uice accessionis illi cedit, licet de se sit pretiosior uestimento, nec illa sed uestimentum consideratur ut principale. Conformis est textus. in l. & si non sint, §. perueniamus. infr. de auro. & argen. leg. quem citat hic Valla num. 9. ubi dicitur gemmas inclusas auro, argentoque illi cedere cum ponantur ad ornandum aurum uel argentum, & accessio cedat principali, *cedant igitur*, inquit Textus, *Gemmę fialis, uel*
88 *lancibus inclusæ, auro argento ue*, † Et ista limitatio bene iustificatur ex illa regula, qua cautur illud attendi quod sit principaliter, non quod accessoriè uel in consequentiam uenit, de qua in l. i. in prin. infr. de auct. tut. & in l. si quis nec
89 causam. infr. si cer. pet. † Hinc per illum textum dicunt Guil. de Cun. Alber. & Bal. & Fulg. in l. i. §. unde quærit ossitius. infr. de exerci. acti. quòd stante statuto. nullum posse extrahere frumentũ nisi usus sui gratia, aliàs incidat in pœnam. si quis extraxerit propter usum suum, posteà uerò mutato proposito illud uendiderit non incidit in pęnam statuti; quia principale propositum suum attenditur, non autem secundarium quod in consequentiam & per accidens contigit.
90 Hinc † etiam si producitur legatarius in testem in causa hæredis, & interrogetur an aliquod commodum speret, dixeritque quòd non & posteà accusetur de falso tamquam commodum legati sui speret, tamen non procedet accusatio: quia illa uerba quòd non sperat commodum debent intelligi uidelicet principaliter non autem secundario, prout eius interest, quod interesse secundarium non attenditur, sed principale. Ita declarat Bald. & Ange. in l. i. §. i. supra de iust. & iure, & plures casus similes cumulat
91 Iason. in d. l. si quis nec cãm. † Quibus annecti potest alius ualde notabilis, quem ponit Decisio neapolitana. ccxxvii. licet enim iurisdictio delegata non porrigatur ad personas in rescripto non nominatas, cap. P. & G. de offic. deleg. tamen extenditur ad auctorem laudatum seu nominatum rei conuenti. Idcoque potest iudex illum citare, licet in rescripto non nominatum, Ratio est: quia uenit in consequentiam primę litis, & non attenditur de per se, meritoque sicut delegatus reum citare potest in rescripto nominatum, sic & illum licet non nominatum, ex his igitur mirum non est si non fit denominatio à digniori quod est accessorium: & uenit in consequentiam alterius rei principalis: quia non attenditur nec consideratur illud ut dignus ex quo est accessorium.

Secundò

92 Secundò † limitatur etiam aliis modis regula prædicta quos prosequitur hic Valla. quorum unum non omitto, ut non procedat circa turpia: quia tunc à uilioribus, non autem à dignioribus fieri debet denominatio, ita notat Abbas. in cap. sedes. colum. ii. de resi rip. limitando glossam. in cap. quorundam. de elect. in vi. quę uult φ si in aliqua scriptura reperiantur duæ personę nominatę, primo nominata presumitur magis digna; argumento l. quoties. infr. de usufr. ut illa Gloss. non procedat si essent dictæ personæ nominatę circa turpia: citat notata. in cap. auaritię.
93 de preben. † Simile uidemus quòd si plures rei torquendi sint inter quos unus reperiatur habēs turpe nomen, puta Ferabosco, Spezacroce, Pizaguerra, Falameschia, & id genus de quibus proditum est illud carmen, *Nomina sunt ipso pęnæ timēda sono*, tunc incipi debet ab illo, non autē ab aliis digniore nomine dotatis. Ita Ioa. An. in cap. cum in contemplatione. de reg. iur. Brun. in tract. de indic. & tort. car. xii. colum. tertia aliàs q. v. secundæ partis. numero. 55. Mars. in l. i. nu. 71. inf. de quęst. & Francisc. Casonus in tract. de tormen. q. tertiadecima.

Qualitas potentior an debeat attē di.

94 Secunda † cōclusio seu regula succedit, ut post Ias. subdit Dec. & Cagnollus. numero. 51. quòd ubi concurrunt duæ qualitates in unum, altera potentior, altera uerò debilior, potentior attenditur & ab ea fit denominatio, l. quæritur. supra de sta. homi. ubi hermaphroditus æquiparatur illi sexui in quo magis incalescit, & præualet, & ab eo denominatur, ad idem textus in l. legatis. §. si unus. inf. de legat. iii. ubi seruus cedit legato eius artificii in quo plus uersatur, & sic in quo præualet & potentior est. & secundum illud talis consideratur & pluribus modis qualitas potentior considerari potest, latè prosequitur Alciat. in l. i. in princip. nume. 38. cum sequent. infr. de uerbo. oblig.
95 Et † ex hac regula plures quæstiones inferūt Alberic. Bald. & alii in d. l. quæritur. atque inter cęteras stante statuto quòd fœmina non succedat ab intestato stantibus masculis ut extat Ferariæ si præualeat hermaphroditus in sexu masculino non excludetur. cum ut masculus non
96 ut fœmina censeri debeat. † Secunda quęstio pariter est in alio statuto. quòd mulieres non possint contrahere sine consensu duorum propinquorum quod pariter uiget Ferrarię, nunquid extendetur ad hermaphroditum & in eo locum habebit. Bald. in l. omnes populi. colum. xii. supra de iust. & iur. dixit quòd non: quia: non est propriè mulier, sed homo mixtus. igitur in eo locum non habebit: quia uerba sunt propriè intelligenda, non autem secundum quid, l. hoc legatum. infr. de legat. iii. sequitur Anchar. in cap. canonum statuta. uersicu. sed uenio ad quartum de consti. Alexan. consil. cxv. nume. 19. uolum. secundo & in l. ii. ubi etiam D. Alciat. in princip. infr. de uerbo. obligat. D. m. Riminal. consil.
97 cxxv. num. 21. consi. cccxxvii. num. 15. † Tamen eorum decisio procedit, & est intelligenda quando hermaphroditus non præualet magis in sexu fęmineo quam in masculino, sed si magis pręualet in sexu muliebri. tunc statutum prædictum locum habebit, quia de illo uelut de muliere simplici iudicandum erit. Ita distinguendo tradit Ioann. de Arno. sig. xxxiii. post Anch. consilio ccclxvi. per d. l. quæritur. quæ decisio est ualde notabilis.

Hæc autem conclusio siue regula quæ habet
98 † quòd à potentiori fieri debeat denominatio, limitatur non procedere in matrimonio secundum Dec. & Vallam hic quòd potius à matre, quàm à patre nominatur. c. ex literis. de conuer. infidel. & sic non à potentiori denominatur, ut subdit Dec. dicens post Abba. ibi hoc esse propter onera maiora quæ sustinet mater quàm pater, & etiam notat Aret. inst. de patr. pot. colum. i. quam tamen rationem mordet Dec. dicens φ onera matrimonii magis incumbunt marito l. pro oneribus. C. de iure dot. ideòque subdit matrimonium appellari propter maiorem certitudinem quæ est in matre quàm in patre, l. quia semper. infr. de in ius. uoc.
99 Sed † tamen considerandum est quòd ratio memorata est summi pontificis. in d. cap. ex literis, & ob id euitari non potest aut impugnari tanquam proueniens ab auctoritate necessaria. iuxta nota. in l. de quibus. supra de legibus. ubi Bar. & alii dicunt quòd auctoritas legislatoris est necessaria, Doctoris uerò tantum probabilis. de quo secūdò ponitur idem Bart. in l. i. nu. 2. infr. si cer. pet. Cur. iun. cons. cxxxvi. nu. 8. consi. clx. nu. 4. & Petrus Duenas regula. xxxxvi. & hanc etiam rationem sequitur Cagnoll. hic numero. 52.
100 † maximèque comprobatur, quia textus in d. cap. ex literis. postquam dixit, quòd matri filius ante partum onerosus, dolorosus in partu post uerò partum laboriosus est, subdit, *ac ex hoc legitima coniunctio maris & feminæ magis matrimonium quàm patrimonium nuncupatur*, illa enim dictio ex, denotat causam proximam et immediatam, l. ex hoc iure. ubi Bartol. & alii. suprà de iust. & iur. & sic quòd illa onera materna circa partum ante, in eo, & post, Imme
101 diatè causant illud nomen. † Nec quicquam facit quod inquit Dec. onera matrimonii magis incumbere marito. d. l. pro oneribus. quia loquitur ille textus de oneribus uiri, circa uxorem & familiam, ut in alendo, medicinas præstando, soluendo uectigal quādo secum eam ducit, & id genus. l. si cum dotem. §. si autem in fæuisimo. infr. sol. mat. l. si pro uxore. infr. de don. inter uir. & notat Gloss. in d. l. pro oneribus. At textus in d. c. ex literis. loquitur de oneribus exhiben-

hibendis particulariter circa filium dum est in utero, dum nascitur, & postquàm natus est, quæ magis incumbunt matri quàm patri, Imò uerò pater ea non sustinet. Et ideò textus. in l. fin. C. qui pot. in pignor. loquens de mulieribus inquit, *Quis enim earum non miseretur propter obsequia quæ præstant maritis, propter partus periculum, & ipsam liberorum procreationem*, iure igitur meritò: quia talis conuentio maris & feminę inuenta est ad sobolem procreandam, l. i. §. ius naturale. suprà de iust. & iur. & circa filios mater maiora supportat onera, quàm pater consentaneum fuit quòd appelletur matrimonium potius à matre quàm patre.

102 Addo † quoque nouiter ego talem conuentionem patrimonium non fuisse dictam, cum uerbum. patrimonium. aliis rebus conueniat quàm dictæ conuentioni, ut bonis cuiusque. l. cogi. in princip. infr. ad Treb. & inst. de rer. diui in princip. meritò: quia commodius erat singulas causas, singulis appellationibus distingui, ut inquit textus. in §. alio. inst. quib. mod. test. infir. consonum fuit illam conuentionem matrimonium dici sibi magis aptam quàm patrimoniũ, quod nos in ambiguo reliquisset uelut latius pa-

103 tens. † Non omitto pariter matrimonium sic ab aliquibus denominatum fuisse quòd fœmina ob id potissimum nubere debeat ut mater, fiat, auctore Augustino. libr. xix contra Manicheos. cap. xxvi. uel à matris nomine non adhuc obtento, sed cum spe statim adipiscendo teste Gellio. libr. xviii. cap. vi. & refert Didac. Couaruuias in secunda parte epitomes. capitu. i. ubi & illud de maiori certitudine matris adducit. & comprobat ut per eum.

104 Sed † undecunque nomen assumpserit aduertì debet, quia non puto ueram quòd matrimonium quod à matre appelatur, sumat nomen à qualitate minus potenti, imò uero contrarium uerius censeo: quia mater in tali conuentione ordinata ad sobolem procreandam, est qualitas potentior patre, cum secundum Medicos filius plus accipiat à matre quàm à patre respectu materiæ, ut refert Maria. consilio primo colum. ii. uolum. i. & tradit Purp. hic. nume. 8. merito hoc exemplum de matrimonio dicitur esse secundum regulam memoratam, quòd denominatio fiat à potentiori. non autem causam limitat.

105 Tertia † & ultima regula est, quã subdit Dec. quòd in casu mixto præualet, & attenditur illa qualitas propter quam minus iuri communi deroga tur, ut notat Abb. in cap. super quæstionum. §. si uerò. in ultimo. notab. de offic. de legat. si enim duo fuerint delegati à Summo pontifice, & alter alterum subdelegauerit, deinde contingat à tali (qui solus remansit iudex) appellari, non ad subdelegantem sed ad papam, interponi debet appellatio, Sicque consideratur ille qui habet iurisdictionem delegatam & subdelegatam, perinde ac si esset in totum delegatus, respectu interponendæ appellationis ad delegantem primum, qui fuit papa. Ratio in prõptu est inquit Abbas, cur illud compositum assumit in totum naturam alterius speciei, hoc est delegati: quia secundum eum minus iuri communi derogatur. nam si appellaretur ad subdelegantem resultaret absurdum: quia subdelegans cognosceret de fa

In casu mixto qualitas prima in qua minus iuri cõmuni derogat.

106 cto sui collegę. † cum tamen par in parem non habeat imperium cap. innotuit. de electi. & appellatio debet interponi ad maiorem non autem ad parem capitu. secundo de consue. in vi. sed quòd ad papam appelletur nullum oritur absurdum, & ius commune conseruatur, unde hoc respectu consideratur illa qualitas delegationis reiecta altera subdelegationis in eo concurrente.

107 Ex † ex hac regula potest inferri ad notabilem quæstionem quam ponit Bald. in l. si. quis decurio. in fin. C. de fals. Stat. statutum in ciuitate dicens quòd contra aduocatum non possit inquiri, sed contra militem sic. Modo quidam est aduocatus & miles qui deliquit, & fecit quoddam delictum indiferens quòd non respicit officium aduocationis nec militiæ, nunquid poterit inquiri? concludit Bald. quòd illa pars. & qualitas assumi debet, & attendi quę magis fauet iuri com-

108 muni. minusque illi derogat. † quia non ita de facili ius commune tollitur sicut priuilegium, seu ius speciale. l. cius militi. §. militia missus. inst. de test. mil. unde si sit delictum in quo de iure communi posset inquiri, inquiremus & de illo iudicabimus ut de milite. si uerò delictum sit tale de quo secundum ius commune non possit inquiri, & tunc non inquiremus, & de illo iudicabimus ut de aduocato. sequitur. Alexan. consi. e. ad fin. uolum. iii. Ias. & Alciat. in l. ii. in princip. nume. 39. inf. de uer. ob. & Dec. hic. qui illam decisionem Baldi citat, licet eam non referat. & extendat ut ergo feci: quia ualde notabilis est in contingentia facti.

109 Sequenti † loco iuxta seriem literę notandum est, quòd mixto imperio etiam iurisdictio inest. quia textus pluribus modis interpretatur à Doctoribus, Bartolus enim. Iason & Alex. Seuerin. & moderni portugalenses. in Gloss. mixtum intelligunt quòd inest iurisdictio mixto imperio, prout inest genus cuilibet suæ speciei, sicut enim posita specie ponitur genus, ut homo est. igitur animal est. Ita in proposito dici potest mixtum imperium est: ergo iurisdictio. parique ratione subdit Alexan. iurisdictio inest mero imperio; quia sicut si dicamus mixtum imperium est ergo iurisdictio est, ita si dicamus merum imperium est: ergo iurisdictio est. in genere sum-

Mixto imperio an insit iurisdictio & quo modo insit.

110 pta. † Sed hanc in primis illationem de mero impe-

imperio retellit hic Dec. quia textus solum de mixto imperio loquitur quando dicit, *cui etiam iurisdictio inest*, non autem de mero imperio ad denotandum secus in eo esse, nec sine ministerio sic locutus uidetur Iurisconsultus, ad denotandum quòd licet mixto imperio insit iurisdictio, non tamen mero imperio ea inest. Secundò mouetur Decius: quia textus differentiam constituit inter merum & mixtum imperium, nec mero imperio dicit inesse iurisdictionem, prout de mixto subdit. ergo datur intelligi mero imperio iurisdictionem non inesse & hanc opi. Decii confirmat Vacon. à Vacun. declaratione ccxxi. motus quia merum idem significat ꝙ solum unde merula auis dicta est. Et merum ap-
111 pellatur uinum cui aqua non est admixta: † Sed tamen à prædictis obiectis saluari potest illatio Alexandri. præmittendo prout declarat hic Angelus Cacial & Cur. Iun. post modernos quòd iurisdictio inest mixto imperio coęqualiter, & principaliter, non ut mercennaria & pedissequa; quia in mixto imperio agitur ad priuatam utilitatem prout in iurisdictione simplici contingit. in mero uero imperio inest iurisdictio uelut pedissequa & accessoriè: quia principaliter agitur ad publicam utilitatem, puta quòd reus condemnetur in pœna criminali, incidenter uerò, & in consequentiam uenit restitutio rei futuræ officio iudicis mercennario. l. interdum. §. qui furem & ibi no. Barto. infr. de furt. tradit D. m. Riminal. consil. i. nume. 11. Craue. consi. xiiii. colum.
112 ii. † dicentes procedere libellum in quo peto quem condemnari de robaria, remque mihi restitui. seu damnum emendari: quia non uidetur intentari criminalis, & ciuilis in eodem libello, sed uideor intentare criminalem tantum & incidenter implorare iudicis officium secundum formam illius. §. Quando igitur Alexander dixit iurisdictionem ut genus inesse mixto imperio inferendo pari ratione idem esse in mero imperio, possumus intelligere Alexandrum uoluisse dicere, idem esse in mero imperio, considerando identitatem in genere non autem in specie, uidelicet quòd iurisdictio inest mixto imperio, & mero imperio pari modo in genere non autem in specie: quia mixto imperio, inest æquè principaliter. mero uerò imperio inest ac-
113 cessoriè, & uelut pedissequa. † Sic in simili dicimus in l. ii. in princip. insr. si cer. pet. quòd mutuũ damus recepturi non eandem speciem quàm dedimus, sed idem genus, appellat enim identitatem respectu generis, licet non quo ad speciem secundum Fulg. & cęteros ibi: & hæc resolutio fuit hic de mente Iasonis colum. ii. quatenus dicit quòd iurisdictio inest mixto imperio, & etiam mero. sed aliter & aliter. nam mixto inest iurisdictio quę principaliter exercetur ad priuatam utilitatem, in mero autem ad publicam ut per eum. Vnde in uno inest principaliter in alio ut pedissequa Et licet hanc declarationem de iurisdictione pedissequa & coequeua Cagnoll. hic somnium & diuinationem appellet; non tamen id probat, & ex differentia tradita per Angelum & sequaces de qua supra patet non esse somnium nec diuinationem sic dicere, nam cum ratio sit urgens disputatio, uel euidens demonstratio, ut scribit Bald. in l. omnes populi. colum. vii. uersi. tertio quęro. supra de legib. sequitur Tiraquell. in tract. cessan. causa. prima par. nume. 5. sequitur ex illa ratione, differentię satis euidenter demonstrari sic debere dici. nosque non somniare nec diuinare.

114 Secundò † principaliter quatenus pertinet ad opinionem Bartoli sequaciumque, uolentium quòd iurisdictio ut genus, insit mixto imperio, sic textum nostrum intelligendo. Decius hic pariter eam repręhendit duabus rationibus. prima est quòd ista uerba, *cui iurisdictio inest*, propriè uidentur intelligenda passiuè, hoc est quòd iurisdictio patitur hoc, ut insit mixto imperio, non autem uidetur adaptari ad genus quod actiuè speciem complectitur. & sic dici non potest quòd iurisdictio insit ut genus mixto imperio.

115 † Secunda ratio est: quia si iurisdictio mixto imperio inesset ut genus, iurisdictio talis in genere, dignior esset mixto imperio; quia genus omnes species complectitur. l. si quid earum. §. inter emptum. infr. de legat. iii. unde deberet dici mixta iurisdictio nõ autem mixtum imperium. Tertiũ. & addit rationem Cur. Inn. numero. 30. quia quòd genus insit speciei non facit aut causat aliquid mixtum, sicut exempli gratia, licet animal insit tanquam genus homini, uelut suæ speciei. non facit ut homo dicatur mixtus, ta nquam compositus ex diuersis speciebus, ergo patet quòd iurisdictio dici non potest inesse mixto imperio sicut genus: nec istas rationes tangit Cagnoll. num. 17. colum. ii. præter secundã quam nec resoluit si bene consideretur.

116 Decius † igitur amplectitur in hac re sententiam Angeli, Fulgosii, & sequacium, quòd textus intelligatur de iurisdictione in specie, quæ inest mixto imperio, nam proprium iurisdictionis in specie uersatur circa id quòd principaliter continet priuatam utilitatem, & hoc propriè conuenit mixto imperio quod semper exercetur ad priuatam utilitatem, inestque iurisdictio in specie mixto imperio, quo ad hòc ut noua species constituatur: quia ex mero imperio, & iurisdictione in specie fit mixtum imperium, sicut ex ulno & melle fit mulsum. §. cum ex aliena. inst. de res. diui. Et hanc intelligentiam tenent Iaco. de Arer. Bartol. Bald. D. meus Riminal. Lancell. Decius Seuerin. Aquens. Cur. Purpur. & est cõmunis ut post Seueri. refert. Cagnoll. nume. 20. eã que ratione probat & lege ratio est, quia mix-

tum

tum dicitur quòd participat ex duobus simplicibus. §. quędam actiones. inst. de acti. l. ii. in prin. cum ibi not. infr. de uerbor. oblig. ergo mixtum imperium constare debet ex mero imperio, & iurisdictione in specie. lex autem est hic text. dicens mixtum imperium, est cui etiam iurisdictio inest, nam cum dictio etiam implicet de mero imperio quod inest, & id est simplex cum non sit dare merum imperium in genere, sed illud sit species imperii in genere sumpti. pari modo debet intelligi quòd insit iurisdictio in specie, ne difformiter terminetur hoc mixtum imperium, contra l. eum qui ędes. infr. de usuca. uidelicet ut participans de mero imperio in specie & de iurisdictione in genere.

117 Sed † hæc opi. periculosa uidetur ratione repugnantiæ quam continere uidetur, quo respectu reiicienda est. l. ubi repugnantia. infr. de reg. iur. nam si uerũ est ut supra dictum fuit, quod mixtum imperium componitur ex mero imperio & simplici iurisdictione uolumusque dictam iurisdictionem inesse in specie, sequitur nam pro mixto imperio ratione meri de quo participat, dabitur officii iudicis imploratio quam persecutionem propriè uocamus. solaque equitate suggerente conceditur, pertinetque ad causas mixti imperii ut declarat Alciat. in l. pe

118 cuniæ uerbum. infr. de uerb. si. † & tale iudicis officium quod imploratur dicitur nobile, nullamque obligationem præsupponit. l. qui per collusionem. infr. de acti. emp. l. Quintus. infr. de annu. leg. & declarat Bartol. in l. i. supra eo. meritoque tali casu actio competere non potest, cum ab obligatione descendat. l. licet §. ea obligatio. infr. de procur. & no. in rubr. inst. de oblig. Respectu uerò iurisdictionis in specie concurrentis in mixto imperio dabitur actio, cum actio simpliciter ad nudam iurisdictionem pertineat, ut per Alciat. in d. l. pecuniæ uerbum. Sed hæc duo cohærere nullo modo possunt, non magis qua actionem competere: & nullam actionem competere. nam si iurisdictio actionum est, eaque inest mixto imperio, consequens est actionem mixto imperio inesse. Rursum si mixtum imperium consistit in persecutionibus quas nobile iudicis officium uocamus, mixto imperio nullam actionem inesse fateri oportet, quo fit ut mixto imperio iurisdictio in specie inesse nõ possit ratione repugnantiæ prędictæ.

Sicque licet ad aliud propositum super tamen hoc textu subtiliter declarat. Ioan. Gillot. lib. primo de iuris. & imper. cap. xii. circa prin. ex quo confundi uidetur hęc opinio secunda & ad rationem Cagnolli dicas uerũ esse quòd mixtum participat ex simplicibus, sed dum subiicit ergo mixtum imperium constare ex iurisdictione in spẽm negatur, cum mixtum dari possit quod constet ex simplicibus consideratis in genere. §. quod si frumentum. inst. de rer. di & l. idem pon. in prin. infr. de rei uen. ubi mixto frumento duorum citra eorum uoluntatem, competit actio cuique eorum pro modo, hoc est mensura & quantitate frumenti quod erat suum, & iudex qualitatem arbitratur, non autem grana sua cuique assignatur uelut impossibile. Idemque in nummis duorum commixtis præter alterius uoluntatem. l. si alieni. infr. de solu. tenetur enim recipiens ad restituendum tantundem condictione sine causa. ut per Aret. in d. §. quod si frumentum. quod denotat illam mixturam constare ex simplicibus consideratis in genere, & ita patet consequentiam Cagnolli non esse tutam. quod uerò subdit ex tex. nostro nõ probat ex eo nã cũ, mixtum imperium sit species, iurisdictio. quę illi inest (ut hic dicitur) non potest esse in specie cum una species non insit alteri, ut in homine nõ inest equus, nec in equo musca. ut idem Cagnoll. tradit nu. 17. & hinc cessat regula legis eum qui ædes. infr. de usucap. quam citat Cagnoll. quoniam locum non habent quando subest ratio diuersitatis, ut per Aret. consi. clv. colum. iii. periculosum. Ang. in l. Papi. §. sed nec impuberis. ad fi. infr. de inoff. test. Dec. in l. si emancipati. nume. 15. ad fi. C. de colla. prout hic subest. proximè deducta quæ plus suadet, ut nec merum imperium, de quo mixtum participat, sic in specie, quod ut nostrę disputationi minimè necessarium non attingo.

119 Tertia † fuit igitur ad hunc textum interpretatio Alberici apostilantis eum ꝙ iurisdictio inest mixto imperio qualitatiuè, idest, ut qualitas iurisdictionis, licet enim una species non insit alteri, tamen qualitas unius speciei potest inesse alteri, & ista fuit etiam mens Bartoli inferius ponendo quare dicatur mixtum imperium. num. 14. inquit enim quòd textus noster ibi, *cui etiam iurisdictio inest*, debet exponi quòd ei inest iurisdictio, hoc est qualitas iurisdictionis, quia consistit in commodo pecuniatio, subditque quòd sic exponit Iacob. de Aret. quod satis procedit. hancque receptiorem sententiam appellat & tenet Bellon. supputa. libr. iii. cap. vi. in princip. & confirmat Cagnoll. num. 21. dicens extraneã non esse prædictam expositionem sicut nec in l. quæsitum infr. de usufr. ubi Gloss. exponit recte peti operas, id est, æstimationem operarum.

120 Sed † hæc tertia expositio uidetur extranea satis à uerbis textus dicentis. cui etiam iurisdictio inest, non autem dicit, cui inest qualitas iurisdictionis, quòd utique bene sciuisset Vlpianus dicere si uoluisset, l. unica. §. sinautem ad deficientis. C. de cad. tollen. Nec obstat expositio Gloss. d. l. quæsitum. quia cum de operis præteriti temporis text. ille loquatur necesse ad ęstimationem recurrere. l. si non sortem. §. libertus. inf. de

de cond.inde. ideo prędicta expositio uelut eo
casu necessaria toleratur at hic secus. tantoque
magis diuinat quòd inquit hic Sapia. nume. 4.
textum innuere quòd imperio mixto nō insit to
ta iurisdictio.sed quòd in sint aliquæ qualitates,
quis enim reuelauerit hanc ei sapientiam non
121 ostendit Sapia.† Non prætereo Gillotum libr.
secundo de iur.& imper.cap.xi.exponentem hęc
uerba, *cui etiam iurisdictio inest*, idest, causæ co-
gnitio,controuersiæque decisio.nam priusquam
iudex quidquam pronuntiet ac iubeat, causæ
cognitionem interponit, tum denique imperat,
iubetque cui non assentio,eamque pariter aucto
re tacito ponit Cagnol.nume.19.quoniam tam
& si contingat hæc in mixto imperio, non ta-
men ad denotandum mixtum imperiū, puto sic
exponenda illa uerba, alioqui nil illud à mero
imperio neque à iurisdictione differret. Cum &
in eis causæ cognitio primum, mox & decisio
122 cadat ut est notissimum. † Arbitror igitur tan
dem post alios recurrendum esse ad Gloss.in uer
bo etiam cum sequenti quas Doctores neglexe-
runt easnon referendo. Voluit enim dicere tex-
tus, *mixtum imperium est cui etiā iurisdictio inest*,
quasi dicat non solum merum imperium. parti-
cipat enim quoque de natura iurisdictionis. ne-
dum de mero imperio, expeditur enim officio
iudicis nobili, quod est meri imperii, ad priua-
tam utilitatem, quod iurisdictionis est. & hanc
expositionem sequitur hic D.meus Riminal.quę
mihi plana uerissimaque esse uidetur quòd si
unam ex prædictis opinionibus potius eligere
uelimus, primam sequendam censeo. quia de
iurisdictione simpliciter loquitur hic textus, &
sic in genere. exemplumque dat in danda bon.
possessione, quod pertinet ad officium iudi-
cis latissimum.l.i.supra eod. prout & in adiudicā
do,dando,decernendo,cohærcendo,& id genus.
ut p Corras. miscella.libr.iii.cap.17.nu.vi.ut in
de iurisdictio quædam generalis depræhenda-
tur: tantoque magis hoc dici potest cum in de-
finitione mixti imperi dicatur, quòd est iurisdi-
ctio prout.infr.post Barto.dicemus, ut merito
quòd iurisdictio quę illi inest, insit ut genus, &
ut genus capi debeat.

123 Vlterius tamen superest ad unum† aduertere,
uidelicet ad textum in l.i.§.qui mandatam.ad fi.
supra de offi.eius.ubi dicitur, *mandata iurisdictio*
ne imperium quod iurisdictioni coheret transire,
qui textus secundum aliquos loquitur de mixto
imperio, quod iustificari uidetur ex l.fin.eo.tit.
ubi pari modo dicitur quòd, *mandata iurisdictio*
ne e. i'us imperium quod non est merum uidetur
mandari, Si non est merum ergo mixtum: Quod
ergo dicatur ibi imperium mixtum cohærere iu
risdictioni, hic uerò quòd mixto imperio inest
iurisdictio, repugnare uidetur, quia ibi suppo-
nitur imperium mixtum inesse iurisdictioni si il
li cohæret, hic uerò dicitur imò iurisdictionem
124 inesse mixto imperio.† Salamonius ibi.& Lon-
gouall.hic dixerunt ex dictis iuribus hunc tex-
tum declarari, quòd mixtum imperium sit cui
iurisdictio inest. idest, quod iurisdictioni cohę
ret,& sic quod habet coherentionem sine qua iu
risdictio inutilis esset. ut dicitur. in d. lege fin.
nam iurisdictio per se considerata nullam habet
cohærētionem, sed tota inest imperio.de se ue-
rò est uti regnum inerme,sed iuncta mixto im-
perio continet coherenionem.

125 Sed † hæc resolutio declaratioque mihi non
placet, aliud enim est iurisdictionem inesse im
perio, aliud iurisdictioni imperium cohęrere,
primo enim casu, & imperiū & iurisdictio ęque
principalia sunt, secundo uerò casu imperium
126 est accessoriū,cum cohæreat iurisdictioni.† Gil
lotus igitur libr.ii.de iur.& imper.cap.x. & se-
quenti.conatus est aliter hæc iura declarare.mix
tum enim imperium iurisdictioni cohęrere di-
xit, quod iurisdictioni coniunctum sit, & iuris-
dictionis explicandæ gratia exerceatur. Idque
consistit in solis præparatoriis, incidentibus, ac
interlocutionibus, quæ iussum aut executio-
nem continent, quibus iudex quidquam fieri
iubet quo iurisdictionem suam explicare, & om
nino aut commodius ius reddere posit, tam in
127 ciuilibus quàm in criminalibus† ut ecce iudex
sic interloquitur. Reus, testes ue personaliter
compareant. omnino enim sibi hic pateri uult
aut sic interloquitur. Reus pręhendatur, in ius
educatur, testes captis pignoribus, præhensio-
ne in ius uenire cogantur, aut si ueritatem
corrumpere uelle uideantur, torqueantur, hæc
enim executionem continent, quam iubet om-
nino fieri magistratus, ut iurisdictionem suam
exercere,& super mota controuersia ius redde-
128 re posit. † In criminalibus uerò causis fre-
quentius hoc imperiū exercetur, seuerius enim
huiusmodi iudicia ciuilibus tractari solent. ini-
tio enim reus in carcerem coniici, aut persona
liter comparere, testes omnino comparere, in
ius uenire, reo exhiberi, coram eo testificari,
de illo questio haberi solent, hæcque interlo-
quuntur iudices. Supradictaque omnia tam in
causis criminalibus. quàm ciuilibus imperium
continent mixtum, cohærent enim iurisdictio
ni, nam exercentur non alia causa quàm ut iudi
ci sit liberum iurisdictionem suam explicare, &
omnino aut commodius ius reddere.

129 Et† cū iurisdictioni cohęreat hoc imperiū,
propterea mādata, datæue iurisdictione trāsit,
nihil ne mandatū, datum ue esse intelligatur.d.
lege finali. Etenim si exēpli gratia, reus debitū,
flagitium ue negauerit, actor autem, accusator
ue testes producere uelit. ii autem iudicio sisbe-
re se aut testificari nolint, aut testificantur qui
dem, sed manifestè falsa ueritatemque corrum

perę

per uelle constat, quomodo iudici liberum esse poterit de controuersiis tum ciuilium criminalium ius dicere, nisi ei quoque permissum sit huiusmodi testes in ius educi iubere? cogere ut testificentur? aut adhibita quæstione ueritatem extorquere? supradicta igitur exempla omnia imperii mixti sunt, imperii quidem quod iussum præcisum, executionem ue contineant. mixti quod iurisdictioni cohæreant, cum iurisdictionis explicandæ gratia concedantur exerceantque. &c.

130 At † mixtum imperium iurisdictioni inesse dicitur, ut Gillotus putat. quod non explicandæ iurisdictionis (ut præcedens) sed addicendæ potius rei gratia exercetur, priusquam tamen res addicatur causæ cognitionem iudex interponit, & huius imperii sunt omnes persecutiones, idest, meri officii iudicis implorationes, ut ecce, Titii domus ædibus meis ruinam minatur, peto aduersus eum damni infecti nomine mihi caueri, quod non peto iurisdictionis explicandæ gratia (ut existimat Longoual) sed quo mihi damnum nondum quidem factum, sed imminens tamen cautum sit, ut quę iudex cautionem damni infecti mihi addicat, reumque cauere hoc nomine iubeat.

131 † Non tamen iudex id expedit oblato tantum libello, nec ad nudam petitionem meam reum statim cauere iubet, sed præcedenti causæ cognitione, an iustus nec uanus ruinę metus subsit.

Et ex his apparet manifesta differentia inter mixtum imperium quod iurisdictioni cohæret, ut in d. §. qui mandatam, & illud quod inest iurisdictioni ut hic, sicque diuersa ponit hæc iura. non autem contraria.

132 Ego † uerò tam & si uirum hunc celeberrimum, suamque dicendi copiam mirari non desinam, non tamen satis per eum probari uideo, mixtum imperium cohærere iurisdictioni, cum ad eam explicandam pertinet, inesse uerò cum de actu difiniendo tractatur, immo uerò siue de cognitione, siue de decisione quæratur, mixtum imperium cohęrere, & inesse iurisdictioni, recté puto dici posse: argumento textus in l. adeo. in fine. & l. qua ratione. in princip. infra de acquirendo rerum dominio ubi si uicini arbor ita terram meam prælierit ut in meum fundum radices egerit, efficitur mea plantęque quæ terra eccalescunt solo cedunt, quę igitur cohęrent inesse dicuntur. si arbor fundo meo radicibus cohęrens fit mea sicut in fundo meo posita.

133 Melior † igitur uidetur intellectus Baldi, Angeli & sequacium ad d. paragraphum qui mandatam, quòd non loquitur de mero nec de mixto imperio, sed de imperio in genere, & simpliciter prolato, quod in merum & mixtum diuiditur ut hic, si enim tale imperium non stat de per se, sed accessoriè uenit ad iurisdictionem, quæ principaliter consideratur, tunc dicitur illi cohærere, & illius uirtute iurisdictio dicitur habere aliquam cohertionem ut dicitur in d. l. fi. de eodem casu loquens. Sed quando iurisdictio inest mixto imperio ut hic, tunc unum non est alterius accessorium, sed se inuicem respiciunt principaliter, Et exempli gratia mulsum cui inest uinum & mel. insunt enim æquè principaliter, & ita hęc iura declarat Bellonus supputationum libr. iii. capite vi. sicque cessat contrarietas prædicta dictorum iurium, & textus nostri.

134 Non omitto tamen † quòd Sapia. in d. l. fi. supra de offi. eius. taxat intellectum prædictam si enim loqueretur ille textus de imperio simpliciter & in genere, Iurisconsultus hic diminutè fuisset locutus de mero duntaxat & mixto mentionem faciens. Sed hęc ratio mihi parum sapit; nam præter φ alibi legitur de imperio simpl'ici. in l. potestatis uerbo. ff. de uer. si l. ii. inf. de in ius. uo. l. sed & si per pretorem. §. hæc cla. infr. ex quibus causis ma. cum simul. Vlpianus hic & illud supposuit dicens, *imperium aut merum aut mixtum est*, sic enim imperium simplex & in genere. redegit ut ad species merum & mixtum Aliud igitur est imperium, aliud merum imperium, aliud mixtum. Primum enim genus est & quædã potestas. d. l. potestatis. cętera uerò sunt illius species, sic & obligatio in genere reperitur quę diuiditur in suas species ciuilē & scilicet prętoriam, idemque de actione quę in realem & personalem, & aliàs species diuiditur inst. de oblig. & de action.

135 Vltimò † notatur hic quòd iurisdictio est etiam iudicis dandi licentia. de quorum uerborum sensu disputant Doctores propter implicatiuam. etiam hunceque locum, nodum Gordianum appellat Cagnoll. nu. 22. arbitraturque Vlpianũ de industria hic obscure, & amphibologicè loquutum, prout sępe fecerunt glossatores ut posteros musare facerent, etne difficultates legales cum idiotis communes redderentur secundum Bal. & Castr. in l. iurisgen. §. quin imò. infr. de pact. & Andreæ. sic. in c. i. colum. xxvi. nu. 96. ut lit. non contest. uideamus igitur quid senserit Vlpianus. Alexander Imolensis quem refert Decius inquit ea uerba significare φ nõ requiritur ut iudex habeat merũ, uel mixtũ imperiũ ut possit delegare: quia quilibet ordinarius licet infimus potest delegare, sicque talis actus delegandi simplicis est iurisdictionis secundum Alexandrum, sed Decius eum taxat, quia sua declaratio non conuenit uerbis literę, quę non loquitur de personis quæ possunt delegare.

T Tu

Tu uerò ſaluando Alexandrum dicas quòd licet uerba textus noſtri uideantur in rem con cepta, & denotent actum delegandi, ui tamen ipſa perſonalia ſunt, ſicut de interdictis dicitur in l. i. §. pen. inf. de interd. hæc enim licentia dandi iudicem denotat perſonam iudicis qui eam habet.

136 Alciat. † quoque Parado. lib. ſecundò capitu. viii. & in capitulo quod ſedem. de offi. ordi. numero ſexageſimo ſexto. damnat hunc intellectum Alexandri: quia falſum eſt ius delegandi cauſas iuriſdictionis eſſe, cum mixti ſit imperii, prout ille probare connatur & præter eum hic. Valla ſub numero. 13. & Cagnollus numero. 25. Sed & hoc in quęſtione noſtra parum nos mouere debet, quoniam communis opinio eſt in oppoſitum, quòd iuriſdictionis ſit ut Gloſſ. & Doctores tradunt in l. prima ſupra eod. quæ nunc præſupponi debet cum de illa quæſtio principalis non uerſetur. l. qui teſtamento. infr. de teſtamen. ſed ſuper intellectu textus noſtri in implicatiua, etiam. uiget igitur adhuc ſenſus Alexandri.

137 Mihi † tamen alio reſpectu non placet: quia non reſpicit implicatiuam, etiam, & illa detracta ſequeretur, idem quod dicit Alexander, nos autem quærimus cur appoſita fuerit, & quem caſum implicet præter expreſſum quod Alexander non aperit. Decius igitur ſecundo loco dicit eam implicare; quia non tantum iuriſdictionis eſt cognoſcere de cauſis, ſed etiam dare iudicem primuſque caſus implicatur & Secundus exprimitur. Sed mihi non placet hic ſenſus: quia ſic implicatiua, etiam. implicaret caſum magis dubium, minuſque dubium explicaret contra naturam ſuam, ut notatur, in l. qui ſe patris. & ibi di-

137 xi C. unde libr. probatur † nam in cognitione cauſæ iudex lædere poteſt & iniuriam facere, l. nec magiſtratibus. infra de iniur. l. penult. ſupra. de iniuſt. & iure. ibi, *cum ini que decernit*, Gloſſa inſt. de obligationibus ex quaſi delicto in princip. at in delegatione ſecus eſt: quia nemini facit iniuriam cum ſuo iure utatur. iux. l. iniuriarum. paragraphum primum & paragraphu ſi quis. infra de iniur. & tradit Iaſon. in l. à iudice. columna quarta. C. de iudiciis. magis ergo dubium poterat eſſe num cognitio cauſæ iuriſdictionis eſſet, quàm delegatio, merito non ob id poſita fuit implicatiua cum ueniret aduerſus officium ſuum, & ita corruit intelligentia Decii. &c.

139 Tertius † fuit intellectus Petri. Cyni. & ſequacium quem Dominus meus Riminaldus ſequitur quòd Iuriſconſultus hic uoluerit dicere, quòd iuriſdictio eſt etiam iudicis dandi licentia, hoc eſt effectus & proprium iuriſdictionis eſt, quòd ſit delegabilis, & ſic quòd cauſę quæ ſunt iuriſdictionis poſſint delegari iuxta textum in l. prima paragraphum quæ uerò ſupra de officiis eius. ubi ea quæ competunt iure magiſtratus ſunt delegabilia.

140 Sed † & hunc ſenſum iure meritò refellit Alciat. in locis allegatis poſt Alexandrum de Imola hic columna prima Cagnollus quoque numero trigeſimoprimo uariis modis impugnat hunc intellectum quos per te uide ſit ut defendi non poſſit. quoniam non conuenit literę, & ſecundum illum dictio & nihil im plicaret. contra naturam ſuam. l. etiam infr. ſol. mat.

141 Quartus † fuit intellectus Alciati in locis citatis quòd hic Vlpianus ſolum loquatur de mero & mixto imperio, quod oſtenditur ex diuiſione facta in principio legis, & dum textus dicit mixtum imperium eſt cui etiam iuriſdictio ineſt, quod in danda bonorum poſſeſſione conſiſtit ſubſequitur idem eſſe de licentia dandi iudicis: quia ſicut in bonorum poſſeſſione iuriſdictio ineſt, ita pariter ineſt in licentia dandi iudicis, unde utrunque eſt mix-

142 ti imperii. † & ſic in iſto textu uerbum licentia eſt caſus ablatiui.

Subauditurque præpoſitio, in prout ſit in authen. de defenſoribus ciuitatum in principio per Gloſſam in uerbo multis. unde ſenſus eſt quòd iuriſdictio eſt etiam in licentia, hoc eſt circa licentiam dandi iudicis. & hunc intellectum ſequitur hic Sapia & Bellonus ſupputa libro tertio capitulo quarto plus addens quòd cum periculoſa ſit ſubauditio prępoſitionis. In quia reſultat aliqua uiolatio cauillatioque literę maximè in oratione ſeparata ut hic ubi non admittitur repetitio ut nota in l. in repetendis. infra de legatis tertio ideò dici poteſt tenendo dictum intellectum ſine ſubauditione, quòd uerbum licentia ſit nominatiui caſus, & talis ſit ſenſus quòd iuriſdictio quæ ineſt mixto imperio in danda bonorum poſſeſſione conſiſtit, & hæc eadem iuriſdictio eſt etiam iudicis dandi licentia.

143 Sed † & hic intellectus (ſalua tantorum uirorum pace) non eſt bonus propter uerbum iuriſdictio. in ultima clauſula poſitum, quod uidetur hoc ultimum à mixto imperio diſtinguere, non poteſt ergo dici quòd mixtum imperium conſiſtat in licentia dandi iudicem: quia textus adiecit uerbum iuriſdictio. quæ uidetur à mixto imperio ſeparata.

Secundò ſic Iuriſconſultus hic loquens de mixto tantum imperio ut Alciat. & ſequaces dicunt,

cum, uoluisset duo exempla dare dandæ bonorum possessionis, & dandi iudicem, dixisset, quod in danda bonorum possessione consistit, & in iudicis dandi licentia. hicque breuis & clarus modus loquendi fuisset absque adiectione illorum uerborum *iurisdictio est etiam*, quæ secundum hunc sensum essent superflua contra §. quibus, prima constit. cod. Et ita planum respondet hic Hieronymus Cagnoll. nume. 33. licet eo nondum impresso iam cogitassem.

144 Tertiò † quando textus dicit, *mistum imperium est cui etiam iurisdictio inest*, ponit continens & contentum, continens est mixtum imperium, contentum iurisdictio quę illi inest quando uerò subdit, *iurisdictio est etiā in iudicis dandi licentiam*, continens est iurisdictio, contentum licentia dandi iudicis, ad secundum intellectum Alciat. iurisdictio hoc loco deberet esse pariter contentum sicut superius fuit, ubi de mixto imperio dixit, cum uelit Alciatus quòd iurisdictio insit in licentia dandi iudicis sicut in danda bonorum possessione, quę, mixti est imperi, merito, corruit eius intellectus Et ad motiuum suum quòd in princip. Vlpianus fecerit diuisionem de mero & mixto imperio tantum, quam posteà fuit prosecutus respondet Idem Cagnollus sub numero terciodecimoquinto quòd postquam Iuris Cons. declarauit per exempla prædicta membra meri & mixti imperii uolens ultra de simplici iurisdictione aliquid dicere secundum naturam tituli sub quo posita est lex nostra, subiunxit. iurisdictio est etiam iudicis dandi licentia, seu potestas delegandi, declarando ut plenius per cum.

145 Quintus † igitur fuit Ioanis Gilloti. lib. secundò de iure. & imper. cap. xvi. uersus fi. quòd Vlpianus hic noluerit dicere dationem iudicis propriè iurisdictionis esse, patet quia iudex inter litigantes nihil statuit aut imperat cum iudicem dat. ergo talis actus iurisdictio dici non potest. Sensus ergo fuit quòd etiam licentiam dandi iudicis est iurisdictio, hoc est dicitur actus dicendi ius, quasi dicat quòd nedum iudex ius dicit, alia faciendo quę in causis occurunt, sed etiam dando iudicem. Et primus casus qui includitur uidebatur minus dubius, cum propriè iudices iuri dicendo præsint, & ius reddere dicantur. l. secunda §. post originem. supra de origine iuris quando æquè uel iniquè decernunt l. pœna. supra de iust. & iure. quam ubi dant iudicem cum nihil statuant inter partes. Ita quòd implicatiua etiam, de qua hic seruat officium suum & ita colligit in effectu ex dictis Gilloti talis intellectus à me tamen latius de-

146 claratus. † Qui mihi tamen non satisfacit: quia secundum eum uerbum Iurisdictio, de quo in textu deberet esse distinctum in duas dictiones, cum tamen pro una communiter in codicibus habeatur.

Rursus uerum non est quòd in dando iudicem iudex semper nihil statuat aut nihil imperet inter partes, cum etiam illis inuitis indicem dare possit, ut not. in capitulo pastoralis de offic. delegati. & per Iason. in l. à iudice. columna quarta C. de iudic. Et licet quo ad litem seu ad articulum litis nil statuat, satis est quòd quo ad pręparatorium litis qualis est iudex quem dat. quid statuit cum dando, unde satis dicitur inter partes statuere prouidendo de iudice partibus cum idem iuris de præparatorio haberi soleat, quod de pręparato ut not. in rubrica C. de edend. & in rubric. de iudic.

Sextò Cagnollus loco citato conatur aliter hunc text. adaptare quòd postquam declarauit Vlpian. per exempla in quo consistat merum & mixtum imperium, uolens similiter declarare in quo consisteret simplex iurisdictio, subiecit, iurisdictio est etiam iudicis dandi licentia, & sic implicatiua est respectu exemplorum, ut sicuti de mero imperio est habere gladii potestatem, de mixto dandi bonorum possessionem ita de iurisdictione sit licentia delegandi.

Sed & hic sensus uitio superfluitatis laborat cõtra §. quibus prima constit. codicilis, ad quid enim implicare responsum exemplorum superius expressorum.

147 Postquam † igitur omnium hactenus ingenia defecerunt in perscrutando uerum sensum huius textus, dicam nouiter ego quid sentio super eodem, præmitto tamen, quòd aliqua sunt communia, ad omnem speciem iurisdictionis, ut est modica cohertio, quæ potest conuenire mero & mixto imperio, & simplici iurisdictioni, secundum Alexand. hic num. 16. colum iiii. uel tortura & carceratio secundum Iaso. nume. 51. hæc enim in abstracto considerata non possunt uni magis quàm alteri speciei attribui, sed remanent iurisdictionis in genere licet in concreto sint cuius speciei in qua exerceentur, horum simile est dare iudicem: quia in quacunque specie iurisdictionis iudex dari potest nedum in causis simplicis iurisdictionis, sed etiam meri & mixti imperii nonnunquam ut not. in l. i. suprà de offic. eius, unde considerata hæc datio iudicis in abstracto conferi debet iurisdictionis in genere, in cõcreto uerò eius speciei in qua exercetur. Vnde uerbum iurisdictio de quo in textu, non de iurisdictione in specie intelligitur: quia sic non conueniret dationi iudicis, quæ fit aliquando in

T 3 causis

causis meri & mixti imperii, sed pro iurisdictio
148 ne in genere capi debet † & secundum hunc intellectum dictio. Etiam, implicat imperiũ quod sub iurisdictione in genere continentur, ut hic per Bar. in prin. quasi non tantum imperium sit iurisdictionis, sed etiam licentia dandi iudicis, maior autem dubitatio in hoc erat: quia cum specialiter à lege. uel Sen. Consulto uel constitutione principum concedatur. l. cum prętor. §. i. infr. de iudic. videbatur neque imperii. neq; iurisdictionis esse talis licentia dandi iudicis, sicut de datione tutoris, dicitur in l. mutuo. §. tutoris datio. infr. de tutel. uerum quia respectiuè ad iurisdictionẽ conceditur quod patet quia cuicunq; propriam iurisdictionem habẽti competit, l. more, & ibi not. infr. eo. ideò iurisdictionis esse censetur ut hic, quod non est in tutela cuius datio non conceditur respectiuè ad iurisdictionem: quia non omnibus competit habentibus iurisdictionem propriam, sed illis tantum quibus id ius à lege. Sen. Consi. uel constitutione principum datũ est. d. §. tutoris datio, & ita nouiter in hoc textu post alios puto dici posse. Cæterum studiosus quisquam lector diligentius cogitabit.

149 Expeditis † notabilibus ad Glossas deuenien dum est, & circa primam notandum est ꝙ in tribus dictis de quibus hic, textus procedit exemplariter non autem diffiniendo, quæ sententia communis est, licet Angelus contra teneat qđ inferius disputandum reseruo, dum tractabimus diffinitionem meri imperii positam per Bart. tunc enim aptior erit locus uidere nunquid Vlpianus hic uoluerit loqui diffiniendo uel exemplariter potius procedendo.

An hic tex. procedat exemplariter. uel diffiniendo.

150 Quare † ad secundam Gloss. me transfero quæ dat exemplum potestati cuius qui habet merum imperium, nam omnis capitalis pœna quę tripliciter contingit l. ii. infra de pube. iud. l. edicto. §. primo infra de bonorum poss. l. i. §. fina. infr. de contra tab. in quibus dicitur pœnam capitalem esse mortẽ naturalem, uel ciuilem ut seruum pœnæ fieri. Item exilium, consistit in mero imperio, Et hanc potestatem omnes prǽsides habent, l. illicitas. §. qui uniuersas, supra de offic. procons. ubi dicitur quòd ius gladii habent, & in metallum dandi sicque merum imperium.

Ex hac igitur Glossa colligitur conclusio quòd pœna capitalis tribus modis intelligi potest, cui conformis est alia in l. transfigere C. de transation. Et ultra iura Glossę est text. in l. capitalium. in princip. infra de pœn. & institu. de pub. iud. in §. publicorum, quæ iura citat hic Dec. in quibus dicitur capitalium pęnarum seu iudiciorum esse ultimum supplicium, ut est ad furcam damnatio, uiui concrematio, capitis amputatio, proxima morti metalli cohercitio, deinde in insulam deportatio. Et illis addo text. in lege ii. infra de pœn. ubi dicitur rei capitalis damnatum sic accipere debemus ubi damnato mors contingit uel ciuitatis amissio, idest, deportatio. uel seruitus ut in metallum damnatio.

151 Sed † pulchra difficultas exoritur de qua pęna sit in dubio intelligendum quando fit mentio in aliqua dispositione de pena capitali, in quo puncto Decius hic adducit Glo. in l. i. C. ne chris. manc. tenẽtem quòd debeat intelligi de exilio. quam Glossa. sequitur Imola. in l. ii. infra de pub. iud. Abb. et alii. in cap. quanto. de iure iuran. quos citat hic Dec. per regulam legis si præses. ad fin. infra de pœn. ubi mitior pœna sequenda est in dubio. nam si iudex quem condemnauerit pœna legis Iuliæ nec dixerit publicorum uel priuatorum, tunc ex crimine commisso per eum erit existimandum, sed si utriusque crimina obiecta sint, mitior lex, idest, priuatorum erit sequenda, Et ita pœna legis Iuliæ priuatorum erit imponenda. ad idem text. in l. interpretatione. eo. tit. ubi interpretatione legum penæ moliendę sunt potius quàm exaspérandæ. idemque tradit textus in l. factum. §. in

Appellatione pęnę capitalis in dubio quid ueniat.

152 pœnalibus infra de regulis iuris. † Et ideo si fiat alicui præceptum de quid faciendo, uel non, sub pœna excommunicationis, uel alia pœna & ille contra faciat precepto, non per hoc dicitur incurrere ipso iure in excõmunicationem, nec dicitur excommunicatus, sed reputatur fuisse quædam cominatio ut est Gloss. notabilis in capitulo sicut tuis, de simon. & in capit. primo de sagitta. declarat Imol. in capitulo i. loca. columna ii. nume. xi. uersiculo & aduerte. sequitur Dec. in dicto §. in pœnalibus. quia cum illa uerba, sub pœna excommunicationis, possint intelligi dupliciter, scilicet ferendæ, uel ipso iure incurrendæ, Et in dubio mitior interpretatio sumi debeat in materia pœnali per iura prǽallegata, in dubio, fieri debet interpretatio ut ipso iure non incurratur excomunicatio, cum illa sit mitior interpretatio.

153 Et † hanc conclusionem pariter firmat Bossius in titulo de pęnis. numer. 16. limitando tamen eam, nisi simus in attrocissimis delictis: quia sit interpretatio in deteriorem partem per dictum Abbatis in cap. at si clerici. in fin. in prin. de iudic. Subdittamen Decius hic ꝙ Angel. in l. sæcularii. §. sunt quidam. per illum text. infr. de extra. crimi. dicit quòd pęna capitalis de morte intelligitur, ponitur enim casus ibi deponentibus scopulos in fundo inimici, quorum timore nemo audet ad eum agrum accedere, timens crudelitatem eorũ qui scopulos ibi fuerunt, subditque textus,

textus, *hanc rem præsides exequi solent grauiter usque ad pœnam capitis; quia & ipsa res mortem comminatur*, & sic de morte intelligitur illa pœna capitis secundum Angelum cum res ipsa, hoc est delictum commissum, mortem cominetur.

154 Secundo † Decius adducit textum in l. lex Iul. §. fin. infr. ad l. Iul. repe. ubi dicitur quòd hodie ex l. Iulia repetundarũ, puniũtur illi qui in eã inciderũt & plerique, uel exilio puniuntur, uel etiam durius, dans exemplum de illo qui pecuniam acceperit ob hominem necandum, uel calore iracundiæ inductus eum occiderit; nam capite plectidebet, & sic morte.

Tertio facit text. ut addit Dec. in l. respiciendum. §. finali infra de pœnis. ubi dicitur quòd capitis pœna est, uel bestiis obiici, uel alias similes pęnas pati, sicut enim primum exemplum de morte intelligitur iuxta Gloss. in lege qui ultimo. cod. titulo quæ dicit quòd tales damnati ad bestias debebãt mori; quia uel trahebãtur ad caudam equi donec morerentur, uel inter feras bestias ponebantur.

Ita aliud exemplum generale quod subiicit, *uel alias similes pœnas pati*, de morte de-

155 bet uerificari, † quia una pars alternatiuæ clara, declarat aliam partem alternatiuæ dubiam. l. i. ubi Barto. Soc. & alii. infrà de reb. dub. ut de damnatione ad furcam, uiui concrematione, & capitis amputatione, quæ omnes sunt pęnæ capitales. l. capitalium. inf. de pen.

Et adductis pro communi respondet hic Dec. quòd non urgent. nam primo Gloss. in l. i. C. ne Christ. man. nihil facit: quia ibi de exilio intelliguntur uerba textus ut exponit Gloss. quia sic per alia iura reperiebatur declaratũ, uidelicet per l. Iudæi. secunda. C. de iudęis ubi perpetuo exilio damnantur iudæi qui nostræ fidei hominem circumciderint, de quo dicitur in d. l. i. ergo nil mirum si uerba illa, *capitali sententia puniantur*, intelliguntur per Gloss. de exilio: quia una lex declarat aliam l. si seruus plurium. in fin. inf. de leg. primo & ad regulam. l. si præses respondet Dec. ut per eum.

Quarto præter Decium reperio quòd Aret. in ca. qualiter & quando. §. ad corrigendos. extra de accusa. colu. iiii. citat tex. ubi dicit esse casum rotundum. in l. relegati. inf. de pen. nam si relegatus in tempus interdictis locis excedat, exiliũ perpetuum imponitur, deportato uerò pœna capitis irrogatur, & ut ad literam Glo. dicit capitis amputatio.

Quinto pariter Aret. adducit text. in l. fina. suprà de rerum. diuisio. ubi si quis uiolauerit muros capite punitur, quod indubitanter intelligitur de morte, propter exemplum Remi occasi iussu Romuli sui fratris, ob id quod muros transcendere uoluerit.

Sexto adduco tex. in l. quoniam C. ad leg. fau. de plag. ubi dicitur plagiarios alienam res ex urbe seruos uel ingenuos capite plecti. quod de morte sentit Imperator subdens, *ut pęnę genere deterreri cæteri possint*.

156 Ego uerò à communi non recedo † quam tenet etiam Hieronymus Cagnol. hic numero quinquagesimoseptimo. primo per d. l. i. C. ne Christ. mãci. nam dici põt quod ille textus met ostendit quod illa capitalis sententia citra mortem sit intelligenda, dicit enim quòd iudæus Christianum mancipium circuncidens non solum mãcipii dãno mulctetur, uerum etiam capitali sententia puniatur. Si enim capitalis illa sententia de morte deberet intelligi, superfluè diceret etiam de damno, & amissione mancipii: quia mora omnia soluit. §. deinceps. in authen. de nup. nec maius damnum sibi inferri potest quàm uitam sibi præripere, mortique eum tradere, ne ergo sine ministerio id dixerit, consequens est intelligere, quòd uiuus remaneat. & tunc bene propter pœnam sententię capitalis patietur damnum amissionis serui, unde sequitur appellatione pœnę capitalis in dubio de morte non esse intelligendum, sic inducendo illum textum.

157 Secundo † pro hac opinione adduco textum in l. præsenti. C. de his qui ad eccle. confug. in prin. quem citant hic Mod. Pat. ubi dicitur quòd nullus orthodoxæ fidei expelli possit extrahique de ecclesiis, qui ad eas confugerit, & qui hoc moliri, aut tractare ausi fuerint, capitali & ultimi supplicii animaduersione plectendos, quæ uerba, *& ultimi supplicii*, sanè demonstrant quòd si addita non essent illa uerba, *capitali animaduersione*, de pœna exilii non autem mortis fuissent intelligenda, & sic ille textus optimè probat hanc

158 opi secundum Mod. Pata † & licet ipsi non dicant ista non fuit inuentio sua, sed eo loco Fulgosii ante ipsos, qui propriè notat ex illo textu quod appellatione pœnę capitalis nõ cõtinetur mors naturalis in dubio, si enim dicit Fulg. intelligeretur de morte ad quid adiecisset, *& ultimi supplicii animaduersione*, & sic propriè facit, Fulgo. ponderationem quam dicti Moderni faciunt licet ipsum subticuerint, aut forte non uiderint.

159 Et ultra Fulgosium reperio quòd Castrensis eleganter ibidem notat. illum textum, dicens quòd non sufficiebat dicere capitali, ad hoc ut imponeretur pœna mortis naturalis. cum pœna capitalis possit esse, etiam sine pœna mortis naturalis. ut patet in deportatione, & damnatione in metallum. quę dicuntur pœ-

160 nę capitales. Ideo subiunxit uerba sequentia † & ideò dicunt Doctores ut subdit Castrensis. si statutũ diceret pro tali crimine debere imponi pęnam capitalẽ, non debere imponi pęnã mortis sed debere intelligi de minori pęna argu. d. legis, si præses.

si præses.infr.de pęn.Et sic de illa quę æquipare
tur deportationi: quia deberet banniri, & ex-
pelli de ciuitate.debet igitur hoc expresse dici,
quòd imponatur pęna mortis. Ideò iudices in
sententiis criminalibus condemnant ad pęnam
capitalem,ita quòd moriantur rei, & anima se-
paretur à corpore, & non sine causa apponunt
illa uerba:quia mors est duplex naturalis & ci-
uilis.

Tertiò confirmat hanc opi.textus.in l.cum pa
tronum.infr.de iure patr.ubi dicitur, *cum patro-
num qui capitis libertum accusasset.exclud à bon.
possessione cōtra tab.placuit.Labeoque existimabat
capitis accusationem eam esse cuius pœna mors aut
exilium esset*, si enim pluribus adaptatur,in du-
bio mortem non significat, nisi aliter constet.
quarto accedit text.in l.hos accusare.§.omnibus.
infr.de accus.ubi dicitur quòd, *omnibus legibus
serui rei fiunt excepta lege Iulia de ui priuata:
quia ex lege damnati partis tertiæ bonorum publi-
catione puniuntur.quæ pœna in seruum non cadit.
Idemque dicendum est in cæteris legibus quibus pe
cuniaria pœna irrogatur.uel etiam capitis quæ ser-
uorum pęnis non conuenit. sicut relegatio*, Iur.
consultus ergo pęnam capitis uocat eam, qua
libertas,uel ciuitas, uel honestas perditur. quæ
quia seruus non habet non potest perdere. ut
tradit ad illum text.Connan.in commentar. iur.
ciuili.lib.ii.ca.iii.colum.v.& inde denotatur pę
nam capitis citra mortem uerificari.& in dubio
sic intelligi debere.

Nec ergo communis opinio mirum in modū
161 iustificatur ex dictis iuribus.† quam tenendo
non obstant contraria de quibus per Decium &
primo d.lex.facularii.§. sunt quidam.infr.de ex-
trā.cri.quoniam missa solutione Modernorum
Patauinorum qui fatētur illum textum loqui de
pęna mortis quando dixit usque ad pœnam ca-
pitis.Respondetur id non esse uerum. sed de pœ
na capitis minori citraque mortem de necessita-
te debet intelligi,probatur,nam loquitur de deli
cto non consummato, uidelicet de illo qui tene
bat in prædio quosdam lapides ad offendendum
non tamen secuta fuerat offensio.patet dum di
162 cit, *quia & ipsa res mortem comminatur*,† Sed
ubi sumus in delictis non consumatis,nunquam
imponitur pœna mortis in arbitrariis, ut tradit
Bald.in consil.ccccxliiii.colum.ii.uolum.iii.Fely.
& Dec.in cap.ex literis.colum.penul.de consti.
& ita pulchrè respondet, & interpretatur illum
textum Speculum aureum Marantæ,in iiii.parte
primæ distinctionis.nume.48.cum sequent. Et
163 ratio in promptu est:† quia hodie ex generali
consuetudine nunquam punitur delictum atten
tatum sicut consumatum, sed mitius, & sic non
punitur affectus nisi sequatur effectus excepto
crimine læsæ maiestatis, & id genus ut tradit
Castr. Alexander & Iason. in l. i. §. fina.infr.
quod quis,iur. Cardin.Alexand. in capit.i. §. si
uerò uoluerit in fin.de cap.qui cur.uend. Ange
consi.xiiii.colum.i.ubi dicit quòd ista consuetu-
do est approbata per totum mundum, sequitur
Speculum aureum loco citato.num.54.alios plu
164 res citans†Et certè hęc sua declaratio multum
iuridica mihi uidetur: quia textus dicit quòd,
*hanc rem præsides exequi solent grauiter usque ad
pęnam capitis*, pondero quòd executio grauis de
licti non est mortis inclusiua, dato etiam quòd
lex nedum positiuè loquatur,sed etiam compara
tiuè per uerbum grauiore.l.i.§. item solent. su-
pra de off.præfe.urb.ubi tutores malè uersati in
tutela grauiore animaduersione puniūtur, & ta-
mē illa nō est mortis inclusiua sed extraordinaria
iudicis arbitrio.l.in eos.infr.de tutel.Et ibi not.
Bal.qui non debet imponere mortem nisi in at-
trocioribus ut superius dixi.unde datur intelligi
quòd si præsides exequuntur grauiter illud deli
ctum usque ad pęnam capitis, quòd mortem
non imponunt, non enim diceret, grauiter, sed
grauissimè, seu seuerissimè, si de morte uo-
luisset intelligere ut dicitur.in l.nemo.in fi.C.de
Summa Trini.& ita textus ille non probat con-
trà communem.
165 Non † obstat etiam textus in d.l. lex Iu
lia.§.fin.infr.ad l.Iul.repe.quia præter responsio
nem Decii dicentis illud esse speciale propter di-
stinctionem factam de exilio & pęna capitis,se-
cus in dubio facta tantum mentione de pęna ca-
pitali.Considerandum est quòd ille textus po-
nit duos casus.Primus est de iudice, qui ob ho
minem necandum pecuniam acceperit, non ta
166 men inquit quòd eum occiderit † Et hoc est fa
cti, quod non præsumitur.l.in bello.§.facti.inf.
de capti.Secundus est casus quando pecuniam
ob id non accepit, tamen calore iracundiæ indu
ctus interfecit innocentem,uel quem punire nō
debuerat.posito utroque casu dicit textus quòd
*capite plecti debet,uel certe in insulam deportari,
ut plerique puniti sunt*, ego resoluo illam dictio
nem.Vel.in expositiuam, idest, ueluti positam
inter genus & speciem,iuxta doctrinam Barto-
li.in l.i.infr.ad l.Aqui.in l. ubi pactum, & post
cum cęteri.C.de transf.cum enim illa uerba, *ca-
pite plecti debent*, generalia sint, & multa conti
nere possint. d.l.capitalium.cum similibus. alia
uerò quæ sequūtur, *uel certè in insulam deportari*,
sint specialia ut de se patet, dictio uel, pro idest,
stare debet.& ita textus ille non loquitur de pœ-
na mortis quando dixit, *capite plecti debent*,
hicque sensus optimè iustificatur: quia sicut in
primo casu cum non appareat homicidium fuis
se secutum,& sic delictum fuisse consummatum,
pœna mortis imponi non debet per superius di-
167 cta circa d.§.sunt quædam† ita in secundo casu li
cet secutum fuerit homicidium: quia tamen ira
cundiæ calore secutum fuit ut inquit textus, con

sequens

sequens est ut licet non excusetur penitus delinquens calore iracundiæ, aliàs propter homicidium quis non esset puniendus: quia plerunque cum iracundia committitur. ut tradit Bald. in l. si non conuicii. C. de iniur. tamen pena debeat mitigari, & sic quòd non imponatur pœna mortis ordinaria homicidii, prout concludit Roma. singul. dviii. nolo communicare Abb. in capitul. primo de iniur. col. i. & in c. dilecti. col. fi. ubi etiã de excep. Dec. & Cagnoll. in l. quidquid. calore. infr. de reg. iur.

168 Et ideò Dec. in l. ut uim. col. iii. post Butri. & Aret. quos citat supra. de iust. & iu. & Cagnol. in d. l. quidquid. nume. 11. notabiliter dicunt quòd licet prohibitum sit occidere fugientem qui te percussit; quia id potius ad uindictam quèm ad defensionem tenderet, si tamen id feceris, de homicidio, pœna ordinaria mortis te non teneri, nec puniri debere, iusto dolore & calore iracundiæ uulneris accepti te ad id promouente, textus ergo in d. §. fina. de pœna mortis non loqui-

169 tur † & hæc est longè melior intelligentia ad illum textum quàm data per Speculum aureum loco præallegato nume. 50. ubi secundo loco fatetur textum illum loqui de pœna mortis attenta criminis immanitate, cum iudex iniustè interficit innocentem, unde est homicida, nimirum si morte puniri debet, huncque pariter intellectũ ante Speculum aureum tenet Bald. in l. i. C. ex delic. defunc. col. iiii. Saly. in l. fi. C. de pœna iud. Cur. Iun. in l. i. ad fin. infr. quod quis. iur. quoniã tametsi de homicida loquatur in secundo casu, tamen de occidente calore iracundiæ loquitur, in quo pena debet mitigari, nec ordinaria imponi, ut dixi, ad quod Speculum aureum nõ aduertit. & ita textus ille non aduersatur opinioni cõmuni; & posito quòd de pena mortis loquetur, non tamen adhuc obstat communi. si uideris alium intellectum quem pono. in l. i. infr. quod quisque iur. nu. 174.

170 Nõ obstat & tertio loco textus. in l. respiciẽdum. in fin. infr. de pœn. quia textus subdit, *uel animaduerti*, quod uerbum ut à superioribus differat, quæ mortem includunt, debet intelligi de pœna metalli, uel deportationis cum & ea capitalis sit. d. l. capitalium. sicque superius interpretatus fui illum textum; & secundum hoc nihil facit, quia tantùm declarat plura comprehendi sub pena capitis, & mortem, & citra mortem sed quid in dubio significet non aperit, de quo nos quærimus.

171 Nõ obstat insuper illa ratio quam ponit hic Dec. respondendo ad regulam legis si præses. dicendo ꝙ non habet locum in isto casu, quia etiam in pœnis fit lata interpretatio secundum ꝙ proprietas uerborum requirit. l. cum lege. & ibi not. Aret. infr. de testa. Ang. in l. fi. tertia limita. supra de const. prin. Cald. consi. i. de consang. & affi. Dec. consi. cxxviii. in fi. consi. cccxliiii. nu. primo & in l. factum suum. §. in pœnalibus. nu. 12. infr. de reg. iur. Craue. consi. cxviii. nu. 12. ergo debet intelligi de pœna capitali in potiori significato. & sic de morte quia est magis propria, quam si intelligatur ciuiliter ut per eum.

172 † quia misso quod inquit Cagnol. num. 58. non tolli ex hoc argumentum Doctorum ꝙ de minori sit intelligendum quando uocabulum diuersimode reperitur significare, cum non ostendat Cagnollus quare non tollatur argumentum dico ego quòd imò textus in d. l. si præses. optimè conuenit huic. q. nam ut declarat ipsemet Aret. in d. l. cum lege. quando sermo se habet ad plura non tamen simul, si est unum eligendum debet eligi id quod est mitius. d. l. si præses, Sed quando ex proprietate uocabuli possunt contineri plura simul, sicut uerbum intestabilis. tunc omnia continentur, ut ibi, quasi lex ita uideatur in dubio uoluisse. nos autem sumus in primo casu nam quando quis deliquit, & lex dicit. quòd capitali pęna puniatur. licet talis sermo se habeat ad plura, hoc est sit aptus plures pœnas complecti, non tamen simul: quia non reperitur ꝙ pro uno delicto quis plures pęnas patiatur, sed unam tantum, merito si una pœna eligenda est, debet eligi mitior. & sic non est uerum de capitali in potiori significato hoc est de morte intelligendum esse, ut putat Dec.

173 Vltimò † me parum mouet quod inquit Dec. quòd uerba naturaliter intelligi debent non autem ciuiliter. l. fi. C. de his qui. uen. eta. imp. ergo pœna capitalis in dubio de morte debet intelligi: quia solutio colligitur ex notatis ibi per Baldũ. procedit enim ille textus in his quæ procedunt naturaliter, nedum ciuiliter, ut ætas legitima, quæ naturaliter procedit spacio xxv. annorum. ciuiliter autem & per accidens rescripto principis, unde si fiat mentio ætatis legitimæ, de natura li intelligitur. quædam uerò sunt quæ non procedunt naturaliter ut esse priorem quod est per accidens, non à natura, & tali casu uerba ciuiliter intelliguntur: quia aliter intelligi non possunt. Vnde dicit Bald. si quis reliquit executorem priorem talis ecclesiæ, qui pro tempore erit, & quidam fuerit creatus prior ex dispensatione papæ cum esset inhabilis. certè de tali quoque intelligetur testamentum; quia sufficit quòd sit prior, nec est curandum de modo cum quocunque modo creetur si per accidens, non autem à natura, unde uerba non nisi ciuiliter intelligi possunt. Modo in proposito nostro nos in tali casu uersamur, quòd enim quis capitali pœna puniatur, non à natura prouenit sed per accidens ratione delicti, licet enim mors sit naturalis, pati tamen mortem per uiam pœnæ, & propter delictum non prouenit à natura; sicut nec aliam pęnam pati; meritò uerba pœnæ capitalis

lis in dubio non nisi ciuiliter sunt intelligenda
& sic de alia pęna citra mortem.
174 Nō †obstat & quartotextus.in l.relegati inf.
de pęnis cui conformis est alius in l. capitalium.
§.in exulibus.eod.titulo. id enim procedit pro-
pter contemptum præcepti iudicis, quo remo-
to secus esset,& ita casus est specialis, Ad legem
uerò fin.supra de ret.diui. cui conformis est tex.
inl.iii.§.in libello.infr.de re mil.ubi dicitur q si
quis uallum transcendant, aut per murum ca
stra ingrediatur,capitè punitur breuiter dici po-
test illud esse speciale, cum tale facinus hostile
& abominandum reputet Pompon.in d.l.fin.ma
gna que ratione & aperta, lata hæc lex est, seu
in urbe,seu in castris, ut & transfugis exitus prę
175 ludatur, & aditus inimicis † Sed ut de Ro-
mulo referam quod inquit Cicero & post eum
Connanus in commentariis Iuris ciui. libr. iii.
cap.i.colum.v.Non lege aut iure fecit Romulus
sed utilitatis species animum eius impulit, cui
cum uisum esset utilius solum,quàm cum altero
regnare, fratrem interemit, omisit hic & pieta
tem & humanitatem, ut id quod utile uideba-
tur, neque erat, assequi posset, & tamen muri
communi opposuit speciem honestatis, nec pro
babilem, nec satis idoneam, peccauit igitur, te
netque certè Romulus manifestissimo parrici-
dio, uel ipso teste, qui ante legem de transitio
176 ne murorum latam fratrem occiderit. † Ad l.
quoniam.C.de plagia.pariter dici potest id esse
speciale propter intercile publicum quod uersa-
tur in urbe replenda liberis homnibus, nedum
seruis. l. j. infr solut. matr. unde alienantes
eos extra urbem,sicque eam uacuantes aut minu
entes taliter puniuntur; quia aduersus publicam
utilitatem nituntur, & ut cæteri abstineant ti-
more pęnę, ut inquit Imperator ibi, & ita
sublatis omnibus fundamentis remanet uti-
liter satis ut arbitror hæc quæstio resolu-
ta.

Merum imperium. ... n possis ex ... rcerin cor ... pus mortu- ... um.

177 In †Glo. animaduertendum, quatenus expo-
nit uerbum animaduertendum, idest, aduerten-
dum in animam, hoc est animatum corpus, col
ligunt hic Doctores & post eos Decius, quòd
merum imperium non exercetur nisi in corpus
animatum,&ideo inferunt quòd in corpus mor
tuum non infertur, nec exercetur,& ratio com-
munis adfertur:quia crimina morte extinguntur
l.defuncto.inf.de pub.iud.ubi clarè dicitur quòd,
*defuncto eo qui reus fuit criminis, est pœna extin
cta*, igitur in defunctum non potest exerceri,
sicque nec merum imperium quod in puniendo
178 corpus & homines consistit, ut hic † & ex hoc
inferunt Petr.Cyn.Ange.Alexan.& alii. in l. ii.
C. qui test.fac.poss.cum similibus hic per Dec.
& Cagnollum nume.63 quòd malè faciunt iudi-
cis qui iubent suspendi corpus mortuum delin-
quentis, qui forsan in carceribus se interfecit

ut euitaret publicam notam. ad quod facit tex-
tus adductus hic per Vallam.in l.si quis barbaris.
C.de re milit. libr. xii. ibi, *uiuus comburatur*,
& in l.capitalium.infr.de pęn.ibi, *uiui concrema
tio*, ad denotandū quòd mortui non comburun
tur. & in hac opi.pariter residet Carrerius in pra
cti. crimi.§.circa itaque. nume. 13.plures citans
ut ibi per eum.unde monet Angel.in d.l. defun-
cto.quòd caueant ab hoc assessores: quia pos-
sent in syndicatu conueniri tamquam inferen-
tes iniuriam cadaueri, sequitur Dec. in l. pupil-
lum.§.hęredes infr.de regu.iur.& Bossi.in titulo
de execu.sent.nume. 18. & in titulo de senten.
179 nu.105.&c. † Subdit tamē hic Dec. quòd Bal
dus.in d.l.ii.uersiculo sed quæro uoluit hoc arbi
trio iudicis relinqui, mouetur ratione. & aucto
ritate Glossæ.in clemen.i.de pœniten.in uer.pœ
nitentiæ, ratio illa est: quia istud cadauer est
corpus pœnę; igitur puniri potest, cui rationi
refragatur textus.in d.l.defuncto. nam si defun-
cto reo criminis pœna extincta est, falsum est
corpus illius defuncti esse corpus pœnę, minus
etiam facit pro Baldo Glossa præallegata.dunta
xat enim dicit quòd iudex potest dare licentiam
quòd suspensus amoueatur à furca. quòd proba
tur in l.i.infr.de cada.punit. non autem dicit q
iudex possit cadauer furca suspendi facere, uel a-
liter punire. & ita decisio Baldi iure non proba-
tur licet cum eo transeant Fulgo.& Rom. Imo-
laque.in d.l.defuncto.postremoque Marf.in l.fi.
nu.40.inf.de quæst.&c.
180 Retenta† igitur conclusione negatiua de qua
supra ea primo limitatur secundum Dec. hic ut
procedat quantum ad pœnam de nouo inferen
dam uel imponendam, hęc enim in mortuum
exequi nō potest,sed prius imposita in uita bene
pōt continuari, l.ii. infr.de cadaue.puni.ubi dici
tur quòd si quis fuerit in insulā deportatus, pęna
etiam post mortem manet: quia non licet alicu
bi eum inde transferre, & sepelire inconsulto
181 principe, † Et ideò notat ex illo textu Bart.
ibi, quòd qui non potest in uita morari in ciui-
tate uelut bannitus, post mortem non potest
ad ciuitatem reduci gratia sepulturæ. sequitur
Nellus in tract.de bannit.in secunda par. iii. tem
po. nume. 2. confirmans illud ex eo quòd dicitur
de excōmunicato, cuius corpus in ecclesia po-
ni non potest. clemen. i. de sepult. quod etiam
tradit Fely.in cap. à nobis. ii.colum.fin. de sent.
exco. per text.in cap.is cui. de sent. excomu. in
182 vi.† Secundò limitatur hæc conclusio per Val-
lam non procedere quando quis enormiter deli-
quisset, quod exemplificat Carrerius loco citato
in famosis latronibus assassinis, parricidiis, &
aliis committentibus, grauissima crimina, tunc
enim propter enormitatem delicti, potest cada
uer delinquentis suspendi & feris dari, Gloss. est
notab. in l.ii.infr. arbo.fur.cæs. dicens quòd la-
trones

trones furreis suspenduntur, & deinde bestiis subiiciūtur. l. capitaliū § famosos. infr. de pen. quā Gloss. singularem facit sarb. consi. lxiiii. uolum. i. & consi. fi. uolum. ii. sequitur Tiraquell. in trac. de pœn. causa. 49. nume. 42. & sub hac fallentia comprehendi potest alia quam ponit Felyn. in in d. cap. à nobis. secundo ad fin. de senten. exco. uolens ꝙ in crimine hæresis mortuus possit puniri pœna excommunicationis ut ibi tradit glo. per eext. in c. sanè profertur. xxiiii. q. secunda id enim dici potest propter enormitatem sceleris procedere, &c.

184 Sed † hanc limitationem reprehendit hic Sapia: quia in crimine læsæ maiestatis non fit executio contra mortuum in corpore, sed memoria tantum punitur, & damnatur. §. per contrarium. inst. de her. quæ ab. int. ibi, *memoria damnata fuerit post mortem*, nam subdit Gloss. cum ipse sit mortuus non potest damnari nisi à Deo, & hoc eodem modo loquitur tex. in l. fi. C. ad l. Iul. maiest. & hæc memoria defuncti, damnatur ad hunc finem auocandi bona ab hæredibus defuncti, ut habetur in d. § per contrarium. & in l. donationes. §. perfectæ. & ibi not. infr. de don.

185 † Et hanc opi. quoque tenet Hiero. Gig. in tractat. de crimi. læsæ maies. libe. i. cap. xx. post Acet. in d. §. interdum. dicens quòd defunctus non est damnandus, cū iā sit mortuus nec cōtra eum foemandus est processus cum mortuus citari non possit, l. de quare §. i. inf. de re iud. sed eius memoria tantum damnatur ut bona in fiscum deferantur, & idem tradit Veronens. consil. xvii. Bosſi. in titulo. de sent. num. 103. si eego in crimine læsæ maiestatis satis enormi non pôt executio fieri in cadauer, ita nec in aliis criminibus enormibus.

186 Nec † obstat allegata Gloss. per Vallam. in d. l. ii. arbo. fuc. cæsa. quia textus pce eam citatus in d. §. famosos. non probat eius intentionem, ponit enim, refertque diuersorum opiniones circa pœnam inferendam famosis latronibus, *nam furca figendos esse quamplurihus placuit ut conspectu deterreantur alij ab ijsdem facinoribus & solatio sint cognatis & affinibus interemptorū*, postea subdit aliorum opinionem dicens, *nonnulli etiam ad bestias hos damnauerunt*, certè ego intelligo utramque pœnam dum uiuunt in eos inferendam, hanc uel illam secundum uarias opiniones relatas, non autem quòd uiuentes cruci figantur, & deinde mortui bestiis subiiciātur. Idque ratione potissima comprobatur: quia loquitur ibi de damnatione eorum ad bestias facta, & sic de sententia condemnatoria, in eos lata, cuius appellatione in dubio de uali da debet intelligi, l. iiii. §. condemnatum. infe. de re iudi. Sed iam mortuus inefficaciter condēnatur. l. ii. infr quæ sent. fine app. ergo patet ꝙ de uiuis loquitur tempore illius condemnationis ad bestias, & ita non probat ille textus pro dicta Glossa.

187 Non † obstat etiam quod de crimine hæresis tradit Fely. in d. cap. à nobis. quia loquitur in excommunicatione inferenda hæretico post mortem, quod potest tolerari; quia illa pœna non respicit corpus, sed animam quæ immortalis est, & nō moritur secundum Theologos & Christianos, nos autem loquimur de pœna merè corporis afflictiua, & ita periculosa redditur. secunda limitatio de qua supra.

188 Tertiò † limitatur hæc conclusio non procedere in casu, quando iudex uellet cadauer delinquentis dare medicis ob anotomiam, nam hoc facere potest, licet de hoc Bartolus dubitauerit in l. fin. inf. de cadaue. puni. sed hoc facere potest ut hic per Dec. argumento textus. in l. quod ei publicæ. infr. de iniue. ubi Magistratus non facit iniuriam, si quid facit intuitu rei publicæ, dato quòd ad contumeliam alicuius priuati pertineat, & ita uidetur in hoc casu: quia intuitu publicæ

189 utilitatis factum uidetur non ad iniuriam † Confirmatur ultra Decium, ratione quam ponunt hic Claud. Aquen. & Valla nam si propter publicam utilitatem liberum corpus hominis uiuentis qui non deliquit affligi potest, ut officio carnificis fungatur pro iustitia exequenda, secundum Barto. Bald. Fulg. Salyc. & omnes in l. fin. §. i. infr. de pigno. acti. à fortiori si deliquerit, eius cadauer propter publicam utilitatem potest

190 dari medicis ad anotomiam † Secundo corroboratur, nam uolnntas distinguit delictum à non delicto, & peccatum à non peccato discernit, cap. cum uoluntate de sent. excommu. Si quidem delictum non potest accidere sine malicia committentis illud quæ quidem minimè datur ex inuoluntario. Marsi. in l. i. §. diuus ad fin. infr. de sicar. & in singula. clxxvi. Petrus à Plaza in epitomes delictorum. libe. i. cap. x. nume. 10. at iudex in casu memorato non habet uoluntatem delinquendi, nec uersatur in aliqua malitia meritò id efficere potest. & ita bene iustificatur hęc ilmitatio quam tenet insuper Ioannes. Baptista Asinius in l. si quis sepulcheorum §. prętoe ait infe. de relig. & sup. fune. nu. 4.

191 Non † omitto tamen quòd eam restringit hic Sapia demum procedere, quando daretur cadauer suspensum & punitum pro anotomia, secus si coepus non fuisset punitum, ueluti quòd ante pœnam illatam reus decessit in carcere, cū non liceat in cadauer alicuius iniuriam committere, l. i. §. quoties. infe. de iniue. l. fina. infr. de sepul. uiola. Sed ista restrictio mihi non placet, sicut nec Modernis Pata. quia publica utilitas non attendit hanc iniuriam, sed illi præfertur d. l. quod rei publicę. & leges allegatę per Sapiā simpliciter loquuntur, non autem concurrente publica utilitate delinquentis: ergo coepus etiam

etiam non punitum poterit anotomię dari Secundò restringit hanc conclusionē Cagnoll.numero 73 ad loca ubi sit talis consuetudo alias, secus id enim non debet facere iudex nec potest in consulto principe lege secunda.infra de cada. puni. & tradit Iacobi.de S. Georg. in tract.de feud.in uerbo de mero. quæ restrictio mihi non placet ueluti contra Doctores, alios passim loquentes, nec ad talē restrictionem nos angit d.lex.secunda.quia in illa translatione deportati in insulam ad alium locum ut ibi sepelia tur, non uersatur eadem ratio, uel tanta publicæ utilitatis aliorum sicut in anotomia.

Merum imperium nunquid uersetur circa mutilationē membri;

192 In † eadem Glossa ad finem ibi, *totum uel partem*, colligunt ex ea Angel. Fulgo. & mod. quòd merum imperium uersatur etiam circa mutilationem membri, sicut circa totius corporis animaduersionem, & hęc Gloss. secundum eos de plano procedit de iure nouissimo, quo abscisio membri cognita reperitur. sicut totalis corporis animaduersio.§.ad hoc prohibemus.in authen.de collato.sed relata ad textum nostrum malè loquitur ut per eos & Decium:quia de iure digestorum non erat abscisio membri cognita quoniam ut inquid Cagnoll.nume.75 Romani nolebant homines inutiles sed potius mor-

193 tuos † & licet Alexander pro Gloss.citet textum in §.pœna.inst.de iniur. respondet tamen hic Dec.post D.meum Riminaldum de quo mētionem non facit. quòd illa pœna talionis erat de iure legis xii.tab.puta membrum pro membro, secus de iure forum secundum Angelum & sequaces hic: quia iniuria æstimabatur arbitrio iudicis, ut habetur in d.§. pęna.& hoc. idē declarat Balduinus ibi post Sex.cęciliū. sic enim in lege.xii. tabularum scriptum fuit, *Si membrum rupit meum, e pacto talio esto*, primum ergo tribuebatur facultas paciscendi, ut non omnino necesse esset pati talionem. quod si reus nec pacisci uellet, nec pareret iudici talionem imperanti, æstimata lite iudex hominē pecuniæ damnabat, atque ita si reo & pactio grauis, & acerba talio uisa fuerat. seueritas legis ad pecuniæ mulctam redibat.

194 Sed † ulterius ad tuitionem Glossæ nostræ, Curt. Iun. hic ponderat textum in l. qui manus. infr.de testa. ubi dicitur, *qui manus amisit potest facere testamentum*, ad hoc enim ut habeat rationem dubitandi uidetur intelligendus ille textus, quando mutilatio facta fuit in pœnam. si enim casu quis manus amisisset, ut hostili iniuria, uel morbo, non uideretur probabilis dubitatio quòd non posset facere testamentum, sed bene quando in pœnam amisit, ergo uidetur ibi textus pro Glossa nostra, quòd mutilatio mēbri in pœnam criminis fuerit cognita de iure ffo

195 rum † & licet non dicat Curt. Castrensis ibidem fuit in hac sententia, quòd illa lex intelligi possit ēt si manus amiserit per sententiam latam ex crimine, non enim inde testamentum irritatur:quia amputatio membri, non dicitur pœna capitalis, aliàs non ualeret testamentum. l. eius.§. i.cod.titulo.& quòd non sit pęna capitalis patet cum per hoc quis non perdat ciuitatem libertatem ue, sed cohereat in corpus, & sic assi-

196 milatur pœnæ relegationis, † Et ultra Castrensem Bartolus.Bald. Imola. cœterique maximè Constantius Rogerius uidentur fuisse in hac opi. quatenus inferunt, seu quærunt an is cui sunt amputatę manus & per sententiam, possit testari concluduntque quòd sic, declarando ut per eos, non enim se restringunt ad ius nouum, sed in terminis illius textus loquuntur, & sic de iure fforum.uidentur ergo supponere de illo iu-

197 re abscisionem membri cognitam fuisse. † Et ultra Doctores ego considero legem eius qui.& legem si quis, quæ præcedunt, & loquuntur de illo cui aqua & igni interdictum est, de in insulam deportato, de damnato ad ferum seu ad bestias, & de defuncto in custodia post accusationem, ante tamen damnationem, decidendo an tales possint testari, unde cum de illis loquantur illæ leges, qui tales pęnas incurrerunt ex delicto. Videtur pari modo quòd textus.in d.l. qui manus. immediate sequens, & loquens de illo qui manus amisit, debeat intelligi de amissio-

198 ne p uiam pęnę ex crimine † quia precedentia declarant sequentia.l.si seruus plurium.in fi.infra de leg.pri.

199 Licet † tamen hæc colorata sint, ego secus puto circa illius textus intellectum post. A Emilium Ferretum ibi, & Cagnollum hic nume.79. nam nullibi legi amputationem manus in pœnis numerari de iure ciuili, nisi à temporibus Archadii post imperii declinationem. unde Iur. consultus ibi, non cogitauit pœnam, quæ suis temporibus erat incognita. sed mouit eū ratio de qua in textu:quia qui manibus caret scribere non potest ibi, *quamuis scribere non possit*, unde uidebatur arcendus à testando qui manibus careret:cū scribere nō posset, & cum misterio de manus utriusque amissione Paulus locutus fuit ut illa uerba denotant, *qui manus amisit*, ut difficiliorem magisque probabilem casum proponeret, nam amissa dextera, & assuefacta sinistra non esset dubitandum talem hominem scribere, non ergo locutus fuit Iur.cōsultus de amissione manus in pęnam, & ex crimine, quia in eo se non fundat, nec de crimine aut pęna quic

200 quam dicit eo loco textus, † nec in dubio quoque præsumitur crimen. l. merito. infr. pro soc.sed de impotentia scribendi quam debemus intelligere propter casum non ob pęnam ex delicto, ex quo nullibi legitur illo iure abscisionem membri cognitam, & in usu fuisse receptam

201 † tantoque magis quia textus inquit, *qui*

manus amisit, quæ uerba propriè pertinent ad casum §. itē is cui. inst. quib. mod. re contr. ob. ibi, *si quolibet fortuito casu amiserit quod accepit*, non autem dicit cui manus incisæ sunt. ratioque decidendi potuit esse secundum Cagnoll. quia per alium scribere poterat ex causa necessitatis quę legem non habet. l. i. supra de offic. censu. cum etiam posset scribere pedibus, ut homines sic facientes testatur uidisse. prout & unum ego qui & scribebat, & comedebat, & bibebat, & telum pedibus in hostium figebat licet à se remotum. Et ita tenendo corruit intellectus Castrensis & cœterorum qui supponunt contrarium, Nec leges pręambulæ nos ad eum impellunt cum sint diuersorum auctorum ut
202 Gaii. & Vlpiani. illa uerò Pauli † quod enim dicitur pręcedentia declarere loquentia procedit in dispositione eiusdem personæ, dictat. li ser uus plurium. in fine. non autem diuersorum.

Mixtum quod appelletur & quae causa mixta.

203 In † Gloss. mixtum in principio notat ex ea Decius post alios quòd mixtum appellatur illud quod ex diuersis speciebus seu simplicibus com ponitur, hinc pręter eum causa mixta dicitur quæ partim ciuilis est, & partim criminalis, ue luti quando pœna pro parte uenit applicanda fisco, & pro parte parti, l. iii. ff. de sepul. uiol. uel in qua agatur ad pœnam ratione publicę utilitatis, & ut quis priuatam utilitatem consequatur, ut per Butrium & alios. in cap. tuæ. de procur. ubi accusatio de adulterio, ad pœnam separationis thori dicitur mixta: quia in quantum in ea agitur ut uir lucretur dotem propter adulteriū mu lieris, uel mulier donationem propter nuptias propter adulterium uiri, iux. not. in l. quamuis & authentica. ibi posita. C. de adulter. sapit naturam ciuilis, in quantum uerò tractatur ut imponatur pęna separationis thori ratione cri minis adulterii dicitur sapere naturam criminalis, sequitur D. m. Riminal. consi. cccxcv. col. i.
204 † Atque ideò bene dixit Anchar. consi. xxxvii. contra Ioannem. uersiculo uenio ad secundā ꝙ aliter iudicamus de mixto, & aliter de simplici bus, ex quibus mixtum componitur. sequitur Natta consi. cccclxiii. nume. 19. colligitur autem istud notabile ex hoc textu (ut ad uium redeamus) nam imperium mixtum sic appellatur quia componitur ex imperio & iurisdictione secundum Gloss. quę melius dixisset illud ex mero imperio & iurisdictione componi, prout supe-
205 rius diximus num. 70. cum sequentibus. † concordat text. quem citat hic Dec. in §. item mixta. inst. de acti. ubi mixta est actio aduersus eos qui relicta sacrosanctis ecclesiis dare distulerint. nā & ipsam rem, uel pecuniam derelictam dare compelluntur, & tantundem, sicque in duplum fit condemnatio, quatenus enim ad rem relictā agitur, actio dicitur rei persecutoria: quia rem relictam persequitur. §. i. inst. de lega. ibi, *quod relictum sit liceat id legatariis prosequi*, quatenus uerò ad tantumdem agitur pro pœna, dicitur pęnalis: quia agitur ad id qđ nō abest actori, nec reo adest, ut declarat Ias. in §. pœnales. inst. de act. dicitur ergo mixta actio in d. §. item mixta quia partim est rei persecutoria, partim pœnalis, & sic ex diuersis simplicibus composita, ut
206 & mixtum imperium † proceditque dicta con clusio nedum quando diuersa simplicia miscentur ut hic, & in §. quòd si partim. inst. de rer. di. ubi ex uino & melle fit mulsum, sed etiam quando simplicia sunt uniformia, ut si frumentum tuum frumēto Titii mixtum fuerit, §. quòd si frumentum. inst. eo.

An sententia lata super executione instrumenti sit mera diffinitiua.

207 Ex † hanc autem conclusione refert hic Angelus consuluisse prout reperitur. consi. cxiiii. cū sequenti. quòd sententia lata in causa summaria ueluti super executione instrumenti. non est mera diffinitiua, licet enim diffiniat, clemen. sæpe. de uerbo. significat. tamen quia trahit hoc à natura interlocutoriæ. quòd fertur lite non contestata. nec seruatis aliis solennitatibus iudiciorum, meritò non potest dici mera diffinitiua. quia merum dicitur quod est abstractum ab omni compositione, ut hic. Vnde statutum disponens de mera diffinitiua. puta quòd ab ea non possit appellari, locum non habet in ea, sicut etiam si diceret quòd à mera interlocutoria non appelletur, ut idem Angel. tradit in l. v. in princ. ff. de uerbo. obligat. & de hoc etiam ponit. in l. qui restituere. infr. de rei. uend. ubi licet hanc sententiam diffinitiuam appellet. non tamen est, ut subdit, mera diffinitiua, & hæc opi. cōmunis est ut testatur Dec. & Sapia. & super ea latè uagatur Cacialup. colum. penul. & fi. licet non firmet pedes.
208 At † Dec. in hac re distinguit tres casus, quibus annectam cęteros scribentes ut magis seriosè procedamus. Primus est quando statutum lo quertur de mera diffinitiua, & tali casu dicit in dubitanter ueram sibi uideri opinionem Angeli quòd in eo locum non habeat talis sententia, quoniam non potest dici mera diffinitiua in qua solennitas iuris in processu non seruatur,
209 † cum diffinitiua dicatur duplici respectu, diffinitionis & solennitatis Bar. in l. Titia. infr. de accusa. & uerba illa. de mera diffinitiua præcisa sunt, quia merū dicitur quod nullā habet mixturā alterius diuersæ qualitatis, ut not. Angel. in l. si sic in princip. infr. de legat. i. & in hoc primo casu concordat Aret. consil. cvi. & consilio
210 cxix. de quo per Dec. † Castrensis uerò contrarium tenet. primo per tex. in cle. sæpe. de uer. sig. prope fin. ubi talis sententia lata in causa summaria dicitur diffinitiua simpliciter, ergo est merè diffinitiua: quia aliàs nō diceretur ita simpliciter diffinitiua, sicut dicitur de homine mortuo, qui simpliciter non dicitur homo, l. seruo manumisso.

manumisso. cum Gloss. infr. de cond. inde.
211 † Secundò quia diffiniuia dicitur ex eo quòd diffinit negocium de quo principaliter agitur, ut per Gloss. communiter aprobatam in l. qui restituere.ad fin.infr.de rei uend. unde cum talis sit hæc sententia. diffinitiua censeri debet. Quin imò dicit Castr.non dari sententiam meram diffinitiuam, & non meram, licet sit dare meram interlocutoria, & non meram ut quando habet uim diffinitiuæ.
212 Et † hanc opi. Castrensis latius attingit, & sequitur hic D. meus Riminaldus pro qua citat in primis diffinitionem sententię diffinitiuę, ex qua colligitur propria determinatio, cum debeat conuerti cum suo diffinito.l. i. infra de dolo. Hostiens.enim in summa de re iud. & Specul.in titulo de sent.prola.§.primo dicunt quòd est iudicialis uel arbitralis diffinitio, imponens finem liti motæ, principaliter continens condemnationem: uel absolutionem, uel æquipollens. In hac enim diffinitione non fit aliqua mentio de ordine iudiciario, & de litis contestatione, sed simpliciter dicitur iudicialis diffinitio, igitur hoc attento, sequitur quòd talis sententia lata in causa summaria dicatur merè diffiniua, considerando diffinitionem quæ debet conuerti cum suo diffinito, & hoc fundamento pariter hic utitur Gaspar Valla. tacito tamen D. meo Riminaldo, nume. 187. tenens hanc partem.
213 † Secundò mouetur idem. D. meus Riminal. quia & in istis summariis lis contestatur in effectu si quidem primus actus qui sequi solet con testationem, habetur pro litis contestatione, cap.i.de electi.in 6.l.nulla.& l.nihil.cum ibi no.
214 C. de procur. † confirmatque nam & in istis summariis datur instantia, ut per Abbas.in c. fi. de iudic.& per alios in l.properandum. §. siquidem.C.de iudic.quæ instantia incipit à die con-
215 test.litis ut in prin. d. legis. † Quin & in istis summariis requirunur plenę probatiónes quando tractatur de pleno præiudicio Bartol. in extra.ad repri.in uersicu. summariè. unde posito quòd non in scriptis uel iudice non sedente pro tribunali feratur.l.prolatam cum ibi not. C. de senten. non est quin debeat dici mera diffinitiua, postquam lex ita uoluit tollendo specialiter in huiusmodi causis earum fauore dictas sollenitates introuctas dde iure positiuo, qđ tolli po
216 test p aliud l.tutelas.infr.de c.dimi.† Nam & uidemus ut subdit D.meus Riminaldus,& auctore tacito Valla. quippe quòd furari dulce sit sollenitates olim requisitas in proponēdis actionibus fuisse sublatas l.prima,& secunda.C. de formul.sicut & in testamentis..l.quoniam. C. de testamentis, & in stipulatione. §. sed hęc sollennia. insti. de uerborum, obligatione, & tamen non inde cessat quominus actiones, testamenta, stipulationesque merè & propriè tales dicantur.
217 Quare † concludit D.meus Riminaldus statutum faciens mentionem de mera. diffinitiua uerificari in tali sententia lata in causa summaria, quoties materia sit indiferens iux. notata per Gloss. & Saly. in l. i. in princip. infr.quod quis.iur.uult enim Glo. in uersi.noui iuris quòd si iudex cognoscendo de causa ferat dolo sentētiā interlocutoriā locū habeat illud edictū, sicut si diffinitiuam tulisset, ea ratione secundum Saly. quia subiecta materia illius edicti est indiferens ad utranque, meritò compræhēdi debet interlocutoria, appellatione sententiæ de qua loquitur ille textus ad finē, & illud dictū Salyceti sequitur Alexan. consi. xxxxviiii.uisis actis colu.
218 penul.uolum. secundo. † Simile uidemus masculinum concipere femininum in materia indiferenti.siue tractemus de fauore.l. si quis ita. in princip.infr.de testa.tut.siue de odio rationabili.l.si quis id quòd. infr.eo.ut tradit Bartol. in l. i.infr.de uerbo.sig. cum aliis à Dec. cumulatis in l.ii. nume.95.& 109.infr. de regu.iur. & per D. meum Zuccar. in repe.l. fin.nume. 52. infr. de edic.diui. Hadr.unde pariter in materia indiferenti statutum loquens de mera diffinitiua debet habere locum in sententia lata in causa summaria ueluti super executione instrumēti,
219 Idem † planè putat D. meus Riminaldus, quando mens statuti, uel identitas rationis id suaderet,l.scire oportet §. oportet. infr. de exe-
220 tut. cum aliis per eum quibus addo. † nam quando in pluribus casibus est eadem ratio, tunc una & eadem ratio decidit omnes illos casus immediatè & non per extensionē, quia sicut genus comprehendit omnes species. ita ratio generalis diuersas species casuum emergentium complectitur, ut nota. Castr.consilio, cccxxxiiii. præsēs casus.col.ii.in antiquis. Ale.cōsi.lxxv.col. i. uol.i. Dec. cons.cclxxxiiii.col.ii.cōsi.ccci.col. ii.D.m.Rimi.cons.xviii.nu.tt.cons.xxxiii.nu.5 t. Cagnoll.in l.in toto & pars.nu.6.infr. de regu. iur.unde & statutum loquens de mera diffinitiua locum debet habere in lata in causa summa
221 ria ui paris rationis. † Et tenendo hanc partem Castrensis cum D. meo Rimineldo.& Valla, quam pariter probat Purpur. hic numero 276.& Cagnoll.nume.86. in puncto iuris ueriorem appellat Non obstat argumenta Decii. primumque quòd diffinitiua dicatur duplici respectu diffinitionis, & solennitatis, quorum secundum hic cessat, nam non inde desinit esse mera diffinitiua, licet lex in ea tollat dictas solennitates ut supra dixi post D.meū Riminal.nu. 216. secundū uerò de uerbis precisis conceditur, sed non adeò quin mens statuti uel rationis identitas plus possit, cum potissimè ut inquit Sapia.nuni.13.licet in summariis sententia diffinitiua,non possit dici merè diffinitiua compara tiuè

tiuè ad causas ordinarias, tamen considerata in suis terminis dici potest merè diffinitiua, quia in summariis etiam seruatur ordo iuris. Bartol. in extra. ad repri. in uersi. summariè.

222 Secundus † casus quem ponit Decius tanto clarior ex primo supra discusso redditur. quando statutum loquitur simpliciter de diffinitiua, tunc enim comprehendit hanc latam in causa summaria super executione instrumenti, quod confirmatur ultra Dec. nam ubicumque sententia totum negocium determinat, uel aliquam eius partem substantialem, dicitur habere uim diffinitiuæ, ita tradit Bald. in l. prima columna quinta uersiculo denuo quæro C. quando prouoc. sequitur Alexander, & Iason, in rubr. infr. de re iud. Imola. in l. si finita. §. non autem. columna. ii. infr. de damn. infec. Ripa. in l. quòd iussit. numero 27. infr. de re iud. Speculum aureum. in iii. par. vi. partis. quæstione prima numero quadragesimoquarto, at hæc sententia talis est; quia si committitur executio instrumenti, diffinitur in eo nominatum esse debitorem, tenerique satisfacere, meritò dicitur habere uim diffini-

223 tiuæ † ideò secundum diffinitiuam debet regulari ut per AEgidium Bellame. decis. 605. de. sententia Felyn. in rubr. de re iud. nume. 21. qui uoluntidem salarium taxari debere pro habente uim diffinitiuæ quod pro diffinitiua debetur Tertius etiam casus Decii remanet ex deductis in primo declaratus post Dominum meum Riminaldum à quo dessumpsit eum tacitè Decius eumque confirmat Cagnoll. hic nume. 88. post Aquensem, colum. ii. nam summaria cognitio succedit in locum ordinariæ. unde Bartolus, & Bald. in l. olei. C. loca uolunt quòd quando cõtractus innominatus succedit loco cõtractus nominati, non habet locum pœnitentia: quia quo ad effectum censetur cõtractus nominatus. unde pariter & hæc sententia mera diffinitiua censeri debet, ex quo summaria cognitio succedit in locum ordinariæ, & ultra Cagnoll. & alios confirmatur sublatis enim solennitatibus à statuto remanere debet adhuc mera diffinitiua cum remaneat aliud illi conueniens quòd imponat finem negocio, & illud absoluat. unde quem admodum si altera duorum rationum cesset, & altera militet uiget adhuc dispositio. §. affinitatis. inst. de nupt. sic & ista sententia mere diffinitiua dici poterit si cesset solennitas modo militet diffinitio causæ.

Iurisdictio unde dicatur.

224 In † eadem Gl. ibi, *Dicitur enim iurisdictio à dictione iuris*, conformis est alia Glo. in §. iusiurandum in uerbo iurisdictione. in aut. de defens. ciuit. quæ dicit quòd dicitur iurisdictio à ditione iuris, & sic à iure & ditione quasi de iure potestas. eam tamen impugnant hic Fulg. & Alexan. quia non ualet argumentum ab ethimologia uocabuli quando repugnat diffinitio. l. ii. §. appella

225 ta. ubi Barto. ff. si cer. pet. † ubi dat exemplum in tutore, qui dicitur à tuendo, & tamen non omnis qui tuetur dicitur tutor, sed ille demũ in quẽ cadit diffinitio tutelæ de qua in l. i. infr. de tutel. quę dicitur uis atque potestas in capite libero ad tuendum eum qui propter ætatem se defendere nequit. Vnde sic in casu nostro non ualet argumentum. si dicamus est dictio, idest, potestas iuris, ergo est iurisdictio. quia repugnat diffinitio iurisdictionis posita per Glo. in l. i. supra eo. quæ dicit quòd iurisdictio est potestas de publico introducta, cum necessitate iurisdicendi, & æquitatis statuendæ. nam considerando allusionem uocabuli sequeretur, quòd patria potestas, diceretur comprehendi sub hac iurisdictione, quia est legitima potestas & sic potestas iuris. & tamen non conuenit iurisdictionioni diffinitæ, in d. l. i. supra eo.

226 † Decius uerò glossam tuetur, quia ethimologia non est latior uocabulo in casu nostro, nam dictio hoc est potestas iuris administrandi, & iurisdictio idem sunt, ut hic per Bar. qui quæstione tertia dicit quòd potestas & iurisdictio idem sunt. nam est potestas iuris, ergo est iurisdictio, quo casu procedit argumentum ab ethimologia secundum ipsum in dicto paragrapho, appellata ubi post Hugutionem. Dominicum & Moder. in cap. priuilegia. iii. distinc. dat exemplum in donatione cuius ethimologia est doni datio. l. Senatus §. i. infr. de don. causa mor. cum enim hęc ethimologia: domini datio. non se habebat in plus uocabulo donationis, merito ualet argumentum ab ea dicendo est doni datio ergo donatio, idque tradit insuper Dec. in cap. i. colum. pen. lectura secunda. de iudic. & fuit de mente Alciati in l. tabernæ. infr. de uerbor. sig. & Euerardi in centuria sua locorum argumentandi cap. 6. dixerunt argumentum non procedere ab ethimologia, quando excedit ethimologiatum, & sic uocabulum, secus ergo quando non excedit, nec illo latior est, citat propriè Euerardus Hugucionem, & Præpositum in d. cap. priuilegia de quibus per Dec. idemque sequitur Henric. Boter. in tractat. de synodo epi. par. prima nu. 10.

227 Et † ut de iurisdictione loquamur, uidemus quòd si magistratus aduersus rei capitalis damnatum ita forte pronuntians imperet. I. Lictor, colliga manus capite mulcta, ius dicit. Sine aduersus rei pecuniariæ damnatum, ita, centum quorum es condemnatus soluas iubeo, ius dicit. Siue aduersus uicinum cuius domus ruinam minatur ita magistratus pronuntiet, damni infecti caueto, aut aduersus eundem qui præstituto tempore non ca-

V uit,

uit, Titius in possessionem eius domus mittatur, siue aduersus contumacem prehendatur, in ius educatur ius dicit, & alia id genus exempla commemorat Ioann. Gillot. in tractat. de iuris. & imper. libro. secundo capitul. secundo. quibus facile constat iurisdictionem ad iuris dicendi potestatem referri, & potestatem iuris in iurisdictionem resolui, meritoque ethimologiam uocabulo latiorem non uideri.

228 Nihilominus † huic cõsiderationi Decii replicari potest id negando, quoniam plus significat ditio iuris, hoc est potestas iuris, quàm iurisdictio, probatur, in l. potestatis uerbo. infra de uerb. signi. ubi dicitur quòd potestatis uerbo plura significãtur, in persona magistratuum, imperium, in persona liberorum patria potestas, in persona seruorum dominium. Item corporis serui exhibendi facultatem, qui dedit damnum, unde patet quòd illa potestas iuris quę plura significat, ibi conuenit illis actibus qui non dicuntur iurisdictio, neque pertinent ad iurisdictionem, falsum est ergo quod inquit Dec. ditionem iuris hoc est potestatem iuris non esse latiorem uocabulo Iurisdictionis. Siquidem latior est, igitur ab ea non ualet argumentum: non enim sequitur est ditio iuris, ergo est iurisdictio: quia potest esse illa facultas iuris in filios, seruos & id genus.

229 Ad † Secundum uerò de patria potestate quę diceretur iurisdictio, respondet Dec. id admittens: quia pater in filium, & dominus in seruum, iurisdictionem habet, nam talem potestatem lex appellat imperium. l. ii. C. de liber. & eorum liber. ubi libertus ingratus remittitur sub imperio & ditione domini, & ideo manus Regia iurisgentium, remansit in patre & domino secundum Bar. in l. frater à fratre. col. v. infra

230 de cond. inde. † Sed & huic argumento replicari potest quòd propria potestas & dominica appelletur imperium, id procedit largo modo & impropriè secundum Cagnollum hic numero. nonagesimo. Sed & pręter eum subtilius addo: nam quatenus ad textum in dicta l. secunda in quo dicitur quòd libertus ingratus à patrono rursus mittatur sub imperio, ditioneque sua, capere noluit imperium prout conuenit iurisdictioni in genere, sed intellexit pro imperio de dominio, & pro ditione de potestate, & ita sensus est, quòd remittatur sub dominica potestate, prout eleganter Odofredus exponit ibi, sicque textus ille nihil ad rem facit.

231 Minusque † facit allegata per Decium doctrina Bartoli in dicta l. frater à fratre: quoniam manus illa regia, quæ remansit patri contra filium, dominoque contra seruum, fuit ut ea mediante posset pater, uel dominus sua auctoritate auferre filio, uel seruo quod sibi debebatur, unde ius ciuile patri uel domino non prouidit de remedio actionis uel obligationis ciuilis, ut ibi tradit Bartolus: ex quo colligitur patrem uel dominum habuisse ius dicendi in filium, uel seruum per manum regiam ad eorum commodum, & sic ut sibi ipsis possent

232 ius dicere contra filios uel seruos. † Imò uerò pater & dominus solo facti exercitio funguntur, non autem potestate ius dicendi secundum Angelum hic columna ii. nec id sanè mirum uideri debet id à iure ciuili toleratum, cum & uitę, necisque potestatem parentum, dominorumque in filios & seruos tolerarent. In suis ad finem. infr. de lib. & post. §. i. inst. de his, qui sunt sui. sed iurisdictio consistit in dicendo ius aliis non sibi. l. qui iurisdictioni. infr. eod. l. prima C. ne quis in sua causa, merito manus regia patris uel domini non facit ad materiam iurisdictionis. Vnde patet hanc opi. Glossæ non procedere nec à Fulgos. per Dec. rectè defendi.

233 Quid † igitur dicendum? cogitabam dici posse uim totam consistere in descriptione uerbi, ditione, nam Gloss. in dicto §. iusiurandum, cui conformis est nostra scribit: ditione, per litteram, T. sine C. ita quòd prima Syllaba est breuis. ut apud Verg. *qui mare qui terras omni ditione tenerent*, quæ sententia non est uera, ut enim tradit Alciat. dispunc. libr. secundo capitulo. xxiiii. ad finem non minus quàm Isidorus fallunt illi qui iurisdictionem non à dicendo iure: sed à ditione hoc est dominio iuris appellatam, per quam ridiculè traditur. sequitur Lexicon iuris in

234 uer. iurisdictio. † At Bald. Fulgos. Cacialup. Purpur. & Valla. dicunt quòd uerbum, ditio, scribi debet per. C. non T. ita ut dicatur iurisdictio: quia dictio iuris est inuenta ad ius dicendum: quod probatur in l. i. suprà eo. ibi, *ius dicentis* & in l. pen. ad fin. supra de iust. & iure ibi *ius dicere constituit*, & ita in pandectis Florentinis hic scribitur cum C. ante T. Et per totum apud Alciat. in cap. quod sedem. de offic. ordi. & alibi sicut & apud Calepi. Lexicon. iuris Hottomanum in commentario suo uerborum iuris. Et nouissimè tradit Vacconius à Vaccu. libr. vi. declarati. capi. ccxvii. dicens quòd iurisdictio dicitur à dicocis quod ferè idem est quòd locutio, itaque dicitur iurisdictio quasi iuris locutio. Secundum ergo primam descriptionem militant difficultates Fulgosii & sequacium quod euenit: quia uerbum, ditio, per T. sine C. exponitur pro potestate, iuxta illud Psalmi, *Domine in ditione*

ditione tua cuncta sunt posita, quod iunctum cum uerbo, iuris, latius patet uerbo iurisdictionis, quia datur potestas iuris ut patris in filium, ut exibendi seruum quę non est iurisdictio nec in iurisdictione consistit. At secundum alteram descriptionem per C. ante. T. dictio iuncta cum uerbo iuris tantundem denotat, quantum iurisdictio, & sic ethimologia non est latior uocabulo, meritò bene, ualet argumentum ab ea: quia si est dictio iuris est iurisdictio, & ita tenenda est secunda descriptio secundum quam cessant difficultates memoratæ.

Iurisdictione à principe concessa numquid cōtineatur merum imperium.

235 Ex † hac autem Glossa colligit Decius conclusionem, quòd merum imperium sub nomine iurisdictionis in genere continetur, quæ communiter approbatur. Vnde Decius infert quòd si à principe concedatur alicui simpliciter iurisdictio, etiam merum imperium concessum uideri: quia beneficia principum latè debent interpretari. l. fi. supra de const. prin. & ita tenent Oldra. Bald. & Alexan. quos citat Dec. quibus addo Ioannem Andreæ in addi. Specul. in rubr. de iur. omnium. iud. column. v. in addit. incip. Vidisti duas opi. Bald. in cap. primo de capi. qui cur. uend. Castr. consi. 134. notandum est quòd ista colu. ii. in antiquis cum aliis hic per Valllam. nume. 24. & Sapian. num. 14. qui dicunt esse commu. quam etiam latè defendit Alex. in l. i. supra de offic. eius. sub. nume. 66. de quo meminit Alciat. in cap. quod sedem. sub. num. 38. de offic. ord. tam & si Alexander ponat communem hoc modo numquid in generali delegatione ueniant causę meri imperii: non autem quando simpliciter alicui conceditur iurisdictio, ut per Doctores hic, & hanc communem pariter firmat Andre. ab Exea. in l. i. supra eo. Andræ. Sicu. in rubr. de rescri. colum. iii Rui. consi. 161. nu. 8. uolum. v. & Fernaud. Vasquius. controuersiarum illustrium libr. primo cap. iii. nu. 9. † Solus
236 tamen. Ias. hic ut refert Dec. tenet contrarium motus ex aliquibus, quibus respondet Dec. ut per eum, & quę uelut argumenta futilia, atque hominis parum acri iudicio confutat Ioannes Gillotus in tract. suo de iuris. & imper. lib. secondo. c. xx. & qui pariter aduersus Longoualium quibusdam nouis rationibus hic adductum contra communem diligenter eam defendit illis sigillatim respondens, unde super his elaborandum non puto.

Sed ad D. Alciat. me confero qui pariter in d. cap. quod sedem. num. 40. contra communem
237 insurgit † per tex. in l. i. supra de offic. eius. ubi text. loquens de mero imperio dicit quòd specialiter lege uel constitutione, uel Senatus consulto tribuitur. ergo uenire non debet sub simplici iurisdictione concessa, quod & argumentum Longouallii fuit, ut refert Gillotus in dicto capitulo uigesimo, Secundo mouetur Alciatus, ex doctrina Bartoli. in l. hoc legatum. per illum textum. infr. de legatis tertio ubi si quis formauerit libellum simpliciter dubitatur an uideatur proposita in dubio actio generalis ut certi conditio, an uerò specialis competens pro eo quod petitur, & in dubio dicit Bartol. uideri propositam actionem specialem destinatam pro eo quod petitur non autem generalem. pro pluribus competentem argumento illius textus, ubi si quis legauerit uxoris causa parata. intelligitur de paratis specialiter pro ea, non autem pro usu communi & promiscuo illius & uiri, & sic in genere. Sic igitur & in hac quæstione uidetur commissa iurisdictio in specie non autem in genere prout comprehendit merum imperium. Et hoc fundamentum licet strictius facit etiam Curtius Iunnior.
238 hic nume. quadragesimo. † qui tertio loco mouetur, nam quando princeps concedit alicui iurisdictionem in aliquo castro, tractatur de minuenda iurisdictione ciuitatis principalis, sub cuius iurisdictione est illud castrū, meritò talis concessio dicitur odiosa; Sicut in simili dicimus quòd iurisdictio delegata dicitur odiosa; quia detrahit iurisdictioni ordinariæ, ut per Gl. in c. primo. de rescr. in 6. merito merum imperium non debet contineri.

239 Istis † tamen non obstantibus nō est à communi recedendum. quia confirmari potest ex his quę tradit Gillot. in d. tracta. libr. primo c. xvi. hæc enim uox iurisdictio, tam ad causas criminales quàm ciuiles pertinet, cum ex æquo ius dicat, qui de criminali causa cognoscit, sententiamque fert, atque is qui de causa ciuili, & iudicium & iudex utriusque ex ęquo dicantur, ut in rubrica infr. de iudic. & de publicis iudic. imò uerò superius in rubrica. de offic. eius cui mand. est iurisdictio. iurisdictionis uerbum ad causas ciuiles tantum non pertinet, cum in ipso eius tituli exordio uidelicet in l. i. de legibus publicorum iudiciorum tractet. ibique legis Iuliæ de adulteriis cognitionem, iurisdictionem nominatim appellet. Quæ cum ita sint iurisdictione simpliciter à principe concessa, merum imperium cōcessum censeri debet.

240 Nec obstat in primis ille tex. quia respondet Alciat. cōmunē sequens in d. ca. quod sedē. ꝙ ibi merū imperiū specialiter tribuitur in signū maioritatis causarū, & personarū: quia certis magistratibus maioribus datur, nō autē negatur ꝙ uerbis generalibus possit trāsferri, ut concessa iurisdictione: ed & respōdet Gillot. in d. c. xx. uerū esse merum imperiū lege dari specialiter magistratibus, at nō principi, nec ualet argumētū: nā inde cōsequēs eēt principē nō posse nec spāliter quidē merū imperium cuiquā donare, nisi ex causa

 absentiæ

absentiæ aut simili. nam non aliàs quæ specia-
aliter lege dantur concedi possunt. d. l. i. quod
241 nullus sani capitis dixerit. † Ad. l. hoc lega-
tum respondet pariter Alciat. in d. ca. quod se-
dem. quòd procedit tantum in dispositionibus
hominum habentibus strictam significationem
siue interpretationem, ut in legatis. l. nūmis,
eo. titulo & declarat Abb. in cap. Rodulphus.
de rescrip. nos autem tractamus de dispositione
fauorabili, et latè interpretanda, prout est
concessio Principis. d. l. fi. supra de consti. prin.
242 † Prętereà & secundo quod inquit Barto-
lus ibi de actione non benè probatur ex illo tex
tu qui habet aliā rationem ut declarat Castren.
in l. serui electione. §. Labeo. infra de leg. primo
quem sequitur Alciat. in d. cap. quòd sedem et
Dec. in l. i. C. de suc. edic. nam uidemus quòd si
quis habeat quosdam seruos suos in solidum.
quosdam uerò cōmunes cum Titio. et dicat le
go seruos meos, ueniunt etiam communes. l. si
quis seruos suos. infra de leg. iii. quod uidetur
contra tex. in d. l. hoc legatum, ubi si quis legat
uestes uxoris causa paratas, censetur legare pa-
ratas uxoris causa tantum, non autem ad usum
communē ipsius et uxoris, ergo pari modo de
berent uenire in legato serui ipsius tantum,
non autem sui & alterius in communi, Sed sub
dit Castr. aliud est quando lego seruos meos.
quia si intendo legare proprios fortius commu
243 nes pro parte quam in eis habeo † Aliud uerò
est cum lego uestes paratas causa uxoris: quia
non est eadem ratio ut uidear legasse paratas
causa illius & mei, cū enim primas non habeā ad
usum meum curaui illas legare, & illas in legan
do facilis fui, at secundas non itidem de facili
pręsumor uoluisse legare, cum etiam spectent
ad usum meum. Non ergo uerum est inquit Ca
stren. simpliciter illud notabile, quòd uerba
debeant simpliciter intelligi, & non secundum
quid, Sed debet inspici numquid sit eadem ratio
quia si non est eadem ratio, procedit illa regu
la dictæ legis hoc legatum, aliàs secus d. l. si quis
244 seruos. † At in proposito quando quis propo
nit libellum simpliciter, eadem ratio militat
quòd ita generalem actionem uoluerit propo-
nere sicut specialem cum sufficiat aptam rei, ne
gocioque de quo agitur competentem actio-
nem proponere, l. ii. C. de formul. merito ni-
hil impedit quominus intelligamus ita genera-
lem sicut particularem fuisse propositam, & ita
dictum Bartoli nedum non probatur ex illo tex
tu, sed etiam dubium redditur ratione prædicta,
parique modo rationis identitas quę uersatur in
eo, quòd beneficia Principis latissimè interpre-
tantur, dictat ut concessa iurisdictione, etiam
merum imperium dicatur concessum, meritò
245 sic latè debet interprætari concessio. † Ad ter-
cium respondetur quòd quando ciuitas reco-
gnoscit Principem, iurisdictio est originaliter
in principe, non autem in ciuitate, ut nota-
tur in l. i. suprà eod. & ideo si princeps conce-
dat alicui iurisdictionem castri subiecti illi ci-
uitati, tractatur de diminuenda iurisdictione
principis non autem illius ciuitatis. merito ta-
lis concessio non odiosa sed fauorabilis censeri
ri debet, & latè interpretari debet in præiudi-
cium principis, d. l. fi. suprà de consti. prin. Et ita
pulchre considerat hic Sapia. num 15. sicq; re-
manet communis opin. uera. & ab omnibus spi-
nis expurgata, quam etiam tenet Cagnol. nume-
ro 91. cum sequen. licet super ea nihil noui uel
boni dicat.
246 Quæ cōclusio † quo magis habeatur perfecta
uenit in aliquibus casibus limitanda, Primò ut
procedat in concessione gratiosa, puta per uiam
donationis, uel inuestituræ, secus in alia con-
cessione per uiam creationis magistratus cui
conceedatur iurisdictio: quia intelligere-
tur de simplici iurisdictione non autem de
mero imperio: quia hoc casu cessat ratio di-
ctæ legis finalis, & militat præiudicium al-
terius magistratus habentis merum imperium.
unde strictè debet interpretari propter eius pręju
iudicium l. secunda. §. si quis à principe. inf. ne
quid in loco. pub. ita Felyn. in d. cap. quod sedē.
colum. iii. quem sequuntur hic Valla. Cur. & Pur
247 pur. † Nec confunditur ista declaratio Felyni
prout putat hic Dec. ex decisione Baldi. in l. iii.
notab. ultimo. supra de offic. præsid. ubi dixit
quòd indefinita commisio indistinctè debet
intelligi maximè quantum ad iurisdictionem
quæ est fauorabilis: quia hæc limitatio Fe-
lyni debet intelligi quando qualitas personæ
ad quam uerba dirigerentur, non esset talis
quòd uerbum iurisdictionis deberet latè ca-
pi, ut quia esset minimus uel mediocris
248 magistratus, aliàs secus: † tunc enim quia
uerba debent intelligi secundum qualitatem
personæ ad quam referuntur. l. plenum. §.
equitii. infr. de usutatione, & habi. meri-
tò terminus iurisdictio deberet intelligi in
genere, & sic etiam de mero imperio se-
cundum Purpur. hic numer. 64. & Vallam.
xxv. per text. in l. i. §. cum urbem, supra de
offic. pręfec. urb. ubi agitur de concessione iu-
risdictionis per uiam creationis magistratus,
& tamen intelligitur etiam de mero impe-
rio, cum magistratus illo sit de maioribus
ut præfectus urbis ut in princip. text. di-
citur. eodemque modo potest intelligi text.
in dicta l. tertia supra de offic. præsid. ubi
concessio iurisdictionis præsidi quando crea-
tur, intelligitur latè etiam quo ad merum
imperium propter amplitudinem magistratus,
qui creatur ut est præses. l. iiii. eo. tit. & ita de
bet intelligi notabile Baldi. in dicta l. tertia
secundum

secundum terminos illius tex. quod ; inde finita
commissio, indistincte debeat intelligi maximè
quantú ad iurisdictioné, quando persona Magi
stratus qui creatur hoc dictat ut est pręses, non
autem semper.
249 Sicque sustinetur limit. Felyni. Quę pariter ĩ
alio casu declaratur, ut non procedat quando
creans Magistratum esset solitus in concessione
mandare etiam merum imperium, tunc enim
simpliciter cõcessa iurisdictione ueniret etiã me
rum imperium ita tenet Roma. consilio lix. col.
2. per tex. in cap. quãto. de offi. delg. qué corru-
pte citat & noluit allegare tex. in c. quod trans-
lationem. de offi. legati uersiculo & si quidá ubi
legatus ex officio legationis simpliciter sibi co-
misso potest absoluere illos qui uiolétas manus
in clericos iniecerunt, quia s. pe de speciali con
cessione talia fuerunt legatis concessa & sic quia
solitus fuit papa talia concedere. Vnde dicit Ro
man. si Papa creat uicarium generalem in tem
poralibus in aliqua sua ciuitate, et ei iurisdi-
ctionem concedat, inteligitur ei concessum
ius & iurisdictio ultimi supplicii, & publi-
cationis bonorum: quia consueuit talia con-
cederet in creatione huiusmodi u[illegible]iorum,
& ultra Purpuratum hic sequitur etiam Ro-
manum Veronens. consilio 17. in ii. dubio. fa-
cit text. in l. si seruus plurium. §. fi. inf. de leg. i.
ubi in interpretando legato consuetudo testa-
toris inspicitur Bar. in l. Mella. § [illegible] cú aliméta
inf. de alimen. & cib. leg. cum similibus p Paris.
250 consi. iii. nume. 5. uolum. iii. † Sicut & manda-
tum regulatur à consuetudine domini quia conti
netur in eo quod erat cõsuetus dominus facere
l. uel uniuersorum. quam Bar. legit & notat in l.
solutum. ad fi. infr. de pign. acti. sequitur Bal. in
rub. C. de fid. inst. Secũdo principaliter limitatur
cõmunis opin. de qua supra non procedere in
regalibus: quia tali casu merum imperium con-
sistens in regalibus non inteligitur compre-
hensum sub concessione iurisdictionis, sed
censetur reseruatum, quia in generali con-
cessione non ueniunt regalia, ut per Andre.
de Isern. Bald. & cęteros in cap. primo quę
sint rega. & ita limitat hic Valla, & Alciat.
in dicto capitulo quod sedem. numero, 43.
argumento text. in d. cap. quod translationem.
ubi ex generali legatione commissa lega-
to, non potest ille manus extendere ad ea
quę in signum priuilegii singularis sunt tan-
tummodo Summo Pontifici reseruata, ut duos
251 episcopatus unire, uel unum diuidere. † idque
comprobat Alciat. ratione: quia de talibus re-
galibus uerisimiliter non uidetur actum. ergo
succedit regula quòd in generali concessione
iurisdictionis uenire non debeant l. obligatione
generali. infra de pignor. l. i. C. quæ res pig.
obli. poss. Præterea regalia sunt ea quæ resi-
dent in personam principis. cap. unico, &
252 ibi Bal. & alii. quę sint. rega. † eaque ratione
instituta sunt eique concessa, ut suis subditis
iusticiam faceret. uidetur enim princeps con-
duxisse operas suas subditis pro dictis rega-
libus, ut tradit Andræ, de Isernia in constit.
regni super incisionibus. columna tertia, Af-
flict. in dicto capitulo quę sint regal. nume-
ro, uigesimo octauo. merito non debent in
alium transire ut per Speculatorem. in titulo
de immu. eccl. in fine dicentem emptores
redituum Regis uolentes Bladum & Vinum
uendere sine gabella id facere non posse, pro-
ut poterat ipse Rex, quia talis immunitas
adeos non transit ueluti concernens rega-
lia, sequitur D. meus Riminaldus consilio,
ccclxxiiii. nume. 7.

Patet igitur ex prædictis concessa iurisdi-
ctione alicui per principem, regalia non com-
253 prehendi. † quod tamen declarandum ue-
nit nisi uerba concessionis essent ualdè præ-
gnantia, puta quia princeps concederet om-
nem iurisdictionem cum quibuscunque emo-
lumentis, reditibus, & prouentibus, nam
tunc includerentur & regalia, ut tradit Castren.
consil. lxiii. quòd dicti reditus. uolumine pri-
mo. uel quando esset facta mentio aliquo-
rum regalium, deinde subiiceretur clausula
generalis, & quæcunque alia. prout idem Ca-
stren[illegible]. ibidem tradit, & Andreę. de Isern.
in rubrica, quæ sint rega. colnmna secun-
da uel quando esset facta reseruatio aliquorum
regalium, nam censerentur in generali con-
cessione alia inclusa secundum Romanum,
consilio cclxxi. uis tota. Decium consilio excvii.
& per Alciat. in d. cap. quod sedem. num. 45.
cum sequen.
254 Postremo † non omitto distinctionem sa-
tis notabilem qua Fernand. ille Vasquius uti
tur loco citato columna, finali, inquit enim
quòd in proposita. quęstione potissimum inspi-
ciendum est præiudicium uasallorum, qui alie-
nantur, cum enim subditis dedecus sit, & igno
minia, & pecuniarium damnum non leue in
Dominum inferiorem, minusque potentem
alienari, qui (ut docet experientia rerum magi
stra) solet esse exactor accerbior, quam domi-
nus potentior foret, superest ut si uasallo-
rum alienatio fiat in potentiorem dominum
uel parem alienanti, uasalli læsi non uidean-
tur lataque fieri possit interpretatio, ut etiam
merum & mixtum imperium contineatur
Sin autem fiat alienatio. in minus potentem,
stricta fiat interpretatio referaturque ad sim-
plicem tantum iurisdictionem, ut sic sub-
ditorum læsio minor sit quàm foret si ad
merum quoque & mixtum imperium refer-
retur.

Modica cohertio an sit species iurisdictionis.

255 Subsequenter† in eadem Glossa.ibi, *alia cohertio modica*, Bartol.hic & cęteri passim reprobant hanc Gloss.uolentem quòd modica cohertio sit species iurisdictionis, non enim inducit speciem iurisdictionis. sed ut declarant hic Alexander & D. meus Riminaldus comprehenditur sub mero imperio, uel iurisdictione in specie secundum contingentiã casus, Si enim tractatur de puniendo quem ad publicam utilitatem dicitur meri imperii. exemplum in modica corporis castigatione, ut fustigatione, quæ imponitur pro leui delicto, de qua in §. audient. in authen.de defens.ciui. unde est meri imperii, cum tendat ad puniendum delictum illud quod publicè interest, l. ita uulneratus. infr. ad leg. Aquil. Si uerò exercetur in causa mixti imperii, ut quia persona capiatur ad priuatam utilitatem creditoris, tunc uelut accessoria pariter imperii mixti reputabitur, iux.cap. accessoriũ. de regu.iur.in vi.Quod si exerceatur in causa simplicis iurisdictionis,ut citando reum, tunc erit simplicis iurisdictionis: quia potest expediri per quemlibet habentem ordinariam iurisdictionem, §. si uerò etiam quidam iurent.in authen.de exhib. reis. uel condemnare contumacem in expensis, & consimilia facere de quibus per Barto.in l.magistratibus. infr.eo. non ergo speciem iurisdictionis constituit modica cohertio. sed comprehenditur sub mero uel mixto imperio, uel iurisdictione simplici secundum contingentiam casuum, unde potius quoddam cõ-
256 mune dici potest. † ut tradit in simili Bartol. & post eum cęteri in l.Centurio.colum. penult. infr.de uulga.& pup.de uerbo substituo,cùenim quandoque habeant significationem, quòd quis accipiat de manu sua, & sic iure directo prout contingit in substituto uulgariter & pupilariter. Quandoque uerò de manu alterius, & sic iure obliquo, prout euenit in substitutione fideicommissaria, merito dicitur uerbum commune, & sic tale quod adaptatur in sensu directo, uel obliquo secundum contingentiam casuum, non autem dicitur certam speciem constituere.

257 Simile † uidemus in substitutione compendiosa, quæ non est species per se substitutionis, sed uulgaris.pupillaris, aut fideicommissaria secundum contingentiam casus, ut Bartol. Ias. Aret.& Ripa tradunt in d.l. Centurio. & not.in rubrica eod.titulo & hanc etiam conclusionem probat hic Cagnoll. nume. 98. post Alexandr. Aquensem,& alios motus ex Gloss. notab.in §. iurisiurandum in uerbo iurisdictione. in authen. de defens.ciui.quę iurisdictionem in genere sumptam diuidit in tres species ut merum imperium, mixtum, & iurisdictionem simplicem, nulla mentione de modica cohertione ibidem facta prout hic fecit ad denotandum eo loco quòd non erat species per se iurisdictionis.

258 Subdit † tamen hic Dec.quòd obstare uidetur textus.in l.fi.supra de offic. eius. ubi modica cohertio appellatur imperium, quod non est merum, & ita uidetur constituere speciem iurisdictionis prout est imperium, quod non est merum,sed respondet Dec. hic ad illum textum quòd ibi capitur imperium largo modo prò potestate quod imperium dicitur cohęrere iurisdictioni.l.i.§.qui mandatam.eod.titulo.ubi dicitur in fine imperium quod iurisdictioni cohæret mandata iurisdictione, transire, ideo de tali cohertione idem iudicatur quod de iurisdictione, l. quæ religiosis. infr. de rei uenditione, ubi quæ religiosis adherent religiosa uidentur.

259 Tu † uerò considera quòd Decius in hac resolutione confundit significatus uerborum coherentię,& cohertionis,quasi sint synonyma,& tamen longè differunt. Primum enim quandam accessionem denotat. §.prætereà quod per alluuionem.inst.de rer.diui.ubi textus loquitur de parte tui prædii quę fundo uicini tui hæserit idest accesserit, & iuncta fuerit. Secundum uerò castigationem significat l.magistratibus.iuncta Gloss.infr.eod.ubi dicitur quòd, *magistratibus supplicium à seruo sumere non licet, modicam autem castigatio non est eis deneganda*, quæ cohertio dicitur ut subdit Glo. sine qua iurisdictio esse non potest,malè igitur inquit Decius quòd cum in §.qui mandatam, dicatur imperium iurisdictioni cohærere de tali cohertione idem iudicari quod de iurisdictione: quia cohęrere, & cohercere differunt, non autem sunt eadem.

260 † Vnde puto dici posse quòd Paulus in d. l. fi. uoluerit loqui de modica cohertione quando dixit, *mandata iurisdictione priuato etiam imperium quod non est merum uidetur mandari*, idque patet ex ratione quam subiicit, *quia iurisdictio sine modica cohertione nulla est*, quæ ratio ut dicto conueniat, necesse est illud sic interpretari, uidelicet quòd mandata iurisdictione etiam imperium quod non est merum, hoc,est modica cohertio, uidetur mandari: quia iurisdictio sine modica cohertione nulla est, aliàs illa ratio non seruiret in proposito si intelligeretur aliter ille textus, & ita signanter eum intelligit ibi Gloss. cum ergo modica cohertio ueniat accessoriè iurisdictioni, species eius dici non potest.

261 Et † hoc præterea confirmatur ex d. §. qui mandatam.ubi Papinianus refert Paulum auctorem d.legis fin.notasse *mandata iurisdictione imperium quod iurisdictioni coheret transire*, hoc enim imperium quod cohęret iurisdictioni nihil aliud est quàm modica cohertio ut probatur in d. l. magistratibus. ubi uidemus Vlpianum

dicere

dicere quòd, *magistratibus municipalibus*, & sic qui habent simplicem iurisdictionem, *non licet sumere supplicium à seruo*, & ita non habent merum imperium, *modica tamen castigatio*, hoc est cohertio, *non est eis deneganda*, illa ergo, ue-
262 nit sub iurisdictione uelut eius accessoria † qđ etiam confirmatur in cap. pastoralis. in princip. de offic. delegat. ubi delegatus principis qui iurisdictionem habet dandi iudicem, potest eum compellere remittentem ad causam sibi subdelegatam, quia iurisdictio illius uideretur momenti si cohertionem aliquam non haberet, & ibi Gloss. citat textum pro concordanti in d.l. fina. cuius sententiæ quoque fuit Vaconi. à Vacuna libr. vi. decla. cap. ccxx. ubi dicit quòd ista modica cohertio iurisdictioni reali deseruit, eam que sequitur uti satelles, eique coheret. d.l. fina. nam iudex qui exercet iurisdictionem utitur hac modica cohertione, ut instrumento. sicut Artifex non potest opus suum sine proprio instrumento conficere, ars enim sine proprio instrumento nulla est primo pollitico. Sartor enim non potest conficere calceos sine propriis instrumentis, & ita pariter iudex non potest opus suæ iurisdictionis consumare sine hac modica conhertione quia sine ea iurisdictio nulla est d.l. fina. quæ remanet ex prædictis bene declarata præter Cagnoll. hic numero 117. de ipsa loquentem post Alexandrum Dec. & Aquen.

An sub iurisdictione in genere comprehendatur merũ & mixtum imperium.

263 Successiuè † Dec. ingreditur comentum Bartoli, & misso quid sit iurisdictio, & unde dicatur tangit quod. in iii. q. ponit Barto. quòd sub iurisdictione in genere comprehenditur merum & mixtu imperiũ de quo dicit necessarius superius dictũ fuisse (sed male) quia bene disputatum fuit an mixto imperio infit iurisdictio, ut genus, non au tem quòd sub iurisdictione in genere conprehendatur merum & mixtum iperium, Et hęc inter se differunt ut patet omnibus, probat hanc opi. Bartolus ex l. i. supra titulo primo ubi merum imperium appellat iurisdictionem, quem tex. ad hoc etiam perpendit Petrus Loriotus in tract. de iuris. & imperio. axiomate secundo
264 † Et licet Decius hic neget hoc argumentum, dicens, quòd licet merum imperium appelletur iurisdictio non tamen sequitur quòd iurisdictio dicatur genus, nihilominus errat Dec. cum uerius id omninò sequatur, sicut etiam si diceremus quia homo continetur sub animali, sequitur animal esse genus Purpur. quoque, numero 53. & Cagnoll. nume. 112. putant d. legem, primam non probare cum de iurisdictione in specie loquatur non autem in genere aliàs non errarent delegantes iurisdictionem, ut ibi dicitur, Sed allucinantur, nam supra primo responso loquitur de iurisdictione in genere, ibi, *mandata iurisdictione*, iunc. Gloss. quæ addit tota. merito in uersiculo & ideo ubi infert ex illo primo responso secundum Gloss. conuenit ut loquatur pariter de iurisdictione in genere qua mandata non ueniat merum & mixtum imperium, cum specialiter tantum hoc est expresse secundum Gloss. tribuantur. & delegatio uelut odiosa coarctanda sit. c. odia. de re. iu. in 6. l. cum quidam. inf. de lib. & post.

Quod uerò secundo subdit Bartol. id etiam probari hic in uerbo potestas, uerius puto cum Decio non benè inferri ad iurisdictionem, nec de illa sensisse Vlpianum sed aliud ut supra dixi. nume. 58. cum sequen. sicut etiam dum subiunxit de mixto imperio dicens, *cui etiam iurisdictio inest*, nam eorum uerborum sensus pendet à dictis. supra nume. 109. cum sequentibus, & certè facile dignosci potest uel coniectura capi iurisdictionem uti genus merum & mixtum imperium complecti. Cum uideamus in diffinitione meri uel mixti imperii uerbum iurisdictionis uti genus a Bartolo, cœterisque describi.

265 Ponit † deinde Dec. quod post Petrum tradit Bartol. quòd merum & mixtum imperium non sunt species iurisdictionis immediatè: quia iurisdictio non diuiditur in merum & mixtum. imperium, sed in imperium & iurisdictionem deinde imperium subdiuiditur in merum & mixtum, de quibus Bartoli dictis duæ sunt eliciendæ conclusiones, & separatim tractandæ pro faciliori earum intelligentia. Prima est cõclusio quòd iurisdictio diuiditur in imperium, & iurisdictionem Secunda est quòd merum & mixtum imperium non sunt species immediatè iurisdictionis ex quo descendunt ab imperio quod est species iurisdictionis.

Iurisdictio diuiditur in imperium & iurisdictionem.

266 Circa † primam D. meus Riminaldus, hic no tab. primo & Purpur. nume. 1. licet de Bartolo, mentionem non faciant eam concedunt considerando imperium & iurisdictionem ut species oppositas. exemplum de imperio in specie ut in aliquo casu puta patris in filium, uel domini in seruum, l. ii. C. de liber. & eorum liber. sed si capiatur imperium in genere, ut in l. & si prætor. supra de offic. eius. in l. fina. supra de offi. procon. & in l. cum prætor. §. i. infr. de iudic. tunc non opponitur iurisdictioni. sed ita genus est, sicut est iurisdictio, & per consequens tali casu non dici-
267 tur species iurisdictionis in genere. † Quin imò subdit inconueniens uideri quòd imperium ponatur tamquam species opposita iurisdictioni tamquam ea generalius cum priuatis etiam competat d.l. secunda ubi domino contra seruũ competit, sed tamen respondet dictum Bartoli procedere considerando imperium respectu iurisdictionis, & sic ut genus inferius. unde iurisdictio dicitur remanere generalior imperio.

quo

268 Quo † uerò ad declarationem D. mei. Riminaldi de qua Dec. nô meminit, prior eius pars bene iustificatur ex simili adoptionis quod adducit, nam arrogatio & adoptio considerate ut species oppositæ, quia una fit de his qui. sunt sui iuris, altera de his qui sunt alieno iuri subiecti, bene sunt species adoptionis in genere & sub ea continentur. l. ii. supra de adop.

269 † Pariq; modo donatio inter uiuos, & donatio causa mortis prout consi[illegible]erantur ut species oppositæ iuxta. tex. inst. de dona. in prin. & §. 1. ubi una reuocabilis est, altera [illegible] species donationis in genere & sub ea contin[illegible] l. alienatum. §. donationis. [illegible] qua-tenus inquit idem Rimi[illegible] piatur imperium in genere, tun[illegible] iurisdictioni, sed ita genus [illegible] iurisdictio, non uidetur bene [illegible] per leges allegatas ab eis; quia unico uerbo re[illegible]ondet [illegible] loquuntur de imperio hoc est actoritate [illegible]

270 gnitate † Nam in l. & li prætor, [illegible] quòd prætor delegatus non cognoscit [illegible] imperio, hoc est auctoritate, & in d. [illegible] ligitur proconsul Romam reuersus [illegible] imperium, idest dignitatem, seu m[illegible] ut per Odofre. ibi. Rursus in d. l. cum [illegible] §. i. intelligitur quòd Proconsul & alii propter uim imperii, id [illegible] auctoritatem, dant iud[illegible] [illegible] gregari textus. [illegible] de re iud. [illegible] *contrario imperio*, ide[illegible] te.

271 Et † hæc expo[illegible] l. pen. [illegible] pra de [illegible] ubi ius ap[illegible] locum in quo ius [illegible] *quicunque prætor salua [illegible] imperii sui [illegible] consueuit*, quod respicit ad dignit[illegible] quia nec [illegible] nari, nec alio obsceno loco debet id facere [illegible] cundum Alberic. & alios. & clarius etiam probatur in l. secunda supra de adop. ibi, *principis aut to ritate aut magistratus imperio*, quod exponit Gl.

272 idest auctoritate, † & bene: quia una pars alternatiuæ declarat aliam. l. i. & ibi Barto. & So[illegible] infr. de reb. dub. non ergo capitur in d[illegible] iuribus imperium in genere, sed pro eo quod denotat actoritatem & dignitatem personæ.

273 † Aliunde tamen uerificari potest dictum D. mei Riminaldi quòd imperium capi possit ut genus: quia imperium nedum significat auctoritatem sed & alia quibus fit ut generale censeri debeat, ut principatum l. cum ratio. §. si plures. infr. de bon. damna. dominium. l. ii. & ibi odofre. C. de liber. & eorum. lib. & probatur hic ubi diuidit illud in merum & mixtum. igitur ut genus capi potest, meritoque tali casu non uidetur opponi iurisdictioni, sed ita genus esse sicut illa.

274 Circa † Secundam conclusionem quam simpliciter hic tenet Cagnoll. num. 112. Decius hic opponit. nam si consideratur imperium respectu iurisdictionis, uidetur quòd iurisdictio tam quam genus comprehendat merum imperium sicut comprehendit iurisdictionem in specie, ut de tres uidentur esse species iurisdictionis in genere, imperium, merum imperium, & iurisdictio in specie, ut dicebat Guilielmus de Cun.

275 † Sed potest hæc ratio Decii facile tolli, nam iurisdictio tanquam genus non potest immediatè complecti merum imperium; quia ab ea non causatur, sed ab imperio ut hic in principio, nam immediatum dicitur quod ab uno prouenit, non autem ab eo pendet alio mediante, l. qui liberis. §. hæc uerba. infr. de uulga. & pup. ubi quis dicitur hæres testatoris qui immediatè scriptus est in testamento, non autem dominus [illegible] pater, qui per seruum & filium institutos capit Ad idem text. in l. i. §. ex incendio. infr. de in[illegible] rui. & naufra. ubi ex incendio sumptum di[illegible] immediatè ex ipso igne captum [illegible] cum illud propter in[illegible] ce[illegible] sumptum dicatur, & sic mediatè. [illegible] exemplo filii nepotisque qui di[illegible] descendere, tamen filius duntaxat im[illegible] ab eo, nepos autem med[illegible] patris sui mediante, sic in l. [illegible] *hæredem hæredis te* [illegible] id enim intelligitur media[illegible] & [illegible] pater [illegible] ad fin. iuncta gloss.

276 [illegible] de uul. & pup. † Vnde si Titius agit ut [illegible] hæres Sempronii ex testamento cum in ueri[illegible] non [illegible]rit immediatè Sempronio sed me[illegible] persona Lucii institutui, libellus substinetur, intelligendo quòd agit ut hæres Sempronii mediatus ex persona Lucii hæredis immediati, secundum Cyn. Barto. & alios in d. l. fi. p[illegible] communem testatur. Idemque tradit Barto. in d. l. pater familias. quod ibi confirmat [illegible] ex notatis per Gemini. in cap. primo de homi. l. br. vi. per illum text. ubi notat quòd quis potest appellare successorem alicuius licet per infinitos medios sit successor, sicut Innocentius Papa appellat se successorem Petri & tamen [illegible] sunt infiniti medii. quare cesset ex prædi[illegible] consideratio Decii.

277 [illegible] † deinde Bartolus quid sit imperium simpliciter sumptum, utens ut perpendit & bene, & Pur[illegible] ur. nume. 76. termino, simmpliciter, ad differentiá meri uel mixti imperii. quod non dicitur simplex propter adiectionem l. i. §. si quis simpliciter. infr. de uerbo. oblig. l. secunda infr. de uulga. & ibi not. Bartol. & Alexan. facit lex hoc legatum, infr. de legat. tertio ubi dicitur propriè tale quod est simpliciter tale, non autem secundum quid. sequitur Gozad. consilio viii. nume. 26. & in hac q. respondet Bartolus q imperium simplex est iurisdictio quæ officio iudicis nobili expeditur, ponitque uerbum iurisdictio. *Quid sit imperium simpliciter.*

ctio. tamquam genus cum qualibet bona diffinitio constare debeat ex genere & differentiis ut idem Bartol. tradit. in l. i. infr. de testa. Ideo quae subiicit Barto. quòd expeditur officio iudicis nobili, ad differentiam iurisdictionis in specie, quae expeditur officio iudicis mercenario.

278 † ut enim declarat idem Bartol. in l. i. colum. iii. supra eo. officium iud. nobile differt à mercennario. nam nobile nullam praesupponit obligationem l. qui per collusionem. infr. de actio. emp. & misericorditer imploratur ad id in quo pars non tenetur ut in restitutione in integrum & id genus. mercennarium uerò deseruit actioni intentatae cogendo partem ad id ad quod tenetur.

279 †Opponit tamē Purpu. hic nu. 76. nā merum & mixtum imperium dicitur iurisdictio quae expeditur officio iudicis nobili ut infr. dicetur. & tamen ibi non est imperium simpliciter sumptum, meritò diffinitio non est bona l. i. §. dolū infr. de dolo. sed saluat eam subaudiendo quòd imperium simplex est iurisdictio quae expeditur officio iudicis nobili, apta respicere aliquando publicam, aliquando priuatam utilitatem, nam merum imperium non est aptum respicere utilitatem priuatam, nec mixtum publicam.

280 Quae † consideratio mihi non satisfacit ea ratione, saluat enim Purpur. diffinitionem praedictam secundum contingentia nonunquam, non autem semper, seu saltem regulariter & communiter, prout iure constitutum est quòd ut diffinitio sit bona comprehendere debeat omnes casus communes, & regulares, si non etiam speciales, raròque contingentes, ut tenēt Abbas Aret. & Dec. in rubr. de iudi. Alexan. in rub. inf. solut. matr. colum. quinta Salyc. in l. precibus. col. ii. C. de impub. cum aliis abunde cumulatis per Cagnoll. in l. i. nume. 37. infr. de regu. iur. ubi communem testatur. sicut & in l. si emancipati. nume. 21. C. de colla. & ibi dixi. nume. 251. quare dico uanam fuisse oppositionem Purpurati, nam cum merum & mixtum imperium sint species imperii simplicis ut hic, mirum uideri non debet si & ea sint iurisdictio quae expeditur officio iudicis nobili Sicut illud. iuxta illud. Saepe. so

281 let filius similis esse patri † Addit deinde Bar. imperium dici quia ex imperio & auctoritate iudicis procedit, non autem ex aliquo iure quod apud partem residеat. quibus uerbis aduertens Dec. dicit imperium simpliciter sumptum iussum dici. l. ii. C. de lib. & eod. lib. quae de iussu nil dicit, unde melius probat lex. quòd iussit. infr. de re iud. per quem text. Gillot. libr. secundo de iur. & imper. cap. iiii. imperium iusdicentis praeceptum significat aliquid fieri iubentis. & clarius adhuc Cyn. & Petrus hic quos refert Cacial. nume. 10. & Gaspar Valla. xxxiiii. dicunt, quòd imperium dicitur ab imperando, nam iudex dicitur imperare cum officium suum nobile impartitur ad id ad quod pars nō habebat plenū ius, quando uerò iudex officium suum impartitur ad id ad quod pars habebat actionem, non dicitur imperare, sed ius dicere, unde de latenti significatione imperii est quòd uersetur circa ea quae expediuntur officio iudicis nobili. & sic quae proueniunt ex auctoritate iudicis, non autem ex iure partis, nec quòd apud partem resideat ut dixit Barto. qui se cum Cyn. & Petro uoluit conformare & haec opi. Bartoli. communiter approbatur ut refert hic Cagnoll. nume. 121. qui probat & illud quod post Cyn. Petrum. Cacial. & Vallam dixi imperium ab imperando ac iubendo dici, per illud Vergilii, *imperio latè parent*, & rursus ibi, *Tuum est iubere quod optas*, magistratus enim dicitur princeps ciuitatis in quam habet imperium l. spadonem. §. si ciuitatis princeps. infr. de excus. tut. Ideò nimirum si potest imparare & iubere.

282 Nunc † cum Bartolo quaerendum est quare dicatur merum imperium tresque rationes adducit quarum postremam tantum refert, & probat Dec. nos autem de caeteris quoque sigillatim uideamus. Inquit ergo primo loco Bartolus. merum hoc est quasi liberum appellari, ueluti collatum in principem libere nulli necessitati subiectum. l. princeps. supra de legib. l. i. supra de constitution. prin. & per cum postmodum aliis cōmunicatum. l. si in aliqua in fi. supra de offic. procons. l. iiii. supra de offic. praesi. & licet quo ad alios magistratus adsit necessitas: quia quo ad eos merum imperium est regulis iu *Quare dicatur merum imperium.*

283 ris subnixum. † Licet enim princeps possit iudicare secundum conscientiam suam, & ordine iuris non seruato. Bald. in l. unica in fine. cap. ut quae des. aduo. quod procedit etiam si sua conscientia fuerit informata dū in minoribus esset, ut tradit Dec. consi. cccclxiii. ad fin. sequitur Bossius in titulo. de principe. nume. 77. unde refert in titulo de partu supposito. nume. 37. quòd Summus pontifex Paulus. iii. damnauit magnum uirum quasi mandasset homicidiū fieri. quia id & Pontifici, dum Cardinalis esset, fassus fuerat, & eum priuauit amplissimo Sacerdotio & ma-

284 gnis reditibus. † Attamen non idem dici debet in iudice, quia sequi debet conscientiam legum Bald. in l. i C. qui accusa. Ias. in l. fin. C. unde legi. & habetur. in capitul. ne innitaris de constitutioni. nihilominus concludit Barto. quòd attento sui originei id merum, hoc est liberum dici debet.

285 Sed † aduersus hanc rationem D. meus Rinaldus insurgit, quoniam accidens praeualet origini, & attenditur quando per accidens immutatur origo ut per Angel. & sequaces. in l. si eadem. supra titulo primo Bartol. in l. qui habet. infr. de tutel. per l. i. §. bestias. & ibi gloss. infr. de postul. & tradit Alexan. in l. si quis posthumus

sthumos. infr. de lib. & post. exemplum si quis locauit operas suas ut cum bestiis pugnaret pro hibetur postulare, bestiæ uerò sumuntur ex feritate dicit textus, hoc est ut cum effectu feræ sint secus si leo sit sed mansuetus per accidens quia non notatur & attenditur accidens magis quàm natura, & origo secundum glo. quia per illud accidens immutatur origo, ex quo bestia quæ solebat esse fera & crudelis, mitis facta fuit ex accidenti. At in proposito imperium apud magistratum mutat originalem naturam, & ex accidenti fit necessarium. ergo non potest dici merum attento principis origine in quo liberum erat & ita ratio Bartoli dubitabilis & inepta reddi

286 uidetur prout † & confirmat Cagnol. num. 128. quoniam causa originalis non concurrit in imperio communicato per principem magistratibus, non enim communicat libere, & sic cum causa illa originali cum qua in eum facta fuit translatio, sed transfert cum necessitate iurisdicendi, ideo in persona magistratuum non potest liberum dici, & ita ratio Bartoli. conuincitur, prout & alio respectu confutat eam Fulgos. quem sequitur Iason. Cur. Iun. Sapia Valla. cæterique moder. nam ea attenta mixtum imperium deberet dici merum uelut in principe liberum ab initio deinde iudicibus cum necessitate communicatum.

287 Priori † tamen obiecto Purpur. num. 95. respondere conatur dicens, quòd cum disponens hoc est princeps qui communicauit hoc merum imperium magistratibus se retulerit ad originem, meritò talis origo licet alterata debet attendi l. cum filium. §. hæres meus. infr. de legat. secundo ubi si testator legauerit Titio quod sibi debetur ex testamento. Sempronii. & Titius cum eo fecerat nouationem: ita quòd ex illo testamento non debebatur sed ex Aquiliana stipulatione, tamen id legatario non nocet, quia in totum falsum non uidetur quod primordio ueritatis adiuuatur, & sic origine rei. illa ergo attenditur cum ad eam se retulit nominat illud testa-

288 mentum sempronii. † Sed per hoc Purpur. non se satis extricat à motiuo D. mei Riminaldi, quia non probat quòd princeps in hac communicatione se retulerit ad originem meri imperii secundum quam apud eum erat liberum & extra necessitatem.

289 Melius † igitur saluando Bartolum possumus respondere quòd ubi tractatur de effectu denominatiuo attenduntur reliquiæ originales l. seruos secunda C. de quæ. ubi qui semel fuit seruus alicuius non torquetur in caput ius, in memoriā præcedentis domini, & sic in considerando cuius denominetur ille seruus, ut appareat an torqueri possit, non attenditur accidens, hoc est, quod nunc sit seruus Titii, sed attenditur origo hoc est, quòd fuit Gaii, ut in eius caput tor queri non possit, & multa similia congerit ad hoc Fely. in c. quæ in ecclesiarum, nume. 59. col. sequē. de const. & Ias. in l. sciendum. §. si fundum. colum. pen. infr. qui satis. cogant. cum ergo hic agatur de effectu denominatiuo, hoc est, quare denominetur merum imperium non debet accidens attendi secundum quod in personam iudicis continet necessitatem merum imperium sed attendi debent reliquiæ originales, hoc est quod in persona Principis qui illud iudici communicauit nō est necessitatis, & ita saluatur ratio

290 Bartoli, † tantoque magis: quia ualet argumentum de cōtractibus ad iudicia cum in iudicio contrahatur l. iii. §. idem scribit. infr. de pecul. D. meus Riminaldus. consil. 168. nume 4. at origo contractus semper inspicitur. l. qui id quod. in prin. infr. de dona. l. secunda. §. parui. infr. de priui. cred. l. iii. §. scio. infr. de minor. Natta. consilio cccxxviii. nume. 3. merito & in mero imperio debet origo inspici quod pertinet ad iudicia.

291 † Quo uerò ad secundum motiuum Fulgosii & sequacium respondet hic Valla. num. 35. uer. sed est aduertendum. quòd cum mixtum imperium expediatur ad priuatam utilitatem, & sic habeat mixturam cum simplici iurisdictione, desinit esse meri, & dicitur mixti, & hac ratione merum: quia liberum dici non potest propter mixturam prædictam, stat ergo ratio prima Bartoli defensata à Doctorum motiuis, & ad se-

292 cundam deuenio, &c. quæ talis est ut dicatur merum quasi liberum non seruum ad differentiam officii mercenarii quod seruit actioni ut idem Barto. tradit in l. i. col. iii. supra eo. nam si iudex inquirit con. malefactores, ex officio suo nobili procedit iudex licet sit imploratum per partem. Sed & hanc rationem. D. m. Rimi. & Purpur. post alios impugnant: quia secūdum eam sequeretur quòd etiam mixtum imperium deberet dici merum: quia liberè est apud iudicem, & non deseruit actioni, & tamen mixtū

293 appellatur, ergo ratio Bartoli mala. † Tamen huic obiecto responderi potest quòd talis denominatio meri imperii non communicatur mixto: quia mixtum habet suum proprium nomen, ut sic dicatur: quia participat de mero imperio & iurisdictione in specie secundum Bartolum, infr. nume. 14. nam cum sit quoddam compositum debuit sortiri nomen, consequens rei. §. est & aliud. inst. de dona. & sic mixtum appellari, non autem merum quod est separatum ab omni mixtura. l. si sic. in princip. & ibi not. Ange. & alii. infr. de legat. primo congruum namque fuit singulas causas singulis appellationibus distingui. §. alio. inst. quib. mod. test. infir.

294 Simile † uidemus in mutuo quod propriè dicitur de meo tuum, l. ii. §. appellata. infr. si cert. petat. idque conuenit etiam donationi, le-

gato, & permutationi; & tamen illa non dicuntur mutuũ. Idemque uidemus in hærede qui propriè dicitur dominus. §. fin. inst. de hęr. qual. & diffe. l. his uerbis. infr. de hęr. inst. quod etiam conuenit legatario. l. à Titio. infr. de furt. & tamen non dicitur propriè hæres ut not. in rubr. infr. de uul. & pup. & in similibus terminis declarat Lancell. Pollit. in tracta. substitu. in præludiis. uersicu. secunda conclusio. nume. 13. quod non est alia ratione, nisi quia donatio, legatum, permutatio, & legatarius habent suum particulare significatum ac nomen, unde si assumerent illud de meo tuum uel domini non dignoscerentur, ac discernerentur inter se Non omitto quoque quòd Cagnoll. hic nume. 137. mordet hanc rationem: quia differentia dari debet respectu speciei, puta mixti imperii non autem simplicis iurisdictionis, non autem officii mercennarii, quod mero imperio non apponitur Secundo quia exponere merum imperium, idest, non seruum; est extranea interpretatio nec iure probatur.

Sed tenẽdo rationẽ Bartoli, primo motiuo Cagnolli dici potest, quòd bene datur differentia respectu speciei, uidelicet simplicis iurisdictionis cum illa officio iudicis mercennario expediatur ut infr. uidebimus in eius diffinitione. Quò uerò ad secundum motiuum Cagnolli, dico quòd Bartol. non dixit merum imperium dici hoc est non seruum, sed præsumi sit quasi liberum, quod non est extraneum, dicendo merum quasi liberum non seruum, hoc est, ab omni seruitute seiunctum. & si meram libertatem lex appellat cap. statutum. §. insuper de rescr. in vi. cur non etiam merum imperium hoc est liberum appellamus non seruum. sileat ergo Cagnoll. dicens quòd hæc interpretatatio iure non probatur.

295 Tertia † ratio Bartoli est quòd dicatur merum ad differentiam mixti, quasi differens ab eo quod mixtam habet naturam; quam rationem probat hic Dec. ex multis legibus, confirmatque Vaconi. à Vaccu. libr. vi. declarati. capit. ccxxi. ubi dicit quòd merus, mera merum idem est quòd solus, sola, solum, unde merula auis, dicta est, & merum uinum cui aqua non est admixta, sicque dicitur merum imperium ad differentiam mixti cui realis iurisdictio inest, ut
296 hic dicitur. † Et huius quoque sententię fuit Gillot. in tract. de iurisd. & imper. libr. primo. c. vi. circa fin. dicens quòd cum imperium latinè loquentibus præceptũ iussumque significet, merum autem solum, & per translationem purum, nec alteri rei per mixtum imperium merum nihil aliud ui quidem ipsa significare potest, quàm pręceptum iussumque nulli iurisdictioni coniunctum nec per mixtum, idque ex subdisiunctiuorum natura, nam mixtum imperium dicitur in l. i. §. qui mandatam. supra tit. aut quod iurisdictioni cohæret, aut hic cui iurisdictio inest. hæc quæ plenius ipse declarat in eodem tracta. libr. secundo c. quinto.

297 † Et cum Gilloto residet Petrus Loriotus in tract. de iurisd. & imperio. axio. iiii. & Francis. Hotomanus in commentario uerborum iuris comprobans id ex eo quòd meram pœnam dicimus, quæ nullam rei persecutionem contineat. l. i. in fin. supra si quis ius dicen. merum. ius gentium quod ab alio iure ciuili separatum est, l. bona fides. in princip infr. deposi. merum prætoris officium, purum. l. v. in princip. iunct. uersiculo, communes, inf. de uerbor. oblig. meram rationem quę ciuilibus præceptis coniuncta non est, l. si quis fortè. infr. de pęn. Mixtum uerò dicitur quòd cum alio commixtum est. §. ex maleficiis.
298 inst. de actio. † Et cum prædictis consentiunt alii graues auctores: nam Festus ait, merum pro puro; hoc est, nullius alterius rei misturam habente accipi, ut merum aurum in quo nihil sit alterius metalli, teste Plinio. libr. xxxiii. & primo; *mero auro decorabant*, Sic meras nugas in quibus nihil serii esset, appellat Cicero ad Atticum libr. vi. hinc merum ius in l. ui. & ibi Bald. in cap. de obsequi. patro. præstan. mera interpretatio. l. fina. C. de legib. mera liberalitas. cap. statutum § insuper. de rescr. in vi. mera fides. l. omnium. C. de testamen. mera ueritas, in capitu. qualiter, & quando, in fin. de accus. merum. factum. l. qui res §. mihi Romæ. infr. de soluti. cum similibus quæ congerit ad rem nostram. Ferdinand. Vasquius libr. primo controuersi. illustrium cap. iiii. nume. ii. ubi concludit ex eis merum imperium dici: quia purum est sine cuiusquam rei mistura, & sic sine ulla tyrannidis mistura prout per eum plenius ibi. Et ut addam Lexicon iuris, merum antiquis solum significabat, unde meracium uinum quod merum est, nulla aqua admixta. hinc etiam meracius habere dicuntur, qui minus aquę uino miscent casus medicus pręcipit hieme meracius bibendũ esse, æstate dilutius, nunc merum purum appellamus, mero iure, mera subtilitate, mera ęquitate, mera item ac pura ueritate, atque mera pęna.

299 Non † omitto tamen quòd Alciat. in l. potestatis uerbo. infr. de uerbo. significa. quartam rationem addebat, putans merum imperium dici: quia cum delicta uariis ex causis aggrauentur aliquando, ut est in proditore, puta quando quis habet aliquid in uerbis, & aliud in corde, uel in occidente cum ueneno. quod est plus quàm cum gladio, l. i. C. de malefic. Felyn. in cap. l. de homicid. Ioann. de Arn. epitho. 49. Bossius. in titulo de homicid. numero 14. ubi dicit quòd dans uenenum non solum habet animum occidendi deliberatissimum, uerum

etiam

etiam proditor est, ut de se patet.& notat Bald.
consil.ccx.uolum.4.& plenius prosequitur alios
citans Petrus à Plaza Epito delictorum. libr. i.
300 cap.xx.colum.i.& secunda. † nonnunquam ue
rò subsequentur, ut si quis calore iracundiæ mo-
tus, occiderit.Dec.& Cagnoll.in l. quod calore
infr.de regul.iur.abunde Carrerius in practi.cri-
min.§.circa nume.152. in arbitrio ius dicentis
residet quam potissimum pœnam irroget, &
ideo dicitur merum imperium, quasi liberum
ratione prędicta, quod non est in causis pecu-
niariis in quibus certam sententiam secundum
probata ferre debet.§. curare. institut.de actio.
& licet non citet Alciat. pro ipso tamen uidetur
facere texus in l. hodie. infr de pęn. ubi dicit
tex.quòd hodie licet ei qui extra ordinem cogno
scit quam uult sententiam ferre, uel grauiorem,
uel leuiorem, & hanc opi. sentit insuper idem
Alciat.in cap.quod sedem.nume.67.ad fin. de
301 offic.ordin. † Sed hanc rationem Gillot. mor
det in d. tractat. libr.primo.cap.vi.mouetur pri-
mo quia merum non significat liberum nec libe
ros homines meros appellamus, nec quemad-
modum dicimus liberum est iusdicenti quic-
quam facere, ita dicemus merum est ius
dicenti. Et hęc oppositio nedum repugnat
Alciato, sed etiam Bartolo in rationibus
suis qui pariter exposuit merum, idest, li-
berum.
302 Secundò † quatenus ad Alciatum particulari-
ter spectat, subdit Gillot. non esse in arbitrio
iusdicentis quam pœnam irroget. probatur. in
l.i.infr.ad Turpilli.uersicul.nam ut ibi dicitur ꝙ
*facti quidem quęstio in arbitrio iudicantis est pœ-
na uerò persecutio non eius uoluntati mandatur
sed legis auctoritatati reseruatur*, & legum se-
ueritas in statuendis pœnis quamuis cum aliquo
lenitatis temperamento seruanda est, l. respi-
ciendum. infr. de pœn.& quamuis ordo exer-
cendorum capitalium iudiciorum, hoc est so-
lennitas: quia formabatur accusatio à prætore
in usu esse desierit, durat tamen legum pœna
ut inquit text.in l.ordo.infr. de pub. iudi.non er
go uerum est Alciati præsuppositum quòd in ar
bitrio sit iudicis quam mallit pœnam imponere
303 grauiorem, uel leuiorem, † Nec quicquam
pro Alciato facit text. in d. l. hodie, respondet
enim Gillot.quòd in eo de criminibus extraor-
dinariis tractatur, non de his quorum pœna
legibus statuta est, in illis enim uel grauiorem,
uel leuiorem pœnam infligere iudici permissum
est, cum certa non sit à lege statuta. l. pen. infr.
de crim.stelli.at ubi lex certam pęnam statuit,eā
sequi iusdicentem oportet, sic & Imperator. in
l.i.C.ubi de crim.agi oportet.inquit quędam esse
crimina quæ legibus aut extra ordinē coherce-
tur,legibus enim cohercētur quibus lex certam
pœnam præfixit: extra ordinem uerò, hoc est,
arbitrio iudicis cum nulla legibus præscripta pœ
na reperitur, & ita subtiliter & pulchrè residet
Gillot.aduersus Alciatum.
304 Sed † hęc licet ingeniosa sint tolli possunt.
Quo enim ad primum dico, quòd imò merum
significat liberum, l. si sic in princip. infr. de
legat.i.ibi, *non in meram uoluntatem hæredis col
latum*, hoc est liberam. quod patet ex aliis uer
bis ibi prolatis, denotantibus arbitrium boni ui
ri sicque merum imperium quasi liberum le-
xicon iuris appellat, & licet liberos homines
non appellemus meros homines, id inde pro-
uenit quia non dantur homines mixti, Si enim
diceremus homines meros, significaremus
aliquos esse homines mixtos, quod cautum
non reperitur, cum aut liberi sint, aut ser-
ui: inst. de iure person. in princip. sed non
inde sequitur quòd merum non dicatur libe-
305 rum. † Quod autem non dicimus merum est
iusdicenti facere sicut bene dicimus liberum est
iusdicenti facere, prouenit ex eo quia uerbum
merum, ut liberum significet debet habere sub-
stantiuum aliquod adiectum, ut hic merum im
perium, & in d. l. si sic, *meram uoluntatem*,
at illud exemplum merum est iusdicenti,conti-
net uerbum merum sine substantiuo, meritò
non potest liberum denotare, sed si diceremus
merum ius est iusdicenti, seu mera potestas est
iusdicēti facere,sine dubio deberet intelligi de iu
re libero,& potestate libera,&ita primū obiectū
306 Gilloti facilè cessat. † Quo uerò ad secundum
considerandum est, quòd imò etiam in ordina
riis criminibus, & ubi certa pœna statuta est à
legibus, iudex ex causa potest illam pœnam
minuere, uel augere, l. quid ergo. §. pœna
grauior. & ibi not. Bartol. Bald. & alii. infr. de
his qui not. infa. l. & si seuerior, & ibi Castr.
& Alexand. C. ex quib. caus. infa. irro. latè po
nit Dec.post Abba.& alios in cap. de causis de
offic.delegat. Quod locum habet ubi iudex pro-
cedit ex denuntiatione, uel per inquisitionem,
secus si per accusationem: quia tunc non potest
mutare pœnam legalem quod reputat singulare
Marsil.in practi. crimi. §.constante. numer. 84.
& Lancell.coradus. libr. primo.de officio præto.
in causis Crimi.cap.ix.§.primo numero 15. & in
hoc consistit merum, hoc est, liberum iudicis
imperium, ut Alciat. dicit aggrauandi, uel al-
307 leuiandi pęnam delicti, † nam iudex proprio
iudicio potest, & sententia legis id facere, ta-
metsi lex certam statuerit pœnam dictionibus
appositis præcisè, omnimodo, & plerisque aliis
similibus, ut tradunt Ioan. Andr. & Hostiens.
& Aret.nume.24.in cap qualiter & quando. se
cundo.de accusa.& Petrus à Plaza. epito. libr.
primo.cap.xxxiii.numero 5. nedum quæ in pœ-
308 nis legalibus id est constitutum,† sed etiam in
introductis à statuto obtinuit ut tradit Barto.
modo

in dicto paragrapho pœna grauior. in fin. & in l. ultima : infr. de recept. Bald. in d. l. etsi seuerior. & ibidem Salyc. & Castr. cum aliis copiosè cumulatis à Tiraquello in tract. de pœnis legum. in præfatione. nume. 20. & 21. ubi hanc partem communiorem & ueriorem appellat. Casus autem quibus iudex ex causa minuere uel augere potest pœnas, legibus aut statuis præfixas, sunt uarii quos prosequitur Tiraquell. in discursu d. tractatus. & Carrerius in d. §. circa nume. 73. 85. & aliis locis ut per eos. quos in gratiam breuitatis omittam ne à particulari dote legis nostræ discedam, ad quam redeundo sequitur ex prædictis Gillotum errasse & iura quę citat procedunt causa non subsistente : quia tunc pęna statuta seruari debet.

309 Alio † tamen respectu non procedit ratio Alciati. nos enim quærimus simpliciter quare imperium merum dicatur, non restringendo quęstionem magis ad unum casum quàm ad aliū, at Alciatus in reddendo ratione dicit ꝙ dicitur merum, idest, liberum, quia pōt imponere pœnam quam uu't secundum quòd aliquando delicta ex uariis causis aggrauantur, nonnunquā uerò alleuiantur, quod sanè non est uerum simpliciter, nec semper, sed secundum quid, hoc est, secundum contingentiam. Vnde arguit Alciat. à simpliciter ad secundum quid, quod non licet l. i. infr. de dona. l. hoc legatum. infr. de legat. iii. notat Pręposit. Alexandri. in cap. ad id. colum. ii. de spons. Bald. in l. apud hostes C. de suis & legit. & Mod. Pataui. in repet. l. frater à fratre.

310 num. 355. infr. de cond. indeb. † Quin etiam non ualet consequentian, quòd subsistente causa iudex possit augere uel minuere pœnam: ergo quòd dicatur merum, idest, liberum imperiū suum, quia illud dicitur liberè alicui cōcedi, quod non subiicitur alicui necessitati. c. secundo de arbi. in vi. notat Alex. consi. 80. col. v. uolu. primò Are. consi. 16. cum similibus ut hic per Purpu.

311 nu. 80. † Hinc liberum agere Zasius ait, & post eum lexicō Iuris nihil aliud est quàm nullum habere dominum, cui subiectum esse oporteat, & liberum est mihi, quod licet, possum. & in arbitrio

312 meo constitutum est, † At quando iudex ex causa uult alterare pœnam debet in actis uel sententia causam exprimere, secundum Bar. in d. §. pœna grauior. nume. 5. Felyn. in cap. primo de constitut. uersiculo falli. septimo. numero uigesimoquarto ad finem post Romanum, consil. 483. nume. 14. Salyc. in l. properandum. §. illo proculdubio, col. ii. C. de iudi. Cast. consi. 328. ad fi. uol. secundo Ang. Aret. in tract. malefi. in uer. quas si non soluerit. col. v. Tiraquell. in tract. de pœnis in præfatione. nu. 54. nisi tamen ex actis appareret causa secundum Bart. loco citato quem sequitur Ioachinus Mynsigerus singularium obseruationum centuria iiii. obseruatione. 82. Meritò patet quòd hoc imperium suum sic limitatum non dicitur esse liberum, quòd ergo dicatur merum, idest, liberum, procedit alia ratione excogitata per Alciatum.

313 Vlterius † quoque Zasius hic aliam rationem adducit merum imperium dici: quia remotum sit ab utilitate priuata, nec aliquo proprii commodi compendio permixtum, sed cum taxat Gillot. in d. c. vi. nec enim merum significat remotum, & in accusationibus etiam priuata uersatur utilitas, quod inde patet ex pluribus accusatoribus eum præferri cuius interest, l. si plures. infr. de accusa. & attenta dicta ratione mixtum imperium deberet appellari merum, uelut à pri

314 uata utilitate remotum. † Sed ab his obiectis Zasius defendi potest : nam quo ad primum quòd merum significet remotum probat tex. in l. bona fides. infr. depos. ibi, *ad merum ius gentium, an uerò cum præceptis ciuilibus & prætoris.* ponderando dictionem. Cvm. coniungere. l. i. infr. de pec. leg. ibi, *seruo legato cum peculio.* merum ergo ius gentium dicitur quod non est coniunctum cum præceptis ciuilibus & prætoris. & sic ab eis remotum est, unde merum significat remotum. Quo uerò ad secundum dico illud tolli ex diffinitione meri imperi posita per Bar. & sequaces hic, dicentes quòd officio iudicis nobili expeditur ad publicam utilitatem, ergo à priuata remotum est.

315 Nec † obstat d. lex si plures, loquitur enim de interesse iniuriæ, quod magis uindictæ quàm pecuniæ persecutionem habet, l. iiii. §. emancipatus. infra. de colla. bonorum. Ad tertium de mixto imperio dico quòd illud benè pertinet ad priuatam utilitatem, ut in eius diffinitione per Bartolum infra. nimirum si merum imperium non appellatur. & ita defen-

316 ditur ratio Zasii. † Sed alio respectu indubitabilis redditur, & ideò mihi non placet argumento leg. quod Labeo. inf. de Carbo. edi. cum enim in uentione & exercitio merum imperium sit iuris publici ut in eius diffinitione, cui dubium quòd à priuato iure remotum est? cum publicum & priuatum ius sint species differentes & distinctæ. §. fi. inst. de iust. & iure. quare rationes Bartoli tenēdæ sunt de quibus supra missis duabus aliis de quibus hic Moder. Pata. num. 145. satis friuolis.

317 Successiuè † uidendum est quid sit merum imperium, & secundum Bartolum diffinitur, ꝙ est iurisdictio, quę officio iudicis nobili expeditur, publicā utilitatem principaliter respiciens, cuius diffinitionem præter alios sequitur Petrus Loriotus in tract. de iurisd. & imper. c. v. & in hac diffinitione uerbum, *iurisdictio*, ponitur ut genus. Illa uerò uerba. *quæ officio iudicis nobili expeditur*, ponuntur ad exclusionem *Quid sit merum imperium.*

X actionis,

actionis, quæ expeditur officio mercennario rursus & illa, *publicam utilitatem respiciens principaliter*, ponuntur ad differentiã mixti imperii, quod principaliter respicit priuatam utilitatem, ut. infr. uidebimus. igitur bona redditur hęc diffinitio quoniam constat ex genere & differentiis iux. not. per. Bart. in l. i. infra de testa.

318 & in l. i. infra de acqui poss. † Quia adeo bona est quòd in ea comprehenduntur nedum causę inquisitionis, sed etiam accusationis, quia etiam accusatio expeditur officio iudicis nobili, non autem mercennario, cum huiusmodi causę criminales per uiam accusationis intentatę, non expediantur per actiones quibus deseruit officium mercennarium, ut est tex. in inst. de pub. iudi. in princip. ubi dicitur quòd publica iudicia per actiones non ordinantur. & ut inquit Cacialup. hic consi. viii. quando pars accusat alium & implorat officium iudicis nobile, dicitur excitari iudicis officium ad procedendum, non autem quòd accusatio sit agendi remedium, & hoc etiam tradit Bar. in l. cum lex. nu. 9. infra de fideiuſ. ubi dicit quòd accusatores non fiunt per actionem & obligationẽ, sed per accusationem. idemque tenet Bal. in l. i. C. ne ex delic. defunc. col. iiii. Franc. de Albergo. Saly. Fulg. & Castr hic quos refert Cacial. adeo quòd est cõis opi. prout Valla testatur. nu. 40. & D. meus Rimin. colu. xii. licet Alciat. parado. lib. secundo capit. vii. contra senserit: nempè quòd accusatio sit ius ab officio iudicis nobili diuersum, sed interim à communi non discedo. quam etiam tenet hic & defendit Cagnoll. num. 150.

319 In † oppositum tamen facere uidetur doctrina Bartoli in l. iudex postquam. infra de re iudi. ibi enim dicitur quòd postquam iudex condemnauit, sententiã suam corrigere non potest, quia functus est officio suo. Sed opponit Bar. de l. illicitas. in fi. supra de offi. pręsid. ubi potest multa remittere, deinde soluit, quòd cum talis multa imponatur off. iudicis nobili. l. i. in prin. infra si quis iudici. duretque ad huc illud merito potest illam multam exequi uel remittere, at cum imponitur pęna per uiam accusationis, quia tunc officium iudicis dicitur mercennarium: quia deseruit accusationi propositę, ideò, expirat lata sententia super pęna, unde iudex pęnam per suam sententiam impositam remittere non potest etiam pauperi. d. l. i. in fine. Vult ergo Bartolus. ibi quòd accusatio expediatur officio iudicis mercennario non autem nobili contra id quod dixit in d. l. cum lex. & communem opi. de quo hic ut ibidem perpendit Alex. merito uidetur quòd in hac diffinitione meri imperii non conprehendantur causę criminales per uiam accusationis intentatę.

320 In † difficultate huius contrarietatis laborant Doctores. Alex. enim hic. primo dicit quòd illud dictum Bartoli. in dicta l. iudex. procedit in officio mercennario quod deseruit accusationi propositę in dando dilationes, citando, & id genus, Sed Bartolus hic & in dicta l. cum lex. loquitur de officio iudicis quo instituitur accusatio, in qua principaliter petitur reum puniri, sed hęc resolutio diuinat, cum Bartolus ibi de dilationibus, aut citationibus ne quidem uerbum ponat, imò uerò eum post sententiam loquatur, sumus extra casum dilationum, quæ dantur ante sententiam non autem post.

321 Præterea † incidentia causæ regulari solent secundum principale ipsius causæ, ut tradit Bartolus. in l. solent. columna final. infr. de aliment. & cib. legat. ergo sicut accusatio ipsa expeditur officio iudicis nobili, sic dilationes, & citationes in ea contingentes expediri debent officio iudicis nobili, unde nullo re-

322 spectu procedit resolutio Alexandri. † Iason hic igitur secundo loco restringit hic Bartolum ad casum quando proceditur per uiam inquisitionis, tũc enim bene dicitur procedi ex officio iudicis nobili: quia nemine petente fit illa inquisitio. At secus est in accusatione proposita à parte, quia officium quod illi deseruit est mercennarium, sicut quando deseruit actioni intentatæ, idque confirmat hic Decius: quia accusatio fundata uidetur in persona accusatoris, l. rescripto §. si quis accusatorem. infr. de muner. & honor. iuncta Glossa, & obligatio naturalis, & etiam ciuilis oriatur in delictis, quia datur actio pro illis, instit. de oblig. ex malefic. in princip. Bartol. in l. ex hoc iure. columna finali supra de iust. & iur. & per Aretinum sic arguentem in rubrica de accusatione, & hoc secundo casu loquitur Bartolus in dicta l. iudex.

323 Decius † uerò conatur hic Bartolum tueri à motiuis Iasonis & Aretini, tenendo quòd loquatur Bartolus hic etiam quando proceditur per uiam accusationis, nam licet accusatio competat parti, tamen expeditur officio iudicis nobili ad publicam utilitatem, ut etiam patet in restitutione in integrum, quæ competit parti. l. in causę. infr. de minor. & tamen officio iudicis nobili expeditur. l. quod si minor. in fine infra. de minoribus, hoc idem tradit Cagnoll. hic numero centesimo quadragesimo octauo de Decio nullam faciens mentionem, concludens officium iudicis excitari ad procedendum, & puniendum delinquentes secundum Seuerinum hic octaua quęstione. & Curtium Iuniorem columna duodecima moneturque pariter Cagnoll. per l. secundã C. de peda iudi. in uer. quòd non ita ibi ex officio suo cognoscereque uerba de offic. iudicis nobili sunt intelligenda, probantque

bantque quòd in omnibus causis meri & mixti imperii quouis modo procedatur siue per accusationem siue per inquisitionē dicatur pro-
324 cedi officio iud. nobili. † Sed tamen non per hoc concordat Bartolum cum eius doctrina in d. l. iudex, ubi tenet quòd accusatio expediatur officio iudicis mercennario, merito contrarietas adhuc uiget irresoluta.
325 † Cogitabam ego diuerso respectu concordari posse has decisiones Bartoli in d. l. cum lex. & in d. l. iudex. ut enim declarat idem Bartolus. in extrauaganti ad reprimendum in uerbo per accusationem, accusatio est nomen iuris sicut enim actio est ius persequendi in iudicio quod sibi debetur, institut. de acti. in prin. Ita accusatio est ius persequendi uindictam publicam, inst. de publi. iud. in princ. aut ergo consideramus accusationem à principio, & quo ad processum, qua mediante accusans persequitur uindictam, nihil impedit quominus officium iudicis quod tali accusationi famulatur, mercenarium appellari possit, sicut & illud quod deseruit actioni intentatæ. aut uerò consideramus accusationem respectu sui finis, idest quo ad pœnam inferendā accusato iuxta crimen de quo accusatus est, & uti que dici debet officium iudicis quo eo respectu
326 exequitur iudex, esse officium nobile. † Quod inde patet: quia talis pœna sine consensu eius qui deliquit imponitur ex æquitate tantum, declarat Bar. in l. i. num. 10. infr. de cond. inde. Bal. in l. secunda notab. secundo. C. de in ius. uoc. Et Purpur. hic num. 115. & inde punitur delictum quod rei publicæ interest. l. ita uulneratus. infr. ad leg. Aquil. primo ergo casu locutus est Bar. in d. l. iudex Secundo in d. l. cum lex. & hic, & ita tollitur hęc contrarietas, quam melius bone lector si poteris euelles.
327 Altera † nunc succedit difficultas super hac diffinitione Bartoli quam proponit hic Ias. & eo prior Alberic. ut reuelat Valla quam & format Alciat. parado. lib. secundo c. vii. contra Bartolum nam absoluere accusatum est meri imperii, quod inde patet, nam legatus proconsulis id facere non potest, sed proconsul tantum l. solent. in princ. supra de offic. procon. & tamen nō respicit publicam utilitatem principaliter, sed potius priuatam eius qui absoluitur, ut colligitur ex doctrina Bartoli. in l. i. nu. 25. infra sol. ma. quam tamen Decius non citat sed Mod. Pataui. hic nu. 150. ubi consideratur Bartolus. quandam utilitatem publicam, quę est priuata principaliter, ut quòd homines sint diuites, hoc enim uerificatur si absoluuntur: quia locupletantur ex tali absolutoria, ergo, patet quòd princi-
328 paliter debet utilitas priuata dici. † Hāc difficultatem conatur Decius dissoluere dupliciter. Primo quidem, quòd imò reum absoluere respicit publicam utilitatem, cum melius sit nocentem absoluere quàm innocentem condemnare, l. absentem. infra de pœn. Sed tamen non tollit obiectum: quia talis utilitas est principaliter priuata. Secundo respondet Dec. quòd absolutio uenit in consequentiam accusationis propositæ, ad puniendum delictum, quod non attenditur. l. si quis nec causam. infra si certum petat. quam comprobat Alciat. in capitulo quod sedem. de officio. ordin. numero 52. & Pico attribuit.
329 Sed † & hoc me parum mouet cum enim reus excipiendo petierit se absolui ab accusatione, & sententia feratur super petitione, & aliis actitatis in causa, clemen. sæpe. de uerb. significatione sin. dici non potest absolutionem esse in consequentiam magis quàm accusationem, sed utrunque principaliter esse in iudicio, merito sic attendi debet absolutio sequens, sicut si condemnatio secuta fuisset. Et eodem modo tollitur resolutio Vallæ sub numero trigesimonono, ad idem tendens qui dicit absolutionem ferri ex defectu probationum, & euentu causæ unde potius attendi debet accusatio proposita ut condemnaretur, quàm absolutio quæ ex defectu probationum fit argumento leg. cum quædam puella. infr. eo. Quoniam imò tam absolutio consideranda uidetur propter exceptionem accusati quę eam petiit, sicut accusatio propter petitionem accusantis cum super utroque sententia postmodum feratur dicta clementina sæpe.
330 Ego igitur post † alios arbitror hanc difficultatem resolui posse distinguēdo, quòd aut loquimur de absolutione quo ad pœnam corporalem quæ ueniebat imponenda si reus fuisset culpabilis, & sine dubio talis absolutio tendit ad publicam utilitatem principaliter, cum hominum adiectione amplietur imperium, & sic res publica, ut inquit textus in l. cum ratio §. si plu-
331 res. infr. de bon. damna † Hinc est quòd pactum non ualet ne quis se defendat in causa status uel criminali ut est Gloss. not. & ibi Barto. & alii in l. pactum inter hæredem. infr. de pact. & probatur in l. non tantum, & ibi Bartol. & alii. infr. de app. ubi ductus ad patibulum si consentiat sententiæ perire festinans, & sic renuntiet defensioni uitæ suæ, tamen ad huc admittitur alius appellans pro eo: quia talis eius renunciatio non ualet. Et hanc conclusionem firmat insuper Ange. Aret. in tracta. de malefic. in uersicul. qui iudex numero. 5. & post eum latius Augusti. Ariminensis. Marsil. in l. i. §. si cogniturum. numero quinquagesimoseptimo. inf. de quęsti. ubi post Bart. reprehendit Assessores inducentes reos ad renunciandum suis defensionibus, idemque tradit Lancellot. Conradus lib. primo capitulo. viiii. de pretore. §. iiii. in titul. de negatio. criminis. unde patent ex predictis

absolutionem à pęna corporali respicere utilitatem publicam principaliter, cum super ea pars pacisci non possit, l. ius publicum. inf. de pac.

Quare hoc respectu uana redditur oppositio Iasonis, cum falsum sit absolut ionem rei respectu pœnę corporalis respicere principaliter utilitatem priuatam, imò uerò respicit publicam. & hoc idem tradit Cagnoll. hic nu. 144. nã quemadmodum rei publ. interest delicta puniri, l. ita nulneratus. inf. ad leg. Aqu. similiter interest quòd innocẽtes absoluantur, l. absentem infr. de pęn. unde cõsiderato interesse in genere ita principaliter interest rei. pub. innocentes absolui sicut nocentes puniri citat textũ Cagnoll. in l. seruũ quoque §. publicè. infr. de proc. ubi dicitur ꝙ interest publicè absentem defendi & innocentẽ
332 excusari. † aut uerò consideramus absolutionẽ respectu pœnæ pecuniariæ, & tunc non uideo ꝙ talis absolutio dicatur respicere publicã uel priuatã utilitatem principaliter, cum absolutus, nec locupletior fiat quàm prius erat, nec pauperior, sed in eodem statu remanet sicut ante, quod sanè non contingit in casu Bartoli. in d. l. i. solut. matrimo. loquentis in casu. §. penul. instit. de his qui sũt sui. loquitur enim ille tex. de dominis qui seruos prius occidebant sine causa sicque re sua abutebantur, coguntur enim eos uendere & pretium capere. sic enim locupletantur consequentes illam pecuniam, quod non fecissent seruos occidendo. unde bene ubi uersatur utilitas publica, priuata tamen principaliter. Sed in casu nostro secus: quare hæc secundo respectu uana est & impertinens oppositio Iasonis & saluatur diffinitio Bartoli.

333 Sed † adhuc opponit. tertio loco Sapia. Bellonusque supputa. lib. iii. c. 17. ad fi. nã inquisitio est meri imperii secundũ Bar. & omnes hic & tamẽ inquisitio tẽdere potest in aliquibus casibus ad priuatã utilitatẽ ut tradit Bar. in l. ii. §. si pub. inf. de adult. ergo falsa redditur diffin. sua non soluit Sapia nec alii, tu dicas aut loquimur de inquisitione perseuerandi malefactores & crimina, & id ad priuatã utililatẽ tẽdit ut per Bar. ibi aut uerò quærimus de inquisitione puniẽdi delicta, & hec respicit publicã utilitatem. l. ita uulneratus. infr. ad leg. Aqui. & de illa loquitur diffinitio. Bartoli
334 † quę sic intellecta rectè procedit cum sufficiat diffinitonẽ adaptari regulæ, & communiter contingẽtibns ut per Abb. Are. & Dec. in rub. de iud. Alc. in rub. inf. so. ma. col. v. Cag. in l. omnis diff. nu. 37. inf. de reg. in. & in l. si emãcipati nu. 21. ubi dixi. C. de coll. frequẽtius aũt puniũtur crimina clara quàm quòd occulta perquirantur.

335 Satis † superque laboris erat hactenus cõtẽdisse cum Doctoribns hic pro tuẽda diffinitione Bartoli. sed ut perpendo plus sudoris mihi paratur, quoniam Gillot. in tract. de iuris. & impe lib. i. c. prime secũdo & tertio singula uerba Bar. taxare conatur, sicq; in uniuersũ diffinitionẽ suã subuertere multis mediis, quorũ nonnulla desumpsit ex Alciato, parado. lib. secundo c. 7. qui pariter aduersatur Bartolo. quare superest ut an rectè senserit dispiciamus. in primis inquit Gillotus imperii meri genus minus idoneum Bartolum posuisse, siquidẽ conuenientius genus erat, imperiũ, siue potestas. l. potestatis. inf. de uer. sig. quam iurisdictio ꝙ illorũ utrunque propinquius ac magis affine sit imperio mero quàm iurisdictio, rectius enim hominẽ finisse uidetur, qui dixit animal rationale eũ esse, quã qui supremũ genus assũpsit,
336 nẽpe substãtiã rationalẽ. † Sed huic fundamẽto sicut cęteris quæ sequẽtur sigillatim respõdẽs, dico Bartolũ nõ ideò imperiũ pro genere suæ diffinitionis assumpsisse, quoniã non est de more ꝙ diffinitionis genus per idẽ uerbũ rei diffinitæ ponatur sed per diuersum puta testamẽtũ est uolũtatis nostræ iusta sentẽtia. l. i. inf. de testa. legatũ est delibatio, seu donatio quædã. l. legatũ. inf. de leg. primo. & secũdo actio est ius persequẽdi. inst. de act. & id genus. sic. enim sẽtẽtia differt à testamẽto sicut à legato, delibatio uel donatio. & ab actione ius meritò Bar. rectè dixit merũ imperiũ iurisdictionẽ esse, non aũt imperiũ. ut genus diuersi nominis imponerẽt à diffinito, Nec in super assũpsit uerbũ potestas. licet diuersi nominis foret, cũ genus esset generalissimũ, prout superius docui nu. 58. qđ nõ assumitur in diffinitione sed subalternũ, ut in homine diffiniẽdo dicitur ꝙ est animal rationale, nõ autẽ substantia rationalis. ut Gillot. fatetur. sed cum misterio posuit uerbum iurisdictio, uelut magistratibus tantum conueniens, & sic ut genus subalternum.

337 Instat † deinde Gillotus aduersus illa uerba, *quæ iudicis officio*, in diffinitione Bartoli posita, motus ea ratione: legis condendę potestas imperii & eiusdemque maximi, prout affirmat hic Barto. num. 8. at qui cum solus princeps legem quamcunque sancit, inter quos ius dicetur? ubi collitigantes? ubi partes diuersę? ut iudex, aut iurisdictio hic esse intelligi possint? Sanè hic nihil iudicis officio nec fit nec geritur, nec hic princeps iudex esse intelligitur, nec principis in sanciendis legibus auctoritas usquam iudicis iurisdictio nominatur: & huius quoque sententię fuit prior Alciat. in d. c. 7. dicens quòd multa ex mero principis officio proueniunt. quę tamen huius imperii esse legibns non constat. ut legum ferendarum potestas, & tabelliones creandi auctoritas, huiusmodiqne diplomatum concessiones, nusquam. enim opinatur Alciatus, lectum esse ea quicquam ad illud imperium spectare: quare confunditur & in hac parte diffinitio Bartoli.

338 Rursus † addit Gillot. oleum camino, nam

nam iudicis officium nobile quod uersari Bar-
tolus profitetur in mero imperio, actionis loco
esse idem Bartolus & alii. tradiderunt superius,
in l. i. idque generaliter actionis uerbo contine-
ri, l. actionis. infr. de act. & ob. At cum prin-
ceps legem statuit, quis à quoquam uelut à
debitore quidquam petit? à quo hoc officium
imploratur, intenditur ue? aut contra quem aut
actionis uicem sustinere, aut actionis loco esse
intelligatur? itaque in condendę legis negocio
nec iudex nec iurisdictio, nec iudicis officium
ullum, sed auctoritas principalis uersatur. aut
igitur concludit Gillot. legem condere non est
imperii meri, aut falsa prima huius diffinitionis
particula.

339 Ingeniosa † sanè fuerunt horum duorum
pręstantissimorum uirorum dicta, qui non solũ
eorum qui seculo nostro fuerunt Iureconsulto-
rum scientia superarunt sed etiam omnium qui
ante & post Iureconsultos nostros iuris scien-
tiam professi sunt, & iuris, & omnium bonarum
artium consultissimi fuerunt: sed tamen ea peni
tius considerãdo, eaq; Lyceis oculis intuendo, pa
rum ad rem nostram accommodata mihi uiden
tur: nam quemadmodum de iurisdictione tractãt
hic doctores respectu iudicis ut tradit Bar. ad fi
nem nostræ legis, & tam ex rubricæ cõprobatur
inscripta de iurid. omnium iud. quam ex l. prima,
ibi, *ius dicentis officium latissimum est*, sic etiam
de mero imperio differere uoluerunt scribentes
respectu iudicis. Quod sanè fuit de mente Bar-
tol. in principio legis nostræ, quatenus ponen-
do casum dixit, cum dictum sit supra de iurisdi-
ctione in genere, quæro in quot species diuida-
tur, & dicitur ꝙ in tres scilicet in merũ & mixtũ
imperiũ & simplicẽ iurisdictionẽ si ergo genus ut
iurisdictio respectu iudicis hic discutitur, & eius
species sunt merum & mixtum imperium, ac sim
plex iurisdictio: meritò & respectu iudicis ea sũt.
Quare legum sanctio, tabellionum creatio. di-
plomatumque concessiones, quæ principis sunt
actus, & ab eius aura descendunt ad rem nostrã
non pertinent, cum non de mero principis impe
rio, sed iudicis duntaxat agamus. Et ita tolluntur
hæc obiecta,

340 Attingit † insuper Gillot. uerbum, nobile
adiectum officio, (ne quid intactum remaneat)
dicens nusquam apud Iureconsultos, Imperato-
res ue, iudicis officiũ nobile uocari, nescireque
unde hæc appellatio originem habuerit, quaue
ratione nitatur. Illudq; scire, ꝙ ab omnibus ad
huc officium nobile appellatũ est, merũ in iure.
dici. l. i. § iudiciales. & §. prętoriæ. inf. de uer. obl.
& inst. de diuis. stip. in princip. quòd nulli actio-
ni accusationiue coniunctum aut permixtũ sit
& hoc ultimũ præsensit Bal. in l. incerti. col. pen.
C. de interd. dicens. Itẽ conclude ex prædictis du
plex officium scilicet nobile & merum. Item &
mercennariũ. nobile igitur & merum unum &
341 idẽ officiũ esse censuit Baldus. † Sed tu cõside
ra, ꝙ licet lex iudicis officiũ nobile non appellet.
debuit tamen Gillotus esse contentus magistra
li interpretatione Bartoli, & aliorum sit illud ap
pellatiuuum, cum eorum auctoritas sit probabi-
lis eisque deferendum sit nisi contrarium probe
tur. cum eis cum tanta examinatione doctora-
tus officium sit auctoritate publica decretum.
Ita Bar. in l. de quibus. nume. 21. supra de legib.
342 † Aut si dicamus cuiquam licet magno commen
tatorii standum non esse nisi opinionem suam
probet per autenticam scripturam secundum
Archid. in c. nolite. xi. q. i. per illum text. unde
Card. consi. 177. loquens de Ioanne And. refert
quòd disposuit nemini cedere nisi urgenti ratio
ne sequitur Ruin. consil. 58. numer. 15. uolum.
tertio.

Puto rationes non deesse quibus hęc senten-
343 tia Bartoli possit iustificari. † Prima est: nam si
cut prisci gentiles eos esse dixerunt, qui ab inge-
nuis oriundi sunt, quorum maiorum nemo ser-
uitutem seruit: qui capite non sunt diminuti, ut
Cicero in Topicis ad Trebatium scribit, sic ex
illa antiquiore huius uerbi significatione satis
cõstat, nõ temere, ut admonet Budęus antiquita
tum peritissimus, linguam uernaculam gentiles
homines pro nobilibus appellare, quasi inge-
nuos ab origine, & quorum maiores seruitu-
tem nullam prorsus seruierunt eos ab Ascripti-
ciis, & conditione quadã obnoxiis distinguentẽ,
qui & ob id eadẽ lingua, Villani dici uidentur, ut
subdit Budęus, ꝙ uillę unde uillici dicti, ascripti et
colonarię cõdictioni addicti, aut ipsi sũt, aut eorũ
maiores fuerũt. refert latius Tiraquell. in trac. de
344 nobilitate c. secũdo nu. 50. † iure igitur merito
Barto. & sequaces scietes officiũ iudicis quoddã
esse quod per se stat, nec parti cõpetit, sed iudici
siue iudex id motu suo exerceat, siue ad postu-
lationem partis, & ita nec actioni seruit nec
alteri, ut Bartol. & alii dixerunt in dicta l.
prima supra eod, & Angel. Aret. inst. de acti.
§. primo colum. quarta. congruè illud nobile no
minarunt. uelut ingenuum, gentile, nullique ser
uituti deseruiens, & ad differentiam seruientis
actioni quod mercennarium nuncuparunt.
345 † Altera est ratio quòd cum Doctores nobiles
appellentur, quippe qui medio scientiæ le-
galis nobilitatem fuerunt consecuti. l. pro-
uidendum. C. de postul, unde Vlpianus no-
bilis est dictus. l. secunda in fine. Imò uerò
etiam nobilissimus. l. diximus in fin. infr. de
excusatione tutoris tradit Sozinus Iunior,
consi. 39. nu. 28. uolum. secundo Consentaneum
fuit officium iudicis quòd penes eum resi-
debat, nobile nominari debere, quòd apud
eum Doctorem, & subinde nobilem perso-
nam resideret quare Gillotus iam mirari de-

definat unde hęc appellatio originē traxerit, qua ut ratione nitatur.

346 Nec † insuper illi deferendum puto quòd officium iudicis à Doctoribus nobile nominatū, illud esse crediderit quod merum leges appellant: nam & Doctores de his separatim loquuntur, ut Felyn. in cap. secundo de offic. iud. & Sapia. in l. i. supra. eod. num. 62. ubi merum id propriè esse uoluit quod dependet ex proprio motu iudicis, & ut signanter tradit Ange. Aret. in d. §. i. inst. de acti. nume. 7. licet misericorditer implorari debeat officium iudicis nobile, & aliquando si denegetur per iudicem, dicatur grauare partem. l. i. §. permittitur, & ibi Bartol. infr. de aqua quot. & æsti. Secus tamen est in officio iudicis mero, quod in mero iudicis arbitrio resideret; quia si uult potest illud denegare. & denegando non dicitur grauare partem, & per consequens teneri non potest in syndicatu prout singulariter Dixit Innoc. in cap. fina. de feriis. pro quo citat. Ang. Aret. textum ubi uidetur casus, & ibi Castrensem. in l. uideamus. §. pen. & fi. inf. de in lit. iuran. quare patet Gillotum alucinari.

347 At † prędictis ille non contentus instat adhuc dicens. imperii meri sunt omnes omnium maleficiorum pęnę, cohertionesque castigandi hominis gratia impositę, & tamen officio iudicis nobili (quod merum appellat) non expediuntur triplici ratione. Prima quoniam iudici ex officio suo, ac per inquisitionem non licet delinquentes coherceere. l. rescripto. §. si quis accusatorem. infr. de mun. & honor. oportet enim iustum criminis accusatorem existere. nisi in certis casibus. l. secunda. §. si publico. ubi gloss. & Bartol. tradunt infr. de adulter. Secunda est ratio quia si iam instituta accusatione, accusator decesserit nomen rei aboletur, nec iudici liberum est institutam accusationem peragere, l. libellorum. §. si accusator. infr. de accus. tertia quia uolunt doctores officium iudicis nobile per se stare, nullique actioni seruire, at nulla pęna infligitur nisi proposita accusatione, ergo iudex ex suo officio delinquentibus pœnas non infligit, quare patet diffinitionem Bartoli non esse bonam. cum quędam meri imperii sint quę tamē officio iudicis nobili non expediuntur. & ideo Zasius diffinitioni Bartoli, cum is ait, quę iudicis officio nobili, addidit, uel accusationis uia, ut sic omnia contineret.

348 Sed † tamen à prędictis Gilloti dictis Bartolus defendi potest, Et quatenus ad primam rationem Gilloti pertinet; si dicamus quòd imò citra accusationem facinorosus puniatur unde iubentur magistratus latrones & alios quietem publicam turbantes conquirere, & seuerissimè reos animaduertere. l. i. §. quies. supra de offic. pręfec. urb. l. iii. l. congruit. supra de offic. pręsid. utique ratio prędicta conuincitur, si quidem poterit iudex ex officio suo citra accusationem punire crimina, & ita reperio huius sententię fuisse Franciscum Duarenum. libr. primo disputatio. cap. xxxviii.

349 † qui respondet nouumque dat intellectum d. l. rescripto, §. si quis accusatorem, nempe quòd Vlpianus ibi non prohibet quominus citra accusationem facinorosus puniatur (id enim publicæ utilitati maximè aduersarium esset nemine fortassis accusare uolente) sed antequam sit reus delatus, interim ab honoribus eum arceri uetat. & cum Duarenno uidetur consentire Bossius in titulo de inquisitione nume. 8. & de accusatione, in princip. dicens quòd communis practica, & communiter in Italia uigent statuta, quòd omni casu officiales possint inquirere sine ulla accusatione pręuia,

350 † uerum quia non desunt ciuitates in quibus accusandi modus non est per statuta sublatus, imò uerò potius repetitus preter ius commune de hoc disponens. in cap. primo ut eccle. bene in cap. i. de accus. & alibi sicque Ferrarię, Mutinę & alibi uigent statuta, super accusationibus disponentia. merito puto melius dici posse prout tradit hic Iason. nume. 17. in ea q. numquid iudex procedens per accusationem dicatur procedere ex officio nobili quod Bartol. Salycet. & alii plerique uoluerunt, Baldus uerò in lectura seu repetitione prima column. ii. uersiculo quantum ad primam secus uoluit. inquit enim Iason ueriorem esse sententiam Baldi secundum regulas communes. cum officium iudicis nobile dicatur illud quod per se stat & nulli seruit uel famulatur, sed quando porrecta est accusatio, officium iudicis non stat per se imò deseruit illi accusationi institutę, merito ita censeri debet mercennarium, sicut quando in ciuilibus proposita est actio cui officium iudicis dicitur famulari.

351 Quod † ergo dixit Gillotus pœnas quibus malefactores castigantur esse meri imperii, concedo: Item quod subdit eas officio iudicis nobili nō expediri stāte accusatione pręuia, concedo, sed nō inde corruit diffinitio Bar. prout Gillot. putat quoniam Diffinit Bartolus. merū imperiū quod expeditur officio iudicis nobili. ut per inquisitionem, non autem illud quod expeditur officio iudicis mercennario prout in accusatione contingit, licet crediderit & illud sub diffinitione sua cōprehendi: nec inconueniat ut sicut sunt plures gradus meri imperii prout inf. dicemus post Bartol. sic & duplex sit merum imperium, alterum quòd officio iudicis nobili, alterum quod mercen. expediat & secundum hanc responsionem cessant alię quoque rationes Gilloti quę de accusatione loquuntur, de qua diffinitio Bartoli non debet intelligi ut dixi, uel & postremò dici potest executionem pœnarum nedum

dum esse meri imperii sed etiam iudicis officio
nobili expediri, per ea quæ dixi supra numero,
325.& 326. unde Gillotus malè loqui omni
respectu.
352 Vlterius† etiam prosequitur Gillot.aduersus
Bartolum qui dixit publicam utilitatem princi-
paliter respiciens, & post Alciatum.in d.cap.vii.
parad.libr.secundo dat exemplum de principe,
uel alio, qui mittatur in possessionem domus
Titii nolentis cauere quę minabatur ruinam
publicis ædibus, hic enim merum iudicis offi-
cium uersatur, & publica utilitas principali-
ter.l.inter publica.infr.de uerborum sig.l.iu-
risgen.§.si paciscar.infr.de pact.& tamen id
non est meri imperii sed mixti, ut per Bartol.
353 infr.nume.20.† Cui motiuo respondeo quòd
imò tali casu missio est meri imperii cum uerif-
centur in ea quæ sunt meri imperii:ut quòd offi
cio iud.nobili expediatur ad pub.utilitatem prin
cipaliter; & quę ponit Bartol.nume.20.intel-
ligenda sunt de missione inter priuatos,ut com-
muniter contigit, quæ bene mixti est imperii.
354† Rursus instat Gillot. dicens, legem condere
pertinet ad merum imperium,ut per Bar.nu.8.
nec tamen id semper continet pub. utilitatem;
principaliter cum pacisci liceat, ubi de iure pri-
uato loquitur lex.l.iurisg.§.si paciscar.infr.de
pact.& quia uidemus legē quòd alteri stipulari
nemo possit.l.stipulatio ista.§.alteri.infr.de
uerbor.oblig.ad rem pub.principaliter non per
tinere, cum omnis stipulatio iuncta, introdu-
ctaque sit ut unusquisque sibi acquirat, ut ibi di
citur. Demumque uniuersum iuris ciuilis ius,
in priuatum & publicum diuiditur.l.i.§.huius
studii.supra de iust.& iur.quare patet omnes le-
ges in quibus de iure priuato agitur singulorum
utilitatem. non autem publicam principaliter
respicere, & ita diffinitionem Bartoli non esse
355 ueram.† Sed te breuiter extricando dicas ut
supra nume.339.quòd hic Barto.locutus fuit de
mero imperio respectu iudicis.non autem prin-
cipis cuius est legem condere.
Prosequitur deinde Gillot. dicens Bartolum
eiusque sectatores uoluisse omnium maleficio
rum castigationes esse meri imperii, nec tamen
omnes ad rem publ.principaliter spectant, ut
probatur.in l.prætor.§.si dicatur.infr.de iniuri.
ubi publica animaduersio esse dicitur, propte
reà quòd legi Corne de sicariis sit locus quasi
aliàs hoc est prætor legem Corn.de Sicar.publi
ca animaduersio non sit, à contrario sensu.l.i.
supra titulo primo Igitur diffinitio Bartoli falsa
uolentis merum imperium passim publ.utilita-
356 tem principaliter respicere.† Sed & in hoc er-
rat Gillot.nam in d.§.si dicatur, habetur agi non
posse iniuriarum ad uindictam causa homicidii,
uel ueneficii commissi: quia per id priuatum
iudicium legi Cornelię de sicariis, uel ueneficiis fieret præiudicium, cum in tali actione in-
iuriarum de ipsa cede uel ueneno ut uindicetur
agatur nō ut damnum sartiatur:inquit tex.quod
non contigit in aliis maleficiis, ut de lege
Aquilia dat exemplum,ubi non agitur principa
liter de homine occiso sed de damno domino
dato. unde tali casu non intenditur quid quod
habeat publicam animaduersionem: meritoque
per illud priuatum iudicium nō præiudicatur cri
minali.l.i.C.quando ciuil.act.non ergo uo-
catur ibi publica animaduersio legis Corn.de
sicar.quia aliorum criminum animaduersio non
sit publica, ut arguit Gillot.siquidem publica
est, ut probatur in d.l.i.ibi, *publico iudicio insti
tuere actionem*, sed tantum deciditur ad uindi-
ctam agi non posse priuato iudicio: quia per
illud publico fieret præiudicium, ut Bartol.
& alii tradunt ibi.& Speculum aureum in vi.
parte nu.91.
357 Addit† quoque Gillot.si omnium criminum
coertiones ad rem pub.principaliter pertinent,
igitur cuiuscunque criminis accusatio omnibus
publicè concedi debet, nam publici commodi
persecutio omnibus concedi solet.l.l.infr.de lo-
co & iti priu.l.in prouinciali.§.fina.infr.de ope.
no.nunc & reipublicæ interest quamplurimos
ad defendendam causam suam admittere, l.nam
rei pub.eod.titulo.sed consequens est falsum,
nam receptius est ex priuatis delictis eos de-
mum criminaliter agere posse, ad quos ea res
pertinet, Gloss.& Doct in rubric.infr.de po-
358 pul.act.ergo & antecedens.† Sed & hæc ra-
tio tolli potest, & diffinitio Bartoli defendi.
considerando quod inquit Bartol.in l.i.num.7.
infr.de pub.iud.nempe quòd iudicium dicitur
publicum tribus modis. uno modo largissimè,
ut omne iudicium quod fit ad uindictam, seu
ad utilitatem publicam, dicatur publicum, quo
modo accipitur.in l.interdum.eod.titulo &
in l.quòd senatus.infr.de iniur.Alio modo di-
citur largè iudicium publicum, quando quili-
bet de populo potest accusare, quo modo ac-
cipitur in §.consequens.inst.de ius.tut.sentit er-
go Bartol.primo casu quo iudicium publicum
largissimè sumitur, quemlibet de populo accu
sare non posse, sed eos tantum quorum interest,
meritò cum Bartolus posuerit diffinitionem me
ri Imperii, quam uoluit respicere publicam uti-
litatem principaliter, intellexit iudicium publi
cum, quod in executione pęnarum uersatur, lar
gissimè: sicut subiecta materia diffinitionis sua
debat illud largissimè capi. unde dato quòd non
omnes admittantur ad accusandum, tamen ue-
ra remanet diffinitio Bartoli secundum quam iu
dicia publica dicuntur, licet omnes de populo
non possint accusare uelut largissimè sumpta;
359† Postremò subdit Gillot.si omnium delicto-
rum pęnę ex ęquo ad rem publicam principali-
ter

ter pertinent, cum non omnia iudicia in quibus crimen quodcunque uertitur publica dicuntur? & tamen publica iudicia ea demum appellantur, in quibus non quodcunque crimen uertitur sed quę ex publicorum iudiciorum legibus descendunt. quę pauca sunt admodum certoque numero conclusa. in d. l. i. infra de pub. iud. quare falsa est Bartoli diffinitio. nam omnium maleficiorum coertiones meri imperii esse ait. Et tamen non omnes publicam utilitatem principaliter respiciunt. Sed & hoc argumentum cessat ex doctrina Bartoli in d. l. prima nu. 8. ubi dicit quòd tertio modo accipitur publicum iudicium strictè ut ibi merito Bar. in diffinitione sua, non tantum uoluit comprehendere ea crimina de quibus, in d. l. prima, sed & alia quæcunque quę licet publica (strictè sumendo) non sint, largissimè tamen sic appellari possunt, & ad rem pub. principaliter pertinere dicuntur, sicque remanet Bartolus defensatus à tot Gilloti morsibus quem in multis secutus est Loriot. in tract. de iur. & imper. exioma. nono, & decimo. & qui Gillotus ęstuante cęlo mense Iulio me totum in sudorem conuertit.

360 Non me latet † Alciatũ parad. lib. ii. cap. vii. dixisse, satis impudenter Bartolum & id genus scriptores fecisse, qui ipsi nouas finitiones excogitarunt tamquam ea quæ traditur hic ab Vlpiano ueris rationibus non subsistat. Fateamur itaque subdit Alciat. merum imperium nil aliud esse, quam potestatem gladio animaduertendi in facinorosos homines, hęc enim definitio cum re definita quęritur, meritò ualet. l. i. §. dolum. infra de dolo, gladiusque ibi non simpliciter pro telo summi debet, sed pro quacunque pena: At ego sententiam suam probare non possum sicut eam pariter taxat Loriot. exioma. xiiii. scio enim me superius in primo notab. satis comprobasse gladium hic strictè summi pro instrumento ferreo quo damnatorum capita truncari consueuerunt, quod & Gillot. uoluit aduersus Alciatum lib. primo cap. vii. unde sequeretur merum imperium non esse si fustibus quis cederetur, si laqueo penderet, & id genus ubi uere mere imperium diffiniretur hic quod tamen est falsum. confirmat hoc etiam Cagnoll. hic. num. 14. nam condere legem competit Senatui Romano ac præfecto preterito l. non ambigitur. suprà de legib. l. formam. C. de officio pręfec. pretorio. Et id exercetur officio iud. nobili ad publicam utilitatem, ergo est meri imperii iuxta not. per Bart. in l. i. suprà eo. Et tamen non continet semper animaduersionem in facinorosos homines cum legis uirtus multiplex sit l. legis uirtus suprà de legib.

361 Rursus † recta diffinitio debet ex genere & differentiis confici. Bar. in l. i. infr. de testa. at hic deficit genus habere uidelicet gladii potestatem si quidem uerbum habere, nomẽ dis genus esse non potest ut latius explicat aduersus Longouallium Gillot. lib. primo cap. viiii. Item uerba illa, *ad animaduertendum in facinorosos homines*, non cognitionis sunt sed executionis, l. aut damnum. §. i. infr. de poen. & tradit idem Gillot lib. primo cap. viii. quare non diffiniretur hic merum imperium prout in cognoscendo uersatur, sed in exequendo tantum, sic ut non tam pretor quam eius carnifex merum imperium diceretur habere quod est absurdum. meritò cum diffinitione Bartoli transeundum. est.

362 Quæritur deinde † Bartolus quibus competat merum imperium. Et in primis Cacialupus hic num. 13. inquit quod merum imperium consideratum pro absoluta potestate nullis regulis limitata, & quæ est suprà ius soli principi competit. l. i. suprà de consti. prin. l. princeps. suprà de legib. ca. proposuit. de concess. præben. licet enim princeps quo ad multa cõmunicauerit merum imperium quibusdam magistratibus, multa tamen sibi reseruauit quæ inferioribus à principe non competunt, de quibus hic per Bal. & alibi ut citat Cacialup. quorum. cxxvi. casus ponit Afflic. in titulo quæ sint rega. in prin. Et ad cognoscendum quæ sint reseruata principi dat signa Fely. in c. cum nobis. de prescr. & in cap. quę in ecclesiarum. de consti. refert Bossius in titulo de princip. colum. fi. Et de hoc uoluit Imperator loqui in l. digna uox. C. de legib. ibi, *Et reuera maius est imperio submittere legibus principatum*, erat

363 igitur sui natura liberum, & absolutum † Hinc illud sequitur principem non arctari ad. abseruantiam solennitatis, Imò in eo cessat omnis solennitas, nam quicquid facit princeps, facit ut Deus in autem. de hęred. & fal. in prin. tradit Natta in clemen. sępe. de uer. si. in uerbo. & quia super Glo. in uer. peremptoriè Bossi. loco citato nu. 70.

364 † Et considerandum est maximã, & incomparabliem esse Principis potestatem, nam sicut Deus est princeps in cęlis, ita principem suum uicarium & dominatorem in terris constituit, in aut. de consuli. in fi. l. secunda ibi, *Sed quia diuina*, C. de uete. iure enu. & ideo potest de nihilo aliquid facere, & mutare quadrata rotundis. ca. proposuit. ubi Glo. de concess. probende, Abb. in c. cum uenissent. de iudic. & ut factum pro non facto, & scitum pro non scito habeatur. c. is qui fidem. de sponsa. cle. i. de concess. preben. Et tanta est celsitudo supremi pricipis quòd sibi non potest lex imponi, cum Deus illi leges subieterit, Bal. in ca. i. de alie feud. nec ab eo ratio exquirenda est cur ita faciat Bald. in l. impetrata. C. de senten. resci. non posse. pluraquę id genus de principe tradit Bellon. consi. ii. nu. vii. & Cur. iun. consi. primo nu. 18. demumque Bal. in l. ii. col. x. C. de serui. & aqua. quem Cacial. hic refert, inquit quòd in

principe

principe est sedes libertatis sequitur plenius Gaspar Valla. nu. 47. de imperator, papa, & aliis loquens ut per eum. demumque Cagnoll. hic. nu. 154. ubi dicitur quòd propriè plenitudo potestatis appellatur secundum Bald. D. m. Rimi. Aquensem. & Purpuratum. quare mirum uideri non debet si merum imperium collatum in persona principis dicitur absoluta potestas
365 nullis regulis limitata. † Si uerò consideramus merum imperium respectu magistratuum inferiorum à principe, Bartolus hic. distinguunt plures casus, sicut & in tract. qui sint. reb. in uer. Lombardię. & in consi. clxxxix. primo quę ritur in primo dub. & in l. i. infra de dam. infecto. & ex eius dictis prima colligitur conclusio quòd præsidi prouiciæ competit merum imperium, l. illicitas. §. qui uniuersas. l. iii. supra de offi. præsi. ubi dicitur quòd habet imperium, etiam aduersus extraneos homines si quod malum ad miserit, id enim de mero imperio intelligitur secundum Bal. & alios ibi. comprobantque cum tractetur de puniendo illos malefactores ut hic, Et hanc opi. quoque probat Glo. in l. iii. infra de crimi. stellio. ubi dicit quòd Præses est clarissimus, & sic habet merum imperium, & ideo uicarius à Papa deputatus ad regendum Prouinciã habet merum imperium in ea in spiritua libus & temporalibus, ut eleganter tradit Bal. consi. 478. uol. iiii. col. pen. uolens ex hoc quòd possit priuare clericos delinquentes beneficiis, & eos etiam ratione criminum facere in carceribus detrudi, & prout ibi latius per eum, quem sequitur Purpur. hic. nu. 125.

Et hanc conclusionẽ sequuntur omnes ut te
366 statur Cagnoll. nu. 160. Et Valla nu. 42. † dicens prouinciam etiam secundum comunem usum loquendi Tusciam Lombardiã, & id genus ut per Cy. in l. fi. C. de long. temp. prescr. Bar. in l. i. C. de metro. berito. lib. xii. ita quòd Prouincia comprehendit plures ciuitates, ut per Imol. in cap. pen. col. iii. de testibus quem
367 citat his Sapia. nu. 31. † Sed hodie de consuetu dine quælibet Ciuitas que superiorem non recognoscit, dicitur esse una prouincia Glo. in d. l. fi. cum aliis hic per Vallam, & Sapiam, Iason. Cacialupum D. meum Riminal. & Purpur. nume. 127. Et hæc quo ad primam cõclusionem Bartoli.

Qui præest ciuitati non habet merũ imperium.

368 Secunda † est igitur conclusio ex illius dictis, quòd ille qui præest ciuitati regulariter non habet merum imperium. §. iusiurandum. in fine in authentica de defenso. ciui. ubi dicitur apud defensorem ciuitatis, unum quemque posse agere monumenta in quibuscumque uoluerit, præter illa sola quæ iurisdictione egent & ex ipsa iudicum auctoritate pendent, & sic quæ sunt meri imperii secundum Gloss. ibi: ergo datur intelligi tales defensores ciuitatum non habere merum imperium, si penes eos quæ sunt meri imperii expediri non possunt, & cum hac conclusione cœteri transeuut at Cagnoll. hic testatur num. 165. Quæ tamen licet Dec. non dicat, uidetur dubitabilis per text. in §. audient in auth. de defens. ciui. ubi tales defensores ciuitatum audiunt leuiora crimina, & competẽti castigationi ea tradunt, quod est meri imperii minoris ut tradit ipse met Bartol. infra in gradibus meri imperii, dicens quòd imperium minus est modica cohertio corporis, & ista competit omnibus magistratibus dicto §. audictur. & l. magistratibus. inf. eod. titul.

369 Sed † potest saluari Bartolus ex duobus uerbis quæ subiunxit hic, dicens quod intellige de mero imperio ut infr. uidebitis, uolens dicere quòd merum imperium maius non habent isti defensores ciuitatum, sed minus sic, ut inferius ipse dicturus erat, & hoc idem clarã tradit Bar. in d. l. i. infr. de damn. infec. dicens quòd ciuitatibus de iure communi cohærent iurisdictiones tantum usque ad certam quantitatem, & in leuioribus criminibus, sed merum imperium magnum non habent, minus igitur habent ut à contrario sensu uult Bar. qui propriè citat ibi dictũ §. iusiurandum. & d. §. audient. ubi probatur dicta differentia.

370 Secundo † contra hanc conclusionem uidetur obstare textus in l. si duas §. est autem. & §. decet. infr. de excus. tut. ubi distinguitur, quòd ciuitatum aliæ sunt maximæ, alię magnæ, quæ habent forum causarum criminalium, & ciuilium, ut exponit Gloss. aliæ minores quæ non habent merum imperium, & ita quoque per illum textum tradit Bartolus & Ioannes Platea in l. i. C. de metropo. beri. libr. xi. nume. 2. ergo patet quòd ciuitatibus maximis, & magnis, & earum rectoribus competit merum imperium, cuius contrarium pro regula ponit hic Bartolus. Vnde Dec. & Gaspar. Valla restringunt conclusionem Bartoli ad minores ciuitates
371 per ea quæ ipse dicit in d. l. prima † Sed ista resolutio secundum Cagnollum. nume. 167. est contra doctrinam Bartoli hic, & in extra. qui sint reb. in uersic. Lombardiæ, dum uult quòd ille qui præest ciuitati quę non facit prouinciam, non habeat merum & mixtum imperium, quod nihil est. quia ne Bartolus sibi contradicat hic & in d. l. i. C. de metro. Beri. uidetur posse declarari per ea quæ ponit ibi, ut si magnæ sint ciuitates, earum rectores habeant merum imperium si minores secus, ut hic ipse dicit. Alio tamen respectu dicta resolutio confunditur uidelicet ex textu in §. quia uerò. in authen. de defens. ciui. ubi defensores præerant ciuitatibus, & maioribus, & minoribus, ut ibi dicitur, & tamen non habebant merum imperium magnum

gnum, de quo Bartolus hic & Doctores loquuntur, sed minus tantum d. §. audient & supra proximè declaraui, igitur alia solutione opus est.

372 Alciatus † in cap. quod sedem. de offic. ordin. num. 87. aliter soluit, dicens quòd textus in d. §. decet. loquitur de maxima ciuitate, hoc est Metropolitana, in qua præsides residebant, ut not. in l. i. supra de offic. præf. Aug. & in l. si in aliquam supra de officio. proconsu. & propterea ibi est forum ordinarium omnium causarum non ex persona ciuitatis: quia ipsa habet tantum modo iurisdictionem minimam sed pro-

373 pter præsidem. † Sed nec ista solutio tollit difficultatem: quia textus ibi dicit, quòd maximo numero medicorum, sophistarum, & Grammaticorum utuntur Metropoles, hoc est ciuitates quæ habent Metropolitanum, Secundò autem numero prædictorum utuntur illæ ciuitates quæ habent forum causarum criminalium scilicet, & ciuilium, & istæ sunt maiores ciuitates in quibus non residebant præsides, & tamen uult quòd habeant merum imperium, sicut illæ maximè quæ metropoles dicebanturr, ergo so-

374 lutio Alciati non est tolerabilis. † Unde puto dici posse quòd maiorum ciuitatum præter metropoles quædam erant celebres, quædam uerò non, probatur in d. l. si in aliquam ibi, *si in aliquam celebrem ciuitatem uel prouinciæ caput*, ultra ergo caput prouinciæ, quod erat ciuitas metropolis, aderat ciuitas celebris, quod denotat extitisse aliàs ciuitates non celebres licet maiores, illæ ergo celebres habebant merum imperium d. §. decet. aliæ uerò quæ non erant celebres licet essent maiores, illud non habebant, d. §. quia uerò. & de his debet intelligi Bartolus. hic.

375 Hæc † autem conclusio Bartoli de ciuitate, sic ut à me declarata est, limitatur ab eo nō procedere in ciuitate Romana, quæ bene fungitur mero imperio, patet in præfecto urbis il. i. præposito l. i. §. cum urbem. supra de offi. pref. urb. ad quem pertinet quicquid intra urbem admittitur, & sic habet merum imperium & idem tradit Barto. in l. i. C. de excus. mun. libr. x. ubi dicit quòd commisso regimine urbis Romæ uenit imperium per d. §. cum urbem. secus si comitatur regimen alterius ciuitatis & idem uoluit Castr. consi. ccxxx. quia colum. iiii. in actio. ubi declarando illum. §. pulchrè dicit, quòd ideò commisso regimine alterius ciuitatis, aut loci, non censetur commissum imperium, sed solum quando committitur urbs Romana: quia apud illam olim erat imperium, non penes alios, & cum radix imperii remansisset penes populum Romanum, qui tunc temporis Imperatorem potuisset reuocare, ut per Angel. Aret. in §. sed quod principi. colum. fina. inst. de iure nat. nil mirum si in urbe Romæ uigebat illa specialitas. sicque tandem concludit etiam Cagnoll. hic nume. 171. dicens quòd in honorem pristinæ dignitatis, id illi fuit reseruatum, ne cum aliis ambularet à pari, quod non erat conueniens. Sed ut inquit Dec. num. 36. & Purpur. nume. 139. hæc limitatio non procedit ex specia li priuilegio Romæ, sed ex ampla commissione imperatoris, data præfecto urbis quod sua det ille textus dicens, *cum urbem nostram fidei tua commiserimus, quicquid igitur intra urbem admittitur, ad præfectum urbis pertinere uidetur*, arguit enim & infert textus ex cōmissione principis, non autem ex loco, & propterea dici non potest quòd sit speciale in ciuitate Romana secūdum Dec. & Purpu.

376 Et † Bartolus forsan idem sensit. posuit enim conclusionem: quòd qui præest ciuitati non habet merum imperium, posteà subiunxit quòd fallit in ciuitate Romana. ut enim fallentia sit de regula iuxta notata in l. i. infr. de regu. iur. per Dec. Cagnoll. & alios, debemus Bartolum intelligere de ciuitate Romana, hoc est de præfecto illius, qui fuit elegans loquendi modus, continens pro contento significans, ut & Vlpianus tradit in l. solent. supra. de offic. proconsul. ibi, *custodiarum cognitionem*, idest custoditarum personarum, ut sic continens ponatur pro contento secundum Gloss. cui conformis est alius tex. in l. diuus. infr. de feriis. & ita Bartolus non ratione loci considerauit merum imperium (ut Dec. & Purpur. putant) sed commissionis factæ præfecto urbis, prout & illi tenent, quare malè taxatur ab eis.

Sed tamen ut ingenuè fatear, mihi non placet hæc declaratio Decii sicut nec Cagnoll., quia text. in d. §. cum urbem. loquitur simpliciter de commissione urbis Romę facta præfecto, sicut & nos loquimur de commissione ciuitatis alterius facta præsidi, uel rectori illius, unde cur diuersum sit in una potius quàm in alia, non surgit ex amplitudine commissionis, sed potius ratione dignitatis, & amplitudinis loci, sicut enim uidemus uirum minoris nobilitatis, qui originem ducit ex nobilissima ciuitate, esse præferendum nobiliori alterius ciuitatis inferioris, Gloss. in l. i. C. de Alexandriæ primati. libr. xi. ex qua notat ibi Bartol. Ange. Ioann. Pla. & Rebuf. melius esse ut quis sit mediocris ciuis unius nobilis & honorabilis ciuitatis, quàm esse maiorem ciuem mediocris cuiuspiam ciuitatis, & sic inquit Bartol. facit pro popularibus istius nobilis ciuitatis, qui plus debent honorari quàm alii magni, & ut dicit Ioann. Plat. quàm nobiles alterius ciuitatis. sequitur Tiraquell. in tract. de nobili. cap. xii. Ita bene conuenit ut præfectus urbis Romæ maiorem dignitatem ac prærogatiuam consequeretur in ea ciuitate sibi commissa, ex

summa

summa illius dignitate, & amplitudine, nec aliter dici potest.

377 Secundò † limitatur d. conclusio non procedere in ciuitatibus quæ habent immunitatem ex concessione facta per principem in extrauag. de pace Constan. prout hic tradit Bartolus Imperator enim Federicus in extrauag. incipiente. Nos Romanorum, concedit Veronę, & eius castro regalia, & consuetudines suas, iurisdictionemque tam in criminalibus quàm in pecuniariis causis: & sic merum imperium habent rectores earum ciuitatum, & locorum, quibus similis concessio facta sit à principe, nam bene ex priuilegio principis merum imperium potest acquiri secundum Bartol. hic & per Dec. consil. 197. nume. 3. Purpur. hic numę. 140. latius uagantem: † Tertiò limitatur secundum Bartolo in ciuitatibus quæ hoc habent ex præscriptione uel consuetudine, sic enim Rectores earum habent merum imperium uirtute præscriptionis, uel consuetudinis, quod aliàs non haberent, & in istis terminis debet intelligi Gloss. quam citat hic Dec. in l fin. C. de longi. tempo. præs. uolens quòd hodie quęlibet ciuitas sit loco prouincię, hoc enim non est de iure, sed de consuetudine secundum Bald. in titulo hic fini. lex Corra. Alexan. hic colum. ii. & Vallam. nume. 43.

378

379 † Et propterea prætores hodie ciuitatum dicuntur habere merum imperium ex dicta consuetudine secundum Bald. loco citato, & licet Dec. subiungat hoc etiam de iure procedere, quādo ciuitas à seipsa regitur ut in republica Florentinorum dat exemplum, non tamen adducit aliquas leges ex quibus id de iure dici possit illud ergo potius dici debet esse de consuetudine quæ uerificatur ubicunque quid seruatur in defectum legum quas non habemus. l. de quibus. iunc. Gloss. in uersic. utimur. supra de legib. Quinimò quod inquit Dec. de repub. Florentinorum cessat hodie cum illa ciuitas subiecta sit imperio Ducis Florentiæ, ut hic per Cagnoll. nume. 162.

380 Et † quæ dicta sunt de ciuitate Romana, subdit Decius idem esse de aliis ciuitatibus quę sub illa forma alicui committerentur, hoc est eius fidei ut urbs Roma præfecto. d. §. cum urbem. nam uiderentur ei commissa omnia, quę occurrunt in ciuitate, & sic etiam merum imperium, cum talis commissio sit fauorabilis, ut ibi tradit Bal. colum. i. dicens quòd simplex commissio ampliatur fauore publicæ utilitatis, & idem concludit Bald. in l. iii. per illum text. supra de offic. præsid. ubi notat quòd indefinita cōmissio indistinctè debet intelligi, maximè quantum ad iurisdictionem, quę est fauorabilis, nam uidemus ibi textum dicere, quòd cum commissum fuerit ut pręses curet malis hominibus prouinciam purgare, nec distinguitur unde sint merito præses nedum habet merum imperium in subditos sed & in extraneos si quod malum ad miserint. Sed hæc extensio Decii mihi non placet, nam quatenus ad text. in d. §. cum urbem. casus est specialis ratione loci ut dixi. unde in contrarium est regula l. ius singulare, supra de legib. quo uerò d. l. iii. supra de offic. præsi. illud procedit propter expressionem factam meri imperii, uidelicet purgandi prouinciam malis hominibus unde illa indefinita commissio respectu personarum definita, tamen quo ad merum imperium latè capiatur quo ad personas, siue subditas siue non, in prouincia delinquentes, at non idem ex simplici commissione fidei rectoris alicuius ciuitatis ut intelligatur etiam de mero imperio.

381 Subdit † deinde Bartolus quòd ubi quis castro præest, uel uniuersitati, quæ non facit ciuitatem, illudque uel illa subest ciuitati, talis pręfectus non dicitur habere iurisdictionem, citat textum in l. qui ex uico. infr. ad muni. ubi qui ex uico ortus est, eam patriam intelligitur habere, cuius rei publicę uicus ille respondet, & sic attenditur locus superior, non autem uicus ille subiectus dicto loco. † Et ideò Baldus per illum textum consi. 183. uolum. ii. in nouis. dicit quòd natus in Riperia Veronæ tamquam de uicis dictæ ciuitatis, debet reputari Veronensis, & oriundus Veronæ, debetque admitti in collegium doctorum ciuitatis Veronæ, si uelit fieri Doctor. quod et annis elapsis contigit in collegio nostro, ubi uiget statutum, quòd in eo non debeant admitti nisi originarii ciues Ferrariæ nam D. Ioann. Baptista Albarinus eximię uirtutis iuuenis cum natus esset in uilla Miliarini, posita in territorio Ferrarię, fuit admissus in collegio nostro tamquam ciuis originarius Ferrarię, sicut & in d. casu decidit Baldus ea potissimum ratione, quòd in tali negocio benignè debet agi, & non rigidè, cum in matricula collegii nullius detrimentum uersetur, & ideo in eo quod neminem lædit uia benignior est sequenda. l. secunda §. item Varus. iufr. de aqua plu. arcen. *Qui præest castro, uel uniuersitati quæ non facit ciuitatē, nec subsuntque ciuitati, nō habet iurisdictionem.*

382

383 Confirmatur † conclusio Bartoli per text. in l. iii. C. de nat. libe. ubi si oriundus non ex urbe, sed uico, uelit filios naturales offerre curię, eius ciuitatis ordini debet eos ascribere, sub qua uicus ille subiicitur, in quo textu Bartolus & Salycet. notant quòd ortus ex uilla uel uico sortitur originem ex illa ciuitate, cui uilla, uel uicus ille subest, quod comprobat decisionem Baldi in d. consi. clxxxiii. ad idem tex. in l. nulli. C. de episcopis & cler. ubi si testator in uico. perierit, & in pios usus de bonis suis disposuerit, episcopus ciuitatis sub qua uicus est, exactionem habebit d. testamenti, unde patet ex d. iuribus quę iurisdictio residet in prælato ciuitati

uitati sub qua castrum continetur, & illi subiicitur, non autem in praefecto d. castro, nec
384 illud, sed ipsa ciuitas attenditur. † Idque confirmat hic Dec. nam cum castrum subiiciatur
potestati ciuitatis, non uidetur ipsum potestatem in alios habere: argumento textus in l. sic
euenit, infr. ad l. g. Iul. de adult. ubi pater & filius respectiue non potest occidere adulterum in-
uentum cum filia: quia eam in sua potestate non habet, cum suae potestatis ille non sit, sed
patri suo subiectus. Ad. idem text. in l. homo li-
ber. ad fin. infr. de acqui. rerũ do. ubi liber homo uti seruus possessus, usucapere non potest pos-
sidendo; quia non intelligitur possidere, qui ipse possidetur. unde sic de tali domino castri
quod ciuitati subiectum reperitur, dici debet.
385 Et † haec conclusio confirmatur ultra Dec. per text. in §. minores. instit. de excus. tut. ubi
minores non possunt ad tutelam uel curam aspirare cum sit inutile eos qui sub aliis reguntur,
aliorum tutelam uel curam subire, sic igitur & in dicto casu dici debet absurdum esse dominum
castri qui regitur sub ciuitate, iurisdictionem in alios habere, qua mediante eos regeret & gu-
bernaret, & cum hac conclusione residet etiam Cagnoll. nu. 74. se remitt̃s quomodo probetur
386 castrum esse ciuitati subiectum † Non omitto tamen quòd Gaspar Valla num. 45. dicit quòd
iura Bartoli non probant eius intentum: quia non sequitur castrum uel uilla subsunt ciuitati,
ergo non habent iurisdictionem, quia ciuitas subiicitur prouinciae, & tamen dicitur habere
iurisdictionem ille qui praeest dictae ciuitati secundum Bartol. hic. Item superior iudex habet
iurisdictionem in inferiorem, & tamen inferior iudex non per hoc dicitur carere iurisdictione.
387 † Sed tamen ab his defendi potest praedicta cõclusio. Nam quo ad primum dico quòd illud pro
cedit in ciuitate subiecta prouinciae, ratione maioris commoditatis, cum satis esset incom-
modum si ad rectorem prouinciae, semper. plerumque distantem à ciuitate recurrendum es-
set, quae ratio cessat in castro ciuitati propin
quo, Quo uerò ad secundum id ex nomine sua detur, non enim iudex esset sed priuatus, si
careret iurisdictione, l. eum qui. infr. eo. quare licet habeat superiorem, non tamen desinit
in aliis esse iudex, & iurisdictionem habere.
388 Postremò † concludit Bartolus, quòd qui praeest uniuersitati non facienti prouinciam, nec ci
uitatem, nec castrum, non habet imperium, nec iurisdictionem. citat textum. in l. fina. C. de
iur. omn. iud. qui text. secundum Dec. & Vallam & Cagnollum. nume. 183. respectu iurisdi-
ctionis probat contrarium. uult enim quòd qui sunt in aliquo collegio ratione professionis, uel
negociationis, teneantur subire iurisdictionem illius qui praeest collegio, & illi obe-
dire, & ideò subdit Dec. quòd dictum Bartoli restringi debet ad merum imperium, & hanc
conclusionem Decii prior eo probat Castr. in d. l. final. notans ex ea quòd praepositi collegio-
rum, uel artium habent iurisdictionem, & quòd
389 ad hoc semper allegatur ille tex. † Imò uerò ampliat ex illo text. ibi, *cuiuslibet militiae, seu
cinguli cuiuslibet dignitatis*, quòd si aliquis miles esset de arte mercantiae, non posset ratione
militiae declinare iurisdictionem consulum mercantiae, etiam si haberet priuilegium, ne con-
ueniretur nisi sub certo iudice, & eodem modo si esset clericus non posset petere se remitti
ad episcopum: quia non conuenitur ut clericus, sed ut laicus mercator secundum Cynum quem
sequitur Castr. ibi & Benuenut. Straccа. in tractat. de mercatu. in ultima parte. titulo quo mo-
390 do in caus. merca. num. 17. † Ulterius etiam ad uerti debet quòd licet tales de collegio; uel uni-
uersitate conueniri possint coram consulibus illius artis uel collegii, non tamen per hoc sunt
exempti à iurisdictione potestatis illius loci, qui est iudex uniuersalis omnium, & etiam illius
artis & collegii, unde cumulatur iurisdictio iurisdictioni, & additur iudex specialis iudici uni
uersali, ita est text. in d. l. fina. quem notat ad hoc Castr. ibi, subiungens quòd erit in electio-
ne actoris coram quo uelit illum conuenire, nã regula generalis est, quòd quando quis subest
pluribus iudicibus, actor eligere potest coram quo ipsum cõueniat: nec reus habet priuilegium
petendi se remitti ad consules artis.
391 Subdit † deinde Dec. post Bartol. quòd benè doctor habet merum imperium in scholares
autem. habita. C. ne fit pro pa. ubi dicitur, quòd si quis uoluerit mouere litem scholaribus, co-
ram domino, aut magistro suo. uel ipsius ciuitatis Episcopo. quibus hanc iurisdictionẽ de-
dimus, conueniat: id enim uerbum, litem, secundum Gloss. latè capitur pro ciuili & criminali.
quam sequitur Salyc. & comprobat Bollognin. numer. 289. quia tex. ille loquitur de iniuria cor
392 porali quae causam reddit criminalem. † Sub dit tamen Dec. hic quòd istud non seruatur de
cõsuetudine secundum Gloss. ibi, quod insuper admittit hic Cacialup. sub nume. 13. & de Bo-
nonia testatur Bologni. ibi: quia solus potestas cognoscit, eo quia uniuersitas huic priuilegio
renontiauit, Et istud fuit tempore Domini Azonis, quo tempore aderant Bononiae decem
mille scholares; & cum non possent sedari rixae inter Tuscos & Lombardos, tunc uniuersitas
renuntiauit huic priuilegio, & summisit se solum Domino Potestati, ut testatur Odofred.
393 † Quare subiunxit Dec. quòd haec consuetudo nocet in locis ubi studium fieri consueuit, ex
quo longo tempore fuit derogatum dispositioni illius

Qui praeest uniuersitati non facienti prouinciã, nec ciuitatem, nec castrũ non habet imperium nec iurisdictionem.

Doctor an habeat merum imperium in scholares.

ni illius autenticę habita. at secus esset in nouo studio quod errigeretur. & in quo talis consuetudo considerari non posset, nam bene eo loco seruaretur illius textus dispositio, etiam in causa criminali.secundum Abbatem in c.cum olim.de consue.& Fely.in c.significasti.in fi.de off.deleg. sequitur Bologni.ibi nume.391.

394 Ego † uerò puto quòd nec etiam de iure procedat hęc conclusio nisi tamen ut infrà subiiciam. Quoniam text. ille dicit, *si litem eis super aliquo negocio quispiam mouere noluerit, coram Domino, aut magistro suo uel ipsius ciuitatis episcopo eos conueniat*, nam cum uerbum, *Quispiam*, denotat auctorem, *Eis*, reum, *Domino*, iudicem datur intelligi quòd loquitur de causa ciuili in qua tres personę interueniunt, actor, reus, & iudex. c. forus. de uerborum.signifi. non autem de criminali in qua cum ex officio procedatur, reus: & iudex tantum concurrunt.ut not.in rubr.de iudic.& in c,

395 qualiter & quando.de accus.† Confirmatur ex eodem met textu in uerbo, *episcopo*, quem deputat insuper iudicem scholaribus.is enim ut clericus sententiam sanguinis proferre non potest & ita de causa criminali cognoscere,uel iudicare non potest C. sententiam sanguinis. ne cler. uel mona.qui tex.locum habet in omnibus clericis cum loquatur per uerbũ uniuersale negatiuum

396 ibi *Nullus clericus* † qui enim uniuersaliter loquitur neminẽ excludit.c.solitę. de maio.& obe. ca.si Romanorum.xix.distin. Et ita considerant illum tex.Hostiens.& Abba.ibi.Quorum secundus addit num. 1 eundem textum habere locũ siue clericus habeat iurisdictionem temporalem siue non, numquam enim debet ipse cognoscere, uel dictare sententiam per quam tendatur ad sanguinis uindictam, sed debet aliis tales causas committere.cap.fin.ne cle.uel mon.lib.vi.ex his ergo patet non probari,in d.auctentica.habita quòd doctores habeant merum imperium in scholares, sed duntaxat simplicem iurisdictionem de qua loquitur ille tex.

397 Et † ita strictius quàm Bartolus hic.plerique locuti sunt dicentes Doctores in scholares iurisdictionem habere, atque in specie Bart. met.& Ang.in l.i.§.pueritiam.iufr.de postul.Ancha. in cap.primo de Summa.Trin.lib.vi.Petr.Lenaud. in tracta. de priui. Docto. q. xvii: primę partis. Marti.Laud.in tracta.de legitima.num.175.Petrus Rebuffi.in tracta.de priuil. schola. priuilegio.158.Signoroll.de homod.in tracta.utrum præferendus sit doctor an miles.nu.51. & Boeri.decis.227.num.16.Imò uerò Petrus Rebuffi. signanter in d.tracta.de priuil.schola.priuilegio. 69.dicit quòd de delictis per scholasticos commissis Doctores non cognoscunt, Doctoresque & scholares Bononiæ quantum ad delicta huic priuilegio, renuntiasse: quia per magistros non poterant plenè delicta puniri, subditque quòd longo tempore inualuit consuetudo apud Parisienses, ut magistri,& Doctores, scholares suos à iudicibus secularibus requirerent, & requisiti non denegarentur, nisi in horrendis,criminibus,ucrumhodie magistri dormiunt, & scholastici suspenduntur.

398 Quicquid tamen sit † de aliis locis constituit Iustinianus in §. fina. supra in proœ. digestorum quòd in urbe Constantinopolitana uir excelsus præfectus, tam obseruare quàm uiudicare debeat delicta scholarium orta ex ludis noxiis eorum, ex quo colligitur ut infert Alberic. ibi Doctores eam iurisdictionem non habere, sed in ciuitate Beritensium secus,quo fit ut præter illam iure non probetur Doctores in scholares merum imperium habere.

399 Successiuè Bartolus hic distinguit sex gradus meri imperii, & in primo maximo gradu ponit exemplum de potestate legis condendę quę soli principi competit.l.fin.C.de legib. Item senatui.l.non ambigitur.supra de legib.& in §. Senatus Cons.institut.de iure nat.idemque præfecto prætorio .l. formam. C. de offic. præfect. præt.& Bartolus communiter approbatur ut re-

400 fert Purpu.nu.208. † At Dec. hoc exemplum negat conuenire materiæ, de qua tractatur: hic enim consideratur merum imperium respectu iuridictionis, quæ habet in se necessitatem. l. munerũ.§.iudicandi.inf.de mun.&hono.at merum imperium de quo hic,respicit pœnam delictorum ibi, *ad animaduertendum in facinorosos homines*, & in l.capitalium.in prin.infr. de pęn. quæ non possunt adaptari ad potestatem legis condendę, quę consideratur in principe & pendet ab eius libero arbitrio.Secundo loquitur hic de mero imperio ap differentiam mixtii merito non conuenit merum imperium quod perpẽdit Bar.circa potestatẽ legis condendę.Tertio secundum Bar.esset dare aliud merum imperium magis liberum in principe,cum sit solutus legibus,l.princeps.supra de legib.nam potestas condendi legem est regulata, cum lex debeat esse iusta & honesta.utilis uel necessaria. c. erit autem lex.iiii.distinc.

401 Sed † ab his Bartolus.defendi potest;nam licet exemplum principis in condenda lege sit prçter terminos tex.nostri non tamen taxandus est Bartolus, si quidem fecit hanc diuisionem tot graduum meri imperii magistralem potius quàm iure probabilem, minimè tamen spernendam, quia ubi legem non habemus sufficit inniti auctoritati maiorum. l. si idem cum eodem. in princip. ubi Angel.infr. eod. Iason. in l. illam colum.iii.C.de collat. & tradit Purpur. hic nu. 206.post Cumanum. Cacialiup.& D.meum Ri-

402 minaldum. † Sed fortius obstat ut addit Dec.& Sapia.nu.48.exemplum potestatis legis cõdendę,

Romanus transtulit potestatem in principem, adhuc apud eum remanebat potestas eligendi & priuandi, l. ii. §. exactis. supra de orig. iur. & ideo illo tempore poterat populus condere legem & etiam Senatus. Sed hodie omnis potestas Imperii est ab dicata ab eis, ius enim eligendi habent principes de Allemania & ius priuandi habet solus papa, c. ad apostolicam. & ibi not. de re iud. in. 6. Ergo cum nihil sit quod de imperio remanserit eis, non possunt condere legē. dicitq; Bar. hāc rationē notandā esse quā
412 nullus facit † Ab hoc obiecto Bartolum saluat Valla, dicens ꝙ senatus pōt condere legē ex permissione, & concessione principis, prout populos, ut est de mente Glo. in l. non ambigitur. supra de legib. pro quo facit quod inquit Gillōt. in tract. de iurisd. & imper. lib. secundo cap. xx. col. iii. quòd quę à supremis curiis confirmantur curia auctor esse dicitur, ciuili enim animo principes ferūt iussa sua à supremis suis curiis. uel confirmari. uel in firmari, nec curiarum auctoritatem defugere aut aspernari Sed per hoc Bartolus non saluatur: nam si Senatus legē cōderet ex permissine principis diceretur princeps illam legem condidisse, non Senatus: quia omnia nostra facimus quibus auctoritatem nostram impartimur. l. i. §. omnia. C. de uet iure enucl. & ita respondet Saly. in l. fi. ad fi. C. de legib. Cagnollus hic. nu. 198. dicit distinguenda esse tempora, ut concordentur scripturę, aut. enim loquimur post translatum imperium à populo in pricipem, & dici debet senatum posse legem condere, d. l. non ambigitur, quę post translationem imperii loquitur secundum Cast. ibi & probatur. in l. i. C. de Sen. consult. ubi Valenti. & Teod. Imperatores testantur per se, senatum obtinere perpetuam firmitatem & sic legem condere posse. & ita Bartolus hic procedit & intelligi debet. aut quærimus an hodie nostris temporibus senatus legem condere possit, & dici debet quòd non, per d. l. fi. & quòd ibi Bar. Salyc. & alii tradunt. unde imepiè quæritur an hodie senatui conpetat d. potestas condendi legem, cum non entis nullæ sint qualitates. l. in prouincia. infra si cer. pe.

Ego uerò nec opi. Cagnolli probare possum, quoniam restringit doctrinam Bartol. hic qui simpliciter dicit senatum posse condere legem, & habere merum imperium, idque notat Fulgos. in d. l. i. C. de Senat. Con. dices, Senatum per se & sine principis auctoritate cōsistere, neq; .n. potestas data Senatui legis cōdēdæ, fuit adēpta senatui quāuis alteri scilicet principi, fuerit concessa. idemq; pulcherius tradit Balduinus in §. senat. Cons. inst. de iure nat. dicens ꝙ quāquā sub Cæsaribus admodū fuerit imminuta Senatus auctoritas, retinuit tamē semp quasdā pristinæ illius summę pōtis reliquias, ut adhuc uim legis haberet Senatus Cōsul. ēt nō confirmatū à principe, d. l. i. C. de sen. cōsul. & ad hoc illū tex. perpēdo ubi imperatores illi dicūt, ꝙ Senatus Cōsultū perpetuā per se obtinet firmitatē, si perpetuā ergo & hoc tēpore, licet enim populus ōe suum imperiū & potestatē in principē trāstulerit l. i. §. hoc ēt. C. de uer. iure enuel. l. i. supra de offi. pręt. præt. nedū cōcesserit. d. l. i. supra de cōst. prin. nō idē tamen Senatū fecisse legimus, quare quando Iustinianus. in l. fi. C. de leg. dixit in pręsenti tēpore leges condere soli Imperatori concessum esse non est usque quaque uerisimile, id ēt respectu Senatorū uoluisse dicere, cū potissimè Idē iustini. in l. fi. C. de pet. hęred. de Senatu loquēs dicat, *magnitudo etenim & auctoritas centū utralit iudicij*, Nec ratio quā Bartolus adduxit in d. l. fin. de Senatu loquitur, sed de populo, meritò tenenda est hic decisio sua si tranmites legum seruare uelimus nō quod de facto, & absoluta ui faciant quandoque principes. & hanc opinio. quoque defendo in l. i. in princip. nume. 244. infr. quod quisque iur. aliter illam leg. finalem declarando.

413 Hæc† aūt concl. de Senatu qui pōt condere legē. & merū imperiū habet duobus modis, limitatur à Valla. nu. 48. & sequēti. primo ut procedat in toto cętu senatorū qui erāt centū. nu. l. fi. inf. de pet. her. secus. in uno tantū senatore secundū gl. & Bar. in d. l. nō ambiguitur, licet Cy. cōtra dixerit in d. l. fin. quem taxat hic Valla secundo ut non procedat in casibus principi reseruatis. ut in concesstione ueniç ętatis, & legitimatione secundū Bar. in d. l. non ambigitur.

414 Superest† ut de tertio exēplo discerامus præfecti prætorio, cui Bart. auctoritatem condendi legē tribuit, per l. formā. C. de offi. præfec. prǽt. oriē. nā Fulg. & Senerin. hic nu. 15. restringūt dictū Bartoli ꝙ talis præfectus facere posit legē generalē scilicet quantū ad suā iurisdictionē, & illi patriæ cui præest & nō alteri. arg. leg. fi. infr. eo. Ideq; cōfirmant Moder. Patauini. nu. 193. & Valla. nume. 85. nam alia est potestas legis condendæ in principe, alia in præfecto prætorio. nam princeps potest facere legem generalem & contrariam alteri legi, sed non præfectus prætorio d. l. formam. & per hoc reprobat Valla D. meū Riminal. hic, qui dixit præfectum prǽt. posse condere legem generalem per totum or- *An præfectus præto. posse condere legem & qualem.*
415 bem sicut imperatorem, † At Purpur. nume. 213. saluat Bartolum & Riminaldum hic in præfecto prætorio, de quo in l. i. supra de offic. præf. præto. at secus in præfecto prætorio, de quo in rubr. C. de offic. præfec. præto. orien. & sequenti titulo de offic. præf. præto. Africæ. primus enim potest facere legem generalem quo ad omnes, secundus aūt quo ad prouinciales tātū quibus præest. Sed erat salua pace Purpuratus, quia textus in d. l. i. loquitur de pręfecto

prætorio ad unam uel plures prouincias destinato, non autem ad totum orbem, ut ibidem tradit Fulgos.

416 † damnās Glossam quæ comparat episcopis præfectos prætorio dicit enim quòd episcopi non sunt similes præfectis prætorio nam episcopi solum præsunt ciuitatibus, præfecti uerò prætorio præerant nedum ciuitati ut episcopus & prouinciæ ut præses. sed etiam multis prouinciis, non enim dicit Fulg. quòd omnibus prouinciis aut uniuerso orbi præesset, cumque tres essent præfecti prætorio duo in Asia, & unus in Affrica secundum Moder. Patavi. hic nu. 196. quod probari uidetur in. l. i. C. de offi. præfec. prætorio Affricæ. ibi, *ut sicut oriens atque illiricum, ita & Affrica prætoriana maxima potestate specialiter à nostra clementia decoretur,* datur intelligi, quòd unus tantum non erat qui totum caperet: quare concludi debet quòd isti præfecti prætorio poterant facere legem generalem, quatenus se extendebat iurisdictio sua,

417 † quę nihilominus dicebatur generalis ut tradit Aquens. hic: quia generale quid dici potest in subalterno ut per Gio. in. l. legato generali. infr. de leg. i. Et ita quoque tenet Cagnol. infr. num. 277. cum sequenti dicens hanc esse communem ad quem locum se remittit. nume. 202. Nec taxandus est Bar. ut putat Cagnoll. infr. nu. 278. quia in primo gradu meri imperii collocauerit à pari cum principe præfectum prętorio qui tamen nec legem generalem inter omnes, nec legibus imperialibus cōtrariā facere potest d. l. formam quæ princeps potest, quoniam sufficit similitudinem uerificari in eo de quo agitur, licet in omnibus non sit, ut tradit Abba. & Dec. in c. translato. nu. 6. de consti. Craue. consil. 9. in fin. cum simil. ut dixi in §. i. nume. 339. instit. de don. Et sic q̄ præfectus prætrio. possit facere legem, ut & princeps potest licet non sit inter eos omnimoda similitudo.

418 Successiue† Bartolus hic in secundo gradu meri imperii quod maius appellat ponit habere potestatem animaduertendi in facinorosos homines ut hic, quòd intelligit de animaduersione per quam uita adimitur. in totum, uel si membrum abscinditur, & ad hoc inducit Gloss. in uer. animaduertendum. quæ subdit animatum corpus totum uel partem, rursus & aliam in l. ii. C. de offi. eius qui. uic. alte. & textum. in §. ad hoc prohibemus. in auctentico de collato. ubi uices agentes præsidum qui nondum in prouinciam uenerunt, possunt omnia facere, quæ præsides possent citra tamen nouissimum supplicium, aut membri incisionem, talis igitur animaduersio corporis totalis, uel particularis, dicitur esse meri imperii maioris, sicut & anulsio libertatis. ut addit Bar. per l. illicitas. §. qui uniuersas. suprà de offi. præsi. ubi de pœna in metallum tractatur præsidibus concessa præter ius gladii. Et hæc doctrina Bar. cōmuniter est recepta, prout Val. la. testatur nu. 87.

419 Cuius occasione † postquā de mero imperio tractamus quod in animaduersione corporis uersatur, illud adnotandum est q̄ significatio meri imperii consistit in quatuor, sicut sunt quatuor elementa. Primò quidē cōsistit in aere: quia suspēsi in furca pēdent in aere. secundo cōsistit in igne, ut cū aliquis cōburitur. tertio in aqua ut cū positus in culeo proiicitur in flumen. quarto in terra quādo quis in ea prosternitur, & decapitatur. Ita Bald. egregiè. consi. 420. verba principis col. ii. uol. i. & in consi. 468. qualiter probentur uol. iii. repetito in consi. 445. uol. 5. quem sequi-

420 tur Purpur. hic nu. 220. † Secundo cōsiderandū est circa Deciū qui de abscisione membri simpliciter loquitur, dicens q̄ intelligi debet de manu. per tex. in §. fin. in auctentico, ut nulli. Iud. Et in auctētica. sed nouo iure. C. de ser. fug. namq; idē Decius in l. si fugitiui. C. eo. tit. post Bal. nu. 19. dicit q̄ quis puniri debet in eo membro quo mediante deliquit, unde cursor in pede, testis in lingua, scriptor in mane debet mutilari, si pœna mutilationis imponatur. Quare nō manus absolutē mutilāda uidetur si de mēbri abscisione fiat mentio, sed qualitas delicti potius uidetur inspiciēda,

421 ut mēbrū quod peccauit pęnam luat. † Tamen ab opi. Decii nō discedas quā tenet ēt Bal. in l. data opera. col. xiii. C. qui accus. & ad notata p cū in d. l. si fugitiui. respondeas illud fuisse tempore illius legis, at hodie excepta manu nullū mēbrū debet mutilari. qd ēt ponit Placentinus in tract.

422 de accusatio. tit. vi. num. 29. † Adde tamen q̄ si statutū faceret mētionē de manu dextera trūcanda, puta falsarii qui eā nō haberet, uel aridā, iudex ex offic. permutare deberet in sinistrā uel in aliud membrum, ne delictū remaneat impunitū. Ita Plot. cons. 109. nu. 16. uol. primo criminaliū.

423 Circa ęquiparatione† Bartoli de priuatione uitæ ad abscisionē mēbri, placet ut dicamus, q̄ cum tractetur utroq; casu de corporis animaduersione, totali primo casu, particulari uerò secundo nā primo casu moritur totū corpus secundo uerò mēbrū qd abscinditur, ut tradit Bar. in l. ii. col. pen. inf. de pub. iud. merito dicitur utrumq; meri imperii, qd datur ad animaduertēdū in facinorosos homines, in totū uel parte secundū Glos. Nec opus est disputare nūquid abscisio mēbri sit pœna capitalis uel non qd latius attingit hic Cagnoll. nu. 207. cū seque. quia de hoc nō quęritur

424 sed an sit meri imperii † q̄ tamē sit pœna capitalis mutilatio mēbri tenet Bal. in l. trāsigere. C. de transi. col. iiii. uersi. modo ueniamus ad q. licet secus in pena ictus fustiū, secūdū eū sequitur Cataldinus de Bonocōpagnis. consi. 56. nu. 9. uol. primo criminaliū. Et licet Cagnol. nu. 212. taxet Bat. qui habito respectu ad iurisdictionem posuit in eodē secūdo gradu meri impii has pœnas animaduer-

animaduertendi in totum corpus, uel in partem
nam secundum hoc pœnæ deportationis, & rele-
gationis ut reseruatæ maioribus iudicibus & ha-
bentibus ius gladii debuissent in hoc eodem gra-
du poni cumpotissime deportatus habeatur, pro
mortuo. l. i. §. final. infr. de contrai. tab. tamen de-
fendi potest Bartolus, nam hic corpus uere
moritur, totum aut in parte quæ mutilatur, at
secus in deportato, uel relegato, qui adhuc
uiuunt, comedunt, & bibunt, l. penult. & ibi
Gloss. infr. de cap. di. unde cum grauior sit
hæc pœna hoc respectu altiori gradu fuit à
Bartolo collocata.

Infert deinde Bartolus ad missionem in car-
cerem, numquid sit meri imperii, duosque ca
425 sus distinguit. † Primus est quando quis in
carcerem truditur ad custodiam Secundus ad pœ-
nam licet enim carcer ad cōtinendos homines,
non ad puniendos haberi debeat. l. aut damnū. §.
solent. infr. de pœn. Iason. in l. si uictum. in prin
cip. infr. de re iud. Dec. consi. lxxiii. colum. fina.
tamen quandoque fit ad pœnam ut in seruo dat
exemplum Dec. hic, qui potest ad perpetuos
carceres condemnari, l. incredibile. C. de pœn.
Sed & in homine libero potest exemplum da-
ri per l. i. in fin. infra. de aleæ lusu. & alea
tor. ubi loquitur de animaduersione eius qui
compulit ludere, ut aut multa mulctetur, aut in
latumias, uel uincula publica ducatur. & sic
ibi carcer est ad pœnam prout signanter ad-
notat Alberic. ibi. addo quoque text. in l. iii. §. tu
tores. infr. de susp. tutto. ubi tutores pertinaces
nec in inuentario faciēdo, neque pecuniam depo
nendo ad prediorum emptionem, uinculis
publicis iubentur contineri, sed & alius est tex.
in l. ii. §. diuus. secundo infr. de iure fis. ubi dela-
tor non edens mandatorem in uincula deduci-
426 tur † Et hęc intelligenda sunt de uinculis pu-
blicis ad tempus non autem perpetuis, iuxta
distinctionem legis aut damnum. § fina. infr. de
pœn. quoniam de iure ciuili quis damnari non
potest ad perpetuos carceres d. l. incredibile, ta
literque condemnatus ueluti minus ritè conden
natus testari potest secundum Auge. & Imol. in
l. si quis mihi bona. §. i. infr. de acquir. hær. cum
aliis hic per Vallam. nume. 94. & Sap. nume. 52.
quin & carcer ad pœnam inducitur ut inquit
Barto. per iudices ecclesiasticos seu spirituales
qui merius appellatur carcer pœnitentiæ ut idem
Bartol. docet in l. nemo carcerem C. de exa-
ctor. trib. libr. x. & firmat Purpu. hic nume. 229.
sequitur Lancello. Conradus lib. primo de præ-
tore cap. ix. §. iii. rubr. de carceratione. colum. i.
qui sic triplicem carcerem esse dicit ad custo-
diam pœnam, & pœnitentiam.
427 At † Baldus hic lect. i. colum. tertia quem se
quitur Gundissaluus in tract. de hæreti. q. un-
decima quadruplicem esse dicit Primum perpe-
tuæ pœnæ ad canonistas: secundum modicæ co
ertionis, exemplum quando baiulus non be-
ne facit ambasciatam iudicis, & iudex eum poni
facit in cipis, uel cathenis tertiū custodiæ quar
tum domesticum seu priuatum, sed & idem Bal-
dus in authentica si capti. C. de episcopis & cle.
quendam carcerem considerat, quem termi-
num pœnæ nuncupat, ut quia imponitur de iu-
re canonico pœna perpetui carceris. secundus
uerò carcer est (ut ille subdit) quando quis deti-
netur pro inuestigatione delicti. l. ii. C. de exhib.
reis. ibi, *donec inuenitur cognitio celebrata*, ter-
tius est carcer quando iam condemnatus detine
tur in carcere, ut affectus tædio carceris ueniat
soluturus, l. i. C. qui bon. ced. poss. est & alius
carcer hostium, unde si quis decedit in carcere
hostium, succeditur ei per legem Corneliam
quæ fingit eum decessisse pręambula hora capti
uitatis l. lex Cornelia infr. de uulgar. Rursus
& alius est carcer latronum, seu piratarum,
uel alterius priuatę personæ, ita Baldus ibi de
quo meminit Lancellot. loco citato. & de. codē
Bossius in tit. de carcere. nu. 27.

Sed utcumque sit de tot speciebus carceris, at
atingendo duas hic per Bartolum propositas se
428 cundum ordinem Decii. † Prima colligitur
conclusio communiter approbata prout refert
Cagnoll. hic. nu. 218. quòd missio in carcerem
quando fit in pęnam dicitur esse meri imperii,
atque illius pœna uidetur esse capitalis, cum
morti æquiparetur secundum Innoc. in c. quali
ter & quādo. secundo de accus. adde Bal. in c. i.
§. denique quę fuer. prima causa benef. amit.
quem citat Bossi. in titulo de carcere. in pri. &
inducit Mars. in l. i. in prin. nu. 57. infra de quę
sti. & Marsilium Lancellot. Conrad. loco cit.
Sed arctius & melius Tiraquell. in tracta. de
pœnis causa xxxxi. dicens non minus atrocem
iniuriam facere qui alterum in carcerem tradit,
quàm qui illum interimit, citatque Ioannem
429 de Anna. & Marsilium alibi. † Nec huius rei
mirum uidetur, quoniam nedum carcerem ma
lam mansionem uocat Iurisconsultus, in l. item
apud Labeonem. §. quæstionis. infr. de iniur. Sed
& dicitur diutinus carcer pœna omnium miser
rima, atque molestissima, ut quę nobis rem au
ferat omnium contra gratissimam atque pretio
sissimam libertatem, rem inęstimabilem, ut
dicit text. in §. fina. instit. quib. ex caus. manu.
non licet, & quam nemo bonus nisi cum anima
simul amittit, si uerum dicit. C. Manlius apud
430 Salustium in Catil. † Est enim carcer, genus
seruitutis, l. ii. ff. de lib. homi. exib. ex quo pleriq;
uoluerunt non ualere pactum, quòd debitor
possit carcerari ut not. Bartol. & alii. in l. Ticio
centum. §. secundò infr. de cond. & demon. Dy.
Barto. & alii. in l. alia, §. eleganter. infr. solut.
431 matrimo. Tiraquell. loco præallegato. † subdit

tamen hic Dec. quòd Butrius in cap. primo col.
7. uersiculo numquid autem, de collusione dete-
gen. talem æquiparationem Bartoli damnat &
reprehendit, quia carcerato non debet uictus
extenuari, ut ad mortem properet, & ut hic
latius per Dec. præter quem facit, namque car-
ceratio clarissimè prohibetur, in qua uerisimi-
liter infra paucos dies quis sit moriturus, quòd
præcipue in clericis est obseruandum, imò ue-
rò prælati hoc iubentes existimantur homicidæ
& irregulares, ideò Cardin. in clemen. i. q. 7. de
pœnit. & remiss. & Felyn. cum relatis ab eod. in
cap. qualiter & quando. secunda nume. 24. de ac-
cusa. damnat Gabiationem clericorum, tam etsi
subdat malè seruari. contrarium sequitur Lancel
lo loco citato nume. 9. & D. meus Riminal. hic
432 a nume. 21. † Fortius addo text. in l. aut dam-
num, in fin. infr. de pœn. ubi de seruo loquens
Vlpianus inquit quòd si fuerit in metallum dam
natus, deinde beneficio principis fuerit libera
tus; quia semel domini desierat esse, pœnæ seruus
factus, nō esse eū in potestate domini posteà red
dēdū, sed siue in perpetua uincula fuerit dānatus
seruus, siue in temporaria eius remanet cuius
fuerat antequam damnaretur. hinc ergo differen
tia patet inter damnatum in metallum, & carce-
ratum cum dominus primo casu priuetur domi
nio serui, secundo secus. meritò dici non po-
test pœnam perpetui carceris morti æquipa-
rari.
433 Sed † ab his Bartolus defendi potest, ut pote
mali relatus per Decium, quoniam non dixit
Barto. carcerem perpetuum morti æquiparari
sed damnato in metallum, sicque loquitur Inno
centius ab eo citatus & tradit Hieronimus Za-
netinus in trac. de differen. iuris ciuil. & cano.
numer. 253. demumque concedit Dec. hæc-
que pœna metalli morti quidem proxima est,
l. capitalium in princip. infr. de pœn. non tamen
434 mors est præcisè, † meri tamen est imperii pœ
na carceris perpetui, quoniam est animaduersio
in corpus humanum, quod ex eo liquet, nam cū
quis dictus in carcere detentus est, clementius
quoque puniendus est ita uidelicet ut à pœna,
quam pati debuissent, detrahatur quam ob diu
turnum carcerem passus est, l. omnes. C. de pœ-
nis. ubi tempus carceris computatur in tempo-
re exilii. dicitur enim, *sit satis immensorum cri*
minum semel luisse supplicia, ne hi qui diu priua
ti sunt auræ communis haustu, & lucis aspectu,
non intra breue spacium catenarum ponderibus
prægrauati, etiam exilii pœnam sustinere iterum
compellantur, Ex quibus facilè colligitur huius
rei ratio. Quoniam uidelicet non mediocriter af
flictus fuisse uidetur, cui diutinus carcer do-
mus fuit, pœna omnium miserrima atque mole
stissima, sicque latius declarat Tiraquell. loco mē
morato. & præter ista Bartolum quoque defen-
dit Cagnoll. hic nume. 220. ad quem io gra-
tiam breuitatis me remitto.
435 Secunda † est conclusio Bartoli quòd missio
in carcerem ad custodiam non est meri imperii,
idque probat ea ratione, quia competit mino-
ribus magistratibus, & defensoribus. §. au-
dient. in authen. de defens. ciui. ubi dicitur quòd
audient leuiora crimina, & eos qui maioribus cri-
minibus capiuntur, detrudent in carcerem, &
mittent ad prouinciæ præsidem, sic enim carcer
ille fit ad custodiam donec præsidi remittuntur,
tales autem minores magistratus carent mero
imperio. l. nec magistratibus infr. de iniur. ergo
bene inde sequitur carcerem ad custodiam non
esse meri imperii, & de hoc carcere ad custo-
diam est text. in l. liminarchæ. infr. de ser. fug. ubi
dicitur quòd magistratus municipales ad offi-
cium præsidis prouinciæ, uel proconsulis com-
prehensos fugitiuos rectè transmittunt & in
principio eiusdem legis dicitur quòd Liminar-
chæ, & stationarii fugitiuos deprehensos rectè
436 in custodia tenent. † Limitatur tamen hæc con
clusio secundum Bald. um. Salycet. Fulgos. Ale-
xan. D. meum Riminal. & alios quos latius De-
cio citat Valla. nume. 92. non procedere quando
carceratio facta fuisset pro causa meri imperii;
quia secundum qualitatem illius causæ pariter
437 meri imperii iudicabitur † pro quibus bene
facit nam idem iudicatur de principio actus
quod de ipso actu. l. fin. C. de reb. alie. non alie.
l. oratio. infr. de sponsa. cum simil. unde cum reus
carceratur ad custodiam, ut inde inquiratur, &
procedatur aduersus eum de delicto, conse-
quens est talem carcerationem esse meri im-
perii, sicut ipsum delictum, pro quo principa-
liter fuit in carceribus constitutus, & custo-
ditus.
438 Tertium † gradum constituit deinde Bartolus, *De tertio gradu meri imperii.*
quem merum imperium magnum appellat, &
illud exemplificat in deportatione per quam ci
uitas perditur l. inter pœnas. infra de interd. &
relega. & in l. quidam. infra de pœn. Bartolus-
que benè loquitur ut inquit D. meus Riminal.
sub. nume. 22. uersicu. In tertio uerò casu imò
uerò omnes cum eo unanimiter pertranseunt,
ut refert Valla. nu. 99. Non tamen desunt qui di
cunt incongruo loco situatum fuisse hoc depor
439 tationis exemplum. † Nam uidemus quòd præ
ses qui habet potestatem circa mortem natura-
lem, l. illicitas. §. qui uniuersas. supra de offi.
proco. non potest deportare. l. secunda. infra
de pœn. l. inter pœnas. infra de interd. & releg.
ergo collocari debuit in Secundo gradu, ubi de
uita hominis tractatur, uel ut inquit Sapia uer
ius in primo postquam solus princeps, & præ-
fectus prætorio deportare possunt. d. l. secunda
440 & l. iii. §. deportatos. infra de leg. tertio. † Sed
soluit Purpur. nu. 240. respectu agentis, depor

tationem quidem maiorem esse cæteris pœnis
de quibus supra: sed respectu pacientis secus. me
rito propter hoc tertio loco ponitur hoc ex-
emplum, rationem. uerò differentiæ cur præses
deportare non possit, morti uerò tradere quem-
piam possit, Dec. hic inquit, Bartolum labora-
re in l. relegatorum. infra de interd. & releg. &
pariter attingit Cagnoll. hic. nu. 272. Ego uerò
te delego ad dicta per me. in l. i. supra de offic.
eius nume. 23. ne sepius idem repetens frustra
membranas occupem.
441 Item † Bartolus quartum gradum meri impe-
rii constituit, quod paruum nominat; ut est re
legatio, cuius opi. sequitur D. meus Riminal.
& communem ac ueram dicit Aquens. & post-
cum Purpur. nu. 243. Gaspar Valla. num. 101.
eamque confirmat Bar. quoniam officio iudicis
nobili expeditur ad publicam utilitatem, quæ
ratio secundum Dec. satis infert, quòd relegatio
sit meri imperii, ut tenet Gloss. in l. nulli. C. de
sent. non autem quòd sit meri imperii parui, sic
que in quarto gradu. melius igitur facit quoniã
relegatio ponitur in gradu inferiori à deportatio
ne, ut per Gloss. in §. relegati. instit. quib. modi
ius patr. pot. igitur esse debet in quarto gradu
meri imperii cum deportatio sit in tertio: & hoc
uoluit dicere Dec. imperfectius, & clarius Pur-
pur. nume. 243. dicens quòd in minori gradu
fuit collocanda quàm deportatio, quia minus
aufert. l. eius. infr. de testa. l. relegatorum. infr.
de interdic. & releg. cum similibus de quibus per
442 eum. † Confirmatur per Bartol. & Cacialup.
sub nume. 15. uersiculo quartus gradus: nam
in relegatione sententia ferri potest in absen-
tem, & causa per procuratorem agitari, at in
aliis publicis iudiciis regulariter secus l. pœn. ad
crimen. cum ibi not. per Gloss. & alios. infr. de
pub. iud. l. seruum quoque. §. publicè. infr. de pro
cur. l. i. in fr. an per alium causæ. appel. meritò
datur intelligi, quòd relegatio est inferioris gra-
dus meri imperii quam sint aliæ causæ crimina-
les maioris ponderis & pro hac conclusione fa-
cit etiam text. in l. capitalium. infr. de pœn. quem
citat Cagnoll. numero. 233. ubi dicitur capita-
lium pœnarum istos gradus esse deinde prius
ponit deportationem relegatione.
443 In † eodem gradu imperii putat Bartolus
esse quamcunque pœnam per quam corpus ali
cuius acriter afficitur. l. si quid erit. supra de of
fic. proconsul. & ideò si quis torquetur ad pœ-
nam, est huius meri imperii dat exemplum Ca-
gnoll. nume. 243. quando scholaris contra præ-
ceptum Rectorum Paduæ cum armis noctur-
no tempore inuentus torturæ subiicitur, & istud
procedit in tortura acriter illata ut loquitur Bar.
secus in leui, quia esset de v. gradu meri impe-
rii & sic inferiori secundum Cagnoll. si uerò tor
queretur ad inuestigationẽ ueritatis tũc esset pos
sibile quod esset iurisdictionis: quia tũc expediretur
officio iudicis mercennario. §. si uerò ignoti. in
444 aut. de test. † At Dec. animaduertit Bartolum
met. in l. cum seruus. infr. de cond. ob causam, &
in l. interdum. §. qui furem. infr. de furt. tenen-
tem quòd tortura quæ fit etiam ad inuenien-
dum ueritatem est meri imperii, disputat enim
Bartolus utrobique, numquid liber homo pos-
sit se dare alteri ad torquendum pro inuenienda
ueritate, concluditque contra Gloss. quòd ne-
445 quaquam † tum quia nemo est dominus mem
brorum suorum nil. liber homo, infr. ad l. Aquil.
tum quòd potestas torquendi est meri imperii,
l. defensores. C. de defens. ciui. & sic inde patet
Bartolum negare torturam ad eruendam ueri-
tatem iurisdictionis esse, cum dicat esse meri
imperii.
Pro dissolutione huius contrarietatis Barto-
li, distinguit Dec. quòd aut loquimur in causa
criminali & tortura passim dicitur esse meri im-
perii, quia expeditur officio iudicis nobili ad
446 publicam utilitatem; † aut in causa ciuili in qua
quandoque propter indicia deuenitur ad tortu-
ram, cap. i. de pœni. not. Bald. in l. sicut falsi. C.
de fals. Alexan. consil. lxxvii. colum. fin. uolum.
primo & tali casu iurisdictionis est tortura, sic-
que debet in eo Bartolus intelligi, dum dicit
esset possibile quòd tortura esset iurisdictionis,
quia esset eius naturę cuius est causa principalis
quę utilitatem priuatam respicit, & cum hac
distinctione concurdat Alberic. hic colum. v.
uersiculo item quæro & hoc sequuntur commu-
niter Doctores ut testatur Claud. Aquens. num.
4 quia tunc expeditur officio iud. mercenna-
rio ad priuatam utilitatem, & sic cadit sub dif
447 finitione iurisdictionis in specie. † Sicut e con-
trario ea quæ sui natura sunt iurisdictionis simpli-
cis, incidant in causam meri imperii, censebun
tur meri imperii, utputa declarationes, cita-
tiones, & similia secundum Albericum, & Sa-
lycet. quos idem Claud. refert. Demum quia in
text. in l. defensores nihil C. de defens. ciui. dici-
tur absolutè quòd defensores non exerceant
quæstionem, quę prohibitio non erat necessa-
ria quo ad pœnam, quę non competebat defen-
soribus ciuitatum, §. audientes in authen. de de-
fens. ciui. igitur subdit Dec. absolutè dici posse,
torturam semper esse meri imperii, quia maior
est pœna quàm utriusque manus abscisio. §. pen.
in authen. ut nulli. iud. ibi, *membrorum dissolu-
tio maior est utriusque manus abscisione*, & ideò
uerum non est secundum Dec. quod inquit hic
Bartolus torturam iurisdictionis esse quando
fit ad inuestigandam ueritatem, & licet iudex
in causa ciuili quandoque eam exerceat, illud
est: quia consequitur maiorem potestatem, quã
do causa meri imperii incidenter occurrit, ar-
gumento l. quoties C. de iudic. quia in conse-
quentiam

quentiam uenit, & admittitur quod principaliter prohibetur, l. i. infr. de auctor. tutor.

448 Simile † uidemus in latrunculatore, quem aliter iudicem maleficiorum nuncupamus, qui de re pecuniaria principaliter, & ita de causa ciuili iudicare non potest, l. solemus. in fine infr. de iudic. tamen incidenter id facere potest puta condemnando furem ad crucem, & ad restitutionem rerum ablatarum, cùm secundum ueniat incidenter ad primum, ita Bartol. in l. inter dum. §. qui furem. infr. de furt. in l. defuncto. §. fina. ad finem. infr. de publ. iudic. in l. secunda. §. primo colum. secunda. infr. ui. bon. rap. in l. penul. infr. de calumni. & in l. i. colum. final. infr. ad Turpill. Bald. in l. quod euitandi. ad fin. C. de cond. ob turp. causam, & in l. i. C. de app. col. ii. Angel. Aret. in proce. institut. in fin. princip. Felyn. in cap. cum oporteat. colum. pen. de accus.

449 † Prout etiam si statutum prohibear dici de nullitate, intelligitur si nullitas principaliter deducatur ut agendo, secus si incidenter ut excipiendo, Bald. in l. peremptorias. C. sent. rescin. non posse. Perusi. in cap. dilecto. q. 54. de appellat. Alexan. consi. 82. colum. iiii. uolum. iii. Rui.

450 consi. 62. colum. fina. uolum. v. † Et ut ad decium redeamus pro eius conclusione facit doctrina Abbatis in cap. uniuersitatis. colum. ii. de sent. exco. ubi dicit quòd à tortura, inferuntur uerbera, & cruciatus, nam pœna infertur ut ui pœnę tortus dicat ueritatem, ergo negari non potest quin passim tortura pertineat ad merum imperium licet occasione simplicis iurisdictionis (de qua principaliter agitur) intentetur.

Cagnoll. tamen hic nume. 245. inquit à conclusione Bartoli recedendum non esse cum quo communiter transeunt Doctores, per rationem à Claudio supra relatam, & ad l. defensores dicit Cagnoll. quòd loquitur de quęstionibus seuerioribus, sicut & ad §. pen. in authen. ut nulli iud. quòd loquitur in suppliciis quibus articuli dissoluuntur, non autem in tortura quæ inferenda est cum moderamine, l. de minore. §. tormenta infr. de questi. Sed opinionem Decii libentius sequor: nam quo ad rationem Cagnolli post Aquen. & alios, dico quòd cum in causa ciuili liber homo non torqueatur, nisi factum habeant admixtum delictum, d. cap. i. de posi. & ibi Butri. Abb. & Imol. Alexan. d. consil. lxxvii. uol. i. sequitur ut propter illam mixturã delicti, tortura dicatur expediri officio iud. nobili, & ad publicam utilitatem, sicque meri imperii dici debeat. Nec intellectus datus ad l. defensores conuenit, ut illam nimis restringens quę negatiuè loquitur ibi, *non exerceant quęstiones*, & sic mediocres uel graues. quia in totum negat. Lis qui esse. §. utrum. infr. de reb. dub. & quia quemadmodum loquens de multis addidit seueriores, ut mediocres excluderet, idem benè scivisset de quęstionibus dicere si uoluisset. l. unica. §. sin autem ad difficientis. C. de cad. toll. & licet tortura moderata danda sit, negari non potest quin aliqua dissolutio membrorum contingat & corporis afflictio.

451 prosequitur † deinde Bartolus quintum gradum meri imperii, quod minus appellat, ut est modica coertio corporis, quę competit omnibus magistratibus. l. magistratibus. inf. eod. & §. audient in authen. de defens. ciui. est enim meri imperii, quia officio iudicis nobili expeditur, & respicit publicam utilitatem, exemplum tradunt Guil. de Cune. Alberic. & Castrens. in dicta l. magistratibus; si quem iudex faciat fustigari, uel poni ad torturam loco pœnæ pro modico delicto. Et hoc idem tradit Cacialup. hic colum. vii. dum dicit quòd ista modica coertio corporis, est uerberatio non atrox, & quæ nullam seueritatem inducit, uel periculum, uel cruorem, sed patri competeret in filium. l. i. C. de emend. propin. & declarat Angel. in d. l. magistratibus. licet ut inquit Cagnoll. nu. 252. non posit hoc exemplum constitui sub hoc gradu imperii nec sub aliquo simplicis iurisdictionis, cum priuatis competat, & iurisdictione carentibus, quod apertè probatur licet non dicat. in d. l. i. ibi, *& priuata animaduersione compescat*, sed & in isto gradu meri imperii poni potest, ut addit Bald. & Cacialup. carceratio pro modico tempore, de qua loquitur text. in l. ii. C. de isportu. lque communiter exercetur contra nuntios inobedientes, aut alias uiles personas pro inobedientiis, uel leuibus abusionibus, qđ possunt ẽt facere uicarii castrorũ. l. i. C. de of.

452 fic. recto. prouin. † At secus est inquit Bart. in modica coertione uerbali, quę fit officio iudicis mercennario ad expeditionem causæ, & ob id non est meri imperii de qua loquitur text. in l. fin. supra titulo secundo. quod & plenius confirmat hic Dec. & ego superius declaraui in l. i. nume. 286. supra de offic. eius & in hac l. nostra numero 258. cum sequentibus ubi intellectum illius textus tractaui. quem ponit etiam hic Gaspar. Valla. num. 112. ad quem in gratiam breuitatis me remitto.

453 Pari † quoque modo abscisio auriculæ non est de mero imperio, quia per hoc nec corpus occiditur, nec multum affligitur, unde dolor auris, & dentis æquiparantur, l. ob quę uitia. §. fin. infr. de ædil. dic. Idemque dici debet in abscisione digiti, quòd non sit de mero imperio quia non est membrum sed officium membri. l. non sunt liberi. supra de statu. homi. & ita post Oldrad. & Guilielm. de Cunco tradit hic Alberic. colu. v. Quibus aliter Dec. non subscribit cum modica castigatio sit illa, quæ cruorem non

non inducit. ut post Ang. supra diximus. hic aût cruor interuenit, & ulterius benè facit: quia merû imperium uersatur in gladii potestate, & gladii quidê materialis, ut hic & supra uidimus. at in abscisione digiti uel auriculæ, opus est gladio, merito negari nô potest hęc ad merum imperium pertinere, minus tamen, ex modicitate pœnæ

454 † Sextum demum gradum & ultimum meri imperii, quod minimum Barto. censet, exempli ficat in lgui multa per l. fina. C. de modo multa. cum quo cęteri transeunt, & Dec. se remittit ad not. in l. i. infr. si quis ius dicen. Sicut & Cagnoll. nume. 458. quare & in hoc me remitto. Vnum tamen non omitto pro complemento dictorum graduum meri imperii, quòd licet executio pœnarum quæ fit per iudicem in d. gradibus sit meri imperii tamen executio facti, quæ fit per lictorem seu spiculatorem, non est de aliquo gradu meri imperii: quia in mero ministro ius non fundatur, nec iurisdictio. l. fina. infra de iudic. Ita Bald. hic & Cacialup. numero, 15. ad finem.

455 Sed † & aliud addo, quòd hanc diuisionem imperii in tot gradus deridet Gillot. in tractat. de iur. & impet. libr. i. cap. iiii. nam si pro pœnarum gradibus imperium diuidendum esset, certè in innumerabiles ueluti Atomos partiendum sibi uideretur, & licet non ignoret quosdam magistratus esse qui cęteris imperium maius habere dicuntur. l. iudicium infr. de iudic. l. iiii. supra de offic. presi. Idque cum inuicem conferuntur, tamen senario numero partitionem huiusmodi concludere tam ineptum quam impossibile est, nec de ea toto iuris ciuilis corpore uel literam reperias, unde erubescimus sine lege loqui l. illam. C. de colla. nec rursus ea sectio, iusta diuisio, ac ueluti totius cuiusdam in suas partes di-

456 ci potest † nam maius & minus diuersas species non constituunt. l. fina. infr. de fund. instru. & hæc non tam Gilloti fuit inuentio quàm cumani, Seuerini Dominique mei Riminaldi, qui dixerunt quòd diuisio Bartoli memorata magis est magistralis quàm iure probetur, sed ut addit

457 Purpur. nihilominus non est spernenda: † quia ubi legem non habemus sufficit inniti auctoritati maiorum, l. si idem cum eodem. in princip. ubi Angel. infr. eod. Iason in l. illam. colum. iii. uersicu. Item limita tertio C. de colla. & maximè Bartoli qui est pater iuris. Aret. consi. elv. in fin. Aquens. in l. ut uim. colum pen. & ibi dixi. nume. 397. supra de iustitia. & iure fectique scholaribus ingenium Bald. in cap. i. §. uasallus. si de feud. fuer. contro. & est omnium magister, & magis expertus ut inquit Angel. Aret. in §. fina. colum. iii. institut. de pupill. & cum eo solet esse substantia ueritatis, Sozi. consil. 265. colum. iiii. uolum. secundo. Curt. consi. 48. colum. iiii. Roman. consi. 459 quo ad primum. colum. si. eumque iuris uerticem Romanus appellat. in consil.

458 480. colum. i. Sozi. consi. 124. nolum. i. † Nec immeritò diuisioni Bartoli deferendum est, nam partitio animum legentis incitat, mentem intelligentis præparat memoriam artificiosè reformat ut Accurs. tradit in §. igitur. in procem. inst. in uer. easdem. quo loco Siluester Aldroband. nume. 17. citat Quintilianum libr. iiii. cap. v. loquentem de partitione orationis, dum dicit quòd p eam fit causa lucidior, & animus audientis fit intentior & docilior si intelligit de quo dicimus, & de quo dicturi sumus. Demumque post diffinitionem meri imperii consentaneum fuit illud ut supra diuidere nam ut elegantem tradit Connanus in commenta iur. ciui. li. i. cap. primo diffinitio rem inuentam, sed adhuc obscuram & inuolutam aperir, quam postea diuisio in certa genera generum que partes digestâ latins explicat, ut non solum res, sed quęcunque rei propria sunt, quæque ei accidunt cognoscantur.

459 Et † quod inquit Gillot. maius & minus diuersas species non constituere. licet uerum sit, non tamen offendit diuisionem sex graduum meri imperii à Bartolo constitutam, non ut propterea fiant plura mera imperia, nam & in fundo uidemus quando diuiditur gratia uberioris culturæ, non propterea fiunt plures fundi. l. Gaius. infra de legat. secundo. & sic uidemus in lapide qui est in confinio duorum dominorum, nam licet sit uniuscuiusque dominorum pro regione pro qua cohęret illi fundo, & sic pro diuiso, unius tamen lapis est, & postquam inde euulsus est, communis omnium remanet pro indiuiso. l. adeò in fin. cum sequen. infr. de acquir. rer. dom. cum similibus per Castr. consil. clxxix. in causa muta per Gasparem. colum. iii. in antiquis.

460 Aggreditur † deinde Bartolus tractatum mixti imperii. primoque quęrit quare dicatur mixtum declarans ut per eum, de quo latius ego dixi supra notab. iii. nu me. 63. cum pluribus sequentibus. ideo non repetam quæ ibi dixi. nec insistam super dictis Decii contra Bartolum. qui recedere uidetur à Gloss. in l. iubere. infr. eod. quoniam parum inde utilitatis decerpi posset. *De mixto imperio*

461 † Videamus ergo quid sit mixtum imperium, circa quod Albericus hic refert septem diffinitiones octauam uerò ponit Oldrad. consil. 10. an uendito Castro, sed his omissis quam Bartolus ponit, sequuntur alii dicens post Petrum quòd mixtum imperium est iurisdictio, quæ officio iudicis nobili expeditur priuatam utilitatê respiciens, quòd enim dicitur priuatam utilitatem respiciens differtâ mero imperio probatur que exemplo hic posito bonorum possessionis, quæ pertinet ad commodum priuatum, quod uerò dicitur illud expediri officio iudicis nobili differt

differt à iurisdictione, quare patet hanc esse bonam diffinitionem, cum constet ex suo genere & differentiis, iuxt. doctrinam eiusdem Bartoli in l. i. infr. de testa. eamque sequuntur passim Doctores ut hic testatur Cacialupus.num. 24. & Cagnol.nu.266. subdit tamen Alciat. parad. libr. secundo cap.viii.quòd longè breuius Vlpianus ait, hic mixtum imperium esse quod iurisdictioni cohæret. de quo cum latius supra disputauerim nume. 109. cum pluribus sequentibus non est operæpretium eandem cantilenam repetere.

De sex gradibus mixti imperii.

462 Quare † ad gradus mixti imperii quos hic prosequitur Barto. me conuerto, qui sex sunt, sicut in mero imperio supra diximus. Primus enim gradus est mixtũ imperiũ, maximũ quod expediri non potest nisi per solum principem, ut dare ueniam ætatis impetranti l. secunda. C. de ueni. ętat. impetr. interponere auctoritatem arrogationis l. secunda supra de adopt. in emancipatione infantis. l. pen. C. de emanc. liber. & in legitimatione per rescriptum. §. illud. & §. pœnul. in authen. quib. mod. natur. effic. sui. hæc enim omnia dicit Bartol. expediuntur officio iudicis nobili, & respiciunt priuatam utilitatem, quare sunt mixti imperii, subdit & aliud exemplum Cur. Iun. nu. 104. de potestate restituendi natalibus l. i. ii. & iii. infr. de nat. rest. utque subiicit Cacial. nume. 26. in eodem gradu ponenda sunt reliqua, quę sunt soli principi reseruata in signum prærogatiuę, respiciuntque priuatam utilitatem, & officio nobili expediuntur de quibus se remittit ad loca per eum citata superius in x. quæstione. princip. sequitur Purpurat. nu. 289.

463 † Circa tamen exemplum emancipationis quod ponit hic Bartol. in primo gradu, dicit Dec. eum errare: quia ea non est reseruata principi l. fina. C. de emanc. libr. ubi uidemus sine sacro rescripto magistratus competens adiri posse, &

464 coram eis filios emancipari † quin imò si filius ægrotet & ad iudicem ire non possit, caute la datur & remedium, quòd adhibeantur duo notarii, quorum alter emancipationem scribat, alter iudicis fungatur officio: nam emancipatio cuiusuis iudicis auctoritate fieri potest §. prętereà. iunct. gloss. inst. quib. mod. ius. patr. pot. sol. & notarii sunt iudices. Gloss. in l. i. infr. de iudic. & in l. fin. C. ubi & apud quos. & exercent iurisdictionem in uolentes. ut per Bald. in consi. 105. factum tale est. colum. ii. uolum. iii. Ita Ioannes Durant. de arte testan. titulo primo cautela. i. colum. i. de quo puncto Decius hic etiam tangit nume. 57. sicque iustificatur intentio Decii con

465 tra Bartolum † Sed nihilominus saluari potest à morsu Decii quoniam signanter locutus fuit in emancipatione infantis in qua bene diuinum oraculum requiritur d. l. pen. in fin. quoniam lex illa in hoc remanet, nec fuit abrogata, sed in emancipatione tantum maiorum per l. fi. de qua Bartolus loquens, inferius eam collocauit in ultimo gradu mixti imperii, quare taxari non debuit à Decio sicque eum tuentur. hic Gur. Iun. nume. 106. Sapiaque. nu. 71. demumque Cagnol. nu. 285.

466 Verum † quia textus ille dictæ legis finalis. C. de emanc. libr. meminit de uana quadam obseruatione aliàs in emancipationibus custodita, & uenditiones in liberas personas figuratas, & circunductiones inextricabiles, & iniuriosa rapismata processisse, quę sigillatim malè uel concisè nimis explicantur ab Accursio, de his latius tradit Siluester Aldroband. in §. prætereà. instit. quib. mod. iur. patr. pot. sol. tam ex mente Caii in institutionibus suis quàm Boëtii. libr. iii. De-

467 mumque Theophil. † & in specie quod inquit imperator de iniuriosis rapismatis, sic explicat Aldroband. quòd in emancipationibus huiusmodi, alapis percutiebatur filius qui emancipabatur, ut habetur in authen. const. quæ. de digni iu princip. ibi, *nam si emancipationis actio dudum quidem & per eas quæ nuncupabantur legis actiones facta cum iniuriis & alapis, liberabat eos huiusmodi uinculis quoquo modo, &c.* & hoc est quod dicitur, *& iniuriosa rapismata*, sunt enim rapismata apud Græcos alaparum percussiones.

468 Ex † quo subdit Aldroban. existimari potest processisse mos ille, alapa percutiendi eos qui sacro chrismate unguntur, cum enim tunc ratam habeamus promissionem in Baptismo factam, & abrenuntiationem Sathanæ, quasi tunc liberati simus à potestate diaboli in cuius potestatem transieramus per peccatum Adæ, & ab eius potestate, & manu dimissi, ac facti nostri iuris percutimur, sicut consueuerat in

469 emancipatis fieri. † Et cum Aldrobandino pariter idem sentit Franciscus Connanus in commentariis suis iuris ciuilis, libr. ii. cap. xiiii. colu. tertia quatenus mentionem faciens de illa constitutione finali quę uenditiones istas quas figuratas uocat, & circunductiones inextricabiles, & iniuriosa rapismata sustulit inquit quòd non erat uera uenditio: sed nummus qui ultrò citroque dabatur, & accipiebatur, speciem prebebat uenditionis, sed à patre naturali, filius ibat ad fiduciarium, à quo redibat ad patrem naturalem, idque iterum & tertio fiebat, & à quo dimittebatur (ut patre naturali) pugnis & iniuriis uerberabatur ut iam nõn filius sed extraneus esse uideretur.

Quæ res non nullam habet simmilitudinem abdicationis, quasi ut abdicatio, sic etiam emancipatio fieret ab irato, & offenso patre, & pœne supplicii causa (cum tamen re uera in summi beneficii loco habita sit emancipatio)

470 † qua de abdicatione sensit Valer. maximus in exemplo

exemplo manlii Torquati qui filium repetundarum reum, & republica, & domo sua indignum esse iudicauit, quod iudicium non ferens filius, laqueo sibi mortem consciuit, at pater nec funus ei curauit, nec cum efferretur, adesse uoluit abdicatum enim filium alienum esse
471 & extraneum existimabat. † Et hanc abdicationem fieri hoc modo solitam testatur Alciat. dispun. libr. i. capitu. uigesimo octauo quem refert etiam lexicon iuris in uerbo abdicatio. nam cum filius patrem iniuria affecisse, aut minus audiens dicto fuisset; cum pater ad iudices uocabat, & probata causa permittebatur abdicatio causę autem ipsę minimæ semper cedem erãt sed incertæ, & ferè patris arbitrio, & causas huiusmodi fuisse Lucianus in abdicato tradit. Si filius noctu foris cucubuisset, si comessaretur, si leones pulsasset, si libidinibus incumberet, addit Fabius Quintili. in declamationibus, eum quoque qui uolnntati paternę repu-
472 gnasset, abdicari potuisset † eum autem qui abdicatus fuerat pater educare non tenebatur, imò omnium egenum, uestibus spoliatum dimittebatur, defuncto patri in hęreditatẽ non succedebat, Sed & idem ostendit eos qui à parentibus abdicatos recipiebant, lęsæ rei publicę, reos fieri, unde quoniam per abdicationem filius familia patris abiicebatur, & à familia sua abalienatus erat, ut quintil. libr. iii. cap. vi. & Nonius tradunt. & hic effectus in eman
473 cipatione filii contingebat: † nam emancipare ueteres dicebant pro alienare, & uendere, ut emptor fundum mancipare dicatur uenditor autem emancipare, qui ipsum alienat, ut inquit Connan. loco citato. & ut in Catone maiore; *Senectus ita honesta est, si se ipsa defendit, si ius suum retinet, si nemini emancipata est*: refert Frãciscus Hottomanus in uerbis iuris. in uerbo emancipare. utque tradit Vigilius in instit. de testam. dicta est emancipatio, quasi manci emptio, ficta & imaginaria. Itaque emancipare est è mancipio suo mittere, & alteri possidendum permittere, inde mancipio accipi, & emi, locutiones uetustę, de quibus uidendus est latius Budęus in l. secunda. uersic. ex eadem, paulo post supra de orig. iur. & tradit Lexicon iuris in uerbo emancipatio, meritò cum misterio Connanus (ut ad eum redeam) dixit emancipationem non nullam abdicationis similitudinem habuisse.
474 Cui † tamen (etsi graui uiro) non consentio in eo quod dixit, abdicationis nullum uerbum in iure nostro contineri. si quidem stat in contrarium text. apertus in l. vi. C. de patr. pot. *abdicatio (namque dicit text.) quæ Greco more ad alienandos liberos usurpabatur, romanis legibus non comprobatur*, sicut & extra materiam patrię potestatis, & filiorũ. alius. in l. ii. §. & cũ placuisset. supra de orig. iur. ibi, *ut omnes magistratibus se abdicaret*, & in l. penult. supra de offic. præsid. ubi dicitur quòd legatus Cęsaris abdicando se non amittit imperium: quæ iura nobis reuelat Hottoman. ille in uerbo abdicare. primo & secundo.
475 Et † ultrà Decium qui motus fuit contra Bartolum Sapia quoque reperitur hic ab eo discrepans, quod enim uult Bartol. dare ueniam ętatis, & legitimare esse de reseruatis principi, difficultatem patitur ex alibi dictis per eundem, l. omnes populi. in iii. q. prin. ad fin. supra de iust. & iure. quem commendat Felyn. in cap. non liceat. colum. iii. de præscrip. ubi tenet quòd ea dicuntur de reseruatis principi super quibus inferior nihil potest disponere, sed minor potest per iuramentum suum habere effectum ueniæ ætatis, aut. sacramenta puberum. C. si aduers. uend.
476 Item † ualet statutum disponens quòd ętas in xviii. annno sit legitima, ut not. Castr. in l. secunda C. de his qui uen. ęta. Rursus & aliud imponens formam legitimandi quo ad personas statuentium ut not Barto. in l. communium. C. de nat. libr. ergo dare ueniam ętatis & legitimare non sunt de reseruatis principi. & ita cogitan-
477 dum relinquit Sapia. † Sed ab his Bartolus defendi potest nam quo ad primum respondetur illud auctoritate legis fieri, & consequenter principis qui solus leges condit l. fina. C. de legib. non autem iure priuato. quę solutio quorundam fuit ut Curtii Iunioris nume. 109. licet eum non referant hic Mod. Pata. nume. 259. & illius nondum uisis pręcogitaueram. at eam damnant Moderni quia motiuum Sapiæ loquitur de principe, & sic de lege uiua. Solutio uerò de lege mortua; Quod nihil est cum conditor eius aliquando uixerit, & quę ponit Fely. in c. pastoralis. colum. pen. de offic. delegat. alio tendunt, uidelicet, An prouisio hominis sit potentior lege, quod seruit ad materiam legis Celsus. inf. de arbitr. satis à casu nostro differens, mitto cœteras solutiones modernorum uelut fragiles, cum supradicta sufficiat.
478 Ad † secundum de statuto super ætate xviii. annorum pro legitima, respõdetur id non ualere nisi tamen conditum sit à populo, non recognoscente superiorem saltem de facto, cum enim tunc in loco suo principis locum teneat. Cyn. in l. ea lege. C. de cond. ob causam Barto. in l. apud hostes. infr. de capti. meritò ualet & disponere potest super ætate, aliàs secus ubi populus subiectus sit alicui Domino, nam sine confirmatione, non ualeret, nec id disponere posset. & ita tradit signanter Castrens. in d. l. i. C. de his qui ueni. æta Cagnoll. hic nume. 179. & sequunt d. Mod. post Cur. Iuni. numer. 106. qui & aliter respondent: sed hoc satis erit breuitatis

tatis

tatis causa.

479 Ad tertiū de statuto ponēte formā legitimā di inter personas statuētium, dico q̄ licet ualeat tale statutum non tamen tantum potest sicut princeps per rescriptum suum, legitimatus enim ex forma statuti, sit tantum legitimus quo ad eos qui essent de illa ciuitate quæ fecit statutum non autem quo ad alios qui sunt extra eam, at secus est in eis qui legitimati sunt per rescriptum principis, ut tradit Barto. in dicta l. commu niūm Rursus uidemus quòd legitimatus p̄ oblatione curiæ, cui Bartolus æquiparat legitimatum per statutum, patri duntaxat efficitur legitimus non aliis agnatis. ut per illum text. Barto-

480 lus tradit † secus in legitimato per rescriptum principis, qui non solum agnascitur patri, sed etiam aliis agnatis ut tradit utrumque Castr. consi. xxiiii. super primo dubio. & Alexan. consil. ii. colum. v. uersiculo ad prædicta benè facit uolum. i. dum dicit quòd per legitimationem conseruatur agnatio, sicut per legitimos & naturales, unde dicit legitimati de iure in hæreditate succedunt iure agnatorū. sicut faciunt naturales & legitimi Idéque tradit Ale. cō. cxxxix. col. i. uol. i. Ang. consi. xvii. col. pen. & Dec. alios citās cō. ccxvi. col. pe. & latius de hac legitimatione per statutum tradit Marti. Lauden in tract. de legitima. nume. 113. & Ludouic. à Sardis in tract. de natural. liber. in titulo de legitima, per rescriptum. numero, 22. actus igitur legitimandi plenus & solutus pendet à principe, ut tradit Bartol. qui remanet ex prædictis defensatus à Sapia.

481 Sed † adhuc instat ille quòd istud legitimare non debebat poni in isto gradu, non enim soli principi competit, sicut merum imperium cum communicetur comitibus palatinis, ut per Bald. in l. rescriptum. colum. ii. C. de precib. imper. offer. Dec. consil. 55. & in hoc pariter cogitandum relinquit more Solis hiemalis qui mouet sed non resoluit. At tu dicas id in Comitibus mirum non esse quibus id specialiter committitur, cum uices gerant Imperatoris, eiusque personam non repræsentent. c. sané. de offic. delegat. unde non iure suo agunt, sed principis

482 delegantis. l. lii. supra de offic. eius. † Hinc si perperam legitiment, ad Imperatorem, uel Papam (qui eos deputarunt) appellari debet, ut tradit Bald. in l. eam quam C. de fideico. Martin. Laud. i tract. de principibus. q. cccclxviii. & quod ipsi faciunt uidetur à principe gestum, cum auctoritate principis id faciant. l. prima §. omnia. C. de uete. iure enul. sicque tradit Silua. consilio

483 xlv. nume. 13. † adeòque principis personam gerunt hi Comites quòd hanc potestatem legitimandi sibi commissam non possunt alii delegare, ut tradit Bal. in cap. quoniam apostolicæ ad fi. de offic. delegat. motus ea ratione quia legitimare est quædam restitutio famæ & plusquā famæ, quia est restituere naturæ ingenuę, & non uulneratę, & ideò non potest nisi princeps, & is cui princeps concesserit, sequitur Alexan. hic. colum. v. uersic. quod autem & Iason. colum. xiiii. nume. 8. & in l. i. colum. vii. supra de offic ei. sf. Præpolit. in cap. per uenerabilē. §. quod autem uersiculo concatenatur. qui fil. sint. legi. Felyn. in cap. secundo colum. ii. de offic. ordin. & Martin. Laud. in tract. de legitima numero, 35.

484 Non † preterea, quòd & Aquensis in. uniuersum insurgit contra Bartolum sub nume. 46. nam si hæc exempla Bartoli pertinerent ad mixtum imperium maximum, sequeretur quòd si princeps alicui concederet omne imperium merum, & mixtum, cum omnimoda iurisdictione, continerentur hæc exempla sub tali concessione. uelut latæ interpretanda tamquam quodam principis beneficio. l. fina. supra de constit. princip. at consequens est falsum nec enim ueniunt ueluti reseruata principi quod & hic post Dec. Aquens. & alios firmat Cagnoll. numero, 272. cum sequent. meritò & antecedens quòd sint de primi gradus mixti imperii. Sed huic obiecto respondet Purpur. nume. 290. quòd ex hoc non corruit Bartolus quia quòd non ueniant in concessione, non est ex eo quòd nō sint imperii, expediuntur enim officio nobili, sed non ueniunt; quia reseruata sunt in signum prærogatiuæ ideò concessio restringitur ex mente con-

485 cedentis. c. quod translationem. de offi. leg. † cōfirmatur ultra Purpuratum, nam uerba generalia concessionis principis non compræhendunt ea in quibus solet princeps se difficilem reddere, Ioann. Monac. in cap. primo gloss. secunda super uerbo natalium. de fili. presby. libr. vi. sequitur Bald. in cap. naturales. in fin. si de feud. fuer. contro. Veronens. consi. ultimo. colum. ii. & Cra

486 uet. consi. 172. nume. 4. † propter rei magnitudinem non sufficit generalis clausula; sed specialis adhibenda est, Glo. in cap. qui ad agendū de procur. in vi. l. obligatione generali. infr. de pig. Doctores. in l. sed et si quis. §. quæsitū. infr. si quis caut. Ias. in rub. inf. sol. mat. col. 7. Ale. consil. 177. uolum. Secūdo. Paris. consil. xcvi. nume. 10. uolum. iii. unde cū prędicta talia sint quæ nō passim princeps tribuit, & magni momenti sint, non ueniunt in concessione licet mixti imperii maximi sint.

487 Postremò † non est inuoluendus silentio D. meus Riminaldus. hic nume. 30. & post eum tacito tamen auctore Dec. in secundo gradu mixti imperii qui (moderatius tamen) aduersatur Bartolo. moderatius dico, quia non negat hęc exempla esse mixti imperii, sed benè contendit ea non esse propriè exempla mixti imperii de quo tractatur in hoc titulo. nos enim tractamus

de mixto

de mixto imperio, quod competit ipsis iudici-
bus & magistratibus, hoc autem mixtum im-
perium de quo quęritur in primo capite, est id
quod competit principi, in signum supremę &
plenitudinis potestatis, nec in eo cadit diffinitio
mixti imperii, nam Imperator in arrogatione
cęterisque priuilegiis de quibus per Bar. non in
teruenit ut index, & secundum diffinitionem
mixti imperii, sed concedit ex gratia, nec ipse
est iudex causę, seu magistratus cuius officium
possit implorari, cum super aliis magistrati-
bus existat, sic in patre uidemus, & domino, qui
similiter habent potestatem in seruos, &
filios coercendi, tamen hanc potestatem non
habent ut merum & mixtum imperium, sed
ex spiciali priuilegio. & aliud est imperium abso
lutum in principe, aliud uerò quod est in magi
stratib. corroborat quę prędicta. D. meus Rimi
naldus per l. secundā. supra de adop. ubi dicitur,
quòd adoptio expeditur aut principis auctori-
tate; aut magistratus imperio. Iurisconsultus
enim facit differentiam inter id quod fit per
principem, & magistratum ad demostrandum
quòd aliud est auctoritas principis, aliud impe-
rium magistratuum: demum uidetur. dicta
Bartoli. D. Riminaldi procedere posse post-
quam princeps talia concessisset, tunc enim dici
possent de hoc primo gradu mixti imperii, li-
cet in generali concessione non uenirent, uelut
de reseruatis principi, sicque residet uir Excel-
lentissimus, cui sanè plurimum deferēdum esset,
& à me potissimum tam ob sanguinis coniun-
ctionem, cum ob eximiam illius doctrinam, ni-
si me & auctoritas Bartoli apud me planè maxi
ma, & ueritas aliter & subtilius in eius tutelam
præsidiumq; reuocarent.
488 Quare primum considero† rubricam hic posi
tam & in hunc modum descriptam, *de iurisdictio
ne omnium iudicum*. Dictio namque, iurisdictio-
ne, sic indefinitè prolata à legislatore, atque ob
id uniuersaliter iux. doctrinam Bartoli in l. si plu
ribus. infr. de leg. secundo comprehendit merum
& mixtum imperium nedum simplicem iurisdi-
ctionem, ut p Bar. supra in prin. & dixi nu. 235.
altera uerò dictio, iudicum, iuncta uniuersali,
omnium, nullos planè iudicis excludit sed uerius
omnes cóplectitur. l. Iulianus. infr. de leg. iii. tra-
489 dit Dec. in l. omnia. infr. si cer. pet. † Generalis
enim locutio quo ad uerba nihil relinquit inta-
ctum, Bal. consi. cccv. uerba principis. uolu. i. &
uerbo generali omnia includútur, Bal. cons. cxci.
in test. uol. i. Craue. cons. cxxxiii. nu. 5. Natta. cōs.
cccccvi. nu. 18. Alci. respon. cxlvii. num. 2. merito
principē quoq; cōplectitur, cui iudicis quoq; no
mē quadrare potest, l. fi. C. de legib. ibi. *Si imperia
lis maiestas sententiam dixerit*, cum aliis de qui
bus ibi, nec rubrica tantum sed & lex prima
nos in hanc sententiam trahit dicens, *iusdicentis
officium latissimum est*, cum enim, ut docet Dua-
490 renus disputationum lib. primo cap. liii. † Ius-
dicere. magistratus dicatur puta prætor uel alius
similis cum in causis priuatis. & pecuniariis, iu-
dici à se dato ius quoddam quasi constituit, &
formulam iuris, & æquitatis ei præscribit quam
sequatur, & à qua iudicando, cognoscendoque re
cedere non possit. princeps quoque iure merito,
iusdicere censeri debet, cum ueniam ætatis im-
petranti concedit, præscripta illi formā eam insi
nuandi apud iudicem, alioqui non ualeret. l. se-
cunda & ibi Bald. Saly. Castr. & alii. C. de his qui
uen. eta. aut cū ex rescripto suo arrogationē con
cedit, quod apud prætoré uel præsidem intima-
tur ut ibidem probatio fiat eorum quæ necessa-
ria sunt. l. secunda. iunct. Gl. C. de adopt. de qui-
bus in l. si pater famil. cum sequentibus suprà
eo. uel cum rescriptum infantis emancipandi cō
cedit, quod apud iudicem cōpetentem postmo-
dum expeditur. l. penul. C. de emanc. liber. seu po
stremo loco cū legitimandi ius, quod per rescri
ptum suum explicare pōt. §. sit igitur in auctēn-
tico. quib. mod. nat. effi. legi. & §. illud. in auctēn-
tico. quib. mod. natur. effi. sui. aliis cōmittit & cō
cedit arctius, uel latius, ut quotidie uidemus in
priuilegiis comitum (quos Palatinos appella-
491 mus† qui se inter cancellos auctoritatis sibi cō
cessę continere debent, cum potestas. d. comitū
pendeat ex tenore priuilegii quod debet attendi,
l. i. C. de mand. prin. Bald. consil. lvi. an pater. uol.
ii. Andr. Sicul. consi. lviii. uol. ii. Martin. Laud. in
tracta. de legitima. nu. 100. tantoq; magis. dicta
lex prima. suprà. eo. principi quoq; conuenire po
test, cum iusdicentis officium latissimū appellet.
Si (quod ait D. m. Riminaldus) merum & mix-
tum imperium ei competit, in signum supremæ
& plenitudinis potestatis, unde iure merito ma-
ximum id appellat Bar. hic: quia latissimum id
esse testatur Vlpianus hic, quod sine difficultate
procedit in ipso principe legibus soluto, l. prin-
492 ceps. supra de legib. † quidquid in aliis iusdicen
tibus disputent Doctores in d. l. i. & nouissimè
Bellon. supputa. lib. secundo. ca. vii. quorum of-
ficium restrictum est, & legibus regulatum. in-
stit. de offic. iud. in princ. quod utpote non prę-
sentis speculationis omitto.

Nec quod in exemplis Bartoli princeps pro
cedat ex gratia, iudicis prorsus nomen amittit. nā
& officium nobile misericorditer imploratur,
ut in restitutione in integrum, petitione tuto-
rum, & id genus de quibus per Bartol. in dicta
l. prima. column. tertia & tamen iudex est illud
exercens. nec insuper aduersatur lex secunda su-
pra. de adop. cū & in adoptione Imperatoria (quę
arrogatio dicitur) iudicis interuentum desidere
mus. ut suprà dixi quare nedū post cōcessionē al
teri factam à principe, sed & ante, dicta exem-
pla mixti imperii maximi dici possunt, ut Barto.

censet qui sic tandem remanet ab osibus spinis ex purgatus.

493 Ponit † deinde Bartolus secundum gradum mixti imperii, quod maius appellat, & eius dat exemplum in potestate cognoscendi per modum supplicationis, contra sententiam quæ transiuit in rem iudicatam, quę potestas competit principi, præfectoque prætorio, aut quæ supplicatio. C. de prec. imper. offe. & in l. prima. C. de sent. præfec. præto. licet Bartolus corruptè allegat in l. i. C. pe. off. pref. præt. & cum Bartolo cę-

494 teri passim tenent ut Cur. Iun. testatur. † Mouet tamē Iason difficultatē quare, cur, in primo gradu meri posuit illa quæ cōpetunt tā principi quā præfecto prætorio, in mixto uero imperio non ita fecit. nam in primo citato gradu posuit ea quæ competunt soli principi, in secundo uerò quæ competūt tam principi quàm præfecto prætorio deinde pro solutione dubii rationem subiicit Ias. quòd in mero imperio nihil reperitur præcipuum quod competat Principi quod non competat etiam præfecto prætorio & ideo sar. fecit unū tantum gradū de utrūque simul, at in mixto imperio duos gradus cōstituit primum principis secūdū illius & præfecti pretorio quia queda sunt que competūt principi, quæ nō cōpetūt præfecto præt. ut legitimare, & similia de quibus supra quædā ucrò sūt quæ cōpetūt principi & præfecto præt. ut est p̄ tās cognoscēdi p̄ uiā supplicatiōis is cōt a sēt ą quę trāsiuit in rē

495 Iud † hic solutionē dānat hic Dec. nu. 54. cur. Iun. nu. 107. & Valla. nu. 150. nā multa sūt in mero imperio pręcipua, quę cōpetūt soli principi, nō aūt pręfecto. præt. nā inceps enim facere pōt legē generalē in uniuersū. præfectus uerò pręterito in patria sua tātū eui pręest, itaque procedit & intelligitur. lex formā. C. de offic præfec. prætorio rursus princeps facere pōt lęgē generalē legi uel constitutioni contrariam, quod non potest pręfectus præt. d. l. formam, præterea diuersa est supplicandi forma præfect. præt. cum fieri debeat. infra. x. dies. d. auth. quæ supplicatio ab ea quę fit principi concessa intra biennium d. l. i. C. de sent. præf. præt.

496 Nec † in hac parte benè dicit Cur. Iun. has supplicationes in tēpore quidē differre, nō tamen in substātia circa potēm supplicādi: quoniā si præf. supplicari tātū pōt usq; ad x. dies, principi uero usq; ad bieniū, liquidò patet diuersā esse potestatē primo quidē casu debiliorē, secūdo pinguiorē

497 † Hincq; sequitur aliud ꝙ ob ata supplicatione post x. dies pręf. præt. is se intromittere nō pōt si enim cognitio permittitur ei porrecta supplicatione, in l. x. dies igitur ea post d. tempus oblata, prohibetur ei talis cognitio; quia p̄ missū ad tempus post tēpus cēsetur prohibitū l. statu liberū. §. Stichū. inf. de leg. secūdo & ibi no. Bar. & idē Bar. in l. scire oportet. §. cōsequēs. inf. de excus. tuto. nat. Imo. Aret. Alex. & Ias. in l. si is quis. infr. de de uul. & pup. dixi in rub. C. qui adnu. nu. 451. & in l. unica nu. 169. C. quando non pet. par. ac in principe secus qui porrecta supplicatione post x. dies cognoscere potest de causa, quare concludunt Curt. Iun. & Valla. superfluum uideri secundum gradum mixti imperii, unumque tantum constituēdum esse, uidelicet maximum, in quo pręter exempla superius commemorata,

498 † quædam subiiciunt, ut aquæ concessionem de flumine publico quam dicunt esse maxi imperii, solique principi & senatui competere l. quominus. infr. de flumin. quod principis infr. de aqua. pluui. ascend. item restituere famæ, quod solus princeps, & senatus exequi potest l. i. §. de qua. infr. de postul. item restituere natalibus, quod & soli principi conceditur toto titul. inst. de natal. resti.

499 Cogitabam † tamen ego si Bartol. saluari posset in his duobus gradibus mixti imperii constitutis ab eo, maximo scilicet & maiore, nam exempla per eum in primo gradu posita respiciunt personam impetrantis, ueniam ætatis, arrogati, emancipati, & legitimati, quibus & illud de restituto famæ annecti potest, sicut & aliud de restituto natalibus quod sub legitimatione continetur, at exemplum de supplicatione per quam cognoscitur de sententia quæ transiuerat in rem iudicatam, respicit res ut sententiam, bonaque, & id genus de quibus tractat sententi-

500 a, & † in rerumque quoniam personæ rebus sunt digniores ac pretiosiores. l. iustissimè. infra. de ędil. edic. §. fin. iunct. Gloss. inst. de iure natura. Bartol. in primo gradu mixti imperii, collocauit ea quæ personas respiciebant, ea quæ maximi mixti imperii esse uoluit propter subiectum personæ maximum, ea uerò quæ res concernebant in secundo gradu mixti imperii maioris, situauit, cum subiecta materia rerum personis cedere deberet, & ita concluditur hos duos gradus non fuisse superuacaneos, sed necessarios.

501 Tertius † est gradus mixti imperii quem Barto. tradit & magnum appellat, cuius exemplum constituit in eo quod requirit plenam causæ cognitionem & coertionē realē, uel personalem ut in danda restitutione in integrum, in missione in possessionem ex secunda decreto, uel in expellendo quem de possessione re ipsa, hæc enim non competunt iure magistratus. l. ea quæ §. magistratus. infr. ad municip. nec demandari possunt l. iubere. infr. eod. nisi fauore minoris ætatis restitutio petatur l. final. C. ubi & apud quos requiruntque coertionem realem, uel personalem, ut paret in restitutione in integrū, ubi unusquisq; in integrū ius suū recipit iubetq; pręto rē cum fructibus reddi uenditori, pretio emptori restituto, l. quòd si minor. §. restitutio.

§.restitutio.inf.de iniur. manuq; militari si opus
sit hęc exequitur,l.qui restituere.infr.de rei uēd.
& ita tradit hic Sapia de restitutione. numero ,
71. Modernique Pataui. nume. 276. & de
his se remittit Dec.ad dicenda per eum in l. se-
quenti ubi notat ex illo textu missionem in pos-
502 sessionem esse mixti imperii † eodemque mo-
do reuocationem missionis in possessionem, ut
ibi tradit Castrens.ad fin.per l.iiii.§.si fortè.iunc.
Gloss.in uerbo ex causa.infr.de dam.infec.& per
notata per Bald. in l. iudex. C. comminat. uel
epist.ubi dicit ꝙ missio in possessionē,& reuoca
tio missionis in possessionem,à pari procedūt.
503 Deinde † subdit hic Dec. aduertendum esse
dum Bartolus restringit se ad secundum decre-
tum,nam textus quem citat,in d.l.ea quæ.§.ma-
gistr.non uidetur loqui de secundo decreto cū
loquatur de missione in possessionem causa rei
seruandę,in qua summaria causæ cognitio requi
ritur, & delegari pōt l.cognitio.§.ut bonorū. su-
pra de offi.eius.sed respōdet Cur. Iū.sub n. 109.
quòd tex.in d.§. magistratus. probat à fortiori
quando est necessaria coertio , si enim proce-
dit quando exigitur summaria cognitio, ut con
tingit in missione in possessionem ex primo de
creto,multo fortius quando requiritur plenaria
cognitio,prout contingit in missione in posses-
sionem ex secundo decreto,& ut addunt Mod.
Pata.nu. 275.nil est obiectū Decii,ex quo tex.il
le citatur,ad id quòd delegari non possunt d.mis
siones in possessionē primi uel secundi decreti,
nec magistratibus municipalibus cōpetunt, quæ
504 bene probantur ibi.† Nec obstat lex cognitio.
§.ut bonorum.supra de offi.eius. quē citat Dec.
nec prædicti respondēt.loquitur enim de cogni
tione nunquid aliquis sit mittendus in possessio
nem quæ bene delegari potest,at ipsa missio in
possessionem nequaquam sicque communiter
505 intelligitur ille tex.ibi & in l.sequenti,†Et licet
Castrens.in d.§.ut bonorum.de hoc miretur nā
in cognitione an quis sit mittendus in possessio
nem , uel non aliqualis causę cognitio requiri-
tur,ut ibi per Gl.& si pronuntiatum est eum mit
tēdū,alia causæ cognitio nō requiritur ēt modi
ca in ipsa missione,postquā est adhibita in cogni
tione, cur ergo si primum delegari potest non
etiam secundum.
506 Tamen † hanc dubitationē uel adimitionem
Castrēsis,tollit D.m.Rimi.in d.l.sequēti num.4.
quòd nū est incōueniens reputare maius mittere
in possessionem , quā pronūtiare quē mittendū
esse,& ideo cum misterio Bartolus hic posuit in
tertio gradu mixti imperii,missionē in possessio
nē,in ultimo uerò gradu posuit pronuntiationē
507 de mittendo.†Probat id D.m.Rimi. nam uido
mus in simili.delegatū quòd potest pronuntiare
diffinitiuè,& tamē non potest sententiā exequi,
Gl.& Doctores.in l.à diuo Pio.inf.de re iud. Si
militer uidemus in præside prouincię qui potest
pronuntiare quē deportandū , tamen deportare
nō potest l.illicitas.supra de offi.pręsi.unde cum
specialiter introductum sit in delegatis quo ad
pronuntiationē,& cognitionē de mittēdo in pos
sessionē,nō potest ad executionē inferri,& sic ad
ipsam missionem.l.quòd uerò,supra de legib.re
manet ergo talis missio uelut executio,sub dispo
sitione iuris antiquę,scilicet ꝙ mixtum imperiū
non delegetur,quæ bene nota.
508 Vlterius † in quātū Bar.dicit legē finalē.C.ubi
& apud quē.procedere fauore minorū,Dec. hic
Valla.cœterique eū taxat,quoniā loquitur etiam
de maioribus ille tex.ibi, *siue eas minores.xxv.an
nis petierint siue maiores* , & ideò Bartolus. in l.
nec quicquam.§.ubi decretū.col.pe.supra de of
fi.procōs.castigatius locutus fuit,dicēs.quòd in
d.l.fi.sit casus specialis,fauore restitutionis in in
tegrū quæ est fauorabilis.l.i.inf.de in integ.rest.
509 † propter.enim eius æquitatem & utilitatem in
ductū est,talem causam posse delegari ne læsus
ad consequendā restitutionē in integrum coga
tur accedere ad urbem ad maiorem magistratū,
& sic ne detur afflictio afflicto,tā maiori quā mi
nori concessū fuit causā restitutionis in integrū
posse delegari,& hanc opi.Bartoli. in d.§.ubi de
cretum sequuntur Alex.& Imol.in l.i.inf.de dā.
infecto.prout concludit hic Valla.& hinc tolli-
tur quod inquit Cur.Iun.nume.110.quòd fauor
minoris uidebatur esse causas suas potius tracta
ri per iudices maiores , de quibus lex magis con
fidit iux.no.in l.i.supra de offi.eius,quam per mi
nores,& pedāeos,nā propter euitādas expensas
& incommoditatem itineris id cōstitutum fuit.
510 Quartus † est gradus mixti imperii qđ paruū
dicit esse Bar.& illud est qđ fit cū plena quidem
causæ cognitione sed non hēt coertionē realem
uel personalē ut est dare bō.possessionē quæ iua
tribuit,pronūtiare de mittēdo in possessionē ex
secūdo decreto,interponere auctoritatē in alie-
nationibus,& trāsactionibus alimētorū,& id ge
nus quæ nō cōpetunt iure magistratus , nec dele
gari possunt,excepta datione tutorū fauore pu-
511 pilli,iuribus de quibus per Bartolū † cui Dec.
tacitè consentiens, tantum dicit quòd restitutio
in integrū supra posita in tertio gradu,melius in
hoc quarto conueniret cum nullā habeat coer-
tionē:sed errat quia imò realē & personalē ha-
bet,uel habere pōt ut superius ostēdi sub num.
501 Diligētius uerò Decio mouitur Sapia sub
nu.71.cōtra Bar.p tex.in l.i.§.i.inf.de suspe.tut.
in rōne illius tex.uult enim apud legatū procōsu
lis tutorē suspectū postulari posse, *quia mandata
iurisdictione , officium ad eum totum iurisdicendi*
512 *transit*, † patet igitur causam suspecti tutoris es
se delegabilem licet plenam causæ cognitionem
requirat , nec in fauore pupilli se fundat Vl-
pianus , quem fauorem Bartolus perpendit

sed in ratione predicta. Sed tu dicas imò totum illud fauore pupilli constitutum esse per text. qui glossatur illum in l. cognitio. supra de offic. eius. ibi, *Imò etiam ex mandata generali iurisdictione propter utilitatem pupillorum, eam contingere constitutum est*, illa ergo ratio Vlpiani, *Quia mandata iurisdictione officium ad eum tantum iurisdicendi transit*, suppletur propter utilitatem pupillorum, ex d. l. cognitio, quod non est nouum unam legem aliam supplere. auctent. ostcratur. C. de lit. contestat. iuncta l. sciendum. infra. qui satis. cogant. cum ibi notatis, & rationem d. fauoris pupilli in accusatione suspecti tutoris posui in l. i. nume. 301. supra de offic. eius. ad quem locum me remitto.

513 Secundo † mouetur Sapia per text. qui non ponderatur ad hoc per Doctores. in l. si cui libertas. infra. de condi. & demonstratione. ubi si libertas data sit sub hac conditione si rationes reddidisset, arbitrum à consulibus dari dicit text. & tamen ibi requiritur causæ cognitio ut innuunt illa uerba, *excussis rationibus*, quare contra Bartolum qui uult ea quæ causæ cognitionem requirunt non delegari. Sed & in hoc Sapia parum sapit, siquidem casus ille non expeditur officio iudicis nobili, quod requiritur in mixto imperio, prout in eius diffinitione supra uidimus, sed mercennario ad priuatam utilitatem, ueluti simplicis iurisdictionis, ut in eius diffinitione pariter tradit inferius Bartolus probatur, loquitur enim de seruo qui bona domini administrauerat. unde iure actionis tenebatur rationes reddere, prout de tutore est text. in §. fina. institut. de Atil. tuto. & in l. i. §. officio. infr. de tut. & rat. distra.

514 † quod & in quolibet administratore receptum est, ut ibi tradit Bart. Sozi. consi. lxxiii. col. prima & secunda uolum. i. Berous. q. xxxii. qui de duobus sociis loquitur quorum alter alteri tenetur reddere rationem administrationis. Paris. consil. xcvi. in princip. uolum. primo. meritò nil mirum si casus ille est delegabilis, & ita ad rem non facit.

515 Et † licet de prędictis non animaduertat D. meus Riminaldus hic nume. 13. uersiculo, circa quartum. colligit tamen quod ego dixi uidelicet quòd ut ea quæ requirunt plenam causæ cognitionem non possint demandari, competantque maioribus magistratibus. oportet quòd talia sint quæ expediantur officio iudicis nobili, sed si per uiam actionis uel officio iudicis mercennario expedirentur, non procederet quod dicit Bartolus, alioqnin sequeretur quòd quælibet causa competens magistratibus non posset delegari, quia in ordinaria causa requiritur plena causę cognitio, l. iudices. C. de fide instrum. & sic nulla esset causa ordinaria quæ posset delegari, & ita in proposito. dicit D. meus Riminaldus, declarare Speculatorem in titulo de iure omnium iudicum, circa princip. Non me latet quàm diffusè Valla sigillatim discutiat hic numero. 151. cum sequentibus exempla Bartoli in hoc quarto gradu mixti imperii, uerum quia uel pertinet eorum discussio ad scribentes in l. i. supra eod. ut illud de danda bonorum possess. & illud de datione tutoris. quod etiam Bellon. attingit supputa. libr. primo c. secundo. Aliud uerò de pronũtiatione mittendi in possessionem tractatur in l. sequenti. & in l. cognitio. §. i. supra de offic. eius. sicut & alibi de interpositione decreti super alienatione rerum minorum, & transactionibus alimentorum, & hæc herbarum potius more transferuntur in ortis, quibus non indiget lex nostra satis onerata sua dote. merito ex industria singula prędicta missa faciam.

516 Et † ad quintum gradum mixti imperii me transfero, quod minus appellat Bartolus consistitque in his quæ iudicis officio nobili expediuntur, & summariam tantum cognitionem requirunt, & quæ possunt delegari, de quibus habetur in l. cognitio. §. ut bonorum. supra de offic. eius. ut est cognitio & pronuntiatio de mittendo in possessionem ex primo decreto, ex quo colligit Dec. hic non ualere consequentiam, si dicatur aliquid est mixti imperii, ergo delegari

517 non potest, & ita pertransit. † Aquens. uerò subiungit Bartolum presupponere bonorum possessionem, quæ non tribuit ius posse delegari, etiam quo ad missionem, cum dicat ea quæ summariam tantum requirunt cognitionem delegari posse, sed istud est falsum (dicit Aquens.) per ea quæ notauit in l. i. super gloss. secunda supra eo. quo loco uoluit cognitione tantum missionis in possessionem delegari posse, executionem uerò & sic ipsam missionem nequaquam.

518 † Sed certè Bartolo nõ debuit ascribi quod nõ dixit, nec quidẽ sensit, nã citando legẽ cognitio. §. ut bonorũ. supra de offi. eius. cũ ibi notatis. apparet Bartolũ intellexisse ea quæ requirunt causæ cognitionẽ summariam tantum delegari posse respectu cognitionis, non autem missionis, ut habetur in loco p eũ citato, Dictũ enim doctoris intelligi debet secũdũ legẽ allegatã p eũ, Bar. in l. nõ solũ. §. libeationis uel bo. infr. de liber. leg. & ita Bar. ab Aquense saluatur sicq; Bartolũ Cur. Iun. hic interpretatur. nu. 113. dũ aduersus eum opponit de tex. in l. ea quæ. §. magistratibus. infra ad municip. & dicit quòd Bartolus hic loquitur de cognitione de mittendo, textus uerò in cõtrarium aductus de ipsa missione quę nunquam delegatur.

519 Postremò † sex. & ulti. gradus mixti imperii qđ minimũ Bar. appellat, illud est qđ expeditur officio iudicis

cio iudicis nobili, sine causæ cognitione, ut est præbere auctoritatem manumissioni, & emancipationi, quæ competunt cuilibet magistratui. §. nulla. in authen. de defens. ciuita. & demandari possunt. l. ii in princ. suprà de
520 offic. eius ubi Gloss. & docto. † circa quod inquit hic Dec. illud bene procedere præsupposito quod nulla causæ cognitio requiratur, prout Barto. loquitur: secus ergo uidetur ubi esset necessaria causæ cognitio in manumissione, ut in minore contingit, qui causa cognita debet manumittere, & idem esset in emancipatione in qua causæ cognitio requireretur, ut in l. nonnumquam. suprà de adopt. sequitur Aquens. hic & Valla num. 158. & post eos Cagnoll. numero. 292. & fuit de mente Bartoli à cessante ratione prout su-
521 biungit. Purpur. nume. 322. † & ultra Doctores cum misterio, lex AElia Sentia constituit minores annis. xx. non posse manumittere sine causa, propter fragile & infirmum huius ætatis iudicium, l. i. infr. de minor. & ne illecebris ac blandimentis seruorum capti manumittendo facilè bona sua diminuerent. Opposuit ergo se lex AElia Sentia insidiis quæ parari possent adolescentibus ab ipsis seruis, & non simpliciter prohibuit, sed adiecit examen causarum consilii, ut ratæ essent libertates ab huiusmodi minoribus annis. x x. datæ. Ita pulchrè declarant Aldro-
522 band. in d. §. eadem. † & adeò requirebatur illud examen consilii, quod si talis forma omitteretur, actus quamuis pius annullaretur l. qui Romæ. §. Flauius. infr. de uerborum obli. l. cum hi. §. prætor ait. infr. de trans. nam etiam in fauorabilibus omissio formæ uitiat. Bal. in l. non omnis. infr. si cert. peta. circa fin. & in l. omnes populi. colum. i. suprà de iust. & iure Dec. in c. prudentiam. notab. iiii. de offic. delegat. Ias. consi. 191. colum. i. uol. ii. & Aldroband. loco citato num. 8.
523 Respectu † uerò emancipationis quæ quandoque causæ cognitionem requirit, ut inquit Dec. & Cagnoll. nume. 293. per legē nonnumquam suprà de adoptio. ubi impubes adoptatus, audiendus erit si pubes factus emancipari uelit, idque causa cognita per iudicem statuendum est.
524 Franciscus † Connanus explicat eleganter illum locum in comentar. iuris ciuil. lib. secundo capit. viii. quòd in causæ cognitione inquirendum erit, num aliquam fraudem adoptio attulerit pupillo. Quòd si nullam, quin etiam fructum, sed iniquior est aduersus filium pater quā ratio naturalis patiatur, cogendus erit potestatem suam dimittere, hoc enim ipsum & in uero patre statueretur, cuius multo arctior est sanctiorque obligatio lege final. infra si à paren. quis manumis. fuc. quo loco dicitur quòd *diuus Traianus filium quem pater malè & con-*
525 *tra pietatem afficiebat coegit emancipare.* † Nec uerò sola duritia, aut sæuitia patris ipsum sua potestate abire cogit, sed & turpitudo uitæ suæ eandem aut etiam maiorem nim habebit patri enim austero, difficili, aspero uix tolerabili nonnihil condonandum est, permultum flagitioso, & turpi nullo modo. Quamobrem rectè Valentinus Imperator. in l. si Lenones. C. de epis. audi. constituit. si Lenones patres, uel domini, sui filiabus, uel ancillis, peccandi necessitatem imposuerint, liceat filiabus, uel ancillis, episcoporum implorato suffragio,
526 omni miseriarum, necessitate absolui † Quid. ergo si non imponant peccandi necessitatem sed exemplo suo inuitent ad turpitudinem? hic causa cognita statuet iudex, moncbitque patrem officii sui, quòd si monitus non resipiscat prudenter faciet. si manumittendi filiabus pudicitiæ earum consulat.

Hinc igitur patet in emancipatione quandoque causam requiri, & causæ cognitionem desiderari, prout inquit Decius, & hic casibus nec manumissionis nec emancipationis causa delegabilis diceretur, & cum ista declaratione transeunt communiter scribentes ut refert hic Valla. numer. centesimo quinquagesimo octa-
527 uo † qui deinde refert opinionem Fulgosii. in l. secunda suprà de offic. eius. qui uoluit causam manumissionis indelegabilem esse passim etiam à magiore factam sed quoniam eius eius conclusionem contra communem. suprà satis discussi in lege prima de offic. eius. nume. dusentesimo trigesimo octauo cum sequentibus, merito non est ulterius laborandum su-
528 per ea. † Aliud tamen non omitto, quod inquit hic Valla. numero centesimo quinquagesimo octauo ad finem circa emancipationem, quòd omnia iura loquentia de causæ cognitione intelliguntur in iurisdictione contentiosa secus uerò est in iurisdictione uoluntaria; quæ contingit in emancipatione. quoniam in ea causę cognitio non requiritur. ut per Innocen. in cap. cum uenissent. de in integ. restit. quem sequitur Bald. in margarita sua in uersicul. mandata. ad finem.
529 Nec obstat tex. in d. l. nonnumquam. suprà de adop. quem citauit hic Dec. inquit enim Valla quòd ibi uidetur esse casus specialis in odium uitrici, qui cum pauper esset uel prædo locupletem priuignum adoptauerat, secundum Gloss. ibi, & ista specialitas demonstrari uidetur, ex uerbo nonnumquam, quod denotat casus specialitatem. l. nonnumquam. infr. de cond. & demonstration. iunct. l. iii. infr. de legat. primo. & l. aliquando. suprà de offic. proconsul. Sed certè nec istud nego, nec Decius etiam negaret illum esse casum specialem imò uerò sic cum uelle refert Cagnollus. numero ducentesimo nonagesimo tertio. cum regula sit in opposi-

tum, quòd emancipatio causam non requirit ob quam processerit, lege. iiii. C. de emanci. lib. quemq te uerò secus. ut in casu d. legis nonnunquam. & d. legis fin. infra si quis à paren.
530 declarando per Connanum ut supra. † Postremò Sapia quoque nu. 74. contra hanc conclusionem insurgit. Primo per. l. ii. supra de offi. pro con. in fi ubi apud legatum proconsulis manumissio non procedit, & sic non est delegabilis, licet expediatur sine causę cognitione. Secundo per. l. primã supra de offi consul. ubi manumissio cępta coram uno non potest coram alio finiri, quod arguit eam indelegabilem fore. mcreque suo cogitandum relinquit Sapia.
531 Sed † per hæc à conclusione memorata nullatenus est recedendum. ad primum quoniam super eo text. multa scripsi in. l. i. nu. 242. cum sequentibus. supra de offi. eius breui negocio me expediam, contentus intellectu quem dedi ad illum textim, nu. 259. quòd apud legatum proconsulis manumissio fieri non potest quãdo proconsul adest, non quia talis causa non sit delegabilis, quod patet: quia proconsule absente, legatus eius manumittit, l. apud proconsulem. infra de manu. vind. sed quia remedium ordinarium facit cessare extraordinarium, ut ibi di
532 xi latius. † Ad secundum. uerò dico quòd loquitur de manumissione minoris requirente causam, ut probat tex. ibi, *sed non potest qui apud alterum nomina ediderit apud alterum manumittere*, intelligit enim Glossa ibi nomina edere, idest, probationes causarum facere, de quibus in §. eadem. insti. ex quib. caus. manu. non licet. unde patet quòd loquitur de manumissione minoris, in qua requiritur causæ cognitio, prout suprà uidimus cum Decio, quæ ob id est indele
533 gabilis. † Secundo loquitur ille tex. de manumissione incępta coram uno, quæ non potest per alium explicari, *separatæ enim sunt manumissiones* inquit tex. hoc est, ut exponit Glos. causæ propter quas manumissio fit, & auctoritas, quod esse non debet: idem enim qui cognoscit debet auctorari, §. sancimus. in auctentico ut defunct. seu fune. nec autem loquimur de actu expediendo sine causæ cognitione siue sit manumissio uel aliud quicquam. is enim nondum inceptus, per aliquem magistratum delegabilis est: q̃d not.
534 Successiuè † Bartolus aggreditur materiam simplicis iurisdictionis, idest, in specie sumptę, eamque primo definit quòd est iurisdictio quę officio iudicis mercennario expeditur, priuatam utilitatẽ respiciens, cum quo transeunt hic Fulg. Alex. & plerique Idemque tradit Barto. in l. ii. C. de peda. iud. circa princ. quòd est iurisdictio, quę expeditur proposita actione per officium iudicis mercennarium illi actioni deseruiens. & dicit Angel. hic colum. iiii. esse regulam infalibilem, quòd omnes causę de mundo respicientes priuatam utilitatem, & quæ expediuntur iure actio-

De simplici iurisdictione.

535 nis sunt semper simplicis iurisdictionis. † Sed aduersus hanc diffinitionem proponit Iason altam difficultatem: nam delegare est simplicis iurisdictionis. ut hic in fine dicitur, *iurisdictio est etiam iudicis dandi licentia*, & tamen non expeditur iure actionis, uel officio mercennario, sed nobili, meritò diffinitio non est bona. Et hanc oppositionem formauit hic Bald. in repetitione col. iiii. cui tamen ipse Guil. de Cun. Alberic. Alexan. D. m. Riminal. in ultimo notabili: & alii plerique respondent, ut Iac. de Aret. & Cy. quos refert Cacial. nume. 29. Iurisconsultum non diffinire hic iurisdictionem in specie, sed ponere unum effectum iurisdictionis, prout concernit personam iudicis tantum, quasi dixerit natura iurisdictionis est, quòd sit delegabilis, & proprium iurisdictionis est delegabilitas, sicque textus exponendus est, *iurisdictio est etiã iudicis dandi licentia*, idest, non solum iudex potest cognoscere causas iure actionis, coram se intentandas, sed etiam potest alteri delegare ex officio, non tamen quòd iure actionis id faciat, unde sequitur diffinitionem Bartoli concernere exercitium causarum, litigium, & partem quod sit iure actionis, & officio mercennario. textum uerò nostrum in fine respicere personam iudicis in actu delegationis causarum, & cum hac quoque resolutione, Dec. hic pertransit, nume. 58. & Cagnoll. sub. nume. 303. camque Iason. colerat: nam quòd Doctores diffiniant iurisdictionem prout concernit exercitium causarum, patet dum dicunt, quòd expeditur proposita actione. ergo super exercitio causæ, ergo non intendunt diffinire iurisdictionem iudicis in abstracto à causis, prout personam iudicis tantum concernit.
536 Sed † hanc resolutionem Ias. impugnat, & post eum Valla. notab. iiii. nam falsum est Bartolum & sequaces diffinire iurisdictionem respectu partium tantum. ut colligitur ex uerbis eiusdem Bartoli ad finem conuenti sui, dicentis, *nos autem tractamus hic de iurisdictione respectu iudicis*, nec bene in hoc replicat Dec. dicens hoc posse procedere alio respectu, ubi non agitur de diffinitione iurisdictionis, quoniam Bartolus non patitur hanc restrictionem, qui supra etiam de illius diffinitione fuit locutus. Præterea si delegare iudicem respectu iudicis delegantis, diceretur esse simplicis iurisdictionis, posito quòd actus ille delegationis expediatur offi. io iudicis nobili iam corrueret diffinitio meri & mixti imperii quatenus concernit personam iudicis, eaque dicerentur iurisdictionis tantum: quia per iudicem tractantur quod esse falsum patet, & colligitur ex supra dictis super eis.
537 Soluit † igitur Ias. obiectum secundo loco quòd delegare causam possit esse simplicis iurisdictionis

dictionis, quando fieret per officium iudicis mercennarium, puta quia proposita actione, & pendente lite iudex recusetur, impeditus sit, aut abesse contingat, & alius delegetur, ut actio intentata exerceri possit, & ad finem deduci.

538 Sed † nec ista consideratio tollit difficultatem ut Dec. & Valla perpendunt, cum delegatio causarum plerunque fiat etiam lite nondum mota & absente parte, l. obseruandum. infr. de iudic. iuncta Gloss. & notat Doctores in c. cæterum de rescrip. imò uerò partibus ombabus inuitis. Gloss. in cap. super quæstionum. §. pen. de offic. delegat. quibus casibus nulla subest actio, lis, uel iudicis officium mercennarium, nec quæ accidentaliter occurrunt, ut considerata per Iasonem debent esse in consideratione secundum Dec. hic per Gloss. & alios in l. certi conditio. infr. si cert. pet. unde meliori opus est resolutio-

539 ne † Valla igitur credit salua omnium pace, posse dici quòd licentia dandi iudicis sit mixti imperii non autem simplicis iurisdictionis, com probando ut per eum, & ad hunc text. in fine respondet, abnegando quòd hic ponatur aliquod exemplum iurisdictionis simplicis, sed meri & mixti imperii tantum, sicque diuiditur ista lex in duas tantum partes principales; ut in merum & mixtum imperium, merique dat exemplum habere gladii potestatem &c. mixti uerò dum subdit, *cui etiam iurisdictio inest quod in danda bon. possessione consistit*, deinde sequitur, *iurisdictio est etiam iudicis dandi licentia*, quasi dicat licentia dandi iudicis, est etiam iurisdictio non prima: quia illa est meri imperii, sed est mixti prout est dare bon. possessionem, eo quia participat etiam de iurisdictione.

540 Et † hæc licet non dicat Valla, fuit etiam sententia Alciati parad. libr. ii. cap. viii. & in cap. quod sedem. nume. 66. de offic. ordina. quibus in locis conatur hunc text. declarare, diuerso tamen modo quàm fecerit hic Valla licet ad idem tendat, de qua cum supra latè dixerim eum confutando. nume. 141. cum sequentibus supponendoque communem opinio. pro uera, quòd delegare iudicem sit simplicis iurisdictionis, ut not. omnes in l. i. supra eod. ut & nunc supponi debet postquam de illa non disputamus, non est operæpretium eandem Cantilenam repetere: præter hoc quod opus est dicere respectu Vallæ, sensum suum non subsistere propter uerbum iurisdictio in ultima clausula positum, quod hoc ultimum à mixto imperio distinguit & ut latius ibi dixi. nume. 143. contra sensum

541 Alciati. † Nec uerum est quòd text. declarare uoluerit licentiam dandi iudicis, esse iurisdictionem non primam quæ meri est imperii, sed secundam quæ est mixti, sed totum è conuerso facit nam delarare uoluit iurisdictionem esse licentiam dandi iudicis, nec istud ad instar bono. possessionis dandæ, Iurisconsulte dixit ut putat & malè Valla.

542 Nec † insuper consentire possumus dictis per eum secundo loco, nam quod inquit non esse bonam consequentiam, ille qui habet simplicem iurisdictionem delegare potest ergo delegare est simplicis iurisdictionis; quià multa sunt quę competunt inferioribus magistratibus & delegantur, & tamen sunt mixti imperii, ut in ultimo gradu mixti imperii uidimus quoniam arguit Valla à simpliciter ad secundũ quid quod non licet. l. i. infr. de dona. l. hoc legatum infr. de leg. iii. notat Præpos. Alexandr. in cap. ad id. colum. secunda de sponsa. & Bald. in l. apud hostes. C. de suis & leg. Mod. Pátauini. in l. frater à fratre. nume. 355. infr. de cond. indeb. quod enim delegare causas competat ciuilibet ordinario simplicem iurisdictionem habẽti, meritoque sit simplicis iurisdictionis, simpliciter est uerum secundum communem, quòd autem quędam rompetant inferioribus magistratibus & delegari possint, quę tamen sunt mixti imperii, non est simpliciter uerum, sed secundum quid, sunt enim ea quæ nullam causæ cognitionem requirunt, ut in manumissione & emancipatione contingit aliquando, licet non semper ut post Deci. supra uidimus num. 520.

543 Minus † etiam stringit quod addit Valla. diuersum esse dicere, quòd natura earum quę sunt simplicis iurisdictionis est, ut possint delegari ut hic aliud uerò est dicere quòd actus ipse potestas quæ delegandi sit simplicis iurisdictionis, hoc enim est falsum, nec in isto text. probatur. conuincitur enim clarissimè Valla. per uerba textus dicentis, *iurisdictio est etiam iudicis dandi licentia*, quid enim est illa licentia dandi iudicem nisi actus & potestas delegandi, & ut Valla dicit, ipsa delegabilitas? certè nihil aliud & tamen ea iurisdictionis esse dicit Vlpian. quare mirandum est cur tam cæcus fuerit Valla.

544 † Nec absurdum quod subdit, inde sequitur quòd in casibus in quibus causę meri, uel mixti imperii delegantur, merum & mixtum imperium simplicis esse iurisdictionis: nam delegatio remanet semper iurisdictionis tantum, licet quod delegatur ad merum uel mixtum imperium spectet: hoc est causa meri uel mixti imperii, nam sub illa delegatione sui natura simplicis iurisdictionis continetur, & contineri potest quod sit meri & mixti imperii, sicut exempli gratia si darem tibi chirographum uel capsam uilis pretii, quę tamen continerent summam, uel quid aliud notabilis momenti.

545 Ex † his patet irresolutam manere difficultatem propositam, unde Mod. Patauini nu. 299. dicunt merum esse delegationem iudicis esse simplicis iurisdictionis, nec id negari posse ex quo iudex licet inferior & minimus, delegat, sed dum

dum dicitur, & tamen officio iudicis nobili ex-
peditur, falsum est, quoniam ista inuicem re-
pugnare uidentur quòd simplicis sit iurisdictio
nis, & quòd non expediatur officio iudicis mer
cennario. Nec obstat quòd in mera uoluntate
delegantis consistat hic actus delegationis, &
quòd nulla obligatio sit in consideratione, nec
actio consequenter cui deseruiat, quia est sal-
tem considerabilis quædam quasi obligatio,
habito respectu ad actionem posteà intentan-
546 dam, & in continenti quidem † Quam reso-
lutionem melius confirmo. munus enim iudican
di necessarium est, l. munerum. §. iudicandi. infr.
de mun. & honor. delegatioque causę inuenta
fuit, ut si uel propter accusationes publicas,
uel propter causarum multitudinem huiusmodi
omnia negocia iudices non potuerint cognosce
re: dandi iudices habeant potestatem. l. secun-
da C. de peda iudi. & sic ut subleuentur à ne-
cessitate iudicandi, si ergo iudex necessitate co
gnoscendi, iudicandique ductus dat iudicem suū
officium non tam nobile quàm mercennarium
547 debet in hac parte reputari, † licet enim spon-
te uideatur delegare; quia tamen si non delega
ret, cogeretur ipse causam cognoscere, & iudi
care, delegando ut onus iudicandi declinet ne-
cessariò dicitur delegare. l. nouissim. c. infr. quod
fals. tut. ubi actus dicitur coactè factus & necessa
rius, licet spontè fiat quando ad illum faciendum
quis compelli poterat, & ex multis post Felyn.
confirmat. Dec. in cap. cum M. Ferrariensis. nu.
30. de constitut. & in consil. 22. cum similibus
per D. meum, Riminaldum colum. ii. & Ca-
gnoll. in l. si quis maior. nume. 67. C. de trans.
dū loquuntur de spontè compromittētibus qui
per statutum cogi poterant, ut tale compro-
missum dicatur nihilominus necessarium, quare
sic & in casu nostro dici debet, & cessabit obie-
ctum de quo supra.

548 Non † desunt tamen alia quædam quæ con-
tra hanc diffioitionem obiiciuntur, & potissi-
mè. quòd inquit Barto. iorisdictio, est iurisdi-
ctio &c. unde secundum Purpura. num. 314. ine
pta uidetur hęc diffinitio, cum uerbum per
quod totum diffinitum importatur non intret
diffinitionem, ut patet in l. i. infr. de testamen.
insti. de actio in princ. & alibi sępe, & ut addunt
Moder. Pata. nume. 296. idem per idem diffiniri
uidetur, nec diffinitum manifestatur sed æquè
ignotum remanet, ac malè sonat dicere iurisdi-
ctio est iurisdictio, sicut si diceremus, homo
est homo, uel adoptio, est adoptio, cōfirmatque
549 Cagn. hic nu. 301. ut p cū. † Nec bene tollunt
obiectum ijdem Moderni sub. nume. 302. dicen
tes quòd talis diffinitio expositione adiuuanda
est, in hunc planè modum quòd iorisdictio est
iurisdictio, idest actus qui officio iudicis mer-
cennario expeditur, quoniam quam sit extraua
gans hæc expositio de se patet, ultra quod rela-
tiuum, quæ generis fœminini transformat in re
latiuum qui generis masculini, more pictorum
& poetarum, de quibus illud dici solet.

Pictoribus adque poetis.

Quodlibet audiendi semper fuit ampla potestas.

550 † Et cum semper interpretatio taliter fieri de
beat, ne à sapientibus possit dispositio repræ
hendi. l. Saluius Aristo. infr. de leg. pręstan. Cra-
ue. consi. iii. nume. 23. Corn. consil. lxxxv. colum.
ii. uolum. tertio. consi. xliiii. colum. ii. uolum. iiii.
Sozi. Iun. consi. lxxvi. nume. 11. uolum. Secundo
quis non uidet interpretationem Modernorum
uelut incongruam iure merito taxari posse? qua-
rę nullatenus illi subscribendum est. Aliter quo-
que Cagnoll. connatur obiectum tollere, num.
302. dicens quòd hic in diffinitione iurisdictio
ponitur ut genus, non ut species diffinita, at li-
cet hoc in se uerum sit non tollit obiectum, quòd
per idem uerbum iurisdictionis, iurisdictio dif
finitur quod absurdum uidetur. loco uerò uer-
bi iurisdictio ponere uerbum potestas, ut sub-
dit Cagnol. dicēs ꝙ iurisdictio est potestas &c.
est uariare diffinitionem à proposita per Bart.

551 Sed † & alio morbo laborat hæc diffioitio
Bartoli quatenus in ea dicitur priuatam utilita-
tem respiciens: nam & idem contingit in mix-
to imperio, meritò talia uerba non faciunt ut
illa differat ab eo. Nec istud obiectum pro le-
ui, nec relatu digno censeri debet, ut asserunt
Moder. Pataui. nume. 302. quia iurisdictio iudi-
cis officio mercennario regatur, mixtum uerò
imperium nobili, unde diuersa sunt. Bartolus
enim eam non tantum differentiam denotare
uoluit quando dixit iurisdictionem esse quæ of-
ficio iudicis mercennario expeditur, sed & aliam
adiectæ quando dixit priuatam utilitatem respi
ciens quæ cum mixto pariter imperio quadrent
552 iam patet eius diffinitionem collabi † quoniam
non conuertitur cum diffinito, ut esse debet, l. i.
§. dolum. ubi Barto. & alii. infr. de dolo. nam non
sequitur respicit utilitatem priuatam, ergo est
iurisdictio cum possit esse mixtum imperium.
Quare tandem crederem proponi posse aliam tu
tiorem diffinitionem iurisdictionis simplicis,
quam libr. secundo de iuris. & imper. cap. xv. tra
dit Ioann. Gillot. in princip. dicens quòd simpli
citer iurisdictio dicitur cuiuscunque causæ. con-
trouersieque, tum principalis tum accessoriæ,
incidentis ue, cognitio, decisioque nullum im
perium continens. uerbum enim cognitio de-
cisioque genus est, & illa uerba cuiuscunque
causæ &c. tam ordinariam quam delegatam com
præhendunt, demum uerò illa nullum imperium
continens, excludunt merum & mixtum sicque
uidetur de plano procedere.

553 Et † ex ultimis uerbis tollitur obiectum Pe-
tri Lorioti in trac. de imp. & iur. axioma. xxvii.
dicentis

dicentis hanc opi. Gilloti non esse ueram in criminali cognitione & sententia, l. solent. supra de offi. procon. ubi uidemus de criminali causa cognosci & sententiam ferri, & tamen non est iurisdictionis simplicis, id enim non ignorauit Gillot. imò id à distinitione sua simplicis iurisdictionis segregauit dicens, nullum imperium continens. Addit deinde Loriot. aliam diffinitionem iurisdictionis, quòd sit iurisdicendi officium, iure magistratus concessum, quam iustificare conatur ut per eum, quod aliter non dicutiam ut ad gradus simplicis iurisdictionis explicandos deuenire possim.

554 Facit † ergo Bartolus sex gradus iurisdictionis, sicut meri & mixti imperii totidem constituit, quorum primus est iurisdictio maxima, in qua uertitur res. maximi præiudicii, & dat exemplum in causis liberalibus, & status, ut ingenuitatis, & libertinitatis, quę iure actionis expediuntur. §. preiudiciales. inst. de acti. ubi prędudiciales actiones in rem dicuntur, per quas quęritur an aliquis liber sit, uel libertinus,

555 † Tales enim causę dicuntur arduæ in quibus de statu & libertate quęritur ut inquit Bal. in ca. edoceri. nu. 4. de rescri. quem citat hic Ias. & quatenus ad ingenuitatem pertinet id comprobatur, nam ingenus is est qui statim ut natus

556 est, liber est, inst. de inge. in princ. † utque scribit Franc. Connanus in cōmentariis iur. ciui. lib. secundo cap. xi. in prin. ingenuus dicitur ab ingenio, quod Latinis naturam significat cuiusque, ut apud Terent. *rursus ad ingenium redit*, idest, ad naturā. unde ingenuus est qui suo arbitratu, & ingenio potest uiuere, aut qui naturę bono fruitur, nulla ui afflictę, & mutatę, ut Lucrectius uoluit dicens, *unde mare ingenui fontes, extremaq; longè flumina suppeditant*, ingenuos enim fontes uocat nullo opere atque artificio coactos, & angustatos, & tamquam in seruitutem redactos, sed sua sponte naturalique alueo fluentes. quomodo Iuuen. ait, *nec in*

557 *genuum uiolarent marmora Tophum*, † & cum ingenuitas ex libertate originem ducat, patet eam maximi ponderis esse, cum libertas inęstimabilis res esse dicatur. l. libertas. infra de reg. iur. unde Franc. Connanus in commentariis iur. ciuil. lib. secundo cap. 12. in prin. de ingenuitate loquens, dicit quòd publicum rei pub. statum attingit, idcirco certis magistratibus & tandem solis principibus licuit ius ingenui dare, quo qui donatus est, honores & cętera publica munera consequi potest, ad quę libertinis hominibus nephas erat aspirare. Sin autem de libertinitate loquamur; quia nos intendimus aliquem esse libertum nostrum qui se liberum profitetur, eadem respectu sui conueniunt. respectu uerò patroni succedit tex. in l. naturalis. in fi in fra de præsc. uer. qui de libertum habente dicit, *Sed hoc non potest æstimari*, ibique notat Bartol. quòd habere libertum non est ius æstimabile.

558 † Vnde Ioannes Ferrar. in l. nenio prędo. §. i. infra de regu. iur. taxat eos qui legunt, *libertum*, eo loco quasi & is rebus nostris nihil queat adiicere si quidem id absurdum est, ob multa quibus libertos nobis deuinctos habemus, ut ad reuerentiam, operas, & si necessarium sit ad alimenta quibus & obsequi nobis tenentur, l. etiam liberis. l. libertos. C. de obsequi patrono præstan. l. i. C. de oper. lib. quin & accedit ius successionis in bonis libertorum, de qua per Imperatorem Instit. de success. liber. quare negari nō potest agi de maximo preiudicio liberto carere, & has causas ingenuitatis & libertinitatis in primo gradu iurisdictionis collocauit Barto. ideò quia ut inquit Cagnol. afficiunt statū personę quę est inestimabilis l. lib. homo supra ad leg. Aquili. hancq; iurisdictionē maximā Bartol. appellauit quoniā tales causæ delegari non possunt. Sed per magnos iudices tantum debent explicari. l. placet. in fi. C. de peda. iudici.

559 Hęc † tamen conclusio Bartoli suppleri debet ut subdit hic Dec. secundū distinctionē eius dē Bar. in l. nec quicquam §. ubi decretum. colu. iii. supra de offic. proconsul. & leg. aut enim dicit loquimur in causis status, & tunc si loquimur in libertinitate talis causa delegari non potest d. l. placet. ad finem. aut loquimur in causa seruitutis & libertatis, & talis causa bene potest delegari cum competat iure magistratus. l. iam dudum. C. ubi causa stat. rationemque differentiæ ponit Bartol. nam ubi de causa libertinitatis agitur & sic de iure patronatus, tunc non continetur aliquod interesse pecuniarium d. l. naturalis. in fin. de pręscr. uerb. l. item uiden-

560 dum. infr. de liber. causa † At ubi agitur de causa seruitutis, illa dicitur esse pecuniaria ex parte eius qui agit, perinde ac si peteret bouem uel asinum. meritò est delegabilis, & hanc distinctionem sequitur hic Seuerin. q. xxx. & Gaspar. Valla. nu. 166. unde Cagnol. subdit extra propositum fuisse locutum Decium de seruitute, cum conclusio Bartoli hic intelligatur de causa ingenuitatis & libertinitatis, non autem seruitutis

561 adduntque Seuerin. † Curt. & Valla. post Cyn. q. xii. cum ministerio Bartolum fuisse locutum. in d. §. ubi decretum, quando quis peteret aliquē ut seruum, & sic dominus ageret contrà seruum, tunc tantum quia causa est pecuniaria, delegabilis est, at secus è contra quando quis ageret contra dominum, se liberum prętendens, & ita quæstio libertatis ageretur, tunc enim quia causa ex parte agentis non contineret interesse pecuniarium, non diceretur esse delegabilis.

562 At † his dictis Curtius. Iun. numerò. 126. non acquiescit, imò uerò contra Bar. & sequaces

ces inuehitur, nam tractatur de maiori praeiudicio quando contenditur utrum quis sit seruus uel liber, quàm ubi disputatur an quis sit ingenuus uel libertus, nec uerum est suppositum Barto. quòd ubi quis petit aliquem uelut seruum causam pecuniariam dici. quia negari non potest quando ex aduerso conuentus prętendat se liberum, & per consequens respectu sui tractatur de libertate, non enim ex parte agentis tractari potest de seruitute, quin ex parte conuenti tractetur de libertate, nec insuper bona uidetur illa differentia quando dominus agit contra seruum, & quando seruus contra domi
563 num, uelut uerbalis † Vnde subdit Cur. passim teneri posse, siue quęratur an aliquis sit liber, uel seruus, siue contendatur an aliquis sit ingenuus. uel libertus, semper dicatur esse quęstio status, & de primo gradu iurisdictionis maximę quę non competit magistratibus municipalibus, nec potest delegari, citat textum iuncta Glos. in l. quoties. C. de iudic. ubi quęstio seruitutis solum potest cognosci per iudices inferiores quando incidenter uenit, secus si principaliter. Adducit & insuper textum clariorem in l. non distinguemus. §. de liberali. supra de recep. arbi. ubi dicitur quòd siue cognoscatur de causa libertatis & seruitutis, siue de causa ingenuitatis, & libertinitatis causam cognoscen
564 dam esse per maiores iudices. † Et ad tex. in d. l. iam dudum. respondet Curt. quòd nihil facit in proposito, licet enim dicat quòd quando agitur quęstio an sit seruus fisci, cognoscat rationalis fisci, non inde sequitur quòd ea causa competat magistratibus municipalibus, & quòd possit delegari, Sed ideò cognoscit rationalis fisci. quia agitur de commodo pecuniario fisci, dicentis illum esse seruum suum. Sed quando agitur causa ingenuitatis & libertinitatis quia fiscus dicebat illum esse libertum suum, at ille se ingenuum contendebat; quia tunc non agitur de commodo pecuniario cum ius personatus illud non afferat secundum Bartol. in dicto § ubi decretum, meritò non cognoscit eo casu rationalis, sed praetor, & ita residet Curt. aduersus Bar. & alios.

565 In † cuius sententiam transit Sapia, solutione duntaxat excepta data ad leg. iam dudum. ueluti contra illum tex. qui loquitur in principio de causa libertinitatis, merito respondet nouiter quòd ibi agebatur inter fiscum & priuatos de dominio serui, uel de iure patronatus liberti, quae iura fiscus prętendebat, non autem de statu personę, quo casu talis causa est delegabilis, l. i. C. ad exhib. ubi preses iubet ancillam exhiberi, dicenti se esse dominum ut apud iudicem de rei ueritate quęratur, secus si tractetur de ingenuitate quia tunc est necesse tractare de
566 statu personę. † Subdit tamen Gaspar Valla. Bartolum defendi posse considerando plures casus. Primus est quòd aliquando potest esse quęstio seruitutis tantum, ut quia seruus meus ab aliquo uendicatur, & isto casu procedit indubitanter doctrina Bartoli. quòd causa pecuniaria sit & delegabilis, uelut si de boue uel equo tractaretur, eestatque motiuum Curtii, quòd non possit esse quęstio seruitutis ex una parte, quin ex alia sit quęstio libertatis, nam seruus hoc casu non contendit se liberum, sed nihil opponit. & inter duos alios est controuersia de illius dominio cum pariter illi prętendant illum esse seruum suum. Secundus casus est quā do agitur de causa ingenuitatis. & libertinitatis, quia ex una parte prętenditur quem esse libertum suum, ille uerò se ingenuum dicit. & tunc causa est indelegabilis. d. l. placet. ibi, *dum tamen de ingenuitate, & de libertinitate praesides ipsi diiudicent*, & sic non delegent ut addit Gloss. & nullus in hoc à Bartolo dissentit, ut inquit Valla. Tertius est casus quando agitur de causa ingenuitatis & seruitutis, & tunc secundum Bart. fit distinctio, quia aut agitur de quaestione seruitutis per Dominum contra seruum, & causa potest delegari. licet seruus opponat de ingenuitate, aut uerò agitur de quaestione ingenuitatis per seruum contra dominum, & causa non potest delegari licet attenta persona domini dicatur illum esse seruum, sicque uideatur quaestio seruitutis. nam debet attendi tantum persona actoris siue petitoris, non autem rei conuenti. l. liberis. §. fina. infr. de liber. causa Et ad hanc distinctionem citat Valla tex. in l. diuifratres & in l. si seruus. eo. tit. ubi si agitur de seruitute per dominum contra seruum, quaestio dicitur esse seruitutis, non autem ingenuitatis licet seruus opponat de ingenuitate, meritò partes iudicis sunt in pronuntiando hunc esse seruum illius uel non esse. non autem pronuntiare debet illum esse uel non esse ingenuum, Sed si per seruum agatur. contra dominum de causam ingenuitatis, causa dicitur esse ingenuitatis, licet dominus excipiat de seruitute, partesque iudicis sunt in iudicando illum esse uel non esse ingenuum. Quartus & ultimus casus est, quando agitur de causa libertinitatis tantum: quia quis uendicat libertum meum ut suum, ego uerò ut meum defendo, & tunc causa non potest delegari: quia ex nulla parte uertitur commodum pecuniarium, d. l. naturalis. ad finem.

567 Ego † uerò ut tandem quid sentio dicam, puto causam status dici, siue sit quaestio libertatis & seruitutis, siue ingenuitatis & libertinitatis, Moueor ex rubrica supra de statu hominum, quę exemplificatur in liberis & seruis l. iii. eo. tit. Item in ingenuis & libertinis. l. & seruorum eo. tit. Secundo quia Iustinianus. in §. praeiudiciales, tales appellat actiones per quas quaeritur

an

an aliquis liber sit an seruus, uel libertus sit supple an ingenuus, ex quo mirum uidetur quo in Cagnoll. hic dixerit illum text. de seruo non loqui, & ita passim uidetur iudices inferiores de singulis memoratis causis cognoscere nõ posse, prout illum text. perpendunt hic Moderni Paraui. nume. 306. quod eis non uisis præcogitaueram, cum causas illas pariter præiudiciales ap-

568 pellet. † Nec illa distinctio Bartoli in d. §. ubi decretum, inter dominum, & seruum agentes, mihi placet, utpote contra text. in l. iii. C. ubi, causa stat. ubi quędam ancilla dicebatur, & sic actor eam uti seruam petebat, & tamen eam causam status, & liberalem appellat. Idem planè probatur in l. cognitio. infr. de liber. causa ubi cognitio de liberali causa datur usufructuario, si is qui se dominũ dicit, uelit mouere status controuersiam, & sic ex parte agentis ad seruitutem appellat Iuriscons. liberalem causam, dicitque moueri status controuersiam.

569 Nec † me mouet illa ratio Bartoli, quòd ex parte petentis seruum, causa dicatur pecuniaria sicut si peteret bouem uel equum, nam cum agens ad seruitutem tendat ad subiiciendum seruum conuentum dominio suo contra naturam, §. seruitus. inst. de iure. perso. & seruitus assimiletur morti, dato quòd quis afficiatur seruus priuati, l. cum hic status. §. si donator. infr. de don. inter uirum & uxorem tradit Dec. in l. seruitutẽ. infr. de regu. iur. & post eum Cagnoll. motus ex generalitate illius text. latiusque Ferrarius, apparet causam non tam pecuniariam dici quàm inęstimabilem, & maximi pręiudicii, quippe quòd

570 ad status anhilationem dirigatur † si finem ad quem tendit actoris intentio cõsideremus, prout facere debemus: quia quæ ordinantur ad aliquem finem, debent regulari secundum naturam ipsius finis Bald. consil. cxv. uerba dicunt. colum. ii. uolum. i. Craue. consi. cxxxvii. num. 14. unde prodiit illud, quòd finis in intellectu, est principium, secundum Bart. prima const. Codi. colum. ii. & ibidem Bald. in §. quibus. quia principaliter id fieri dicitur ad quod tamquam ad finem intellectus tendit ut declarat Natta. consil. cxlviiii. nu. 8. meritò cum petens aliquem ut seruum suum intendat eum subiicere dominio suo statumque suum prosternere, dicitur ad id principaliter agere non autem illum hominem uelut bouem uel equum petere ut prætendit Bar-

571 tolus. † Nec iura quæ citat Valla. probant eius intentionem sed quicunque sit actor uel petens seruum, uel seruus se liberum contendens, iidem sunt iudices ut potissimè probatur in d. l. liberis §. fina. de liber. causa ibi, *hoc apud eum qui de libertate cogniturus est disceptatur*, & in d. l. diui fratres. ubi docet iudices quid facturi sint, siue quis alicui causa status controuersiam facit, siue ille ex seruitute in ingenuitatem se allegat, & ideo text. in l. non distinguemus. §. de liberali. supra de recept. arb. dicit quòd de liberali causa facto compromisso, non cogitur arbiter sententiam dicere, *quia fauor libertatis est, ut maiores iudices habere debeat*, nec distinguit an libertas allegaretur agendo uel excipiendo, sed indistinctè loquitur, unde debet indistinctè intelligi.

572 Sola † uis est in respondendo ad text. in d. l. iam dudum quoniam solutiones datæ per Cur. & Sapiam mihi non placent, quatenus enim ad primam Curtii, quòd ibi cognoscat rationalis fisci: quia agebatur de commodo pecuniario fisci, si uera esset deberet & ille iudicem quando tractaretur de ingenuitate & seruitute inter fiscum & priuatum, cum ad commodum fisci tendat habere seruum, & tamen id abnegat ille text. secundo responso. & alius in l. si pater C. ne, de statu defunc. ubi talis procurator reipu. dicitur esse iudex incompetens. Quo uerò ad secundam Sapiæ, quòd ibi tractaretur de dominio serui uel iure patronatus, non autem de statu personę, nõ aliud dici põt nisi quòd parum sapit, cum seruitus & libertinitas unde ius patronatus descendit, pertinent ad statum personæ prout

573 satis superius comprobaui. † Puto igitur tandem exornari posse nouo sensu illum text. quo cessabunt omnes amaritudines, quòd ibi ponitur casus specialis de rationali, uel magistro priuatæ rei qui cognoscit de causis libertinitatis, & seruitutis inter fiscum & priuatos ex delegatione Imperatoris, ita probant uerba textus dicentis, *Iam dudum à nobis statutum est, ut si quæ causa libertinitalis & seruitutis in prouincijs inter fiscum & priuatos exorientur, ad rationalem, uel magistrum priuatæ rei, unde motæ essent quęstiones remitterentur*, non ergo cognoscunt illi: quia causa pecuniaria dicatur aut leuis, & quia sint cõpetentes, sed quia Imperator tales causas illis delegauit, quod facere põt cum uelut solutus legibus causas meri imperi possit delegare, prout supra diximus in l. i. de offic. eius. nume. 622. & hunc intellectum uerissimum menti tenebis. cõfirmatur enim. nam uidemus quòd Paulus in d. l. non distinguemus §. de liberali. supra de recep. arb. loquens nedum de ingenuitate sed etiam de libertinitate & seruitute, dicit quòd tales causæ maiores iudices habere debent, unde sentit minores esse incompetentes in eis cognoscendis, quia nondũ superuenerat Imperator qui eas delegasset rationali fisci quando uerterentur inter fiscum & priuatos ut in d. l. iam dudum.

574 Secundus † gradus iurisdictionis quam maiorem Bartolus appellat, est in casibus in quibus uigore sententiæ latæ super aliqua actione ueniri potest ad cruciatum corporis, ut si quis non potest soluere, luat in corpus. l. quicunque C. de seruis. fug. l. si quis iniuriam. infr. de iniur. &

hanc

hanc iurisdictionem magnam putat Bartolus, delegari non posse: quia coertio in corpus non transit in iudicem delegatum prout se remittit ad dicta per eum superius. in l. secunda ubi dicit eoluum. prima quòd si delegatus non potest facere coertionem realem multo minus personalem, citatque text. in auctentico de testib. in §. si uerò ignoti. ubi delegatus non potest testes coercere & eos torquere. & pro hac sententia Valla melius Decio ponderat hic text. in l. final. suprà de in ius uoc. ubi si libertus in ius uocauerit patronum sine uenia, tenetur ad pœnam quinquaginta aureorum; uel à præfecto urbis quasi inofficiosus castigatur si inopia dignoscitur laborare; licet enim (dicit Valla) de illa causa pecuniaria possit quilibet magistratus cognoscere & pronuntiare, commutatio tamen fieri debet à præfecto urbis uel maiori magistratu, quod arguit illam non esse delegabilem. & ad illum text. conformis est alius in l. i. §. primo. inf. de pœn. ubi præfecti, uel præsides eis qui pœnam pecuniariam egentes deludunt; (quia soluere non possunt ut exponit Glossa) coertionem extraordinariam indicunt, ergo non

575 inferiores. † Ex hoc idem pulchrè confirmat D. meus Riminaldus. sub nume. 36. per doctrinam Bartoli. in l. fina infr. de iniur. ubi dixit quòd ubicunque possibile est quòd in aliqua causa imponatur pœna corporalis, in ea non potest interuenire procurator, licet in ea pœna esset pecuniaria; unde pariter si possibile est quòd imponatur pœna corporalis in defectum pecuniariæ dicendum est quòd delegatus non possit interuenire nec cognoscere, & quòd istud competat maioribus magistratibus prout competunt regulariter causæ meri imperii, nam ad istam pœnam corporalem ille censetur obligatus conditionaliter ut dixit Bar. in l. ii. infr. de pub. iud. propter quod non potest dici quin ista causa debeat habere in se pœnam corporalem, & ideò non cadit in delegatum.

576 Aduersus † tamen hanc conclusionem Sapia mouetur hic nume. 83. ex doctrina Bartoli. in l. i. §. primo infr. de pœn. ubi sumpta occasione text. uolentis quòd qui non potest soluere in pecunia, punitur in corpus. opponit quòd secundum hoc punietur maiori pœna: quia quælibet pœna corporalis est maior quauis pœna pecuniaria, l. in seruorum. eod. titulo. posteà soluit illud in personis uilibus non contingere, l. hæ operæ in fin. infr. de oper. liber. si ergo pœna corporalis collata in uilem personam, quales sunt qui soluendo non sunt, non est maior pecuniaria, certè talis cognitio debet delegari posse, sicut

577 pœna pecuniaria. † Secundo confirmant hanc partem Mod. Pata. sub nume. 311. per regulam subrogationis, de qua per Bald. in Leodicillis. §. insulam. infr. de legat. secundo. sed melius habetur in l. si eum. §. qui iniuriarum. suprà si quis cauti. unde clericus subrogatus laico laicus censendus est Ioann. Andr. in cap. i. colum. iii. de iure patr. in 6. & exceptio doli odiosa, subrogata loco exceptionis fauorabilis, fauorabilis censetur. Doctores in l. qui exceptionem. inf. de cond. inde. meritò pœna corporalis commutata loco pecuniariæ, pecuniaria iudicari debet & dele-

578 gabilis. † Tertio addunt quòd sicut causæ criminales sui natura sunt indelegabiles, & tamen delegantur ex causa. l. i. cum ibi not. suprà de off. eius. Ita & hoc casu delegari posse debent. Postremo mouetur ex l. solemus. §. latrunculator. infr. de iudi. cum ibi not. per Castr. & alios ubi latrunculator de re pecuniaria potest incidenter iudicare; qui principaliter non posset, & ex l. quoties. C. de iudic. ubi quoties quæstio status bonorum disceptationi concurrit, & sic incidenter contingit, iudex potest eam terminare, qui alioqui hoc est principaliter super ea causa status cognoscere non posset, meritò sic & in casu nostro, cum pœna corporalis incidenter contingat ex impotentia soluendi pecuniariam, iudices inferiores debent posse de illa cognoscere, qui aliàs principaliter non possent,

579 sicque delegabilis esse debet: † Demum Cagnoll. quoque nume. 315. contra Bartol. insurgit: nam cum ad cruciatum corporis deueniatur secundario & in consequentiam defectus solutionis pœnæ, non debet attendi sed quod principaliter agitur, l. si quis nec causam. infr. si cert. petat. meritò talis cruciatus corporis dici non debet de maiori iurisdictione, & sic de secundo illius gradu tantoque magis cum dictus cruciatus possit se habere ad esse & non esse argumento legis de fideicommisso. C. de transacti.

580 Sed † ab his sigillatim Bartolus hic defendi potest: nam quo ad primum dici potest id non esse perpetuum, quis enim soluendo non esse dari potest, qui tamen non sit uilis nec abiecta persona, sed honesti status, & etiam nobilis, licet fortuna mala depressus ut experientia docet, legimus enim apud Valerium maximum libr. vi. de uarieta. casuum cap. xi. de Crasso cui pecuniæ magnitudo locupletis nomen dedit, sed & idem posteà inopia turpem decoctoris superlationem immisit, siquidem bona eius à creditoribus; quia solidum prestare

581 non poterat, uenierunt. † hinc ex sententia Bartoli in l. i. C. de dignita. libr. xii. diuitiæ non possunt dare, nec paupertas aufert nobilitatem, sicut etiam uoluit Ioan. Blanc. in summa feud. titulo. Quib. mod. feud. amit. §. erunt etiam xxi. quæstio. & Ioan. Rayna. in capit. §. firmiter. uersic. quæro quid de sumptibus. de prohi. feu. alie. per Feder. & in suo tract. nobil. colum. v. ad hoc allegans l. humilem, C. de incest. nup. ubi

in eam rem est optimus text. in quo cauetur, humilem & abiectam fœminam non ea esse, quæ licet pauper sit ab ingenuis tamen parentibus nata est, ideòque licere senatoribus ita natas (quamuis pauperes) in matrimonium sibi accipere. ex quo notat Bal. ibi in utraque lectura quod paupertas nō redit uilē, sed origo, & mali mores. id quod et ibi annotat Petrus à Bellapertica, ubi & illud præterea dicit quod pauper pôt esse nobilis, & Calcane. côsi. viii. col. vii. cum simul. à Tiraquello cumulatis intract. de nobili. ca. xxv. ubi citat illud Plinii Iunioris in libro de uir. Illustr. dicentis, *Marcus Aemilius Scaurus nobilis, pauper*, uides enim ut iungit paupertatem cum nobilitate, & illud Euripidis apud Stobæum. Ser. lxxxvi. *pecuniæ quidem domesticæ nos deficiunt. Nobilitas autem & generositas manet*, ex quibus apparet pœnam corporalem in tales collatam loco pecunia-
582 riæ maiorem esse. † Nec in contrarium pungit text. à Bartolo citatus in dicta l. hæ operæ. nam bene dicitur ibi durius esse de pecunia quàm de persona seruire: quia libertus pauper, facilius se liberat operas præstando quam earum æstimationem. nō autem dicitur quòd cruciatus corporis in uillem, & non soluendo, non sit maior pœna pecuniaria, & hæc inter se adeò diuersa sunt ut ex uno ad aliud inferri non possit. l. Papinianus exuli infr. de minor.

583 Ad † secundum de subrogatione respondetur ex Doctrina Bartoli in l. i. §. hæc actio. infr. si quis testamento libr. ubi dicit, quòd quando actio subrogatur in locum alterius deficientis, & subrogatio fit de iure communi circa diuersā rē, non sapit eandem naturam si rei diuersitas diuersitatem rationum inducat l. cum in fundo, §. cum fundus. infr. de iure. dot. at hic subrogatio fit de iure cōmuni, quia lex dicit qui non potest in pecunia soluere luat in corpore, fitque subrogatio circa diuersam rem, nempe de pœna corporali loco pecuniariæ, & sic de persona rebus digniore. l. iustissimæ, infr. de ædil. edic. meritò talis pœna corporalis non potest sapere naturam pecuniariæ. & ideò licet illa delegabilis esset, & per minores magistratus cognosci posset, non tamen ista.

Ad tertium respondetur, causas criminales delegari, ex causa respiciente personam delegantis, ut propter absentiam, infirmitatem, & id genus: non autem quia pœna pecuniaria conuersa
584 fuerit in corporalem. † Vlterius circa l. solemus. §. latrunculator. infr. de iudic. considerandum est quòd tunc demum iudex maleficiorum potest incidenter de re pecuniaria iudicare, ut condemnando ad restitutionem rei, uel in expensis quando reum de crimine condemnauit, Ita Barto. in l. interdum. §. qui furem infr. de furt. & in l. defuncto. §. fina. infr. de pub. iud. in l. pen. infr. de calumni. Bal. in l. quod euitandi. C. de cond. ob tur causam Fely. in c. cum oporteat. colum. fi. de accus. Dec. in l. edita. nume. 66. C. de eden. Craue. consi. 14. col. secunda. uel quia reus crimen fuerit confessus. ut per Bal. in l. quoties. C. de iudic. & in l. qui crimen. C. qui accusa. Vannutius de Camer. in consi. 31. nu. 27.
585 tomo primo criminalium. † Sed ubi reus à crimine principaliter intentato liberatur, quia non fuit repertus culpabilis, non potest condemnari ad rei restitutionem, quæ sine delicto reperitur penes eum licet incidenter id petitum sit: quia ista condemnatio restitutionis rerum uenit incidenter officio iudicis, ut declarat Bar. in dicto, §. qui furem, quod cessat ubi cessat principale per absolutionem à delicto, ideò illo sublato condemnatio rerum incidens per se stare non potest. l. fin. infr. de eo quod cer. lo. & ibi no. Bar. Ias. & alii. ubi facta solutione sortis, cessat usurarum solutio, ad idem tex. in l. iiii. C. depos. & quod not. Bald. in l. terminato. colum. ii. C. de fruct. & lit. expens. uersicu. & hec in condemnatoria. ubi dicit quòd absolutoria lata super principali expensæ peti non possunt l. petitor. in fin. infr. de lib. legat. at in proposito nostro quando iudex inferior uidet reum pœnam pecuniariam soluere non posse, non condemnat eum ad illam: quia inanis esset talis condemnatio quæ ex impotentia condemnati exigi non posset, meritò nec manus ad corporalem incidentem porrigere potest.

586 Quod † uerò dicitur d. l. quoties. C. de iudic. aduerti debet, nam si quis fortè petit hæreditatem, & sibi obiici quòd est seruus, & ob id incapax illius hereditatis, utique de ista causa status incidēti iudex cognoscere pôt, ueluti præiudiciali ad principaliter intentatam. §. præiudiciales. institutio. de acti. l. i. & ii. C. de ordi. iudi. & declarat. Ias. in d. l. quoties. quia ulterius in principali procedere nō posset, unde ex necessitate cuiusdam consequentiæ sibi cōcéditur cognitio illius causæ emergētis. at hoc cessat in casu nostro, nā quādo iudex uult aliquē pecuniariter cōdēnare, sed reperit eū nō soluendo, non potest nec impeditur id facere propter pœnā corporalem, in quam pecuniaria uenit commutanda de iure, nec quia ista pena sit præiudicialis ad illam, sed ob impotentiam soluendi, quia faceret actum elusorium & uanum condemnādo in pecunia reum impotentem ad eius solutionē. meritò nō sumus in casu in quo sibi concedi debeat super incidenti cognoscere & iudi-
587 care. † Præterea, lex & homo concurrunt ad illud incidens, de quo in d. l. quoties. nam reus opponens de seruitute præter legem, facit in ea iudicē illū corā quo eam opposuit, at hic nec reus petit se condemnari corporaliter, nec actor, sed sola lex dicit qui nō pôt soluere in

excedat illam summam, & in uno nummo tales inferiores iudicare in ea nequaquam poterunt, & ita causa dicetur esse magnæ iurisdictionis, quod nota præter alios Doctores hic.

594 Benè † uerum erit in alio considerandum est se qđ animaduertit Valla, nu. 177. ꝙ hodie causa præter. ccc. aureos uelut usque ad cccc. erit delegabilis, & p minores magistratus cognoscibilis, nā redigēdo nostros aureos ad sūmā antiqnā tā tū ualēt. cccc. de modernis, quantum olim. ccc. nam. ccc. aurei olim faciebant quatuor libras au ri, & duas uncias, hodie ascendunt ad summam cccc. aureorum. idque comprobat Valla ex nota tis per Castr. in l. fi. in princip. C. communia de lega. ubi dicit quòd licet olim donatio ultra quingentos aureos non ualeret sine insinuatione l. sancimus. C. de donat. hodie tamen ualebit ultra octingentos de nostris, quia facta consideratione ponderis faciunt quingentos de priscis illis, idque sequitur Iason. ubi colum. ii. Sozi. consil. xlviii. colum. fina. uolum. primo Dec. consi. cccxxxix. nu. 2. cum aliis à me cumulatis in §. i. inst. de dona. nu. 237. unde sic & in casu nostro dicendum est, causam ultra ccc. aureos hodie delegabilem esse, & per inferiores iudices cognoscibilem usque ad illam summam aureorū nostri temporis quæ non excedant pondus ccc. aureorum prisci temporis, siue fuerint. cccc. siue plus siue minus ultra tamen. ccc. & hoc summe notandum est ut pulchrum.

595 Vlterius † in quantum Bart. in hoc tertio gradu iurisdictionis uult eam delegari posse propter multas occupationes magistratus, quod nō conceditur in mero & mixto imperio per l. placet. C. de peda. iud. quo loco probatur utrunque, secundum eum misso primo de quo supra diximus in l. i. de offi. cius. nu. 574. circa secundum Alex. hic colum. fi. Valla. nu. 171. & Cagnol. col. pe. perpēdūt eūdē Bar. ibi secus uoluisse, uidelicet quòd multitudo causarum nō præstet iustam excusationem delegādi causas simplicis iurisdictionis excedentes ccc. aureos, sed tātum eas intra illam summam constitutas, distinguit enim causas iurisdictionis magnæ quæ sūt ultra ccc. aureos, à causis iurisdictionis mediæ, quæ sūt. ccc. aureorū tātum, uultque tex. illum loqui de istis causis mediis, quas præsides per se audire debet nisi sint occupati: quia tunc possunt eas delegare, secus uerò de causis meri & mixti imperii quas omninò per se ipsos cognoscere debent, & cum Bartolo residet Ang. ibi.

596 Sed † Bal. & Saly. contra tenent, hic Bartolum secuti, sicut & Alex. Cagnol. & Valla, motus per tex. in simili in §. & non fingant in authenti. de tabelli. ubi multitudo instrumentorum conficiendorū, excusat notarium à confectione instrumenti quod aliàs conficere teneretur, quia ut ibi subiungit textus melius est pauca cautè agere quàm multis periculis interesse.

597 † Et per illum text. dixit singulariter Bald. in l. i. §. i. inf. furti. aduer. naut. quòd licet aliàs hospes qui posuit insignia hospitii, teneatur inuitus hospites recipere, d. §. primo tamen propter multitudinem hospitantium potest excusari, quare sic dici debet in causis, ultra ccc. aureos, ut stantibus occupationibus iudicum maiorum possint eas delegare, & ita tenendo non obstat text. in d. l. placet quo Bartolus ibi motus fuit, quoniam non loquitur ille text. de causis a ccc. aureis. supra. prout tradit hic Sapia. nume. 83. sed melius ego supra demonstraui in l. i. de offic. eius. nume. 278.

598 cum sequen. ubi me remitto † aut si uelimus illum text. de causis pecuniariis loqui, dico quòd non sine cauillo restringi potest ad causas intra. ccc. aureos, ut fecit Bar. ibi, sed passim debet intelligi siue intra siue ultra. ccc. aureos consistant, si quidem non magis de una summa exprimit quàm de alia, bene uerum puto quòd respectu causarum ccc. aureorum constitutum est hodie ut passim sint delegabiles, & ita licet maiores magistratus non sint occupati. d. §. & iudicare. & §. audient. quem Bar. hic citat dum ponit quartum gradū iurisdictionis paruæ, nam si defensores ciuitatum qui minores sunt magistratus de dictis causis cognoscunt, ergo fiunt delegabiles uelut iure magistratus competens, & cum hac conclusione simpliciter transeunt Doctores & est apud omnes indubitata secundum Valla. & Cagnol.

599 Vnde ad quintū & sextū gradū iurisdictionis minoris & minimę me trāsfero, quos simul Bar. explicat exēplificendo in causis. c. aureorum, & infra quę passim delegari possunt & summatim in. eis proceditur §. sit tibi. in auth. de mand. prin. & in aut. nisi breuiores. C. de senten. ex breui. recit. cum secus procedendo potius esset damnosum cum plus expenderetur quàm percipere-

600 tur. † Et licet Cagnoll. hic post Seueri. & Iaso. dicat quòd Bartolus in v. gradu nesciuit exemplum dare, merito de superfluitate damnatur. nihilominus defendi potest ut quando dixit de c. aureis intellexerit respectu v. gradus. quando uerò subiunxit & infra uoluerit ad vi. gradum id referre, & ita Bartolus non insipide locutus est, sed simul hos gradus uniuit, quia ut inquit Seuerin. non differunt quo ad competentiam & delegabilitatem: quinimo simul connecti potuissent cum iiii. gradu iurisdictionis de causis à. ccc. aureis infra, cum respectu competentiæ iurisdictionis, & delegationis de qua tractamus non fiat distinctio causarum in dicto §. & iudicare secundum Cagnoll. hic, quod tametsi uerum sit excusandus est Bartol. si singulas causas singulis appellationibus, ut commodius, distinxit,

quasdam paruæ, quasdam minoris & quasdam minimæ iurisdictionis appellans ut in simili fecit Imperator in §. sed quia inst. quib. mod. test. infir. cœtera uerò quę tangit Bartol. de alia distinctione iurisdictionis missa faciam cum Decio, cuius ordinem secuti sumus. & ita extremam manum huic egregiæ legi imponam grauiori iudicio per me dicta subiiciens.

SVMMARIA IN L. I. ff. quod quisque iuris.

1 *Summarium text. per carmina.*
2 *Casus in prima parte edicti.*
3 *Præsumitur pro iustitia sententiæ.*
Si debitus ordo seruatus fuit aliàs secus. nu. 39.
4 *Præsumitur pro laudo.*
Et pro decreto iudicis. numero, 5. quod declarat. nume. 41.
Tuncque quòd actus utiliter sit factus nu. 6.
Et fraudis præsumptio remouetur. nu. 7.
Saltem in maiore magistratu. nu. 8.
9 *Iudex ex causa potest augere pœnam.*
Si tamen eam exprimat in sententia. num. 42.
10 *Reo qui non appellauit imputandum.*
11 *Fideiussor qui soluit usuras, an possit eas repetere à principali.*
12 *Iurisdictio in se ipsum non exercetur.*
13 *Argumentum ab ultimis uoluntatibus ad iudicia ualidum.*
14 *Testator & iudex possunt alienationē prohibere.*
15 *Testator potest recedere à lege sibi imposita.*
16 *Officium suum nemini damnosum esse debet.*
Quod declaratur nu. 51.
17 *Præsumitur nemo contra se loqui.*
18 *Actus agentium non operatur contra eorum mentem.*
19 *Exemplis non est iudicandum.*
Aliorum scilicet sed suis sic. nu. 54.
20 *Inconuenientia multiplicari non debent.*
Ut simul & principaliter concurrant. nu. 54.
Sed in consequentia secus. nu. 55.
21 *Dolus in hoc edicto requiritur.*
Statutum pro homicidio pœnam pecuniariam ponens inualidum nu. 21. & 195.
22 *Potestas decapitando contra ius, decapitari non debet dolo non probato.*
23 *Prætor homicidam decapitando pecunia condemnandum ex statuto decapitari debet.*
24 *Iudex pœnam à iure definitam augendo eadē pœna tenetur.*
25 *Iudex minuendo pęnam taxatam, puniri debet ut delinquens puniri debebat.*
26 *Iudex non uindicans læsam maiestatem tenetur pœna læsæ maiestatis.*
27 *Quod tibi non uis fieri alteri ne feceris.*
28 *Patere legem quam tu ipse tuleris.*
29 *Edictum hoc summam habet ęquitatem.*
AEqualitas prima pars æquitatis est.
30 *AEquitatis idem est dictum quòd æqualitatis.*
31 *Factum idem non debet diuerso iure censeri.*
32 *Iurans soluere. infra tempus post non auditur.*
33 *Homicida expectet illud quod alteri fecit.*
34 *Pœna debet commensurari delicto.*
35 *Iudices in qua mensura metiti fuerint, metiatur eis.*
36 *Pœna iudici quare imponatur.*
37 *Propter summam æquitatem recedimus à regulis iuris.*
AEqualitatem Licurgus inter ciues seruari uoluit
38 *Curius æqualitatis amator.*
39 *Laudum contra dispositionem testatoris nullū est.*
43 *Iudex tenetur in Syndicatu, licet pars appellare potuerit.*
44 *Dolus præponderat culpæ.*
45 *Leuissima culpa quando ueniat, uel non in l. Aquilia.*
46 *Leuis culpa quando puniatur criminaliter.*
47 *Dolus quando faciat quem teneri de casu.*
48 *Iudex licet non ligetur statuto suo, ligatur tamen hanc lege.*
49 *Princeps licet non ligetur lege positiua. tamen ligatur dictamine rationis.*
50 *Iudici freni temperies est imponenda.*
51 *Tutor quando teneatur remittere partem crediti pupillo.*
52 *Pęna non imponitur delinquenti omnino præter eius intentionem.*
53 *Actum faciens censetur se astringere legibus loquentibus de illo.*
56 *Ad positionem unius inconuenientis multa sequuntur.*
57 *Edictum hoc locum habet etiam in statuto nullo quod de facto seruabatur.*
Nullum pro ualido habetur si de facto seruetur.
58 *Dispositio de facto seruata per iudicem sequenda est.*
59 *Legem à superiore approbatam inferior tollere non potest.*
Inferior non potest apponere manum ad id in quo superior manum apposuit.
60 *Iudex ex capite condemnare non debet eum qui habet defensionem iuris uel statuti.*
61 *Iudices morti damnantes dolosè.*
62 *Tenentur lege Cornelia de sicaris.*
Instrumento ex inualido uel scriptura non authentica obtinens, an simili scriptura contra se uti teneatur.
63 *Lex quod fauore. C. de legib. declaratur.*
64 *Edictum hoc summam habet equitatem.*
Et unde originem sumpserit hæc æquitas.
65 *Aequitas in omnibus et maximè in iure seruāda*
Quando nec illa nec rigor est scriptus. nu. 67.
Vel quando ambo sunt in specie scripti nu 70.
Vel in genere nu. 71.

secus si rigor tantum scriptus est. nu. 72.
Vel si rigor in specie æquitas verò in genere scripta sit. num. 76.
Vel ubi lex sit ambigua secundum Cōnanū. nu. 78.
A quo dissentit Auctor. nu. 80. & 82.
66 Æquitas iuris non scripti.
Nec scripta esse pōt secūdū Cōna. & Duare. nu. 79.
Quibus Auctor non consentit. nu. 84.
67 Monachus in feudo non succedit.
68 Iudex in arbitrarijs iurat se seruaturum æquitatem.
69 Intellectus l. non possunt. ff. de legib.
70 Intellectus l. placuit. C. de iudic.
Et per Cona. & Duare. nu. 79.
Demum & per auctorem. nu. 83.
73 Intellectus l. prospexit ff. qui & à quibus.
Et de ratione rigoris eius. nu. 74.
75 Expressum facit cessare tacitum.
77 Species derrogat generi.
80 Interpretatio cadit in obscuris tantum.
81 Intellectus l. nam ut ait pedius. ff. de legib.
83 Lex titulo debet seruire.
85 Causam querele non habere, uel iniustam habere procedunt à pari.
86 Filiam patri dissentire sine causa uel cum causa iniusta parificantur.
87 Bannitus uigore statuti impunè offendi potest si ritè bannitus fuit: secus si nulliter.
Punitur enim sive id sciuerit, sive ignorauerit ob culpam. nu. 88.
Nisi nullitas ex inspectione banni non apparebat. nu. 89.
Vel ubi erant lapsa tempora appellandi, nec nullitas obiecta fuerat. nu. 90.
91 Occidens si iuret credidisse occisum esse bannitum an excusetur? Ioann. de Arn. quòd sic.
Sed Auctor contra. nu. 94.
92 Occidens iurans non uulnerasse ad occidendum an excusetur Ioann. de Arn. quòd sic.
Sed Auctor. contra. nu. 94.
94 Dolus præsumitur in his quæ sunt de genere prohibitorum.
95 Confessio dicentis occidisse ad defensionem scindi potest per curiam.
96 Laboratores ad opus conducti excusantur accusati nominando eum qui eos conduxit.
Nisi fecerint quid prohibitum & illicitum. nume. 97.
Non enim excusantur ex eorum delicto. nu. 98.
99 Fur iurans credidisse dominum permissurum non excusatur.
100 Causæ criminales iuramento non deciduntur.
101 Præsumptio quando non uiget contra aliquem arctatur duriori probatione.
102 Glo. in l. i. C. de sicar. intellectus.
103 Præsumptiones plures unam uincunt.
Et fauorabilior debet attendi, num. 104.
105 Gloss. in c. significasti. de homi. intellectus.
106 Actus nullus nullum sortitur effectum.
Quandoque secus quod exēplis declaratur nu. 108.
Et quomodo hoc dignoscatur, nu. 140.
107 Factum frustratorium pœnam non comittit.
Nec ex alterius tantū cōsensu cōualidatur, nu. 108.
108 Actus nullus declarat uoluntatem.
109 Consuetudo ex actibus nullis inducitur.
Propter consensum populi ualidum, num. 110.
Cuius exemplum ponitur, num. 111.
112 Consuetudo par iuris ciuilis est.
113 Sanctiora quæ maioribus afferuntur quam quæ legibus.
114 Consuetudinem omnium regem dici.
Et exemplum Darii recitatur.
115 Causa iniusta excusat à pœna.
Cui regula opponitur, num. 116.
Et declaratur ut non à toto sed à tanto excusetur, nume. 117.
117 Testis dictum falsum nullum, aut nemini nociuum non punitur de falso.
Sed extra ordinem sic, num. 118.
Nisi concurreret consuetudo, nu. 119.
120 Delinquens ignoranter, rusticitate, aut simplicitate non omnino excusatur.
Exempla quæ adferuntur, num, 121.
122 Mulier errans in iure gentium excusatur uel si in iure ciuili, nu. 123.
Idem in minoribus, num. 124.
125 Masculi maiores errantes excusātur si tamen errorem allegent & probent.
Etiam si non plenè, puta per unum testem, nu. 126.
si uerò tantū allegent mitius puniuntur. nu. 127.
128 Confessus occidisse sed ad defensionem mitius punitur.
129 Errans in iure naturali, uel ciuili notorio nullatenus excusatur.
Quorum exempla traduntur, nu. 130. & 131.
132 Errans in his quæ sunt contra speciem honestatis non excusatur.
Nec in clam factis, nume. 133.
Cuius exemplum datur Demonacis philosophi, nume. 134.
135 Causa iniusta non excusat in delictis factis in iudicio.
136 Tacens in præiudicialibus non consentit: secus in iudicio.
137 Delinquens in iudicio ius partem & iudicem lædit.
138 Attentatorum remedio agens non tenetur collorare possessionem.
139 Attentatorum remedium ceteris magis est priuilegiatum.
140 Actus nullus nullum operatur effectum: quando lex effectum considerat.
Secus quando nudum factum, nu. 141.
142 Quis nō debet alteri facere quod sibi nō uult fieri.
Quod qualiter procedat declarat, num. 143.
144 Verbum uelle seu uoluntas, ad regularā refertur.

Imò uerò ad liberam.nu.145.
Sed Auctor distinguendo id declarat.nu. 148.
145 *Fideicommissum relictum si uolueris non debetur.*
Et cui uoles potest indignus præferri.nu.146.
147 *Reductio cessat in commissione facta uoluntati alicuius.*
148 *Voluntas sapit libertatem iuris positiui, non autem naturalis.*
149 *Miles damnato in metallum relinquere non potest.*
150 *Sententia Imperatoris, quæ natur. æquitatem cassatur.*
151 *Statutum ligat etiam statuentem nu. 162.*
Virtute retorcutionis,nõ imediatè.nu.152.164.165.
153 *Princeps de honestate legibus subijcitur. nume.166.*
Et legi fundata in ratione naturali nu.154.
Et proprio contractu ligatur. nu. 155.
156 *Papa facere non potest quin sit animal rationale*
Nec dispesat ius diuinum ubi non est limitatum.
Et electus à duobus partibus Cardinalium pro Romano Pontifice habetur.
Nisi hæreticus esset aut furiosus.nu.157.
Nec actum orandi in totum tollere potest. nume.158.
Nec cõtra contraditiones diuinas uenire.nu.159.
160 *Imperare nemo sibi potest.*
161 *Episcopus sua constitutione non tenetur.*
163 *Differentia debet esse inter mandantem & mandatarium.*
167 *Principem sua lege non teneri quomodo sit intelligendum.*
168 *Iudex decapitari faciens condemnandum in pecunia qualiter puniri debeat.nu.182.*
Bartolus & alij quòd pœna capitis.
Augusti. de Arimi. quòd extra ordinem. & nume.175.& 177.
Sed Auctor tenet communem. nu. 178.
169 *Iudex qui de facto quem suspendit pari pęna tenetur.*
Et quando id fit Dec.tradit.nu.170.
Quem tamen Auctor damnat.num.181.
171 *Intellectus.l.lex Iulia in fin. ff. ad leg.Iul. repet. secundum Bald. quem confutat Auctor. nume.172.*
Et duos alios ponit.nu. 173.& 174.
172 *Iudex calore iracundiæ quem necans mitius punitur.*
176 *Lata culpa non æquiparatur dolo.*
Quod declaratur & limitatur.
179 *In criminalibus proceditur ad instar ciuilium.*
180 *Extensio fit in pęnalibus,ex ratione expressa.*
181 *Fur non excusatur dicens quòd credebat dominũ permissurum.*
183 *Iudex ob dolum præsumptum directè punitur.*
184 *Dolus in homicidio qualis esse debeat.*
185 *Dolus præsumitur contra iudicẽ errantẽ in iure.*
186 *Retorcutio torturæ non fit contra iudicem.*
Sed pęna capitis punitur.nu.188.
Imò uerò iudicis arbitrio.nu.189.
187 *Tortura non imponitur pro finali pœna.*
190 *Pœna legis Cornel.de Sica.quibus irrogetur.*
191 *Decuriones non torquentur,pœna cap. contra facienti.*
192 *Argumentum à speciali ualidum.*
193 *Torquere plus est quàm detinere in carcere.*
Quod declaratur.nu.194.
Carcer inuentus ad custodiam non ad pęnam. nume.193.
195 *Statutum imponens pęnam pecuniariam pro homicidio in ualidum,maximè in parricidio.numero, 200.*
Quia dat materiam delinquendi.nu.196.
196 *Satutum non ualet ubi pœna est contemnibilis.*
198 *Pœna solita ubi minuitur occasio delinquendi datur.*
199 *Vindicatio in delinquentes utilis & necessaria,*
Homicida quatuor offendit.nu.199.
200 *Statutum, facilitans homicidium locum non habet in homicidio qualificato.*
201 *Statutum permittens bannitum impunè occidi, locum non habet in filio patrem banaitum accidente.*
Idque nedum ante sed & post factum,reprobata Iasonis distinctione.nu.202.
Et licet bannitus fiat hostis patriæ confutata sententia Bartoli.nu.203.
Nisi tamen pater in patriam & filium prorumperet.nu.206.
Siue coactis copijs,siue proditione.nu.208.
204 *Sanguinis affectio quanta sit uis.*
205 *Filij patrem impium tenentur alere.*
206 *Intellectus.l.minimè. ff. de religio. & sumptib. fune.*
207 *Patriæ deferendum.*
Et unde sic appellata.
Et quibus præferenda pulchrè.
209 *Consuetus delinquere grauius punitur.*
Et ad mortem ubi alias secus.nu.210.
Delicti continuatio auget pœnam.nu.211.
212 *Consuetus delinquere quando quis dicatur.*
Quidam qui bis & plures.
Butrigarius uerò qui bis tantum.nu.213.
Lucas de Pœna qui tribus omnino.nu.214.
Sed auctor cum Butrigario sentit.nu.215.
216 *Alterutrius partem sufficit uerificari.*
217 *Consuetudo hominis duobus actibus inducitur.*
Excepto casu blasphemiæ.nu.218.
219 *Ius nouum pro iniquo expositum, & quare. num.230.*
Statutum licet iniquum ualidum.nu.219.
220 *Retorcutio iuris nullis non fit.*
221 *Statutum dolo non annullatur contra Iason. nume.*

1 DIVIDIT hanc legem Bart. & summat ut per eum con cisè tamen; quia Rubrica non tangit secundum caput quã do quis nouum ius obtinuit apud magistratum, unde plenius huius textus principium potes in compendium redigere secundum carmina quæ sequuntur.

Hoc in se Edictum Prætoris continet equa.
Et procul à rixa est, nam quod ius dixerit uni
Aut dici obtinuit, quis spernet dicier ipsi?
Quisque noui iuris statuit statui ue rogauit
Quidam contra alios, iure ille utetur eodem,
Vt quod in alterius persona credidit ęquum,
Id uires in se pariter patiatur habere.

2 Casus in prima parte Edicti sic fingi potest cum prætor homicidam detineret ex forma statuti pecunia condemnandum, capite eum damnauit, contra quem agnati defuncti in syndicatu instabant, ut eandem pęnam pateretur. Dubitatum

bitatum fuit an eodem iure contra se uti deberet quod reo dixerat. & ex pluribus rationibus dicendum uidebatur quòd nequaquam talionis pęnę subiici deberet. † Prima ratio erat: nã pro iustitia sententiæ præsumitur ca. in præsẽtia. & ibi no. Abb. & alii de renũc. l. Herẽnius. §. Caia inf. de euicti. l. hi qui ad ciuilia. C. de app. Alcia. in trac. de pręsup. regula iii. præsum. nona. nu. 18. & Iacob. Aemilianus cõciuis meus cõsi. 39. nu. 33.

4 Sicut † & pro laudo præsumitur ꝙ iustè & ritè fuerit latũ ut notat Dy. cõs. 13. Calder. cõs. v. de arb. Ale. in l. sciẽdũ. col. v. inf. de uer. ob. Dec. cõs. ccclxxv. nu. 1. & in c. quoniam cõtra si nu. 54. de prob. D. m. Rim. cõs. cviii. nu. 2 t. cõs. cccix. nu. 17

5 Prout † & pro decreto iudicis præsumitur ut in quir But. in d. c. quoniã. col. pe. & post eũ Dec. nu. 55. alios citãs latè Alex. in d. l. sciẽdũ. & cõs. lxxx. col. ii. cõs. xcii. col. iii. uol. v. Mar. singul. 428. & Alciat. sic regulam ponens in d. trac. regula. iii.

6 præsump. x. † Vnde quãdo decretũ superioris interuenit præsumitur ꝙ actus utiliter factus sit, ut notat Bal. in c. sicut. circa. fi. de re iud. & in ca. primo. col. secunda qui feud. dare poss. Ale. consi.

7 lxix. uol. i. † Et ubi decretũ iudicis reperitur omnis præsũptio fraudis remouetur, ut no. Bar. in l. frater à fratre. car. fi. uer. tertio quæro. inf. de cõdi. inde. Imol. in l. i. §. fuit quæsitũ. col. ii. infr. ad Treb. Bar. in l. i. per. illũ tex. C. de præd. decur. lib. x. quem sequitur. Cur. Iun. consi. lxvii. col. ii. & cons. cxviii. col. iii. in prin. Rolan. à Valle. cõs.

8 xc. no. 12. uol. i. † Qđ saltẽ procedit in maiore magistratu qualis est prętor de quo loquimur, ut egregiè declarat Bal. in c. i. qui feud. dare poss. & in l. tutores. inf. de cõfir. tut. Ias. in usib. feud. col. iii. in fi. uer. limita prædicta. Mars. singul. 438. dicens esse mẽti tenẽdam. & singularem limitationem Petr. Gerar. singul. 57. Paris. consi. xcviii. col. 5. uol. i. & plenius confirmat Roland. à Valle consi. xxxiii. nu. 18. uol. i.

9 Vnde redeundo † ad rem nostram uidebatur præsumendum quòd prætor aliqua de causa motus fuisset in augẽdo pęnam statuti reo quod facere potest l. quid ergo. §. pœna grauior. & ibi Bar. & alii inf. de his qui not. infa. Abb. Felyn. & Dec. in c. i. de consti. & in c. de causis de offic. de leg. Tiraquell. in trac. de pęnis in pręfatione. nu. 16. & abũdè Fernãd. Vasquius. de successio. resolutione. §. consi. nu. 29. qui communem testatur & per consequens nõ uidebatur illum eodem iure uti debere contra se quod reo dixerat.

10 Secunda ratio † dubitati nem augebat, nam tametsi constaret sentẽtiã iniquam fuisse, nihilominus reo uidebatur imputandum quare non appellauit ab ea, ut hic per Gl. in uers. non iuris, & probatur in l. non tantum. infr. de app. damnum igitur quod reus passus fuerat, sibi non autem iudici uidebatur imputãdũ. c. damnũ de reg. iur. in

11 6. l. quod quis ex culpa. infr. de regu. iur. † ubi Alberic. & Dec. inferunt quòd fideiussor non põt usuras à principali repetere, quas culpa sua soluit quãdo nõ cogebatur illas soluere. sic enim uidebatur pęnã capiti irrogatã reo, in psonã prętoris repetẽdã nõ esse, cũ culpa rei fuerit illata sibi qui poterat reclamare eãq; rei declinare benefic. statuti, qđ eũ dũtaxat in pecunia cõdẽnabat.

12 Tertia ratio † concurrebat intelligendo uerbum, *Statuerit*, in textu positum, pro statuto & lege pro tempore officii à prætore conditis, ut infr. cum Glos. & Bartolo uidebimus. Nam cum statuta condere iurisdictionis sit ut tradit Bart. in l. omnes populi. q. i. supra de iust. & iure & ideo non possit in se ipsum exerceri, ut no. Ioan. And. Gemi. & alii in c. ut animarũ de const. in vi. Abb. in c. de illis. de rapto. cum aliis per Ias. hic nu. vi. & probatur in l. pen. infr. de arbit. ubi nemo sibi ipsi potest imperare. certè non uidebatur prætor ligari statuto uel lege ab eo condita.

13 Quarta ratio † pariter accedebat quòd argumentũ ualet ab ultimis uoluntatibus ad iudicia, quod enim põt testator, & iudex potest. l. nõ est mirũ. & ibi no. Bar. Sal. Cast. & alii. infr. de pig. ac l. solent. & ibi Gl. & Bar. infr. de ali. & cib. leg.

14 Hinc est † quòd sicut testator potest alienationem prohibere, & si postea fiat non ualet. l. cum pater. §. libertis. infr. de leg. secundo. sic & iudex. l. de pollicitationibus. in fi. inf. de pollicita. quã: d hoc singularẽ Bal. appellat in l. p diuersas. q. ix. in

15 fi. C. mãd. sequitur & uer. in cẽturia sua c. xxi. † Sed in ultima uolũtate testator nõ põt talẽ legẽ imponere ẽqua sibi recedere nõ liceat. l. i. si quis ĩ prin. inf. de leg. tertio Igitur idẽ uidebatur dicendũ in iudice, ut licet reo pœnam capitis imposuisset, ab ea tamen recedere posset. nolleque illa uti.

16 Quinta ratio † annecti poterat ꝙ officiũ suũ nemini dãnosũ esse debet. l. sed. & si quis. infr. quæ test. ap. l. cũ quedã. C. de admi. tut. Cor. cõs. 166. nu. 12. uol. iiii. Paris. cõsi. xlvii. nu. 24. uol. i. meritò dato quòd prætor reum capite damnasset, non uidebatur eodem modo plectendus.

17 Sexta ratio † dubiũ ingerebat ꝙ nemo presumitur contra se loqui, Bal. in aut. si quando. C. de cõsti. pec. p l. si peculiũ. §. sicut. inf. de pec. leg. unde Bal. in l. ii. C. an ser. ex suo fac. dicit ꝙ statuta ciuitatũ nũquã interpretãtur cõtra statuẽtes, ergo prętor iudicando reum ad mortem non uidetur uoluisse contra se loqui, neque ex tali facto contra se eandem pœnam prefigere.

18 Septima ratio † poterat adiungi ꝙ actus agentiũ non debent operari præter eorũ intentionẽ, l. non omnis. infr. si cer. pet. sed intentio prętoris fuit reum morti tradere, non autem ut ipse ueniret inde pari pęna plectendus, ergo pręter eius intentionem non debet id sibi contingere.

19 Octaua rõ † cõcurrebat ꝙ exẽplis nõ est iudicã

20 dũ l. nemo. C. de sen. & inter. sed legi. nt ibi dicitur licet ergo prætor reũ necasset, nõ uidebatur ipse pari

pari modo puniendus: sed reiecto exemplo suo uidebatur pecuniariè damnandus iuxta statuti dispositionem.

20 Nona ratio † poterat aggregari. Nam inconuenientia sicut specialia multiplicari non debēt. l. i. iunct. Gloss. C. de dot. pro. l. cum post. §. gener. infr. de iure dot. Dec. in l. singularia. in prin. infr. si cer. peta. Sed quando prætor reum damnauit capite, fuit unum inconueniens cum deberet in pecunia puniri secundum formam statuti. Si ergo uolumus ex hoc prętore pariter capite damnare, multiplicabitur inconueniens: quia sic iterum fiet contra statutum. meritò ne hoc sequatur, dici debet eodem iure illum contra se uti non debere.

21 Decima & ultima ratio † uidebatur succedere. Nam ad hoc ut huic edicto locus sit, quod retorsionem Zas. appellat, reperitur dolus in magistratu. l. ii. infr. eo. sed in tali casu magistratus non uidetur fuisse in dolo: quia potuit probabiliter dubitare de ualiditate talis statuti, prout & alii plerique quos cumulat Felyn. in rubrica de homici. & Bossi. eo. titulo nume. 110. uel etiam cogitare quòd nequaquam ualeret, ut tenuit Hostien. & Abba. in cap. fin. de consuetu. Domi. in cap. ii. colnm. penul. eod. tit. in vi. Dec. hic num. xl. & in cap. cognoscentes. lec. i. post prin. de constitut. ubi communem testatur. Sequitur Craue. consi. cxxxvii. colum. ii. quia secundum Doctores daretur materia delinquendi contra l. conuenire. infr. de pact. dot.

22 Et ideo † dicebat Alberic. in d. l. ii. infr. eo ꝙ si potestas centum homines decapitaret cōtra ius, non tamen deberet ipse decapitari: quia non probatur dolus prout in iudice requiritur, Et dolus probari debet ab allegante l. quoties. §. qui dolo infr. de prob. ergo uidebatur eodem iure uti non debere. Et ex his prima pars huius edicti longe dubitabilis uidebatur.

23 Quibus tamen † non obstantibus contrarium determinauit prætor mortuus in eius edicto. Bartolus Ang. Fulgo. Ias. & cęteri dantes exemplum memoratum de homicida qui condemnādus erat in pecunia uigore statuti & iudex eum decapitari fecit, nam tempore syndicatus non poterit dicere quòd sibi imponatur pœna pecuniaria pro tali homicidio in illum indebitè collato, sed debebit illa met imponi quam ipse alteri imposuit. Ratioque prima decisionis fuit quam posuit prętor in edicto, ut quod ipse in alterius persona ęquum esse credidisset, id in ip

24 sius quoque persona ualere patiatur † quod & uoluit Bald. in l. i. colum. iiii. uers. aduerte. cap. ex de lle. de funct. Fely. in ca. accusasti. in prin. de accus. & Tiraquel. in præfatione tractatus de pœnis. nume. 15. uolentes quòd si iudex pœnam iam à iure definitam auxerit, eam quoque pœnam pati debere quam aliis iniustè irrogauit per tex. in l. lex. Iulia in fi. infr. ad leg. Iul. repet. qui mihi nō probat, ut latius ostendi in l. imperium. nu. 165. cum sequen. supra de iuris. omn. iud. & inferius etiam dicam. nu. 172. cum duobus sequentibus sed bene probatur hic eorum dictum. Et ꝙ antiquis pœna talionis in usu recepta fuerat ut habetur in §. pœna. instit. de iniur.

25 Quin imò fortius confirmatur. Nam si quando iudex pœnam taxatam minuit alicui, leges eandem pœnam in eū statuerunt qua delinquēs ipse puniri debuit. l. nulli. C. ne Sacrum Bapt. ibi *nisi ipse id pati uelit quod alijs dissimulando concessit*, quem ad hoc ponderauit Ioann. Fab. ibi, & alii plerique quos cumulat. Tiraquel. in d. pręfatione. num. 9. potissimè uerò Andr. de Isern. in cap. primo quæ sint. rega. dicentem, Carolum primum iussisse iudicem suspendi qui homicidā

26 pœna manus tantum punierat. † Et Baldum in l. i. C. de priua. Carcer. uolentem quòd iudex qui non uindicat lęsam maiestatem teneri pœna lęsæ maiestatis, multò fortius iudex qui reum durius puniuit & uerius eum magis grauauit quā leniauerit, dignus est eiusdem pœnæ reus fieri, quàm immerenter reo irrogauit.

27 Secunda ratio † esse potuit relata hic à Gloss. quæ nititur ex lege diuina, ut quod tibi non uis fieri alii ne feceris. quam refert Gratian. in ca. i. prima distin. ubi Præpositus post S. Thomam dicit quòd Iustitiæ proprium est ordinare hominem ad alterum. cum igitur hic prætor rationabiliter noluisset decapitari, nec reum debuit indebitè tali pœna afficere. meritò cum in hoc præcepto peccauerit, dignus est eadem pœna.

28 Tertia ratio † adduci potest quam ex Catonis sententia pariter hic refencet. Gloss. dicens. *patere legem quam tu ipse tulleris*, quæ reperitur registrata in cap. cum omnes. de consti. ubi glosando Bellamera dicit, patere & serua. quare cū magistratus hic legem mortis intulerit reo, eandem pati debet & seruare, non enim debuit aliis legem imponere quam ipse negligit obseruare cap. pro illorum. infr. de præben.

29 Quarta ratio † succedit. Nam hoc edictū summam habet æquitatem ut testatur Vlpia. hic. Sed ut ait Seneca, quem refert in hoc edicto Duarenus Disputa. lib. i. cap. xlviiii. Aequalitas prima pars æquitatis est. unde Pytagorei iustum simpliciter mutuam perpesionem seu talionem esse diffiniebant. & ideò Imperator æquitate motus ęqualitatem inter liberos induxit in succedendo & conferendo. l. ut liberis. C. de colla. Parique modo in iudiciis æqualitatem seruandam esse tradit Specu. in titul. de dilati. §. iiii. uersicul. sed nunquid termini. Dyn. in cap. in iudiciis non est, de

30 regul. iur. in vi. † Et in summa ęquitatis idem est dictum quòd æqualitatis, ut inquit Bald. in l. omnium. C. de uectig. & commiss. unde à Latinis appellatur æquitas quod summū ius ad ęqualitatem

litatem reuocet ut refert Francis. Connanus in comentar. iuris ciui. lib. i. cap. xi. in princip. cum igitur in proposito prætor hic reo mortem intulerit, summa æquitas suadet æqualitatem in se seruari quam reo fecit sicque ob tale homicidium indebite ab eo commissum eum necare.

31 Quinta ratio † adiungi debet. Nam idem factū non debet diuerso iure censeri: argumento leg. cum qui ædes. insr. de usuca. Sed reus occidens occisus fuit. Igitur & iudex occidens occidi debet.

Sextam rationem non prætereo uelut notatu dignam, frustra legis auxilium inuocat qui committit in legem cap. quia frustra de usur. & habetur. in l. fina. §. sin uero postquam. C. de iure delib.

32 Hinc † uidemus quòd si quis iurauit quicquam soluere uel facere. ius. tale tempus, & post terminum lapsum petat absolutionem à iuramentó ad finem se tuendi ab illa solutione uel facto nō auditur: nec absolutio sibi concedi debet, quia cum iam inciderit in periurium frustra legis beneficium implorat ex quo in causa commisit ita Feder. de Sen. consi. ccci. factum tale. Anch. consi. cxcviii. prædictis subtiliter. in fin. Abb. in cap. primo colum. pen. ubi Felyn. nume. 28. de iureiur. Rom. consi. 326. Corne. cons. vi. nu. 13. uolum. i. Sozi. consi. 59. nume. 14. uolum. iii. Alexan. consi. xvii. colum. ii. in princip. uolum. iii. Goz. consi. lxix. nume. 21. Dec. consi. cccclii. colum. iii. in princip. Paris. consi. xliii. nume. 16. & consi. xcvi. nume. 92. uolum. i. Ruin. consil. lxvi. colum. ii. uolum. iiii. & Decis. Neap. ccxx. nume. 17. At istæ prætor contra statutum commisit occidendo reum qui pecunia tantum uenicbat damnandus, ergo non debet eius auxilio fungi sed pęna iuris communis affici quæ mors

33 est reo illata. §. item lex. inst. de pub. iudic. † eum homicida expectare debet illud quod alteri fecit, l. nemo C. de epis. audi. & iuxta illud Christi Petro, *Qui gladio ferit gladio perit*, Sanguis enim interfectorum semper & continuè clamas ad Deum refert Mars. consi. xci. colum. i. & cons. c. numé. quarto ubi ponit quod scribitur in Apocalipsi, *Ecce post hæc uidi animas interfectorum clamantes ad Deum & dicentes, usquequo Domine non das iudicium & uindicas sanguinem nostrum de interfectoribus nostris qui sunt in terris*.

34 Septima ratio † quoque adferri potest. Nam pęna debet commensurari delicto l. respiciendum. infr. de pœn. authentica omnes peregrini C. communia de success. & habetur Deutoro. c. xxv. quo loco dicitur, *Iuxta mensuram delicti erit plagarum modus*, sequitur latius Marsil. in practi. crimi. §. oportunè. nume. 46. & 47. & in consi. cxv. nume. 13. Sed iste prætor deliquit in decapitari faciendo reum qui citra mortem pecuuia damnandus erat ex dispositione statuti. meritò pœna mortis plecti debet quæ delicto suo commensurabilis est, iuxta memoratum dictum euangelii, Qui gladio ferit gladio perit.

35 Octaua ratio subesse potuit. † Nam ut inquit Summ. Pon. in c. qualiter, & quando. primo de accus. apud iudices cōstitutū est in qua mensura mēsi fuerint metiatur eis. & in quo iudicio iudicauerint iudicabitur eis. iux. illud nolite iudicare, *supple perperā*, & non iudicabimini. c. Deus omnipotens. ii. q. i. & tradit Specul. in titilo de inquisi. §. iii. col. i. ad fi. sed iste magistratus mensuta mortis reum metitus est, & malè iudicauit eo modo, ergo eadem mensura metiri debet & iudicari, sicque pęna mortis affici.

36 Nona ratio † succedit quòd eadem pęna sit afficiendus ut cęteri iudices ab iisdem facinoribus deterreantur, & solatio sit cognatis & affinibus interempti. ut in simili casu tradit Iurisconf. in l. capitalium. §. famosos. infra de pęn. quorum iniurię non diceretur satisfactum si tantum pecuniaria pœna plecteretur.

37 Decima & ultima ratio † cum cęteris cumulari potest quòd propter summā ęquitatem præsentis editi recedere debemus à regulis iuris, ut docet Gloss. in l. qui res. §. aream. infr. de soluti. & in authentico, ut sine prohi. minores. in princip. quas citat hic Cur. Iun. Et præter ęquitatem cō currit ęqualitas quam inter ciues Licurgus Lacedemoniorum Dux (ut Plutar. apoph. lib. i. au-

38 ctor est) seruari uoluit. † Et de Curio loquens lib. vi. sic ait. Curius deuictis Sabinis cum ex Senatus Consulto. ei ampliaretur agri modus quē consumati milites accipere solebant, recusauit. gregalium portione contentus fuit dicens, esse malum ciuem cui non esset satis id quod cęteris satis esset. Cuius sanè sentētiam uiri boni & ęqui prebaturi sunt cetera uerò hominum turba non utique, ut concludit Fernand. Vasquius in præfatio. Controuersiarum Illmum. 23. & 25. Dato igitur ꝙ statutum puniret homicidas in pecunia, tamen ex quo œquitas suadet idem ius alicui dici quod aliis dixit, Et æqualitas hominum probabilis est, saltē penes uiros bonos & æquos meritò recedi debet à regula d. statuti. quando prætor reum morti damnauit, & idem pœnæ subiici debet, tum æquitatis, tum æqualitatis, seruandæ gratia, quod iudex æquitatem profitens probare debet. l. quod si Ephesi. infr. de eo quod cer. lo.

39 Et ex † his iustificata remanet decisio huius primæ partis edicti nostri. quā tenendo superest difficultas in diuellendis rationibus dubitandi supra relatis. Ad primam igitur dico breuiter uerum esse quòd præsumitur pro iudice & eius sententia quando obseruauit debitum ordinem in procedendo: secus ubi illum omisit, tunc enim pro eo non præsumitur, sed aduersus eum,

eum ita post Cyn. Bal. in l. sancimus. xiii. q. C. de iudic. quem refert, & sequitur Paris de Puteo in tracta. Syndica. car. xix Mars. in practi. cri. §. secunda. num. 81. et D. meus Riminal. in l. si pacto quo pœnam. colum. ii. C. de pact. cum aliis per Roland. à Valle. consi. vi. nume. 35. uolu. secundo at iste prætor non obseruauit debitum ordinem statuti, qualis erat in condemnando in pecunia: ergo pro eius sententia præsumi non debet.

40 Eodemque modo † tolli potest quod de laudo dicitur. Et ulterius quemadmodum id latum contra expressam dispositionem testatoris nullum esset, ueluti continens manifestam iniustitiam, ut per Doct. in l. si societatem. §. arbitrorum. infr. pro soc. Soci. consil. ci. nume. 6. uol. iii. Paris. consil. 45. nume. 47. uolu. primo cum aliis per Roland. à Valle. consil. 76. num. 27. uolum. secundo pari ratione dici debet hanc condemnationem prætoris factam contra expressam dispositionem statuti nullam debere censeri atque ob id præsumptione iuris carere nec ei deferendum esse.

41 Et quod † dicebatur pro decreto iudicis præsumi, procedit & intelligitur si fuerit expressum quòd cum causæ cognitione fuerit interpositum aliàs nihil operatur decretum, ut tradit Castr. in l. cum hi. §. si prætor. infr. de transl. Anch. consi. cclxxx. cum simil. per Dec. consi. cccli. colum. fi. consi. ccccili. nume. 19. Fel. in c. quoniam contra. in. vii. conclusione de prob. Mar. sing. cccxcviii. & Dominus meus Zuccard. in rubrica C. qui admi.

42 Parique modo † procedit quod dixi iudicem ex causa posse pœnam augere, id enim uerum est si causam exprimat in sententia uel ex processu pateat; aliàs secus. Ita uoluit Bald. in l. quid ergo. §. pœna grauior. colum. vi. uersi. istorum opinio infr. de his qui. not. infa. & in l. data. colum. ii. C. qui accus. Sal. in l. properandum. §. illo. colum. ii. C. de iudic. Castr. consil. cccxxviii. ad fin. uolumi secundo. Ioann. Plat. in l. fi. C. de muner. lib. xii. Angel. Aret. in tracta. de malefi. in uer. quas si nó soluerit. colum. v. uersic. & aduertas. Roma. consil. cccclxxxiii. colum. penul. post Innoc. in c. præterea. de dilati. Fel. in cap. primo. nume. 24. de constit. & Tiraquel. in præfatio. tracta. de pœn. num. 54. at in casu nostro supponitur simpliciter prętorem condemnasse homicidam ad mortem contra tenorem statuti, nec de causa aliqua constare, meritò patet non adesse præsumptionem iustitiæ pro eius sententia. Et ita planè diuellitur prima ratio dubitandi.

43 Ad secundam respondent † Bart. & Doctores hic, quòd licet pars potuerit appellare, tamẽ adhuc in Syndicatu iudex teneri debet eadem pœna: quia pars fuit in culpa non appellando, magistratus autem fuit in dolo, reddendo ius iniquum parti, uel expresso, si de illo constat. uel præsumpto errando in iure tam uulgato tamq; noto ut est statutum loci iux. not. in l. ii. infr. eod.

44 Graue. consi. xviii. num. 14. † At dolus præponderat culpæ. l. item si obstetrix. infr. ad leg. Aqui. Rursus factum partis fuit in omittendo, iudicis uerò in faciendo, quod priori præponderat. l. si mora. cum ibi not. infr. solut matrimon. ubi quęlibet minima culpa in faciendo commissa maior est quacunque alia in non faciendo commissa, sequitur Roland. a Valle. consilio. xcv. in fin. uolum. secundo.

45 Et aliàs † uidemus quòd licet leuissima culpa quæ in faciendo consistit, ueniat in actionem legis Aquiliæ. l. in leg. Aquilia. secunda. infr. ad leg. Aquil. secus tamen est si fuerit in omittendo l. si usufruct. §. denique. infr. de usufruct. quem Bart. Bal. & Ange. mirificè notant ad limitationem totius tituli. ff. et C. ad. leg. Aquil.

46 Quin etiam leuis † culpa in faciendo quandoque punitur criminaliter, l. si fortuito. infr. de incend. rui. & nau. non autem ea quæ est in omittendo, qui edes. eo. ti. Ang. Aret. de malefi. in uerbo incendiario. col. ii.

47 Rursus † dolus (ut ad eum redeamus) commissus in faciendo facit quẽ teneri de casu licet nõ sit ordinatus ad casum; quia uidelicet casus propter ipsum dolum non euenit. l. i. §. si rem. & ibi not. Castr. infr. depos. Dolus autem in non faciẽdo non facit teneri de casu nisi quando est ordinatus ad ipsum casum. l. & in totum. infr. de Impens. Castr. in l. si uehendum. §. i. inf. ad leg. Rod. & plura id genus cumulat Tiraquell. in tracta. de pœn. causa. xxxxiiii ad comprobandum quòd factum seu delictum in committẽdo sit grauius eo quod in omittendo consistit: quare magistratus in casu nostro morti subiciẽdus est licet reus non appellauerit.

48 Ad tertiam rationem † respondent hic Ang. Ias. Aquens. & Sapia quòd licet prætor quid statuens non ligetur statuto suo, tamen ligatur uirtute huius legis, quæ instruit iudicem ad imponendam pœnam illi qui ius iniquum statuit, & sic ꝙ in eum fiat retorsio eiusdem iuris iniqui, quod in alium statuit & terminauit.

Et eodem modo tollitur quarta ratio, nam uerum est ꝙ iudex non tenetur lege quam reo imposuit, & quo ad eam posset ab ea recedere, sed bene tenetur hac edicto, & lege huius tituli, quæ uult in eum pœnam eandem retorqueri, Sicque respondet Alberic. hic colum. secunda in princip.

49 Nec † inconueniens quem una lege non teneri, alia uerò sic ut in principe qui quamuis positiua lege non obligetur, à dictamine tamen rationis non est solutus: quia est animal rationale ut tradit Bal.

Iun.consi.clxxiii.colu.i.

58 Parique † modo dicit quòd quando aliqua di spositio de facto obseruatur apud omnes etiam superiores, pro iusta reputari debet & pro lege, quo ad hoc ut iudex inferior eam sequi debeat. citat Cardinalem & Imolam in c. peruenit. col.6. uersiculo tertio casu. de fideiuss. & alios ut per eum.

59 Et † legem à superiore approbatam inferior tollere non potest, aut nullam declarare. l. minor autẽ magistratus. infr. de minor. Nec debet inferior uiolare auctoritatem à superiore cõcessam. l. fi. supra de legib. Castr. consil. cccexxiii. quia scio. col. vi. uol. i. Hinc etiã dicimus inferiorem non posse manum apponere in eo super quo superior iam manum apposuit, licet factum superioris sit nullũ ut tradit Inn. In c. inter dilectos. de excess. prælat. Anch. consi. lvil. circũscriptis. Roma. consi. cccxxxv. col. ii. Bellame. consil. xxxiiii. col. 4. Quæ omnia refencet. Cranc. in d. cõs. 117. nume. 8. & eum sequitur Roland. à Valle. consi. 3. nu. 13. uol. secũdo. Vnde ea reducẽdo ad propositum nostrum dico quòd iudex solus in dolo fuit posito quòd cogitaret dictum statutum non ualere, cum sciret illud de facto seruari apud omnes.

60 Vt enim † dicit Cyn. in l. i. C. si aduer. rẽ iud. si iudex in plus reum condemnauerit quãm disponat statutum sententia nõ tenet. sequitur Ioannes de Cane mortuo. consi. xxviij. nu. 2. uol. i. etiam. Et ut scribit Bald. in l. ut uim. colu. i. supra de iust. & iure, & post eum Natta. consil. cccliiii. in fin. Iudex numquam ex suo capite debet condemnare aliquem qui habet defensionem iuris ciuilis, uel municipalis: quia paria sunt punire innocentem, uel punire nocentem quem damnare non debet. ad quid enim factum esset statutum si iudices non seruarent illud? nec conscientia eos mouere debet, quia non sunt in foro pœnitentiali; sed iudicia-

61 li. † Et ubi quem sic ad mortem damnauerint dolosè, teneri debent pœna legis Cornel. de sicar. ut tradunt Io. Fabr. & Angel. Aret. in §. i. instit. de obligat. ex quasi malef. & Gramma. decis. xix. nume. 2. quare in proposito casu teneri debet eadem pœna prætor iste qua reum multauit. & ita sublatis omnibus contrariis remanet defensata decisio primi capitis huius edicti.

62 Nunc † ad secundum accedo ubi proponit exemplum Ias. nume. 8. post Bald. in. l. si quis testibus. C. de testi. & Innoc. in cap. cum uenerabilis. de excep. si quis produxerit instrumentum facta manu notarii tunc monachi & ob id inualidũ. e. sicut. ne cleri. uel mona. tamen quia nihil oppositũ fuit obtinuit, aut quis produxit cartã minus auctenticam, & per eam uictoriam reportauit, nunquid ergo si producantur aduersus eum ali: instrumenta eiusdem monachi, uel similis carta minus auctentica, eodem iure tenebitur uti contra se & illis instrumentis, aut cartę acquiescere. & prima consideratione dicendum uidebatur quòd nequaquam. per regulam leg. quod fauore C. de legib. ubi inducta ad fanorem non debent in odium retorqueri. si quis igitur hoc ius nouum obtinuit contra alium, quod sibi fuit fauorabile, non debet aduersus eum iuris eiusdem retorsio fieri: quia sic in eius odium redundaret quod eius fauore fuit constitutum. & hanc difficultatem mouent hic Cur. Iun. & Sapia.

63 Sed † ea tamen minime repugnante contrarium determinauit hic prætor ea ratione motus, *ut quod ipse in alterius persona æquum esse credidisset, id in ipsius quoque persona ualere patiatur.*

Nec obstat ratio contraria: nam respodet Sapia quòd illa regula legis quod fauore. non procedit quoties odium uenit occasionaliter, quã resolutionem plenius declarat Bald. ibi in vii. oppo. per. l. cum ex oratione. infra de excus. tu. ubi si libertus impetrauerit ius aureorum anulorum, tenetur ad tutelam ingenui cui prius obstrictus non erat, ea quidem ratione: quia tale onus tutelæ uenit ex quadam consequentia necessaria & oneris annexione, quod habet ingenui ueri uel ficti, ꝙ ad tutelam ingenuorũ cogantur. sicut si concedatur alicui priuilegium ciuilitatis, ille tenetur ad collectas & datia: quia huiusmodi onera ueniũt ex quadã ãnexione ciuilitatis. & illam doctrinam Baldi sequitur Sozin. in l. cum filio, secundo notab. infr. de leg. primo. Sic enim contingit in casu nostro, nam statim quòd quis impetrat & obtinet à magistratu ius nouum in aliquem dici, sequitur necessario quòd illud idem in se equum putet. meritò eodem iure uti debet, uelut sit onus quodam proueniens ex consequentia fauoris quem à magistratu reportauit.

64 Notat † ex hoc tex. primò Dec. quòd istud edictum summã habet æquitatem quo simili loquendi modo utitur idẽ Vlpianus. in l. ii. infr. de eo per quẽ fac. erit. in l. i. inf. de pact. & in l. i. inf. de mino. Iustini. in §. emãcipati. instit. de exhær. lib. & in §. media. inst. de legi. agna. succ. origo aũt huius ęquitatis in hoc edicto fuit (ut eleganter declarat Duarẽ. disputa. lib. secũdo c. xlix.) inl quitas iudicẽtis, & partis: nã cũ magistratus ambitiosi plerũque cõtra morem maiorũ. contraq; ius & æquũ ius dicerent uisũ est operę pretium huic malo ne lõgius superet, pęna quæ hoc edicto cõtinetur uelut remedio quodã mederi, non solũ; magistratus cupiditatẽ & ambitionem qui nouũ, iniquũque ius statuerit sed etiam eius qui postulauerit, impetraueritq; cõprimere ac uindi

65 care † & hæc æquitas ut subdit Dec. non solum

Bb hic,

hic, sed in omnibus & maximè in iure spectanda est. l. in omnibus quidem. infr. de regul. iur. unde bene dicit text. in l. quod si Ephesi, ad fi. infr. de eo quod cer. lo. in cap. primo. iiii. q. iiii. & Glo. in l. inter filios. C. fam. erc. quòd iudex æquitatem ante oculos habere debet & ea uti.

66 † Hæc enim æquitas est quam iuris non scripti appellat Aristo. lib. primo Rhet. & refert Cōnanus in commentar. iuris ciuil. lib. primo. c. xi. col. v. in his enim uersatur quæ sunt scripto legum prætermissa, & in legum interpretatione perspicitur, quam omnes iudices sequi debent, & eam ut conseruemus, possunt nos auctoritate sua compellere, cum ea nihil aliud sit quàm mens & sententia scriptæ legis. Imò uerò tantisper in iudicis obseruatione cōsistit æquitas, ut dicat Connan. ibidem. colum. septima. numquam ulla in causa uelle ne latum quidem unguem, quod aiunt, ab æquitatis linea recedere etiam si in infinis subsemliis sibi ius dicendum esset.

67 Hæc † tamen conclusio plenius est declaranda, ne sic simpliciter proposita quempiam fallat, procedit enim quando nec rigor nec æquitas scripta reperitur in simili casu in casu de quo contenditur, licet in simili casu ius scriptum habere tur, non enim propter talem similitudinem debemus ab æquitate recedere, sed illa seruanda est ut per Gloss. Castr. & alios. in l. i. C. de legib. exemplumque tradit Bartolus ibi de monacho in quo ius scriptum non erat nunquid in feudo succederet. Videbaturque de rigore scripto in simili casu eū succedere posse ueluti quòd in aliis bonis allodialibus patri succederet. l. Deo nobis. C. de epis. & cler. æquitas uerò non scripta contrariū suadebat: quia non poterat præstare domino debita seruitia hęc enim æquitas præualuit, & ita postmodum fuit determinatum. in c. i. §. qui clericus. si de feudo conten. sit ubi plenius Bald. attingit, & prosequitur Andrę. Sicul. in tract. de de præstan. Cardi. prima par. q. v. colu. iiii. Brun. consi. 17. & amplè Craue. consi. ccciii. ad quorum dicta in gratiam breuitatis me remitto.

68 Sed & aliud † exemplum adferri potest in arbitrariis, quæ non sunt à iure determinata: sed iudicis arbitrio relicta, in quibus iudex iurat se seruaturum ęquitatem. §. pen. in authentico iusiu ran. quod præsta. quem sic intelligit Imol. in c. fi. de transf. Dec. in d. l. in omnibus. & post eū Cagn. nu. 7. Dec. in c. ex parte. secundo de offic. deleg. & Fulgos. ab eis non citatus. in d. l. i. col. ii.

69 Nec huic † conclusioni repugnat text. in l. non possunt. supra de legib. uolens quòd in articulis non decisis à iure procedatur de similibus ad similia, quasi ius scriptum in simili seruandum sit, non autem æquitas: nam procedit ille text. in ęquitate non scripta in specie, uel in simili. sed ubi scripta reperitur saltem in simili tunc potius simile æquitatis quàm simile rigoris sequendum est, ita post Bal. tradit Guil. Mayner. in d. l. in omnibus.

70 Secundò † procedit dicta conclusio quando æquitas & rigor scripti reperiuntur in specie: nā præualet æquitas rigori, atque illi præfertur. l. placuit. C. de iudic. quam sic omnes intelligunt ibi huiusque dat exemplum Castr. in l. Panthonius. inf. de acqui. hære. ubi siquis decessit infra dies petendæ bonorum possessionis tēpore quo erat absens causa rei pub. de rigore iuris non transmittit bonorum possessionem, nec restitutionē in integrum; quia non fuit læsus in eius uita. Tamen de æquitate transmittit dictam restitutionem; quia læditur in articulo mortis. & sic ibi scriptus est rigor & æquitas. unde præfertur æquitas cæteris paribus. l. si seruus. §. sequitur. infr. de uer. ob.

71 Tertio procedit † dicta conclusio nedum quando rigor & æquitas sunt in specie scripti, ut in exemplo proximo, sed etiam quando in genere tantum reperiuntur. l. si tibi pecuniam. infr. si cert. petat. l. si pecuniam. infr. de cond. ob causam. cum simil. per Guilel. Mayn. in d. l. in omnibus.

72 Limitatur uerò † dicta conclusio non procedere quando æquitas non reperitur in scriptis sed rigor tantum. tunc enim præualet ille & ęqui tati prefertur, ut no. Gl. Bar. & Bal. & alii in l. i. C. de legib. per illum text. idemque Glo. Bal. Saly. & alii. in d. l. placuit. Gloss. Abb. & Imol. in cap. fin. de transf. Dec. in d. l. i. in omnibus per l. prospexit. infr. qui & à quib. quatenus enim pertinet ad d. l. primam uidemus quòd Imperator ibi dicit sibi tantum licere se interponere inter æquitatem & ius, unde tollit quominus iudex eam sequatur potius quàm rigorem, quod inde causatur; quia loquitur ibi text. de æquitate non scripta, cum alioqui si scripta esset iudex eam sequeretur ut dicitur in d. l. placuit.

73 Quo † uerò ad d. legem prospexit. sic induci potest. Nam uidemus quòd lex prohibens manumissionem seruorum per adulteram. infr. l. x. dies ne per manumissionem serui quæstioni subducantur, locum habet etiam in seruis qui extra ministerium mulieris fuerint uel in agro uel in prouincia, quod quidem per quandurum est, sed ita lex scripta est inquit tex. & durities in eo uersatur, quòd isti serui extra ministerium mulieris uerisimiliter nihil sciunt de adulterio per eam commisso, at secus in aliis qui secum fuerunt. unde cessante in illis absentibus ratione prædicta, quæ in præsent bus militat, uidebantur ex æquitate posse manumitti. Sed tamen æquitas prædicta uelut non scripta non attenditur sed rigor scriptus.

Et ratio

74 Et † ratio dicti rigoris ultra scripturam esse potuit ut tradit Ripa. in l. ex facto. nume. 46. infr. de uul. & pup. quia dicta æquitas appa: ens erat tantum non sutem essentialis. posset enim esse quòd illi serui scireut aliquid de dicto adulterio, unde lex tolerauit illud absurdum ut absurdius effugeretur, iuxt. l. ita uulneratus. infr. ad legem Aquil. uidelicet ue adulterium remaneret improbabile, & impunitum.

75 Sed & ulterius † comprobatur hæc limitatio ratione. Nam expræssum facit cessare tacitum. l. cum ex filio. §. fi. infr. de uul. & pup. l. si ita. infr. de liber. & post. Bald. in l. lu multis. circa fin. supra de sta. ho. Crauet. consi. xcii. nume. 3. Sozin. Iun. cousi. xxx. nume. 56. uolum. primo Vnde Bald. in l. cum multæ. colum. ii. C. de don. ante nup. à Craueta citatus & à Rolando à Valle consi. 62. nume. 8. uolum. i. dicit puta dotalia intelligi repetita in donatione propter nuptias, nisi aliqua fuerint expræssa in ipsa donatione, quia expræssum remouet præsumptionem taciti, cum tacitum ueniat suppletiuè, sed expressum suppletionem non recipiat, quoniam est expressum determinato modo. at in casu nostro proponitur rigor esse scriptus & sit expressus. aequitas autem prætermissa, & silentio inuoluta. merito dictus rigor expressus eam tacitam silere facit; & illi debet preualere.

76 Secundò limitatur † dicta conclusio ubi rigor esset in specie scriptus, æquitas uerò in genere, tunc enim rigor prefertur, ut no. Cy. Bald. Ang. Salyc. & omnes in d. l. placuit. Dec. Guil. Mayner. & alii in d. l. in omuibus dant exemplũ Doctores per l. nam hoc natura. inf. de cond. inde. equitas enim suadet ne quis locupletetur cum alterius. iactura Quæ æquitas est in genere scripta tantũ. nec ad certũ casum coarctata. Rigor autem reperitur scriptus in specie quòd usucapionibus & præscriptionibus acquiritur bona fide dominium rei aliene, & sic cum alterius iactura. l. i. & ii. infr. de usuca. & iste rigor præfertur equitati quòd illa generalis ille uerò specialis.

77 Huiusque † differentię ratio in promptu est: quia species derrogat generi. l. in toto. infr. de reg. iur. Nam & uidemus pręsumptionem in specie tollere præ umptionem in genere, illique pręualere ut tradit Ale. consi. 150. col. vii. nu. 9. uol. v. Pari. cõs. xxix. nu. 87. uol. ii. Soz. Iun. cõs. cxxviii nu. 230. uol. i. Cur. cõs. lv. nu. 15. D. micus Rimin. consi. cxxviii. nume. 11. & posui instit. de donat. in principio. nume. 323. Sicut testes deponentes in specie præferuntur depouentibus in genere, ut tradit Innoc. & alii. in cap. auditis. de præscrip. Alexan. cousi. lxxxviii. colum. ii. & consil. cl. colum. vii. uolum. v. Aret. consil. lxxxiii. col. pen. Crauet. consil. xciiii. nume. 3. & ultra uidemus quòd licet bona fama cum sit thesaurus inæstimabilis, & sicut lilium dans odoris suauitatem secundum Bald. iu l. i. colum. v. C. de confess. quem sequitur Crot. consi. xxxiii. in fi. & sicut corpus nostrum illustrat Sol. ita etiam Bona fama. secundum Bal. in c. ueniens. de testib. Corse in c. grandi. colu. xiiii. de suplen. neg. præll. meritò purget indicia ad torturam, ut uoluit Ang. in l. milites. C. de quæst. Dec. consil. clxxv. & consi. clxxxix. col. pe. Mars. consi. cix. nu. 27. Roland. à Valle. consi. xlv. nu. 44. uol. ii. tamẽ non tollit indicia in specie existentia contra reũ Alex. cons. lxxvii. nu. 7. uo. i. Roma. consil. clxvii. in fi. Io. de Arn. sollilo. xxxvii. & Ferrant. Gargia reus. consilio. cxxiii. nu. 21. tomo primo Crimi.

78 Terio † limitatur hæc conclusio nouiter à Cõnano in dicto capite. 11. colum. v. cum sequen. Nam procedit, ut ille dicit, cũ ex uerbis legis certũ est quid illa iubeat aut uetet, tũc enim officiũ iudicis est uoluntatẽ eius secus non ut eã uerbis, & literis intercludat, sed relaxet quantum queat. non tamen amplius quàm ratio & sententia permittit legislatoris l. nam ut ait Pedius. supra de legib. At cum lex ambigua est, & quod accidit uescitur au scripto legis comprehendi queat nam uerborum anbiguitas, certitudinem tollit sententiæ, tunc adeundus est princeps qui eam interpretetur, & noua lege uoluntatem suam declaret. non autem iudex. l. i. C. de legib. ubi inter æquitatem & ius interpretatio-
79 nem sibi soli resseruat Imperator. † & hęc melior intelligentia uidetur ad illum text. quàm Glossę & cęterorum. qui de ęquitate non scripta eum intellexerunt ut effugereut contrarium legis placuit. C. de iudic. quæ de æquitate scripta loquitur, nam qui correctiores sunt codices non habent, *scriptæ*, uerbum siquidem æquitas scripta esse non potest ut fusius supra tradit Connanus, cuius opinionis est etiam Duarem disputa. libr. ii. c. 18. dicens id uerbum additum ab iis fuisse, qui uim æquitatis non intelligentes conciliare illud rescriptum cum capite primo de legib. non poterant.

80 Ego uerò † prędictorum licet clarissimorum uirorum seutentiam probare non possum. Nam quando uerba legis clara sunt & aperta, superuacanea redditur interpretatio quæ tantum in obscuris admittitur, ut tradit Cor. consi. 324. nu. 6. uol. tertio & estex. in l. ille aut ille. §. i. infr. de leg. iii. dicens, *cum in uerbis nulla est ambiguitas non debet admitti uoluntatis quæstio*, unde Salomonius quem refert lexicon iuris in uerbo interpretatio. dicebat quòd ubi uerba sunt aperta, interprætatio. contra manifestam uim uerborũ nihil ualet neque communis opinio efficere potest quòd uerba dicant id quod non significant. quæ cum ita sint officium iudicis erit in uerbis legis claris ea sequi, nec æquitatis colore ab eis ulla ex parte recedere

ut per. Bald. Saly. & alios. in l. cum de nouo
C. de legib. qui tenent ubi mens & ratio legis
eſt certa certumque habet ſignificatum uerborũ
81 ſtandum eſſe uerbis & menti.† Nec allegata lex
nã ut ait pedius per Connanum, deſſeruit eius
ſentẽtiæ, proſequitur enim casũ prçcedẽtis legis
uolẽns ꝙ in caſibus non deciſis procedẽdum ſit
de ſimilibus ad ſimilia, non autem diſponit quòd
uerba legum aperta per æquitatem nubilentur,
in alium ſenſum tandem uertantur.
82 Nec † in ſecundo capitæ legis ambiguæ qđ
fecit Connan. aſſentire poſſum ueluti cõtra tex.
in d. l. cum de nouo. ubi cum de nouo iure, ꝙ in
ueterato uſu non adhuc ſtabilitum eſt dubitatio
emergat, neceſſaria eſt tam ſuggeſtio iudicantis
quàm ſententia principalis auctoritatis. patet
enim quòd iudex etiam ſe interponit inter liti-
gantes ad declarandum diſpoſitionem legis am
biguam, princeps uerò ut ius generale inter om
nes conſtituat ſecundum Doctores ibi accedit-
que text. in l. benignius. ſupra de legib. di-
cens. Benignius leges interpretandas eſſe,
nec ad principem ſe magis coarctat quàm ad
iudicem.
83 Demumque text. in d. l. placuit. † ſituata
ſub illo titulo de iudic. ut illi deſſeruiat. §.
quibus prima conſtit. cod. l. imperatores. infr.
de in diem adiecti. dici debet æquitatem ſcri-
ptam quam præcipuam eſſe mandat ſtrictoque
iuri præualere per iudices eſſe ſeruandam quare
ſequitur illam reſeruationem quam ſibi ſoli
princeps fecit in d. l. 1. procedere: quia çquitas
illa non erat ſcripta ut omnes intelligunt quod
ſecus fuiſſet, ſi ſcripta fuiſſet, ut in dicta l.
placuit. quæ per uerbum, *ſcriptæ*, legi de-
bet poſtquam codices impræſſi ſic communi-
ter habentur. Quidquid Connan. & Duarenus
84 dicant. † Nec enim probant çquitatem non eſ
ſe niſi ſcriptis carentem quinimmò contrarium
ſuaderi poteſt, ut licet lex quandoque referat
çquitatis diſpoſitionem eamque in ſcriptis redi
gat, nõ tamẽ ea deſinere eſſe çquitatem, ſicut de
conſuetudine tradit Soz. in l. ii. in prin. inf. de uul.
& pup. cuius diſpoſitionem ſi lex refert. non de-
ſinit eſſe conſuetudo. Nam & leges referunt be
neficium abſtinendi ut in titulo. C. ſi minor ab
hçre. & in §. ſed ſui. inſt. de hære. qual. & diffe. &
tamẽ illud dicitur eſſe de iure prætor. ut no. in l. qui
ſe patris. C. unde lib. & probatur in alio caſu in l.
poſthumus. & ibi ponderat Caſt. inf. de iniuſt. te
ſtamẽto ubi Diuus Pius reſcribit illud quod erat
diſpoſitum de iure prætoris. & tamen dicit da-
ri bonorum poſſeſſionem, & ſic non deſinit eſſe
ius prætorium.
Secundò notat ex hoc textu Dec. poſt Ca-
85 ſtrenſ. † quòd paria ſunt non habere cauſam
querimoniæ, uel iniuſtam habere probatur ibi
& ſine cuiuſquam indignatione iuſta, Sicut enim
ſi mihi ius dicatur legitimè, non habeo cauſam
querimoniæ quia legibus ſubiectus eſſe debeo. l.
lege C. de leg. Ita ſi mihi ius dicatur inique quod
aliis dixi uel dici obtinui, & conquerar de iure
iniquo quod mihi dicitur, cauſa querelæ non eſt
iuſta, & repelli debet ſicut ſi nullam cauſam que
rimoniæ haberem, quia aſpernari non debeo idẽ
ius mihi dici quod aliis dixi, uel dici effeci. & ſic
tãtundem eſt non habere cauſam querelandi uel
86 habere ſed iniuſtam † facit textus ut inquit Dec.
in l. ſi cum dotem. §. eo autem tempore. inſ. ſolut.
matr. ubi paria ſunt filiam patri agenti de dote
ſine cauſa diſſentire, uel cum cauſa ſed iniuſta,
quia pater ſit probatę uitę illa uerò iuuenis, leuis,
aut nimis affecta marito non merenti.
Ad idem tex. in l. nulla. infr. de aucto. tut. ubi
nulla differentia eſt tutoris auctoritatem non in
terueniſſe, uel perperam interpoſitam fuiſſe.
& text. in l. quamuis. §. ſi conuenerit. infr. ad
Velleia. ubi qui promiſit expromiſſorem da-
re, dãdo mulierem munitam Velleiano nõ libera
tur, *quid enim intereſt non det, an talem det?*
inquit tex. & alia plura conſimilia Dec. cu-
mulat, ut ex legibus patet per eum citatis. de
quo ſe remittit Sapia column. ii. ad not. per Fe-
lyn in capitul. ſuper eo. colum. ſecunda de offic.
delegat.
87 Quibus † annecti poteſt exemplum quod tra
dit Bar. in l. non putauit. §. non quæuis. infr. de
bon. poſſ. contra. tab. de bannito qui poteſt impu
ne offendi uigore ſtatuti, nam debet intelligi ſi
ritè fuerit condemnatus, & Bãnitus, ſecus ſi nul
liter: quia pro nõ bannito reputatur, & per conſe
quens impunè non poteſt offendi, ſicut nec ille
qui nullo modo bannitus eſt, quia paria ſunt nõ
88 eſſe bannitũ, uel nulliter eſſe bannitũ. † Et iſta cõ
cluſio de bãnito nedũ locũ habet quãdo occidẽs
ſciebat illũ minus legitimè bannitum, ut notant
Bar. & alii in l. iii. §. ſi ſeruus. inf. de acqui. poſſeſ.
ſed etiam quando hoc ignorabat; quia punietur
adhuc de homicidio culpoſo licet nõ de doloſo:
quia fuit in culpa cur bannum non uidit adhibẽ
do conſilium periti numquid eſſet ritè latum,
quare punietur ex iſta culpa l. ii. §. hac actione.
infr. vi bon. rap. idque confirmatur. Nam ſi
contrahens cum alio eſt in culpa niſi diligenter
explorauerit conditionem perſonę. l. qui cum
alio infr. de reg. iur. multo magis qui alium oc-
cidit eo prætextu quòd ſit bannitus debet eſſe
bene certus de conditione ſuę perſonę, aliàs
dicitur eſſe in culpa. Ita Bartol. in l. penul.
infr. de adulter. Bald. in l. ex morte. C. ad leg.
Aquil. & in l. quid ſit fugitiuus. §. apud La-
beonem. infr. de çdil. edic. Felyn. in c. ex tran-
ſmiſſa. col. ii. de præſcri. Iaſ. in l. iiii. §. condemna-
tum. colum. fina. infr. de re iud. D. Modeſtus
Patauinus in conſ. lxxiiii. num. 24. uol. ii. crimi-
89 naliũ. & Alex. conſi. lxxvii. col. i. uol. iii. † Quorũ
decisio

decisio tolerabilis est ubi ex inspectione scripturæ banni nullitas apparere potest, alias secus, sed occideus in totum uenit absolueudus: quia ignorans prægrauari non debet ex quo deceptus fuit auctoritate publicæ scripturæ, iux. not. in l. fina. C. de edic. diui. Hadri. tollen. & præsumptio est quòd iudex solenniter bannierit iux. no. in l. i. supra de offi. præf. præto. Ita post Dyn. Salyc. in l. eum qui duas. C. ad leg. Iul. de adult. de quo latius Alex. consi. lxv. col. iii. uol. iii.

90 Vel procedit † eorum decisio quando publicè dicebatur baunum esse nullum, secus uerò si nulla culpa potest imputari occidenti: quia lapsa essent tempora ad appellandum, & nulla causa nullitatis fuisset obiecta, ut tradit Nellus. in tract. bannitorum in prima par. iii. temp. quæstione secunda. post eum Bossius. iu titulo banuiti quid amittant. colum. secunda de qua materia multos cumulatos uidere poteris apud Petrum à Plaza in epitomes delictorum libr. primo. capitulo, xxxvi.

91 † Et ex his Ioannes de Arnono cautela prima docebat ac instruebat homicidam uoluntarium ad euitandum pœnam mortis quæ pro homicidio ueniret imponenda ex forma statuti, ut dicat quòd credebat occisum ab eo bannitum esse, & per consequens impunè potuisse offendi. & si dicatur illi quòd debuit diligenter perquirere an esset bannitus, poterit replicare se in hoc culpam admisisse, sicque punietur de homicidio tantum culposo, non autem doloso. Et de hac sua credulitate & opinione quòd esset bannitus stabitur iuramento suo per. Gloss. in l. i. in uer. non occidendi animo. C. ad leg. Cor. de sica. quam singularem reputat Roma. in l. in illa. col. pe. inf. de ucr. ob. quem refert Ias. in §. sed istæ. num. 90. inst. de actio.

92 Et similem † casum ponit idem Arnonus singul. xliiii. ubi per illam Gloss. pariter tenet quòd si quis alium uulnerauerit qui deinde ex illis uulneribus mortuus fuerit, & inquiratur de homicidio poterit excipere quòd non animo necandi sed uulnerandi tantum id fecerit. & per iuramentum suum talem animum poterit probare, sicque pœnam mortis euitare.

Et ultra Glo. d. l. i. adduco aliam in c. significa
93 sti. in uer. si ita est. de homici. † quæ uult ad probandam ignorantiam alicuius quòd equus quem equitabat esse effrenatus qui mulierem in cursu pedibus interfecit, sufficere iuramentum illius allegantis dictam ignorantiam: quia cum de alicuius conscientia quæritur statur ipsius iuramento secundum illam Glo.

94 Ego † uerò super istis cautelis Arnoni ueluti friuolis longè dubito: quoniam in istis quę sunt de genere prohibitorum ut percutere, uulnerare, & occidere, dolus præsumitur contra facientem, ut post Iacob. Butriga. tradunt Saly. & alii in l. i. C. de sicar. per illum tex. ubi probari debet per occidentem non animo occidendi se percussisse: quia præsumptio est aduersus ipsum. Concordat text. in l. si non conuicii. C. de iniur. quæ iura pariter ad hoc citat Albert. Gandin. in rubr. de homici. colum. fin. uer. istud autem. sequitur Tiraquell. in tracta. de pœnis. causa. x. nume. 6. dicens dolum præsumi in his quæ sunt ex se mala. Idemque tenet Cuiliel. Cellotus. consi. 41. nu. 12. & Modestus Polento. consil. lxxxvii. nu. 17. uol. secundo crimi.

95 Hinc † dicit Bar. in l. Aurelius. §. idē que sunt. infr. de lib. leg. quòd si reus confiteatur occidisse alium ad sui defensionem confessio sua scindi potest, & acceptari, quatenus dicit occidisse repudiari uerò respectu defensionis adiectæ: quia ius aduersus eam præsumit dicta l. i. C. de sicar. & illud dictum est communiter approbatum secundum Iasonem in l. ut uim. colum. iii. supra de iust. & iure. Alexan. in l. i. §. si quis simpliciter. colum. ii. infr de uer. ob. & in l. non solum. §. sciendum. inf. de oper. no. nunc. consi. lxxxvii. uol. i. Corn. consi. xciiii. col. iii. uol. iii. Craue. consi. ccxvii. nu. 11. Bossius in titu. de confessis. nu. 19. & alios ego citaui. in d. l. ut uim. nu. 128. ubi de pœna sic confitenti inferenda latius posteà dispntaui. quod hic omitto uelut non necessarium.

96 Sed † aliud beue quod ad rem facit adiiciam. Nam & uidemus quòd licet aliàs laboratores conducti in alienam domum uel possessionem, si fuerunt ob id accusati à uerò domino quòd ibi operati fuerint, excusantur nominando eum qui eos illuc conduxit, Ita quòd non tenentur in aliquo accusanti, Bar. in l. in rem. §. tignum. infr. de rei. uen. & post eum Ange. Bald. consil. ccciiii. casus. uol. i. consi. cccclxvii. statuto cōmunis Papiæ. uol. iii. Fely. consi. xxiii. col. fi. cum similibus cumulatis à Io. Bap. Ploto. in l. si quando. nu. 780. C. unde ui. qui dicit esse communem.

97 Tamen secus est ubi fecissent actum illicitum, & de genere prohibitorum non enim excusarentur per nominationē eorum à quibus cōducti eēnt. sed punirentur ueluti si terminos amouissent. l. ii. §. fiual. infr. de termi. mo. uel si domum incendio consumpsissent, uel alio modo destruxissent contra l. senatus. infr. de contr. emp. aut si frumentum uel alios fructus immaturos secassent, uel collegissent ante tempus consuetum, & debitum aut eos destruxissent. aut terram seminatam euertissent ut fructus non nascerentur. Ita uoluit Augel. in authentico. ut omnes obed. iudic. colum. iiii. uers. & si talis castigandus. Bal. in l. qui sepulcro. per illum tex. C. de sepul. uio. Ias. in l. de pup. §. nūciationē.

num.7.infr.de oper.no.nunc.Plot.in d.l. si quan do.nume.783.

98 Nec enim † delinquentes excusantur ut uerberantes uulnerantes, aut per uim spoliantes eo uelamento quòd alius ea sibi mandauerit, ut tradunt Butri. Abb. Imol. Marian.Sozi. & alii in cap.quoniam. §. in aliis.ut lit.non contest. Alex. consi.xxxvi.uol.i. Sozin.in l.rem quæ nobis. nu. 21. uersiculo circa decimam.infr.de acquir.poss. Plot.loco citato.nume.781. quare sic & iu casu nostro non est excusandus, nec iuramento suo standum si quis dicat occidisse credens occisum esse bannitum aut percussisse non animo occidendi, sed uulnerandi tantum.

99 Confirmatur. † Nam si secus diceremus sem per occidens, uel uulnerans diceret quòd credebat illum esse bannitum uel quòd non animo occidendi fecerit, & ita se à pœna homicidii faciliter sic allegando, & iurando eximeret, quod esse non debet. ut in simili casu declarat Barto. in l. inter omnes.§.rectè.infr.de furt.ubi si fur dicat etiam cum iuramento ꝙ credebat dominum esse permissurum, per hoc non euitat pęnam furti: quia præsumptio est aduersus ipsum, quòd imò dominus non esset permissurus cum nemo præsumatur iactare suum, l. qui uas. §. uctare.eod. titu.l.cum de indebito.inf.de prob. sequitur Felyn. in c. significasti. secunda fallentia de homicid.& Dec.in c.pastoralis.nu.5. de excep. Ias.in d.§.sed istæ.nume.92.qui sic regulam constituunt quòd ubi præsumptio iuris est contra aliquid asserentem, non statur iuramento suo.

100 Idque † præterea comprobatur. Nam cau sę criminales non deciduntur iuramento ipsius rei l.fi.C.de prob.c.nos in quemquam. secunda q.i.Bar. & alii in l.admonendi.infr.de iureiuran. Bald.in l. bonæfidei.v.oppo.C. de iureiuran. & in l.i.colum.ii.C. quo modo & quando iud.uer. oppono nam contumax, aliàs nulla est difficultas quòd quilibet reus ut euitet pęnam & uitam conseruet iurabit non semel sed milies, & centum milies, nisi esset aliquis secundus homo ita bonę conscientię & sanctæ uitę qui potius uellet mori quàm falsum iurare. Sed profectò ta les homines recesserunt ab aula, & semen eorum in totum est eradicatum.unde cum tales rei criminis præsumantur deierare, iuramentum si bi non est deferendū.Ita latè concludit Marsili. in l.penultima nume.83. cum sequent. de quæstio.& in practic.crimin. §. postquam.colum. ii. & iii. sequitur Blancus in tracta. de indiciis. nume.61.

101 Quin imo † ut concludam in hoc articulo quando præsumptio iuris est aduersus aliquem duriori ac fortiori probatione grauatur quàm aliàs exigeretur. Abb.in cap.quia uerisimile. secundo not.de pręsump.consi.xi.colum.ii.secundo dub.uolum.i. plenè Craue.consi. lvi. nume. 11.& consi.lxxv.nume.12.Dec.in l.ii. nume. 14. C.qui test.fac.poss.consi.clxxv.nume.5.consilio clxxvii.colum. ii. consi. cccclxxxviii. circa princip.Cęphal. consil.xxxv.nume. 12. meritò iuramento tantum stari non debet in quęstionibus memoratis.

Nec obstat doctrina Bartoli.in d.l. pen. infr. de adulter.quam citat Arnon. in priore cautela quia loquitur in eo qui occidit uerè Bannitum li cet nulliter & minus legitimè. Arnonus uerò loquitur in occidente nullo modo bannitum.nimi rum ergo si primo casu iuramentum suum saltem ex parte sibi sufragatur. secundo uerò nullo modo.

102 Ad † Gloss. uerò.in l.i.C. de sicar. dico post Salyc.ibi quòd loquitur quando copulatiuè concurrunt plures præsumptiones, ut amicitia, affinitas, & qualitas occidentis qui erat bonę uitę & frugis forte religiosus, seu ualetudinarius talia attentare uerisimiliter non ausus.uel etiam tunc furiosus, & ultra eius iuramentum purgationis.tunc enim si tot coniecturæ, uel quędam ex eis concurrant ultra iuramentum, uerum est animum non occidendi probari, & iuramento credi, sed quando solum adesset iuramentum,

103 tunc illa Glo.non uult ei stari debere. † Et ratio differentię reddi potest; quia primo casu plu res sunt probationes pro reo quibus illa sola doli cedere debet; quia plures prę umptiones uincunt unam autentica. Itaque. C. commu. de success.Craue.consi. 145.nume.11.Ludouic. de Portis.consi.95.nume.16. uolum. primo crimi.

104 † Tantoque magis quoniam illę sunt fauora biliores, cum tendant ad absoluendum.illa uerò sola ad condemnandum. meritò capiendę sunt l.fauorabiliores.infr.de regu.iur.l. Arriani. infr.de acti. & ob.& in notab.casu tradit Ang. Aret.in consi. lviii. nume. 15. uolum. secundo criminalium. At ista ratio cessat quando reus caret pręsumptionibus pro se. & contra se reperitur habere illam pręsumptionem doli: quia quid egerit quod erat de genere prohibitorum. tunc solum eius iuramentum sufficere non debet ad se exonerandum ab illa pręsumptione quę contra eum uiget.

105 Quo uerò † ad Gloss. in d.cap. significasti re spondetur quòd illa loquitur in homicidio casuali.Nam ęquus ille se in aquam proiecerat,& cum presbyter calcaribus eum premeret & excitaret, pręter eius uoluntatem, equus raptus in cursum mulierem obuiam pedibus interfecerat. Vnde dicit Abbas quòd ex quo constat apertè de casu, super circunstanciis casus alia probatione deficiente statur iuramento suo, uidelicet an sciret equi uitium, & eo iurante quòd non sibi creditur. Sed Arnonus non loquitur in homicidio penitus casuali,uel in quo constet de casu,me

rito

ritò cessat Glossa prędicta, & ita remanet hic articulus ressolutus.

An actus nullus nihil operetur.

106 Subdit † deinde Dec. hic ꝙ licet regulariter actus nullus nullum sortiatur effectum? quam materiam copiosè satis exornat & cumulat Fel. in ca. ex tenore. in uerbo de rescripto. de rescrip. & Ripa. in l. iiii. §. condemnatum. colum. i. infr. de re iudi. Cassane. consi. primo. nume. 6. Neuizzan. abundè. consi. 70. colum. prima & secunda. Ruin. consil. cxliiii. nume. 16. uolum. 4. post Bal.
107 in l. ea quidem. C. si manci. ita fuer. alie. † ubi dicit quòd frustatorium factum efficaciter pœnam non committit; quia ex nihilo nihil fit secundum Philosophum. unde citatio nulla nō inducit litis pendentiam. cap. fi. ut lit. penden. in clemen. Dec. consil. cccclx. num. 28. nec perpetuat iurisdictionem secundum Archid. in cap. non ita ii. q. vi. Castr. in l. i. §. i. infr. de fer. & plura id genus cumulat Vancius in tracta. de nulli. sent. in ti. quoti. & intra quod tempus. nume. 26. Et alibi dicitur quòd actus nullus non præstat impedimentum. cap. non præstat. de reg. iur. in. vi. Gomes. in capit. cum in multis. de rescript. in vi. nume. 45.
108 Nec ex consensu alterius partis tantum potest conualidari Corne. consil. lxxi. colum. ii. uolum. secundo per l. contractus. & quod ibi Cyn. C. de fid. instrum. Craue. consi. xxxviii. nume. 13. quorum omnium ratio esse potest; quia nullitas operatur ut actus perinde habeatur ac si factus non fuisset, l. i. §. penul. infr. quòd cui. uni. no. cum similibus per Vancium loco citato. num. 16. ubi citat Andręam de Isern. in cap. i. §. præterea. quæ sit prima causa. benefi. amitt. dicentem paria esse, non esse, uel esse nulliter. Tamen ut subdit hic Dec. quandoque ex actu nullo aliquis effectus surgit, actus enim nullus declarat uoluntatem testatoris l. fin. & ibi Bar. infr. de reb. cor. ubi si pater in testamento iusserit prædium uendi, idque testamentum posteà irritum fuerit factum propter capitis diminutionem testatoris, tutores tamen dati pupillo non facient contra orationem diuorum principum si secundum uoluntatem defuncti prædium illud uendiderint: quia dicit Bar. id testamētū licet irritum & nullum probat uoluntatem defuncti. Idemque tradit Bal. in l. qui à patre. infr. de confir. tut. cum similibus à Paris. cumulatis in consil. lxxviii. nume. 16. uolum. se-
109 cundo. † Et ut subiungit Dec. ex actibus nullis inducitur consuetudo, ut tradit Aret. in. §. ex non scripto. colum. v. uersicul. quæro an ex actibus. instit. de iure nat. post Bal. in l. de quibus. colum. vi. uersic. sed quæro an ex actibus. suprà de legib. ubi concludit quòd ad hoc ut consuetudo inducatur non requiritur actuum ualentia, nam etiam per actum nullum uoluntas cōprobatur, l. fin. & ibi Bar. infr. de reb. cor. Et ut subdit Aret. inducitur consuetudo quando apparet de tacito consensu populi. sed ita potest apparere ex actibus ueris sicut ex nullis, meritò debet induci cōsuetudo. Idemque tradit ipse Dec. in l. si auiæ. nume. 10. C. de suc. edic. & Petrus Rauenas. in tracta. de consuetu. nume. 115. ubi dicit hoc esse de necessitate ꝙ consuetudo inducatur ex actibus nullis. Nā ualet consuetudo ꝙ sententia feratur stando, uel sine scriptura, uel quòd recitetur per alium, quod fieri non potest nisi per sententias latas hoc modo quæ nullæ fuerint à principio l. fi. C. de sent. ex breui. recit. ut per Bal. in d. l. de quibus quem citat, atque idem sequitur Butrius, & post eum Rochus de Curte. in c. fi. de consue. nu. 424. dicentes quòd ex sententia nulla quæ in noticiam populi deuenit, inducitur consuetudo: quia ex ea satis tacitus consensus populi colligitur.

Et cum prædictis residet Natta. cōs. cccviii.
110 nume. 7. † concludens post Butr. loco citato, regulam quod nullum est, effectum non producere, procedere immediatè, sed ex eo bene posse quod insurgere in facto uidelicet consensum ex quo ut ualido surgit consuetudo secundum Pe-
111 trum de Bellaper. quem citat † Et huius conclusionis dat exemplum Cyn. in l. ii. colum. vii. uersicul. vi. quæritur. C. quæ sit. long. consu. de iudice qui sępius iudicauit pro primogenitis contra ius commune, ut scilicet quòd maior natu totam haberet hæreditatem. Hinc enim inducitur consuetudo si toties iudicatum sit ut ex eo tacitus consensus populi uel maioris partis colligi possit. & diuturnitas temporis fuerit secuta. l. diuturna. cum sequen. suprà de legib. Et licet illæ sententiæ re uera nullæ sint, & nullum effectum habeant uirtute sua, tamen consensus populi totius uel maioris partis, qui inde colligitur cum diuturnitate temporis habens effectum inducendi consuetudinem, quod & tradit Ioan. Andr. in cap. fi. colum. xvii. uersic. vi. an iudex. & Card. Flo. q. xxi. de consue. demumq; Tiraquell. in tracta. de iure primigen. q. xciiii.
112 Sed & ulterius † comprobatur ut enim scribit Connanus in commentar. iur. ciui. lib. i. c. x. consuetudo pars est iuris ciuilis in iis rebus posita quæ priusquam uenissent in consuetudinem poterant sine scelere uel prætermitti, uel uiolari, postquam autem longo omnium usu comprobatæ sunt, parem legibus habent potestatem.
113 † Quia sanctiora quodammodo uidentur esse ea quæ moribus afferuntur quàm quæ imperantur legibus, propterea quòd leges dantur ut plurimum inuitis & recusantibus ab eo qui plus potest, Et idcirco ingratiores sunt: quia coactæ unde ille, *per uim sunt leges, & plebiscita coacta*, at quod est consuetudinis sua ui per se influit in mores hominum sic ut uel à natura putetur esse aut ab antiquis bono publico institutum: quare nihil aptius neque uerò potentius quicquam est hominibus regendis consuetudine præsertim

quæ

114 quæ sua uetustate naturæ uim obtineat † ut merito Pindarus morem omnium regem appellet quòd solus regnet, solus imperet, & unus omnibus mortalibus iubeat, uetet, præscribat quod ei uideatur. Vnde Darius, ut est apud Herodotum, Græcos aliquando rogauit quanta pecunia adduci possent ut uescerentur defunctorum parentum corporibus quemadmodum Indi, at illi meliora eum ominari iusserunt, rursus Indos cum multis precibus, & præmiis tentasset ut mortuos Græcorum more cremarent, responderunt se prius extrema passuros, tantum ualet in utranque partem seu recta seu praua opinio & consuetudo, ut uix, ac ne uix quidem semel confirmata tolli queat.

An causa iniusta excu. sat à pœna.

115 Postremo † subdit Dec. *ut ad eum reuertar*, quòd causa licet iniusta excusat à pœna. l. igitur. infr. de lib. causa. Gloss. in l. plagii. secunda. C. de plagia. Si quis enim testamento libertatem acceperit quod ignorat nullius esse momenti, uel uindicta ei fuerit imposita per eum qui dominus non erat, & ita quasi liber moratus fuerit ductus iustis uel non iustis rationibus, excusandus est ut sine dolo dicatur in libertate fuisse. & infinita per illam Gloss. & textum congerunt Doctores. in l. i. §. fina. infr. si quis iusdi. Iason. & Parpa. in l. si quis maior. C. de trans. Mar. in l. patre uel marito. colum. viii. infr. de quæst. Federic. Rugerius. consi. xcix. nu. 5. uol. ii. crimi. & præceteris cumulatissimè Tiraquell. in tract. de pęn. causa. 43.

116 Verum † ne sic in confuso relicta ruditer habeantur, plenius ac distinctius attingenda sunt. atque in primis huic regulæ uidetur aduersari text. in l. doli uerbum. infr. de ser. cor. ubi si quis, ut omnino seruum custodiret, receperit, uel humanitate, uel misericordia motus, uel alia probata atque iusta ratione, non tenebitur sentiens Vlpian. secus esse si iniusta ratione ductus id fecerit. Ad idem tex. in l. iii. §. & generaliter. infr. de lib. ho. exhi. ubi non uidetur dolo malo facere, qui iustam causam habet hominis libe ri apud se retinendi, tanquam sit secus si iniustam causam habeat. id quod expræssius ostenditur in §. sequenti ubi dicitur dolo malo retinere qui non bona uel probabili ratione hoc facit.

117 Hæc † iura perpendens Tiraquell. in d. causa. xliii. nu. 10. cogitandum relinquit quid his respondeas, præterquam si dicas, causam iniustam non omnino excusare, id est, à toto, sed à tanto. Sic enim sępe dicimus in similibus causis, Exempli gratia, si testis falsum dixerit, tamen eius dictum nullum est aliqua de causa, quia fortè deposuit præter articulos, aut termi num statutum, uel eius dictum nemini nocet, utique non punitur de falso Glo. Barto. & alii. in l. diuus. infr. de falsis. & in l. damus. C. eod. titulo Glos. & post eam Doctores, maximè Ioan. ab Imola in cap. quanto. de iureiuran. Alexan. consi. lxx. colum. ii. uol. i. Sozin. consi. ciii. uolum. i. Dec. consil. clxxv. colum. vii. cum pluribus per Marsi. cumulatis. in l. i. §. præterea. nu. 14. inf. de

118 sicar. † Tamen bene punitur extra ordinem crimine stellionatus ut concludit Cynus in l. i. C. de sepul. uiola. Bald. in l. iurisiurandi. in fi. C. de testib. Ioann. Andr. in regula non est sine culpa. de reg. iur. in mercurial. Alberic. de Rosa in secũda par. statu. q. cxlvii. ubi dicit ꝙ hanc partem tenuit Guid de Suzar. Marti de Fano. Iacob. de Are. Dy. & alii communiter. & Gandin. in tractat. de malefic. in rubr. de fals. ubi colum. ix. uer. ulti. quasdã dicit ꝙ hęc est communis opinio quam tenet insuper Mars. loco citato. nume. 29. & Ferrant. Gargiareus. consi. cxxv. num. 22. primo tomo crimi. Et sic talis causa nullitatis aut ꝙ falsitas non sit nociua, non excusat à toto, sed à

119 tanto. † Nisi tamen concurreret etiam consuetudo: quia faceret licitum quod aliàs esset illicitum. Et excusaret à pœna criminali tam ordinaria quàm extraordinaria, & à processu ac iudicio criminali huius seculi, prout singulariter tradit Dec. consilio. clxx. colum. penul. & fin. Plottus in l. si quando. num. 324. C. unde ui. & consilio. cviii. colum. fin. uolum. i. crimi. & sic responsio Tiraquelli bene iustificatur quòd causa iniusta excuset à tanto, sed non à toto, cum excuset à pœna grauiori qualis est ordinaria, secus à mitiori qualis extraordinaria nisi etiam concurrat consuetudo, quæ declaratio notabilis est &

120 menti tenenda. † Nam licet quis ignoranter, rusticitate, aut simplicitate ductus delinquat, nõ tamẽ omnino excusatur quin peccet & puniatur, ut est Glo. notab. in c. si quis dederit. xxiiii. q. i. dicens quòd ignorantia iuris partim excusat, sed non ex toto, relleuat enim pœnam, sed non absorbet culpam. facit alia Gloss. in l. i. in §. diuus. infr. de sicar. unde text. in l. i. supra de legib. quem citat Tiraquell. in tract. de pęn. causa xi. in princip. dicit quòd, *lex est delictorum quę sponte uel ignorantia contrahuntur coertio*, ad denotandum quòd delictum etiam per ignorantiam commissum punitur, ut ibidem notant Castr. & ut Iaf. & missa faciamus quæ latius sed inuolutè satis in hanc rem deducit Didac. Couuaru. in consti. Alma mater. parte prima. cap. x. nume. 16. usque in fin. quæ cum suis Epitomis impræssa est. & ea pariter quæ tradit Bossius in titulo de decreto Mediolani. nume. 19.

121 cum sequentibus. † Exempla adferri possunt in cap. in lectum. in cap. si quis cum duabus. & in cap. fin. xxxiiii. q. ii. ubi qui cum sorore uxoris inscius dormiuerit licet adulterium non committat pęnitentiam tamen agit. Sicut etiam si quis cum duabus sororibus fornicatus fuerit. quæ id ignorauerint licet ab incestu excusentur

tamen

tamen dignè pœnitere debent. Parique modo si
pater fornicatus est cum muliere, quam filius
nesciens factũ patris stuprauit taliter lapsis iniun
gitur pœnitentia. & sic à toto non excusantur
sed à tanto.
122 Secundò declaratur † prædicta regula ut proce
dat in mulieribus errantibus in iure gentium, ue
luti contrahendo matrimonium cum consangui
neo, nam ea matrimonia dicuntur illicita de iu-
re gentium quæ sunt prohibita ratione consan-
guinitatis, uel affinitatis, ut per Azonem in sum
ma sua de incest. nup. & interd. matri. in princ. &
per Bar. in l. si adulterium. colum. ii. uersic. oppo-
no de l. qui contra. infr. ad leg. Iul. de adult. Si qui
dem tali casu mulier excusatur, ut probatur in §.
fratres. ibi, *nam mulieres in iure errantes & in
cesti crimine non teneri supra dictum est*, uidelicet
in uersiculo quare. ubi dicitur, *Quare mulier tunc
demum campanam, quam mares, sustinebit cum
incestum iure gentium prohibitum admiserit*, sup-
ple sciens dilinquere & uolens matrimonium cõ
traere ut supplet Gloss. quę, uolens non nolens,
legi debet ut sentit Bar. in uersicu. oppono & ui
detur, & clare Bossius tradit loco citato, textus
enim sic intellectus sentit à contrario sensu mu
123 lierem errantem in iure gentium excusari. † Idẽ
multo magis esset dicendum si mulier errauerit
in iure ciuili, ueluti quando mulier adoptiua nu-
beret, uel tutori ut probatur in uersiculo. nam
si sola iuncta Gloss. ubi dicitur, *nam si sola iuris
nostri obseruatio interueniat, mulier ab incesti cri-
mine erit excusanda*, & Accursius adfert exem-
pla de quibus suprà.
124 Et quæ dicta † sunt in mulieribus. Itidem de
minoribus dicenda sunt ut per Bar. colum. fi. &
Bossium. quod probatur in §. fratres. ubi dicitur,
*fratres denique Imperatores Claudiæ crimen incesti
per ętatem remiserunt*, & melius in. §. iidem Pol
lioni ibi, *incestum autem quod per illicitam matri
monij coniunctionem admittitur excusari solet sexu
uel ętate*.
Et longè melior est alius tex. in l. auxilium. §.
in delictis. infr. de minori. ubi dicitur quòd in de
lictis minor annis. xxv. non meretur in integrum
restitutionem utique in atrocioribus nisi quate
nus interdum miseratio ętatis ad mediocrem pę
nam iudicem promouerit. & ob id passim con-
cluditur minores mitius puniendos ut per Gan-
di. de malefi. in titulo de pœn. reorum. num. 30.
Angel. eod. tract. uersicu. scienter. & dolosè. nu.
18. & ibidem Aug. de Ari. Gramma. decis. xiiii.
num. 21. Dec. consi. dxxxv. circa fin. Cuma. con-
sil. xcv. Fulg. consil. cliii. Dec. in l. fere omnibus.
infr. de reg. iur. Marsil. consil. xxiiii. num. 37. con
xxx. num. 10. & in practi. crimi. §. quoniam. num.
95. Carer. in practi. crimi. §. circa. num. 5. & Sozi.
Iun. consil. vii. uolum. iii. Blanc. in practi. crimin.
§. postquam. num. 86. Petr. Foler. in pract. crimi.
iiii. parte. num. 17. quos omnes cumulaui, & la-
tius extendi consi. cxxxv. inserto in primo tomo
criminalium Venetiis impressorum, & nunc ad-
do Petrum à Plaza in Epito. delictorum lib. i. c.
xxxii. num. 10. quo loco disputat an iudex ad mi
nuendam pœnam astringatur, uel id ex arbitrio
suo facere possit & in priorem sententiam
transire uidetur sicut & ego feci in dicto consi-
lio. cxxxv.
125 Tertiò † declaratur prædicta regula ut etiam
procedat in masculo maiore errante si tamen er
rorem alleget, & probet per euidentia signa, ue-
luti quod matrimonium illicitum contraxerit palã
moxque pœnituit ut primum rem intellexit se-
cundum Bar. colum. fin. sub num. 9. probatque
in §. iidem Imperatores. iunct. Glos. ubi dicitur,
*idem Imperatores rescripserunt post diuortium
quòd cum nouerca bona fide priuignus fecerit, non
126 esse crimen incesti admittendum*. † Et idem cre
derem dici posse quando erroris causa non esset
plenè probata, puta per unum testem, ut per Ale
xan. consi. cxiii. uiso themate. colum. pen. & fi. uo
lum. iiii. Cur. Iun. cons. xix. colum. ii. consi. xxviii.
colum. iii. & consi. xxxiiii. colum. fi. Craue. consi.
ccliiii. colum. pen. & Plotus consil. cxxxi. nu. 14.
127 primo tomo criminalium. † At si duntaxat er-
ror allegaretur, licet omnino non excusaretur,
mitius tamen puniretur, ut colligitur superius in
uersiculo non umquam, dicente, *non umquam
tamen & in maribus incesti crimina quamquam
grauiora sunt natura humanius quam adulterij
tractari solent, si modo incestum per matrimonium
illicitum contractum sit*, error iuris ut subdit
Glos. & ita Bossius interpretatur loco memo-
rato.
128 Quod † satis defendi potest ex alio simili, si
quis confessus fuerit quempiã necasse sed ad sui
tutelam, mitius enim talis punitur ut in pecunia
uel exilio temporali, non autem capite secundũ
Abba. in c. auditis. de pręscri. de cuius opinione
mentionem feci superius. in l. ut uim. de iust. &
iure. nu. 229. & latius eam defendi. num. 240. sic
enim dici potest mitius eum puniendum fore
qui fateretur deliquisse sed erroneè, si delictum
suum non aliunde pateret, aut defectum esset
quàm propria illius confessione.
129 Limitatur † deinde prędicta regula quando
quis erraret in iure naturali, uel in iure ciuili no
torio & indubitato, tunc enim erranti nullo
pacto succurritur ut tradunt Ang. Cuman. &
Imola. in l. ex consensu. §. fi. infr. de appella Alex.
consi. ciii. col. pen. uol. primo Alciat. in tract. de
pręsump. regula. iii. pręsump. xxx. nu. 4. Tira-
quellus in tract. de pęnis, causa xi. num. 7. 8. &
9. & rursus causa. xxxiii. num. 13. Plotus in l.
si quando. nu. 259. & 260. C. unde ui. & Bos-
sius loco pręallegato nu. xx. & in ti. de defensio-
nibus reorum. col. fi. & in super Iacob. Menochi
us in

us. in 9. remedio recuperandę possessionis. nu. 17. ubi copiosæ: de iure naturali dant Doctores exemplum per.l.ii. C. de in ius uoc. ubi uenia edicti non petita liberti non possunt in ius uocare patronos, eorumque parentes, & liberos; *nec in ea re rusticitati uenia prębetur cum naturali ratione honor huiusmodi personis debeatur*, ut imperator dicit.

130 Vnde † D. meus Riminaldi. ibi postquam notauit quòd circa commissionem illius pœnę non parcitur rusticitati. quoniam quis peccauit in iure quasi naturali. subdit post Bal. in l. ii. C. de serui. & aqua. quòd licet imperator sit solutus legibus, nontamen est solutus à dictamine rationis naturalis. sequitur Dec. in cap. primo in princip. de proba. meritò nullus excusatur erroris uellamento circa ius naturale, siue miles, mulier, minor, aut rusticus sit. ut Plotus post alios tradit loco citato.

131 Exemplum † uerò de iure ciuili notorio & indubitato tradit Angel. in d. l. ex consensu: quando citatus dicit non comparui, quia talis procurator mihi dixit quòd non erat opus. cum potuerit consulere peririores, nel quia nuntius eum citans per scedulam dixit ei iudicem dixisse de citatione illa non esse curandum, cum non debuerit esse tantum credulus.

132 Secundò limitatur † ut non procedat in his quæ sunt contra speciem honestatis, ur pulchrè uoluit Bald. in l. quicunque. col. pen. uersiculo, & nota quòd in his. C. de ser. fugi. sequitur Firmianus in tracta. de episcopo. in iiii. parte. libr. quarto. q. lx. uersiculo. Item sciendum. Ias. in l. si id quod. colum. viii. uersiculo tertio fallit. supra de iur. omn. iud. & Tiraquell. in d. causa xi. nume. 10. exemplum habetur in l. i. C. de interd. matr. & ibi notat Alex. in addi. Baldi. dicit enim text. quòd, *senatusconsulti auctoritatem quo inter pupillam & tutoris filium connubium saluberrime sublatum est circum ueniri rusticitatis, & imperitiæ uelamento non oportet*, id enim repugnat honestati secundum Bal. & ne pupilla decipiatur in redditione rationis,

133 Tertiò limitatur ut † non procedat in his quæ clam facta sint, in quibus etsi prætendatur ignorantia uel simplicitas, præsumitur tamen dolus, neque excusatur aliàs excusandus, text. est notabilis. in l. fina. Infr. de ritu nup. per quem sic uoluit Gloss. in l. qui contra. in uerbo errore. C. de incest. nup. & Glos. in d l. prima. C. de interdicma. & ibi Bald. & cęteri. notant ad limitationem legum quæ dicunt sexum & rusticitatem excusari. Idemque tenet Bald. in l. error. colu. iii. q. i. C. de iur. & fac. igno. Bar. in l. si adulterium. in princip. colum. pen.. infr. de adulter. Roma. singul. dccxiiii. Regula est &, consi. dvi. in pręsenti breuiter. Fely. in cap. quoniam, colum. iii. uersiculo quinta conclusio. de Simo. ubi de hoc dicit esse text. in cap. fina. §. si quis uerò. de cland. despon. ubi certè est elegans tex. in hæc ferè uerba, *cum illi clam contrahendo non expertes scientiæ, uel saltem affectatores ignorantiæ uideantur*; & plura id genus cumulat ad hanc limitationem Tiraquell. in d. causa xi. numero, 11.

134 † atque inter cętera. nume. 13. Illud quòd Demonax philosophus celeberrimus Imperaroris Adriani temporibus numquam adduci potuit ut ad sacra mysteriaque ęleusina accederet, quo nomine accusatus ueluti patriæ religionis contemptor. id in concione excusauit, testatus ea sacrificia iure sibi esse suspectissima quòd clanculum & in occulto fierent, quoniam si bona essent, ea omnino in aperto fieri oporteret quo alios ad amplectendam eam religionē inducerent, si mala ad cauendam. Sicque testatur Lucianus in illius uita. Plures aliàs limitationes cumulat Tiraquell. in d. causa xi. quas ne sim longior omittendas censeo, cum in eo uideri possint.

135 Illam † tamen præterire non possum singulariter à Baldo propositam in l. qui non probasse. secundo notab. C. de calumnia. causam iniustam excusare in delictis extraiudicialibus, secus in delictis quæ in iudicio committuntur sicut est delictum calumniatoris, non enim excusat iusta causa à præsumpta calumnia argumento illius text. à contraio sensu. sequitur Tiraquęll. in d. tract. de pœn. causa xliii. nu. 11. ubi dicit id perpetuo notandum quia pauci illud ponderauerunt.

136 Et † hoc pręter eum confirmari potest Nam licet aliàs præsens & tacens in pręiudicialibus non uideatur consentire. l. filius. §. inuitus infra de procu. & tradunt Bart. & alii. in l. quæ dotis. infra sol. ma. tamen fallit dicta regula quando quis est pręsens & tacens in iudicio: quia tunc etiam ad incōmodum proprium consentire pręsumitur secundum Guid. de Suzar. in l. licet. C. de procur. Bal. in l. prima infra de neg. gest. Alex. in l. sępe. nu. 93. uers. vii. fallit. infra de re, iud. Rui. in l. i. in prin. nu. 4. infra de uer. ob. & ad hoc adducitur tex. in c. secundo de accus. in. vi. per Ias. in l. admonendi. lectura secunda nu. xx. infra de iure iur. Dec. in. ca. intimasti. nu. 8. de appella. & in c. quoniam contra. de proba. Crauet. consi. primo. nu. 11. meritò fieri potest quòd in delictis iudicialibus iniusta causa non excuset, licet in extra iudicialibus sit. secus.

137 Huiusque † differentię ratio particularis adferri potest, Nam qui delinquit extraiudicium, aduersarium & ius tantum offendit, at qui delinquit in iudicio, aduersarium, ius, & iudicem lędit. meritò contra ipsum grauius proceditur ut iniusta causa nullatenus eum excuset, quæ aliàs excusaret delinquentem extra iudicium.

138 Simile uidemus † quod tradunt Domini de

Rota. decis. xiiii. in nouis dicentes, quòd si quis agat interdicto unde ui ad restitutionem possessionis beneficii, non dabitur ei restitutio sine colorato titulo, ne detur uitio sus ingressus. c. cum qui. de eo qui mitt. in poss. lib. vi. at si petat restitutionem per uiam attentatorum, non tenetur possessionem suam colorare, Ratio est, quia attentans offendit partem, ius, & iudicem. qui uerò uim dicitur intulisse partem, & ius tantum lesit. unde grauius proceditur contra attentatorem, sequitur Abb. in ca. bonę. de appella. nu. 21.

139 Et † ideò dicunt Doctores quòd remedium attentatorum est magis priuilegiatum remedio recuperandę ratione prędicta, ut tradit Alex. consi. 99. col. 2. uol. v. Didac. couuar. practi. quæsti. cap. xxiii. nu. 4. & illam triplicem offensionem requirit remedium attentatorum ut per Fraucum in c. non solum. de app. in vi. & alios de quibus. supra, ac demum per Hierony. Manfredum in libro suo attentatorū. parte iii. nu. 11.

140 Hactenus † patet quòd licet regulariter actus nullus nullum sortiatur effectum, Quandoque tamen secus uidemus ut in exemplis & casibus supra commemoratis, Et ut planius intelligamus quādo procedat regula, quando uerò cesset (quod Dec. ommisit) recurrendum est ad doctrinam Bartoli. in l. quid ergo. §. cum autem. infr. de his, qui. not. infa. Baldi in l. ea quidem. C. si manci. ita fue. alie. Cardin. in clemen. i. in viii. oppo. de consan. & affini. & Felyni. in cap. ex tenore. gloss. vi. uersicul. cæterum ad multa. de rescr. Quandoque enim dicunt prædicti lex considerat principaliter effectum, ut quia loquitur per uerba denotantia non nudum factum sed effectum, & tunc data nullitate actus, non sequitur ex illo aliquis effectus, nec pœna committitur. exemplum dari potest in casu dictæ legis ea quidem. Si quis enim uendiderit mancipia ea lege, & conditione ne ad libertatem perducantur & emptor promiserit pœnam in dicto casu, certè si manumittat de facto: quia manumissio non habet effectum sed est nulla: quia contra pactum appositum, emptor pœnam non incurrit. & sic ex illo actu nullo nullus effectus sequitur. Ratio est secundum Doctores ibi ueluti Baldū & Salyc. quia partes cogitarunt de iuris effectu, non autem de facto nudo manumittendi, eum dictum fuerit ne ad libertatem perducantur, & sic quòd effectualiter liberi fiant, meritò quia

141 liberi non fiunt pœna non incurritur. † Quandoque uerò lex denotat & considerat tantum nudum factum, & tunc bene sequitur ex illo effectus & pœna committitur, exemplum patet in d. l. quid ergo. §. cum autem. Si quis enim contraxerit cum ea nuptias quam uxorem ducere nō potest: quia aliam habet uxorem. l. neminem. C. de nup. uel fas ei non est eam habere ducere uel propter affinitatem. §. affinitatis. inst. eo. incurrit infamiam, & sic ex actu nullo, sequitur effectus ille, & pena infamiæ ea ratione: quia lex factum tantum notauit, ut ibi dicitur & declarat Barto. cum enim de iure quis non possit habere nisi unam uxorem, apparet quòd Prætor qui fecit mentionem de secundis nuptiis durantibus primis, intellexit de secundis de facto contractis & sic ad factum tantum respexit, igitur punitur bis contrahens matrimonium primo non soluto. c. nuper. de bigamis. & ita patet ex prædictis quando procedat regula quòd ex actu nullo nullus sequatur effectus, nam locum habet quoties lex non factum nudum sed effectum considerat: aliàs secus ut in casibus supra narratis apparet, quæ menti teneas.

142 Tertiò notat Dec. † quòd quis non debet alteri facere, quòd sibi non uult fieri, Quod quidem notabile non probatur hic immediatè sed colligitur ex ratione textus. hic enim dicitur quòd quis uti debet eodem iure quod alteri dixit, & ut not. Cur. Iuni. unusquisque debet æquum in se iudicare quod in alterius persona in sui fauorem æquum censuit. Ratio est, quia non debuit alteri facere quod sibi non uult fieri, & hoc clare probatur in cap. primo prima distinc. quod citat Dec. ubi dicitur. *ius naturale est quod in Euangelio continetur, quo quisque iubetur alii facere quod sibi uult fieri, & prohibetur alteri inferre quod sibi nolit fieri*, facit etiam tex. secundum Dec. in l. cum hæreditas. inf. de admi. tut. ubi pactum quòd tutor fecit cum creditoribus, tenetur obseruare in se ipso, qui casus ad unguem ponitur. in l. cum eo. infr. de pact. Ad idem text. in l. penul. C. de sent. & interlo. ubi debet actor eundem iudicem habere contra se, cuius in agendo obseruauit iudicium, unde non solum potest absoluere reum, sed & actorem condemnare. *An quis alteri debeat facere quod sibi nō uult fieri.*

143 Subdit † tamen Dec. hoc dictum non uideri uerum simpliciter, nam ego uelem quòd alter det mihi rem suam, & tamen nollo illi rem meam præstare ut inquit, Gloss. in d. capitulo primo. sed soluit Decius ut exponit ibi Gloss. textum, quod sibi uult fieri, idest, quod debet uelle sibi fieri. ita quòd sensus est illius textus quòd illud quod quis secundum rationem regulatam uult sibi fieri iubetur alteri facere, ut etiam tradit ibi Præpositus, unde sic potest exemplum Glossæ declarari, quòd ego uelem quod alter det mihi rem suam scilicet rationabiliter, & accedente causa, & tamen nollo illi dare rem meam sine causa, hoc enim sic intelligendo rectè procedit. Sed ubi subest ratio quòd alteri dem sicut quòd mihi detur, utique sicut uellem mihi dari debeo quoque nelle alteri dare, nec dictū illud Glossæ tali casu procedit. quod bene notandū est pro clara rei intelligentia.

Vnum

144 Vnum tamen † ultra Decium considerandum est dum Gloss. præallegata exponit illum textum, *Quod sibi uult fieri*, id est, debet uelle: sic enim patet quòd uerbum uoluntas, simpliciter prolatum refertur ad uoluntatem ratione regulatam, & de illa quæ sit legitima ut in notab. casu intelligit D. meus Riminal. consi. clxxxiii. nume. 30. nam contrarium uult Glos. in cap. iudicet. iii. q. vii. nempè quòd uoluntas refertur ad liberam uoluntatem non submissam freno rationis.

Et idem probatur in l. fideicomissa. §. quam-
145 quam. infr. de legat. iii. † ubi fideicommissum ita relictum, si uolueris, non debetur. sed si fueris arbitratus, si putaueris, sic: quia primo casu denotat liberam uoluntatem. secundo regula tam arbitrio boni uiri, & ut inquit Connanus commentariorum iuris ciuilis libr. ix. c. iiii. col. iii. quando mihi legatur, si Titius uoluerit. legatum non ualet; quia incertum facit testatoris iudicium, nec enim uoluit aliquid, qui totam suam uoluntatem in alterius arbitrium contulit, ut suæ etiam uoluntatis sit ipse testator incertus, qui non uult nisi ipse Titius uelit, in qua tanta incertitudine nulla esse animi consensio potest.

146 Hinc & † uidemus in l. cum quidam ita. infr. de legat. secundo quòd si quis ita reliquerit fideicomissum, rogo ut restituas libertis meis quibus uoles. hæres potest indignum præferre, at si ita quos dignos esse putaueris, petere potuerunt hi tantum qui non offenderint, & sic primo casu in libera uoluntate reposita uidetur electio secundo secus. & per illum textum Bartolus in l. centesimis. §. fina. infr. de uer. obl. colum. pen. dicit quòd uirtus istius uerbi. uoluerit, est ut possit quis uoluntatem suam facere licet iniquè.

Et pariter Abbas in c. i. notab. iii. per illum text. de his quæ fiunt à maio. par. capituli dicit
147 † quòd quando quid committitur propriæ uoluntati alicuius, denotat uoluntatem liberam & absolutam, non autem regulatam ratione, & ideò non posset in tali casu peti reductio ad arbitrium boni uiri, & cum prædictis tenet etiam Iason alios citans in l. si sic. nume. 27. inf. de legat. i. D. meus Riminal. consi. clxxiii. nu. 7. & Fely. in cap. i. colum. xix. uersiculo. & si dicatur committimus. de constit. ubi dicit post Butrig. & Imol. quòd commissarius cuius uoluntati quid est commissum, non est subiectus regulis iuris, mirum igitur uidetur quo nam pacto Glossa, in d. cap. i. prima distinc. uoluerit exponere uerba, uult fieri, idest, debet uelle sicque ad uoluntatem regulatam, ea restrin-
148 gere contra prædicta iura, & Doctores. † Vnde Præpositus ibi pro sedanda ista contrarietate, & saluanda Glossa prædicta dicit quòd uerbum, uoluerit, seu uoluntas sapit libertatem à iure positiuo, & sic intelliguntur iura pro secunda parte inducta. non tamen sapit libertatem à iure diuino, naturali, uel gentium, & ita procedit Gloss. relata ad textum in d. ca. primo. Et hanc solutionem probat Præpos. ex l. i. & l. diuus. infr. de test. mil. ubi permittitur militi testari ut uult. & ideò potest relinquere deportato qui non est capax de iure ciuili: sed de iure gentium sic, cum ciuitatem amittat, & libertatem retineat. §. minor. inst. de cap. dimi. & contrahere possit l. si tibi mandauero. §. is cuius. inf. mãd. quod iurisgẽtiũ est. l. iurisgẽtiũ. in prin. inf. de pact. l. ex hoc iure. supra, de iust. & iu.

149 Non tamen † potest miles relinquere damnato in metallum qui est seruus pœnæ. §. maximã. inst. de cap. dimi. Nec seruo proprio, cum seruitus sit iurisgentium. §. i. inst. de iure. perso. & sic illa uoluntas militis in testando libera est à iure positiuo non autem à iure naturali uel gentium, & de hoc est text. in l. neque. §. i. & §. si seruum. infr. de testa. mil. ubi deportatus à milite potest institui, seruus autem proprius non, sine libertate.

150 Et † ulterius bene facit textus. in clemen. pastoralis. de re iud. Nam licet Imperator sit solutus legibus. l. princeps. supra de legib. tamen quia ibi fecit in quibusdam contra naturalem æquitatem, ideò eius sententia fuit cassata per summum pontificem. Sic ergo de uerbo, uolo, seu, uoluntas, dici debet, quòd licet respectu legum sit liberum, non tamen respectu iuris naturalis uel gentium.

151 Quartò † notat hic Dec. secundum Bartol. nume. 3. quòd statuta ligant etiam ipsum statuentem, dat exemplum Bartolus quòd si priores ciuitatis statuerint quòd si quis eos offenderit, puniatur ad mortẽ, certè si ipsi offendunt debent eadem pœna puniri, uerum quia Castr. Ange. & Alexan. hic dicunt istud in hoc textu non probari; quia statuentes hic comprælendũtur uirtute retorcutionis, & sic de iure communi per hunc titulum ꝙ quisque iuris, non aũt cõprehẽduntur immediate uirtute statuti. Decius subiungit ꝙ certè Bar. non uidetur aliter intellexisse nisi quòd ratione retorcutionis teneantur, quia Bar. hoc infert ex ipsa retorcutione, quatenus dicit quòd debent eadem pœna plecti; ut hac lege. non enim dicit ut in dicto statuto sui uigore dicti statuti. & sic quia immediatè sub eo comprehenduntur, sed hac lege, id est, uirtute retorcutionis de qua hic dicitur. & ideo reprehendi non debet. *An statutum liget statuentem.*

152 Cõprobat † hoc & melius D. m. Rimi. Nã bar. met in l. Lucius Titius. inf. de fideic. liber. tenet statuentes nõ ligari proprio statuto, unde si notat hic contrarium per hũc textũ, debet intelligi uirtute retorcutionis: quia dicta Doctorũ intelliguntur

ligũtur ſecuudũ leges quas allegãt,l.nõ ſolũ.§.li
berationis.ubi Bar.infr.de lib.leg. Accedit inſu
per nã cum ſtatutum de quo hic emanauerit ad
fauorem priuatæ perſonę, impoſsibile eſt quòd
comprehendat ex uerbis, uel ex mente perſonã
ſtatuentis: quatenus ergo ligatur totum coutin
git ratione retorcutionis.
153 Et hoc † idem ſubdit Dec.in principe proce
dere,qui licet ſit ſolutus legibus,d.l.princeps. de
honeſtate tamẽ illis ſubiicitur l.digna uox.C. de
legib.unde ex diſpoſitione huius tituli debebit
fieri retorcutio iuris iniqui contra ſe quod in
154 alium ſtatuerit. † Et hoc inſuper confirmat
Curt. Iun. nume. 10. nam princeps ligatur lege
fundata in ratione naturali , ut declarat Bald.
in l. ii.quæſt.xviii.C.de ſerui.& aqua.per tex. in
l.ii.infr.de uſufr.earum rer.ibi,*nec enim natura
lis ratio auctoritate Senatus commutari potuit*,
& tamen Senatus legem cõdit l. non ambigitur.
ſupra de legib.cum ergo iſtud edictum ſit fun-
datum in æquitate,& ratione naturali, princeps
155 eo ligari debet.†Hinc uidemus eum ligari pro
prio contractu ut notant omnes in cap. i. de
prob.illa ratione: quia in contractibus conſen
ſus interuenit.l.i.§. adeò.inf. de pact. qui eſt de
iure naturali. l.cum amplius. §. is natura debet.
infr.de regu.iur. & hoc idem tradunt Butrig.
& Imol.in ca.i.de conſti.ad declarationem. tex.
in cap.omnis utriuſque ſexus.de pęniten. no-
lentes quòd etiam papa eo ligetur: quia emana
uit ex lege diuina. ſequitur D. meus Riminal.
hic col.ii.
156 Confirmatur† Nam papa facere non poteſt
quòd ipſe met non ſit animal rationale, uel ſolu-
tus legibus naturæ ut notat Bal. in cap.filii.ſi de
feud.fuer.contro.inter.domi.Fely.in c.i.colum.
viii.de conſti.& ideò non diſpenſat, nec limitat
ius diuinum ubi aliàs non reperitur limitatum,
puta ſi dicere uellet ut quis poſsit contrahere ma
trimonium cum matre,ut notat Fely.in c.quę in
eccleſiarũ.col. iiii. de conſti. ſequitur Ioannes
de Selua.in tracta.de iureiurando.iiii.parte. nu.
41. & 42.
157 Sic† etiam uidemus ꝙ licet electus à duabus
partibus Cardinaliũ ſit habendus pro Romano
Pontifice non obſtante aliqua exceptione,quan
do exceptio inſurgeret de iure poſitiuo,ſecus ta
men eſt quando deſcẽderet ex iure naturali uel
diuino, puta ſi electus eſſet hęreticus , furio-
ſus,& id genus;quia etiam ſi papa uellet ius na-
turale uel diuinum tollere non poſſet.Ità Gon-
diſſaluus in tract.de origine digni. ac potes. S.
R. E. q.v.nu.32.
158 Hinc † etiam ſequitur quòd cum actus oran-
di ad Deũ competat homini iure naturali & di-
uino:quia eſt actus latriæ parſque iuſticiæ quam
redit homo Deo. ſiue actus duliæ quando quis
honorat ſanctos ſiue ſanctas creaturas pro-
pter Deum,iſtud papa non poteſt in totum tol
lere:quia penitus non tollit iura diuina , & natu-
ralia, uel debita Deo.ut tradit Antonius de Ro-
ſellis in tract.de conciliis.in §.nunc uideamus ſi
159 circa. numer. 3. † & in ſumma contra tradi-
tiones diuinas uenire non poteſt. ca.ſunt quidã.
25.q.prima.non enim cui ſic ampla condendæ
legis poteſtas conceſſa eſſe exiſtimatur,ut is con
tra concedentis decreta ſtatuere poſsit ſecun-
dum Bal.in l.nulli.C.de ſent.cum ſimilibus per
Dec.cõſi.dxxxviii.col.pen.& ſequitur latius Hie
ro.Alban.in trac.de poteſta.papę.ſecunda parte.
nu.94.poſt hunc igitur diſcurſum rediens un-
de digreſſus fui concludo ſtatuẽtes proprio ſta-
tuto ligari uigore retorcutionis;ſed immediatè
nequaquam prout concludit hic.Dec.poſt Alex.
& alios quos refert.& communem teſtatur ſicut
& Claudius Aquenſis in prin.
160 Fundatur iſta†cõcluſio in l.pen.inf. de recep.
arbi.ubi nemo ſibi ipſi poteſt imperare.nec ſe ip
ſũ ligare.& ideò de re ſua arbiter eſſe nõ poteſt
nec ſententiam dicere.ut etiam dicitur in l.præ-
tor.inf.de tut.& cur.dat.ab his.Item confirma-
tur in l.Lucius Titius Septiciæ ad finem.infr.de
fi deic.lib.ubi Bar.per illũ tex.hoc notat, ſi enim
teſtator ſeruũ Męuio legauerit,& petiit ut neque
ab eo,neque ab eius hęrede unquam manumit
teretur, nihilominus poteſt ipſe teſtator poſteà
ſuperuiuens eum manumittere , quia dicit text.
non ſibi legem dixit:ſed legatario.
Vnde ſubdit Bartolus facit iſte text. ad quæ-
161 ſtionẽ † Quòd ſi Epiſcopus facit conſtitutio
nem ꝙ ſi quis fecerit ſic ſit excõmunicatus , ſi
poſtmodum ipſe Epiſcopus facit contra cõſtitu-
tionem nõ per hoc eſt excomunicatus. & ſic ibi
probatur ſecundum Bartolum ꝙ lex nõ ligat ip-
ſum ſtatuentẽ. Et eandem.q. de epiſcopo ponit
Ioa.An.in q.inci.Bononienſis epiſcopus. de quo
meminit Caſtr.in l.digna uox. ad fi. C.de legib.
162 Contra † tamen hanc cõmunem cncluſionẽ
tenet hic Cur.Iun.atque in primis ex hac rubri-
ca generali quę non diſtinguit utrum ius ſit ini-
quum uel non,ergo paſsim ſtatuens eo ligatur.
ſecundo ex uerſi. qui magiſtratum qui in ſui ge
neralitate loquitur ẽt in prætore qui habet au-
ctoritatẽ legis cõdẽdę.§.ędicta prætorũ. inſt. de
iure.nat.& tamen uult ꝙ eodẽ iure teneat.tertia.
quia ſi ſit retorcutio contra facientem actum
particularem , multo magis contra facientem
ſtatutum uniuerſale quod ligat omnes , l. iu-
ra non in ſingulos.ſupra de legib. Quarto: quia
priuſquam populus tranſtuliſſet poteſtatẽ legis
condẽdę in principem populus ligabatur lege
iux.notata.in l.fi.C.de legib.igitur & poſt tran-
ſlationem prædictam ſtatuentes debent ligari
ſuo ſtatuto cum ſint de populo. & hoc funda-
mento quoque Zaſius utitur hic tacito tamẽ au-
ctore. quintò mouetur Cur. p c. iuſtũ.9.diſt.&

c. pro illorũ.de p̄ręb.ubi dicitur iuſtũ eſſe prin cipem ſuis legibus obtemperare, & eis teneri, nec aliis legem imponere quam ipſi negligunt
163 obſeruare.†Ego tamen à recepta ſententia nõ recedo per d.l.pen.per quam dicit Caſtrenſ. in d.l.digna uox.quòd debet eſſe differentia inter mãdantẽ,& mandatariũ,ſic igitur inter condito rẽ legis,& eos qui legi ſubiiciuntur, Nec eſt bo na reſponſio Curtii mea ſententia dicentis ꝙ ſtatuentes repręſentant duplicem perſonam pu blicam ſcilicet dum ſtatuunt,priuatam dum li gantur,quia confunditur iſta conſideratio ſecũ dum.Sapiam per tex.in l.ille à quo.§. tempeſti uum.infr.ad Trebelli.ubi uidemus quòd nemo põt ſibi met imperare etiam repręſentando du plicem perſonam, prætor enim inſtitutus & grauatus fideicomiſſo,ſi ſuſpectam dicat heredi tatẽ,ſe ipſum cogere nõ põt;quia triplici officio fungi nõ poteſt,ſuſpectam dicentis,coacti, & co gentis; ſed ad principem recurritur.
164 Et† licet Cur.conetur replicare dicens uerum eſſe ꝙ quando ſtatuens principaliter uult ſibi im perare, tunc non poteſt, & ita loquitur dicta lex.penultima & d.§. tempeſtiuum. Sed quan do principaliter imparat aliis ut ſtatuendo, ip ſe etiam ligatur in conſequentiam per regulam huius rubricę quod quiſque iuris in alium ſta tuerit, ipſe eodem iure utatur. Tamen non ad uertit Cur.quòd ſic dicendo potius confirmat communem ſententiam quàm quòd impugnet. Quatenus enim dicit quòd ſtatuens ligatur in conſequentiam uirtute huius tituli. & ſic iu re retorcutionis,hoc etiam dicũt omnes ſicut ẽt dicunt quòd principaliter & directò non ligatur ipſo ſtatuto ut ipſe Cur.dicit. unde patet quòd dicta lex.penultima optimè probat communẽ.
165 Et tenendo† hanc partem non obſtat contra ria.Namque ad primum, ſecundum,& tertium, reſpondetur uniformiter ꝙ procedunt uirtute retorcutionis. ſed inmediatè ſecus.& hæc inter ſe differunt:quia ſi ſtatuẽtes proponant ſtatutũ: non tamẽ adhuc uſi fuerint eo cõtra aliquẽ:quia caſus nõ euenit,ſi quid ipſi faciãt q̃d in ſtatuto cõ tinctur,ſtatuto non ligabuntur,quia ceſſat ratio retorcutionis. At ſecus ſi caſus ſtatuti contigit in alterius perſona,eoque uſi fuerint:quia ui re torcutionis tenebuntur:exẽplũ prout tradit hic Bar.Si priores ciuitatis ſtatuerunt ꝙ qui eos.of fenderit puniatur ad mortẽ.Si quidẽ quẽpiã of fẽderint debẽt eadẽ pęna plecti:quãdo prius quẽ ita punieuerunt qui eos offenderat: ſed ſi neminẽ ſic puniuerũt.tũc licet aliquẽ offendãt,nõ punię tur morte; quia ſtatuto ſuo immediatè nõ ligã tur,nec hic retorcutio cadit cũ ius ex ſtatuto ſuo nemini dixerint quia neminem puniuerunt.
Ad quartũ dicitur ꝙ ideò populus ligabatur; quia aliàs lex uana fuiſſet nemine remanente prę ter populũ quẽ ligaret.Sed hic dato ꝙſtatuẽs nõ ligetur, remanent infiniti quos ligat ſtatutum.
166 Ad† ultimum reſpondetur illud procedere ſe cundũ honeſtatẽ ꝙ lex liget principẽ. & ſtatuẽ tem,non aũt inuitum.d.l.digna uox:& ibi Caſt. & alii quorũ primũ nõ inficiantur Doctores ſed
167 ſecundũ.† & id probatur auctoritate ducti rho mæ prima ſecundę.q.xcvi. ubi declarat illud q̃d dicitur Principem ſua lege non aſtringi uel liga ri,debere intelligi ſcilicet quo ad uim coactiuã legis,nõ quo ad uim directiuã c.nõ liceat.xii.q. ii.ĩñc.cl.nã quo ad uim directiuã legis ita dirigi debent actiones principis ſicut aliorum. Vnde tex.in d.c.iuſtum.dicens eſſe iuſtum principem legibus ſuis teneri, non procedit ex neceſſitate coactionis, quia agit merè liberè: ſed ex neceſ ſitate immutabilitatis & inuariabilitatis ordi nis iuſticiæ Dei. ſequitur Cacialup.in tractat. de penſionibus eccleſiaſticis. quæſt. xviiii. nu me. 64. & Gonſiſaluus in tract. de Cardinal. legatis à latere.nu.58.ubi ꝓ hoc infert ꝙ ſi papa facit contra canonẽ, licet non ligetur pęna tẽpo ralis per canonem inflicta quiatamen ratio ſi natu ralis eſt ſuper qua lex fundata eſt illũ ligat,peccat contra faciendo. & ita eum communi reſideo.
168 Vlterius notat hic Dec. quòd † magiſtratus qui ius iniquum ſtatuit,eodem iure debet uti cõ tra ſe,unde Bar.hic infert quòd ſtãte ſtatuto im ponente pœnam pecuniariam pro homicidio, prout extat Perulii ſecũdum Caſtrenſem quòd occidens forenſem puniatur in cccc. ſi magi ſtratus homicidam decapitari fecit, & noluit admittere pœnam pecuniariam, debebit & ipſe decapitari, nec adiuuari poterit pœna

An iudex eodem iure debeat uti contra ſe quod aliis dixit.

169 ſtatuti. ſequitur Angelus hic in fin. † & Angel. Aret. in tractat.de maleſi.in uer. & ibi caput à ſpatulis. nume.30. & poſt eum Aug. de Arimino. & inſuper Baldus in rubrica. C. de pęn. iud. qui malè iud. uolens quòd iudex qui de facto fecit aliquem ſuſpendi, debeat puniri ſimilitudine ſuplicii. Quibus concor dat Marian. in cap. qualiter.ſecundo in xi. ar ticulo uerſiculo.& aduertat iudex. de accuſ. di cens quòd ſi ſententia iudicis ſit iniuſta & ulti mi ſupplicii,tenetur lege Cornelia de ſicar.ſequi tur Boſſius in tit.de execu. ſent.col.prima.nu.4.
170 Subdit † tamen hic Dec.quòd iſta concluſio non uidetur uera ſimpliciter: quia magiſtratus in tali caſu non uidetur in dolo fuiſſe:quia proba biliter potuit cogitare quòd tale ſtatutum non ualeret, & ideò reſtringit hanc concluſionem ad caſum quando conſtaret quòd magiſtratus id dolo feciſſet,& non aliter.l.ii.inf.eo.
171 Sed† pro cõcluſione Bartoli Curt. Iun.hic ad fi.poſt Baldum citat tex.in l. lex Iulia. §.fina. infr. ad leg. Iul. repet. ubi dicitur quòd ſi iu dices hominem interfecerint calore inducti, uel innocentem, uel quem punire non de buerant, capite plecti debent illa enim uerba

uel

uel quem punire non debuerant, uerificari possunt ad ungnem in isto casu: quando pro homicidio ueniebat imponenda pœna pecuniaria, & sic non debebat reus interfici, eoque modo puniri, tamen iudex sic eum puniuit, ideò text. decidit quòd capite plecti debet, & sic pęna mortis, & ita Baldus illum text. intelligit in l. prima. colum. iiii. C. ex delict. defunct. ubi dicit quòd si Iudex fauore uel odio procederet iniustè, teneretur lege Cornelia de sicariis. Idemque tenet per illum text. Salycet. in l. final. C. de pœna iud. nume. iii. & Speculum aureum in iiii. parte, primæ distinct. nume. 50. Felyn. in capitul. accusasti. in princip. de accus. & nouissimè Tiraquell.in tractat.de pęn.in præfat.nu.15.

172 Sed † ista conclusio Bartoli meo iudicio non probatur ex illo textu. cum enim loquatur de iudice qui calore iracundiæ quempiam interemit, non potest sibi pęna mortis ordinaria homicidii irrogari, sed mitigari debet ut tradit Roman. singula. dviii. uolo communicare. Abb. in cap. i. de iniur. colum. prima. & in c.dilecti. colum.fina. etiam Felyn. de excep. Dec.& Cagnoll. in l. quidquid calore.infr. de

173 reg.iur. † meritò diligentius aduerti debet φ text. ibi non simpliciter dicit tales iudices capite plectendos esse, sed subiungit, *uel certè in insulam deportari*, quæ dictio, VEL. ressolui debet in expositiuam, idest, ueluti posita inter genus & speciem iuxt.doctrinam Bartoli in l.i.infr.ad leg. Aqui.& in l. ubi pactum. C. de transf. illa enim uerba, *capite plecti debent*, generalia sunt & multa continere possunt, l. capitalium, in princip.infr. de pęn. Alia uerò quę sequuntur, *uel certè in insulam deportari*, specialia sunt ut patet meritò intelligendo quòd capitè plecti debent, uel pro id est, in insulam deportari, patet quòd de pœna mortis ille text. non loquitur. & hunc intellectum quoque posui In l.imperium, supra de iuris. om.iud.nu. 166. qui nunc & mihi placet.

174 Et ulterius † aliud superaddo non inniocundum. Nam posito quòd illa uerba *capitè plecti debent*, de pęna mortis essent intelligenda, non tamen Iurisconsultus eam pęnam admittit, sed sequentem deportationis, dum subdit, *uel certè in insulam deportari ut plerique puniti sunt*, quasi dixerit uel certè, id est, potius & magis deportari debêt ut in plerisque seruatum fuit, & ita nô pro

175 bat ille tex. opinionē Bartoli † Quin imò periculosa uidetur conclusiô sua: per ea quæ tradit Aug. de Arimi. in tracta. de malef. post Angelū in uerbo quod fama pub. nu.104. ubi ponit. q. de iudice qui modum excessit in torquendo reū propter qđ reus mortuus fuit. & in primis refert opinionē Salyceti uolentis quòd debeat decapitari tamquam dolosè illum occiderit in tormen

176 tis. † quia licet in aliis personis quæ non sunt astrictę scire iura, in pęnalibus lata culpa non æquiparetur dolo. l. imperitiā inf. de reg. iur. & p illū tex. no. Bar. in lege Cornelia. inf. de sicar. tamen in iudice qui se peritū profitetur, ignorare ius est adeò lata culpa φ dolus in eo præsumitur eū iuris ignorātia nô præsumatur in eo sed sciētia, meritò tali casu lata culpa dolo comparatur. l.ii. iunc. Glo. inf. eo. posteà uerò Augu. de Ari. reprehēdit Salycetū post D. Zilliolū de Cautellis in quodā suo cōsi. quia tali casu lata culpa æquiparatur dolo, pręsumpto & tacito, non autem uerò & expresso, meritò Salycetus errauit uolens iudicem puniri directa lege Cornelia de sicar. sed teneri debet utili lege Cornelia ut extra ordinem, prærerquam in corpus, iudicis arbi

177 trio puniatur † & ideò nisi dolus expræssus probetur in iudice, quia uel odio, uel gratia alterius, puta inimici ipsius passi, uel corruptus pecunia illum læserit in corpus, non debebit teneri pęna corporali, potiusque dici debet ipsum iudicē fuisse in culpa lata, quam in dolo uerò & expresso: quia saltē prætextu officii sibi commissi id fecit non autē prętextu homicidii cōmittēdi, & ut ibi latius per eū. quare pariter in hac. q. Bartoli dicēdū uidetur iudicem, qui decapitari fecit homicidam, qui secundum statutum, pecunia plecti debuisset, nô esse decapitandū, siquidem lata illius culpa cogitando quòd tale statutum non ualeret dolo præsumpto tantū æquiparatur, non aūt uero & expresso, meritoq; directa lege Cornelia. nô tenetur sed utili uenit extra ordinē puniēdus.

178 Licet tamen hec subtilia † sint ab opinione Bartol. nô recedo quā pariter firmaui superius in positione casus ad hūc textū. moueorq; primum ratione textus nostri qui decidit fieri debere retorsionē eiusdē iuris cōtra iudicē quod in aliquē dixerit: quia qđ ipse in alterius persona æquum esse credit, id ipsius quoque persona ualere pati debet. & cum sic in ciuilibus decidatur pariter & in criminalibus est admittendum:

179 † quia in criminalibus proceditur ad instar ciuilium l. absentem. infr. de pen. unde datur in eis libellus. l. libellorum. inf. de accus. sicut in ciuilibus l. edita. C. de eden. Glo. notab. inst. de pub. iud. in prin. & declarat Bossius in titu. quo-

180 modo procedatur per precepta. col. i. † comprobatur ex hac ratione textus nostri quæ militat pariter in criminalibus sicut in ciuilibus, meritò decisio tex. nostri passim locū habere debet, quā do enim ratio expressa est, etiam in pęnalibus fit extensio ut notat Ale. in l. cum mulier. notab. v. per illū tex. inf. sol. ma. Domi. in c. si ciuitas. §. i. in prin. de sent. exco. in vi. Dec. in l. factum. §. in pœnalibus. limi. septima inf. de reg. iu. Craue. in tract. de antiqui. temp. in iiii. par. nu. 107. & tradūt Cro. & Ripa in l. si cōstāte. inf. sol. ma. & Pet. Duenas remissiuè loquens in regula. cclxxxvii.

Secúdo moueor p text. in l.lege Cornelia. in
prin.inf.de sicar.ubi claræ dicitur q lege Corne
lia de sicariis tenetur qui cum in magistratu es-
set,eorum quid fecerit contra hominis necem
quod legibus permissum non esset. Sed iste ma
gistratus fecit contra hominis nocem, faciendo
illum decapitari, quod statuto permissum non
erat:ergo lege Cornelia de sicariis & sic pœna
mortis teneri debet.
181 Et tenendo † hanc partem non obstat in pri
mis credulitas iudicis quòd hoc statutum non
ualeret quam Dec. perpendit,& quæ debet illú
à dolo excusare, Nam confunditur hęc conside
ratio Decii per doctrinam Bartoli.in l.inter om
nes.§.rectè.inf.de furt.ubi concludit à dolo fu-
rem non excusari dicentem quòd credebat do-
minum permissurum. sic ergo nec iudex à do-
lo immunis est eo prętextu quòd dicat se credi-
182 disse statutum non ualere.†Quod uerò decidit
August.de Arimi.post illum Zilliolum,pro iudi
ce qui modum excessit in tortura rei propter
quam mortuus fuit repugnat doctrinę Bartoli
in l.lege Cornelia.infr.de sicar.& in l.quæstio-
nis. infr.de quæsti. qui tenet contra iudicem ui
delicet quòd pœna legis Cornelie directa plecti
debeat.si modum excessit, aut contra iustitiam
sic reum torsit, ut inde uita functus fuerit, &
cum eo concordat Bald. in l. 1. C. de emend.
seruo. per illum text. notans quòd iudices qui
scindunt alicui carnes ut confiteatur crimen,
si moritur tortus in tormentis, debent deca-
pitari tamquam homicidæ, ad instar domini
de quo loquitur ille text. qui tenetur ac pu-
nitur si dilaniauerit pœnis publicis corpus ser-
ui ferrarum unguibus latera persecando uel exu
rando oblatis ignibus membra, aut tabescentes
artus atro sanguine per mixta sanice defluen-
tes prope,ut ipsis adegerit cruciatibus uitam re
linquere sæuitia immanium barbarorum.& hoc
nouissimè cautum habemus Ferrariæ in statu-
to sub rubrica pœna potestatis uel alterius.
183 Nec†quicquã repugnat iudice fuisse in dolo
præsumpto non aũt in uerò&expresso cumque
ratione officii excusari à pœna legis Corneliæ
consueta quoniam auctoritate Baldi cõsil.336.
factũ sic proponitur.uol.iiii.in antiquis.ubi di-
cit quòd hic iudex qui posuit reũ ad tormenta iu
re prohibente uel non permittente punitur pœ
na legis Cornelię: quia morti causam præbuit.
nec excusatur ratione officii cũ deliquerit in ip-
sũ officiũ,& cõtra naturam officii,& ex qualita-
te facti pręsumatur dolus,d.l.i.C.de emẽd.seruo
nã cũ nõ seruat iuris ordinẽ,uel debitam consue
tudinẽ,redigitur ad instar priuati ergo puniẽdus
est.patet ergo q Bal.reicit qualitatẽ officii nolẽs
ex eo iudicem excusari,uultque dolum præsum-
ptum sufficere ad illius condemnationem pœna
ordinaria.

184 Quod & † ulterius confirmatur. Nam licet
in homicidio dolus requiratur ita q nõ sufficiat
lata culpa d.l.in l.Cornelia inf.de sicar.tamẽ do
lus in ista materia sũmitur pro animo occidẽdi.
l.i.C.eo.ibi,*qui si probauerit non occidendi ani-
mo hominem à se percussum fuisse*, unde indeli-
ctis quæ prohibita sunt, probatio doli non
est necessaria,quoniam præsumitur ut ibi notat
Salyc.non autem summitur dolus prout in l. i.
§.dolũ.infr. de dolo ubi Iurecons.ait dolum esse
omnem calliditatem, fallatiam, machinationem
ad circunueniendum,fallendum,decipiendum al
terum adhibitam, dolus enim uerificari potest
in homicidio apertè,& absque ulla fallatia com
misso. alioqui si ense hominem in faciem agre-
dereris præmissa uoce quòd uelis eum occi-
dere, & occideres, sequeretur quòd non debe-
res puniri pœna homicidii, quod rediculum
esset. Ita Petrus Calephatus consi.92.colum.ii.
uol.secũdo crimi.Idemque Bossi.tradit in ti.de
tortura. nu. 28. ubi concludit in iudice dolum
pręsumi ubi ad torturam omnino deuenit de fa
cto:quia facit ut quilibet priuatus meritò patet
dolum pręsumptũ sufficere ut incuratur ordi-
185 naria pœna homicidii:†quare iudex hic in do
lo fuisse dicitur decapitari faciẽs reũ cõtra formã
dicti statuti,licet in iure dicat se errasse. Nã cõ-
tra iudicẽ in iure errãtẽ dolus præsumitur, ut p
Doctores in l.ii.iuf.eo.Craue.consi.xviii.nu.14.
186 Hæc † autem conclusio de pœna retorcutio-
nis quę locum habet aduersus magistratum,non *An iu-*
procedit in tortura per eum indebitè alteri illa- *dex indebite*
ta, non enim & ipse torqueri debebit,sed tene- *torquens tor-*
bitur iniuriatum, uenictque pro motu iudicis *queri de-*
puniendus,ut inquit Bal. in d.rubr. C. de pęna *beat.*
iud.Salyc.in l.fi.eod.titulo.Alex. Ias.Dec.& om
187 nes hic†mouentur ea ratione:quia iure cautũ
non reperitur quòd tortura imponatur pro fina
li pęna delicti secundum Baldum in d.rubrica li
cet quandoque sic ut per Bar.in l.imperium. in
iiii.gradu meri imperii.supra de iur.omn.iud.&
ibi dixi.nu.443.quod non attenditur, sed illud
quod regulariter fit l.suus quoque.§. puto. infr.
de hęred.inst.regulariter uerò tortura fit ad inue
stigãdã ueritatẽ, ut per Gl.in l.nulla. C. ex qui-
bus caus.infa.irro.& detecta ueritate pęna impo
nitur ut hic per Dec. unde si iudex pro delicto
torturæ indebitè cõmisso debet finaliter puniri
& tortura nõ est finalis pęna delicti, impossibile
uidetur q iudici talis pęna torturæ imponatur.
188 Quam uerò†pęnam iudex ob id patiatur Dec.
hic omnittit,at Bal.in l.decuriones.ad fi. C. de
quæsti.tenet iudicẽ pęna capitali plecti debere.
se remittens ad notata per eum in l.i.C.de priua.
carc.ubi dicit q plus est torquere,quã in priua-
to carcere retinere.l.i.C.de custo.reo. sed pœna
priuati carceris est pęna ultimi supplicii. & lęsæ
maiestatis dicta.l.prima.C.de priu. car. igitur.
pœna

pęna indebitæ torturæ erit pœna mortis. & opinionem Baldi ſequitur Ange. in d. l. Decuriones. Ioann. de Anna. in c. primo col. iii. de cleri. percuſſ. Salyc. In l. ii. C. de exhib. reis. & Marſil. in l. i. nume. 32. & in l. quæſtionis. col. fin. infr. de queſti. ubi concludit eã eſſe magis communem

189 † Sed idem Bal. in rubrica. C. de pęna. iud. col. ii. & Salyc. in l. fi. q. vii. eo. tit. Iaſon. & Alex. hic dicunt talem iudicem iniuriarum teneri, & pro motu ſui iudicii eſſe puniendum. l. iniuriarum extimatio. infr. de iniur. uel ut inquit Ang. in l. nemo carcerem. C. de exacto. tribut. libr. x. condemnandus erit ad carcerem temporalem. quem ſequitur Grammati. conſi. xv. ad fi. & cum prędictis conſentit Boſſius. in titulo. de tortura nu. 36. dicens quòd hanc opi. ſentiunt Doctores dum formant quæſtionem quando tortus moritur, ſi uolunt enim eo caſu iudicem pœna mortis teneri, tacitè negant illam pęnam torto uiuente, ſed minori locum eſſe debere.

190 Idque † confirmat Boſſius. Nam pœna legis Cornelię de ſicariis non irrogatur niſi ei qui dedit cauſam morti, uel habuit animum occidendi, ut per totum titulum de ſicar. qui loquitur etiam de his qui ſunt in magiſtratu. l. i. & l. lege Cornelia. eo. titulo. At iudex torquens ſuperuiuentẽ nec morti cauſam dedit: nec habuit animum occidendi quod pateat: nec id ut facti pręſumitur l. in libello. §. factæ. infr. de capti. & poſtlimi. meritò pœnę legis. Corneliæ locus eſſe non poteſt.

191 Vltimò † comprobatur ex d. l. decuriones. C. de quæſti. ubi decuriones torqueri prohibentur, & capitale iudicium imponitur torquenti, ſi in contumeliam ordinis id tentetur. ibi enim eſt caſus ſpecialis ut tales torqueri non poſſint ratione ſuæ qualitatis, ut inquit Boſſius loco citato. & ſentit Fulgoſ. ibi. notans quòd iudex perſonam decurionis honore fungentem in tormentis ponens capitaliter punitur: quaſi uelit eſſe ſe eus in perſona citra dignitatem illam conſtitu-

192 ta tormentis ſubiecta † Et ſic inducendo illum text. à ſpeciali patet in contrarium eſſe ius commune. l. ius ſingulare. ſupra de legib. l. i. infr. ad municip. Gloſſ. in cap. præſenti. §. loca. in uer. ſpecialiter. de præben. in vi. & in l. eos. C. de fabricem. lib. xi. Bal. in l. i. C. de eden. Petr. Cy. Caſt. & alii. in l. ſi tutor. C. in quib. cauſ. in integ. reſt. cum ſimilibus ab Euerardo cumulatis in centuria ſua, loco. 40.

Nec obſtat illa ratio quam Marſ. deſſumpſit in d. l. quęſtionis. col. fi. ex Baldo in l. i. C. de pri.

193 carcer. † Nam plus eſt torquere quàm detinere certo reſpectu uidelicet: quia tortura magis affligit corpus quàm carcer priuatus. Imo uerò carcer ſua regulari natura inuentus eſt ad cuſtodiam, non autem ad pœnam, l. incredibile. C. de pęn. l. aut damnum. §. ſolent. infr. eod. titulo. l. i. & fin. C. de culto. reo. Angel. Aretin. in tract. malef. in uer. quod fama publica. uerſiculo. & primo ſciendum eſt. Bald. in l. imperium. ſupra de iur. omn. iud. cum ſimilibus à Iodoco cumulatis in enchiridio rerum crimi. titulo de carcerib. capitul. xvi. colum. ii. & Boſſ. in titulo de carcere in princip. quod probat ex ordine titulorum: quia primò de cuſtod. & exhibi. reorum ponitur, poſteà uerò de pœnis.

194 † Sed alio reſpectu plus eſt carcer priuatus quàm tortura: quia primo caſu talem carcerem conſtituens nedum detentum offendit ſed etiam principem iuriſdictionem ſuam turbando & uſurpando, at ſi iudex torquet reũ indebitè partem tantum offendit merito nimirũ ſi primo caſu maior imponitur pęna quã ſecundo.

195 Poſtremò † Dec. hic in iſta. q. de ſtatuto imponente pœnam pecuniariam pro homicidio, quod Bar. ſupponit eſſe ualidum, multos cumulat tenentes illud non ualere, quod etiam ponit ipſe Dec. & communem teſtatur in cap. cognoſcentes lectura prima de conſtitu. & ſupra dixi. nu. 21. nuncque pariter addo Aret. conſ. 57. col. 8. Roma. ſingula. 756. iudex poteſtatis Bernardinum de Plotis. conſi. 133. nu. 7. primo tomo criminalium. & Iodocum in ſuo enchiridio rerum crimi. titulo de inuaſione. c. 77. nume. 36. *An ſtatutum imponens pœnam pecuniariã pro homicidio ualeat.*

196 † Ratioque communis adfert: quia daret materiam delinquendi contra l. conuenire. infr. de pact. dot. ut hic per Dec. & ut addit ille Plotus eſſet contra ius diuinum quod imponit pœnam mortis homicidæ ſecundum Hoſti. Abb. Butri. & alios. in c. fi. de conſue. & pręter eoa cõfirmatur alia ratione: nam cum tale ſtatutum cõpeſceret tantum pauperes non etiam diuitea qui pœnam pecuniariam licet magnam non curarent. omnes non ligaret, nec eſſet generale, igitur inualidum reputari debet. l. i. ſupra de legib. l. leges ſacratiſſimę. C. eo. titulo.

197 Hinc † Domini. in c. ut animarum. de conſti. in 6. quem refert Andræ. Sicul. conſi. xciii. primo tomo criminal. nu. 9. non ualere ſtatutum dixit quòd quis percutiendo clericum de nocte ſoluat quinque ſolidos: quia eſt pœna contemnibilis. & ideò Siculus infert eo loco, quòd ut hodie docet experientia cum laici accedentes ad monaſteria paruipendant excommunicationem, niſi eis imponatur aliqua pœna quam magis timeant, nullo modo ſe abſtinerent ab huiuſmodi delicto. meritò poteſt iudex imponere illam pœnam quam uiderit magis timeri, ad hoc ut cęteris peccandi licentia tollatur cap. ueſtra. de cohab. cler. & muli.

198 † Et certè quoties ſolita pœna minuitur occaſio delinquendi præſtari dicitur. l. ſi operis. C. de pęn. ubi dicitur, *cũ nõ remitti pęnã facile, publicè interſit ne ad maleficia temere q. iſquã proſiliat,*

Et tamen de remissione partis tantum pœnę loquitur ille text. ut hic animaduertit Dec. cum de pœna temporali operis publici loquatur ad quam quis per sententiam fuerat condemnatus, cuius textus occasione desumpta Iodocus
199 in proœ. sui enchiridion† dicit quòd quam uti lis imò necessaria sit in delinquentes ea iustitiæ pars quę uindicatio à Philosophis appellatur, quam & animaduersionem uocare licet, docet diuinus ille Plato in libro de repub. dicens, Dare pœnas maximi mali euitatio est, facit enim alibi prudentiores, & iustiores. & medicina quędam iniquitatis ipsum est iudicium, quare si delinquens ordinaria pęna plectendus est, multo magis homicida qui quatuor offendit primo Deū dupliciter Secundo rem publicam & principem. Tertiò parentes & cognatos occisi, Quarto, uel omnium maximè occisum ut pulchrè probat ille Iodoc. in titulo de cęde seu homicidio. nume. 15. meritò concludi debet ex his tale statutum imponens pęnam pecuniariam pro homicidio nequaquàm ualere.
200 Idque† sine controuersia dici debet in occidente patrem, & sic parricidium committente ut uoluit Ioann. de Anna. consi. 63. quem sequitur Dec. in cap. de causis. colum. pen. de offic. delegat. reprobato Baldo qui contrarium tenuit in l. data. ad fin. C. de dona. Nam statutum facilitans homicidium locum non habet in homicidio qualificato, & quod si natura grauius est
201 † cuius exemplum adferri potest in statuto permittente bannitum occidi, quod locum non habet in filio patrem bannitum occidente, ut uoluit Angc. per illum tex. in l. si adulterium cum incestu. §. liberto. infr. de adulter. Alberic. in iiii. parte statu. q. vi. Nellus in tracta. Bannito secunda. par. secundi tempo. q. x. Veronens. cōsil. v. Dec. in cap. quæ in ecclesiarum. nume. 19.
202 de constit. † Idque procedit nedum ante factum homicidium; sed etiam post missa distinctione Iasonis. in l. omnes populi. nume. 47. lectura secunda. supra. de iust. & iure, quæ fuit Felyni. in d. cap. quæ in ecclesiarum & eam secutus est Ioannes de Arno. epitomate. lxii. quoniam ut subdit ibi Dec. in tali casu semper post factum quæritur. Vnde in effectu dictum Angeli parum operaretur Et ideò indistinctè illius
203 opinio uerior est existimanda. † Et licet Bartolus in d. §. liberto. & in l. minimè. infr. de relig. & sump. fun. contrariæ fuerit sententię: quia talis bannitus efficitur hostis & transfuga ciuitatis. l. amissione. §. qui deficiunt. infr. de cap. dimi. & sicut ius perditur ciuitati, ita perditur filio. l. postliminium. §. filius. infr. de capti. & postlimi. reuer. atque idem uoluit Hiero. Gigas. in additi. Decii. in d. c. quæ in ecclesiarum.
204 nume. 19. † Non tamen ego facile recederem à priore sententia. quoniam Tiraquellus in tracta. de pœnis causa. xx. num. 7. contra Bartolum inclinans considerat post l. secundam. intr. de recepta. naturalem consanguinitatis affectionem, quæ nos monet, ac uelut urget, atque impellit, inuitosque propemodum trahit, ut consanguineorum saluti, id est, nostro sanguini consulamus, quam quidem affectionem propterea non amittimus quòd leges ipsæ ciuiles consanguinitatis effectus tollunt ob delictum, Nec enim desinit esse naturaliter cognatus & consanguineus hostis ipse publicus, cum ea sanguinis qualitas nullo pacto abolleri, nulloque iure dirrimi possit, ut omnibus perspicuum est, & leges proclamant. l. ius autem. infr. de pact. l. iura sanguinis. infr. de regu. iur. hac igitur ratione puto talem patrem bannitum per filium
205 occidi non posse. † Quod etiam comprobatur. Nam uidemus filios ex prioribus nuptiis legitimis genitos patrem qui posteà nuptias incestas & nefarias contraxerit alere teneri, *Nam licet legum contemptor & impius sit, tamen pater est*, ut inquit Imperator. in authentico. de incest. nup. colla. secunda. Si non potest igitur impio patri filius alimenta denegare: quia denegando diceretur eum per indirectum necare. l. necare. infr. de alend. uel agno. lib. minus immediatè post eum occidere quando bannitus est, & ita Bartoli sententia periculosa est.
206 Nec† insuper illi satis famulatur text. in d. l. minimè, ubi dixit esse casum expressum, nam loquitur ille text. de filio patrem occidente qui ad patriam delendam, & parentes, & liberos interficiendos uenerat, sicque filius se & patriam defendendo eum interemit, ut ibi Gloss. tradit, hoc enim casu toleratur occisio patris per filium uelut ad defensionem sui ac patriæ: sicque pariter Abbas intelligit Gofred. in cap. peruenit. de immu. eccle. Petr. Gerar. de Petra Sancta, singul. secundo Veronens. consi. v. nu. 23. Mars. in l. i. §. prætereà. nume. 64. infr. de quæsti. & post eos Petrus à Plaza in Epitomes delicto. li. i. cap. xxii. nume. 17. & insuper Dec. quem non citat in d. capitul. quæ in ecclesiarum. numero, 19. ubi dicit quòd Nellus in tracta. de bannit. in ii. par. secundi temp. sic respondet ad illum text.
207 † Nec certè mira uidetur eo casu talis decisio, tum ob propriam defensionem, quam leges & omnia iura permittunt, l. ut uim & ibi latè dixi. supra de iust. & iure. cum etiam patriæ, cui tantisper deferendum est, quòd, ut multa consulto prætercam quæ de illius obseruantia scribit ille Petrus à Plaza. non tamen illud omittendum censeo notatu dignū quòd patria uelut alter quidam Deus & primus maximusque parens habetur. quo fit ut qui ei nomen imposuit à re ipsa non temerè patriam nominauit, uocabulo siquidem à patre deducto pronuntiato, tamen

men fœminina terminatione, ut ex utroque parẽte mixtũ esset, atque hæc ratio insinuat patriã unam optimo quidem iure duorum parentum colendam esse. prætereunda est igitur omnino patria utri uis parentum seorsum, & non solum ipsis, sed uxori, liberis, & amicis, & absoluto sermone rebus aliis omnibus post Deos. atque ideò immuuis erit criminis parricidii reus filius interimendo patrem patrię insidiantẽ, & in eam erumpentem hanc enim sine nefario scelere de serere non possumus, ut non bona nostra solũ ad eius salutẽ profundere, sed uitam etiam pro ipsa ponere teneamur, & lege naturę obligati sumus, ut scribit Connanus in commentar. iur.
208 ciuil. lib. v. c. viii. col. ii. † Idque nedum si coactis copiis uenerit, sed etiam si proditione tantum id efficere conatus fuerit. ut tradit Ioannes Baptista Asinius in d. l. minimè. nume. 29. cuius ampliationis exemplum præ cęteris ponit à Plutarcho relatũ in parallelis, Persis Græciam discurrentibus, ac pręliis intestantibus, pausanias Lacedemoniorum Imperator quinquaginta auri talenta, ut Spartam proderet à Xerse acceperat. quod ubi deprehensum est, pater Agesilaus usque ad Calciæcæ Palladis templum filium insectatus, cocto latere ita templi fores obstruxit, ut eum inedia consumpserit. mater autem insepultum eiecit. quare si filio in patrem tantundem liceat eo casu mirum uideri non debet. sed extra illum casum tale facinus aduersus patrem filio non concederetur. nec statutum pęnam pecuniariam imponens pro homicidio, tam etsi ualidum foret (quòd ex prædictis negatur) sibi prodesset, quominus reus pœnæ mortis esset.
209 sed † & in alio casu cessaret omninò dictum statutum si occidens consueuisset aliàs hoc idem facere. tunc enim non attenta pœna statuti pecuniaria, decapitandus esset iuxta iuris communis dispositionem. l. omnes. C. de delator. lib. x. & ibi Bar. & Ioann. Platea. ubi hi qui deferre non cessant, & sic consueti sunt calumniosas accusationes proponere grauisime puniuntur, ad quod aliàs non tenerentur remota illa consuetudine, idem probatur. in l. prima. C. de superexacto. lib. x. & ibi notat Bar. Ioann. Plat.
210 Lucas de Pena. & Alex. † ubi propter consuetudinem delinquendi quis ad mortem punitur ad quam aliàs non teneretur. unde Alex. ibi dicit nota istum textum, prę̨supposito quòd de crimine pœna pecuniaria ueniret imponenda, Si tamen fit inquisitio contra hominem talia facere consuetum, capitaliter debet puniri, ex quo multa crimina, & pluribus uicibus commisit, licet ex eis particulariter consideratis ueniret pœna pecuniaria duntaxat imponenda, & idem Lucas de Pena & Ang. ibidẽ tradunt & alii quos cumulat Grammati. decis. 16. nu. 5. unde sic & in isto statuto dici debet, prout in terminis illius ita tenet Guil. Benedi. in q. sua incipi. an li
211 ceat occidere peccatores. nu. 32. † nam delicti continuatio atque iterata demonstratio auget pœnam. l. si diatino. & ibi Glo. l. Relegati. infra de pęn. l. seruos. & ibi Glo. Bal. & alii. C. ad leg. Iul. de ui. l. quicunque. C. de ser. fugi. quę iura citat ad hoc Iacob. de Beluis. consi. iii. nu. 13. uol. secundo crimi. quibus & addit Tiraquell. in tract. de pœn. causa. 42. nu. 14. textum. in l. nemo. in fi. iunc. Glo. C. de epis. audi. & alium not. in §. criminis. 25. distin. qui ponit ebrietatem inter crimina siue peccata uenialia, nisi tamen ea sit assueta, tunc enim est peccatum mortale. & in hanc quoque sententiam transit Dec. in authen. cassa. nu. 16. C. de sacrosan. eccl. dicens quòd perseuerantia in malo agrauat delictum. & in terminis statuti de quo loquimur idem firmat Marsil. in l. i. nu. 47. C. ad leg. Corn. de sicar.
212 At † pulchrum erit perscrutari quot uices erunt necessariæ quibus reus deliquerit, ut dicatur consuetus delinquere, & ob id in eo pœna sit augenda, & in hoc primum reperio Collegium Paduanum. consi. i. nu. 11. primo tomo crimi. dicere quòd qui deliquit bis & pluries dicitur consuetus delinquere per tex. in d. l. iii. C. de epis. aud. & delicta ab eo commissa erunt grauia & enormia. quod in præsentiarum tamen non decidit dictum Collegium propter *Quot uices sint necessariæ ut quis dicatur consuetus delinquere.*
213 tex. & auctoritates quæ sunt hinc inde. † Iacobus uerò Butrig. consi. secundo nu. 10. eodem primo tomo constanter tenet binum actum inducere in maleficiis cõsuetudinem tum per. d. l. iii. in fi. cum quia semel malus &c. hoc idem firmat Ferraut. Gargiareus. consi. 126. nu. 66. eo. tomo. dicens quòd solitus delinquere dicitur qui bis deliquit. adducit Baldum. i u d. l. iii. nu. 5. quo loco Baldus inquit. illum textum esse in argumentum quòd ille qui fecit duo furta dicatur consuetus furari, unde pro tertio furto mitte-
214 tur ad furcas tamquã fur famosus † At Lucas de Pena in l. i. C. de superexactor. lib. x. in fi. concludit certe sibi potius uideri, quòd tres uices ad frequentiam exigantur per tex. in §. uerum tamen. in authentico ut immob. ante nup. & Innocentium in c. i. de fideiuss. & cum luca de Pena. tenet insuper Marcus ant. Blanc. in tract. de indici. in uerbo ex persona indicia. nu. 245.
215 ubi adiungit textum. in d. l. seruos. † Quorum sententia per ea quæ citant non probatur, imò uerius conuincitur & pręcedens confirmatur. Nam quo ad tex. in autentica ut immob. patet binum consensum mulieris sufficere sibique præiudicare modo supersint alia bona mariti, secus si non adessent: quia licet secundo uel si frequenter consentiat & ita. tertio uii. uel pluries sibi nõ nocet ut dicitur in d. §. uerum tamen

regulariter

regulariter ergo sufficit binus actus. hoc idem probatur in d. l. iii. quatenus dicit, *ut remissionem uenia crimina nisi semel cōmissa non habeant*, secus ergo si bis perpetrata sint ut à contrario sensu sentit imperator, & subiungit dicens, *nec in eos liberalitatis Augustæ referatur humanitas qui impunitatem ueteris admisi non emendationi potius quàm consuetudini deportauerint*, loquitur enim de ueteri delicto commisso in singulari numero, & sic una uice tantum postea non emendato, sed in consuetudinem introducto: quia rursus commissum fuit. Vnde bene Gloss. notat ibidem quòd duæ uices faciunt consuetudinem, & delicta iterata plus puniri. Sed & probatur hæc opi. per d. l. seruos. ibi, *& hi qui bis aut sæpius moleuntiam perpetrasse conuincentur*, sicut & in d. l. quicunque, ibi, *Si uerò secun*
216 *dò uel tertiò eum in reperit*. † Cum ad ueritatem alternatiuę sufficiat alteram partem uerificari. l. si hæredi plures. infr. de cond. insti. Nec Innoc. in d. cap. i. quicquam repugnat, cum poneret tantum uerbum, inseruiens, quod frequentiam & assiduitatem notat. Sed quot uices requirantur non ponit. Quare ab opinione Baldi, & sequacium de quibus supra non est recedendum.
217 Quoniam pręter pręmissa † confirmari potest ex eo quod consuetudo facti prout est consuetudo seu assuefactio unius hominis quæ non facit ius, sed solum facit ad probandum utrum ille sit assuetus uel non, iuxta. l. uel uniuersorum infr. de pignor. acti. ex duabus uicibus inducitur, & duæ uices sufficiunt ad eam inducendam, ut per Bartol. in l. i. C. quo modo. & quando iud. & in l. Mella. §. i. infr. de alimen. & cib. leg. Bald. in l. diuturna. supra. de legib. Imol. in cap. cum ecclesia Sutrina. de causa poss. & propri. Abb. in cap. fina. de appella. & Rocc. de Curte. post Butri. in cap. fina. de consue. num. 26. & nume. 370. mouentur per d. l. iii. in fin. C. de episc. audi. ubi qui bis deliquit dicitur consuetus delinquere. & hoc dicit esse notandum Rocc. ad declarationem d. legis uel uniuersorum. cum similibus quæ allegantur ad hoc. quòd bonum est argumentum à consuetudine patris famil. quia illa consuetudo uerificatur in bina ui
218 ce. † Excipit tamen Rocc. in d. locis casum Blasphemiæ: nam ex duabus uicibus quis non diceretur consuetus blasphemare, ut per Cyn. in l. ii. C. de reb. cred. & Alexan. in l. capitalium. §. famosos. infr. de pœn. nam lubricum linguæ non est facile ad pęnam trahendum. l. famosi. circa fin. infr. ad leg. Iul. maies. sicque concludit ipse Rocc. nume. 49. in d. c. fi. & hæc omnia bene nota uelut multum utilia.

Circa septimum notabile quod ponit hic Dec. non insistam, quia de illius subiecto satis superque dixi in l. imperium. notab. secundo nu. 52. supra de iur. omn. iud. unde ad ibi dicta latius me remitto.

219 Postremò † notat hic Dec. ibi, *noui iuris* exponendo, iniqui, per l. iii. infr. eo. quòd statutum licet iniquum ualet. & ita signanter exponunt Odofred. Castr. Alexan. & Iason, cęterique supponunt indifferenter, notant uerò Bald. Alexan. Ias. Cur. Iuni. D. meus Riminal. & Zasius inferens ad statutum suæ ciuitatis, quod & hic Ferrariæ uiget, quo cauetur ne cui quam forensi liceat hic emere uel possidere immobilia, etiam si ex causa hæreditatis successisset, certè decuriones & ita statuentes impunè prohibebuntur empturi uel possessuri alibi quicquam, nec tumultueris (subdit Zasius) talia fieri posse statuta iniqua etiam si per dolum sint condita: quia firma sunt in re publica ubi statuuntur dum modo non nutriant peccatum mortale, uel non sint contra libertatem ec- *An statutum iniquum ualeat.*
220 clesiasticam. † Et illud notabile probatur in hunc modum, licet Dec. & alii non dicant; nam uidemus retorcutionem huius iniqui statuti per iudicem fieri aduersus eum, quare datur intelligi quòd ualet; quia si nullum esset ipso iure non haberet locum pœna retorcutionis, ut est tex. in §. i. infr. eod. ubi dicitur quòd si quis inter eos ius dixerit, inter quos iurisdictionem non habuit quoniam pro nullo hoc habetur, nec est ulla sententia, cessare edictum putamus ita considerat Ang. in l. ii. infr. eo. meritò patet statutum licet iniquum ualere.
221 Quin † ampliatur hæc conclusio per Angel. ibi procedere etiam si dolus interueniat, Nam quatenus ibi dicitur quòd hoc edicto dolus iudicis puniri debet, intelligit Angelus siue iusdicens dolo iudicauit: siue legem dolo condidit, ex quo subiungit quòd dolus dans causam legi condendæ non reddit eam ipso iure nullam, & hęc opi. confirmatur per Dec. post Baldum in cap. cum omnes. colum. pen. de consti. & Iasonem
222 hic. † Nam statuta sunt stricti iuris. l. iii. §. hęc uerba. & ibi Barto. infr. de negot. gesto. & in l. constitutionibus. infr. ad muni. Dec. consilio; ccccxxxviii. nume. 5. D. meus Riminaldus cons. xl. nume. 5. & Cur. Iun. consi. vii. numero, 8. Ideò dolus non debet uitiare statutum sicut nec uitiat contractum stricti iuris. l. si quis cum aliter. inf. de uer. obli.
223 Secundo comprobatur. † Nam contra dolum in lege condenda commissum succurritur lęso per exceptionem doli, sicut & contra dolum in contractu commissum, ut declarat Bar. in l. omnes populi. nume. 52. ad fin. supra de iust. & iure per. l. i. in fine. infr. de doli excep. dicit enim text. ibi quòd eam exceptionem prætor proposuit ne cui dolus suus per occasionem iuris ciuilis prosit: quia subdit Gloss. tenet obligatio de iure ciuili, sed opponitur exce-

ptio de

ptio de iure prætorio, & posteà dicit textus quod dolo fit tam in contractibus quam in testamentis & legibus: ergo cum succurratur per exceptionem doli aduersus legis dolum, datur intelligi eam mero iure ualere, non autem esse nullam.

224 Bene † uerum est quòd huic fundamento conatur respondere Ias. in d. l. secunda dicens quòd non procedit. Nam licet statutum esset nullum, & iudex fecisset illud de facto seruari, locus esset huic edicto secundũ Bartolũ hic, ubi dicit quòd si iudex concessit alicui ut nõ possit cõueniri usque ad biennium, dato etiam quòd statutum non ualeret si tamen habuit executionem de facto: quia iudex non audiui partem, certe ipse iudex eodem iure utetur contra se, quia usque ad biennium non poterit alios conuenire.
225 de quo tradit etiam Decis. Neapol. lxvi. † Sed
meo iudicio quod inquit Iason non tollit argumentum Angeli: quia retorcutio non fit uirtute statuti nulli in casu Bartoli, sed executionis dicti statuti de facto secute per magistratum, qua non facta cessaret dicta retorcutio. §. i. infra eo. ergo si fit retorcutio statuti iniqui, prouenit ex eo quòd ualet, ut inquit Ang.

226 Vtilitas † autem huius disceptationis ad ferri potest. Nam quando quid ipso iure non ualet, iudex ex officio suo potest & debet agentem repellere, & in eo se fundantem licet reus non petat: secus autem si mero iure quid ualeat, & ope exceptionis tollatur: quia iudex non petitus non supplet. Glo. est in l. ubi pactum. & post eam scribentes. C. de transf. quam dicit singularem Felyn. in c. exceptionem. col. ii. de except. sed est alia in l. cum qui ita. §. qui ita. & ibi Bar. & Imola. infr. de uer. ob. & in l. si unus. §. pactus. & ibi latè Bar. & alii. infra de pact. pluresque citat Tiraquell. in l. si umquam. in uerbo reuertatur. nu. 281. C. de reuo. don.

227 Hincque sequitur † aliud pulchrum quod non tantum iudex potest supplere in eo quòd est ipso iure nullum, sed etiam si non suppiet. sed ad ulteriora procedit, & pars tacitè consentiat non opponendo, non tamen firmatur quud erat ipso iure nullum, ut est Glo. in ca. i. & ibi Domin. Anch. & alii. de refer. in vi. cum similibus per Tiraquel. loco citato. num. 282. meritò cum statutum iniquum secundum communem mero iure ualeat, si quis illud intentauerit, & pars non opponat de iniquitate, iudex non poterit ex officio suo eo statuto utentem repellere, & si procedat iudex ad ulteriora parte non opponente ualebit processus, quod est notandum.

228 Postremò illud non ommitto † quod opponit hic Curt. Iun. de l. i. §. i. supra de iust. & iure. ubi dicitur quòd ius est ars boni & equi. & conformis est tex. in c. erit autem lex. iiii. distinc. dicens, *Erit autem lex honesta iusta possibilis, & c.* quare non uidetur tolerari posse statutum quod
229 sit iniquum. † cui motiuo respondet idem Cur.
quòd ibi loquitur de eo quod esse debet, licet aliquando contrarium fiat, secundo uerò respondet Dec. in c. cum omnes. lectura prima col. i. in fi. dato quod lex debeat esse rationabilis & iusta, non tamen sequitur si iniusta sit quòd dicatur ipso iure nulla. patet hoc in sententia quę debet esse iusta. & tamen si iniusta sit non redditur nulla: sed per appellationem rescinditur. l. l. in prin. infra de appellati.

230 Nos & fortè † melius respondere possumus solutionem colligi ex uerbo, noui, adiecto uerbo, iuris, significante ius quoddam extrauagans, & contrarium iuri scripto, & ideò nimirum si ius iniquum dici potest. At iura citata per Curt. Iun. de iure simpliciter loquuntur & sic de iusto. & ęquo. ut in simili in l. filium. supra de his qui sunt sui uel alie. iur. meritò non obstant casui nostro. Et ex his notabilia sint absoluta.

231 Expeditis † notabilibus aggredior Glossam in uerbo magistratum. cuius occasione Bar. format plures conclusiones ut hic per Decium. & cum dictis ipsius Bartoli transeuntur communiter Doctores, & Baldus hic Formaliter ut refert. D. meus Riminal. Primaque Bartoli præceteris est conclusio quòd Magistratus inferiores possunt facere legem specialem pro tempore officii sui duraturam, & in pertinẽtibus ad officium suum, ueluti quòd nullus nobilis intret plateam ex aliqua causa forté tumultus sedandi & euitandi, uel si propter penuriam statuerit quòd quicumque portauerit frumentum habeat tantum, hęc enim & similia facere possunt Magistratus, citat Bartulus tex. in l. i. §. pen. supra de offi. præfec. urb. ubi cura carnis ut iusto pretio præbeatur, & quies populorum, & id ge-
232 nus spectant ad curam præfecti urbis † Sed ille
tex. ut perpendit hic Cur. Iun. confundit opinionem Bart. dum dicit quòd potest præfectus urbis interdicere artem alicui ad tempus & in perpetuum, ergo præter tempus officii sui, contra id quod dicit Bar. de tempore officii sui tantũ. & ad idem est tex. in l. i. C. de postul. ubi præfectus Egipti potest prohibere quem perpetuò causas agere, melius ergo pro Bartolo facit tex. in l. ii. infra de pen. ubi patriæ pręses ultra tempora administrationis sue patrię, non potest alicui artem interdicere.

An magistratus inferiores possint facere legem specialem pro tempore officii sui duraturam.

233 Sed † tunc insurgit dificultas in sedandis dictis iuribus contrariis, unde Cur. recurrit ad distinctionem Bartoli in d. l. finali quòd aut interdictio fit solenniter lite contestata, causa cognita, & diffinitiua sententia prolata, & perpetuo fieri potest. aut simpliciter interloquendo, & tunc secus. Et hæc est cõmunis resolutio secundum Bartolum. fuitque Glossæ. in d. §. penulti-

mo

234 mo. Sed mihi non placet uelut diuinatiua.† unde melius est ut dicamus illum textum, & in d. l. i. C. de postul. loqui de maioribus magistratibus, ut erant illi præfecti urbis, & Egipti, omnia enim crimina præfectura urbis sibi uendicauit, ut dicitur in d. l. i. in prin. nimirum si in perpetuum quoque poterant interdicere; secus autem in iudice inferiore de quo Bartolus. loquitur, qui ad tempus tantum potest d. l. fi. infr. de pœn. quæ loquitur de præside patriæ, & sic de simplici gubernatore unius ciuitatis.

235 Sed † ulterius subdit Dec. quòd idem Bartolus sibi contradicit in l. i. in fi. prin. supra de iust. & iure, uult enim hic tales magistratus inferiores solos & de per se posse facere dictas prouisiones temporales. At ibi dicit quòd si potestas constituit præmium capienti bannitum, si hoc fecit à se ipso non requisitis gubernatoribus ciuitatis non ualet, Et licet non dicat Decius hanc contrarietatem reuellat Alex. hic nu. 9. & Iason ibi. Quin etiam D. meus Rimin. hic addit eundem Bartolum sibi contrarium. in l. omnes populi. in prima q. prin. supra de iust. & iure. qui locus uitio forsan impressoris erronee fuit citatus, cum de hoc ibi non loquatur Bar.

236 Sed est inferius in iiii. q. prin. † ubi dicit quòd si quærimus de iudicibus habentibus iurisdictionem temporalem, ut sunt potestas & rectores terrarum communiter, & tunc aut uolunt facere statuta seu constitutiones conuocato consilio & proceribus ciuitatis, & possunt ut hic in §. i. iuncta. Glo. l. i. & ii. infra de decret. ab ordi. fac. aut uult facere ipse solus & non potest. l.

237 programma. C. commi. uel epist. † Sed hanc contrarietatem conatur sedare Decius post Alex. quòd Bartolus hic loquitur in pertinentibus ad administrationem officii in quibus non agitur de donatione uel præmio tunc enim solus sufficit, at secus ubi de donatione uel præmio tractatur: quia id facere non potest in præiudicium ciuitatis absque prioribus, ut per eundem. in l. diuus. infra de bon. damna. quo secundo casu loquitur in d. l. i. supra de iust. & iure dans exemplum de potestate ciuitatis faciente bannum quòd quicunque capiet talem bannitum habeat mille libras. eodemque casu debet intelligi. in d. l. omnes populi. q. iiii. Quod inde patet; quia subiungit quòd bene potest facere ordinem siue legem pro toto tempore suo spectantem ad exigentiam factorum, ut quòd nullus extrahat frumentum de ciuitate, uel propter arma. uel nullus uadat ad fallarium, uel stipendium, uel de nocte, & similia. in his enim casibus nil donat de iuribus ciuitatis neque præiudicat regentibus eam. Et cum hac decisione Bartoli residet insuper Crott. in d. l. omnes populi. nu. 23. & latius Cacialup. sub. nu. 17. post Iacob. Butrig. Baldum. Anchar. Ang. & Castrensem quos ibi citat.

238 Subdunt † tamen unum ignorandum non esse quòd in casibus in quibus dicti officiales temporales possunt statuere, pœnam corporalem adiicere non possunt, puta si præses ciuitatis scripsit per ciuitates sui præsidatus quòd nemo extrahat frumentum de districtu sub pœna pedis amputandi, nam certè contrafaciens non erit pede mutilandus secundum Baldum in d. l. programma. & Anch. in c. canonum statuta. de consti. quoniam si non inuenitur in prætore qui potestatem habet legis condendæ, quòd fecerit aliquod edictum de pœna capitali, multo minus hoc in præside dici debet, ut argumentatur baldus.

239 Postremò † notari debet quod inquit Bar. in d. l. i. Nam posito quòd ille capiens bannitum non debeat habere præmium taxatum à potestate sine gubernatoribus, debet tamen expensas consequi quas fecit in capiendo dictum bannitum per textum. in l. mulier. infra de cap. & postlimi. reuer. ubi si mulier in opus salinarum fuerit ob maleficium damnata, & deinde à latrunculis exteræ gentis fuerit capta, postremò uerò fuerit à quodam redempta, & sic ad primam causam hoc est ad dictum opus redierit, pretium ex fisco redemptionis illi reddendum est, Et ita etiam notat Bal. in c. i. col. i. hic finitur lex. Sed ubi premium constitutum capienti bannitum ualeret, eique deberetur, ut quia regentes ciuitatem dicto statuto potestatis interuenissent, tunc expensam in capiendo factam non consequeretur, ut est de mente Bartoli in d. l. i. qui loquitur quando capiens non habet præmium quòd potest expensas cósequi. si ergo præmium habet eas non consequitur à contrario sensu Bar. quem sic ponderat, & latius firmat Petrus Gerardi de Petra Santa in singul. 14. col. fi.

240 Secunda † est conclusio quòd maiores iudices possunt facere leges perpetuas ut senatus & non ambigitur. supra de legibus. Et præfectus prætorio. l. formam. C. de offi. præfe. præto. Et cardinales qui æquiparantur dicto præfecto, ut not. Glo. pen. in l. i. supra de offi. præfec. præto. secundum Bar. Quem tamen Cur. Iun. Sapia. Claud. Aquens. & cæteri sane intelligunt de Cardinalibus collegialiter adunatis qui Senatui tali casu æquiparantur. c. Constantinus. xcvi. distinc. ideoque possunt legem condere. † alias secus, nisi quando sunt legati de latere. ca. fin. de offi. leg. & ita tenet Rom. con. ccccLxviii. in casu quo quæritur. in prin. & Imol. in l. si quæramus. in fi. infra de testa. quos citat Dec. quibus addo copiosè Felynum in c. cum te. col. vi. uers. Collegium Cardinalium de re iudi.

An maiores iudices possint facere leges perpetuas.

241 (beside "dere. † alias secus")

242 † Subdit tamen Cur. se non uidere quomodo procedere possit hodie talis concl. stante eo quod inquit tex. & ibi Bartolus. in l. fi. C. de legib.

gib. ubi dicitur quòd, *in præsenti tempore leges condere soli Imperatori concessum est.* & rursus subiicitur, *tam conditor quam interpres legum so lus Imperator iustè existimabitur*, atque ideò Bartolus, infert hodie populum, Senatumque legem condere non posse; quia omnis potestas imperii est abdicata ab eis, & ideò cum nihil sit quod de imperio remanserit eis, non uidet quomodo possint legem condere. propterea cō futari uidetur ex illo textu ac decisione Bartoli

243 hæc secunda conclusio. † hoc obiectum Curt. non soluit, cæterique silentio rem inuoluunt, nec tamen referre libet solutiones Glossæ, Barto liquc, & aliorum ibi, uelut aut diuinatiuas, aut modici ualoris: sed aliam quam ponit Connan. in commentar. iur. ciuil. libr. primo c xi. colu. vii. Is enim tunc demum necessarium esse princi pis interuentum existimat cum lex anbigua est, & quod accidit nescitur an scripto legis compre hendi queat. Quid enim faciat iudex lege quam non intelligat? adeundus est igitur princeps qui eam interpretetur, & noua lege uoluntatem suam declaret si opus est: Mouerunt planè Connanum uerba textus dicentis, *& leges interpretari solum modo dignum imperio esse oportet*, & ucrè Iustinianus ibi maiori ex parte de interpætatione legum, earumque ænigmatum solutione tractat, sed tamen ad id sibi arrogandum descendit ex eo quòd si sibi soli leges condere concessum est, pariter & interpætatio cō cedi debet, unde patet non solum ubi leges adsunt sed anbiguæ uel contrariæ, sed in casibus etiam non decisis potestatem legis condendæ sibi soli resseruatam esse, atque ob id solutio

244 Connani difficultatem non eneruat. † Melius agitur puto dici posse, quòd licet in d. l. fin. dica tur soli Imperatori concessum esse leges condere, eumque solum legum conditorem esse, nō tamen excluditur Senatus aut collegium cardinalium, quibus id per alia iura conceditur. ne se quatur earum legum correctio, quia dictio, solus. & aliæ dictiones taxatiuæ non excludunt aliàs personas, uel casus qui ab aliis iuribus includuntur quia in effectu alia iura corrigerentur, quod non est dicendum, ut no. Barto. post Gloss. in l. ob es. C. de præd. mi. & in l. iii. §. cum Titio. ff. de alimen leg. cum similibus per Alexan. in l. i. §. per seruum. infr. de acquir. poss. & in l. i. ubi pariter Sayc. Ias. & Dec. C. de bon. poss. contra tabul. hancque conclusionem pariter tenui. in l. imperium. nume. 412. supra de iur. om. iud. ut ibi uideri potest.

245 Teria est conclusio † quòd magistratus inferiores qui habent iurisdictionem perpetuam ut sunt episcopi comites, & marchiones possunt facere legem in eodem territorio cui præsunt. quam conclusionem tenet insuper Bart. in l. om nes populi. in iiii. q. primę quæst. principalis. su

An episcopi, comites & marchiones possint facere legem in ter

pra de iust. & iure ubi etiam firmat Cacialup. nu. 17. & Crot. nume. 20. fundatur in iuribus adductis hic per Dec. uidelicet in c. secundo de constit. in vi. ubi statuto episcopi quo furtum cōmit tentes excommunicantur, non ligantur subditi furtum committentes extra diœcesim, intra ergo benè ligantur. Ad idem text. in cap. secundo de maio. & obed. ubi si quis uenerit contra decretum episcopi, ab ecclesia abiiciatur, ergo ligatur eo. *ritoritorio cui præsunt*

246 Et ulterius † probatur ratione Bartoli. in d. l. omnes populi. sicut enim princeps qui est dominus totius. l. deprecatio. infr. ad leg. Rod. Bar. & alii. in l. i. §. per. hanc. infr. de rei uend. facit legem uniuersalem. l. fina. C. de legib. Itá pariter isti qui sunt in parte domini debent facere posse legem in ea parte cui præsunt sumpto argumento de toto ad partem, quod est ualidissimum. l. quæ de tota. inf. de rei. uend. l. iurisgen. §. quod ferè. infr. de pactis.

247 Vnum tamen aduerti debet † consideratione dignum quod Dec. omisit, Nam leges istę seu statuta prædictorum reputantur ius prętorium & illi æquiparantur, ut tradit Barto. in l. final. infr. de pœn. & in l. v. in fine. prin. infr. de uerb. ob. & ideo actiones penales descendentes ex eorum constitutionibus erunt annales secundum ipsum in dictis locis iuxta textum iunct. Gloss. in l. in honorariis. infr. de acti. & obli. & idem tradit Barto. in d. l. omnes populi. nume. 52. & in l. ii. §. fin. infr. pro empto. quem sequuntur

248 Alexan. & alii in d. l. v. † quorum sententia mihi non placet, nam cum uideamus iurisdictionem, & administrationem episcopi. ducis & marchionis tam diu quàm uiuunt durare, dici de bet eorum constitutiones annalles non esse, sed tandiu durare quantum eorum uita. cum tantisper duret eorum administratio. & hoc probatur in d. l. fina. infr. de pœn. ubi dicitur quòd patriæ præses ultra administrationis suæ tempus interdicere alicui arte sua non potest. non enim de anno loquitur. confirmatur auctoritate Baldi in l. i. C. de postulando. colum. i. ubi dicit quod Dominus Sabinensis dederat licentiam quibusdam Bannitis Marchiæ quòd ipsi possint reuerti, subdens quòd ista licentia non durat post mortem illius Domini Sabinensis, durat igitur in eius uita pręter annum si plus anno uixerit.

249 Idemque † clarè tenet D. meus Riminaldus consi x. num. 18. ubi loquitur de Marchionibus Mantuæ qui quondam proclama fecerant, uolens illud non durare ultra tempus suæ uitæ. intra igitur bene durat cum promulgatum fuerit ex con sequentia iurisdictionis suę quæ durat dum uiuunt. & cum prædictis etiam concordat Decis. Neapol. ecxc. colum. ii. Nec tutum est pręto ris exemplum quo Bartolus & cęteri mouentur,

tur, quia prætoris intra annum erat imperium, ut inquit text. inst. de perp. & tempo. act. in princi. quod secus est induce, marchione, vel episcopo quorum imperium ad uitam eorum redigitur.

250 Quinimò plus dici potest † quòd si consti tutio locum habere non potuit præter annum, duret & pręter tempus iurisdictionis eius conditoris per id quod tradit Bal. in l. data opera. colum. xiiii. uersiculo sed pone aliquis. C. qui ac cusa. ubi dicit quòd si quis positus fuit in banno iam sunt anni. 50. in hunc modum, quòd si quo tempore peruenit in fortiam communis decapitetur, demumque captus fuerit & oppo nat pręscriptionem temporis, sibi non proderit, quia antequam perueniret in fortiam cōmunis sententia erat conditionalis, & ideò pręscriptio non currit. l. i. in fi. C. de anna. exce. idemque sequitur Nellus in tract. de bannitis in secunda par. secundi tēpo. q. lxiiii. & Bossius in titul. quo modo. proce. per act. in delic. nu. 19. unde uidemus sententias criminales, multas, & alias con demnationes iam diu promulgatas contra reos tunc absentes & contumaces, dictis reis post dudum temporis deprehensis & in carcerem coniectis, aduersus eos exequi per successores in magistratu, uel mutato principe sub quo latæ fuerant.

251 Et ex † prædictis dubitabilis etiam mihi uide tur alia quorundam decisio, qui uoluerunt successionem alicui delatam ex constitutione Episcopi, ducis, aut marchionis ad instar prætoriæ infra centum dies uel annum agnoscendam esse iux. l. i. §. largius. infra de succ. edic. non autēpręter idtēpus ut de iure ciuili licet. l. licet & ibi not. C. de iure delib. sic enim uoluit Bar. in l. ii. in fi. infra de bon. poss. Ang. Aret. insti. de exhære. lib. in fine prin. uersiculo. xiiii. casus. & Crottus in d. l. omnes populi. nu. 20. si enim pręter annum uixerint pr̨edicti sic statuentes, poterit is cui sucessio delata sit eam agnoscendo consequi donec uixerint usque ad annos. xxx. si tanto tempore uixerint, cum semper dum uiuunt du ret eorum iurisdictio. Et hęc omnia diligenter notabis utpote per alios malè declarata.

252 Quæ tanto † magis procedunt quando tales duces, marchiones, & id genus non recogno scerent superiorem in territoro suo, tunc enim sunt loco principis uimque eius habent, ut tradit Bar. in l. i. §. de quare. infra de postul. in l. rele gati. infra de pen. & in l. hostes. infra de capti. Ang. Are. Alex. & Iason. in d. l. v. dicentes ꝙ tales dicuntur habere dignitatem seu administrationem iure proprio, & ad suos descendentes transmissibilem, meritoque decreta seu statuta sua dicuntur ius ciuile, & pro lege perpetua seruan da sunt. idemque tamen Bal. in l. recepticia. col. i. C. de consti. pec. & in l. pen. C. de dona. Afflic. in consti. regni. prima par. q. iiii. col. ii. Alex. con. ii. col. iiii. nu. 27. uol. primo. Cur. Iun. consi. 174. nu. 19. & abunde Rolan. à Valle consi. 86. uol. i.

253 Postremò † subdit Dec. in hac. tertia conclusione quòd omnes isti Magistratus Inferiores à principe licet possint facere legem, non tamen possunt eam facere contra ius commune. l. formam. C. de offi. præfec. præto. ubi forma à præfecto prætorio data licet generalis sit, dum mo do quòd non sit legibus, uel constitutionibus contraria, seruari debet. sentit igitur à contrario sensu eam seruari non debere si sit legibus contraria quod denotat eam sic fieri non posse.

An magistratus inferiores a principe possint facere lege contraiu com mune.

Hancque conclusionem confirmat Dec. auctoritate Castrensis. cons. cxlix. uisis & pondera

254 tis. col. fi. in antiquis † ubi loquitur de quodam Domino Mallatesta qui non potuit facere quædam capitula in præiudicium suorum subditorū quia æquiparatur præfecto pretorio sicut episco pi uel legati de latere secundum Bar. in d. l. v. qui non possunt facere leges, statuta, uel pragma ticas sanctiones contra dispositionem iuris com munis. d. l. formam & c. institutiones. xxv. q. ii. cum aliis per eum.

255 Adducit † insuper Dec. quod inquit Bar. in §. quibus. prima consti. codi. per illum tex. ubi dicit quòd si datum est quibusdam sapientibus arbitrium super aliquo, negocio, tamen uigore talis arbitrii non poterunt corrigere statutum: quia uigore cuiuslibet arbitrii non potest quis statuta iam facta corrigere, nisi specialiter hoc ei sit permissum. per illum tex. in uerbo, mutare. idemque tradit Bar. in l. ambitiosa col. iiii. infr. de decret. ab ordi. facien. uersi. item ratione arbitrii. Bal. in l. nulli. C. de senten. Dec. consi. 17. col. ii. D. meus Rimin. hic col. iii. & in. cons. ccclxxiii. nu. 8. cum aliis per Crottum. in d. l. omnes populi. nu. 21.

256 Et ista † conclusio procedit nisi ex euidenti & necessaria causa tales magistratus mouerentur, quę uerisimiliter etiam mouisset superiorem ad sic statuendum, ut singulariter uoluit Bald. in d. l. omnes populi. col. iiii. per tex. in l. si hominem. infra manda. ubi est casus in simili notabilis quòd procurator mutat statuta à domino iusta de causa superueniente, quam doctrinam Baldi. sicut ex aliis confirmat Ias. lectura prima col. pen. & fi. & lectura. secunda nu. 11. itá quadraginta pulcherrimis exemplis exor nat d. legem si hominem. Barbatius in rubr. C. qui admi. sub. nu. 20. cum sequentibus. quę cum uideri possint ex industria missa faciam.

257 Non tamen uelim † inuoluere silentio textum in l. de ętate. §. ex causa. infra de intero. acti. ubi dicitur, *quod ea quæ postea emergunt auxilio indigent*, basis enim uidetur, & ratio fi nalis decisionis Baldi & legis si hominem. de quibus supra quòd talis correctio legis aut sta-

tuti

tuti liceat ex superuenienti causa: quia quę de nouo emergunt nouo indigēt auxilio. Ad cuius regulæ comprobationem non nulla exempla congerit Mars. in l. si quis nec quęstio. nu. 55. per duas col. infra de quęsti. & alia quędam
258 Dec. consi. cccxxv. † sed precęteris illud quòd si quis se obligauit ad coquendum panem alicui & eius familiæ pro certa pensione, & postea in tantum creuit familia quòd ille pistor remanebat multum grauatus, erit illi prouidendum iudicis officio quòd à tali onere releuetur ut tradunt Abb. antiquis Hostiens. & Doctores in c. quanto. de censib. & Bartolo. Brixiens. in q. 50. incip. pater familias. & plenis. In q. 48. prout refert Alberic. in authentica hoc ius por
259 rectum. col. pen. C. de sacrosanc. eccl. † Demumque citat Dec. Ancharanum. consi. lxxxiii. prima facie uidetur dicendum qui conuenit ad unguem cum decisione Baldi de qua. supra. nulle enim quòd ex noua causa superuenienti recedere liceat à qualibet dispositione: nec dicatur fieri contra uoluntatem: quia si de tali status mutatione cogitasset ille qui disposuit illud idem fecisset. Et hoc secundum eum patet in iuribus condendis: quia ex causa superuenienti receditur à constitutione quę tendit ad noxam. c. non debet de consan. & affi. & c. statutum. in prin. de rescr. in. 6. & illud consilium Decii confirmatur ex aliis Craue. consi. 95. col. secunda. non debet igitur mirum uideri si magistratus supra commemorati possint contra ius statuere causa probabili postea suggerente.
260 Quarta † est conclusio quòd magistratus inferiores temporales ut pretores, possunt facere legem cum uoluntate populi, uel consilii. quam ponit etiam in d. l. omnes populi, nume. 8. uersus finem ubi citat leg. secundam. infr. de decret. ab ordi. faci. ubi decreta non legitimo numero decurionum coacto facta non ualent: ergo eo intercedente bene ualent à contrario sensu illius text. Et hanc conclusionem confirmat Dec. hic ut per eum, præter quem bene deseruit illud exemplum Bartoli. in l. i. in fine princip. supra. de iust. & iure. prout perpendit Crott. in d. l. omnes populi. nume.
261 23. † quod si potestas facit bannum in ciuitate quòd quicunque capiat talem bānitum consequatur libras mille. Idque faciat de uoluntate Gubernatorū ciuitatis ualebit: aliàs secus.

Hinc enim uerificatur ista conclusio Quinta superesset quam Dec. subdit tractanda sed quoniam superius in positione casus facta fuit non repetam.

262 Sucesiuè sequitur † explicanda Glo. in uerbo non iuris. quæ diuiditur in plures partes ut in ea patet Circa primam ponit exemplum de magistratu qui statuit ne Titius à creditoribus suis conueniatur usque ad certum tempus duraturum pręter tempus sui magistratus, quod preceptum non ualet. l. fi. infr. de pęnis, & sic fuit ius nouum, & iniquum, uel & secundo quando habito tractatu omnium procerum de illa ciuitate statuit ut nullus debitor conueniatur à creditoribus suis ante tale tempus. & sic uoluit hoc ius nouum esse commune inominibus, & personis omnium, ipse enim magistratus eodem iure uti contra se debebit, Quia si conueniat aliquem suum debitorem poterit repelli usque ad dictum tempus, & eatenus non erit audiendus prout alios audiri noluit.
263 Deinde quærit Glo. † uirtute secundi exempli quid si populus habuit ratum tale ius nouū à magistratu statutum de consensu procerum, nunquid quilibet de populo necesse habebit uti eodem iure? Ità quòd si uelit aliquem suum debitorem conuenire, debeat differre usque ad illud tempus? & arguit in primis gloss. quòd sic, prout de procuratore dicitur in l. iii. §. si procurator. infr. eod. Si enim procurator meus postulauerit ius iniquum in aduersarium meum, ego eodem iure uti debebo, si specialiter ei mandaui, uel si ratum habui quando erat tantum procurator generalis. pari ergo modo si populus ratum habuit quod fecit magistratus de consilio procerum ciuitatis in aliquem, teneri debet. *An rector gentis statu-ti fieri possit contra popu-lum.*
264 † Postea determinat Gl. contrarium ad fauorē cuiuslibet de populo: quia licet populus faciat, non tamen quilibet de populo singulariter teneri debebit eodem iure. mouetur per text. in l. sed si hac. §. qui manumittitur. infr. de in ius uoc. ubi qui manumittitur ab aliquo corpore, uel collegio, uel ciuitate, nihilominus singulos in ius uocare potest, *Quia non est illorum libertus, sed republicā honorem habere debet*, inquit text. & sic apparet quòd aliud est uniuersitas, aliud sunt singuli de uniuersitate. §. uniuersitatis. instit. de rer. diui. igitur ex ratihabitione populi in exemplo de quo. supra singuli de populo non debent ligari, nec eodem iure uti contra se quod in alios statutum fuit.
265 Stat † igitur conclusio quòd pro iure iniquo facto à populo ciuitatis non fit retorcutio in singulos de ciuitate, & ideo Bartolus hic quem sequuntur Angelus, Fulgos. Alexand. & Ias. infert ad statutum Perusii disponens quòd si forensis occidatur à Perusino Perusii, teneatur occidens poena. ccc. librarum. Si quidem perusinus alibi occidatur puta Romę, occidens non punietur illa poena pecuniaria sed capite, quia quilibet de populo non debet uti eodem iure secundum hanc glossam.
266 Parique † modo subiicit Bartolus. aliud exemplum, quòd si in ciuitate perusii concessæ sint represaliæ iniquæ contra aliam

Dd ciuitatem

ciuitatem puta Romæ, nō tamen per hoc in illa ciuitate poterit capi quilibet de populo Perusino. nec eodem iure contra se quilibet uti tenebitur.

267 Sed & aliud † pulcrum Zesius tradit in statuto suæ ciuitatis quo cauetur, ne cuiquam forensi liceat in ea emere uel possidere immobilia. etiam si ex causa hæreditatis successisset. Certè decuriones & sic statuentes impunè prohiberentur empturi uel possessuri alibi quicquam, non autem populares, unde retorcutio quidem fieret aduersus statuentes, sed contra singulos de populo illius ciuitatis ubi uigebat id statutum, nequaquam, & hoc idem exemplum ponit Cur. Iunio. sub nu. 22. uersus finem.

268 Qui & † aliud addit, si ciuitas faceret statutum quòd ingredientes ciuitatem soluant certum quid, si enim quis nomine ciuitatis iret ad illū locū teneretur soluere, secus si nomine proprio; quia fit retorcutio contra ipsos magistratur, & decuriones, non autem contra singulos de populo.

Et hanc conclusionem Bartoli sic pluribus modis exemplificatam Decius hic ex aliis corro

269 borat ut per eum. † At solus Castrensis quem refert Dec. eam taxat in primo exemplo Bartoli dicens quòd si pœna talis est quæ possit cadere in populo tāquā in populo, ut in terminis huius Gloss. quando populus statuit quòd creditores non possint conuenire suos debitores. infra certum tēpus, nam populus potest habere suos debitores qui poterunt uti hoc eodem iure contra populum si conueniantur ab eo. & tunc non expendit quòd utantur eo contra singulos de populo, & in his terminis bene procedit Glossa nostra.

270 Sed † quando subdit Castrensis populus statuit quòd reus decapitandus non decapitetur: sed condemnetur solum in tanta pecunia: certe non potest istud retorqueri contra populum qui non potest decapitari, meritò debet retorqueri contra singulos de populo, qui patiuntur illud statutum uigere, ne delictum remaneat impunitum: argumento text. in cap. si sententia. §. fina. de sent. excommu. in vi. ubi populus alicuius terræ interdicto nodatur, singulares ex eo personæ tenentur tali interdicto, ut sententia careat effectu, cum auditio diuinorum, & sacramentorum perceptio non competat populo ut uniuersis, Sic igitur in quæst. proposita per Bartolum, cum populo Perusino ut uniuersis non possit adaptari pœna capitis, fieri debet retorcutio contra singulos de Perusio eiusdem iuris à populo Perusino statuti, ueluti quòd pro forense occiso Perusii teneatur occidens in pecunia: nam si Perusinus alibi fuerit occisus, teneri debebit occidens eadem pœna uirtute dicti statuti, qua Perusinus teneretur si forensem Perusio occidisset. & cum hac opinione Castrensis residet hic Dec. respondēs his quæ contra Castrensem dicebat Alex. hic.

271 Sed tu † considera quòd meo iudicio Castrensis non bene argumentatur contra Bartolum. inquit enim quòd quando populus statuit quòd decapitandus non decapitetur, sed in pecunia tantum condemnetur, non potest istud contra populum retorqueri, quia non potest populus decapitari, sed certè talis argumentatio uana est; nam pœna à statuto populi inducta non est decapitatio sed pecuniaria, quæ bene potest in

272 populo cadere uelut in rebus suis † quod patet. Nam patitur primum & secundum decretum. l. i. §. quòd si nemo. iufr, quòd cuius. uni. no. non ergo bene arguit Castr. de decapitatione quæ non cadit in populum. licet enim id uerum sit tamen pœna statuti populi non est decapitatio, sed pecuniaria quæ bene cadit in populo. Sed tamen non fit eius retorcutio contra quem libet de populo secundum Barto. quia aliud est populus, aliud quilibet de populo. d. §. uniuersitatis, & sic cessat retorcutio, non quia pœna pecuniaria cadere non possit in populo. potest etenim, sed quia aliud est populus & eius factum, alii singulares de populo,

273 Nec † aduersatur Bartolo ratio textus in d. cap. si sententis. considerata per Dec. ne sententia careat effectu, quia bene procedit in illo casu cum enim pœna interdicti afficiat animam & uniuersitas sit res inanimata, utique in eam non cadit prout Gloss. & doctores. ibidem tradunt, meritò ne sententia careat effectu, sicque, reddatur elusoria, singulares tenentur, At in casu nostro & exemplo Bartoli pœna pecuniaria bene cadit in populum & uniuersitatem ut ostendi, licet decapitatio non de qua loquuntur Castr. & Dec. sed impertinenter: quia hæc non est pœna statti de quo agitur, ergo dicta ratio illius text. non bene conuenit quæstioni nostræ, & ita defendi-

274 tur opin. Bartoli. † Quæ ut inquit hic Curtius, Iunioris non uidetur habere dubitationem, cum enim sit trita conclusio quòd delinquens in aliquo loco debeat puniri secundum statuta illius loci, ut omnes concludunt. in cap. fina. de foro compet. & quis occidit Perusinum Romæ ubi uiget statutum quòd occidens debeat decapitari, cui dubium quòd non potest uti uelle retorcutione statuti Perusini quod imponit pœnam pecuniariam occidenti forensem eo loco? cum tale statutum extra territorium Perusii non porrigatur. l. fin. supra, titulo. i. & factum Romæ secundum statuta Romana non autem Perusina sit decidendum? certè hoc probabilem dubitationem non habet, & ideò de plano procedit opi. Bartoli, sicque concludit ad unguem pariter

Sapia

Sapia col.pen.de Curtio mentione non facta.

An repræsaliæ concedi possint contra quemlibet de populo.

275 Quo † uerò ad secundum exemplum de repræsaliis hic à Bartolo positum Curt. Iun. hic animaduertit quòd idem Bartolus, in trac. de repræsal. in iiii.q.vi.q.principalis tenet contrariũ eius quod hic dicit, uult enim quòd repræsaliæ concedi possint & fieri contra quemlibet de populo per text. in cap. dominus noster. xxiii. q. ii. ubi dicitur quòd gens & ciuitas plectenda est. si ergo tota gens ciuitatis punitur; ergo singulares possunt teneri Secundò mouetur per d. cap. si sententia. ubi pro sententia interdicti contra uniuersitatem lata singuli tenentur, quo ad animam; ergo multo magis debent capi posset, quod animam non tangit. & his & aliis rationibus utitur Bartol. ibi contra singulares quos hic teneri
276 negat. † Hanc contrarietatem Curt. Iun. irresolutam dimittit. sed tu considera quòd Bartolus utrobique saluari potest ab allegata contrarietate, rectèque loquitur utrobique, si rectè quod inquit intelligatur, Bartolus enim ibi quærit an contra singulares homines qui nihil habent facere in officio uel regimine ciuitatis possint repræsaliæ concedi. considero quòd Bartolus loquitur quando regentes populum & ipsum repræsentantes instituerant repræsalias aduersus aliam ciuitatem, & ex hoc illa ciuitas uolebat pariter instituere repræsalias contra singulares personas illorum regentium, quòd prius dictas repræsalias, induxerant, concludit Bartol. quòd possint & benè, hoc enim non contingit nec fit ratione retorcutionis prioris statuti dictorum regentium aliam ciuitatem, quia illud non debet habere locum extra territorium statuentium in alio territorio. d.l.fina. supra tilo primo. sed contingit ex statuto particula-
277 riter facto ab illa alia ciuitate † & hoc est quod dicit castrensis hic. num. 12.

Quærit enim quidnã i loco sit statutũ q̃ forensibus non reddatur ius secundum formam statutorum. sed secundum ius commune ad hoc ut forenses satigentur litibus & expensis, an singulis de illo populo uolentibus alibi litigare idem obseruari debeat? Respondet Castrensis quòd non per hanc Gloss. quod tamen iniquum uidetur: quia sic esset elusoriũ hoc edictum, cum raro contingeret quòd ipse populus haberet causam pecuniariam in alio loco. vnde putat quòd de facto seruaretur ille titulus. demum uerò concludit. Castrens. quòd consueuerunt esse statuta quòd illud ius reddatur forensibus in ciuitate puta Bononiæ, quod redditur Bononiensibus in ciuitatibus, uel locis illorum forensium, & ita uidit statutum Bononiæ, quod fundatur in isto titulo, & emanauit ad tollendum dubium quod resultare
278 posset ex hac Gloss. † & ita uerè reperitur statutum Bononiæ sub rubrica quomodo, & qualiter forensibus agentibus ius reddatur, in uersiculo dicimus etiam, in uersiculo præterea cum iuri sit. & in uersiculo finali. ubi latius hoc disponitur. & de hoc nos etiam habemus statutum Ferrariæ sub rubrica quib. casibus forenses uti possint statutis nostris. vult ergo Castrensis retorcutioni statuti locum non esse contra singulares personas loci dicti statuti alibi litigantes. sed bene ciues illius ciuitatis uti posse statuto suę ciuitatis contra dictos particulares ibi cum eis litigantes. de quo ultimo tradit Bartol. in dicta, iiii. quæst. at hic Bartol. de retorcutione statuti tantum loquitur; nam Perusini induxerunt repræsalias contra Romanos, & particulares quidam Romani uolebant Romæ retorquere dictum statutum Perusii capiendo Perusinos Romæ id enim nequaquam illis conceditur, & ita loquitur Bar. in diuersis terminis hic & ibi, meritò cum misterio se remisit ad illum locum.

In eadem Gloss. ibi, quia causa subesse potuit.

An non appellans possit agere in syndicatu contra iudicem.

279 † per istam Gloss. Bartolus hic & in l. item si res. infr. de alie. iudi. tenet quòd pars quę non appellauit à sententia iudicis iniqua, nihilominus agere potest in syndicatu cõtra iudicẽ, quod pluribus auctoritatibus etiam confirmat hic Dec. colum. pen. & D. meus Riminal. colum. fi- quibus addo Bartolum in sua disputa. incip. iudex per imprudentiam. colum. pen. & fina. & latè Felyn. in rubri. de appella. col. pen. & final. qui multa ponit eorum de quibus hic per Dec. & hanc esse communem testatur Sozi. cons. 24. col. iii. uol. i. ubi latè insistit, quam & firmat Bossius in titulo de official. corruptis sub num. 22. colum. ii. Probatur ista conclusio pręter Dec. per text. iuncta Glo. in l. i. in prin. infr. de app. ubi dicitur quòd licet quis habeat beneficium appellandi nihilominus iudex facit litem suam, & sic datur intelligi regressum haberi posse contra iudicem per partem ultra remedium appellationis, non curratur ergo nunquid appellauerit uel non ut contra iudicem possit experiri Secundò confirmatur per Gloss. in l. si per imprudentiam. infr. de euic. ubi licet non appellare noceat emptori in actione mouenda cõtra uenditorem. tamen ei competit actio contra iudicem adeo quòd iudex ei non potest obiicere cur non appellauit, & ista iura cum suis Glossis ad hanc conclusionem considerant Bartol. & Felyn. in locis citatis.

280 Tertiò pręter eos † accedit ratio. Nam iudex qui pecunia recepta, uel aliter peruertit iustitiã proferẽdo sentẽtiã iniustã: quia peruertit ueritatẽ. c. cũ æterni. de re iud. in vi. dicitur tradere & uẽdere Cristũ qui est sũma ueritas, & sũma iusticia. cap. abiit. xi. q. iii. & tradit Speculum

 aureum

aureũ in.iii.parte princi.nu.67.meritò parti lęsę concedi debet regressus aduersus eum.

281 Quartò † bene facit qđ inquit Dominicus Sotus libro tertio. de iust. & iure. articulo secundo.q.iiii.col.i. ubi tractans ex quibus consistat iudicium rectum, dicit inter cetera ꝙ cum ad rectitudinem iudicii requiratur ut proficiscatur ab affectione & inclinatione iusticiæ, meritò si quis iudicum iuri alterius partis quidpiam adimat, quod alteri tribuat, substantiam iusticiæ subuertit. unde consequens est ut reducendo, quod fecit iudex, ad terminos iusticiæ, partem reintegret in eo quo læsa fuit, & contra iusticiam grauata.

282 Ampliatur † hęc conclusio procedere tam etsi pars appellauerit, eamque postea non fuerit prosecuta, sicque deserta fuerit appellatio. adhuc enim poterit habere regressum contra iudicem, ut tradit Ang. consilio. 188. sed nunc uidendum quem uariato numero citat Felyn. in d. rubr. de appella. Et prior eis uoluit Innoc. quem citant in cap. sæpe.de appel. ubi Dec. post Abba.nume.7. dicit esse commu. sicut & Sozinus. in d. consilio.xxiiii. col. iii. Subditque Dec. ibi quòd Bar. in dicta disputatione ad finem equiparat istos duos casus quando uictus nullo modo appellauit, uel appellationem interpositam non fuit prosecutus: nam utroque casu militant rationes Bartoli.

283 Sed † tamen aduerti debet quòd Bartolus non ita simpliciter & absolutè exequat istos duos casus, inquit enim quòd cum per interpositionem appellationis eo ipso sit ius quęsitum liberationis iudici respectu totalis interesse partis, licet remanserit obligatus ad sumptus partis tantum, non potest pars per suam renuntiationem tacitam, quam facit omittendo prosequi appellationem, resuscitare obligationem contra iudicem. l. fi. infra de pactis nec ista partis negligentiam iudici nocere debet. l. præses. C. de pigno. facit ergo Bar. differentiam nunquid pars non appellauerit, uel appellationem interpositã deseruerit. nam licet utroque casu detur illi regressus contra iudicem. primo tamen casu datur ad totale interesse. secundo uerò tantum ad sumptus litis factos in appellationem qui facti non fuissent nec eos sustinuisset appellans, si contra eum non fuisset inique iudicatum.

284 Sustinendo tamẽ opi. Angeli post Innoc. quã & magis cõem appellat Alex. in l.iiii.§. fi. infra de dam.inf. dici potest ꝙ pars deserẽdo appellationẽ dici nõ pōt in manifesta seu culpabili negligentia. Imo uerò pro ea potest esse potẽs admodũ coniectura ꝙ id fecerit odio litium & eas execrando l. item si res ad fi. intr de alie. iud. merito debet excusari.

285 Nec † obstat cõsideratio Bar. de iure liberationis iudici quęsito, nã id intelligi debet fuisse quæsitũ in spe tãtũ, & sub cõditione si appellãs obtinebit in appellatione & prima sententia rescindetur, donec igitur ista spes ad actũ nõ deducitur: nec cõditio prædicta purificatur, nihil impedit quominus pars inpedire possit, ne ius illud pfectè iudici queratur, appellationẽ deserẽdo, iuxta regulã l. patre furioso. supra de his qui sunt. sui. cũ aliis p Castr. & Ias. in d.l.fi.col.ii. infra de pact. ubi cõcludũt ꝙ qui tollere potest ius alter quęsitũ in spe tantũ, & impedire ne illi perfecte queratur.

286 Secũdo apliatur d. cõclusio ꝙ † procedat etiã si succũbẽs expreßè renũtiauerit appellationi. Nã nihilominus sibi cõpetit regressus aduersus iudicẽ. ita Bal. in d.c. sæpe.nu.xi.& in l.fi.§.fin autẽ C.de tẽp.ap. Ang. in l.i.infr. de app. in noua lect. & Sozinus. in d.consi.xxiiii.col.iii. post quendam D. Cataldinũ de Visso magnum practicum.

287 Quę conclusio fundatur in eo ꝙ † ubi conpetunt alicui plura remedia p renuntiationem uni ex eis factã nõ pręiudicatur alteri. l.si seruo. infra de leg.i.l.si domus. infra de seru.urb. præd.

288 c. ex tuarũ. de aut. & usu.pal. † Sicut ad positionẽ unius nõ uenit positio alterius, cum ex separatis nõ fiat illatio l. naturaliter. §. nihil cõune inf. de acqui.poss. meritò licet pars appellationi renuntiauerit potest habere regreßu contra iudicẽ: quia ex renuntiatione iuris appelandi hoc secundum sublatum non fuit.

289 Et † procedit hęc ampliatio secũda quãdo quis expreßè renuntiauit appellationi nondum interpositę. secus si post eã tunc enim fatetur se malã causam habere, iux. l.iii. cum Glo. C. de fid in str. meritò iudex liberatur. Ità Bal. in c.i.§. iudices. in fi. de pac.iur.fir. quem sic intelligit Sozinus in.d.consi.xxiiii.col.iiii. ubi rationẽ differentię reddit, ut per eum breuitatis gratia.

290 In calce dictę Glo. notat Dec. † Nouum dici quod prius nõ fuit à iure scriptum, nec consuetudine roboratum. unde nouũ dicitur quod prius nõ fuit ut tradit Arch. in c. auaritię. de elec. in 6. Hinc feudum nouum dicitur, quod de nouo acquiritur, & non prouenit à succeßione, uel linea progenitorum, ut tradit Bal. in l.i.col.iiii. supra de rer. diui. & in prælud. feud. in iii. diui. & Aluarot. in vi. Ias. remisiuè loquens in usib. feu. nu.86. Dec. cõ. l. iii. col.i. & con. cccxc. nu.4. Cur. Iun. in trac. de feu. in prima par. q. viii. nu.6. cum similibus p Paris. consi. secundo nu.8. uol.i. Goza. cõ. xxvi. nu. 7. & Zasi. cõ. xv. nu. xvi. uol.i. Nouũ qd dicatur.

291 Pariq; modo † dicitur nouus emphiteuta, qui sub inuestitura priori nõ est cõprehensus ut tradit Sa'y:. in.l.fi.nu. 15. C. de iure emphi. unde serui nouitii dicuntur hoc est recentes seruiendi conditione. l. fi. infra de ædil. edic.

292 Et † Generalius loquẽdo nouũ dicitur insolitũ Bal. in l. fistulas. §. frumẽta. i fi. infra de cõtra. em. unde dicit ibi ꝙ Statutũ dans arbitriũ sup nouis casibus,

casibus. intelligitur de nouis casibus, id est, in solitis sequitur Veronens. in l. præcipiunt. num. 16. infra de ædil. edic.

293 Et huic decisioni Baldi melius quàm Glossę nostræ deseruit alia quam ponit hic Ang. de statuto Perusii dante potestatem uni de consi. prouidendi super casibus nouis, quòd ille uirtute talis arbitrii prouidere possit ut Imperatoris aut Regis Francorum legati sumptu publico honorentur: nam licet aduentus oratorum non sit nouus, tantotum tamen principum ueluti rarus & insolitus censeri debet nouus. Et hoc idē licet breuius repetit Ang. in l. si negocia. infra de neg. gest. ut hic per Alex. quod etiam ponit Hormanot. Dec. in rub. infra de oper. no. nunc. ad finem.

294 Subdit † deinde Dec. nouum non dici quod quandoque statutum fuit, licet renouetur, ut per glo. in c. ii. xii. distin. cui conformis est alia copiosior in c. quęcunque. xxv. q. ii. ubi dicit statutum nouum non dici licet de nouo precipiatur, dum modo quandoque fuerit statutum, feudumque nouum non dici quod de nouo conceditur, dum tamen quandoque fuerit concessum, Nec donatio dicitur noua licet de nouo

295 quis rei donatæ possessionē adipiscatur † imò fortius nouum non dicitur ut addit hic post Cyn. D. meus Riminal. ad fi. quod in simili casu scriptum reperitur, licet non in specie scriptum appareat. cum de similibus ad similia procedatur, l. non possunt. supra de legib. Nec ubi sub esset æquitas & ratio naturalis. l. scire oportet. §. sufficit. infra de excus. tut. & l. ii. §. Item Varrus. infra de aqua plu. arce.

296 Quandoque † tamen ut subiungit Decius nouum dicitur, quod renouatur l. i. §. opus. infra de oper. no. nunc. ubi nouum opus facere uidetur qui aut ædificando aut detrahendo aliquid pristinam faciem operis mutat, talis enim renouat, & tamen dicitur quid nouum facere. quod dictis supra repugnare uidetur. Vnde pro resolutione rei distinguitur in hunc modum, quòd aut res in totum destructa fuit, & rursus ædificatur & fit, & tunc dicitur quid nouum seu res noua, aut uerò res ipsa non fuerat in totum destructa, & tunc si quid in ea fiat non dicitur de nouo fieri sed tantum refici. sicque res eadē

297 dicitur. † Ista distinctio probatur per glo. in c. de monachis. xviii. q. ii. quæ tenet quòd si monasterium fuerit in totum destructum, monachi non possint illud iterum construere sine cōsen su Episcopi. sicuti si nouum numquam uellent ædificare: secus si id non erat in totum destructum sed indigebat reparatione. primo igitur casu dicitur opus nouum, secundo secus.

298 Ad idem † glo. in c. iii. de iure. patr. uolens quòd reficiens monasterium uel ecclesiam in totum destructam efficiatur eius patronus, & consequatur in ea ius patronatus sicut si de nouo faceret: secus si nō esset funditus destructa & illā reficerent, & preter illas glossas hanc distinctionē pariter tenent Alex. & Ias. in l. i. §. si quis ędificiū. infra de oper. no. nuc. cū similibus de quibus hic per Dec. quibus addo Bocrium decis. xxxxiiii. colu. ii. & Decis. Neapo. cccxii. nu. xii.

299 † Quę uult q etiā si remaneant pedamenta res dicatur in totū destruta, nā secundū iuristas domus dicitur ex solo & superficie. l. qui tes. §. areā. infra de soluti. l. domū. infra de cōtra. emp. & in superficie inest tectū l. solū ubi Alberi. infra de rei uend. sed pedamēta nō sunt superficies. ideò si domus destructa usq; ad pedamēta reficiatur, non potest dici eadem domus, quod est ualde notabile.

300 Nec † tantū prędictis auctoritatibus glossarū & doctorū prędicta distinctio iustificatur, sed & legibus, quoniā probatur in primo membro per tex. in l. Inter stipulātē. §. sacram. inf. de uer. ob. ibi, *si usque ad arcam deposita licet reficiatur, alia erit*, unde ibi est tex. q quādo ædificium est destructū usque ad fundmenta, si reficiatur dicitur opus nouū. pro secundo uero mēbro est tex. in d. §. si quis ędificiū. ubi si quis ędificiū uetus fulciat (secundū impressionē de Tortis, & pādectas Florētię) uel reficiat (secūdū aliā literā quā probat Iason) nō possumus ei nouum opus nūciare, *hic enim (dicit textus) nō nouum opus facit sed ueteri remedium adhibet*, Et sic res penitus nō destructa si reficiatur non dicitur noua.

301 Contra † tamen istud secundū mēbrū uidetur obstare tex. in d. §. opus, licet Doctores non aduertāt, ibi enim dicitur q opus nouū facere uidetur, qui aut ędificando de nouo secundū glo. aut detrahēdo aliquid pristinam faciem operis mutat, pondero q si detrahebat aliquid, nō erat destructum penitus ędificium, sed aut nihil aut pars tantum: quia priuatio ut est detrahere pręsupponit habitū. l. decē. infra de uer. ob. l. manu missiones. supra de iust. & iure. & tamen nult tex. q dicatur opus nouum fieri. ergo contra secundum membrum memoratę distictionis in quo supponitur rem nouā nō dici: quando ea in totum non destructa reficitur.

302 Sed breuiter † pro solutione considerandi sūt duo casus. Aut enim res penitus nō destructa reficitur in eadē forma & serie prout erat ante destructionem, & tūc indubitanter dicitur eadem res non autē noua, d. §. si quis ędificiū, tali enim casu dicitur ueteri ędificio sustinendo remediū adhiberi. ut ibi dicitur. Aut uerò aliquid detrahitur, uel additur quod pristinā faciem operis mutat, & tunc licet res non esset in totū destructa, dicitur fieri noua propter reformationē & mutationem prioris formę & ita procedit. §. opus. sicque fuit de mente Gloss. & Castrensis ibi qui hanc difficultatem senserunt.

303 Pro † quibus bene facit in primis tex. in l. Iu-
lianus scribit. §. si quis rem. in fra ad exhib. ibi,
nam mutata forma prope interire substantiam rei
Marcellus scribit, secundo tex. in l. ius ciuile. supra
de iust. & iure. ubi dicitur quòd cum aliquid ad-
dimus uel detrahimus iure communi gentium,
ius proprium, id est, ciuile efficimus, & sic pro
pter nouam formam definit esse ius uetus quod
304 erat prius, & aliud nouum incipit esse † unde
Doctores ibi, & in d. §. opus nouum, concor-
diter inferunt quòd si comittatur causa per su-
periorem iudici ordinario cum aliqua alteratio
ne iurisdictionis ordinariæ, puta quòd cogno-
scatur summariè, definit esse ordinarius, & di-
citur esse delegatus quod est maximi effectus
secundum Castrem. in d. §. opus. in modo ap-
pellandi; quia appellabitur ad delegantem, at si
remaneret ordinarius ad immediatum superio
rem esset appellandum.
305 Tertiò similiter † predicta declaratio confir
matur. Nã uidemus ꝙ licet terminus proroga-
tus dicatur idem terminus. sicut & officium pro
rogatum dicitur idem officium, ut tradit Bar.
in l. iiii. in prin. infra de dam. in fec. plenè Fel. &
Dec. in c. de causis. de offi. deleg. id tamen pro
cedit quando prorogatio fuit facta simpliciter;
quia uidetur facta cum omnibus qualitatibus
suis prioris temporis, ut notat Bar. in l. i. §. &
post operis. infra de oper. no. nunc. Bal. in l. si
306 constante. C. de don. ante nup. † secus si ali-
quid immutatum sit de priori dispositione.
Quia tunc dicitur noua dispositio non autem
prorogatio, ut notat Domini. post Glo. in c.
hi qui. col. fin. de præbend. in. vi. Fel. & Dec.
alios citantes. in d. c. de causis. Paris. consi. xliii.
nu. xi. uol. i.
307 Quartò † comprobatur. Nã feudum quod erat
antiquum propter nouas qualitates & formas
addictas efficitur nouum, ut uoluit Oldra. con.
clxxviii. factum tale est. Bal. in c. i. col. viii. an
agnat. ubi quòd noua causa facit nouum feu-
dum Bal. in l. imperialem. §. insuper. in fi. de pro
hi. feud alie per Frider. & in l. i. colu. ii. supra de
rer. diui. & in consi. cxvii. uerba inuestituræ.
uol. i. in antiquis. sequitur Decis. Neapol. cxii.
nu. 5. & Lodouic. Bologni. consi i. col. iiii. Qua
re mirum uideri non debet ex prędictis. si res in
totum non destructa, per refectionem dicatur
noua: quando facies & prior forma mutatur
& alteratur: aliàs secus. Et ita declaranda est
hęc materia, remanetque cum laude Dei nec
non & Virginis almæ coplosè satis & eleganter
expedita prima pars huius edicti prætoris.

SVMMARIA SECVNDAE PARtis huius edicti.

1 *Aduersarius quis dicatur.*
2 *Iudex inquirens an dicatur aduersarius.*
Baldus quòd non, Decius contra. nume. 3. & Blancus. num. 9.
Sed Auctor Baldum sequitur num. 11.
3 *Iudex inquirens surrogatur loco accusatoris.*
Quod Auctor damnat. nu. 14.
4 *Exceptiones opponi possunt contra iudicem inquirentem, quæ contra accusatorem.*
5 *Accusator sicut non potest producere testes minores annis. 20. ità nec iudex inquirens.*
6 *Intellectus l. si appellationem. C. de appella. nume. 17.*
7 *Iudex inquirens assumit partes accusatoris. Quod declaratur. nu. 18.*
8 *Iudex non potest inquirere ubi accusator non potest accusare, quod declaratur nu. 19.*
10 *Intellectus. text. nostri in uer. aduersarius contra Dec.*
12 *Iudex quærere debet de innocentia rei.*
13 *Iudex examinare potest ex officio testes ad innocentiam.*
15 *Iudex non est accusator ob officium incompatibile,*
16 *Accusator non facit partem iudicij.*
20 *text. noster procedit etiam in iudice inquirente.*
21 *Ratio generalis ampliat dictum.*
Et ubi militat eadem ratio, militat eadem dispositio nume. 22.
Et eius uirtute lex specialis generaliter est intelligenda.
Etiam si statutum, diceret quòd ad literam sit intelligendum. nu. 23.
23 *Ratio eadem decidit omnes casus sicut genus suas species complectitur.*
Et quod omissum est uerbis non omittetur religione iudicantis. nu. 24.
25 *Edictum hoc uerificatur in minimo & de ratione. nume. 48.*
26 *Gloss. in cle. prima. de for. comp. singularis, & declarata ratione nu. 50.*
27 *Vim aliquam non habere, id est, nullam uirium particulam.*
28 *Delegare quis possit.*
29 *Scriptura priuata nec pręsumptionem facit.*
30 *Verba in aliquo officere intelliguntur, etiam de minimo præiudicio.*
31 *Dictionis Aliqua, propria uis. nu. 32.*
Ad minimum nisi subiecta materia aliud doceat. num. 32. & 35.
32 *Restitutionem ob minimum non concedi,*
Quod negat Auctor. nume. 42. & de ratione. nume. 49.
33 *Lex si unquam. C. de reuo. don. in donatione rei modica locum non habet. & de ratione. nu. 53.*

Intellectus

34 *Intellectus l. Gallus. §. in omnibus. ff. de libe. & posthu.*

36 *Minimum quando debeat attendi uel non distinctio relata.*

Sed in utroque membro confutata. numero, 37, & 42.

37 *Grauatus adire non cogitur ob fideicommissarium particularem. & cur nu. 54.*

38 *Mancipium morbosum quando redhibendum.*

39 *Iudex pro minimo non syndicandus, & de ratione nu. 56.*

40 *Doctor non potest per scholarem legere,*

Nisi modico tempore, & de ratione. nume. 60. & 61.

43 *Legatum lucrosum dicitur.*

44 *Minor in transactione lesus immodicè restituitur.*

45 *Lex si quis maior. C. de transf. locum habet etiam in minima contrauentione.*

46 *Intellectus l. scio. ff. de mino. nu. 51.*

47 *Verba secundum subiectam materiam intelligenda.*

48 *Enuntiamus perfectè cum loquimur secundum subiectam materiam.*

49 *Restitutio in æquitate fundatur.*

52 *Absurdum toleratur ut absurdius fugiamus.*

55 *Morbus modicus non impedit.*

56 *Iudex succumbens in syndicatu notatur infamia.*

57 *Infamibus actus legitimi interdicti, &*

A promotione repelluntur.

A beneficijs suspenduntur.

Et à conspectu principis repelluntur, nu. 58.

61 *Discipulus non est supra magistrum. Licet quando que secus.*

62 *Furem nocturnum licet occidere pro defensione rei sua, & quando.*

63 *Dictio quandoque pro aliquo tempore.*

Et quando hoc sit nu. 67. & 75.

Sed simpliciter sumptum significat aliquando. nume. 67.

64 *Intellectus prin. inst. quib. mod. re. contra ob per Dec.*

Quem damnat Auctor. nu. 68.

Et alio modo legitur nu. 69. & 70.

65 *Homines quandoque mori quid significet.*

66 *Mors certa.*

71 *Intellectus l. res datæ in dotem. ff. de iure dot.*

72 *Intellectus l. si arrogator. in fi. ff. de adop.*

73 *Dictio cęterum, pro sed.*

74 *Aduersatiua retinet qualitates pracedentium.*

76 *Intellectus c. quoniam contra. in uer. quandoque. de proba.*

Et in eo Dec. confutatus. nu. 77.

77 *Negatiua simplex nec indirectè probabilis.*

78 *Doctor consulens in aliena causa sequi tenetur consilium suum in causa propria instante illo contra quem consuluit,*

Si consiliũ erat decisiuum, secus si uoluntarium.

79 *Magistratus tenetur sequi consilium decisiuum.*

Nec mutari potest. nu. 80.

80 *Doctor consilium rectum uendere potest.*

81 *Doctor consulens ex imperitia cuius pars damnũ incurrit tenetur ad restitutionem.*

82 *Aduocatus qui se offert causam iniustam fouere tenetur succumbenti ad interesse.*

83 *Doctor consulens sine reuolutione librorum, potest petere salarium.*

Idemque in aduocato.

84 *Doctor honestum lucrum quærens non est uitupe randus.*

85 *Philosophantes uerè, pecuniam contemnunt dum fictam asseuerationem illius detegunt.*

86 *Doctor consulens debet esse peritus, & quid serua re debeat. nu. 88.*

87 *Doctor consulens à quo cauere debeat, & nume. 92.*

89 *Ioann. Baptista Zilletus Iurisconsf. eximius Venetus non uulgaris amicus Auctoris.*

90 *Disputando ueritas inuenitur.*

91 *Doctor ad consulendum cogi potest.*

93 *Omne quod licet honestum non est.*

94 *Expressum in primo capitulo censetur in secundo repetitum.*

95 *Tacitè subintellectum in primo capitulo nunquid in secundo repetitum intelligatur, nu. 98.*

Dec. quòd sic. si subsit eadem ratio, num. 96.

Sed Auctor contra nu. 99.

97 *Clausula primum caput qualificans non refertur ad sequentia.*

99 *Actus taciti non ita latè interpretantur sicut expressi.*

100 *Extensionis materia tota residet in rationis identitate.*

101 *Decius reprehensus hic in Gloss. si quis. numer. 103.*

102 *Edictum hoc solam impetrationem prohibet.*

104 *Iudex cogitur iudicare, sed in modo iudicãdi secus*

I QVIS apud eum, hic incipit secunda pars edicti nostri, ex qua primo notat hic Dec. quòd ille qui impetrauit ius nouum fieri eodem iure uti, debet ad po stulationem aduersarii. *Aduersarius quis dicatur.*

1 rii. †Et hinc occasio ne captata tractat Dec. quis dicatur aduersarius dicens quòd ille dicitur aduersarius qui se mihi opponit in lite, ut per Abb. in cap. i. de iudic. post Butriũ qui notant id ad statuta loquentia de aduersariis ut intelligantur de illis qui sunt in lite, & ad hoc etiam D. meus Riminaldus, perpendit

perpendit textum. in l.i.C. de eden. & post eum Decius & Gozadi.

2 Quantum † tamen attinet ad text. nostrum subdit Dec. ꝗ cum de aduersario loquatur nō uidetur habere locum in iudice qui in causa inquisitionis procederet, quia non dicitur aduersarius ut notat Bald. in cap. cum speciali. per illum text. de appella. allegans enim suspectum iudicem cum aduersario, uel si fortè aduersariū non habeat cum iudice arbitros eligere debet. Nam secundo casu iudex ex officio procedebat; & eum iudicem non autem aduersarium textus appellat, ex quo deprehenditur quòd iudex inquirens aduersarius non dicatur ut ibi notat Bal.

3 † Sed tamen Decius hic & in d. cap. i. de iudic. & in d.l.i.C. de eden. reprehendit hanc opinionem Baldi, quia iudex in causa inquisitionis surrogatur in locum accusatoris, ideò dicitur aduersarius ex quo surrogatur in lite, ut notat Domini. in cap. secundo ut litē pend. in vi. Secundo cōfir

4 mat † quia omnes exceptiones quæ opponi possunt contra accusatorem. possunt opponi pariter aduersus iudicem inquirentem, ut notat Barto. in l. secunda. §. si publico. colum. iiii. uersiculo quæritur utrum. infr. de adult. puta quòd

5 sit inimicus, & id genus † Et ideò pulchrè Alexander. consi. lxiiii. colum. i. uolum. i. dicit quòd sicut per accusatorem non possunt produci testes minores. annis. xx. l. in testimonium. inf. de testib. pari ratione nec per iudicem inquirentem quibus fit ut iudex aduersarius inquisiti dici pos

6 sit sicut & accusator. † Tertio mouetur Dec. per Gloss. in l. si appellationem. C. de appella. in uer. aduersarium. quæ exponit. iudicem. meritò textus hic & in iudice inquirente procedere debet.

7 Quarto præter. Dec. bene facit. † Nam iudex inquirens sustinet & assumit partes accusatoris, Barto. in d. §. si publico, nu. 16. vnde dicit Angel. Aret. in consi. 51. nu. 19. uol. i. criminaliū quòd si suam inquisitionem non probauerit, inquisiti ueniunt absoluendi, l. qui accusare. C. de eden. parique modo Angelus de Castro & Ioann. Baptista de Rossellis. in consi. 94. nu. 16. uol. i. cri-

8 mi. † dicunt quòd cum iudex inquirens succedat loco accusatoris cap. qualiter & quando. de accusa. utique non potest inquirere, ubi accusator non posset accusare, l. si eum. §. qui iniuriarum. inf. si quis caut. adduntque Bartolum & Doctores in l. non solum. §. fina. infr. de iniur. uolentes quòd quando lex disponit quòd de crimine non procedatur uel cognoscatur post certum tēpus, sicut repellitur accusator, ita prohibetur iudex inquirere. quod insuper tradit Sozi. consil. 127. uolum. i. Veronens. consi. lix. Marsil. plures allegans. in practi. crimi. §. constante. num. 34. D. meus Riminal. consi. 7. nu. 10. ubi in apostillis di

9 xi. † Et hanc opinionem Decii tenet insuper Blancus. in l. fin. nu. 146. infr. de quæst. & Mod. Bono. in d.l.i. C. de eden. qui respondent ad c. cum speciali. ꝗ ibi nō dicitur ꝗ iudex inquirēs nō sit aduersarius, sed ꝗ non est illa pars quæ recusauit, eum, licet subuciant quòd est magna uilario ad illum tex. pollicenturque statim respondere, cū tamen posteà de hoc, nihil dicant.

10 Ego † uerò ut animum meum aperiam considero in primis quòd malè Decius infert ad hāc quæstionem de iudice inquirente, nam quatenus hic text. meminit de aduersario, loquitur respectu damnum passi ex iure nouo in eum statuto ueluti si nouum ius aduersus Titium obtinui, debeat idem ius aduersus me decerni Titio aduersario meo postulante. Stant ergo simul quòd iudex inquirens si ius nouum statuerit in inquisitum, teneatur hoc edicto, licet ipse iudex non dicatur aduersarius, quia hoc uerbum Aduersarius, de quo in edicto refertur ad passum damnum ex iure nouo, non autem ad in-

11 ferentem. † Secundo mihi magis placet sententia Bal. in d.c. cum speciali, quam Ripa defendit in d. cap. primo per text. in cap. qualiter, & quando. secundo de accusa. ubi dicitur quòd iudex non debet procedere tamquam idem sit accusator & iudex, sed quasi denuntiante fama uel deferente clamore, officii sui debitum exequatur, ecce quo nam pacto iudex inquirens nullatenus reputatur fungi uice partis accusatoris, Imò remanet in debito sui officii tamquam iudex illud exequēdo ad famam & clamorem, meritò non potest aduersarius inquisiti nominari.

12 Secundo præter Ripam † moueor ex. l. si non defendatur. infr. de pen. ubi text. dicit quòd iudex non debet statim ad supplicium procedere contra seruos, sed permittere debet quòd defendatur etiam ab alio quam domino, & si nullus uelit defendere, tunc iudex quærere debet de ipsorum innocentia. & probatur, in l. ii. C. de aboliti. ubi iudex ex officio quærit de innocentia rei nullo postulante, eumque tueri debet nemine eum defendente secundum Barto. in d. l. si

13 non defendatur. † Atque hinc idem Bartol. in l. i. in fine infr. de quæsti. dicit quòd iudex ex officio potest testes producere seu examinare ad ostendendam innocentiam rei. sequitur prædicta Dec. consi. 429. colum. i. Marsi. in practi. crimi. §. nunc uidendum. nume. 10. Neuizan. consi. 61. nume. 41. Alexand. de Neuo. consi. 90. nume. 4. quare si iudex inquirens sollicitus esse debet de salute inquisiti quomodo dicemus illū esse suum aduersarium, cuius aduersatii tota uis est aduersario nocere, ac præiudicare, prodesse uerò secus.

14 Et † tenendo hanc partem non obstat prima ratio Decii quòd talis iudex surrogatur in locum accusatoris, falsum. enim est. ut probatur in d. cap. qualiter, ibi, *non tamquam idem sit ac-*

sit accusator & iudex, & hoc in specie notat Imo la dicens quòd non debet esse idem actor & iudex, sicut nec aduocatus & consiliarius, in ea dem causa. l. fi. C. de assess. parique modo contra Dec. probat ille text. ibi, *sed quasi denuntiante fama uel deferente clamore officii sui debitum exe quatur*, quem locum particulariter notat Abbas sexto loco dicens, quòd in inquisitione iudex non tenet locum partis, sed infamia est loco ac

15 cusatoris seu denuntiatoris † Et sic iudex non est accusator, quia aliàs fungeretur duplici officio in compassibili, quod esse non potest, cum alius debeat esse iudex alius accusator. c. i. & secundo iiii. q. iiii. c. forus. de uer. signi. Et hoc idem tradit Abb. in rubr. de iudi. in diffinitione iudicii quatenus uult in eo comprehendi iudicium inquisitionis licet uideantur concurrere duę tantum personæ iudex & reus; quia dicit Abbas concurit & tertia persona uidelicet actor seu accusator qui per famam repræsentatur, sequitur Speculum aureum. in secunda parte iudicii nu. tertio unde distinguunt iudicem inquirentem ab accusatore sic ut aduersarius sicut ille dici non possit.

16 Nec † ualet cosequentia Decii, quam secundo loco supponit, quòd omnes exceptiones opponi possunt aduersus iudicem inquirentem, quę contra accusatorem, quasi quòd ille sit accusator & aduersarius, nam talem consequentiam non probat, imò uerò repugnat auctoritas eiusdem Speculi in iiii. par. princi. iudicii nu. 7. ubi dicit quòd accusator non censetur habere animum faciendi partem in iuditio sed tantum quòd iudex puniat delinquentem pœna iuris, at iudex partem iudicii facit, & tota illius structura pendet ab eo merito differt ab accusatore qui foris & extra iudicium manet.

17 Non obstat † & tertio Glo. iuncto tex. in d. l. si appellationem, quoniam textus appellat eo loco aduersarium eum qui aliàs fuit iudex, non autem erat de præsenti ut patet ibi, *ex sententia prollata*, & quia nolebat eius exemplum dare parti ipsa eum conueniebat in iudicio. appellat ergo iure merito textus illum aduersarium ut inquit Glo. sed tunc non erat iudex. Et sic ille tex. per Decium malè fuit intellectus.

18 Ad quartum † quòd iudex inquirens assumit partes accusatoris Bartolus in d. §. si publico. dat responsum se ipsum declarans, Quęrit enim utrum assumat partes accusatoris prosequentis suam uel suorum iniuriam uel simpliciter partes cuiuslibet accusatoris, & respondet quòd cum inquisitio non permittatur ad priuatam utilitatem, non potest assumere partes accusatoris prosequentis suam uel suorum iniuriam, nisi quando suum officium sit principaliter offensum, ut in falso teste, calumniatoribus, & id genus, unde cum Bar. religat iudicem inquirentē ad instar accusatoris publici, & cuiuslibet de populo patet aduersarium dici non posse, cum nomen id accusatori tantum particulari conueniat, nō autem publico qui publicum interesse, prosequitur. Et cum doctrina Bartoli. conuenit alia Baldi in l. cum mulier. col. fi. infra sol. ma. & in l. ea quidem C. de acc. ut plenius prosequitur Natta. consi. cxxxviii. nu. 14.

19 Et † quod dicebatur inpedito per legem processu de crimine, sicut accusatorem, ita iudicem inquirentem repelli, distinguitur per Angel. in d. §. quamquam. & per Bal. in d. l. cum mulier. ut procedat quando statutum facit crimen impunibile: secus si tantum personam inhabilitat, nam iudex potest inquirere licet cesset accusatio, cui distinctioni adhæret Alex. in l. quæsitum infra de in ius. uoc. & Natta. in d. consi. cxxxviii. nu. 13. unde argumentum non ęst omnio tutum

20 † licet tamen hęc ita sint & etiam de iure uerissima, puto defendi posse hunc tex. in iudice quo que inquirente locum habere, non quia iudex sit aduersarius ut dixit Dec. & malè, sed ex ratione Iurisconsulti. in comendatione edicti, & posita per prætorem in edicto. Inquit enim Vlpi. *Quis enim aspernabitur idem ius. sibi dici quod aliis dixitur*, Rursus in edicto subdit prætor, *ut quod ipse in alterius persona ęquum esse credidisset, id in ipsius quoque persona ualere patia-*

21 *tur*. † Istę namque rationes generales pariter militant in iudice inquirente sicut in parte, meritò debet in eo tex. habere locum, quia ratione ampliat dictum. l. cum pater. §. dulcissimis. cum ibi not. infra de leg. secundo, Bar. in l. pater. §. fundū. infra de leg. tertio, Sozinus consi. ccxxxviii. uol. secundo. quos citat Craue. consi. cxxxv. nu.

22 32. † Et ubi militat eadem ratio ibi quoque militare debet eadem iuris dispositio. l. illud. infra ad leg. Aqui. l. à Titio. infra de uerbo. oblig. Lex quę tamen sit spalis uirtute rationis generalis generaliter est intelligēda. Bar. in l. regula. & post eū Bal. & Salyc. infra de iure. & fac. Ias. in l. id quod nu. 7. infra de leg. i. D. meus Riminal. consi. 371. nu. 2. & abunde Craue. consi. cccxvii. col. ii. Alex.

23 de Neuo consi. xxxii. nu. 5. † Quod procedit licet statutum diceret quòd ad literam debeat intelligi, ut per Bal. in l. maximum uitium. C. de lib. preter. & in l. si quis seruo. C. de furt. Aret. consi. cviii. quos citat Alba. consi. xx. nu. 5. Nam & dici solet quòd quando in pluribus casibus est eadem ratio, tunc una & eadem ratio decidit omnes casus immediate, & non per extensionem: quia sicut genus comprehendit species, ità ratio generalis diuersas species casuū emergētium cōplectitur, ut not. Castr. consi. cccxxiiii. pręsens casus. col. ii. in antiquis, & consi. 441. col. pen. uol. i. in nouis post Bal. in l. de quibus. supra de legib. Alex. consi. lxxv. uidetur. col. i. uol. v. Dec. consi. 284. col. ii. consi. ccci. colu. ii. D. meus

D.meus Riminal.consi. xviii. nume. 11.consil. xxxiii.num.51.consi.cclxiiii. num.25. Cagnol. in l.in toto & pars.nu.6.inf. de reg. iur. Craue.
24 consi.clxxxiii.num.3.†Post Oldr.consi.cclxviii. colum. ii. dicentem quòd ubi est eadem ratio, quòd uerbis legis omissum est non omittetur religione iudicantis l.quæsitum scio.infr. de testi.& post Bal.consi.cccxxxiiii.uolu.v. tenentem q ubi est eadem ratio, & eadem mens, dicitur idem casus.Secundò comprobatur: nam si hoc edictum locum non haberet in iudice inquirente: quia non diceretur aduersarius,nec in iudice causę ciuilis procederet,cum nec ipse partium dicatur aduersarius, cuius contrarium dicitur hic in prima parte edicti meritò passim procedere debet.

An uerbum aliquid uerificetur in minimo.

25 Secundo.†nor. Dec. in uerbo,aliquid. quòd istud edictum uerificatur etiam in minima, quia uerbum Aliquid, ita denotat ut tradit Bar. & Ang.in l.si seruum.§.prętor ait. infra de acqui. hęre. cum enim prętoris edicto sit constitutum quòd si per filium factum esset quo quid ex hereditate amoueretur, se beneficium abstinendi non daturum, meritò Iuriconsu.illud interpretando subiungit illi locum fore, nedum si plures res amotę fuerint, uerum etiam si una tãtum,imò uerò etiam si quęlibet particula rei. Et illum tex. pariter ad hoc expendit Dec. in ca.de appellationib us.col.ii. de app. dicens sem per minimum esse considerandum ubi dispositio loquitur per hanc dictionem aliquid.
26 Confirmat † hoc etiam Dec.hic per Glo.in cle.i.de foro compe.in uerb.aut earum.ubi tex. concedit episcopo non ualenti securè in aliqua parte suæ diœcesis iurisdictionem exercere, id in aliena facere quam dictionem,aliqua,pariter Glos.de minima interpretatur, quam singularem dicit Card.ibi.q.9.atque idem uoluit Lau. Paul. Liez. Gez. & Innoc.colum.tertia. Vnde Bald. & Dec. in cap.quoniam. colum. i. de testib.dicunt per illum text. urentem his uerbis, *quibus de causa scire aliquid senserit*, quòd satis est quantuncunque modicum ad causam conferre.& Abbas in disputa, sua incip. Augerio. colum.vii.uersiculo puto tamen.sumpta occasione.tex.in cap. præterea. de iure. patronat.
27 † ubi hæc uerba adscribuntur, *uim aliquam decernimus non habere*, dicit ex eis apertè innui nullius penitus esse roboris,nec habere aliquam particulam uirium.Parique modo Sozi. consil. cxvii.in facto proponitur.colum.tertia uersiculo secundo dicit.uolum.iii.dicit quod illa uerba, *aliquid impedimenti*,uerificantur in quolibet uel minimo impedimento.&Ias.in l.eum qui.circa mediũ uers. tertio pódera supra de iur. omn.iu.
28 † tenet quòd cum text. ibi asserat eum delegare posse qui in potestate aliqua est, satis constat quòd qui minimam potestatem habet,potest delegare propter illam dictionem aliquam.reprobatque Fulgosium illic contrarium dicentem, de cuius rei ueritate dixi superius in l.i.de offi. eius.nu.43.ubi me remitto.

Et ad rem nostram redeundo addo Decium in cap.secundo notab.iiii.de fid.instr.ubi ex hoc
29 dicit † quòd scriptura priuata non tantum non facit probationem, sed nec præsumptionem quidem per illum text.qui dicit, *non uidetur nobis alicuius firmitatis robur habere*, Nam illud uerbum, alicuius,etiam in minimo procedit, & idem Dec.in l.i.col.i.& ibidem Purpu. colum. si uersiculo primo quòd minores.supra de offi. eius.& idem Dec.in cap.cęterum.col. ii. de rescr.consi.xi.colum.ii.uersiculo secundo princ. consi.ccci.colum.ii.& consil.ccclxxiii.colum.ii.
30 † ubi quoque dicit quod illa uerba, in aliquo officere,etiam in minimo pręiudicio uerificantur.& ultra.prædictos est bonus text. quem pauci ad hoc expendunt.in l.hanc legem.inf. de cõtra. emp.ubi si in uenditione dictum fuerit. si aliquid sacri uel religiosi est,in uenditione non comprendi, id ad modica loca pertinet, & per illum text.Oldra. consi.ccxxvi.quidam episcopus.colum.iiii.uersiculo secundo ubi donatio,dicit q dictio aliqua, arctat significationem orationis ad rem modicam,sed & alius est text. idem probans in l.eorum.§.i.inf. de dam. infec. cum dicitur, *damni aliquid*, iuncta.l.si proprietarius.in fine,prin.eod.titulo quæ dicit, *eadem erunt etsi minimum damnum detur*, & alius quoque text.in l.ii.§.merito.infr.ne.quid in loco publico, qui uerba prætoris quæ sunt huiusmodi, *qua ex re quid illi damni detur*, ita interpretatur ut habeat locum quale quale damnum detur. Et similis text.in l.ii.in prin.iuncto.§.si quis igitur. infr.ui bon.rap. nam quod primum dixerat, *si cui dolo malo hominibus coactis damni quid factum esse dicetur*, posteà ita interpretatur ut si quis interesse sua uel modicè docebit, sit locus
31 illi edicto.†Et hanc significationẽ non obscurè sẽsit Fabius Quintilianus uir proprietatum, ac naturæ uerborum doctissimus; cum scribit in procœmio oratoriarum institutionum,quare in his quoque libris erunt eadem aliqua,multa mutata,plurima adiecta,nam uides illic aliqua,multa.& plurima ueluti per gradus posita,ut scilicet aliqua pauca significet ad differẽtiam multorũ & plurimorum,quæ mox sequuntur, declarat enim Fabius pauca quædam eadem fore, multa autem mutata,sed plurima adiecta quare ne sim prolixior optimè sententia Decii probatur ex prædictis quæ latius& alia quædam congerit Tiraquell.in l.si unquam, in uer. omnia uel partem aliquam.num.14.per.iii. colum. C. de re-
32 uoc.dona.† quibus addendi sunt Capra. consil. xxxviii.num.5.D. meus, Riminald.consil. ccx. nu.7.Natta.consi.xxxvii.nu.iiii.cõs.cxxv.nu.5.

Jacob.

Iacob. Menochius. in xiiii. remedio recuperandæ poss. nume. 8. & Alba. consi. lxxi. qui nario casus idem secuti decidunt, hæc autem procedunt & intelligẽda sunt ut subiungit Dec. nisi subiecta materia aliud suaderet, quod ex eo potissimum probatur. Nam minoribus datur in integrum restitutio cum passi fuerint aliquid damni. l. minoribus. xxv. annis. infr. de minor. ibi, *cum de bonis eorum aliquid minuitur*, & tamen pro modico damno non restituuntur. l. scio. infra de in inte. rest. & hoc idem ponit alibi Dec. in l. cum quid. in prin. inf. si cer. pet.

33 Secundo † confirmatur ex l. si unquam. C. de reuo. dona. ubi si filios non habens omnia bona, uel aliquam partem donauerit, postea uerò liberos susceperit, donatio reuocatur, & tamen id locum non habet in donatione rei modicæ seu minimæ ut ibidem Ioann. Faber. & Ange. tradiderunt. Imol. in cap. fina. colum. v. & post eum Capra. de donat. Alex. consi. lxxi. considerantis. colum. ii. uolum. iiii. & consi. clxii. uisis q̃s copiosè. colum. i. uolum. 6. Corn. consi. xv. uolum. i. consil. cxciiii. & consil. 206. uolum. iii. ubi dicit se Senis ita consuluisse una cum aliis egregiæ famæ Doctoribus. Sozi. in l. i. colum. ii. C. de pact. & consi. ccxv. colum. ii. uolum. ii. Ias. in l. generaliter. §. i. colum. iiii. C. de insti. & sub. Dec. consi. ccclxvi. in secundo dubio. Bertrand. consi. 83. uisis tribus. colum. i. uolum. iii. & alii plerique, qui dixerunt eam legem non aliter obtinere, quàm si donentur omnia bona, aut eorum certè maior pars, aut ad minimum dimidia, quos (ne sim longior) cumulat Tiraquell. ibi in uerbo, omnia uel partem aliquam. nume. 7.

34 Tertio accedit tex. in l. gallus. §. in omnibus. infr. de lib. & post. ubi dicitur filius institui debet ex aliqua parte, & tamen non uerificatur in qualibet minima parte cum saltẽ dederet esse legitima eo iure florũ. l. Papinianus. §. quoniã aũt quarta. infr. de inoffic. testamento. licet iure codicis aliud inductum fuerit, l. omni modo. C. eod. titulo, & ita ponderant dictum. §. in omnibus. Aret. & Iason. ibi ratione subiectæ materiæ. Cuius etiam sententiæ fuit Corn. in d. consil. xv. dicens in hac re respiciendam esse subiectam materiam, ut secundum illam dictio aliqua, uel addat & ampliet, ut uidelicet intelligatur de minima quoque parte, uel etiam nihil addat, sed relinquat partis appellationẽ in sua propria significatione, & idem dicit ipse. Cor. consi. 3. col. iii. uol. iii. & Sozin. consil. liiii. colum. iiii. uolum. iiii.

35 Et his † concinit quod tradit Cardin. in d. cle. prima. q. ix. de for. compe. intelligens quod dictum est dictionem hanc aliquam, de quocunque minimo intelligi, dummodo sit aptum illud minimum ad effectum de quo quæritur. sequitur Sozi. in l. quod dicitur. col. iiii. uersiculo sexto contra. infr. quis & à quo.

36 Non præterea † quoque Bartolum & alios in d. l. scio. & in l. si proprietarius. inf. de dam. infec. dicentes quòd aut sumus in his quæ conceduntur de iure communi & de minimis curatur. d. l. si proprietarius, ubi etiam pro minimo cõfert usufructuarius proprietario & e contra, quando id uicino alter eorum præstiterit, quia sumus in illa materia damni infecti de iure communi concessa. Et hoc casu procedunt iura ubi uerbum, Quid, uel aliquid, uerificatur in minimo, Aut sumus in his quæ sunt de iure speciali contra ius commune, ut est materia restitutionis in integrum, quæ datur aduersus contractum ualidum l. si quidem. C. de præd. mino. à quo maior recedere non posset. l. sicut. C. de actio. & ob. & tunc de minimis non curatur, ut patet in d. l. scio. ubi propter minimam læsionem non datur restitutio, sicque non receditur à iure communi, & hanc distinctionem dicit esse communem Cur. Iun. in authentica præterea. colum. iii. C. unde uir. & uxor. & Dec. in ca. de appellationibus. de app. & superius admis. in l. ut uim. de iust. & iure, nu. 366.

37 Sed † nunc quòd disputandi locus aptior est dicta distinctio mihi non placet in utroque mẽbro. Nam quo ad primum de iure communi conceditur fideicommissario grauatum compellere adire & restituere, si sponte nolit l. quia poterat. in princip. infr. ad Treb. & tamen ita demũ compulsioni locus est si de uniuerso rogatus sit non autem si de re singulari l. nam quod. §. non omnia. cum duabus sequent. & in §. & generaliter. eo. titulo. & sic de minimis non curatur, licet simus in his, quæ conceduntur de iure communi.

38 Secundo redhibitio † mancipii morbosi uenditi conceditur de iure communi. l. i. in princip. infr. de edil. ędic. & tamen minimus morbus nõ attenditur ut leuis febricula, aut modicum ulnus culum quę redhibitioni locum non faciunt, ut in d. l. i. §. proinde.

39 Tertio de iure cõmuni cõceditur syndicatus aduersus officialẽ finito officio. l. unica. C. ut om. iudi. & tamen pro minimo non est syndicandus ut inquit Bald. in l. cum te. de re iud. per. l. quam uis. infr. de cond. & de. sequitur Mars. singul. cclxxvi. colum. i. & Brun. in tract. quòd stant.

40 m. sis. ix. articulo. nu. 103. † ubi dat aliud exemplum de scholari qui licet non possit legere pro Doctore ut per Gloss. in l. i. C. de manc. & colo. libr. xi. Bar. & Bald. in l. parabolani. C. de episc. & cler. uer. exceptis, possit tamen legere pro modico tempore.

41 Et † quamuis liceat occidere furem nocturnum pro defensione rei suę: tamen locum non habet in re modici, uel uilis prætii. l. si ex plagii. §. taber-

§. tabernarius.infr.ad leg.Aquil.l.si adulterium. §.liberto.infr.de adulter.quod latius ego superius comprobaui.in l.ut uim.num.364.cum sequen. Et plura id genus cumulat Brunus. ibi in, quibus de iure communi minimum non attenditur.

42 Quo † uerò ad secundum membrum restitutio in integrum conceditur contra ius commune,& tamen datur minori cum aliquid damni incurrit,d.l.minoribus,quod uerbum,aliquid, uerificatur in minimo secundum Dec.hic. sicque illum text.intelligit ipse met Dec.in d. capit. de appella.cui conformis est alius in l.denique.§.si

43 quid minori.infr.de minor † ubi fortius in lega to ubi de lucro agitur.l. fina.§. licentia. primo. C.de iure delib. dicitur si quid minori filiosamil.fuerit legatum post mortem patris& captus fuerit,dici potest in integrum restituendum, id enim uerbum,quid in minimo uerificatur ut illum text. ponderat Hiero.Gig.in addi.Decii.in dicto c.de appellationibus,per doctrinam Bart. in d.l.si seruum. §. prętor ait. quam Dec. hic citat.

44 Secundò † speciale uidetur in transactione ut minor restituatur si damnum enorme sit passus secus si leuis.& modica lęsio sit:quia per litis discessum ex transactione causatum melior conditio minoris censetur effecta, in ceteris ergo contractibus passim restituitur, licet modica læsio sit ut eleganter tradit.Io.Mauritius in tract. de resti.in inte.c.ccxi. post Alexandrum quem citat.

45 Tertio rescisio † contractus ob inobseruantiam de qua in l.si quis maior.C.de transf.inducta fuit aduersus ius commune quo contractus ex postfacto sunt necessarii.l.sicut.C. de acti. & ob.& tamen ob minima contrauentionem locus est illius textus dispositioni propter iuramentum,ut post Parpal. in xi. q. tradit Cagnol. ibi nu.194.Fulgo.consi.cexiii.Cuma.consi. clxxix. & Brun.in loco citato,nu.110.

46 Nec † obstat d.lex scio. dicit enim non esse restituendum minorem propter minimam rem uel summam,si maiori rei uel summæ pręiudicetur;secus ergo uidetur in minimo damno per quod non inferatur pręiudicium maiori rei, uel summæ uelut in re quę absolutè de se sit minima,& nullam connexitatem uel mixturam habeat cum re uel maiore summa,tunc enim restitutio in integrum competere debet, & ita tenet ibidem Glo.Andre.de Pis.Albericus & Fulgo. & post eos Dec.in d.c.de appella. & consentit Tiraquell.loco citato sub.nu.15. Idque sumpto argumento. à contrario sensu probat ille text.

47 quòd ualet.l.i.supra de offic. eius. † Melior est igitur superior declaratio quòd tota res ad subiectam materiam redigatur, nam hoc sepissimè constitutum est ut uerba secundum subiectam materiã sint intelligenda l.si uno.inf.loca. l.si stipulatus.infr.de usur. l. Proculus. infr. de usufru.l.insulam.infr.de pręs.uer. Sozin. consil. xvii. nu. 4.uolum.iii. Alex.consi.42.uolum.iiii. Felyn.in cap.cum concupiscentia. colum. v. de constitu.Corn.consi.xlvii.uolum.ii.Parif.consi.

48 lxxxviii.num.21. uolum.i. † Tunc enim perfectè enuntiamus eum loquitur secundum subiectam materiam ut ait Philosophus primo ethico. refert Craue.consi.viiii.num. 22. Rationes autem subiectæ materię uariantur prout diuersi sunt casus & inter se uarii,exemplum in casu nostro si quis in aliquem aliquid noui iuris obtinuerit,conuenit ut aduersus eum eodem iure decernatur etiam si damnum causatum suo aduersario propter nouum ius fuerit modicum, Quia quod in alterius persona ęquum esse credidit, id in ipsius quoque persona ualere pati debet, ut hic dicitur.fundatur enim hæc ratio in ęqualitate ut superius in positione casus edixi.num.37.quæ & in pœnis aliàs obseruabatur, & talio diecbatur. §. pœna. instit. de iniur.

49 Similiter † ut dictum fuit in restitutione in integrum consideratur minimum regulariter, ea ratione: quia fundatur in æquitate naturali. l.i.infr.de mino.ęquitas autem naturalis dictat neminem locupletari cum aliena iactura l. nam hoc natura.infr.de cond.inde quæ ratio ita milit tat in minimo sicut in magno.

Eodem modo procedit text. in d.l.si proprietarius,quando enim fructuarius aliquid præstitit uicino,iniquum est dicit tex.alterum, id est, proprietarium sine damno uti edibus, uel si aliquid obtulerit proprietarius, iniquum est usufructuarium ędes habere, ideò alter alteri conferre debet etiam quando damnum solutum, fuit minimum,ratione æquitatis in qua materia illa tota fundatur.

50 Similiter in casu † clemen.i.iunc. Gloss. de foro compe.considerattur minimum,quia sufficit episcopo quòd in aliqua parte etiam minima suę diœcesis securè morari possit, & ibi iurisdictionem exercere,ideo non debet eo casu in aliena diœcesi tale ius sibi cõcedi ut declarat Corn.consi.15.num.16.uolum.i.& sic apparet unum quemque casum suam rationem habere cur attendatur minimum prout de cœteris supra commemoratis facile quisquis rationem particulariter poterit perscrutari.

51 E contrà † uerò in casibus in quibus minimum non consideratur ex subiecta materia, id contingit ex aliqua ratione particulari illud suadente exemplum in restitutione in integrum non habetur ratio minimi,quando per illud maiori rei uel summæ fieret præiudicium.d.l scio, ueluti quando ex eo quòd minor uellet restitui in aliqua re minima, sibi fieret præiudicium in maiori

maiori re: quia fortè materia esset indiuidua.
52 Nec posset utile à damno separari.† Ratio est
quia lex potius tolerat unum absurdum, quã
quòd aliud absurdius incurrat. l. ita uulnera-
tus.infr.ad leg.Aquil.licet igitur sit absurdum
minori denegare restitutionem quando modi
ca fuit læsio, tamen hoc potius toleratur,
quàm quòd restituendo minorem incurrat
in maius absurdum, quod esset maioris rei
uel summæ prȩiudicium quod ex dicta resti-
tutione incurreret.

53 Rursus † in casu legis si unquam. C. de re-
uo don.non consideratur minimum,nec ob il
lud reuocatur donatio: quia non est uerisimi
le quem nihil uoluisse donare si speraret filios
cum quotidie uideamus habentes filios face-
re donationes licet non excessiuas.ut declarat
Corn.consi.iiii.colum.iii.uolu.iii.Sozi. consi.
liiii.col.4.uol.iiii.Tiraquel.loco citato,nu. 20
Item in casu legis Gallus.§.in omnibus.inf.
de lib.& post.uerbum aliqua refertur ad legiti
mam non autem uerificatur in minimo; quia
tunc temporis omnino quarta debebat relin
qui d.§.quoniam autem quarta. Nec uia sup-
plementi inuenta fuerat,unde sic una lex.tunc
aliam declarabat.l.si seruus plurium.in fin.inf.
de legat.l.

54 Quòd † uerò in hærede grauato compel-
lendo adire non consideretur minimum, ut
quando res particulariter una uel plures diuer
sis separatim relictæ sunt,non enim potest hæ
res cogi propter eas ad instantiam fideicomis
sariorum particularium adire&restituere:quia
nõ sunt tales ad quas actiones trãsire possint,
cum non sint uocati ad ius uniuersale,& solum
commoda ad eos pertineãt,neque enim ęquũ
est dicit text.in d §.non omnis. ad hoc quem
compelli adire hȩreditatem, ut emolumen-
tum quidem hæreditatis refundat restituen-
do fideicommissa particularia uocatis ad ea.
ipse uerò oneribus hæreditariis obstrictus re-
maneat, & ibi Castrens. & alii notant.

55 Item † modicus morbus, aut uulnusculum
non facit locum redhibitioni.d.l.i. §. proinde.
infr.de ędil.edic.quia cessat ratio illius inducti
ua. cum enim morbus magnus impediat usum
mancipii idque deterius faciat ut ibi dicitur,
consequens est: ut redhibeatur:sed in modico
morbo uel uulnusculo cessat hęc ratio,& utri
usque membri ratio comprobatur ex l. quęsi-
tum.infr.de re iudic.ubi dicitur, *Sonticus autẽ
morbus ita existimãdus est,qui cuiusque rei agen
da impedimento est, litigandi porrò quid magis
impedimento est,quam motus corporis contra na
turam quem febrem appellant*, deinde subdit,
*Potest tamen dici esse aliquam & febrium diffe
rentiam. Nam si quis sanus alias, ac robustus
tempore iudicandi leuissima febre correptus fue
rit, aut si quis tam ueterem quartanam habeat,
ut in ea omnibus negocijs superesse soleat,poterit
56 dici morbum sonticum non habere.* † Sed nec
iudex pro minimo syndicatur,ut dicebant Bal.
& Marl.quia ex syndicatu iudex succumbens
notatur l. fina. C.de pęna iudi.qui malè iud.
notat Glos.inst. de oblig. quæ ex quasi delic.
& non conuenit quòd ex minimo iudex tan-
tam pęnam incurrat ultra emendationem
damni parti lęsę, qualis est infamię pęna,
quę multis incommodis aggrauat personam.

57 † Nam infamibus actus legitimi sunt interdi
cti.cap.licet ex quadam.de testib.Petr. de Pe-
rus.in tract.de muta.status perso. in secunda
par.nu.14. & à promotione repelluntur, cum
promouendi opinio.in nullo debeat uacillare.
c.tantis Daniel.lxxxi.distin.& c.omnipotẽs de
accusa.Quòd etiam comprobatur. Nam infa-
mia facti facit ut infamatus suspendatur à be-
neficiis habitis,donec se purgauerit, iuxta ea
quę leguntur,& notantur in c. presbyter. ii.q.
iiii.cap.secundo.& c.inter. de purg. cap. unde
multo fortius debet impediri promotio, cum
facilius quis repellatur à iure quęrendo pro-
pter infamiam facti, quàm à iam quæsito.cap.
quemadmodum. de iureiuran. tradit Petrus
de Baisio in tract. Directorium electionum.
cap.v.secundæ partis.

58 Et ulterius infami † principis conspectus
est interdictus.l. ii. §. ignominiæ. infr. de his
qui not.infa.ubi dicitur quòd nec in urbe ne-
que alibi ubi Imperator est morari licet. Et
ideò Ioannes à Curtilli in tract.de nobilita, vii.
par.num.25.dicit, ȝ in dies seruari uidemus in
nobilibus qui aut iracundię calore,aut alio quo
uis malo spiritu ducti homicidia committunt.
nam licet interdum gratiam à Serenissimo
Principe assequuntur, illam tamen limita-
tã habẽt hoc modo,ne ad principis conspectũ
accedant, neue in illo loco seu ciuitate moren
tur in qua principem esse contigerit,iux.dispo
sitionem. d. §. ignominię. Ex quibus apparet
quòd pro minimo iudex syndicari non debet,
cum si condemnaretur in syndicatu nimirum
grauaretur, & puniretur ex infamia, quam
sententia secum afferret.cum ex illa infamia se
querentur effectus prędicti & alii quos breui-
59 tatis causa non recenseo,† Et hoc esset du-
rum & iniquum,cum pęnę sint comensuran-
dę delicto.aut. omnes peregrini. C. cõmunia
de success.§. oportet. in aut. de iudicibus. &
bonus text.in l.respiciendum.infr.de pęn. nec
illud egredi debeant Bar.in l.rescriptum.infr.
de his,quib.ut indig.unde Deutoro. ca. xxv.
dicitur *iuxta mensuram delicti erit: plagarum
modus*,tradit Marl.cõs.vi.nu.11.& cõs.x.nu.9.

unde Exod.xxi.dicitur, *mortem pro morte, oculum pro oculo*, refert Car. in c.unico.de homi.q. xxiii.nec ęquum est ut pro membro pęna capitis imponatur, ut tradit Alex. in addi. ad l.ii. infr.de pub.iud.& post eum Io.Bap. Asinius. in l.ii.§.& pęnę.nu.130.infr.de relig. & sump. fune.

Ad illud uerò de doctore qui per scholaré nimis legere non potest, ut inquit Bar. in d. l. i.
60 ratio quoque particularis adferri potest,† Nā doctor legens ideò per substitutum seruire nō potest: quia eius industria & intelligentia est electa.c.fi.de offi.deleg.l.unica.§.ne autem.C. de cod.toll.& l.inter artifices.infr.de soluti.& ubi etiam id actum fuisset, tamen tunc etiam serui re teneretur per ęque bonum l. nemo est qui nesciat.infr.de duob.reis.Ita tradit Ioann. de Pla.in l.nullus qui.col.iii.nu.4.C.de decuri.lib.
61 decimo.†Verum quia non est discipulus supra magistrum ut post sal.notat Cagnoll.in proę. ffforum,nu.148.licet multi discipuli magistris suis doctiores effecti sint, ut de Marone & Cicerone testatur, & Cicero in libro de claris.orat de seruio sulpitio qui Gallum Aquillonem, & Lucillum Balbum pręceptores suos lōgo post se reliquit interuallo.merito doctor legens per scholarem legere non potest diutius ob damnum auditorum, quod inde reportarent. quæ ratio cessat in modico tempore, putàna uel duabus uicibus tantum meritò tolleratur.

62 Super†ultimo uerò ꝙ licet occidere furem nocturnū pro defensione rei modo non uilis & modicæ, Ratio esse pōt. nam bona naturaliter ex eo dicūtur ꝙ beāt, hoc est Beatos faciunt, beare enim est prodesse l.bonorū appellatio. inf. de uer, si. & ut addit Alciat.ibi, Beati dicuntur diuites: quia cęteris prodesse possunt & debent. unde ut sibi & aliis quis prodesse possit licet ea bona aduersus alium tueri, at cum uilis & modici ualoris sunt cessat ratio prædicta, meritò non licet ob ea quempiam occidere, & ita patet à subiecta materia & diuersitate rationis, uel identitate rem totam considerari debere, nunquid minimum debeat attendi.

Verbum quandoque, quid significetur

63 Tertio†notat Dec.uerbum, quandoque in tex.positum qđ hic accipitur pro aliquo tēpore, non autē ꝙ dessignet regulam in contrariū, unde aēsus fuit & esse debet ꝙ si quis in alium ius nouū obtinuit, quādoque, id est, aliquo tempore posteà aduersario eius postulāte, eodē iure aduersus eū decernetur, nō aūt debet intelligi ꝙ quādoque id est, ꝙ aliquo casu fiat ista retorcutio eisdem iuris, quasi ꝙ regulariter non fiat.

64 Similique†modo sumitur alius tex.ut subdit dec.in inst.quib.mod. re.contra.obli.in prin. quo loco Iustinianus, exposito in quibus rebus cōsistat mutuum, subdit, *et quandoque nobis nō eędē res, sed aliç eiusdem naturæ & qualitatis reddantur*, uoluit enim dicere ꝙ quandoque, id est aliquo tempore non eædem res sed aliç nobis reddantur: quia si non redderentur non esset mutuum sed donatio. non autem uoluit dicere ꝙ quandoque, id est, aliquo casu non eędē sed aliæ res reddantur, quasi ꝙ regulariter eędē reddantur, nā mutuum non esset, sed commodatū, uel depositum.l.ii.in prin.inf.si cer.pet. & ibi pariter Decius sic illud principium declarans, prout & in c.quoniam contra.secundo notab.
65 de prob.†exemplo id cōfirmās, si dicamus homines quandoque moriuntur, nam significamus ꝙ aliquo tempore, & post aliquod temporis interuallū moriuntur. iuxta illud, *Serius aut citius sedē properamus eandem*, non autem, quā doque id est, aliquo casu, ut denotet regulā in contrariū quasi ꝙ regulariter homines non moriantur, id enim falsum est iuxta illud, *statu*
66 *tum est hominibus semel mori*,†Atque ob id dicitur certū esse quē moriturū.l.i.inf.de cōd.& demō.& *terra marique, tam in pace quàm in bello, tam domi quàm militię multis generibus mortis periculum metui potest*, ut inquit Paul. in l.
67 senatus.§.mortis.inf.de don.causa mor.†Ego uerò dico ꝙ si propriā significationem uerbi, quandoque, simpliciter prolati cōsideremus, idē significat qđ interdū, uel aliquādo, sūt enim synonymę dictiones prędictę, si uerò aliud uerbū illi adiiciatur, significatus suus alteratur prout cōtingit in tex.nostro ubi dicitur, *quandoq; posteà aduersario eius postulāte*, nā cū ista dictio posteà denotet interuallū, l.pacta couēta.iunc. glo.inf.de cōtr.emp.consequens est ut dictio quādoque simul illi cōnexa, tēpus significet. Et ob id expositio Decii tolerari potest uirtute dictionis, posteà, subiectę, nō aūt ui propria dictionis quandoque.

68 Idem† planè dici potest in terminis principii inst.quib.mod.re contra.ob.rigore tex.in l. i.§.mutui.inf.de acti.& ob.unde id principiū dessumptum fuit, *ibi, quas res in hoc damus ut accipientium fiant posteà aliàs recepturi eiusdē generis & qualitatis*, nam cum Imperator dicat, *quas res aut numerando, aut metiendo, aut appendendo in hoc damus ut accipientium fiant, & quandoque nobis non eędem res sed aliæ eiusdem naturæ, & qualitatis reddantur*, manifeste patet desumptis ab eo iisdem ferè uerbis in totum de quibus apud Paulū. uerbū illud, quandoque, ad temporis interuallū referri, idque significare sicut denotat dictio
69 posteà, priore loco posita. † Et hæc sanè procedūt ita legēdo illum textū ꝑ uerbū quā doque

doque,prout ita legi in uetuſtisſimis inſtitutio
num exemplaribus Albornotianæ bibliothecæ
teſtatur Ant. Auguſtinus libro emendat.iii.ca.
vii.& probat hanc eſſe ueram lectionem, & ut
ſubdit Balduinus ibidem uidetur ille locus ex
Caio deſcriptus,nam in eius inſtitutionibus ſic
legimus, Quę omnia numerando, aut penſan-
do,aut metiendo ad hoc damus,ut eorum fiant
qui ea accipiunt,& ad nos ſtatuto tempore nō
ipſę res ſed aliæ eius naturę,quales datæ ſunt,at
que ipſius ponderis numeratæ, uel menſuratæ,
reddantur Idemque probat ex d.l.i.de actio. &
ob.ubi dicitur quas res in hoc damus, ut fiant
accipientis poſteà aliàs recepturi eiuſdem gene
ris & qualitatis, nam illa uerba Caii,ſtatuto tē
pore,ſicut & illud,poſteà,Pauli tempus quodā
futurum ſignificant,& idem quòd aliquo tem-
pore fiat reſtitutio.
70 At † ſi quod alibi monuit Alciat.ut refert le
lexicon iuris in uerbo,. quandoque Norico
textu ſuffragante,eo in loco.quoniam,pro quā
doque legamus.& idem in antiquis codicibus
ſcriptū teſtantur hoc modo, *Et quoniam no-
bis non eædem res ſed aliæ eiuſdem naturę,et qua
litatis redduntur, inde etiam mutuum appella-
tum eſt &c.* ſicque aliàs textū Lugdunēſis im
preſsionis anni.1540.ſcriptum uidi. atque ita
legit eū locū Eguinarius Barronus,utique ſu-
per eo nulla uis fieri poteſt ad ſignificatum di-
ctionis quandoque.
71 Meam † pariter intentionem coadiuuat Ga-
ſus.in l.res datæ in dotem .infr.de iure dot. quā
pro ſe citat Dec.dicit enim tex. *Et quandoque
ſoluto matrimonio eiuſdem generis, & qualitatis
reſtituat*, ſicut & Paulus in l. ſi ante nuptias.
infr.ſol.mat.dicit quòd, *ſi ante nuptias tradi-
tus ſit fundus, & fructus inde percepti, hi reſti-
tuendi ſunt quandoque diuortio facto quaſi dotis
facti*,nam ea uerba,ſoluto matrimonio, diuor-
tio facto, uerbo quandoque,ſubſcripta,deno-
tant quodam tempus poſteà cōtingens in quo
ſoluatur matrimonium.uel diuortium fiat.vn-
de procedit expoſitio textus utriuſque loci,quā
doque pro aliquo tempore, non ui ſolius eius
uerbi ſed aliorum adiunctorum reſpectu.
72 Eodem † planè modo debet intelligi tex. in
l.ſi arrogator.ad fi.ſupra de adopt.nam cum ſu
pra locutus fuerit de pupillo arrogato cui pa-
ter arrogator uſque ad pubertatem ſubſtituit,
in qua ſubſtitutione fit mentio mortis, inſtit.
de pup.ſub.in priu.merito eum ſubdit,*cęterum
ſi fidei eius committat ut quandoque reſtituat*, ſu
baudiri debet mentio mortis,& ſic ut quando-
73 que cum morietur reſtituat. † Idque probatur
nam dictio,cęterum,ſtat pro,ſed,& aduerſatur
l.i.C.ſi aduer.rem iud. Alberic.in uerbo. ſed &
poſt eum lexicon.dicens quòd eſt & frequen-
ter particula aduerſatiua,cuius natura eſt aduer
ſari quidem pręcedentibus in iure & in facto,
quādo ſine copula poſita reperitur.Caſtr. in l.
74 ſed & ſi lege.in prin. infra de pet. hęre. † ſe
ita tamen ut qualitates pręcedētis caſus intelli
gantur repetitæ,ut per Bal.in l.omnes populi
colum.viii.ſupra de iuſt.& iure.& probat Rui.
conſi.cxi.nu.6.uol.iii.quare illa uerba quando
que reſtituat,intelligi poſſunt,quòd aliquo tē-
pore reſtitutio fiat nō ui tātū uerbi, quādoque
quàm mortis ſubintellectę,quæ ad tēpus futu
75 rū refertur. † At ubi uerbū quandoque ſimpl
citer poſitū reperitur,& ſine adiūcto tacito uel
expreſſo,nihil impedit quominus intelligamus
id pro interdum uel aliquando,& hoc probatur
in c.quod nō nullis.iūc.gl.de priuil.ubi dicitur
ꝙ clerici tēpore interdicti poſſunt quandoque
ianuis clauſis diuina celebrare officia. ſi quan
doque ergo nō ſemper ut cōcludit Gl.& ita uer
bū,quādoque,ſtat pro interdū,uel aliquādo, li
cet hodie conſtitutū ſit id ſingulis diebus fieri
poſſe,ut ibi,tradit Abb.per c.fi.§.adiicimus.de
ſent.exco.in vi.quo certè nō fuiſſet opus ſi di-
ctio quandoque,ſecus quàm ſupra ſignificaſſet,
76 Idem † quoque probat optimus tex.in c.quo
niam contra.de prob.dicens ꝙ, *Innocens litiga
tor quandoque non poteſt ueram negationem pro
bare*,quem Ioann. Andr.cęterique Doctores in
telligunt de negatiua coarctata loco & tempo
re,quæ regulariter probari poteſt.c.ex tenore.
de teſtib.& l. optimam. C. de contra. ſtipul.
meritò in ea bene uerificatur ille text.dicens ꝙ
quandoque probari non poteſt, quaſi dicat
77 licet regulariter ſit probabilis. † Nec mihi pla
cet ut putat Dec.ibi quòd de ſimplici negati-
ua non coarctata loquatur ille text. quoniam
repugnat ratio ſtatim ſubiecta, *cum negantis
factum per rerum naturam nulla ſit directa pro
batio*,ſentit enim quòd indirectè bene probari
poſſit.ut ibi perpendit Glo.quod non conue-
nit ſimplici negatiuę.l.actor.C.de prob.ibi,*nul
la ſit probatio*,& ibi notant Bal.Cy.Sa.Ful.& oēs
& ita ſignāter reperio ꝙ Dec.in conſi.534.nu.
13.loquēs de negatiua nō coarctata loco, & tē
pore dicit ꝙ ſimplex negatiua probari nō pōt.
per d.c.quoniā.contra quod notādū eſt ad eius
contradictionē Minoſque,mihi placet expoſi
tio Decii ꝙ innocens litigator quandoque nō
poteſt, id eſt,aliquo tempore uel aliquando &
ſic numquam poteſt: nā quantū ſit extraneus
ſenſus quandoq; nō pōt:id eſt nūquā pōt omni
bus patet.unde à propria ſignificatione uerbi
non eſt recedendum.l.non aliter.inf.de leg. 3.
Succeſsiuè Dec.refert.quòd per hunc tex-
78 tum infert hic Angelus † quòd doctor
qui in aliena cauſa conſuluit aduerſus ali-
quem, ſequi tenetur illud conſilium in
cauſa propria ad eius inſtanciam contra
quem conſuluit. Quod intelligunt Caſtrenſ.

& Alex.in consilio decisiuo, secus in uolunta-
rio sequitur Dec. & Sozi. hic & Bartolomęus
Bollogni.in authen.habita.nu.214.C.ne fil. pro
79 patre † Et utriusque delicti rationem citat Ale
xand. hic. Nam magistratus tenetur sequi con
siliis decisiuum ex forma statuti, meritò consu-
lens teneri debet, ut de assessore dicit tex.in l.
ii.insr. eod.at secus est in consilio uoluntario
meritò non fit retorcutio contra consultorem,
sed contra partem ut de procuratore dicitur in
80 l. iii.§.si procurator.infr.eo. †Et hæc ratio me
lior est allegata per Dec.quia consilium decisi-
uum mutari non potest, uoluntarium secus, nã
retorcutioni iuris locus esse potest dato quòd
quis eo non fuerit usus:quia penituit & uolun-
tatem mutauit.l.iii.in princip.uersiculo, cœte-
rum.insr.eo. Et quoniam de consilio docto-
ris res incidit, adde pręter ea quæ ponit Bollo-
gni.loco citato, quòd iurisconsulto licet uende
re rectum consilium sicut & aduocato iustum
patrocinium.c. non licet.xi.q.iii. & tradit Ioa.
Franciscus Pauin in trac.de uisitationibus.q.se
ptima.secundæ par.nu.92.

An doctor teneatur sequi consiliū contra se.

81 Item † doctor consulens ex cuius imperi-
tia pars est incursa damnum tenetur ad restitu
tionem in foro conscientię secundum Bu-
trinm & Felyn. in cap. tua nos. de homicid.
Dec. in l.consilii. infr.de regul. iur. Cassane.
in consuetud.Burgund.rubr. iiii.§. vii. in textu
Seceri est, nume.35. Idemque dicit Butrius
82 in cap.calumnia. ad finem de pœnis † de
aduocato qui offert se opem daturum fo-
uenti omnino iniusticiam, quia si ille succum-
bit tenetur ad omne interesse, idemque sub-
dit si per imperitiam suam pars souens cau-
sam iustam succumbit, & idem si per negligen
tiam, quod ultimum tradit insuper Angel.in l.si
uacantia.col.v.C.de bon.uacan.libr. x. ubi ex-
clamat contra aduocatos negligentes. sequitur
Felyn.loco citato. Petrus Lenauderius in tract.
de priuileg.doctorum.q.x.primæ partis. Cacia-
lup.in tracta.de aduoca.quarta.q.num.6.& pe-
trus de Baisio. in tracta.Dirrectorium electio-
num.c.24.secundę partis.
83 Tertio doctor † alicui consilium præstans
sine reuolutione librorum de iure potest & in
foro conscientię petere salarium ut tradit Ar-
chid.reprobata ibi Gloss. in cap. non licet. xi.
quęst.iii.sequitur Speculat. in titulo de salario.
§. sequitur. ubi idem in aduocato scribit ne sit
deterioris conditionis peritus qui non indiget
reuolutione librorum in aliquibus casibus im-
perito qui in omnibus indiget: argumento ca.
cum qui.de præben.in 6. & in Doctoribus ita
tradit Andre. Sicul.in proœ. clemen.lectu. se-
cunda uer.salutem.Sozin. in fallen. suis regula.
cexxviiii. Ias.in §. sed istę. coll. antepe. inst. de
actio. Cagnol. in l. diem functo. nume. 168.

suprà de offic.assesso. Petrus Rebuffi. in tracta.
de priuileg.scholar. priuilegio.xlvi. & Petr.Le-
naud.in tracta.de priuileg. doctorum.q. xxxvii.
partis quartæ.nam ratio præteritorum laborum
attendi debet l. studiorum labor. C. de assessor.
84 † Nec sanè Iurisconsulti qui honestum lucrum
quęrunt.uituperandi sunt dummodo hunc sibi
finem principaliter non proponant, namque
ut multis argumentis probat & concludit So-
crates apud Platonem in primo dialogo de lu-
cri cupiditate, uniuersi homines & boni pariter
atque mali lucri cupidi sunt, & sic nemo uitupe
rabit lucri cupidos cum ipse quoque lucri cupi
dus sit.unde secundum Socratem ob lucri cupi
piditatem nulla uidetur inter Iuriconsultos &
alios facienda differentia. sequitur Horatius Lu
tius in tracta. de priuileg. scholarium.i. col.fin.
85 Nam & †qui uerè philosophantes pecuniam
contemnunt, eius retinendę cupidine fictam
asseuerationem detegunt.l.in honoribus.§. pe.
insr.de uaca.mun.
86 Quarto † doctor consulens debet esse peri
tus & consulere secundum communes opinio
nes doctorum, non autem secundum sophisti-
cas, & esse diligens in examinando bene factũ.
Ità Ripa in tract.de peste.in ultima parte de re
med.ad curandam pestem. c. medicorum.nu-
87 me. 46. † Demumque cauere debet à periculo
detestabili de quo meminit Alberic.in l.i.C.de
suffrag. colum. pen. & sequitur Cacial. loco ci-
tato, nu.14.nam interdum causæ committuntur
aduocatis in quibus non sunt aduocati, & ipsi
deuiant à iusticia contra ipsam scienter consu-
lendo uel pronuntiando timore, amore, pre-
cibus, uel pretio, quod est cœteris horrigilius,
unde quilibet aduocati quantum patitur huma
na fragilitas eorũ officium iuste & meritoriè stu
deant exercere, & inter alia rei publicę fideliter
consulere, & intendere communi bono sta-
tus enim & regimina ciuitatum sicut experien-
tia docet maximi pendent ab eis, & sequantur
uestigat beati Sebastiani de quo legitur quòd
ob hoc ipsum sub clamide terreni imperii,
Christi militiam agebat absconditam, ut Chri
stianorum animas quas inter tormenta uide-
bat deficere, confirmaret ut Deo redderent
animas quas inter tormenta Diabolus conaba-
tur deuorare.
88 Sed † nec illud omittendum est quod doctor
in consulendo seruare debet, si quidẽ in re du-
bia debet ad partes allegare, & in primis pro ea
quam tenere recusat, & postea pro ea in quam
intendit inclinare. & argumenta prioris confu-
tare imperatoris exemplo qui recitat opinio-
nes, & ibi Portius ad hoc notat. in §. singulo
89 rum num.10.inst. de rer.diui. † ubi Ioannes
Bat.Ziletus Iurcons.eximius Venetus, ac non
uulgaris amicus meus in additionibus citat

Cagnollum

Cagnollum in l. una. nume 75. C. de pact. illud iisdem pari modo notantem per illum text. & in l. lecta. infr. si cer pet. & in l. Nesennius. infr.
90 de neg. gest. † arguendo enim & disputando ueritas inuenitur. l. munerum. §. mixta. infr. de muner. & hon. & propositæ quæstionis decisio melius iustificata prodit opposita enim iuxta se posita magis elucescunt secundum philosophum quem refert Corn. consil. v. in princip. uolum. iii. & sicut aromata magis redolent quo magis conteruntur, ita ueritas quanto magis conteritur & oppugnatur tanto clarior expulsis nebulis in lucem progreditur ut tradit Castrens. consi. xxiii. solet aromatum. in princip. uolum. primo. Craue. consil. cxxxv. nume. 18. Et inde forte nascitur illud quod inquit Iacobin. à Sancto Georgio in l. si pater, num. 15. C. insti. & sub. magis esse credendum dicto doctoris in consulendo quàm in lectura. sequitur Boeri. decis. clv. nume. 24. motus post Alexandrum. consil. clxxxv. colum. ii, uersiculo, decimoquinto, uolum. secundo quia est actus ma
91 gis deliberatus. † Et licet doctor cogi possit ad consulendum & consultantibus respondere Bartol. in l. proximæ. infr. de his quæ in testamento. dele. & in l. i. C. de proxi. sacro. scri. libr. xii. Corne. consil. cl. in princ. uol. iii. & ex modica mutatione facti totũ ius mutetur. ut inquit Alberic. in l. si ex plagis. §. in cliuo. infr. ad leg. Aquil. adeò quòd ut inquit Bald. consil. xii. quidam nomine Angelutius. uol. ii. secundum diuersitatem punctorum diuersũ redditur consilium. & ut alibi dicit in consil. cliii. uolum. iii. non est nouum imò necessarium quòd mutatione facti mutetur consilium, nec enim dicitur discrepare quod oportet diuersis casi-
92 bus diuersimode conuenire. † Tamen doctor consulens cauere debet ne in eadem causa consultat etiam uariato facto, prout fecit Sozin. in causa magni ponderis. quę agitabatur Mediolano inter Vicecomites & Borroneos: nam pro utraque parte uariato facto consuluit, & ut refert Dec. in l. precibus. col. ii. C. de impu. & at substi. cum dicta causa sibi commissa fuisset per Ducem Mediolani, & consilium reddidisset in fauorem testamenti pro D. Lodouico Vicecomite & esset per transitum Bononiæ, Sozino interroganti pro qua parte respondisset. dixit se secundum consilium excelentię suę iudicasse, nec enim aliter iudicare potuisset. quod audiens Sozi. risit, & simul erubuit: quia licet de rigore iuris hoc salua conscientia fieri possit, maxima tamen supplicio auaritiæ & uoracitatis ad lu-
93 crum euitari non potest: quia † non omne quod licet honestum est. l. semper. infr. de reg. iur. & hæc nota.

An tacitè intellectum in primo ca

In Glo. in uerbo si quis. ibi, responde non ad notat hic Alex. post Baldum in lectura antiqua. illud quod tacitè intelligitur in primo capitulo, non censeri repetitum in secundo: nam dolus ius iniquum dicentis tacitè subintellectus in primo capitulo edicti requisitus tamen ut probatur utrunque. hic in prin. iunc. l. secunda non intelligitur repetitus in secundo capitulo edicti loquentis de impetrante ius iniquum; licet enim sine dolo impetrauerit tenetur secundum *pitulo censeatur in secundo repetitum.*
94 Glo. ne sit hoc secundo casu repetitio doli. † At secus est in eo quod sit expressum in primo capitulo id enim & in secundo repetitum censetur ut tradit Gl. in §. Item lapilli. in uer. inuento ris. inst. de rer. diui. ubi quod inquit textus lapillos & gemmas cęteraque in littore reperta inuentoris fieri, Gloss. intelligit demum si occupat. uel apprehendat, nam cum in præcedentibus dixerit Imperator de his quæ per occupationem quęruntur, uicinitas scripturę satis innuit quòd hoc idem prosequitur.
95 Subdit † tamen hic Dec. hanc Glos. istud non probare quod ex ea notant Bald. & Alexa. quia simpliciter dicit in secundo capite dolum non requiri quod inde causatur, quia uerba secundi capitis uidentur habere locum sine dolo, prout colligitur ex uerbo credidisset. in textu posito, quod innuit ut etiam si sine dolo impetrauit teneatur, non autem ex eo quia subintellectũ pri
96 mo loco non repetatur in secundo. † Quin imò subiungit Dec. dictum Baldi & Alexandri uerum non esse, quia si subsit eadem ratio in sequenti capitulo quæ militat in primo. debet eadem subauditio fieri in sequenti capitulo quæ facta fuit in primo & ita residet. Dec. Addit
97 Aquensis à Decio, non dissentiens. nu. 10. † quod melius probat ista Glo. quod quando post plura capitula legis uel statuti apponitur clausula qualificans expressè primum caput, numquam refertur ad sequentia; quia cum in dubio potius referri deberet ad proxima. l. si quis id quod. §. i. supra de iur. om. iud. ex quo se refert expressè ad primũ, nõ uidetur uoluisse idẽ esse in sequentibus.
98 Sed tu † considera quod Sozi. hic, & ipse Dec. in c. secundo requiris. ad finẽ de appella. Baldũ sequũtur per hanc Glo. ex qua bene dictũ suũ colligi potest, si enim quęrit an in impetrãte distinguatur impetrauerit dolo, uel nõ, sicut in statuẽte uel dicẽte ius. & respõdet quod nõ: quia passim tenetur, sentit quod ipsi notant & colligũt ex ea. nẽpe quod subauditus dolus in primo capitẽ nõ subauditur in secundo talleque dictũ uerũ est in terminis Glossæ propter diuersitatẽ rationis, quam Gl. refert, quia ad impetrantẽ aliquid semper peruenit ad iudicem secus, meritò consequens est impetrantem semper teneri, iudicẽ uerò demũ
99 si sit in dolo. † Imò uerò procedit hoc dictum extra casum nostrum dato quòd sit eadem ratio, quidquid perperam dicat Dec. nihil allegãs. quoniam actus taciti non sic latè sunt interpre

tandi licet expressi, sed eatenus quatenus se extendunt actus ex quibus resultant, Ità Castr. consil.xxvii, uisa appellatione.in antiquis. aliàs. cccxxxiiii.colum.iii.uersicu.nam actus.uolum.i. in nouis citat inter cetera Glossam ordinariam in clem.sæpe. circa finem. de uer. significa. quæ determinat expressum consensum partium præiudicare in tota lite, sed tacitum in solo actu ex quo resultat,sequitur.Ias. in l. cum quid. lectura secunda.colum.tertia.uersicu. quarta conclusio. infr.si cert.peta.& Craue.consi. cxxiii. num. 18. tenens actus tacitos extendi non posse ultra quã gerantur,quæ sanè sunt intelligenda stante ratio nis identitate:quia stante diuersitate res esset indubitata q cessaret extensio.

100 Nam † cum tota materia extensionis fundata sit in rationis identitate Idemque ubi minor est ratio in uno casu quàm in alio, non fit extensio etiam in materia aliàs extensibili.l. lege Iulia.§. hoc capite.infr.de ritu nup.c.fi.in ratione sui de transla.præla. Alex.consi.xxix.colum.ii. uol. vi. Sozi.consi. viiii. colum. ii. uolu. iii. Aret. consi. xxv.circa fi.Dec.consi.cclxi. colum.v. & consil. dclxxxiiii.colum.i.Craue.consi. 173. colum.fin. multo minus fieri debet quando subest diuersa ratio.auctentica multo magis.C.de sacrosanct. eccl.si.

101 Et in † quantum Decius hic taxat rationẽ Gloss.supra relatam ueluti non generalem,quia in retorcutione homicidii non haberet locum, cum parti nihil acquiratur eo casu.fallitur ex eo quia exemplum homicidii respicit personam iu dicis qui reum decapitari fecit aduersus statutum ut suprà diximus. non autem partis. de qua Gloss.loquitur.

Nec obstat tex. in l. iii. in prin. infra. eo.ubi qui non est usus nouo iure patitur retorcutio-

102 nẽ,& tamen nihil ad eum peruenit†nam conse quentia Decii negatur cum edictum solam impe trationem prohibeat.& ex illa delictum consumatum uideatur ut ibi declarat Dec. num. 10. meritò dicitur aliquid ad eum peruenisse, uideli cèt impetratio noui iuris quo uti potuit, ut addit Gloss. & ita quæ dicit Dec. non sunt uera.

103 Postremò † in eadem Gloss.ibi, quod innuit ut etiam si sine dolo impetrauit,teneatur, malè Dec. eam reprehendit eo prętextu quòd ponat diuersitatem inter magistratum statuentem, & partem impetrantem, sed rationem diuersitatis non adducat. Quoniam Imò illa est ratio diuersitatis supra per Gloss. propositæ inter impetrantem & statuentem in quo impetrante non distinguitur impetrauerit dolo uel non sicut in statuente fit.duas enim Glo.reddit ratio nes differentiæ, primam quidem,quia ad impetrantem semper aliquid peruenit,non sic ad iudicem,alteram quia hæc litera dicit, credidisset, quod innuit ut etiam si sine dolo impetrauit teneatur.non potest igitur Dec.rectè dicere quòd Gloss.non ponat rationem diuersitatis, si duas

104 nedum unam adducit. † Nec mihi placet ratio sua, quòd in iudice subsit necessitas iudicandi. l.munerum.§. iudicandi.infr. de muni.& bono. l.pen.§. duo genera.infr. de uaca. num ideoque minus grauatur quàm impetrans qui uoluntarie illud facit.l.si fideiussor. §. qui necessaria. infra qui sati. cog.quoniam modus iudicandi quem iudex eligit aduersus iuris tramites, ita uoluntarius est sicut actus impetrantis ius iniquum. nec enim iudex tenebatur ita iudicare, licet in genere teneretur ad iudicandum,meritò prætextu necessitatis non est excusandus.& ita remanet ex prædictis hæc secunda pars ędicti singulariter expedita.

SVMMARIA SVPER §. PACTVS ne peteret.in l.si unus ff.de pact.

1 *§. Iste subtilissimus est & magistralis.*
2 *Et formidabilis ei is interpretatio Doctoribus factus tamen intellecto casu,nu.4.*
3 *Plato numeris suis tenebras offundebat Philosophiæ.*
5 *Eludere & tollere inter se differunt.*
Quod auctor declarat,nu.6.
7 *Ipso iure tolli uel exceptionis ope differunt.*
8 *Iudex repellit agentem sine stipulatione.*
9 *Donatio per superuenientiam filiorum reuocatur ipso iure,si tamen pater uelit nu.10.*
11 *Feudum ipso iure reuertitur ad dominum, Si tamen dominus uelit,& petat.*
Licet sententia iudicis declaratoria non uideatur esse necessaria,nu. 12.
13 *Legitimæ supplementum fit ipso iure, Si tamen petatur contra Rodericum Suarez.*
14 *Falcidia resecat ipso iure, Si tamen hæres uelit.*
15 *Iudex quando suppleat licet non opponatur, nume. 17. nec ad unam speciem probationis coarctat, nume.16.*
18 *Stipulationẽ per aliam tolli,de qua sit intelligendum.*
19 *In sublatis ipso iure regressus non datur ad pristinam formam.*
20 *Obligatione extincta spiritus uitæ in sufflari non potest.*
21 *Summarium commune huius.§.prolixius.*
22 *Brentus aliud adfertur.*
23 *Gaudent breuitate Moderni.*
Doctor debet esse breuiloquus num.23.
24 *§. iste continet tria quæ interuenerunt,*
Et in quot partes diuidatur,nu.25.
26 *Casus in prima parte huius,§.*
27 *Naturalis obligatio quot modis tollatur.*
28 *Omnis res per quæcunque causas nascitur,per easdem tollitur.*

Pactum

Diuinare

Obligatio

STE. §. est † Solennis, & subtilissimus, magistralis, & difficilior maximè in glossis, quā hoc anno habuerimus, ut inquit Castr. colum. ii. adeoque subdit Fortunius Garz. luculentissimos etiam doctores quam plura sine iuris & aequitatis ministerio super eo tradidisse pluraque implicata, & non necessaria, & forsan non uera docuisse, alios uerò Mod. Patauini testantur ab huius text. interpretatione abstinuisse, non nullos uerò ueritos ne pari modo laborentur, unde postea erigi non possent ità breuiter, & ieiune scripsisse, ut lusisse potius quàm disputasse & scripsisse
2 se uideantur. † Quare formidabilior fuit huius text. interpretatio Doctoribus, quam sit Nautis Promontorium illud Laconiae circa quod periculosissimam esse nauigatio-
3 nem Strabo & alii Geographi scribunt. † Ipse tamen semper ueritus sum, ne quemadmodum Plato numeria suis tenebras offundebat Philosophiae, interpraetes quoque nostri, rem per se claram sic explicent uerbosè, con-
4 fusè, & argutè ut intelligi non possit, † merito uos in primis magnum Herculem immitari debetis, cui cum per quietem duae mulieres supra humanam formam uenustae apparerent & altera uoluptatem laborem altera promitteret, hanc secutus est sciens quòd post laborem premium certaminis datur. nec coronatur, ut inquit Apostolus, nisi qui legitimè certauerit. sic enim praeuio labore uestro clarius lumen habebitis, & cum Odofredo uos lectores ornatissimi monere uolo, & consolari, quòd si intelligetis casum & summariam expositionem literae, non uidebitur uobis difficilis sed facilis, & cete-

& ceteras subtilitates facilius perpendetis.

An differat elidere et tollere.

5 Ad † euidentiam tex. nostri non nulla pr æmittenda sunt, ut alibi facit Vlp. in l. 1. supra. de iust. & iu. & Gaius. in l. 1. supra de orig. iu. Primò quòd elidere & tollere inter se differunt, ut hic Mod. Pata. præfantur; nam pactum de non petẽdo elidere per pactum posterius de petendo, nil aliud est quàm debilitare quominus pristinam uirtutem habeat operandi, tollere uerò significet in totum absumere, sic ut amplius nulla fit eius consideratio, hæcque differentia simili quodam de infirmo & mortuo confirmatur, infirmus enim uires recuperat, mortuus uerò nequaquam, Vnde pariter obligatio elisa per pactum de non petendo, uires recuperat per pactum de petendo postea celebratum ut hic, sed extincta secus. l. qui res. §. arcam. infr. de soluti. & ita declarat Bald. in l. pacta quę contra. col. pen. C. eo. quem citant hic. Mod. Pata. & Alberic. colum secunda adnotans uerbum, elidetur, quasi dixerit, non autem ipso iure tolleretur, quod est id peremptionem non significare. † Sed Zas. libr. i. responsorum Corras. miscelanearum libr. ii. cap. xvi. & Lexicom. iuris in uer. elidere. secus ab istis putant: nam elidere significat idem quod perimere, & tollere. vnde oculos elidi dixit Plaut. in Rudentem pro eo quod est erui. sicque tradit AEmilius ferret. hic Hinc scribit Cicero lib. ii. Tusculanarum, *Hæc sunt illæ fibræ stirpium quas initio dixi persequendæ, & omnes elidendæ, ne ulla unquam possit existere* Hinc & Virg. *Geminosque premens elis erit angues*, hoc est examinauerit, et extinxerit. Et hoc nouiter confirmatur per cap. i. de ordi. cogni. ubi posito uerbo elidi. subiicitur uerbum perimatur, ad denotandum quòd elidere & perimere idem significant. Ego uerò puto Baldum & sequaces in terminis huius text. rectè locutos, qui uerbum, elidetur, qualificatè protulit dicens, *Elidetur non quidem ipso iure*, Zasium uerò & sequaces procedere, quando uerbum, elidere, simpliciter est & per se positum, differt enim quid esse simpliciter tale, uel secundum quid. l. hoc legatum. infr. de leg. iii. Bar. in l. Lucius. §. quęsitum. eod. titul. Gozad. consi. viii. nume. 26. & istud. hic sensit Paul. indubitater dicens. *prius pactum per posterius elidetur, non quidem ipso iure*, sentit enim quòd simpliciter prolatum totalem peremptionem denotaret, propterea addidit, non quidem ipso iure ut denotaret in terminis huius text. secus esse, quippe quòd prius pactum per posterius, non omnino tolleretur, sed tantum, ut dicunt Doctores, debilitaretur.

6

7 Secundò præmitti debet † quòd longè differt an quid ipso iure tollatur, uel exceptionis ope, de quo latè docet Tiraquell. in l. si unquam. in uerbo reuertatur. C. de reuo. dona à num. 219. cum multis sequentibus. Quantum tamen attinet ad hunc textum differentia subest, nam pactum prius de non petendo quod per posterius de petendo eliditur non ipso iure, sed replicationis præsidio, prout hic dicitur importat quòd opponi debeat, & replicari de tali pacto de petendo, ut habetur in tit. de replica. in principio alioquin iudex de facto non supplet. at secus ubi quid ipso iure tollitur, cuius rei dat exemplum textus in stipulatione, quę per stipulationẽ tollitur ipso iure si hoc actum sit. hoc est si animo nouandi secunda stipulatio intercesserit. † Vnde dicit Bartol. infr. nume. xx. post Gloss. quòd si alego stipulationem quam feci, & confiteor me tibi acceptum tulisse (quod per stipulationem contrahitur. §. i. Inst. quib. mod. toll. ob.) non possum obtinere, nec requiritur quòd per aduersarium obiiciatur; quia iudex ex officio me agentem ex prima stipulatione, ipso iure per secundam sublata, repellet, & de hoc etiam gloss. in l. ubi pactum. C. de trans. quam dicit singularem Felyn. in cap. exceptionem. colu. ii. de excep. & insuper alia. in l. eum qui ita. §. qui ita. & ibi Barto. & Imol. infr. de uer. obl. tradit. Bald. in rep. l. & si post tres. col. antep. uers. consequenter ut scias. supra si quis caut. in l. si non sortem. §. l. circa medium. infr. de cond. inde. & consil. ccccxix. de principali instrumento. in fin. uolum. v. Ioann. rab. Ioan. plat. Aret. & Ias. in §. in bonę fidei. insti. de actio. Cuman. consil. xiiii. & alii cumulati per Tiraquell. loco citato. num. 281. sicque pariter hic Moderni Patauini præmittunt hanc differentiam.

Tolli quid ipso iure & ope exceptionis in quo differat.

8

9 Sed † nihilominus super ea diligentius considerandum est. Nam uidemus donationem per superuenientiam liberorum reuocari ipso iure. l. si unquam. C. de reuo. don. in uer. reuertatur. iunc. Glos. quam Barto. & alii passim sequuntur, ut testatur Rips. q. xli. & probat. Cor. consi. 25. colum. v. uolum. i. quem deducit

10 Tiraquell. ibidem. num. 7. † Et tamen hoc ita demum procedit si pater uelit, petat, & opponat, ut ibi refert Alber. Bald. in l. i. col. fi. C. de inoff. don. Ripa. q. preallegata. & Tiraquell. abunde nu. 8.

11 Similique modo † si dicatur aliquo casu feudum ipso iure ad dominum reuerti. Id intelligitur si dominus uelit, & petat, ut tradit Bald. in l. fi. in fi. C. de reuo. don. Alex. consil. 182. viso themate. col. fi. uol. secũdo. Dec. cõsi. clxxxv. num. 9. cõsi. ccvl. nu. 8. consi. 341. col. fin. D. meus. Riminald. consi. ccclxxxix. nume.

12 48. & ibi in addi. dixi, † licet sententia iudicia declaratoria

declaratoria nõ uidcatur esse necessaria secũdũ infinitos quos cumulat Dec. cõs.cxlvi.nu.8.& Soz.Iu.cõs. cxi.col.ii.uol.ii. qui cõem testatur.
13 Rursus † supplementum legitimæ fit ipso iure.l.scimus.C.de inoffi.testa.& tamen intelligitur si petatur alias secus,ut ibidem Gloss. Bar. Bal.Salyc.Ias.& omnes.Gloss.in l.si is qui in po testate.infra.de lega.præst.Cor.consi. cclxiiii. col.i.uol.i.& consi.sequen.col.i.Ias. in l.de pupillo.§.qui opus.not.tertio infra de ope.no.ubi dicit id esse generale cũ quid fit ipso iure ut intelligatur si petatur licet subtilizando secus teneat in eo de legitima Roderic. Suarez.in l.quoniam in prioribus.in x.ampliatione.C. de inof. testamento.plus addens φ Glos. in d. l.scimus. communiter reprobatur.quoniam Ias. ibi contrarium testatur & ante ipsum Cor.cons.cxxvi. num.9.uolu.ii.& sequitur additio secunda impressa Roderico quisquis eius Auctor fuerit.
14 Demumq; † nec illud exemplũ pretereo de falcidia quę ressecat ipso iure legata.l.linea margaritarum. infr. ad l. fal. si tamen hæres uelit,l. patrem. infr. de his quæ in frau. cred. Bald. in l. i.C. ad l. fal.pluraque tradit Tiraquel. loco citato,quæ breuitati studens missa facio.

Ex quibus ad rem nostrã rediẽs dubitari põt quomodo iudex officio suo supplere posit si nõ opponatur de secunda stipulatione quæ primã tollit ipso iure,ut hic dicitur, cũ sibi nõ constet,nec ipse diuinare posit, unde corruere ui-
15 detur differentia superius premissa. † Tamen eã tuẽdo dici põt φ aut iudici nihil constat de his quæ fiunt ipso iure, puta de reuocatione donationis, de reuersione feudi ad dominũ. & id genus,& tunc procedit obiectum φ pars petat & opponat ut innotescat iudici,aut aliter cõstat ut in allegato exẽplo Bartoli post Glo.nu.20. quãdo allego stipulationem, & acceptilationẽ & tunc licet tu nõ opponas de acceptilatione, & stipulatione secunda quæ primã tollit ipso iure.iudex supplere potest,& me repellere,cũ ex ore meo,licet nõ tuo,innotescat factum iudici,& idẽ in aliis casibus ubi quid ipso iure fit,quomodocunq; enim cõstet iudici supplere põt, licet alius non opponat,uidens actionem non competere actori,secundum glo.in d.l. ubi pactum.
16 Nec enim † iudex ad unã speciẽ probationis coarctatur,sed ex sententia animi sui ęstimare solet.l.iii.§.i.infra.de testi.& ita cõciliãtur dicta quę uidebantur cõtraria:secus ubi quid ope exceptionis inducitur, ut de primo pacto dicitur hic quod per secundũ tollitur non tamẽ ipso iure sicut stipulatio:nã licet de hoc iudici cõstet, si tamẽ reus de secundo pacto nõ opponat, iudex nõ supplet sed demũ se interponit audita replicatione qua opus est,ut hic, & inst. de replica.in prin.quæ diligẽter declarata notabis.
18 Tertiõ præmitti debet † in quãtũ dicitur hic φ stipulatio p stipulationẽ tollitur.hoc intelligi debere secũdũ An.col.ii.de stipulatione obligatoria quę p aliã tollitur:secus aũt in liberatoria,illa enim tolli nõ põt p stipulationẽ sequẽtẽ sicuti neq; pactũ de nõ petẽdo tollitur p pactũ de petẽdo,cũ enim p stipulationẽ liberatoriam oĩs obligatio sit extincta, eã resuscitari est im-
19 possibile facto pacisceñtiũ † quia in his quæ fiunt ipso iure & in totũ sublata, nõ datur regressus ad pristinã formã.l.qui res.§.areã.inf.de soluti. l.inter stipulãtẽ.§.sacrã.& ibi Ias. not.iiii.inf. de uer.ob.cemi.in c.si quę.de proc. in vi. & latius cõprobaui in l. posthum.nu.140.C.de bõ.poss.
20 cõtra tab.† Et quia in potestate quidẽ paciscentiũ ẽ extinguere obligationẽ cõtractã cũ fuerit ordinata à principio ad finẽ ut extinguatur, sed postquã fuit extincta, spiritus uitę insuflari nõ põt p partes licet de nouo posit obligatio contrahi,sicut quotidie uidemus in animalibus,quę p hoĩem occidũtur & extinguntur,& postquã mortua sunt & extincta nõ resuscitantur.
21 His ita prẽmisis † sũmatur hic tex.p Bar.castrẽ.&Alex.in hunc modũ.Pactũ de petẽdo nõ tollit ipso iure przcedens pactũ de nõ petẽdo, licet sequẽs stipulatio interposita animo nouãdi tollat pręcedẽtẽ ipso iure, sed p replicationẽ eliditur,qua mediãte iuuatur actio ex pręcedenti cõtractu,quę nõ ipso iure fuit extincta p primũ pactũ de nõ petẽdo sed elisa, adeo φ illa poterit intentari cõtra principalẽ & ẽt cõtra fideiussorẽ,& si p pactũ pręcedẽs actio fuerat ipso iure sublata,p sequẽs pactũ de petẽdo nõ resuscitatur,si erat talis φ nõ oriebatur ex pacto,sed ex maleficio,nec ẽt noua producitur;secus si erat talis quæ oriebatur ex solo consensu. tunc enim licet uetus extincta nõ resuscitetur, noua tamẽ producitur tãquã ex renouato cõtractu, si uerò actio ex primo cõtractu nõ erat extincta nec ẽt ex toto elisa, sed erat diminuta in re uel aucta in tẽpore p ultimũ pactum cõforme primo cõtractui,reducitur acto in pristinũ statum, nec poterit dici cõditio actionis deterior,licet p pactũ pręcedẽs fuisset effectã melior,& ista melioratio tollatur p ultimũ pactũ postquã actio redditur suę formę & primitiuę naturę. hoc dicit totus iste.§.aliquãto prolixius quã sũmario
22 cõueñiat.† Vnde breuius sic eũ redigit in cõpẽdiũ Fortuni. Garz.licet stipulatio p stipulationẽ tollatur ipso iure:tamẽ pactũ cõtrariũ liberatoriũ p secũdũ ope replicatiõis eliditur si prima actio durat,sed si est extincta, p pactũ nõ restituitur, nec reuiuiscit:sed in obligatiõibus quę cõsensu cõtrahitur noua actio nascitur, &res ẽ facili ad
23 suã naturã reuertitur. † Vnde de Fortunio dici põt in hac parte,Gaudet breuitate moderni,ut ẽt sillabã unã nõ necessariã nõ apponã.c.l.in l.i. ĩ pri.inf.qđ met.cã.Qđ & unicuiq; Doctori cõuenit qui dẽt eẽ breui loquus. Abb.in proę.Decretal.in princ.cũ similibus adductis p Petrum Lenauderium in trac.de priuil.Doct.iii. parte.

Qua stipulatio per stipulationem tollatur.

Summarium.

colu. secunda.& sylua Nuptial.lib.i.in prin.nu.
24 16.† & ut inquit Bar. loquitur iste textus quando interuenerunt tria, scilicet actio prima. Item pactum ad extinguendum uel coarctandum primam actionem. tertio quando interuenit pactum ad actionem primam iuuandam, & primum pactum perimendum.
25 Diuiditur in tres† partes ut idem Bar. tradit. Prima est quādo pactū apponitur ad perimēdā actionē, nō tamē eā perimit ipso iure. secundo quādo apponitur ad perimēdā actionē, & eā pimit ipso iure. tertiò quādo apponitur ad limitandum seu iuuandū actionem, non ad eam tollendam. secunda ibi, sed si pactum. tertia ibi, quod si non. Quamlibet autem partem Bartolus subdiuidit ut per eum, sic ut mirum uideri non debeat si Fulgos. cum diuidit in vii. partes sed ut minus necessarium mitto ad utiliora transeundo.
26 Atque in primis ad casum † qui sic in prima parte fingi pōt. Cum mutuo cētū tibi dedissem & ad restitutionem te obligasses prēstito fideiussore feci tibi pactū de nō petēdo illa cētū aliqua iusta de causa motus, quia forte cū filiis tuis promisisti me sequi quocunq; irē ne offenderer ab inimicis meis, ut hic p Odofre. demū in processu tēporis cū pacē cōtraxissem cū illis, tu uerò in discordiā cū aliis uenisses, fecisti mihi pactū de petēdo illa centūa te & fideiussore tuo ad id consentiēte, quæsitū fuit an primū pactū de nō petendo liberatorium tolleretur absolute p posterius de petēdo. Et prima cōsideratione dicendū uidebatur q sic, p tex. in l. Stichū. §. naturalis.
27 infr. de soluti† ubi naturalis obligatio, sicut numeratione, Ità iusto pacto tollitur ipso iure. sed primū pactū de non petēdo sola naturali obligatione nitebatur uelut à consensu, qui pacto inerat causata. l. i. supra. eo. iūcta l. cū amplius. §. is natura debet. inf. de reg. iur. meritò cōtrario cōsensu intercedēte uidebatur ipso iure tolli consensus ille primus de nonpetendo per alium de petendo, ut alibi dicit tex. in l. prout quisq; ad fi. infr. de soluti. ubi emptio uel locatio quoniā nudo cōsensu cōtrahitur, meritò dissensu cōtrario
28 dissolui potest, quod etiā dicitur. in l. nihil tam naturale. inf. de reg. iur.† Nam & generalius loquēdo cautū uidemusq; omnis res p quascunq; causas nascitur, p easdem dissoluitur ibi tradit Dec. & Cagnol. p c. i. de reg. iur. in vi. & Ias. in l. quemadmodum. secundò notab. de acqui. poss. unde si ex forma statuti legatū pōt probari duobus testibus, eodē modo reuocatio legati poteri duobus testibus probari Bal. in l. fi. col fi. uersi cu. ex hoc infero. C. de fideicō. Dec. & Cagnol. loco citato. & Hercul. Perusi. in rubr. de acquir.
29 possess. col. iii.† hac tamen ratione dubitādi nō obstāte cōtrariū decisum fuit hic q prius pactū p posterius elidatur non ipso iure sed replicatione, licet secus sit in stipulatione, quæ per stipulationē tollitur ipso iure, ut hic dicitur. Ratio decidendi fuit per quam diuersitas constituitur inter stipulationes & pacta: quia in stipulationibus ius continetur, in pactis uerò factum uersatur. quæ uerba textus uelut obscuriora, declaranda reseruo suo loco cū Glo. in uerbo in pactis, nec obstat ratio dubitandi prout uerè non obstabit uisa solutione, de qua dicendum ueniet in Gloss. ipso iure ubi lectores dellego.
30 Sum† nunc in secunda parte textus in qua casus sic cōstitui potest. Feceras mihi quandā iniuriam, nihilominus feci tibi pactum de non agendo iniuriarum, posteà uerò cōtrariū pactum, q agere possem, mihi fecisti, quæsitū fuit an ualeret. & efficeret ut ex eo possē iniuriarū experiri? Et prima cōsideratione dicendū uidebatur
31 q sic† argumēdo de cōtractibus ad delicta, quod fieri pōt. l. oēm. iuncta Glos. infr. de iudic. tradit Bal. in l. i. oppo. prima C. de ser. fugi. Et pulchrè Gādi. in tracta. de malefi. in titu. de pęnis rebrū. col. v. ubi per hoc singulariter dicit, q sicut iudex in decisoriis tenetur seruare consuetudinē loci ubi celebratus est contractus. l. si fundus in fra. de euicti. declarāt Bar. & alii in l. cūctos populos. C. de Sum. Tri. Ità & in delictis, ut consuetudo loci delicti cōmissi debeat attendi, & pęna per consuetudinē imposita debeat imponi licet de iure communi alia sit disposita, sequitur Euerard. in centuria sua loco uintesimo Plot. in cōs. cvuii. nu. 10. uol. i. crimi. Sed in cōtractibus uidemus ultimū pactum de petendo prodesse ad actionem intentandā ex precedenti cōtractu, prout in prima parte tex. nostri meritò & in delictis ut in iniuria de qua hic idē uidebatur dicendū tātoq; magis ut delicta puniretur. l. ita uulneratus. infra ad leg. Aquil.
32 Hac tamē ratione dubitādi † nō obstāte, contrarium determinat hic Paulus ea ratione quam subiicit, *quia & prima actio sublata, est & posterius pactū ad actionē præstandam inefficax est nō enim ex pacto actio iniuriarū nascitur sed ex contumelia.*
33 Confirmatur.† Nā si actio iniuriarium dissimulatione tollitur. l. nō solum. §. i. inf. de iniur. fortius & pacto expresso: quia expressa magis nocent. l. expressa. infr. de reg. iur. unde per aliud pactum resuscitari non potest. l. qui res. §. aream. infra de soluti.
34 Nec obstat† rō dubitādi sūpta per argumentū de contractibus ad delicta. id enim procedit quando subest eadē ratio: secus si diuersa, ut tradit Salyc. in l. unica C. ubi de posse. egitur post Cyn. Bal. in l. in actionibus. infr. de his qui not. infa. Eue. loco citato. † At iniuria per alienatio
35 nem mentis faciliter inducitur cū facile quis ad iracūdiam protrahatur, & inde ad iniuriā ut docet experiētia, meritò quoq; facile tollitur actio iniuriarum

Casus in prima parte.

Casus secū da partis.

iniuriarum per pactum, cōtractus uerò fanio re iudicio partiū fit. Ideò per pactū non æquè faciliter in totū tolli pōt, meritò stāte diuersi tate rationis cessat obiectū superius formatū

36 †Et hæc est longè melior resolutio ea quā co natur adferre Connanus in comētar. iuris ci uilis lib. v. c. secūdo. col. x. ubi dicit ꝙ si primū pactū ipso iure obligationē sustulerit, secūdo pacto nequit eadē obligatio cōualescere, quę tā ē omninò extincta. rā enim est arduū obli gationē semel emortuā reuocare ut sic dicā, ad uitā, quā nouā gignere, & procreare, at nu dū pactum obligationem per se non potest producere, nec igitur eam quæ deleta est & su blata, reducere poterit. Itaquę si cum me ha beres iniuriarum obligatum, pactus es mecū eo nomine nō agere; q ia tollitur prorsus ea obligatio & actio etiā ipso iure, ad eam resti tuendam nōn satis ualebit nudum pactū. Red dit enim Connanus rationem cur pactum nu dum actionem iniuriarum non possit redu cere, cur uerò eam tollere possit non demō strat sed tantum supponit. meritò defecit in hoc ingenium suum. nec longius respexit.

Casus in tertia parte.

37 Venio †nunc ad tertiam partem in qua du bitatum fuit de hoc casu uēdiderā tibi fundū pro cētū, feci pactum de nō petēdo nisi quin quaginta, & sic tale pactum non totum con tractum tollebat, sed imminuebat, postea conueni tecum ut integra centum petere pos sem, uel in dote sic quæri potest, mulier con uenit præsenti die dotem petere posse, po steà pepigit ut tempore tantum lege statuto peti posset ut olim annua bima trima die, ho die uerò immobilia statim, mobilia intra annum l. unica. §. cum autem. C. de rei uxo. actio. Dubitatum fuit igitur in priore exem plo nunquid per secundum pactum reno uaretur primus contractus pristinasque ui res susciperet perinde ac si primum pactum de petendo. 50. tantum, non fuisset factum.

38 † Et prima facie dicendum uidebatur quòd non; nam ualidum est argumentum de to to ad partem, l. quę de tota. infr. de rei uen dit. l. iurisgen. §. adeò. ubi latè Iason. supra, eod. Hinc uidemus quòd si aduocatus plu rium causarum sit pactus ratione uictoriæ si bi dari centum, sicuti consequeretur inte gra centum si in omnibus causis uinceret. Itā si in aliquibus uincat, & in aliq uibus non, consequi debet ratam dictorum cētum; quia idem iuris esse debet in parte, quod est in toto. Itā Cyn. & Bald. Salyc. & alii in l. uni ca. C. de suffrag. tradit Euerard. in centuria sua loco 49. col. secunda. sed si post uenditio nē prædii pro centū, fiat pactū de non peten do illa cētū, tota tollitur obligatio, nec ex no uo pacto ꝙ liceat petere resuscitatur obliga tio, licet proficiat ad nouū contractū prout supra dicitur in uersiculo idem dicemus, ergo pariter idem dicendū uidebatur facto pacto de non petēdo partē pretii cōuēti. Respectu uerò secundi casus in dote positi, non uideba tur per secundum pactum de petendo dotem tempore lege præfixo derogari posse priori pacto de petendo illam, præsenti die cum per secundum pactum dotis cōditio deterior red deretur ideòque pactum secundum uiribus subsistere non deberet. l. de die, l. Attilicinus. infr. de pact. do.

39 Istis tamē nō obstātibus †in utroque casu Paulus decidit cōtrariū. & ratio decidendi fuit in primo quia à cōtractu nō fuerat in to tū recessū sed pro parte tantū, faciēdo pactū de petēdo quinquaginta de cētū quæ debebā tur, unde cōtractus qui pro parte durabat, ad huc potuit augmētū suscipere, & in totū reno uari uigore secūdi pacti de petendis integris

40 centū. † Quod enim est prorogari & augeri pōt. l. sed & si manēte. inf. de precar. sicut & dici solet ꝙ facile est inuentis addere, at in ca su rationis dubitandi recessū fuerat à toto cō tractu p primū pactū, meritò p secūdū nō po terat renouari; quia qd nō ē augeri nō pōt, d. l. sed & si manēte, notatur. i l. 4. in prin. inf. de

41 dā. infec. & p Rui. cōs. xv. nu. 2. uol secūdò †In secūdo uerò casu ratio dicēdi potuit ēe; quia res de facili reuertitur ad ius primæuū ut hic dicitur, hocq; casu materia dicitur ēe fauora bilis & extēditur quāuis correctoria sit glo. in c. statutū in uer. numerādū. de præb. in 6. Bur. in c. olim tibi. de uer. si. Ia. in aut. quas actiōes. nu. 23. C. de sacrosā. eccl. Ale. i l. si cōstā. e. col. v. inf. so. ma. & post eū Rip. nu. 61. Ias. nu. 230. & hic nume. 6. sicut & in consilio. cxxxvii. nume. 13. uolum. iiii. Gozad. consil. 101. nu me. 24 grat. cons. 163. num. 34 uol. secundo Gramma. pulchre confirmans decisi. 93. nu. 15. vnde cum dos sui natura restitui deberet tempore legibus statuto si fiat primum pactū de reddēdo eā statim postea secūdū de reddē do tēpore legali, debet faciliter tolli primum pactū, renouarique prior obligatio, et ad pri

42 mū ius reduci. †nec cōditio dotis dicitur fieri deterior reddeūdo ad ius qd lex naturæ eius tribuit, ut hic ad fi. dicit Paulus, & iura citata in contrarium uidelicet lex. de die, & lex Atti licinus. infr. de pac. dot. procedunt quādo mu lier facit cōditionē dotis deteriorē secus quā lex ordinet: secus quando redditur ad ius cō mune in præiudicium prioris pacti facti per ipsam mulierem, ut hic dicitur, & declarat Ias. nu. 12. & hic est casus notab.

43 Primò †notat ex hoc tex. 2 art. ꝙ secūdū pa ctū cōtrariū primo non tollit illud ipso iure pro citat cōcordāti l. pacta nouissima. C. eo.

Primum pactū per se cūdū nō tol li ipso iure.

ubi pacta nouissima seruari debere dicit text. & ideò si quis consenserit se non usurum con uentione quę præcessit, quia promiserat non petere & nunc conuentum fuit ut peti possit, actionē ex prima conuentione non poterit intentare: quia secundum Gloss. si opponetur exceptio pacti de non petendo ex primo pacto, replicabitur ex alio pacto de petendo, & sic nō tollitur ipso iure primum pactum dicit gl. textus igitur ille iuncta Gloss. probat nota-
44 bile Bartoli de quo per eum. † nam tollitur pactum primum per secundum contrarium mediante replicatione, cuius rei rationem refenceat Castrens. & Dominus meus. Riminal dus ibi; quia cū pacta nitātur ex consensu par tiū l. i. supra eo. faciendo ultimū pactum contrarium. primo constat φ ipsæ partes consen serūt à primo recedere: quoniā cōtraria simul stare nō possunt l. ubi repugnantia. inf. de reg. iur. sed mutuo se expellūt secūdū Philosophū 2. Metaphisi. in prædicamētis, seque inuicē eli dunt sibique inuicem fidē derogant. l. i. C. de furt. l. scripturę. C. de fid. instr. earumque rerū naturaliter inter se pugna est ut inquit Iuriscōs. in l. ius nostrum. inf. de regu. iur. unde cali dū non stat cū frigido, nec album cum nigro,
45 nec tenebrę cum lumine† & quia boni malis contrarii sunt, mali illos infestant & persequū tur. c. qui secundum carnem. xxiii. q. iiii. nec sanè mirum uideri debet circa prædicta: nam contrarietas est in eadē uel diuersis rebus con traria & incōpatibilis qualitas ut inquit Bal in d. l. i. column. penult. sequitur Cagnol. latius. in
46 d. l. ubi repugnantia, † adeoque potens est re pugnātia φ ut addit ibidē Dec. post. Ang. cōs. clxxxvii. hic punctus prima fronte. aliàs incipit A. & B. circa fi. nec legislator, nec Deus ip se pōt actū repugnātē in esse producere. sequi tur Cagnol. alibi se remitens. nu. iii.

Quid si in iuramento in primo pacto.

47 Hæc autem† conclusio quòd ultimum pactum tollat primum non procedit quando pri mum pactum iuramento uallatum esset. tunc enim primum non tolleretur ullo modo secū dū Ias. in d. l. pacta nouissima quod probat ra tione, nā quādo pactū habet uerba derogatoria ad sequētia pacta, nō tollitur per sequēs, ut
48 per glo. primā ibi cōmuniter receptā† Sed sic est φ iuramētū habet uim uerborū derogatoriorū adeò φ sequēs actus nō ualet sine specia li reuocatione, ut tradit Io. And. in regula qđ semel. in mercur. Bar. in l. si quis in princ. circa fi. inf. de leg. iii. ergo per secūdū pactū non in-
49 telligitur primū, reuocatū. Et † hoc idē tradit Alciat in d. l. pacta. col. iiii. dās exēplū quando mulier se fundū dotalē non alienaturā iurauit deinde nihilominus alienauit, & se obseruatu rā cū iureiurādo affirmauit, nō enim sequens hic contractus sustinebitur Gl. in c. licet. de iu reiur. in 6. sed propter legē Iuliam fundi dota lis alienatio nulla erit l. i. infr. de fund. dot. quę quāuis lege Pōtificū Iureiurādo confirmetur. c. cū cōtingat. de iureiu. hoc tamen casu secus est: quonia sequēs iuramētū à priore infirma tur, unde mutuis ictibus collisa religione, legis Iuliæ prohibitio nō īpeditur, & hoc ēt tradit An. Are. inst. quib. alie. licet in fi. prin. & ibi fu sius dixi. nu. 128. quare hic consultè prętereo.

Stipulatio an per stipulationem tollatur.

50 Secūdò notat† Bar. φ stipulatio tollitur p aliā stipulationē si hoc agatur. citat ēt tex. in l. Aquiliana. in titulo primo ubi aquilisna. stipu latio omnimodo oēs præcedētes obligationes nouat & pimit, ipsaque pimitur p acceptilatio nē, cōcordat tex. in §. ē aūt prodita. inst. quib.
51 mod. toll. ob. † Et olim dicebatur hoc agi nedum quādo expresè, sed etiam quando tacitè idagebatur, ut in casibus annotatis p Bar. in l. ii. & l. penultima col. ii. inf. de præto. stip. per Alex. con. xii. uisis & cōsideratis. uol. ii. D. m. Riminal. consi. cxlii. nu. 3. & 6. consi. ccxci. col.
52 i. & Craue. consi. 167. nu. 12. † & ubi per inter uentū nouæ personæ fieret nouatio, dubitaba tur an requireretur φ esset debitor delegantis, quod Aret. consi. v. negat, & communem testatur, licēt subsistat Decis. Neap. 353. col. 3.
53 Et† prēter illos casus addi possunt alii uide licet nūquid stipulatio pęnalis nouaret præce dentē obligationē, de quo gl. Saly. Albe. & alii tradūt. in l. si quis à socio. infr. pro socio. & la tius Francis. Marci. q. cccexii.
54 Item† nunquid per delegationem induceretur nouatio de quo per Gl. in l. iii. C. de noua. Bal. in l. pecuniā quam. inf. si cer. pet. cū simil. per Dec. consi. cvii. col. i. & latius Alban hoc
55 declarantē. cōsi. ii. p totū† hodie uerò pro regula cōstitutū fuit uerbis expressis esse nouā dū. l. fi. C. de noua. tametsi fateantur doctores ēt nouationē fieri quādo euidēter ex coniectu ris manifestis apparet partes uoluisse nouatio nē facere, Glo. & doc. in l. iii. inf. de noua. Imò in l. delegare. eo. ti. Dec. cōsi. cccc. col. i. Cagn. in l. singularia. nu. 102. inf. si cer. pe. Alba. cōs.
56 68. nu. 5. † Sicut & quādo cōtractus se nō cō patiūtur, ut tradit Bal. in d. l. fi. Dec. in c. ex par te. secūdo. nu. 83. de of. dele. d. cōs. cccc. col. pe. & cōs. 464. nu. 4. & ad hoc pōderat glosā. D. m. Rimi. in d. l. pacta nouissima. colum. iii. dicens ex ea declarationem haberi ad ea quę ha bentur. in l. fi. C. de noua. ubi dicitur quòd ho die nouatio non inducitur ipso iure nisi hoc expresè agatur: quia non procedunt ubi nos essemus in conuentionibus contrariis, & quę simul stare nequeunt, quia tunc in ducitur nouatio ipso iure, & per secundam tollitur prima ut ibi. quod etiam tradit Dec. in principio de Gloss. & D. meo Riminaldo mentione non facta.

Quin

Nouatio nunquid hodie inducatur ope exceptionis.

57 Quin addunt † plerique in casibus in quibus olim fiebat nouatio tacitè, hodie eam induci saltem ope exceptionis. Ità Bar. & Ang. in d. l. ii. & pen. de noua. ubi nume. 4. dat exemplum, si promisi tibi dare. x. in foro Maii, postea promisi tibi dare. x. in foro Augusti, utique non poteris agere ex prima stipulatione: quia nouata dicitur ope exceptionis. Et Bartolum sequitur Craue. consi. 167. nume. 12. uolens quòd ubicunque in secunda promissione ponitur longior terminus censeatur facta nouatio prioris, citatque Alex. & Moder. in l. qui bis idem. infr. de uer. ob. & ab hac opin. tanquam communi dicit non esse recedendum Fulg. consi. cxxx. Mathæus in fin. & secundum illam consuluit Barbat. consil. lxxxvi. uolum. iiii. Corn. consi. xxdii. colum. iiii. uolum. secundo & communem testatur Sozi. in l. qui usum fructum. inf. de uer. ob. & in ea resîdet Dec. in d. consi. cccc. in fi.

58 At † eorum sententia periculosa est per d. l. fina. quæ dicit quòd, *Si quis aliam personam adhibuerit, uel mutauerit, uel pignus acceperit, uel quantitatem augendam uel minuendam esse crediderit, uel cõditionem, seu tempus addiderit, seu detraxerit, uel cautionẽ minorem acceperit, uel aliquid fecit ex quo ueteris iuris conditores introducebant nouationes, nihil penitus prioris cautelæ innouari, sed anteriora stare, & posteriora incrementum illis accedere, nisi specialiter remiserint quidem priorem obligationem, & hoc expresserint quòd secundam magis pro anterioribus elegerint, & generaliter diffinimus uoluntate esse solum nouandum non lege, & si non uerbis exprimatur, sine nouatione causa procedat, hoc enim naturalibus inesse rebus uolumus, et*

59 *non uerbis extrinsecus superuenire.* † Nam ponderando dictionem, Nihil, quæ est uniuersalis negatiua. l. si is qui cc. Inf. de reb. dub. in §. utrũ Item illam penitus, quę denotat omnino l. I. C. de gladiat. libr. xi. & iuncta cum negatiua significat nullo modo l. in naue Sauphelli. in uersi omnino, & ibi Gloss. infr. loca. sequitur per adiectionem temporis, & in aliis casibus in quibus anteà nouationes Inducebantur, nullam hodie nouationem fieri, nec ipso iure, nec ope exceptionis. & præter illum tex. tenet hanc opin. Iacob. de Belui. in disputatione incip. Cauetur lege municipali. Cyn. Iacob Butrig. Saly. & Fulg. In d. l. fin. quia aliàs illa lex esset imposita uerbis, & non rebus. Rayner. & Alberic. in l. si pacto quo pœnam. C. eo. Gui. de Cun. in l. rescriptum. §. si pacto supra eo. sentit. Barto. in l. certi conditio. §. si nummos. colum. fina. infr. si cer. pet. clarè Cuman. Castr. & Imol. in d. l. penultima infr. de noua. latè Alex. In d. l. qui usumfructum. sic ponderans. d. l. fi. Idemque. consi. viiii. uisis dispositionibus. col. iii. uolum. ii. consi. xii. uisis & consideratis. colum. iii. uersiculo. tertio respondeo. eo. uolum. consil. lviii. uolumin. vi. ubi dicit quòd magis communis opi. est contra. Bartol. in d. l. pen. Idemque tenet. consi. lxxii. colum. fin. eo. uolu. & in consil. clxxiii. colum. pen. uolum. vii. Marian. consi. xxi. colum. ii. uolum. i. Sozin. consil. lxxxix. colum. tertia uers. sed contra. uolum. iii. dicens hanc esse magis communem opi. quòd nec ipso iure nec ope exceptionis dicatur inducta nouatio nisi expresse fit dictum & in hac etiam parte residet Curt. Iun. in l. lecta. nume. 9. infr. si cer. per. dicens quòd licet usq; ad tempora Alexandri opinio Bartoli in d. l. pen fuerit habita pro communi, tamen ab Alexandro citra tenetur opi. contraria tamquam communis, quam tenet etiam Iason ut ille dicit in d. l. singularia. circa med. mouetque quia retenta illa opin. Bartoli. d. lex. final. redderetur elusoria horque pariter perpendis Dec. ibi secundum eum prout in ueritate Decius hoc ibi tenet, & concludit, numer. xiii. Idemque tradit ipse Dec. in d. l. singularia. & in l. pecuniam quam. in fin. cod. titu. ubi dicit communem opin. hodie esse. contra Bartol. & secundum hanc partem tamquam communẽ consuluit Grat. responso. 29 colum. ii. uol. i. & ita firmat eam uelut magis communem Ripa. in l. ii. §. si ex conuentione. nume 8. infr. de re iud. D. m. Riminal. consi. d. i. numc. 10. & melius. consilio. lxxii. nume. 10. ubi dicit quòd Bartolus in intellectu. d. legis finalis fuit deceptus. sicut de Decio dici potest in d. consil. cccc. qui dixit aliam partem esse communem cum longè plures a sint in oppositũ.

60 Et ex hac † communi Doctorum sententia periculosa mihi uidetur sententia Baldi in d. l. fina. & sequacium, quos supra retuli, num. 56. hodie fieri nouationem in contractibus incompatibilibus, licet expressè id actum non fuerit cessareque eo casu d. legem finalem quoniam repugnat illa communis conclusio. sed & præter illam tex. noster loquens de stipulatione secunda primæ contraria, & incompatibili sicut de pacto secundo de petendo contrario primo de non petendo. & tamen dicit stipulationem primam, per secundam tolli, si hoc actum est quem text. ponderat hic Garxias colum. iii. nec bene resoluit intelligens de stipulatione non incompatibili cum prima quod est uiolare textum. Nã quod dicunt Bald. in d. l. fin. & sequaces supra relati procedit ratione contrarietatis quæ facit ut ultima derogent prioribus: nec simul stare possint, at iure nouationis id non inducitur, nisi fuerit actum ut hic apertè dicitur. & hęc inter se differunt, nam quod tollitur ex contrarietate per se patet ex collatione scriptura-

eum: secus in eo quod nouatione tolli debet, nisi dicatur in scriptura.

61 Et ultra† conclusionem sic generaliter propositam contra nouationem, non omitto quosdam alios casus in quibus cessat nouatio nam si demus priorem obligationem. cui secunda subiiciatur cum iuramento, prior non extinguitur, nam quod dicitur iuramentum habere uim nouationis uerum est additiuæ & accumulatiuę, non autem extinctiuæ, quod est dicere per iuramentum non extingui nec tolli primam actionem imò durare, & ei addi, & accumulari unam aliam actionem ex ipso iuramento. Ità Gloss. notab. & approbata. in l. qui iurasse. §. fina. infr. de iureiuran. sequitur a ar. in l. eum qui. colum. ii. eod. titulo secundũ unum intellectum, & ita tenet Ias. in not. casu. consilio. 16. colum. fina. uolum. I.

62 Rursus† si contingat secundam obligationem aliqua ratione inualidam esse cessare debet ex illa nouatio, cum enim nouatio sit prioris obligationis in aliam transfusio, l. i. infr. de nouati. si secunda obligatio non ualet, transfusio fieri non potest. & subinde nec nouatio potest introduci, merito prior obligatio firma debet remanere. Ita Grat. arguit resp. on so. 123. colum. fina. num. 17. uolum. secundo

63 † Demum uerò si de dote ageretur, & constaret factam fuisse nouationem, tunc demum ualeret si utilis esset mulieri: secus si nociua, ut tradit Sozi. Iun. consi. cxli. nume. 17. uolum. I. per l. ita constante. inf. de iure dot.

64 Tertio. notat Bart. quòd† in stipulationibus uersatur ius in pactis factum. quod qualiter intelligatur dicetur inferius in Gloss. in uersi. In pactis.

Quarto notat illud quod non prodest reo principali, nec fideiussoribus suis prodesse, sicut enim pactum de non petendo debitori non prodest stante secundo pacto de petendo

65 ita nec fideiussori. † Quod ea ratione fortè procedit: quia fideiussor accedit alterius obligationi inst. de fideiuss. in pri. sed accessorium sequitur naturam sui principalis. c. accessoriũ de reg. iur. in 6. meritò nimirum si pactum quod reo principali non prodest, nec eius fide

66 iussori prodesse debet. † hoc autem procedit ratione consensus fideiussoris adhibiti secundo pacto ut hic in Gloss. ne fideiussoribus. cum sequenti. aliàs secus: quia pactum primũ bene prodesset fideiussori non obstante secundo pacto per debitorem facto, casus est in l. fi. infr. eo, & sic beneficium sibi quæsitum facto debitoris, contrario eius facto sibi auferri nõ posset ut ibi latius tradunt Doctores. Duo alia notabilia Bartoli clara sunt igitur illa missa faciam.

Expeditis notabilibus ad glossas deuenio & capio Glos. magnam in uerbo ipso iure, quę secundum Iasonem diuiditur in iii. partes in prima opponit, & multipliciter soluit. In secunda format aliam oppositionem. & respondet duobus modis. In tertia respondet tacitæ obiectioni, deinde enumerat effectus pacti de non petendo, sicut & pacti de petendo Secunda est ibi, si obiiciatur Tertia ibi, porro secundum pactum.

67 Redeo † ad primam partem pro cuius expeditione dicitur in textu quòd prius pactum de non petendo per posterius de petendo elidi- tur, non tamen ipso iure, sed replicatione, Sed contra quòd imò debeat ipso iure tolli per l. stichum. §. naturalis. infr. de soluti. ubi dicitur quòd, *naturalis obligatio ut pecuniæ numeratione tollitur, ità iusto pacto uel iureiurando ipso iure tollitur; quia uinculum æquitatis quo solo sustinebatur, conuentionis æquitate dissoluitur*, si naturalis igitur obligatio iusto pacto tollitur ipso iure, pari modo pactum de non petendo præcedens tolli debet: quoniam sola naturali obligatione nititur quę causatur a consensu qui pacto inest. l. i. supra eo. iuncta l. cum amplius. §. is natura debet. infr. de regul. iur. *De contrario ad hunc textum. §. naturalis. in l. Stichum infr. de solu.*

68 Timore huius contrarii † Glossa ponit in effectu quinque solutiones de quibus sigillatim dispiciendum est. Prima est Irnerii quòd ibi erat ciuilis & naturalis obligatio & ideo naturalis ipso iure tollitur. cum enim naturalis sit quasi socia ciuilis obligationis, ex eius societate corruptionem contrahit, iuxta illud, *modicum fermenti totam massam corrumpit*; cui poterat & illud aggregare, *morbida facta pecus totum corrumpit ouille*, uel ut addit Fulg. colum. ii. *fel modicum totum mel amarizat*, aut illud, *unica menda totam faciem deformat*. At hic in primo pacto de non petendo aderat sola naturalis, merito solo pacto de petendo

69 tolli non potest. † Et hanc solutionem confirmat Castren. hic col. iii. per exemplum possessionis naturalis quæ quando separata est à ciuili; difficilius perditur quàm ubi iuncta est cũ ciuili: nam fructuarius qui solam habet naturalem. l. naturaliter, in prin. de acquir. poss. quocunque uadat eam retinet. l. i. §. interdictum hoc infr. de ui & ui ar. & l. iii. §. unde ui at qui habet utranque si exeat de fundo naturalem perdit l. clam possidere. §. qui ad nundinas. inf. de acqui. poss. ergo pari modo ciuilis obligatio iuncta cum naturali debet operari quòd facilius tollatur naturalis quàm ubi sola naturalis per se reperitur.

70 Sed hæc solutio † displicet Glossatori per l. fina. infr. de iureiur. ubi naturalis obligatio sola uel iuncta ciuili, pacto tollitur. Si quis enim contendebat pupillo mutuasse pecuniam, & conuenerit

conuenerit ut ab omni contentione discederetur, si pupillus iurasset, & is iurauerit se dare non oportere quia dixit se non accepisse, naturalis obligatio tolletur hac pactione, dicit textus.siue iuncta fuerat cum ciuili: quia cum tutore pecuniam receperat siue non sed erat sola,quia sine eo pecuniam sumpserat. ut ibi Gloss.subiungit.

71 Quin † ut addit Fulgos.colum.ii. ista solutio in utroque membro est contra d.§.naturalis.& istum tex.nam ibi tantum erat naturalis obligatio, quod apparet ex finali responso illius.§.dicentis,*Quia uinculum equitatis quo solo sustinebatur,conuentionis aequitate dissoluitur,* rursus quoniam subdit,*Ideoque fideiussor quem pupillus dedit ex istis causis liberari dicitur,* nam si ibi fuisset obligatio ciuilis & naturalis in persona principalis debitoris,absit quòd fideiussores liberarentur ipso iure pacto uel iureiurando ut hic erat igitur ibi naturalis obligatio tantum.cum autem ciuilis & naturalis est, non tollitur ipso iure. sed ope exceptionis ut hic in uersiculo eadem ratione.

72 Et † ante Fulgos.reperio quòd huius sententiae fuit Gloss.magistralis.inst.de oblig.in prin.ner.necessitate.dicit enim quòd sunt esse ciuilis obligationis duae radices,una naturalis quae consensu nascitur, & quae inter omnes fieri potest etiam seruos, & haec naturalis dicitur.l.i.§.adeò.supra eo.& haec radix contrario consensu tollitur, d.§.naturalis, quia nihil tam naturale &c.l.nihil infr.de regu.iuris. postea de ciuili subiungit ibidem Gloss. vnde claré tenet illum.§. de sola naturali loqui.

73 † Prout etiam tenet Vaconius a Vacuna. Declarationum suarum libr.i.cap.xxv. ubi diffiniendo solam naturalem obligationem dicit esse uinculum aequitatis quo uoluntas uolens astringitur,trahiturque ad faciendum seu soluendum,id quod promissum est,hancque diffinitionem colligit ex d. §. naturalis, & cum praedictis ego quoque consentio, nam cum dicat ille text.naturalem obligationem pacto

74 tolli. † Cuius pacti simplex mentio facta de nudo intelligitur. l.lecta.iu uersi. conuenit.& ibi Docto.infr.si cert.pet.Castr.consi.xliii. in so puncto.colum.ii.Bald.D.m. Rimin. Dec. & Ioannes Sichardus. in rubr.C.de pact.absurdum esset dicere pactum illud nudum posse tollere naturalem & ciuilem obligationem simul unitas.contra illud, *ne Hercules quidem contra duos,* cõfirmatur:nam ratio.d.§. naturalis nõ fundatur super cõcomitantia ciuilis,sed super eo quòd uinculum aequitatis &c.l.prout eod.titulo.l.nihil tam naturale.infr. de regul. iur. quę ratio concluditur etiam si sola obligatio naturalis reperitur.

75 Et ad † exemplum Fermenti quod Irnerius afferebat respondent Bartol. & Fulgos. hic, illud procedere: quia ferm entum est res apta ad corrumpendum,sed obligatio ciuilis adiuncta naturali non est ad corruptionem, Imò uerò iungitur ad corroborandum l.legitima.supra eo.ubi conuentio,quae lege adiuuatur parit actionem quam sola non pareret, & in §. i. inst. de lite.obli.ubi ius ciuile lapso biẽnio fomentat obligationem literarum sic ut exceptio nõ numeratae pecuniae,non possit opponi quae prius opponi poterat,meritò non de

76 bet facere ut citius corrũpatur† Et licet nõ dicant Bartol.& Fulg.poterant allegare Gl.in d. prin.inst.de oblig.ubi posito de naturali obligatione subiungit.huic quandoque accedit ciuilis etiam radix, quę illi naturali faciem dat, uel formam, uel uestem, ut actionem parere possit.& ita uenit ad augendum uires natura-

77 li,non autem ad eas minuendum.† Et ut concludit hic Fulgo.certum est quòd duo uincula facilius stringunt quàm unum. & difficilius soluuntur ut in autentico de consang.& uter frat.§.i.& in §.sed hodie. & ibi Gloss. inst. de adop.Et hanc opin.confirmat Ang. hic colu. iii.quia obligatio ciuilis separata est à naturali,& ad corruptionem unius non sequitur corruptio alterius.l.si maritus.infr.de dona.inter uir.Et cum Angelo tenet etiam Bal.col.ii.plenius confirmans ut per eum.

78 Nec insuper obstat † illud exemplum Castrensis de possessione:quoniam respondet ipse quòd ideò perditur naturalis iuncta cum ciuili; quia sufficit ciuilis ad retentionem, cum retineatur solo animo, ita quòd non est opus aliquid fingere de naturali quę retinetur corpore, sed quando naturalis non est iuncta cum ciuili, si perderetur naturalis per absentiam,nihil remaneret penes fructuariũ. Ideò fingitur habere quid ciuilitatis ut animo sola

79 retineatur, meritò non amittitur† uel ut melius Addit Alex.hic.nume.iiii.quando possessio naturalis est iuncta ciuili, satis fatigatur animus in retentione ciuilis unde animo non retinetur naturalis; sed perditur per exitum de fundo: secus quando naturalis est per se sola,tunc enim retinetur animo:quia circa aliã possessionem retinendum non fatigatur. quae ratio cessat in casu nostro,Ideòque tale exemplum non obstat,& omnino cessat.

80 Postquam † igitur haec prima solutio non subsistit, Glossa transit ad secundam quę fuit Rofredi seu secundum aliquos Roglerii dicẽtis.in d.§.naturalem tolli ipso iure,scilicet exceptione,quod probat Fulgos.nam quando que uerbum,tollitur,pertinet ad exceptionem.l. si tibi.x.§. de pignore. supra eo. Sed & hanc solutionem refellit Glo. si quidem hoc non est obligationem tolli sed elidi.Et ut subdit Fulg. ipse

ipso iure quid tolli, est species opposita, quan
do tollitur per exceptionem. imò uerò sic ex-
ponere tex. illum nihil aliud est quam expone
re album pro nigro, prętereà si toleretur ibi
naturalis ope exceptionis, fideiussores non li
berarentur ipso iure, quod sentit Iur. cons.
ibidem.

81 Et † ad. §. de pignore. quem Fulg. citat respõ
deo uerbum tollitur, simpliciter prollatum re
cipere posse illam expositionem quod tolli-
tur exceptione secus autẽ quando dicitur, ip-
so iure tollitur, ut in d. §. naturalis. & hic quia
in claris nõ ẽ opus cõiecturis. l. cõtinuus §. cũ
quis. infr. de uer. ob. Ias. in l. planè. §. eadem.
colum. ii. infr. de legat. i. & quia ratio quæ fun
datur super regula d. legis nihil tam natura-
le significat quòd exceptio non est necessa-
ria.

82 Tertia nunc † succedit solutio ex diametro
primę contraria quam dicit hic Garz. quòd
communiter approbant doctores, quòd ubi
naturalis obligatio reperitur coniuncta ciuili
per pactũ tolli non possit ut hic; quia una est
utriusque substancia, unde una sublata uide-
licet naturali, necessarium est & ciuilem tolli,
quod esse non potest, meritò nec naturalis tol
litur, sed quando sola subest naturalis tunc
bene pacto tollitur ut in dicto, §. natura-
lis.

Hancque solutionem confirmat exemplo
Glossa, nam possessio animi & corporis ali-
ter amittitur, quàm possessio solius animi. l.
83 peregre. §. final. infr. de acquir. poss. † Sed hanc
solutionem confutat Gloss. quia naturalis obli
gatio tollitur omninò, siue sola sit siue iuncta
ciuili. d. l. fi. infr. de iureiuran. & ad exemplum
Glossę respondet Fulgos. quòd potius in con
trarium facit: quoniam ibi possessio animi &
corporis facilius amittitur quàm illa quæ solo
animo.

84 Bartolus † uerò plenius attingit hanc solu-
tionem atque in primis eam colorat exemplo
quodã hęreditatis datę & libertatis seruo quo
rum unum sine alio tolli non potest a testato-
rem. l. si ita scriptum. §. regula. infr. de liber. &
posthum. unde nec naturalis iuncta ciuili de-
bet posse tolli, cum sic ea sublata tolleretur ci
uilis illi coniuncta. contra text. nostrum qui ci
uilem tantum dicit elidi. posteà disputat Bart.
super ratione glossę quæ uersatur in eo nun-
quid naturalis obligatio iuncta ciuili sit una
substantia, sicut anima & corpus iunctæ simul
faciunt unum hominem, an uerò remaneant
duę res, & quòd sit una substantia mouetur in
primis ex diffinitione obligationis posita inst.
de oblig. in princip. ubi dicitur, *obligatio est iu
ris uinculum quo necessitate astringimur alicu-
ius soluendæ rei secundum nostræ ciuitatis iura.*
loquitur. enim de ciuili ex eo quod dicit, secun
dum nostræ ciuitatis iura. non tamen de illa so
la loquitur, sed de iuncta cum naturali secun-
dum Glo. quę dicit quòd simul utraque dif-
finitur ibi. quoniam ciuilis sola quẽ nõ astrin-
git ad dandum ut patet in obligatione litera-
85 rum infra biennium † Demum uerò Bar. ab
hac opi. recedit dicens quòd si esset una substã
cia, & sic ipse tamquam duæ partes integrales
facerent unum totum. una sublata impossibile
esset remanere effectum illius totius. ut uide-
mus in domo, quæ constat ex solo & superfi-
cie; nam sublata superficie non est domus l.
qui res. §. areà. infra de soluti. l. inter stipulan-
tẽ. §. sacrã. infra de uer. obliga. sed naturalis tol
litur & remanet ciuilis elisa, uel e contrà tol-
litur ciuilis, & remanet naturalis ut hic, & l.
Iulianus. inf. de cõd. inde. meritò patet quod sunt
duę obligationes separabiles, & duę substãtię.

86 Et ad tex. † inst. de obli. in pri. respõdet Bar.
diffiniri eo loco ciuilem obligationem quę ue
lut pater producit actionẽ cum naturali uelut
mater. sed non inde sequitur quòd sit una sub
stantia cum ea, sicut si diceremus pater est
qui generat filium cum matre nõ tamen pa-
ter & mater sunt una substancia. imò sunt duę
res inuicẽ realiter differentes, posteà se resol-
uit Bar. hanc solutionem non esse uerã: quia
naturalis sola non potest tolli per pactum ut
hic: nec iuncta cum ciuili d. l. fin. infra de iure-
iuran. Et ut ille dicit in prin. lege nõ probatur
quòd pactum non tollat naturalem si sit natu
ralis & ciuilis simul iuncta: quia licet natura-
lis & ciuilis sit unita quelibet tamen habet per
se suam uirtutem, prosequendo latius ut hic
per eum. quem. Bal. Ang. Castren. Ias. & alii se
quuntur dicentes quòd naturalis & ciuilis obli
gatio sunt duę numero differentes in substan
tia, natura, & qualitate, idque potissimè patet
ex diuersitate nominũ quę arguũt diuersitatẽ
87 substanciæ l. si idẽ. C. de codi. † Et ut inquit hic
Philosophicè Bal. col. ii. secundum Aristo. Illa
dicuntur eadem quorum est una substantia.
Illa dicuntur similia quorum est una qualitas.
Illa uerò dicuntur diuersa & dissimilia. quę
non conueniunt nec in substantia, nec in qua
litate, Et ita contingit in naturali & ciuili;
nam istà sunt nomina substantię non qualita-
tis, nec una obligatio fouet alteram; quia non
imprimit una alteram, nec una est causa alte-
rius, quia nec materialis, nec formalis, nec ef-
88 ficiẽs, nec finalis † Et ut cõcludit, sic in natura
libus rebus uidemus ex eodẽ igne procedere
calorẽ & splendorẽ, & tamẽ calor nõ ẽ splẽdor
nec è cõuerso. cuius uerba sũt aurea, & succo
plena ideò unica tãtũ ratione cõtẽtus ero quę
talis est nam ualet argumentum de possessio-
ne ad obligationem secũdum Glo. hic & pro-

batur

batur.in l.quamuis.infr. de acquir.poss.iunct. Glo.sed possessio ciuilis & naturalis simul iũctę.sunt duæ numero & differentes in substantia ut not. in l. i. in princip. eod. titulo igitur idem in obligatione naturali & ciuili simul iunctis dici debet.

Nec obstat ille color quęsitus Bartoli quẽ nullus tollit, quia non pertinet ad picturam quam ordimur.loquitur.enim tex.in d.§.regula.in hereditate quę tunc sine libertate seruo suo dari non poterat, inst. de hæred. instit. in princip.ea ratione:quia seruus in his quę sunt tur.ciuil.ut est hæreditas incapax erat.l. quod attinet.infr.de regul.iur. sed nec libertas sola dari poterat alio non instituto cum nullo existente qui adiret testamentum corruisset & unà cum eo libertas.l.si nemo.infr.de test.tu. Sed nec utranque illi relicta,poterat altera adimi: nam libertate dempta non poterat seruus adire.l.i. C.de neces.ser.hær.nec hereditate sublata potuisset libertas subsistere nullo existente hęrede qui adiret. d.l. si nemo. & ita post alios ibi declarat. Ias.unde Cast. bene notat illud uulgare quòd de cõnexis idem est iudiciũ quando talia sunt quòd unum non potest stare sine alio.at hęc connexitas hic cessat,&una obligatio sine alia potest subsistere puta naturalis in pupillo sine tutoris autoritate.l.i.infr. de noua.uel ciuilis in chirographo ante bieniium.instit. de lit. ob. in prin. & ita remanet hæc solutio confutata.

89 Non†omitto tamen,(ut omnia referantur) quòd Fulgos.hic arguit ad partes& demum distinguit dicens quòd si consideramus obligationem respectu eius in quo ipsa consistit,dicere possumus unicam esse obligationem, l. obligationum substantia.infr.de acti.& ob.si uerò conuertamus (ut ille dicit)oculos ad causam obligationis,hoc est ad ius obligationem inducens,possumus dicere duo esse uincula, duo enim sunt præcepta & respectu iurium duę sunt substantię,adducit simile & exemplũ prætoris qui mihi quid pręcepit quod & princeps posteà.vnum enim est præceptum in se, respectu uerò pręcipientium duo. sic ut licet prętor suum remittat.non tamen sum liberatus ab illo principis donec remittat. Dat & aliud exemplum dominus eram libri de iuregen.quia dominus ex iusta causa illum mihi tradiderat.§.per traditionem.inst.de rer.diui. emisti eum bona fide ab alio & triennio usucepisti sicque iuri ciuili factus es dominus inst.de usucap.in prin.sicut & ego de iure gẽtium sum dominus, quoniam à me ius gentium non recedit,nec efficere potest ius ciuile quin iuregentium ita sit,unde eum sim dominus iuregen. tu iure ciuili, dicere oportet quòd duo sint dominia substanti aliter, tamen respectu eius quod uersatur in dominio, est unum dominium.

90 Sed hęc†distinctio potius apparens est quã uera, cum Fulgosius. arguat ab eo quod in obligatione cõtinetur, ad ipsam obligationẽ. quorum primum plerunque corporale est secundum incorporale.instit.de reb.corpor. §.i. nec in consideranda obligatione debet attendi quod continetur in ea: sed ipsa continens & uis eius,quod id ipsum docet Paulus in d. l. obligationum substantia.quam Fulgo.citauit & ipsum obruit.dicit enim quòd obligationũ substantia non in eo consistit ut aliquod corpus nostrum aut seruitutẽ nostram faciat sed ut alium nobis obstringat ad aliquid dandum, uel faciendum,uel pręstandum,& ideò sua distinctio cum hac tertia solutione reicienda est super qua quidem latissimè & per Paradoxas insistit hic Garzias.sed ne res in infinitum procedat his contentus sum,& ad quartam solu-

91 tionem deuenio.† Inquit enim Glossam nostram quòd aut naturalis obligatio tendit ad liberandum & non potest ipso iure tolli per aliud pactum ut hic, ubi pręcedebat pactum de non petendo quod tendit ad liberandum, aut naturalis obligatio tẽdit ad obligandum, &tunc secus:quia tollitur per sequens pactum ipso iure ut in d.§.naturalis.Ratio differentię est:quia proniores sumus ad liberandum. l. Arrianus.inf. de acti. & ob. meritò nimirum si facilius tollitur pactum pręcedens obligatorium per sequens liberatorium ut in d. §. naturalis.quam e contrà.

92 Et hęc solutio † confirmatur ulterius quia dicant doctores.Nam uidemus quòd legatus existens extra prouinciam licet non possit ex cõmunicare sine cõsensu Dioecesani, potest temen excommunicatum absoluere ut tradit Innoc.in capit.nouit. de offic.deleg. Marsil. singul. 90.

93 Sed † hanc solutionem communiter damnant Doctores ut refert Alex.Garzias & Moder.Patauini.namque aduersus eam perpendit Bartolus rationem textus nostri dicentis quòd ideò secundum pactum primum non tollit ipso iure; quia in pactis factum uersatur,hęc enim ratio militat æquè in pactis liberatoriis sicut in obligatoriis, ergo idem ius utrobique esse deberet l.illud. infr. ad legem Aqui.quod est contra solutionem prędictam

94 †Et licet hic Azo.timore contrarii restringat hanc rationem ad pacta liberatoria.quæ non tolluntur ipso iure: quia in eis factum uersatur attamen subdit Bar. quòd talis expositio detruxit hũc tex.qui de pactis in plurali loquitur,& sic etiam in obligatoriis ut non tollantur ipso iure ratione prędicta Confirmatur hęc opi.secundo loco: quia eadem æquitas

tas est quòd tollatur obligatio naturalis orta ex pacto de non petendo licet tendat ad libe randum quando est factum pactum de peten do quæ est quòd tollatur obligatio quę tendit ad obligandum. Itá probatur inst. de replic. in princip. ubi dicitur quòd tunc exceptio quæ prima facie iusta uidetur inique nocet. Cum ergo naturalis obligatio tollatur ipso iure propter uim æquitatis. d. §. naturalis. sequitur quòd debet tolli etiam illa quæ oritur ex pacto de non petendo ex quo iniquitatem sapit. tertio moueor: quia si uera esset ista solutio, malè Iurisconsultus hic poneret dissimilitudinem inter pactum & stipulationem, & frustra conaretur reddere rationem differentię, nam dum dicit quòd stipulatio tollitur per stipulationem loquitur in stipulatione quæ fit ad liberandum, prout est acceptilatio quę tollit stipulationem obligationis præcedentem, l. Aquiliana. infr. de trasf. ergo dum dicit secus in pactis præsupponit hoc esse in eisdē terminis scilicet quòd pactum etiam liberatorium non tollit ipso iure obligationem, & per consequens quando pactum præcedens erat obligatorium aliàs non esset bona dissimilitu do stipulationis.

95 Et † ad illud argumentum factum de legato considerandum est, quòd non ita de pla no procedit: nam restringitur ut locum habeat quando ex officio processit secus si ad partis instantiam, prout tenent Ioann. de Ligna. Hostiens. & Imola in clemen. quamuis. de foro compet. & Ioann. Franc. Pauinus in tract. de offic. & potest. capituli sede uacan. in vi. q. secundæ par. princi.

96 Quin fortius † Innoc. in d. c. nouit. quem sequitur Abbas signanter loquitur quando legatus quem prius excommunicauerat extra suam prouinciam. potest enim suum errorē recognoscendo talem excommunicatum ab soluere. & hoc etiam perpendit Gondisfal. vil ladie. in tract. de legato. q xv. nume. 6. ubi prę mittit regulam negatiuam, quòd legatus non possit extra prouinciam quem absoluere à sententia excommunicationis secundum gl.

97 in d cap. nouit. † ea ratione: quia absolutio re quirit causæ cognitionem & etiam citationē eius in cuius fauorem emanauit. Gloss. in cap. excommunicatos. xi. q. iii. merito tanquam pertinens ad iurisdictionem contentiosam non poterit extra territorium exerceri. postea subdit quòd ubi suum errorem recognoscens uidens se malè & iniustè excommunicasse, uellet tollere excommunicationem sine causæ cognitione, posset illud facere extra territorium: argumento text. in capi. sacro. §. ś uerò iudex. de sent. excommu. deinde citat Innocentium. in d. cap. nouit, & Specula. in §. nunc dicamus. in titulo de leg. uersiculo quid

98 si legatus. † Quod etiam semper ai intelligen do quando sine causę cognitione tulit illam iniustam excommunicationem, tunc enim pariter & sine causæ cognitione poterit eam reuocare iux not. per Glos. in cap. secundo de rescri. cum aliis per eum. Sed ego credo quòd etiam si iustè puta merentem excommunicauit, quia tamen non legitimè fecit, uelut eo loco carens iurisdictione, & de facto procedens, posse eum taliter excommunicatum

99 absoluere. † quia factum de facto, de facto tolli debet. & in pristinum restitui, c. emen. pastoralis. in fin. de re iudi. ea primates. ii. q. i. unde si tenuta data fuit de facto parte non citata, pariter non citata parte potest reuocari Bal. in l. si pacto quo pœnam. C. de pact. Dec. in l. nihil tam naturale. colum. ii. infr. de reg. iur. idque iudex facere debet, & sicut facilis fuit ad faciendum, pariter facilis esse debet, ad perperam factum reuocandum. l. i. §. hoc edictum. infr. si mul. uentr. no. Rom. cons. cccxx. hæc istarum. col. i. Gloss. in l. si procuratores infr. de iure fisc. in uer. manumitti. Innoc. in c. dilecti. & in cap. querelam. de elect. Francus in cap. i. de relig. dom. in 6. Alexan. consi. v. in causa. colum. ii. uolum. ii. consilio. 179. uolu. 6. & consilio. 5 . uolum. 7. Felyn. in cap. qualiter. primo. colum. viii. limit. iii. de accus. & vantius. in tract. de nulli. sent. in titul. quid sit: nullitas. nume. 16. quare tandem patet illum casum absolutionis & liberationis ratione speciali suffultum esse quæ ad consequentiam cęterotum casuum porrigi non debet.

100 Quinta † fuit Azonis solutio quam refert Bartol. & tangit hæc Gloss. & secunda magna in locis à Bartolo citatis, quòd pactum primum de non petendo habet plures effectus, nam naturalem tollit, elidit ciuilem, & obligat quem naturaliter non petere, unde secundum pactum de petendo tollit naturalē quam induxerat pactū de nō petendo, & sic concordat hic tex. cum d. §. naturalis, non autem tollit alios effectus pacti nec ipsum pactum & istam solutionem tenent communiter Doctores hic ut refert Castr. Iason. Garz. & Mod. Pata. & est uera & approbata secundum Angelum, clariusque declarat eam Castrens. dicens quòd per secundum pactum de petendo tollitur ęquitas in qua fundabatur obligatio naturalis ex qua non poterat agere de iure & sic tenebatur abstinere ex quo resultat obligatio naturalis, sicut quòd quis non committat furtum uel delictum, inst. de obli. quæ ex del. in princip. nunc uerò post pactum de petendo, potest agere de iure, & sic non tenetur abstinere, unde cessat obligatio qua tenebatur abstinere.

Sed

Sed Iacob de Raue.& Petrus ut refert Cyn.
in l.pacta quæ contra.C. eo. reprehendunt istã
101 solutionem.Nam sicut actio oritur ex obliga
tione,l.licet.§.ea obligatio infra. de procur. ita
exceptio oritur ex ęquitate.l.qui ęquitatis.infr.
de dol excep. sed si pactum secundum tolleret
naturalem obligationem,cessaret ęquitas,& sic
primum pactum exceptionem non produceret
nec esset opus ꝙ replicaretur ex secundo qđ est
contra hunc textum,sequitur Bart.& aliter con
firmat Alex.nume.4. nam sequeretur ꝙ si post
illud secundum pactum de petendo fieret ter-
tium pactum de non petendo, illud liberatoriũ
tolleret pręcedens obligatoriũ ipso iure, quod
est falsum: quia solum tollitur ope replicatio-
nis Instit.de replic.in prin.Sed & alterius insi-
stit aduersus hanc solutionem Garz. quia tex.
noster non loquitur principaliter de effectibus
prouenientibus ex pacto uel stipulatione, sed
de ipsa stipulatione,uel pacto, dicit enim stipu
lationem ipso iure tolli:quia in ea ius contine-
tur,pacta uerò non tolli;quia in his factum uer
satur.unde dispositio tex.nostri,& eius ratio tẽ
102 dit ad causam,non ad effectum,†Pręterea sub
dit pactum de non petendo solo fundamento
ęquitatis ualet.l.i.in prin.suprà eo. sed ęquitas
contraria ęquitate ipso iure resoluitur.d.§.natu
ralis,ergo ipso iure pactum non ualet.& ipso iu
re resoluitur, sicut in emptione uidemus quæ
quatenus habet consensum,pactum est, & ideò
facti l.consilio.infr.de cur.fur.sed quia inest na
turalis ęquitas inest obligatio naturalis; at si cõ
trarius consensus post intercedat, talis emptio
naturaliter ipso iure resoluitur uersiculo item
dicemus. infr. eo. meritò cum in pactis solum
ius naturale uersetur, dicendum est ipsa pacta
contrario iure resolui,Et ita ex pędictis & aliis
per eum deductis impugnat Garz. hanc .v. so-
lutionem.
103 Meritò ad sextam † Guilielmi de Cuneo de-
scendo quam refert Bart.ꝙ pactum de non pe-
tendo nullo modo tollit naturalem obligatio-
nem, quæ inerat primo pacto uel contractui:
quia non interponitur ad hoc ut naturalem tol
lat: sed ut impediatur actus petendi. Et ita pro
cedit tex.noster.Sed si in pacto diceretur,ego li
bero te tunc bene tolleretur naturalis, Et ita lo
quitur.§. naturalis.Quando dicit naturalem iu
sto pacto tolli,uidelicet dicendo libero te,Et ad
hoc in argumẽtum citat Bar.textum in l. si pro
fundo.C.de trans.ubi aliud est dicere concedo
tibi rem,aliud eam tibi dimitto, nam si transa-
ctionis causa mihi fundum dederis, illo euicto,
cõtra te agere possum ad interesse,secus si cum
eum haberẽ, illum mihi dimiseris; nam eo eui-
104 cto nil petere possum † Vnde dicebat Guil.ꝙ
sicut in materia possessionum quædam repe-
ritur possessio, quę habet plurimum iuris,& pa
rum facti, quædam uerò quæ habet multum iu
ris & facti,quædam uerò quæ habet multum fa
cti,parumq; iuris.in qua ultima ius non fingit
l.in bello.§. factę. infra de capti. exemplum in
possidente per se qui usucapiebat, & captus fue
rit ab hostibus: nam interumpitur usucapio
sua quia certum est eum desiisse possidere, nec
ei prodest postliminium. ut reuersus uideatur
usucepisse; quia super illo facto certo ius postli
minii non fingit ut ibi dicitur. & in l. si is qui
pro emptore. infra. de usucapio. quam citat
Barto.
105 Ita † redeundo ad rem nostram quædam est
obligatio quæ habet plurimum iuris,ut est obli
gatio uerborum,& super ista ius fingit ut ipso
iure tollatur per aliam obligationem ut hic di-
citur.Quędam est obligatio quę habet multum
iuris & facti,ut est pactum liberatorium, quod
naturalem tollit ex primo contractu, & simili-
ter super isto ius fingit ut tollat aliud pactum,
d.§. naturalis. Quodam uerò est pactum quod
habet multum facti & parum iuris,ut est pactũ
de non petendo quod naturalem non tollit ex
primo contractu,& super isto ius non fingit,&
hoc est quod uoluit dicere text.noster, quando
dixit quòd prius pactum per posterius elidetur
non ipso iure; quia in pactis factum uersatur.
106 Sed † & hanc solutionem damnat Bar. uelu
ti contra tex.in §.sed si stipulatus infr.eadem lę
ge.ubi pactum de non petendo tollit obligatio
nẽ naturalẽ,nã si stipulatus sim.x. aut Stichũ,de
inde pactus sim de.x nõ petẽdi,posteà petã Sti
chum aut. x. exceptio pacti conuenti in totum
mihi obstabit.sicut enim solutione & acceptila
tione unius rei tota obligatio resoluitur,ita quo
que pacto conuento de una re non petenda, to
tam obligationem summoueri dicit text. patet
ergo solutionem Guilielmi per illum text.colla
bi.at cõtra Bartolũ Baldus & Ang.surgunt, nã
cum tex.ille dicat totam obligationem summo
ueri debet exponi totam,idest ciuilem & natu-
ralem,ut infr.ea l.uersiculo idem dicemus iun-
cta.Glos.unde ibi pari passu tota id est, utraque
obligatio discurrit.Sed si pariter ambulãt, ergo
sicut non tollitur ciuilis sed eliditur, sic & natu
ralis.nec text.ibi exprimit modum liberationis.
sed dicit obligationem summoueri sed an sit sũ
motio iuris & de iure an ministerio & ope ex-
ceptionis ibi non aperit. unde non probat intẽ
tionem Bartoli.comprobatur,nam quando di-
xit text. totam obligationem summoueri nõ ha
buit oculum ad naturalem, sed ad totalitatem
eius quod fuit deductum in stipulatione quasi
dicat ꝙ non solum tollit obligatio respectu. x.
de quibus in pacto: sed etiam respectu Stichi al
ternatiuè positi in stipulatione sed modum tol
107 lendi non expressit. Alia tamẽ ratione solutio
Guilielmi de qua supra reprobatur† quia dice
re

re ꝙ in d.§.naturalis dictū fuit, libero te, merito que tollitur naturalis obligatio diuinatione nō caret qd uō licet l. si putator.inf.ad leg. Aquil. Glo.& Abb.in c.peruenit.qui fil.sint.leg.Bald. in l.i.C.de dot.pro.Io.lup.in c.per uestras.§.13. de dou.inter.uir. & ita tradunt hic Mod. Pata. nume.62.Rursus minus restringitur ratio generalis in text.posita, non enim dixit text.quòd prius pactum de non petēdo per posterius tollatur non ipso iure; quia illud pactum in facto uersatur. Sed inquit in plurali, *quia in pactis factum uersatur*, sentiens id passim in quocunque pacto procedere, adeò quòd falsa redditur distinctio Guilielmi de Cun.considerantis quędam pacta quæ habent plurimum iuris & facti, quædam uerò quę parum iuris & plurimum facti ad instar possessionis; nā repugnat il li tex.noster in ratione sui, nec quę dicunt hic Mod.Pata.nume.60.ad restrictionem huius rationis quicquam concludunt, sic ut eorum relatione ac confutatione sit opus.

108 Damnat † & hanc solutionem Fulg.ex aliquibus potissimè uerò per text.in §.secundò insti. de except.ubi negatio proposita facit æquipollere suo contradictorio: nam ibi dicitur quòd pacto conuento de non petendo obligationes non omninò dissoluuntur, quasi quòd aliquo modo dissoluuntur & aliquo non nam: quo ad naturalem dissoluuntur, & ita quęrenda est melior solutio.

109 Septimā † ponit Fortunius coll. 6. dicens ꝙ cum pactum ius non habeat, sed in facto uersetur, meritò nimirum si iure non tollitur ut hic dicitur.at in d.§.naturalis.cum dicatur quòd ipso iure tollitur, fateri debet quòd illud pactum præcedens ius haberet, aliàs ex sententia text. nostri iure tolli non potuisset, idque probat Fortun.nam tex.ibi dicit quòd naturalis obligatio tollitur ipso iure iusto pacto, si enim pactū sequens erat iustum, ius habebat, & tollendo pactum præcedens ipso iure, dici debet prius pactum fuisse iustum, id est legitimum, pacta autem iusta, uel legitima ipso iure pariūt actionem, uel eam tollunt.l.legitima.supra eo. meritò & iustum pactum præcedens.

110 Et hunc † intellectum suadet Fortun. ex alio quem tradit Bar.& comendant Angel.Alexād. & Ias.in l.tale pactum.§. qui prouocauit. colu. 2.infr.eod.uolentes quòd pactum de parendo sententię, si transactioni non pareatur dicatur iustum, & efficaciam habeat ad actionem pariendā uelut legitimum d.l.legitima, meritò sic & in proposito nostro dici debet, & hoc idem ferè sentit hic AEmil.Ferret.colum.iii. ponderans quòd ibi text.non simpliciter dixit naturalem ipso iure tolli pacto, sed addidit, iusto, hoc

111 est pleno & perfecto. † sicut si dicatur iustę nuptię, inst.de nupt.in prin. quibus nihil deest secundum leges, moresque Romanos, uel (ut hoc addā) iusta ætas hoc est annorum, 25. quæ plena est & perfecta l.cum filio fam.in fin.infr. de legat.iii.

112 Sed † hæc solutio mihi non placet; quia appellatione pacti in dubio, de iusto debet intelligi cum contra leges, & sic iniustum non sit seruandum.l.iurilgen.§.prętor.supra eo.idque pręcedens nullo modo tollat, sicut & testamentum sequens non iure ordinatum, nec perfectum, præcedens non tollit.§.ex eo.instit.quib.mod.test. infir.nec in uerbo, iusto, se fundat tex.in d.§. naturalis, sed in eo quòd uinculum æquitatis, quo solo sustinebatur primum pactum, conuentionis æquitate dissoluitur, & cum misterio simpliciter dixit, conuentionis, ad denotandum uim non esse in uerbo iusto.

113 Octauo loco. † Vaconius à Vacuua declarationum suarum libr.primo ca.26. cum sequen. nisus est in exordio nodū hunc uelle dissoluere dum perpendit Iureconsultum.in d.§. velle naturalem per pactum de non petendo tolli, hic uerò contrarium dici.& Doctorum ōmissis ambagibus huius text. intellectum proponit, sed alio tendit disputatio sua uidelicet in declaratione text.nostri ibi, *Quia in stipulationibus ius continetur, in pactis factum uersatur*, de qua dicetur inferius super Gloss.in pactis, sed non conciliat hunc text. cum d. §.naturalis, ut erat opus.

114 Nonò † igitur Moder.Pataui. nume. 63. ad tollendas omnes amaritudines dicunt quòd ille text.loquitur in contractu emptionis & uenditionis in quo est obligatio naturalis, id est, solus consensus quo perficiebatur de iuregē.l.ex hoc iure, supra de iust.& iure.unde re existente integra solo consensu ad recedendum ab ea interposito ipso iure tollitur, at hic text. loquitur in pactis quorum duorum non est par, eademque ratio l.iurig.in prin.supra eo.

115 Sed † hæc solutio restringit illum text.ad emptionem & uenditionem quam potuerit pacto consentiens esse debitor ex alia causa, imò uerò nec in eo contractu loqui potest ille text. cum in emptione & uenditione cadat etiam ciuilis obligatio.§.1.iunc.Gloss.instit.de obligat.non autem sola naturalis de qua loquitur ille text. Adde quòd ex intellectu Modernorum sequeretur quòd pactum de non petendo plus posset in tollenda naturali contractus nominati, quàm pacti simplicis cum tamen primum secū do sit firmius.d.l.iurig.in princip.iunc.§. igitur nuda.quare multis nominibus conuincitur solutio sua.

116 Decimo † reperio quòd Zasius libr.primo responsf.cap.v.& Corras.miscellane.libr.secundò cap.decimosexto dicunt ꝙ cum pactum de nō petendo perpetuum naturalem obligationem

nem tollat ipso iure d. §. naturalis, ciuili firma remanente, si reus conuentus exceptionem pacti conuenti proponat, & probet, iam elisa, id est, extincta, & perempta remanet ciuilis obligatio, & ita intelligendus est hic text. in uerbo, elidetur, quod perimere, & enecare significat, ut ipsi dicunt, & probare conantur, errant itaque, subdit Zasius, quicunque putant ciuilem obligationem exceptione pacti conuenti elidi, id est, infirmari, uel debilitari, hoc enim & nullo iure dicitur, & insuper contra notissi-
117 mã eius uerbi significationẽ pugnat. † Quod etiam probat Zas. nam talis exceptio pacti de non petendo in perpetuum peremptoria est. l. exceptiones. §. i. infr. de except. & in §. perpetuæ. inst. eo. ubi rem de qua agitur ea exceptione perimi dicitur, ergo consequens est necessario ut ciuilis perimatur; nam naturalis iam ante ipso iure sublata erat, ex quibus plane uerbis sentiunt Zas. & Corras. hic supponi naturalem pacto sopitam ipso iure, quod clarè dicitur in d. §. naturalis, & in hoc textum nostrum cum illo conuenire, tantumque hic agi de ciuili quę p pactũ eliditur hoc est perimitur
118 & enecatur. † Quo fit (ut hoc illis addam) tex. nostrum illi nõ esse contrarium, licet quid plus illo dicat, ut de testibus dicitur quorum licet unus plus altero dicat, non sunt contrarii, nec uarii, Butri. in cap. primo. de offi. legat. in secunda oppo. Maria. consi. 26. col. 4. Dec. consi. 163. col. 6. D. m. Rimi. consi. 285. nu. 35.
119 Sed † tamen aduersus Zasium Bellonus insurgit supputa. lib. secundo cap. i. monens in primis unum quemque doctorem debere cauere hoc profiteri, ꝙ aliquid iure nõ caueatur, nã facile decipi põt, ut fecit Zasius, qui dixit cõtra textũ in l. nihil interest. inf. de regiu. ubi dicitur ꝙ *nihil interest ipso iure quis actionem non habeat, an exceptionem infirmetur*, Secundò confirmat opinionem Zasii per l. quæ cunque. infr. de compens. ubi exceptio perimit. Item per l. si tibi §. de pignore supra. eod. ubi tollit. demumque per. l. qui ęquitate. infr. de dol. excep. ubi infringit. meritò iustificari uidetur opinio Zasii dicentis prius pactũ per posterius elidi, hoc est perimi, tol-
120 li, uel infringi. Demum uerò prædictis non obstantibus tenet communem per d. l. nihil interest. ubi ponitur uerbum infirmetur. & per l. non uidetur. infr. de regu. iur. ubi dicitur quem per exceptionẽ remoueri à petitione. Item per. §. sed si stipulatus. infr. hac lege. qui dicit exceptionem pacti obstituram, eoq; obligationẽ sũmoueri. demumq; per l. creditori. C. eo. quæ dicit exceptionem pacti repellere. quę omnia præsupponunt obligationem extare, & sic nõ prorsus tolli, perimi, uel infringi. Addit & in super. tex. in §. prætereà. instit. de excep. ubi dicitur ꝙ pacto conuento obligationes non omnino dis-
soluuntur, cum enim naturalis ipso iure omnino sublata sit d. §. naturalis. sequitur ut loquatur ille tex. de ciuili tãtũ, quę si nõ ẽ omninò dissoluta dici nõ põt in totũ sublata, sed infirmata, sed
121 præter leges m uetur ẽt Bellon. rõne. † Nã pacta sustinentur de iure prætorio. l. iurisg. §. prætor ait supra eo. quo loco prætor. ait pacta seruabo. & liberatio quæ cõtingit ex pacto prouenit iure honorario, ut in hoc pacto de nõ petẽdo dicitur. in d. l. creditori, at ius prætoriũ nõ operatur contra ius ciuile dirctò, ut ipso iure tollẽdo ciuilẽ, sed cũ effectu. §. quos aũt. inst. de bon. poss. infirmabit itaque exceptio pacti ciuilẽ eius cuãdo uires suas, nõ tamen eam perimẽdo. & licet non dicat Bello. hęc fuit egregia declaratio D. mei Riminaldi. in d. l. creditori. in quã sententiam libentius trahor, cum fuerit tanti uiri gentilis mei, quam tenendo solutio patet contrariis ut per Bellonum loco citato.
122 Si † tamen aliquis uotum meũ desideret post tot Illustria uirorũ ingenia, cõsidero ꝙ Paulus iurisconsultus egregius & utriusq; loci cõditor diuersis agit, meritò cõtrarius dici nõ põt, Sicut enim aliud est contractus, aliud obligatio, quę inde nascitur, ut p gl. fina. inst. de oblig. qđ qualiter procedat latius declarare conatur uaconius à uacuna declara. lib. i. c. 252. Ita pariter aliud est pactum, aliud obligatio naturalis quę ex illo nascitur, naturalis igitur obligatio iusto pacto tollitur ipso iure quemadmodum scribit Paul. in d. §. motus ea ratione. Quia uinculum æquitatis, quo solo sustinebatur, conuentionis æquitate dissoluitur, quę ratio ad id tendit, ꝙ ex quo naturalis obligatio descẽdebat a pacto,
123 meritò per aliud pactũ tollitur. † quoniam omnis res per quascunque causas nascitur, per easdẽ dissoluitur. c. primo. de reg. iur. & tradit Dec. in l. nihil tã naturale. infr. eo. Ias. in l. quemadmodũ. secũdo notab. inf. de acquir. poss. at hic dicit Paul. ꝙ pactũ prius p posterius nõ tollitur ipso iure, quia in pactis factũ uersatur, hoc est: quia
124 pactũ nõ ius sed, factũ est: † unde quia impossibile est factũ rõ esse factũ. l. In bello. §. factæ. inf. de capti. §. l. in autentico. de æqual. dot. adeò ꝙ nec Deus ipse facere põt illud qđ sit factũ, nõ esse factũ, ut no. Bar. in l. nõ dubiũ. col. 4. C. de legi. & Bal. in l. fi. circa fi. C. de lega. Dec. & Cagnol. in l. uerũ. inf. de reg. iur. propterea dicitur hic pactum prius per posterius nõ tolli; quia uerum est neque pacta neque stipulationes factũ posse tollere ut ibi dicitur, Imò uerò ut dicit Cagnol. ibi non, factum, sed pactum legi debet. Cũ nullus sit bonus sensus legendo factum. Sed ut tradit hic Paul. id pactum prius per posterius elidetur, hoc est debilitabitur, & infirmabitur. Sicut exemplum tradit in hoc text. Vacon. à Vacun. declara. libr. i. cap. 27. de arbore quæ facti est, sicut & ferrum, id enim eam

 minimè

minimè destruere potest, sed incidendo sic elidere, ut amplius ex ea fructus non nascantur. Vnde unum pactum aliud tollere non potest, cum utrumque sit facti, elidere tamen & frangere sic potest, ut ab eo æquitas tollatur, qua sublata, naturalis obligatio necessario quoque tol-
125 letur. † Bene uerum est quòd Bal. in d. l. fin. C. de legat. utitur quadam similitudine dicens quòd factis cohæret uirtus, sicut anima cohæret corpori, unde obligatio similis est animæ rationali quæ nullo tempore consumitur, uulnerari tamen & lędi potest obligatio ex qua læsione oritur exceptio, sicut enim anima eliditur, seu uulneratur quando suas naturales actiones non potest operari, sicut contingit homine egrotante in mēbris officialibus animæ, sicut apparet in homine uehementer percusso in cerebro, eius anima nil tunc intelligit; quia uehemens morbus mentem infringit, sic in obligatione dici
126 ei potest ut concludit Bal. † Sed tamen hæc similitudo non bene conuenit; nam anima coheret corpori æque principaliter; quia secundum Theologos & Philosophos quos refert Bartolus in l. stipulationes non diuiduntur. colum. ii. infr. de uerb. obli. est tota in toto, & tota inqualibet parte corporis, sicut seruitus est tota in toto fundo, & tota in qualibet parte fundi. l. uia constitui. §. fina. infr. de seruitut. rustic. prædi. meritò si membrum aliquod ęgrotat, non tollitur anima, sed debilitatur in ea parte corporis; quia in eo membro operari non potest. sicut etiam dicit Bar. si oculi separentur à corpore, non per hoc anima diuisa erit, aut sublata. sed modificata; quia prius habebat uirtutem uisiuam propter instrumentum oculorum, modo non habetat secus in obligatione contingit, non enim inest pacto ęquè principaliter, sed ex eo nascitur, & ad illud uenit, ut accessoria meritò pactum tolli posse debet cum quid unde nascitur, inde tolli potest ut superius dixi. & hæc pro ingenii acumine dicta sint, & ut cęteris cogitandi sit locus.

De uiribus pacti de non petendo.

127 Vlterius † agreditur hic Bartol. uires pacti de non petendo post Gloss. ad finem, & prima uirtus illius est quòd obligationem tollit ipso iure. d. §. naturalis. & d. l. fin. infr. de iure. iuran. superius inductis, confirmatque per. l. i. supra. eo. ubi dicitur quòd nihil tam congruum est fidei humanæ, quàm ea quæ placuerunt inter eos seruare; ergo si conuentum est posteriore loco de non petendo, consentaneum est naturalem inductam ex primo contractu ipso iure tolli, aliàs conuenta posteriore loco non seruarentur. citat etiam text. in l. fideiussor obligari §. fideiussor. infr. de fideiuss. qui ad rem non facit dicit enim quòd fideiussor accedere potest nedum ciuili, sed etiam naturali obligationi. & quòd naturales debitores licet minus propriè debere dicantur, per abusionem tamen intelligi possunt esse debitores. Sed an pacto conuento naturalis obligatio præcedēs tollatur ipso iure, ne quidem somniat ille text. Addunt tamen aliū Doctores in §. sed si stipulatus. infr. ea. lege ubi dicitur, *Pacto conuento de una re non petenda interposito totam obligationem summoueri*, & cum hac conclusione passim tenet doctores, ut Iaso. Garzi. & posteriores testantur.

128 Ipse † tamen Garz. solus aduersus eam mouetur per tex. in d. l. creditori. C. de pact. quem contra communem retorquet licet pro ea citetur, nam dicitur ibi quòd si partem debiti soluì & alterius partis non petendæ pactum feci, partim iure ciuili hoc est solutione, partim iure prætorio, hoc est mediante exceptione pacti de non petendo me liberatum esse, non est igitur uerum pacto conuento de non petendo quē liberari ipso iure, & ita naturalem ipso iure tol-
129 li: sed ope dum taxat exceptionis. † Sed tuendo communem responderi potest, quòd in quātum dicitur ibi per pactum de non petendo quē iure honorario liberari, respexit ad ius prætorium quo iure introducta fuerunt pacta, & ab eo seruantur. l. i. l. iurisgen. §. prætor ait. supra eo. meritò liberatio eo iure nō contingit ipso iure: quia tantummodo tollitur naturalis nō aūt ciuilis ut hic & in d. §. naturalis. Prętor enim per remediū non potuit tollere obligationem ciuilē & sic dispositionem iuris ciuilis. §. quos autem. inst. de bon. poss. & ita declarat D. meus. Rimin. in d. l. creditori.

130 Quod etiam præter eum confirmatur. † Nā tex. ille de creditore loquitur, ergo de illo qui poterat exigere, sicut econtrà debitor ille dicitur à quo inuito pecunia exigi pōt. l. debitor. infr. de uer. sig. ergo de illo qui ciuiliter & naturaliter aliū obligatū hēt: quia altera uel naturalis sola, uel ciuilis sola nō habet effectū exigendi, ut no. Glo. inst. de oblig. in princip. Sed nos habemus quòd ubi quis utroque iure tenetur, & illi fiat pactū de nō petendo, eo pacto obligationes nō omnino dissoluuntur, & sic ambę nō tolluntur ipso iure, naturalis enim tollitur ipso iure, ciuilis autem secus. §. præterea. inst. de excep. iūc. Gl.
131 Textus † igitur in d. l. creditori. benè dicit, Quod si partē pecuniæ creditori tuo soluisti, de parte uerò nō petēda cōuenisti, partim ciuili iure, partim honorario te liberatū esse, nā respectu solutionis omnis obligatio ciuilis & naturalis sublata est, inst. quib. mod. toll. ob in prin. respectu uerò pacti de nō petendo liberaris iure prætorio, hoc est: quia naturalis ipso iure tollitur, ciuilis autē ope exceptionis, sic ergo patet quòd ille tex cōmunem cōclusionem nō offendit: Sed uerius confirmat, cum probet naturalem ipso iure tolli per pactum de non petendo prout etiam tenet communis conclusio.

Ista

132 Ista† tamen conclusio secundum Bar. signanter procedit quādo pactum de non petendo interponitur super re non petenda quæ erat in obligatione, ut contingit in actione personali, quæ personā habet obligatam; secus autem si super actione reali, quæ nullam præsuponit obligationem personæ: sed solam de re controuersiam. §. i. instit. de acti. tunc enim non potest pactum de non petendo naturalem obligationem quę non adest, tollere: argumento. l. nam & si sub conditione. §. post defectum. infr. de iniust. test.

133 † Et non entis nullę sunt partes, l. eius qui in prouincia. infr. si cer. pet. sed tali casu pactum de nō petendo impedit effectus illius actionis, Allegat Bar. tex. in l. si tibi. §. de pignore supra eo. ubi si debitor in centum ex mutuo conuenit ut res sua sit creditori pro pignore obligata, de pignore iure honorario nascitur ex pacto actio, id est, iure prętorio approbāte hanc conuentionem, licet enim sit nulla à solennitate uerborū, & traditione rei, nihilominus ex ea oritur actio quæ hyppothecaria realis est; quia continet uendicationem rei. l. si fundus. §. in uendicatione. infra. de pignor. & sic datur contra quemlibet possessorē, non autē cōtra obligantem tantū si nō possideat, unde illa actio magis fundatur ex dominio & possessione aduersarii quā quòd oriatur ex contractu, l. unica. C. de alie. iud. mut. & ità declarat Castr. in d. §. de pignore. ubi postea subiicitur quòd dicta actio tollitur per exceptionem quotiens paciscor ne petam, & sic impeditur effectus illius actionis realis per pactum sequens de non petendo, non autē tollitur natura
134 lis obligatio quę nō inerat priori pacto. † Citat etiam Bart. textum. infr. ea. lege. §. item si pactus. ubi si pactus sum ne hęreditatem peterē, & sic pactum de non petendo fuerit interpositum super re quæ non erat in obligatione; quia petitio hæreditatis dicitur in rem scripta, ut not. in rubr. infr. si cer. pe. & singulas res ut hæres petam, mihi obstat exceptio pacti conuenti, sicuti si conuenissem ne fundum peterem & usumfructum petam, aut ne nauem petam, & ea dissoluta singulas res petam; quia ut ibi declarat Castren. paciscendo ne petam hæreditatem censetur actum quod non possim amodo me allegare hæredem, unde si petam bona hęreditaria ex eo ꝙ dicam me hæredem, uenio contra pactū patet igitur ꝙ per illud impeditur effectus illius actionis realis qualis est hęreditatis petitio, Et hanc limitationem dicit Angel. esse ueram & in ea residet. Ias. columna. v. cęterique scribentes.

De secunda uirtute pacti de nō petendo.

135 Secunda uirtus est pacti de non petendo quod obligationem ciuilem elidit causatam ex primo contractu inter partes celebrato, quam Bartolus hic post gloss. confirmat ea ratione: quia tale pactum de non petendo parit exceptionem. l. iurisgen. §. igitur nuda. supra. eo. quem uoluit citare. & not. in §. præterea. institutio. de exceptio. meritò dicitur elidi per illam exceptionem ciuilis obligatio. proat hic ad unguem dicitur de replicatione per quam exceptio eliditur.

136 Huic† tamen conclusioni uidetur obstare tex (ut subdit Bar.) in l. quecunque. infr. de compens. ubi dicitur exceptionem perimere, quod plus est quam elidere, si enim pactum de non petendo, per exceptionem perimit actionem pariter & ciuilem obligationem perimere debet. non elidere tantum: Pro solutione Bartolus distinguit tria tempora prout clarius explicat Ias. nume. 16. primum est priusquam proponatur exceptio pacti de non petendo. non enim perimit, nec elidit per hunc tex. ibi *& ideò replicatione exceptio elidetur*, sic enim loquitur ad significandum quòd oppositio sit necessaria, nec elisionis effectus, minusque peremptionis prius oriatur ex pacto de non petendo. secundum tempus est ubi facta fuerit oppositio pacti, & tunc succedit elisio. ut hic. tertium uerò tempus est postquam super actione fuerit pronunciatum aduersus actorem, & eo casu exceptio pacti perimit actionem, sicque procedit. d.
137 lex. quęcunque. † Circa primum tenent hoc idem Petr. & Cyn. in l. pacta quæ contra. C. eo. sed Bal. Ange. & Ful. contrarium tenent uolentes ꝙ quamprimum factum est pactum de non petendo, fiat elisio. patet namque incontinenti, quòd pactum factum fuit, sublata fuit naturalis obligatio. l. Stichum. §. naturalis. infr. de solut. ergo remanet incontinenti debilitata ciuilis; quia remanet à naturali separata quę eam fouebat, & elisio est causa exceptionis, & sic ex ordine intellectus uidetur quòd elisio pręcedat natiuitatem exceptionis, ut post eos plenius declarat
138 Alex. † Demum uerò distinguit Alex. quòd aut nos quærimus de elisione ciuilis obligationis, aut de elisione, uel peremptione actionis, primo casu procedit sententia Baldi. Angeli & Fulgosii; quia ab initio pactum de non petendo elidit ciuilem obligationem, cum tollat ipso iure naturalem, sicut facit solutio debiti, quam Iuriscon. in hoc æquiparat pacto. in d. §. naturalis. & ita loquitur hic text. dum dicit quòd prius pactum per posterius elidetur. aut uerò nos quęrimus de elisione actionis, & hoc casu Bartolus uerum dicit; quia non eliditur, nisi quando exceptio opponitur & ita loquitur hic text. in simili dicens, *& ideò replicatione exceptio elidetur*, Quasi dicendum sit idem fieri de actione per exceptionis oppositionem: nam actio semel nata ex naturali, & ciuili obligatione uiuere potest, etiam si tollatur ipso iure natu-

ralis ut declarat Bartol.in l.Iulianus.nume. 32. infr. de condi.ind.nam ciuilis eam conseruat iam productam ut ille dicit. Et tunc eliditur, quando deuenitur ad conflictum, quia reus opponit exceptionem pacti conuenti, defenditur enim aduersus actionem propositam, quę efficax adhuc erat priusquam opponeretur exceptio, ut dicit Imperator in §. pręterea. primo instit. de excep.

139 Circa tertium Bartolus † idem distinguendo ponit.in l. si plures. infr. de fideiuss. per illum tex.& in d.l.Iulianus.colum.ii.ad finem,Mates. notab.98.quos citat Ias.nu.17.nam uidemus in d.l.si plures.quòd si plures sint fideiussores, & unus purè alius in die uel sub conditione acceptus, succurri oportet ei qui pure acceptus est, dum existere conditio potest scilicet ut interim in uirilem partem conueniatur, Sed si posteà cõditio extiterit,& non sit soluendo, qui sub conditione acceptus est, restituenda est actio in pure acceptum,per in integrum restitutionem cõtra rem prius iudicatam,ut addit Glo.quoniam ut declarat Bar. postquam fuit opposita exceptio diuisionis per fideiussorem pure sumptum & in ea obtentum: quia condemnatus fuit in parte tantum,& in alia absolutus, ipso iure peremptà fuit actio creditoris quo ad aliam partem,meritò necessaria est restitutio illius actionis iam sopitę & extinctę, si purificata conditione confideiussor non sit soluendo. unde concludit Bartolus quòd exceptio perimit actionem quando uenit ad conflictum, hoc est quòd opposita fuit, & super ea fuit obtentum per absolutoriam ut ibi contigit. & cum dicatur ibi restituendam esse actionem per beneficium restitutionis, datur intelligi quòd erat sublata, ut idem Bar. tradit. in l. Iulianus uerum. numero 34.infra de cond.ind. ad quem locum se remit

140 tit hic † hocque confirmat ibi per tex. in l.secunda infra de excep.rei. iud. ubi si legatarius egit cum hęrede illius qui filium prætericrat,& exceptione summotus fuerit; quia tabulę testamenti tales erant ut aduersus eas bon.possessio dari posset sicque fuerit iudicatum pro hęrede quòd non teneretur interim soluere dum filius poterat contra tabulas eo postmodum bon. possessionem omittente, non inique restituetur legatarius, ut agat cum hęrede. cum enim sibi restituatur actio per beneficium restitutionis, colligitur eam sublatam fuisse per exceptionem propositam ab hęrede, & absolutoriã inde

141 secutam † unde bene dicit hic Ias. nu.17.ꝙ si post pactum de non petendo oppositum à parte sequatur absolutoria propter ista duo tollitur actio ipso iure; quia licet alterum per se nõ sufficiat, utrunque tamen simul iunctum sufficit, Sed & hanc opi.confirmat Ias.urgenti ratione, nam sicut pactum de non petendo tollit ipso iure naturalem l.Stichum.§.naturalis infra de soluti. ita sententia absolutoria tollit ciuilẽ ipso iure.d.l.Iulianus.cum enim ciuilis obligatio descendat à iure ciuili, & sententia pariter sit iuris ciuilis, unum ius ciuile tollit aliud ipso iure secundum Bart. ibi. merito sublata utraque obligatione, necessarium est & actionem extingui quia non durat ciuilis obligatio quę actionem conseruet ut hic. & ibi declarat Bartolus.

142 Et licet idem Ias.† aduersus hanc rationem insurgat, & cogitandum relinquat. Nam licet (ut ille dicit) ad natiuitatem actionis requiratur obligatio naturalis & ciuilis, ciuilis enim fungitur officio patris, naturalis uerò matris.tamen postquam actio fuit in esse producta, sublata naturali, & remanente ciuili durat actio, sicuti uidemus quòd postquam natus est filius, mortua matre durat filius, Et insuper mortuis utrisque parentibus adhuc durat filius.merito non inconuenit quòd licet naturalis & ciui-

143 lis obligatio perempta sit, actio duret † Nihilominus defensari potest ab hoc motiuo ratio Iasonis pręter ea quæ tradunt hic Mod. Pata. respondentes ad illud. numero 74. nam sublata matre tantum, uel patre tantum, durat filius uti filius quià uiuit pater aut mater sua qui uel quę conseruat qualitatem filiationis in eo. pater enim, materque & filius correlatiui sunt unaque dato datur alius. sicque data obligatio naturali, uel ciuili durat actio ut filia quæ conseruatur per eius patrem uel matrem postquã ab utraque fuerat in esse producta. sed si utrunque parentem tollamus, iam qui filius erat dum uixerunt ambo, uel alter eorum, non durat amplius uti filius, sed ut pater familias incipit esse, & qualitatem filiationis amittit, & ita uelut nouus homo censeri debet, sicut de seruo manumisso dicitur.in l.qui res.§.aream.infr.de soluti.Quare pariter idem de actione dici debet ut extincta utraque obligatione non possit amplius durare & actio uelut actio considerari. Et ex prędictis remanet hæc opinio Bartoli uera. licet Bald. Ange. Cuman. Castr. & Imola, quos refert Alexandr. & Ias. contra sentiant, quos plenè confutat Alex. & ideo non ulterius insistam.

144 Tertius effectus est † pacti de non petendo secundum Glo. ꝙ paciscens obligatur naturaliter ad non petendum, quæ communiter est ab omnibus recepta, tam hic quam in l. ubi pactum. C. de transa. probatur in eo tex. secundum Ange. hic nume. 16. nam uidemus quòd in acceptilatione uertitur utrunque uinculum accepto ferentis.cum dicatur in plurali, *Et acceptilationis uinculis*, unde si accepto ferẽs obligatur ad non petẽdum naturaliter & ciuiliter, paciscens nudo pacto saltem naturaliter obligatur,

De tertio effectu pacti de non petendo.

cum

cum naturalis causetur à consensu. l. cum am-
145 plius. §. is natura debet. inf. de reg. iu. † Et licet Aemilius Ferret. hic, dicat leue esse ex uno uerbo aucupari obligationem, prout fit in eo tex. ponderando uerbum, uinculis, quod obligationem significat. tamen replicari potest, aptissimum fundamentum esse: nam quemadmodum acceptilatio prodita est ad liberandum & soluendum obligationes. §. Item per acceptilationem. inst. quib. mod. tol. ob. & tamen inducuntur uincula ferentis acceptum. quæ non aliud sunt quam ꝙ obligetur ciuiliter & naturaliter ad nõ petendũ. sic in casu nostro dici põt, pactũ de nõ petẽdo licet ad liberãdũ dirigatur, causare posse ꝙ in
146 ducatur naturalis obligatio ad nõ petẽdũ † utq; subiungit hic Aemilius probabilius est nõ nullã obligationẽ inesse pacto nostro quibuscunq; uerbis id fiat, Nihil enim interest an dicamus quãtũ ad hoc, ne petã, uel non agã, uel promitto me non petiturũ, uel profiteor te nõ teneri. l. tale pactũ. inf. eo. ubi id rectè Gl. sentit, quia quã uis qui conueniunt liberationem cogitẽt, tamẽ non moliuntur id per liberandi modum, sed per obligandi, atq; hinc reiicitur distinctio Castrensis hic. uim facientis an pactum sit factum per uerba promissiua, ut promitto non petere: secus si per uerba causatiua (ut ille dicit) vel enuntiatiua (ut Alexander) ueluti profiteor te non teneri. uel per hæc uerba libero te. uel renuntio iuri quod habeo contra te: nam primo casu naturaliter obligatur paciscens ad non petendum. secundo secus quod prius eo latius uoluit Bar. & post eum plerique in l. ubi pactum. colu. ii. C. de transf. ubi dixit ꝙ quando uerba conuentionis continent promissionem de non petendo, tunc sine dubio quis obligatur naturaliter non petere. quandoq; uerò nullã continent promissionem sed solũ fiunt ad resoluendũ ut in acceptilatione, & in pactis, per quæ à uenditione receditur, & ex tali pacto nulla oritur obligatio sed propter pactũ oritur quędam naturalis ęquitas ex qua quis obligatur naturaliter, ꝑ quã obligationem quis tenetur naturaliter non petere. Idq; subdit Bartolus. in omni pacto uel actu liberatorio. nam si soluo tibi ęquum est ꝙ de cętero non petas à me, & ideò teneris naturaliter ad non petendum quod non oritur ex solutione sed propter solutionem ex equitate naturali nam Bar. hic & in l. non solum. §. si. liberationis. infr. de lib. leg. non uidetur facere differentiam inter pactum de non petendo, & aliud & istud credo eo uerum: quia pactum de non petendo dicitur esse liberatio, & ęque liberatio est pactum, ut probatur. in d. §. si liberationis & in l. tale pactum. in prin. infr. eo. item si liberatio fit per obligandi modũ (quod inquit Aemilius) quomodocunq; sit dictum, naturalis ad non pe-
147 tendum nasci debet. † Præterea secundũ Alexãdrum repugnat tex. in l Męuia. §. fundus infr. solu. matr. & ibi Glo. Iac. de Arc. Bar. & alii passim, ubi quando quis exceptione repelli potest dicitur obligatus ad nõ petendũ, at qui fecit pactũ de nõ petẽdo, repelli põt exceptione dicti pacti si petat. ergo dicitur obligatus ad nõ petẽdũ.
148 Non tamẽ desunt † aliqua quibus Bar. opponit aduersus hanc conclusionem, atq; in primis d. l. si pater filię. §. quæ debitorẽ. infr. de iur. dot. ubi dicitur ꝙ mulier quæ debitorem filium alicuius habebat, patri illius filii ita dotem promisit, Quod mihi filius tuus debet, doti tibi erit. Quęsitum fuit an obligetur? respondet ꝙ non ecce quòd illa mulier constituendo dotem marito de illo quod sibi filius eius debebat, uidetur fecisse pactum de non petendo ab illo filio, & tamen inquit tex. quòd non obligatur, quod intelligit ibidem. Gloss. ullo modo, ergo patet ꝙ pactum de non petendo, non parit naturalem obligationem ad non petendum quod est con-
149 tra Gloss. & omnes hic. † Bartolus se remittit pro solutione difficultatis ad notata per Gl. ibi quę dicit uerum esse quòd illa mulier non obligatur ullo modo ut pecuniã aliquã soluat marito. & ita loquitur ille tex. dicẽs ꝙ nõ obligatur, sed respectu filii cui fecit pactũ de nõ petẽdo. bene obligatur naturaliter ad nõ petendum, & ita sequitur illam Glo. Salycetus Et unico uerbo cõtra morẽ suũ mult' loqui car. hic colu. 14.
150 Ô uer. nõ obstat. l. si pater. † Põt ẽt dici secũdũ Moder. Pataui. hic. nu. 81. ꝙ ibi nõ fuit factũ pactũ de nõ petẽdo explicitè, sed eius qđ mulieri debebat filius, patri suo cui nubebat, dotis cõstitutio, meritò dicit tex. eã nõ obligari ad aliã solutionem peragendam, Quia bona fides non patitur ut bis idem soluatur. l. bona fides. infra. de poss. meritò siue agat mulier cum patre, siue cum illius filio, exceptione pacti conuenti summouebitur, hoc est constitutionis dotis, quam pactum conuentum appellat, & quę uim solutionis habet. l. quamuis. §. interdum. eodem. titulo. & ita text. ille non facit ad rem; quia de pacto de non petendo uerè non loquitur.
151 Secundò Bart. arguit † ex absurdo à quo sumptum argumentum est ualidissimum cum sumatur à discretione naturali secundum Bal. consi. xxix. uol. iii. col. pe. & in l. Pomponius. secunda col. iii. inf. de neg. gest. Et hic modus arguendi à uitatione seu sequella absurditatis est multũ utilis, ut idem Bal. tradit in aut. sed nouo iure in fine. C. de epil. & cle. eoque sępe utuntur Iureconsulti. legumque & Canonum conditores, ut patet. in l. i. §. vnde quęritur. infra. de publica. in l. nam absurdum. iuncta præcedenti. infra de bon. liber. in l. obseruare. §. fina. supra de offi. procon. in l. scire oportet. §. aliud. & ibi not. Bald. infra. de excus. tuto. in ca. uenerabilẽ

Gf 3 circa

circa medium & in ca. in genesi. de electi. in c. ex ore, & ibi not. Abb. de priuil. & in aliis locis à Verardo cumulatis in centuria sua, in loco ab
152 absurdo. †Nam uidetur absurdum ꝙ pactum de non petendo quod est ad liberandum, inducat obligationem naturalem ad nō petendum contra tex. in l. eum his. §. i. infr. de condi. inde. ubi si fideiussori factum fuerit pactum de non petendo, & per imprudentiam, facti uel iuris soluerit, condicere stipulatori poterit. Vnde patet ꝙ ex dicto pacto de non petendo facto fideiussori non oritur naturalis obligatio qua teneatur, & obligetur ad non repetēdum quod indebite soluerit. si repetere potest.
153 Huic obiecto † respondet Bart. uerum esse ꝙ pactum de non petendo non debet inducere obligationem in præiudicium eius qui liberatur & ita procedit ille tex. quia fideiussor cui factū est pactum de non petendo non obligatur ex eo, nec sibi præiudicat quominus repetere possit quod indebitè soluit, Sed in persona alterius, & sic facientis pactum de non petendo nō est aliqua contradictio quominus obligetur naturaliter ad non petendum ab eo cui fecit pa-
154 ctum † citat Bar. tex. in l. in numerationibus. infr. de soluti. ubi una solutio parere potest diuersos effectus non contrarios: quorum duo ponuntur exempla circa fin illius tex. quæ faciunt ad rem nostram, Primum est ꝙ si usufructus pecuniæ legatus fuerit, una numeratione liberatur hæres ex testamento, & obligat sibi legatarium ad restituendum tantundem pecuniæ in casu finiti usufructus iux. tex. in §. i. instit. de usufru. Alterum exemplum est, ꝙ si hæres damnatus fuerit alicui uendere uel locare, uendendo uel locando, liberatur ex testamento, & obligat sibi legatarium uidelicet ad pretium, uel pēsionem: sic igitur & pactum de non petendo liberat debitorem, & obligat naturaliter paciscētem non petere, quoniam hæc se simul compatiuntur, nec ullam repugnantiam implicant.
155 Et † hoc medio resoluitur aliud obiectum superiori proximum, quod fit per Doctores ut testatur Fulgos. hic nume. 10. dicentes quòd actus agentium non debent operari contra intentionem eorum. l. non omnis. infr. si cer. pet. l. obligationum. inf. de acti. & ob. sed pactum de non petendo fit ad liberandum, ergo non debet operari obligationem: nam respondent quòd operatur liberationem respectu debitoris, respectu uerò creditoris operatur obligationem, quæ non sunt contraria. d. l. in numerationibus.
156 Potest † & aliter responderi prout in simili casu dicit castrens. in l. si in area. infr. de cond. inde. ubi notat conditionem indebiti oriri ex negotio gesto, & glo. dicit quòd istud negocium non est contractus sed quasi contractus, sciens quòd soluens nō intendit contrahere, sed distrahere hoc est se liberare. tamen hoc dicitur quasi contractus: quia uidetur actum tacitè præsumptione iuris quòd si non sit debita pecunia, restituatur soluenti, & sic oritur extra id qđ expressè agitur l. si is qui in fin. infr. commo. ubi pariter notat Castren. Sic enim ad unguem hic dici potest quando facio tibi pactum de non petendo, non intendimus contrahere, sed distrahere obligationem quę suberat, tamen hinc oritur quidam quasi contractus; quia tacitè uidetur agi iuris præsumptione, quòd astrictus esse debeas ad non petendum, sicque extra id quod expressè agitur, oritur obligatio non petendi,
157 † Quare probabiliter dici potest hanc obligationem induci à lege ex equitate, sicut in eo qui gerit negocia absentis & ignorantis qui absq; aliqua intentione obligatur. §. i. instit. qui. mod. re contra. ob. & declarat Dec. in d. l. non omnis
158 colum. ii. † Ex proximius ad terminos nostros Bar. in d. l. ubi pactum. quē sequūtur Ang. Ful. Castr. Alex. Anton. de Alexandro. Ias. & Curt. de acceptilatione loquentes simpliciter factam, uolentes ꝙ propter eam nascatur obligatio quædam naturalis ex ęquitate naturali prętęr consensum & intentionem ferentis acceptum, sicut in gerente negocia, delinquente & id genus prout latius declarat idem Bartol. in l. ex hoc iure supra. de iust. & iure. in l. f. & in l. Iulianus. infr. de cond. inde. nam quod de acceptilatione dicunt, uidetur conuenire quoque pacto de non petendo, cum utrunque ad liberandum ordinetur.
159 Rursus † opponit Barto. in hunc modum, si uerum esset quòd paciscens non petere naturaliter obligaretur ad non petendum, sequeretur quòd mulier liberans debitorem suum, esset tuta Velleiano Sen. Consulto quia pro alio diceretur obligari naturaliter ad non petendum, quod facere non potest. l. i. infr. ad Velleia sed tamen secus uidemus in l. quamuis. §. interdum. eo. titu. uersicu. planè. ubi si mulier debitorem suum alterius creditori delegauerit, cessat sen. consf. quia etiam si pecuniam soluisset cessaret. mulier enim nō iuuatur Velleiano in his quę diminuit, hoc est quæ donat, ut in casu prædicto. Si ergo non iuuatur Velleiano, colligitur quòd per liberationem quam inducit pactum de non petendo non inducitur obligatio naturalis qua paciscens teneatur ad non petendum.
160 Huic contrario † respondet Bartolus. fatendo quòd mulier obligatur quidem, sed non ea obligatione qua teneretur alius, uel teneri deberet quod declarant hic Mod. Pata. quia alius obligaretur efficaciter, ipsa uerò mulier obligatur, sed inefficaciter, ideò Velleiano tuta esse non debet, quæ resolutio uana est meo iudicio, quia si cessat Velleianum datur intelligi ꝙ obligatur

obligatur mulier efficaciter ad non repetendū, patet, quia ubi iuuatur Velleiano, non obligatur efficaciter cum possit repetere ut in superiori casu tradit ibidem Iureconsultus.

161 Melius † ergo dici potest quòd in argumento de quo supra sit unum presuppositum falsum, quia quando mulier delegat debitorem suū creditori alterius, non liberat eum, sed ille debitor æquè remanet obligatus illi cui delegatur, sicut erat obligatus mulieri meritò cessat quod dicitur de pacto de non petendo quod inducit liberationem, & obligat paciscentem naturaliter ad non petendum: quia non agitur in eo casu de pacto de non petendo nec de liberatione debitoris, sed de donatione mulieris sui debitoris alterius creditori. quo casu diminuēdo & donando suum non iuuatur Velleiano ut ibi dicitur & in l. si ego. eo. ti. & ita fuit impertinēs obiectum sicut solutio.

Cuius utilitatis sit quod pactū de non petē do obliget naturaliter ad nō petēdū.

162 Quæritur † deinde Bartolus cuius utilitatis sit hęc inuestigatio quòd pactum de non petendo obliget naturaliter paciscentem ad non petendum, & respondet quòd cum liberatio quam inducit hoc pactum sit donatio. l. in ædibus. in princip. infr. de donat. & l. contra iuris. §. si filius. infr. eo. hodieque ex pacto nudo donationis agi possit. l. si quis argentum. §. fin. C. de do. sequitur quòd si paciscens petat, poterit ad interesse conueniri, quod succedit in omnibus obligationibus facti. l. iiii. §. Cato. l. stipulationes nō diniduntur. uersiculo Celsus. infr. de uer. obli. l. si quis ab alio. §. fi. inf. de re iud. quas citant Mo

163 der. Pataui. nume. 83. † Sed ab hac utilitate recedit post ultramontanos: quoniam ex pacto nudo donationis agitur quando donatio continet aliquid dari, d. l. si quis argentum. in fine. secus si quid fieri, & cum sit illa lex contra ius commune, strictè intelligenda est, & ita tenet hic Guiliel. de Cun. quem Barto. & cęteri passim sequuntur, quam quæstionem latè discussi. in §. i. instit. de donat. nume. 137. cum multis sequentibus probando quòd illa lex locum non habeat tam in donatione meri facti ut si causa donationis promiserim pro te ire Romam, quā in donatione facti mixtam traditionem continentis uelut si donandi animo permiserim tibi quòd cretam uel lapidem eximere possis de fundo meo, uidear enim donare tibi cretam illam uel lapidem eximendum, & pacientiam eximendi tibi promittere, ut tradit Imola. in l. in ædibus. §. i. infr. de dona. Ideò ad per me dicta eo loco breuitatis causa me remitto, ne prolixior sim.

164 Reiecta † igitur hac prima utilitate transit Bartolus ad secūdam de mente Iacobi de Are. in l. Męnia. §. i. infr. sol. mat. stat enim text. in authentica si qua mulier, C. ad Velleia. disponens quòd mulier nō possit obligari uiro suo aliquo modo nisi appareat quod in utilitatem mulieris conuertatur, hinc ergo sequetur quòd mulier non poterit liberare uirum suum per pactū de non petendo: quia ex hoc obligaretur naturaliter ad non petendum ab eo quod lex eam facere uetat.

165 Vnde † Bartolus infert ad statutū quod prohibet mulieres obligari sine certa solennitate (quod uiget Ferrarię) ut non possint quem liberare pacto de nō petendo, & ita residet in hac utilitate Barto. ueluti quotidiana cæterique cōmuniter sequuntur ut refert hic Ias. nume. 20.

166 † quam confirmat Fulgos. à maioritate rationis dicti statuti. quę fuit propter fragilitatem sexus muliebris, & eius imbecillitatem, meritò fortius debet habere locum in liberatione quæ grauior est quàm obligatio, quod inde probatur: nam seruus fugitiuus potest obligare dominum ignorantem, & inuitum. l. cum fundus. §. seruum tuum imprudens. infr. si cer. pet. & tamen non potest liberare debitorem etiam peculiarem. l. nam & nomine. eo. titulo.

167 Rursus † ut ille dicit consulendo quem refert Ias. cum statutum sit factum fauore mulieris, & propter eius imbecillitatem, latè debet interpretari sic ut liberationem comprendat per ea quæ notantur in auctentica sacramenta puberū C. si aduer. uend. in uer. contractus. quæ licet correctoria sit tamen extenditur ad liberationem. & est Gloss. reputata singularis in l. iiii. §. i. inf. de cōtr. & util. acti. tut. & licet Ias. hic subiūgat id esse propter fauorem animæ. in obseruādo iuramēto. quasi sit casus specialis. & ad consequentias non trahendus, tamen satis accomodati potest, quoniam si toletatur illud dato quòd agatur de persona obliganda, pariter & hic ubi tractatur de faciendo quòd mulier non obligetur, cum promptiores simus ad liberandum. l. Arrianus. inf. de act. & oblig.

168 Sed † & pręterea confirmat Ias. hanc utilitatem per gl. notab. in l. contra iuris. §. si filius. infra. eo quę tenet quòd sicut hodie filius non potest facere alienationem bonorum aduenticiorum sine consensu patris. l. fi. §. filiis autem. C. de bon. quemlib. Ità pariter nec facere possit pactum de non petendo. & illam glo. dicit ibi Fulgos. esse bene notatione dignam, & utilem pro statutis terrarum, quæ uetant aut mulieres aut minores alienationes rerum suarum facere sine consensu propinquorum suorum, ut nec facere possint pactum de non petendo, Quarę sic etiam dici debet quando statutum de obligatione loquitur.

169 Addit † tamen idem Ias. unum obstare quod cum tale statutum dicat mulierem non posse se obligare, malè uidetur interpretari per Bar. & sequaces in obligatione naturali quam producit pactum de non petendo quia quotiens in iure fit

re sit mẽtio de obligatione simpliciter, intelligitur de obligatione ciuili nõ aũt de naturali l. iurisgẽ.in prin.uer.sed si aliũ.&in §.sed cũ nulla.supra.eo.§. pupillus.inst.de inu.sti.iun.l.i.infr.de noua meritò nõ uidetur impediri mulier facere pactum de non petendo,cum non obligetur ciuiliter,sed naturaliter.de qua secunda obligatione non loquitur, nec intelligi debet statutum.

170 † Sed opin.communem sequor: nam hoc statutum negatiuè loquitur,quòd mulier obligari non possit:ergo debet intelligi de quacunque obligatione.& sic etiam de sola naturali: quia negatiua in totum negat.l.is qui.cc.§.utrum. infra de reb.dub.Hinc dispositio negatiua non solum de primo actu, sed & in infinitum intelligitur,l.si sic stipulatus sum,ubi notat Ias.infr.de uerbor.obligat.& est Gloss.notab.in l.hoc genus. & ibi Gofred.Alber.& Barto. qui eam dicit esse notandam.infr. de cond. & de. sicut & Castr. Singularem.Oldra.& Barto.in l. cum pater.§.pater filiam.infr.de legat.i.Tiraquell.plures alios citans.in l.boues.§.hoc sermone. limitatione.7.infr.de uer.sig.quibus addo Dec.consil. iii.colum.iiii.& Rubeum.consil. 51.colum. penultima & ea quæ ponit Ias. procedere possunt quando fieret mentio de obligatione in lege affirmatiuè, & huius quoque sententiæ cõtra Iasonem fuit hic AEmil.Ferret.dicens quòd hoc statutum noluit uxorem marito obligari quo casu exclusit omnem cuiusq; modi obligationem, & ad iura Iasonis respondet AEmil. & Mod.Pata.super quorum dictis non immorandum puto cum responsio mea sufficiat.

171 Hæc tamen communis opin. † signanter limitatur hic per Ias. nume. 29. non procedere quando talis liberatio fieret per mulierem ex necessitate, putà:quia maritus uxori reddidisset, quod ei debebat, quo casu mulier tenetur quietare uirum per instrumentum. l. dissolutè. C.de cond.ob causam.nam certè in tali quietatione non requireretur solennitas statuti citat Romanum.consi.280.repetito in cons.394.qui mouetur ex l.i.§.quanquam.infr.de contra. uel.

172 uti.act.tut.† ubi dicitur quòd licet regulariter pupillus sine tutoris auctoritate non obligetur, nihilominus sine illa obligatur tutori, cum de suo pro eodem aliquid soluit. quia hęc obligatio resultat ex ipsa necessitate.

Rursus confirmat ex l. i.& pen. C. quando decre.opus non est ubi per minorem prędium uendi potest sine solennitate decreti, quod testator uendi iussit: quia est alienatio, quæ necessario resultat ex uoluntate testatoris sic disponentis, his igitur & aliis similibus adductus Romanus conclud t quietationem uxori factã marito sine interuentu propinquorum ualuisse, licet statutum nollet eam sine illis obligari posse uiro suo uelut necessariò factam sicque li mitat in effectu Bartolum hic & Baldum uolentes talem liberationem per pactum de non petẽdo non ualere; quia obligari non potest: nam procedit eorum decisio quando uoluntariè mulier id ageret, non autem quando ex necessitate ut in exemplo memorato. & cum prædictis concordat etiam Castr.consi.435.nume.6.uol. i.in nouis Alexand.consi.ccxv.colum. ii. uolu. 6.Sozi.consilio.80.colum.fina.uolum.iiii. Cra. consilio. vi. nume.91. & consil. ccxv.colum. i. quos omnes cumulaui. instit.de dona.in princ. num.608.& in l.ut uim.num.283.supra de iust. & iure.

173 Tertiam utilitatem † ponit etiam Ias.quia si pactum de non petendo naturaliter obligat ad non petendum, potest accedere fideiussor qui ciuiliter & naturaliter tenetur.l.i.cum Gloss.infra. de fideiuss. Secus quando non obligaretur naturaliter. l. fideiussor obligari. §. fideiussor. eo.tit.& hanc dicit Iason esse propriam utilitatem huius inuestigationis, quam noça præter superiorem.

174 Expeditis † uiribus pacti de non petendo. Bartolus aggreditur uires pacti de petendo secũdo loco celebrati, ueluti si primo creditori debitori suo fecit pactum de non petendo, posteà uero debitor creditori fecit pactum sicque ꝙ illi liceat ab ipso petere, & in primis recitat opinionem Ioannis hic à Glossa relatam,qui dixit per tale pactum induci quandam nouam naturalem obligationem, quæ iungitur obligationi ciuili causatę ex primo contractu. Ità quòd producit actionem efficacem simul iuncta cum di- *De uiribus pacti de petendo*

175 cta ciuilis, † Sed hanc opin. refellit Bartolus. post Azo.quia pactum de petendo non interponitur ad hoc ut producat naturalem quę cum ciuili iungatur, nec in libello quicquam dicitur de pacto de petendo,sed agitur primęua actione ex contractu,& si excipiatur de pacto de nõ petendo,replicatur de pacto de petendo. ut hic dicitur.& inst.de replica. in prin.

176 Confirmatur ultra Bar. † namque ista obligatio naturalis quę oritur ex hoc pacto de petẽdo.est noua obligatio,quę nunc oritur,non autem prima; quoniam cum illa fuerit extincta non resuscitatur l.qui res.§.aream.infr.de solu ti.unde propter diuersitatem temporis & facti recipit separationem,nec iungi potest cum ciuili ad producendam actionem.sicut in simili di

177 cit Bald.in l.i.C.si unus.ex plur.† quod testes singulares propter diuersitatem facti separationem recipiunt, nec coniunguntur ad faciendã plenam probationem.ubi enim est singularitas ibi est uarietas,& unitas, quia quilibet est solus, & contra ius diuinum, & humanum est quòd credatur dicto unius tantum Bal.consi.406. in causa vincentii.uolum.primo & singularitas testium diuidit testimonia,& lucerat ea; quia omne di-

ne diuisum laceratum est. Ideò testes singulares tamquam diuisi, & lacerati non probāt, Bal. consi. 25. punctus. inscripti consilii in fi. uol. iii. Craue. consi. 41. num. 7.

178 Et idem † est in probationibus imperfectis quæ tendunt ad diuersa non enim coniunguntur ut probent. secundum Barto. in l. admonendi. colu. x. infr. de iureiuran. & Catto Saccum. nu. 127. Abb. consi. 16. in fin. uolum. i. Bald. in l. spadonem. §. qui intra. uersiculo. tu dic. infr. de excus. tut. Anch. consi. 277. uisa diligēter. Alex. consil. cxxviii. ponderatis. uolum. ii. atque alibi quem citat Dec. in c. cum causam. nume. 14. de prob.

179 Sed hoc stante † Bartol. instat quo modo ciuilis sola quæ remansit ex primo contractu, possit actionem producere, & refert hic Gloss. dicentem hoc mirum non esse: quia hoc idem contingit in chirographo post biennium, & in re iudicata, in quibus sola ciuilis actionem parit, & habet effectum exigendi, unde pariter idem esse debet in hac sola ciuili obligatione.

180 Sed hæc † exempla non placent Bartolo nā in chrirographo post biennium fingitur adesse naturalis obligatio ut opponi non possit exceptio non nume. pecuniæ. & idem in re iud. quoniam contraueniri non potest, cum habeatur pro ueritate. l. res iudicata. infr. de regul. iur. & hoc quod inquit Bart. de chirographo in quo post biennium fingitur adesse naturalis comprobat Alexan. ex l. si sub specie à contrario sensu. & ibi not. Bald. C. de postul. nam si occasione salarii ex causa mutui quis promittat aduocato reddere pecuniam quam uerè non acceperit, nec temporis spacio hoc est biennio negocio gesto consensum accomodauerit, tutus est exceptione non nume. pecuniæ sentit ergo textus à contrario sensu quòd ellapso biennio dicitur seu fingitur ille consensisse dicto contractui chrirographi, & sic quòd fingitur adesse na

181 turalis obligatio † quę ex consensu causatur. l. cum amplius. §. is natura debet. inf. de reg. iur. ut ibi tradit Bald. & hoc idem post gloss. tradit Alexan. in l. i. colum. pen. supra eod. & ponunt Doctores. in l. i. infr. de cond. inde. & inst. de liter. ob. in prin. in l. cum quis. infr. de iur. & fac. igno. & latissimè tangit hic Garzias, sed cum non sit hic locus principalis non insisto nec longius uagemur à terminis text. nostri qui loquitur de pacto non petendi, petendoque.

182 Quod † uerò subdit Bar. de re iudi. super co uariæ fuerunt opi. ut per Barto. in d. l. i. in l. ab eo. C. quo modo & quando iud. & alibi prout refert Alexan. hic, tamen sustineri potest quod ille dicit ex doctriua sua. in l. Iulianus. num. 26. infr. de cond. inde. ubi pulchrè hanc rem declarat. Inquit enim quòd obligatio naturalis dicitur de iuregen. l. Stichum. §. naturalis. & ibi no. infr. de soluti. & d. §. is natura debet, unde qui est obligatus ex aliqua æquitate uel dispositione iurisgen. dicitur obligatus naturaliter, Ille uerò qui est obligatus ex aliqua dispositione ciuili dicitur obligatus ciuiliter, inst. de obliga. in prin. & hinc apparet quòd obligatio natura lis potest aliter induci quā per cōsensū, quod apparet in multis, ut in domino qui obligatur ignorans actione negociorum gestorum utiliter ab alio. Et in pupillis qui obligantur quatenus effecti sunt locupletiores licet ignoran-

183 tes † per illam regulam iurisgen. quòd equum est neminem locupletari cum aliena iactura. l. nā hoc natura. infr. de cond. inde. l. iure naturę. infr. de reg. iur. Nunc igitur ad propositum sententia inducit ciuilem obligationem; quia obligat me secundum nostræ ciuitatis iura d. principio. instit. de oblig. & l. iii. §. idem scribit. inf. de peculio. Item inducit naturalem obligationem non ex consensu condemnati; quia consensus

184 nihil operatur in sententia † quæ non pendet ex consensu partis sed ex iurisdictione iudicis, ut no. in l. i. C. qui pro sua iurisd. Imò uerò redditur in inuitum. l. inter stipulantem. in princi. cum ibi not. infr. de uerb. obl. Sed inducit naturalem obligationem ex æquitate iurisgent. quę est ut maioribus pareamus. l. ueluti. supra de iust. & iure. est enim æquitas naturalis quæ mę coarctat & astringit ut obseruem illa quæ pręcepit Dominus. & maior prout in l. diuina scriptum est, *Qui non obedierit Principi morte moriatur*, Sic ergo cōcluditur non esse ueram opi. Gloss. nostræ circa exempla chirographi. reiq; iud. quia in eis non sola ciuilis obligatio subest sed etiam naturalis modo prædicto.

185 Vnde Bartolus. hic aliter † ad quæsitum supra formatum respondet dicens quòd sola ciuilis quę habuit ab initio secum naturalem, sufficit ut actio possit inde competere, ut hic est casus. nam naturalis sublata fuit, & remansit ciuilis elisa tamen per pactum de non petendo, nihilominus si fiat pactum de petendo, competit actio ex dicta ciuili sola quę remansit. Sicut uidemus filium procreari non posse sine patre & matre, tamen postquam procreatus est, uiuere potest sine matre. sic enim & actio producta ab obligatione ciuili, & naturali durare potest,

186 licet pereat naturalis obligatio. † Et hoc ultra Bart. confirmari potest ex regula. l. patre furioso. supra de his qui sunt. sui ubi multa tolleratur iam facta quæ de nouo impedirentur fieri. vnde licet actio non posset ab initio nasci regulariter ex sola ciuili obligatione, tamen semel nata ex ea & naturali, debet in esse suo introducto tollerari remanente sola ciuili & sublata naturali. Concludit ergo Bartolus quòd

effectus

effectus huius pacti de petendo sunt isti. Nam primo naturalem obligationem inducit quæ tamen cum ciuili non iungitur ut Supra dictum fuit contra Ioannem. Secundò tollit naturalem obligationem de non petendo causatam ex primo pacto de non petendo. Tertiò exceptionē inductam ex illo pacto de non petendo elidit, & sic inducit replicationē ut hic est casus aper tus ibi, *& ideò replicatione exceptio elidetur*, & ità residet Bartolus noster.

187 Circa † quos effectus considerandum est at quæ in primis circa primum: quoniam non declarat Bartolus. quę nam sit ista naturalis obligatio quam producit pactum de petendo. Angelus enim post Hugo. quos refert. Castr. nu. 8. dicunt quòd inducit naturalem ad hunc finē ut debitor non opponat exceptionem pacti de non petendo cum debeat abstinere ab opponendo, & postquam fecit pactum de petendo naturaliter obligatur ad abstinendum. sicut naturaliter quis obligatur abstinere à furto.

188 † Subdit tamen Castrens. quòd ista non est propriè, & formaliter naturalis obligatio de qua loquimur, sed quædam astrictio, quod nihil est, cum in obligatione uersetur astrictio, Instit. de oblig. in princ. ubi dicitur quòd obligatio est iuris uinculum quo necessitate astringimur. meritò nihil impedit quominus propriè dicatur obligatio tametsi dicatur astrictio quædam prout dicit Castrens.

189 Et hæc opin. pariter confirmatur. Nam contrariorum eadem est disciplina. l. fina. §. contra quoque. infr. de lega. 3. l. etsi contra. infr. de uulga. & pup. Sed pactum de non petendo producit naturalem obligationem qua paciscens obligatur ad non petendum ut supra uidimus. ergo pariter e contra pactum de petendo producere debet obligationem naturalem, qua paciscēs obligetur ad non opponendum de pacto de non petendo.

190 Circa † uerò secundum effectum de naturali prioris pacti de non petendo. quam tollit secundum pactum de petendo confirmatur hoc à fortiori: nam si pactum de non petendo tollit naturalem ex primo contractu iuncta cum ciuili tanto magis pactum de petendo debet tollere posse naturalem solam causatam ex pacto de non petendo. autem. multo magis. C. de sacrosanc. eccle. Secundo comprobatur ex ratione tex. in l. Stichum. §. naturalis. infr. de soluti. quia uinculum ęquitatis quo solo sustinebatur ęquitate conuentionis dissoluitur. meritò naturalis inducta per consensum pacti de non petendo tolli debet per consensum contrarium pacti de petendo.

191 Circa † uerò tertium effectum quòd elidit exceptionem pacti de non petendo, Iason putat hunc esse superuacaneum stante secundò, quia tollit naturalem ex pacto de non petendo. Si enim tollit eam, dubium nō est quòd exceptionem elidit, At Moderni Pata. dicunt hoc pro pter rudes & ad maiorem declarationem fuisse dictum per Barto. & sequaces: quia non inconuenit quandoque uerba superflua proferri ad maiorem declarationem, l. quę dubitationis. infra. de reg. iur. & tradit Barto. in l. & uno. §. eius

192 rei. infr. de accepti. † Ego uerò dico hunc effectum non fuisse superfluum, Imò uerò necessarium ut inquit text. in l. ii. §. i. infr. de except. ubi dicitur replicationes ideò necessarias esse ut exceptiones excludant. & ita per illum text. tradit Balduin. inst. de replicatio. in prin. quod principium concordat dicens, quòd opus est replicatione adiuuādi actoris gratia, unde si opus est ergo non est superfluum, nec propter rudes est dictum, prout Ias. & Modet. Pataui. dicunt. Et certè si hoc esset superfluum, non ne superfluò quoque locutus fuisset hic Paul. dicens, *& ideò replicatione exceptio elidetur*, certè sic, & ita. contra. §. quibus. prima. constit. Co-

193 dic. † cessat autem superfluitas considerando quòd naturalis obligatio. quæ nascitur ex pacto de non petendo respicit personam creditoris, exceptio uerò, quæ inde pullulat respicit personam debitoris, nam creditor est obligatus naturaliter ad non petendum quando fecit id pactum. Si uerò petat, debitori competit exceptio pacti sibi facti de non petendo. unde quòd exceptio talis elidatur per pactum de petendo non est superfluum: quia per idem pactum tollatur naturalis obligatio. Cum dicta naturalis & exceptio diuersas personas respiciant, ut de se patet.

194 Expedita † prima Gloss. magna Bartol. hic quærit. An aliqua differentia sit inter pactum de non petendo, & pactum de non agendo, & refert Innocentium in cap. primo de lit. cont. lib. vi, tenentem quòd sic: nam pactum de non agendo impedit solum agi coram iudice, non autem prohibet petitionem extra iudicium fieri, Sed pactum de non petendo impedit petitionem in iudicio, & extra atque hinc infertur secunda differentia: quia si fiat pactum de non petendo, non potest paciscens recipere solutionem cum sit actus extraiudicialis l. amplius. infra rem rat. hab. secus in eo qui fecit pactum de non agendo: quia benè poterit solutionem recipere. *Andiffe rant pactū de non petē do & non agendo.*

195 Tertia quoque differentia est † quia pactum de non petendo non impedit litem contestari pactum uerò de non agendo secus ut hic per Ias. post alios. cuius differentiæ rationem reddit Barto. in l. nam postea. in princip. infrà. de iureiur. quia in edicto de pactis lex respexit finem seu effectum causæ, dixit enim prætor, pacta seruabo. l. iurisgen. §. prętor ait supra cod.

non

non autem dixit, actionem non dabo, quod respicit modum, causam, seu principium agendi, unde pactum de non petendo non impedit li-
196 tis. cont. secus pactum de non agendo † Recedit tamen ab Innocentio Bart. Dominum suũ secutus qui fuit Rayn. de Forliuio ptout ex eodem referunt Moder. Pata. nume. 119. Idemque tenent Angel. & Fulgos. hic & Bald. in Rubric. de postul. prçla. colum. fina. & ultra prædictos Bartolus. in d. l. nam & posteà. in primis uerbis tenet. d. legem amplius quę loquitur de stipulatione amplius non peti locum habere in pacto de non agendo, sentiens ex hoc non esse differentiam inter unum, & aliud.

Comprobat & hãc partem Bellon. Supputa.
197 lib. ii. cap. ix. † motus nã actionis uerbo, in rem & in personam continetur. l. actionis uerbo. infrà. de actio. & ob. & tamen realis petitio dicitur. l. actio in personam. eo. titulo. non ergo differunt pactum de non petendo & non agendo. Secundò quia iura confundunt uerbum agens & petitor. §. si quis agens. institut. de actio. ibi, *Si quis agens*, & ibi, *uideretur, petitor*, & in §. perpetuç. inst. de excep. ubi appellat exceptiones perpetuas quę semper agentibus obstant, qualis est ne omninò petatur. & sic primò de actore secundò de petitore loquitur. tertiò mouetur, & prior eo Fulgos. colum. vii. multis iuribus in quibus loquendo de pacto de non petendo dicitur, ne agatur, l. iurisgent. §. si paciscar. l. & hæredi. §. filia. supra eo. cum similibus per eum, meritò patet utroque modo con-
198 ceptum pactum exequari. † & cum prædictis consentit insuper A Emil. hic. nume. 23. dicens quòd idem erit pactum, atque eædem uires pacti quoniam utrunque eo pertinet, ut me non uexes neque cogas per iudicem quæ sola uia ciuilis est aliquid tibi soluere. Idemque est si paciscar ne ad iudicem eatur l. dedi. infr. de cond. ob causam. Omnia namque pertinent ad cogẽdum aduersarium, qui nisi per iudicem ciuiliter cogi non potest.

199 Postremò † moueor & ego per tex. in d. l. amplius. ubi uidemus ꝙ stipulatio de non petẽdo non committitur si non fuerit in iudicio petitum, adeò quòd si creditor in ius reum uocauerit, & acceperit cautionem de iudicio sisti, non committitur adhuc stipulatio amplius non peti nisi fuerit acceptum iudicium, hoc est lis contestata, talis enim ante litem contestatam non dicitur petere uelle, & ideò per illum text. Moder. Patani. hic. nume. 119. impugnant potissimum fundamentum Innocentii uolentis ꝙ petitio diceretur tam in iudicio quàm extra. cum ex propria ipsius significatione solum uerificetur in ipsa litis contestatione, prout est casus. in
200 d. l. amplius † Et ita declarat etiam Bal. quem citant. in l. si quis maior. colum. secunda. C. de trans. ubi dicit quòd hoc ciuile uocabulum, petere, secundum propriam significationem uerificatur in sola litis contestatione, idemque subdit in promissione non agi. per Gloss. in l. si posteaquam. infr. de pecul. quę dicit eam uerificari per litis cont. citans d. legem amplius. vnde patet ex ea, Baldo, & aliis non esse differentiã, siue pactum fuerit de non petendo siue de non agendo. & si paciscens utroque casu solutionẽ receperit securus esse debet, cum sponte soluenti potius imputandum sit, qui nõn nisi iudicialiter compelli poterat, & ubi uentum esset ad iudicem, & exceptionem pacti de non petendo uel non agendo proposuisset, se in tuto poterat constituere & petentem repellere. *An in pollicitatione insit naturalis obligatio.*

201 Deinde quęrit Bar. † nunquid in pollicitatione insit naturalis obligatio & ponderat hic Gl. primam paruulam uelle quòd non, Quatenus enim dicit text. pactus ne peteret, posteà conuenit ut peteret, addit Gloss. consensu utriusque, aliàs non esset pactum, l. i. supra. eod. quasi sentiat quòd esset pollicitatio quę est solius offerentis promissum. l pactum in princip. & ita naturaliter non obligaretur, quemadmodum tenetur qui pacto nudo conuenit.

202 Idque confirmat † Barto. post Guil. de Cun. Nam uidemus ꝙ deductum in pollicitatione non dicitur debitum, sed quasi debitum, d. l. pactum. quod arguit per eam non produci naturalem obligationem, & hæc conclusio communis est, & passim recepta per scribentes in rub. infr. de uer. oblig. ubi Ias. Sozi. Rui. & alii repe-
203 tentes † inferentes ad unum notabile, ꝙ licet de iure canonico, ex pacto nudo oriatur actio. cap. primo de pact. & latè tradit Ias. in l. iurisgẽtium. §. sed cum nulla. supra. eo. tamen secus est in pollicitatione; quia cum in ea non adsit naturalis obligatio meritò cessat in ea d. cap. primũ quod est correctorium iuris ciuilis ut per eos latius.

204 At solus Fortun. hic. nu. 12. subdit † profundius hoc examinasse. in l. i. in princip. supra. eo. ubi conclusit naturalem oriri ex pollicitatione, respondetque fundamentis Bartoli. primoque dum citat Bartolus Glossam respondet Fort. ꝙ illa nil dicit nisi quòd unius consensus non est pactum. Sed inde non sequitur ex unius consensum eam oriri ut in gestore negociorum, & in delictis secundum Bar. in l. i. col. iii. inf. de cond. ind. Secũdò uerò ad tex. in l. pactũ de pol lici. respõdet quasi debitũ ex pollicitatione dici debere quo ad ius ciuile, cuius respectu naturaliter debitũ dicitur impropriè debitũ. l. fideiussor. §. fideiussor. inf. de fideiu. non aũt quia desit
205 naturalis. † Ego postquam cæteri super hac conclusione. non insistunt ueluti extra suum locum proposita non longius immorabor, sed ad Rui. & Ripam me refero in d. rub. infr. de uer. obl.

obl. qui non nullis argumentis contra commu nem respondent, quorum partem sibi uendicat Fortu. Quin & ab eo Bartolum. defendo per l. cum amplius. §. is natura. infra. de regul. iur. ubi dicitur quòd, *is natura debet quem iuris gen. dare oportet cuius fidem secuti sumus*, unde patet utriusque consensum concurrere ad naturalem inducendam & obligantis, & eius cui obligatur. nec primum sine secundo sufficere. & ita reperio quòd text. ponderat Sozi. in d. rubric. nume.

206 10. ad finē quem prius non uideram. † Quod uerò præter consensum detur naturalis in nego ciis gestis, & maleficiis, id ex æquitate prouenit ut docet Barto. in d. l. i. quæ quidem ęquitas primo casu descendit ab utilitate, ut enim dicit Iustinia. in §. i. institut. de oblig. quas. contract. *Hi quorum negocia gesta fuerunt, etiam ignorantes obligant, idque utilitatis causa receptum est, ne absentium qui subita festinatione coacti, nulli demandata negociorum suorum administratione, peregrè profecti essent, desereretur negocia, quæ sanè nemo curaturus esset, si de eo qđ quis impedisset, nullam habiturus esset actionem*, & ita not. Ange.

207 Aret. ibi, † quòd licet quis sit ignorans tamen æquum est aliquando obligari, ne negocia sua periclitētur; quia nisi gerenti daretur actio, non reperiretur aliquis qui uellet gerere negocia sua, & sic esset in damno. Secundo uerò casu qui pertinet ad maleficia, nedum æquum sed & bonum concurrit. l. non solum. §. i. infrà. de iniur. ubi dicitur quòd, *Iniuriarum actio ex bono & æquo est*, nam ut declarat Ang. ibi bonum est iniuriantem puniri, & in hoc uersatur utilitas rei pub. l. ita uulneratus. inf. ad leg. Aqui. sed & ęquitas uersatur ut satisfiat iniuria passo, & qualitercunque satisfiat sufficit, bonum ergo & æquum sunt causa productiua illius actionis. & ita nasci tur naturalis utroque casu propter æquitatem. qua remota non nasceretur sine consensu, pro-

208 ut in pollicitatione contingit† ut enim declarat Connan. in comentar. iuris ciuil. libr. v. cap. viii. Pollicitatio ea uerè dicitur, quæ de eo facta est, quod antea non erat in obligatione, de quo is cui fit, neque egerat unquam, neque cogitarat, quæ cum soleat plerunque & ferè semper in stantia quadam potius quam serio, & bona fide dici nunquam, obligat, pręterque cum ciuitati est & rei pub. facta, idque ob aliquam causam. l. i. inf. de pollici. cuius sanè limitationis rationem

209 suggerit Connan. † nam cum patriæ nostræ nos, nostraque debeamus obligatione quadam naturali, si quid illi uel acceptorum gratia, uel accipiendorum spe præmiorum & honorum pollicemur, pręcedentis causę uel sequentis perfectione, naturalis ea obligatio ita roboratur, ut afferat præstandi promissi necessitatem, hāc enim sine nefario scelere deserere non possumus, ut non bona nostra solum ad eius salutem profundere, sed uitam etiam pro ipsa ponere teneamur, & lege naturæ obligati simus. At non tanta est priuatorum inter se obligatio, & eo minor, quo minus singulis quàm patriæ debemus nec eis plus conferre, quàm quod sine incommodo nostro liceat, astringimur, etiam si qua in re nobis bene fecerint. & ut latius prosequitur Connan. ibi.

210 Et † ad l. pactum. de pollic. dici potest quòd debet intelligi quòd si ob honorem pollicitatio facta fuerit, quasi debitum exigatur, non quia naturalis insit, ut putat Fortun. Imò uerò non adest, ut tenet Bar. sed respectu ciuilis, quę subest eo casu in pollicitatione ob honorem rei pub. facta. d. l. i. eod. titu. ibi, *Et ità multis constitutionibus, & ueteribus, & nouis continetur*.

211 Et † hoc singulari quodā ciuitatū iure introdu ctum est, (ut arbitratur Connan.) ꝙ nō satis honestum uideretur ciuitates stipulari aut pacisci sibi aliquid ob honores decretos à se uel decernendos, & quòd difficile foret, ut Res publica, quæ in uniuersis consistit, diceretur consentire; nam & si qui summæ rerum præsunt, comprehendi nomine totius ciuitatis habeant potestatem, tamen quod omnibus promittitur, nisi ab omnibus approbetur, & ratum sit, & acceptum, ità ut consentia, ne non tam pactum quàm pollicitatio appellari debet, quasi quòd solius offerentis promissionem habeant sed extra illum casum nec adest naturalis nec ciuilis in pollicitatione, sicque breuibus ponderat Sozi. iu d. rub. nume. 10. ad fin. dicens quòd ibi specialiter disponitur quòd quando fit pollicitatio ob honorem publicum oritur quasi debitum; ergò aliàs nullum est debitum. sequitur Soz. iun. ibidem. num. 100. qui pro hac opi. ponderat tex. in l. i. §. adeò. supra eo. dū uult quòd nulla sit obligatio quę conuentionem non habeant. at expeditum est in pollicitatione cōuentionem non esse. merità dici debet nec in ea obligationem contineri sicque pariter inducit Galiau. in xii. conclusi. ut refert Sozi. iun. ex quibus tandem patet obligationem naturalem pollicitationi non inesse

212 per ea quæ dixit hic Bartolus. † Aut si certo sę dere distinctionis opiniones discrepantes conciliare uelimus, dici potest ante acceptationem obligationem naturalem non oriri & pollicentem posse pęnitere, post uerò secus: quia secuta acceptatione concurrit consensus duorum, Ita tantum Ripa in d. rub. de uerb. ob. nume. 27. & Ruin. colum. ii. post nouissimos in capit. i. de pactis.

213 Vlterius † opponit Bar. ad hunc tex. dicentem quòd stipulatio tollitur ipso iure per aliam stipulationem de tex. in l. si dari. infr. de uerb. obli. ubi dicitur, si dari mihi stipuler id quod per aliā stipulationem debebatur, promissorem ex secunda stipulatione obligari, quia superior quasi nulla

De contrario ad hunc tex. l. si dari infr. de uerb. oblig.

nulla sit exceptiõe obstãte, nõ ergo tollitur ipso iure prior stipulatio p sequẽtẽ, sed exceptionis
214 ope.qđ est cõtra tex.nostrũ.† Timore cõtrarii Bar.hic se remittit ad solutionẽ gl.dicẽtis hic in uer.stipulatio sicut & ibi,uerũ esse ꝙ stipulatio tollitur ipso iure, si hoc actũ est,ut hic dicitur, hoc est p Aquilia.stipu.factã animo nouãdi hodie expressẽ.l.fi.C.de noua. olim uerò ẽt tacitè p interuẽtũ nouæ psonę,uel addita seu detracta cõditione.§.pręterea.inst.quib.mo.toll.obli. At in d.l.si dari,nec tacitè,nec expressè dictũ fuit ꝙ prior stipulatio nouaretur, seu secũda fieret animo nouandi meritò tollitur p exceptionẽ tãtũ.
215 Sed † hãc solutionẽ dicit esse falsã Ias.ibi:quia sẽper secũda stipulatio quæ cõtinet plus quã prima,ipso iure nouat præcedẽtẽ l. scire debemus. in prin.l.qui usumfructũ.inf.de uer.ob.Bar.in l. pe.infr.de prę.sti.nõ tamẽ declarat Ias.quomodo secũda stipulatio plus contineret qᷓ prima. Vnde declarat istud Alex.hic:quia prima stipulatio facta fuerat in diẽ,secunda pure,qđ tex. non dicit,& diuinat.Meritò Ias.hic aliter dicit ꝙ primę stipulationi obstat exceptio secundæ secus, dicit enim tex.si dari stipuler id qđ mihi iã ex stipulatu debebatur, cuius stipulationis nomine scilicet primę,secũdũ Dyn.& Alber.exceptione tutus sit promissor, pacti forte de nõ petẽdo ut idẽ exponũt,quo stãte secũda stipulatio plus prima cõtinebatur,cũ p secũdã cogi posset.l. debitor.inf.de uer.li.Sed p primã secus,ex quo p exceptionẽ pacti cõuẽti defendi poterat. §. pręterea.inst.de excep.
216 † Reiecta igitur hac solutione,sicut & alia Castrẽsis cui uerba tex.nullatenus adaptãtur,ut Alex.& Are. testatur.dici debet ut Dy.Pet.Ray.Albe.Imol.Ias.& Ale.tradũt,ꝙ ille tex.huic nõ cõtradicit,nõ enim dicitur ibi stipulationem primã non tolli per secundam.id enim si diceret bene huic repugnaret, sed solum dicitur ibi quòd secunda stipulatio tenet, & agenti ex secunda non obstat exceptio,quæ obstetisset agenti ex prima quia secunda per primam non impeditur,& ut addit Aret.exceptio quę competebat contra primã nõ surgebat ex secunda stipulatione sed ex alio capite: quia fuerat factum pactũ de nõ petendo.& ꝙ illa exceptio quæ primam obligationem elidebat,non causaretur ex secunda stipulatione sed aliunde cõprobat Are. quia si ante secũdã stipulationẽ nulla exceptio obstitisset primę secũda fuisset supflua, & p cõsequẽs nõ tolleretur prima sed nõ ualeret secũda l. qui bis idẽ. eo. ti. meritò patet uanã fuisse oppositionẽ illius tex.qui nostro nõ aduersatur.
217 Demũ † Bar.opponit unã cũ Gl. de l.ubi pactũ.C.de transl.ubi stipulatio nõ tollitur ipso iure p aliã:nã si prius quid debebatur uelut ex mutuo,& transactio facta fuerit unã cũ Aquiliana stipulatione.& acceptilatione,& ita qđ debebatur ex mutuo deductũ fuit in stipulationẽ,deinde p acceptilationẽ sublatũ.§.1.inst.qui.mo.toll.obli.

De contraria ad hunc tex.in l.ubi pactũ.C.de transl.

Si creditor agat ex mutuo,sicq; pristina actione repellitur exceptione trãsactionis, & pęnã cõuẽtã soluit,nõ ergo tollitur ipso iure pręcedẽs obli
218 gatio,si requiritur exceptio. † Respõdet huic obiecto Gl.ꝙ ibi nõ dicit actionẽ extinctã resuscitari (extincta.n. fuit sicut hic) sed metu pęnę de facto agi:quia si agat,de facto agit, unde repellitur, & pęnã soluit,Tu uerò melius dicas ꝙ ibi nõ agitur de una stipulatione quæ tollat aliã ut hic sed de prima actione uelut mutui,quę tollitur ipso iure p Aquil.stipulationẽ.quã si creditor ex mutuo proponat, de facto repellitur ut si ne actione motus, & opposita exceptione trãsactionis cui cõuenit,soluit pęnã promissã in casu cõuẽtiõis.Et ita diuersus ẽ ibi casus à tex.nostro.
219 Succedit nũc Gl.magna in uer.in pactis, quæ uersatur in declarãdo tex. dicẽtẽ ꝙ in stipulationibus ius cõtinetur,ĩ pactis factũ uersatur.datq; quatuor declarationis, quæ tamẽ ut inquit Bar. in ueritate sũt duę Nã 1.& 3.cõtinet idẽ,sicut 2 & 4.sed una declarat aliã,& licet Castr.hic dicat ꝙ ista Gl.difficilis ẽ sed modicę utilitatis tamẽ ut subdit Ia.ẽ magnæ utilitatis, secũdũ ꝙ eã notat Bar.ad multa de quibus infr.dicetur.

Quo in stipulationibus ius cõtinetur in pactis uerò factũ uersetur.

220 Inquit † ergo primo Gl.ꝙ in pactis factũ uersatur:quia opponens beneficiũ pacti allegat pactũ factũ licet de solẽnitate nil dicatur,ũde quia factũ uertitur in pacto, non põt tolli alio pacto
221 postea celebrato. † si quidẽ facta pro infectis haberi nõ possũt.§.i.in aut.đ ęqua.do.l.in bello §.factę.inf.đ capt.Et hoc idẽ melius declarat Gl. 3.loco uer.imò dicẽs ꝙ ideò factũ dicitur in pacto uersari:quia sufficit solũ allegare pactũ đ nõ pet.mihi fuisse factũ,& licet cõfiteor pactũ de pe.postea frctũ,sicq; tibi licere petere,tamẽ durat exceptio primi pacti de nõ pet.si nõ opponis pactũ scđm đ pet.p me tibi factũ,inst. đ repli.i pri.Et idẽ subdit Gl.si cõfiteor ꝙ inter absẽtes,dolo,uel metu factũ fuerit illud pactũ đ pet. nã si nõ oponis illud, durat exceptio primi pacti đ nõ petẽdo mihi facti.At in stipulatiõe ius cõtinetur:quia nõ sufficit dicere ꝙ sũ stipulatus, & sic interogationẽ præcessisse,& respõsionẽ secutã fuisse,sed oportet ẽt ꝙ allegẽ & probẽ, ꝙ inter pręsẽtes,& incõtinẽti id processerit,& de solẽitate legitima mẽtionẽ facere debeo,& eã probare.unde subdit Gl.ꝙ ex quo ille qui agit & nititur ex stipulatione grauatur in uno uidelicet in probãda solẽitate stipulationis, debet in alio releuari,& cũ eo benigne agi, scilicet ut ipso iure prima stipulatio p secũdã tollatur ipso iure.l. secũdũ naturã.inf.de reg.iu.at in pactis onus probandi solennitatẽ ei nõ incũbit, ideò grauatur in alio ꝙ per unum pactum non tollatur aliud ipso iure.l.eũ qui.inf.de iureiu.& ita residet Gl.
222 Ex qua † dicit Bar.nos colligere posse multa notabilia & primo ꝙ pactũ de nõ petẽdo nõ repellit agẽtẽ,nisi p reũ allegetur, & stare debet Bar.qui corruptus est imprẽssoris uitio ut enim

declarat Cast.col. fi. Ille in cuius fauorem pactũ est factũ, si uult ꝙ sibi prosit, necesse habet illud opponere, & allegare beneficiũ pacti, aliàs sibi non prodesset. quod ex eo depræhenditur, quòd nihilominus obligatus manet, & efficax est ad uersus eum actio. §. prӕtereà. inst. de exce.

223 Secundo notat † Bar. quòd si de pacto de nõ petendo constaret in iudicio ex confessione actoris, si tamen non esset opposita exceptio, actor non succumberet, unde licet in libello dicam peto decem, licet fecerim pactum de nõ petẽdo, nisi opponas exceptionem pacti, condemnabit te iudex. idemque subdit Bar. si constaret de dolo, uel metu nisi opponatur exce-

224 ptio. † Quę dicta Bartoli clarius explicat Castren. dicens quòd si feci tibi pactum de non petendo, quia actio mea non est sublata, si posteà ago, mero iure bene ago; quia actionem habeo, sed de equitate non bene ago; quia illa actio est elisa & cõtra eam tibi cõpetit exceptio nihilominus si tu eam non tibi opponis, dato quòd iudici constaret de dicto pacto per confessionẽ meã, debebit te cõdemnare; quia tibi nõ prodest illud pactũ, postquã eo nõ uteris exceptionẽ omittẽdo. Sicut ẽt subdit Castr. ultra Bart. si post factũ pactũ tibi de nõ petẽdo, tu mihi fecisti pactũ de petẽdo, & ago, tu uerò opponis exceptionẽ pacti de nõ petẽdo mero iure bene opponis; quia exceptio tua nõ fuit ipso iure sublata ꝑ secũdũ pactũ, sed de ęquitate nõ bene opponis; quia mihi cõpetit replicatio ex ultimo pacto, Si tamẽ eius beneficio nõ utor: quia nõ replico de pacto de petẽdo posteà facto, licet ex cõfessione tua cõstet iudici de dicto pacto de petẽdo; nihilominus te absoluet: quia uidit te bene excipere mero iure, nec debet de facto supplere in mei fauorẽ de dicto pacto de petẽdo, postquã eo non

225 utor, nec illud allego. Sicut † etiam si diceres factũ tibi fuisse pactũ de nõ petendo, licet ꝑ metũ uel dolũ, nã tibi competit exceptio, eamq; mero iure opponere potes, & licet aduersus eã mihi detur replicatio metus uel doli, tamen eam debeo proponere si uolo quòd mihi prosit; aliàs non sufficit ex confessione tua dolum uel metum constare; quia non allegante me, uideor

226 nolle illo uti, eique renuntiare. † Vnde subdit Castr. hanc Glo. semper allegari. quòd quando quis mero iure ius habet, licet illud possit elidi per exceptionem, uel replicationem, nisi pars aduersa excipiat uel replicet, etiam si iudici constet per confessionem partis de illa exceptione, uel replicatione, dabit sententiam pro illo. qui habet ius mero iure nec debet supplere de facto. Idemque refert Ias. post Castrem. nu. 40. Et hanc conclusionem nedum probat hic Bar sed insuper in l. cũ qui ita. §. qui ita. infr. de uer. ob. in l. lecta. nu. 21. ad fin. infr. si cer. pet. & in l. exceptionem. C. de prob. concludens ꝙ ubicun

que exceptio uenit extrinsecus, ut est exceptio pacti posteà facti de non petendo, necesse est ꝙ opponatur ut inst. de excep. per totũ, idemq; tenẽt Butr. Abb. & Imol. in c. exceptionẽ. de ex. Butr. in c. bonę. de postu. prӕla. Bal. Ang. Alex. & Andrӕ. sicul. in addi. Bar. in d. l. lecta. Et ut inquit Alex. in d. §. qui ita Bartolus notabiliter loquitur, ẽt cũ eo cõmuniter alii trãseunt quod ẽt

227 testatur Bellon. suppu. lib. ii. c. x. † Vtq; subiungit hic Ias. num. 42. pro hac conclusione facit trita ratio; quia licet notoriũ releuet ab onere probandi c. euidentia. de accus. Alex. in l. unica. C. ut quę des. aduo. non tamẽ releuat ab onere proponendi, Glo. est reputata singularis. in cle. appellanti. de app. Bar. in l. i. infr. de excep. bonus tex. in l. si quis ex aliena. infr. de iudic. & tradunt Alex. & Ias. in l. nõ hoc. C. un. legi. meritò posito ꝙ constet per confessionẽ actoris de pacto de nõ petẽdo facto per eum reo. uel per cõfessionem rei de secundo pacto de petendo per eũ facto actori, si tamen reus non excipiat, aut actor nõ replicet, iudex primo casu reum condemnabit, secũdo uerò illum absoluet, cum neutra pars utendo pacto sibi proficuo, censeatur eo noluisse uti, eiq; renuntiare, nec iudex supplere debeat.

228 Aduersus † tamẽ hãc conclusionẽ mouetur hic Ang. col. pen. nã licet pactũ ne nõ petẽdo sit appositũ ex interuallo, tamẽ quia est ordinatũ ad detrahẽdũ, uidetur inesse, sicut factum incontinenti. l. pacta conuenta. infr. de contra. emp. ubi dicitur quòd pacta conuenta quę postea facta detrahunt aliquid emptioni, cõtineri contra, ctui uidẽtur. ueluti ne cautio duplę prӕstetur qđ est ad detrahẽdũ secũdũ Glo. cum debeat uenditor emptori duplam promittere. l. emptori. in

229 fr. de euict. † Et istud argumentum magis cõcludenter deducit hic Ias. quia in pactis ad excipiẽdũ nõ refert an sint apposita in cõtinẽti, uel ex interuallo. l. iurisgẽ. §. quinimò supra eo. sed si essent apposita incõtinẽti, iudex supplere posset & si pars non exciperet, ut inferius hic tradit Bar. in d. §. qui ita. & in l. lecta. & ibi cęteri. infr. si cert. petat. igitur idem esse debet licet ex interuallo fuerint facta.

230 Secundò † mouetur Ang. quia ex quo apparet in actis de pacto notoriũ est iudici per acta, acto rẽ nõ fouere iustitiã: ergo debet eũ repellere saltẽ ex officio. l. ultima. inf. de pet. hӕr. Iurat enim iudex ęquitatẽ facere, & iudicare prout sibi uisũ fuerit ӕquũ in ant. Iusiuran. quod prӕsta. ab his. ӕquũ autẽ est agentem repelli ex quo petit inique. §. prӕterea. insti. de excep. Et super omnibus notoriis iudex supplet de facto, & procedit iuris ordine non seruato. l. ea quidẽ. C. de accu. l. i. iũ. Gl. C. qui, & aduer. quos idẽq; tenet Rom. in l. iiii. §. hac aũt iudiciũ, nu. 5. infr. de dam. infec. post Innoc. & Butri. in c. cũ dilectus de consue.

quinimò

231 Quinimò plus † singulariter addit post Innocen. in c. cum olim. de censi. quòd si reus nō possit opponere, uelut quia sibi denegatur ex forma statuti, tamen iudex debet actorem malè agentem repellere. & reo iustitiam ministrare, quod etiam uoluit Bal. in rub. C. de manumis. ea ratione: quia tunc non auditur opponens, sed iudex qui ineptum, aut callumniosum libellum lacerat. Et ad hoc adducit etiam Dec. plures concordantes in l. non uidetur cepisse. infr. de reg. iur. Et hic Ias. Glossam in l. ii. in uer. atrox. supra de feriis.

232 Tertiò præter † Angelum Castren. hic etiam mouetur: nam ex quo apparet per confessionē partis de illius calumnia, certè iudex debet ex officio supplere etiam altera parte non opponente per glos. ordinariam in l. ii. §. quòd si actor. C. de iur. callu.

233 Quartò † Fortun. hic col. antepe. contra hanc opin. insurgit, nam prętor dicit se pacta seruaturum. l. iurisgē. §. prętor ait. supra eo. motus equitate. l. i. eo. sed cum reus opponit pactum de non petendo, & fatetur aliud pactum de petendo postea factum; probatur deficere equitate primi pacti, quæ resoluta fuit æquitate contrariæ conuentionis. l. Stichum. §. naturalis. infra. de soluti. non ergo seruabitur prætor pactum de non petendo cum deficiat fundamentum ex quo se seruaturū promisit, & ita iudex cōdēnabit reum, licet actor nō replicet de secundo pacto.

234 Subdit † tamen Ang. se de plano concedere ꝙ si iudex nollet supplere, non faceret litem suam ut not. Speculat. in ti. de of. iudic. §. impedit uer. i. nō tenetur ergo iudex supplere parte non opponente, si tamen uult potest, ut concludit hic Ang. & Alex. in d. §. qui ita. col. ii. dicens sic opiniones concordari.

235 Licet tamen hæc † ingeniosa sint, & subtiliter excogitata, libentius in sententiam Bartoli pedibus eo, quam reperio quoque Alexandrum tenere in d. l. unica. C. ut quæ des. aduo. quoniam ut ille dicit non debet esse differentia an constet iudici per confessionem actoris, uel aliter, nec uidetur reddi posse urgens ratio differentiæ inter casum quando constat per confessionem uel per instrumentum contra quod nihil sit oppositum.

236 † Nam etiam per instrumenta in actis producta contra quæ nihil est oppositum res efficitur manifesta quemadmodum & per confessionem. ca. si. de cohab. cle. & mul. l. si. cum Glo. C. de reb. cred. Et confessio retractari potest erroris prętextu, sicut possunt instrumenta impugnari, l. error. C. de iur. & fac. igno. ideò sicut quando constat ex actis iudici secus quàm per confessionem partis, exceptionem pacti conuenti competere, si non opponatur uidemus iudicem supplere non posse secundum Bar. & sequaces hic & alibi, pariter idem iuris esse debet quando id constet per confessionem partis.

237 Idē † quoque pręter Alexandrum tradit Bellon. supputa. lib. secundo cap. x. ubi dicit ꝙ quando quis est liberatus ope exceptionis, siue ex actis, siue ex partis oppositione constet de exceptione, non poterit iudex actorem reiicere; quia habet actionem licet elidibilem per exceptionem, Et sic fit processus secundum qualitatem exceptionis, & si exceptio erat pacti de non petendo & fuerit opposita probataque per reum, iudex eum absoluet quòd si non opponat, aut opponendo non probet, iudex eum condemnabit.

238 Et hanc † partem tenendo non obstant contraria, namque primò respondet Ias. hic, quod dicitur in pactis ad excipiēdū nō esse differētiā, an sint apposita incontinēti, uel ex interuallo, uerū esse quantum ad hoc ut reus habeat exceptionē si opponat, Sed si nō opponat longa est differentia; quia si pactum fuit appositum incontinenti quo casu censetur intrinsecū, iudex supplet, etiā si non opponatur; secus aūt si ex interuallo ut declarat hic Bar. & in d. l. lecta, nu. 31. Et ideò tex. in d. l. pacta conuenta, dicens quòd pactum ne cautio duplæ prętetur ex interuallo celebratū uidetur inesse, seu contractui contineri, procedit quo ad excipiendum ut ait Saly. & alii tradunt: quia competit reo exceptio ex illo pacto si petatur ab eo cautio duplę, Sed ita demum competit, si illam exceptionem opponat non enim iudex pro eo supplet.

239 Ad secundum respondetur † ex dictis hic per Angelum quem supra retuli. num. 234. iudicem supplere posse si uelit sed non teneri, cum quo concordat Alex. in d. §. qui ita. Aret. in l. ita stipulatus. col. pen. inf. de uer. ob. Dec. in l. non uidetur cepisse. inf. de reg. iu. & Cagnol. in d. l. lecta. nu. 168. Sed & secundò respondet Ias. hic. ꝙ obiectū nō procedit in his in quibus lex requirit ꝙ pars opponat ut in casu nostro, Idque plenius declarat Alex. in d. l. unica. C. ut quę des. ad uo. dicens ꝙ illud procedit quādo nō requireretur formalis exceptio: sed ubi sumus in casibus in quibus à lege requiritur exceptionis oppositio, seu requiritur aliquid per libellū, & formalē petitionē, tūc nō sufficit ꝙ cōstet ex actis sic esse, nisi petatur uel excipiatur; quia notoriū non releuat ab onere proponendi ut dictum est.

240 Ad tertiū † quod inquit Cast. de calumnia quę constat per confessionē actoris de pacto de nō petēdo uel rei de petēdo, respōdetur ꝙ iudex potest aut etiā debet repellere calumniatorē ex officio, quando ex tali calumnia locupletaretur cū aliena iactura: aliàs secus. Ita Are. & Ripa. in l. ita stipulatus. nu. 86 inf. de uer. ob. sic in secūdo casu saluantes hic Bart. at si creditor petat mutuū forte, licet alleget fecisse pactū de nō pet. nō per

241 hoc locupletatur cum aliena iactura† Nam debitor damnum non patitur, sed lucrum perdit hoc est beneficium pacti quod non opponit. Et quod à damno differt. l. fi. C. de codicil. meritò iudex ei suffragari non tenetur, & illi inuito beneficium impartiri. l. hoc iure. §. non potest. infra. de dona. l. inuito. infr. de reg. iur. & ideò supplere non debet. Præterea si qua calumnia actoris subesse dicitur, considerari debet econtrà negligentia rei, qui potest, & non uult, nec curat allegare pactum de non petendo, meritò mutua compensatione tolli debent: argumento. l. uiro atque uxore. infr. sol. matri. & ideò creditor tutus agere posse debet, sicut pactum de non petendo factum non fuisset.

242 Ad ultimum fundamentum Fortunii † respondetur quòd licet æquitas primi pacti deficere uideatur ex secundo, non tamen iudex succurrere debet actori non utenti beneficio secundi pacti sed ut minister iuris potius primo pacto niti debet quod opposuit & probauit reus, prætermissa actoris negligentia: quoniam uigilantibus & non dormientibus iura subueniunt. l. pupillus. in fin. infr. de his quæ intra credi. ca. duobus, & ibi Gloss. de rescri. in vi. Ias. in l. inter eos. notab. primo infra de re iudicat. & ita ressolutis obiectis remanet conclusio Bartoli defensata.

243 Tertiò notat ex hac Glo. Bartolus, quòd † allegans stipulationem, dicere debet omnia solennia, uidelicet interrogationē uerbis factam præcessisse responsionem inter præsentes, & incontinenti secutam fuisse, quod procedit secundum Bart. quando allegatur stipulatio quæ debet probari per testes, quo casu solennitas non præsumitur. l. i. C. de usur. ubi dicitur quòd si interrogatione præcedente promissio usurarum rectè facta probetur, licet in instrumento conscripta non sit, tam optimo iure debentur. Si enim non erat in instrumento conscripta dicta promissio, per testes erat probanda, meritò bene dicitur ibi quòd probari debet eam fuisse factam interrogationem præcedente, & sic huiusmodi solennitas uerborum quæ causat stipulationem debet pro

244 bari. † Secus si quis allegaret stipulationem interuenisse per instrumentum, nam non esset opus allegare & probare solennitatem necessariam ad stipulationem; quia præsumeretur interuenisse l. sciendum. infr. de uerbo. obligatio. ubi dicitur quòd si quis scripserit se fideiussisse, uideri omnia solemniter acta, & sic interogationem præcessisse & responsionem secutam fuisse, sic que stipulationem qua mediante fit fideiussio l. blanditus. C. de fideiusso. Et hoc idem latius inquit tex. in §. si scriptum. instit. de iniu. stip. ubi dicitur quòd si scriptum fuerit in instr. aliquem promisisse, perinde habetur atque in si interrogatione præambula responsum sit, & ita præ-

245 cedente solennitate stipulationis. † Et rationem differentiæ inter testes & instrumentum reddit Bar. in d. l. sciendum. col. ii. & clarius in l. i. C. de usur. nam testis deponere debet, & rationē reddere per sensum corporeum, l. qui testamento. §. fin. infr. de testa. l. testium. C. de testib. sed stipulatio est quid iuris, est enim uerborū obligatio, quæ resultat ex interrogatione, & responsione. Si ergo testis diceret expresè quòd quis promisit in instrumento per stipulationem non concluderet dictum suum; quia stipulatio non uidetur, nec auditur, sed intelligitur, & ita non sensu percipitur sed potius intellectu, meritò testis dicere debet quòd promisit præcedente interrogatione tali præsenti, & incontinenti, & tunc iudex intelligit, & ex hoc colligit stipulationem, non enim pertinet ad testes iudicare an sit stipulatio uel non; nam hoc ad iudicem spectat.

Et ideò quando testis dicit, quòd talis promisit per stipulationem iudicat, non autem testificatur, sed ad iudicandum non est adhibitus, ideò non ualeret eius testimonium, at secus est in instrumento: quia cum conficiatur de consensu partium potest notarius illud quod est gestum scribere per quæcunque uerba ut sibi uidetur, quæ hoc importent. Et istam rationem pariter ponit Christoforus de Castellio. in d. l. sciendum. nume. 8. dum taxat Martinum.

246 Et insuper adduci potest alia ratio quæ partim conuenit superiori, partim uerò ad aliud tēdit quam ponit Castr. consi. lxxxi. in causa Syluestri. colu. iii. in antiquis. ubi dicit quòd uerbum promisit appositum in instrumento intelligitur per stipulationem. l. i. C. de contra. stip. quia instrumentum conficitur de uoluntate partium, sed à teste prolatum intelligitur sine stipulatione; quia testis inducitur contra uoluntatem partis contra quam inducitur, Et hoc idem licet paulo diuersis uerbis tradit Crott. in d. l. sciendum. nume. 18. inquit enim quòd uerbum promitto, positum in scriptura publica uel priuata stipulationē importat: quia præsumitur appositum de uoluntate promittentis, Et sic adest factum uoluntarium, sed in teste dicente aliquem promisisse non fit expressio de uoluntate promittentis: quia iudicium redditur in inuitum, l. inter stipulantem. §. i. infr. de uer. ob. lex autem latius interpretatur factum uoluntarium quàm necessarium.

247 Quartò notat Bar. ex hac Glo. †. quòd ubicunque constat in iudicio actorem carere actione, licet non allegetur per reum, sequitur absolutoria, quod apparet ex Glo. nostra quę dicit si allego stipulationem & confiteor acceptilationē non possum obtinere, nec requiritur quòd per aduersariū obiiciatur, & idē tenet Gl. in l. ubi pactum.

ctum.C.de transa.ubi plenius insistunt Docto
res, quibus adde Alexandrum.in l. unica. C.ut
quæ desi.aduo.& in l.eum qui ita.§.qui ita.colu.
fina.infr.de uerbo.obl.ubi dicit illã Glo.proce-
dere quando ipso iure actio non competebat
actori,tunc enim iudici bene permittitur acto-
rem repellere absque oppositione rei, cum ne-
mo sine actione experiri possit.l. si pupilli.§. ui
deamus.infra de neg.gest.Idemque tradit Alex.
consi.ccvi.uiso summario.col.iii. uolu.ii. Mars.
alios citans.consi. cxxxv.nu.9.& in practi. cri-
248 mi.§.constante.num. 124.† Et hęc conclusio
comprobatur ex his quæ tradit in simili Bar. in
l.ii.§.quòd si de frumentaria. infr. de admi. rer.
ad ciui.perti. ubi dicit quòd quando iudici con
stat,& notorium est alicui defensionem non cõ
petere,citatio non est necessaria, & potest abs-
que illa ad ulteriora procedere, idemque tenet
Abb.in.cap.causamque.col.secunda.de rescr.&
Imol.in c.quanto.de trans.præla.

249 Hinc etiam.† Bar.in d.l.ubi pactum.col fi.di
cit quòd si liqueat iudici non esse delictũ,& iudi
cium sine actione uel inquisitione procedere,
reũ debet absoluere,& ulterius non procedere li
cet à parte non opponatur, debet enim partis
innocentiam quęrere etiamsi non defendat l.
si non defendatur. infra de pen. & tradit idem
Bar.consi cxvii.uisis omnibus.post princ.Ang.
consi.cccviii.factũ tale est.Cuma.consi.clxxiiii.
& alii quos cumulatè citat Mars. consilio. xc.
250 numero. 25.† Atque hinc declaratur Glo.
notab.in l.i. supra de offi.assesso. dicens libellũ
ineptum dentibus a iudice lacerandum esse, ut
intelligatur etiam parte non opponente, si cer-
tum est agentem carere actione. prout conclu-
dunt hic Moder. Pataui. nu. 31.

251 Sed contra prædicta † Bartolus opponit d. l.
planè.iunc.l. fi. infra de pet. hæred. ubi per of-
ficium iudicis suppleri potest, etiam si à parte
non opponatur illud quod actionem tollit,
Nam in d.l. planè.dicitur quòd etiam prędo
potest consequi expensas utiles & necessarias
factas in rebus hereditariis quia nõ debet prędo
ex aliena iactura lucrũ facere,& idipsum officio
iudicis continebitur; nam nec exceptio doli ma
li desideratur inquit text. & sic apparet quòd
iudex supplet non petitus.

252 Similiter † in l.fina.dicitur quòd si pater posse
deris bona filio per matrem relicta,& is emanci
patus ea petat sibi reddi paterque paratus sit
id facere,modo ratio habeatur eorum quę pater
in eum erogauit cum esset Senator, utiq; patrẽ
audiendum esse,doli que exceptione filium sum
mouendum esse,uim cum etsi non exciperetur,
satis per officium iudicis patri consuli debe-
ret,& sic iudex non petitus deberet se interpo
nere & supplere. Sic igitur dicendum uidetur
circa primum & secundum notabile,quod colle
git Bartol.ex Gloss.nostra circa pactum de non
petendo,quod reo non prodest,si non opponat
etiam quod aliunde de illo constet; nec iudex
supplet. & econtra de pacto de petendo quod
actori non suffragatur si illud non adducat, nec
iudex supplet: nam uideretur ex d. iuribus immo
iudicem partes suas interponere debere, & ex
officio supplere.

253 Pro dissolutione huius difficultatis Bartolus
hic distinguit quòd quandoque constat in iudi-
cio quid,propter quod apparet actorem non ha
bere actionem, & tunc iudex debet reum absol
uere licet non opponatur ab eo, & ita non peti
tus supplere potest de facto, d. l. ubi pactum.&
ibi Glo.& Doct.C.de transa.& per Glos hic &
supra dictum fuit in iiii.notab.quod Bart.colle-
254 git ex ea.† Imò uerò iudex hoc casu nedum
supplere poterit,ut concedunt omnes, sed ad id
tenebitur,ut tradit Bar.in d.l. ubi pactum. colu.
iiii.dicẽs quòd ex quo iudex comperit actorẽ ca
rẽtẽ actione,habet de necessitate reũ absoluere
& sic actorẽ repellere,& hanc ponderationem fa
cit ibidem Antoni.de Alexandro ut Curt.reuel
lat.nu.19 licet auctore tacito sibi Iason ascribat
255 num.19.† Inferens quòd si iudex non petitus
actorem carentem actione non repulerit ex of
ficio suo,tenebitur in syndicatu ad interesse par
tis.quam sententiam comprobat etiam Cagno.
in d.l.lecta.nu.165 motus ex not. per Aquens.
in l. si Ticius colum.i infrà de uerbor. obl. ubi
dicit quòd si iudex ferret sententiam pro eo
qui careret actione, sententia talis mani-
festam & euidentem iniquitatem contine-
ret. & sic nulla foret ac si contra. ius pro-
lata. capitulo. inter cęteras. de re iudic. un-
de nimirum si iudex etiam parte non oppo-
nente debet hoc casu supplere, ne sequatur
huiusmodi nullitas & iniquitas: alias tenea-
tur in syndicatu parti ad interesse. Sed Ca-
strens. & Alexand.numer.7. Aretin. & Alciat.
colum. penult. in d. l. lecta. uolunt iudicem
non teneri ad id non petitum, sed posse si
uelit actorem repellere, meritoque in syn-
dicatu non teneri, licet actorem non repule-
rit quorum sententiam latius ego comproba-
ui.in §.fin.num.9.instit.qui.alic.licet.per regu-
lam l.iiii. §. hoc autem iudicium.infr.de damn.
infect.

256 Clarum est † enim quòd iudicandi munus est
necessarium.l.fi.§.iudicandi.inf.de mun.& hon.
& tamẽ ad id nõ tenetur nisi petatur.d.§.hoc a t
iudicium. Quare posito quòd iudex teneretur
agentẽ sine actione repellere, tamẽ id est intelli
gẽdũ si fuerit à parte petitũ at ex suo officio nõ
cogitur ad id,licet id facere possit si uelit ut in-
quit Cast.& ita re pio op Ias.sibi cõtrarius tenet.
in l.i.nu.6.supra.de offi.ass.ubi refert ita tenere
Butriũ in c.bonæ.de post.prælla.& Angelũ.hic

Et ad argumentum Cagnol. dicas non ualere consequentiam suam iudicem ad idem teneri quia si ferret sententiam nulla esset. & iniqua, stant enim simul quòd non teneatur eam ferre. si tamen ferrat sit nulla. & ita in hoc articulo ressideo de quo plenius per me uideas. in d. §. fin. ne sæpius idem repetam, contra morem meum.

257 Aut uerò † dicit Bartol. apparet aliquid per quod actio non tollitur ipso iure, sed ope exceptionis posset elidi, tunc si quidem talis est exceptio quę inest ipsi actioni, uel obligationi, ut in pacto incontinenti apposito, iudex supplere potest etiam si non opponatur à parte remittit se Barto ad dicta per eum. in d. l. lecta ubi num. 21. dat exemplum de obligato ad aliquid uelut exempto cum factum fuerit pactum afferens dilationem, uelut anni ad soluendum, licet enim tale pactum producat exceptionem tamen nõ est necesse quod reus eam proponat, quia ipsi actio

258 ni proposita inest. † Et ideò si pecunia, quę debetur ad diem, uirtute pacti, statim peteretur & reus exceptionem non opponeret, iudex reũ condemnaret ad dandum pecuniam ad diẽ; quia istud dari in diem inest ipsi obligationi hoc est intus in obligatione continetur, cum incontinẽti sic conuentum fuerit, meritò non est necesse

259 quod extrinsecus adducatur † Et hoc etiam confirmat Cagnol. in d. l. lecta numer. 159. nam licet reus non opponendo dilationem ante lit. contestatam, renuntiare uideatur illi exceptioni quò ad repellendum actorem à limine iudicii, argumento. l. si cui. C. de accus. non tamen renunciare uidetur illi exceptioni inquantum opponi potest in uim peremptorię ad differendum solutionem, argumento. l. si seruitus. infr. de serui. urb. pręd. ideò iudex prędicto casu nõ solum potest

260 sed tenetur reum modificatè condemnare † Et hanc dicit esse communem, & tenendam scribẽtium conclusionem secundum. Aret. Iason. Dec. & Moder. ibi, & alibi Doctores quos citat potissimè uerò Parisium in cap. exceptionem. col. xiiii. de except. ubi dicit hanc suppletionem iudicis eo modo non regulari quo fieri deberet si pars opponeret ac peteret, tunc enim non deberet reus condemnari, sed absolui ab obseruatione iudicii, cum uictoria expensarum & duplicatis induciis. §. appellantur instit. de except. at secus eo non opponente. quod contingit ex eo, quia imputandum est non opponenti exceptio

261 nem dilatoriam. † & scienti & uolenti non fit iniuria, l. cum donationis. C. de transſ. & damnũ quod quia sua culpa sentit, sibi & non alteri debet imputare, l. quod quis ex culpa. infr. de reg. iur. & satis est quòd iudex illi reseruet ius cui non apparet fuisse renuntiatum.

262 Aut uerò † subdit hic Barto. talis exceptio nõ inest obligationi sed extrinsecus uenit, ut in pacto celebrato ex interuallo, uel in exceptionibus procedentibus ex alia ęquitate, tunc si quidem illa exceptio omitteretur, actor locupletaretur cum aliena iactura, iudex potest ex officio suo supplere postquam sibi constat de facto, ac si exceptio fuisset opposita. Et in hoc casu procedit d. lex planè. & final. infr. de pet. hære. de prędone qui necessarias, uel utiles expẽsas recuperat officio iudicis, & de patre cui compensantur erogata pro filio iudicis officio licet non opponat, ne petitor aut filius locupletẽtur cum aliena iactura prędonis & patris. Et hoc idem sequuntur Alex. & Ias. in d. §. qui ita Aret. in d. l. ità stipulatus. coll. antepe. Alexan. & Cagnol. in d. l. lecta. nume. 168. & cæteri scribentes

263 hic. † Solus tamẽ Ful. nu. 20. dissentire uidetur ab hac sententia quę non colligit ex illis iuribus, id enim uult in eis Iurisconsultus: quia loquuntur in iudiciis uniuersalibus in quibus officio iudicis ex natura iudicii ratio habetur augumenti & diminutionis, ideò si agatur hæreditatis petitione contra malę fide possessorem: habetur ratio sumptuum nõ exceptione doli quę forsan non competit ex mala fide, sed ex natura uniuersalis iudicii, ut in simili fructus ex hæreditate percepti augent hæreditatem, & in hæreditatis petitione comprehenduntur licet nomina

264 tim nõ petãtur † At non sic in petitione singulari; quia si fundum quis possederit, & fructus perceperit, fundus non fit maior, ideo oportet specialiter fructus à malę fidei possessore, rei uẽdicatione petere. Item si reus sumptus fecerit, nõ detrahuntur officio iudicis cum per hoc nõ reputetur fundus minor ideò est necessaria doli exceptio quæ fortè non competeret malę fidei possessori propter malam fidem suam, Sed in uniuersali iudicio quod recipit diminutionem tanto minus ex hæreditate uidetur esse penes prædonem quantũ est utiliter impensum, ideòque tanto minus officio iudicis condemnatur quaquam non competat exceptio propter malam fidem. & ita ressidet aduersus Bartol. & se-

265 quaces Fulgo. † cuius dicta licet more suo subtilia mihi placere nõ possunt, quia malę fidei possessor ideò sumptus deducit in hæreditate factos; quia si facere debuit, nec fecit culpę huius reddit rationem. l. si quid. §. sicut infr. de pet. hære. & hoc est quod inquit text. in l. si à domino. §. fina. eod. tit. quòd impensas deduci factas gratia fructuum ratio naturalis expostulat non solum in bonæ fidei possessoribus, uerum etiam in prædonibus, ut sicut de negligentia tenẽtur, ita de factis ressarciantur. patet igitur quòd leges mouentur in ea materia petitionis hæreditatis ad detrahendas impensas factas à prędone, non quia sic dictet natura iudicii uniuersalis, ut dixit Fulg. sed ratio naturalis inseruiens prædoni si impendit, sicut eidem desseruiens si pręteremisit impendere,

impendere, comprobatur ex ratione particulariter assignata in d. l. planè. *non enim debet petitor ex aliena iactura lucrum facere*, non autem id ex eo prouenire, quia natura iudicii uniuersalis sic suggerat. & in eadem ratione fundata censetur lex. fina iuxt. Gloss. quę se remittit ad eam.

266 Aut uerò † subiungit Bartolus actor non locupletatur cum aliena iactura, tunc non potest iudex supplere, nisi reus opponat, ut contingit hic in exceptione pacti de non petendo, quam si reus non opponit, per hoc actor non locupletatur cum alterius iactura, cum sibi deberetur pecunia ex contractu preambulo, & ita resſidet hic Bar. quem Castren. probat, & eius dicta dicit esse singularia.

267 Ex quibus † infert Bart. ad unum contra Gl. nostram quatenus uoluit in pacto de non petēdo reo facto, qui confitetur illud dolo uel metu sibi fuisse factum, si petat actor, & reus excipiat, actor autem non replicet de dolo uel metu, eum obtinere non posse, sed illi obstare exceptionem pacti de non petendo taxat enim Bartolus istud, nam cum reus sic obtinens locupletaretur cum aliena iactura, iudex debet eum repellere posse ex officio suo, licet actor non replicet de dolo uel metu per d. l. planè. & final. de pet. hæred.

268 Sed considerandum est † quòd idem Bartolus in hoc sibi contrarius esse supponitur. in d. §. qui ita. cum dicat eo loco quòd quando exceptio non inest obligationi sed uenit extrinsecus ut est exceptio pacti postea facti & omnis exceptio quæ partium conuctione non uenit, ut exceptio metus & erroris & similes, tunc est necesse quòd opponatur. hinc enim sentit Bartolus si non opponatur de metu per actorem, iudicem non supplere, reumque debere obtinere cum tamen Bar. hic uelit contrarium ne reus locupletetur cum iactura actoris.

269 Hanc contrarietatem † perpendunt Alex. & Ias. in d. §. qui ita. eamque tollunt in hunc modum, iudicem non supplere, si non imploretur eius officium, sicque Bartolum eo loco intelligēdum esse eum uerò supplere, si eius officium imploratur, ne reus locupletetur, & ità procedit hic Bar. per d. §. hoc autem iudicium, qui sic etiam declarare uidetur in l. fin. infr. de pet. hær. dum dicit semper tamen intellige quòd pars

270 petat. † Et hoc officium iudicis poterit expedire si fortè dici posset actorem qui dolum uel metum non allegauit, sibi tacitè præiudicasse, sic ut amplius de illo replicare non posſit. Nam non impeditur officium iudicis ad id implorare, quod subrogatur in locum deficientis exceptionis ne aduersarius faciat iniquam extorsionem. & iniquum lucrum, prout declarant Bal. Castr. & alii in d. l. planè.

271 Patet † hactenus multa quidem notabilia dixisse Bartolum super hac prima declaratione Glo. nostrę sed tamen ut ille dicit sibi non placent quantum ad expositionem literæ, Nam quod inquit, Glo. respicit modum proponendi & probandi tam pactum quàm stipulationem, quod quidem non congruit uerbis literæ nostrę dicētis quòd in stipulationibus ius continetur, in pactis factum uersatur, quę uerba non spectant ad modum proponendi uel probandi, sed prę supponunt substantiam stipulationis in iure, pactorum uerò, in facto cōsistere, secundum Bar. & post eum Ias. num. 45. Prætereа stante expositione Gloss. etiam stipulatio non deberet tolli per stipulationem: quia licet debeat proponi iuris solennitas, in ea tamen etiam proponitur ipsum factum. & sic eadem uidetur esse ratio quę in pacto. Rursus ratio Glo. bene concludit quòd non potest tolli pactum prout est contractus sed nil concludit quantum ad effectum pacti qui est iuris quare non tollatur prout tollitur omnis effectus stipulationis.

272 Quare † ad secundam declarationem gloss. nostræ quam facit ad hunc tex. pertranseo. dicit enim, quòd in pactis factum uersatur, hoc est ius naturale, id est, naturalis obligatio: argumento l. nec seruus quicquam. infr. de pec. ubi dicitur quòd nec seruus quicquam debere potest, nec seruo deberi. sed cum eo uerbo abutimur, factum magis demonstramus id est, ius naturale secundum gloss. quam ad ius ciuile referimus obligationem, Sic ergo bene uidetur exponere Gloss. nostra textum dicentem, quòd in pactis actum uersatur, id est, ius naturale, seu naturalis obligatio, cum sic exponatur alibi quoque *De secunda declaratione Glo. ad hūc tex.*

273 textus. in d. l. nec seruus quicquam. † At ius naturale est immutabile, ius autem ciuile secus. §. penul. instit. de iure. natu. & fi. insti. de legi. agna. tut. nimirum ergo si primum pactum per secundum non tollitur ipso iure. stipulatio uerò secus. Sed hæc declaratio displicet Accursio: quoniam quęlibet obligatio siue ciuilis, siue naturalis tantum per ius ciuile, id est per stipulationem tollitur. l. i. §. illud. infr. de noua. ubi clarè dicitur nihil interesse qualis præcesserit obligatio utrum ciuilis an naturalis, qualiscunq; enim fuerit obligatio quę præcesserit nouari potest uerbis; ergo patet non esse ueram declarationem Glo. quòd ideò pactum dicatur in facto uersari. ideoque per sequens ipso iure non tolli; quia factum illud in quo uersatur dicitur ius naturale, idest, obligatio naturalis, quod est immutabile, cum imò uideamus obligationem naturalem tolli per nouationem.

274 Confirmat † Accus. hanc opi. contra Glo, namque in stipulatione continetur etiam ius naturale. l. i. §. si. supra eo ubi dicitur quòd etiam stipulatio nisi habeat cōsensum nulla est, si enim consensus inest stipulationi; ergo naturalis obligatio

gatio quæ ab illo causatur. l. cum amplius §. is natura. infra de reg. iu. ergo falsa reddi ur decla ratio Glo. quòd in pactis factum uersetur, hoc est ius naturale, quasi quòd in stipulatione sit se cus, cum pateat idem ius esse utrobique, & ita reicitur hæc declaratio, Quam Fortun. etiam taxat ut per eum.

275 Subdit igitur Glo. † postremò loco dici pos se quòd in stipulationibus Ius contineri dicitur, id est uinculum, uel obligatio meritò una tolli tur per aliam ipso iure, at pactum de non peten do imponitur potius ad extinguendam obliga tionem quàm contrahendam, & ideò non tolli tur ipso iure per secundum pactum de petendo, id enim non tendit ad extinguendum sicut primum. Et licet Barto. dicat quòd ista declara tio secundæ uniformis est, & eam declarat, dif ferunt tamen ut inquit Iaf. nume. 45. quia in se cunda dixit Gloss. in pactis factum uersari: quia adest obligatio naturalis, & sic factum capitur pro iure naturali, sed in ista dicit quòd secundum pactum non fuit factum ad extinguẽdum sicut primum: secus in stipulatione nouante quæ tendit ad extinguendum, unde hæc inter se differunt.

276 Sed utcunque † sit, quoniam ista quę dicit Gloss. non reddunt hunc text. bene clarum super illis uerbis, quòd in stipulationibus ius con tinetur, in pactis factum uersatur. ideò Bartolus aliter eum declarare conatur quòd substancia stipulationis consistit in iure. Nam stipulatio est uerborum obligatio. l. v. §. stipulatio. infr. de uerb. obl. instit. eod. titulo. in prin. & in l. i. §. uer bis. infr. de actio. & ob. sed substantia pacti con

De Bartoli declaratione ad hũc tex.

277 sistit in f ctο † quia pactum est duorum plu rium ue in idem placitus & consensus. l. i. supra. eo. & hoc totum sonat in factum, & nihil Iuris, meritò stipulatio tollitur per aliam stipulatio nem: quia unum ius potest aliud ius tollere. §. pen. inst. de iure. nat. Sed ipsum pactum nõ tol

278 lit aliud pactum. † Nam exceptio quę oritur ex pacto, non oritur mediante naturali obligatione ipsius pacti, sed prima & immediata causa exceptionis est, quia sic couentum fuit, & quia tale pactum interuenit, adducit Barto. text. quẽ rotundissimum appellat instit. de replic. in prin. ibi, *Et excipiat debitor ut ita demum condemne tur si non conuenerit ne eam pecuniam creditor pe tat*, sic enim dicit exceptionem pacti causari à conuentione.

279 Stante † igitur quòd pactum sonet in factum, mirum non est si tolli non potest: quia quòd factum non interuenerit, fieri non potest per legem secundum ueritatem. l. in bello. §. factæ. in frà de captiu. facit ergo lex per fictionem intro ducendo replicationem ut hic dicitur, qua me diate exceptio prioris pacti eliditur, sicut enim dicit ille qui habet actionem, quæ eliditur exceptione non uidetur eam habere. l. non uidetur. infr. de regul. iur. quod uerbum uidetur, est nota fictionis. l. i. §. deiecisse. inf. de ui. & u armа. sic ille qui habet exceptionem, quæ replicatione eliditur, non u detur eam habere, & sic per fi ctionem, & ita residet Barto. in hac declaratio

280 ne text. nostri. † Notans ex ea quòd fictio priuatiua quę fingit illud non esse quod est, non ha bet locum in his quę sunt iuris regulariter, ut hic, quia ius tollit ius uerè, ut hic, stipulatio sti pulationem, sed habet locum in his quæ sunt fa cti ut hic; quia factum quod uerè tolli non po test, tollitur per fictionem, de qua materia fi ctionis priuatiuæ se remittit Barto. ad dicta per eum latius in l. is qui pro emptore. infr. de usu cap. ubi nume. 37. de illa tractat: & hanc declara tionem Bartol. sequitur in effectu Iaf. hic. col. i.

281 plenius eam referens. † Fortunius uerò colu. sua. non tam eam directo mordet, quam me dia quibus nititur Bartolus. quippe quòd exce ptio fingat actionem non inesse, replicatio uerò fingat exceptionem non extare. nititur enim Fortun probare contrarium, quod ut immedia tè Bartolum non offendens omitto. Sed A Emi lium Ferretum suscipio qui sic aduersus Barto. insurgit, stipulationi pactum inest, & dum initur, & postquam concepta est; ergo secundum sententiam Bartoli de pacto, stipulatio non po terit ipso iure stipulationem tollere, præterea peccat consequens suum, pacta non possunt in fecta fieri; ergo non tolluntur ipso iure, idem namque dici potest in stipulatione nam nõ pos sum facere, ne stipulatus fuerim; ergo stipulatio

282 stipulationem non tollit ipso iure. † Quare subdit Aemilius Iurisconsultum hic agere de stipulatione liberatoria, hoc est de acceptilatio ne, quę factũ non continet sed ius, liberat enim penitus, & ex toto, data illi facultate talia iure ciuili, quamobrem cum liberationem moliatur potentissimus contractus, ipso iure elidit stipu lationem, pactum uerò factum complectitur, hoc est, ne petatur, ne agatur, ne eatur ad iudicem, & ideò non tollit, nisi per exceptionem, ni si legis auxilio, prout in uersiculo sequenti,

283 Rectè † gitur Iurisconsultus noster non dicit stipulationem iuris esse, sed in stipulationibus ius contineri, ius autem illud est liberatio, Neque dicit pactum esse factum, sed dicit in pacto factum uersari hoc est ne agatur, ne ue fiat. Et ita residet A Emilius. Cuius dictis assentire nõ possum, quoniam nimis restringit tex. nostrum dicentem, *quia in stipulationibus ius continetur*, cum enim in plurali loquatur, intelligi debet ne dum de liberatoria uelut per acceptilationem, (quod inquit A Emil) uerum etiam de obligatoria puta per nouationem (quod ille negat,) quę est prioris debiti in aliam obligationem transfusio l. i. infr. de nouati.

Idque

284 Idque fortius † confirmatur etiam text. di-
cens. *sicut stipulatio tollitur per stipulationem*, ad
deret liberatoriam, nam subiiciendo rationem
illam generalem, *Quia in stipulationibus ius con
tinetur* procederet etiam in stipulatione obliga
toria licet enim lex sit specialis, si tamen ratio
generalis est, generaliter est intelligenda, ut no
tant Barto. Bald. & alii. in l. regula. §. i. inf. de iur.
& fac. igno. Iason. in l. id quod. infra. de le-
gat. primo. D. m. Riminald. consi. 371. nu. 2.
85 † Et mens. & ratio legis dicitur anima legis
quæ potius attenditur, quàm uerba, quæ sunt tã
quam corpus ut dicit Bald. in l. si quis seruo. C.
de furt. Rolandus à Valle consi. lxxii. nume. 43.
uolum. i. subdens quòd ratio prima est in inten
tione disponentis ut per Sozi. consil. lviiii. nu-
286 me. 20. nolum. iiii. † Et sicut statutum uel lex
disponit in his de quibus expressè loquitur, ita
pariter ratio statuti seu legis dispositionem in-
ducit, ut inquit Bald. in cap. dilectus filius. col.
287 i. de rescript. † Et lex est quic quid in ratione
consistit, ut notat Abbas. in cap. nulla ratio. de
præben. vnde ubi mens & omnimoda ratio con
currit non dicitur fieri extensio, Gloss. in capit.
i. de tempo. ordi. in 6. in c. si postquam. de electi.
288 in 6. † Sed quando in pluribus casibus est una
& eadem ratio non agitur de extensione, sed si-
cut genus comprehendit omnes species, ita ra-
tio generalis omnes casus complectitur, ut tra-
dit Castr. consi. cccxxxii. præsens casus. in anti-
quis. Bald. in authentica post fratres. C. de legit.
hæred. in uersiculo item frater Dec. consilio.
ccxxvii. nume. 8. consi. cclxxxiiii. colum. ii. & cõ-
sil. ccci. colum. ii. D. me. Rimi. consi. xviii. num.
31. consi. xxxiii. nume. 51. & consi. cclxiiii. num.
25. Cagnol. in l. in toto & pars. nume. 6. infr. de
regul. iur. Rolland. à Valle. consi. 27. num. 7. uol.
289 i. † Nec ad illam uerborum formulam respi-
ciendum est (prout AEmil. putat) quòd Paulus
hic dixerit, In stipulationibus ius contineri, in
pactis uerò factum uersari. nõ autem stipulatio
nes iuris esse. pacta uerò facti. tales enim formu
læ uerborum recesserunt ab aula. sicut in actio-
nibus testatur imperator. in l. i. & secunda C. de
290 formul. † Et latius uana nominum uocabula
refellit. in l. ii. C. de const. pec. Cum non ad aliũ
finem sic Paul. fuerit locutus quàm ut significa-
ret stipulationes iuris esse, pacta uerò facti.

Non omitto quod Fortun. hic in tertio no-
tab. suam declarationem proponit ad hunc text.
dicens quod in stipulatione ius uersatur postquam
est in esse deducta, quoniam est uerborum obli
gatio, obligat, et est iuris uinculum, ut instit. de
oblig. in princ. cum enim ius ciuile inuenerit
hunc contractum, eo ipso quòd inesse deducitur
habet uinculum iuris, & ideò dicitur in text. no
stro quòd in stipulationibus ius uersatur, unde
iuris obligatio, contraria iuris obligatione resol

De declaratione Fortunii adhibe te xt.

nitur. l. nihil tam naturale. inf. de reg. iur. l. prout
quisque. infr. de soluti. sed in pactis factum uersa
tur, & non aliquod ius: quia ius ciuile non com
probat pacta. unde cum ius non habeant, ipso
iure resolui non possunt.
291 Sed † nec istam declarationem admitto, ue-
lut diuinatiuam, quòd ad comprobationem iu-
ris ciuilis, uel non Paul. respexerit. Prætereà sa-
tis extranea mihi uidetur huius rationis inter-
pretatio, *Quia in stipulationibus ius continetur, in
pactis factum uersatur*, hoc est: quia stipulatio-
nem ius ciuile inuenit, & approbauit, pacta uerò
nequaquam.
292 Demum † Fortun. errore labitur dicens, quod
in pactis factum, non autem ius uersatur; quia
pacta sunt præter leges ciuiles, & iura non habẽt.
Nam repugnat tex. in l. iurisgen. §. prætor ait. su
pra. eo, qui de pactis seruandis loquitur, quæ nõ
sunt aduersus leges, & sic quæ sunt secundum
leges.

Item Fortunio contradicit text. quem pro se
citat in eadem lege. §. & generaliter. dicens,
Quotiens pactum a iure communi remotum est. sẽ
tiens pacta dari, quæ iuri communi coniuncta
sunt. & secundum leges. & text. in l. legitima,
quam citat loquitur de pactis quæ lege, uel sen.
consulto confirmantur, & adiuuantur ad actio
nem producendam ut ibi plenius, & litera
dicit & Bartol. declarat. de quibus hic non
agitur.
293 Alciat. † igitur paradox. libr. i. cap fina. exi-
stimauit uerba tex. nostri alium intellectum re-
cipere quàm Doctores nostri plerique scriptis
prodiderint, Nihil enim aliud Iuriscons. uoluit
quam in stipulationibus uersari ius, id est, actio
nem in pactis factum, id est, exceptionem, nam
actionem iuris esse, demonstrat, eius definitio
nemini non cognita, exceptionem uerò pacti
ne petatur, esse facti, Baldus attestatur in rubr.
extra de pact. & Ias. in l. aunus. in fi. infr. eo. quos
Alci. sequitur: quoniam à iure naturali proue-
nit, & lex ea quæ solo naturali iure inducta sũt,
facti esse interpretatur.

De declaratione Alciati ad hunc tex.

294 Cæterũ † nec hoc sensisse Paulum Corrasius
existimat libr. secundo miscellane. cap. xvi. nam
ut & actio ipsa ius est, ita & exceptio. §. i. instit.
de repli. Et in exceptione reus actor est. l. i. in-
fra. de except. l. in exceptionibus. infra de prob.
vnde quemadmodum actor pertinẽter & aptè
actionem suam proponere debet. l. i. §. primo.
infra. si mens. fals. mo. dixe. cap. examinata. de
iudic. ita reus exceptionem suam; quam ineptã
& impertinentem reicit iudex atque dilacerat
ut ineptam actionem. l. i. §. Labeo. infra. de
flumi.

Et ad rationem Alciati respondet quoque
Corras. ut per eum quem breuitatis causa non
transcribo.

Dicit

De declaratione Corrasii.

295 Dicit † ergo quòd exponebat aliquando aliter hunc tex. ut quoniam ipsum ius in stipulatione effectum operatur, hoc est tollit precedentem solo iuris ministerio, & nullo alio hominis facto intercedente, neq; enim necessum est ut opponatur, in pactis uerò hominis in factum uel excipientis, uel replicantis, ut tollatur precedens, exigitur, Ità quòd in effectu tantum operatur sola stipulatio, quantum pactum ab homine oppositum, uel allegatum, apposite dicit hic Paul. in stipulationibus ius in pactis uerò factum uersari, hoc est ꝙ stipulatio sequens præcedentem ipso iure tollit etiam non opposita, pactum uerò non, nisi de eo nominatim excipiatur, ideò addiicit Iurisconf. *Et ideò replicatione exceptio elidetur.*

296 Sed † nec ista declaratio mihi placet, quoniam stant ista simul, quòd aliquid ipso iure fiat; & tamen requiratur partis petitio, uel oppositio; quia iudici non innotescat ut supra latius in secundo præmisso dixi, sicut & quandoque pactum fuit incontinenti factum, quo casu iudex supplere pōt licet nō opponatur. ut supra dixi. nu. 257. modo sibi de illo cōstet; secus si de illo sibi nō cōstet, ut quādo nō esset factū instrumētū, sed probādum esset per testes ut per Cur. & Mod. Tauri. post Castren. in l. lecta, ubi pariter Cagnol. nume. 170. infr. si cert. pet. Sic enim dici debet in casu nostro secunda stipulatio fieri potuit, de qua tamen iudici non constet, unde si non allegetur dici non potest, aut sciri, uel cognosci, quòd per eam prima tollatur sed demū ea detecta per allegationem, quare sensus Corrasii clarè conuincitur.

De declaratione Vaconii a Vacuna.

297 Reperio ꝙ † Vaconius à vacuna declarationum lib. primo cap. xxvi. & sequenti dicit quòd inter cęteras significationes, ius intelligitur ordinatio seu constitutio quædam ciuitatis ut inquit Philoso. i. Politi. unde cum dicitur usufructus est ius utendi, & fruendi, inter est ius eundi intelligas ius, id est, ordinatio seu constitutio ciuitatis, qua constitutum est, quomodo quis uti possit & frui rebus alienis, aut quo pacto quis ire possit per alienum fundum. Sicque pariter ubicunque dicitur quid ipso iure fieri, exponi debet ipso iure, hoc est ipsa ordinatione, seu constitutione ciuitatis; quia ciuitas constituit id fieri, sine alicuius iudicis sententia, & partis exceptione, meritò dum dicitur hic in stipulationibus ius contineri, debet exponi ius id est, ordi-

298 nationem ciuitatis, † cū stipulatio non de iure gentium, sed longo post tempore fuerit à iure ciuili, hoc est ab ordinatione, seu constitutione ciuitatis introducta, ut not. in l. ex hoc iure. supra de iust. & iu. Et sic cum tota substantia stipulationis in iure, id est, in ordinatione ciuitatis consistat, ideò Paul. hic dicit in stipulationibus ius contineri. Verum: quia pactum non est institutum à ciuitate, & sic dici non potest ordinatio ciuitatis, nec subinde ius. sed totum est factum, ideò dicitur quòd in pacto factum uersatur, & quòd per aliud pactum non tollitur, sed eliditur; quia facta factum tollere non possunt l. uerum. in fr. de reg. iur,

299 Sed & hæc † declaratio licet subtilis, huic tex. conuenire non potest, uult enim Vacon. hic poni ius pro eo quod ordinat & constituit aliquid quod est falsum, cum dicat Paul. *Quia in stipulationibus ius continetur*, ponit enim ius pro eo quod ordinatur & constituitur. unde sicut differunt agens & paciens, continens & contentum, pariter differre debet ius, quod constituit, ab eo quod constituitur. ut in actione uidemus, quæ constituitur ab obligatione. l. licet. §. ea obligatio. infr. de procur. quorum unum non est alterum. Glos. fin. insti. de obliga.

Declaratio Castrēsis ad hunc tex.

300 Hactenus † patet non satis proximè ueritati declaratum fuisse tex. nostrum, quare Castrens. hic colum. iii. quem, misso Baldo parum sibi constante col. fi. & Alberico col. iii. nihil resoluente post alios seruaui dicit, quòd reiectis ambagibus uersus sensus istorum uerborum talis est. Nam certum est quòd omnis contractus etiam stipulatio prout denotat actum contrahendi dicitur in facto consistere. l. consilio. in fin. infr. de cur. fur. & in hoc non est differentia inter pactum & stipulationem, Sed in effectibus est longa differentia: quia cum stipulatio sit contractus à iure inuentus, datur sibi magnum robur à iure pacto uerò nudo secus, & ideò stipulatio potentior est ad tollendum omnes effectus contra quam sit pactum quod non roboratur à iure.

301 † Hinc est quòd ad inducendam nouationem præcedentis obligationis non sufficit pactum, sed requiritur stipulatio, l. i. infr. de noua. iunct. l. item illa. §. fi. infr. de const. pec. & ibi Bar. dicit quòd per sequens pactum puta, de constituta pecunia, non nouatur pręcedens obligatio: quia non est ad hoc sufficiens, ergo stipulatio tollere potest stipulationem & etiam omnem effectum aliumque contractum iure nouationis tollendo ciuilem & naturalem obligationem, atque actionem, licet pactum id non possit, & ideò pactum de non petēdo licet tollat naturalem, non tamē ciuilem tollit: nec actionem, licet inducat exceptionem. Parique modo nec sequens pactum de non petendo tollit effectum præcedentis pacti de non petendo, hoc est exceptionem, sed elidit eam: quia in eo non consideratur robur iuris sed simplex factum, cum a iure sibi robur non detur regulariter. Et ideò quando sibi datur robur à iure, quia iuuatur legis auxilio bene tollit ipso iure præambulam actionem. l. legitima. supra. eo. sicque residet Castrensis à quo meo iudicio non dissentit Corras. in. d. cap. xvi. referendo declarationem quam communem appellat

pellat

pellat licet paulo diuersis uerbis utatur, ut ibi p
302 eũ † Et idẽ confirmat Connanus in comẽtar. iuris ciuilis libr. v. cap. ii. colum. viiii. quem referre libet cum pulchrè loquatur. miratur ille eũ possessio quæ facti est possessionem tollat, cur non & pacto contrario pactum tollitur? nam si me fundi mei possessione deiciãs, ego eam amitto, & tu acquiris solus quæ posides, Sed hoc esse causæ putat ꝙ duo in solidum posidere non possunt, ut nec eodem loco consistere, sic est necesse ꝙ alter solus posideat qui scilicet occupauit, at duo pacta simul esse queũnt. Imò alterum altero tolli potest, *Nam semel emissum uolat irreuocabile uerbum*, Et si pactus sum nõ petere quã uis posteà paciscar petere, uerum est tamen me pepigisse ne peterem, sic stat & manet utrunq; pactum, sed in iudicando, quod posterius est, auctoritate iuris prætorii elidet alterum, non enim per se posset, sed cum res in disceptationẽ uenit, ut necesse sit alterum infirmari, eę sunt partes iudicis ut posteriori robur addat, & elidat alterum, unde fit ut non nisi per exceptio
303 nem prius pactum tollatur. † At in stipulationibus quibus inest uis ad obligationem, altera alterã tollit eo ipso iure, quo donata est, & à legibus munita, ut tametsi cum acceptum tuli qđ stipulatus eram à te uerum sit me fuisse stipulatum, eaque ipsa stipulatio quo ad uerba semel emissa, maneat semper, nec reuocari possit, tamen ius quod in ea errat, sublatum est, ut inanis iam sit, & futilis, nihil præter mera uerba habens, ad nullam rem quę iuris esse possit, idoneã, ideò ne stipulatio quidem dicitur cu
304 ius nomen, & uis in iure consistit. † At cũ stipulatus à te decem pactus sum posteà ne peterem, nudum hoc pactum inesse uidetur stipulationi de qua detrahit, ut si petam, tibi detur exceptio, sic enim inesse dicitur, non ut tollat ius stipulationis, quod non potest, cum sit facti, sed ut impedimentum afferat, & obstet quominus progrediatur ultra, & uiribus obligationis, quas tamen non perdidit utatur, habet enim te obligatum stipulatio, sed hoc iure suo aduersũ te uti non potest propter pactum interiectum, quod te ab eius petitione tuetur, quod quanquam ad delendam & extinguendam non habeat uirium satis, ualet tamen satis ad te defen-
305 dendum & tegendum. † Quare si illi pacto pactum aliud opponatur, priori stipulationi consentiens, prius pactum non tollit funditus, sed se tanquam interponit, & facto suo cohibet illud, ut ne posit negocium facessere stipulationi, unde sic omni impedimento liberata stipulatio, defungi potest suo munere & ui, quam habet obligationis, actionem intendere. ut in tex. nostro concluditur. Sic igitur tex. noster remanet declaratus, ut in summa dixerit stipulationẽ per alteram stipulationem ipso iure tolli; quia in stipulationibus ius continetur, hoc est robur magnum iure ciuili condonatum, at unum pactum non tollit aliud ipso iure, sed elidit, quia in pactis factũ uersatur, ex quo robur illud à iure ciuili non reperitur illis regulariter attributũ. quæ singulariter menti tenebis prolixiora quidem, quam uoluissem, sed tamen optimè declarata.

Vltimo quęrit hic ad finem Gloss. nostra *An acceptilatio tollatur per acceptilationem contrariã.*
306 † nunquid acceptilatio tollatur per acceptilationem contrariam, & respondet quòd non, & bene secundum Bartol. quia acceptilatio non interponitur ad tollendam liberationem, sed ad tollendam obligationem existentem. §. i. instit. quib. mod toll. ob. meritò non debet contrarium effectum operari. l. legata inutiliter. infr.
307 de adi. lega. † Et hoc insuper comprobatur ex notatis ibi per Bartol. dum ponit quæstionẽ de fundo dato per ecclesiam in emphyteusim, quæ non potest agere rei uendicatione, fundando dominium, quod allegat in inuestitura; quia cum concessio in emphyteusim tendat ad diminutionem iuris ecclesię, non debet operari augmentum prout esset inducendo probationem dominii uigore cuius datur rei uenditio. l. in rem infr. de rei uend. Et hoc ibi ante Barto. sequitur Dyn. & Specula. in §. nunc aliqua. uersiculo. 52. de loca. Alexand. in l. si alienam. colum. i. infr. solut. matrim. Sozin. consil. cclxvi. colum. 5. in princip. uolum. secundo Rui. consil. clxi. nume. 18. uolum. i. & Curt. Iun. consil. clviii. nume. 5. qui dicit esse comu. quod aliter statutum fuit in ultima interpretatione ad Bullam Bonifacii noni insertam in statutis nostris Ferrarię Sic enim dici debet in casu nostro, ꝙ cum acceptilatio tendat ad diminutionem obligationis, non debet tollere liberationem inductam per acceptilationem preãbulam, sic enim obligationem induceret, & ressuscitaret contra naturam suam. Et cum hac sententia residet etiam Bald. hic colum. vi. uersiculo sed hic quæritur, quia non reperitur extinctio extinctionis, nec priuatio priuationis, nec ex acceptilatione oritur obligatio ut per eum.

308 Vlterius † inquantum dicit hic tex. quòd si fiat pactũm de non petendo, posteà uerò fiat pactum de petendo, *prius pactum per posterius elidetur non quidem ipso iure, & ideò replicationem exceptio elidetur*, deinde subdit, *eadem ratione contingit ne fideiussoribus prius pactum prosit*, & ita se tueri non possunt exceptione pacti de non petendo facto principali debitori.

Glossa in uerbo prosit opponit d. l. ii inf. eo. ubi totum contrarium dicitur nempè quòd pactum de non petendo quod cęplt fideiussori prodesse, non tollitur ei per pactum de petendo ne semel ei quæsita exceptio pacti, ab eo in-
309 uito extorqueri potest. † Huic contrario respondet

spondet Gloss. quòd hic fideiussor consensit secundò pacto de petendo: secus ibi, meritò primum pactum hic ei non prodest, at ibi sic, Sed ut inquit AEmilius neque hic appaiet consensisse, neque ibi non consensisse, continetque ista solutio merã diuinationem, Item ratio legis neque hic, neque ibi potest ullo modo accommodari ad consensum, ibi enim est ratio: quia ius semel quæsitum fideiussori, ab eo inuito non extorquetur, hic quia eliditur prius pactũ per posterius, quæ nullam habent communionem cũ
310 consensu. † Soluit igitur secundo loco Glo. quòd hic ex post facto fideiussores interuenerunt, ibi ab initio, quę solutio præter id quòd eodem morbo diuinationis laborat, confunditur ex. §. fi. instit. de exceptio. ubi dicitur exceptionẽ pacti de non petendo fideiussoribus quoque prodesse, ac si etiam cum ipsis pactus esset creditor ne ab eis pecunia peteretur, hinc enim colligitur quòd præsentes non fuerant quando creditor debitori fecit pactum de non petendo, ex quo cum eis id pactum non fuit uerè celebratum, & tamen id eis prodest, ergo currandum non est an post fideiusserint, cuius oppositum uult Glossa. per hunc text. sic intellectum.
311 † AEmilius putat fortasse dici posse non fuisse sensum hic Iurisconsulti non profuturum pactum fideiussoribus, id enim sciebat illis prodesse, sed casum cogitauit singularẽ in quo aliquã dò contingit quòd non prodest, cum animo donandi fideiussores accesserunt, ideò benè dixit, *Eadem ratione contingit ne fideiussoribus prius*
312 *pactum prosit*, † Et hic sensus (licet AEmil. nõ dicat, persuaderi potest ex alio Pauli niet respõso in l. si dictum. infr. eo. qui postquam dixit pacto cum reo facto ut non petatur, fideiussori quoque exceptionem competere, subdit quòd si fortè donandi animo fideiusserit dicendum est non prodesse exceptionem fideiussori ex eo quod igitur ibi clarè dixit Paulus, se ipsum hic
313 declarare uidetur. † Sed tamen AEmilio consentire non possum quoniam cum passus non fuerit Glossam diuinare circa fideiussoris consensum, non debuit ille diuinare pariter in eo quòd animo donandi fideiussor intercesserit de quo Paul. hic nil dicit. quin nec animus donandi præsumi debet. l. cum de indebito. infra. de prob. Imò uerò Paulus mouetur hic ex illatione facta de replicatione secũdi pacti per actorem, qua exceptio primi pacti per reum opposita eliditur dicens eadem ratione contingere ne fideiussoribus prius pactum prosit, actor enim replicando de secundo pacto exceptionem primi pacti per eos oppositam elidet sicut contra reũ facit, sicque continget illud prius pactum eis non prodesse, quæ uerba suadent id procedere debere, licet non animo donandi fideiusserint, & ita quòd creditor actionem intendere possit, non aduersus debitorem modo, sed aduersus etiam fideiussores, quibus ut primum pactum proderat, sic illis debet secundum nocere, ut concludit Connan. loco præallegato, meritò satis conuincitur hæc AEmilii solutio.
314 Cogitabam † defendi posse primam solutionem Gloss. quam Barto. Bald. Odofre. & Alber. sequuntur, quoniam meo iudicio bene fundatur in d. l. fi. dicẽte, *semel acquisitam fideiussori pacti exceptionem ulterius ei inuito extorqueri non posse*, hinc enim depræhẽditur quòd ille fideiussor non consenserat secundo pacto de petendo Alioqui si consensisset quòd liceret petere, exceptio primi pacti de non petendo sibi uolenti auferéretur; quia uolens peti posse, uult priuari primo pacto de non petendo, meritò text. noster simpliciter dicens primum pactum fideiussoribus non prodesse, distingui debet per illum quòd procedat quando secundo pacto consenserunt iuxt. Gloss. & Doct. in l. de pretio. infr. de public. in rem act. in l. sciendum. supra qui satis cog. & in authentica offeratur. C. delit. cont.
315 † Et hinc tollitur quod dicebat AEmil. rationem de qua in d. l. fi. ad consensum non accommodari; nam contrarium patet inducendo ut feci, quia denotant illa uerba fideiussorem non cõsensisse secundo pacto. quod uerò super hoc text. dicit AEmil. de ratione: quia primum pactum per posterius eliditur, non est ratio text. sed decisio, ratio uerò illa est, quia in pactis factum uersatur, & ita deceptus est in pluribus AEmil. hic. Et hæc dicta sint ad hunc locum (ut ille dicit) salebrosum & ancipitem nisi tamen
316 anthinomiam confiteri uelimus. † At si potius quod sentio libere loqui licet, arbitror hic Paulum à Florentino corrigi in d. l. fi. Paulus enim sciebat dictum esse ac placuisse si cum reo pactũ sit ut non petatur, fideiussori quoque competere exceptionem propter rei personam, ne mandati iudicio conueniatur, idque testatur in d. l. quod dictum & in l. & hæredi. §. fina. supra eo. Et post eum Iustini. in §. fina. instit. de except. Sed plus hic idem Paulus uoluit quòd si creditor pactus fuerit ne peteret, postea uerò conuenit ut peteret, prius pactum fideiussoribus nõ pro
317 desse, † quasi quòd ea ratione motus fuerit ut sicut actor prius id pactum de non petendo fecerat fideiussoribus quoque proficuum, pariter secundo pacto contrario posset illud primum eis auferre. sicut in Simili. q. tradit Bart. in l. qui Romæ. §. Flauius. infr. de uerbor. obligat. de illo qui donauit alteri fundum ut post certum tempus esset cuiusdam ecclesiæ potest enim donator illud pactum remittere donatario sic ut libere de fundo disponere possit, & efficere ne ad ecclesiam perueniat, sequitur Imol. Cuma petr. de Besu. Alexand. Aretin. Sozin. & Ias. qui communem testatur. Decis. Neap. cxi. numer. 7.

Alex.

Alex.conſ.204.col.ſi.uol.vii.D.m.Rimi.conſ.
xxi.in prin.Craue.conſi.135.nu.10.
318 Sic etiam uidemus † ſi pater receperit em-
phyteuſim pro ſe & filiis, poteſt eã uni prælegã
do cæteris præiudicare, cum fuerit illius acqui
ſitionis auctor.Bal.in authentica ſi quas ruinas.
col.v.uerſi.iuxta hoc quæro.C.de Sacr.ſan. ec-
cle. Imol.in c. potuit.col.pe.loca.& plures cu-
mulati p Ale.in l.apud Iul.§.ſi quis alicui.col.ii.
infr.de leg.i.& conſi.ciiii.col.pe.uol. iiii. quare
319 ſic & in caſu tex.noſtri uiſum fuit Paulo. †Sed
Florentinus in d.l.fin.repetens hunc caſum de
primo pacto de non petendo. quod ſecundum
de petendo ſecutum ſit, dicit, *an utilitas prioris
pacti ſublata ſit fideiuſſori quæſitum eſt*, ſentiens il
lud hic apud Paul.quæſitum & deciſum. Subiun
git tamen ille, *ſed uerius eſt ſemel acquiſitam fi-
deiuſſori pacti exceptionem ulterius* (*hoc eſt pacto
de petendo*) *ei inuito extorqueri non poſſe*, ſicque
ponit deciſionem contrariam Paulo hic. licet
enim deciderit Paulus pactum primum fideiuſ
ſoribus non prodeſſe, uerius eſt, inquit Flo-
ren. dictam exceptionem prioris pacti ſemel
quæſitam fideiuſſori, ſibi inuito per aliud pa-
320 ctum tolli non poſſe.† Et Florent. Iulianus ad
ſtipulatur in l.exceptiones.infr.de excep. ubi di
cit ꝙ *rei cohærentes exceptiones, etiam fideiuſſori
bus competunt, ut rei iud. doli mali, iurisiurandi,
quod metus cauſa factum eſt, igitur & ſi reus pa-
ctus ſit in rem, omnimodò competit exceptio fide-
iuſſori*, ſi omnimodò, ergo etiam non obſtante
ſecundo pacto de petendo poſteà ſubſecuto:
quia dictio, omnino, affirmatiuè poſita deno-
tat ꝙ in totum competat exceptio primi pacti
fideiuſſori ſiue ſecundum pactum non interue-
nerit, ſiue ſic. ut poſt Lancello. & Nigrum dixi
ſuperius ad aliud propoſitum. in l.i.de offi.eius.
321 nu.158. Et reſidendo in hac opinione Florẽ
tini contra Paul. nil ſufragatur Paulo doctrina
Bartoli.in d. §.Flauius.ſequaciumque ſuorum:
quia procedit ex eo: quia non erat adhuc ius per
fectè quæſitum eccleſiæ, ſed poſt tempus ſtatu-
tum, aut poſt mortem donatarii, ueniebat ei
quęrendum, meritò donans poteſt illud pactum
322 remittere in pręiudicium eccleſiæ. † Hinc eſt
quòd quando ius fuiſſet perfectè quæſitum ec-
cleſię, ut quia poſt lapſum temporis uel iã mor-
tuo donatario, donans illud pactũ remitteret, id
facere non poſſet, ut Beſutius, Cuma. Alex. &
Iaſ. ibidem tenent, & comprobatur ex Glo.ma
gna in l.certi conditio.§. ſi nummos.infr.ſi cer.
pe. quæ tenet quòd mutuo pecuniam alicui tuo
nomine non poſſum ex interuallo ſtipulari
mihi, & auferre tibi ius quęſitum ex nume-
ratione.
323 Hinc † Bal. Ange.Imol.& Mod.in l.in inſulã.
§.fi.inf.ſol.ma.per illum tex.dicunt quòd ſi duo
nobiles fecerunt pacem ad inuicem, & promiſe
runt eam non rumpere ſub certa pœna applicã
da eccleſię, quamuis rupta pace poſteà ſe recõ
cilient & omnem iniuriam remittant, per hoc
non pręiudicatur eccleſię cui pęna iam erat quę
ſita ſequitur Iaſ.in d.§.Flauius.num.17. plenius
confirmans ut per eum. At Floren.in d.l.fi.dicit
quòd pacto reo à ſe pecuniam non peti, cæpit
id pactum fideiuſſori quoque prodeſſe, & ſic ita
324 perfectè ſibi ius, ſicut reo, fuit quęſitum, † pro
pter dictionem, Quoque cuius natura duplex
eſt. prima ut ſtet implicatiuè ſecundũ Bart. in l.
Labeo.ſupra.eo. & in l.fi.col.ii.infr.de eo quod
cer.lo. ſecunda cum ſit copula, denotat ꝙ ſit ea
dem qualitas in utroque caſu l.Seię.§. Gaio.in-
fra.de fund.inſtru.Glo.notab.in l.ſi ſic in princ.
infr.quemad.ſerui.amitt. Iaſ.in l. iuſiurandum.
§.procurator.col.i.infra. de iureiurand. Meritò
benè concludit Florent. *ſemel acquiſitam fideiuſ
ſori pacti exceptionem ulterius ei inuito extorque
ri non poſſe*, ſicque ſibi ius ex primo pacto quæſi
tum, ſecundo tolli non poſſe.
325 Eodem † modo tollitur ſecundum de doctri-
na Baldi in authentica.ſi quas ruinas.C. de ſacr.
ſanct.eccl. & ſequacium, id enim pater facit in
uita ſua, & ante illius mortem, & ſic ante-
quàm ſit perfectè ius acquiſitum filiis, ut tradit
Alexan.in d.conſi.ciiii.col.pe. uol. iiii & Rui.
conſi.48.colu.pen.uolum. i. meritò non oppu-
gnat hunc caſum in quo ius erat quæſitum fi-
deiuſſori.
326 Poſtremò † ſi quis adhuc durę ceruicis inſiſtat
ſibi perſuaderi nolens hunc text.per illum cor-
rigi, uel eſſe contrarium, quoniam Iuſtinianus in
l.ii.§.contrarium.C.de uete.iure enucle.profite
tur nullum contrariũ inueniri, ſi quis ſubtili ani-
mo diuerſitatis rationes excutiat, audiat ille tan
dem ſenſus nouos quos utrique loco daturus
ſum, quibus hęc omnis controuerſia ceſſabit.
Dico igitur quòd Florentinus ibi de reo l. qui
tur qui pactus eſt à ſe pecuniam non peti, puta
cum centum deberet Titio, fortè promiſit ei
ſcribere librum cum hoc ne Titius à ſe centum
peteret. decidit tex. illud pactum fideiuſſori pro
deſſe. Ratio deciſionis eſt duplex, prima intereſ
ſe rei quòd illud pactum proſit fideiuſſori; quia
ſi non prodeſſet, fideiuſſor conuentus & ſoluens
recuperaret à reo, d.l.quod dictum.d.§.fi.de ex
cept.& tradit Caſtr.in.d.l.& hęred.§.fina.ſupra.
eo. ſecunda ratio eſt fideiuſſoris intereſſe ne liti
bus & expenſis uexetur cum creditore uel reo.
l.minoribus.xxv.annis.infr.de minor. merito li
cet ſi reus poſteà pactus ſit ut à ſe petere liceat,
prima ratio ceſſare uideatur; quia reus ſicut nõ
curat moleſtiam creditoris, nec curare uidetur
futuram fideiuſſoris qui ſoluerit creditori, tamẽ
quia militat alia ratio de intereſſe fideiuſſoris,
utique per illud pactum ſecundum quòd reus
facit creditori, non tollitur inuito fideiuſſori ius

exceptionis ex primo pacto sibi quæsitum,
327 † Sufficit enim ad tuendam dispositionem legis de duabus rationibus aliam militare. §. affinitatis. instit. de nupt. & reus suum quidem interesse tollere potest, & in eo sibi præiudicare. l. pen. C. de pact. at tertii nequaquam. c. alteri. de
328 reg. iu. in 6. † Sicut in simili uidemus q ego possum soluere creditori tuo te inuito, l. soluere. infr. de soluti. l. soluendo. infr. de neg. gest. licet enim tuum interesse liberationis non cures, tamen tollere non potes interesse tui creditoris ut suum recipiat, ut tradit Castr. ibi & Dec. &
329 Cagnol. in l. i. inuito. infra. de regu. iur. † At in tex. nostro (ut ei quoque locum suum concedamus) loquitur Paulus de creditore qui pactus est ne peteret, cuius non interest à fideiussore non peti, nec eum liberari, Imò uerò potius eius interest illum remanere obligatum. l. iii. in fin. infr. de lib. leg. Et licet dictum pactum prosit fideiussori. d. l. quod dictum. quia tamen istud prouenit ex dispositione legis, & de iure speciali, Quoniam regulariter pactum ne petatur à me, nec ab alio, illi non prodest. l. si tibi. §. si pactus.
330 supra eo. † merito si creditor posteà conuenit ut peteret, talis hominis prouisio facit cessare prouisionem legis de iure speciali. l. fin. & ibi Bar. & alii. C. de pact. conuen. & ob id prius pactum fideiussori non prodest ut hic dicitur. Sic igitur apparens non tamen effectualis contrarietas harum legum dissoluitur, cum altera de pacto rei, altera de pacto creditoris loquatur, in quibus diuersitas rationum diuersas decisiones utrobique causat.

Vltimo notat Bar. ex secunda parte text. no-
331 stri quòd † obligatio ex maleficio per pactum ipso iure tollitur, nec per aliud pactum resuscitatur. Si enim mihi iniuriarum tenebaris, & fecerim tibi pactum de non petendo, tollitur actio iniuriarum, & si posteà consentias ut petere possim, nihilominus agere non possum iniuriarum; quia prima actio sublata est, nec posterius pactũ ad actionem præstandam est efficax. non enim ex pacto iniuriarum actio nascitur sed ex contumelia.

De quæstione Marchionis Ferrariæ
332 Vnde Bartolus hic † subiicit quæstionem notabilem de Legato Bononiæ qui Marchionem Ferrariæ absoluit qui uenit ad obedientiam sub certis pactis, & hoc adiecto quòd de cætero non auderet similia attentare, & si secus faceret, ipso iure, reincideret in primas pœnas, an si uenerit dictus Marchio contra pacta, incidat in primas pœnas; uidebatur dicendum quòd non per hunc text. quia per liberationem tolluntur pœnæ ex maleficio ipso iure, nec possunt per contrauentionem resuscitari ut hic clarè dicitur
333 † Iacobus uerò Butrig. contrarium dixit quòd in primas pœnas incideret: nam dicta liberatio Legati Bononiæ non fuit pura sed conditionalis, scilicet si secus non attentauerit, cum enim mens liberantis ista fuerit, mentio debet intelligi in tali modo. ut in simili refert Bartolus se dixisse in ultimis uoluntatibus in l. quibus diebus. §. secundo. iufr. de cond. & demon. ubi conditio apposita in quacunque parte testamenti reddit conditionale legatum, & notat Gloss. in
334 l. 2. infr. de in diem adiecti. † Sed Bartolus distinguit aliter, quòd aut ista pacta fiunt cum domino potestatem condendę legis habente, & tũc ueluti Lex censeri debent. l. pen. C. de don. inter. uir. l. Cęsar. infra de publica. meritò contrauenieus reincidit in priores pęnas. neque ab eis fuit ipso iure liberatus, & ut subdit Bartolus nõ incidit in illas pęnas tamquam ex prioribus delictis; quia sublata sunt, & eorum obligationes ut hic, sed nouum delictum per quod contrauenit meretur illas pęnas, in quas primo incurrerat, ex omnibus delictis, & hoc facere lex po-
335 test, † punitur enim secundum delictum grauius propter pręcedentia, de quibus quis est cõdemnatus, uel absolutus, l. capitalium. §. famosos. infra. de pęn. l. iii. C. de epis. audi. unde dicit ibi Bal. quòd geminans delictum nõ debet sperare de uenia, & ex reiteratione delicti augetur pęna. Gloss. in l. quicunque. C. de ser. fug. Inno. in. ca. nouit. de iudi. Bald. in margarita in uerbo crimen. & probatur in capitul. ita nos. xxv. q. ii. & in ca. peruenit. xxvii. q. i. cum similibus adductis per gramati. uoto. xvii. coln. ii. Iacob.
336 de Beluis. cons. iii. nu. 12. uol. ii. crimi. † Et probatur in hæreticis, qui depręhensi possunt abiurare, & mortem uitare, secus si relapsi fuerint, & sic hæresis crimen reiterauerint, quia seculari iudicio sine ulla penitus audientia relinquendi sunt. c. ad absoluendam. de hęret. Aut uerò dicit Bar. ille cum quo fit tale pactum non poterat legem condere, & tunc aut tale pactum non fuit stipulatione uallatum, aut non, primo casu aut in pœna ueniebat aliquid pecuniarium, & tunc in illas pęnas incidit contraueniens, non tã quam debitas ex delicto, sed tamquam debitas ex stipulatione, potest enim promitti illud qđ est possibile per legem deberi. l. non impossibile. infra. eo.
337 Et ad hoc facit † quod alibi dicitur expensas in contractu per stipulationem promissas, à uicto deberi siue iustam causam, uel iniustam litigãdi habuerit, ex quo sic per stipulationem fuerunt promissæ. ut est Gloss. notab. in §. oportet. in Glo. magna in auctentico de iudici. quam sequuntur ibi Bal. & Ange. idemque Bald. Saly c. Ang. Castr. Alex. & Ias. in l. properandum. §. sin autem alterutra. C. de iudic. latè Martil. in l. patre uel marito. nu. 25. infr. de q. unde pari modo pœna deberi debet in casu prædicto uelut per stipulationem promissa.
338 Aut fuerò pœnæ tales erant quæ non poterãt insti-

in stipulationem deduci,& tunc nihil releuat il-
la adiectio,si secus fuerit reincidat in primas pę
nas, ut hic ubi ex secundo pacto de petendo,
actio iniuriarum non reintegratur; quia magis
habet uindictę, quàm pecunię persecutionem.
l.ii.§.emancipatus.infra.de coll.bon. Et ad hoc
etiam facit in simili tex.ut addit Bar.in l. Impera
tores.infra de mann. testamento ubi libertas in
testamento purè alicui data, non reuocatur ex
conditione postea adiecta, si cum hęrede suo
339 seruus morabitur.† cuius tex.ratio.esse potest
quę colligitur ex dictis per Connanum in com-
mentar.iur.ciuil.lib.ii.cap.iiii. colu.v. nam serui
mortuo domino cuius apertis tabulis in quibus
liberi iubentur esse mutato protinus habitu, nul-
la cum cœrimonia liberi fiunt,unde semel acqui
sita libertas,numquam perditur, nisi legitimis,
& qui in eam rem constituti sunt, modis,capti-
340 uitate, pœna, aut uenditione uoluntaria.† Si
uerò pactum erat nudum, & tunc non ualet ad
resuscitandam primam actionem uel eius pœ-
nam ut hic dicitur,& ita resſidet Bart. in hac q.
quem sequitur Fulg.Alex.& Ias.post alios, ex cu
ius dictis colligi posse uidetur in duabus casibus
illum Marchionem in primas pœnas incidisse. pri
mo quando legatus ille uim habuisset legis con
dendæ.secundo quando pęna pecuniaria fuisset
& in stipulationem deducta secus ubi pœna nõ
potuerit in stipulationẽ deduci uel pactum fue-
rit nudum.
341 Tu uerò prædictis adde ꝙ † idem Bartolus
in l.tale pactum.§.qui prouocauit.ad finem. inf.
eo.per illum tex.arguit aduersus hanc conclusio
nem ex textu nostro per eum dessumptam. Nã
dicitur ibi quòd si quis prouocauit a sententia
& pendente appellatione pactus fuerit quòd nõ
soluta pecunia infra certam diem, qua transege
rat, se iudicatis satisfacturum, siquidem contra
uenerit non soluendo pecuniam debito tempo-
re, iudex appellationis primam sententiam exe
quetur uelut in confessum, & sic ille reincidit in
terminis primę sententiæ nõ obseruando pactũ
meritò dicit Bartolus facit ille textus ad illam
conuentionem, quæ tota die consueuit apponi
in pactis uniuersalibus, uidelicet remitto tibi
omnia banna,& condemnationes, saluo quòd si
contra prædicta feceris, reincidas in dictas pœ-
nas,talis enim conuentio uidetur ualida per il-
lum tex.secundum quem si conuenis, uideris in
pœnas illas incidere.Subdit tamen Bar.ibi cõtra
rium uideri per hunc tex. & ad dicta per eũ hic
se remittit ista iura resoluit,nec quid tenendum
342 sit, expresſè determinant alii doctores. † Solũ
Moder.Pataui.ad finem.dicunt quòd in eo textu
pactum non erat nudum,sed male, cum textus
qui prouocauit pactus est, nec de stipulatione uer
bum quidem ponit, & mentio pacti simplex de
nudo uenit intelligenda,prout supra deduxi nu.
74.Rursus dicunt ibi non agi de pœna delicti
Quod ut cõcedam,non tamen tollitur inductio
illius textus aduersus istum. † Melius ergo dici
potest illum textum procedere,quia pactum fa-
ctum fuit in iudicio,uimque confesſionis habet,
ꝙ rectè fuerit iudicatum, ex quo promisit ille
reus soluere infra certum diem, & si nõ solueret
stare iudicatis, ut ibi Castrens & alii tradunt,un
de propter calorem iudicii, confesſionem par-
tis,& autoritatem sententiæ procedit illud quod
ibi dicitur, quæ hic cessant, unde diuersum ius
surgit.ob facti diuersitatem.
344 Quo uerò ad † quæstionẽ Bartoli reperio ꝙ
ipse eandem repetit,licet non in eodẽ casu Mar-
chionis nostri in l.non solum.§.i.infr.de iniuriis
dicens quòd ille tex.facit ad.q.Officiales ecclesię
consueuerunt facere pacta & conuentiones cũ
rebellibus redeuntibus ad obedientiam hoc
modo, liberamus & remittimus uobis omnia
delicta, & omnes sententias, omnes pęnas spi-
rituales, & temporales quas incurristis usque in
presentem diem, hoc acto quòd si de cætero si-
milia attentabitis, reincidetis in omnes istas
sententias, an talis adiectio ualeat ut posſit in
dictas sententias reincidere; & uidetur (inquit
Bar.) quòd non: nam istæ obligationes ex deli-
cto bene posſunt tolli pacto, sed non posſunt
reuiuisci pacto ut ibi, quo loco dicitur post pa
ctum, transactionem & iusiurandum exactum
de iniuria, actionem iniuriarum non tenere. un
de colligitur eam pacto sopitam postea non re-
345 uiuiscere. † Angelus uerò ibidem se remittit
ad dicta perusium in q. sua incip. exorta est guer
ra, quam cum non habeam scire non posſum,
quid ibi determinet, sed eundem bene reperio
in d.§.qui prouocauit. nume.5. distinguentem,
quòd si pœnę non fuerunt ipso iure sublatę ut
hic de primo pacto dicitur quòd per secundum
non tollitur ipso iure, & talis cui pœnę remissę
sunt, impune non conueniet, si uerò fuerint di
ctę pœnę ipso iure sublatę pure,ut hic dicitur in
uer. Item dicemus, & tunc secus. Sed si non fue
runt purè sublatę, sed conditionaliter, si con-
tra non fiet, immediate cum contra fit, deficit
conditio, & etiam remisſio apposita, ideòque
dicta remisſio uiribus uacuatur, unde concludit
Ang. semper attendi debere uerba pacti an faci
ant remisſionem conditionalem, an resolutiuã,
cum inter hęc sit magna differentia.l.ii. infra de
leg.commis.
346 Demũ † Castrens.non hic sed in §. pręceden
ti loquens de sententia excommunicationis di-
cit, quòd suspendi non potest sed tolli, postquã
uerò sublata fuerit, ideò non remittet pars in
primam sententiam, si non seruauerit mandatã
sed opus erit illam rursus excommunicare. quæ
decisio deseruit illi Marchioni quòd ex conuen
347 tione non incidisset in priores pęnas. † Et

certè in hanc sententiam procliuior sum, quoniã
actio iniuriarum per pactum ipso iure tollitur l.
si tibi. §. quędam. supra. eo. imò uerò dissimula-
tione aboletur, sic ut ex pęnitentia posteà ad
memoriam reuocari non posſit. §. fi. insti. de in-
iur. Vnde dicit ibi Glos. ꝙ si quis in ultima uo-
luntate in pœnitentia remisit iniuriã, quasi coa-
ctus morte, & posteà conualescit, non renasci-
tur; quia cũ semel extincta fuerit, in perpetuũ re
suscitari nõ potest. l. qui res. §. area. infr. de solut.
348 Hinc † & Vlpian. in l. sed & si unius. §. si ante.
infr. de iniur. dicit ꝙ iniuria satisfacta, si postea
actor agere pseueret, nõ est audiendus, qui enim
accepit satisfactum, iniuriam suam remisit; nam
& si nuda uoluntate remittitur, indubitatè dicen
dũ est extingui iniuriarum actionem satisfactio
ne. Quare cui legatus ille satisfactionem recepis
set ab illo Marchione, & omnem iniuriam illi re
misisset, omnesq; pœnas incursas aboleuisset,
non potuit prætextu contrauentionis iniuria re
suscitari, nec in easdem pœnas Marchio incide-
re. sed opus erat noua discusſione, ut dicit in ex
communicato liberato semel Castrens. in §. præ
349 cedẽti. † Nec me mouet quod inquit Bar hic in
primo casu quando Dominus habebat potesta-
tem legis condendę tale pactum ueluti legem
censeri & ob id ex eo Marchionem teneri. nam
secus dici potest cum contra certam personam
ipsius Marchionis emanauerit, quo casu statu-
tum & constitutio non ualet, & appellari potest.
l. i. §. solẽt. inf. quãdo app. sit, cũ simil. per Bar. cita
tis. In l. omnes populi. nu. 52. supra de iust. & iur.
350 Sed nec † quod in secundo casu subiungit
Bar. de pacto stipulatione uallato, subsistit, tol
litur enim per hunc tex. in uers. sed si pactum,
quo loco uult Paul. iniuria pacto sublata, nõ pos
se postea paciscendo fieri ut agi posſit; quia &
prima actio sublata est posterius pactũ ad actio
nem præstandam inefficax est, non enim ex pa-
cto iniuriarum actio nascitur, sed ex contume-
lia, quę ultima uerba demonstrant idem futurũ
35 si pactum stipulatione uallatum esset. † Ex qui
bus apparet Bartoli sententiæ deferendum non
esse cum potisſimè Perusinus esset, sic Aposto
licæ sedi immediatè subiectus, unde partes suas
De meritis Marchionũ Ferrarię in Sedẽ apostolicam.
tenere uoluit aduersus illum Marchionem. at si
forsan illius merita in Summos pontifices unà
cum legato Bononiæ contemplari uoluisset, nõ
ita faciles in decidendo, puniendoque fuissent, si
quidem proditum est, delinquentibus, si quid uti
le pro Repub. egerint in remunerationem per
superiorẽ impunitatẽ esse cõcedendã, multisque
pręmiis potius eos esse condonandos l. ii. §. po-
steà cũ Appius. suprà de orig. iur. l. non oẽs. §. fi.
infr. de re mi. quæ iura citat ad hoc Roma. in l. si
uero. §. de uiro. limi. 48. infr. sol. ma. Fulg. consi.
cxxiiii. Andrę Sic. consi. 11. col. ii. & consi. xxvi.
352 col. pen. uol. ii. † Et id quoque exemplo diuino
rũ Bibliorum comprobare posſumus, Ionathas
enim Esau Regis filius contra ipsius regis edi-
ctum fauum melis ante uesperũ comederat, ta
men quia illa ipsa die Philistheos deuicerat salu-
temq; in Israel fecerat, piis populi precibus libe
ratus est à morte edicto regis proposita, sicut
scribitur. primo Regum. ca. xiiii. & reperitur in
353 c. si. xxii. q. ii. † In quam sententiam pariter lo
cus est apud oratores, quam deprecationem uo
cant de qua Tullius libr. ueteris Rhethoricę. 2.
Deprecatio est, inquit, in qua non defensio fa-
cti, sed ignoscendi postulatio continetur, cuius
rei paulo post exemplum subiicit ut si pro ali-
quo claro, aut forti uiro, cuius in Rempub.
multa sint beneficia dicere posſis, & hoc qui-
dem genere deprecationis utitur ipse Tullius
in oratione pro An. Milone deprecans ut Clo-
dii interitus Miloni propter multa illius præ-
354 clara in Rem pub. merita condonetur. † At
que idem in oratione pro Lucio Flacco refert
Marcum Aquilium multis auaritiæ criminibus,
testimoniisque conuictum: quia cum fugitiuis,
tum fugitiuus fortiter bellum gessisset, à Roma
nis iudicio liberatum. Additque Cicero in eadẽ
oratione se consulem. C. Pisonem defendisse,
qui quia consul fortis constansque fuerat, incolu
mis est Rei. pub. resseruatus, & paulo post, ait,
355 † Semper graues & sapientes iudices in rebus
iudicandis, quid utilitas ciuitatis quid commu-
nis salus, quid Rei pub. tempora poscerent, co-
gitauerũnt, ex quibus & id genus aliis, quæ mo-
re suo cumulatè refert Tiraquellus in tracta. de
pęn. causa. 49. debuit ille legatus nedũ Marchio-
ni, forsã de Sãcta Romana Ecclesia bene merito,
pęnas si quas incurrerat remittere, & ab eis cõde
nãdis abstinere, & si forsã rursus in aliquid cri-
minis incidisset, amãter & benignè parcere, ut
exẽplo liberalitatis suæ princeps ille cõmotus ad
uirtutẽ, & præclarã in sedẽ apostolicã gesta ma-
356 gis atque magis in futurũ inflãmaretur. † quod
si forsan ille Marchio beneficium aliquod in eã
minimè contulisset, maiorum suorum exempla,
merita, & beneficia non deerant, quæ prodesse
possent ad omnem illius pęnam dimittendam;
Nam quod maiorum merita ad posteriores tran
seant pulchrè uoluit Bald. consi. 355. præmitten
dum est. colum. ii. uol. i. quem refert, & sequitur
257 Sozin. cons. lxxxiiii. col. iii. uol. iii. † & ex nostris
legibus filii remunerantur ex parentũ meritis. l.
nemini. l. petitionem. C. de aduoc. diuer. iudicio.
Rom. cosi. xxlx. cuius rei quoque locus est apud
oratores, nam & Tullius. libro. ii. de inuentione
ubi de deprecatione differit, oportebit, inquit;
omni, qui sibi ut ignoscatur, postulabit, maiorũ
suorum beneficia, si quæ extabunt proferre.
358 Hinc † apud Liuium. i. decad. libri secundo Ap
pius cum in uincula ducerĕtur, maiorum merita
in Rempub. collata commemorabat, ut pœnam
deprecaretur

deprecaretur, suntque eius rei pręclara exempla
ac memoratu digna, nam Berenice, aliis Phere-
nice dicta, cognomento Callipatera cum uirum
habitu mentita ludis mulieribus interdictis in-
terfuisset, ubi Pisithodum filium coronatum ui-
dit meritis tamen suorum absoluta est, cũ aliàs
secundum legem ex Typco pręrupto monte
præcipitarentur quæ id fecisse essent deprehen-
sæ prout auctores sunt Pausanias lib. v. & Aelia
359 nus de uaria historia lib. ii. c. 7. †Liuius quoque
i. decad. lib. iiii. scribit M. posthumium tribunum
ob rem malè ab eo gestam, decem milibus ęris
fuisse damnatum, uerum posteà ab omnibus
tribubus fuisse absolutũ ob memoriam Conna
ti patris uenerabilis uiri & iam exactæ ætatis. Sed
& Tacitus. libr. ii. refert Plautio Laterano mor-
tem quam ex sceleribus meruerat, fuisse remissã
ob patrui egregium meritum. At cum marchio
de quo Barto. hic ponit quæstionem, suo tempo
re fuerit, ut ille sentit dicens quòd ista quæstio
fuit de facto Bononię. & in d. l. non solum. §. i. de
iniur. ubi dicit quòd uidit magnam. quę. de hoc
360 † dici debet illum Marchionẽ floruisse de an-
no. 1314 & fortè posteà, tunc enim temporis le
gerat Cyn. & commetaria codicis perfecerat ut
in fine testatur. & Bart. sub. eo iura ciuilia audi-
re cępit, & in xx. anno Bononiæ repetendo &
disputando publicè de iure respondit, & anno se
quenti doctoratus fuit, ut testatur in l. quidã cũ
361 filium. infr. de uerbo. obli. †sed longe ante per
annos. 340 uidelicet ab anno salutis nostrę. 972.
usque ad illud tempus. 1314. & successiuè usque
ad annũ. 1410. Tebaldus. Azzo. iii. iiii. & v. Vgo.
II. Guelfus. IIII. & V. Bertoldus, Aldrobandinus.
II. Azzolinus, Rainaldus. II. Obizzo. III. Albertus.
IIII. Nicolaus. I. & II. Principes Attestini, quos
plerique uocant Estenses, liberarunt à furore po
pulorum, carceribus. scismis, persecutionibus &
impetu potentissimorum exercituum Summos
pontifices Ioãnem xii. xiii. & xxiii. Gregorium.
v. vii. xi. & xii. Innocentium. II. & III. Honorium.
III. Clementem. vi. Bonifacium. ix. Martinum. v.
Eugenium. iiii. & Alexandrum. v. cuius rei latè
disserit & auctẽticam fidem facit historia huius
362 excelsę. Stirpis, †Quo factum fuit ut cui supe-
rioris Summi pontifices, principes huius inclitæ
domus priuilegia ucrint cum memoria celeber-
rima meritorum per eos in sacrosanctam Rom.
ecclesiam collatorum, atque inter cęteros Vrba-
nus. v. qui decreto suo constituit omnes in infini
tum Principes Estenses prȩferendos esse cæte-
ris (Regibus tantum exceptis) Romæ in die
coronationis Summorum Pontificum. & Boni
facius. viiii. Alberto, populoque Ferrariensi
Gratiaro apostolicã cõcessit, quã bullam Boni
facianam appellamus statutis nostrls insertam,
quą bona quocunque iure ab ecclesiis & piis lo
cis recognita, non ut antea deuoluuntur, &
quocumque iure seu titulo tam inter uiuos, quã
per ukimam uoluntatem, saluo iure dictorum
locorum licitè transferuntur, Quæ cum ita
sint, debuit ille Legatus, meritis maiorum dicti
Marchionis ad luctus illi ueniam dare, nec tam
seuere cum co ngere, penas priores cominando
si similia attentaret. Et hæc dicta sint tam pro
ueritate, quàm prǫ nimia animi mei obseruan
tia in hanc Excellentissimam & clarissimã Atte
stinorum prosapiam, unde numerosi Heroes,
& inuictissimi Principes, sicut fortissimi mili-
tes ex equo Troiano prodierunt, quorum lau-
des innumerabiles, non est opus hic re senecre,
cum labores hiemi iam ad portum peruenerint,
& in eis ennarrandis difficilius esset exitum quã
principium inuenire. Quare finem huic dificilli
mo. §. & extremã (quod aiunt) manum impono,
in quo si quid erroneum dictum sit, melius in-
telligentium iudicio submitto. si uero quid bo-
ni, ac ingeniosi scripserim, Summo rerũ opifici
tribuendum est, qui sua inmensa largitate illud
quodcumque fuerit dignatus est mihi reuellare:

Laus Deo.

F I N I S.

Registrum

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z. Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii.

Omnes sunt Terniones præter Ii. qui est duernio.

Venetiis Apud Franciscum de Portonariis
MDLXX.

